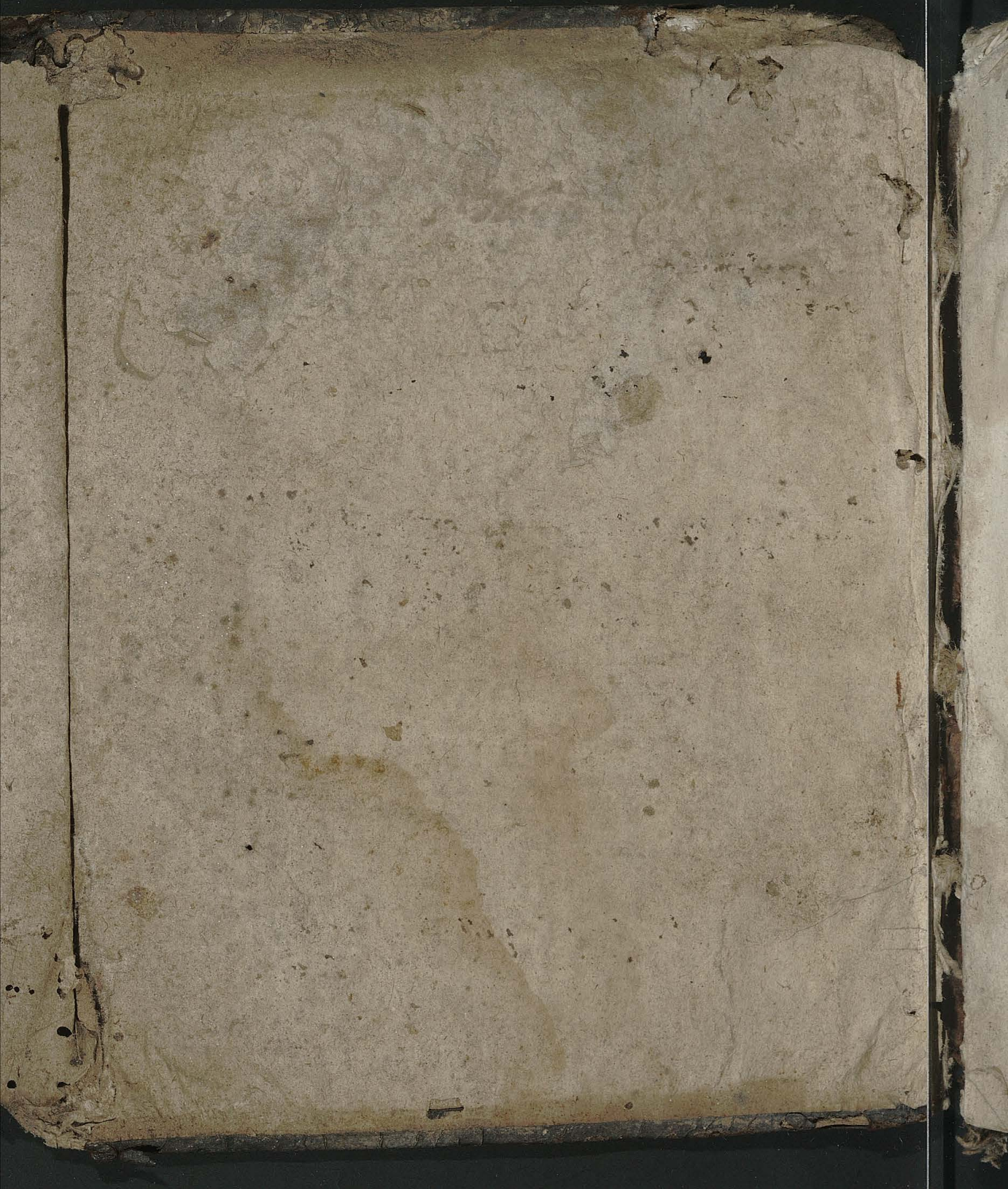

AUG. 8259

Hic Liber est emptus die 25
Septembris 1709 Anno in
tione. a N. Cornelia D. P. P.

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA,

C O M P L E C T E N S

OMNIA MORUM PRÆCEPTA,

& Principia Decisionis omnium CONSCIENTIÆ

CASUUM, suis quæque momentis stabilita

A D U S U M

PAROCHORUM ET CONFESSARIORUM.

AUTHORE R. P.

PAULO - GABRIELE ANTOINE

Societatis Jesu Presbytero, Sacræ Theologiæ

Doctore, & Ex-professore.

Subt. Edit. Vener.

P A R S P R I M A.

CRACOVIAE

Sumptibus CHRISTOPHORI BARTL, & Consort. Bibliopol. Univ.
versitatis, Anno M DCCXLVII.

Aug. 8259

1960 D 2005

D. VINCENTIO

A PAULO

Presbyterorum Congregationis Missionis

FUNDATORI.

PROstrato in demissam Adorationem poplite, Scientiarum Principem, Arcanorum Divinorum summam, Dogmatum Fidei nostræ compendium, Theologiam universam Tuis subjicimus plantis, Galliarum Regni Decus, Orbis Christiani Columnen, Ecclesiæ Catholicæ Præsidium & Ornamentum, **VINCENTI** *divinissime*. Opus hoc à R. P. Paulo Gabriele Antoine Societatis Jesu Presbytero, Sacræ Theologiæ Doctore concinnatum, non alteri præterquam **TIBI** dedicari debuit, **QUI** illud unicum Lectissimis Filiis tuis, pridem fecisti Tuum & domesticum. Et sanè volumen istud ab emeriti Authoris dignitate commendatione non eget, hoc ipso commendatissimum, quòd Honori Tuo, Institutique Tui utilitati devotetur. Commendatissimum censuimus, quia sanctissimo Tuo Nomine insignitum, à Quo sublimis liberalibus scientiis gloria derivatur. Illas **TU** in terris cælesti studio decorasti, dum humanas Aquis; Tolosæ, Cæsaraugustæque Divinas complexus, non tam didicisti, quàm perspicaci Ingenio demonstraisti innatas Tibi fuisse & inquilinas. Lento aliis gressu ad eruditionis Culmen eundum erat, soli

Epistola

Tibi concessum altissimarum scientiarum Appiam, inoffenso terere pede, ab ipsisque incunabulis, quidquid doctum fuerat, maturo an verius gigante passu prendere ac capeffere. Nullus in Palladis Atrio te doctior, nullus prudentior, nullus qui anteiret, vel præ eminentem intelligentiam assequeretur. Inde erat, quòd omnium ora, vultus & animos, in Te unum tanquam in admirabile scientiarum Prototypon converteras. Supremam Theologiæ insignitus lauream, plurimos eruditionis Tuæ participes effecisti; Astrorum Principis more, illustre mentis jubar toto dispensans ac diffundens Orbe. Cæcutiebat is atris ignorantiae oppressus noctibus, cæcutienti adfuisti præsidio, ubi crassam incitiae caliginem præfulgida frontis acie dissipasti. Altissimis doctrinis plusquam fraterno fædere, germanam copulasti pietatem. Hæc non alia fuerat, nisi quæ **TE** cæteris Patriæ concivem, Angelum in terris, vivamque virtutum imaginem demonstraret. Quam enim vero faventes superi Sanctorum Diademate coronârunt, Clemens XII. sanctorum Fastis Arisque apposuit, adorant populi, colunt universi, Illam præduce in animarum effusus lucra totum **TE** impendisti. Zelò divinæ gloriæ plenus, Urbes, Provincias, inaccessa terrarum Imperia, Apostolicis laboribus & meritis implesti: Tibi sua debent subsidia afflicta dejecti sorte, quæ liberali manu in egentium turbas erogasti. A te captivi libertatem, salutem ægri, fideles sanctioris vitæ exempla, cuncti millena hausere solatia. Gestiebat præ gaudio

Dedicatoria.

universa Ecclesia, cuius integritatem inter barbaros à fide
extorres, hæreticosque non minùs fortiter, quàm fideliter
propugnasti. Quid memorem admirandum prudentiæ
spiritum, quo innumeros hominum cætus, quadragen-
annorum spatio incredibili omnium lætitiâ moderabaris.
Illud in Tui encomium narrare sufficiat, quod sanctissimus
æquè ac sapientissimus Præsul **SALESIUS** tulit judi-
cium, cùm diceret: *Nullum se nosse Sacerdotem Vincentio di-*
gniore. Et verò amplior hæc Tui Nominis dignitas emi-
nuit, cùm non Galliis tantum, ast orbe toto inclaresceret.
Parum Tibi fuerat patrio solo, liligeri sceptri finibus, san-
ctis insudare muneribus. Terris major spiritus, Europæ
unius limitibus contineri haud potuit; Asia, Africa, Ameri-
cæque Apostolicis laboribus patere debuit. Ex Italia in
Poloniam, Scotiam, Hyberniam, Indos inter atque barba-
ros sese extendit zelus tuus; Quæ Dominia vasta licet, me-
ritorum tuorum famâ, selectissimorum Filiorum numerò,
virtutibus & exemplis ampliasti. Florebunt Regna hæc,
tuis irrigata sudoribus, eò magis feliciora, quo ampliorem
spem concipiunt, nunquam illis te Patrono, cæleste defu-
turum Patrocinium. Admitte jam, hanc quam gratio-
so conspectui tuo subijcimus, ac Plantis supplices substerni-
mus, theologicam facultatem **VINCENTI** divinif-
sime. Cedat opus hoc Honori tuo, Filiorumque tuorum
commodo. Hæc est votorum nostrorum, (Qui sacri No-
minis tui profundi sumus Adoratores) summa.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARII VARSAVIENSIS.

Opus quod inscribitur : *Theologia Moralis Universa &c. Auctore R. P. Paulo Gabriele Antoine*, jam aliàs multoties excusum, ac probatum, ad usum Seminariorum, iterum typis mandari, cum magno Ecclesiæ bono posse censeo. In quorum fidem &c. Datum Varaviae in Aedibus S. Crucis die 28. Aprilis Anno 1746.

Petrus Hyacinthus Slivvicki Præpositus
[S. Crucis Varaviens. Visitator in Provincia Poloniæ Congregationis missionis : in
Urbe Varaviens. Librorum Censor Ord.^{vius}.

APPROBATIO

Illustrissimi Episcopi loci, ubi facta est prima editio.

SCIPIO-HIERONYMUS, Dei gratia, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Sauthoritate Episcopus Comes Tullensis, S. R. I. Princeps, Regi à sanctoribus Consiliis &c. Omnibus præsentis visuris Salutem in Domino.

R. P. Paulus - Gabriel Antoine Soc. Jesu Presbyter, S. Theologiæ Doctor, Ex-Professor, & Universitatis Mussipontanæ Rector, Nobis exposuit se Cursum Theologiæ Moralis ad usum Parochorum & Confessoriorum ea methodo elaborasse, ut nec prolixitas tædium, nec obscuritatem brevitatis pariat, ac tradita in eo doctrina sanioris Ethicæ Christianæ principiis innitatur. Cum verò perspectum habeamus, tum ex quarundam ejusdem Operis partium lectione, tum præsertim ex relatione Doctoris Sorbonici, viri pietate & scientia eximii, cui Librum hunc attentè legendum dedimus, non levem ex eo utilitatem percipere posse Parochos & Confessarios; Nos non solum hosce Tractatus Theologicos in nostra Diocesi in lucem edi & doceri permittimus, sed etiam valde hortamur
om.

❧) o (❧

omnes rebus theologicis operam dantes , ut sedula illorum lectione
scientiam curandi animas , quæ est ars artium , sibi comparare studeant.

Datum Tulli Leucorum die quinta Octobris , anno Domini 1725.

† SCIPIO-HIERONYMUS , Episcopus-Comes Tullensis.

Licentia Reverendi Patris Provincialis.

EGO Præpositus Provincialis Provinciæ Campaniæ Soc. Jesu , potestate
ad id mihi ab admodum Reverendo Patre Præposito Generali ejus-
dem Societatis tradita , facultatem concedo , ut Patri PAULI GABRIE-
LIS ANTOINE ex eadem Societate Liber , qui inscribitur *Theologia Mo-
ralis, &c.* trium ejusdem Societatis Theologorum judicio approbatus ,
typis mandetur. In quorum fidem has ei dedi Litteras , Argentinæ die
7. Novembris 1725.

LUDOVICUS LAGUILLE.

APPROBATIO CENSORIS REGII.

Illustrissimi D. D. Regionum Sigillorum Custodis Jussu , Librum perlegi
Typis editum Nanceii , anno 1731. apud Joannem Baptistam Cusson ,
cui titulus est : *Theologia Moralis Universalis , Authore R. P. Paulo Gabriele
Antoine , Societatis Jesu Presbytero , S. Theologiæ Doctore & ex-Professore :*
Opus egregium , brevitatem conjungens cum claritate & integritate , ita
ut fusiori expositione non egeat , nihilque in eo desideres morum dire-
ctioni & casuum occurrentium decisioni necessarium vel utile , certioribus
innixum fundamentis , Scriptura sacra , Sanctorum Patrum autoritate ,
Conciliorum cum œcomenicorum tum particularium definitionibus , ju-
ris utriusque regulis ac placitis , praxi & usu Ecclesiæ , præstantissimorum
Theologorum sententiis , nec non rationum solidiorum momentis gravio-
ribus ; a vitioso aliunde utroque extremo cautè & prudenter recedens ,
nimia videlicet relaxatione , & majori quàm par est severitate , mediam
constanter ineundo viam , eamque certiore & tutam stilo denique ex-
aratam puro , nitido , & eleganti. Nedum igitur aliquid impediatur , quo-
minùs in hocce florentissimo , & Christianissimo regno distribuatur , quin
imò utilissimum fore existimo , si in ipso , majoris commodi gratia , ty-
pis quoque mandetur. Datum in Sorbona , anno reparatæ salutis hu-
manæ septingentesimo trigésimo secundo supra millesimum , die verò
mensis Januarii septima. A. LE MOINE , Doctor & Socius Sorbonicus ,
Eccle-

Ecclesiæ Collegiæ sancti Benedicti Canonicus Librorum Censor
Regius.

ALIA APPROBATIO CENSORIS REGII.

EX mandato Illultrissimi DD. Regiorum Sigillorum Custodis legi hanc *Theologiam Moralem*, quæ intra paucos annos typis pluries edita, se publica existimatione non indignam probat. Ipsa sanis & optimis morum regulis constanter adhæret, & Scripturis & Traditione sua haurit momenta, quæ ad sensus alienos non detorquet: Evangelicam sectatur diligenter severitatem, quam argutiolis emolire aut enervare non studet: nihil igitur mirum si hoc opus spectatissimis omnium ordinum viris probatum fuerit: itaque è re videtur illud prælo rursus committi, ut facilius & promptius haberi queat, ac tandem è manibus excutiantur libri illi morales, qui non in ædificationem, sed in destructionem scripti fuisse videntur. Datum in Sorbona die duodecima mensis Martii anno 1733. Saint AUBIN.

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Paolo Tommaso Manuelli Inquisitore nel Libro intitolato; *Theologia Moralis Universalis*, Authore R. P. Paulo Gabriele Antoine, non esservi cosa alcuna contro la santa Fede Cattolica, è parimente per attestato del Segretario nostro niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova. Dat. 17. Marzo 1738.

(Gio: Francesco Morosini Kay. Rif.

(Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

Adi 20. Marzo. 1738.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori contro la Be-
stemmia.

Vettor Gradenigo Segr.

TRA-

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

ACTUS, qui ab homine fiunt, alii dicuntur actus hominis, alii actus naturales, & alii actus humani. Actus hominis dicuntur ii, qui procedunt ab homine, sine deliberatione, advertentia & libertate, ut motus indeliberati concupiscentiæ, seu motus primò primi. Actus naturales sunt actus merè corporei, qui necessario fiunt, nec ad mores pertinent, ut respiratio, circulatio sanguinis, &c.

Actus verò humani, de quibus hic agitur, dicuntur ii, qui fiunt ab homine humano modo agente, nempe liberè & cum aliqua ad morem advertentia vel formali, vel virtuali: nam hic modus agendi est hominis proprius, nec brutis convenit. Propriè enim loquendo, ea omnis & sola

Ant. Th. Moral. P. I.

actio dicitur humana, quæ procedit ab homine, in quantum homo est, id est, in quantum differt ab aliis creaturis irrationalibus: ab his autem differt, in quantum est dominus suorum actuum, ita ut possit illos pro arbitrio ponere vel non ponere ex electione. Ita docet S. Thomas, 1. 2. q. 1. a. 1. *actionum, inquit, quæ ab homine aguntur, illa sola propriè dicuntur humana, quæ sunt propriæ hominis, in quantum est homo: differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc, quòd est suorum actuum dominus. Unde illa sola actiones vocantur propriè humana, quarum homo est dominus. Est autem homo Dominus suorum actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illa ergo actiones propriè humana dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt.*

A

Igitur

Igitur actus humani sunt actus ab homine liberè facti, cum advertentia ad regulam morum vel formali, vel virtuali, aut interpretativa seu debita & possibili. Quare actus humanus idem est realiter, ac actus moralis, seu actus pertinens ad mores, id eoque laude vel vituperio dignus. Nam actus moralis est actus liber bonus vel malus moraliter: omnis autem actus, qui fit ab homine liberè & cum advertentia suprà dicta, est bonus vel malus moraliter, cum nullus actus liber in individuo spectatus, sit indifferens.

CAPUT I.

De voluntario, & involuntario.

ARTICULUS I.

Quid sit voluntarium, & quotuplex?

Dico 1. Voluntarium propriè est id, quod fit, vel quasi fit, seu omittitur à voluntate, ex prævía cognitione intellectuali, supple vel actuali, vel virtuali, aut interpretativa, quæ scilicet potuit & debuit haberi. Unde duo ad voluntarium requiruntur, 1. Ut fiat vel omittatur à voluntate ejus, respectu cujus dicitur voluntarium. 2. Ut fiat vel omittatur ex prævía cognitione intellectuali eorum, quæ dicuntur voluntaria. Non tamen ad quodlibet voluntarium requiritur cognitio actualis. Nam ad voluntarium indirectum & interpretativum, quod est verum voluntari-

um in ordine ad mores, utpote imputabile ad culpam & pœnam, si sit liberum, sufficit cognitio virtualis & interpretativa, hoc est, cognitio, quæ quidem non existit, sed quæ potuit & debuit haberi.

Porro voluntas definitur appetitus rationalis, sive potentia volendi & nolendi, ex prævía cognitione spiritali.

Aliquid autem fieri potest tripliciter à voluntate, 1. Ut actus elicited: sic fiunt à voluntate omnes actus ejus immediati, qui dicuntur elicited, ut volitio, nolitio, amor, odium, &c. 2. Ut actus imperatus: hoc modo fiunt à voluntate actus aliarum potentiarum ei subjectarum, quoties scilicet ex ejus imperio seu impulsu & applicatione agunt. Cum autem voluntas sibi ipsi per unum actum possit imperare alium, idem actus voluntatis potest simul esse elicited, quatenus nempe immediatè fit à voluntate, & imperatus, quatenus fit ex impulsu per alium priorem actum facto. 3. Aliquid fit à voluntate, ut effectus secutus ex aliquo actu voluntatis elicited vel imperato. Sic fit à voluntate homicidium, quod sequitur ex percussione imperata à voluntate.

Dico 2. Voluntarium multiplex est: nam dividitur, 1. In elicited seu immediatum, & imperatum seu mediatum.

2. In necessarium, quod scilicet fit à voluntate ad unum antecedenter determinata; & in liberum, quod fit à voluntate sine antecedenti & intrinseca ad unum determinatione.

3. In perfectum, & imperfectum. Voluntarium perfectum est illud, quod

quod est à voluntate cum perfecta cognitione, hoc est, cum cognitione, qua rationes boni & mali cognoscuntur sufficienter ad perfectum usum libertatis: cognitione inquam, vel quæ actu habeatur, vel haberi possit & debeat. Unde voluntarium perfectum est illud, quod est à voluntate, cum sufficienti usu rationis & libertatis ad hoc, ut ad laudem vel vituperium, ad meritum vel demeritum imputetur, integrè scilicet. Voluntarium verò imperfectum est illud, quod est à voluntate, cum imperfecta tantum cognitione, hoc est, cum cognitione, qua non cognoscuntur nec cognosci possunt rationes boni & mali sufficienter, ad usum perfectum rationis & libertatis.

4. In voluntarium in se, & voluntarium in alio. Voluntarium in se est tum actus elicited voluntatis, tum id, quod immediatè & secundum se intendit voluntas. Voluntarium in alio est illud, quod virtualiter seu moraliter continetur in alio immediatè & secundum se intento à voluntate, velut effectus in causa. Sic, v.g. cum quis ob solam voluptatem nimium bibit, & nimium bibendo se inebriat; actus elicited quo vult bibere, & ipsa actio bibendi sunt voluntaria in se: ebrietas verò, quæ ex nimia potatione sequitur, est tantum voluntaria in alio, nempe in ipsa nimia potatione; quia voluntas bibendi non fertur directè & immediatè in ebrietatem, sed in nimiam potationem, in qua virtualiter continetur ebrietas velut effectus in causa.

5. Denique in formale, & virtuale ac interpretativum.

Voluntarium formale est illud, quod est à voluntate positivè volente & agente. Quod si voluntas positivè vult illud immediatè ac in se, est formale voluntarium in se: si verò voluntas positivè illud intendit mediatè tantum & in alio, est formale voluntarium in alio.

Voluntarium virtuale & interpretativum est illud, quod est à voluntate liberè non volente & omittente agere, ac proinde virtualiter & interpretativè nolente agere. Sic si quis liberè non velit facere eleemosynam, nec faciat, unde alii meritò scandalizentur; libera ommissio positivæ volitionis faciendi eleemosynam, & libera ommissio dationis eleemosynæ sunt ei virtualiter & interpretativè voluntariæ in se: scandalum verò ex illa ommissione secutum, quod prævisum est vel prævideri potuit, est ei virtualiter, & interpretativè voluntarium in alio, nempe in libera ommissione eleemosynæ.

Nota. Ut aliquid sit voluntarium in alio, duo requiruntur; nempe, 1. Ut sit aliquo modo saltem confusè cognitum ut secuturum ex alio, quocum connexionem habet, vel quod est immediatè ac in se volitum: vel ut sic cognosci potuerit ac debuerit, hoc enim sufficit; nam tunc perinde se habet in ordine ad imputabilitatem, licet fortasse non tantam, ac si re ipsa actu cognosceretur. 2. Ut sit vel per se connexum cum illo alio directè & immediatè voluto: est autem per se connexum cum illo alio, si ponitur re

ipsa hoc ipso, quòd illud aliud ponitur, sic ebrietas cum nimia potatione connexa est. Vel si sit tantum per accidens cum illo alio connexum, ita ut vi illius non sequatur, sed propter alia adjuncta, requiritur in voluntate obligatio illud impediendi, & ad illud impediendum abstinendi ab actione: nam alioqui non censetur voluntarium.

ARTICULUS II.

Quid & quotuplex sit involuntarium?

Dico. Involuntarium propriè est illud, quod est contra actualem inclinationem voluntatis, itaut sit aliquo actu voluntatis nolitum.

Duplex est autem, nempe involuntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid. Involuntarium simpliciter est illud, quod est contra inclinationem voluntatis, quantum est ex se efficacem ad illud impediendum, ut mors quæ homini planè invito & pro viribus reluctanti infertur: item motus concupiscentiæ, qui voluntate toto affectu renitente insurgit.

Involuntarium secundum quid est illud, quod displicet quidem secundum aliquam considerationem, sed magis & efficaciter placet secundum aliam: unde est aliquo actu inefficaci nolitum, & simul alio actu efficaciter volitum. Sic cum viator metu mortis dat latroni crumenam, quam retinere vellet; datio illa est secundum quid involuntaria, nam secundum se displicet; sed spectata ut necessaria ad vitam servandam, magis & efficaciter placet: unde sub hac consideratione re ipsa acceptatur, &

adhibetur ut medium ad hunc finem necessarium.

Hinc involuntarium secundum quid non est involuntarium, nisi cum addito diminvente, imò destruyente rationem involuntarii: nam est simpliciter & absolutè voluntarium, cum voluntas illud efficaciter velit & agat. Quare meliùs vocatur voluntarium mixtum cum involuntario; quia voluntas illud vult, sed cum aliqua repugnantia.

ARTICULUS III.

Utrum ea quæ fiunt ex metu, sint voluntaria?

Nota. Fieri aliquid ex metu non idem est ac fieri cum metu.

Nam aliquid fit ex metu, quando metus est causa illud faciendi. Sic datio crumenæ facta latroni ad mortem vitandam fit ex metu: nam mortis metus viatorem movet ad dandam crumenam, & sic est causa dationis crumenæ. Aliquid fit cum metu tantum, quando metus non est causa actionis, nec ad illam movet, sed solum eam comitatur. Clarè autem patet, ea quæ fiunt duntaxat cum metu, voluntaria esse. Sic latro cum furatur timens ne deprehendatur, agit cum metu, non ex metu; quia non metus, sed divitiarum cupiditas eum ad furandum movet: quod furtum est ei maximè voluntarium.

Dico 1. Ea quæ fiunt ex metu, sunt absolutè & simpliciter voluntaria.

Prob. Illud est simpliciter voluntarium, quod est à voluntate agente ex perfecta cognitione, sed quod fit ex metu, est à voluntate agente ex perfecta

fecta cognitione: ergo est simpliciter voluntarium.

Dico 2. Ea quæ fiunt ex metu, aliquando sunt involuntaria secundum quid, aliquando non.

Prob. Quæ fiunt ex metu, aliquando fiunt cum aliqua repugnantia, aliquando non: nam aliquando fiunt contra aliquem affectum voluntatis, aliquando non. Atqui quando fiunt cum repugnantia, sunt involuntaria secundum quid: quando verò fiunt absque omni repugnantia, nullo modo sunt involuntaria. Ergo.

ARTICULUS IV.

Utrum ea quæ fiunt ex concupiscentia, sint voluntaria?

Nota. Concupiscentia hic sumitur pro quolibet motu appetitus sensitivi in bonum sensibile. Alia est antecedens, alia consequens. Concupiscentia antecedens est ea, quæ à voluntate non imperatur, sed ab objecto sensibili excitatur, voluntate nil planè conferente. Consequens est ea, quæ à voluntate imperatur seu excitatur. Unde patet ea esse voluntaria, quæ fiunt ex concupiscentia consequente.

Dico 1. Quæ fiunt ex concupiscentia antecedente, & à fortiori consequente, sunt voluntaria.

Prob. Illud est voluntarium, quod fit à voluntate ex prævia cognitione intellectuali. Sed quod fit ex concupiscentia etiam antecedente, fit à voluntate, ex prævia cognitione intellectuali: nam intellectus apprehendit bonum sensibile, à quo est com-

motio sensus interni, illudque ut bonum sensibile voluntati proponit. Ergo.

Dico 2. Concupiscentia etiam antecedens minuit voluntarium.

Prob. Nil potest imminuere voluntarium, nisi vel ex parte intellectus, vel ex parte voluntatis. Sed concupiscentia non minuit voluntarium, 1. Ex parte intellectus: nam concupiscentia non impedit claram perceptionem intellectus circa objectum sensibile. 2. Non etiam minuit ex parte voluntatis, siquidem inclinat voluntatem, ad volendum: unde voluntas agens ex concupiscentia, ardentius fertur in objectum sensibile.

Imò concupiscentia etiam antecedens auget voluntarium. Nam quod fit ex illa, fit cum maiore inclinatione voluntatis, & ex clariore apprehensione ac propositione objecti saltem ut boni sensibilis.

Obj. Concupiscentia antecedens tollit aut minuit liberum: ergo & voluntarium.

Resp. 1. Concupiscentia antecedens solum tollit liberum, quando ita vehemens est, ut totaliter auferat usum rationis, ita ut intellectus nequeat considerare rationes boni & mali. Quando autem concupiscentia antecedens non est adeò vehemens, minuit duntaxat liberum; quia minuit cognitionem requisitam ad libertatem, nempe considerationem finis & eorum quæ sunt ad finem.

Resp. 2. Nego consequ. Quia voluntarium strictè sumptum differt à libero, & potest esse necessarium, & revera est in amore beatifico, qui est

maximè voluntarius & simul necessarius.

De ignorantia actum est in Theologia morali, in qua etiam continentur omnes alie quaestiones ad praxim pertinentes, quae idèd omissa sunt in hac Theologia dogmatica & speculativa.

CAPUT II.

De libero seu de libertate.

ARTICULUS I.

In quo consistat essentia liberi arbitrii, seu libertas strictè sumpta?

§. I.

Prænotanda.

I. Liberum, voluntarium, & spontaneum, licèt aliquando confundantur, tamen si strictè sumantur, inter se differunt. Nam spontaneum strictè est id, quod est à principio intrinseco, juxta inclinationem agentis, cum cognitione materiali seu purè sensitiva: ac proinde solis brutis convenit. Si minùs strictè sumatur, præscindit à cognitione spiritali & materiali; & tunc convenit hominibus ac brutis: nam est id, quod est à principio intrinseco cum aliqua cognitione sive spiritali, sive materiali.

Liberum est id, quod est à principio intrinseco, seipsum per electionem determinante, & valente non agere. Unde liberum minùs latè patet quàm voluntarium. Nam omne liberum est voluntarium, quia omne

liberum est à voluntate agente ex prævia cognitione spiritali: at non omne voluntarium est liberum, quia non omne voluntarium est à voluntate se ipsam per electionem determinante, & valente non agere: Sic amor beatificus est maximè voluntarius, quatenus à Beatis maxima cum inclinatione voluntatis elicitur ex prævia cognitione spiritali; sed simul est necessarius, quatenus eorum voluntas ex visione beatifica summi boni clarè cogniti, omni ex parte summè amabilis, determinatur necessariò ad amorem Dei eliciendum, ita ut ab illo amore nequeat abstinere. Igitur liberum superaddit voluntario immunitatem ab omni necessitate antecedente intrinseca, seu potentiam se determinandi per electionem ad utrumlibet ex oppositis, ideoque potentiam omittendi id quod fit, & potentiam agendi id quod omittitur.

Porro morale dicitur illud, quod est conforme vel disforme regulæ morum; vel quod consideratur relatè ad regulam morum: sive quod est laude vel vituperio dignum. Naturale verò dicitur id, quod est à principio intrinseco sine cognitione.

II. Necessarium, violentum, & coactum: licèt sæpe confundantur, tamen strictè & propriè sumpta differunt inter se. Nam necessarium est id, quod est à principio sive intrinseco, sive extrinseco ad unum determinante. Violentum propriè est illud, quod est à principio extrinseco contra inclinationem patientis, carentis omni cognitione, ut ascensus lapidis: unde soli naturali directè opponitur; sæpe tamen

tamen pro coacto sumitur. Coactum dicitur illud, quod est à principio extrinseco contra inclinationem patientis cognoscitivi. Quare coactio est motus ab extrinseco procedens contra inclinationem patientis: sive est vis illata ab agente extrinseco determinante ad unum, contra inclinationem patientis cognoscitivi. Violentia vero latè sumpta, est vis illata ab agente extrinseco ad unum determinante, contra inclinationem patientis sive cognoscitivi, sive non cognoscitivi.

III. Libertas generatim idem est ac immunitas. Quare totuplex est libertas, quotuplex immunitas. Sexuplex autem assignatur immunitas, scilicet immunitas à servitute, ab impedimento, à miseria, à peccato, à coactione, & à necessitate. Agitur hic solum de duabus ultimis, quæ dicuntur libertas naturæ, & important potentiam agendi.

IV. Necessitas est determinatio ad unum. Duplex est, nempe violenta, & non violenta. Necessitas violenta est determinatio ad unum cum violentia, brevius est coactio. Necessitas non violenta est determinatio ad unum absque violentia, & dicitur necessitas simplex. Necessitas autem simplex seu voluntaria, non violenta, duplex est, intrinseca scilicet, & extrinseca. Necessitas extrinseca est determinatio ad unum orta à principio extrinseco, Intrinseca est determinatio ad unum orta à principio intrinseco.

Necessitas intrinseca subdividitur in antecedentem, & consequentem.

Necessitas antecedens intrinseca est intrinseca ad unum determinatio antecedens omnem liberam voluntatis determinationem, & ab illa independens. Necessitas intrinseca consequens, est intrinseca ad unum determinatio orta ex libera voluntatis electione.

Porro libertas à necessitate, de qua hic agitur, est libertas à necessitate simplici intrinseca antecedente, quæ vocatur liberum arbitrium, libertas indifferentiæ, & indifferentia activa. Dicitur indifferentia, quia secundum se est expers determinationis ad unum: & activa, quia est potentia se ipsam determinandi.

V. Libertas à necessitate simplici, seu libertas indifferentiæ activæ, quæ est libertas simpliciter & propriè dicta. definitur à S. Thoma vis electiva, hoc est, potentia eligendi. Eligere autem est unum è pluribus oppositis, quæ sint in potestate eligentis, unum assumere seu ponere, altero recusato. Unde libertas, seu vis electiva est potentia è pluribus oppositis, quæ sint in potestate, unum assumendi, alio recusato.

Libertas propriè dicta rectè etiam definitur, facultas suorum actuum domina, potentia suorum actuum per electionem determinativa, potentia completa & expedita se determinandi per electionem ad utrumlibet ex oppositis seu impossibilibus, potentia agendi & non agendi positus omnibus ad agendum prærequisitis.

VI. Cum libertas sit completa & expedita potentia agendi & non agendi, ad libertatem requiritur duplex poten-

potentia, nempe potentia agendi, & potentia non agendi, vel ponendi aliud impossibile, quamvis non requiratur potentia ponendi simul duo opposita, quod repugnat. Hinc ad libertatem dicitur requiri simulas potestatis, non autem potestas simultatis, id est, potestas ponendi simul duo opposita. Per opposita intelliguntur impossibilia, quæ scilicet non possunt simul poni.

VII. Libertas propriè dicta, seu libertas à necessitate simplici antecedente, dividitur in libertatem contradictionis, contrarietatis, & specificationis. Libertas contradictionis seu exercitii est potentia se determinandi per electionem, ad utrumlibet ex duobus contradictoriis, qualia sunt amor, & non amor. Libertas contrarietatis est potentia se determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus contrariis, qualia sunt amor & odium. Libertas specificationis est potentia se determinandi per electionem ad utrumlibet, ex specie diversis impossibilibus, qualia sunt oratio & studium. Libertas verò genericè sumpta, quæ in has tres species dividitur, est potentia se determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppositis seu impossibilibus, quorum alia sunt contradictoria, alia contraria, alia specie tantum diversa: unde oritur divisio in tres supradictas species libertatis.

VIII. Duplex potentia, & impotentia distinguitur, nempe physica & moralis. Potentia physica est facultas seu virtus agendi proportionata operi faciendo. Potentia moralis est fa-

cultas agendi, nullis gravibus difficultatibus implicata, quæ ab agendo avocent. Impotentia physica est carentia facultatis agendi. Impotentia moralis consistit in maxima difficultate agendi vel omittendi.

IX. Bucerus, Bajus, Jansenius docuerunt, ad essentiam liberi arbitrii sufficere libertatem à coactione, quæ etiam libertas spontaneitatis & voluntarietas dicitur, consistitque in carentia absolutæ & inevitabilis ad unum determinationis, ab extrinseco ortæ contra inclinationem voluntatis, & contra omnes Catholici contendunt ad liberum arbitrium essentialiter requiri libertatem ab omni necessitate simplici intrinseca antecedente, etiam voluntaria seu non violenta. Cum quibus

§. II.

Dico. Essentia liberi arbitrii consistit in potentia agendi vel non agendi, immuni ab omni necessitate simplici antecedente & intrinseca. Unde ad liberum arbitrium non sufficit libertas à coactione, sed essentialiter requiritur libertas ab omni necessitate simplici antecedente & intrinseca.

Prob. 1. Constitutionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. ab Ecclesia Catholica receptis, quibus damnatæ sunt hæc Baji propositiones 39. quod voluntariè fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit. 66. sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

Prob. 2. Ex Patribus. Pro omnibus sint Gregorius Naz. in apolog. ubi ait: Arbitrii libertas parem in utramque partem motum habet. S. Ambrosius, l. 2. de Fide, c. 3. pro voluntatis arbitrio, non

pro

pro necessitatis obsequio. Ubi liberum arbitrium opponitur necessitati. S. Augustinus infra citand. & S. Damascenus, l. 2. orthod. Fidei, c. 26. *arbitraria ac nobis libera sunt, quæ in utramque partem æquè contingere possunt, velut moveri & non moveri, appetere & non appetere, &c.* His adde S. Thomam, l. 1. contra Gentes, cap. 68. *dominium quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus est potestate velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causæ externus agentis.*

Prob. 3. Ratione duplici. 1. Si quod datur liberum arbitrium, est illud, quod requiritur ad meritum & demeritum. Atqui liberum arbitrium requisitum ad meritum & demeritum, est libertas ab omni necessitate simplici intrinseca antecedente, ut fide constat & mox ostendetur. Ergo. 2. Liberum arbitrium ex S. Thoma est vis electiva. Sed vis electiva, seu potentia se determinandi per electionem excludit omnem necessitatem intrinsecam antecedentem, ut ex communi hominum intelligentia constat, secundum quam non dicitur propriè eligi, nisi quod potest fieri & potest omitti. Ergo liberum arbitrium excludit omnem necessitatem, &c.

Confirm. Ex eo, quod ante Bucerii, Baji & Jansenii tempora, omnes omnino non solum Catholici, sed etiam Hæretici, & Ethnici per liberum arbitrium intellexerunt libertatem ab omni necessitate simplici. Et verò omnes Hæretici, qui negarunt in homine liberum arbitrium, ideo negarunt, quia cum Catholicis per illud intelligebant facultatem agendi & non agen-

Ant. Th. Moral. P. I.

di, absque omni necessitate antecedente, etiam non violenta. Nam nemo, nisi prorsus insanit, negare seriò potest contra evidentem rationem & experientiam, voluntatem esse liberam à coactione.

Præterea liberum arbitrium & voluntarium strictè differunt. Sed non differunt, nisi quòd liberum superaddat voluntario immunitatem ab omni necessitate simplici. Ergo.

§. III.

Solvuntur objectiones petite ab auctoritate.

Obj. 1. S. Damascenus, l. 2. orthodoxæ Fidei multa docet, ex quibus colligitur ad essentiam liberi arbitrii sufficere immunitatem à coactione. Nam

1. Cor. 12. dicit: *neque virtutis nomen obtinere potest, quod quis per vim atque invitum facit.*

Resp. Ibi vim & invitum latè sumit, per vim intelligendo quamcumque necessitatem, & per vocem *invitum* intelligendo necessitatem quacumque necessitate. Unde non opponit libero solum coactum strictè dictum, sed coactum latè sumptum, nempe pro necessitate quacumque necessitate antecedente. Nam ibi loquitur de libertate arbitrii, quacum Adam conditus fuit, & quam proinde in statu innocentiae habuit: quæ sanè libertas erat immunis ab omni necessitate antecedente intrinseca, etiam non violenta.

2. Ibidem docet hominem liberum esse eò quòd rationalis est.

B

Resp.

Resp. Hoc dicit, quia libertas necessario supponit rationem, & radix libertatis residet in intellectu; & quia natura rationalis exigit libertatem naturalem.

3. Idem, c. 26. dicit, id esse in nostra potestate quod ultro & sponte fit.

Resp. Per tō *sponte* intelligit libere. Nam (ut ex c. 24. constat) spontaneum duplex admittit; unum imperfectum, quod nullam supponit deliberationem, nec proinde est ex electione; vocatur tamen spontaneum, quia voluptatem affert: & alterum perfectum, quod supponit deliberationem, & est ex electione, ac proinde à principio se determinante per electionem, & consequenter quod est liberum libertate ab omni necessitate antecedente.

4. C. 27. dicit libertatem nil aliud esse quàm voluntatem.

Resp. Voluntatem ibi sumit pro facultate agendi & non agendi, seu pro potentia sui ipsius per electionem determinativa. Voluntas quippe apud Patres & Theologos sumitur dupliciter, nempe prout natura est, ideoque potentia ad unum determinata, & prout est facultas sui ipsius per electionem determinativa. Et ipse S. Thomas voluntatis nomen in hoc duplici sensu accepit, nam, quæst. 2. de potentia, art. 3. sic ait: *voluntas in quantum voluntas, cum sit libera, ad utrumlibet se habet: potest enim voluntas agere vel non agere, sic vel sic non facere, velle & non velle. Et si respectu alicujus hoc voluntati non conveniat, hoc accidit voluntati, non in quantum voluntas est, sed ex inclinatione naturali, ideoque in quantum natura est.*

Confirmantur hæ nostræ responsiones ex eo, quod S. Damascenus doctrinam nostram clarè tradat in eodem libro objecto, nam postquàm, c. 25. probavit, hominem habere in suo arbitrio & in sua potestate actiones suas, explicat, c. 26. quid sit hominem habere aliquid in potestate & arbitrio suo. *In nostra potestate, inquit, sunt ea, quæ liberum est nobis vel facere vel non facere. Et infra. Propriè autem in nostra potestate consistunt omnia ea, de quibus deliberamus. Consilium porro ac deliberatio de iis rebus suscipitur, quæ peraque in utramque partem contingere possunt. Peraque autem contingens id est, quod & ipsum possumus, & quod ipsi adversatur. Hujus verò electio penes mentem nostram est.*

Obj. 2. S. Anselmus, l. 2. cur Deus homo, c. 10. sic ait: *impropriè dicitur necessitas, ubi coactio ulla est, nec prohibitio. Ergo ex S. Doctore necessitas simplex seu non violenta non est propriè necessitas, nec proinde tollit libertatem arbitrii.*

Resp. Nego conseq. Quia per coactionem & prohibitionem intelligit omnem necessitatem antecedentem, ut patet ex lib. de concordia, q. 1. ubi dicit, actus Imperatos voluntatis esse necessarios, quia voluntas cogit potentias, à quibus eliciuntur. Sanè per tō cogere intelligit necessitare necessitate non violenta. Præterea S. Anselmus eadem quæst. hæc ait: *potest (voluntas) non velle antequam velit, quia libera est; & cum vult, non potest non velle, sed eam velle, necesse est, quoniam impossibile illi est, id ipsum simul & velle, & non velle. Opus verò voluntatis, cui datum est, ut, quod vult, sit, & quod*

quod non vult, non fit, voluntarium sive spontaneum est, quoniam spontanea voluntate fit, & bifariam est necessarium, quia & voluntate cogitur fieri, & quod fit, non potest simul non fieri. Sed has necessitates facit voluntatis libertas, quæ prius quam sint, eas cavere potest.

Inst. S. Anselmus ibidem dicit Christum viatorem, Angelos beatos, & Deum ipsum liberè justos esse, quamvis peccare non possint.

Resp. Dicit eos liberè esse justos, quatenus, quamvis impeccabiles sint, possunt hoc opus bonum in particulari facere vel non facere, & ex pluribus actibus bonis seorsim sumptis possunt hoc vel illud eligere.

Obj. 3. S. Bernardum, l. de gratia & libero arbitrio.

Resp. S. Doctor eodem libro apertè nobiscum sentit. Nam postquam triplicem distinxit libertatem, nimirum à peccato, à miseria, & à necessitate, quam asserit esse libertatem arbitrii, hæc subiicit: *sola remansit ad penam libertas arbitrii, per quam utique ceteras amisit, ipsam tamen amittere non potuit ... de tribus ergo libertatibus, quas acceperat, abutendo illa, quæ dicitur arbitrii, reliquis se privavit.* Ergo ex S. Bernardo libertas, qua Adamus in statu innocentiae abusus est, & qua abutendo se ipsum & posteros suos privavit duabus libertatibus, nempe à peccato & à miseria, est libertas arbitrii. Secundum autem omnes etiam hæreticos ejusmodi libertas est libertas ab omni necessitate simplici.

Jam respondeo ad ea, quæ ex S. Bernardo obijciuntur.

Cum de libertate loquens ait: *est*

enim habitus animi liber sui; siquidem non cogitur, non extorquetur: est quippe voluntatis, non necessitatis. Per has voces (non cogitur, non extorquetur) intelligit, non necessitatur ulla necessitate etiam non violenta. Nam etiam secundum communem loquendi modum, cum aliquid dicitur non cogi, non extorqueri, significatur nulla necessitate fieri. Et quod hic sit ejus sensus, patet etiam ex his verbis immediate præcedentibus verba objecta: *aliud est, inquit, voluntarius consensus, aliud naturalis appetitus ... hunc communem habentes cum bestiis, consensus voluntarius nos discernit: est enim habitus animi liber sui, &c.* Ergo ex S. Bernardo solus voluntarius consensus nos discernit à bestiis per libertatem sibi propriam, & quam non habet appetitus naturalis, seu sensitivus. Atqui libertas illa non est libertas à coactione, quam bestię etiam habent: ergo est libertas à simplici necessitate.

Cum autem dicit voluntatem hoc ipso, quod voluntas est, liberam esse libertate arbitrii. Per voluntatem intelligit facultatem sui ipsius determinativam per electionem, facultatem activè indifferentem ad opposita.

Nota. Multi Patres, atque etiam Theologi, qui ante exortos Baji & Jansenii errores scripsere, has voces (necessitatem & coactionem, voluntarium ac spontaneum & liberum, cogi & necessitari, liberum, & non coactum) sæpe confundunt, & pro eodem sumunt; quia eas in sensu latiore & etiam vulgari sumunt. Sed tunc per coactionem intelligunt quamcumque necessitatem etiam non violentam:

per tō *cogi* intelligunt necessitari sive violentē sive non violentē: per voluntarium & spontaneum intelligunt liberum, seu id quod est à voluntate sui ipsius determinativa per electionem. Item per voluntatem intelligunt potentiam sui ipsius determinativam per electionem, proindeque libertatem indifferentiæ. Unde has voces non acceperunt in significatione stricta, quam nunc in scholis habent, sed in significatione latiori, & quam etiam habent in usu communi. Imò interdum sumunt liberum latē, nempe pro voluntario necessario. Quare voces illæ pro subiecta materia ad illorum mentem exponendæ sunt. Nunc autem Theologi easdem voces accuratius distinxerunt, & strictius sumunt, ut recentiorum novatorum cavillationes confutent.

Obj. 4. S. Thomam variis locis. Nam

1. quæst. 10. de potentia, art. 2. & 5. sic ait: *Naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat. Libertas enim voluntatis violentia vel coactioni opponitur.*

Resp. S. Doctor hic loquitur de libertate spontaneitatis & latē dicta, quæ est facultas agendi juxta inclinationem: non autem de libertate arbitrii & propriē dicta, quam clarē multis locis docet esse immunem ab omni necessitate etiam non violenta. Nam, 1. p. quæst. 19. art. 10. ait: *Liberum arbitrium habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad liberum arbitrium pertinet, quodd volumus esse felices, sed ad naturalem instinctum.* Unde & alia animalia,

quæ naturali instinctu moventur ad aliquid, non dicuntur libero arbitrio moveri. Cum igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia verò non ex necessitate, respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, liberum arbitrium habet.

2. S. Thomas, in 2. dist. 25. quæst. un. art. 4. ait: *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quodd cogi non potest.*

Resp. Per tō *cogi* intelligit necessitari quacumque necessitate antecedente intrinseca tum voluntaria, tum involuntaria. Sic, art. 2. dicit, quodd *intellectus demonstrationis vi cogitur.* Et verò S. Doctor, 1. p. qu. 83. art. 4. ait: *Liberum arbitrium nihil aliud est quàm vis electiva.* Et, art. 3. *Proprium liberi arbitrii est electio. Ex hoc enim liberi arbitrii esse dicimur, quodd unum possumus recipere, alio recusato, quodd est eligere.* Per verbum *recipere* intelligit assumere.

3. S. Thomas, eadem dist. art. 1. ad 4. dicit: *Quædam ordinata sunt ad finem ultimum beatitudinis, quæ ipsi fini conjungunt, ut videre, amare, & hujusmodi: & respectu horum erit (in beatis) sempiterna & libera electio.*

Resp. Solum vult, beatos semper habituros esse liberum arbitrium circa aliquos actus, quales sunt actus visionis & amoris circa multa objecta alia à Deo, quæ videndi & amandi nullam necessitatem habent. Et verò, 1. 2. qu. 13. art. 2. sic ait: *Cum electio sit præceptio unius respectu alterius, necesse est quodd electio sit respectu plurium, quæ eligi possunt: & ideo in his quæ sunt penitus determinata ad unum, electio locum non habet.*

§. IV.

Solvuntur objectiones ex ratione petita.

Obj. 1. Voluntarium omne quamvis necessarium est liberum. Ergo ad essentiam liberi arbitrii non requiritur libertas ab omni necessitate simplici. *Nego antecedens. Probabis.* Illud est liberum, quod est in nostra potestate. Sed omne voluntarium etsi necessarium, est in nostra potestate: ergo est liberum.

Resp. 1. Nego min. Nam (ut lumine naturali patet) illud solum est in nostra potestate, de quo possumus pro arbitrio disponere: ac proinde illi soli actus sunt in nostra potestate, quos possumus pro arbitrio elicere vel non elicere.

Resp. 2. Disting. maj. Illud est liberum, quod est in nostra potestate electiva, seu activè indifferente, *conc. maj.* In nostra potestate non electiva, *nego maj.* Potestas electiva est potentia se determinandi per electionem: quæ potentia includit simul potentiam ponendi actum, & potentiam illum non ponendi. Potestas non electiva est potentia producendi actum, antecederet ad illum determinata, ideoque excludens potentiam illum omitendi.

Inst. 1. Illud est liberum, quod fit cum volumus, quod non fit cum nolumus, nec fit, nisi quia volumus, at quod est in nostra potestate non electiva fit cum volumus, non fit cum nolumus, nec fit nisi quia volumus. ergo illud est liberum.

Resp. Disting. maj. Quod fit cum volumus sine necessitate antecedente in-

trinseca volendi, & non fit cum nolumus sine antecedente necessitate non volendi, *conc. maj.* Secus, *nego major.* & distincta similiter minore *nego consequ.* Ut aliquid sit liberum, non sufficit, ut illud fiat cum volumus, nec fiat nisi quia volumus, nec fieret si nollemus; alioqui Dei amor beatificus esset propriè liber; sed insuper requiritur, ut habeamus potentiam illud non volendi cum volumus, & potentiam volendi cum nolumus.

Inst. 2. Amor Dei beatificus est liber beatis, quia fit ex eo quod voluntas velit amare: ergo. *Nego anteced. probabis.* Si beatus non vellet amare Deum, re vera non amaret: ergo Deum liberè amat.

Resp. Nego anteced. Nam ex communi usu ad veritatem hujus & cujusvis similis propositionis, non sufficit connexio consequentis cum antecedente, sed insuper requiritur possibilitas antecedentis, alioqui propositio est falsa & nugatoria. Nam ejusmodi propositiones juxta communem usum enuntiant non solum antecedentis cum consequente connexionem, sed etiam antecedentis possibilitatem: beatus autem non potest non velle Deum amare. Et verò eodem argumento probaretur beatum posse odisse Deum, & liberè non odisse: si enim vellet Deum odisse, Deum odisset. Item probaretur Deum posse peccare, quia, si vellet peccare, re vera peccaret: ergo liberè non peccat, ergo potest peccare.

Inst. 3. Voluntas beati, Deum amando, seipsam movet: ergo amat ex propria determinatione.

Resp. Nego anteced. Nam (ut docet S. Thomas) voluntas, propriè ac strictè loquendo, non movet seipsam, nisi cum est actus sui domina: non est autem actus sui domina, nisi cum potest pro arbitrio illum elicere vel omittere.

Obj. 2. Si libertas arbitrii consisteret in indifferentia agendi, habitus boni vel mali tollerent libertatem, nam tollunt indifferentiam. Falsum conseq. Ergo.

Resp. Disting. maj. Si libertas arbitrii consistet in indifferentia propensionis, *conc. maj.* Si libertas consistit in indifferentia activa, quæ est facultas se determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppositis, ut re ipsa consistit, habitus tollerent libertatem, *nego sequel. maj.* Nam habitus ita voluntatem in alterutram partem impellunt, ut eam non necessitent, seu determinent ad unum.

Nota. Triplex distinguitur indifferentia, nimirum activa, passiva, & propensionis. Indifferentia activa est facultas se determinandi per electionem ad utrumlibet, ex duobus oppositis seu impossibilibus. Indifferentia passiva est capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid, quod nondum habetur. Hæc duplex est; alia merè passiva, quæ est capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid necessario, non ex propria determinatione; & alia non merè passiva, quæ est capacitas recipiendi vel non recipiendi aliquid, sed ex propria determinatione: sic homo neque amans, neque odio habens Deum, est indifferens ad amandum vel odio habendum

Deum; quia potest ex propria determinatione in se recipere amorem vel odium Dei. Quare indifferentia non merè passiva est indifferentia simul activa & passiva. Indifferentia propensionis est æqualitas propensionis ad plura, ut si quis æqualiter propendeat ad amorem & odium: sive consistit in æquilibrio voluntatis, non magis in unam partem quàm in aliam propendentis: quæ indifferentia non requiritur ad essentiam liberi arbitrii, sed illi accidentalis est.

Obj. 3. Si essentia libertatis consistit in immunitate ab omni necessitate simplici, tota essentia libertatis est in libertate contradictionis. Falsum conseq. Ergo.

Resp. Nego min. Re vera tota essentia liberi arbitrii est in libertate contradictionis. Nam tota essentia liberi arbitrii consistit in eo præcisè, quòd sit facultas eligendi hoc vel illud, aut neutrum volendi, quòd sit facultas agendi vel non agendi, quòd sit facultas, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere & potest non agere.

Porro libertas contrarietatis includit libertatem contradictionis, & ei superaddit potentiam faciendi actum positivum contrarium. Nam actus malus est tum negatio actus boni, tum actus positivus ei contrarius.

Quæres, utrum potentia peccandi sit de ratione liberi arbitrii?

Resp. Nego. *Prob. 1.* Ex S. Augustino l. de correptione & gratia, c. 11. ubi ait: *Quid erit liberius libero arbitrio, quando non poterit servire peccato, quæ futura erat & homini, sicut facta est & Angelis*

gelis sanctis merces meriti? ... Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare: novissima erit multo major, non posse peccare.

2. Ex aliis Patribus docentibus liberum arbitrium esse eximiam illam perfectionem, secundum quam homo ad imaginem Dei conditus est. Sed homo non est secundum potentiam peccandi conditus ad imaginem Dei. Ergo.

3. Quia Deus habet totam essentiam liberi arbitrii, cum liberum arbitrium perfectissimum habeat; & tamen peccandi potestate caret.

4. Quia tota essentia liberi arbitrii consistit in completa & expedita facultate agendi & non agendi.

Obj. 1. Patres aliquando describunt liberum arbitrium per indifferentiam activam ad bonum vel malum.

Resp. Tunc liberum arbitrium describunt, non per id quod ei essentialiter est, sed per merum statum ei accidentarium, quem habet in hominibus viatoribus.

Obj. 2. Potentia peccandi est aliqua perfectio, nam est aliqua virtus.

Resp. Nego. Itaque potentia peccandi neque est perfectio, neque virtus aliqua; sed est solum defectibilitas alicujus virtutis, nempe liberi arbitrii, ejus perfectioni essentiali accidentaliter. Quæ quidem defectibilitas est aliquid pure negativum: unde ea posita vel sublata liberum arbitrium semper manet idem, quoad totum positivum quo constituitur; nec augeatur, aut minuitur secundum suum constitutivum essentialiter. Igitur potentia peccandi non competit libero arbitrio, nisi accidentaliter ratione sta-

tus contingentis, quem habet in puris viatoribus.

Potest etiam dici potentia peccandi esse virtus aliqua, non precise sumpta, sed quatenus defectibilis, nempe liberum arbitrium quatenus defectibile: unde supra liberum arbitrium dicit aliquid mere negativum.

ARTICULUS II.

Utrum ad merendum & demerendum in presenti statu requiratur libertas ab omni necessitate simplici?

Nota. Libertas à coactione est immunitas à violentia extrinsecus illata: sive est potentia agendi secundum propriam inclinationem. Coactio autem est determinatio ad unum orta à principio intrinseco contra inclinationem coacti.

§. I.

Dico. Ad merendum & demerendum in presenti statu naturæ lapsæ non sufficit libertas à coactione, sed requiritur libertas ab omni necessitate intrinseca antecedente, etiam voluntaria & variabili. Est de fide contra Jansenium & ejus Sectatores.

Prob. 1. Ex Script. Eccli. cap. 31. *Beatus .... qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino, &c.* Ergo laudabilitas & ratio meriti repetitur ex eo, quod quis non violet mandata cum possit violare, ideoque quod mandata servet sine ulla necessitate antecedenti.

Prob. 2. Ex tertia Jansenii propositione damnata ab Ecclesia ut hæretica, quæ sic habet: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ*

non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione. Ergo nostra assertio huic propositioni in sensu doctrinæ Jansenii in quo damnata est, contradictoria, est de fide. Adde quòd Pius V. & Gregorius XIII. & Urbanus VIII. hanc Baji propositionem damnarunt: Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quòd necessario facit.

Prob. 3. Ex Patribus. Pro omnibus sint 1. S. Irenæus, l. 4. contra hæreses, cap. 71. Dedit Deus bonum .... & qui operantur quidem illud, gloriam & honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possint non operari illud. Hi autem qui illud non operantur, iudicium justum recipient Dei, quoniam non sunt operati bonum, cum possent operari illud.

2. Sanctus Iustinus, in apologia ad Senatum. Nihil esset in illis laude dignum, nisi facultatem haberent, qua se in utramque partem converterent.

3. Clemens Alexandrinus, l. 1. Stromatum. Quoniam libera electio peccata primum inchoat, jure infliguntur supplicia.

4. Sanctus Chrysostomus, Homil. 22. in Genesim. Nonne manifestum est, sua quemvis voluntate vel malitiam vel virtutem eligere? Nam nisi ita esset, naturæ nostræ potestas insita esset, neque illos puniri, neque istos virtutum retributiones accipere oportebat. Verum quia in nostra voluntate totum post gratiam Dei relictum est, ideo & peccantibus supplicia proposita sunt, & bene operantibus retributiones.

5. Sanctus Hieronymus, l. 2. contra Jovinianum. Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.

6. S. Damascenus, l. 2. de Fide, c. 26. In nobis sunt ea, quorum liberam adepti potestatem sumus & facere & non facere .... quæ sequitur laus aut vituperatio.

Patribus addo Sanctum Thomam, qui, qu. 6. de malo, art. un. sic ait: Quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur: non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cujus principium est extra .... Hæc autem opinio est hæretica: tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus. Non enim videtur esse meritum vel demeritum, quod aliquis ex necessitate agit, quòd vitare non possit, &c.

Prob. Denique ratione. 1. Pro merito. Ut actio sit meritoria, debet esse nostra, sic ut illam dare possimus velut pretium pro præmio. Atqui ut actio sit nostra, & illam dare possimus velut pretium pro præmio, requiritur libertas ab omni necessitate simplici antecedente: nam ad hoc requiritur, ut actio sit in dominio nostro, ita ut possimus de illa pro arbitrio disponere, & illam dare vel non dare pro arbitrio. Ergo ut actio sit meritoria, requiritur libertas ab omni necessitate simplici.

2. Pro demerito. Omne demeritum est essentialiter peccatum imputabile, ad culpam scilicet & pœnam. Sed ad peccatum imputabile requiritur libertas à necessitate, ergo & ad demeritum. Prob. min. Omne peccatum debet posse vitari: ergo ad peccatum imputabile requiritur libertas à necessitate. Prob. antec. Obligamur ad vitandum peccatum. Ergo peccatum

tum potest vitari: alioquin obligaremur ad impossibile, nam obligaremur ad vitandum id quod non posset à nobis vitari. Nemo autem obligari potest ad impossibile, ut lumine naturali patet; & Deus impossibilia non jubet, ut docet Conc. Trident. sess. 6. c. II.

Confirmatur ex communi omnium hominum, partium studiis non excoecatorum assensu; & solo lumine naturali patet, neminem laudem ac præmium, vel vituperium & pœnam mereri, quod egerit id quod non potuit omittere, vel omiserit id quod non potuit facere.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Thomas, in 3. dist. 18. qu. un. art. 2. ad 5. ait: *Vel dicendum, quod etiam si (liberum arbitrium Christi) esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amittit libertatem, neque rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit: & ita est actus sui dominus.* Ergo ex Sancto Thoma ad meritum sufficit libertas à coactione.

Resp. Nego conseq. Quia ibi S. Doctor per voces (*non coacte, sed sponte*) intelligit non necessariò quacumque necessitate sed liberè libertate à quavis necessitate simplici, ut patet ex his verbis: *& ita est actus sui dominus.* Nam ad dominium actuum requirit multis in locis libertatem à necessitate simplici, ut eodem a. in o. ubi postquam dixit tria ad merendum requiri,

Ant. Th. Moral. P. I.

sic prosequitur: *secundum, ut sit dominus sue actionis . . . .* & ideo ea, quæ agunt per necessitatem naturæ, non merentur. Item, 1. p. q. 82. art. 1. ad 3. ait: *sumus domini nostrorum actuum, secundum quod possumus hoc vel illud eligere: Electio autem non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem.* Unde appetitus ultimi finis non est de his quorum domini sumus. Item, 3. p. q. 18. art. 4. ad 3. voluntas Christi licet sit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc vel illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium.

Dices. S. Thomas, 1. 2. q. 6. art. 2. ad 3. sic ait: *laus & vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarii rationem.* Ergo ad vituperium & laudem sufficit libertas à coactione.

Resp. Nego conseq. Quia ex S. Thoma voluntarium quod fit secundum perfectam rationem voluntarii, est illud, quod fit à voluntate sine antecedenti necessitate. Nam juxta illum voluntarium secundum perfectam rationem voluntarii est illud, quod fit ex prævia deliberatione, sic enim eodem articulo ait: *perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso fine, aliquis potest deliberans de fine, de his quæ sunt ad finem, moveri in finem, vel non moveri.* Sed ex Sancto Thoma, quod fit ex prævia deliberatione, fit sine antecedenti necessitate etiam voluntaria, nam, ad 2. ita loquitur: *ex hoc contingit, quod homo est Dominus sui actus, quod habet deliberationem de suis actibus: ex hoc enim quod ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in utrumque potest.* Enim verò cum ratio deliberans se ha-

bet ad opposita, voluntas agens ex prævia deliberatione, agit cum activa indifferentia ad opposita, & sic agit sine ulla necessitate antecedenti.

Obj. 2. Qui agit voluntariè licèt necessariò, habet potentiam faciendi oppositum: nam voluntas est facultas volendi & nolendi, quæ semper remanet. Ergo.

Resp. Disting. anteced. Habet potentiam faciendi oppositum ligatam & impeditam, *esto.* Completam & expeditam, *nego antec.* Ad meritum autem & demeritum requiritur potentia completa & expedita agendi id quod omittitur, & omittendi id quod fit. Sic militi sano ac robusto, sed manus pedesque vinclis constricto imputari non potest ad culpam quòd non pugnet, quia habet quidem potentiam pugnandi, sed ligatam & impeditam.

Jam verò si (ut docet Janfenius) voluntas nostra bonum & malum necessariò agit prout determinatur à gratia vel à concupiscentia intensiore; certè cum vult bonum, non habet potentiam illud non volendi nisi ligatam per gratiam, siquidem stante majore gratiæ delectatione non potest non velle bonum. Similiter quando vult malum, etiamsi tunc habeat aliquam gratiam ad oppositum sed minus intensam, non habet potentiam omittendi malum nisi ligatam & impeditam per majorem concupiscentiæ delectationem, necessitantem voluntatem ad malum. Ergo in systemate Janfenii voluntati neque actus bonus ad meritum, neque malus ad demeritum imputari potest.

Inst. Voluntas etiam cum necessariò agit, poneret oppositum, si vellet. Ergo ei imputari potest actus ejus bonus vel malus.

Resp. Nego antecedens, quod factum supponit: nam cum dicitur voluntas ponere oppositum si vellet, supponitur ex communi hominum intelligentia quòd possit velle oppositum. Sic dici non potest: Deus peccaret si vellet, quia Deus non habet peccandi potentiam, quamvis voluntas peccandi sit peccatum. Voluntas autem non potest supponi posse velle oppositum illius, quod necessariò vult.

Obj. 3. Belluæ pœna & præmio afficiuntur, & tamen non habent libertatem à necessitate simplici. Ergo hæc libertas non requiritur ad merendum & demerendum.

Resp. Nego i. partem antecedentis. Nam belluæ propriè loquendo, nec pœna, nec præmio afficiuntur; sed bonis vel malis quibusdam afficiuntur, ut ad aliquas actiones alliciantur, vel ab iis deterreantur.

Dolores autem belluarum non sunt pœnæ propriè dictæ, sed duntaxat mala ipsis connaturalia: pœna enim propriè dicta est malum seu incommodum aliquod naturæ vel voluntati contrarium, ad culpam aliquam vindicandam infligendum. Neque canes propriè loquendo fuste percutiuntur ob carnem comestam, nisi ut absterreantur à comedenda in posterum, alioqui irrationabiliter percuterentur.

Obj. 4. Ad meritum & demeritum requiritur quidem libertas à necessitate etiam voluntaria, sed absoluta & invariabili

riabili

riabili, non autem à necessitate relativa & variabili, quæ nempe modò ad bonum, modò ad malum sit, prout motus indeliberatus gratiæ vel concupiscentiæ intensior est.

Resp. Nego. Et dico esse de fide requiri libertatem ab omni necessitate etiam voluntaria tum absoluta & invariabili, tum etiam relativa & variabili. Nam 1. Scriptura & Patres ad meritum & demeritum exigunt immunitatem à qualibet necessitate etiam voluntaria, sine ulla restrictione, & completam ac expeditam potentiam agendi id quod omittitur, & omittendi id quod fit. 2. Tertia propositio Jansenii damnata est ab Ecclesia ut hæretica in sensu doctrinæ Libri Jansenii, ut constat ex bullis Alexandri VII. & Clementis XI. ab Ecclesia receptis. Sensus autem hujus propositionis Jansenii (*ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate*) est quòd non requiratur libertas à necessitate relativa & variabili voluntaria, ut patet cuilibet librum Jansenii legenti; & ipse Jansenius admittit in præsentī statu naturæ lapsæ immunitatem à necessitate absoluta & invariabili: nam disertè docet eundem hominem modò ad bonum à gratia intensiore, modò ad malum à concupiscentia intensiore physicè determinari. 3. Omnia argumenta allata militant pro libertate à qualibet necessitate etiam voluntaria, tam relativa & variabili quàm absoluta & invariabili. Nam utraque necessitas tam insuperabilis est, & æquè tollit potentiam ad oppositum eo instanti quo fit bonum vel malum.

Obj. 5. Licet homo necessitetur à concupiscentia, tamen verè imputabiliter peccat, quia id quod fit à concupiscentia necessitante est sufficienter liberum in peccato Adami.

Resp. Nego. Quia, 1. Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: *in statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium fuit in causa sua, peccato originali & voluntate Adami peccantis.* 2. Quia peccata personalia debent procedere, à libertate propria voluntatis, quæ sit physicè nostra. Nam cum omne peccatum sit essentialiter liberum, peccatum personale est essentialiter liberum libertate personali. 3. Quia si ea quæ contra legem fiunt, non sunt libera nisi libertate peccati originalis, sublato peccato originali, jam non sunt libera, nec proinde peccata imputabilia. Unde baptizati jam non possunt peccare imputabiliter.

ARTICULUS III.

Utrum homo in statu naturæ lapsæ habeat libertatem ab omni necessitate simplici intrinseca?

§. I.

Olim Manichæi negarunt, & nunc Lutherani & Calvinistæ negant inesse homini in præsentī statu liberum arbitrium seu libertatem ab omni necessitate intrinseca antecedente, quamvis in eo admittant libertatem à coactione. Idem docet Jansenius in suo opere, quod inscribitur *Augustinus*, ab Ecclesia damnato, ex quo quinque famosæ hæreses quoad sensum excerptæ sunt, ut videre est, tom. 2. lib. 6. de gratia, c. 6. & tom. 3. l. 6. c. 38. & alibi.

Idem etiam nunc docent Jansenistæ, qui idem quoad hoc cum Luthero & Calvino sentientes, ut errorem suum à Concilio Tridentino jam damnatum occultent, dicunt dari etiam in hoc statu naturæ lapsæ liberum arbitrium, per illud intelligentes solam libertatem à coactione, vel à necessitate invariabili. Sed pertinaciter negant nunc homini inesse libertatem ab omni necessitate antecedente intrinseca voluntaria etiam relativa & variabili, quam asserunt amissam esse per Adami peccatum quoad actus virtutis & vitii. Hinc quod à nobis fit sive bonum sive malum, censent fieri ex necessitate intrinseca, antecedente, insuperabili; quia gratiæ delectatio major seu intensior voluntatem ad bonum, concupiscentiæ verò delectatio major ad malum insuperabiliter determinat.

Equidem eorum plerique jam non ita durè loquuntur, licet non minùs hæreticè sentiant; sed suam hæresim, mutatis antiquis liberi arbitrii notionibus & usitatis vocum significationibus, sub verbis in speciem Catholicis velant. Quare ut simpliciores decipiant, ac fucum faciant, admittunt nomen indifferentiæ ad bonum & malum; sed per illud intelligunt indifferentiam passivam, quæ juxta illos est capacitas, quam habet voluntas, ut à gratia intensiore ad bonum, vel à motu concupiscentiæ intensiore ad malum insuperabiliter determinetur. Quin etiam quidam eorum hanc indifferentiam vocant activam, quia voluntas licet antecederet & insuperabiliter determinata à gratia vel

à concupiscentia, verè agit, quamvis non ex propria determinatione & electione; & in hoc sensu dicunt se admittere libertatem indifferentiæ activæ.

Sed omnes illi novatores constanter negant voluntatem nostram immunem esse ab omni necessitate intrinseca antecedente etiam voluntaria, & variabili, hoc est, quæ modò est ad bonum, modò ad malum prout gratiæ vel concupiscentiæ motus est intensior; sed voluntatem nostram semper necessario agere id quod agit.

§. II.

Dico. Inest homini etiam in præfenti statu naturæ lapsæ libertas à quolibet necessitate intrinseca, antecedente, etiam voluntaria & variabili ad bonum & peccatum. Est de fide.

Prob. 1. Ex Script. Deuter. cap. 30. sic Moses Israelitas homines existentes in statu naturæ lapsæ alloquitur: *testes invoco hodie cælum & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, & illi adhareas.* Et lib. Josue, c. 24. sic eosdem Israelitas exhortatur Josue Spiritu Sancto afflatus: *nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfecto corde atque verissimo .... si autem malum vobis videtur ut Domino servitis, optio vobis datur: eligit hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis, quibus servierunt Patres vestri in Mesopotamia, An diis Amorrhæorum. Ego autem & domus mea servimus Domino.* Ergo

Ergo Israelitæ habebant optionem & potestatem eligendi bonum vel malum, cultum veri Dei vel idololatriam. Ergo habebant libertatem ab omni necessitate etiam voluntaria. Enim verò si hac libertate caruissent, exhortatio illis facta instinctu Spiritus Sancti, fuisset inanis & planè nugatoria. Nam inutilis est exhortatio ad aliquid, ad quod faciendum quis necessitetur; & nugatoria ac jocosa est, si sit ad faciendum id, ad quod omittendum quis insuperabiliter necessitatur.

Item, Eccli. c. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata & præcepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te .... apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Quæ verba evidenter diriguntur ad homines præsentēs, ideoque lapsos.

Prob. 2. Ex Patribus apud Bellarminum & alios. Hic sufficiant Patres, art. 2. citati, & hi pauci. Sanctus Irenæus, lib. 4. c. 9. *homo rationalis, & secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, & sue potestatis, ipse sibi causa est, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat.* Si homo sue potestatis est, & sibi ipse causa est, ut frumentum vel palea fiat, certè bonum vel malum agit sine ulla antecedenti necessitate. Sanctus Athanasius, in orat. contra idola. *Anima libera est & sui arbitrii, potest enim ut ad bona se inclinari, ita bona quoque aversari.*

Prob. 3. Ex Concil. Tridentino, quod, sess. 6. cap. 1. declarat in ho-

minibus lapsis *liberum arbitrium minime extinctum fuisse, viribus licet attenuatum & inclinatum.* Et can. 5. sic habet: *si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit .... anathema sit.* Ex quo sic argumentor. Liberum illud hominis arbitrium, quod Concilium definit non esse amissum, est libertas ab omni necessitate simplici antecedente, intrinseca, etiam voluntaria, non autem sola libertas à coactione. Ergo concilium definit libertatem ab omni necessitate simplici remanere in homine post Adæ peccatum. *Prob. ant.* Illud liberum arbitrium, quod Concilium definit non esse amissum, est illa libertas, quam amissam esse asserebant Hæretici hoc canone damnati, nempe Lutherus & Calvinus, non autem illa libertas quam fatebantur non esse amissam, ut nemo sanæ mentis dubitat: alioqui Concilium nil ageret, & inutilis prorsus esset illius definitio. Atqui liberum arbitrium, quod amissum esse asserebant Lutherus & Calvinus, est libertas ab omni necessitate simplici, seu voluntaria & variabili, non autem libertas à coactione. Ergo liberum arbitrium, quod Concilium definit non esse amissum post Adæ peccatum, est libertas ab omni necessitate simplici etiam voluntaria & variabili. Minor constat; nam illi Hæretici asserebant amissam esse libertatem à necessitate simplici, nec unquam negarunt inesse homini lapso libertatem à coactione, ut patet ex illorum scriptis. Lutherus, in libro de servo arbitrio, fol. 434. Vittemb. an. 1562. de voluntate nostra ait: *mera lubentia,*

pronitate, ac sponte sua vult & facit. Calvinus verò, lib. 2. instit. c. 3. imò Calvinus expressè admittit liberum arbitrium intellectum in sensu Janse-
nii, nempe de sola libertate à coactione, sic enim, lib. 2. contra Phigium ait: *si coactioni opponitur libertas, liberum esse arbitrium & fateor, & constanter assevero: ac pro Hæretico habeo, quisquis se-
cus sentiat. Si hoc, inquam, sensu libe-
rum vocetur, quia non cogatur, & violent-
ter trahatur externo motu, sed sponte aga-
tur sua, nihil moror.* Et vero dari li-
bertatem à coactione, nemo unquam negavit, nec negare quis potest nisi insaniat. Nam per se patet volunta-
tem cogi non posse quoad actus suos; cum omnis actus voluntatis sit ipsa
inclinatio voluntatis, & evidenter re-
pugnet voluntatem posse velle no-
lendo, & nolle volendo: quod tamen
fieret, si cogeretur quoad suos actus.

Accedit Concil. Arausicanum II. can. 15. ubi ait: *Hoc secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per Bap-
tismum gratia, omnes quæ ad salutem per-
tinent, possint & debeant, si fideliter la-
borare voluerint, implere.* Et Conci-
lium Constantiense, quod, sess. 18. damnavit articulum Wicleffi, quo
asserebat omnia de necessitate evenire. Per necessitatem intelligebat sim-
plicem seu voluntariam, quam à præ-
scientia Dei repetebat, in quo solo
à Janzenio & Calvino discrepat.

Prob. 4. Ratione Theologica, Ho-
mo in statu naturæ lapsæ meretur &
demeretur, ut fide constat: ac pro-
inde habet id omne, quod requiritur
ad merendum & demerendum. At-
qui ad merendum & demerendum re-

quiritur libertas ab omni necessitate
intrinsicâ antecedente, nec sufficit li-
bertas à coactione, ut etiam fide con-
stat, & ostensum est, art. 2. Ergo
homo in statu naturæ lapsæ habet li-
bertatem à necessitate simplici, & non
tantum à coactione.

Prob. 5. Alia duplici ratione. Pri-
ma si homo lapsus careret libertate ab
omni necessitate etiam voluntaria, te-
neretur ad impossibile: nam teneretur
observare præcepta divina, quæ
tamen necessario violaret, quoties ea
non servaret.

Secunda ratio. Si non daretur li-
bertas ab omni necessitate simplici, ho-
mines scelerati justam haberent excu-
sationem suorum criminum, nempe
necessitatem antecedentem insupera-
bilem peccandi. Falsum consequens:
alioqui injustè sive à Deo sive ab ho-
minibus punirentur: ergo & antece-
dens. Item viri probi frustra curam
ac conatum adhiberent, ad virtutem
colendam, siquidem ad illam exercen-
dam necessitarentur, & quidem ex
majore delectatione. Nec magis lau-
de ac præmio digni forent quam im-
probi, siquidem utrique facerent quod
non possent non facere, quare hære-
sis illa negans libertatem ab omni ne-
cessitate simplici est principium omnis
morum corruptelæ, sceleribus ac vi-
tiis omnibus fræna laxat, & omnem
virtutis curam ac studium penitus
tollit.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Multos textus Scripturæ.

1. Christus, Matth. c. 7. dicit: *non*
potest

potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonus fructus facere.

Resp. Per arborem hic intelligitur voluntas efficax, ut docet S. Augustinus, & sensus est: homo habens bonam voluntatem efficacem, quamdiu illam habet, non potest malum agere. Sed bonam illam voluntatem liberè habuit ex auxilio Gratiae, & potest illam amittere dissentiendo Gratiae. Similiter homo habens malam voluntatem, quamdiu illam habet, non potest bonum agere; sed illam liberè habet, & potest cum auxilio Gratiae habere aliam bonam, & haberet si consentiret Gratiae. Præterea si per arborem intelligitur homo ipse, sensus est: homo bonus quatenus bonus non potest malum agere, neque homo malus quatenus malus potest bonum agere. Sed homo bonus potest fieri malus dissentiendo Gratiae, & homo malus potest fieri bonus consentiendo Gratiae.

2. Illud, Joann. c. 8. *omnis qui facit peccatum, servus est peccati.*

Resp. Sensus est, quod peccator necessariò subjectus sit pœnis peccati, nec possit se sine Gratia à peccato & pœnis peccati liberare, & justificationem consequi.

3. Illud, Rom. c. 7. *non quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio.*

Resp. Apostolus loquitur de indeliberatis concupiscentiæ motibus ad peccatum inclinantibus, quos quidem necessariò experimur, sed quibus possumus ex auxilio Gratiae non consentire, & qui dissentientibus non imputantur ad culpam. Quare subjicit:

si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum, id est, concupiscentia. Sensus igitur textus objecti est: non sentio inclinationem ad bonum, quam vellem habere: sed è contra experior inclinationem seu propensionem indeliberatam ad malum, quam nollem sentire.

4. Eodem cap. dicitur: *video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.*

Resp. Homo captivatur in lege peccati improprie dicti, non autem proprie dicti. Peccatum proprie dictum est actus liberè factus vel omissus contra legem Dei. Peccatum improprie dictum est concupiscentia, quæ ideo dicitur peccatum, quia oritur à peccato (Adami scilicet) & ad peccatum inclinatur. Per peccatum autem in cujus lege captivamur, intelligit Apostolus concupiscentiam, quæ est habitualis propensio ad malum: cujus quidem motus necessariò experimur, & sic ea captivamur, sed iis non necessariò obsequimur, & sic non necessariò peccamus. Unde quamvis non simus liberi circa motus concupiscentiæ quoad sensum, sumus tamen quoad consensum.

5. Illud, 2. Tim. c. 2. de impiis & incredulis: *Ut respiciant diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.*

Resp. Impii & increduli dicuntur captivi teneri ad voluntatem diaboli, non quia ab illo necessitantur ad peccatum, sed quia propter voluntariam suam

suam cœcitatem & pravos habitus possunt difficilius resipiscere & ejus tentationibus resistere, & dæmon à Deo permittitur in illos magis sævire quàm in pios & fideles.

6. Illud, Prov. c. 21. *Cor regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud.*

Resp. Deus inclinat & movet voluntates hominum quocumque vult efficaciter, non eas necessitando, sed (ut ait Sanctus Augustinus) eas vocando & movendo quomodo scit congruere ut vocantem non respuant, sed Deo planè consentiant.

7. Illud, Isai. c. 26. *Domine . . . omnia opera nostra operatus es nobis.*

Resp. Deus operatur quidem opera nostra nobis, sed non sine nobis ex propria determinatione & electione operantibus.

8. Illud, Jerem. cap. 10. *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri ut ambulet, & dirigat gressus suos.*

Resp. Hic agitur de successu consiliorum & actionum hominis, non de productione suarum volitionum. Et sensus est, quòd successus seu executio eorum, quæ homo liberè vult, non sit semper in potestate hominis, sed semper pendeat à divina Providentia. Quòd si ageretur de actibus voluntatis humanæ, sensus esset, quòd homo ex suis solis naturæ viribus & sine auxilio divino non potest rectè vitam suam instituere, & actus salutares elicere.

Obj. 2. Ex Cælestino Papa I. Naturalis possibilitas Adami amissa est per peccatum.

Resp. Per possibilitatem intelligit, non potentiam agendi ex propria determinatione & electione, sed potentiam agendi salutariter: quæ quidem per peccatum Adami amissa est, sed per Christum reparata fuit. Hanc autem potentiam vocat naturalem. quia Adamus eam simul cum natura accepit, eamque si non peccasset, cum natura ad posteros transmisisset.

Obj. 3. Concil. Arausicanum II. can. 15. ait: *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi.*

Resp. Loquitur de libero arbitrio tantum, ut est potentia instructa habitibus supernaturalibus, qui necessarij sunt ad merendam & consequendam vitam æternam. Quæ quidem potentia per peccatum originale amissa est, nec reparari potest nisi per Baptismum in re vel in voto susceptum. At Concilium non loquitur de libero arbitrio præcisè, ut est facultas naturalis, quæ postis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere & simul potest non agere: quod quidem liberum arbitrium per peccatum originale infirmatum & extenuatum est, non tamen amissum.

Obj. 4. Si voluntas est indifferens, debet determinari ab alia causa. Ergo non est libera.

Resp. Nego sequel. anteced. Quia voluntas nostra est indifferens indifferentia activa; & sic potest se ipsam determinare; & re vera se ipsam determinat efficienter seu activè per se ipsam seu per suam virtutem agendi, formaliter verò per suam actionem, quæ

quæ est formalis ejus determinatio. Cum autem voluntas agit, non potest non agere, sed impotentia consequente ejus liberam determinationem.

Obj. 5. Voluntas non potest habere potentiam ad opposita: nam non potest opposita ponere. Ergo non est libera.

Resp. Voluntas nostra habet potentiam ad opposita, non simul, sed divisim ponenda. Nam non habet potentiam ponendi simul duo opposita, cum illorum positio repugnet; sed habet simul potentiam agendi & potentiam non agendi reducibilem ad actum divisim tantum. Unde voluntas cum amat, potest producere odium, vel non amare, non conjunctim cum amore, sed divisim ab amore, id est, loco amoris potest producere odium.

Obj. 6. Voluntas non potest eligere minus bonum: ergo à fortiori non potest eligere malum.

Resp. Nego anteced. Itaque voluntas potest eligere minus bonum, non quidem ut minus bonum, sed ut bonum sufficiens, vel comparatu facilius, & respuere majus bonum ut non necessarium, vel ut difficilius comparabile, vel ut sensibus minus gratum.

Nota. Per Adami peccatum liberum hominis arbitrium non fuit quidem extinctum; sed tamen læsum, & viribus attenuatum fuit, non solum quia per hoc peccatum voluntas hominis spoliata est justitiæ originalis dono, & speciali illa Providentia, quæ sic regebat hominem, ut in potestate sua haberet omnes corporis &

animi motus, sed maximè quia propter ignorantiam, vitiatum corporis temperamentum, & effrænatam concupiscentiam continuò ad malum impellentem, voluntas nostra bonum honestum adeò fastidit, & ita propendet in malum, ut nihil salutare velle & agere possit sine auxilio gratiæ potentioris, quàm indiguerit Adamus in statu innocentiae: imò sine gratia non possit actus honestos merè naturales arduos exercere, quos tamen cum ordinario Dei concursu naturali potuisset in statu innocentiae, vel etiam in statu naturæ puræ elicere.

ARTICULUS IV.

Exponitur mens & doctrina S. Augustini circa liberum arbitrium in statu naturæ lapsæ.

§. I.

SANCTUS Augustinus per liberum arbitrium hominis etiam lapsi intellexit libertatem ab omni necessitate intrinseca etiam voluntaria. Est contra Jansenium.

Prob. Nam. 1. L. 2. contra Faustum, c. 5. sic ait: *Et nos quidem sub fato stellarum nullius hominis genesim ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo bene vel male vivitur, propter justum judicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus.* 2. Lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 2. postquam retulit verba Ecclesiastici, c. 15. quibus describitur liberum arbitrium hominis lapsi ut immune ab omni necessitate, nempe hæc: *Ipse ab initio fecit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Si volueris, conservabis mandata, & fidem bonam placiti.* Apponit tibi

D

ignem

ignem & aquam, ad quodcumque volueris, extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit, dabitur ei. Sic prosequitur S. Doctor: Ecce apertissime videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Ergo S. Augustinus per liberum arbitrium intellexit eam facultatem, quam Ecclesiasticus attribuit homini viatori lapsō: atqui Ecclesiasticus attribuit homini lapsō facultatem agendi bonum vel malum pro arbitrio, & absque ulla necessitate antecedenti intrinseca, ut patet ex ejus verbis, quæ diriguntur ad hominem qui ea legit, ideoque ad hominem lapsū. Ergo S. Augustinus per liberum arbitrium intellexit facultatem agendi bonum vel malum, pro arbitrio & sine ulla necessitate antecedenti intrinseca. 3. Lib. 2. de nuptiis & concupiscentia, c. 3. infra citando testatur se admittere secundum fidem Catholicam liberum arbitrium in hominibus lapsis sicut ipsi Pelagiani, idque esse commune Catholicis & Pelagianis dogma. Atqui Pelagiani per liberum arbitrium intelligebant facultatem agendi completam, & expeditam, ac immunem ab omni necessitate simplici, ut constat apud omnes. Ergo. 4. Lib. de spiritu & litera, nu. 54. ait: *Cum potestas datur, non necessitas utique imponitur.*

Obj. 1. S. Augustinus, lib. 5. de civitate Dei, c. 10. ait: Si autem illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse, ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Ergo ex S. Doctore libertas non excludit omnem necessitatem.

Resp. Nego consequ. Quia S. Augustinus ibi loquitur de necessitate non intrinseca, sed extrinseca & resultante ex aliqua hypothese, quæ sit aliquo modo in nostra potestate. Nam ibi agit contra Stoicos, qui ut libertatem humanam tuerentur, omnem indiscriminatim necessitatem ab ea removebant: & idcirco in Deo negabant præscientiam omnium liberè futurorum, ex eo quod inde sequeretur, necesse esse ut illa futura eveniant. Contra hos Sanctus Doctor docet libertati non officere necessitatem extrinsecam, resultantem ex hypothese, quæ sit aliquo modo in nostra potestate, ut fuerit vel non fuerit: qualis est necessitas secundum quam dicimus necesse esse, ut actus à Deo absolute præciti & futuri, re vera futuri sint. Nam hypothesis præscientiæ divinæ est aliquo modo in nostra potestate ut fuerit vel non fuerit; quia DEUS non præcitat actus nostros esse futuros, nisi quia futuri sunt, ut docet Sanctus Augustinus, cap. citato: ac proinde non esset præscientia DEI circa actus nostros futuros si illi futuri non essent: ut autem sint futuri, pendent à voluntate nostra. Jam verò necessitas resultans ex aliqua hypothese, quæ in potestate nostra est, ut fuerit vel non fuerit, est etiam in nostra potestate ut fuerit vel non fuerit: ac proinde non tollit libertatem, imò supponit aliquod ejus exercitium ut quid ratione prius.

Igitur necessitas, secundum quam dicimus necesse esse, ut actus quibus benè vel malè vivimus, aliquando sint, quia Deus eos præcivit, non officit liber-

liberta
tas,
nostra
is ex c
non ib
tecede
nostra
statem
eodem
la dicen
state, s
sicut es
volunt
ram v
Ergo
nostra
cessita
state,
seca a

Inst
necess
liberta
necess
enim
tam d
ponim
per vi
necess

Resp
statem
per vi
semp
gent
maj.
habe
& int
ter mi
exem
liber
necess

libertati nostræ, cum hæc necessitas, ut fuerit vel non fuerit sit in nostra potestate perinde ac hypothesi ex qua resultat. Quare S. Doctor non ibi loquitur de necessitate antecedente, quæ nullatenus sit in nostra potestate, imò talem necessitatem expressè removel à voluntate, eodem cap. Si necessitas, inquit, illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus efficit quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus rectè vel perperam vivitur, sub tali necessitate non esse. Ergo ex S. Augustino actus voluntatis nostræ boni & mali non subjacent necessitati, quæ non est in nostra potestate, nec proinde necessitati intrinsecæ antecedenti.

Inst. S. Augustinus in exemplum necessitatis, quam dicit non nocere libertati, adducit necessitatem, qua necesse est Deum semper vivere, sic enim, cap. citato ait: *Neque enim & vitam Dei & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse, Deum semper vivere & cuncta præscire.* Sed talis necessitas est absoluta. Ergo.

Resp. Disting. maj. Adducit necessitatem, qua necesse est Deum semper vivere vita contingenti, hoc est, semper habere actus liberos & contingentes voluntatis & intellectus, *conc. maj.* Vivere vita necessaria hoc est, habere actus necessarios voluntatis & intellectus, *neg. maj. & distincta pariter minore, nego consequ.* S. Doctor in exemplum necessitatis non tollentis libertatem adducit necessitatem, qua necesse est Deum semper vivere vita

contingenti, id est semper habere actus liberos ac contingentes voluntatis & intellectus, quibus vivit Deus in actu secundo; nam velle & intelligere est vivere, cum sit agere immanenter. Hæc autem necessitas est hypothetica, quatenus ex hypothesi quod Deus liberè aliquid extra se velit, & aliquid contingens cognoscat, necesse est ut illud semper & incommutabiliter velit & præsciat, licet illud non necessariò velit & præsciat necessitate antecedente & independente à libertate Dei vel creaturæ.

Quare sensus loci objecti est: quamvis dicamus necesse esse, ut Deus semper & immutabiliter velit quidquid vult extra se, non idcirco tamen dicimus Deum necessariò velle id quod vult extra se. Sic ex hypothesi quod Deus velit mundum, necesse est ut semper nempe ab æterno & pro æterno illum velit, licet non necessariò velit mundum. Similiter licet dicamus necesse esse, ut Deus præsciat omnia futura quæ futura sunt, non idcirco dicimus præscientiam illam divinam esse absolutè necessariam; quia nempe quamvis ex hypothesi quod sint aliqua futura, Deus non possit non illa præscire; Deus tamen sic illa necessariò præscit ex hypothesi, ut potuerit non præscire, quia illa sic futura sunt, ut potuerint non esse futura, & sic potuerint non præsciri ut futura, cum repugnet Deum præscire ut futura quæ non sunt futura.

Confirmatur. Responsio nostra. Quia S. Augustinus in exemplum necessitatis quam dicit non nocere libertati voluntatis nostræ, ibidem immediatè

post verba instantiæ adducit aliam necessitatem hypotheticam, & quæ est in nostra potestate, sic enim post verba objecta prosequitur: *Sicut etiam cum dicimus necesse esse ut, cum volumus, libero velimus arbitrio: & verum procul dubio dicimus, & non idè ipsum arbitrium necessitati subicimus, quæ adimit libertatem.* Deinde sic caput illud conficit: *Neque enim idè peccat homo, quia Deus illum peccaturum præscit... Qui si nolit, omnino non peccat: sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit.*

Obj. 2. Ex S. Augustino, l. 3. de libero arbitrio, c. 3. illud est in nostra potestate, quod fit cum volumus. Sed actus voluntatis necessarius fit cum volumus: ergo est in nostra potestate, ideoque est liber.

Resp. Ibi per potestatem intelligit potestatem electivam; & sensus est illud esse in nostra potestate electiva, quod fit cum volumus pro arbitrio nostro & ex electione, ita ut possimus illud non velle. Præterea minor est falsa: nam ex communi sensu & usitato loquendi modo, illud solum dicitur fieri cum volumus, quod possumus velle & non velle, agere & non agere pro arbitrio, & absque ulla necessitate antecedenti. Sic Deus non dicitur se ipsum amare quia vult: è contra dicitur Deus nos amare, nos conservare, quia vult.

Obj. 3. S. Augustinus, ibidem, nempe l. 3. de lib. arb. c. 3. ait: *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis.* Ergo ex S. Augustino volitio hoc ipso est libera, quod volitio est, & sic volitio necessaria est libera.

Resp. Nego consequ. Quia ibi sumit volitionem in sensu strictiore, & per eam intelligit, non quamlibet volitionem, sed eam tantum volitionem, quæ est à voluntate ut est facultas sui ipsius determinativa per electionem, & immunis ab omni necessitate antecedenti. Nam, eodem cap. volitionem opponit necessitati antecedenti etiam voluntariæ, sic enim ait: *Miraris quomodo non sint contraria & repugnantia, ut Deus præscius sit omnium futurorum, & nos non necessitate sed voluntate peccemus. Si enim præscius est Deus, inquis, peccaturum esse hominem, necesse est ut peccet: si autem necesse est, non ergo est in peccando voluntatis arbitrium, sed potius inevitabilis & fixa necessitas.* Quæ ratiocinatione hoc videlicet ne conficiatur, times ne aut Deus futurorum omnium præscius impiè negetur, aut si hoc negare non possumus, fateamur non voluntate sed necessitate peccari.

Obj. 4. S. Augustinus, lib. 1. operis imperfecti, n. 100. ait: *Si liberum non est, nisi quod Deus potest velle, id est, bonum & malum, liber Deus non est, qui malum non potest velle, de quo etiam ipse dixisti, Deus esse nisi justus non potest. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem?*

Resp. Hic solum reprehendit Julianum, quod libertatem arbitrii generaliter sumptam diceret esse facultatem agendi bonum & malum pro arbitrio. Quod falsum est, nam hæc est tantum species libertatis propria hominis viatoris, qui potest mereri & demereri. At libertas generatim & secundum essentiam suam sumpta, est præcisè facultas agendi & non agendi pro arbitrio & absque ulla necessitate

tate intrinseca antecedenti; est facultas eligendi hoc vel illud; est completa & expedita facultas se determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus impossibilibus, seu oppositis, sive illa sint opposita contradi-
ctoriè, sive contrariè.

S. Augustinus sensit ad merendum & demerendum in hoc statu naturæ lapsæ requiri libertatem ab omni necessitate antecedente intrinseca, nec sufficere libertatem à coactione. Est contra Janse-
nium.

Prob. Nam. 1. L. de duabus anima-
bus, c. 11. sic ait: *Etiamne hi libri obscuri mihi scrutandi erant unde discerem, neminem vituperatione suppliciove dignum, qui aut id velit quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat quod facere non potest? Nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris poeta, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & Antistites in sacratis locis, & in orbe terrarum genus humanum? Quod si nemo vituperatione vel damnatione dignus est, aut non contra veritatem iustitiae faciens, aut quod non potest non faciens; quis dubitet tunc esse peccatum, cum & velle iniustum est, & liberum nolle; & ideo definitionem illam veram esse. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere? Et c. 12. Peccati enim tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit summa iniquitatis est & insania. Quamobrem ille anima quidquid faciunt, si natura non voluntate faciunt, id est, si libero & ad faciendum & ad non faciendum motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus. 2. L. 3.*

de libero arbitrio, c. 18. *Hoc brevissimum tene, quacumque ista causa est voluntatis (malæ) si ei non potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An fortè fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. An tota fallacia est, ut cavere omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt: quis enim peccat in eo, quod nullo modo cavere potest? 3. L. de natura & gratia, c. 65. postquam hæc S. Hieronymi verba retulit, (liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas est, nec corona est.) sic respondet: *Quis non agnoscat? Quis non toto corde suscipiat? Ubi agitur de omni necessitate antecedente etiam voluntaria, nempe de necessitate qua trahamur. 4. L. de Gratia & libero arbitrio, c. 2. Ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Nemo ergo Deum causetur in corde suo; sed sibi imputet quisque, cum peccat.**

Nota. S. Augustinus, l. 1. retractationum refert textus pro libertate expressos, quos contra Manichæos tradiderat, & illos confirmat, nedum retractat: volens tantum intelligi illam libertatem quoad opus salutare supponere gratiam Christi, & illos textus non adversari peccato originali.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Augustinus, l. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, c. 3. ait: *Voluntas (peccatorum) libera est in malis, quia delectatur malis. Ergo ad demerendum sufficit libertas à coactione.*

Resp. Nego conseq. Quia per tò delectatur

lectatur intelligit deliberatam ac liberam delectationem, quæ in amore libero consistit. Unde sensus est, quod peccatores liberè malum agunt, quia liberè illud amant, & amando, liberè illo delectantur: nam omnis amor est delectatio, ut docet S. Thomas, & experientia patet.

Obj. 2. S. Augustinus, eod. libro, c. 2. ait: *Liberum arbitrium usque aded in peccatore non perit, ut per illud peccent, maxime omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet.*

Resp. Ita loquitur, ut significet peccatores ultrò & libere seu ex propria determinatione peccare: loquitur enim juxta communem & ordinarium loquendi modum, secundum quem ex eo quod quis non cogitur ad aliquid faciendum, illud absque omni antecedenti necessitate atque ex propria electione ab eo fieri infertur.

Obj. 3. S. Augustinus, l. 1. operis imperfecti, n. 105. ait: *Cogitare te existimo, quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore dicatur. Qui autem hoc nesciunt, ipsa boni appetendi malique vitandi ignorantia patiuntur peccandi necessitatem. Neesse est enim, ut peccet, qui nesciendo quid facere debeat, quod non debet, facit. De quo genere malorum Deus rogatur, ubi dicitur delicta juventutis & ignorantia mea ne memineris. Quod genus delictorum si non imputaret Deus justus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis. Ergo homo necessariò peccando demeretur.*

Resp. Nego conseq. Quia hic agitur de necessitate consequenti, non antecedenti. Libertas autem non ex-

cludit necessitatem consequentem, quæ supponit libertatis exercitium, & ex eo oritur. Nam ibi S. Doctor loquitur de peccatis ignorantia, hoc est, de peccatis, quæ fiunt ex ignorantia culpabili, quæ scilicet potuit ac debuit depelli, nec tamen depulsa est, quia homo neglexit discere, quantum poterat & debebat. Hæc autem ignorantia est libera in causa, nempe in libera negligentia addiscendi: ac proinde ipsa peccatum est, & ea quæ ex illa malè fiunt, sunt peccata imputabilia, quæ vitari potuerunt.

Inst. 1. S. Augustinus ibi agit de ignorantia invincibili. Ergo.

Resp. Nego anteced. Nam agit de ignorantia, qua ex magna difficultate addiscendi laborat homo, qui ad illam depellendam non adhibet tantam diligentiam, quantam posset & deberet. Nec obstat, quod loquatur de ignorantia, quæ est pœna peccati originalis: nam juxta illum ignorantia vincibilis est etiam pœna peccati, quamvis sit simul peccatum & causa peccati.

Inst. 2. S. Augustinus, ibidem, n. 106. sic concludit: *non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi. Sed ut non obsit ista necessitas, donat ille, cui dicitur: de necessitatibus meis erue me. Donat autem duobis modis, & præteritam dimittendo iniquitatem, & opitulando ne intremus in tentationem. Unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua.*

Resp. Ibi loquitur de morali necessitate peccandi orta tum ex ignorantia culpabili eorum, quæ ad rectè vivendum pertinet tum ex concupiscentia.

Sed

Sed
di, qu
fulta
in pec
poten
de ne
ceden
Obj
nem la
randi
quæ
ignora
necess
litate
Resp
li, non
ignora
tamen
tur, n
vitate,
te add
tari de
magn
perari

S. A
etiam
liberta
ci ante
rum,
Pro
priori
Pro
cupis
lagian
sicut r
aut lib
Deum e
Celestia
quippe

Sed cum morali illa necessitate peccandi, quæ nil aliud est quàm magna difficultas vitandi peccatum, remanet in peccatore indifferentia activa, & potentia non peccandi. Vel loquitur de necessitate consequente, non antecedente.

Obj. 4. S. Augustinus docet hominem lapsum habere necessitatem ignorandi aliqua præcepta juris naturalis, quæ scire tenetur, & quorum tamen ignorantia ei imputatur. Ergo sensit necessitatem non impedire imputabilitatem peccati. Ergo, &c.

Resp. Loquitur de necessitate morali, non physica. Nam hæc necessitas ignorandi aliqua præcepta, quorum tamen ignorantia ad culpam imputatur, non oritur ex absoluta impossibilitate, sed solum ex magna difficultate addiscendi omnia, quæ fieri vel vitari debent ad bene vivendum. Quæ magna difficultas potest & debet superari ab homine.

§. III.

S. Augustinus sensit inesse homini etiam in præsentī statu naturæ lapsæ libertatem ab omni necessitate simplici antecedente. Est contra Lutherum, Calvinum & Jansenium.

Prob. 1. Ex ejus textibus in duobus prioribus paragraphis allatis.

Prob. 2. Ex l. 2. de nuptiis & concupiscentia, c. 3. ubi sic Julianum Pelagianum alloquens ait: *Non itaque sicut te atque alios fallens loqueris, si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Cælestianus & Pelagianus vocatur, ista quippe Catholica Fides dicit . . . liberum*

itaque in hominibus esse arbitrium, & Deum esse nascentium conditorem utrique dicimus, non hinc estis Cælestiani & Pelagiani. Liberum autem quemquam esse ad agendum bonum sine adjutorio Dei, & non erui à potestate tenebrarum, & sic transferri in regnum Dei, hoc vos dicitis, hinc estis Cælestiani & Pelagiani. Quid obtendis, ad fallendum, communis dogmatis tegmen, ut operias proprium crimen? Ubi S. Doctor testatur se secundum Fidem Catholicam admittere liberum arbitrium in hominibus lapsis sicut ipsi Pelagiani admittebant, hocque esse commune Catholicis & Pelagianis dogma: & Pelagianos solum arguit, quod dicerent illud liberum arbitrium sine gratia valere ad bonum salutare agendum: non autem eos arguit, quod per liberum arbitrium intelligerent libertatem à necessitate. Atqui S. Doctor liberum arbitrium in homine lapso admittere non potuit cum Pelagianis, & asserere dogma liberi arbitrii, quale nunc inest homini lapso, esse Catholicis & Pelagianis commune, nec aliud in Pelagianis circa libertatem reprehendere, quàm quod gratiæ necessitatem negarent, nisi idem nomine liberi arbitrii cum Pelagianis intellexisset, nempe libertatem ab omni necessitate simplici, illudque sic intellectum admisisset. Ergo S. Augustinus admisit in homine lapso libertatem ab omni necessitate simplici.

Porro probè sciebat Pelagianos constituere libertatem hominis lapsi in indifferentia activa, & immunitate ab omni necessitate simplici. Nam, l. 2. de peccatorum meritis & remissione, c. 18. dicit liberum arbitrium quale

quale nunchabemus, tale esse secundum Pelagium, quod huc atque illuc liberum flectitur. Et, l. de gratia Christi, c. 31. refert hæc Pelagii verba ex ejus ad Innocentium epistola: *Ecce ad beatitudinem tuam epistola ista me purget, in qua pure atque simpliciter ad peccandum & ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus divino semper adjuvatur auxilio.* In quo Pelagii textu nihil reprehendit, sed tantum querit sensum hujus vocis auxilii divini. Nam hæc subjicit S. Doctor: *cernitis itaque pro intellectu, quem vobis Dominus dedit, hæc ejus verba solvenda non sufficere questioni.* Querimus enim adhuc quo auxilio liberum adjuvari dicat arbitrium, ne forte, sicut solet, velit intelligi legem atque doctrinam.

Prob. 3. Ex lib. 1. operis imperfecti, n. 98. ubi ait: *ex quo homo incipit uti voluntatis arbitrio, & peccare & non peccare potest: sed alterum horum non facit, nisi adjutus ab eo, qui dixit, sine me nihil potestis facere: alterum vero propria voluntate.* Ergo ex S. Augustino homo lapsus potest peccare & non peccare, bene & malè agere, cum hoc tamen discrimine, quod cum bonum salutare agit, illud non agat nec agere possit sine gratia: peccet verò propria voluntate, hoc est, solis viribus naturalibus liberi arbitrii, & ex sola propria determinatione, Deo nullatenus impellente.

Prob. 4. Ex lib. 2. contra Felicem Manichæum, c. 4. *habet unusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona: aut eligere quæ mala sunt, & esse arbor mala.*

Denique S. Augustinus docet nos habere eandem specie libertatem, quam Adamus habuit in statu innocentiae, cum hoc solo discrimine accidentali, quod libertas status innocentiae esset immunis ab ignorantia & concupiscentia, & facilitatem ad bonum complecteretur: nostra autem difficultatem adjunctam habeat propter reluctationem concupiscentiae, & nobis per gratiam Christi restituatur quoad bonum salutare. Nam, lib. 6. operis imperfecti, n. 11. asserit libertatem per gratiam in pristinum statum restitui. Postquam enim citavit textum Innocentii I. sic ait: *Audis restitui libertatem, & non perisse contendis: atque humana voluntate contentus, divinam non petis gratiam, quam libertas nostra etiam in statum pristinum restituta, sibi esse intelligit necessariam.* Idem docet, lib. 3. n. 114.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Augustinus, Enchirid. c. 30. ait: *Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit & ipsum . . . cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est liberum arbitrium.* Ergo amissum est liberum arbitrium.

Resp. Disting. conseq. Amissum est liberum arbitrium quale erat in statu innocentiae, *conc. conseq.* Amissum est liberum arbitrium sumptum præcisè pro facultate, quæ positis omnibus ad agendum requisitis potest agere & non agere, *nego conseq.* Per peccatum originale amissimus liberum arbitrium sumptum quoad potentiam agendi utiliter ad salutem, sed illud per Christum recuperavimus. Item amissimus

irre-

irrecuperabiliter liberum arbitrium quoad potentiam bonum agendi prompte, facile, & sine relictatione concupiscentiæ. At ex S. Augustino per peccatum originale minimè amissum est liberum arbitrium quoad essentiam, sumptum nempe pro facultate agendi & non agendi, positis omnibus ad agendum requisitis; nam, lib. 1. contra duas epist. Pelagian. cap. 2. sic ait: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa, quæ in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam.* Illa autem plena iustitia consistebat in habitibus supernaturalibus, in dono integritatis, in immunitate à concupiscentia inordinata & ignorantia, & in magna facilitate agendi bonum salutare. Porro per merita Christi nobis applicata recuperamus habitus supernaturales cum auxiliis eis annexis, non tamen donum integritatis, & immunitatem à concupiscentia, quæ nobis relicta est ad humilitatis cæterarumque virtutum exercitium: ita ut ad bonum salutare agendum & peccatum vitandum indigeamus gratiæ auxilio potentiore, quàm fuerit auxilium necessarium in statu innocentiae.

Obj. 2. Sanctus Augustinus, lib. contra Fortunatum, disp. 2. ait. *Liberum voluntatis arbitrium in illo homine fuisse dico; qui primus formatus est. Ille sic factus est, ut nihil omnino voluntati ejus resisteret, si vellet Dei præcepta servare.* Postquam autem libera ipse voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipitati sumus, qui ab ejus stirpe descendimus.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. Hic per liberum arbitrium intelligit libertatem sanam ac robustam, sive facultatem se ad bonum determinandi promptè, facilitè & hilariter, quacum primus homo conditus fuit, & quam dicit nos amisisse per ejus peccatum. Per necessitatem verò, in quam præcipitati sumus, intelligit necessitatem moralem peccandi, propter concupiscentiæ motus vehementes, ferè continuò nos in malum impellentes. Nam necessitatem illam opponit facilitati, & comparat cum necessitate quam affert inveterata consuetudo peccandi: ac proinde non est nisi necessitas moralis, quæ consistit in magna quadam difficultate agendi vel omittendi aliquid. Potest etiam per necessitatem illam intelligi necessitatem patiendi motus inordinatos concupiscentiæ ad peccatum inclinant, item necessitatem nascendi in peccato, & manendi sub captivitate dæmonis donec per Baptismum in re vel in voto susceptum justificemur.

Obj. 1. S. Doctor, lib. 8. Confessionum, cap. 8. ait: *dum servitur libidini, facta est consuetudo. Dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.*

Resp. Loquitur de necessitate morali peccandi, quæ est magna difficultas vitandi peccatum: prava quippe consuetudo non affert necessitatem physicam & insuperabilem: nam gratiæ auxilio emendari ipsa potest; & non semper fit id ad quod inclinat.

Obj. 4. S. Augustinus, lib. 83. quæstionum, quæst. 66. ait: *Ante legem actio est, cum peccatum ignoramus, & sequimur carnales concupiscentias. Sub Lege est actio, cum jam prohibemur à peccato,*

& tamen consuetudine ejus victi peccamus, quoniam nos nondum adjuvat Fides.

Resp. Loquitur de fide viva & per charitatem formata; & distinguit plures status, in quorum primo homo sine pugna vincitur à concupiscentia, id est, obsequitur ejus motibus, quia non habet boni & mali cognitionem nisi valdè imperfectam & confusam: in secundo verò statu non vincitur sine pugna, id est, non obsequitur concupiscentiæ sine repugnantia aliqua propter distinctam ac perfectam boni & mali notitiam quam habet. Homo autem in hoc duplici statu sic liberè peccat, qui tamen non peccaret si adjuvaretur per fidem vivam & charitate formatam, & acciperet majora illa & frequentiora auxilia, quæ solis justis & amicis Dei reservantur & quibus coërcetur concupiscentia.

Obj. 5. S. Augustinus, l. 1. operis imperfecti, n. 47. ad solum Adami peccatum restringit definitionem hanc peccati, quam, lib. de duabus animabus tradiderat, videlicet peccatum esse voluntatem retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere. Ergo postea agnovit libertatem status naturæ lapsæ non esse immunem à necessitate simplicis.

Resp. Nego conseq. Nam ibidem sic ait: multa sunt, quæ agunt homines, mala, à quibus eis liberum est abstinere; sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, à quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat. Ubi manifestè docet homines etiam nunc mala agere, à quibus possent abstinere,

re, ideoque peccare sine ulla necessitate, quamvis non habeant libertatem tam expeditam quam habuit Adamus, quia agitantur inordinatis concupiscentiæ motibus ad malum impellentibus, quibus caruit Adamus in statu innocentiae.

Itaque S. Augustinus (ut ex eodem loco objecto patet) definitionem suam restringit ad peccatum Adami, quod tantummodo peccatum fuit, non etiam poena peccati, quia in statu naturæ lapsæ liberum nobis non est aliquibus carere, quæ sunt peccata & simul poena peccati ab Adamo commissi, à quo ei liberrimum fuit abstinere. Peccatorum autem, quæ simul peccata & poena peccati sunt, exemplum affert S. Doctor; 1. In motibus inordinatis concupiscentiæ, quibus carere nobis liberum non est, quique peccata dicuntur quamvis improprie, quia sunt effectus peccati & ad peccatum inclinant, imò verè & proprie peccata sunt, si accedat voluntatis consensus, quamvis iis carere non potuerimus. 2. In iis, quæ contra Legem fiunt ex ignorantia vincibili etiam non affectata: nam ea peccata sunt etiam proprie, quamvis licita & bona putentur, quia ignorantia vincibilis non excusat à peccato proprie dicto; & sunt poena peccati, quia sunt effectus ignorantiae, quæ est poena peccati originalis; & ab iis non est liberum abstinere ob necessitatem etiam physicam sed consequentem peccandi, quia impossibile est agentem non peccare ex hypothese quod aliquis malum liberè agat, quamvis licitum & bonum esse putet ex ignorantia vincibili.

3. In peccato originali, quo infantes nascuntur infecti, & quo nobis liberum non est carere, & tamen verè ac propriè peccatum est; & simul juxta S. Augustinum est pœna peccati; nam S. Doctor constituit peccatum originale in concupiscentia velut materiali, & in ipsomet actu Adami moraliter perseverante velut formali: unde sequitur peccatum originale esse etiam pœnam peccati secundum suum materiale constitutivum, cum concupiscentia sit pœna peccati originalis.

Hæc autem omnia dicit contra Pelagianos abutentes definitione illa, & docentes involuntarios concupiscentiæ motus nullo sensu peccata dici posse, nulla dari peccata ignorantia, sed solum ignorantiam affectatam esse culpabilem, & infantes sine ullo peccato nasci.

Hic referri juvat ipsa Augustini verba in loco objecto: Si tria ista discernas, & scias aliud esse peccatum, aliud pœnam peccati, aliud utrumque, id est, ita peccatum, ut ipsum sit etiam pœna peccati; intelligis quid horum trium pertineat ad illam definitionem, ubi voluntas est agendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere. Peccatum namque isto modo definitum est, non peccati pœna, non utrumque. Habent autem tria ista genera etiam species suas . . . . Tertium genus, ubi peccatum ipsum est & pœna peccati, potest intelligi in eo qui dicit, quod nolo malum, hoc ago. Ad hoc pertinent etiam omnia, quæ per ignorantiam cum aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona . . . Pertinet originale peccatum ad hoc ge-

nus tertium, ubi sic peccatum est, ut ipsum sit & pœna peccati.

Inst. Eod. lib. n. 104. Sic de eadem definitione loquitur: *Ista definitio peccati ejus est, quod peccatum tantummodò est, non quod etiam pœna peccati, quæ perit libertas non peccandi; à quo malo non liberat nisi ille, cui non tantum dicimus, dimitte nobis debita nostra; verum etiam, & ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam, quod nulla necessitate commissum est.*

Resp. S. Doctor per libertatem non peccandi quæ perit, intelligit, non libertatem simpliciter, sed libertatem non peccandi, qualis fuit in statu innocentia, quæ fuit facultas abstinendi ab omni peccato cum summa facilitate. Et per necessitatem peccandi ex peccato Adami ortam non intelligit physicam & antecedentem necessitatem peccandi propriè, sed intelligit tum necessitatem peccandi impropriè per indeliberatos concupiscentiæ motus, tum necessitatem physicam sed consequentem peccandi propriè per ignorantiam culpabilem, tum etiam necessitatem moralem peccandi ortam ex concupiscentia effrænata, donec ab ejus motuum vehementia liberemur per justificationem & auxilia ei annexa, quæ majora & frequentiora sunt iis, quæ injustis dantur. Hæc autem triplex necessitas est effectus & pœna peccati originalis, & ea carebat Adamus in statu innocentia ob integritatis donum, quo caro spiritui perfectè subjecta erat.

Obj. 6. Ex Sancto Augustino, epist. 107. Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.

Resp. Per peccatum originale amissimus quidem liberum arbitrium ad amandum Deum perfectè & super omnia, sed illud per Christum recuperavimus.

Obj. 7. S. Augustinus, l. de perfectione justitiæ dicit ex libero Adami peccato subsecutam esse pœnalem vitiositatem, quæ ex libertate fecit necessitatem.

Resp. Hic per necessitatem intelligit, non necessitatem peccandi physicam & antecedentem, sed necessitatem etiam physicam patiendi motus inordinatos concupiscentiæ, ignorantiam, mortem, aliasve miseras, & necessitatem moralem peccandi ortam ex concupiscentia.

Obj. 8. Ex S. Augustino, homo in præsentī statu non est liber nisi per gratiam Christi.

Resp. Sensus est, hominem sine gratia Christi non esse liberum à peccato seu justificatum, nec etiam liberum ad agendum salutariter seu faciendum actus utiles ad salutem, neque ad agendum ullum bonum arduum etiam ordinis naturalis, neque posse superare gravem tentationem.

Obj. 9. Ex S. Augustino, homo non fit liber ad vitandum peccatum nisi per gratiam liberantem. Ergo peccatores carent libertate ad non peccandum.

Resp. Per gratiam liberantem vel intelligit gratiam actualem Christi Redemptoris corroborantem voluntatem adversus concupiscentiam. Vel per

eam intelligit gratiam habitualement justificantem; & solum vult hominem non esse nisi per gratiam justificantem liberum ad vitandum peccatum libertate quadam majore & potentiore, quacum facile concupiscentiam vincit. At non loquitur de libertate merè sufficienti ad vincendam concupiscentiam, & sic vitandum peccatum. Nam sine gratia justificante homo habet libertatem per alia minora auxilia, quibuscum concupiscentiam vincere potest, & vinceret si vellet, quamvis cum tali libertate id non possit nisi difficile.

Obj. 10. Ex S. Augustino, homines peccatores sunt sub servitute dæmonis, & sub dominatu concupiscentiæ.

Resp. Ex S. Doctore peccator est sub servitute & tyrannide dæmonis, quatenus peccator privatus speciali Dei protectione qua dæmon cohibetur, graviore & crebriore patitur tentationes, eisque saltem ut plurimum cedit, & à dæmone regi se sinit, utpote destitutus majoribus illis gratiæ auxiliis, quæ justis & amicis Dei reservantur.

Item ex S. Augustino, peccator subjicitur dominatui concupiscentiæ, quatenus homo quamdiu est in statu peccati, vehementiores & frequentiores concupiscentiæ motus experitur, eisque ut plurimum obsequitur, utpote destitutus auxiliis illis gratiæ potentioribus & frequentioribus, quæ solis justis & amicis Dei conferuntur. Homo tamen sub illa dæmonis & concupiscentiæ servitute non habet necessitatem peccandi nisi moralem, quæ liberum arbitrium non adimit, nec caret gratia saltem remotè sufficiente ad vitandum peccatum.

Obj.

Obj. II. S. Augustinus pluries asserit liberum arbitrium per peccatum Adami factum esse servum & captivum peccati.

Resp. Per servitutem illam & captivitatem intelligit magnam propensionem ad malum propter concupiscentiam effrenatam ex peccato Adami ortam, vi cuius homo in peccata sapissimè labitur, donec liberetur per gratiam sanctificantem, & adjuvetur per auxilia gratiæ sanctificanti annexa. Sed hæc illa magna propensio ad malum facit tantum moralem peccandi necessitatem, seu magnam difficultatem, abstinendi à peccato, quæ nunquam superatur sine speciali gratiæ auxilio, sed tamen superari potest cum gratiis ordinariis.

Ceteræ objectiones diluuntur in Tractatu de Gratia.

Nota. I. Cum libertas generatim sit immunitas, per libertatem, S. Augustinus in variis locis intelligit immunitatem vel à peccato, vel à servitute dæmonis, vel à concupiscentia, vel à miseriis sive corporalibus sive spiritualibus, vel à difficultate in bono agendo & malo vitando, vel etiam à coactione sive perfecta sive imperfecta, nam utramque pati possunt à concupiscentia. Duplex quippe est coactio, nempe perfecta, & imperfecta. Coactio perfecta est ea, qua aliquid patimur omnino inviti & reluctantes, ut cum quis planè invitus & reluctans detruditur in carcerem. Coactio imperfecta & secundum quid est ea, qua aliquid facimus vel patimur consentientes quidem sed cum aliqua repugnantia: sic naufragii me-

tus mercatorem cogit ad projiciendas merces. Itaque homines possunt utramque coactionem pati à concupiscentia. Sic quando homo voluntate nil omnino conferente, sed quantum potest reluctante patitur inordinatos concupiscentiæ motus, coactione perfecta cogitur ad sentiendam motionem ad malum: & dicitur captivari à concupiscentia. E contra cum concupiscentia ad consensum pertrahit hominem, qui consentit cum aliqua repugnantia, tunc is à concupiscentia cogi dicitur coactione imperfecta & secundum quid. At præter has libertates, aliam nempe libertatem ab omni necessitate physica antecedente & intrinseca pluribus locis admittit S. Augustinus.

Nota. 2. A S. Augustino coactio & cogo sæpe sumuntur pro verbo necessario quacumque necessitate sive violenta sive non violenta, imò pro minis, vel vehementi suasionem, ut constat ex variis locis, ut, lib. I. retract. c. 15. ubi de primis parentibus loquens ait: *Qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est, libera voluntate peccando: quia & scientes contra preceptum fecerunt, & ille tentator suavit, ut hoc fieret, non coegit.* Ubi verbum *cogo* sumitur latè pro inferre quamcumque necessitatem etiam voluntariam. Nam adversarii in Adamo innocente admittunt libertatem non solum à coactione propriè dicta, sed etiam ab omni necessitate simplici. Et verò verbum *cogo* latinè significat idem ac gallicè *vox presser*; sic Horatius, epist. 9. ait: *Cum rogat, & preces cogit.* Sic etiam extra

scholas quotidiano usu dicimus, tu me coegisti ad hoc faciendum, id est, vehementer impulisti.

Nota 3. Ex S. Augustino duplex est libertatis species; alia immutabilis, remanens in cœlo, cujus objectum est bonum & beatitudo ipsa, quæ libertas est ipsamet voluntas seu volendi facultas, & ipsa libertas spontaneitatis, voluntati essentialis & identificata. Altera consistit in potentia eligendi, seu volendi & non volendi, requisita ad meritum & demeritum, viatorum propria, cujus objectum sunt media.

Item juxta S. Doctorem duplex est virtutis species: prima est virtus propria libertatis spontaneitatis & beatorum, nempe impeccabilitas, & immobilitas in bono; alia est propria hujus status, & sola meritoria.

Nota 4. Cùm S. Augustinus tribuit laudem actibus necessariis, v. g. amoris beatifico Angelorum, sumit laudem in sensu latiori, nempe pro honore, non autem propriè & strictè, nempe pro testificatione de excellentia alicujus propter actum virtutis quem omittere poterat, & qui per se dignus est præmio, si subjectum sit illius capax.

ARTICULUS V.

De subjecto, objecto, & exercitio libertatis.

Quaeres 1. Quodnam sit subjectum libertatis? *Nota.* Subjectum libertatis aliud est immediatum, & est facultas illa quæ dicitur libera: aliud mediatum seu denominationis, & est natura seu suppositum, cui libertas convenit.

Resp. 1. Subjectum libertatis immediatum est sola voluntas: quia in sola voluntate residet formaliter libertas. Nam libertas est vis electiva. Sed vis electiva est in sola voluntate: nam sola voluntas potest eligere; eligere enim est unum velle præ alio, vel unum & idem potius velle, quàm non velle. Ergo.

Libertas tamen arbitrii sic est formaliter in sola voluntate, cùm sola sit facultas electiva, facultas ipsius determinativa, & actuum suorum domina, ut tamen sit etiam aliquo modo in intellectu nempe radicaliter, quatenus voluntas non est libera nisi dependenter ab intellectu: nam voluntas non potest unum præ alio eligere, nisi dependenter ab intellectu proponente objectum partim sub ratione boni, partim sub ratione mali, vel boni limitati aut ardui.

Porro ad usum libertatis sufficit apprehensio composita, repræsentans objectum partim ut bonum, partim ut malum, vel ut bonum limitatum aut arduum.

Resp. 2. Subjectum denominationis libertatis est omnis & sola natura intellectualis; nam omnis & sola natura intellectualis cognoscit finem ut finem, & media ut media, & sic omnis & sola potest unum præ alio eligere.

Quaeres 2. Quodnam sit objectum libertatis, si ve quodnam sit illud, circa quod voluntas versari potest per suam electionem, illud volendo vel respuendo?

Resp. 1. Finis ultimus consideratus secundum communem beatitudinis rationem, seu beatitudo generatim &

& indeterminatè sumpta, hoc est, non determinata ad aliquod objectum particulare, item bonum in communi non potest esse objectum libertatis.

Prob. Quia ad utrumque voluntas necessariam habet inclinationem, à natura insitam. Nam non ex propria electione, sed ex instinctu naturali volumus esse felices; nec quisquam verè velle potest esse infelix. Unde nemo umquam verè deliberavit utrùm beatus esse vellet, sed duntaxat de mediis quibus beatus esse vellet.

Hinc summum bonum clarè & in se visum non est objectum libertatis. Hinc etiam voluntas non potest appetere beatitudinem actu cogitatam, licet possit de illa non cogitare.

Liberum tamen arbitrium, quale est in homine viatore, versari potest circa finem ultimum sumptum materialiter, ut ajunt, hoc est, circa objectum, quod est re ipsa finis ultimus & beatitudo objectiva, nempe Deum. Nam sæpe homines deliberant, utrùm beatitudinem suam in Deo, an in creaturis constituere ac quarere debeant seu velint; & re ipsa cum summa Dei injuria & summo suo malo in creaturis constituunt & quarunt. Sed hoc est per accidens respectu libertatis nostræ, quatenus in hac vita Deus obscure cognoscitur.

Resp. 2. Objectum libertatis nostræ sunt omnia bona particularia sive vera, sive apparentia tantum. Nam cum ista nobis exhibeantur cum admixtione alicujus mali veri vel apparentis tantum, aut saltem ut finita, insufficientia & defectibilia, possunt à nobis eligi vel respui pro arbitrio.

Quæres 3. Utrùm possit dari ommissio pura libera?

Resp. Hæc quæstio est merè philosophica. Id unum ad Theologum pertinet, scilicet quòd ex hypothesi quòd detur respectu actus præcepti, sit verum peccatum imputabile. Quia ommissio illa est virtuale, & interpretativum libertatis exercitium. Nam si positis omnibus ad agendum requisitis voluntas abstinet ab omni actu, tunc liberè non vult, liberè non agit, & perindè se habet in æstimatione prudenti & in ordine ad impunitabilitatem, ac si positivè nollet, positivè vellet non agere: ac proinde tunc virtualiter & interpretativè libertatem suam exercet, virtualiter & interpretativè volendo non agere, ideoque peccat.

CAPUT III.

De bonitate & malitia Actuum humanorum.

ARTICULUS I.

Quid requiratur, ut actus sit bonus?

Nota 1. **A**ctio humana tum interna tum externa considerari potest dupliciter, nempe in genere naturæ, & in genere moris. Spectatur in genere naturæ, cum spectatur secundum suum esse physicum seu entitatem suam. Spectatur in genere moris, cum spectatur secundum libertatem, & bonitatem vel malitiam moram.

moralem, & capacitatem laudis vel vituperii, meriti vel demeriti. Hic autem spectatur tantum hoc ultimo modo.

Nota 2. Actus humani duplex distinguitur bonitas, nempe transcendentalis, & moralis. Bonitas moralis, de qua sola agitur, est bonitas in ordine ad mores, & subdividitur in materiale & formale. Bonitas materialis consistit in speciali conformitate seu convenientia actus cum natura rationali seu intellectuali ut intellectuali: malitia verò materialis consistit in difformitate & disconvenientia cum natura intellectuali ut intellectuali. Ideo enim actus aliquis est bonus moraliter, quia convenit naturæ intellectuali, itaut hanc deceat illum facere; & ideò malus est, quia disconvenit naturæ intellectuali, itaut hanc dedecet illum facere. Quare bonitas moralis idem est ac honestas, & malitia moralis est inhonestas seu turpitudine.

Bonitas formalis est materialis bonitatis imputabilitas ad laudem & meritum, quæ adest, cum actus honestus seu conformis naturæ intellectuali ut intellectuali fit liberè. Tunc enim bonitas ejus in laudem & meritum imputabilis est; & ipse actus est completè ac simpliciter moralis, seu formaliter moralis. Hæc autem imputabilitas nihil aliud est, quàm denominatio extrinseca, petita à voluntate scienter ac liberè actum suum exercente modo decenti naturam rationalem.

Porro bonitas actus dicitur moralis; quia pertinet ad virtutes, à quibus

homines denominantur boni moraliter; & quia imputabilis est ad laudem & meritum, si actus liberè fiat.

Nota 3. Præter moralem bonitatem actus interni tum materiale, tum formale, datur bonitas objectiva moralis, quæ est id, vi cujus res aliqua appeti potest modo decenti naturam intellectualem; & consistit in speciali conformitate ac convenientia, quam objectum habet cum natura intellectuali ut intellectuali; nihilque aliud est realiter, quàm objectum ipsum conforme seu conveniens naturæ intellectuali ut intellectuali. Bonitas autem moralis ratione prior est, quàm moralis bonitas actus; nam objectum aliquod non habet specialem conformitatem ac convenientiam cum natura intellectuali, quia appetitur modo decenti naturam rationalem: sed è contra appetitur modo decenti naturam rationalem, quia specialem habet conformitatem cum natura rationali quatenus rationalis est. Hæc bonitas dicitur objectiva, quia apta est esse objectum tum terminativum tum motivum actus interni. Dicitur etiam moralis, quia pertinet ad mores, & per modum objecti facit actum internum bonum moraliter.

Nota 4. Objectum voluntatis duplex est, nempe materiale, & formale. Objectum materiale est id, quod voluntas appetit vel refugit. Objectum formale est id, propter quod voluntas appetit vel refugit aliquid, unde dicitur etiam motivum & finis actus. Actus autem internus bonus speciem sumit, non ab objecto materiali, sed à for-

à formali, à quo solo accipit ultimam suam differentiam essentialem. Hinc actus habentes idem objectum formale, licet habeant diversa objecta materialia, sunt ejusdem speciei: sic actus, quo amatur Deus propter suam bonitatem absolutam, & actus quo amatur proximus propter eandem bonitatem divinam, sunt ejusdem speciei, nempe sunt actus charitatis. E contra actus habentes diversa objecta formalia, licet habeant idem objectum materiale, sunt diversæ speciei, ut actus quo amatur Deus quia in se bonus est, & actus quo amatur Deus quia est summum nostrum bonum: nam prior est actus charitatis, alter verò actus amoris concupiscentiæ seu spei.

Nota 5. Agitur hic solum de bonitate materiali, nam supponitur actus liberè fieri, ideoque habere bonitatem formalem, si habeat materialem.

Dico 1. Ut actus sit bonus bonitate scilicet materiali, necesse est, ut habeat tum objectum bonum, vel de se indifferens sed conducibile ad finem bonum seu honestum, tum finem honestum, tum circumstantias objecto debitas.

Prob. Quia si unum ex his desit, actus hoc ipso non habet specialem conformitatem seu convenientiam cum natura intellectuali ut intellectuali. Nam non tendit decenter & conformiter naturæ intellectuali in objectum, finem & circumstantias: unde nec approbatur à recta ratione, sed improbat. Enim verò recta ratio dicit, eum solum actum esse bonum & laudabilem, qui habet objectum legitimum,

finem honestum, & circumstantias objecto debitas. Hinc illud axioma ab omnibus receptum: *bonum ex integra causa malum ex quolibet defectu.*

Dico 2. Ut actus internus prosecutivus sumat bonitatem ab objecto habente bonitatem objectivam, non sufficit quod hæc bonitas sit cognita, sed debet esse formaliter, directè & secundum se volita, & esse aliqua ratione motivum prosequendi objectum.

Prob. 1. Ex S. Augustino, in Psal. 31. *Bonum opus intentio facit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit, aspiciat.*

2. Ex S. Thoma, 1. 2. q. 19. art. 7. ad 3. *malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota & integra causa. Unde si ve voluntas sit ejus quod est secundum se malum, & sub ratione boni, si ve sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala. Sed ad hoc quod sit voluntas bona, requiritur quod sit boni sub ratione boni, id est, quod velit bonum & propter bonum.*

3. Ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. *ut aliquis sit temperans & justus, temperatèque ac justè agere dicatur, non satis est, ut iusta agat & temperata: sed oportet, ut sit eligens propter ipsa, hoc est, ut eligat iusta quia iusta sunt, & temperata quia temperata.*

4. Ratione. Quia ut actus prosecutivus sit bonus, debet appetere objectum modo decenti naturam rationalem: alioqui actus non convenit naturæ rationali, nec illam decet. Atqui actus non appetit objectum modo decenti naturam rationalem, nisi illud appetat propter motivum conveniens naturæ rationali

tionali ut rationali, ideoque propter honestatem: nam si appetat propter motivum inferius, jam non appetit modo decenti naturam rationalem. Ergo ut actus prosecutivus sit bonus, debet appetere objectum propter honestatem seu bonitatem moralem.

Obj. Ut actus sit malus, sufficit quod malitia objecti sit indirectè volita, id est, ut cognoscatur conjuncta cum eo quod appetitur, licet ipsa secundum se displiceat. Ergo ut actus sit bonus, sufficit ut cognoscatur bonitas moralis.

Resp. Nego conseq. Disparitas est, quod bonitas moralis seu honestas sit appetibilis propter se directè & secundum se, exigatque sic appeti: quare ut quis secundum rectam rationem agat, debet velle bonitatem directè ac secundum se. At malitia actus exigit quovis modo fugi. Quare contra rectam rationem agit, qui eam quovis modo etiam indirecto & interpretativo appetit. Hinc qui se inebriat, quamvis non velit directè privationem usus rationis & malitiam ebrietatis, sed solum delectationem quæ in potando percipitur, turpiter agit & peccat.

Dico 3. Ut actus internus averfativus objecti mali sit bonus, debet illud averfari propter finem honestum.

Prob. Ut actus averfativus objecti mali sit bonus, debet illud averfari modo decenti naturam rationalem ut rationalem. Atqui non averfatur illud tali modo, nisi aversetur illud propter motivum aliquod honestum. Ergo ut ejusmodi actus sit bonus, debet averfari objectum malum propter

motivum aliquod honestum. Minor patet; nam averfari objectum malum modo decenti naturam rationalem est illud averfari propter motivum decens naturam rationalem, ideoque illi conveniens & conforme, proindeque honestum.

Obj. Actus quo voluntas averfatur objectum malum propter solam ejus malitiam, & nullatenus propter bonitatem aliquam, est bonus moraliter. Ergo.

Resp. Antecedens supponit falsum, Nam voluntas averfari non potest objectum malum propter solam ejus malitiam tanquam unicum motivum; quia odium malitiæ vitii necessario fundatur in amore objectivæ bonitatis virtutis oppositæ, illumque necessario supponit. Unde nemo odit malitiam alicujus vitii propter se, nisi amet & quia amat bonitatem ac pulchritudinem virtutis oppositæ.

Porro objectiva bonitas seu pulchritudo virtutis est ejus conformitas ac convenientia specialis cum natura rationali ut rationali: sicut malitia seu turpitudine objectiva vitii est ejus difformitas & disconvenientia specialis cum natura rationali ut rationali.

ARTICULUS II.

Utrum actus internus sumat bonitatem à sine extrinseco & circumstantiis?

Nota 1. Agitur hic de fine extrinseco ex se bono, nam actus internus nullam potest sumere bonitatem ab objecto indifferenti. Objectum

jectum enim eatenus bonitatem actui interno dare potest, quatenus ex se habet id, vi cuius voluntas in illud tendere potest decenter ac conformiter naturæ rationali: siquidem materialis bonitas actus nil aliud est, quàm actus conformitas cum natura rationali. Objectum autem de se indifferens non habet id, vi cuius voluntas in illud tendere potest decenter naturæ rationali: alioqui jam esset bonum non indifferens.

Nota 2. Circumstantia moralis est affectio accidentalis actui spectato in genere moris, aliquid tamen ad bonitatem vel malitiam illius conferens. Circumstantiæ aliæ augent vel minuant tantum bonitatem aut malitiam moralem infra eandem speciem: aliæ verò mutant speciem, hoc est, novam speciem bonitatis vel malitiæ dant vel addunt speciei actus humani.

Porro circumstantia speciem mutans est quidem essentialis actui humano adæquatè sumpto, secundum omnes bonitates vel malitias specie diversas, quas habet: at est accidentalis eidem actui inadæquate sumpto, nempe secundum speciem bonitatis vel malitiæ, cui altera bonitatis vel malitiæ species supervenit.

Nota 3. Circumstantiæ septem vulgò assignantur, hoc versu contentæ, *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

Tamen motivum actus significatum voce *cur*, non est propriè circumstantia, quia finis seu motivum dat speciem actui humano.

Nota 4. Agitur hic solum de circumstantiis se tenentibus ex parte ob-

jecti, & aliquam bonitatem moralem habentibus: non verò de circumstantiis se tenentibus ex parte actus, ut sunt intensio, duratio, &c. Nam certum est, actum ab his aliquam bonitatem moralem sumere.

Nota 5. Actus alio melior esse potest tripliciter, nempe essentialiter, intensivè, & extensivè. Melior est essentialiter, dum fit ex perfectiore motivo. Melior est intensivè, dum fit cum majore conatu potentiæ, seu ardore & vehementia. Denique est melior extensivè, cum se extendit ad plura objecta bona seu honesta quatenus honesta.

Dico 1. Actus voluntatis sumit bonitatem in aliqua specie virtutis à fine extrinseco, quando voluntas propter ejus bonitatem tanquam motivum prosequitur objectum aliquod de se indifferens, vel etiam bonum.

Prob. Quia tunc actus est moraliter bonus in aliqua specie virtutis propter bonitatem finis extrinseci. Nam in objectum suum tendit modo naturam rationalem specialiter decenti: objectum enim illud seu finis extrinsecus specialem habet conformitatem & convenientiam cum natura rationali, ideoque specialem bonitatem objectivam.

Quòd si objectum materiale, seu objectum quod voluntas propter finem extrinsecum appetit, sit bonum, & voluntas illud non solum propter bonitatem objectivam finis extrinseci, sed etiam propter specialem illius objectivam bonitatem appetat; tunc actus voluntatis moraliter bonus est in duplici specie virtutis, nempe in

specie virtutis ad quam pertinet bonitas finis, & in specie alterius virtutis ad quam pertinet bonitas objecti materialis, sicque actus voluntatis est duplicis virtutis. Si verò voluntas non appetat objectum bonum nisi propter bonitatem finis extrinseci; tunc actus voluntatis est tantum in unica specie virtutis, illius nempe cuius est bonitas finis extrinseci, sicque est actus unius tantum virtutis. Ratio est, quia in primo casu actus duplicem habet modum tendendi in objectum specialiter naturam rationalem decens: in secundo verò unicum habet.

Hinc qui vult esse temperans ut sit castus, si tum temperantiæ tum castitatis bonitate objectiva afficitur, actus ille est simul actus internus temperantiæ & castitatis. Si autem sola bonitate objectiva castitatis afficitur, actus ille est solius castitatis actus.

Dico 2. Actus voluntatis sumit etiam bonitatem à fine extrinseco bono, quando voluntas propter bonitatem illius aversatur objectum aliquod ex se malum, vel indifferens.

Prob. Quia voluntatis actus tendit in objectum suum modo naturam rationalem specialiter decente, propter specialem conformitatem & convenientiam, quam finis extrinsecus habet cum natura rationali ut rationali: ac proinde specialem habet bonitatem propter illam specialem conformitatem: & consequenter est in aliqua specie virtutis, cum omnis specialis bonitas seu honestas sit in aliqua specie virtutis.

Dico 3. Actus voluntatis à circumstantiis bonis seu convenientibus bonitatem sumit, etiam specie diversam à bonitate objecti, si illarum bonitas sit specie diversa à bonitate objecti, & propter se appetatur.

Prob. Quia tunc actus voluntatis tendit in objectum modo naturam rationalem specialiter decente, non solum propter bonitatem objecti propriam, sed etiam ob bonitatem circumstantiarum propriam. Ergo actus voluntatis præter bonitatem objecti propriam, habet etiam bonitatem circumstantiarum propriam, cum voluntas utramque propter se velit. Hinc volitio sublevandi miseriam patris pauperis, & quia pauper, & quia pater est, duplicem habet bonitatem seu honestatem in duplici specie virtutis, nempe misericordiæ & pietatis.

Quòd si circumstantia habet bonitatem eandem specie cum bonitate objecti, tunc auget solum bonitatem actus interni intra eandem speciem; & actus melior est extensive.

ARTICULUS III.

Unde actus internus sumat malitiam, & quid ad hoc requiratur.

NOta 1. Moralitatis actus duplex est, nempe materialis, & formalis. Malitia materialis consistit in difformitate & disconvenientia actus cum natura rationali, ut rationali. Nam hoc ipso actus intelligitur malus, quod disconvenit naturæ rationali ut rationali, seu illam dedecet. Malum enim relativum est aliquid

aliquid disconveniens, sicut bonum relativum est aliquid conveniens. Hæc autem difformitas seu disconvenientia cum natura rationali, proindeque cum Lege divina, dicitur malitia moralis, quia facit malos mores, & repugnat regulæ morum.

Malitia formalis est materialis malitiæ imputabilitas ad vituperium & pœnam. Nam si actus disconveniens naturæ rationali fiat liberè, & cum cognitione, vel cum ignorantia aut inadvertentia culpabili malitiæ, hoc ipso malitia actus interni imputabilis est, & imputatur ad vituperium, culpam & pœnam, atque ita actus internus est completè & simpliciter moralis. Si autem non sic fiat, malitia materialis imputari non potest ad culpam & pœnam, & sic actus non est nisi inchoatè & secundum quid moralis.

Itaque actus malus adæquatè moralis est actus disconveniens naturæ rationali, imputabilis ad vituperium, culpam & pœnam. Hæc autem malitiæ imputabilitas est denominatio extrinseca, petita à voluntate decenter ac disconvenienter naturæ rationali agente liberè, & scienter, vel saltem cum ignorantia aut inadvertentia vincibili disconvenientiæ actus cum natura rationali & Lege divina.

Nota 2. Præter actus interni malitiam materiale & formalem, est etiam malitia objectiva moralis, quæ est specialis difformitas ac disconvenientia; quam habet objectum cum natura rationali ut rationali. Hæc autem ratione prior est malitia actus interni, Nam res non habet malitiam objectivam, quia appetitur de-

decenter ac disconvenienter naturæ rationali; sed è contra appetitur decenter & disconvenienter naturæ rationali, quia habet malitiam objectivam.

Dico 1. Actus internus sumit malitiam ab objecto, fine, & circumstantiis moralibus: ita ut sit malus hoc ipso, quod habet objectum malum, seu disconveniens naturæ rationali, vel finem malum, vel circumstantiam malam seu disconvenientem naturæ rationali.

Prob. Quia actus, quo ejus vult objectum malum, vel vult objectum bonum propter finem malum, vel vult objectum bonum propter finem bonum, sed in circumstantia mala seu disconvenienti, hoc ipso malus est moraliter. Nam hoc ipso actus de- decet naturam rationalem, ei disconvenit, & improbatur à recta ratione; & si libere fiat, imputatur ad vituperium & pœnam. Unde illud axiomatheologicum: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.*

Sic 1. Volitio furandi ad solvenda debita est mala, quia habet objectum malum. 2. Volitio dandi elemosynam propter vanam gloriam est mala, quia habet finem malum. 3. Volitio celebrandi sacrum propter fines bonos, sed in loco indecenti vel interdicto, aut tempore vetito, est mala ob circumstantiam malam.

Dico 2. Actus voluntatis sumit malitiam materiale ab objecto, fine & circumstantiis, quamvis malitia ignoretur etiam invincibiliter.

Prob. Quia actus voluntatis hoc ipso habet malitiam materiale, quod

dedecet naturam rationalem ut rationalem: sed actus naturam rationalem dedecet hoc ipso, quod vult obiectum de se malum, vel obiectum bonum ob finem malum, vel vult obiectum bonum ob finem bonum, sed in circumstantia mala. Ergo.

Dico 3. Ut malitia obiectiva tribuat actui voluntatis malitiam formalem, sufficit quod sit cognita, nec requiritur ut sit secundum se volita.

Prob. Nam hoc ipso actu voluntatis habet malitiam formalem, quod habet malitiam materialem imputabilem ad vituperium & poenam. Sed hoc ipso habet malitiam materialem imputabilem ad vituperium & poenam, quod voluntas obiectum malum, vel obiectum bonum propter malum finem, vel obiectum bonum propter finem bonum sed in circumstantia mala vult, cum libertate & cognitione malitiæ obiecti, vel finis, vel circumstantiæ: nam hoc ipso malitia obiectiva imputatur ad vituperium & poenam. Ergo.

Imò ad malitiam formalem non requiritur actualis cognitio malitiæ obiectivæ, sed sufficit quod hæc potuerit & debuerit cognosci. Quia ignorantia vel inadvertentia vincibilis non excusat ab imputabilitate malitiæ actus; & in æstimatione prudenti æquivaleret actuali cognitioni in ordine ad imputabilitatem actus ad vituperium & poenam, licet non tantam si ignorantia non sit affectata.

Ex dictis inferes unum & eundem actum posse habere triplicem malitiam specie diversam non solum obiectivam, sed etiam formalem. Quia

objectum, finis, & circumstantia actus habere possunt malitiam obiectivam specie inter se diversam cognitam, vel non nisi culpabiliter ignoratam. Talis est actus, quo quis furari vult in loco sacro ad fornicandum: nam hic actus tres malitias specie diversas habet, scilicet iniustitiæ, sacrilegii, & luxuriæ.

ARTICULUS IV.

Utrum idem actus voluntatis possit esse simul bonus & malus?

Dico. Idem actus voluntatis non potest esse simul bonus & malus.

Prob. Quia actus est simpliciter malus, non bonus, hoc ipso quod habet vel obiectum malum, vel finem malum, vel circumstantiam malam: nam hoc ipso tendit in obiectum modo dedecente naturam rationalem, ideoque simpliciter dedecet naturam rationalem, eique disconvenit. Et verò actus, qui sub aliqua ratione naturam rationalem dedecet, hoc ipso malus est, minimè bonus; & solus actus, qui sic naturam rationalem dedecet, ut sub nulla ratione illam dedecet, bonus est.

Obj. 1. Actus, quo quis vult idem obiectum ob duo motiva non subordinata, unum bonum, & alterum malum; ut actus, quo quis vult dare eleemosynam propter motivum misericordiæ, & simul propter vanam gloriam, est bonus ex parte boni motivi, & malus ex parte mali. Ergo.

Resp. Nego anteced. Nam hic actus est simpliciter malus, & nullatenus bonus,

bonus, quamvis malitiam suam ex unico motivo sumat. Quia per talem actum voluntas tendit in objectum modo naturam rationalem dedecente, & actus ille simpliciter dedecet naturam rationalem: nam simpliciter dedecet naturam rationalem appetere bonum propter malum, & sic velle malum.

Inst. Per huiusmodi actum voluntas vult objectum bonum in circumstantiis debitis propter finem bonum. Ergo actus ille bonus est.

Resp. Nego conseq. Quia voluntas per hunc actum vult simul & indivisibiliter bonum objectum propter aliud motivum malum, & sic malus est simpliciter: nam bonum ex integra causa, malum verò ex quolibet defectu.

Obj. 2. Actus, quo quis celebrare vult sacrum in loco indecenti vel tempore vetito, bonus est ex objecto, & malus ex circumstantia.

Resp. Nullatenus bonus est, sed est simpliciter malus. Nam ut actus sit bonus ex objecto, necesse est ut re ipsa hic & nunc objectum possit honestè appeti propter bonitatem suam objectivam: unde voluntas celebrandi sacrum non potest sumere bonitatem ab objecto suo, nisi hic & nunc honestum sit velle celebrare sacrum. At hic & nunc non est honestum velle celebrare, quia non est honestum hic & nunc celebrare. Ergo.

Obj. 3. Actus, quo quis eligit medium malum ad finem bonum, v. g. furatur ad dandam eleemosynam, est partim bonus, & partim malus.

Resp. Nego. Nam est simpliciter malus, & nullatenus bonus; quia volitio finis honesti ut per medium illicitum obtinendi est mala: nam tendit in objectum modo naturam rationalem dedecente, naturam enim rationalem dedecet versari circa malum, illud appetendo.

Quæres, in quo consistat malitia materialis, an scilicet in positivo, an in negativo seu privatione rectitudinis debita?

Resp. Hæc quæstio est merè philosophica, & in qualibet sententia rectè explicantur omnia quæ ad Theologiam pertinent.

ARTICULUS V.

Utrum dentur actus indifferentes in individuo, hoc est, qui neque boni, neque mali sint, spectatis omnibus circumstantiis, & præsertim fine?

§. I.

Dico. Nullus est actus indifferens in individuo: sive nullus datur actus deliberatus, qui neque bonus, neque malus sit ex objecto, circumstantiis, & fine. Ita Suarez, Bellarminus, & alii Theologi communius contra Scotum & alios.

Prob. 1. Ex Script. Matth. c. 12. *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Judicii.* Ex quo sic argumentor. Omne verbum otiosum est peccatum; siquidem de eo reddetur ratio in die Judicii, utique tanquam de peccato. Ergo actio otiosa est etiam peccatum, cum par sit utriusque ratio. Atqui actio, quæ hone-

honesto fine caret, seu quæ non est bona moraliter, est otiosa moraliter, nam nil confert ad bonos mores: ergo est peccatum. Ergo &c.

Prob. 2. Ex S. Augustino, lib. 4. contra Julian. c. 3. ubi ait: *Cum facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur.* Et infra. *Quid quid boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio (id est, ex objecto materiali) videatur bonum: ipso non recto fine peccatum est.*

Prob. 3. Autoritate & ratione S. Thomæ, 1. 2. quæst. 18, art. 9. *Oportet quod quilibet individualis actus habeat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare, actus à ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Si verò ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni. Necesse est autem quod vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem: Unde necesse est omnem actum hominis à deliberativa ratione procedentem in individuo consideratum, bonum esse vel malum.*

Hæc est igitur ratio S. Thomæ. Quilibet actus deliberatus vel ordinatur in finem debitum rationis, vel non ordinatur. Si ordinatur, congruit cum ordine rationis, & à recta ratione approbatur: ergo bonus est. Si non ordinatur, repugnat ordini debito rationis, & à recta ratione improbatur: ergo malus est. Et consequenter omnis actus deliberatus bonus vel malus est.

Prob. 4. Ratione. Omnis actus deliberatus vel fit propter finem honestum, vel non fit. Si fit propter finem honestum, bonus est, modò aliunde non vitietur: tunc enim naturam rationalem decet. Si non fit propter finem honestum, eo ipso malus est. Ergo omnis actus deliberatus est bonus vel malus, proindeque nullus est indifferens. Prob. 2. pars min. Homo deliberate agens tenetur semper agere propter finem honestum. Ergo actus deliberatus, qui non fit propter finem honestum, eo ipso malus est. Prob. ant. Homo deliberate agens tenetur semper agere propter finem proportionatum seu consentaneum naturæ suæ rationali quatenus rationalis est. Atqui finis consentaneus naturæ rationali ut rationali est finis honestus: nam honestum est id, quod est consentaneum naturæ rationali & rectæ rationi. Ergo homo deliberate agens tenetur semper agere propter finem honestum. Major satis per se patet. Enim verò homo deliberate agens agit modo humano & hominis proprio. Atqui homo agens humano modo & hominis proprio, debet agere ut homo, ideoque ut rationalis; & non agit ut homo & ut rationalis, nisi agendo propter finem naturæ rationali ut rationali consentaneum. Ergo.

Dices. Homo licitè agit propter finem conformem legi permittenti.

Resp. Contra est. Nam 1. sine fundamento asseritur lex permittens finem non honestum. Imò videmus in omni agente sive naturali sive artificiali exigi bonitatem sibi propriam. Ergo etiam natura rationalis exigit,
ut

ut agens rationale agat propter bonitatem sibi propriam, nempe honestatem. 2. Lex permittens non potest esse motivum actionis, sed est duntaxat conditio removens impedimentum agendi: nam motivum seu finis actionis debet esse aliquod bonum. Sed id, quod est præcisè conforme legi permittenti, non est bonum: ergo non potest esse finis actionis.

Prob. Adhuc alia ratione. Actus spectatus in individuo est actus consideratus præsertim secundum finem. At nullus actus spectatus secundum finem est indifferens. Ergo nullus actus in individuo spectatus est indifferens. *Prob. min.* Finis cujuslibet actus deliberati vel est bonum honestum, vel jucundum: nam bonum utile nunquam appetitur propter se, sed solum propter aliud ad quod conducit, proindeque non potest esse finis. At si finis actus sit bonum honestum, actus est bonus, modò aliunde non vitietur: si finis sit bonum jucundum, actus est malus. Ergo quilibet actus consideratus secundum finem est bonus vel malus; ac proinde nullus est indifferens. *Prob. 2. pars min.* Qui agit duntaxat propter bonum jucundum seu propter delectationem, agit inordinate. Ergo actus factus propter bonum jucundum est inordinatus, ideoque malus. *Prob. ant.* Ille inordinatè agit, qui rerum ordinem ab auctore naturæ institutum pervertit. Sed homo propter solam delectationem agens, pervertit rerum ordinem ab auctore naturæ institutum. Ergo homo agens propter solam delectationem agit inordinatè. *Prob. min.* Nam

Ant. Th. Moral. P. I.

juxta rerum ordinem ab auctore naturæ institutum delectatio est propter operationem, non autem operatio propter delectationem. Sed homo propter solam delectationem agens pervertit hunc ordinem, faciendo operationem propter delectationem: ergo pervertit ordinem ab auctore naturæ institutum. Major constat, & expresse traditur à S. Thoma, 1. 2. quæst. 4. art. 2. ad 2. ubi ait: *Divinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apposit per operationes.* Et (ut docet Aristoteles) bonum delectabile, cum sit inferius honesto, ordinatur per se ad illud.

Confirm. ex hac propositione ab Innocentio XI. damnata: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui, id est, conquiescere in actibus suis, non illos referendo ad finem honestum.*

Hinc collige delectationem à natura rebus inspersam esse veluti sal & condimentum quoddam, quod non propter se quæreretur ab agente rationali, sed quo duntaxat alliceretur ad actiones quasdam suæ conservationi ac perfectioni necessarias & utiles, quas faceret ex fine naturæ rationali ut rationali consentaneo, ideoque honesto. Igitur delectatio per se est duntaxat medium ad actiones facilius, melius & constantius efficiendas, non autem finis actionis. Hinc lex benè agendi non vetat moderatum usum delectabilium in certis circumstantiis, sed eum regulat jubens-

jubendo, ut ad finem honestum referatur.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. S. Hieronymus, epist. 89. ait: *Bonum est continentia, malum est luxuria: inter utrumque indifferens ambulare, &c.*

Resp. Solum vult dari actus indifferentes in specie, hoc est, actus qui neque sunt boni, neque mali ratione objecti materialis. Eodem sensu intelligi debent alii Patres, qui objici possunt, nempe solum intendunt dari actus indifferentes ex objecto.

Inst. S. Hieronymus addit: *Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec in justitiam.*

Resp. Loquitur tantum de actu secundum objectum spectato. Nam agit de natura objecti, & dicit aliud est bonum, ut continentia, aliud malum ut luxuria, aliud indifferens ut deambulatio. Quare sensus est: sive feceris, sive non feceris, nec justitiam nec injustitiam habebis ratione objecti. Quod non impedit, quominus actus sit bonus vel malus ratione finis.

Obj. 2. Dantur actus indifferentes in specie, ergo & in individuo.

Resp. Nego consequ. Ratio disparitatis est, quia actus indifferentes in specie sunt actus, qui neque boni, neque mali sunt ex objecto: actus verò indifferentes in individuo sunt actus, qui neque boni neque mali sunt ex omni parte, nempe ratione objecti, circumstantiarum, & finis.

At ex eò quod aliqui actus neque boni neque mali sint ex objecto, non sequitur eos non esse bonos vel malos ex alia parte, nempe ratione finis. Imò omnis actus necessario bonus vel malus est ratione finis: nam vel fit ob finem honestum, & tunc bonus est, modò aliundè non vitietur, vel non fit ob finem honestum, & tunc malus est, quia homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturæ suæ rationali ut rationali.

Inst. 1. Nulla est species sine individuo. Ergo si dantur actus indifferentes in specie, dantur etiam in individuo.

Resp. Nego consequ. Quia non datur species actuum indifferentium. Dantur quidem actus indifferentes in specie, sed inde non sequitur dari speciem actuum indifferentium; quia dari speciem actuum indifferentium est dari naturam communem actuum liberorum, qui neque boni neque mali sunt moraliter sub ullo respectu, qualis nulla esse potest: at dari actus indifferentes in specie est dari actus, qui neque boni neque mali sunt præcisè ratione objecti, licet sint boni vel mali ratione finis.

Inst. 2. Deambulatio facta propter sanitatem in circumstantiis non vetitis, ex nullo capite est bona vel mala, nam sanitas recuperanda est finis indifferens: ergo est indifferens.

Resp. Nego anteced. Nam si intendatur honestas elucens in procuranda sanitate per media ordinata, deambulatio est bona moraliter. Si verò nulla intendatur honestas, deambu-

ambul
debito.

Porrò

tatem

materia

nestum

mi per

charita

propria

charitas

Inst.

nem m

nam ill

nec hor

Resp.

laxation

nis ille

niens na

prius el

per rel

men, &

levando

tunc b

tineta

tutem

curam

nulla in

tione il

debito f

Inst.

quia dea

facit act

fine.

Resp.

suppor

id quo

enim r

ta, non

duntaxa

mentum

dicit: e

ambulatio est mala, quia caret fine debito.

Porro honestum est procurare sanitatem per media ordinata: nam est materia charitatis propriæ, sicut honestum est procurare sanitatem proximi per media ordinata, & materia charitatis alienæ. Caritas autem propria ordinata tam est virtus quàm caritas aliena.

Inst. 3. Ambulare propter relaxationem moderatam est actus indifferens: nam illa relaxatio non est prohibita, nec honesta. Ergo.

Resp. Nego anteced. Nam si per relaxationem intelligitur delectatio, finis ille malus est, utpote disconveniens naturæ rationali, cujus finis proprius est bonum honestum. Si verò per relaxationem intelligatur levamen, & intendatur honestas, quæ in levando corpore vel animo elucet, tunc bonus est ille finis; & actus pertinet ad charitatem propriam, vel virtutem, cujus est proprium moderari curam corporis & animi. Quòd si nulla intendatur honestas in relaxatione illa, tunc actus est malus, quia debito fine caret.

Inst. 4. Saltem qui ambulat præcisè, quia deambulatio non est prohibita, facit actionem indifferentem etiam ex fine. Ergo datur talis actio.

Resp. Nego anteced. Quia falsum supponit. Nam assignatur pro fine id quod revera non est finis: quòd enim res non prohibeatur sed sit licita, non potest esse finis actionis, sed duntaxat conditio removens impedimentum agendi. Sic quando quis dicit: ego ambulo, quia vacant scho-

læ, vel quia habeo licentiam: vacatio & licentia non est finis, sed tantum conditio removens impedimentum ambulandi. Ratio est, quia omnis finis est bonum honestum vel jucundum. Potest quidem quis agere quia lubet, quia placet; sed illud motivum est delectatio, proindeque finis illicitus.

Inst. 5. Actus, qui sunt præcisè ob moderatam naturæ commoditatem, ut volitio accedendi ad ignem, frigoris depellendi causa, volitio deambulandi ad juvandam digestionem, &c. Sunt actus nulla ex parte boni vel mali. Ergo.

Resp. Nego anteced. Nam illi actus sunt mali, si non intendatur honestas aliqua, saltem illa quæ relucet in moderata corporis cura; quia alioqui carent fine debito. Nam homo semper tenetur agere modo naturam suam rationalem ut rationalem decenti; & hoc modo non agit, nisi agat ob finem decentem naturam rationalem ut rationalem, ideoque ob finem honestum: honestum enim nil aliud est quàm consentaneum naturæ rationali ut rationali.

Inst. 6. Delectatio moderata corporis vel animi non est mala moraliter. Ergo potest esse finis licitus.

Resp. Disting. anteced. Delectatio moderata & licita non est mala ut objectum quod appetatur, *conc. ant.* Ut finis qui propter se appetatur, *nego ant.* Delectatio licita ac moderata non est quidem mala ut objectum, quatenus licitè appeti & percipi potest: at est mala ut finis, quatenus licitè ab agente rationali appeti & percipi non potest

potest propter se, sed tantum propter finem honestum. Enim verò qui agit solum propter delectationem, inordinatè agit: nam rerum ordinem ab auctore naturæ institutum pervertit, ordinando operationem ad delectationem, cum tamen delectatio ex natura sua fit propter operationem.

Inst. 7. Naturæ auctor inspergit rebus multis suavitatem, & delectabilitatem, v. g. floribus suavem odorem, alimentis saporem, &c. Ergo homo non pervertit rerum ordinem, agendo propter solam delectationem de se licitam.

Resp. Disting. antec. Auctor naturæ rebus multis inspergit delectabilitatem, quam homo percipiat ut medium, & referat ad finem honestum, putà ad honestam recreationem, qua melius disponatur ad munera sua rectè obeunda, *conc. antec.* Quam sibi proponat ut finem, & in qua sistat, *nego ant. & conseq.* Suavitas & delectabilitas rebus inspersa, est quidem propter delectationem hominis, sed qua utatur velut medio, non autem quam sibi ut finem proponat.

Obj. 2. Si homo tenetur agere semper propter finem honestum, non datur lex permittens. Falsum conseq. Ergo.

Resp. Disting. sequel. maj. Non datur lex permittens circa finem non honestum, *conc. sequel.* Circa objectum actus, *nego sequel. maj.* Igitur extat lex permittens, sed solum circa objecta quædam, quæ ex se neque bona, neque mala sunt moraliter, & quæ ad finem honestum referri possunt. At non datur lex per-

mittens finem non honestum, cum detur lex præcipiens naturæ rationali finem honestum in omnibus suis actibus deliberatis.

Inst. 1. Si datur præceptum agendi semper propter finem honestum, illud est naturale, vel positivum. Neutrum dici potest. Ergo.

Resp. Nego min. Et dico illud præceptum esse naturale. Nam lumen naturale dicitur hominem teneri semper agere propter finem consentaneum naturæ suæ rationali ut rationali, proindeque propter finem honestum, qui solus proprius est hominis ut homo est. Hoc præceptum est etiam positivum: nam Christus vetat omnem actionem otiosam moraliter, ideoque non honestam, siquidem declarat reddendam esse rationem de verbo otioso, & à fortiori de opere otioso moraliter.

Inst. 2. Præceptum naturale est notum omnibus saltem piis & eruditis. Sed hoc præceptum non est notum omnibus viris piis & eruditis: nam S. Bonaventura, Scotus, & alii multi illud negant. Ergo tale præceptum non est naturale.

Resp. Disting. maj. Præceptum naturale debet esse omnibus notum, si sit unum ex primis principiis, vel evidenter aut faciliè deducibile ex illis, *conc. maj.* Si neque sit unum è primis principiis, neque ita faciliè deducatur ex illis, *nego maj.* Præceptum agendi semper ob finem honestum, neque est unum è primis principiis, neque ex illis evidenter saltem respectu omnium deducitur, quamvis sit sufficienter certum.

Inst.

Inst. 3. Illud præceptum si datur, vel est affirmativum, vel negativum. Neutrum dici potest. Ergo non datur.

Resp. Nego min. Et dico illud præceptum esse affirmativum, quia obligat ad actum positivum: & est etiam æquivalenter negativum, nam æquivalet præcepto vetanti finem non honestum.

Inst. 4. Illud præceptum obligat semper & pro semper, ergo est negativum.

Resp. Non obligat semper pro semper absolute, sed solum hypotheticè, nempe obligat semper quoties in ejus materia agimus. Præceptum autem negativum obligat semper & pro semper absolute. Præceptum verò affirmativum potest obligare semper & pro omni tempore, quo in ejus materia agimus. Sic quoties cum parentibus agimus, cum illis debito cum amore & reverentia semper agere tenemur. Quare præceptum affirmativum agendi propter finem honestum obligat in singulis actibus deliberatis, cum illi actus sint ejus materia propria. Non obligat tamen omni instanti actionis, ad illam referendam in finem honestum, sed solum initio actionis, modò in decursu actionis non retractetur.

Inst. 5. Præceptum agendi semper propter finem honestum est universalissimum, ergo est unum è primis principiis, ac proinde debet esse omnibus notum.

Resp. Est universalissimum ratione objecti, quatenus habet pro objecto omnes actus deliberatos: non au-

tem ratione principii, nam ab illo alia morum præcepta non derivantur.

Obj. 3. Qui ignorant invincibiliter præceptum agendi semper ob finem honestum, non peccant præcisè non agendo aliquid licitum propter finem honestum. Ergo dantur actus indifferentes.

Resp. Disting. Dantur actus indifferentes in individuo per accidens, *conc. consequ.* Per se & ex natura sua, *nego consequ.* Qui invincibiliter ignorant præceptum agendi propter finem positivè honestum, non peccant præcisè omissione finis honesti, quia excusantur propter ignorantiam invincibilem. Unde illorum actus est indifferens seu potius inculpabilis, seu tantum per accidens, & ratione ignorantiae invincibilis, modò aliunde non vitietur. Imo ejusmodi actus verè malus est, quia caret fine debito, ejus tamen malitia non imputatur agenti propter ejus ignorantiam invincibilem.

Hic autem agitur de actibus deliberatis secundum se spectatis.

Obj. 4. Datur omissio deliberata indifferens in individuo, ergo & actio. *Nego antecedens: probabis.* Omissio consilii seu rei, quæ tantum consulitur, neque bona est, neque mala moraliter: ergo est indifferens.

Resp. Disting. *anteced.* Omissio consilii neque bona, neque mala est ex objecto, *conc. ant.* Ex fine, *nego ant. & consequ.* Omissio consilii est indifferens ex objecto: quia objectum non præcipitur. At est bona vel mala ex fine. Nam si fit ex fine honesto est bona: si ex fine malo, mala est, non

quatenus est omissio rei quæ præcisè confulitur, sed quatenus est omissio ex fine vetito, nempe non honesto. Sic, v. gr. qui sacrum die non festo omittit, non peccat præcisè quia omittit sacrum, sed quia illud omittit ex fine non honesto, putà ex acedia, negligentia, & ut genio indulgeat: nam si ex fine honesto omittat, putà ut ægro opituletur, tunc omissio sacri bona est.

Obj. 5. Dantur actus aliqui, qui neque meritorii, neque demeritorii sunt. Ergo dantur actus indifferentes.

Resp. Nego conseq. Quia ut actio sit meritoria vitæ æternæ, non sufficit quòd sit bona moraliter seu honesta, sed insuper fieri debet ex motivo supernaturali & in statu gratiæ.

Obj. 6. Concilium Constantiense damnavit hanc propositionem Joannis Hus, nempe quòd omnia humana opera sint vel virtuosa, vel vitiosa. Ergo dantur aliqua indifferentia.

Resp. Damnavit, quòd omnia opera sint virtuosa vel vitiosa ex parte subjecti seu agentis, non verò ex parte finis. Concilium Constantiense hanc propositionem damnavit tantum in sensu illius Hæretici & propter rationem ab illo allatam, petitam scilicet ex parte subjecti & agentis; quia (inquiēbat) quidquid agit peccator, peccatum est: & quidquid agit homo virtuosus, virtutis opus est: ut patet ex ipsa integra propositione his verbis expressa: *Diviso immediate humanorum operum est, quòd sint vel virtuosa, vel vitiosa: quia si homo est vitiosus, & agat quidquam, tunc agit vitiose; & si est virtuosus, & agat quidquam, tunc agit*

virtuose. Quia sicut vitium, quod crimen dicitur, sive peccatum mortale inficit universaliter actus hominis vitiosus; sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosus.

ARTICULUS VI.

Utrum actus externi habeant bonitatem vel malitiam objectivam?

Dico. Ex actibus externis alii habent bonitatem intrinsecam, alii malitiam intrinsecam, alii demum neutram habent.

Prob. Nam alii ex se habent conformitatem, & convenientiam cum natura rationali, vi cuius possunt ab ea decenter appeti & imperari, ut solutio debiti: alii ex se habent difformitatem & disconvenientiam cum natura rationali, vi cuius nec appeti, nec imperari possunt nisi decenter, ut furtum, blasphemia: alii demum neutram ex se habent, ut deambulatio, unde dicuntur indifferentes ex objecto.

ARTICULUS VII.

Utrum actus externus augeat bonitatem vel malitiam formalem actus interni?

Dico. Actus externus per se non augeat bonitatem vel malitiam formalem actus interni, à quo efficaciter imperatur.

Prob. 1. Ex script. Genes. cap. 22. *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, &c.* Et, Matth. cap. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam machatus est in corde suo.* Ubi voluntas efficax pro facto reputatur: ac proinde tantam per se habet imputabilitatem ad

ad laudem & præmium si sit bona, vel ad vituperium & pœnam si sit mala.

2. Ex S. Augustino, in Psalm. 57. *Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat.* Et lib. 1. de lib. arbitr. c. 3. *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse; non minùs est reus, quàm si in ipso facto deprehenderetur.*

3. Ratione duplici. Prima, quia actus externus nullam habet imputabilitatem ad meritum & demeritum sibi propriam & distinctam ab imputabilitate actus interni: nam non habet libertatem nec rationem voluntarii distinctam à libertate actus interni à quo imperatur, cum à potentia necessaria immediatè procedat, & non sit liber nisi quia imperatur ab actu interno.

Secunda ratio. Quia cum actus internus efficax est, si actus externus non ponitur, ideo non ponitur, quia deest potestas illum ponendi: ac proinde quòd tunc non ponatur actus externus, est omnino involuntarium. Quod autem est prorsus involuntarium, non auget imputabilitatem sive ad laudem & præmium, sive ad vituperium & pœnam, ut docet S. Thomas, 1. 2. q. 20. a. 4. & per se patet.

Obj. 1. Qui martyrium subit, plus apud Deum meretur, quàm is, qui solum subire vult martyrium, quantum in se est.

Resp. Neg. Si tam intensè & perseveranter velit, quàm si re ipsa subiret.

Inst. Quia martyrium re ipsa subit, plus gratiæ sanctificantis, ideoque plus gloriæ consequitur, quam qui solum vult efficaciter illud subire, nec tamen subit. Ergo plus meretur.

Resp. Nego conseq. Quia excessum gratiæ & gloriæ Martyr consequitur tantum ex opere operato martyrii, vel saltem ex speciali privilegio actui externo martyrii concessio. Unde re vera actus externus martyrii plus prodest quàm sola illius voluntas efficax; sed hoc fit per accidens, seu ex privilegio, non ex natura rei.

Obj. 2. Actus internus & actus externus mali diversis præceptis prohibentur: nempe externus prohibetur sexto, *non mœchaberis*, & internus nono, *non concupisces*.

Resp. Illa præcepta non sunt strictè ac propriè diversa. Nam idem ex eodem motivo vetant, cum hoc solo discrimine, quòd sextum vetet explicitè actum externum, & implicitè internum: nonum verò vetet explicitè actum internum, & implicitè externum.

Obj. 3. Si actus internus per se non augeret malitiam actus interni, non esset obligatio confitendi actum externum. Falsum conseq. Ergo.

Resp. Neg. seq. maj. Tum quia actus externus facit cum actu interno unum actum moralem completum, & unum peccatum totale. Tum quia sine confessione actus externi non satis declaratur actus interni efficacia, intensio, extensio & duratio, ac proinde tota ejus gravitas non satis innotescit. Præterea actus externus est obnoxius scandalo, censuris, irregu-

regularitati, restitutioni, & variis obligationibus, quibus immunis est actus merè internus. Unde sine actus externi declaratione Confessarius non satis cognosceret statum poenitentis, ejus obligationes, & qualitatem satisfactionum præscribendarum: proindeque non posset, ut par est, officio suo fungi.

Obj. 4. Assertio nostra tollit studium ac curam bonorum operum externorum, & metum ac fugam malorum operum externorum.

Resp. Neg. Quia si non exerceantur bona opera externa, cum facultas adest, tunc actus internus non est efficax; sed est mera velleitas, quæ sanè non habet meritum, quod habet voluntas efficax. Præterea bonum opus externum plerumque auget per accidens meritum, & sæpe præcipitur à Deo, ut eleemosynæ largitio. Opus verò externum malum prohibetur à Deo, & plerumque auget per accidens malitiam actus interni.

His adde quòd actus externus plura affert commoda, si bonus est: nam ædificationem parit, & quandoque gratiam confert, ut sacramentum & martyrium. Si verò malus est, plura affert incommoda: nam parit scandalum, infamiam; restituendi obligationem, &c. Subjicitque poenis ac censuris.

Dico 2. Actus externus sæpissimè auget per accidens seu occasionaliter bonitatem vel malitiam actus interni, à quo imperatur.

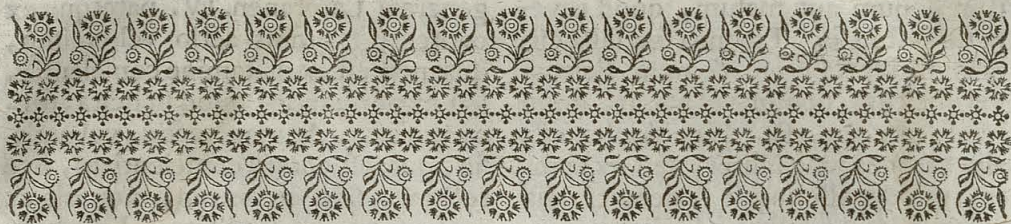
Prob. Quia sæpissimè est occasio, cur augeatur bonitas vel malitia actus interni, vel diutius duret, aut multiplicetur actus internus. Nam actus internus in executione intenditur propter arduum aut delectationem ortam ex actu externo, vel diutius continuatur propter longiorem temporis moram necessariam ad opus externum perficiendum, vel ob utramque causam sæpius iteratur.

TRA-

ftum.
ctus ju
tum e
bonum
Quare
cticum
disting
ultimo
dicat a
hendo a
esse lic
tractur
confeie
in indi
fuis ci
Hin
ut actu
est hab
primor
Am.

TRACTATUS

DE

CONSCIENTIA.

NOta. Conscientia est iudicium, dictans quid in particulari sit licitum vel illicitum; agendum ut honestum, vel omittendum ut inhonestum. Sive est actus, quo intellectus iudicat aliquid hic & nunc licitum esse vel illicitum, faciendum ut bonum, vel omittendum ut malum. Quare dicitur iudicium practicè practicum, seu ultimò practicum, ut distinguatur à iudicio generali & non ultimò practico, quo intellectus iudicat aliquid in genere, seu abstrahendo à circumstantiis particularibus, esse licitum vel illicitum, v. g. contractum usurarium esse illicitum: nam conscientia versatur circa actionem in individuo, hoc est, cum omnibus suis circumstantiis consideratam.

Hinc conscientia differt à synderesi, ut actus ab habitu. Nam synderesis est habitus, seu cognitio habitualis primorum principiorum moralium,
Ant. Th. Moral. P. I.

qualia sunt: *Bonum faciendum: Peccatum fugiendum: Deus colendus & amandus: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Suum cuique reddendum, &c.* Conscientia autem est iudicium applicans principium morale alicui actioni particulari, v. gr. *Non debeo huic homini inferre hoc damnum &c.*

Conscientia dividitur in veram seu rectam, & erroneam; certam & incertam; probabilem & improbabilem; scrupulosam & laxam; perplexam & dubiam, quamvis hæc non sit propriè conscientia.

CAPUT I.

De conscientia vera seu recta, erronea, & perplexa.

NOta. Conscientia vera seu recta, est ea, quæ dictat aliquid in particulari esse licitum vel illicitum,
 H tum,

tum bonum aut malum, quod revera tale est in se. Erronea seu falsa est, quæ dictat esse hîc & nunc licitum vel illicitum, bonum vel malum, quod reipsa tale non est. Hæc duplex est, alia erronea vincibiliter, seu ex errore, qui depelli potuit & debuit! alia erronea invincibiliter, seu ex errore, qui depelli non potuit, aut non debuit.

Quæst. I. *An tenemur sequi conscientiam veram ac rectam, dictantem aliquid præceptum vel vetitum esse?*

Resp. Affirm. Quia dictat esse faciendum, vel omittendum id, quod Lex æterna præscribit faciendum vel omittendum esse hîc & nunc, seu in talibus circumstantiis. Quare qui contra conscientiam rectam agit, peccat: quia agit contra Legem divinam intimatam per dictamen rectæ rationis.

Porro an conscientia recta ac vera dici debeat proxima regula actuum humanorum, an duntaxat intimatio talis regulæ, quæ sit tantum lex, seu præceptum, non refert ad praxim.

Quæst. II. *An & quale peccatum est agere contra conscientiam erroneam?*

Resp. I. Actio vel omissio contra conscientiam sive vincibiliter sive invincibiliter erroneam, dictantem eam esse illicitam, est semper peccatum, quamvis ex se sit illicita. Ita omnes.

Constat 1. Ex Rom. 14. *Qui autem discernit* (scilicet inter cibos, falsò putans aliquos præ aliis adhuc esse à Deo vetitos) *si manducaverit, damnatus est, quia non est ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Id est, (ut interpretantur Patres & Concilium

generale Lateranen. IV. patetque ex contextu) omnis actio vel omissio, quæ non est ex dictamine conscientiæ, seu ex persuasione quòd sit licita, peccatum est. At omnis actio, vel omissio, quæ est contra conscientiam, sive rectam, sive erroneam, non est ex persuasione quòd sit licita. Ergo peccatum est.

2. Ex cap. 13. de Restitut. spoliat. *Quidquid sit contra conscientiam, adificat ad gehennam.*

Quia agens contra conscientiam erroneam, vult peccatum, cum velit actionem vel omissionem, quam judicat esse peccatum. Nam esto, tale objectum non sit re ipsa illicitum, sed licitum: at voluntas illud amplectendo consentit in objectum sibi propositum ut malum, ideòque in objectum malum: objectum enim voluntatis est bonum vel malum, non quomodocunque, sed pro ut ab intellectu proponitur. Item is reipsa, quantum in se est, sectatur malum, faciendo id quod putat esse malum. Præterea qui facit aliquid de se bonum, putans esse malum, in æstimatione prudenti censetur perinde velle malitiam, ac si actio illa esset reipsa de se mala: cum nolit ab illa abstinere, quamvis ei proponatur ut mala. Ergo peccat.

Hinc qui agit contra conscientiam, peccat contra legem divinam naturalem, vetantem omnem consensum & affectum ad id quod putatur malum etiam ex errore.

Resp. 2. Peccatum, quod contra conscientiam erroneam agendo admittitur, habet eam speciem & gravitatem,

tem,
esse ad
commu-
tum,
vitatem
vult, fal-
ciem &
tellectu-
tum ad
vitat: lum pro
vult pec-
se conse-
Hinc
perantia
esse jeju-
justitiam
falsò pu-
charitate
bere me-
ximi, n-
per, nisi
scientia
Nota
entiam
cet: ac
incurrit
nas, ac
ponunt
veræ, n-
nonincu-
facit ad
prohibe-
percuti-
Resp.
tat esse
veniale
taliter:
lud, et
& sic vu-
catum m-

tem, quam quis ex errore iudicat inesse actioni vel omissioni suæ. *Est communis sententia.* Quia is vult objectum, in quo talem speciem & gravitatem malitiæ apprehendit; & sic vult, saltem interpretativè, talem speciem & gravitatem malitiæ sibi ab intellectu propositam; habetque affectum ad peccatum talis speciei & gravitatis: cum voluntas feratur in malum pro ut concipitur. Brevius: is vult peccatum committere, quale esse conscientia dicitur.

Hinc peccat mortaliter contra temperantiam, qui falsò putans tali die esse jejunium, non jejunat; contra iustitiam, qui non restituit id quod falsò putat non esse suum; contra charitatem, qui falsò iudicans se debere mentiri ad servandam vitam proximi, non mentitur. Supple semper, nisi deponat prudenter hanc conscientiam erroneam.

Nota. Licet is, qui contra conscientiam erroneam agit, perinde peccet: ac alter qui contra rectam; non incurrit tamen easdem pœnas humanas, ac censuras; quia hæ non imponuntur nisi transgressoribus legis veræ, non autem putativæ. Hinc non incurrit excommunicationem, qui facit actum, quem falsò putat esse prohibitum sub tali censura; nec qui percutit laicum, putans esse clericum.

Resp. 3. Qui facit quod falsò putat esse illicitum, non distinguens an veniale an mortale sit, peccat mortaliter: Tum quia vult objectum illud, etiamsi esset mortaliter malum, & sic vult saltem interpretativè peccatum mortale committere: tum quia

se exponit morali periculo peccandi graviter spectata sua mente. *Ita Azor, Vasquez, Sanchez, &c.* Quod si apprehendat peccatum in genere tantum, & non in ulla specie, peccat contra charitatem Dei, & propriam, ventantem quodlibet peccatum, utpote offensam Dei, & malum peccantis.

Quæst. III. An licet agere secundum conscientiam erroneam?

Resp. 1. Si sit invincibiliter erronea, non solum licet huic obsequi, quia ignorantia invincibilis excusat à peccato, cum tollat omne voluntarium circa malum; sed etiam tenemur eam sequi in iis, quæ dicitur esse præcepta vel prohibita. Quia alioquin, cum ipsa deponi nequeat, ageremus contra illam; quod non licet, ut dixi.

Non tamen est propriè regula morum, nec propriè obligat, cum non sit legis veræ intimatio. Sed tenemur sequi talem conscientiam; quia non possumus aliter peccatum vitare; cum deponi nequeat, & non liceat contra illam agere.

Dices. Hinc sequitur, quod aliquis possit necessariò peccare, v. gr. in hoc casu: Mulier gerens curam infirmi die festo, putat ex errore invincibili se peccare, si omittat sacrum, & si deferat infirmum, nec potest tunc errorem suum deponere: unde si utrumvis agat, agat contra conscientiam, & sic necessariò peccabit. *Resp.* In hoc casu non erit libera moraliter, ideòque non peccabit, modò eligat id, quod minus malum esse iudicat. Quamvis enim possit ex duobus illis alterutrum eligere, non est tamen libera ad non agendum contra consci-

entiam, cum utraque parte electa, culpam apprehendat. Ad culpam autem imputabilem requiritur libertas, qua culpa vitari potuerit.

Resp. 2. Nunquam licet agere secundum conscientiam vincibiliter erroneam, dictantem aliquid esse licitum: quia fieret culpabiliter aliquid illicitum; cum ignorantia vincibilis, utpote voluntaria, non excuset à peccato, & id quod ex ea fit, sit saltem indirectè voluntarium. Neque etiam licet agere contra eam, ut modo dixi, sed ipsa deponi debet.

Hinc si quis ex errore vincibili iudicet se debere furari, ut subveniat egeno non laboranti extrema necessitate, peccat contra iustitiam, si furetur: quia furtum est vetitum, & ei voluntarium est ut malum in causa, nempe in negligentia inquirendi veritatem. Si verò non furetur, peccat contra charitatem: quia non agit id, quod lege charitatis præceptum esse existimat. Quare talis conscientia deponi debet prudenter, rem pro ejus gravitate diligenter perpendendo, pios & peritos consulendo, praxim timoratorum attendendo, &c. Quòd si error jam deponi nequeat, & electio urgeat; v. gr. si non possis veritatem per te invenire, nec adsit peritior quem consulas; tunc debes orare, & elicere actum contritionis de priori peccato ignorantia, & eligere eam partem in qua putas esse minus mali: & sic excusaberis ab ulteriori culpa, quia tunc error è vincibili fiet invincibilis & involuntarius, cum ejus causa fuerit retractata, & facias jam quod in te est ut non pecces. Teneris tamen refarcire damnum illa-

tum: Nam retractatio culpæ non facit ut non fuerit liberè posita causa damni, neque ut damnum ex ea non sit secutum: & sic non tollit obligationem illud restituendi, necessariò annexam injuriæ damnosæ.

Quæst. IV. Quid est conscientia perplexa?

Resp. Est iudicium practicum, dictans esse peccatum; sive actus hic & nunc fiat, sive omittatur; v. gr. sive mentiaris ad impediendum homicidium, sive non mentiaris. Cum hoc iudicium sit erroneum, deponi debet: nam quisque tenetur adhibere medium necessarium ad vitandum illud, quo putat Deum offendi. Quòd si deponi nequit, culpa vitabitur, eligendo minus malum, puta mendacium in illata hypothesi, ex can. *Duo mala*, dist. 13. Non enim peccat, qui facit quod in se est ad vitandum peccatum. Quòd si eligas id quod apparet majus malum, peccas secundum quantitatem excessus apprehensi; nam hunc excessum liberè eligis. Si utraque pars appareat æque mala, non peccabis alterutram eligendo, quia cares libertate sufficiente ad peccandum imputabiliter. Hinc non peccat, qui detentus in carcere, putat se peccare omissione sacri, quod audire vellet, sed non potest: quia hæc omisso non est ei voluntaria, nec libera.

*****

CAPUT II.

De conscientia certa & dubia.

Nota. Conscientia certa est actus, quo intellectus prudenter & firmiter, seu absque dubio & formidine

midine falsitatis saltem rationabili, judicat aliquid hic & nunc esse licitum vel illicitum. Incerta verò est actus, quo intellectus sic judicat aliquid esse licitum vel illicitum, ut simul judicet rem fortè aliter se habere. Dixi: *prudenter*: nam certitudo duo dicit, nempe prudentiam, & firmitatem adhesionis; & firmitatis sine prudentia non est certitudo, sed pertinacia. Quare conscientia certa debet excludere omnem rationabilem dubitationem & formidinem oppositi; alioqui non haberet firmitatem prudentem.

Quæst. I. *An ad peccandum non requiritur judicium certum de honestate seu licentia actus vel omissionis?*

Resp. Requiritur tale judicium certum saltem certitudine morali, qua prudenter excludatur dubitatio, & peccati formido saltem rationabilis. *Ita communiter, imò forte nullus quoad rem dissentit. Prob. 1. Ex Eccli. 37. Ante omnia opera tua verbum verax precedat te, & ante omnem actum consilium stabile, hoc est firmum & prudens judicium de honestate actus, qui eligitur. Et ex Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Ubi per fidem intelligitur certa persuasio.*

2. Quia conscientia recta est actus prudentiæ, qui debet esse saltem moraliter certus de veritate: cum prudentia sit virtus intellectualis, & ex Aristotele sit habitus vera cum ratione activus circa ea, quæ sunt homini bona atque mala, ut hæc scilicet respuantur, & illa eligantur. 3. Quia operans sine tali judicio moraliter certo, actionem suam committit regulæ incertæ, habetque formidinem ratio-

nabilem peccandi; ac proinde spectato suo conceptu, se exponit morali periculo peccandi formaliter seu imputabiliter. 4. Sic probat Terillus. Omnis operans, ut excusetur à peccato, debet operari ex bona fide, quia *quod non est ex fide, peccatum est. Rom. 14.* At nulla fides potest esse bona, seu sufficiens ad excludendum peccatum, quæ non reddat operantem saltem moraliter certum se non peccare, nam si fides, seu persuasio quòd non peccet, sit solum probabilis, illa & re ipsa falsificari, & homo non solum re ipsa, sed etiam quantum ipsemet judicat, peccare poterit; quia quævis opinio probabilis de objecto contingenti, non solum re ipsa, sed etiam quantum ad existimationem operantis, falsificari potest. Impossibile autem est hominem bona fide, seu fide ad honestatem actionis sufficiente operantem, aut re ipsa, aut secundum propriam existimationem peccare posse. Ergo fieri nequit ut bona fides, seu persuasio sufficiens ad honestatem actionis, sit judicium tantum probabile. Ergo necesse est, ut saltem moraliter certo judicet actionem, quam regulat, non esse peccaminosam.

Quæst. II. *Quid est dubium, & quotuplex?*

Resp. I. Dubium est suspensio assensus & dissensus inter utramque partem ob motiva pro utraque parte æque probabilia. Dico, *ob motiva*, &c. Nam dubium, quod vocant negativum, consistens in suspensione mentis inter utramque partem contradictionis, ob carentiam motivorum pro utraque parte, non est propriè dubium,

sed nescientia & ignorantia. Quòd si mens in unam partem magis inclinet quàm in alteram, absque tamen assensu, tum est suspicio. Hinc patet, 1. Dubium differre ab opinione; nam per hanc assentimur uni parti: in dubio verò mens suspensa manet inter assensum & dissensum. 2. Conscientiam dubiam non esse propriè conscientiam, cùm dubium non sit dictamen seu iudicium practicum, sed suspensio iudicii circa bonitatem, & malitiam actus.

Resp. 2. Dubium aliud est juris, aliud facti. Dubium juris est dubium de lege, seu obligatione, aut legitima facultate agendi. Et hoc duplex est, nempe speculativum seu generale, quo dubitatur in genere num aliquid sit licitum, an illicitum; & practicum seu particulare, quo dubitatur an actus aliquis hic & nunc cum omnibus suis circumstantiis sit licitus necne: ut cùm quis dubitat an contractus hic, quem nunc vult inire cum talibus conditionibus, sit licitus.

Dubium facti est dubium circa aliquod factum, ut cùm dubito an tale debitum persolverim; item an hæc persona sit v. g. consanguinea, an non; an cibi appositi sint caro necne, &c. Ex dubio facti sæpe oritur dubium juris, ut cùm quis dubitans an aliquid voverit, præterea dubitat an id præstare teneatur in tali dubio.

Quæst. III: An est peccatum agere vel omittere aliquid in dubio de malitia talis actus hic & nunc faciendi, vel ejus omissionis?

Resp. Est peccatum ejusdem speciei & gravitatis, cujus est peccatum, de quo dubitatur, quamvis id secun-

dum se sit licitum. *Ita omnes.* Constat 1. ex Rom. 14. *Omne quod non est ex fide*, hoc est, ex persuasione quòd sit licitum, *peccatum est.* At actio, (idem dic de omissione) quæ sit in dubio de ejus malitia, non est ex fide, seu ex persuasione quòd sit licita, ut patet. Ergo peccatum est. 2. Agens in dubio, vult saltem interpretativè malitiam peccati, de qua dubitat, eo ipso enim æquè vult actum, sive sit peccatum sive non. 3. Qui se exponit morali periculo peccandi, peccat, & quidem eadem specie & gravitate peccati, cujus periculo se exponit, juxta illud *Eccli.* 3. *Qui amat periculum, in illo peribit.* At agens in tali dubio, exponit se periculo faciendi peccatum, de quo dubitat, & tale periculum amat ac eligit: nam id agit, quod spectato suo conceptu: tam potest esse illicitum quàm licitum, nec habet determinatum iudicium quòd operatio sua sit licita potius quàm illicita. Idque Ethnici solo lumine naturali norunt. Sic enim Cicero lib. 1. de Offic. ait: *Bene præcipiunt qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum.*

Quæst. IV. Quomodo formanda est conscientia in dubiis?

Resp. Tum quisque tenetur, 1. adhibere diligentiam in veritate inquirenda debitam, & possibilem pro rei gravitate, & loci ac personæ qualitate & conditione; Deum orando, cor mundando per contritionem, ne impediatur lumen veritatis, affectum omnem pravum deponendo; cupiditates quæ mentem obcæcant cohibendo; probos ac peritos consulendo; praxim timora-

morat
ratione
gravia
penden
quo qu
& vita
veritat
imprud
peccan

2. In
tam ad
pruden
per sol
vum p
expon
luntas
dirigi p

3. Q
qualis
grave n
qui par
sequen
di cont
juris:
alioqu
Licer
tam, r
tera, u

Quæst.

Quæst.

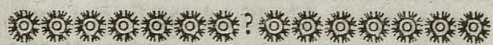
non est
que mo
plerum
quo inte

moratorum ac proborum attendendo; rationes utrimque, & rem pro materiæ gravitate ex solo amore veritatis expendendo. Nam eodem præcepto, quo quisque tenetur prudenter agere, & vitare peccatum, tenetur etiam veritatem diligenter investigare, ne imprudenter agat, seque periculo peccandi exponat.

2. In dubio post diligentiam debitam adhibitam, quisque tenetur se prudenter resolvere, ideòque non per solum affectum, sed per motivum prudentiæ. Alioqui adhuc se exponet periculo peccandi; nam voluntas est potentia cæca, quæ debet dirigi per prudentiam intellectus.

3. Quod si pro utraque parte æqualis stet probabilitas, vel nullum grave motivum occurrat, tenetur sequi partem tutiorem, hoc est quam sequendo nullum est periculum agendi contra ullam legem, juxta regulam juris: *In dubio tutior pars eligenda est*: alioqui se exponit periculo peccandi. Licet tamen sequi partem minùs tutam, modò sit longè probabilius altera, ut infra dicam.

CAPUT. III.

De conscientia scrupulosa.

Quæst. I. *Q*uid est scrupulus?

Resp. Est opinio formidolosa peccati, ubi non est peccatum, ex inani frivoloque motivo concepta, & animum plerumque angens: sive est actus, quo intellectus ob motivum parvum aut

nullius momenti, judicat cum anxietate aliquid hic & nunc esse præceptum vel prohibitum. Laxa econtra est actus, quo intellectus ob motivum leve seu insufficiens, judicat aliquid hic & nunc licitum esse, vel etiam bonum.

Quæst. II. *Quenam sunt causa scrupulorum?*

Resp. Hæ, nimirum melancholia, indoles timida, judicii imbecillitas, cerebri debilitas ex morbo, vel ex immoderatis jejuniis ac vigiliis contracta: ignorantia, superbia, mentis inconstantia vel pertinacia, pusillanimitas & dejectio animi, ob quam quis nescit timores vanos contemnere; conversatio cum scrupulosis; suggestio dæmonis, ut bonum spirituale hominis impediat, & à perfectione vel salute tanquam nimis ardua imò & impossibili deterreat, vel ut hominem ineptum reddat ad opera Deo gloriosa, & proximo utilia, &c.

Quæst. III. *Quenam sunt remedia contra scrupulos?*

Resp. Hæc à Doctoribus passim præscribuntur.

1. Frequens oratio, & alia pietatis opera, præsertim actus humilitatis, fiduciæ & amoris in Deum, &c.

2. Sollicitudo cavendi peccata manifesta, tum mortalia, tum venialia.

3. Proborum ac sapientum vitam ac consuetudinem intueri, ut monet sanctus Antoninus.

4. Sequi in omnibus directionem sui superioris, vel confessarii, seu directoris probi ac prudentis, deposita opinione propria inani: quod non solum tutò potest, sed etiam debet

scrup-

scrupulosus, ob gravia damna, & pericula peccandi formaliter, quæ ei impendent, si remedia & consilia respuat. Et si enim directorem errare contingeret, quia tamen ei obtemperando, agit quod in se est, non peccabit, ex c. 44. de sentent. excomm. ibi: *Ad sui Pastoris consilium, conscientia levis & temeraria credulitatis explosa, licite potest, &c.*

5. Non debet ad singula directorem adire, sed ex regulis generalibus ab ipso vel aliunde acceptis assuescat formare conscientiam in casibus occurrentibus.

6. Cavere otium, & vagas cogitationes, quæ mentem scrupulis vexant; & animum in ipsis scrupulorum initiis aliò avertere.

7. Scrupulos contemnere, non fovere cogitationes, sed contra illos agere, formando prudens ac rectum iudicium in oppositum. Quod facile fieri potest, cum scrupulus sit opinio levi ac contemptibili motivo nixa.

8. Destruere causas scrupulorum. Superbus prudentiæ suæ non innitatur. Pertinax frangat suum iudicium. Rudis instruatur. Timidus meditetur bonitatem Dei, qui non imponit præcepta redigentia ad insaniam. Melancholicus expellat medicamentis atram bilem, &c.

Quæst. IV. *Quomodo se gerere debet Confessor cum scrupuloso?*

Resp. Confessor, 1. nullum scrupulosum admittat, nisi declaret se velle ejus consilia sequi, deposito proprio iudicio. Quare ei persuadeat scrupulosum non posse seipsum regere, ideòque debere regi per alium cui ob-

sequatur: nam Dei providentia nemini negat modum, quo regi in via salutis possit, cum Deus sincerè velit omnes salvare. Idque esse medium ab omnibus Sanctis & Doctoribus præscriptum, & necessarium ad curandum hunc animi morbum, ex quo, ni curetur, gravissima damna spiritualia & pericula oriuntur.

2. Scrupulorum causas exploret, & remedia ex allatis aptissima præscribat.

3. Doceat principia generalia, quibus utatur ad depellendos scrupulos, nec admittat frequentes ad se recursus: & dum scit scrupulum afferendum esse, dimittat illum non auditum: nam hæ interrogationes & frequentes recursus foveant scrupulos.

4. Sollicitè moneat, ut nulli scrupulo cedat, sed contra omnes cognitos ut tales agat.

5. Si valdè gravem anxietatem & molestiam patiat in observando præcepto, à quo notabile nocumentum excusat, petatur pro eo dispensatio, si aliter curari nequeat.

6. Moneat, ut abstinere à nimis anxio conscientiæ examine, doceatque eum non teneri nisi ad mediocre examen peccatorum, quamvis aliqua fortasse hinc omitti contingeret, si videat tantam hac in re esse anxietatem, ut timeatur periculum lædendi cerebrum, vel ad insaniam aut desperationem redigendi. Nam ad materiale Confessionis integritatem, non tenetur cum tanto incommodo ac periculo; nec Deus id totum hac in re ab ægris animis exigit, quod à sanis.

7. Confessionem generalem peccatorum antea ritè confessorum, impediat scrupuloso timorato, & sufficienter à peccatis purgato, si inde oriatur nimia anxietas ac molestia, vel timeatur capitis debilitas, aut corporis morbus. Sed permittat ei, qui non videtur satis purgatus à peccatis; modò ex illa repetitione non imminet periculum in ea denuò consentiendi: nam confessio generalis per se utilis est ad conscientiam purgandam.

8. Non permittat abstinere à frequentandis ut oportet Sacramentis, ne privetur gratia sacramentali, quæ plurimum valet ad pacandam conscientiam.

9. Plerumque mitem ac benignum se præbeat erga illum, ne afflicto afflictionem addat. Quandoque tamen juvabit austeritas, ut expugnetur ejus animi pertinacia.

10. Caveat ne poenitens ab uno extremo transeat ad aliud, conscientiamque timoratam in ulla re deponat.

*****

CAPUT IV.

De Conscientia & Opinione probabilis.

Nota 1. Opinio probabilis speculative ac secundum se, est opinio verisimilis, sed non evidenter vera: sive est opinio quæ nititur motivo gravi, sed absolute fallibili. Opinio verò probabilis practice & respectivè ad operantem, est ea, quæ apparet ita verisimilis, seu niti motivo tam gravi, quamvis absolute fallibili, ut post diligentem veritatis inquisitionem, pos-

Ant, Th. Moral. P.I.

sit meritò ac prudenter approbari ut vera. Non potest autem meritò ac prudenter ob apparentia veritatis approbari ut verum, quod habet majorem, aut etiam æqualem apparentiam falsitatis.

Nota 2. Opinio probabilis strictè loquendo differt à conscientia probabilis: nam hæc est actus, quo intellectus, ob motivum grave sed fallibile, judicat actionem hic & nunc exercendam, esse licitam vel illicitam: illa verò est actus, quo intellectus, ob motivum grave sed fallibile, judicat aliquid esse licitum vel illicitum, præscindendo à praxi actuali, seu exercitio.

Nota 3. Ut opinio censeatur probabilis etiam speculative, necesse est, 1. Ut nec rationi evidenti, aut principio certo, nec Scripturæ, nec Traditioni, nec Patribus, nec Conciliis, nec Summorum Pontificum decretis, nec unanimi Doctorum sententiæ adversetur. 2. Ut nitatur motivo gravi, licet absolute fallibili. Motivum autem grave est motivum magni momenti; quod, si seorsim spectetur, nec oppugnetur motivo æquè aut magis gravi in oppositum, per se sufficit ad eliciendum pro una parte judicium prudens, quamvis inevidens & absolute fallibile. Porro opinio improbabilis est ea, quæ nititur motivo levi; & absolute insufficiente ad prudentem assensum.

Nota 4. Probabilitas est verisimilitudo seu apparentia veri infra evidentiam, fundamento nixa; sive est motivum grave, sed absolute fallibile, reddens opinionem verisimilem. I
vidi-

viditur in intrinsecam, & extrinsecam. Probabilitas intrinseca est ea, quam facit momentum aliquod distinctum ab auctoritate; seu est momentum ipsius rationis. Extrinseca est ea, quam facit momentum auctoritatis Doctorum, vel testium. Doctorum tamen auctoritas non movet, nisi in quantum præsumitur cum ea conjunctam esse gravem rationem, ita ut resolvatur in gravem rationem præsumptam. Quare probabilitas, quæ est ab auctoritate Doctorum, non tam ex illorum numero, quam ex eorum merito, videlicet probitate, doctrina, studio, diligentia ac sapientia, metienda est. Hinc opinio probabilis intrinsecè est ea, quæ habet pro motivo rationes ab auctoritate distinctas: probabilis verò extrinsecè est ea, quæ habet pro motivo auctoritatem aliquam magnam, sed fallibilem, quamvis hæc resolvatur in gravem rationem præsumptam.

Nota 5. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.*

Nota 6. Opinio tuta est ea, quæ removet à periculo peccandi; tutior, quæ magis removet; minùs tuta, quæ minùs removet à tali periculo. Item tutior stat pro præcepto, hoc est, asserit extare præceptum jubens vel vetans aliquid. Minùs tuta dicitur favere libertati, quia negat extare præceptum & obligationem circa aliquid, sed asserit hominem posse licitè pro arbitrio utrumvis eligere.

Nota 7. Agitur hic de Opinione pro-

babili relatè ad operantem post diligentem ac debitam veritatis inquisitionem, & motiva utriusque partis diligenter & ex studio veritatis assequendæ expensâ.

Quæst. I. An licet sequi conscientiam probabilem & minùs tutam?

Resp. Non licet, nisi probabilitas sit tanta, ut excludat omnem formidinem rationabilem falsitatis, & pariat certitudinem moralem saltem relativam: quia, ut dixi cap. 2. quæst. 1. ad non peccandum requiritur judicium certum saltem certitudine morali, qua prudenter excludatur dubitatio, & peccati formido saltem rationabilis. Hinc non licet sequi conscientiam minùs tutam, & minùs aut non magis probabilem quàm sit tutior opposita, ut constabit etiam ex mox dicendis. Econtra licet sequi conscientiam unicè probabilem, vel saltem longè probabiliorem opposita, stante pro præcepto, non quidem quatenus est præcisè probabilis, sed quatenus est tunc moraliter certa.

Quæst. II. An licet sequi opinionem minùs probabilem stantem pro libertate, in concursu probabilioris stantis pro præcepto.

Resp. Numquam licet, sed semper tenemur sequi probabilioris & tutioris. Prob. 1. Ex Eccl. 3. *Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te, & ante omne actum consilium stabile.* Ibi traditur præceptum generale sectandi veritatem, & faciendi quod in nobis est ad sectandam veritatem de licitate seu honestate actus; quod etiam ipse Aristoteles 1. Ethic. c. 4. docet: *Veritatem, inquit, debemus inquirere, & sequi, quantum possumus.*

Sed

Sed qui sequitur opinionem minus probabilem de honestate actus, relicta probabiliore de ejus malitia, non facit quod in se est ad sectandam veritatem de honestate actus: nam sequitur partem minus verisimilem, quæ proinde à vero magis recedere ipsi videtur, relicta verisimiliore, & veritati propiore. Ergo.

2. Ille peccat, qui facit id, quod non potest judicare prudenter esse licitum: nam ad agendum vel omitendum licet, requiritur judicium prudens de honestate actus, vel omissionis. At sequens opinionem minus probabilem & minus tutam, non potest judicare prudenter actionem vel omissionem suam esse licitam. Ergo. *Prob. min.* Talis non potest judicare suam actionem vel omissionem esse licitam, nisi in judicando præferat minorem verisimilitudinem majori, & motiva minus gravia motivis gravioribus, ut patet. Sed qui in judicando præfert minorem verisimilitudinem majori, & motiva minus gravia motivis gravioribus, imprudenter judicat. Ergo sequens opinionem minus probabilem, &c. non potest, nisi imprudenter, judicare actionem vel omissionem suam esse licitam. *Minor* patet. Et verò ut intellectus prudenter procedat in judicando, debet in judicando, quantum in se est, vitare malum suum, nempe errorem. At hoc non facit, si in judicando præfert minorem verisimilitudinem majori; nam intellectus non censetur in æstimatione prudenti vitare quantum in se est errorem, nisi cum in evidentibus amplectitur id, quod

verum est, & in obscuris id, quod, omnibus diligenter perpensis, apparet verisimilius. Quare extat præceptum generale prudentiæ, ut in evidentibus sequamur veritatem notam de honestate actus, & in obscuris verisimilitudinem majorem, & magis removens à periculo agendi contra veram legem.

3. Tenemur observare præceptum, quod sufficienter proponitur ad obligandum, ut patet; & illud præceptum sufficienter proponitur ad obligandum, quod prudenter affirmari potest, nec nisi imprudenter negari, ut etiam patet. At tale est præceptum, quod apparet probabilius, cum pro eo stent motiva graviora: prudenter enim in judicando præferuntur motiva graviora motivis minus gravibus, & major verisimilitudo minori, nec nisi imprudenter postponentur.

4. Ut quis non peccet, debet habere judicium saltem moraliter certum, quod actio sua sit licita. Nam homo semper tenetur prudenter agere, nec licet se exponere periculo peccandi: prudentia autem, cum sit virtus mentis practica, requirit certitudinem saltem moralem. At hoc judicium habere non potest, sequendo opinionem minus probabilem, & minus tutam. Nam non potest illi apparere certum quod actus sit licitus, cum illi appareat certum quod verisimilius sit eum esse illicitum; hæc enim judicia virtualiter opponuntur: Mihi apparet certum quod actus sit licitus, & simul mihi apparet certum quod verisimilius sit eum esse illicitum.

5. Quia in concursu duarum opinionum æquè probabilem, tenemur sequi tutiorem, ut modo probabo. Ergo à fortiori, &c.

Hinc collige nemini licere consilium dare secundum opinionem, quæ ei minus probabilis & minus tuta videtur, cum nemini liceat secundum illam operari, & nemini liceat consilium dare actum illicitum.

Porro Adversarii fatentur, Professores in docendo teneri sequi sententiam probabiliorē, præsertim in rebus gravibus, quales sunt quæ ad fidem vel mores pertinent: quia idē est tale munus commissum est, ut discipulos doceant probabiliora in rebus, quarum absoluta certitudo non est.

Obj. 1. Opinio minus probabilis in allata hypothesi, est probabilis, habet motivum grave ac rationabile. Ergo. *Resp.* Opinio minus probabilis, in concursu tutioris probabilioris aut æquè probabilis, est ad summum probabilis speculativè, secundum se, & absolutè: at non est probabilis practicè, & in ordine ad hīc & nunc operandum ex prudenti iudicio de honestate seu licitate actus. Habet motivum grave, aptum ad obtinendum assensum viri prudentis, si illud spectetur seorsim & absolutè: secus, si spectetur comparatè ad motivum gravius aut æquè grave in oppositum: nam motivum grave non potest prudenter in iudicando præferri motivo graviori aut æquè gravi in oppositum; nec proinde in hoc concursu potest fundare assensum prudentem de licitate actus.

Obj. 2. Opinio probabilis, hoc ipso quòd est probabilis, prudenter iudicatur ut vera, etiam in tali concursu, & sic prudenter secundum eam agimus. *Resp.* Hoc est falsum, ut constat ex dictis, & ex his propositionibus ab Innoc. XI. damnatis. 3. *Generatim dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* 4. *Excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.* Ergo nec quivis alius excusabitur, si talem opinionem sequatur in iis, quæ pertinent ad mores. Præterea opinio probabilis non potest, saltem prudenter, iudicari vera in concursu probabilioris oppositæ; cum sit fundamentum gravius iudicandi eam esse falsam. Idem dic in concursu opinionis æquè probabilis, quia non est potior ratio eam iudicandi veram, quàm falsam; nec est sufficiens fundamentum attribuendi veritatem uni parti potius quàm alteri, cum neutra appareat magis vera quàm falsa: unde intellectus tunc debet hære suspensus, vel iudicare rem esse dubiam.

Obj. 3. Motivum grave, hoc ipso quòd grave est, dignum est assensu, & facit magnam spem assequendæ veritatis. *Resp. dist.* Quamdiu non apparet motivum gravius vel æquale in oppositum, *Concedo.* Cum apparet motivum gravius vel æquale pro opposita parte, *Nego.* Nam gravitas motivi vincitur per gravitatem maiorem alterius oppositi, & non potest vincere gravitatem æqualem. Porro motivum grave non sic dicitur, quia mere-

meretur assensum in omni casu, sed tantum quia illum meretur, quamdiu ejus vis non superatur per majus motivum oppositum; vel non eliditur per æquale, quod vicissim elidit: nulla enim gravitas prævalere potest alteri majori vel æquali oppositæ.

Obj. 4. Motivum per se sufficiens ad prudentem assensum, semper ad eum sufficit: *Resp.* Motivum per se & intrinsicè sufficiens ad prudentem assensum pro quocumque casu, semper sufficit ad prudentem assensum. At non semper ad prudentem assensum sufficit motivum, quod ad illum sufficiens est pro aliquibus tantum casibus. Motivum autem præcisè grave non est motivum per se & intrinsicè sufficiens ad prudentem assensum pro quocumque casu: alioqui sufficeret etiam dum postea occurrit motivum evidens & certum pro opposita parte.

Obj. 5. Sequens opinionem minus probabilem, agit cum ratione. Ergo non peccat. *Resp.* Agit cum ratione, quæ superatur per aliam majorem in oppositum, & quæ proinde non sufficit ad prudentem assensum, & sic agit imprudenter & irrationabiliter. Si autem sequatur opinionem æquè probabilem, tunc agit cum ratione quæ eliditur per aliam æqualem, & quæ proinde non sufficit ad prudentem assensum.

Obj. 6. Lex non obligat, nisi cum certum & evidens est illam existere. *R. Neg.* quia 1. hoc continet laxitatem intolerabilem. 2. Inde sequeretur legem naturalem, quoad maximam sui partem, inutiliter latam esse

à Deo. Nam, ut patet ex disidiis Doctorum circa innumeros penè casus, lex naturalis quoad maximam sui partem, & innumeros penè casus, non cognoscitur evidenter. 3. Sequeretur licere sequi opinionem minus tutam, quamdiu habet aliquid probabilitatis, quod damnatum est ab Innocent. XI. & repugnat cap. 44. de sentent. excomm. nam tamdiu opposita tutior non est evidenter vera. 4. Lex obligat, hoc ipso quòd est sufficienter proposita; & est sufficienter proposita hoc ipso quòd est probabilius illam existere: nam hoc ipso ejus existentia prudenter affirmari potest, & non nisi imprudenter negari, cum habeat motiva graviora.

Obj. 7. Potest quis per principia certa formare judicium prudens & certum, quòd liceat sequi opinionem minus probabilem & minus tutam in concursu tutioris magis aut æquè probabilis.

Resp. Neg. Nam principia Probabilistarum non sunt certa, sed controversa; imò sunt falsa, aut saltem dubia, ut patet ex nostris solutionibus. Unde non possunt fundare judicium moraliter certum de honestate actionis vel omissionis.

Obj. 8. Summi Pontifices sæpè dispensarunt in casibus, in quibus minus probabile erat, eos posse dispensare. Ergo sæpè secuti sunt opinionem minus probabilem, &c. *Resp. Neg. ant.* Nam si qui in concedendis dispensationibus aliquando à communi sui temporis sententia recesserunt, ideò ab ea discessere, quia post sufficientem veritatis inquisitionem,

oppositam sententiam judicarunt esse longè probabiliorem ex motivis intrinsicis.

*Obj. 9. Cap. Si vir 2. de cognat. spirit. dicitur: Si vir, vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte suscepit, an propter hoc separari debeant? Consultationi tuae taliter respondemus, quòd quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes, aliter statuerunt. Ideòque nobis videtur, quòd sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi; nec alter alteri debet debitum subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci. Unde sic argumentaberis. Ibi Alexander III. casum propositum decidit secundum opinionem minùs probabilem, & minùs tutam, utpote faventem libertati, ut patet ex his verbis: *Quidam humanius sentientes, aliter statuerunt. Ergo.**

Resp. Neg. ant. Et dico eum decidisse casum secundum opinionem faventem libertati, quia ei probabilior videbatur, ut patet ex ratione quam subjicit: *Quia, inquit, si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus.* Quare multi Canonistæ per tò humanius, intelligunt æquiùs, rationabiliùs. Porro ibi non permitti parenti, qui scienter filium de sacro fonte levarat, exigere debitum; sed præcisè statuit non ideò debitum denegari debere petenti. Præterea ibi agitur de eo, quod Pontifex, ut pote legislator supremus, mutare poterat, si magis expedire

judicaret ad amovendum peccandi periculum.

Obj. 10. cap. Laudabilem, de frigidis, ubi Cœlestinus III. triennium experientiæ concedit eis, qui matrimonium contraxerunt, si dubitent, an impotentia sit absoluta, vel temporalis. R. Ex hoc capitulo nil concludi potest contra nos: nam etiam si minùs probabile esset illos sub finem triennii non fore impotentes; tamen certum est, 1. Ecclesiam, in dubio an impotentia sit absoluta, an temporalis, posse certum tempus experientiæ concedere iis, qui jam contraxerunt: alioqui si hoc non concederetur, vel matrimonium dissolveretur in dubio de ejus valore, quod non licet; vel contrahentibus prohibendum esset, ne in tali dubio uterentur conjugio, & ne aliud inirent, quod etiam fieri non potest sine injuria illorum, qui bona fide contraxerunt; & sine necessitate & culpa sua exponerentur periculo incontinentiæ. 2. Tempus illud triennii prudenter constitutum esse, ut adhibitis mediis possibilibus & licitis, conentur impotentiam tollere: nam hoc tempus nec nimis breve, nec nimis longum est, & circa finem triennii impotentia tandem cessare potest.

Obj. 11. cap. Litteras, de restit. spoliat. R. In hoc capitulo Innocentius III. præcisè relinquit duabus sententiis oppositis suam probabilitatem speculativam & absolutam, quam habebant. Unde non vult damnare eum, qui alterutram eligit prudenter, ideòque putans eam esse probabiliorem. Ipse verò tertiam eligit, quia
ei

ei vide
men del
aliarum.
sententi
gulæ sta
autem p
pro leg
tra liber
pro leg
guineos
Obj. 1
excom.
cundum
ventem
babilit
trimoni
scientia p
babili &
manifest
sed postu
contra leg
conscienti
Obj. 1
Ibi S. A
probabi
storibus
ita lego,
que polle
ipsi ita
authores,
tiones, q
dere pot
mittere
probabi
tur rati
bilibus
de quo
cet sequ
bus prob
do non
gis aut a

ei videbatur probabilior, nolens tamen definire veritatem aut falsitatem aliarum. Præterea, duæ illæ aliæ sententiæ priores, quas exponit, singulæ stant pro lege licet diversa, non autem pro libertate: nam prima stat pro lege iustitiæ, & jure mariti contra libertatem mulieris, altera verò pro lege matrimonium inter consanguineos vetante.

Obj. 12. cap. Inquisitioni, de sent. excom. R. Ibi Pontifex respondet secundum partem tutiorem, & legi faventem: nam sic ait de conjugē, probabiliter, sed non certo credente matrimonium esse invalidum: Cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabilis & discreta, quamvis non evidenti & manifesta debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet: ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra iudicium conscientie committat offensam.

Obj. 13. can. Ego solis, dist. 9. R. Ibi S. Augustinus non agit de minùs probabili & tuto, sed solum de Autoribus non canonicis. Alios, inquit, ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios authores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Ubi non dicit se admittere eorum libros ut veros propter probabiles rationes. quæ oppugnentur rationibus æquè aut magis probabilibus seu gravibus in contrarium: de quo tamen hic agitur. Sanè licet sequi opinionem nixam rationibus probabilibus seu gravibus, quando non oppugnat aliis rationibus magis aut æquè gravibus.

Obj. 14. can. Sicut quedam, dist. 14. ubi S. Leo dicit: In iis quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversum. R. Sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, est contra præcepta evangelica, quibus præcipiuntur prudentia christiana in actibus nostris, vitatio periculi peccandi, maxima cura in servandis præceptis, & via arcta quæ ducit ad vitam, quamque pauci ingrediuntur.

Præterea hic textus in doctrina adversariorum nimis probat: probat enim nos debere sequi simul duas opiniones contradictorias: nam juxta illos, opinio minùs probabilis & minùs tuta, & opinio probabilior & tutior ipsi contradictoria, non adversantur præceptis evangelicis, nec decretis sanctorum Patrum; & tamen S. Leo dicit: *Id noverimus sequendum*, hoc est, id sequi debemus.

Porro cùm dicitur opinio probabilis esse ea, quæ neque Scripturæ, neque Patribus & Conciliis, neque Summorum Pontificum decretis adversatur, hoc debet intelligi de opinione probabili absolutè & secundum se considerata: nam si consideretur relatè ad tutiorem æquè aut magis probabilem, ea jam quoad praxim adversatur Scripturæ præcipienti magnam prudentiam, & exigenti certitudinem moralem de bonitate actionis: quæ certitudo non potest stare pro opinione minùs tua, & minus aut æquè probabili in concursu tutioris & probabilioris.

Obj. 15.

Obj. 15. Omnes ferè Doctores xvii. sæculi docuerunt licere sequi opinionem minùs probabilem, & minùs tutam. *Resp. 1.* Illis oppono tum veteres Doctores, qui ante annum 1571. floruerunt. Nam Anton. Cordubensis in suo Quæstionario lib. 2. quæst. 3. postquam dixit tenendam esse partem tutiorem, quando probabilior est, addit: *Et in hoc omnes Doctores consentiunt.* Tum Clerum Gallicanum, & innumeros recentiores ex omni natione & ordine, qui nunc re melius perpensa, oppositum docent. 2. Plurimi ex illis, qui nobis objiciuntur, docuerunt solum licere sequi opinionem minùs tutam, quæ communiùs ab aliis haberetur minùs probabilis, quando operanti, post diligentem veritatis inquisitionem, apparet certò probabilior ex ratione. 3. In tantum opinio aliqua censerì potest probabilior propter majorem numerum Doctorum eam tuentium, in quantum idcirco rectè præsumitur habere pro se graviora motiva ex Scriptura, traditione, vel ratione petita. At jam hæc motiva habere pro se rectè præsumi non potest Probabilismus, cum oppositum jam pridem à multis ostensum sit. 4. Probabilitas extrinseca, petita scilicet ab autoritate Probabilistarum, non plus valere debet apud eos, qui per se veritatem explorare debent, quam valeat pondus rationum, quibus nititur Probabilismus: quæ profectò rationes certitudinem moralem nunquam fundare possunt. 5. Sicut ille imprudenter agit, qui in agendo sequitur judicium multorum & gravium virorum, quos ei aliunde evidens est errare; ita ille

imprudenter agit, qui in agendo sequitur judicium multorum & gravium virorum, quos ei, omnibus maturè consideratis, verisimilius est errare. 6. Multæ olim viguerunt opiniones, quæ postea diligentius expensæ, omninò evanuerunt. *Observa.* Nemo è Societate nostra ex professo Probabilismus, cujus author fuisse fertur Bartholomæus Medina ex alio Ordine, amplexus est, & pro eo scripsit, nisi postquam ita invaluerat, ut jam esset communis Scholarum omnium doctrina. Nam Vasquez, qui primus è Societate nostra hunc ex professo amplexus est, testatur tunc fuisse inter Doctores communem. Primi verò Probabilismi impugnatores è Societate nostra prodire, videlicet Rebelus tom. 1. de Justitia, edito an. 1608. Comitulus lib. 2. respons. moral. quæst. 18. n. 6. edit. an. 1609. Et Andreas Blancus, sub nomine Candidi Philaleti, tract. de opinionum praxi, edito an. 1642. quos secuti sunt multi alii ex eadem Societate, ut de Elizadè, Estriz, R. P. Thyrsus Gonzalez Præpositus Generalis, de Camargo, Malatra, Gisbert, &c. His adde Reginal. lib. 11. c. 3. Cardinal. Bellarminum, & plurimos Professores Theologiæ, quotidie impugnant Probabilismus, quem Congregatio generalis XIII. an. 1687. declaravit non esse doctrinam Societatis. Et vero S. Ignatius Societatis nostræ Institutor, hanc prudentiæ regulam omnibus Societatis Professoribus præscribit, ut sequatur in quavis facultate securiorem & magis approbatam doctrinam, Constit. p. 4. cap. 5.

Quæst.

Quæst. III. *An licet sequi opinionem minus tutam, seu stantem pro libertate, in concursu opinionis æquæ probabilis tutioris, seu stantis pro præcepto?*

Resp. Neg. Quia 1. extat illud præceptum generale lumine naturali notum, & in Jure canonico sæpe à Summis Pontificibus traditum, ut principium decisionum: *In dubiis tutior pars est eligenda*, ut cap. 5. de Clerico excomm. *In dubiis tutior pars est eligenda.* Et cap. 12. de homicid. *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem.* Et cap. 3. de Sponsal. *Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus, &c.* Alioqui enim operans exponit se periculo faciendi contra legem, & peccandi. At in concursu duarum opinionum æquæ probabilium, est verum dubium, ut docet S. Thomas q. 14. de verit. a. 1. & S. Antoninus 1. p. tit. 20. de regulis juris. Nam est vera suspensio iudicii de veritate & falsitate, ob motiva pro utraque parte æqualia: neque enim est potior ratio iudicandi unam opinionem esse veram, quam alteram, cum neutra plus minusve appareat vera aut verisimilis quam altera; & sic intellectus necessario suspendit iudicium. Ergo in tali concursu eligi debet pars tutior, agendo secundum opinionem stantem pro præcepto.

2. Ex S. August. lib. 1. de Bapt. c.

3. *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret.* Et cap. 5. *Accipere (Baptismum) in parte Donati, si incertum est esse peccatum; qui dubitet certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi*

Ant. Th. Moral. P. I.

certum est non esse peccatum? Ergo ex S. Augustino, cum incertum est aliquid esse peccatum: & certum est aliquid non esse peccatum, certo peccat, qui non eligit id quod constat non esse peccatum. At in concursu opinionum æquæ probabilium, eligens minus tutam, non eligit id, quod certum est non esse peccatum, sed id quod incertum est non esse peccatum, ut patet; cum sit æquæ probabile esse peccatum. Ergo talis certo peccat.

3. Peccat, qui agit sine iudicio prudenti, quod actio sua sit licita. At sequens opinionem minus tutam in allata hypothese agit sine tali iudicio: nam non potest, saltem prudenter, iudicare non extare præceptum prohibens actionem, cum non possit saltem prudenter iudicare veram esse opinionem negantem extare præceptum: non enim habet fundamentum sufficiens iudicandi illam esse potius veram quam oppositam, cum fundamenta utriusque opinionis appareant æqualia; & apparentia veri ac falsi sit æqualis pro utraque parte contradictionis. Quare, ut intellectus prudenter se gerat, debet suspendere assensum & dissensum, cum non habeat motivum potius assentiendi quam dissentiendi.

4. *Opinio æquæ tantum probabilis stans pro libertate, non potest afferre certitudinem moralem, quæ saltem requiritur ad non peccandum: nam motiva, quibus nititur, eliduntur per motiva opposita æquæ gravia: quantam enim illa habent vim movendi ad assensum, tantam alia habent*

K

moyen-

movendi ad dissensum; & sic intellectus nihil habet quo possit, saltem prudenter & firmiter, determinari ad assensum.

5. Qui se exponit probabili periculo peccandi, peccat, juxta illud Eccli. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Sed qui facit id quod ei apparet tam probabile esse illicitum quam licitum, exponit se probabili periculo peccandi, attento animi sui conceptu, cum evidenter & necessariò judicet esse æque probabile actum prohiberi.

6. Qui facit vel omittit id quod cognoscit æquè probabiliter esse contra legem: quam non esse, violat hoc præceptum generale, obligans ad maximam sollicitudinem & curam servandi legem. Psal. 118. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Item peccat contra legem charitatis, & subjectionis ad Deum: nam hæc lex exigit, ut abstineamus non solum ab iis, quibus certò scimus Dominum ac Legislatorem offendendum, sed etiam ab illis, quibus non constat non esse offendendum. Non enim est bonus amicus, bonus ac fidelis servus, qui facit id, quod judicat æquè probabile esse quod displiceat amico vel domino.

Confirmo 1. Autoritate Cleri Gallicani, qui in Comitibus generalibus ann. 1700. sic ait: *Ab sit verò, ut probemus eorum errorem, qui negant licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam. Sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas à jure præscriptas agnoscimus: Primum, ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrimque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod*

tutius, sive quod est in hoc casu unicè tutum. Neque id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura: Qui amat periculum, in illo peribit. Hæc prima regula. Altera... ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit.

2. Autoritate Cardin. Bellarmini ep. ad nepotem suum Episc. Thean. ubi hæc ait: *Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is omnino debet certum veritatem inquirere, & non respicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant. Et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi; & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali proposita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa rei, cum de salute æterna tractatur; & facillimum est conscientiam erroneam aliorum exemplo induere, & eo modo, conscientia non remordente, ad eum locum, ubi vermis non moritur & ignis non exstinguitur, descendere.*

Hinc non licet inire contractum, qui probabilius vel æquè probabiliter apparet injustus, &c.

Obj. 1. Qui sequitur opinionem minus tutam in concursu oppositæ tutioris æquè probabilis, non agit in dubio practicè pratico; sed per judicium reflexa certò judicat se licitè agere.

Resp. 1. Ex dubio speculativo seu generali, necessariò resultat dubium practicum circa actionem particularem hic & nunc ponendam. Nam cum propositio universalis contineat omnes particulares propositiones & per illas verificetur; dubitare an aliquis contractus in genere sit illicitus,

idem

idem
tractu
ratione
dubitar
ne nece
an Petu
hoc die
non po
in univ
contra
illicitus
celebra
illa rati
qua ci
extrahe
seu con

Resp.
fariorum
tur pri
imò fal
denter
moral
unt.
lorum

Prin
do opi
concur
saltem
falsitate

Secun
ditio po
fessione
suas,
gem e
Nam
est con
materi
ralibus
næ, &
jure, i
Turrian

idem est ac dubitare, an hic & ille contractus particularis participans illam rationem specificam, sit illicitus: sic dubitare an liceat pingere die festo sine necessitate, idem est ac dubitare an Petro, Paulo, &c. liceat pingere hoc die festo sine necessitate. Ergo non possum dubitare speculative & in universali, an illicitus sit aliquis contractus, quin simul dubitem an sit illicitus contractus, à me hic & nunc celebrandus, si hic contineatur sub illa ratione communi, & nisi adsit aliqua circumstantia hunc contractum extrahens ab illa ratione specifica seu communi.

Resp. 2. Judicia illa reflexa adversariorum non sunt certa. Nam nituntur principiis dubiis, controversis, imò falsis: unde non resolvunt prudenter dubium, nec certitudinem moralem de honestate actionis pariunt. Nempe hæc sunt præcipua illorum principia.

Primum. Prudenter agimus sequendo opinionem probabilem, etiam in concursu oppositæ tutioris, magis aut saltem æquæ probabilis. Sed hujus falsitatem jam ostendi.

Secundum. In dubio melior est conditio possidentis; & homo est in possessione suæ libertatis circa actiones suas, quamdiu non constat extare legem eas vetantem. Sed contra est. Nam 1. hoc assertum (*In dubio melior est conditio possidentis*) valet solum in materia justitiæ, seu in rebus temporalibus, quæ subsunt potestati humanæ, & in quibus solis applicatur à jure, idque docent Vasquez, Azor, Turrian. & alii. At non habet locum

in actibus moralibus, ubi agitur de licito & illicito, quod non subjicitur potestati humanæ; sed in his valet istud axioma, *In dubio tutior pars est eligenda.* Præterea prius essatum supponit parem causam: At in dubiis de licito & illicito, non est par causa Dei & creaturæ; Deus enim, ut supremus Dominus, habet jus prælationis in omnibus. 2. Falsum est hominem esse in possessione suæ libertatis quamdiu lex non est certa. Nam agitur hic, non de libertate facti, quæ consistit in potentia physica agendi & non agendi pro arbitrio; sed libertate juris, quæ consistit in potentia agendi & omittendi licitè. Unde cum dubitatur, an extet lex vetans aliquid, hoc ipso dubium est, an homo id possit facere licitè, ac proinde an sit in possessione suæ libertatis. Ergo jam est petitio principii, & assertur pro principio id, de quo est quæstio. Jam verò cum æquè verisimile est extare legem prohibentem actum, homo non potest licitè eum ponere: nam tunc non potest judicare prudenter illum non esse prohibitum, & sic privatur libertate juris: homo enim nil potest licitè agere, nisi prius prudenter judicet illud esse voluntate divina permissum vel præceptum; voluntas quippe divina est regula ac mensura actionum nostræ voluntatis, quæ illi necessario subjici debet: regula autem est prior regulato; ac proinde prius est aliquid esse voluntate Dei permissum, quam esse licitum voluntati nostræ; & sic voluntas nostra, ut licitè agat, debet cognoscere prius an illud sit divinæ voluntati conforme, non enim regulari potest à voluntate

luntate Dei nisi præcognita. Præterea in dubio seu æquali probabilitate, lex generalis subjectionis ad Deum ut supremum Dominum ac legislatorem, habet possessionem anteriorem & potiore, quàm nostra libertas; obligatque ad abstinendum ab iis, de quibus dubitamus utrùm Dei voluntati adversentur.

Tertium. Christi jugum suave est. *Resp.* Est equidem suave, non per laxitatem doctrinæ; ait enim ipse Matth. 7. *Quàm arcta via est; quæ ducit ad vitam!* Sed tum per gratias uberiores & majores, quæ in lege evangelica dantur: tum quia lex Evangelica est lex charitatis, efficientis suave & leve, quod grave & amarum erat, ut explicat S. Aug. serm. 47. de divers. tum quia lex Christi liberat ab onere innumerorum pene præceptorum Judæis impositorum; & præter præcepta moralia quæ sunt juris naturalis, pauca merè positiva omnes obligantia continet.

Quartum. In æquali probabilitate pro existentia & non existentia legis, lex non est sufficienter proposita, nec potest prudenter affirmari. Ergo tunc non obligat. *Resp.* Neg. conseq. Quia tenemur servare illud præceptum dubium vi alterius præcepti generalis certi, nempe, *In dubio tutior pars eligi debet.* Cavendum est periculum peccandi; nam qui amat periculum, in illo peribit. Item vi legis charitatis & subjectionis ad Deum præcipientis ut servetur præceptum dubium, cujus existentia prudenter negari non potest, ne nos exponamus periculo faciendi contra legem verè existentem, & agendi id, quod reipsa displicet Deo.

Obj. 2. Hoc axioma: *In dubiis tutior pars eligenda est*, continet dumtaxat consilium, non præceptum, saltem pro omni casu. *Resp.* Neg. Nam Summi Pontifices locis citatis illud adhibent ut principium morale suæ decisionis, ex se obligans pro omni casu: unde utuntur verbo *Debeo*; illudque supponunt ut certum & lumine naturali notum. Et verò alioqui homo in æstimatione prudenti exponeret se periculo morali agendi contra legem, & peccandi.

Nec dicas illos loqui de dubio facti. Si enim in dubio facti pars tutior eligi debet, à fortiori etiam debet in dubio juris; nam tutior pars eligi non debet in dubio facti, nisi quia dubium facti conjunctum est cum dubio juris, in quo non potest haberi persuasio saltem prudens, nec certitudo moralis, quod electio partis minùs tutæ sit licita.

Dices, 1. Hæc regula, *In dubio tutior pars eligenda est*, intelligi debet solum de dubio negativo. *Resp.* Neg. Nam regula generalis est, & æquè spectat positivum dubium, quod est magis propriè dubium. Nam cum æquales occurrunt pro utraque parte rationes, intellectus non potest saltem prudenter non suspendere assensum, cum non sit potior ratio assentiendi uni parti, quàm alteri. Ergo tunc est propriè verum dubium morale ac prudens.

Præterea in quovis dubio, eligens partem minùs tutam, exponit se morali periculo violandæ legem & peccandi; nec intellectus potest judicare prudenter partem minùs tutam esse veram, & licere illam sequi.

Dices

Dices 2. In dubio positivo potest intellectus ex imperio voluntatis assentiri parti minus tutæ; ut veræ.

Resp. Id non potest saltem prudenter, cum pars minus tuta non apparet ei magis vera quam falsa; nec id potest saltem sine gravi formidine oppositi, quæ non potest nisi imprudenter contemni. Unde talis adhesio non potest excusare à peccato, & cum ea morale periculum est agendi contra aliquam legem, ideoque peccandi.

Obj. 3. Motivum grave non amittit gravitatem suam ex eo, quod concurrat cum motivo æquè gravi in oppositum. Ergo motivum grave etiam in concursu æquè gravis, sufficit ad prudentem assensum. *Resp.* Neg. conf. Imò quia utrumque motivum retinet gravitatem suam in concursu & sic se mutuò elidunt, neutra pars magis apparet vera quam falsa: ac proinde intellectus neutri potest saltem prudenter assentire vel dissentire; sed debet suspendere assensum ac dissensum, & sic manere dubius: Extat autem præceptum generale certum, obligans ad sequendam partem tutiorem in omni dubio, ne nos exponamus periculo peccandi.

Obj. 4. Nobis obstant hæ regulæ juris: *In obscuris minimum est sequendum. Odia restringi, & favores convenit ampliare.* *Resp.* Hæ & similes regulæ intelligi debent solum de dubiis facti, & ubi agitur de pœnis infligendis; non autem de dubiis ubi agitur de licito & illicito. Quia in dubio de admissione criminis, vel de merito culpæ, benignior pars est tutior. Nam illam sequens, exponit se solum periculo

non condemnandi reum vel puniendi infra meritum, quod non est intrinsecè ac per se malum: oppositam vero sequens, exponit se periculo damnandi innocentem, vel puniendi reum ultra meritum, quod est intrinsecè malum. Hinc illa Regula 152. ff. de regul. juris: *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustus est, quam tutius.* Et ista Reg. 11. Jur. in 6. *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam auctori.* At in dubiis de licito & illicito, sequens opinionem benigniorem seu faventem libertati, exponit se periculo faciendi contra legem, ac proinde peccat.

Quæst. IV. An licet sequi opinionem minus tutam, sed probabiliorem?

Resp. 1. Tenemur sequi partem tutiorem in iis omnibus, in quibus ignorantia invincibilis, & major probabilitas non juvant ad obtinendum finem, quem procurare tenemur. Quia adhiberi debent media efficacia, si adsint.

Hinc tenemur, 1. Sequi partem tutiorem, ubi agitur de iis, quæ sunt de necessitate mediæ ad salutem, vel quæ requiruntur ad validam administrationem & susceptionem Sacramentorum: quia non obtinebitur salus, nec effectus Sacramenti, nisi reipsa ponantur ea, quæ Deus ad hunc finem exigit. 2. Ubi agitur de procuranda sanitate corporis, de victoria sive in bello sive in iudicio, de vitando damno proximi, quod cavere tenemur ex iustitia vel charitate, &c. Quia in his non obtinebitur finis debitus, nisi adhibeantur media reipsa & non solum opinione efficacia. Neque

que enim major probabilitas opinionis mutat naturam rerum, aut iis efficaciam tribuit, aut impedit damnum. Unde nullatenus est probabile, etiam speculative, quod tunc liceat oppositum. 3. Ad tutiorem partem tenetur, qui ad tutiora adhibenda ex conventionem, voto, vel superioris præcepto obligatur.

Resp. 2. Licet sequi opinionem minus tutam de licito, quando post debitam veritatis inquisitionem apparet certò ac valdè probabilis, & multò probabilior opposita, ita ut excludat dubitationem & formidinem rationabilem errandi. *Prob.* Quia 1. Alexander VIII. damnavit hanc propos. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* 2. Ex Clero Gallicano supra laudato. 3. Licet sequi iudicium prudens ac moraliter certum de honestate seu licitate actus. At opinio multò probabilior de licito est, seu fundat ejusmodi iudicium: nam sequens opinionem multò probabilior de licito, licet minus tutam, iudicat, aut saltem iudicare potest prudenter & firmiter, actionem suam esse licitam: ille enim firmiter & prudenter iudicat, quia in iudicando præfert motiva multò graviora motivis minus gravibus, quæ præ illis citra culpam & affectum inordinatum levia & merito contemnenda apparent; & si habet prudentem & firmam persuasionem, quòd actio sua sit licita, nec ullam habet formidinem erroris; vel si quam habet, illam prudenter repellit ac contemnit ut scrupulum; cum habeat motiva multò graviora iudicandi actionem suam esse licitam, quàm sint mo-

tiva iudicandi oppositum, quæ comparatè ad longe graviora, apparent levia, & merito præ illis contemnenda: proinde se habent perinde ac si non essent; motivum enim quod prudenter contemnitur, perinde se habet ac si non extaret. Ita docet S. Antonin. 2. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. & sub fin. hæc ait: *Non enim consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis & figuratis, magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus.* At ex Reg. 31. Jur. in 6. *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.* Et verò impossibile est habere dictamina metaphysice aut physice certa de omnibus agibilibus. Deus autem, qui disponit omnia suaviter, non exigit ab homine, ut semper cum evidentia & certitudine metaphysica de materiali honestate suæ actionis operetur, quia est supra conditionem hominis, in hoc statu semper sic operari, ait Cajet. Itaque Deus solum à nobis exigit, ut nunquam operemur sine firma & prudenti persuasionem quòd operatio hic & nunc exercenda, sit licita.

Hinc quamvis opinio Guillelmi Parisiensis, docens hominem statim atque peccavit, teneri ad confessionem, sit tutior; nemo tamen peccati arguit eum, qui confessionem aliquantisper differt; quia opinio opposita S. Thomæ est multò probabilior, & tuta.

Dixi multò probabilior. Nam non licet sequi opinionem minus tutam, quæ apparet solum paulò probabilior tutiore. Quia in moralibus parum pro nihilo reputatur; & quia exiguus probabilitatis excessus non fundat certitudi-

tudinem
midin
proinde
peccandi

Obj. 1.
probabil
bet mot
si absolut
autem si
positam
tè ad op
motivum
ut prude
sito long
inde se h

Obj. 2.
libet opin
go nulla
certa. Ra
C. moral
una logi
assensui
quo inte
nare pra
aliter se
moralis,
opinativo
sistitque
fortè alit
leviter su
re atque
repugnati
ab opinio

Quæ
do opinio
Resp. 1.
tum, qu
existere,

tudinem moralem, nec excludit formidinem rationabilem erroris, nec proinde tollit periculum probabile peccandi.

Obj. 1. Opinio tutior licet minus probabilis, est adhuc probabilis, habet motivum grave, &c. *Resp.* Ita est, si absolute & seorsim spectetur, non autem si spectetur comparate ad oppositam longè probabiliorem, & relate ad operantem. Nam tunc ejus motivum operanti apparet leve, sic ut prudenter contemnatur præ opposito longè graviore, ac proinde perinde se habet ac si non esset.

Obj. 2. Formido est essentialis cui libet opinioni etsi probabilissima. Ergo nulla opinio potest esse moraliter certa. *Resp.* dist. ant. Formido logica. C. moralis. N. Duplex est formido, una logica, quæ est essentialis omni assensui opinativo, & consistit in actu, quo intellectus cognoscit non repugnare præcisè ex vi motivi assensus, rem aliter se habere atque judicat: & alia moralis, quæ est accidentalis assensui opinativo, & ab eo separabilis, consistitque in actu quo intellectus dicit fortè aliter se habere, sive quo non leviter suspicatur rem aliter se habere atque judicat. Hæc sola formido repugnat certitudini morali, & abest ab opinione probabiliore.

Quæst. V. *Ad quid tenemur, quando opinio est probabilis extra concursus?*

Resp. 1. Tenemur servare præceptum, quando opinio affirmans illud existere, est unice probabilis. Quia 1.

tenemur servare præceptum cujus existentia apparet æquè probabilis ac non existentia, ut probavi: Ergo à fortiori, si ejus existentia appareat unice probabilis. 2, Homo in hoc casu potest prudenter judicare legem existere, nec id potest nisi imprudenter negare: nam habet grave motivum id asserendi, & nullum habet negandi. At quisque tenetur servare legem, quam potest prudenter judicare existere, vel quam non potest nisi imprudenter negare.

Resp. 2. Licet sequi opinionem minus tutam, seu negantem præceptum, quando est unice probabilis, ita ut excludat omnem formidinem saltem rationabilem peccandi. Quia illam sequens potest judicare prudenter & firmiter actionem suam esse licitam: nam habet motivum grave id judicandi, & nullum habet aliter judicandi. Unde nec habet anxietatem, nec formidinem erroris; aut si quam habet, potest eam contemnere ut scrupulum, quippe quæ careat fundamento saltem rationabili. Sic rusticus licet omittit sacrum eo die, quo ejus Pastor, vir probus & doctus existimatus, asserit ad illud non teneri, si nullum habet motivum judicandi oppositum, nec suum Pastorem falli aut fallere, ex cap. 44. de sentent. excomm. Unde tunc talis opinio est certa practice, & relate ad operantem, quamvis speculative & absolute spectata, sit dumtaxat probabilis. Quod si contingat talem opinionem esse reipsa falsam, error est invincibilis.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

SECTIO I.

De Lege in communi.

Quaest. I.

Quid est Lex?

R. Est praeceptum commune, honestum, iustum, stabile seu perpetuum, ad bonum commune, à gerente curam communitalis impositum, & sufficienter promulgatum.

Itaque ex communi Doctorum sententia, Lex est, 1. Praeceptum: nam Lex est ordinatio Superioris effcax, & obligans subditos ad agendum vel omittendum aliquid. Non potest autem obligare nisi praeciando, hoc est, iubendo vel vetando. Hinc Lex permittens est etiam praecianda, saltem virtualiter: nam hoc ipso quod permittit aliquid fieri, prohibet ne illud fieri impediatur. Porro praeceptum est recta agendi vel omittendi ratio, seu regula obligans ex autoritate Superioris. Per tō obligans, differt à consilio, quod est etiam recta agendi regula, sed non obligans. Hinc illud S. Hieronymi, lib. 1. contra Iovin. *Ubi consilium datur, offerentis arbitrium est; ubi praeceptum, necessitas est servientis.*

2. Commune: nam debet fieri communitati perfectae, ex L. Jura, ff. de

legib. *Jura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.* Communitas autem perfecta est, quae ex natura sua perpetua est, ac politicae gubernationis capax: sive est ea, quae sibi sufficit ad assequendum finem ad quem instituta est, nempe ad conciliandam & conservandam felicitatem, pacem ac tranquillitatem publicam, ut Regum, Provincia sui juris, Ecclesiae, &c. Imperfecta verò, quae ex natura sua non est perpetua, nec capax politicae gubernationis; sive quae sibi non sufficit ad praedictum finem, ut Familia, Parochia, &c.

Porro censetur communitas sibi ad suum finem sufficere, dum in ea est potestas Magistratus aut Pastores instituendi, membra ac subditos in ordine continendi, lites & controversias dirimendi, improbos ac sceleratos morte mulcandi, vel contumaces à corpore rescandi.

3. Lex necessario debet esse honesta, statuendo videlicet aliquid honestum, vel in se, vel saltem ratione finis intenti, ad quem conducat: nam finis legis est homines bonos facere, ut docent Aristot. & S. Thom. Deinde homo non potest obligari ad actus malos, vel inutiles, seu indifferentes; nec Deus, utpote summè bonus sapiens

sapiens
potestas
4. Ju
toris, &
in eo po
tum co
non plu
nec aliis
inferret
non po
tem: tu
secundū
habita
impona
ad bonu
trarecta
commu
dum gr
legis ex
improp
det in d
injustu
notat S
se utili
xentur
alios.
non ob
injustu
scandal
tanda de
Porro
stitia le
gislator
quia Su
fides ju
per ist
esse ex
regitur
reratio
tunc leg
num co
Ant.

fapiens ac rectus, dedit hominibus potestatem statuendi nisi honesta.

4. Iusta, scilicet ex parte Legislatoris, & iustitia quidem tum legali, in eo posita ut prosit bono communi: tum commutativa, qua Legislator non plus statuatur quam possit statuere, nec aliis quam subditis; alias injuriam inferret, & nulla esset lex, cum actio non possit excedere agentis potestatem: tum denique distributiva, qua secundum æqualitatem proportionis, habita ratione virium & facultatum, imponantur subditis onera in ordine ad bonum commune. Nam esset contra rectam rationem, & iustitiam etiam commutativam, aliquos ultra modum gravare. Ad nullitatem tamen legis ex hoc capite requiritur tanta improprio & inæqualitas, ut redundet in detrimentum commune, & in injustum ac grave onus plurium, ut notat Suarez: alioqui enim si Lex de se utilis sit, & pauci plus æquo vexentur, Lex erit valida, & obligabit alios. Illi verò qui injustè gravantur, non obligabuntur, quoad excessum injustum, nisi per accidens, ratione scandali vel perturbationis, ad quæ vitanda debet quisque juri suo cedere.

Porro in dubio de honestate vel iustitia legis, præsumendum est pro Legislatore, & servanda lex est: tum quia Superior habet jus altius, & possidet jus præcipiendi, à quo subditus per istiusmodi dubium non probat se esse exemptum: tum quia Princeps regitur altiori consilio, & potest habere rationes subditis occultas: tum quia tunc legis observationem postulat bonum commune, & recta gubernatio;

Ant. Th. Moral. P. I.

nam alioqui subditis daretur nimia licentia non servandi leges.

5. Est de se perpetua, hoc est, statuta in perpetuum, & sine termino definito: ita ut semel lata, semper duret, quamdiu durabit communitas cui imponitur; nisi abrogetur, aut mutatis circumstantiis noxia vel inutilis fiat, ex c. ult. de offic. Legat. Nam perpetuitas legum necessaria est ad earum finem, nempe bonum commune, quod postulat stabilitatem, & uniformitatem, ut utiliter administretur communitas de se perpetua, quatenus per continuam successionem perseverat eadem moraliter in posteris: legum quippe mutatio detrimentum reipublicæ affert.

6. Lex debet essentialiter esse utilis bono communi, quod est finis essentialis & primarius Legis. Constat tum ex c. Erit. dist. 4. ibi: *Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporisque conveniens, necessaria, utilis, nullo privato commodo, sed pro communi utilitate scripta.* Tum quia Lex est actus publicæ potestatis, quæ instituta est solum in bonum commune; & potestas ferendi leges non est data hominibus, nisi propter bonum commune procurandum, ut constat ex Scriptura docente Legislatores Ecclesiasticos esse Pastores, & habere potestatem tantum in ædificationem aliorum, 2. ad Cor. 10. Sæculares verò esse Ministros Dei in bonum subditorum, Rom. 13. Præterea cum Lex toti communitati imponatur, eamque obliget, debet quoque ad illius bonum referri; alioqui inordinata esset: nam contra rectam rationem est totum ordinare ad partem, & totum

L

opera-

operari pro solo bono privato partis. In quo differt potestas jurisdictionis à potestate dominativa in servum, & à jure proprietatis, in utilitatem privatam concessio. Itaque lex omnis cedere debet in bonum commune, vel immediatè, vel saltem mediatè & ultimatè, alioqui nulla est.

7. Lex debet ferri ab eo, qui praeest communitati. Nam cum Lex feratur communitati perfectae ob bonum commune, eamque obliget, ferri non potest nisi ab eo ad quem pertinet curare communitatem, quique illius regendae, obligandae & cogendae potestatem habet juridicam.

8. Demum debet esse promulgata, ex L. 9. *Cod. de Legib.* quia Lex est regula actionum generalis & publica, dirigens & obligans communitatem: ut regula non potest communitatem dirigere & obligare, nisi sit ei applicata & nota.

Quaest. II. *Quomodo Lex differt à Praecepto?*

Resp. Differt 1. Quod Lex necessario feratur à persona publica pro communitate, & ad bonum communitatis; at praecipuum ferri potest à persona privata ad privatam, puta à domino ad servum, & in bonum privatum superioris, vel subditi, vel alterius, 2. Quod Lex de se sit perpetua, non merum praecipuum, quod expirat morte praecipientis; Lex verò non. Quare si in nostra Societate, praecipua Propositorum Generalium semper obligent donec à successore revocentur, id non habent à se, sed à lege speciali Congregationis septimae can. 10. iis perpetuitatem statuente. Igitur lex differt à praecipuo, sicut species

à genere: nam omnis lex est praecipuum, sed non omne praecipuum, est lex. Praecipuum enim aliud est commune, aliud particulare. Commune subdividitur in perpetuum, quod solum est propriè lex, & in non perpetuum, sed ad breve tempus impositum. Convenit autem lex cum praecipuo, quod utrumque sit ratio seu regula agendi vel omittendi, obligans ex autoritate superioris.

Quaest. III. *An Lex omnis necessario obliget?*

Resp. Affirm. Ex commun. Prob. 1. ex S. Hieron. supra cit. & ex S. August. lib. de sancta Virginit. c. 14. *Praecepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor poenae.* 2. Quia lex ac praecipuum est usus & applicatio juris, quod habet superior ad obligandum subditos. Item est ordinatio superioris habentis potestatem & voluntatem efficacem obligandi, eamque subditis declarantis: at voluntas efficax supposita potestate inducit effectum. 3. Lex divina, naturalis & positiva praecipit, ut justis superiorum praecipis obtemperemus. Quare violatio cujusvis praecipii etiam humani, est transgressio Legis divinae, ideoque offensiva Dei, & peccatum.

Obj. Datur lex permissiva, ex l. 7. ff. de legibus ibi: *Legis virtus hac est imperare, vetare, permittere, punire.* Resp. Lex permissiva obligat alios ad non impediendum id, quod permittitur.

Quaest. IV. *Quomodo dividitur Lex?*

Resp. Dividitur in divinam, quae à Deo, & humanam, quae ab homine sancita est. Lex divina subdividitur

in

in æternam, naturalem, & positivam: Positiva in veterem, & novam. Vetus est ea, quam Deus dedit Moyfi per Angelum, & per Moysen Israelitis. Nova est ea, quæ à Christo lata fuit omnibus hominibus, & per Apostolos promulgata. Lex humana subdividitur in Ecclesiasticam, quæ scilicet fertur potestate Ecclesiastica & spirituali, ut Papæ, Concilii, Episcopi; & in civilem, quæ fertur potestate sæculari, ut Regis, Principis, &c.

SECTIO II.

De Lege Divina.

Quæst. I. **Q**uid est Lex æterna?

Resp. Lex æterna latè sumpta est summa ratio, qua Deus omnia regit & gubernat: stricte sumpta, est ordinatio & voluntas Dei, qua Deus ab æterno statuit, ut à creatura intellectuali fierent ea quæ ex natura rei necessaria sunt ad vivendum decenter, ac conformiter naturæ suæ intellectuali; & omitterentur ea, quæ naturam intellectualem dedecent, ex S. August. l. 22. contra Faustum cap. 27. dicente: *Lex æterna est ratio divina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.* Hinc non differt à lege naturali, nisi quòd hæc superaddat promulgationem factam in tempore per lumen naturale. Lex enim naturalis nil aliud est, quàm Lex æterna stricte sumpta, naturæ rationali per lumen

naturale intimata, habitualiter quidem per rectam rationem, actualiter verò per dictamina rectæ rationis.

Quæst. II. *Quid est Lex Naturalis?*

Resp. Est Lex divina, creaturæ rationali impressa, præcipiens quidquid ex natura rei necessarium est ad vivendum decenter, ac conformiter naturæ rationali ut rationali, & prohibens quidquid ex natura rei dedecet naturam rationalem ut rationalem; atque etiam statuens ea quæ ex se necessaria sunt ad valorem actuum.

Hanc obligare sub mortali in re gravi, fide constat ex Roman. 1. *Qui talia agunt (contra legem naturalem) digni sunt morte.* Et c. 2. *Quicumque sine lege (scripta) peccaverunt, sine lege peribunt,* propter peccata scilicet contra legem naturalem commissa. Enimverò legem naturalem violans in re gravi, offendit graviter Deum, quem non potest invincibiliter ignorare esse illius authorem.

Porro Christus explicuit & sancivit præcepta moralia legis naturalis, eorumque omnium observationem præcepit. Quare Lex omnis naturalis est etiam evangelica quoad materiam, seu rem præceptam & vetitam. *Quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplina, hæc cogitate, ut agatis.* Phil. 4. ubi Apost. commendat observationem eorum omnium, quæ lex naturalis ac divina præcipit & consulit.

Quæst. III. *An Lex naturalis præcipit, ut semper fiant actus honesti ac boni?*

L 2

Resp.

Resp. Affirm. Quia Lex naturalis præcipit, ut homo semper vivat decenter, seu agat modo consentaneo naturæ suæ rationali qua rationalis est; & sic præcipit homini id omne quod necessarium est ad vivendum seu agendum semper honestè, ac decenter naturæ rationali ut rationali: *Omnia honestè & secundum ordinem fiant*, 1. ad Cor. 14. At ad semper agendum honestè ac decenter naturæ rationali qua rationali, necessesse est ut omnis ejus actus deliberatus, sit consentaneus naturæ rationali qua rationali, ideoque honestus.

Ut autem actus sit honestus ac bonus, necesse est ut sit de objecto bono, vel indifferenti, sed conducibili ad bonum finem, ut fiat modo convenienti, & in circumstantiis objecto debitis, & propter finem honestum. Nam si unum ex iis deficit, actus non est bonus, sed malus: tunc enim non tendit decenter ac convenienter naturæ rationali in objectum, finem, & circumstantias actui debitas; & sic non convenit, sed disconvenit naturæ rationali seu intellectuali, nec à recta ratione approbatur, sed improbatur: quippe recta ratio dicitur eum solum actum esse bonum & laudabilem, qui habet objectum legitimum, finem honestum, & circumstantias objecto debitas. Hinc illud axioma Theologicum: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.*

Quæst. IV. An Lex naturalis potest mutari?

Resp. 1. Ex communi sententia, non

potest mutari propriè. Quia Lex mutatur propriè, cum desinit, aut fit inhonesta, noxia vel inutilis, aut abrogatur à superiore, vel contraria consuetudine præscribitur. At Lex naturalis neque potest desinere, cum sit necessaria, & lata in perpetuum; neque fieri inhonesta, noxia vel inutilis: cum nil præcipiat nisi bonum ac honestum, & ex natura rei necessarium, & nil vetet nisi id quod est per se malum ac inhonestum; neque potest abrogari à Superiore, nempe Deo: Deus enim non potest non præcipere semper creaturæ rationali id omne, quod ex natura rei necessarium est ad vivendum honestè, & decenter naturæ suæ; nec prohibere id omne, quod ex natura rei illam dedecet: nam non potest creaturam rationalem non regere sapienter & ordinatè, & modo suæ sanctitati consentaneo, ideoque decenter ac conformiter naturæ rationali. Quare Lex naturalis, supposita creatura intellectuali, est absolutè necessaria. Denique non potest contraria consuetudine præscribi: nam si non potest abrogari à Deo, multo minùs potest ab hominibus.

Resp. 2. Lex naturalis potest mutari impropriè, quatenùs nempe potest fieri mutatio in circumstantiis materiæ illius. Nam Deus potest materiæ Legis naturalis apponere vel tollere condiciones ac circumstantias quasdam, quibus positis aut sublati, actiones jam non sunt Lege naturali prohibita vel præcepta, & per quas mutatur materia.

Nota. Aliquid est de jure naturali per-

permil
de ju
natural
irritat;
de eo sta
præcept
hibetur
oppositu
Quæ
spenare i
Resp.
potest c
Quia di
liberare
gis, man
tiis, sub
gat. A
hoc fac
Prob. M
quem ab
manenti
sub quib
concede
natural
hoc jur
nibus ci
naturali
ac proin
fecè mal
rat id qu
rium est a
jus omis
lem. A
hoc con
repugna
næ, &
tioni cre
Obj. i
variis leg
i. dispen
micio,

permissivè, vel præceptivè. Illud est de jure naturali permissivè, quod Lex naturalis nec præcipit, nec vetat, nec irritat; sed permittit fieri, vel aliter de eo statui. Illud est de jure naturali præceptivè, quod præcipitur vel prohibetur jura naturali, ac proinde cujus oppositum à nemine statui potest.

Quæst. V. *An saltem Deus potest dispensare in aliquo præcepto Legis naturalis?*

Resp. 1. Ex communi sententia, non potest dispensare directè & propriè. Quia dispensare propriè in lege, est liberare aliquem ab obligatione Legis, manentibus omnibus circumstantiis, sub quibus Lex viget & obligat. At Deus non potest absolute hoc facere in Lege naturali. Ergo. *Prob. Min.* Nam Deum liberare aliquem ab obligatione Legis naturalis, manentibus omnibus circumstantiis, sub quibus illa per se obligat, est Deum concedere alicui, ut agat aliquid jure naturali vetitum, vel omitat aliquid hoc jure præceptum, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus id jure naturali prohibetur, vel præcipitur: ac proinde ut agat id quod est intrinsecè malum ac in honestum, vel omitat id quod tunc ex natura rei necessarium est ad honestatem morum, & cuius ommissio dedecet naturam rationalem. At Deus non potest absolute hoc concedere: nam hæc concessio repugnat sanctitati ac sapientiæ divinæ, & decenti ac ordinatæ gubernationi creaturæ intellectualis.

Obj. 1. Deus reipsa dispensavit in variis legis naturalis præceptis. Nam 1. dispensavit cum Abrahamo in homicidio, præcipiendo ut filium inno-

centem occideret. 2. Cum Patriarchis in Polygamia. 3. Cum Judæis in furto, nempe ut retinerent vasa Ægyptiorum ipsis commodata. 4. Cum Judæis in dissolutione matrimonii per libellum repudii. 5. Cum iisdem in usura. 6. Cum Osea, ut fornicaretur. 7. Cum Machabæis, ut pugnarent die Sabbati. Ergo.

Resp. Neg. ant. & ejus probationem. Nam Deus non præcepit, nec permisit has actiones, manentibus omnibus circumstantiis, sub quibus lege naturali prohibitæ sunt; sed solum mutavit conditiones ac circumstantias materiæ legis naturalis, sub qua mutatione actiones illæ non sunt lege naturali prohibitæ. Itaque.

Ad 1. Resp. Deus, ut supremus vitæ ac necis omnium Dominus, dedit Abrahamo jus in vitam filii innocentis, ut illum sibi immolaret. Occisio autem innocentis, facta autoritate & jussu Dei, non est injusta, nec vetita lege naturali, nec proinde homicidium, sed est justa & consentanea juri divino naturali.

Ad 2. Resp. Uxorum pluralitas non est contra jus naturale, posita concessione divina. Nam non repugnat absolute fini primario conjugii, qui est prolis susceptio & educatio; sed tantum adversatur societati & paci familiæ, & difficiliorem reddit bonam liberorum educationem: quibus incommodis Deus facile auxiliis gratiæ prospicere potest. Polygamia quidem ponit inæqualitatem juris ac domini corporum; sed hanc injustitiam tollit seu impedit Deus, mariti corporis dominium in plures uxores dividendo, quibus

proinde jam non fit injuria, cum Deus sit supremus omnium creaturarum, & jurium illarum Dominus.

Porro Deus uxorem pluralitatem Patriarchis concessit, ad majorem fidelis populi, ex quo Christus nasciturus, & verus Dei cultus in ceteras gentes propagandus erat, multiplicationem.

Ad 3. Resp. Deus tamquam supremus rerum omnium Dominus, Ægyptiorum vasa Israelitis donavit, ita ut Ægyptii jam desinerent esse illorum domini: & sic Israelitæ non abstulerunt nec retinuerunt rem alienam, sed suam factam per donationem Dei, nec proinde furti rei fuere. Deus autem dominium rerum Ægyptiorum in Israelitas transtulit, tum ut summam Ægyptiorum in Israelitas crudelitatem puniret, tum etiam ut Israelitis debitam redderet laborum suorum mercedem, qua fraudati fuerant ab Ægyptiis.

Ad 4. Resp. Matrimonium dissolvi potest autoritate Dei ut authoris naturæ, & supremi omnium jurium creaturarum Domini. Repudium autem permittendo, hoc ipso irritavit seu dissolvit prioris matrimonii vinculum, quo dissoluto vir & prior uxor poterant aliud matrimonium contrahere. Lex enim naturalis prohibet dumtaxat secundum matrimonium, quamdiu prioris vinculum manet.

Ad 5. Tradetur responsio, ubi de usura agetur.

Ad 6. Resp. Cum SS. Augustino & Hieronymo. Deus non jussit Oseæ, ut fornicaretur, sed ut mulierem, quæ prius fornicaria erat, duceret uxorem, & ad eam affectu maritali

accederet. Illa autem mulier vocatur adhuc post matrimonium fornicaria, quia talis ante illud fuerat; & filii ejus filii fornicationum appellantur, quia nati erant ex matre, quæ fuit fornicaria.

Ad 7. Resp. Præceptum de Sabbato non est de jure naturali quoad determinationem temporis. Præterea in facto Machabæorum non intervenit propriè dispensatio, sed solum interpretatio legis. Nam illa lex non prohibebat opus ad humanam salutem necessarium, ut probat Christus Matth. 12. nec proinde actum pugnandi contra hostes, præsertim infideles.

Obj. 2. Papa per autoritatem à Deo acceptam dispensat. 1. In actuali residentia Episcoporum in suis Diocæsesibus. 2. In votis & juramentis. 3. In matrimonio rato non consummato, quæ tamen omnia sunt de jure naturali.

Ad 1. Resp. Papa non eximit Episcopos ab obligatione residentia actualis in iis circumstantiis, in quibus ad eam lege naturali tenentur; sed solum cum autoritate declarat Episcopos in his aut illis circumstantiis posse legitimè à suis sedibus abesse.

Ad 2. Resp. Papa non tollit obligationem voti & juramenti, manente ipso voto & juramento, sed tamquam Vicarius Dei, & ejus nomine, remittit promissionem Deo factam, & juramentum; qua remissione facta, hoc ipso cessat obligatio præstandi promissum. Nam lex naturalis non præcipit reddi promissum, relaxata promissione. Promissio autem Deo facta relaxari potest à Deo, non solum immediatè, sed etiam mediate, nempe

nempe per suum Vicarium & oconomum.

Ad 3. Resp. Papa dispensat in matrimonio rato non consummato, nomine Dei, vinculum conjugale tollendo, & rescindendo matrimonii contractum. Lex autem naturalis non obligat nisi ad servandum matrimonium non dissolutum, nec vetat illud dissolvi ex gravissima causa per supremam potestatem acceptam à Deo, qui ut naturæ author, & rerum ac jurium omnium Dominus, potest pro libito vinculum matrimonii dissolvere, & quemlibet contractum rescindere sive per se, sive per alium. Deus tamen nemini concessit potestatem dissolvendi matrimonii consummati baptizatorum.

Igitur in his omnibus Summus Pontifex non dispensat propriè in lege naturali, legis naturalis obligationem directè tollendo, materia ejus secundum omnes suas condiciones remanente: sed impropriè tantum dispensat, tollendo aliquam conditionem seu circumstantiam se tenentem ex parte materiæ, aut actum fundantem obligationem annullando: quod facere potest ut Dei vicarius, oconomus, & supremus Ecclesiæ Pastor à Deo constitutus.

Resp. 2. Deus potest dispensare impropriè in iis Legis naturalis præceptis, quorum materia pendet à dominio Dei, quatenus potest materiæ legis apponere vel tollere condiciones ac circumstantias quasdam, quibus positæ aut sublatis, actiones jam non sunt lege naturali prohibitæ vel præceptæ. Sic Deus, ut supremus re-

rum ac jurium omnium creaturarum Dominus, potest alicui tribuere jus usurpandi bona aliena, occidendi innocentem, &c. Quo jure dato, acceptio boni alieni non est injusta, imò non est acceptio alieni, sed boni, quod fuit alienum, & jam per donationem Dei factum est proprium accipientis: occisio innocentis est justa, cum fiat autoritate accepta à Deo, qui potest pro libito dispendere de vita hominum, &c. In iis verò præceptis, quorum materia non pendet à dominio Dei, ne impropriè quidem dispensare potest: nam sunt quidam actus ita intrinsecè mali, ut in nulla circumstantia fieri possint liciti: cujusmodi sunt odium Dei, blasphemia, idololatria, hæresis, perjurium, &c.

Quæst. 6. Quid est Lex positiva?

Resp. Lex positiva in genere, est ea, quæ liberè à legislatore lata est, & aliter promulgata quàm per lumen naturale, videlicet aliquo signo externo; putà voce, vel scripto. Alia est merè positiva, quæ scilicet statuit aliquid, quod non est sic statutum jure naturali, sed quod jus naturale permittit sic statui, ut lex vetans comestionem certarum rerum. Alia est etiam naturalis ex parte materiæ, quæ scilicet statuit aliquid, quod jam sic lege naturali statutum est, qualia sunt omnia præcepta Decalogi, excepta determinatione Sabbati.

Lex verò divina positiva est ea, quæ à Deo libere lata est, & aliter promulgata quàm per lumen naturale. Tales sunt Lex vetus, & Lex evangelica, quæ sunt etiam Lex naturalis

lis ex parte materiæ, quoad præcepta scilicet moralia, & merè positiva quoad cætera præcepta.

SECTIO III.

De lege humana.

Nota. Jus gentium est jus ab omnibus aut ferè omnibus gentibus, usu & consuetudine vim Legis habente introductum. Sive est jus non scriptum, quod libero omnium aut ferè omnium nationum consensu & usu receptum, vim obligandi habet. Sic ad jus gentium spectant divisio & proprietas bonorum, &c. Quare jus gentium est quædam Lex humana virtualiter & æquivalenter.

CAPUT I.

De causa efficiente, & materia Legis humanæ.

Quæst. I. **Q**uam possunt ferre leges, & quibus?

Resp. 1. Leges Ecclesiasticas ferre possunt, 1. Papa pro tota Ecclesia, ex Joann. 21. *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* 2. Concilium generale etiam pro tota Ecclesia, Nationale pro tota natione, & Provinciale pro sua provincia. 3. Legatus Apostolicus pro sua provincia. 4. Episcopus pro sua diocesi, licet non consecratus, modo sit confirmatus. Archiepiscopi autem, Primates & Patriarchæ extra Concilium possunt pro sua tantum diocesi. 5. Qui habent jurisdictio-

nem quasi Episcopalem, ut aliqui Abbatres pro locis sibi subjectis. 6. Ordines Religiosi in Capitulo generali; non tamen illorum Præpositi generales, nisi ex speciali & expressa concessione Papæ, quæ ordinariè non datur; neque Ordo sceminarum, qui æquè est incapax jurisdictionis ecclesiasticæ, ac earum singulæ: ideoque non potest ferre leges propriè dictas, sed solum statuta conventionalia, & obligantia vi voti obedientiæ.

Resp. 2. Leges civiles sancire possunt, Imperator pro toto Imperio, Rex & quivis Princeps, ac Respublica superiorem non agnoscens, pro suis ditionibus. Ratio generalis est, quia Episcopi & Principes sæculares præpositi sunt Rectores communitatis perfectæ; ac proinde habent legislativam potestatem, utpote necessariam ad rectè ac convenienter regendam communitatem perfectam: nec enim rectè ac convenienter communitatem perfectam regere possunt, nisi habeant potestatem efficaciter ac stabiliter statuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt, & curandi ut observentur, coercendo & puniendo improbos ac rebelles, omnesque in officio continendo.

Nota. Qui possunt condere leges, à fortiori possunt ferre præcepta, quæ etiam imponere potest quivis Superior privatus respectu suorum subditorum circa materiam directioni suæ subjectam; nam nemo potest esse Superior sine potestate præcipiendi.

Resp. 3. Nemo potest ferre leges, nisi suis subditis, & de rebus suo regimini subjectis; cum nemo habeat pote-

potesta
res suo
Ponit
ducitur a
sum secu
quantum
bis que
ideo in h
spirituali
que ad b
obediendu
secundum
sunt Ca
2. dist.
Princip
sunt fer
libus, &
Sæcular
ralibus,
cam per
sæcular
elestique
fess. 25
debent
& cura
ut mon
epist. 7
regiam p
regimen
esse collat
& qua be
pacem bi
2. In
ges pro
domini
& sic n
bus Ju
nisi eas
ceps, v
3. N
trarias
Ant.

potestatem in non subditos, & circa res suo regimini minimè subjectas. *Potestas spiritualis & secularis, utraque deducitur a potestate divina: & ideo in tantum secularis potestas est sub spirituali, in quantum est ei à Deo supposita, scilicet in his quæ ad salutem animæ pertinent. Et ideo in his magis est obediendum potestati spirituali, quàm seculari. In his autem, quæ ad bonum civile pertinent, est magis obediendum potestati seculari quàm spirituali, secundum illud Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, ait S. Thom. in 2. dist. 44. q. 2. a. 4. ad 4. Hinc 1. Principes merè Ecclesiastici non possunt ferre leges nisi de rebus spiritualibus, & ad regimen ecclesiasticum; Sæculares verò nisi de rebus temporalibus, & ad gubernationem politicam pertinentibus. Principes tamen sæculares, quos Deus sanctæ fidei, Ecclesiæque protectores esse voluit, ait Trid. sess. 25. cap. 20. ut tales possunt & debent fidem, Ecclesiæque tueri, & curare ut ejus leges observentur, ut monet S. Leo Leonem Imperat. epist. 75. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ presidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & quæ benè sunt statuta defendas, & veram pacem his, quæ sunt turbata, restituas.**

2. Imperator non potest ferre leges pro regionibus, quarum non est dominus jure feudi vel alio titulo; & sic regiones illæ non tenentur legibus Justiniani, aut aliis Imperatoriis, nisi eas adoptaverit supremus Princeps, vel consuetudo.

3. Nemo potest ferre leges contrarias legibus sui Superioris: Quia

Ant. Th. Moral. P. I.

potestas inferioris non prævalet, imò subest potestati superioris. Sic Episcopus non potest ferre leges contra jus commune, vel legem Papæ.

Quæst. II. *Quid potest statuere Lex humana?*

Resp. 1. Non potest quidquam statuere contra legem divinam sive naturalem, sive merè positivam. Nam potestas humana est subordinata potestati ac voluntati Dei, & inferior non potest derogare juri superioris, quò spectat illud Act. 5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.*

Resp. 2. Homines possunt multa præcipere, vetare, aut irritare, quæ nec lege naturali nec positiva divina præcepta, vel vetita, aut irrita sunt. Constat. 1. Ex praxi: nam multa legibus humanis statuuntur, quæ lege divina naturali aut positiva sic statuta non sunt; quæque supposita lege humana obligant, ex lege divina, naturali & positiva generaliter præcipientem, ut subditi justis superiore præceptis obtemperent. 2. Quia legislator humanus habet potestatem legibus statuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt: potestas enim legislativa hominibus concessa, tanta est, quantam postulat bonum commune, propter quod datur: nam (ut ait S. Thom. 1. 2. quæst. 95. art. 3.) *Uniuscujusque rei, quæ est propter finem, necesse est quòd forma determinetur secundum proportionem ad finem.* At multa ad bonum commune expediunt, quæ nulla lege divina statuta ac determinata sunt. 3. Alioqui non extaret potestas verè legislativa humana, sed tantum

M

tantum

tantum potestas declarativa vel determinativa juris divini.

Resp. 3. Legislator humanus non potest omnibus quoslibet virtutum actus etiam heroicis præcipere, nisi bonum commune aliquem ejusmodi actum exigeret. Quia Lex humana debet esse accommodata hominum conditioni, & verè moraliter possibilis toti communitati, aut saltem majori parti illius. At exercere quoslibet actus virtutum non est hujusmodi, hoc enim paucorum est ac perfectorum. Ergo. *Major constat.* Nam Lex humana debet esse utilis bono communi ad quod ordinatur: at non erit talis, si non sit accommodata hominum conditioni, & moraliter possibilis majori saltem parti communitatis: nam Lex moraliter impossibilis à paucis observaretur, ac proinde esset in ruinam majori parti eam transgredienti; sicque posita hac lege, major pars subditorum pejor evaderet.

Hoc tamen non debet intelligi de legibus, quæ possunt ferri ex aliqua hypothese voluntaria: sic enim Ecclesia præcipit castitatem perpetuam iis, qui sacros Ordines suscipere volunt. Sic etiam ex hypothese delicti gravis imponi possunt graves poenæ. Item nec de regulis Religiosorum ex amore perfectionis spontè susceptis.

Resp. 4. Legislator humanus potest omnibus præcipere actus illos virtutum, qui ad bonum commune expediunt, & ordinariæ facultati communitatis accommodati sunt; & potest prohibere illos actus vitiorum, qui bono communi noxii sunt, & cum morali utilitate Reip. coerceri ac puniri pos-

sunt. Nam potestas ferendi leges hominibus data, tantum habet latitudinem, quantam postulat bonum commune, propter quod datur: finis enim est mensura eorum, quæ sunt & requiruntur ad finem. Cum autem non sit idem finis potestatis ecclesiasticæ & civilis, unaquæque potest solùm præcipere actus virtutum illarum, quæ suo fini accommodatæ sunt. Proximus quippe Ecclesiasticæ potestatis finis est cultus divinus & felicitas æterna: Civilis verò potestatis proximus finis est publica tranquillitas & temporalis felicitas populorum; quamvis ejus finis ultimus sit gloria Dei & æternam hominum felicitas; nam omne regimen ad Dei gloriam & æternam hominum salutem referri debet.

Resp. 5. Superior habet potestatem obligandi subditos in omni casu, in quo judicat se posse obligare, quamdiu non est evidens eum falli, sic judicando. Nam bonum commune & recta gubernatio postulat, ut hanc potestatem habeat. Alioqui magna daretur subditis licentia Superiorum jussa abnuendi; quod multum obesset rectæ eorum gubernationi, & bono communi.

Quæst. III. An Lex humana potest præcipere actus internos?

Resp. 1. Lex humana potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint in tali specie morali, putà contractus, juramenti, Sacramenti, orationis, &c. Ita communiter. Quia 1. Ecclesia habet potestatem præcipiendi actus externos, qui necessarii sunt, aut valdè expediunt

ad

ad rectam gubernationem, bonum commune Ecclesiæ, & cultum Dei convenientem. At actus externi, in tali specie morali constituti, tales sunt. Ergo Ecclesia potest ejusmodi actus externos præcipere. Ergo potest etiam præcipere actus internos necessarios, ut illi actus externi sint in tali specie: nam qui potest præcipere aliquid, potest etiam præcipere id omne, sine quo illud esse nequit: alioqui non haberet veram & efficacem potestatem illud præcipiendi. 2. Ecclesia potest præcipere Sacerdoti, ut verè sacrificet, baptizet, &c. Fidelibus, ut verè orent, contrahant, jurent, voveant, &c. Nam hi actus sunt necessarii, vel valdè expediunt ad bonum commune Ecclesiæ, cultumque in ea debitum. Ergo Ecclesia potest præcipere intentionem sacrificandi, laudandi Deum, orandi, se obligandi, jurandi, &c. cum sine hac intentione tales actus fieri nequeant.

3. Reipsa Ecclesia præcipit Confessionem sacramentalem validam, ac proinde etiam dolorem internum ad illam requisitum: nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Item Ecclesia præcipit promovendis ad beneficia & gradus theologicos, ut jurent se sincero animo damnare quinque famosas Propositiones in sensu doctrinæ Jansenii: cui præcepto non satisfit, nisi interius credant has propositiones hæreticas contineri quoad sensum in libro Jansenii, ut declaravit Clemens

XI. in Bulla *Vineam Domini Sabaoth*, recepta ab Ecclesiâ.

Resp. 2. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint boni ac honesti. Quia 1. Ecclesia habet potestatem præcipiendi actus externos honestos. Nam hæc potestas multum expedit, imò necessaria est ad rectam Ecclesiæ gubernationem, ad cultum Religionis in Ecclesiâ debitum, & ad bonum animarum. Ergo potest etiam præcipere actus internos ad honestatem necessarios, præsertim cum Ecclesiæ potestas sit spiritualis, & immediatè ordinata ad salutem animarum: nam sine hac potestate inanis ac nulla esset prior potestas. 2. Reipsa Ecclesia præcipit actus externos ut honestos: sic præcipit Communionem Paschalem honestam ac religiosam: nam Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Præcepto Communionis annua satisfit per sacrificium Domini manducationem.* Item præcipit Beneficiatis, ut Officium studiose & devotè celebrent, cap. *Dolentes, de celebrat.* & fidelibus auditionem sacri religiosam, & cum attentione interna: unde oppositum damnavit Clerus Gallican. ann. 1700. Ecclesia autem dici non potest sibi attribuere potestatem aliquam, quam reipsa à Christo non acceperit; cum semper regatur à Spiritu Sancto, & sit *columna & firmamentum veritatis.* 1. ad Tim. 3.

Resp. 3. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honestatis seu virtutis. Quia 1. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti ac boni: Ergo etiam

ut sint honesti tali honestate speciali. Quidni enim hoc æquè posset ac illud, cum utrumque ad cultum Religionis conducatur, & communi Ecclesiæ bono expedire possit? 2. Ecclesia potest præcipere non solum ut actus externus rectè fiat, sed etiam ut fiat propter talem finem bonum: sic in gravi necessitate vel periculo communi, Episcopi jejunia & preces fidelibus interdum præcipiunt ad avertendam calamitatem publicam, obtinendam pacem, &c. Nec satisfacit tali præcepto, qui jejunat vel orat ob alium finem licet bonum, cum non faciat id totum, quod præcipitur. 3. Reipsa Ecclesia prohibet, ne actus externi fiant aut omittantur propter talem finem malum, ut patet ex *Clementina* 1. de statu *Monach.* ubi excommunicatur Monachus Benedictinus, qui sine licentia Prælati se confert ad Curiam animo accusandi Prælatum. Et ex *Clement.* 1. ad *Heret.* ubi excommunicantur Inquisitores, qui ex odio, vel amicitia, vel lucri cupiditate omittunt contra justitiam & conscientiam procedere contra aliquem in causa Fidei. Ergo Ecclesia vetare potest, ne actus aliqui fiant ex tali fine, ideòque sint inhonesti speciali inhonestate. Ergo etiam potest præcipere ut actus externi fiant ex tali fine honesto, ideòque sint honesti tali specie honestatis: nam actus boni sumunt speciem à fine. Ergo Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti in tali specie honestatis seu virtutis.

Porrò actus internus ad talem honestatem actus externi necessarius,

quantum ad positionem vel omissionem sui, potest sufficienter innotescere per positionem vel omissionem actus externi, ad cujus honestatem requiritur: quia cum actu externo unum eundemque actum totalem constituit, ac proinde posito actu externo in talibus circumstantiis internus rationabiliter præsumitur poni, nisi sufficientia ad contrarium judicandum adsint indicia, omisso autem actu externo, internum omitti certò cognoscitur; ideòque talis actus internus est sufficienter proportionatus legi humanæ etiam coactivæ.

Quæst. IV. *An Ecclesia potest præcipere vel prohibere actus merè internos?*

Resp. Communis sententia negat; sed asserunt Glossa in cap. *Cogitationis*, dist. 1. de *pœnit.* Adrian. Major, Julius Clarus, Rosella, Albertin. Medina, Cardenas, la Croix, &c. Et probant 1. ex Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, &c.* quæ verba generalia sunt, & significant amplissimam potestatem à Christo Ecclesiæ concessam, quæ proinde limitari non debet ad actus externos. 2. Quia potestas Ecclesiæ est spiritalis, & ordinatur immediatè ad salutem animarum, quæ pendet maximè ab actibus internis. Ergo extenditur etiam ad actus merè internos, cum sint materia proportionata fini potestatis ecclesiasticæ: nam finis cujuslibet potestatis, est mensura illius. 3. Ecclesia præcipit directè & immediatè actus internos. Sic cap. ult. de *heret.* in 6. Papa præcipit Inquisitoribus, ut puram & providam intentionem habeant. 4. Reipsa Conc.

Tri-

Trident. sess. 6. in procemio prohibet ne aliter credatur, quam suo decreto statuitur. Ergo dissensus merè internus, non solum præcepto divino, sed etiam ecclesiastico prohibetur. 5. Urbanus VIII. mandavit in omnibus & per omnia servari ab omnibus Rubricas Missalis Romani, inter quas una præscribit, ut Sacerdos aliquantulum quiescat in meditatione Sanctissimi Sacramenti: quæ certè meditatio est actus merè internus. 6. Innocentius VI. damnavit hanc propositionem Michaelis de Molinos: *Risu digna est doctrina quædam nova in Ecclesia Dei, animam quoad interna gubernari debere per Episcopum... Quia Ecclesia non judicat de occultis.*

Nec obstat, inquiunt, illud cap. Sicut, 2. de simon. *Ecclesia non judicat de occultis.* Et cap. *Tua nos*, eod. tit. *Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.* Quia ad præcipiendum & obligandum in conscientia, non necesse est ut Superior possit cognoscere transgressionem factam; sed sufficit ut reverà velit obligare, seu præcipere; nam hoc ipso culpæ & pœnæ reatus contrahitur apud Deum, qui vindex est violationis legum humanarum. Neque, inquiunt, inutilis est hæc potestas circa actus merè internos. Nam ut potestas præcipiendi sit utilis & efficax, sufficit quòd possit obligare in conscientia, & sub culpa à Deo punienda; hæc enim obligatio satis per se urget impletionem præcepti, ut patet in lege naturali.

Imò sunt qui putant Ecclesiam punire posse pœna ipso facto lata

actus merè internos, v. g. hæresim merè internam, sicut punit occultam: quia ad hoc non requiritur cognitio transgressionis.

Ad authoritatem & rationem S. Thomæ respondent: Homo quidem non potest de actibus merè internis ferre legem coactivam coactione externa, hoc est, obligantem sub pœna per hominis sententiam ferenda; quia talis lex requirit, ut homo per se possit cognoscere, judicare, & punire; quod præstare non potest, si materia legis esset actus merè internus, utpote prorsus occultus. Sed, inquiunt, potest homo ferre legem obligantem tantum sub culpa à Deo punienda, vel etiam sub pœna ipso facto contrahenda circa ea quæ non potest cognoscere, nec per se punire; quia lex illa per seipsam sufficienter cogit & punit transgressorem, & per se operatur omnem effectum quem habere potest, & qui intenditur à legislatore.

Quæst. V. *An Lex ponit rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo etiam extrinseco præcipitur?*

Resp. Affirm. Ita Delugo, Cardenas, & alii communissimè. Quia 1. omnis actus specificatur à fine etiam extrinseco, propter quem fit. Sic actus, quo quis furatur ut se inebriet, est in specie furti & ebrietatis; & furans ex hoc fine, magis est intemperans quàm fur, ut docent Aristoteles & S. Thomas. Ergo lex pariter specificatur à fine etiam extrinseco, sicut omnis electio medii specificatur à fine intento: nam lex æquè finem extrinsecum intendit,

& actionem aliquam præcipit vel vetat tamquam medium ad illum finem. 2. Permutatio beneficiorum ex propria authoritate, non est de se mala contra Religionis virtutem, sed solum quia prohibetur ab Ecclesia ex motivo religionis & reverentiæ erga res sacras. Item sumptio cibi vel potus levissimi ante Communionem est sacrilega, ob prohibitionem Ecclesiæ factam ex motivo reverentiæ erga Eucharistiam.

Ut autem præceptum obliget subditum ex illa virtute, ex cuius motivo materiæ extrinseco imponitur, requiritur, 1. Ut superior declaret, se ex illo motivo præcipere, si non sit aliunde notum: alioqui actus non præsumitur præcipi nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium ex motivo temperantiæ. 2. Ut velit obligare ad illam virtutem, & rem præceptam facere materiam ejus necessariam: quamvis enim Ecclesia præcipiat jejunium in vigilia Nativitatis Christi v. g. non solum ex motivo intrinseco temperantiæ, sed etiam ex motivo extrinseco Religionis, nempe ad honorem Christi; quia tamen obligationem Religionis nobis non imponit, qui isto die non jejunat, peccat solum contra temperantiam.

Quæst. VI. *An qui violat legem humanam de actu virtutis alicujus, v. gr. Religionis, peccat solum contra obedientiam?*

Resp. Peccat etiam contra virtutem illam, cuius actus præcipitur. Quia obligatur ad actum virtutis qui præcipitur, cum præceptum huma-

num obliget in conscientia. Hinc qui sacrum omittit die festo, non abstinet à carnibus feria sexta, peccat contra Religionem & temperantiam; & tenetur hæc peccata specie diversa exprimere in Confessione; nec satisfaceret dicendo, se bis peccasse contra præceptum Ecclesiæ.

*****

CAPUT II.

De obligatione Legis humanæ.

Quæst. I. *AN Principes Ecclesiastici, & seculares, possint etiam fidelibus ferre leges obligatorias in conscientia: ita ut earum transgressio sit offensa Dei, etiam mortalis in re gravi?*

Resp. Affirm. Fide constat. Prob. 1. Ex 1. Petr. 2. *Subiecti estote omni humanæ creature propter Deum: sive Regi, sive Ducibus . . . quia sic est voluntas Dei.* Et Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.* Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ergo qui resistit potestati civili transgrediendo ejus legem, resistit Deo, & acquirit sibi damnationem etiam æternam à Deo, ut explicant Patres, & patet ex his verbis: *Ideo subditi estote propter conscientiam.* Ergo

Ergo Principes sæculares possunt ferre leges, quarum transgressio sit mortalis culpa.

Idem à fortiori possunt Principes Ecclesiastici; cùm potestas Ecclesiastica sit spiritalis, & altioris ordinis; & constat adhuc, 1. Pro Summo Pontifice: nam Christus dixit Petro, & successoribus ejus, Joan. 21. *Pasce agnos meos. Pasce oves meas* Et Matth. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* 2. Pro Episcopis: nam Christus dixit reliquis Apostolis, & eorum successoribus Episcopis, Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo.* Et Luc. 10. *Qui vos spernit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris.* Item ex Trident. sess. 7. can. 8. & sess. 25. de delectu ciborum; & ex cap. *Violatores.* 25. quæst. 1. & sequentibus. Hoc etiam constat ex traditione, & perpetuo sensu ac usu Ecclesiæ & fidelium. Sic, Act. 15. Apostoli, statuendo Legem etiam merè positivam, qualis est Lex abstinendi à sanguine & suffocato dicunt: *visum est Spiritui sancto & nobis.* Et de Paulo dicitur: *perambulabat . . . confirmans Ecclesias: Præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.*

Prob. 2. Quia Lex naturalis præscribit, & recta ratio dicat subditos teneri Superiorum præceptis parere: nam esse superiorem, est potestatem ac autoritatem habere in alios, qui tamquam subditi debeant illi parere.

Prob. 3. Qui violat jus alterius in re gravi, hoc ipso Deum graviter offendit: nam Deus vult ac jubet ut

suum cuique tribuatur; & graviter vetat ne graviter violetur jus alterius, cùm violare jus alterius sit intrinsecè malum, ideòque prohibitum lege divina naturali. At violans præceptum legislatoris in re gravi, violat graviter jus illius, nempe jus quod habet exigendi per legem suam aliquid grave, & quo reipsa illud graviter exigit. Ergo. Adde quòd potestas obligandi in conscientia sub mortali, sit necessaria ad rectam gubernationem & efficaciam legum; alioquin innumeræ essent transgressiones occultæ; nec finis Legis satis obtineri posset.

Nota. Obligare in conscientia est imponere necessitatem agendi vel omittendi aliquid ad vitandam culpam & offensam Dei. Obligatio verò in conscientia est talis necessitas.

Obj. 1. multos Scripturæ textus.

1. Illud Matth. 15. *Sine causa convolunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.* Resp. Ibi Christus damnat, non præcepta hominum justa & legitima, sed injusta, & contraria legi divinæ, vel etiam inutilia, quæ Pharisei anteponebant legibus divinis.

Porro cùm dicitur Deuter. 4. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* Supple aliquid tamquam præceptum divinum, immediatè à Deo latum. Cùm autem Deus Deuter. 12. dicit: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino;* loquitur de præceptis cœremonialibus, & prohibet Judæis, ne ad illa addant aliquid, præsertim ex ritibus Gentilium.

2. Illud 2. Cor. 3. *Ubi autem spiritus Domini, ibi libertas.* Resp. Per libertatem

tatem intelligitur immunitas à servitate peccati, à timore serviliter servili, &c. Cum autem dicitur Rom. 6. *Non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Et Gal. 5. *Si spiritu ducimini, non estis sub lege:* hæc verba, *Non estis sub lege,* significant: Non servitis, nec obeditis concupiscentiæ, sed illi imperatis. In aliquibus aliis locis, per legem intelligitur lex Mosaica, quæ per Evangelicam abrogata est, & à qua omnes sunt liberi.

3. Illud 1. Tim. 1. *Lex justo non est posita, sed injustis, &c.* Resp. Sensus est: Lex non est posita justo ad illum poenis coercendum & terrendum, quia justus libenter & ex amore justitiæ legem observat. Quare lex justo imposita est ad illum dirigendum: lex quippe plura officia & effectus habet.

4. Illud Jac. 4. *Unus est Legislator & Judex,* nempe Deus. Resp. Sensus est, unum esse Legislatorem supremum & principalem, à quo cæteri suam potestatem accipiunt: sicut Matth. 23. dicitur: *Unus est Pater vester, qui in cælis est. Nec vocemini Magistri; quia Magister vester unus est Christus.* Et verò cum multa ad bonum commune necessaria & utilia sint, quæ jure naturali & positivo divino statuta non sunt, necesse fuit dari à Deo hominibus potestatem illa statuendi, & alia non satis jure divino determinata magis determinandi.

Obj. 2. Præcepta evangelica sufficiunt. Ergo inutilia sunt præcepta humana. Resp. Neg. conseq. Nam inter præcepta evangelica est præceptum parendi legibus Principum Ecclesiasticorum & sæcularium, atque

præceptis legitimis superiorum, quorum auctoritatem commendat, & quibus obedientiam præcipit Christus per se & per Apostolos. Unde ad servandam legem Evangelicam obtemperandum est legibus ac præceptis humanis.

Obj. 3. Inferior non potest obligare in foro superioris. Ergo homo non potest obligare in foro conscientiæ, quod est forum Dei. Resp. Inferior obligare potest in foro superioris, quando potestas inferioris est ab ipso superior. Omnis autem potestas est à Deo.

Obj. 4. Principes, præsertim sæculares, non intendunt obligare sub peccato. Resp. Hoc saltem virtualiter & implicite intendunt. Nam hoc ipso quod intendunt uti potestate legislativa, quæ à Deo derivatur, sufficienter intendunt obligare sub peccato, propter essentialem connexionem usus potestatis à Deo derivatæ, & obligationis sub culpa.

Instabis. Legislatur humanus non exprimit obligationem in conscientia, & sæpè de ea non cogitat, ferendo legem. Ergo non obligat in conscientia. Resp. Neg. conseq. Quia ad obligandum in conscientia non requiritur expressa intentio & mentio obligationis in conscientia, sed sufficit implicita & virtualis, contenta scilicet in præcepto. Nam hoc ipso quod superior præcipit aliquid, ad illud sub culpa mortali vel veniali pro gravitate vel levitate rei præceptæ obligat, vi legis divinæ generaliter præcipientis observationem omnis legitimi præcepti superiorum: obligatio enim sub

sub culpa essentialiter annexa est præcepto cuilibet legitimo, quia Deus vult & jubet, ut legitimis superiorum præceptis obtemperemus. Quare violando præceptum hominis, violatur etiam illud præceptum divinum generale, quod sanè obligat pro capacitate materiæ.

Quæst. II. *Quandonam Lex humana obligat sub mortali culpa?*

Resp. 1. Ex communi sententia, ad hoc requiritur materia gravis. Quia 1. potestas humana est limitata, & commensurata exigentiæ ac capacitati materiæ. 2. Obligare graviter in re ex omni parte levi, est contra rectam rationem, bonum commune, & convenientem gubernationem, & in perniciem animarum, imò est injustum; nulla autem est potestas à Deo data hominibus, nisi ad ædificationem, non in destructionem. 3. Lex divina naturalis & positiva numquam obligat sub mortali in materia levi sub omni respectu.

Item secundum multos, requiritur intentio superioris graviter obligandi seu exigendi graviter, hoc est, ex tota sua potestate, id quod statuit: quia superior potest in materia gravi obligare tantum sub veniali. Non tamen requiritur ut superior expressè intendat obligare sub mortali: sed satis est quòd intendat uti sua tota potestate, & graviter exigat aliquid grave, licèt ignoret quid sit obligatio sub peccato: cum enim potestas superioris sit à Deo, & Deus jubeat ut subditi ei pareant, posita gravitate præcepti humani, hoc ipso oritur obligatio gravis, adeoque sub mortali.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 2. Lex obligat sub mortali, quoties materia est gravis, & Legislator absolutè præcipit vel vetat, nec expressè significat se velle solum obligare sub veniali. Ita omnes, ex Clement. 1. *de verb. signif.* quia tunc superior potestate præcipiendi utitur sine limitatione, & secundum materiæ capacitatem, cui censetur se accommodare, nisi oppositum declarat; & sic imponit præceptum grave, ideòque graviter obligans.

Cæterum ad gravitatem materiæ legis duo requiruntur & sufficiunt. 1. Ut finis proximus legis, seu id quod proximè intenditur per legem, sit magni momenti. 2. Ut id, quod statuitur, non parùm ad illum finem conferat, quamvis sit aliquid in se leve. Sic comestio pomi in paradiso, licèt de se levis, tamen erat gravis ratione finis à Deo intenti, nempe ut homo suam subjectionem & dependentiam à Deo profiteretur. Sic etiam ingressus viri in claustrum Monialium est materia gravis; quia ejus ommissio multum confert ad gravia mala avertenda. Quare legis materia gravis est, quando res præcepta vel prohibita, multum conducit ad finem proximum legis, qui sit gravis momenti.

Resp. 3. Gravitatis materiæ, & intentio superioris sufficiens ad obligandum sub mortali, cognosci possunt. 1. Ex gravitate verborum quibus utitur superior, ut v. g. cum præcipit vel vetat aliquid sub interminatione divini judicii, vel in virtute obedientiæ, vel ex tota sua potestate, &c. Nam gravissima verba

N

non

non adhibentur à prudenti superiore, nisi circa materiam gravem, & ad significandam gravem obligationem. Item dum significat se velle obligare sub gravi culpa. 2. Ex gravitate poenae transgressoribus impositae, qualis est excommunicatio, poena mortis, exilii, carceris perpetui, &c. Nam gravis poena non imponitur iuste, nisi pro gravi culpa, quae supponit gravem obligationem præcepti violati. 3. Ex communi prudentum iudicio, vel ex consuetudine, quae est *optima legum interpret*, cap. 8. de *Consuet.*

Quæst. III. *An legislator potest in materia gravi obligare solum sub veniali?*

Resp. Multi asserunt, & videtur communis sententia. Quia 1. Potestas obligandi, quam habet Legislator, est quoad usum in ejus libera voluntate, & sic potest eam applicare prout voluerit. Ergo potest illam applicare ad obligandum solum sub veniali; præsertim cum materia majoris obligationis sit etiam capax minoris, & hoc ad convenientem gubernationem interdum expediat, ne scilicet nimium oneretur conscientia subditorum, qui sufficienter ad talis legis observationem inducuntur per obligationem sub veniali. 2. Multae leges ac constitutiones Religiosorum, ut Carmelitarum discalceatorum, à SS. Pontificibus approbatae obligant solum sub veniali in rebus gravibus, ut jejuniis, abstinentiis, &c. 3. Lex divina solum præcipit, ut pareatur superiori quantum & quatenus præ-

cipit, & ab illa oritur obligatio commensurata voluntati superioris. Ergo si superior leviter exigat & præcipiat aliquid, etsi de se grave, inde oritur solum obligatio levis, & tunc præceptum censetur formaliter leve. 4. Actus liberè agentium, non operantur ultra intentionem eorum.

Obj. 1. Legislator humanus non potest in re levi obligare sub mortali culpa. Ergo non potest in re gravi obligare sub veniali. *Resp.* Neg. consequ. Quia Deus non dedit hominibus potestatem obligandi alios nisi secundum materiae capacitatem: alioquin regimen humanum esset nimis durum. At legislator cum habeat potestatem præcipiendi & vetandi liberè exercendam, potest illam potestatem applicare ad præcipiendum vel prohibendum rem gravem sub levi culpa, sicut potest illam potestatem nullo modo exercere nec applicare. Et interdum habere potest justam causam sic applicandi suam potestatem, puta ne nimium gravetur conscientia subditorum, & ne detur occasio graviter peccandi, quando aliunde levis obligatio sufficienter inducit subditos ad servandam legem, ut constat ex legibus quorundam Religiosorum à Sede Apostolica approbatis.

Obj. 2. Licet pendeat à legislatore, ut legem ferat vel non ferat, tamen posito præcepto, vis obligandi derivatur à lege naturali. Ergo vim illam obligandi minuere nequit legislator. *Resp.* Posito præcepto, derivatur quidem à lege naturali vis obligandi, sed proportionata præcepto,

quod

quod in hoc casu leve est, cum legislator tunc leviter præcipiat.

Quæst. IV. *An leges fundatæ in præsumptione, obligant in conscientia?*

Nota. Duplex est præsumptio, altera periculi, seu potentia quæ frequenter ad actum reducitur; & altera facti, qua factum aliquod in particulari præsumitur.

Resp. 1. Lex fundata solum in præsumptione periculi, semper obligat in conscientia, Quia, 1. Leges illæ semper nituntur veritate, ac judicio certo periculi, vel sæpè vel aliquando contingentis; quod semper verum est. 2. Legislator intendit per illas obligare, etiamsi eventus periculi non interveniat in aliquo casu particulari. Nam bonum commune postulat ut omnes & semper obligentur: alioqui non impediretur efficaciter malum, quod sæpè evenire posset, etiam cum ejus periculum non perspicitur, & multi, imò plerique sibi falsò persuaderent non extare periculum respectu sui; & sic lex paucos obligare censeretur. Hinc lex vetans & irritans matrimonia clandestina, fundata in periculo fraudis, scelerum & incommodorum, quæ ex illis facile oriri possunt, obligat etiam in casu, in quo ista certo non evenirent.

Resp. 2. Præceptum fundatum in præsumptione facti, quod in re ipsa supponitur, non obligat in conscientia; non subsistente veritate facti. Quia tunc non subsistit fundamentum præcepti, nec proinde obligatio ejus; nec tunc superior intendit obligare,

cum nulla sit ratio obligandi. Sic mulier non tenetur obedire Episcopo præcipienti, ut reddat debitum ei, cui ipse præsumit eam esse validè conjunctam, cum tamen non sit propter occultum impedimentum: imò peccaret, si obediret.

Quæst. V. *An Lex humana potest obligare cum gravi nocumento seu damno?*

Nota. Certum est legem naturalem obligare ad sui observationem, etiam cum damno vitæ, in iis circumstantiis, in quibus viget, seu jubet vel vetat aliquid. Quia non præcipit nec vetat nisi id, cujus commissio vel omissio dedecet naturam rationalem, estque intrinsecè mala. Non licet autem, ad vitandam mortem & quodvis supplicium, facere aliquid intrinsecè malum, etsi leve: nam quod est ex natura rei malum ac illicitum, tale est in quovis periculo & damno. Item id quod à Deo præcipitur ut medium absolutè necessarium ad salutem animæ, obligat cum quovis damno temporali, etiam vitæ; cum salus æterna sit rebus omnibus temporalibus anteponenda.

Resp. 1. Ex communi sententia, leges humanæ non obligant plerumque, seu ordinariè, cum gravi nocumento seu damno, quod per accidens conjunctum est actui præcepto.

Prob. 1. Ex cap. 2. de observ. jejun. ubi statuitur infirmos esse immunes à jejunio, cum non subiaceat legi necessitas. Et ex cap. 4. de regul. juris. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam & sabbatum custodiri præceptum est: Machabei tamen sine culpa sua in sabbato

pugnabant. Sic & hodie si quis jejunium frugerit egrotus, reus voti non habetur. 2. Ex praxi Ecclesiæ, & consensu omnium, præcepta audiendi Sacrum, jejunandi, recitandi horas, &c. non obligant cum gravi incommodo seu damno. 3. Leges divinæ merè positivæ, quæ strictius obligant quàm humanæ, non solent obligare cum gravi nocumento. Nam Christus Matth. 12. approbat factum Davidis, qui in necessitate gravi comederat panes Propositionis, quorum esus lege divina erat laicis prohibitus. Item lex de integritate confessionis ex communi non obligat cum gravissimo damno confessioni extrinseco. 4. Ex cap. Erit, dist. 4. lex debet esse possibilis secundum hominum naturam & consuetudinem. Sed ex S. Antonino 2. part. tit. 3. c. 10. §. 10. *Impossibile est, quod vix possibile est, ut putà nimiam habens difficultatem.* 5. Ordinariè ad bonum commune, & ad finem legum illarum assequendum sufficit, si illæ obligent ac servantur communiter, & extra casus extraordinarios gravis periculi ac damni. Unde Legislator prudens censetur obligare cum hac moderatione & benignitate: alioqui sine causa sufficiente exponeret subditos morali periculo peccandi.

Dixi, ordinariè, ob sequentes responsiones.

Resp. 2. Ex communi sententia, lex humana, cui periculum gravis damni est accidentarium, observari debet aliquando per accidens cum quovis damno temporali, etiam vitæ, quando scilicet omitti non potest sine

contemptu legitimæ potestatis, vel religionis, aut scandalo gravi. Quia lex humana, vel saltem divina naturalis, tunc obligat ad tuendum & non contemnendam, etiam exterius tantum, religionem & potestatem publicam, quæ præponderat bono vitæ privati. Quippe ad bonum commune plurimum refert religionem & potestatem legitimam non contemni, ac scandalum omitti, quàm privati vitam servari. Dixi, *saltem naturalis*: nam contemptus etiam externus legis & potestatis legitimæ, vel religionis, & scandalum, sunt intrinsecè mala, ideòque lege naturali prohibita. Quare Machabæi elegerunt potius mori, quàm manducare carnem suillam in contemptum legis veteris, 2. Machab. 7.

Hinc quamvis juxta multos, liceat Catholico transeunti per loca Hæreticorum, comedere carnes die aliàs vetito, ne si abstineat, prodat se Catholicum, & ideò de vita periclitetur, eò quod præceptum Ecclesiæ non obliget cum tanto damno; tamen si quis ab Hæretico cogeretur ad comedendas carnes die vetito, ut ostenderet hoc facto se despiciere ecclesiasticam legem seu potestatem, teneretur subire mortem, potius quàm comedere. Nec excusaretur, etsi declararet se non comedere carnes in contemptum Ecclesiæ, sed propter necessitatem ad vitandam mortem: nam tunc adhuc esset contemptus externus legis, qui semper est intrinsecè malus. *Delugo.*

Resp.

Resp. 3. Ex communi sententia, lex humana potest per se obligare cum periculo & damno etiam vitæ. Quia in quavis communitate perfecta, est tota potestas ad suam conservationem & ad bonum commune necessaria. Nam Deus ut author naturæ, cujuslibet communitatis civilis gubernationi ac communi bono, & Christus Ecclesiæ bono ac recto regimini sufficientissime providit. Ergo in quavis communitate perfecta est potestas præcipiendi actus ad suam conservationem & bonum commune necessarios, quamvis annexum habeant vitæ periculum; cum aliunde æquum sit pro totius salute partem periculo objicere. Sic Episcopus potest obligare Vicarium mortuo Parocho, ad non deferendum parochianos tempore pestis, Dux milites ad servandam stationem, vel irruendum in hostes cum certo mortis periculo, &c.

Lex autem humana tunc maxime per se obligat cum periculo vitæ, quando tale periculum per se actui præcepto conjunctum est. Sed tunc ad justitiam legis requiritur ut res præcepta sit gravis, & necessaria ad conservationem, vel bonum statum reip. Nam respublica non habet dominium, sed solum convenientem usum vitæ civium.

Quæst. VI. An & qualis promulgatio requiritur ut Lex obliget?

Nota. Promulgatio Legis est Legis publicatio, seu publica denuntiatio facta nomine Principis, per quam Lex subditis innotescere potest. Fit au-

tem vel voce præconis, vel affixione Legis scriptæ in loco publico, vel alio simili modo. Unde differt à divulgatione, quæ est promulgationis extensio, qua scilicet Legis jam promulgatæ notitia extenditur ad omnes, aut saltem ad majorem partem subditorum.

Resp. 1. Ex communi sententia, ut Lex obliget, requiritur sufficiens promulgatio. Quia 1. Lex non potest obligare communitatem, nisi ipsi sic proponatur, ut ab ea cognosci possit. Nam nemo potest obligari ad aliquid incognitum; cum rei incognitæ observationem velle nemo possit. At Lex non potest sic proponi communitati, nisi sufficienter promulgetur, & notitia illius fiat aliquo modo publica, ut patet. 2. Lex est regula publica actuum: nam est regula actuum communitati propter bonum commune præscripta à superiore ejus curam gerente. At regula publica debet publicè proponi, & applicari ad hoc ut subditi teneantur ei se conformare, sicut regula privata debet saltem privatim applicari, ad hoc ut privatus ei se conformare teneatur. Enim vero quævis regula, nisi sufficienter regulabili applicetur, & quidem modo sibi proportionato, nullum habet effectum. Quare promulgatio vel est complementum essenziale Legis, vel saltem conditio essentialiter requisita, ut Lex actu obliget.

Hinc si Titius certo sciat legem aliquam esse latam, & jussu principis triduo promulgandam, non obligatur ad illam, donec reipsa promulgata sit.

Nam Lex cum sit præceptum commune latum pro tota communitate, non potest ullum membrum particulare obligare, quin obliget communitatem: hanc autem non obligat, nisi publicè proposita sit, ideoque promulgata.

Resp. 2. Ad promulgationem sufficientem nulla certa solemnitas, seu nullus modus determinatus promulgationis ex natura rei requiritur. Quia ex natura rei sufficit, quod Lex sic proponatur, ut possit faciliè pervenire ad notitiam subditorum. Hinc ex natura rei sufficit quod Lex publicè denuncietur in curia, seu in civitate in qua residet princeps: nam Lex ibi denunciata potest faciliè in subditorum notitiam pervenire, ob frequentem ad sedem principis recursum & concursum ex civitatibus omnibus ei subjectis.

Ad promulgationem verò ex jure positivo requisitam, talis debet esse publicatio, qualis vel ex Lege positiva, vel ex consuetudine, vel ex Legislatoris voluntate præscribitur. Cum ergo circa hoc diversæ in diversis locis solemnitates & conditiones, vel consuetudine vel Lege determinatæ sint, si earum aliqua omittatur, non censetur Lex legitimè promulgata.

Resp. 3. Ut Leges Imperiales obligent provincias, debent in illis singulis promulgari. Imo non obligant in provincia, nisi post duos menses à promulgatione ibi facta, ex Authent. *Constitutiones*, secundum Doctorum interpretationem, & consuetudinem.

Idem est de Legibus latis à Regibus & Principibus Imperatori subjectis, ac de imperialibus: quia illi principes non acceperunt ab Imperatore potestatem ferendi Leges, nisi secundum jus commune Imperii, & juxta modum, quem servant ipsi Imperatores in Legibus suis ferendis.

Resp. 4. Leges Regum & Principum Imperatori non subjectorum, ut obligent, non requirunt promulgationem in singulis provinciis, nec duos menses post illam; sed sufficit ut fiat promulgatio in uno loco, ex quo ad alia loca divulgetur; nisi aliud exigat Lex vel consuetudo. Quia talis promulgatio ex natura rei sufficit ad obligandum subditos; & aliunde illi Principes non tenentur Legibus Imperatoriis. Ferè tamen ubique viget consuetudo aut Lex regni, ut Reges qui habent plures provincias, curent suas Leges in singulis provinciis promulgari, neque aliter eas obligent. Sic in Gallia Regiæ Leges dicuntur non obligare, nisi referantur in acta Curiarum supremarum.

Resp. 5. Lex humana, quæ in uno loco promulgatur, non statim incipit ubique obligare, sed solum in unoquoque loco obligat actu, elapso eo tempore, quo Legis promulgata notitia ad illum ordinario modo pervenire potuit. *Prob. 1.* Ex Bulla *Sicut*, ad calcem Conc. Trident. ubi Pius IV. ait: *Jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* 2. Quia Lex in uno loco promulgata, non est sufficienter

enter denunciata in omnibus aliis locis, niſi poſt elapſum tempus ſufficiens ut notitia Legis promulgatæ pervenire poſſit ad omnia illa loca, ut patet.

Nota. Licet ignorantes invincibiliter Legem promulgatam & divulgatam, ab ejus transgreſſione excuſentur, tamen ſi Lex illa ſtatuat aliquid de eſſe morali rerum vel perſonarum, irritando; inhabilitatem inducendo, habet omnem effectum ſuum circa illos præter imputabilitatem ad culpam; ut patet in Legibus de impedimentis Matrimonii, de irregularitatibus ſpuriorum, &c. Quia tales effectus non ſupponunt culpam, & finis illarum Legum poſtulat ut habeant talem effectum circa omnes.

Quæſt. VII. *An ut Leges Papæ obligent in Provinciis, debent eſſe in illis promulgatæ?*

Reſp. Non pauci cenſent Leges Papæ debere in ſingulis provinciis promulgari, ut in illis obligent, niſi in illis uſu receptæ ſint, vel Papa expreſſè declaret velle ſe obligare omnes ubique fideles poſt promulgationem Romæ factam. Quia Eccleſia Jus civile ſervat, ubi ipſa nihil aliter inſtituit, ex cap. 1. *de novi oper. nunt.* ubi Lucius III. ait: *Sicut Leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adjuvantur.* At juxta Jus civile, Lex non obligat provincias ſingulas, niſi in illis ſit promulgata; nec Eccleſia aliter de ſuis Legibus ſtatuit. Enim verò, inquiunt, ſuavitas & benignitas regiminis Eccleſiaſtici hunc modum obligandi, quem ſervant Le-

ges civiles, poſtulant; niſi aliqua urgens cauſa compellat Papam ad obligandum omnes poſt Romanam promulgationem.

Plures verò docent Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas, obligare in provinciis omnes ad quorum notitiam venerint ſecluſo privilegio, vel legitima conſuetudine in contrarium. Probant. 1. Quia ex natura rei ſufficit unica promulgatio Romæ facta, cum per eam Lex poſſit innotescere in omnibus provinciis, & aliunde Eccleſia nil plus ſtatuit. 2. Ex praxi & conſuetudine Curie Romanæ, in qua provinciarum cauſæ & lites definiuntur juxta Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas. 3. Pleræque Decretales corpori Juris inferatæ, non ſunt promulgatæ in provinciis, & tamen in iis obligant. 4. Pius IV. in Bulla *Sicut*, cit. declarat decreta Conc. Tridentini ad reformationem & diſciplinam ſpectantia, ubique incoepiſſe obligare Kalendis Maji, ann. 1564. poſt promulgationem Romæ factam. Et Sixtus V. in Conſtitut. de habitu & tonsura Clericorum, non requirit aliam promulgationem, quàm quæ Romæ facta eſt; & tamen vult omnes ultra montes conſtitutos, obligari infra octo menſes à die publicationis Romæ faciendæ.

Nec obſtat Lex civilis. Nam Papa non ſubjicitur Legibus Imperatoriis in uſu ſuæ jurisdictionis, quàm à Chriſto immediatè accepit; & diſpoſitio illa Juris Cæſarei repugnat conſuetudini Eccleſiæ. Equidem leges

ges civiles adhibentur ab Ecclesia in causis decidendis, quando sunt conformes æquitati ac rectæ rationi, & defunt Leges canonica: quia requiritur aliqua regula decidendi causas, & tunc nulla aptior videtur Legge civili.

Alii docent spectandum esse usum singularum regionum; quia modus promulgationis sufficientis ad obligationem Legis, usu & consuetudine determinari debet, cum nil de eo lege statutum est.

Quæst. VIII. *An ut Leges humane obligent, requiritur acceptatio, seu consensus majoris partis communitatis?*

Resp. Neg. Quia 1. potestas Legislativa absoluta, quæ residet in Principe, est etiam potestas præcipiendi, obligandi, & exigendi Legis observationem: alioquin solum esset potestas consulendi, vel proponendi subditis, num velint aliquid facere aut omittere. 2. Obligatio obediendi necessario oritur ab autoritate superioris, non à consensu subditi: alioqui subditus nolens obedire superiori, non peccaret. 3. Præceptum particulare superioris absolute impositum, obligat subditum independentem ab illius acceptance: alioqui potestas præcipiendi esset inefficax & inutilis. Ergo pariter Lex, quæ est præceptum commune, obligat communitatem independentem ab illius consensu: sicut enim quantum ad vim obligandi se habet præceptum superioris ad inferiorem, ita & Lex Principis ad communitatem, cum sit ejus superior.

4. Legislatores supremi possunt cogere, imò sæpè pœnis cogunt subditos ad Legem recipiendam & servandam: & hi nequeunt sine culpa resistere: nam ex Rom. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* 5. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat Legem à Principe promulgatam.*

Obj. 1. In Lege de quibus 32. §. de Legibus dicitur: *Cum ipsæ Leges nulla alia ex causa nos teneant, quam quod judicio populi receptæ sunt.* Resp. Ibi agitur de Legibus latis, non à Principe & Legislatore supremo & absoluto, sed à Legislatore dependente à consensu populi, Legum approbationem sibi reservantis. Quales fuere Leges Romanis latæ, durante sua Republica, atque etiam sub potestate suorum Imperatorum usque ad tertium sæculum: quo tempore nulla Lex obligabat nisi post suam acceptationem.

Obj. 2. Illud Gratiani, ad can. 3. dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Ergo. Resp. Neg. conseq. Nam. 1. hæc verba non sunt ullius Summi Pontificis, aut Concilii, aut Patris, sed ipsius Gratiani. 2. Sensus verborum illorum est, Leges firmari per usum, quatenus per eum removentur à periculo abrogationis. Nam si Lex non servaretur, tandem aboleretur, vel contraria consuetudine præscribente, vel Principe cedente nimia resistantia populi.

Unde

Unde Gratianus subjiçit : *Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ Leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.*

Obj. 3. Consuetudo potest abrogare Legem jam obligantem. Ergo potest illam prævenire ne obliget. *Resp.* dist. ant. Si princeps tali consuetudini non resistat, Concedo ant. Si resistat, Nego ant. & conseq. Consuetudo Legem abrogare non potest, nisi sit legitimè præscripta. Talis autem non est, quamdiu consuetudini resistit, seu contradicit Legislator, & vult Legem observari. Consuetudo verò non servandi Leges, nisi priùs à majore parte communitatis approbatæ fuerint, si quæ sit, non est legitimè præscripta : nam tali consuetudini resistunt Legislatores, subditos suos ad legum suarum acceptationem & observationem compellendo post sufficientem illarum promulgationem.

Obj. 4. Nemo accepit sive à Deo, sive à communitate potestatem ferendi Leges, nisi dependenter à consensu majoris partis communitatis : nam potestas bene instituta non est ad gravandum subditos circa res non necessarias, neque ad dominandum, sed ad adjuvandum. Ergo. *Resp.* Neg. ant. Ad probationem dico, potestatem bene institutam debere habere vim compellendi subditos prudenter & moderatè ad ea, quæ bono regimini communitatis necessaria vel utilia sunt. Quæ vis eo magis necessaria est, quòd major pars solet esse deterior ; quæ si invita cogi non posset ad acceptandas & servandas Leges, pau-

Ant. Th. Moral. P. I.

cissimæ Leges acceptarentur, & sic paucissimæ valerent, in detrimentum reipublicæ.

Obj. 5. Leges humanæ feruntur tantum sub hac tacita conditione, ut non obligent nisi acceptentur à populo : nam regimen humanum debet esse suave. Ergo. *Resp.* Neg. ant. Cujus oppositum experientia constat : sapissimè enim Legislatores puniunt Legum violatores, non expectata populi acceptance. Ad probationem dico, regimen humanum debere esse non solum suave, sed etiam efficax. Porro suavitas Legum in eo consistit, ut non ferantur de iis, quæ sint difficiliora : quæque justis receptisque consuetudinibus adversentur.

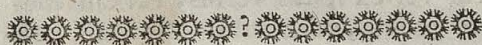
Notanda sunt sequentia. 1. Hoc intelligi debet de Legibus absolutè latis, & cum intentione statim obligandi : nam si Legislator supremus nolit obligare ante consensum majoris partis communitatis, Lex non obligat nisi post illum. Quia cum Lex pendeat à voluntate Legislatoris, ipsius est præfinire tempus & conditiones, quibus vult ad illam subditos obligari. Intentio autem Legislatoris cognoscitur vel ex ipsius verbis, vel ejus modo agendi, vel ex usu. Quare si post Legis promulgationem puniat ejus transgressores, non expectato consensu majoris partis, signum est non requirere talem consensum ut Lex obliget. 2. Si Lex promulgata non observetur à majori parte communitatis, tunc si Legislator id sciat & taceat, censetur consentire ut non servetur, nec obliget. Nam

O

qui

qui tacet, consentire videtur, reg. 43. Jur. in 6. Si verò urgeat observationem Legis, v. g. puniendo violatores, singuli tenentur eam servare: nam per aliorum resistantiam Legislator non amittit jus obligandi; & consuetudo nil potest contra Legem, nisi sit legitimè præscripta, nec est legitimè præscripta quamdiu Legislator ei resistit. 3. Si Legislator ignoret Legem non recipi, nec servari à majori parte communitatis, Lex obligat donec legitimè præscripta sit, nisi lata sit sub conditione saltem tacita acceptationis: cùm Lex absolutè lata obliget omnes independentè à consensu subditorum. 4. Ut Lex censeatur recepta, & vigere, sufficit consensus tacitus majoris partis subditorum. Nam major pars prævalet minori, & quod sit à majori parte, censetur fieri à tota communitate. Imò sufficit quòd recipiatur à dignioribus reip. quales sunt Præsides & Senatores. In dubio autem an Lex recepta sit, præsumi debet pro ipsà: quia in dubio factum præsumitur, si jure faciendum erat.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt Leges.

Quæst. I. **A**N ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio illi satisfaciendi?

Nota. Certum est requiri intentionem faciendi opus, quod præcipitur.

Quia actus Lege præscriptus, est actus humanus, qui est essentialiter voluntarius ac liber: nam Lex hominibus imponitur, non brutorum more, sed humano modo implenda. Actus autem non potest esse voluntarius sine voluntate illum ponendi. Hinc per actus merè coactos non satisficit præcepto: sic si quis omnino invitatus cogeretur manere in templo tempore Sacri, non impletet præceptum de audiendo Sacro, nisi vellet attendere, & reipsa attenderet ad Sacrum: Eidem quoque non satisfaceret, qui ingressus templum solo animo meditandi divina, ibi maneret in meditatione defixus toto Sacri tempore, sine ulla intentione audiendi Sacrum, & attendendi ad illud; quia non poneret voluntariè actum præceptum, cum non habeat voluntatem audiendi Sacrum, sed solùm dandi operam meditationi.

Resp. I. Ut satisfiat præcepto negativo, nulla requiritur intentio. Quia per tale præceptum non exigitur actus aut ommissio libera, sed solum prohibetur actus humanus liber, v. g. ne quis furetur. Hinc licet aliquis numquam cogitasset de furto, & sic ab eo abstinuisset, non censebitur violasse Legem furtum vetantem.

Resp. 2. Ut satisfiat præcepto affirmativo non requiritur intentio expressa ei satisfaciendi, sed sufficit implicita vel interpretativa, contenta in voluntate faciendi actum præceptum, quæ non excludat intentionem implendi Legem. Quia Lex non præcipit positionem actus ut præcepti,

ti, vel ex intentione ei satisfaciendi, sed ut actus voluntariè fiat: nec ulli major obligatio reperitur. Unde si ignorans præceptum, rem præceptam liberè faciat, verè illud implet: sic qui ignorans vel non advertens ad diem festum, interest devote Sacro, non tenetur aliud audire, postquam resciverit esse festum.

Imò secundum multos, satisfacit præcepto, qui voluntariè facit rem præceptam animo expresso non ei satisfaciendi per illum actum: v. gr. qui Sacrum audit die festo præcisè ut privatae suae devotioni indulgeat, proponens aliud audire ad satisfaciendum præcepto Ecclesiae, jam huic satisfecit, nec tenetur aliud Sacrum audire, nisi ex errore putet se ad id obligari. Quia revera implet præceptum, qui facit voluntariè actum præceptum; nam nil aliud præcipitur. Voluntas autem non satisfaciendi præcepto per executionem voluntariam actus præcepti, inefficax est: nam non destruit voluntatem efficacem faciendi id, quod præceptum est, ideòque verè satisfaciendi præcepto.

Illud vero axioma, *Actus agentium non operantur ultra intentionem eorum*, verum est dumtaxat respectu eorum, quæ ab intentione agentium pendent, ut sunt, v. g. contractus. At non pendet ab eo, qui voluntariè actum præceptum posuit, ut per hoc non satisfecerit præcepto.

Aliud dicunt de Voto, quia vivens sibi imposuit obligationem voti, & in hoc casu vult eam retinere ac prorogare, sicque se obligare ad aliud

Sacrum audiendum: nam cum impositio obligationis in voto sit à voluntate, pendet à voluntate ut eam proroget. At cum impositio præcepti, & ejus obligatio non pendeat à voluntate subditi, non pendet etiam ab eo, ut illam proroget, vel non impleat, cum voluntariè actum præceptum posuit.

Azor tamen, & alii negant tunc impleri præceptum, quia voluntas est contraria impletioni præcepti. Præceptum autem non impletur solo facto & opere, cum positiva & expressa voluntate non implendi. Sed responderi potest talem voluntatem esse inefficacem, ac proinde non repugnare efficaciter impletioni præcepti, nec illam impedire. Id videtur certum talem teneri saltem congruo tempore mutare intentionem, vel saltem judicare se satisfecisse præcepto per actum positum.

Quæst. II. *An ad satisfaciendum Legi, debet intendi finis Legis?*

Nota. Duplex est finis & modus Legis, nempe intrinsecus, & extrinsecus. Finis Legis intrinsecus est id, ad quod Legislator sua Lege intendit obligare: unde est id, quod reipsa per Legem præcipitur vel prohibetur. Extrinsecus est id, ad quod res præcepta dirigitur & ordinatur à Legislatore. Modus autem intrinsecus est ille, sine quo substantia rei præceptæ impleri nequit, ut attentio interna in oratione: extrinsecus est is, sine quo substantia rei præceptæ poni potest.

Resp. 1. Sine fine & modo intrinsecò Legis non impletur præceptum,

ut patet ex eorum notione. Unde uterque cadit sub præceptum.

Resp. 2. Si finis extrinsecus, ad quem ordinatur actus præceptus, præcipitur à superiore, non satisfacit præcepto, qui illum sibi non proponit: quia tunc non facit id totum quod præcipitur; & finis ille est etiam materia Legis. Finis autem præcipi censetur quoties præcipitur actus faciendus ob certum finem in Lege expressum. Hinc si jejunium, vel oratio præcipiatur, v. gr. ad avertendam calamitatem publicam, jejunans aut orans, sed non ex hoc fine, non satisfacit præcepto.

Resp. 3. Si finis extrinsecus à Legislatore intentus non præcipiatur, satisfacit præcepto, qui opus præceptum exequitur, etsi finem illum non intendat. Quia talis implet id totum quod præcipitur; tunc enim solum præcipitur voluntaria executio operis. Equidem Lex omnis dirigit ad finem, sed non omnis est de fine ipso. Unde finis præcepti non cadit sub præceptum, quando finis distinguitur ab opere præcepto, nec præcipitur intentio ipsius finis. Hinc satisfacit præcepto jejunii, qui unicam refectioem ex cibis licitis sumit, licet non intendat macerare corpus: quia hæc intentio non præcipitur ab Ecclesia.

Quæst. III. An satisfacit præcepto, qui opus illius exequitur actu ex fine vel circumstantia malo?

Nota. Agitur hic de Lege humana. Nam Lex naturalis prohibet quemlibet finem, & modum agendi

pravum, utpote dissentaneum naturæ rationali, præcipitque finem honestum & modum convenientem in omnibus actibus liberis. Nam præcipit ut homo semper vivat seu agat honestè, id est, decenter ac conformiter naturæ suæ rationali quæ rationalis est: ac proinde præcipit id omne, quod necessarium est ad sic agendum. Sed ad agendum honestè & decenter naturæ rationali ut rationali, necesse est ut non solum actus præceptus fiat, sed etiam ut modo convenienti, in circumstantiis debitis & propter finem honestum fiat. Quare homo Lege naturali tenetur observare omnia præcepta humana rectè, convenienter, & ob finem honestum, ideòque actu bono & honesto.

Resp. 1. Non satisfacit præcepto, qui facit opus cum peccato repugnante substantiæ præcepti; aut illud facit sine eâ honestate ac rectitudine, quæ à superiore expressè præcipitur, vel essentialis est actui præcepto: nam tunc non fit id totum quod præcipitur.

Resp. 2. Quando honestas ac rectitudo non est essentialis actui externo, neque expressè præcipitur à superiore, sine ea satisfit præcepto humano; quia tunc sine ea ponitur id totum, quod præcipitur ab homine; & actus vitiatur tantum per peccatum præcepto accidentarium: unde retinet bonitatem ac speciem moralem objectiva Lege intentam. Sic miles fortitur pugnans ex vana gloria, adimplet præceptum

Ducis,

Ducis, licet peccet contra legem naturalem, ob finem malum. Item quando actus vitiatur solum ratione motivi cuiusdam extrinseci venialiter mali impulsivi, vel se habentis solum concomitanter, tunc satisficit praecepto. Sic qui devotè & attentè Sacrum audit ex motivo intrinseco religionis, licet concomitanter moveatur, aut priùs impellatur ex vana gloria, satisfacit praecepto Ecclesiae: nam ponit liberè actum religionis praeceptum ex proprio motivo finali.

Quaest. IV. *An per unum eundemque actum possunt impleri plura praecepta?*

Resp. I. Non possunt, nisi constet talem esse intentionem praecipientis. Quia superior aliquid praecipiens, censetur exigere aliud quam quod jam aliàs debitum est. Alioquin saepe non assequeretur finem à se intentum, & frustra imposeret novam obligationem. Sic poenitens praecepto jejunandi à confessario imposito non satisfacit per jejunium jam ex voto vel praecepto Ecclesiae debitum. Quia confessarius censetur obligare ad opus alias non debitum, ut pote de novo punitivum, nisi aliud exprimat.

Item si obligatio per se postulat aliud opus quam quod jam debitum est, tunc requiruntur plures actus, ut semper contingit in materia iustitiae, ubi semper attenditur aequalitas rei ad rem: sic qui centum ex duplici titulo iustitiae, puta ex damno illato & ex emptione, bis debet, non satisfacit duplici illi obligationi dando solum

centum, nam non esset aequalitas solutionis ad debitum.

Resp. 2. Si prudenter existimetur superior concedere, ut per unum actum satisfiat duplici praecepto, tunc satisficit. Quia obligatio ad unum vel plures actus pendet ab ejus voluntate, sic in Jubilaeis satisficit jejuniis à Papa praescriptis per jejunia quatuor temporum tunc occurrentia. Intentio autem superioris cognosci potest, vel ex circumstantiis, fine, ac natura operis praescripti, vel ex communi usu ac interpretatione. Sic si confessarius injungat auditionem sacri singulis diebus per mensem, poenitens satisfacit, unum sacrum diebus festis audiendo: quia in his circumstantiis non censetur confessor intendere, ut poenitens bis sacrum audiat eodem die, nisi hoc exprimat. Econtra si injungat operario, ut sacrum omnibus diebus festis audiat per annum v. gr. hic tenetur bis sacro interesse, quia talis est mens confessarii, quae ex natura satisfactionis colligitur.

Ut plurimum autem duo praecepta uno actu implentur, quando idem eadem die ex eodem motivo praescribunt; sic die festo in Dominicam incidente, unius Missae auditione impletur duplex praeceptum. Alias regulariter superior plures actus exigit, nisi contrarium explicet; & in dubio, plures velle censendus est, quia tunc interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus, juxta reg. 45. Jur. in 6. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Hinc si vovisses dare eleemosynam,

synam, & confessor eleemosynam etiam injunxisset, non satisfaceret dando unicam.

Quæst. V. *An eodem tempore pluribus præceptis satisfacere potest per plures actus?*

Resp. Communis sententia asserit, modo unus actus non impediatur alium, nec attentio uni debita, tollat alteram. Quia tunc eodem tempore potest fieri id totum, quod præscribitur per plura præcepta; cum in præceptis non præscribatur diversitas temporum. Sic ex communi sententia, qui die festo tempore sacri recitat horas cum intentione & attentione debita: satisfacit præcepto Missæ, & præcepto recitandi horas: Nam ad utramque obligationem implendam sufficit attentio ad Deum, mysteriave divina.

Quæst. VI. *An peccat, qui ponit voluntariè impedimentum impletioni Legis?*

Resp. I. Peccat, qui illud apponit directè, & ex intentione non implendi legem. Patet: nam is habet voluntatem non servandi legem, & gerit pravam affectum erga illam, agitque in illius fraudem. Lex autem prohibet pravam affectum erga illam, & ne quid in ejus fraudem fiat.

Resp. 2. Peccat contra præceptum, qui ejus observationi impedimentum infert per actionem non necessariam eo tempore, quo urget præceptum, vel paulò ante, aut tunc non remonet impedimentum cum potest sine gravi damno. Ita communiter. Quia lex præscribens aliquid, simul virtualiter vetat id omne, quod cum actione vel omissione præscripta impossibile est, ideòque positionem impedi-

menti, alioquin non esset per se efficax. Præterea præcipiens finem, simul præcipit média necessaria ad talem finem, saltem si non nimis difficilia sint; at remove & non inferre impedimentum, est medium necessarium impletioni legis. Ergo.

Hinc 1. qui die jejunii pila ludit cum ea defatigatione, quæ reddat illum impotentem jejunare, peccat contra præceptum jejunii. 2. Qui die festo se inebriat, ita ut sacrum audire nequeat, peccat contra sobrietatem & contra præceptum audiendi sacrum. 3. Excommunicatus tenetur, quantum potest, absolutionem sibi comparare ad communicandum in Paschate, imò & ad sacrum audiendum diebus festis, &c. cum hujus impedimenti remotio necessaria sit ad implendam præceptum, & aliunde non sit nimis difficilis, imò ad eam jam teneatur.

Resp. 3. Materiæ præceptæ gravitas vel necessitas potest esse tanta, ut præceptum obliget ad numquam apponendum impedimentum ejus observationi, etiam multo tempore antequam urgeat ad tollenda impedimenta etiam remota, & ad adhibenda média difficilia; ut patet in iis, quæ sunt necessaria ad salutem, ad honestatem morum & ad bonum commune.

Quæst. VII. *An qui non potest totum opus præceptum implere, tenetur ad partem quam potest?*

Resp. Affirm. si præceptum sit de re divisibili, hoc est, de re quæ commodè dividi potest, & in cujus parte invenitur ratio præcepti, ut in septem horis canonicis, in jeju-

nio totius quadragesimæ, in qua jejunium singulorum dierum dividuum est ab alio. *Prob.* Quia 1. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.* 2. Tunc præceptum utpote dividuum, obligat ad omnes & singulas partes, etiam seorsim sumptas; cum singulæ seorsim faciant ad finem præcepti; nec est causa sufficiens excusans à parte possibili, quæ est utilis fini. 3. Qui non potest totum debitum solvere, tenetur ad partem quam potest, si hæc sit divisibilis à toto. 4. Sicut utile non debet per inutile vitari. ex reg. Jur. 37. in 6. ita nec possibile per impossibile.

Porro hæc regula, *Accessorium sequitur principale*, non valet in omnibus, nec habet locum, dum principale & accessorium sunt divisibilia, & in accessorio reperitur aliqua ratio ipsius principalis; vel ubi est diversa utriusque ratio. Sic qui promisit equam cum suo pullo, si equam dare non potest quia mortua est, tenetur dare pullum. Deinde pars non est propriè accessorium respectu totius.

Quæst. VIII. *Quid agendum quando simul occurrunt duo præcepta, quæ simul servari nequeunt?*

Resp. Per se loquendo, servandum est majus præceptum; quia prævalet minori, & gravius obligat, unde tunc minùs obligare desinit. Præceptum autem naturale, cum sit de rebus ex natura sua ad morum honestatem necessariis, præponderat præcepto merè positivo etiam divino: divinum hu-

mano, cum Deus sit superior hominè: præceptum supremi Principis præcepto superioris subordinati: præceptum altioris virtutis præcepto virtutis inferioris; præceptum negativum affirmativo, quia illud obligat semper & pro omni tempore, nec sunt facienda mala, ut veniant bona. Rom. 3.

Hinc si die festo infirmus tua opera egeat tempore Sacri, teneris ei opitulari. Quia præceptum divinum naturale charitatis, quæ est virtus omnium præstantissima, prævalet omnibus aliis præceptis. Quòd si minus præceptum notabiliter nobiliori præferas, peccas mortaliter, quia excessus est notabilis: ideòque gravis est inordinatio, à qua tamen sæpe excusat ignorantia in rudibus.

Dixi per se loquendo. Nam interdum servari debet præceptum inferius, ut cum hujus materia gravis concurrat cum materia levi præcepti majoris. Sic non debes omittere Sacrum die festo, ad levandam levem molestiam infirmi, tua ope tunc non graviter indigentis.

*****

CAPUT IV.

De subjecto Legum.

Quæst. I. *Quinam Legibus humanis subjiuntur?*

Resp. Ex communi sententia, omnes & soli adulti subditi. *Prob.* 1. quoad omnes & solos adultos, saltem qui non fuerint perpetuò amentes. Quia illi omnes & soli sunt capaces cognitionis

tionis & directionis humanæ, & libertatem habent saltem habitualement.

2. Quoad subditos, quia jurisdictio non potest exerceri nisi in subditos, & nemo habet jus præcipiendi nisi subditis, cap. 21. *de sentent excomm.* cum potestas præcipiendi, subjectionem in aliis essentialiter connotet & inferat.

Hinc 1. Infantes Legibus humanis præceptivis non obligantur: unde secluso scandalo licet eis dare carnes comedendas die Veneris. Idem multi docent de perpetuo amentibus; quia sentiunt eandem esse rationem pro illis, & videri sicut infantes. Sed negat Sanchez, asserens hoc inter illos discrimen, quod infantes ea ætate suapte natura usus rationis incapaces sint: at perpetuo amentes, ubi jam infantie ætatem excedunt, suapte natura usus rationis capaces sunt, & ex quodam solo accidenti eo privantur, quamvis ob defectum deliberationis à Legis transgressione excusentur perinde ac ignorantes invincibiliter. Porro constat non licere eos, uti nec infantes, excitare ad iram, libidinem, blasphemiam, & alia intrinsecè mala: nam excitans censeretur causa moralis ac principalis horum actuum intrinsecè deformium, & ex objecto malorum, atque amentis opera uti velut instrumento ad illos.

2. Pueri saltem anno septimo completo obligantur præceptis, quorum materia eorum ætati congruit, ideoque tenentur ad auditionem Missæ, Confessionem, abstinentiam à carnibus, &c.

3. Ebrui, & ad breve tempus delirantes, tenentur Legibus. Quia sunt in statu habituali usus rationis, licet per accidens pro aliquo tempore impediti: & fuere aliquando obligati Lege, quæ semper eandem vim obligandi retinet: unde non licet eis dare carnes comedendas die vetito, cum hæ sint illis prohibitæ.

4. Infideles tenentur omnibus præceptis evangelicis; quia subditi sunt Christo homini Deo, qui est *Rex Regum, Dominus dominantium*, & omnium omnino hominum. Non tenentur tamen Legibus Ecclesiasticis, ex c. 8. *de divor.* quia nemo est subditus Ecclesiæ nisi per Baptismum. Ad utrasque Leges hæretici obligantur; quia sunt subditi Deo & Ecclesiæ, quamvis rebelles.

Quæst. II. *An exempti à jurisdictione Legislatoris obligantur illius Legibus ex villarum, si in ejus territorio habitent?*

Resp. Neg. Quia exempti non sunt subditi Legislatoris: nam desinunt esse subditi hoc ipso quod ab ejus jurisdictione eximuntur, secundum id scilicet in quo eximuntur. At Legislator non potest obligare suis Legibus nisi subditos, cum careat jurisdictione in non subditos.

Quare Religiosi exempti non obligantur Legibus Episcopalibus aut Synodalibus, imò nec decretis Synodi Provincialis, ut declaravit S. Congregatio, apud Fagnan. in cap. *Sicut olim*; nisi in casibus in quibus à jure communi, Concilio Tridentino & Summis Pontificibus potestas in ipsos specialiter Episcopis aut Concilio Provinciali concessa est. Idque declaravit Gre-

gorius XIII. in suis responsionibus ad Conc. Rothomagenſe, in eodem Concilio publicatis, an. 1581. Quia ſcilicet Religioſi illi ſunt exempti à iurisdictione Episcopali. Ex decreto autem Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 12. tenentur ſervare cenſuras & interdicta ab Episcopis lata, & feſtos dies ab illis præſcriptos. Imò juxta Vaſquez, Sanchez, & alios, tenentur jure naturali, & ex æquitate, ſervare præcepta Episcoporum ſpectantia ad communem obſervantiam, & totius populi devotionem, in iis quæ ſtatui & privilegiis Regularium non adverſantur, ut jejunia, preces ad cauſam publicam: nam licet ſint exempti, ſunt tamen pars illius communis, & ejus commoda participant.

Item omnes exempti, ſed præſertim Regulares, qui ex ſuo instituto incumbunt in ſalutem proximi, debent Episcopos, ut Principes Eccleſiæ, & *Successores Apoſtolorum poſitos à Spiritu ſancto regere Eccleſiam Dei?* (Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4.) ſingulari honore, reverentia & amore proſequi, & eorum ſtatuta ad rectam adminiſtrationem Sacramentorum Pœnitentiæ & Eucharistiæ & ad bonum animarum Diœceſis ſpectantia diligenter ſervare, & in hoc cæteris exemplo præluce: nam hæc eſt voluntas Dei, nec aliàs poſſunt in ſalutem proximi utiliter incumbere. Et ideo hoc magnopere verbo & exemplo commendarunt S. Ignatius de Loyola & S. Franciſcus Xaverius.

Quæſt. III. *An Legislator obligatur Legibus ſuis, vel prædeceſſorum?*

Reſp. 1. Legislator non obligatur Legibus prædeceſſorum ſuorum vi ipſius Ant. Th. Moral. P. I.

ſarum Legum; quia non eſt ſubditus illorum, parem enim cum illis habet poteſtatem, imò eandem: neque obligatur ſuis legibus, quia non eſt ſibi ſubditus; nemo enim ſui ipſius ſubditus & ſuperior eſſe poteſt: *Neque imperare ſibi, neque ſe prohibere quiſquam poteſt.* L. 51. ff. de recept. arbit. Legislator autem non poteſt obligare niſi ſubditos. Hinc illud, L. 31. ff. de Legibus. *Princeps Legibus ſolutus eſt.*

Reſp. 2. Legislator tenetur ſervare Leges à ſe vel à prædeceſſoribus ſuis latas, quando materia convenit Principi & ſubditis. Ita S. Thomas, 1. 2. quæſt. 96. art. 5. ad 3. & Theologi communiter. Tenetur autem jure naturali. Quia 1. Lex naturalis præcipit, ut Princeps communitati, cujus caput eſt, ſe conformet in iis, quæ æquè ipſi ac aliis conveniunt. Nam hoc ad utilem ac convenientem communis gubernationem neceſſarium eſt, & pertinet ad officium Principis, qui ſubditis ſuis exemplo præeſſe debet, per Legum obſervationem, quam procurare tenetur. Enim verò ex S. Auguſt. 1. 3. Conf. cap. 8. *Turpis omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens: quanto magis caput non congruens?* 2. Princeps æque, imò magis quàm ſubditi, tenetur curare & proſequi bonum commune, ac proinde ſervare Leges, quæ omnes in bonum publicum feruntur. 3. Ex jure tùm Canonico, cap. 6. de Conſtit. *Quod quiſque juris in alterum ſtatuit, ipſe debet uti eo . . . Patere legem, quam tu ipſe tuleris.* Et cap. *Juſtum eſt*, diſt. 9. Tùm Civili, L. 4. cod. de Legibus: *Digna vox eſt majeſtate regnantis, Legibus*

ligatum se principem profiteri . . . Et revera majus imperio est subicere Legibus principatum. Adde S. Ambros. epist. 32. ad Valentin. *Quod prescripsisti aliis, prescripsisti & tibi; Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.*

Nota 1. Legislatores jure naturali tenentur Leges suas servare, etiam secluso scandalo; & quidem tam graviter, quam subditi ejus, ut docent Suarez, & multi Doctores, quos citat. Quia hoc exigit æquitas, officium Principis, bonum commune, & recta ac utilis gubernatio, quæ postulat ut omnia communitalis membra vivant uniformiter in iis, quorum materia omnibus æque convenit.

2. Legislatores violantes Legem suam vel prædecessoris sui admittit peccatum ejusdem speciei ac subditi eam violantes, v. g. peccatum intemperantiæ, si non servet jejunium à se præceptum. Nam lex naturalis imponit illi eandem obligationem, quam ille subditis per suam Legem. Non tamen incurrit poenas Lege humana impositas, quia Legibus illis humanis non est subjectus, sed solum juri naturali, præcipienti actus virtutis Lege præscriptos, nec illas poenas statuenti.

3. Si Legislatores habeat justam causam non servandi Legem, ob quam licite dispensare posset cum subdito, tunc non tenentur servare Legem. Quia tunc cessat ratio obligationis; tunc enim officium Principis, & recta gubernatio Legis observationem non exigunt & difformitas rationabile fundamentum habet. Quare tunc propriè non dispensat secum; sed so-

lùm interpretatur Legem naturalem ipsum non obligare ad servandam Legem suam, quando habet causam rationabilem, ob quam ipse subditum meritò liberaret ab ejus obligatione; cum non sit ipse deterioris conditionis quam subditi. At peccat, quoties sine justa causa Legem suam non servat, quia violat Legem naturalem, cujus obligationem tollere nequit.

4. Hic agitur solum de Legislatore habente potestatem ferendi Leges absolutam, & independentem à communitate. Nam duces rerum publicarum tenentur Legibus quas cum illis tulerunt, & generales Ordinum obligantur Legibus in capitulo generalis: quia subditi sunt communitati, à qua feruntur.

Quæst. IV. An Clerici obligantur Legibus civilibus?

Respondet Bellarminus, lib. 1. de Cleric. cap. 28. Clericos in conscientia obligari Legibus civilibus, quæ non repugnant sacris Canonibus vel officio clericali; qualis est Lex taxans pretium rerum, vel vetans nocturnam armorum gestationem, aut asportationem frumenti extra Provinciam, &c. Probat, quia 1. Clerici sunt etiam cives, & partes quædam, seu membra communitatis politicæ, & commodis ejus fruuntur. Unde æquitas & recta ratio postulat, ut se cæteris omnibus membris conforment in iis, quæ æque illis ac laicis conveniunt. Alioquin magna confusio & perturbatio in Repub. oriretur, si Clerici illas Leges non servarent. 2. Nicolaus I. epist. 8. dicit Christum divisisse Pontificiam auctoritatem ab

Im-

Imperiali, ut & Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, imperialibus Legibus uterentur. 3. S. Chrysostomus, in illud Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, ait, Christi Legem non tollere politicas Leges, & ideo debere etiam sacerdotes & Monachos eis parere. Hancque esse communem sententiam quoad vim directivam seu obligationem in conscientia, de qua agitur; testatur Suarez.

Quaest. V. *An peregrini tenentur Legibus sui territorii propriis?*

Nota 1. Peregrinus, advena, vagus inter se differunt. Peregrinus dicitur is, qui extra territorium ubi domicilium habet, transit per aliquem locum, vel alicubi moratur cum animo redeundi. Advena, qui extra patriam suam domicilium fixit. Vagus qui nullibi domicilium fixum habet.

Nota 2. Certum est praecepta personalia, quae scilicet afficiunt immediate personas, non territorium, semper illas obligare ubicumque fuerint: nam illa semper personis coherent. Hinc si Episcopus Sacerdoti usum sui Ordinis absolute vetuisset, is in aliena Dioecesi celebrare non posset.

Nota 3. Si Lex prohibeat actionem ubivis factam, quae cedat specialiter in damnum communitatis, ut est venditio armorum vel aliarum rerum hostibus: hæc ex communi sententia obligat subditum extra territorium versantem, qui puniri potest si illam violet. Quia tunc delictum censetur intra territorium committi:

damnum enim ei illatum censetur moraliter factum intra illud. Ex Leg. 4. codic. de commerc.

Resp. 1. Peregrini non tenentur servare Leges sui territorii, quando extra illud versantur, ubi illæ non obligant, modò non absint in fraudem. Ita communis sententia. Prob. 1. ex cap. 2. de conslit. in 6. ubi dicitur statuto Episcopi, quo furantes excommunicantur, non ligari ejus subditos, qui extra diocesim furantur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune. 2. Quia Leges & consuetudines locales sunt solum pro tali loco seu territorio, eique sunt affixæ: & jurisdictio, ut respicit territorium, intra illud limitatur. Et verò potestas Legislativa agere non potest extra sphaeram activitatis suæ, quæ sphaera non extenditur extra proprium territorium.

Suppono, quòd tum ipse peregrinus, tum res, circa quam operatur, & ejus actio, sint extra territorium. Nam si res circa quam agit, vel ejus actio, aut omissio, sit intra territorium, licet ejus persona sit extra; tunc ex communi sententia ipse tenetur Legibus territorii, & poenis per illas statutis. Quia tunc delictum merito censetur committi intra territorium, non extra. Nam omissio rei præceptæ, vel commissio rei prohibita, ibi censetur consummari, ubi res præcepta vel vetita fieri vel omitti debuisset; & delinquens censetur ratione delicti ibi esse moraliter præsens, ex L. 2. cod. Quæ res exportari, &c. Hinc Beneficiarius absens à territorio, in quo beneficium habet, contrahit censu-

cenfuras in non residentes latus ab Epifcopo beneficii, quia ibi delictum consummatur, ex cap. 11. *de clericis non refid.*

Resp. 2. Ex communi fententia peregrinus non tenetur fervare præcepta etiam juris communis, v. g. jejunium vigiliæ, vel feftum S. Thomæ, fi illa ex privilegio aut confuetudine legitima non fervetur in loco ubi bona fide diverfatur. Quia privilegium locale, vel confuetudo localis, fpectat omnes, qui funt in loco. Hinc S. Auguft. epift. 118. docet in iis, quæ non funt contra fidem & legem divinam, poffe quemque fe conformare Ecclefiæ particulari, in qua moratur. *Alia verò, inquit, quæ per loca terrarum regionesque variantur . . . . . nec difciplina ulla eft in his melior gravi prudentique chriftiano, quàm ut eò modo agat, quo agere viderit Ecclefiam, ad quam fortè devenerit.*

Resp. 3. Qui caufa fubterfugendi legem etiam localem, abit in locum, ubi illa non viget, non ideo ab illius obligatione liberatur. Quia 1. (ut ait Layman) leges, quæ ad fubditorum utilitatem præfertim fpiritualem ordinantur, ut funt Ecclefiæ, eam conditionem annexam habent, quam communis fidelium perfuafio & Epifcoporum praxis oftendit, ut fubditis fine iufta caufa earum obligationem fubterfugere non liceat; cum id neceffarium fit ad bonum regimen, & efficaciam legum, & ad præcludendam januam multis abufibus, præfertim in confinibus diverfarum diœcefum. Imò ipfa lex divina naturalis generatim præcipiens diligentem obfervationem legum & ordinis, id vetat.

2. *Fraus & dolus alicui patrocinari non debent*, cap. 15. & 16. *de deſcript.* At fraudem committit in legem, qui ſolo animo eam ſubterfugendi absque alia iuſta cauſa abit è proprio territorio: nam *fraus legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit* (exprefſè) *id fit*, L. 30. ff. *de Legib.* Neque dici poteſt quòd abeundo utatur jure ſuo; nemo enim habet jus exeundi è proprio territorio ſolùm ad eludendas illius leges: ſicut nullus habet jus iter inſtituendi vel laborandi, cauſa ſubterfugendi legem jejunii; & qui hoc faceret, cenſeretur in fraudem legis agere; & ſecundùm communem ſententiam, teſte Layman, peccaret contra legem.

3. Ex reſponſo Cardinalium ab Urbano VIII. in Brevis ad Archiepiſcopum Coloniensem auctoritate Apoſtolica confirmato, quod declarat de incolis loci, ubi viget Concilium Tridentinum, diſcedentibus in locum ubi non fuit publicatum, ſolo animo matrimonium clandestinum contrahendi, ſine mutatione domicilii, *non eſſe legitimum matrimonium inter ſic contrahentes cum fraude.* Ergo tales adhuc tenentur lege Tridentini, irritante matrimonium clandestinum, & diſceſſerunt cum fraude. Ergo, &c.

Hinc peccant contra legem, qui aliò diſcedunt, præciſè ut carnibus veſcantur, vel operibus ſervilibus vacent, cum hæc in ſua diœceſi vetita ſunt.

Quæſt. VI. An qui è ſuo domicilio ubi Lex obligat, abit in locum ubi non obligat, tenetur illam implere antequam exeat?

Resp. Tenetur, ſi prævideat illam impleri non poſſe in alio loco. *Eſt*

commu-

communis sententia. Quia 1. Hæc est praxis & persuasio fidelium timoratorum. 2. Lex illa talem obligat, & tempus quo adhuc versatur in suo domicilio, unicum est ei aptum ad illam observandam: quare perinde est ac si eo solo tempore obligaretur. At quisque tenetur servare præceptum eo tempore, quo obligatur. 3. Ut ait Suarez, præceptum affirmativum debet impleri, quando potest, & prævidetur postea non implendum. Neque enim requirit aut concedit certum temporis spatium, pro quo possit semper ejus observatio differri: sed obligat ut quàm primùm potest, impleatur, si postea non possit impleri: alioqui non esset satis efficax, & sæpe eludi posset. Et verò respectu talis, non est aliud tempus ad implendum præceptum: ergo tunc tenetur illud implere, alioqui nullo tempore teneretur.

Hinc qui ab it die festo ad locum ubi non est festus, tenetur audire Sacrum priusquàm exeat, si possit absque gravi incommodo, & nequeat alibi audire: sicut si non exiret, teneretur audire primam Missam, si prævideret postea impeditum iri. Quia præceptum obligat simpliciter illo die: & non potest impleri nisi audiendo Missam primam; nam hic & nunc & respectu talis hominis, illa est unica, & præsens hora est ultima ipsi apta ad implendum præceptum. Alioqui omissio meritò imputatur ad culpam.

Nota. Si in loco domicilii tui sit Lex jejunii, non potes ibi jentaculum sumere manè, eo quòd scias te

vespere fore in loco ubi illa non obligat. Quia obligaris jejuniò quandiu existis in loco ubi obligat. Nec spes dispensationis, nec dispensatio quæ nondum est, nec privilegium loci in quo non es, obligationem præcepti, quo hic & nunc ligaris, tollit.

Quæst. VII. An peregrini tenentur Legibus specialibus loci in quo versantur?

Nota. Certum est, 1. eos qui accedunt ad aliquem locum animo ibi perpetuò manendi, teneri statim Legibus illius loci, cum jam verè sint illius incolæ. Nam domicilium hoc ipso acquiritur, quo quis incipit in loco habitare animo ibi perpetuò manendi, ex L. *Cives*, cod. de incolis. 2. Statim teneri Legibus loci eos, qui in illum veniunt animo ibi manendi per majorem anni partem, ut faciunt scholastici, famuli, operarii, &c. Constat ex usu, & communi Doctorum sententia. Nam tales consequuntur ibi quasi domicilium sufficiens, ut statim quis fiat Parochianus idoneus ad ibi Sacramenta omnia præter Ordinem recipienda. 3. Peregrinos teneri servare Leges loci per quem transeunt, quando aliàs esset periculum scandali, cum hoc vetet Lex naturalis: vel quando illæ Leges sunt juris communis, quamvis ex consuetudine, vel privilegio non servantur in loco domicilii sui, ut docent communiter Theologi; quia Legislatori juris communis subditi sunt, nec habent causam excusantem, cum consuetudo vel privilegium extra territorium vim non habeat. 4. Peregrinos teneri servare

in contractibus Leges ac consuetudines loci in quo contrahunt: nam quisque sortitur forum in loco contractus, cap. ult. *de foro compet.*

Resp. Peregrini, & à fortiori Vagi, tenentur servare Leges & consuetudines etiam speciales loci, in quo morantur etiam ad breve tempus, & secluso scandalo. *Ita Covarr. Suarez, Lessius, & alii communius.* Prob. 1. Ex S. August. lib. 3. Confess. cap. 8. ibi. *Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis consuetudine vel Lege firmatum, nulla civis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens.* Item, ex epist. ad Januar. 2. Quia pax, ordo, recta gubernatio, bonum commune territorii postulant, ut Leges locales serventur ab omnibus, qui sunt in illo loco, quandiu in eo morantur: ac proinde Legislatores habet potestatem obligandi etiam peregrinos ad illas Leges servandas: nam superior habet omnem potestatem necessariam ad bonum commune & rectum ordinem tuendum in suo territorio. 3. Lex generatim fertur pro tali territorio. Ergo obligat omnes ibi morantes, etiam peregrinos, qui ratione suæ præsentia in illo loco, licet brevis, subiciuntur regimini & jurisdictioni territorii, cum juxta omnes, teneantur quibusdam Legibus, v. g. ne quis noctu arma ferat, ne triticum efferat, ne peregrinus ultra triduum commoretur, &c. Ergo peregrini tenentur, titulo subjectionis, servare Leges alieni territorii, suntque verè subditi Principis illius

loci, ratione suæ præsentia in illo, non quidem permanenter, & habitu, sed solum transeunter & actu: quippe ad transeuntem & brevem subjectionem sufficit brevis præsentia, sicut ad transeuntem exemptionem à jurisdictione & Legibus sui territorii sufficit brevis absentia. 4. Peregrini, eo ipso quod exeunt è proprio territorio, solvuntur Legibus illius: Ergo eo ipso, quod ingrediuntur territorium alienum, subjacent Legibus illius, præsertim cum gaudeant ejus privilegiis. Nam qui sentit commodum & onus sentire debet, ex *reg. Jur.* 55. in 6.

Obj. Nemo fit alteri subditus, nisi ratione originis, vel domicilii, vel delicti. *Resp.* dist. Permanenter & habitu, Conc. Transeunter & actu, N. Peregrini autem fiunt subditi Principis alicujus loci ratione suæ præsentia in illo loco, sed transeunter tantum, non permanenter & habitu.

Nota. Peregrinus tenetur solum iis Legibus loci, quarum observatio non requirit tempus longius, quam illud, quo ipse ibi moratur. Nam quoad alias non censetur esse in loco moraliter: nec ad eas implendas tenetur diutius morari quam statuerat; quia non obligatur ad ibi permanendum, sed solum supposita præsentia ad implendam Legem quæ tunc impleri potest. Hinc tenetur servare omnia præcepta localia negativa, v. g. abstinere ab esu carniū, nam hæc non requirunt moram. Sed qui transit per locum ubi est dies festus, in alium ubi non est, non tenetur cessare ab itinere ad audiendum Sacrum, nec secluso scandalo

scandalo illud audire, si ibi moretur
solum ad sumendum cibum: quia mo-
ra non est proportionata impletioni
præcepti. Econtra tenetur audire
Sacrum, si sufficienti tempore mo-
retur, vel si festum fervetur in loco
ubi pernoctavit, aut in toto illo ter-
ritorio, per quod usque ad meridiem
acturus est iter.

CAPUT V.

De interpretatione, & Epikiia.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est inter-
pretatio Legis?

Resp. Interpretatio

Legis est explicatio sensus Legis. Tri-
plex est: authentica, usualis, & do-
ctrinalis. Interpretatio authentica
seu cum autoritate prolata est ea quæ
fit per ipsum Legislatorem, vel ejus
superiorem, vel successorem, vel per
ministros ab ipso constitutos: habet-
que vim Legis, cum procedat à su-
periore habente potestatem Legem
condendi & explicandi in sensu, in
quo vult illam servari. Usualis est,
quæ petitur ex communi usu: nam
consuetudo est optima Legum interpres, cap.
8. *de consuet.* Doctrinalis est ea quæ
fit per homines doctos ac peritos.
Quamvis hæc non habeat vim Legis,
cum non procedat à potestate jurisdi-
ctionis, sed à judicio peritorum: ta-
men imprudenter & contra rectam
rationem rejiceretur, si in eam Do-
ctores omnes consentiant. Si verò
Doctores inter se dissentiant de sen-
su & obligatione Legis, tunc tenemur
sequi opinionem tutiorem & proba-

biliorem: licebit tamen sequi minùs
tutam, si sit certò & notabiliter pro-
babilior tutiore, juxta dicta de opi-
nitione probabili.

Interpretatio iterum duplex est;
una simplex, qua explicatur ambigui-
tas verborum Legis: & altera per
æquitatem, qua interpretamur ca-
sum aliquem particularem non com-
prehendi in Lege, quamvis verba Le-
gis clara sint & generalia. Hæc dici-
tur Epikiia.

Quæst. II. *Quenam sunt regula apte
ad rectè faciendam interpretationem doctri-
nalem?*

Resp. Hæ à Doctoribus traduntur.

1. Accipienda sunt verba Legis se-
cundum eorum proprietatem, & usi-
tatam acceptionem, nisi sic accepta
injustitiam vel absurditatem contine-
rent, aut Legem inutilem redderent.
Quia Legislator debet Legem clarè,
ideoque verbis secundum eorum pro-
rietatem & communem significatio-
nem intellectis, exprimere: Alioquin
nihil firmum stabiliret, & errandi oc-
casionem daret. In dubio autem,
usus & acceptio communis verborum
præferri debet eorum proprietati.

2. Correctio Legum vitanda quoad
fieri potest; ex cap. 29. *de elect.* in 6.
Nam ordinariè Legum mutatio noxia
aut incommoda est communitati.

3. Si Legis verba sint æquivoca
vel ambigua, eorum significatio spe-
ctanda est ex antecedentibus & con-
sequentibus: ex materia & circum-
stantiis Legis, atque etiam ex aliis
Legibus, in quibus eadem verba vel
similia in tali & tali sensu accipiuntur,
sed præsertim ex fine Legis, ex cap. 6.

de

de verb. signif. ibi: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi; quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.* Et, ex S. Thoma, in 3. dist. 37. a. 4. *Sicut Lex lata est mensura subditorum in suis actibus, ita hoc ad quod respicit Legislator, quod est Legis intentio & finis, est mensura Legis positivæ.*

4. Lex poenalis, & omnis alia onerosa, strictè interpretanda est, ex reg. Jur. 49. in 6. *In poenis benignior est interpretatio facienda.* In favorabilibus verò lata est facienda, ex reg. 15. Jur. in 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Hinc poenæ non extenduntur ad casum in Lege non expressum. Nec in Legibus poenalibus valet argumentum à pari, imò nec à minori ad majus: nam Legislator potest vellet punire minus crimen, non majus, eò quòd illud sæpius patretur, vel sit periculosus bono communi.

5. Lex generaliter vel indefinitè loquens omnia significata propria comprehendit. Nam verba generalia generaliter accipienda sunt, & ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debemus. Argum. lib. 8. §. de Publician.

6. Lex intelligenda est, & servanda secundum receptam consuetudinem: *Optima enim est Legum interpretatio consuetudo*, lib. 37. §. de Legibus, & cap. 8. de consuet.

7. Aliquando Legislator loquitur de singulari casu vel persona, non quòd velit Legem ad hunc casum vel personam restringere, sed iis utitur exempli gratia: nam exemplum non limitat dispositionem, sed declarat. Quare valet hæc regula: Cum Lex

frequentioris usus causa aliquid decernit, casum minùs frequentem non excludit, sed comprehendit.

8. Lex positiva non semper ob paritatem rationis extendi debet ad casus sub lata verborum forma non comprehensos. Quia non ratio Legis, sed voluntas Legislatoris significata subditis, est Lex & obligat. Hic autem potuit velle ad unum obligare, & non ad aliud, unum crimen punire, non aliud, quamvis esset eadem ratio pro utroque. Legis enim positivæ dispositio omnino pendet à libera voluntate Legislatoris, qui non obligat, nisi ad id, ad quod sufficienter declarat se velle obligare.

Dixi, non semper. Nam lex extenditur ob identitatem rationis in his casibus. 1. Si aliqua iniquitas, vel absurditas sequeretur ex eo quòd Lex non extendatur ad alios casus non expressos. 2. In correlativis: nam dispositum in uno correlativo, censetur esse dispositum in alio, ex l. ult. Cod. de indicta viduit. Sic Lex statuens de uxore, censetur idem statuere de marito: quando est par ratio pro utroque, ut cum agitur de debito conjugali. 3. In æquiparatis & connexis. 4. Cum Lex exprimit rationem, ob quam fertur, secundum multos, extenditur ad casus, in quibus clarè occurrat eadem ratio Legis: quia ubi ratio exprimitur, censetur eadem esse dispositio pro casibus ubi clarè repetitur: neque tunc est interpretatio extensiva, sed declaratio comprehensiva. 5. In judiciis, ex l. 12. §. de Legib. Nam prudentia & recta ratio dicat, ut cum pro aliquo casu decidendo

dendo non est certa Lex, decisio illius petatur à similis casus decisione.

Nota. Particulæ *aut*, *vel*, aliquando accipiuntur copulativè, ex l. *Sape s. de verbor. signif.* ut cum inter illas ponuntur ea, quæ non separantur. Particulæ *seu*, *sive*, plerumque sumuntur copulativè, aliquando tamen disjunctivè.

Quæst. III. *Quandonam licet uti Epikiia?*

Nota. Epikiia est benigna & rationabilis interpretatio casum aliquem particularem, ob suas circumstantias, non comprehendi Lege, quamvis per verba generalia lata: ideoque Legem non obligare in tali casu. Hinc sola Lex positiva admittit Epikiiam, non naturalis: quia sola Lex positiva statuit per verba generalia, quæ restringenda sunt ex æquitate in certis casibus. At Lex naturalis excipit omnes casus excipiendos: est enim ordinatio divina per dictamen rationis intimata de omnibus & singulis, quæ ex natura rei agenda vel omittenda sunt, ad honestè ac rectè vivendum.

Resp. 1. Aliquando necesse est uti Epikiia: quoties nempe secundum verba generalia Legis agendo, fieret aliquid contra rectam rationem vel bonum commune. Nam Lex numquam obligat ad aliquid irrationabile, vel noxium bono communi: ut si, v. g. Lex generatim ferretur, ne aperirentur noctu Portæ civitatis: esset contra rectam rationem & intentionem Legislatoris eas non aperire in eventu, quo copiæ auxiliares admittendæ essent in urbem, alioquin interficiendæ ab hostibus illam obsidentibus.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 2. Uti licet Epikiia, quando evidens est non posse servari legem sine gravi damno, cum quo constet Legem non obligare, saltem si adiri nequit superior. Nam tunc certò & prudenter judicamus Legem non obligare in tali casu.

Resp. 3. In dubio num aliquis casus comprehendatur in Lege, debet consuli superior, ex cap. 31. *de sent. excomm. & l. 1. & ult. Cod. de Legibus.* Si non possit consuli, non licet uti Epikiia, sed servanda est Lex. *Azor & alii*, post. S. Thomam, 2. 2. quæst. 120. art. 1. ad 3. ubi ait: *Interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet absque determinatione principis à verbis Legis recedere. Sed in manifestis non est opus interpretatione, sed executione.* Ratio est, quia in dubiis tutior pars semper eligi debet. Nec tunc absque determinatione superioris formari potest judicium prudens & moraliter certum Legem non obligare.

CAPUT VI.

De Dispensatione.

Nota. **D**ispensatio est relaxatio Legis ad tempus, seu exemptio à Legis obligatione in aliquo casu particulari, ubi Lex cæteroquin obligaret. Hinc differt, 1. Ab interpretatione, qua non relaxatur obligatio, sed solum declaratur Legem non obligare in certis casibus. 2. A privilegio, quod est facultas permanens concessa in perpetuum, &

Q

per

per modum Legis; & sæpe non est contra, sed præter legem. 3. Alicentia seu permissione, quæ non relaxatur obligatio Legis, sed solum apponitur conditio, sub qua Lex non obligat.

Quæst. 1. *Quinam habent potestatem dispensandi?*

Nota. Potestas dispensandi est potestas jurisdictionis, & duplex est, nempe ordinaria, & delegata. Ordinaria est ea, quæ alicui competit ratione officii, seu ex vi sui muneris. Delegata est ea, quæ habetur ex concessione illius, qui habet ordinariam. Hæc conceditur vel ab homine, vel à jure. Si à jure datur, transit in ordinariam, vel ei æquiparatur. Si datur ab homine per privilegium, non expirat morte concedentis. Si verò datur per simplicem commissionem, cessat mortuo vel amoto delegante, si res est integra.

Resp. 1. Ex communi sententia Theologorum, nullus homo habet potestatem dispensandi in Legibus divinis, etiam merè positivis. Quia nemo habet potestatem relaxandi obligationem à Deo impositam, nisi specialem ad hoc potestatem à Deo acceperit. Nam inferior non potest propria autoritate relaxare obligationem impositam à superiore: autoritas enim inferiori non potest superiori prævalere, nec derogare. At nemo accepit à Deo potestatem relaxandi obligationem Legum divinarum: tam talis potestas neque ex Scriptura, neque ex Traditione probari potest: & aliunde non expedit bono Ecclesiæ, quæ non posset suam uni-

tatem, uniformitatem, & constantiam in fide & in cultu divino servare, nisi Leges divinæ essent prorsus hominibus indispensabiles. Præterea Leges merè positivæ à Christo latæ, si ad fidem & Sacramenta, ac Sacrificium Eucharistiæ, quæ sunt religionis nostræ fundamenta, pertinent: ideoque sunt fundamentales, ac proinde debent esse immutabiles respectu omnium: alioqui si mutarentur, mutaretur religio substantialiter. Unde Conc. Trident. sess. 21. cap. 2. clare indicat Ecclesiam non posse mutare substantiam Sacramentorum. Itaque circa Leges divinas etiam merè positivas, Deus solum concessit Ecclesiæ potestatem illas interpretandi, & declarandi casus, ad quos Lex divina non extenditur.

Resp. 2. Potestatem Ordinariam dispensandi in Lege humana habet 1. Is qui eam tulit; nam ejusdem potestatis est ferre Legem & in ea dispensare. 2. Successor Legislatoris cum pari potestate. Nam Si Legislator habet, ergo & is qui habet æqualem, imò eandem potestatem, ex cap. 20. de electione, ubi Innocentius III. de prædecessore suo Legislatore ait: *Qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari post eum, imò eadem potestate functuris, cum non habeat imperium par in parem.* 3. Qui habet potestatem Legislatori superiorem circa eosdem subditos. Nam si inferior habet potestatem ordinariam dispensandi, à fortiori habet ejus superior, qui etiam potest Legem inferioris abrogare.

Hinc Papa habet potestatem ordinariam dispensandi in omnibus Legibus Ecclesiasticis, etiam ab Apostolis latis: qui parem habet jurisdictionem cum Petro Apostolorum Principe, cujus est successor.

Resp. 3. Inferior non habet potestatem dispensandi in Lege superioris nisi ex ejus concessione. Quia 1. Ex Clement. 2. *de elect. Lex superioris per inferiorem tolli non potest.* 2. Inferior non potest tollere obligationem impositam à superiore sine ejus consensu. Nam inferior non potest derogare, nec prævalere auctoritati superioris: alioqui inferior esset ipsi superiori superior.

Potest tamen inferior habere Potestatem dispensandi delegatam. Quia superior potestatem dispensandi exercere potest per alium, & sic eam alteri concedere: nam *potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum. Reg. Jur. 68. in 6.*

Hinc 1. Episcopi & omnes alii Prælati Papa inferiores, non habent potestatem ordinariam dispensandi in jure communi & Legibus Papæ, ex cap. 15. *de tempor. ordin.* ubi damnatur Episcopus quod uno die plures ordines, licet de mandato Metropolitani, contulisset; eo quod dispensatio in hoc non fuerit à canone concessa. Habent tamen delegatam in certis casibus: nam dispensare possunt in Lege communi ex concessione Concilii vel Papæ expressa vel tacita, aut legitime præsumpta. Unde possunt non solum quando in Lege expresse dicitur Episcopos posse dispensare in ea, ut patet:

sed etiam quando est consuetudo dispensandi, ex cap. 13. *de foro compet.* vel quando necessitas dispensandi in aliqua Lege sæpe occurrit, ut in festis & jejuniis; vel quando dubium est an res egeat dispensatione; vel quando occurrit gravis ac urgens necessitas dispensandi, nec potest recurri ad Papam, aut periculum est in mora, ob scandalum, aut gravissimum detrimentum imminens. Nam in his casibus ex communi sententia censetur potestas dispensandi Episcopo concessa, cum hoc postulet bonum commune, sitque necessarium ad ordinarium & rectum regimen animarum.

2. Episcopus vel Archiepiscopus non habet potestatem dispensandi in Legibus Concilii provincialis, aut rationalis, nisi ex concessione ejusdem Concilii vel Papæ. Quia sunt Leges conditæ auctoritate superiori: nam Concilium provinciale est unum corpus mysticum habens propriam & distinctam jurisdictionem majorem jurisdictione singulorum Episcoporum, qui proinde subjiciuntur ejus Legibus. Aliud est de Legibus latis ab Episcopo in Synodo diocesana, vel de consensu Capituli. Nam Episcopus habet potestatem ordinariam in iis dispensandi, quia sive in Synodo, sive in Capitulo, tota potestas condendi Leges penes Episcopum est; neque ex Episcopo & Parochis aut Canonicis, fit corpus mysticum, quod jurisdictionem habet majorem jurisdictione Episcopali.

3. Archiepiscopus non habet potestatem ordinariam dispensandi in

Legibus Episcoporum suæ provinciae. Quia non est superior Episcopi, neque ejus diocesani, nisi cum actu visitat diocesim, aut in casu appellationis.

Nota. Prælati, qui habent potestatem dispensandi quoad Leges, vota & juramenta, possunt etiam secum dispensare saltem indirectè, committendo scilicet alteri potestatem dispensandi secum. Quia Prælati non sunt deterioris conditionis quàm subditi, qui in promptu habent à quo possint dispensationem accipere. Imò id possunt etiam directè & immediatè per se: quia hoc nullo jure prohibetur. Nec repugnat, quòd quis in se exerceat jurisdictionem omnino voluntariam, quæ non sit condemnativa nec absolutiva: nam ad hoc per se non requiritur distinctio personarum.

Quæst. II. An peccat qui dispensat etiam in propria lege sine justa causa?

Resp. Affirm. Ita communiter. Quia 1. irrationabiliter ab onere liberat eum, qui non est eximendus: quod est peccatum acceptionis personarum, & contra justitiam distributivam. 2. Superior ex officio tenetur procurare bonum commune per legum observationem, & fideliter ac prudenter uti sua potestate, in ædificationem, non in destructionem: quod non facit dispensans sine justa causa, sed potius dissipat crudeliter, ut ait S. Bernardus lib. 3. de consid. 3. Unicuique aperit aditum ad transgrediendas Leges, ut ait Conc. Trident. sess. 20. cap. 18. Enimverò subditi facillè putant idem sibi licere quod aliis, qui nullam specialem causam habent, &

quorum exemplo ad violationem Legum incitantur.

Hinc sine causa dispensans peccat mortaliter, si materia gravis est. Ita Covarr. Suarez, Sanchez, Valent. & alii. Nam peccat in re gravi contra officium proprium, contra bonum commune, item contra charitatem, præbendo multis occasionem peccandi. Peccat verò venialiter, per se loquendo, si materia levis est, nempe si obligatio Legis sit tantum sub veniali.

Hinc peccat etiam subditus, qui dispensationem petit sine justa causa: nam inducit superiorem ad peccandum; imò qui ultrò oblata acceptat, quia cooperantur peccando superioris.

Nota. 1. Non requiritur talis causa dispensandi, propter quam superior teneatur dispensare: sed ea sufficit, quæ apta sit ad movendum rationabiliter superiorem ut benignius agat cum inferiore, illum liberando ab obligatione Legis, quæ alioquin non desineret; & tunc dispensatio data vocatur gratia.

2. Si causa talis sit, ut superior saltem ex charitate teneatur dispensare, non idcirco subditus liber est ab obligatione, si negetur dispensatio. Quia per hanc causam sine autoritate superioris non tollitur obligatio Legis.

3. Ex Jure canonico, triplex est generatim causa justa dispensandi, scilicet pietas, necessitas, & utilitas communis, vel etiam privata petentis, quæ redundet in bonum commune; nam dispensatio debet semper saltem mediata & ultimata cedere in bonum commune; alioquin est illicita

&

& infidelis, ut docet Suarez post S. Thom. Sufficit tamen, quod detur propter bonum rationabile personæ privatæ, quod in aliorum damnum non cedat: hoc ipso enim redundat in bonum commune, postulans ut superior singulorum etiam bonum procuret, quantum fieri potest absque jactura boni communis. Quare S. Thomas docet dispensationem rectè dari, quando Lex, quæ communitati expedit, huic personæ non expedit propter periculum mali, vel impedimentum majoris boni.

Quæst. III. *An dispensatio sine justa causa scienter data, valida est?*

Resp. I. Ex communi Theologorum sententia, est valida, quamvis illicita, si detur à Legislatore, vel ab ejus successore aut superiore. Quia obligatio Legis positivæ, sicut ipsa Lex, ut sit & perseveret, pendet à libera voluntate Legislatoris, & à libera applicatione juris, quod habet ad obligandum: Ergo etiam pendet à libera voluntate succedentis cum æquali potestate, & à fortiori superioris. Ergo si Legislator, vel ejus successor, aut superior, non vult subditum Lege obligari, revera is non obligatur. Et verò Legislator potest sine justa causa tollere obligationem Legis respectu omnium, ipsam Legem abrogando; Ergo à fortiori potest illam tollere respectu aliquorum in certis casibus, dispensando cum illis, licet remaneat respectu aliorum.

Equidem Legislator non potest ferre Legem sine justa causa, quia non potest sine justa causa obligare subditos. At potest, etiam sine justa cau-

sa, non obligare: nam ad hoc sufficit quod obligare nolit. Ergo cum Legislator possit sine justa causa nolle obligare, potest etiam sine justa causa non obligare.

Resp. 2. Invalida est dispensatio sine justa causa data ab inferiore & delegato. *Ita omnes, teste Suarez.* Quia inferior & delegatus non habet potestatem dispensandi sine justa causa: nam superior non censetur talem potestatem ei concedere, cum id non possit licite; non enim censetur velle peccare. Non minus autem peccaret superior, si inferiori concederet potestatem dispensandi sine justa causa, quàm si ipse sine ea dispensaret. Porro hoc est discrimen inter superiorem & delegatum, quod superior habeat ex vi muneris sui potestatem dispensandi, & Lex pendeat ab ejus voluntate: at delegatus non habet potestatem nisi eam, quam superior ei concedit.

Hinc Episcopus, justa causa deficiente, invalidè dispensat in Lege jejunii, abstinentiæ, &c. *Covarr. Navarr. Sylvest. & alii.*

Quæst. IV. *An licet uti dispensatione valida sine justa causa obtenta?*

Resp. Non licet, sed subditus ea utens peccat eadem specie peccati, cujus est violatio illius Legis. Quia quamvis non amplius obligetur ex vi Legis humanæ ad actionem vel omissionem per illam præscriptam, cum talis obligatio sublata sit per dispensationem; obligatur tamen ad illam ex vi Legis naturalis præcipientis uniformitatem membrorum in servanda Lege propter bonum commune, &

vetantis ne quis ab onere communi se subtrahat sine iusta causa, & ne pars absque ratione discrepet à suo toto: nam (ut ait S. August. lib. 3. Confess. c. 8.) *Turpis omnis pars est suo universo non congruens*, scilicet sine rationabili causa, qualis non est dispensatio iniusta, & repugnans bono communi. Enim verò Legislator ipse peccat, si sine rationabili causa Legem suam non servet: Ergo etiam & ipse subditus. Ob eandem rationem, cessante causa dispensationis, cessat usus ejus esse licitus.

Qui tamen tali dispensatione utitur, non incurrit censuras & poenas Lege humana impositas; quia per dispensationem validam tollitur obligatio orta à Lege humana: quare solum peccat contra Legem naturalem præcipientem idem, ad quod alii tenentur. Cujus quidem peccati gravitas & species petenda videtur à gravitate materiæ, & specie actus per Legem humanam præscripti; in quo Lex naturalis præcipit conformitatem. Nam Legis naturalis obligatio accomodatur materiæ gravitati, & eam præscribit ex eodem motivo, quo Lex humana. Unde videtur peccare mortaliter contra temperantiam, qui non servat Legem jejunii ex dispensatione sine iusta causa obtenta. Alii tamen censent talem tantum obligari ex iustitia legali aut distributiva, & Legem naturalem tunc non tam severe obligare.

Obj. 1. Subditus utens dispensatione sibi concessa quamvis sine iusta causa utitur jure suo. Ergo non peccat.

Resp. Nego ant. Quia tenetur adhuc

servare Legem. Nam quamvis non obligetur amplius ex vi Legis humanæ, tamen adhuc ad actum, in quo dispensatus est, obligatur ex vi Legis naturalis, præcipientis uniformitatem, & vetantis ne quis oneri communi se subtrahat sine iusta causa, qualis non est dispensatio iniusta & irrationabilis.

Obj. 2. Ergo nullum est discrimen inter dispensatum sine iusta causa, & non dispensatum. *Resp.* Neg. Hoc enim inter utrumque intercedit discrimen, quòd sic dispensatus obligetur tantum vi Legis naturalis, nec contrahat poenas ac censuras per Legem inflictas. At non dispensatus obligatur non solum vi Legis naturalis uniformitatem inter membra ejusdem communitatis præcipientis, sed etiam vi Legis humanæ. Unde non servando Legem, incurrit poenas per Legem inflictas, & gravius peccat, quia peccat contra duplicem obligationem, alter verò contra unicam.

Nota. Quamvis inferior dubitet utrum ratio petendi dispensationem sit sufficiens, non tamen peccat illam sincerè proponendo superiori, aut utendo dispensatione, si detur; modò dubium deponat conformando iudicium suum iudicio superioris, qui prudenter judicasset causam dispensandi sufficientem fuisse, præsumendus est, nisi oppositum constet, aut sit multò probabilius.

Quæst. V. *Quandonam dispensatio invalida est ex parte petitionis?*

Resp. Nulla est dispensatio, si sit subreptitia vel obreptitia. Quia tum superior non intendit dispensare, nec dispensat nisi sub hac tacita conditione:

27 an licet aliquando revelare crimen occultum
alterius? R. Crimen, quod introiit per Confessione
Sacramentalem, et licet reuelate R. ex Communi
Sententia revelare licet crimen occultum, quando ne-
cesse est ad averterendum grave damnum innocentis, quia
nocens non habet jus retinendi famam cum gravi da-
mino alterius, et quia bonum innocentis preferri debet
bono nocentis. Idem dic. ob bonum spirituale nocentis, quia
bonum spirituale ipsius preferri debet bono fame.

R. Delogere alicuius occultum crimen sine iusta causa
est mortale peccatum. quia quilibet jus habet ne dif-
famez ex quo si patiat proximus damnum, Tetra-
hens ad restitutionem tenet. damni cum fama.

R. Si revelatio criminis et conjuncta cum graviori Cri-
mine, quod est publicum, videt. et augere infamiam et
Communi Sent. et et peccatum saltem mortale.

R. qui falsum crimen imponendo diffamavit aliu, te-
net etiam cum iuramento resarcire injuriam illatam
licet ipse sit infamandus, quia sua culpa imponere
debet tale onus: qui autem verum alterius crimen
sed occultum revelando diffamavit, ad restitutionem
fame tenet, dicendo se iniuste diffamasse. Sed non
debet dicere falsum se dixisse, quia menti, et sic
peccaret, nam non sunt facienda mala, et eveniant boni.

Nota qui per levia furtiva, licet diversis personis quan-
tatem notabilem implevit, et Communi Sententia pec-
cat mortaliter, quia vult alienum habere in magna
quantitate. et tenet ad restitutionem, si restituti fie-
ri nequeat singulis, quibus res levis subtracta est pro-
pter infamiam, debet fieri pauperibus, quia impotenti-
bus gravi suo incommodo excusat a restitutione illis, qui
bus fieri debet.

Nota qui bona fide rem possidet, postea incipiat dubitare, an sit aliena, tenet veritatem diligentem conquirere. Quod si post diligentem inquisitionem non appareat probabilis rem esse alienam, manet in possessione bona fidei, nec tenet restituere, quia in tali dubio melior est conditio possidentis.

It. An qui debet utrum solverit debitum, tenet illud adhuc integrum solvere, si certo scire non possit de solutio.

R. Tenetur, quia debito certo non satis fit, per solutionem non certam.

De Jejunio. Lib. I. ex Raphata Joel cap. 2. conet. Dicit Deus, Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu, et in planctu.

ne: Si res ita sit, & nihil occultetur, propter quod dispensaturus non esset, aut saltem nisi cum certo onere vel limitatione; nec voluntarium est, si ignoretur quod agitur, ex cap. 7. de fide instrument. ubi Innocentius III. ait: Si tales per suppressionem veritatis, aut falsitatis expressionem litteras nostras, etiam certas confiterit impetrasse, carere volumus impetratis: & eis non obstantibus, ad voti executionem compelli.

Dispensatio autem subreptitia est ea, quæ obtinetur per reticentiam veritatis exprimendæ, seu eorum, quæ exponi debent in petitione juxta jus & stylum. Obreptitia est, quæ obtinetur per expressionem falsitatis, qua cognita non fuisset data dispensatio. Hæc vocatur etiam aliquando subreptitia, & utraque sæpe in jure confunditur: eo quod utraque nullas vires habeat.

Itaque invalida est dispensatio. 1. Si retineatur licet inculpate aliquid ad rem petitam spectans, vel aliquid eorum, quæ secundum jura & stylum exprimi debent, ex cap. 2. de filiis presbyt. in. 6. quia superior non intendit dare dispensationem, nisi ad sint conditiones, quæ ad ipsam intrinsecè spectant, & quæ jus, stylus, consuetudo, & Leges seu regulæ Cancellariæ exigunt, ut cognoscatur qualis sit gratia, quæ postulatur; & sine horum omnium cognitione superior non vult dare gratiam qualis petitur, cum eam ut talem ignoret. 2. Nulla est, si obtineatur ex causa finali falsa, cap. 20. de rescript. quia superior non vult dispensare sine justa & vera causa, nec potest cenferi

velle peccare. Idem dic si duæ causæ allatæ sint, una vera, & altera falsa, & vera per se non sufficit ad dispensationem æquam & rationabilem, secus si sola causa impulsiva sit falsa, ex eod. cap. Causa autem finalis est ea, quæ immediatè pertinet ad rem petitam, & ob quam conceditur gratia, ita ut ea non existente, aut nullo modo, aut non nisi cum quibusdam conditionibus & limitationibus concessa fuisset. Causa verò impulsiva dicitur ea, propter quam dispensans facilius dispensat, ita tamen ut sine illa secundum rectam rationem & causæ meritum dispensaturus esset eodem modo.

Quæst. VI. An valet dispensatio, si post petitionem causa cesset?

Resp. 1. Nulla est dispensatio, si ejus causa finalis non subsistat tempore, quo conceditur à Papa vel Pœnitentiario, cap. 9. de rescript. in 6. quia non volunt concedere dispensationem, nisi ob causam, quæ tunc subsistat: alioqui essent iniqui dissipatores, & sine causa dispensarent. Idem est, si causa non persistet eo tempore, quo Commissarius, nempe Episcopus vel Confessarius dispensat: quia cessante causa finali mandati cessat mandatum, si res integra sit, ex cap. 30. de prob. in. 6. At hic antequam Commissarius dispense, res est adhuc integra. Præterea Commissarius non potest dispensare nisi sub hac conditione apponi solita, aut saltem subintellecta, si preces veritate nitantur: quæ exigat ut causa finalis verè persistet tempore, quo datur dispensatio, & quo examinata precum veritate executioni mandatur à Commissario: alioquin

quin delegaretur potestas dispensandi sine causa existente, quod illicitum est. Hinc si ob causam legitimandæ proles ex consanguinea susceptæ petatur dispensatio in impedimento, sed ante obtentam vel à Commissario datam dispensationem proles moriatur, non valet, nec potest executioni mandari.

Resp. 2. Si post dispensationem obtentam, examinatam, & datam à Commissario cesset causa finalis ante illius usum, v. g. proles moriatur ante contractum matrimonium, controversa est. Alii putant tunc etiam valere dispensationem super impedimento: quia in litteris dispensatoriis conceditur dispensatio sub hac sola conditione jam posita; *si preces veritate nitantur*, cum nempe à Commissario examinatur petitio dispensationis. Sanchez verò cum multis docet generatim tunc cessare dispensationem. Quia superior non vult eam valere in casu, quo cessat ejus causa legitima: alioqui peccaret essetque iniquus dispensator, concedendo facultatem agendi contra Legem non subsistente iusta causa. Unde in omni dispensatione subintelligitur hæc conditio, *Modò causa permaneat tempore executionis*. Idque videtur certum, dum dispensatio non est super impedimento, sed super observantia alicujus præcepti, v. g. officii, jejunii, &c. Tunc enim si ante illius usum causa cesset, manet obligatio servandi præceptum: quia non est mens superioris ab ea liberare sine causa subsistente tempore quo urget ipsa obligatio; cum hoc

non possit licite velle: & quia Lege naturali, à qua nemo potest dispensari, pars tenetur se toti conformare, cessante causa exemptionis.

Item si initio usus subsistebat causa, sed postea cesset, & dispensatio habeat effectum successivum, sitque virtualiter multiplex; tum hæc quoque cessat cessante ejus causa. Sic si quis propter infirmitatem, quæ perpetua fore videbatur, à Lege jejunii dispensationem sine limitatione obtinisset; si postea convalescat, rursus tenetur jejunare. Quia cum obligatio jejunii sit successiva & multiplex, sive cum tot sint obligationes jejunandi, quot sunt dies Quadragesimæ, non possunt tolli, nisi per totidem dispensationes; nam pro singulis diebus opus est dispensatione virtualiter nova, ac proinde requiritur iusta causa, quæ singulis illis diebus subsistat. Nec debet præsumi esse mens fidelis dispensatoris velle liberare ab aliqua obligatione sine iusta causa subsistente tempore obligationis, cum id licite non possit.

Si verò dispensatio sit super impedimento matrimonii, vel irregularitate seu inhabilitate, & jam executioni mandata fuerit, non cessat dispensatio cessante causa: ut si quis ob parentum inopiam dispensationem ad Ordines obtinuit, sed post susceptos Ordines cessat paupertas, non ideo cessat dispensatio super irregularitate, sed talis licite exercet Ordines: quia non redit impedimentum semel absolute sublatum per dispensationem; & quia *factum legitime retractari non debet*,
licet

Incet casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari. Reg. 73. Jur. in 6.

CAPUT VII.

De Abrogatione & Cessatione Legis.

Nota. **L**egis abrogatio, derogatio, & cessatio inter se differunt. Nam abrogatio est totius Legis abolitio: Derogatio est Legis adhuc vigentis imminutio secundum aliquam sui partem, seu abolitio partis Legis: *Derogatur Legi, cum pars detrahatur: abrogatur Legi, cum prorsus tollitur, l. 102. §. de verbor. signif.* Cessatio verò est simplex & pura desertio Legis per se ipsam.

Quæst. I. An Lex potest valide & licite abrogari?

Resp. 1. Princeps potest validè, etiam sine justa causa, abrogare Legem à se, vel à suo prædecessore, aut inferiore latam. Probatur 1. pars. Quia Lex positiva, ut sit & ut conservetur, pendet à libera voluntate Legislatoris: nam Lex est actus, & applicatio potestatis præcipiendi, & obligandi subditos. Hæc autem applicatio est actus liber voluntatis Legislatoris. 2. Quia qui succedit Legislatori cum pari potestate, potest id totum quod Legislator poterat. 3. Quia jus & voluntas superioris prævalet juri & voluntati inferioris.

Resp. 2. Inferiores non possunt abrogare Leges superiorum sine eorum concessione, ex *Clement. de elect.* Quia potestas & voluntas inferioris non po-

Ant. Th. Moral. P. I.

test prævalere potestati & voluntati superioris: alioqui inferior esset ipso superiore superior.

Resp. 3. Legem sine justa causa abrogans peccat. Nam hoc bono communi nocet, & parit contemptum Legum, ac inconstantiam regiminis. Non peccant tamen subditi non servando Legem sic abrogatam, quia ejus obligatio sublata est respectu omnium, cum validè sit abrogata.

Nota. Lex abrogatur tripliciter. 1. Per simplicem revocationem. 2. Per desuetudinem, vel contrariam consuetudinem expressè aut tacitè à superiore approbatam, vel legitimè præscriptam. 3. Per aliam Legem, qua vel declaretur revocatio prioris, vel contrarium priori Legi statuatur: nam si Lex posterior stare nequeat cum priori, illam revocat, cum ei opponatur. Leges tamen speciales per posteriores generales non abrogantur, sine expressa mentione, vel clausula saltem generali expressè derogatoria. Quia, ut docent communiter Canonistæ, Princeps censetur ignorare Legem specialem, cujus expressam mentionem non facit, vel cui non derogat expressè. Unde cum voluntas non feratur in incognitum, non censetur velle illi derogare per Legem generalem carentem clausula derogatoria Legis specialis, ex cap. 1. *de constit. in 6.*

Quæst. II. Quando nam Lex cessat per seipsam?

Resp. Ex communi sententia cessat. 1. Quando elapsum est tempus, ad quod lata est. 2. Quando, propter mutationem materiæ, vel circumstan-

R

tiarum,

tiarum, facta est injusta, aut inutilis bono communi: nam Lex omnis est essentialiter honesta & utilis communitati. 3. Quando cessat respectu communitatis tota & adæquata ratio seu causa finalis propter quam lata est, Nam Lex non obligat, nisi quamdiu Legislatores vult ut obliget; imò lex ipsa saltem ex parte est ipsa Legislatoris, jus suum ad obligandum subditos applicantis, voluntas moraliter perseverans, unde Lex non perseverat, nisi eadem voluntate moraliter perseverante. At voluntas obligandi non perseverat moraliter cessante tota & adæquata causa, propter quam lex lata est: nam cessat volitio cessante motivo volendi, seu causa finali propter quam volumus; actus enim volendi nec esse nec perseverare potest sublato ejus objecto formali, nempe motivo.

Si tamen ratio seu causa legis cesset solum respectu aliquorum privatorum, lex non cessat, sed semper obligat etiam illos privatos. Ita Suarez, Azor, Layman, & alii commun. quia Legislatores vult, ut omnes Lege teneantur, quamdiu illa lex utilis est bono communi, & honestè servari potest. Nam Legis observatio in tali casu confert ad illius vigorem ac robur, & ad bonum commune exigens membrorum conformitatem: alioquin daretur subditis occasio sæpe eludendi Leges; nam sibi quisque facile fingeret finem Legis respectu sui cessare. Quare bonum commune exigit, ut tunc Lex obliget.

CAPUT VIII.

De Lege pœnali & irritante.

Nota. **L** Ex pœnalis est ea, quæ pœnam expresse apponit transgressoribus. Alia est pure pœnalis, & alia mixta.

Quæst. I. An extant Leges pœnales?

Resp. I. Ex communi sententia, extant Leges pœnales mixtæ, quæ obligant in conscientia absolutè sub culpa & pœna. Nam Lex pœnalis mixta est ea, quæ præcipit aliquid faciendum vel omittendum, & simul pœnam transgressoribus imponit: ideoque duo præcepta continet, unum faciendi, vel omittendi aliquid: aliud subeundi pœnam appositam, si secus fiat. At omne præceptum legitimum obligat in conscientia. Ergo. Et verò impositio obligationis ad utrumque bono communi expedit, & sæpe necessaria est: nam sæpe una obligatio sine altera non esset satis efficax ad consequendum finem Lege intentum; utraque autem simul valdè urget observationem Legis.

Porrò Leges, in quibus apponitur pœna cum verbis præcipiendi vel prohibendi, sunt pœnales mixtæ, nisi Legislatores, vel consuetudo declararet esse purè pœnales. Nam Lex aliquid præcipiens vel vetans non apponendo pœnam, obligat absolutè sub culpa: Ergo etiam sic obligat apponendo pœnam; nam pœna præcepto apposita, non tollit ejus obligationem, sed potius confirmat.

Resp.

Resp. 2. Extant etiam Leges purè poenales. Nam Lex purè poenalis est ea, quæ præcipit tantum disjunctivè, ut vel fiat id quod statuitur, vel certa poena subeatur: unde unicum continet præceptum, illudque disjunctivum, scilicet faciendi, omittendive aliquid, vel subeundi poenam aliquam, si illud fiat aut omittatur. At extant ejusmodi Leges aliquæ: nam tales sunt constitutiones seu Leges quarundam Religionum, ut de sua testatur S. Thomas. 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 1. Et verò quidni darentur tales Leges, cum sæpe magis expediant saluti ac bono spirituali subditorum? sæpe enim per illas subditi sufficienter impelluntur timore poenæ ad actum præscriptum, & tollitur periculum peccandi, quod aliàs esset.

Observ. 1. Duplex est poena, una propriè dicta; quæ est malum seu incommodum aliquod naturæ, vel voluntati contrarium, ad vindicandam culpam aliquam inflictum. Et altera impropriè dicta, quæ est onus quoddam vel incommodum impositum non propter culpam; sed propter aliam causam, putà ut illius metu impellamur ad aliquid faciendum, vel omittendum. De hac intelligi debet regula 23. Jur. in 6. *Sine culpa, nisi subfit causa, non est aliquis puniendus.*

2. Lex purè poenalis obligat quidem in conscientia & sub culpa, sed solum disjunctivè vel ad actum præscriptum, vel ad poenam impropriè dictam subeundam: quia alterutrum tantum præcipitur. Hinc

subditus omittendo actum peccat, nisi paratus sit ad poenam illam subeundam: nam semper est contra rectam rationem & legem divinam, non obedire superiori præcipienti, eo modo scilicet & quatenus præcipit.

3. Lex certam poenam apponens, cognoscitur esse purè poenalis, vel ex verbis Legislatoris, quibus declarat se velle obligare disjunctivè tantum ad actum aut ad poenam: vel ex ipsa forma Legis, ut si disjunctivè præcipiatur vel prohibeatur aliquid, v. g. *Nullus tales merces evehat, vel solvat 50. nummos:* tunc enim datur optio ad alterutrum: vel si Lex non feratur per modum præcepti aut prohibitionis, ut *Qui venaturus est, centum libras solvet:* nisi poena sit gravissima, vel censura, aut ex circumstantiis, aut materia verisimilius appareat contrarium. Item lex purè poenalis cognoscitur ex communi sapientum interpretatione, vel ex consuetudine, quæ est optima Legum interpret.

Quæst. II. An & quando Lex poenalis obligat ad subeundam poenam ante omnem sententiam Judicis?

Nota. Poena alia est lata, quæ ipso facto, seu sola culpæ admissione infligitur per Legem; & altera ferenda, quæ statuitur infligenda per Judicem. Item duplex est sententia Judicis, una condemnatoria, per quam reus à judice condemnatur ad certam poenam; altera criminis declaratoria, per quam Judex declarat aliquem incidisse in crimen, propter quod poena ipso facto contrahitur, & eam subeundam esse. Hic

non agitur de pœna sententiæ ferendæ; nam patet reum non obligari ad eam persolvendam donec Judex eum condemnaverit. Lex enim statuit solum eam à judice esse infligendam.

Resp. 1. Ex communi sententia, reus tenetur ante sententiam Judicis, etiam declaratoriam, subire pœnas ipso facto latas, sive illæ pœnæ sint passivæ, quæ nullam rei actionem requirant, ut sunt censura, irregularitas, privatio vocis passivæ & activæ, irritationes contractuum, inhabilitas: sive sint privativæ, quæ irritent actum vetitum, & rerum inhabilem reddant, licet executioni mandari nequeant sine rei actione: sive sint activæ, sed moderatæ, ut sunt recitatio aliquarum precum, jejunium, moderata corporis castigatio, multa pecuniaria, & similes. Constat 1. Ex communi Ecclesiæ sensu & usu. 2. Quia Legislatores potest per suam Legem infligere & exequi pœnas ejusmodi, quoties hic modus infligendi & obligandi ad illas necessarius est, aut valde expedit bono communi, sicut reipsa saepe expedit. Nam Legislator habet potestatem ad ea omnia, quæ expediunt bono communi. 3. Non minor est potestas obligativa in Lege, quam in sententia Judicis: cum Lex sit actus immediatè procedens à Principis potestate, sententia verò sit à potestate delegata Principis; & Legislatores potest per suam Legem infligere & exequi pœnam, quam potest per judicem, qui ab eo totam suam potestatem accipit,

quando per talem modum exequendi pœnam, pœna non redditur nimis acerba, & moraliter impossibilis. Ergo si reus tenetur subire & exequi pœnam per sententiam Judicis infligendam, tenetur etiam subire & exequi pœnam per Legem infligendam, si illa pœna ut statim & ante omnem sententiam à reo persolvenda, non sit nimis acerba, & moraliter impossibilis. Quod addo, quia Lex humana debet esse tolerabilis, accommodata imbecillitati ac conditioni humanæ; alioquin esset occasio multarum transgressionum, & ideo magis obesset quam prodesset.

Resp. 2. Ex communi sententia, reus non tenetur ante sententiam declaratoriam subire pœnam ipso facto latam, quæ executioni mandari nequit sine actione rei, si illius executio sit admodum acerba & difficilis, ut confiscatio omnium bonorum, privatio beneficii justè possessi, &c. nisi addantur aliæ voces plus significantes, v. g. ut nulla alia præmissa monitione, & ante omnem declarationem, & promulgationem sententiæ sit privatus beneficio, &c. Quia 1. communis usus tales Leges sic interpretatur: & aliunde voces, ipso facto, ipso jure, in illis Legibus positæ sufficientem effectum habent: nam significant ad pœnam statutam contrahendam non requiri sententiam condemnatoriam, sed sufficere declaratoriam, faciuntque ut pœna illa extendatur ac retrahatur usque ad diem commissi criminis: ita ut alienatio, v. g. bonorum à die commissi

commisſi criminis facta, reſcindi que-
at. 2. Cap. 19. *de heret. in 7.* cū ſta-
tutum eſſet bona hæreticorum eſſe
ipſo jure conſiſcata, mox additur, ne
executio conſiſcationis fiat ab ullo
Principe ſæculari, donec à Judice
competente ſententia ſuper eodem
crimine fuerit promulgata.

Quæſt. III. *An ignorantia excuſat à rea-
tu pœna?*

Reſp. 1. Omnis ignorantia, quæ
excusât à culpa, excusât etiam à rea-
tu, ſeu debito pœnæ propriè dictæ,
ex cap. 9. *de cler. excomm.* Quia pœ-
na propriè dicta ſtatuta eſt ob cul-
pam, & hanc neceſſariò ſupponit. Er-
go quod tollit culpam, tollit meri-
tum ac reatum pœnæ.

Hinc 1. qui Legem aliquam non
ſervavit ex ignorantia inculpabili, non
tenetur in conſcientia ad pœnam ſub-
eundam, quamvis Lex eam imponat
ipſo facto. Quòd ſi condemnatur
à Judice, quia non poteſt probare
ſuam inculpabilem ignorantiam, de
qua certus eſt, poteſt pœnam vitare,
modò id ſine publica reſiſtentia &
ſcandalo fiat. 2. Ignorantiam excu-
ſans à culpa, excusât etiam ab irregu-
laritate ex delicto: quia hæc eſt pro-
priè pœna, aut ſaltem eam ut cau-
ſam ſupponit: ſecùs de irregularitate
ex defectu, quia non eſt propriè pœ-
na, nec ſupponit culpam, ſed ſolùm
factum aliquod, quod non impedit
ignorantia.

Reſp. 2. Ignorantia excuſans à cul-
pa mortali, licet non excuſet à venia-
li, excusât à pœna gravi Legis. Quia
gravis pœna non imponitur per Le-
gem humanam, niſi propter gravem

culpam: nam Lex humana debet eſſe
tolerabilis, & accommodata condi-
tioni humanæ, nec moderationem
rationabilem & æquitatem excedere
debet. Quòd ſi pœna ſit levis, & ta-
lis, quæ cadere poſſit in culpam ve-
nialem, tunc ignorantia non excu-
ſans à veniali, non excusabit ab illa.

Reſp. 3. Ignorantia, quæ non ex-
cusât à culpa gravi, non excusât à pœ-
na, niſi in Lege addatur verbum,
quod dolum aut ſcientiam requirat.
Quia cum tali ignorantia ponitur cul-
pa propter quam pœna ſtatuitur.

Dixi, *niſi in Lege*, &c. propter quas-
dam Leges in quibus additur: *Qui
ſcienter, vel temerè hoc fecerit: ſi quis
præſumpſerit*, aut aliud æquivalens,
quod ſcientiam requirit. Tunc enim
pœna non contrahitur, niſi culpa fiat
ex ſcientia, vel ex ignorantia affecta-
ta, quæ æquiparatur ſcientiæ: quia
Legiſlator (ut verba Legis indicant)
non vult punire transgreſſionem Le-
gis licet mortalem, niſi habeat talem
modum gravitatis, ut nempe fiat ex
certa ſcientia & temeritate, quæ cir-
cumſtantia multum auget culpam.
Hinc ignorantia affectata numquam
excusât à pœna gravi, quia meritò
æquiparatur ſcientiæ, cum includat
ſcientiam periculi directè voliti, con-
temptum Legis, temeritatem ac præ-
ſumptionem; & auget culpam pro-
pter majorem affectum peccandi.

Reſp. 4. Ignorantia licet invincibilis
ſolius pœnæ non excusât à pœna, quæ
ſaltem non ſit cenſura. Quia 1. Ig-
norantia ſolius pœnæ non excusât
à culpa, propter quam eſt obligatio ad
pœnam Lege ſtatutam. Et ideo Deus

infideles poena aeterna ob peccata mortalia punit, quamvis invincibiliter ignorent talem poenam illis debitam esse. Item homines mortis poena mulctant fures, quamvis eam ignorantes. 2. Poena non debet esse voluntaria sicut culpa: imò magis est poena dum est involuntaria.

Sed an qui ponit actum aliquem Lege divina & humana prohibitum, excusatur à poena Legis humanae, si ignoret inculpabiliter solam Legem humanam?

Resp. Non videtur excusari, regulariter loquendo. Quia talis ignorantia non tollit omnem causam poenae, nempe culpam. Nam si hoc casu violatur culpabiliter Lex divina; & Lex humana non solum intendit punire transgressionem suam voluntariam, sed etiam culpam contra Legem Dei commissam: & aliunde notitia poenae non est necessaria ad contrahendam ipsam poenam. Hinc rebaptizans fit irregularis ex delicto, licet ignoret invincibiliter Legem Ecclesiasticam de hoc latam, si norit divinam.

Dixi *regulariter*. Nam 1. excipiuntur censurae, à quibus excusat semper ignorantia invincibilis Legis Ecclesiasticae, eo quod requirant contumaciam contra Legem Ecclesiasticam, qua caret is qui ignorat invincibiliter talem Legem. 2. Si poena extraordinaria sit, minui debet: quia minor est contemptus, ideoque culpa minorem poenam meretur.

Quaest. IV. Quid est Lex irritans, & quinam ejus effectus?

Resp. 1. Lex irritans est ea, quae statuit actum aliquem esse invalidum. Constat autem actum, qui fit contra

talem Legem, esse nullum etiam in foro conscientiae. Quia in Ecclesia & in Republica est potestas legitima irritandi actus, sive praescribendo certam formam actui, cujus defectus impediatur actuum valorem & obligationem, sive subditos reddendo inhabiles ad certos actus. Nam talis potestas ad bonum commune & rectam ac efficacem gubernationem requiritur, cum sine tali potestate, fraudes, pericula, aliaque gravia incommoda impediri saepe nequeant.

Resp. 2. Invincibilis ignorantia Leges irritantis non impedit irritationem actus factam immediate propter bonum commune. *Indubitatum est apud omnes*, ait Suarez. Quia irritatio non supponit culpam, cum imposita sit non propter illam, sed propter bonum commune, quod postulat ut Lex irritans habeat effectum suum pro isto & omni alio casu. Ergo à fortiori nec metus gravis impedit irritationem actus, alioquin homines sumerent occasionem incutiendi metum ad eludendam Legem; quod bono communi multum obesset, & in grave reipublicae detrimentum redundaret. Nec potest quis derogare bono communi, cedendo proprio.

Resp. 3. Lex irritans simul & prohibens actum, obligat in conscientia ad vitandum illum actum. Quia Lex illa continet praeceptum prohibens. Lex vero pure irritans actum, non obligat ad illum vitandum: quia Lex illa non continet praeceptum omittendi actum, quem irritat; & ad finem talis Legis sufficit irritatio actus absque obligatione abstinendi ab illo.

Hinc

Hinc Lex irritans renuntiationem hæreditatis paternæ factam à filia dote contenta, dum nuptui collocatur, non obligat illam ad non renuntiandum.

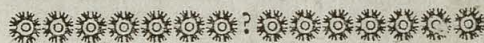
Lex autem censetur purè irritans, quando ejus verba nullam continent prohibitionem, sed præcisè actum irritant, nisi contrarium ex materia, fine, vel circumstantiis, aut usu colligatur, ut contingit in Legibus Ecclesiasticis irritantibus, & quoties inhonestum est velle facere actum, qui non potest fieri validè, ver. gr. matrimonii contractum.

Resp. 4. Lex ipso facto irritans obligat in conscientia ad ea omnia, quæ per se ex irritatione sequuntur. Nam talis Lex actum, quem irritat, privat omni usu ac utilitate morali: ad hoc enim ipso facto irritatur ut omni utilitate morali careat. Ergo omnis moralis usus illius illicitus ac vetitus est vi Legis irritantis, & non tantum vi Legis naturalis: alioquin talis actus non privaretur per Legem irritantem omni morali utilitate; si adhuc licitus esset illius usus in ordine ad effectus morales. Ergo etiam vi Legis irritantis obligamur ad omnia, ad quæ tenemur ex natura rei, ac proinde Lege naturali ex hypothese nullitatis actus.

Hinc, v. g. Lex ipso facto irritans acquisitionem fructuum beneficii, hoc ipso privat illam omni utilitate morali, & sic reddit omnem illius usum moralem illicitum; ac proinde non solum vi Legis naturalis, supposita nullitate actus, sed etiam vi Legis humanæ actum illum irritantis, tene-

tur subditos in conscientia fructus illos restituere.

Resp. 5. Lex non irritans ipso facto actum, sed solum præcipiens ejus irritationem, non obligat privatas personas ante sententiam Judicis, ad irritandum actum: nam irritatio est actus proprius potestatis publicæ, & ita si non fit per Legem, fieri debet per Judicem, cui soli illam Lex præcipit. Neque etiam obligat ad ea, quæ ex actus irritatione per se consequuntur, quia nondum est irritatio actus ante sententiam Judicis.

CAPUT IX.

De Privilegio & Consuetudine.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est Privilegium?

Resp. Privilegium est facultas constans ac permanens, à superiore concessa, agendi vel non præstandi aliquid contra, vel præter Legem. Hinc differt à dispensatione, quæ solum est ad actum vel casum particularem, nec est permanens, sed transiens, & semper est relaxatio Legis. Dividitur præcipuè, 1. in reale, quod conceditur ratione rei, muneris, conditionis vel status; & in personale, quod directè conceditur ratione seu intuitu personæ. Hoc affixum est personæ, & cum ea extinguitur, *regul.* 7. *Jur. in 6.* Reale verò affixum est rei, & cum ea perseverat, & perit. 2. In privilegium contra Legem, quo datur exemptio ab oneribus communibus;

bus; & in privilegium præter Legem, quo conceditur aliqua facultas iis, quibus de jure non competit. Sed sine ullius damno, nec contra Legem aliquam. Prius est odiosum, & strictæ interpretationis, cum gravet alios: nisi datum sit in favorem causæ piæ vel publicæ, aut communitalis Religiosæ. Posterius est amplæ interpretationis, quia nullos gravat.

Quæst. II. *Quis Privilegium concedere potest?*

Resp. Is omnis & solus, qui potest Legem ferre, & iisdem, quibus potest Legem ferre, nempe subditis: potest tamen & aliis non sibi subditis aliquid circa se suaque concedere, quod jure communi non haberent.

Nota. Juxta Canonistas: in generali concessione specialissima non comprehenduntur, nisi sufficienter exprimantur, ex regul. 81. Juris in 6. in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

Quæst. III. *Quot modis Privilegium amittitur?*

Resp. His. 1. Per illius abusum accedente sententiâ Judicis: quia Privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate cap. 24. de privileg. 2. Per non usum spatio sufficienti ad præscribendum, si gravet alios, ex cap. 15. de privileg. Quod si non gravet, non amittitur per præscriptionem: nam alii contra privilegiatum præscribere nequeunt, cum ipsorum nihil interfit. 3. Per revocationem concedentis aut successoris expressam, & privilegiato significatam, vel per Legem revocatoriam promulgatam. Quæ

tamen concessa sunt in remunerationem servitorum, vel ex pacto & cum onere adjuncto ac præstito, non possunt revocari, nisi ex gravi causa pertinente ad bonum commune, & quidem cum juris ablati compensatione.

Porrò Privilegium non cessat morte concedentis: nam decet concessum à principe beneficium esse mansurum, reg. 16. Jur. in 6. At cessat per se cessante causa, ob quam datum est, quando versatur circa obligationem dividuam ac successivam, quam tollit, ut dixi de dispensatione. Quia superior non intendit concedere exemptionem, quæ daret contra Legem, cessante causa, cum id licitè non possit: sic privilegium alicui datum non recitandi horas ob gravem causam, hac cessante cessat.

Nota. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Regulares possunt in foro conscientie uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.*

Quæst. IV. *Quid est consuetudo?*

Resp. Hic sumitur pro frequentia actuum externorum similem liberè factorum à majore saltem parte communitalis. Nomine actuum intelligi etiam omissiones. Duplex est, nempe facti, & juris. Consuetudo facti est ejusmodi frequentia, sed non habens vim Legis, defectu conditionum ad hoc requisitarum. Consuetudo juris est talis frequentia habens vim Legis, sive est jus ex illa frequentia ortum. Unde, can. 5. dist. 1. definitur, *Jus quoddam moribus institutum, quod pro Lege suscipitur, cum deficit Lex.*

Quæst. V.

Quaest. V. *An & quæ consuetudo habet vim Legis?*

Resp. 1. Consuetudo honesta, & bono communi utilis; inducta liberè & publicè à communitate, cum animo inducendæ obligationis, accedente consensu Principis personali vel legali, habet vim Legis, & obligat in conscientia. Quia 1. ita docent omnes Theologi & Canonistæ, estque communis Ecclesiæ sensus. 2. Ex S. August. epist. 86. *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei vel instituta majorum pro Lege tenenda sunt.* 3. Ex L. 32. & 33. §. de Lege 4. Quia tali consuetudini nihil deest ut vim Legis habeat. Nam est materia proportionata, potestas, & voluntas obligandi communitatem sufficienter exterius declarata.

Est autem duplex consuetudo vim Legis habens, nempe præscripta, & non præscripta. Prior est ea, quæ longi temporis diuturnitate vim Legis obtinet per consensum legalem Principis. Tempus autem longum in Jure dicitur tempus saltem 10. annorum, quod debet esse continuum, nec interruptum per actus contrarios superioris resistentis vel populi eam interruptentis. Consuetudo non præscripta, & tamen vim Legis habens, est ea, quæ sine diuturnitate longi temporis vim Legis obtinet per consensum Principis personalem, saltem tacitum, Principe videlicet sciente & non impediante: id quod fit, cum posset facile impedire, deberetque, nisi tacitè consentiret.

Resp. 2. Ut consuetudo vim Legis habeat & obliget, hæ conditiones ex

Ant. Th. Moral. P. I.

communi sententia requiruntur. 1. Ut sit honesta, & utilis bono communi. Nam talis debet esse Lex essentialiter. Hinc consuetudo non potest habere rationem Legis, si sit noxia, vel inutilis; vel contra bonos mores; sed est mera corruptela.

2. Ut inducatur à communitate perfecta per actus voluntarios & publicos. Nam actus iterati non inducunt consuetudinem vim Legis habentem, nisi ratione consensus communitatis, qui per tales actus declaretur, & cui Princeps se accommodat. Porro censetur fieri à tota communitate, quod fit à majore illius parte, ex L. 19. §. ad municip.

3. Ut actus, ex quibus oritur consuetudo, fiant cum animo inducendæ obligationis: quia consuetudo non habet vim obligandi, nisi voluntatè populi, cui Princeps consentit. Hinc consuetudines inductæ tantum devotionis causa, & sine animo se obligandi, non obligant, ut consuetudo ter quotidie recitandi Salutationem Angelicam ad pulsum campanæ.

Consuetudo autem censetur esse inducta animo obligandi se, & revera obligare. 1. Si ita Doctores communiter sentiant. Nam communis sensus prudentum & peritorum evidentiam moralem parit, in rebus ab hominum opinione & usu pendentibus, in quibus se habent ut multitudo testium omni exceptione majorum.

2. Si consuetudo sit rei gravis ac difficilis, & tamen diu, constanter & communiter servetur à majore parte communitatis: plurimi enim non solent, citra motivum obligationis ita

convenire in ejusmodi actibus. 3. Si viri prudentes & timorati malè sentiant de non servantibus consuetudinem, aut populus inde scandalizetur. 4. Si Prælati, vel Magistratus puniant, vel graviter reprehendant eos, qui non servant consuetudinem: id enim non fit, nisi violetur aliqua obligatio.

4. Ut adsit Principis consensus vel personalis, vel saltem legalis. Quia Lex & vis Legis non potest esse nisi ab habente potestatem Legislativam, ideóque nec sine illius consensu. Princeps autem consentit personaliter, cum per se immediatè consentit, vel dando licentiam ut inducatur consuetudo obligans, vel approbando consuetudinem expressè aut tacitè. Consentit legaliter quando ipse, vel prædecessores ejus tulerunt aut receperunt Legem, qua approbantur consuetudines rationabiles & legitimè præscriptæ.

Quæst. VI. *An consuetudo potest abrogare Legem?*

Resp. 1. Nulla consuetudo potest abrogare Legem naturalem. *Ita omnes.* Quia hæc statuit solum ea, quæ necessariò & ex natura rei agenda vel omittenda sunt ad vivendum honestè. Hinc, cap. ult. de consuetud. Greg. IX. ait: *Cum tantò sint graviora peccata, quantò diutius infelicem animam detinent alligatam, nemo sanæ mentis intelligit naturali juri, (cujus transgressio periculum salutis inducit) quacumque consuetudine, que dicenda est veriùs in hac parte corruptela, posse aliquatenus derogari.* Neque etiam potest abrogare Legem evangelicam, quia Deus vult illam integram servari

usque ad consummationem sæculi. Præterea cum utraque Lex lata sit à Deo, nullus homo potest eam abrogare: nam potestas & voluntas inferioris non potest prævalere potestati & voluntati superioris.

Resp. 2. Consuetudo, si sit rationalis & legitimè præscripta, habet vim abrogandi Legem humanam. *Ita omnes.* Constat 1. ex Jure, tum civili, l. 32. §. de legib. *Rectissimè illud receptum est, ut Leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.* Tum canonico, cap. ult. cit. de consuet. *Licet longæva consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationalis, & legitimè sit præscripta.* 2. Quia posita tali consuetudine, Princeps consentit saltem legaliter, ut Lex non ampliùs obliget. Obligationis autem perseverantia, sicut ejus impositio, pendet à libera voluntate Principis.

Dixi, *si sit rationalis, &c.* Nam ex cap. cit. & ex consensu Doctorum, hæc duo requiruntur. Jam verò ut consuetudo sit rationalis, non debet Legi naturali aut evangelicæ, aut debito ordini, aut immunitati Ecclesiasticæ adversari; nec à jure canonico reprobari, nec peccandi licentiam aut occasionem præbere, vel alia ratione communitati nocere, nec aliquam indecentiam continere; & præterea debet reipsa expedire Legem tunc jam non obligare, ne scilicet peccata multiplicentur, neve subditi ad observantiam rei difficilis tamdiu adstringantur.

Ut

Ut autem sit legitimè præscripta, debet esse continuata toto tempore requisito ad præscribendum, non contradicente superiore. Sed cum hoc tempus non sit in jure definitum quoad Leges, secundum multos requiritur idem tempus, quod ad præscriptionem bonorum ac jurium statutum est. Quare Leges civiles 10. annis præscribuntur: Ecclesiasticæ verò, cum sint jura Ecclesiastica, 40. annis præscribuntur; si non resistat superior. Ita S. Antoninus, Navarr. Azor, Fagnanus, Suarez, asserens hanc esse communem sententiam. Nec obstat, quod requirantur 100. anni ad præscribendum bona propria Ecclesiæ Romanæ, quia Leges Pontificiæ sunt Leges communes toti Ecclesiæ. Sed alii volunt Leges etiam Ecclesiasticas præscribi decennio; quia, inquiunt, ad hanc præscriptionem requiritur & sufficit longum tempus, quod in jure civili censetur spatium 10. annorum; & jus civile valet in rebus Ecclesiasticis, quando jure canonico præter illud nil constitutum est. Non est autem constitutum jure canonico, ut ad abrogandam Legem Ecclesiasticam tempus longius quam 10. annorum requiratur.

Obj. 1. Illud, cap. 3. de consuetudine: *Consuetudo, quæ canonicis obviat institutis, nullus debet esse momenti.* Et illud, cap. 8. de sententia & re judicata: *Licet usus vel consuetudinis non minima sit autoritas, numquam tamen veritati, aut Legi præjudicat.* Resp. In illis capitulis agitur de consuetudine, quæ sit contra rectam rationem, & debitum ordinem; vel de consuetu-

dine reprobata, aut cui superior contradicit: non verò de consuetudine rationabili, & legitimè præscripta.

Obj. 2. Consuetudo contra Legem non est rationabilis; nam fit per actus pravos & prohibitos, ideòque contra rationem. Ergo non potest abrogare Legem. Resp. Consuetudo contra Legem humanam non est quidem rationabilis, quando incipit, donec completa sit per longum tempus ad præscriptionem requisitum: unde tunc non excusat à transgressione Legis. At consuetudo, quæ non adversatur Legi divinæ, nec bono communi, nec debito ordini, & cui per longum tempus Legislator non resistit, censetur sufficienter rationabilis ad abrogandam Legem humanam.

Obj. 3. Ad præscriptionem validam bonorum requiritur bona fides continua præscribentis. Ergo cum major pars populi agentis contra Legem sine consensu Principis non sit bonæ fidei, saltem prioribus annis, non potest præscribere contra Legem. Resp. Bona fides continua requiritur ad præscriptionem bonorum, non verò ad præscriptionem Legum. Ratio disparitatis est, quia per præscriptionem bonorum transfertur eorum dominium invito domino, ad lites aliæque incommodo vitanda: quare si valeret in bonis præscriptio malæ fidei, aperiretur via fraudibus & rapinis, majoribusque incommodis, quam sint ea, quæ Lex præscriptionis vitare intendit. At præscriptio contra Legem non fit invito Legislatore, sed eo consentiente legaliter, & habente potestatem

statem abrogandi consuetudinem Legi contrariam.

Observa 1. Juxta communem sententiam consuetudo contra Legem præscribit, licet ignoretur à Principe: quia ad hoc sufficit consensus legalis, qui habetur in jure canonico & civili supra cit. Hoc est, sufficit quod consuetudo sit rationabilis, & certo tempore duraverit, superiore non contradicente: quippe Princeps generatim consensit, ut omnis ejusmodi consuetudo Legem abrogaret, hoc ipso quod ipse, vel ejus prædecessor Legem de hoc tulit vel recepit, vel id usu receptum non improbavit. Neque Leges requirunt ut Princeps norit consuetudinem, sed solum ut consuetudo sit rationabilis & legitime præscripta. Imò si hanc norit, & personaliter consentiat ut Lex non amplius obliget, hoc ipso Lex non obligat. Nam (ut passim docent Theologi & Canonistæ, teste Lessio) ut consuetudo tollat Legem, solum requiritur, ut passim non servetur, quando occurrit servanda, sciente Principe, & non se opponente: dum enim scit Legem suam non servari, & silet, censetur consentire ut non servetur, ne Respublica perturbetur, peccata multiplicentur, &c.

2. Ut Lex toti Ecclesiæ communis abrogetur in aliqua tantum provincia per desuetudinem, vel consuetudinem contrariam, satis est ut non servetur à majore parte provinciae, non contradicentibus superioribus toto tempore ad præscriptionem requisito. Sic in quibusdam diocesisibus consuetudo abrogavit Legem communem je-

junandi in vigilia Sancti Thomæ, & Sancti Bartholomæi, & servandi eorum festum. Item consuetudo vescendi carnibus diebus Sabbati à festo Nativitatis Christi usque ad festum Purificationis inclusive, abrogavit in variis diocesisibus Legem communem abstinendi à carnibus singulis Sabbatis totius anni. Nam consuetudo specialis legitime præscripta abrogat Legem specialiter, ubi viget ipsa consuetudo, abrogat autem generaliter si sit generalis.

3. In dubio an Lex abrogata sit, ipsa obligat. Nam Lex lata obligat quandiu non constat eam non vigere. Quia Lex est semper in possessione obligandi, & in dubio non amittitur possessio. Deinde in dubio tutior pars semper eligi debet.

4. Cum Lex tota possit consuetudine abrogari, à fortiori Lex poenalis potest consuetudine fieri non poenalis, & Lex mixta fieri pure poenalis. Item consuetudo potest derogare Legi, seu tollere partem Legis remanente alia.

5. Per consuetudinem hic intelligitur etiam desuetudo, seu non usus. Porro consuetudo Legem abrogans inchoatur, saltem plerumque, per actus peccaminosos priorum, qui Legem non servant: deinde continuatur plerisque bona fide agentibus, & putantibus Legem jam non vigere: demum exacto decennio, vel quadragesimo anno, desinit obligatio Legis.

Quæst. VII. *An consuetudo etiam immemorialis potest abrogari per Legem contrariam subsequentem?*

Resp.

Resp. Affirm. ex cap. 1. de constitut. in 6. Quia consuetudo non habet vim nisi auctoritate Principis illam approbantis, qui eadem auctoritate potest eam reprobare. Præterea consuetudo præcedens non habet maiorem vim quam Lex præcedens, quæ tamen potest abrogari per consuetudinem contrariam subsequentem.

Non abrogatur tamen consuetudo particularis per Legem contrariam, nisi rectè præsumatur Princeps illam nosse saltem confusè, voluisse eam abrogare, ex cap. 1. de constitut. in 6. Hinc consuetudo particularis unius provinciæ non abrogatur per Legem generalem totius Ecclesiæ, vel Regni, nisi in Lege fiat ejus mentio spe-

ciatim, vel per clausulam generalem dicatur: *Non obstante quacumque consuetudine contraria.* Imò, si sit immemoralis, cujus nempe initii memoria non extet, nisi dicatur: *Non obstante quacumque consuetudine etiam immemoriali:* quia alioquin Princeps præsumitur ignorare consuetudinem particularem, ideoque non voluisse illam abrogare; & jus statuit, ut aliter talis consuetudo non abrogetur. Contra quia consuetudines universales præsumuntur esse notæ Principi, abrogantur eo ipso quòd Princeps fert Legem contrariam, etiam sine clausula universali derogatoria, quia videlicet statuit contrarium consuetudinis sibi satis notæ.

TRACTATUS DE PECCATIS.

CAPUT I.

De Peccati natura, divisione, distinctione, & gravitate.

Quæst. I. **Q**uid est peccatum proprie dictum?

Resp. Est Legis divinæ violatio libera, sive actus liberè factus vel omissus contra Legem Dei. Nam 1. est Legis divinæ violatio, ex S. Ambr. 1. de Paradiso, c. 8. *Quid est peccatum, nisi prævaricatio Legis divinæ, & cælestium inobedientia præceptorum?* Et ex S. August. 1. 22. contra Faustum, cap. 27. *Peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra*
S 3 *Legem*

Legem Dei aeternam. Ubi sub facto, dicto, concupito, comprehenditur omisso: nam nomine actus in moralibus intelligitur etiam omisso, quia hæc habetur ut actio in ordine ad mores & culpam; & omittens id quod facere tenetur, censetur moraliter facere contra id quod tenetur facere. Imò omisso pura libera, si detur, est moraliter & interpretativè operatio, quatenus est virtuale & interpretativum libertatis exercitium. Nam si positis omnibus ad volendum & agendum prærequisitis, voluntas abstinere ab omni actu, tunc liberè non vult, liberè non agit, & perinde se habet in æstimatione prudenti, atque in ordine ad imputabilitatem, ac si positivè nollet, positivè vellet non agere: proindeque tunc virtualiter & interpretativè exercet libertatem suam, virtualiter, & interpretativè volendo non agere. Ratio est, quia omnis & sola violatio Legis divinæ est offensa Dei, ideóque peccatum. Porro cum Lex divina naturalis & positiva præcipiat observationem omnis præcepti humani legitimi, & omnis potestas sit à Deo; qui illud non servat, violat Legem divinam, & sic peccat.

2. Est violatio libera, vel in se, vel saltem in causa, aut periculo, ita ut non sit ex ulla necessitate intrinseca ac antecedente, & verè potuerit vitari. Nam Ecclesia damnavit ut hæreticam hanc Jansenii propositionem: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas*

à coactione. Ratio est, quia nemo potest esse dignus vituperio & pœna, propter actionem vel omissionem ei non liberam, sed planè necessariam, ut docet S. Aug. l. de duabus animabus, c. 11. & per se patet. Præterea tenemur ad vitandum peccatum: at *nemo potest ad impossibile obligari*, reg. 6. Jur. in 6. Hinc illud S. August. lib. cit. cap. 12. *Peccati reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summa iniquitatis est & insania.*

Dices. Potest dari peccatum merè philosophicum, quod scilicet soli rationi, non Legi divinæ adversetur, nec sit offensa Dei.

Resp. Hoc repugnat. Quia qui peccat contra rectam rationem, simul, & indivisibiliter peccat contra Legem Dei; & sic Deum offendit: nam dictamen rectæ rationis, est intimatio Legis divinæ æternæ, necessario prohibentis quidquid dedecet naturam rationalem, & præcipientis quidquid est necessarium ad vivendum conformiter ac decenter naturæ rationali; & aliunde nemo potest ignorare, saltem invincibiliter, quidquid disconvenit naturæ rationali ut rationali, esse prohibitum à Deo supremo autore ac rectore naturæ rationalis. Quoties enim recta ratio dicat aliquid disconvenire naturæ rationali, simul saltem confusè dicat illud idem displicere supremo enti, naturæ rationalis auctori & rectori, cujus est eam convenienter sapientiæ ac sanctitati suæ regere. Hinc Alexander VII. ut erroneam damnavit

vit hanc propositionem: *Peccatum philosophicum seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & refectioni: theologicum verò & morale est transgressio libera Legis divinæ. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

Quæst. II. *Quenam excusant à peccato?*

Resp. Cum peccatum sit essentialiter liberum & voluntarium vel in se, vel in alio; excusat generatim ab eo, quidquid tollit voluntarium & liberum, ut ignorantia invincibilis, quia tollit voluntarium; vel impotentia physica, quia tollit liberum; aut metus vel passio antecedens, tollens usum rationis, quia utrumque tollit. Quod autem auget, vel minuit liberum, aut voluntarium, cæteris paribus, auget, vel minuit peccatum.

Quæst. III. *An metus excusat à peccato?*

Resp. 1. Metus levis nunquam excusat à peccato. Quia non tollit voluntarium, nec liberum, nec excusat ab observatione ullius Legis, cum sit vanus, & Lex quælibet obliget saltem cum aliquo incommodo. Hinc regula 144. §. de regul. Jur. *Vani timoris justa excusatio non est.*

Resp. 2. Metus gravis nunquam excusat hominem sui compotem in iis, quæ sunt intrinsicè mala, seu prohibita Lege naturali. *Inter omnes constat.* Quia ea non desinunt esse mala in quovis periculo, ac vetita; & aliunde metus ille non impedit voluntarium

simpliciter ac liberum. Nullum autem peccatum etsi veniale, facere licet, ad vitandum quodvis aliud malum: nam quodvis peccatum, etiam veniale, utpote offensa Dei, entis supremi & in omni perfectione infiniti, est malum gravius quovis alio, quod non est peccatum. Deinde omne peccatum ut peccatum, est intrinsicè & essentialiter illicitum: Ergo nunquam ob ullum bonum aut malum pœnale potest esse licitum: nam natura & essentia rerum mutari nequit. Unde ad tuendam vitam propriam non licet mentiri.

Metus tamen gravis minuit culpam, ex cap. *Sauri*, de iis quæ vi, &c. ibi: *Licet metus attenuet culpam, tamen non eam prorsus excludit:* quia minuit, sed non tollit voluntarium. Nunquam tamen sic culpam attenuat, ut eam de mortali faciat venialem in materia gravi, ut patet in iis, qui metu diræ mortis idolis sacrificarunt: quia nempe relinquit consensum sufficienter liberum: nam eo non obstante actus procedit à voluntate cum cognitione etiam perfecta, & fit ex electione & absque necessitate physica, ita ut possit non fieri.

Resp. 3. Metus prudens damni gravis excusat à peccato in iis, quæ sunt contra Legem non obligantem cum gravi damno. Nam excusat ab observatione talis Legis. Lex autem humana ordinariè non obligat cum gravi detrimento; nisi charitas, vel bonum commune, vel vitatio scandalii, aut contemptus religionis, potestatisve legitimæ id exigat.

Quæst.

Quæst. IV. *Quomodo dividitur peccatum?*

Resp. Dividitur præcipuè. 1. In originale, quod in ipsa origine ab Adamo contrahimus, & personale, quod peccantis voluntate physice propria committitur. 2. In mortale & veniale. 3. In peccatum commissionis & omissionis. 4. In actuale & habituale. 5. In peccata contra Deum, contra proximum, & contra ipsum peccantem, ratione scilicet virtutum, contra quas peccatur. Sunt enim quædam virtutes, quæ habent Deum pro objecto immediato, ut fides, spes, charitas: unde peccata quæ illis adversantur, sunt speciali modo contra Deum. Aliæ habent pro objecto proximum, ut iustitia, misericordia, dilectio proximi: unde peccata, quæ illis opponuntur, sunt contra proximum. Aliæ demum rectè disponunt hominem erga seipsum, ut fortitudo, temperantia, &c. Unde peccata iis opposita, sunt speciali modo contra ipsum peccantem: quamvis omnia peccata generali quadam ratione sint contra Deum, qui illis omnibus offenditur, & contra ipsum peccantem, cui omnia nocent. 6. In peccata ignorantie, infirmitatis, & malitiæ. 7. In septem capitalia.

Quæst. V. *Unde petitur specifica peccatorum distinctio?*

Nota. 1. Species moralis peccati est specialis malitia, per quam unum peccatum essentialiter differt ab alio. Malitia autem actus est ejus diffinitas ac oppositio cum natura rationali, & Lege divina. Unde illa pecca-

ta differunt specie, quæ habent convenientiam & oppositionem cum natura rationali, & Lege divina notabiliter inter se diversam.

Nota. 2. Voce objecti hic intelligitur id totum, in quod voluntas tendit per actum malum; ex hoc enim omnis refundi potest malitia in actum ipsum. Unde objectum voluntatis complectitur objectum materiale, seu id quod vult; objectum formale, seu id propter quod vult; & circumstantias in quibus vult, & fit actus. Ex his autem omnibus & singulis aliqua notabilis diversitas malitiæ potest actui accidere.

Resp. 1. Ea peccata specie differunt, per quæ violantur præcepta specie moraliter diversa. Quia cum peccatum sit transgressio Legis seu præcepti, transgressionem præceptorum specie diversorum, quæ sunt transgressionem specie & notabiliter diversæ, sunt peccata specie diversa. Præcepta autem specie diversa sunt ea, quæ præcipiunt aut prohibent actus diversæ speciei moralis, vel actus ejusdem speciei, sed ex diverso motivo proximo. Actus verò diversæ speciei moralis sunt ii, qui habent convenientiam vel disconvenientiam notabiliter diversam cum natura rationali & Lege divina.

Hinc si per unam eandemque actionem vel omissionem violatur multiplex præceptum specie morali diversum, tunc committitur multiplex specie peccatum. Sic 1. eadem percussio Clerici est duplex specie peccatum, unum iniustitiæ, & alterum sacrilegii. 2. Beneficiatus sacro ordine initiatus,

una

una omiſſione Horarum duo ſpecie peccata committit, quia violat ſimul duas virtutes ſpecie diverſas, nempe religionem, & juſtitiam, ex quarum præcepto obligatur ad horas. 3. Qui ex voto, & præcepto Confefſarii tenetur jejunare feria ſexta, non jejunans, occurrente vigilia, v. g. S. Matthæi, tria ſpecie peccata admittit, unum intemperantiæ, ſecundum contra præceptum Confefſarii ex motivo pœnitentiæ, tertium contra religionem propter votum. Imò peccata, quæ eidem virtuti, ſed modo notabiliter diverſo opponuntur, ſunt ſpecie diverſa, nam habent difformitatem notabiliter diverſam: ſic avaritia & prodigalitas, quæ liberalitati opponuntur, ſunt vitia ſpecie diverſa; quia ei opponuntur modo notabiliter diverſo, nempe per defectum & per exceſſum.

Reſp. 2. Diſtinctio ſpecifica peccatorum rectè etiam petitur ab objecto, fine, & circumſtantiis, quæ ſpecialem habent diſconvenientiam cum natura rationali & Lege divina. Quia actus voluntatis ſumit malitiam moralem in aliqua ſpecie ab objecto, fine, & circumſtantiis moralibus: nam actus voluntatis fertur ſaltem interpretativè in iſta omnia; & malus eſt hoc ipſo quod fertur etiam interpretativè in aliquid malum, ſeu diſconveniens rectæ rationi & Legi, cum hoc ipſo diſconveniat naturæ rationali & Legi. Ergo ſi iſta habeant ſpecialem malitiam ſpecie diverſam, actus voluntatis habebunt quoque malitiam ſpecie diverſam, ideòque ſpecie differant. Item actus voluntatis habet

Ant. Tb. Moral. P. I.

diſconvenientiam cum natura rationali & Lege divina, ideòque malitiam moralem, hoc ipſo quòd vult aliquid malum, vel vult aliquid etiam de ſe licitum, ſed vel ob finem malum, vel in circumſtantia mala ſeu diſconvenienti: nam talis volitio diſconvenit naturæ rationali, & prohibetur à Deo. Ergo habet ſpecialem malitiam hoc ipſo, quòd vult objectum ſpecialiter malum, vel aliquid ob finem ſpecialiter malum, vel in circumſtantia ſpecialiter mala.

Id patet etiam inductione. Nam 1. actus, quo quis vult furari, ſumit à furto malitiam in ſpecie injuſtiæ. 2. Actus, quo quis vult labore etſi licito lucrari ad ſe inebriandum, ſumit malitiam intemperantiæ ab hoc fine. 3. Celebratio Miſſæ in loco vetito ſeu indecenti, habet malitiam irreligionis ex circumſtantia loci, propter quam ipſa dedecet & prohibetur. 4. Actus, quo quis vult objectum malum, ob finem malum, in circumſtantia mala, ſumit ab his tribus malitiam in triplici ſpecie peccati, ſi hæc ſint diverſæ malitiæ: quia tunc habet triplicem diſconvenientiam & oppoſitionem cum natura rationali & Lege divina notabiliter inter ſe diverſam: ſic actus, quo quis vult furari in templo, ut fornicetur, habet triplicem malitiam ſpecie diverſam, ſcilicet injuſtiæ, ſacrilegii, & luxuriæ.

Quæſt. VI. Unde petitur diſtinctio numerica peccatorum?

Nota. 1. Agitur hic de multiplicatione peccatorum non phyſica, ſed morali, & in ordine ad confeſſionem, ſeu ad ferendum ſalutare ac rectum

T

judicium

judicium de illis, & de statu peccatoris. 2. Unus & idem actus si plures malitias habuerit, est peccatum multiplex moraliter, & in ordine ad Confessionem, in quo actus consideratur non secundum entitatem physicam, sed secundum malitiam. 3. Actus internus voluntatis, & externus alterius potentiae, circa quem prior ille versatur, unum numero peccatum constituunt, v. g. volitio furandi & ablatio rei alienae; qui actus internus & externus ab eo imperatus unum eundemque totalem actum moralem constituunt.

Resp. Generatim peccata multiplicantur secundum numerum intra eandem speciem, pro numero seu multitudine objectorum totalium, vel actionum ex se completarum, aut quae interius vel exterius consummantur, vel quae inter se non ununtur: item per interruptionem moralem actuum. Nam tunc plures actus non censentur una moraliter actio, & habent plures numero malitias. Sed haec speciatim explicanda sunt.

1. Itaque peccata multiplicantur pro numero objectorum totalium, ita ut actus malus physicè unus, versans circa plura objecta totalia, sit moraliter plura numero peccata. Ita communior sententia. Quia tunc est multiplex & numero distincta moraliter malitia in ejusmodi objectis: nam singula objecta habent suam malitiam numero distinctam à malitia aliorum. Ergo est multiplex saltem æquivalenter & distincta numero moraliter malitia in actu voluntatis physicè uno, tenden-

tis in illa objecta: nam tota malitia objecti & actus externi communicatur actui voluntatis, cum sit volita saltem indirectè & interpretativè. Præterea sicut unus actus est multiplex specie peccatum, dum habet multiplicem specie malitiam; ita est multiplex numero peccatum, cum habet multiplicem numero malitiam. Et quamvis esset unum peccatum in rigore metaphysico: tamen sunt plura moraliter in prudenti hominum aestimatione. Ea autem peccata sunt plura numero in ordine ad confessionem, quæ humano modo seu in prudentum aestimatione, plura reputantur. Hinc qui unico actu vult sex homines occidere, vel reipsa unica tormenti bellici explosione occidit, sex moraliter peccata committit uno illo actu; & hic unus actus sex homicidiis seorsim patrat, æquivalet, etiam in ordine ad obligationem confitendi. Item qui uno actu tribus convitiatur, aut detrahit, triplicis peccati reus est: & hic actus iudicio prudentum, etiam in ratione numeri, æquivalet tribus actibus, per quos detraheretur singulis. In Confessione tamen dicere debet: *Uno actu tribus detraxi*; non autem, *Tres detraxi*: alioqui significaret tres malitias per tres actus distinctos contraxisse, quod falsum est.

Peccata, quæ interius consummantur, ut hæresis, odium, desiderium, delectatio morosa, &c. multiplicantur per quamcumque cessationem; sive voluntariam, sive naturalem ex somno vel distractione animi ortam, & illorum repetitionem.

Quia

Quia singuli actus repetiti, sunt per se peccata, & nil est, in quo uniantur & continentur ad constituentium unum peccatum. Nam non uniantur nec continentur in actu, objecto vel effectu externo, ut supponitur; neque in actu interno, cum inter actus internos intercedat aliqua cessatio: unde ad singulos actus requiritur nova determinatio voluntatis. Ergo sunt plura reipsa peccata. Ergo ut plura confitenda sunt: nam multitudo numerica perinde ac specifica declaranda est.

Hinc qui actum odii in proximum elicit, & post somnum, vel aliquam distractionem, eum renovat, duo peccata odii admittit. Quando autem horum peccatorum numerus iniuri nequit, tunc satis est in confessione moram temporis explicare, v. g. Perseveravi per horam in delectatione venerea; per hebdomadam in odio, &c. Et hos actus interea renovavi toties, vel saepe, vel raro; tunc enim declaretur numerus eo modo, quo moraliter fieri potest, & per modum unius confusae multitudinis in tali mora inclusae, quae ex communi agendi modo à Confessario aestimatur.

Item peccata, quae consummantur in actione externa, multiplicantur per cessationem totius actus tum interni tum externi, & alterius similis repetitionem. Quia tunc nil remanet in quo uniantur & continentur, & adest nova determinatio voluntatis ad singula peccata, ut dixi de merè internis;

nec unum perseverat virtualiter in alio.

At non multiplicantur per cessationem & repetitionem propositi circa idem objectum, quamdiu efficacia primi propositi in libero aliquo effectu vel opere externo perdurat. Quia tunc prior actus voluntatis in illo effectu vel opere virtualiter perseverat; & sic semper virtualis voluntas continuatur & durat: unde unum moraliter peccatum ex illis omnibus actibus constituitur. Sic qui ex voluntate occidendi inimicum, manè surgit, gladio se accingit, proficiscitur, quærit illum, & post plures horas repertum invadit, pluries vulnerat, & tandem occidit; quamvis in itinere cogitet de aliis rebus, confabuletur, legat, sapiusque volitionem occidendi renovet, committit unum moraliter peccatum, eo tamen gravius, quò pluries renovavit voluntatem occidendi. Quia internæ illæ volitiones repetitæ, censentur una moraliter continua actio humana, nam prior virtualiter in illa serie actuum externorum subordinatorum perseverat ac continuatur. Neque series illa censetur moraliter interrumpi per colloquium, aut distractionem voluntariam ad alia, quia istæ actiones ordinariè intermisceri solent seriei diuturnæ actionum. Neque enim quælibet interruptio physica tollit unitatem moralem, ut patet in comestione, quæ censetur unica, licet interrumpatur per lectionem epistolæ, colloquium, &c.

Aliud esset, si interruptio illius feriei esset extraordinaria: nam hæc tollit unitatem moralem actionis, licet prior voluntas non retractetur. Quod contingit cum ex alio fine interruptitur aliquod opus moram & attentionem talem exigens, ut ad resumendam postea intermissam mediorum feriem necesse sit primam intentionem renovare, & requiratur nova deliberatio ac determinatio; ut si homicida ille longius divertat à via, qua inimicum insequitur, ad conficiendum aliquod negotium superveniens, quo confecto ad priorem viam revertatur.

3. Si actus externi mali plures physice sint in se completi, & de se non spectent ad consummationem unius peccati vel operis, sunt plura numero peccata, quamvis ad unum finem ab operante referantur: nam non censetur una moraliter actio. Sic qui die Natali Christi tres legens continenter Missas, ter communicat in peccato mortali, ter peccat, quamvis tres Missas ad unum finem ordinaret. Sic pollutio, quamvis fiat ex intentione copulæ, semper est peccatum ab ea distinctum: quia ex se non ordinatur ad copulam, imò est contra finem copulæ, nempe generationem. Item copula ter patrata cum eadem & eadem hora, tria sunt peccata: quia una copula non facit unum moraliter actum cum alia, sed sunt singulæ actiones completæ ac totales. Item Sacerdos pluribus Eucharistiam administrans in statu peccati, plura perpetrat sacrilegia, quia

qualibet communio est actio completa, nec ulla ad aliam ordinatur.

4. Actus externi physice plures ex se non completi, sed subordinati, si ad eundem actum principalem ordinantur tamquam illius dispositiones, media, inchoationes, sintque cum illo similis malitiæ, ac circa idem objectum, constituunt unum moraliter peccatum cum ipso actu principali. Nam tunc ita uniuntur, ut iudicio prudentum censeantur una actio in genere moris, & in illis actibus censetur una deliberatio ac determinatio voluntatis virtualiter ac moraliter perseverans. Sic ictus & vulnera ordinata ad homicidium ejusdem consummandum, sunt unum totale peccatum cum homicidio. Item tactus, verba & oscula impudica ordinata ad fornicationem subsequentem, faciunt cum ea unum peccatum moraliter & in ordine ad Confessionem. Unde non est necesse illorum numerum exprimere, nisi generatim, eo quod multum aggravent peccatum, *quod tanto gravius est, quanto plura concurrunt*, ait S. Antonin. 2. p. t. 5. c. 1. §. 10.

Si quæ tamen circumstantiæ extraordinariæ per se malæ, illis adjungerentur, speciatim explicandæ sunt, ut monet Suarez.

Dixi, *Similis malitiæ*: nam si media assumpta, vel actus, habeant malitiam specie diversam à malitia finis seu actus principalis, sunt plura specie peccata exprimenda.

Delectationes verò morosæ, tactus, & verba impudica, quæ subsequuntur copulam, sunt peccata inter se &

à co-

à copula distincta. Ita Suarez, Vasquez, & alii. Quia sunt ex se inchoationes ac dispositiones ad novam copulam. Et quia actus subsequentes actum principalem ac consummatum, neque sunt partes aut dispositiones, nec proprietates prioris actus, neque etiam ejus complementum, cum ipse actus sit consummatus, & ex se completus; neque in illo expresse intelliguntur, cum ei tantum per accidens ex malitia operantis adjungantur.

Quod si tales actus subordinati non referantur per intentionem peccantis ad eundem actum principalem, sunt multiplex peccatum. Quia tunc non uniuntur, nec in aestimatione prudenti censentur una moraliter actio; & ad actum subordinatum & actum principalem requiritur duplex, etiam moraliter, deliberatio & determinatio. Sic si Petrus primò voluisset tantum vulnerare Paulum, & postea ex ira fervescere eum occideret, sunt duo peccata speciatim explicanda. Item si Titius oscula & tactus exercens; non intendat copulam, si ve hæc postea ob libidinem auctam sequatur, si ve non, debet numerum tactuum & osculorum confiteri, Imò actus sibi subordinati, & ad eundem finem ordinati, sunt plura moraliter peccata, si inter illos intercedat magna mora temporis: quia tunc censentur moraliter interrumpi, nec continuari.

Hoc totum debet cum proportionem applicari ad unitatem vel pluralitatem aliorum peccatorum.

5. Peccata multiplicantur per interruptionem moralem; quæ vel fit per retractationem etiam virtuales prioris voluntatis, & postea ejusdem repetitionem. Nam posita retractatione, seu voluntate contraria, jam prior voluntas non manet formaliter nec virtualiter, nec influit in actum postea secutum, ideòque ad novum actum requiritur alia deliberatio & determinatio: unde voluntas resumpta non potest censeris unus moraliter actus cum priore. Vel fit per deliberatam conversionem ad aliquid impossibile, cum priore actu intento; nam hæc est retractatio interpretativa, quæ multiplicat peccata repetita: hoc ipso enim quod advertenter vis aliquid cum priore actu impossibile, censeris tum non velle quod prius volebas.

Item actus voluntatis interrumpitur moraliter, cum neque actu, neque virtute perseverat: quod fit non solum per retractationem sed etiam per somnum, vel diurnam applicationem ad aliam rem. Unde tunc ad quemlibet actum requiritur nova deliberatio & determinatio.

Nota. Cum hæc tota unitas & pluralitas sit moralis, aestimari debet ex prudenti judicio, & usu circa unitatem vel pluralitatem actionis humanæ, spectatis circumstantiis & qualitatibus actionum.

Quæst. VII. An est multiplex peccatum in eadem actione vel omissionem, ratione plurium preceptorum, quibus statuitur ex motivo ejusdem virtutis?

Resp. 1. Ex communi sententia, est unicum, si hæc præcepta inter se subor-

dinata aut connexa sint, & idem numero objectum per se spectent ex eodem motivo proximo. Quia tunc hæc præcepta unicam eandemque numero obligationem imponunt, sicut eandem numero honestatem intendunt, quando eundem numero actum per se præscribunt. Ergo illorum violatio unam eandemque numero malitiam acturpitudinem inducit. Sic usura, etsi quadruplici jure vetita, unicum est peccatum, sicut & violatio ejusdem voti multoties renovati, aut jejunii quatuor temporum Quadragesimæ.

Tamen cum violatur obligatio pluribus titulis ejusdem rationis imposita, tunc peccatum est gravius quam si esset unicus titulus, quia cum singuli tituli imponant obligationem, plures illam augment, ac proinde aggravant illius violationem. Sic Religiosus Sacro ordine insignitus, gravius peccat omissione Breviarii, quam alter eo non insignitus.

Resp. 2. Probabile est multiplex esse numero peccatum, in Confessione declarandum, si præcepta sint inter se disparata, hoc est, nec subordinata, nec connexa inter se, neque eandem numero actionem vel omissionem per se præscribant. Quia ibi est multiplex numero peccatum, ubi violantur plures obligationes ab invicem numero contradistinctæ, & similes: nam violatio cujuslibet obligationis sic distinctæ est peccatum; & proinde violatio duplicis est duplex peccatum. At ubi violantur plura præcepta disparata, neque eandem numero actionem vel omissionem per se

præscribentia, ibi violantur plures obligationes ab invicem contradistinctæ: nam quodlibet ex hujusmodi præceptis imponit obligationem perfectam & completam, eamque separabilem ab obligatione alterius præcepti, à qua plerumque & per se separatur, & respectu cujus se habet per accidens: ideoque plura imponunt plures obligationes contradistinctas. Ergo.

Nec obstat quod interdum per unum eundemque actum impleri possint; quia hoc fit per accidens; & sicut tunc unicus ille actus habet rationem duplicis observationis, ita ommissio illius habet rationem duplicis transgressionis, moraliter loquendo. Sic festo S. Matthæi incidente in diem Dominicam, unica auditione Missæ duplex præceptum impletur; ea ommissa, duplex erit transgressio. Item vigilia ejusdem incidente in Sabbatum Quatuor temporum, sufficiet semel jejunare; si autem violetur jejunium, duplex est peccatum. Quia tunc violatur duplex præceptum disparatum, nec per se respiciens idem numero objectum; si enim festum & vigilia incideret in alium diem, ut ferè fit, esset obligatio ad duas Missas, & duo jejunia. Et hic videtur esse communis sensus fidelium, hæc tanquam duo peccata confitentium, dum ad id advertunt. Doctores autem hoc negantes, opinativè tantum loquuntur, & eorum argumenta probant solum primam responsionem. Saltem tale peccatum est gravius, quam si non esset talis præceptorum concursus: nam pluribus ex causis obligatus ad aliquid, si id omittat, plus

pec-

peccat, cum plures obligationes, vel unam graviolem violet.

Quaest. VIII. Unde petitur gravitas peccatorum?

Nota. Gravitas peccati est quantitas, seu mensura malitiae, per quam peccatum est magis aut minus disconveniens naturae rationali ac legi, & offensivum Dei, ideoque maiore vel minore poena dignum. Peccatum autem potest esse magis aut minus grave gravitate ejusdem speciei, aut diversae: sic furtum sex nummorum est levius homicidio, & gravius furto trium nummorum.

Resp. 1. Gravitas peccati petitur ab objecto, fine & circumstantiis, prout disconveniunt naturae rationali & legi. Nam haec gravitas aestimanda est ex iis omnibus & singulis, ex quibus absolute petitur malitia peccatorum: inde enim malitiae quantitas petitur, unde ipsa malitia; & inde actus est magis malus, unde est simpliciter malus. At malitia actus sumitur ex objecto, fine, & circumstantiis, prout disconveniunt naturae rationali, & Legi divinae. Ergo.

Hinc 1. Peccatum eo magis vel minus grave est, quo vel objectum, vel finis, vel circumstantia ejus magis vel minus disconvenit naturae rationali ac Legi, & quo Lex magis vel minus obligat. Sic ebrietas gravior est mendacio officioso; & furtum eo gravius est, quo quantitas ablata major est; quia magis disconvenit, & magis prohibetur.

2. Ceteris paribus, actus habens objectum malum, & finem malum, pejor est, quam si esset solum malus

ex alterutro: cum sumat malitiam ab utroque, ideoque majorem habeat. Erit quoque pejor, si simul malitiam contrahat ex objecto, fine & circumstantia. Item malitia, ceteris paribus, tanto gravior est, quanto actu secundum plures vel peiores circumstantias opponitur rationi & Legi: nam sicut malitia, ita & ejus incrementum petitur à circumstantiis moralibus, cum vel debitae desunt, vel disconvenientes adsunt. Hinc S. Thom. 2. 2. quaest. 10. art. 3. ad 3. ait: *Ceteris paribus, gravius peccat fidelis, quam infidelis, tum propter notitiam veritatis ex fide, tum propter Sacramenta, quibus est imbutus, quibus peccando contumeliam facit.*

3. Peccatum intra eandem speciem magis vel minus grave est, quod major vel minor est ejus intensio, duratio, & quod fit cum maiore vel minore advertentia, libertate, conatu, &c. quia tunc magis vel minus disconvenit naturae rationali ac Legi.

Resp. 2. Illa peccata, ceteris paribus, graviora sunt, quae praestantioribus virtutibus, & actibus harum excellentioribus directe ac per se opponuntur. Quia, ut docet S. Thomas, pessimum est contrarium optimo: optimum autem in moralibus est maxima virtus, & pessimum est gravissimum peccatum. Praeterea dignitas virtutis, & gravitas peccati oppositi, petuntur ex eodem objecto, ratione cujus directe opponuntur. Quare odium Dei est gravissimum peccatum, utpote directe oppositum praestantissimo charitatis actui.

Porro virtutes praestantiores sunt primo Theologicae hoc ordine, charitas,

tas, spes, fides: deinde religio, penitentia, quia Deum immediatius respiciunt: postea reliquæ morales, hoc ordine; prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia: & simili ordine procedunt aliæ virtutes his annexæ.

Malitiæ gravitas petitur etiam à modo, quo actus eidem virtuti opponuntur; nam oppositio contraria pejor est privativa: sic odium Dei pejus est, quàm omissio amoris præcepti.

Dixi 1. *directè*, Nam etiam minora vitia indirectè opponuntur majori virtuti, à qua prohibentur. 2. *Per se*, seu ex natura sua. Nam quæ præstantiori virtuti tantum ex præcepto positivo opponuntur, non sunt, cæteris paribus, per se graviora iis, quæ minus nobili ex natura sua & jure naturali opponuntur; cum non sit par obligatio præcepti. Sic homicidium gravius est quàm laborare die festo, quamvis hoc religioni, illud iustitiæ adversetur. 3. *Cæteris paribus*, Nam malitia vel bonitas non solum desumitur ex ratione generica objecti, sed etiam ex multis aliis, ratione quorum potest esse excessus. Quare major vel minor gravitas unius peccati præ alio definienda est ex complexione eorum omnium, ex quibus augeri vel minui potest malitia.

Quæst. IX. *An effectus malus, vel noxius proximo, ex peccato secutus, imputatur peccanti, & dat peccato novam malitiam?*

Resp. Affirmat. Si ille effectus fuerit prævisus, vel potuerit ac debuerit prævideri. Quia tunc est saltem indirectè & interpretativè volitus, nempè in causa illicitè ac liberè posita.

Quod verum est, etsi voluntas, antequam effectus eveniat, retractet causam: quia hæc retractatio non facit ut reipsa non sit liberè posita causa, neque ut effectus ex illa non sequatur. Et verò effectus ille sequitur ex peccato ut præterito; & retractatio non facit, ut peccatum non fuerit pro præterito voluntarium. Hinc qui alterum lethaliter vulneravit, mors læsi etiam post occisoris contritionem secuta, ei imputatur quoad obligationem damni compensandi; & is fit irregularis ex delicto.

Quæst. X. *Quot modis potest quis esse reus peccati alieni, & illud contrahere?*

Resp. His, nimirum jussione, suasionem, cooperationem, auxilio, consensu, favore, laudatione seu adulatione, prava doctrina, exemplo, & silentio. Nam qui uno ex his modis cooperatur peccato alieno, censetur causa moralis illius, eique verè consentit vel expressè, vel virtualiter, vel interpretativè, & sic illius malitiam ac reatum contrahit: Nam digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, ad Rom. 1.

CAPUT II.

De Peccato mortali & veniali.

Quæst. I. *Quid sunt, & quomodo differunt?*

Resp. I. Peccatum mortale est Legis divinæ transgressio gravis, & proinde gravis offensæ Dei, privans amicitia

citia divina, & gratia sanctificante, quæ est supernaturalis vita animæ; atque reddens peccatorem dignum odio Dei, ac pœna æterna. Veniale verò est Legis transgressio levis, & levis offensa Dei, quæ nec privat gratia sanctificante, nec amicitia divina, nec ex se meretur pœnam æternam, sed solum temporalem: nec proinde excludit à cœlesti beatitudine, sed solum retardat ejus assecutionem; nec extinguit charitatem, sed solum ejus fervorem impedit.

Differunt inter se, quod mortale sit Dei contemptus, saltem virtualis & interpretativus: nam peccatum mortale est prædilectio, seu prælatio creaturæ præ Deo, & aversio à Deo tamquam à fine ultimo, atque adhesio creaturæ tamquam fini ultimo. Nam qui mortaliter peccat, Legem Dei aliquid pro jure suo graviter præcipientis vel vetantis violat graviter, ac proinde graviter violat jus divinum, & sic gravem injuriam facit Deo: unde graviter illum offendit, & meritò censetur contemnere auctoritatem, majestatem & amicitiam ejus. Hinc Deus de graviter peccantibus ait, Isaia 1. *Ipsi spreverunt me.* Et, lib. 1. Reg. c. 2. *Qui contemnunt me, erunt ignobiles.* Item, talis hoc ipso præfert creaturam amicitia & possessioni Dei, ob aliquod bonum creatum faciendo id, quod privat amicitia & possessione Dei, & sic eligendo potius frui creatura quàm Deo, quod est contemnere Deum: quæ omnia non conveniunt peccato veniali, quod est solum levis transgressio, & offensa,

Ant. Th. Moral. P. I.

quæ non est digna privatione amicitia Dei.

Resp. 2. Mortale & veniale, ut talia, semper differunt inter se specie morali, ideòque essentialiter. Quia illorum malitiæ notabiliter inter se differunt in ratione offensa: nam mortale habet specialem ac gravem malitiam, positam in contemptu Dei & aversione à Deo tamquam à fine ultimo, atque conversione ad creaturam, quæ non reperitur in veniali. Quilibet autem contemptus Dei etiam virtualis, continet gravem deordinationem ac malitiam, propter infinitam Dei excellentiam, graviterque disconvenit infinitæ Dei majestati. Quatenus tamen circa idem objectum versantur, possunt esse ejusdem speciei; nam malitia petita ex objecto ejusdem est speciei in furto gravi & levi, cum ambo eidem præcepto & virtuti ex eodem motivo opponantur, & differant solum secundum plus & minus, sintque in eadem specie injustitiæ.

Quæst. II. Quenam requiruntur ad peccatum mortale?

Resp. Secundum omnes, duo 1. Ex parte objecti aliquid grave, saltem ex fine. 2. Advertentia & consensus sufficiens ad actum simpliciter liberum & humanum, qui consensus dicitur plenus ac perfectus. Nam si alterutrum desit, violatio Legis non censetur imputabilis ad gravem culpam, nec gravis offensa, nec contemptus Dei. Consensus autem plenus ac perfectus est ille, quo voluntas cum plena deliberatione objectum ab intellectu propositum firmiter amplecti.

U

plectitur: sive est ille, qui datur ab homine vigilante, plenè sui compote, & expeditum habente rationis usum, qui advertit ad malitiam actus, seu omissionis, vel potuit ac debuit advertere. Quod si ad eam advertere non possit ex defectu cognitionis habitualis malitiæ, non excusatur, si ignorantia fuit vincibilis.

Quæst. III. *Quodnam voluntarium sufficit ad mortale?*

Nota. Peccatum est essentialiter voluntarium. *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium,* ait S. Augustin. lib. de vera religione, cap. 14. Quia peccatum est actio vel omisso imputabilis homini ad culpam, vituperium & pœnam. At nil potest esse sic imputabile homini, nisi sit ei liberum, proindeque voluntarium. Nam omne liberum est essentialiter voluntarium, licet non omne voluntarium sit liberum, ut patet in amore beatifico: quia liberum superaddit voluntario immunitatem ab omni necessitate intrinseca & physica. Voluntarium autem est id, quod procedit à principio intrinseco, nempe voluntate, cum intellectuali cognitione, vel actuali vel virtuali & interpretativa, hoc est, quæ potuit & debuit haberi, licet defuerit.

Voluntarium dividitur, 1. in perfectum, quod fit cum plena advertentia, plenoque consensu: & in imperfectum, quod fit cum semiplena advertentia, & semipleno consensu, ut in semidormiente contingit. 2. In directum, indirectum & interpretati-

vum. Illud est directè voluntarium, quod in se ac secundum se volitum est. Illud est indirectè voluntarium, quod non est in se ac secundum se volitum, sed censetur volitum in alio directè voluto, vel tamquam cum illo connexum, vel tamquam effectus inde sequens, vel propter alias causas. Ut autem aliquid sit voluntarium indirectè & in alio, non sufficit quod sequatur ex illo, alioqui infidelitas negativa esset imputabilis, sed insuper requiritur, ut cognoscatur vel cognosci possit sequi ex illo: quia alioqui non est voluntarium, ut connexum cum illo, seu ut sequens ex illo: nam quod nullatenus cognoscitur, nec cognosci potest, nullatenus est voluntarium. Illud est interpretativè voluntarium, quod non est positivè volitum, sed tamen secundum prudentem æstimationem censetur volitum, & meritò imputatur voluntati, eo quod non fecerit, vel non omiserit quod debebat & poterat facere vel omittere. Sæpe hoc voluntarium cum indirecto confunditur.

Resp. 1. Consensus sufficiens ad mortale est ille, qui ab homine perfectè vigilante, & plenè sui compote datur actioni vel omissioni graviter malæ, cujus malitiam actu cognoscit, vel cognoscere potuit ac debuit. Quia talis consensus est plenus, & sufficienter liber ac humanus, ut actio vel omisso sit imputabilis ad culpam gravem, cum ejus malitia, aut malitiæ periculum potuerit ac debuerit cognosci, & vitari. Neque enim inadvertentia vincibilis ac culpabilis voluntaria-

luntarium plenum impedit in æstimatione morali.

Resp. 2. Ad peccatum mortale non requiritur, ut malitia mortalis sit directè & propter se volita, quod potius diabolicum est quàm humanum; sed sufficit ut sit indirectè vel interpretativè volita, hoc est, ut voluntas velit ex quocumque motivo aliquid graviter malum, etiamsi ejus malitiam secundum se aversetur, modo cognoscat, vel possit ac debeat cognoscere ejus malitiam. Quia, 1. disconvenit naturæ rationali, & Legi divinæ, velle aut acceptare ullo modo id quod malum ac illicitum est; & Lex naturalis prohibet, ne malum ullo modo velimus & eligamus, non solum directè, sed etiam indirectè, & interpretativè: malum enim nullatenus est volibile, sed malitia actus exigit quocumque modo fugi. 2. Merito imputatur voluntati ad culpam & vituperium, quòd malum velit non solum directè, sed etiam indirectè, vel interpretativè, cum nempe non refugit nec impedit malum quod potest & debet repudiare & impedire. Nam tunc non fugit nec averfatur malum ut debet; nam debet illud fugere & averfari summè & omni modo, cum sit summè odibile & omni modo fugiendum. Igitur ad mortalem culpam ex parte voluntatis sufficit voluntarium indirectum & interpretativum, ut consentiunt omnes.

Obj. Ut actus sit bonus, ejus bonitas debet esse directè volita. Ergo à pari, &c. *Resp.* Neg. consequ. Disparitas est, quòd bonitas moralis seu honestas, sit appetibilis directè

& secundum se, exigatque sic appeti; & ut actus sit bonus moraliter, debet tendere in objectum modo decenti naturam rationalem, ac proinde debet in illud tendere sub ratione honesti & propter bonitatem. E contra malitia actus exigit quocumque modo fugi; & ut actus sit malus, sufficit ut appetat id quod est malum, aut quomodocumque velit id quod est malum: nam hoc ipso convenit naturæ rationali & Legi divinæ.

Quæst. IV. Quenam advertentia sufficit ad peccatum mortale?

Resp. 1. Potest esse peccatum mortale imputabile, sine advertentia actuali malitiæ. Quia 1. Dantur peccata imputabilia ad culpam mortalem, quæ tamen fiunt ex ignorantia vincibili malitiæ, & dum operans putat se rectè agere, & obsequium Deo præstare, ut constat ex Joann. 16. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Et tamen persecutores Apostolorum verè in hoc peccabant mortaliter. Hinc illud Psal. 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.* Et illud S. Aug. 1. de spir. & litt. cap. 38. *Attendat quàm in multis offendamus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere, vel non displicere quod facimus.* 2. Multi multa agunt contra Legem, ex habituali inconsideratione & negligentia, imò ex dispositione habituali voluntatis non considerandi an actio sit licita necne; sed statim se determinandi, ad id quod delectat, vel utile est, sive sit licitum sive non. Certè hi sæpe agunt sine ulla cognitione actuali malitiæ; & tamen quis neget

eos graviter peccare? 3. Ob respon-
sionem sequentem.

Resp. 2. Ad mortale, etiam secundum se imputabile, sufficit advertentia virtualis & interpretativa malitiæ, aut periculi illius, consistens in eo quod quis possit ac debeat advertere malitiam vel ejus periculum, nec tamen advertat. Quia 1. malitia actus secundum se ei meritò imputatur, qui debuit & potuit illam advertere, & vitare actum, cui annexa est. Nam ei malitia satis voluntaria est, & libera, cum potuerit & debuerit ab eo vitari. 2. Ut malitia secundum se imputetur, ex communi sententia sufficit consensus voluntatis interpretativus, cum scilicet voluntas potest & debet repudiare objectum malum, & non repudiat. Ergo etiam sufficit advertentia interpretativa: nam ad peccatum imputabile non minus requiritur consensus voluntatis, quam advertentia rationis. 3. Peccatum mortale est libera transgressio præcepti graviter obligantis. Sed ad talem transgressionem sufficit advertentia virtualis ac interpretativa: nam talis transgressio est libera, hoc ipso quod posita est ex defectu advertentiæ actualis, quæ potuit & debuit haberi: hoc ipso enim talis transgressio ita posita est, ut potuerit non poni à voluntate. 4. Advertentia virtualis & interpretativa est ea, quæ quidem non habetur, sed haberi potest ac debet. Sed qui legem violat, quam potuit ac debuit cognoscere, perinde se habet moraliter & in æstimatione prudenti, in ordine ad imputabilitatem etiam mortalem: (licet non

tantam, quando advertentia non est affectata) ac si eam actu cognosceret: ac proinde non excusatur à peccato etiam mortali. Paulo aliter. Advertentia interpretativa est ea, cujus privatio est culpabilis, cum ipsa potuerit ac debuerit haberi, ac proinde non excusat à peccato actiones & omissiones secutas contra legem; cum ipsa sit culpabilis, nec tollat voluntarium indirectum ac interpretativum, sufficiens ad culpam; nec culpa possit quemquam excusare. Igitur malitia actus meritò imputatur voluntati, hoc ipso quod actus malus procedit à voluntate liberè & scienter, vel cum vincibili ac culpabili ignorantia aut inadvertentia agente. 5. Vincibilis ignorantia seu carentia cognitionis habitualis, non excusat à peccato. Ergo multò minus excusat inconsideratio & inadvertentia vincibilis: nam (ut ait Suarez) ignorantia non refertur ad voluntarium vel involuntarium ratione habitualis scientiæ qua privat, sed proximè & immediatè ratione actualis considerationis quam tollit; quia voluntas non movetur proximè & immediatè ab habituali cognitione, sed ab actuali. Inadvertentia autem est vincibilis & voluntaria, hoc ipso quod potuit & debuit pelli per advertentiam; sicut ignorantia habitualis est vincibilis & voluntaria hoc ipso quod potuit & debuit depelli per inquisitionem veritatis.

Nota. 1. Equidem nihil est volitum quin præcognitum; & voluntarium est id, quod est à principio intrinseco cum cognitione; sed cum cognitio-

ne vel actuali, vel virtuali & interpretativa. Nam ad voluntarium indirectum & interpretativum sufficit cognitio virtualis & interpretativa. Item cum actus moralis definitur actus qui liberè fit cum advertentia ad regulam morum, intelligi debet advertentia vel actualis, vel virtualis & interpretativa, alioqui definitio mala est, cum non conveniat omni actui morali, nempe peccato commissio ex ignorantia vel inadvertentia vincibili.

Nota. 2. Advertentia virtualis & interpretativa adest, cum quis potest & debet advertere ad præceptum seu obligationem, vel malitiam actus, & tamen non advertit. Potest autem advertere, quando ex aliqua cognitione præsentis ejusdem vel alterius objecti, aut circumstantiæ, prudenter ac circumspectivè agendo, deveniret in cognitionem malitiæ, quam novit quidem habitu, sed actu non advertit. Tunc enim habet sufficiens principium discurrendi & considerandi an actus sit licitus, vel illicitus. Et si hoc non cognoscit aut considerat, malè consultat, & imprudenter agit: unde meritò illi imputatur peccatum, quod inde sequitur. Nam in omni deliberatione humana primò considerandum est, utrum res liceat nec ne: eodem enim præcepto, quo tenetur vitare peccatum & servare legem, tenemur adhibere advertentiam & considerationem, cum sine ea lex observari nequeat.

Hinc in iis, quæ intrinsecè mala sunt & contra Legem naturalem, ad virtualement advertentiam malitiæ mo-

ralis habitualiter notæ sufficit, ut consideretur ipsa actio secundum se, seu ut quis rectè advertat quid agat. Nam hoc ipso facillimè excitari potest actualis cognitio malitiæ, utpote habentis cum illa intrinsecam connexionem, si consideratè & sine præcipitatione agatur, ut notat Suarez. In iis verò quæ non sunt per se mala, sed vetita solo jure positivo, quamvis non semper sufficiat consideratio ipsarum actionum secundum se, cum non habeant intrinsecam connexionem cum malitia, seu præcepto eas vetante, tamen si quis non laboret ulla ignorantia facti, sola objecti propositio simul cum cognitione habituali præcepti regulariter sufficit ad excitandam cognitionem malitiæ, si quæ par est consideratione & mora in agendo procedatur. Possunt & alia principia deliberandi in talibus rebus occurrere, ut si quis non cogitans de die abstinentiæ, videat alios vesci cibis quadragesimalibus; vel die festo nihil cogitans de Sacro, audiat festum campanarum pulsum, aut videat populum ad templum accurrentem. Ex his enim aut similibus excitari potest cogitatio præcepti: quæ tamen si adhibita sufficienti attentione & consideratione non habeatur, tunc inadvertentia erit naturalis, & invincibilis, qualis esse solet in timoratis & ex circumspeditione agentibus: in aliis autem plerumque est vincibilis & culpabilis. Quod si malitia non sit habitualiter nota: tunc actus est culpabilis, si ignorantia sit vincibilis, quia hæc non excusat à peccato.

Nota. 3. Cum aliqui Theologi dicunt ad peccatum mortale requiri advertentiam malitiæ, vel suspensionem aut dubitationem de illa; ut id cum veritate, & certissimis ipsorum ac omnium principiis consentiat, debet intelligi in sensu accommodato, nempe vel de peccato directè volito, & de peccato malitiæ ex certa scientia commissio: vel de advertentia malitiæ sive formali præsentis aut præcedente, sive virtuali & interpretativa, in specie vel in genere, in se vel in causa.

Quæst. V. Quibus indicis in dubio de consensu sufficienti ad mortale, cognosci potest eum fuisse datum, vel non?

Resp. Traduntur à Doctoribus hæ regulæ. 1. Si dubitans de consensu præstito sit vir probus & timoratae conscientiæ, seque ita habitualiter ac constanter dispositum sentiat, ut potius vellet mori quàm mortaliter peccare; censendus est non dedisse sufficientem consensum, licet aliquam fortè in repellenda tentatione negligentiam admisit. At si sit homo pravus & peccatis assuetus, in dubio censendus est consensisse. Quia in dubio prudens præsumptio à consuetis ac communiter contingentibus & habituali dispositione fumitur: & quia prior summè detestans peccatum habitualiter, si illud amisisset cum pleno consensu, hanc mutationem ita advertisset, ut de ea nil dubitaret: posterior verò parvi pendens peccatum, si non plenè consensisset, non dubitaret. Porro non est signum imperfecti consensus, sed tantum mutata

voluntatis, contritio, quæ actum peccati statum consequitur.

2. Quando suborta cogitatione seu tentatione de facienda re mala, non facis, cum facile posses; signum est consensum in opus non fuisse perfectum, quia potentia executrix voluntati omnino obtemperat.

3. Sola perseverantia motus interni post advertentiam, non indicat sufficienter plenum consensum, sicut perseverantia motus exterioris membrorum illum arguit: quia his voluntas, non illis despotice imperat.

4. Quando quis dubitat, vigilans an dormiens, sui compos an impos, quidpiam voluerit aut fecerit, probabile indicium est non plenæ deliberationis, quia hæc regulariter hominem de suis actibus certiore reddit, & perfectè vigilans satis novit se vigilare, & sui compos de hoc non dubitat, nisi fortè mora temporis aliquam induxerit oblivionem.

Cæterum cum hæ omnes conjecturæ veritatem non ostendant, est obligatio confitendi consensum illum dubium.

Quæst. VI. An est mortale agere vel velle aliquid graviter illicitum ob finem bonum?

Resp. Affirm. Ita omnes. Quia 1. *Ad Rom.* 3. Graviter damnatur illud. *Faciamus mala, ut veniant bona.* 2. Voluntas mala est, hoc ipso quod vult id quod malum est, ex quocumque motivo illud velit. Nam actus voluntatis sumit malitiam ab eo omni in quod fertur, ex *Osæ* 9. *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.* Neque enim finis bonus malitiam ob-

jecti

jecti seu medii tollit, cum ejus naturam non immutet. 3. Volitio finis honesti ut per medium illicitum comparandi, est mala. Nam tendit in objectum modo naturam rationalem dedecente, & contra legem; disconvenit enim naturæ rationali & legi profsequi bonum per medium illicitum. Imò volitio finis honesti per medium licitum, sed in circumstantia mala, est vetita & mala: nam disconvenit naturæ rationali & Legi divinæ, & finis honestus non potest nisi dedecenter & disconvenienter naturæ rationali appeti per medium licitum in circumstantia mala, verbi gratia velle celebrare Sacrum propter bonum finem in loco dedecenti. *Quod est secundum se malum ex genere, nullo modo potest esse bonum & licitum; quia ad hoc quod aliquid sit bonum, requiritur quod omnia recte concurrant, bonum enim ex integra causa, malum verò ex singularibus defectibus*, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 110. art. 3.

Quæst. VII. *Quenam sunt peccata mortalia vel venialia ex genere suo?*

Resp. 1. Ex S. Augustino, Enchyrid. cap. 78. *Quæ sint levia, quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio.* Et, cap. 79. *Sunt autem quedam quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora; quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?*

Resp. 2. Id sicut tota doctrina morum, repeti debet, 1. Ex Scriptura. Quæ enim ab illa dicuntur abominabilia, detestanda, execranda, Deo exosa, digna morte, gehenna, excludere à regno Dei, vel ob quæ dici-

tur Væ; judicanda sunt ex genere suo mortalia. 2. Ex traditione, quæ extat in scriptis Patrum. 3. Ex definitione & sensu Ecclesiæ, quæ semper est infallibilis in doctrina fidei & morum. 4. Ex ratione fide illustrata, & his principiis nixa. 5. Ex unanimi Doctorum consensu.

Resp. 3. Peccatum mortale ex genere suo est illud, intra cujus objectum seu materiam datur aliquid grave, seu graviter repugnans rectæ rationi, vel fini legis, qualia sunt peccata contra virtutes Theologicas, fidem, spem & charitatem, contra religionem, justitiam, & alias virtutes graviter obligantes, item quæ nos graviter corrumpunt. Peccata verò, quæ leviter tantum adversantur naturæ rationali, vel præcepto leviter obliganti, & quæ non lædunt graviter charitatem Dei, & ejus honorem, vel proximum quoad personam, res vel jura, nec nos ipsos corrumpunt, sed continent præcisè aliquam levem inordinationem, ut mendacium officiosum, verbum otiosum, sunt venialia per se & ex genere suo. S. Thom. 1. 2. quæst. 88. art. 2. *Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, cum aut jocamur aut ut proximus mentimur*, ait S. August. in Psalm. 5.

Resp. 4. Mortale ex genere suo duplex est: aliud ex toto genere suo, & aliud ex genere suo non toto. Peccatum mortale ex toto genere suo est illud, cujus omne objectum seu omnis materia est per se gravis, quia nempe quælibet ejus materia gravem inordinationem continet, vel per quamlibet ejus quantitatem læditur gravi

graviter virtus, quæ est finis præcepti gravis. Unde non potest esse veniale nisi ex imperfectione actus, seu ex defectu advertentiæ & consensus sufficientis ad mortale. Talia sunt ea, quæ sunt directè contra aliquod attributum divinum, ut odium & contemptus Dei, hæresis, desperatio, blasphemia, perjurium, &c. Nam hæc directè repugnant Dei bonitati, veritati, misericordiæ, majestati, excellentiæ infinitæ Dei; & per ista graviter læduntur charitas, fides, spes religio, &c. Talia item sunt, quæ graviter disconveniunt naturæ rationali, seu ex se gravem habent inordinationem, ut delectatio venerea extra conjugium, pollutio, &c.

Morale verò ex genere suo, sed non toto, est illud intra cujus objectum seu materiam datur aliquid ex se grave & leve, seu graviter & leviter inordinatum ac prohibitum, quatenus per aliquam materiam graviter, & per aliam leviter læditur virtus, quæ est finis præcepti. Nam illa materia censetur gravis, per quam graviter læditur virtus, quæ est finis præcepti & ea est levis, per quam leviter læditur talis virtus, ut patet in furto.

Quæst. VIII. *An peccatum mortale ex genere suo fieri potest veniale, & vicissim?*

Resp. I. Cum ad mortale requiratur gravitas materiæ, & sufficiens advertentia & consensus, sequitur peccatum ex genere suo mortale, fieri veniale: I. Ob levitatem materiæ, ut patet in peccatis contra iustitiam, v. gr. furto levi. Nam tunc leviter læditur iustitia, quæ est finis præcepti vetantis furtum, & sic tunc est levis

inordinatio, transgressio ac offensa Dei. Peccata autem ex toto genere suo mortalia, non possunt fieri venialia ex parte materiæ, quia in quavis eorum materia reperitur gravis difformitas, & per quamlibet eorum quantitatem graviter læditur virtus, quæ est finis præcepti. Porro materiæ levitas in iis, quæ levitatem materiæ admittunt, ex circumstantiis, & præsertim ex quantitate materiæ, & ejus conducentia ad finem dijudicanda est.

2. Ob imperfectionem actus ex parte intellectus & voluntatis. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 88. art. 6. *Potest id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis*: hoc est quia deest sufficiens advertentia, & consensus ad hoc, ut actus dicatur simpliciter liber & humanus. Actus autem seu consensus voluntatis imperfectus & semiplenus, ideoque insufficiens ad mortale, est ille qui datur cum impotentia plenè advertendi ob impeditum rationis usum, qualis est in semidormiente, modò hæc sit omninò involuntaria: sicut consensus dicitur plenus ac perfectus, cum datur ab homine plenè sui compote, & habente usum rationis expeditum, & valente plenè advertere. Similiter advertentia imperfecta seu semiplena est ea, quæ procedit ab homine non perfectè sui compote, nec habente usum rationis expeditum, qualis est semidormiens. Sicut enim hic non habet perfectum iudicium rationis, nec plenè advertere potest ad id quod agit: ita interdum fit, ut quis ob subitam & vehementem passionem,

aut

aut distractionem ad res alias, non advertat nec advertere possit ad actum suum, quantum requiritur ad mortale. Unde delectatio de objecto malo, quæ cæteroquin esset mortalis, potest defectu sufficientis advertentiæ esse solum venialis. Advertentia verò perfecta & plena est ea, quæ procedit ab homine sui compote, & habente usum rationis expeditum.

Hinc triplex distinguitur motus, nempe primo-primus, qui subito ante omnem mentis advertentiam insurgit, nec ullatenus pendet à voluntate; & hic non est culpa secundum se: secundo-primus, qui est cum aliqua, sed imperfecta advertentia, sufficiente quidem ad culpam venialem, non autem ad mortalem, qualis est in semidormiente: & motus plenè ac perfectè deliberatus, qualis est in vigilante, & plenè sui compote, & hic est mortalis, si sit graviter inordinatus & voluntarius.

Imperfectio tamen actus numquam impedit quominus ea, quæ sunt ex objecto venialia, revera sint venialia, ut docet Suarez. Quia ad culpam venialem sufficit quodcumque voluntarium & liberum, sicut & quantulumque inordinatio: secus verò ad mortale; nam homo non potest ex qualicumque actione & quantumvis imperfecta constitui reus perpetui odii Dei, & damnationis æternæ, hoc enim repugnat bonitati, sapientiæ, ac convenienti gubernationi divinæ.

Resp. 2. Actus ex genere suo seu objecto venialis vel indifferens, fit mortalis per accidens, seu per aliquid ei adjunctum.

Ant. Th. Moral. P. I.

1. Ex errore conscientiæ, quo quis putat id, quod agit, esse mortale, licet re ipsa non sit. Nam tunc consentit in mortale apprehensum.

2. Rationes affectus graviter inordinati in rem aliquam leviter malum vel indifferentem, constituendo in ea finem ultimum: ut si ex affectu ad illam paratus sis illam velle etiam si mortalis esset, vel peccare mortaliter potius quàm ab ea abstinere, vel illam comparare per medium graviter illicitum. Nam tunc eam præfers divinæ amicitiae, & violas graviter maximum præceptum diligendi Deum super omnia.

3. Ratione finis mortaliter mali, ad quem ordinatur, ut adulatio seu laudatio ex se venialis, ordinata ad subornandam virginem. Nam talis actus continet affectum ad rem mortaliter malam, & medium malitiam finis contrahit.

4. Ratione gravis damni vel scandalii, quod ex re levi secuturum prævidetur, vel prævideri potest ac debet, ut si ex furto rei levis prævideas alterum blasphematurum. Nam ob talem affectum actus graviter adversatur charitati: & causa participat malitiam sui effectus.

5. Ratione periculi incidendi in mortale, in quod quis experientia didicit se ex actione de se leviter mala vel indifferenti incurrere, puta si aspectus mulieris, vel colloquium, inducat ad actum turpem, vel consensum in delectationem veneraem; si ludus de se licitus sit occasio proxima pejerandi, blasphemandi, &c. Nam mortale est, exponere se morali periculo

culo peccandi mortaliter: is quippe Dei amicitiam & animæ salutem contemnit, qui ejus perdendæ periculum probabile non vitat, cūmpoteſt; & eodem præcepto, quo tenemur vitare peccatum, tenemur etiam ejus probabile periculum vitare.

6. Propter contemptum formalem præcepti, vel regulæ, vel superioris qua superior eſt; ut ſi quis violat præceptum in re levi, quia præceptum eſt, ſive quia renuit ſubjici præcepto, vel ſuperiori. Talis enim inobedientia inducit contemptum poteſtatis à Deo derivatæ, & ſuperioris ut miniſter Dei eſt, ejusque vices gerit: qui contemptus redundat in Deum, juxta illud, Luc. 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit.*

Item omiſſio conſilii evangelici ex contemptu, quaſi Deus inutilia & vana conſularet, mortalis eſt. Nam eſt graviter injurioſa Deo, & Deus ipſe conſilii author contemnitur.

Quæſt. IX. *An multa venialia poſſunt facere unum mortale?*

Reſp. 1. Peccata venialia quantumvis multiplicata, non poſſunt per ſe efficere unum mortale, niſi eorum materiæ vel effectus uniantur. *Eſt communis ſententia.* Quia 1. ex Conc. Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. per venialia à Dei gratia non excludimur. 2. Peccatum mortale, cūm ſit contemptus Dei & averſio à fine ultimo, habet malitiam ordinis ſuperioris, imò infinitam, quam proinde æquare nequeunt quævis venialia. 3. Solamultiplicatio non conſtituit peccatum in alia ſpecie ſuperiore à veniali. Item quantumcumque multiplicentur ve-

nialia, ſingula ſunt, & manent in ſpecie inferiore, habentque differentiam eſſentialem aliam, quam ſpecies ſuperior. Ergo multiplicatio venialium non poteſt attingere ſpeciem peccati mortalis, quæ eſt ſuperior. Ex Patrum verò textibus ſequitur tantum multa venialia diſponere ad mortale, non verò illud conſtituere.

Qui tamen proponeret omnia venialia occurrentia committere, vel ad hoc paratus eſſet, velletque ſola mortalia vitare, ſecundum Sanchez & Bonacinam mortaliter peccaret, etiamſi contemptus formalis deeſſet. Quia illius propoſiti objectum continet apertiſſimum peccandi mortaliter periculum, quod talis vult ſubire, cūm ex SS. Patribus & Doctõribus multa venialia deliberatè & ex propoſito commiſſa, certò diſponant ad mortale, & in praxi patet: quæ culpa mortalis adverſatur præcepto charitatis.

Reſp. 2. Si plurium venialium materiæ, vel effectus moraliter uniantur, & unum objectum grave conſtituant contra unum præceptum, tunc mortale eſt peccatum, cujus materia, licet ſecundum ſe parva, tamen ob moralem conjunctionem cum objectis priorum, notabilis cenſetur, & effectum gravem malum producit. *Eſt communis ſententia.* Quia tunc per hoc ultimum peccatum, ponitur complementum gravis materiæ, vel effectus graviter prohibiti; & illud ponens cenſetur velle aliquid graviter inordinatum ac prohibitum. Sic qui uno die feſto pluries laborat per quadrantem diverſis horis, peccat mortaliter

taliter ultimo quadrantis labore, quo completur tempus notabile; quia isti omnes labores breves moraliter uniuntur; & tunc verum est dicere talem laborasse illo die festo tempore notabili, verbi gratia, duas aut tres horas. Sic ebrietas per ultimum scyphum completur. Item qui intemperanter cibum sumit, & ultima comestione agnoscit valetudinem graviter lædendam, peccat tunc mortaliter: nam jam vult objectum graviter dissentaneum naturæ rationali ac legi, & sibi notabile damnum.

Si verò plurium venialium materiæ parvæ & effectus non uniantur, nec in grave objectum coalescant: tunc omnia & singula peccata sunt venialia, nec efficiunt mortale: quia tunc materiæ illæ non conflant unum objectum grave, nec materiam sufficientem ad mortale. Sic qui pluribus festis per unum quadrantem laborat, non peccat mortaliter, secluso scandalo & contemptu: quia tunc sicut festa sunt diversa, neque efficiunt unum moraliter; ita & labores sunt diversi, nec unum inter se constituunt. Item qui in Quadragesima quotidie bolum panis extra tempora comedit, non peccat mortaliter, quia comestio una die facta non continuatur, nec conjungitur moraliter cum comestione alterius diei, cum obligatio abstinendi affixa sit singulis diebus, & transeat cum illis. Unde propositum comedendi singulis diebus Quadragesimæ bolum panis extra tempora, est per se loquendo solum veniale, quia non fertur in illas omnes comestiones leves conjunctim sumptas,

sed in omnes separatas, & singulis diebus vitandas, quæ cum solum sint vitæ sub veniali, propositum non est de mortali. Idem dic de eo, qui plures inducit ad parum comedendum uno die jejunii, quia actio unius non unitur, nec facit unum moraliter objectum vetitum cum actione alterius. Unde inductio non est ad aliquid grave.

Quæst. X. *An & quomodo multa venialia disponunt ad mortale?*

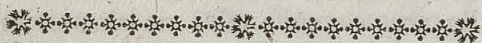
Resp. 1. Multa venialia, si negligentur & continuentur, sensim disponunt hominem ad mortale. Constat. 1. ex Eccli. 19. *Qui spernit modica paulatim decideret.* Et, Luc. 10. *Qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.* 2. Ex consensu Theologorum, & ex Patribus docentibus venialia diligenter cavenda esse, ne labamur in mortalia. 3. Ex praxi & experientia.

Resp. 2. Multa venialia disponunt ad mortale. 1. Indirectè seu negativè, removendo id, quod mortalia impediret. Nam & in peccante minuunt fervorem charitatis, & timorem Dei, ac horrorem peccati, & ex parte Dei impediunt providentiam illam specialem, qua tentationes ac pericula removebat, & liberalitatem qua uberes & potentiores gratias largiebatur.

2. Positivè: tum quia cum mortale & veniale in hoc convenient, quod sint infractio legis & ordinis; multitudo leviorum infractionum, maxime si deliberatè & ex gravi negligentia fiant, hominem disponit ad violandum Legem & ordinem in gravioribus:

ribus: tum quia libido peccandi, & affectus erga rem venialiter malam, potest sæpius peccando ita crescere, ut in ea re constituatur finis ultimus, & ex affectu erga illam homo sit paratus violare præceptum gravius, vel illius violandi periculo se exponat. Venialia autem ejusdem speciei, magis adhuc per se ac directè disponunt ad mortale; cum circa idem objectum specificè sumptum versentur, & pariunt similem habitum. Sic levioribus furtis, contumeliis, detractionibus via sternitur ad graviores injurias, & comparatur consuetudo furandi, aut detrahendi, quæ magis adhuc in gravia objecta, ut pote magis ad se allicientia, inducit, quàm in levia.

CAPUT III.

De Peccatis commissionis & omissionis.

Quæst. I. **Q**uid sunt, & an differunt inter se talia peccata?

Resp. 1. Peccatum commissionis est actus positivus factus contra Legem eum prohibentem, sive est violatio præcepti negativi. Peccatum omissionis est ommissio actus præcepti, sive violatio præcepti affirmativi.

Resp. 2. Hæc peccata, etiam cum eidem virtuti aut præcepto ex eodem motivo adversantur, sic moraliter inter se differunt, saltem secundum gravitatem, ut in Confessione sigillatim

explicandæ sint. Nam peccatum commissionis, cæteris paribus, est notabiliter gravius peccato omissionis: habet quippe notabiliter majorem disconvenientiam ac oppositionem cum natura rationali & Lege divina: magis enim, cæteris paribus, inordinatum est ac disconveniens naturæ rationali ac Legi æternæ, facere quod non debes; quàm non facere quod debes; & illud opponitur præcepto, *Declina à malo*: hoc autem, præcepto, *Fac bonum*. Sic odium Dei est longè gravior culpa, quàm ommissio actus amoris Dei præcepti, licet utrumque eidem præcepto charitatis opponatur; & qui utriusque reus esset, non satisfaceret præcepto confitendi, dicendo se bis peccasse mortaliter contra debitam charitatem Dei. Item longè pejus est patrem contumelia afficere, quàm præcisè ei honorem debitum non deferre.

Imò sunt qui docent aliqua peccata commissionis & omissionis inter se differre secundum gravitatem specificam, ut ista allata: quia censent ea habere inter se disconvenientiam & oppositionem cum natura rationali & Lege divina notabiliter diversam: nam quamvis eidem virtuti ac præcepto ex eodem motivo adversentur, tamen ei modo notabiliter diverso opponuntur.

Quæst. II. *Unde æstimanda est species & gravitas omissionis culpabilis?*

Resp. Ex specie & bonitate actus præcepti. Nam privatio eò pejor est, quo forma ei opposita melior est. Ergo ommissio actus præcepti eò pejor est, quò actus præceptus melior est. Sic omis-

omissio orationis longioris præceptæ, est culpa gravior omissione orationis brevioris etiam præceptæ.

Quæst. III. *An actus cum omissione culpabili conjunctus, est peccatum?*

Resp. 1. Omnis actus, qui est causa, finis, vel occasio proxima omissionis malæ, contrahit malitiam omissionis, ut si omittas Sacrum ut studeas, vel dormias: quia prohibetur eodem præcepto, quo præcipitur actus omissus. Nam præceptum, utpote de se efficax, hoc ipso quod præcipit actum aliquem, simul prohibet omnem actum, vi cujus sequitur ommissio actus præcepti. Sicut enim præceptum obligat ad servanda omnia, quæ necessaria sunt ad ejus observationem; sic & ad vitanda omnia, quæ eandem observationem impediunt. Item in illo actu continetur virtualis saltem voluntas omittendi. Ergo habet idem objectum cum omissione, & proinde eandem malitiam, & repugnantiam eidem præcepto. Idem est si actus assumatur ut medium omissionis: nam media contrahunt malitiam finis. Hinc si actus sit aliunde malus, habet duplicem malitiam; ut si quis omittat Sacrum, quia tempore Sacri furatur. Si verò non sit aliunde malus, habet unam & eandem malitiam cum omissione culpabili, cum solum habeat malitiam ab illa omissione, & eidem præcepto adversetur. Docet tamen Suarez, quòd si quis advertit se hoc tempore omittere, & ex nimio affectu ad illud opus de se licitum; velit nihilominus illud exercere, & sic omittere; tunc actus ille habet malitiam specie di-

stinctam: quia verè est contra rectitudinem propriæ virtutis, & quia constituitur ultimus finis in illo opere.

Resp. 2. Quando actus, qui fit tempore omissionis, non est causa, nec finis, nec medium, nec occasio omissionis, sed tantum assumitur consequenter ad voluntatem efficacem omittendi ob alium finem, juxta multos non contrahit malitiam omissionis, nec proinde est peccatum, si aliunde non sit malus: ut si quis postquam decrevit omittere Sacrum ad aliquod leve incommodum vitandum, oret domi, vel studeat tempore Sacri, ut otium vitet. Quia Lex præcipiens aliquid, non vetat actum alium, nisi sit causa, vel medium, vel occasio omissionis actus præcepti; & supposita voluntate omittendi actum præceptum, alius actus materialiter & per accidens se habet ad omissionem, & nullo modo in eam influit.

Quæst. IV. *Quandonam admittitur peccatum omissionis?*

Resp. 1. Peccatum omissionis externum admittitur eo solo tempore, quo urget præceptum faciendi actum. Quia hoc peccatum consistit in omissione actus debiti ex præcepto: actus autem non est debitus, nisi eo tempore, quo servandum est præceptum. Internum verò committitur, dum quis expressè, aut virtualiter, indirectè vel interpretativè, vult omittere actum præceptum: nam tunc ponitur voluntas violandi præceptum.

Resp. 2. Qui ponit causam, ex qua prævidet probabiliter secuturam omissionem, tunc peccat, & contrahit malitiam omissionis: quia qui ponit

causam omissionis, vult indirectè, vel saltem interpretativè ipsam omissionem: qui enim vult causam, censetur velle effectum qui ex illa sequitur. Præterea eodem præcepto, quo vetatur ommissio, prohibetur etiam positio libera causæ illius. Hinc qui die festo manè se somno tradit, prævidens se somno sepultum iri tempore ultimi Sacri, tunc peccat contra religionem; etiamsi per accidens excitetur, & postea Sacrum audiat. Nam tunc habuit voluntatem, saltem interpretativam ac virtualementem, omitendi Sacrum, quamvis postea eam mutaverit.

Idem dic de eo, qui scienter, aut non nisi cum ignorantia vel inadvertentia culpabili, exponit se morali periculo omitendi. Nam tunc contrahit totam malitiam omissionis, licet postea ommissio non sequatur; quia sic exponendo se morali periculo omitendi, saltem interpretativè voluit omissionem. Quod si is, qui posuit causam omissionis, vel exposuit se morali periculo omitendi, postea possit præceptum, dum urget, implere, desistendo ab opere impossibile, non implens præceptum, denuò peccat peccato omissionis; & tunc ommissio ejus est in se libera eo modo, quo actus externus liber esse potest: quia tunc denuò vult saltem indirectè ipsam omissionem actualem. Porro non contrahitur censura, nisi eo tempore, quo actus ex præcepto faciendus est: nam tunc solum ponitur ommissio externa, cui annexa est.

Resp. 3. Probabile est, eum qui posuit omissionis causam, qua factus

est impotens ad implendum præceptum, peccare non solum quando posuit illam causam, sed etiam dum re ipsa actum præceptum omittit, si non retractet ejus causam culpabilem, cum potest. Sic Sacerdos, qui Breviarium in mare liberè projecit, unde factus est impotens ad illum recitandum, non solum peccavit projiciendo, sed etiam singulis diebus denuò peccat non recitando, quamdiu priorem culpam non retractat. Item qui ante Sacrum longæ viæ sine necessitate se dedit, unde factus est impotens ad audiendum Sacrum; peccat contra religionem, non solum cum se dedit longæ viæ prævidens impotentiam audiendi Sacrum inde secuturam, sed etiam postea dum celebratur Sacrum, nisi tunc eliciat contritionem. Ratio est, quia ommissio actualis est imputabilis voluntati, quamdiu est voluntaria in causa non retractata, quæ possit retractari: tamdiu enim liberè continuatur, & ponitur voluntariè ommissio, quamdiu potest retractari ejus causa, & non retractatur; nam est tunc in potestate hominis efficere ne sit amplius voluntaria ac moralis.

Sed quid si homo non possit retractare causam culpabilem omissionis, ut sit in somno vel ebrietate? An peccat non solum quando posuit causam, sed etiam cum præceptum urget?

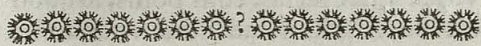
Resp. Alii affirmant, eo quod talis ommissio sit illi sufficienter voluntaria in causa non retractata. Alii probabilius negant, docentes talem omissionem nil per se malitiæ imputabilis addere culpabili positioni causæ ejus, eo quod tunc ommissio non sit voluntaria

ria

ria & libera nisi in causa; & voluntas tempore omissionis non continetur liberè, nec ullum exercitium liberum habeat, cum ne possit quidem ejus causam retractare.

Cæterum necesse est omnes omnino omissiones actuales confiteri, & non tantum causam earum culpabilem. Nam ex praxi perpetua fidelium, ex qua necessitas materiæ confessionis potius quam ex principiis metaphysicis metienda est, constat actiones & omissiones in causa mortaliter culpabiles, esse necessario confitendas, sive illæ secundum se peccata sint, sive solum effectus & objecta peccati in causa liberè posita commissi. Præterea id etiam necessarium est, vel ad explicandam sicut oportet peccati gravitatem, vel ad detegendum damnum tertii, obligationem restituendi, &c. vel ob periculum reservationis aut censuræ.

CAPUT VI.

De ignorantia, & ejus peccatis.

Quæst. I. **Q**uid est Ignorantia, & quotuplex?

Resp. Ignorantia latè est carentia cognitionis veræ in subiecto capaci. Strictè, ut hic sumitur, est carentia cognitionis debitæ, seu cognitionis eorum, quæ quis scire debet. Nam qui ignorat ea quæ scire non tenetur, non est in eo ignorantia, strictè loquendo, sed mera nescientia.

Dividitur 1. in invincibilem, & vincibilem. Ignorantia invincibilis, quæ etiam inculpabilis & probabilis voca-

tur, est ea, quæ morali diligentia adhibita depelli non potest. Vincibilis est ea, quæ morali diligentia adhibita depelli potest.

2. In antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antecedens est ea, quæ nullo modo fuit volita, & est causa actionis, quatenus ea sublata non fieret actio: ut cum venator adhibita sufficienti diligentia ne hominem occideret, occidit amicum, putans esse feram. Concomitans est ea, quæ non est volita, nec est causa actionis, in quantum ea sublata adhuc fieret actio, quæ proinde non fit ex ignorantia, sed præcisè cum ignorantia: talis est in eo, qui, adhibita sufficienti diligentia ne hominem occideret, inimicum latentem occidit, quem æque occidisset, si scivisset ibi latere. Consequens est ea, quæ volita est directè vel indirectè: ut cum quis nescit talem diem esse festivum, quia aut expressè noluit aut neglexit inquirere. Unde est semper vincibilis; & quandoque est causa actionis, quandoque non, quia ea sublata quandoque adhuc fieret actio, quandoque non fieret.

3. In ignorantiam juris, & facti. Prior est, qua ignoratur jus aut præceptum aliquod. Posterior est, qua ignoratur id, quod fit, esse juxta vel contra præceptum, & potest esse de opere vel aliqua ejus circumstantia: ut cum quis nescit esse diem Veneris, quo comedit carnes.

4. In negativam, & positivam. Negativa est mera privatio debitæ cognitionis alicujus rei absque judicio erroneo de illa re. Positiva est error, seu judicium falsum de aliqua re.

5. In

5. In habitualement, & actualement. Habitualement, est privatio cognitionis habitualis, & dicitur simpliciter ignorantia. Actualis est privatio debitæ cognitionis actualis, & melius dicitur inadvertentia, inconsideratio, vel oblitio.

Quæst. II. *An ignorantia vincibilis est secundum se peccatum?*

Nota. Ignorantia vincibilis, alia est affectata, seu directè volita, & est ea, quam quis directè & expressè vult ut liberius peccet, juxta illud Job 21. *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Alia non affectata, & est ea quæ non est directè & expressè volita, sed est solum volita indirectè, nempe in negligentia addiscendi. Hæc subdividitur in crassam seu supinam, & non crassam. Crassa est, cum aut nulla adhibetur diligentia ad sciendum, aut non nisi pro rei gravitate valde exigua adhibetur: unde semper oritur ex gravi negligentia discendi. Non crassa est, cum ad sciendum adhibetur quidem aliqua diligentia, sed non adhibetur sufficiens.

Resp. Ignorantia vincibilis eorum, quæ quis scire tenetur, etsi non affectata, est secundum se peccatum imputabile. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex Psalm. 24. *Delicta juventutis mea, & ignorantias meas ne memineris.* Et, Eccli. 23. *Ne adincrescant ignorantia mea, & multiplicentur delicta mea.* 2. Quia talis ignorantia est libera transgressio præcepti, seu omissio rei præceptæ. Nam omnia & singula præcepta obligant ad id, sine quo observari nequeunt, ideoque ad sui cognitionem comparandam, sine qua servari non possunt: præcipiens quippe finem, præ-

cipit media per se necessaria ad illum. Igitur cum cognitio obligationum tum omnibus communium, tum specialium, quæ ad cujusque statum, officium & munus spectant, præcepta sit; talis cognitionis privatio vincibilis est transgressio præcepti, & quidem libera ac voluntaria saltem indirectè, nempe, in negligentia discendi, ideoque est peccatum. Unde ignorantia est peccatum, & mala imputabiliter ob negligentiam voluntatis, à qua manat. 3. Qui ignorat ea, quæ scire potest & debet, se exponit voluntariè morali periculo violandi præcepta quoties urgent, ideoque multoties peccandi: Ergo peccat gravissimè.

Observa 1. Gravitas peccati ignorantia estimanda est ex gravitate præcepti ignorati, & ex negligentia discendi. 2. Ut aliquid sit voluntarium interpretativè, sufficit ut tenearis illud vitare, nec facias, cum possis, id quod est necessarium ad illud vitandum: hoc enim ipso tibi meritò imputatur quòd non vitaveris. 3. Ignorantia eorum, quorum cognitio ratione sui præcipitur, ut sunt mysteria fidei, est peccatum speciale oppositum virtuti fidei, quamvis fidei habitum non destruat. Ignorantia verò eorum, quorum cognitio requiritur solum in ordine ad opus, est peccatum ejusdem speciei, cujus est transgressio præcepti ignorati: nam eidem præcepto ac virtuti opponitur, cum omne præceptum, utpote efficaciter obligans ad sui observationem, obliget etiam ad sui cognitionem & considerationem. 4. Peccatum ignorantia continuatur & multiplicatur, sicut peccatum

catum omissionis restitutionis debita.

Quæst. III. *An quæ sunt contra Legem ex ignorantia vincibili, sunt peccata imputabilia?*

Resp. 1. Actio vel omissio omnis contra Legem posita ex ignorantia vincibili, etiam non affectata, vel cum ea, est peccatum imputabile, etiam secundum malitiam ignoratam, etiam si putetur bona, ac proinde qualibet ignorantia vincibilis non excusat à peccato. Ita omnes. Prob. 1. ex Num. 15. *Si anima nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo; & deprecabitur pro ea Sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.* Certè quæ non sunt peccata imputabilia, non indigent expiatione & venia, nec sunt simpliciter peccata coram Deo. Et, ex Luc. 12. servus ignorans voluntatem Domini sui, & faciens digna plagis, *vapulabit.* Et ex Act. 3. *Fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Et, 1. ad Cor. 2. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Ubi mors Christo à Judæis ex ignorantia illata esse dicitur, & tamen illis ad gravissimum peccatum imputata est, ut patet ex excidio urbis, & everfione ac reprobatione totius gentis. Item, ex Luc. 23. *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Certè ubi est locus ignoscendi, ibi est peccatum imputabile. 2. Ex SS. Patribus, & speciatim Hieronymo & Augustino, qui hanc veritatem ut fidei dogma contra Pelagianos propugnarunt; & S. Augustinus, Epist. 154. sic ait: *Si quis bonum puta-*

Ant. Th. Moral. P. I.

verit esse, quod malum est, & fecerit hoc putando, utique peccat: & ea sunt omnia peccata ignorantia, quando quisque beneferi putat quod male fit. 3. Ex can. 16. dist. 37. & cap. 2. de fortil. 4. Quia ea, quæ cum vel ex ignorantia vincibili fiunt contra præceptum, sunt sufficienter libera ac voluntaria saltem indirectè & in causa, nempe in voluntaria negligentia addiscendi, & sic meritò ad culpam imputantur voluntati, quæ potuit & debuit præceptum cognoscere & servare; tunc enim nullam habet justam excusationem. Nam culpabilis negligentia discendi quæ cognosci debent, non potest esse justa excusatio, cum sit culpa; & qui vult causam, vult consequenter effectum, qui ex ea necessariò sequitur, & quem scit vel scire potest ex ea secuturum. Imò quæ contra Legem fiunt ex vel cum ignorantia vincibili etiam non affectata, sunt moraliter & æquivalenter voluntaria in se, etiam quoad malitiam moralem in ordine ad veram & gravem, quamvis non tantam imputabilitatem; quatenus qui culpabiliter ignorat, perinde se habet in æstimatione prudenti in ordine ad veram & gravem, etsi non tantam imputabilitatem, ac si actu sciret. 5. Si ignorantia vincibilis excusaret à peccato, melior esset conditio negligentis addiscere ea quæ potest & tenetur scire, quam adhibentis debitam ad ea discenda diligentiam, quod est absurdum.

Observa. 1. Ignorantia præcepti est vincibilis, cum venit in mentem dubitatio de illo, vel aliquid, quo possit homo excitari ad inquirendam talis præcepti cognitionem, & omisit inquire:

rere: nam tunc debuit & potuit illud cognoscere inquirendo.

2. Ut quis sit reus mortalis culpæ, non requiritur maxima negligentia, sed sufficit si omittatur diligentia moralis pro rei qualitate & gravitate necessaria. *Ita omnes, teste Sanchez.* Quia tunc culpa mortalis ei meritò imputatur, cum potuerit & debuerit vitare id, quod est graviter malum.

3. Quoties ex vel cum ignorantia vincibili actio vel omissio mala deliberatè ponitur, toties fit novum peccatum distinctum numero à priori ignorantia & negligentia discendi. Quia tunc liberè fit denuò aliquid malum, cujus malitia imputatur voluntati ad culpam, cum illam potuerit ac debuerit cognoscere & vitare, & voluntas perseveret velle saltem interpretativè ignorantiam. Hinc homo ignorans ea quæ necessaria sunt ad iudicis munus rectè obeundum, peccat graviter contra justitiam, tunc suscipiendo tale munus; & postea toties peccat actu mortaliter, quoties fert sententiam injustam. Nam liberè fert sententiam injustam, quamvis putans esse justam, & ejus injustitiam potuit & debuit cognoscere, & sic ea ipsi meritò imputatur: Imò cognoscit saltem confuse ex sua imperitia secuturas multas sententias injustas & ob eam adire periculum eas ferendi, aut saltem potest ac debet id cognoscere & considerare, & non judicare, ne se exponat periculo faciendi injuriam. Idem dic de Advocato, Medico, Superiore, Confessario, Opifice, &c.

Obj. Malitia actus ignorata non fuit volita, cum non fuerit cognita. *Resp.*

Fuit volita saltem indirectè in negligentia discendi, & interpretativè, quatenus liberè factus est actus malus, cujus malitia potuit & debuit cognosci ut vitaretur, quod sufficit ut imputetur voluntati ad culpam. Præterea malitia actus cognoscitur saltem confuse ab ignorante. Nam hoc ipso quòd scit se ignorare, cognoscit multa peccata ex sua ignorantia secutura, & se exponere periculo peccandi, cum sit ineptus ad cognoscendum quid sit illicitum vel licitum; idque identidem considerat, vel saltem considerare potest ac debet. Quare non depellendo ignorantiam, vult saltem indirectè & interpretativè omnia ista peccata confuse cognita, ut ex illa secutura.

Dices. Negligentia addiscendi non fuit positivè volita. *Resp.* Fuit volita saltem interpretativè, nam potuit & debuit vitari? unde meritò imputatur voluntati, quòd illam non vitaverit, adhibendo diligentiam debitam & possibilem ad discendum ea, quæ homo scire tenetur. Ignorantia autem vincibilis est voluntaria & culpabilis in negligentia discendi: nam propter illam negligentiam meritò imputatur voluntati.

Resp. 2. Peccata ex ignorantia quolibet vincibili vel cum ea admissa, ejusdem sunt speciei cum peccatis scienter admissis circa idem objectum. *Est communis sententia.* Quia 1. ignorantia & negligentia, & peccatum quod ex illa fit, adversantur eidem præcepto & virtuti. Nam quodlibet præceptum cognitionem & diligentiam in sua materia ex suo motivo injungit, cum utraque per se sit necessaria

ad

ad illud observandum. 2. Actus sumit malitiam specificam ex objecto. Ergo actus ignoranter & actus scienter factus, si sint circa idem objectum malum, sumunt ab eo eandem malitiam specificam.

Hinc qui ex ignorantia vel inconsideratione vincibili juris aut facti facit contractum injustum, peccat peccato injustitiæ; si omittat Sacrum præceptum, peccat contra religionem, &c.

Quæst. IV. *Quenam ignorantia minuit, vel auget peccatum?*

Resp. 1. Ignorantia vincibilis non affectata minuit malitiam peccati. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex Luc. 12. *Ille servus qui cognovit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis, qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis, hoc est minus punietur.* Et, Luc. 23. *Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt.*

2. Quia talis ignorantia minuit voluntarium; nam impedit ne mens peccatum in se apprehendat, & illud in se voluntas velit: & sic facit ut peccans minus afficiatur ad malum.

Quando tamen negligentia discendi gravis est, ignorantia numquam eò usque minuit peccatum, ut ex mortali fiat veniale, quia non tollit sufficiens voluntarium ad mortale. Enim verò Judæi qui ex ignorantia Christum crucifixerunt, & Apostolos persecuti sunt, profectò peccarunt mortaliter. Hinc S. Augustinus, lib. de grat. & lib. arbitr. cap. 3. ait: *Sed & illa ignorantia, quæ non est eorum qui scire nollunt, sed eorum qui tamquam simpliciter nesciunt,*

neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat . . . sed fortassis ut mitius ardeat.

Resp. 2. Ignorantia affectata auget malitiam peccati. *Ita communiter, cum S. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 4. Nam illud auget malitiam peccati, quod reddit illud magis voluntarium. At ignorantia affectata hoc præstat: quia per illam directè & expressè volitum est periculum peccandi, nempe ipsa ignorantia, ex affectu liberiùs peccandi. Imò expressè volitum est quodvis peccatum ex ignorantia sequi natum: nam per illam homo vult ignorare, ut liberiùs peccet. Et aliunde peccatum sufficienter cognitum est saltem confusè, nempe in ejus periculo directè volito. Hinc homo ob talem ignorantiam ut peccatum aggravantem, arguitur, Psalm. 35. *Noluit intellegere, ut bene ageret.* Præterea talis ignorantia in ordine ad imputabilitatem in æstimatione prudenti æquivaleret certæ scientiæ.*

Quæst. V. *An ignorantia invincibilis cujusvis Legis etiam naturalis, excusat à peccato formali seu imputabili?*

Resp. Affirm. Constat 1. ex S. August. lib. 3. de lib. arbitr. c. 19. *Nontibi deputatur ad culpam, quòd invitus ignoras, sed quòd negligis querere quod ignoras.* Hinc paulò post docet ea, quæ malè fiunt ex tali ignorantia juris naturalis, non esse nisi improprie & metaphoricè peccata; sicut lingua græca vel latina non dicitur nisi improprie lingua. 2. Ex S. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 3. *Si sit ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato.*

cato. 3. Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hac in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* 4. Quia omne peccatum imputabile ut peccatum, est essentialiter voluntarium ut peccatum seu in ratione peccati, ita ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium, ut docet S. August. Nam quod non est voluntarium, non potest imputari voluntati, cum nullatenus sit à voluntate. At actus ex ignorantia invincibili factus contra Legem, nullatenus est voluntarius prout oppositus Legi, & ut peccatum, cum ejus malitia non cognoscatur, nec cognosci potuerit vel in se vel in ejus periculo: voluntarium enim est id quod est à voluntate cum cognitione vel actuali, vel virtuali & interpretativa. 5. Quia alioquin homo teneretur ad impossibile, & damnari posset, quod non servaverit præceptum, quod omnino non potuit servare, cum illud non potuerit cognoscere, nec proinde velle servare.

Obj. 1. Ignorantia juris naturalis fuit voluntaria in causa sua, nempe in peccato originali, & voluntate Adami. Resp. Hoc non sufficit ad peccatum personale. Qui 1. Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illi libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis. 2. Cum ad omne peccatum requiratur voluntarietas & libertas, ad omne peccatum personale requiritur

voluntarietas & libertas personalis. 3. Alioqui ea, quæ malè fiunt in phrenesi & amentia, imputarentur ad culpam, cum utraque sit effectus peccati originalis sicut ignorantia.

Obj. 2. Ex reg. jur. Ignorantia facti, non juris excusat. Resp. Hoc intelligi debet quoad præsumptionem fori externi, in quo non præsumitur quis ignorasse inculpabiliter, quod debuit scire: non autem quoad forum internum.

Obj. 3. Conc. Palæstinum damnavit hanc propositionem Pelagii: Oblivionem & ignorantiam non subjacere peccato: quoniam non secundum voluntatem, sed secundum necessitatem eveniunt. Resp. Ibi agitur de oblivione & ignorantia vincibili, sed quæ non esset affectata, & directè procurata. Nam Pelagius docebat omnem ignorantiam, quæ non esset affectata, seu directè volita, vacare culpa, quia ex necessitate seu ex conditione naturæ, & innata infirmitate evenit; quod falsum est: nam ignorantia non affectata, nec directè volita, sed quæ adhibita morali diligentia vinci potest & debet, culpabilis est, cum sit indirectè, ideoque sufficienter voluntaria in negligentia addiscendi. Et quamvis non oriatur à voluntate eam procurante, sed ex necessitate, tamen ejus perseverantia volita est indirectè in ommissione voluntaria discendi; nec hæc ignorantia tunc necessariò manet nisi necessitate consequente.

Obj. 4. S. Augustinum variis locis. Resp. In iis locis quæ obijci solent, loquitur de ignorantia vincibili, saltem cum ordinariis gratiæ auxiliis, & quæ oratione

oratione ac diligentia morali expelli potest. Similiter explicabis textus, qui ex S. Hieronymo & aliis Patribus objici possunt.

Ex dictis collige, non excusari in actu nisi malitiam invincibiliter ignoratam, non autem quæ fuit cognita, vel vincibiliter solum ignorata. Hinc occidens hominem quem invincibiliter ignorat esse clericum, reus est homicidii, non sacrilegii.

Nota. Moralis malitia actus voluntatis duplex est, nempe materialis, & formalis. Malitia materialis consistit in difformitate ac disconvenientia actus cum natura rationali, & Legge divina. Formalis est materialis malitiæ imputabilitas ad vituperium & pœnam. Quod si actus disconveniens naturæ rationali & Legi, fiat liberè & cum cognitione, vel saltem cum ignorantia aut inadvertentia culpabili malitiæ, hoc ipso malitia actus interni imputabilis est ad vituperium & pœnam; & sic actus est completè ac simpliciter moralis. Si autem non sic fiat, malitia materialis non potest imputari ad vituperium & pœnam, & sic actus non est nisi inchoatè & secundum quid moralis. Nam actus malus adæquatè moralis, est actus disconveniens naturæ rationali & Legi, imputabilis ad vituperium & pœnam. Porro præter utramque actus interni malitiam est etiam malitia objectiva, quæ est specialis difformitas ac disconvenientia, quam habet objectum cum natura rationali ut rationali, & Legge divina.

Quæst. VI. *An datur ignorantia invincibilis juris naturalis?*

Resp. 1. Non datur neque circa prima principia morum; quippe quæ sunt per se nota, & cuilibet rationis compoti per se obvia; qualia sunt ista: *Bonum est faciendum; malum fugiendum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Deus est colendus & amandus, &c.* Neque etiam circa præcepta, quæ vel per se nota sunt, vel facile ex per se notis colliguntur, cujusmodi sunt præcepta Decalogi, ac similia: tunc quia & facili diligentia cognosci possunt; & natura ipsa ac conscientia, inquit Suarez, ita pulsat in actibus eorum, ut non permittat ea inculpabiliter ignorari: tum quia Apostolus, ad Rom. 1. & 2. ait gentiles contra ista peccantes esse dignos morte, & inexcusabiles, & perituros, habereque opus Legis scriptum in cordibus suis.

Resp. 2. Datur in aliquibus ignorantia invincibilis circa quædam præcepta particularia juris naturalis valde abstrusa, & remota à principiis. *Est communis sententia.* Prob. 1. Experientia. Nam Theologi etiam sanctissimi & doctissimi, veritatisque studiosissimi, passim in re ad jus naturale pertinente inter se dissident, alii affirmando, alii negando aliquid esse contra jus naturale: quorum proinde aliqui errant, cum ex duabus opinionibus contradictoriis unam esse falsam necesse sit. At hi non errant nisi invincibiliter, cum orationem, diligentiam debitam, & alia media ad assequendam veritatem necessaria adhibuerint. 2. S. Thomas, & S. Bonaventura de multis ad Legem naturalem pertinentibus inter se dissident. Et alteruter erravit in materia Legis

naturalis: & tamen neuter ullam opinionem ante mortem tetractavit. Ergo si non datur ignorantia invincibilis Legis naturalis in aliquibus, alteruter in gravi peccato mortuus est, cum sit gravis culpa docere culpabiliter errorem circa praecepta divina; sicque damnatus est. 3. Quia cum aliqua praecepta sint valde abstrusa, & remota à primis principiis, à quibus sine longo ac difficili discursu deduci nequeunt, facile ignorari possunt invincibiliter, praesertim à rudioribus, & hominibus tardioris ingenii, qui non sunt moraliter capaces longioris discursus, & quibus etiam sine illorum culpa possunt deesse occasiones & opportunitates ad comparandam notitiam veritatis. 4. Quia inter varios articulos hic ordine tertius, teste P. la Croix, confixus est Romæ, ann. 1685. die 8. Aug. *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra jus naturæ agit.*

Quæst. VII. *Quid dicendum de inadvertentia, inconsideratione, & oblivione?*

Nota. Inadvertentia est privatio actualis attentionis. Inconsideratio est privatio debitæ inspectionis. Oblivio est privatio recordationis rei aliàs notæ. Unde differunt ab ignorantia habituali, quæ est privatio scientiæ habitualis. Possunt tamen comprehendere sub nomine communi ignorantiae actualis, quatenus sunt privatio debitæ cognitionis actualis.

Resp. Illa eodem modo se habent ad peccatum, quo ipsa ignorantia habitualis; ita ut harum quolibet vincibilis, sit peccatum secundum se; & actio

vel omissio mala, quæ ex illa sequitur, deputetur ad culpam: secus, si invincibilis sit. Quia ad voluntarium & involuntarium se habent inadvertentia, inconsideratio, & oblivio perinde ac ignorantia habitualis. Nam sicut cognitio habitualis non dirigit immediate actum voluntatis, sed solum mediante cognitione actuali proponente objecta: ita nec quidquam facit ignorantia habitualis, nisi ratione ignorantiae actualis, seu privationis cognitionis actualis.

Quare inadvertentia & inconsideratio vincibilis, quæ scilicet potuit & debuit vitari, est peccatum. Nam homo tenetur consideratè & prudenter procedere in actibus suis; & quodlibet praeceptum obligat ad adhibendam advertentiam ac considerationem, utpote necessariam ad sui observationem. Ea verò quæ ex illa fiunt contra Legem, sunt peccata imputabilia: quia non tollit voluntarium indirectum & interpretativum, quippe sunt voluntaria etiam ut peccata in ipsa inadvertentia seu inconsideratione, quæ potuit & debuit vitari. E contra si sit invincibilis in homine habente cognitionem habitualement debitam, est prorsus inculpabilis, & excusant à peccato ea quæ ex illa fiunt contra Legem: quia malitia actus tunc nullatenus, ne interpretativè quidem, est voluntaria; nam sine potestate cognoscendi non potest esse volitio.

Porro inadvertentia seu inconsideratio culpabilis potest esse voluntaria. 1. In se ipsa, quando adest illa reflexio intellectus advertentis esse amplius considerandum, aut inquirendum, & voluntas

voluntas vult agere sine maiore consideratione. 2. In alio, nempe vel in actu positivo, quo quis vult aliud quod advertentiam impediat, v. g. sequi passionem: vel in omissione diligentia, quæ posset & deberet adhiberi: vel in aliquo defectu habituali non ignoto, v. g. in nimia præcipatione in agendo, in negligentia ordinaria in attendendo, in prava consuetudine, quam quis emendare non curat.

CAPUT V.

De concupiscentia, & peccatis infirmitatis: malitia, & habitus.

Quæst. I. **A**N motus concupiscentia sunt peccata?

Resp. 1. Inordinati concupiscentia motus, si libera voluntate excitentur, sunt peccata mortalia in materia gravi, & venialia in levi. Quia sunt inordinati & plenè voluntarii ac liberi. Ergo nil illis deest ad culpam materiae commensuram.

Resp. 2. Inordinati concupiscentia motus, quamvis à dæmone excitati, vel sua sponte necessario exurgentes, accedente aliqua advertentia imperfecta, & consensu voluntatis imperfecto, sunt peccata venialia: quia homo non potest absque culpa ullatenus, etiam imperfectè, admittere vel approbare quod ex se malum ac inordinatum est, & disconvenit naturæ rationali. Non sunt tamen mortalia, etiam si sint de re graviter illicita, propter imperfectionem actus. Accedente

verò perfecta advertentia, si voluntas eos velit vel approbet, sunt peccata mortalia, ex *Rom. 1.* Quia mortale est velle perfectè, & approbare quod graviter ex objecto inordinatum est, & dedecet naturam rationalem: hoc enim à Deo graviter prohibitum est.

Resp. 3. Motus indeliberati concupiscentia, rationem ac voluntatem prævenientes, licet graviter inordinati, non sunt peccata imputabilia, nullo accedente voluntatis consensu, etiam interpretativo. Constat, 1. Ex Conc. Trident. sess. 5. cap. 5. docente concupiscentiam non posse nocere non consentientibus; quin imò coronatum iri qui legitime certaverit. 2. Ex his Baji propositionibus damnatis à Pio V. & Gregorio XIII. 50. *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, Non concupisces. 51. Concupiscentia sive Lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera Legis inobedientia.* 3. Quia tales motus nullo modo sunt voluntarii ac liberi, voluntate ac libertate personali requisita ad demeritum personale: non enim possumus pro arbitrio voluntatis nostræ illos non habere.

Nota. Idem dici debet de omnibus pravis cogitationibus, & aliis motibus internis graviter ex objecto malis. Nam si actus illi sint penitus indeliberati ac involuntarii etiam in causa; & à voluntate improbentur, nullatenus sunt peccata, quia nullatenus sunt voluntarii. Quod si sint imperfectè deliberati ac voluntarii, sunt peccata venialia ob imperfectionem

nem actus: si verò plenè deliberati sint & approbentur à voluntate, sunt peccata mortalia in materia gravi, quia sunt plenè voluntarii, & graviter mali.

Quæst. II. *An passio seu motus vehemens concupiscentiæ tollit peccatum, vel malitiam ejus minuit?*

Resp. 1. Est peccatum obsequi passioni, etiam antecedenti, hoc est, quam voluntas non excitat seu imperat, quando non tollit usum rationis, nec omnem deliberationem. Constat, 1. Ex Daniel. 13. *Concupiscentia subvertit cor.* Et ad Rom. 7. *Passiones peccatorum operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.* Et, Eccli. 5. *Ne sequaris concupiscentiam cordis tui: Deus enim vindicans vindicabit.* Hinc illud, Gal. 5. *qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.* 2. Quia est quid inordinatum, & tunc est liberum, nam voluntas potest ei non obsequi.

Tamen passio illa antecedens minuit malitiam peccati. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 77. art. 6. Quia minuit cognitionem ac deliberationem requisitam ad libertatem, ideoque libertatem. Nam facit ut objectum delectabile appareat magis conveniens, & ut intellectus magis consideret rationem boni delectabilis, quàm rationem illiciti, quæ voluntatem à consensu avertere posset.

Sed non ita malitiam minuit, ut ex mortali veniale faciat, in motibus deliberatis, ut quando ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum: quia tunc voluntas potest simpliciter non con-

sentire, & non obsequi passioni, cum habeat sufficientem ad id deliberationem. Ita S. Thom. art. 8.

Si verò talis passio tollat totaliter usum rationis, vel advertentiam omnem impediatur, impedit peccatum: quia tunc id, quod ex illa fit, non est liberum, nec voluntarium in se, neque in sua causa. Si tamen motus illi fuerint voluntarii in causa, in qua prævideri potuerint, ut in ebrietate, tunc actus mali ex iis sequentes imputantur ad culpam, cum sint indirectè & interpretativè voliti.

Resp. 2. Passio consequens, seu liberè excitata, vel voluntaria in prava consuetudine non retractata, non minuit, sed potius auget peccatum, quod ex illa fit: quia non minuit, sed auget voluntarium & intensiorem affectum. Ita S. Thom. art. 6. inde inferens: *Et sic verum est, quod quanto aliquis majori libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat.*

Quæst. III. *Quid & quale est peccatum infirmitatis, & malitiæ?*

Resp. 1. Peccatum ex infirmitate est illud, quod procedit ex passione antecedente, seu quæ non est voluntaria in se, nec in causa, putà in prava consuetudine efficaciter non retractata, nec tamen tollit libertatem. Peccatum ex malitia est illud, quod fit ex pura libertate; sive quod neque ex ignorantia indirectè tantum volita, neque ex passione antecedente committitur, sed ex mera electione voluntatis: & sic nihil habet quo minuat ejus malitia. Unde peccatum procedens ex ignorantia affectata, vel ex passione liberè excitata, est

est etiam peccatum ex malitia, aut ei æquivalet; cum ejus prima radix sit sola prava voluntas, quæ passionem vel ignorantiam procurat, nec minuit libertatem.

Resp. 2. Peccatum ex infirmitate seu passione ex suo genere gravius est, quàm peccatum ex ignorantia non affectata. Quia talis ignorantia minuit liberum, & voluntarium: at passio antecedens minuit quidem liberum, sed auget voluntarium, nam auget voluntatis intensionem ac conatum. Omnium verò, cæteris paribus, ex suo genere gravissimum est peccatum ex malitia, quia omnium maxime voluntarium & liberum est.

Quæst. IV. *An peccata commissa ex prava consuetudine, quam quis emendare non curat, æquivalent peccatis malitiæ?*

Resp. Affirm. Ita S. Thomas 1. 2. quæst. 78. art. 2. ibi: *Manifestum est quod quicumque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.* Quia peccans ex habitu, peccat ex majore inclinatione & intentione voluntatis. Nam, ut ait S. Thomas, habitus vertitur in naturam. Nec consuetudo tollit deliberationem saltem citam, quæ sicuti ad rectè agendum, ita ad actu peccandum sufficit, licet sit imperceptibilis ob facilitatem & promptitudinem agendi; ut patet in homine assueto ad amandum Deum; qui audito ejus nomine statim prorumpit in amorem ex cita deliberatione, ut notat Suarez. Et quamvis peccaret ex minus perfecta deliberatione, hoc tamen non minuit ejus malitiam: quia defectus ille est ei voluntarius in causa, nempe in consuetudine non re-

Ant. Th. Moral. P. I.

tractata efficaciter, & in negligentia illam tollendi. Quàm stultè igitur aliqui conantur excusare sua peccata, eò quòd ex pravo habitu oriantur! cum inde augeantur. Unde Conc. Later. III. cap. 7. ait: *tantò graviora sunt crimina, quantò diutius animam infelicem tenuerint.*

Quæst. V. *Ad quid tenetur implicatus consuetudine peccandi mortaliter?*

Resp. Tenetur sub mortali illam efficaciter retractare & emendare. *Est communis sententia.* Quia mala consuetudo est occasio proxima & periculum mortale peccandi, imò & necessitas quædam moralis, in quam homo voluntariè se coniecit: *Dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas,* ait S. August. lib. 8. Conf. cap. 5. mala quippe consuetudo vehementer pertrahit ad similes actus malos. At quisque sub mortali tenetur vitare & à se remove occasionem proximam, ac morale periculum peccandi mortaliter, cum teneatur velle efficaciter vitare peccatum: alioqui censetur velle, saltem interpretativè, peccatum. Imò talis toties actu peccat, quoties ad pravam illam consuetudinem advertens, non proponit efficaciter illam corrigere. Nam tunc voluntariè retinet in se occasionem proximam peccati, & vult saltem interpretativè in morali periculo peccandi immorari, adeoque vult ipsum peccatum. Adde quòd pravus habitus, quem non statim curat evellere, necessitatem moralem peccandi augeat, & pariat cordis duritiam, oblationem, desperationem, ac demum impœnitentiam finalem.

Hæc procedunt etiam de consuetudine circa actus quosdam malos externos, verbi gratia, blasphemiam, juramentum falsum, licet absque advertentia & animo blasphemandi aut jurandi prolata. Nam ex communi sententia, gravis est obligatio etiam ejusmodi consuetudinem tollendi: quia (ut ait Delugo) talia verba etiam sic prolata, habent gravem turpitudinem ac difformitatem objectivam, ob quam graviter disconveniunt naturæ rationali, & ratione cuius homo tenetur ea non velle neque in se, neque in causa: quippe exterius sonant blasphemiam aut juramentum, & eum sensum generant apud audientes. Igitur sicut illicitum est Deum blasphemare, vel adducere in testum falsitatis, aut cum periculo falsitatis, & usurpare verba, quæ exterius sonant & significant audientibus blasphemiam vel perjurium: ita illicitum est velle in causa ponere illos actus; & præcipitur destructio causæ illorum, nempe consuetudinis: quæ consuetudo voluntariè permixta, est grave peccatum. Non velle autem efficaciter illam emendare, est velle indirectè & saltem interpretativè actus illos illicitos ex ea ortos. Adde quod ista grave scandalum parere apta sint.

Item motus alii subiti graviter inordinati; qui ex prava consuetudine quasi inadvertenter accidunt, non excusantur à morali, quamdiu non adhibetur diligentia & conatus ut præcaveantur, & consuetudo corrigatur. Quia si non in se, certe in causa, nempe in mala consuetudine non retra-

ctata, vel negligentia, sufficienter noti & voluntarii sunt.

CAPUT VI.

De Peccatis merè internis, quæ scilicet consistunt in solis actibus internis, absque ullo opere & signo externo.

Nota. Actus voluntarius generatim dividitur in prosecutivum, & adversativum. Prosecutivus circa objectum illicitum triplex est. Primus est volitio efficax objecti, quæ voluntas vult adhibere media, quæ sunt in ejus potestate, ad illud objectum assequendum, seu opus volitum exequendum. Secundus est desiderium, sed inefficax. Tertius est simplex delectatio, seu mera complacentia de objecto seu opere apprehenso, absque proposito exequendi, & desiderio assequendi; quæ est simplex quidam voluntatis affectus, quo res apprehensa tamquam jucunda placet, & grata atque accepta habetur.

Quæst. I. An & quale peccatum est desiderium operis seu objecti mali?

Resp. Quodlibet desiderium rei vel actionis malæ, etiam inefficax, illicitum est, utpote prohibitum præcepto, *Non concupisces*, juxta sensum Ecclesiæ; & habet malitiam mortalem vel venialem, ac eandem speciem, quam habet res vel actio in quam fertur. Ita omnes. Constat 1. Ex Prov. 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* Et, Ps. 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Et, Osee 9. *Facti sunt abomi-*

abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt. Quod indefinitè ac generatim dictum intelligi debet de omni affectu etiam inefficaci, cum hic etiam tendat in objectum suum. 2. Quia turpe ac inhonestum est velle & desiderare quovis modo aliquid turpe ac illicitum. Item omnis affectus prosecutivus circa aliquid graviter malum, graviter disconvenit naturæ rationali, & Legi divinæ prohibenti tale objectum; sumitque malitiam ac speciem ab objecto malo, ratione cujus opponitur rectæ rationi & Legi: objectum autem voluntatis est id omne, in quod ipsa fertur. Et verò ad mortale non requiritur consensus efficax in opus: alioquin approbans crimen alterius, sine voluntate illud patrandi, non peccaret mortaliter, contra illud, ad Rom. 1. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Hinc desiderium licet inefficax occidendi, fornicandi, &c. est peccatum mortale injustitiæ, luxuriæ, &c. Desiderium verò leviter nocendi proximo, est veniale. Nam omnis actus internus sumit malitiam & speciem ab actu externo tamquam objecto.

Quæst. II. *An actus externus auget malitiam actus interni?*

Resp. 1. Actus externus per se non auget bonitatem vel malitiam formalem seu imputabilem volitionis efficaciæ, quia scilicet fit id omne quod est in potestate voluntatis. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex Genes. cap. 22. *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, &c.* Et, Matth. 5. *Omnis qui viderit mulie-*

rem ad concupiscendum eam, jam merchatus est eam in corde suo. Ubi voluntas sola pro facto reputatur. 2. Ex S. August. in Pl. 57. *Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat.* Et, lib. 1. de lib. arbitr. cap. 3. *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse; non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.* 3. Quia actus externus non habet ullam imputabilitatem ad meritum & demeritum sibi propriam, & distinctam ab imputabilitate actus interni: nam non habet libertatem nec rationem voluntarii distinctam à libertate actus interni, à quo imperatur, cum immediatè procedat à potentia necessaria, & non sit liber, nisi quia imperatur ab actu interno. 4. Quia cum actus internus efficax est, si actus externus non ponitur; ideo non ponitur, quia deest potestas illum ponendi: ac proinde quòd tunc non ponatur actus externus, est omnino involuntarium. At quod est prorsus involuntarium non minuit imputabilitatem sive ad laudem & præmium, sive ad vituperium per poenam, ut docet S. Thomas, 1. 2. quæst. 20. art. 4. & per se patet.

Nihilominus actus externus plura affert commoda, si bonus est: nam, parit ædificationem, & quandoque etiam gratiam confert, ut Sacramentum & martyrium. Si verò malus est, plura affert incommoda: nam parit scandalum, infamiam, obligationem restituendi, & subjicit poenis humanis ac censuris, &c.

Resp. 2. Actus externus sapissime auget per accidens, seu occasionaliter bonitatem vel malitiam actus interni, à quo imperatur: quia sapissime est occasio cur augeatur bonitas aut malitia actus interni, vel multiplicetur actus internus, aut diutius duret. Nam actus internus in executione intenditur propter arduitatem aut delectationem ortam ex actu externo: vel continuatur diutius propter longiorem temporis moram necessariam ad perficiendum opus externum, vel ob utramque causam sapius iteratur. Hinc S. August. lib. 13. de Trin. cap. 5. ait: *Mala voluntate vel sola quisque miser efficitur: sed miserior potestate, qua desiderium mala voluntatis impletur.*

Quaest. III. An desiderium conditionatum, seu consensus conditionatus in opus malum, vel delectationem illius, est peccatum, & quale?

Resp. 1. Desiderium conditionatum rei vetitæ, per se loquendo non est mortale, si conditio appposita aufert totam, vel saltem gravem operis malitiam. *Est communis sententia.* Quia talis affectus non est graviter inordinatus, neque secundum se, neque ex objecto, à quo per conditionem gravis malitia verè excluditur. Non est autem per se peccatum desiderare præcisè objectum, à quo verè sublata est malitia.

Si tamen, ut sæpe fit, inducat periculum probabile consensus absoluti, erit mortale ratione talis periculi. Quia mortale est se exponere periculo probabili peccandi mortaliter: nam est velle interpretativè mortale peccatum. Imò secluso tali periculo,

ejusmodi desideria rarò vacant culpa saltem veniali, ratione inutilitatis, otiositatis, aut alicujus inordinati affectus.

Quòd si conditio non aufert malitiam, tale desiderium vel delectatio in re gravi est culpa mortalis, in levi venialis. Quia talis affectus tendit in objectum malum, & quidem absolute, cum appositæ conditio non verè tollat malitiam ab objecto, etiam ut representato; & sic malitia objecti in actum voluntatis tota transfunditur. Sive tunc est affectus admittendi malum, vel delectatio de illo, remanente tota objecti malitia.

Conditio autem aufert malitiam mortalem objecti, quando vel re ipsa subest, vel possibilis est, & ea posita res seu actio non est amplius mala saltem graviter, ut contingit, 1. In iis quæ solo jure positivo vetita sunt. Hinc non peccat mortaliter, qui dicit: Vellem comedere seu comedere carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset; vel Optarem ne esset hodie prohibitus esus carnium, ut illis vesci possem. 2. In prohibitis quidem jure naturali, sed licitis tamen in aliqua circumstantia, si hæc pro conditione apponatur, v. g. Si essem judex, hunc homicidam morte multarem, &c. Rectè tamen monent ejusmodi desideria esse periculosa & vitanda, atque (ut ait Cajet.) fatuas ac diabolicas tentationes. Et revera sunt plerumque occasio peccati, præsertim in materia periculosa, ut ex multorum lapsu constat, ut si dicas: Vellem uxorem ducere, si non essem Sacerdos.

At

At malitiam non tollit conditio, quando ea apposita adhuc manet ob-
jectum graviter inordinatum, ut si di-
cas: Vellem fornicari, si non esset
infernus: Inimicum occiderem, si
non essem Sacerdos. Unde peccas
mortaliter perinde ac si non ponere-
tur conditio. Item quando conditio
per se impossibilis est, ut si ea, quæ
intrinsecè mala sunt ponatur non esse
verita; ut si dicas: Vellem furari,
ni esset peccatum, vel ni Deus pro-
hiberet: nam est verè consensus in
objectum malum, & ut tale cogni-
tum. Imò hoc optare est gravis cul-
pa: nam est velle ut id, quod est
per se malum, sit licitum, nec à Deo
prohibeatur; ac proinde ut ordo na-
turæ pervertatur, ac lex æterna im-
mutetur, atque ut natura rationalis
non sapienter regatur à Deo: quod
desiderium est graviter inordinatum,
& pejus est quàm semel furari; nam
pejus est furtum licere, quàm semel
committi.

Resp. 2. Delectatio appetitus sensi-
tivi de objecto graviter malo, etiam
sub conditione, sub qua est licitum,
v. g. delectatio carnalis de copula
cum femina, si esset uxor, est mor-
talis: quia appetitus sensitivus sem-
per fertur in objectum ut est in se, &
omni conditione destitutum: nam
imaginatio, cujus apprehensione mo-
vetur, quam sola sequitur, nullam
conditionem apponere potest, nec
præscindere malitiam ab objecto. Imò
juxta varios, quævis delectatio de
objecto intrinsecè malo perinde ma-
la est, posita quacumque conditione,
ac foret illa sublata: quia delectatio

est affectus complacentiæ de objecto
ut præsentī, qui unicè pendet ex de-
lectabili quod in objecto apprehendi-
tur: Ergo si objectum sit malum, de-
lectatio erit mala. Conditio autem
quævis apposita nil operatur ad dele-
ctationem, nec tollit ejus malitiam,
nisi tollat rationem quæ delectat, seu
ipsam delectabilitatem.

Quæst. IV. *Quenam prohibentur præ-
cepto isto: Non concupisces?*

Resp. Prohibetur tum quodvis desi-
derium, & complacentia objecti seu
actus mali, & consensus pravis con-
cupiscentiæ motibus; tum etiam de-
siderium habendi quodvis bonum pro-
ximi, sive uxorem, sive servum, si-
ve fundum, &c. juxta Deut. 5. *Non
concupisces uxorem proximi tui, non do-
mum, non agrum, non servum, non an-
cillam, non bovem, non asinum, & uni-
versa quæ illius sunt; ita ut sit morta-
le, proximi bonum notabile expete-
re, cum ejus damno, vel appetere
proprium commodum aut lucrum
cum damno gravi proximi: nam hoc
graviter repugnat charitati, vetanti
ne alteri fieri velis quod tibi non vis
fieri. Hinc (ut ait Catechismus Ro-
man.) Graviter peccant mercatores, qui
rerum penuriam, annonæque caritatem ex-
petunt; atque id agrè ferunt, ut alii præ-
ter ipsos sint, qui vendant aut emant, quò
carius vendere aut vilius emere possint.
Item qui alios egere cupiunt, ut aut ven-
dendo aut emendo ipsi lucrentur. Medici
item, qui morbos desiderant: judices ad-
vocati, procuratores, scribe, qui cau-
sarum litiumque vim & copiam concupi-
scunt, &c.*

Quæst. V. *Quale peccatum est simplex delectatio morosa seu deliberata rei illicitæ?*

Resp. 1. Delectatio deliberata seu deliberata admissa, de quolibet objecto vel opere mortaliter malo, est peccatum mortale, etiam secluso omni desiderio, proposito, conatu & periculo illud efficiendi; sumitque speciem & malitiam à tali objecto. Est communis sententia, & constat, 1. Ex Prov. 2. *Qui latantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum via perversa sunt, & infames gressus eorum.* Et, Sap. 1. *Perversa cogitationes separant à Deo.* 2. Ex S. Augusti, lib. 12. de Trin. cap. 12. *Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animi talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.* Naturæ rationali & legi divinæ disconvenit ac repugnat, quod voluntas gratum & acceptum habeat id, quod naturæ rationali dissentaneum est, Deo displicet, & ab eo prohibetur. Ergo est peccatum grave vel leve, pro gravitate vel levitate malitiæ objecti. 4. Delectatio deliberata de objecto malo est affectus complacentiæ, & inclinatio appetitus in illud: nemo enim delectatur de eo, quod non amat. At omnis affectus in rem vel actionem mortaliter malam est mortalis: nam graviter naturæ rationali ac legi divinæ adversatur, & sumit totam objecti malitiam, ex Osee 9. *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Ergo. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 74. art. 8. *Nullus delectatur,*

inquit, nisi in eo, quod est conforme appetitui ejus. Quod autem aliquis ex de liberatione eligat, quod affectus suus conformetur his, quæ secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale. Unde talis consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale. Idque verum est, quamvis delectatio sit propter bonum finem: quia finis quantumvis bonus non tollit malitiam objecti.

Hinc mera complacentia de actu seu objecto mortali contra iustitiam, v. g. de furto, vel homicidio à se aut ab alio patrato, est peccatum mortale contra iustitiam; est tamen minus grave, quam ipse consensus efficax in tale opus, ut docet S. Aug. loco cit. nam consensus efficax habet longè plus determinationis. Item mortale est contra castitatem, gaudere se amari amore libidinoso ab alio, quamvis non sic redamato. Delectatio verò de actu vel objecto veniali est venialis.

Non est tamen mortale, gaudere præcisè de objecto ex se non malo, sed sola Lege positiva vetito, quatenus non est de se malum, v. gr. de cogitato esu carnum die Veneris, non ut tali die posito aut ponendo. Nam neque objectum istud de se illicitum est, neque ipse actus delectationis merè internæ est prohibitus ab Ecclesia. Hæc tamen delectatio est venialis, quia includit affectum quemdam intemperantiæ, etiam deformiorem quam si alio tempore contingeret.

Nota. Deliberata tristitia seu displicentia de opere bono est peccatum. Nam opponitur virtuti, cuius est

est actus; & naturæ rationali ac Legi divinæ disconvenit odisse bonum, & amare malum ei oppositum, gaudere de malo, & dolere de bono ejus contrario.

Resp. 2. Est mortale, gaudere de actu ex se mortali, sed à culpa excusatur ratione ignorantiae invincibilis, vel defectus libertatis, ut de homicidio in somno patrato, de violatione jejunii ex ignorantia, &c. *ita Suarez, Azor, Sanchez, & alii.* Quia est delectatio voluntaria de objecto graviter illicito, cum talis actus sit ex objecto mortalis. Nec delectatio excusari potest: nam ideo actus non fuit culpabilis, quia non fuit voluntarius. Sed nunc voluntas liberè eum approbat, & de eo gaudet sine ignorantia; quod graviter disconvenit naturæ rationali ac Legi. Quare hæc regula: *Talis est delectatio, quale ejus objectum, intelligi debet, quando eadem causa opus excusans reperitur in delectatione.*

Resp. 3. Ex communi sententia, delectatio deliberata de solo modo artificioso patrandi malum, qui ex se malum non est, vel de aliqua ejus circumstantia insolita, sed non mala, per se loquendo non est mortalis. Quia, 2. in parabola, Luc. 16. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset.* 2. Ex sensu communi hominum, qui crimini non vertunt, quod quis delectetur de modo, quo ebrius tremule incedit, quo quis ex equo decidit, vel de industria, qua fur subtiliter crumenam emungit, &c. & aliis non malis circumstantiis actuum malorum, qui simul quoad substantiam

displicent. 3. Objectum talis delectationis non est malum.

Potest tamen consensus in ejusmodi delectationem esse culpa venialis, ratione otiositatis, curiositatis, aut similis inordinationis; imò & mortalis ratione scandali, vel periculi consentiendi in delectationem de ipso actu malo. Quod si circumstantia vel modus esset malus, non liceret de eo delectari.

Quæst. VI. An licet gaudere de effectu bono secuto ex peccato?

Resp. Per se loquendo licet, non tamen prout est à peccato: quia objectum talis gaudii non est malum, nec proinde ipsum gaudium. Sic Ecclesia gaudet de Redemptione per Christum secuta ex peccato Adami: *ò felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem!*

Quæst. VII. An delectatio de sola cogitatione seu cognitione rei graviter illicitæ est mortalis?

Resp. Nego, Modò absit periculum consensus in objectum. Quia rei malæ cognitio, quæ est objectum talis delectationis non est secundum se mala; & Deus ipse cognoscit omnia mala & obscœna. Imò hæc cognitio sæpe est necessaria vel utilis Confessario aut Doctore. Delectatio autem specificatur à suo objecto directo & immediato. Quare si cognitio seu cogitatio sit vana vel inutilis, delectatio de ea erit venialis. Si verò cognitio sit utilis aut necessaria, delectatio de ea per se non erit culpa. S. Thom. 1. 2. quæst. 74. art. 8.

Hinc licet gaudere de scientia rei obscœnæ ob bonum finem, puta ad fun-

gendum officio confessorii, medici. At cognitio rei obscenæ ex affectu veniali, putà ex curiositate, etiam absente delectatione & periculo omni, est venialis; mortalis verò, si sit ex affectu graviter inordinato, vel cum periculo gravi, aut referatur ad finem graviter malum.

CAPUT VII.

De Peccatis capitalibus.

Nota. Peccata capitalia sunt ea, quæ non solum sunt per se peccata, sed etiam radix & causa impulsiva multorum aliorum peccatorum. Septem numerantur à Theologo post S. Gregorium, nimirum superbia, avaritia, gula, luxuria, ira, invidia, acedia.

ARTICULUS I.

De Superbia.

Quæst. I. **Q**uid est Superbia, & quale peccatum?

Resp. 1. Superbia est inordinata cupiditas propriæ excellentiæ & celsitudinis. Cupiditatis nomine intelligitur etiam amor, desiderium, complacentia. Ejus actus sunt, 1. Inordinata sui æstimatio, qua quis se ipsum æstimat supra id quod est, & afficitur erga seipsum tamquam aliquid excellentius quam revera sit. 2. Finem suum ultimum in propria excellentia constituere; & virtutem, scientiam, & alia ad excel-

lentiam spectantia non appetere propter Deum saltem ultimæ, nec ad ejus gloriam referre, sed unicè & ultimæ propter suam satisfactionem ac excellentiam. 3. Ab aliis velle magnificari, honorari, laudari: si non faciant, dolere, irasci. 4. Judicio proprio pertinaciter adhærere. 5. Alios & aliena parvi facere, se & sua pluris æstimare, vel velle videri singulariter habere quæ possidentur. 6. Si putes te habere bona quæ non habes, vel majora quàm habeas, aut in eo ponas excellentiam ubi non est, & inde te extollas. 7. Si bona tua æstimes quasi ex te ipso habeas, & non à Deo. 8. Si bona tua accepta quidem à Deo credas, sed ea æstimes tamquam meritis propriis debita, vel ea ad Dei gloriam non referas. Tamen ad superbiam (ut notat S. Thom.) non est necesse, ut quis revera judicet se bona à se ipso habere, aut propriis meritis absque Dei gratia obtinuisse (hoc enim esset hæreticum:) sed satis est quod consideratis bonis suis sine relatione ad Deum, perinde se gerat, & animo se extollat, ac si non à Deo haberet. 9. Nolle se subicere suis superioribus, quasi id sit indignum. 10. Nolle etiam se Deo ejusque præceptis submittere, id æstimans tamquam contrarium dignitati suæ, & volens suo arbitratu vivere, quasi Deo non indigeat, aut ab eo non dependeat.

Resp. 2. Superbia, ex genere suo est peccatum mortale. Nam, ad Rom. 1. Superbi & elati numerantur inter eos, qui digni sunt morte. Et, Prov. 8. Deus arrogantiam & superbiam dete-

detestatur. Ratio est, quia superbia adversatur charitati Dei, ejus honori, majestati & excellentiæ. Superbia est etiam radix omnis peccati, ex Eccli. 10. *Initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.* Et ex S. August. l. 2. de peccat. merit. cap. 17. *Vitiorum namque omnium humanorum causa superbia est.*

Hinc superbia perfecta est semper culpamortalis, ut 1. Quando præ superbia quis subjici renuit Deo, vel superioribus, eorumve præceptis etiam in re minima. 2. Cum quis bona æstimat à se ipso habere, vel esse propriis meritis debita, vel solis viribus acquisita. 3. Quando finis ultimus ponitur in propria excellentia, vel in rebus graviter malis propria excellentia constituitur, aut ex illis quaeritur.

Imperfecta tamen superbia, qua quis sine Dei & aliorum contemptu, nec subjici superioribus renuens, solum plus justo se effert, agnoscendo se omnia Deo debere; est venialis: quia non est gravis inordinatio, nec graviter repugnat charitati.

Quæst. II. *Quanam sunt superbiæ remedia?*

Resp. Generatim eadem sunt, quæ humilitatis adjumenta, speciatim vero hæc: 1. Sæpe humilitatem à Deo petere.

2. Sæpe considerare suum nihilum, suam effrænatam ad malum propensionem, suas pravas cupiditates, sua peccata, vitia, defectus, miseria tum corporis, tum animæ, infirmitatem, impotentiam, sine Dei gratia

Ant. Th. Moral. P. I.

actuali ad quemlibet actum salutarem; item infinitam Dei excellentiam, ad quam omnia sunt instar nihil; omnia quæ habemus esse à Deo; nostra merita esse illius dona: *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* 1. ad Cor. 4. Ex horum consideratione complacentiam sui coercere, seipsum contemnere; & ex sui contemptu humiliationes & quasvis afflictiones tamquam sibi propter peccata debitas, libenter pro Christo suscipere & sustinere.

3. Meditari superbiæ pœnas, & humilitatis præmia, 1. Petri 5. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et, Matth. 23. *Qui se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.* Item & maxime exempla Christi, qui humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem Crucis, & opprobriis satiatus est, quemque imitari debemus: *Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non simus Christi, qui ideo se viam dixit esse, ut conversatio Magistri forma esset discipuli; & illam humilitatem eligeret servus quam sectatus est Dominus,* ait S. Leo Magn. serm. 5. de Nativ.

4. Omnia sua bona ac opera ad Dei gloriam sæpissimè actu referre, & crebro exercere actus internos ac externos humilitatis, atque opera ac ministeria vilia & abjecta obire, infimum locum eligere, hospitalia visitare, pauperibus & ægrotis ministrare, &c.

Quæst. III. *Quanam sunt filix superbiæ, hoc est, vitia quæ à superbia tamquam radice oriuntur?*

A a

Resp.

Resp. Tres sunt, scilicet præsumptio, ambitio, & vanagloria.

I. *Præsumptio*, & hic est inordinata cupiditas faciendi aliquid facultatem suam excedens. Mortalis est, 1. Ratione gravis injuriæ Dei, ut cum Lucifer dicere præsumpsit: *Ascendam, & similis ero Altissimo.* 2. Ratione gravis damni proprii vel alieni, aut periculi talis damni: ut si præsumas exercere sine sufficiente peritia officium medici, judicis, confessarii, &c. 3. Cum usurpatur dignitas, vel potestas, vel officium sæculare aut Ecclesiasticum: ut si audias confessiones, aut judices, aut exerceas actum ordinis sine potestate legitima. *De præsumptione opposita spei dicetur infra.*

II. *Ambitio*, & est inordinata cupiditas honoris, vel dignitatis, aut potentiae. Est autem inordinata, 1. Si appetas honorem quem non mereris, vel majorem quàm mereris, vel obrem qua cares; ut si honorari cupias ob doctrinam, nobilitatem, virtutem, &c. qua cares: item si aspires ad officium, munus, quo es indignus. 2. Si appetas honorem propter se, non illum referendo ad Dei gloriam, vel utilitatem proximi. 3. Si appetas honorem ex re illicita, v. g. duello. 4. Si nimio affectu honorem appetas.

Ambitio sæpe mortalis est, nempe vel ratione materiæ graviter malæ, vel damni gravis, quod proximo infertur, vel periculi peccati gravis, vel medii graviter illiciti quod adhibetur, vel finis mortalis ad quem refertur, vel affectus graviter inordinati, ut si quis paratus sit peccare

mortaliter ad honorem vel dignitatem obtinendum aut tuendum.

III. *Vanagloria*, & est inordinata cupiditas humanæ existimationis ac laudis. Proprius ejus actus est inordinata manifestatio propriæ excellentiæ sive veræ, sive fictæ. Est autem inordinata illa cupiditas, dum gloria quæritur ex simulata doctrinæ, peritiæ, aut virtutis excellentia, vel ex rebus malis aut indifferentibus, aut major quàm par sit, aut præcisè propter se, non referendo illam ad honorem Dei.

Vanagloria mortalis est, eodem modo quo dixi de ambitione, ut si quis velit gloriam, vel laudes admittat de re mortali, v. g. fornicatione, &c. si in gloria humana ponatur finis ultimus, omnia ad illam referendo, &c. Sæpe tamen est solum venialis, quia sæpe non graviter repugnat charitati, nec gravem continet inordinationem.

Cæterum debitum honorem, gloriam, laudem, favorem hominum, non propter se, sed propter honorem Dei vel bonum proximi, acceptare aut moderatè expetere, non est peccatum, sed actus charitatis, ex S. Thom. 2. 2. qu. 132. art. 1.

Quamvis vanagloria sit filia superbiæ, tamen à S. Thoma, post S. Gregorium, numeratur inter peccata capitalia, eo quòd ex ea septem alia immediatè oriuntur, nimirum inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, & inventio novitatum.

IV. *Inobedientia*, formalis scilicet & specialis, est peccatum, quo violatur

latur præceptum superioris ex contemptu, sive quia præceptum est. Ex sententia communi, semper est mortalis, etiam in re minima: quia tunc contemnitur superior ut superior & minister Dei, ideoque Deus ipse contemnitur, juxta illud, Luc. 10. *Qui vos spernit, me spernit*: & quia tunc quis ita affectus est, ut nullo modo velit obsequi superiori, quidquid præcipiat.

Violatio autem præcepti non ex contemptu, sed ex alio motivo, puta ob delectationem vel utilitatem, aut difficultatem, est ex S. Tom. inobedientia generalis pertinens ad aliam speciem peccati. Estque mortalis vel venialis prout præceptum quod violatur, sub mortali vel veniali obligat: atque etiam prout motivum graviter vel leviter malum est, cum actus participet malitiam finis utpote per eum voliti.

V. *Jactantia*, qua quis verbis inordinate prædicat de se id, quod gloriam ac laudem apud alios parit, vel falsò parere putat, vel gloriatur de peccato. *Quandoque est peccatum veniale, quando scilicet aliquis de se talia jactat, qua neque sunt contra proximum, ait S. Thom. quæst. 112. art. 2.* Est vero mortalis culpa: 1. Si quis proferat aliquid contra gloriam Dei, ut illud Ezech. 28. *Elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum.* 1. Ratione gravis scandali, damni, contumeliæ, vel contemptus proximi. 3. Si fit de actione mortaliter mala: quia includit approbationem actus mali, quæ eandem cum illo speciem habet: quia sicut laudare opus mortale, ver. gr.

duellum, ita & de illo gloriari est mortale, opponiturque eidem virtuti opus illud vetanti: nam quævis virtus non solum obligat ad actum quem directè præcipit, sed etiam indirectè obligat & vetat ne ipsa contemnatur, aut irreverenter tractetur; contemnitur autem virtus, cum quis gloriatur de ejus violatione, vel cum ejus violatio laudatur in alio. Hinc glorians de peccato aliquo, vel illud laudans, contrahit speciem talis peccati. *Sanchez, & alii.*

VI. *Hypocrisis*, & est simulatio virtutis, hoc est, factum quo quis mentitur se virtutem seu sanctitatem habere, quam non habet, vel majorem quam habeat. Unde semper est peccatum saltem veniale, cum sit mendacium facti. Sed mortale est, si habeat conjunctum vel contemptum virtutis, vel damnum proximi grave; item si simuletur sanctitas ob finem graviter repugnantem charitati Dei aut proximi, puta ut quis falsam doctrinam disseminet, ut decipiat proximum in re gravi, vel ut adipiscatur beneficium Ecclesiasticum, aut quodvis officium, etiam sæculare, quo indignus est. Si autem absit contemptus virtutis ac damnum proximi, vel honoris Dei, nec finis intentus repugnet graviter charitati, erit solum veniale. *Ita S. Thom. q. 111. art. 4.*

VII. *Pertinacia*, & est perseverantia in propria sententia contra veritatem cognitam, vel sufficienter propositam. Mortalis est quando illa veritas ad fidem, vel bonos mores, pietatem, pacem, bonum grave proximi pertinet; nam materia gravis est.

VIII. *Inventio seu presumptio novitatum*, & est, cum quis ex inani gloria præsumat nova excogitare. Novitatum inventio vel usus, mortalis est, si fidei, bonis moribus, pudicitiae adversetur, vel pariat scandalum, aut grave damnum proximo. His adde contentionem & discordiam, de quibus in Tract. de Charitate.

Vanæ gloriæ remedia eadem sunt quæ superbiæ, quibus adde actus oppositos vitiis, quæ ab illa oriuntur.

ARTICULUS II.

De Avaritia.

Quæst. I. **Q**uid est Avaritia, & quale peccatum?

Resp. I. Avaritia est inordinata cupiditas divitiarum, hoc est, pecuniæ, & rerum pecunia æstimabilium, ut sunt agri, domus, pecora, &c. Mortalis est, 1. Cum in divitiis finis ultimus ponitur, ex Ephes. 5. *Avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.* 2. Cum quis ad divitias acquirendas, augendas vel conservandas adhibet media graviter illicita, & injurias; vel paratus est peccare mortaliter, aut ita peccat, v. g. injustè alienum accipiendo, retinendo, eleemosynas debitas omittendo, &c. Hinc illud, Eccli. 10. *Avaro nil est scelestius...* Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Est peccatum capitale, quia est fons & origo multorum aliorum. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum

diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. 1. ad Tim. 6.

Si autem inordinatio amoris intra hoc sistat, ut scilicet homo, quamvis superflue divitias amet, non tamen præfert earum amorem amoris divino, ut si propter divitias non velit aliquid facere contra Deum & proximum, sic avaritia est peccatum veniale, ait S. Thom. 2. 2. q. 118. art. 4.

Præcipua avaritiæ remedia sunt oratio, meditatio bonorum cœlestium, periculi ac vanitatis bonorum terrestrium, paupertatis Christi, mortis, &c. crebra & larga eleemosynarum largitio, resignatio in jactura bonorum, &c.

Quæst. II. *Quenam sunt filie Avaritiæ?*

Resp. Ex S. Greg. sunt hæc. 1. Obduratio cordis contra misericordiam, miseris & egenis non compatiendo, non opitulando, eos objurgando, debita durè exigendo à debitore, qui non est solvendo, &c. Mortalis est, quoties ex ea præceptum eleemosynæ vel charitatis graviter violatur.

2. Inquietudo cordis, quæ est inordinata & anxiosa applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias, cum inani timore ne non acquirantur, aut ne amittantur. Mortalis est, quando retrahit à spiritualibus vel aliis officiis, ad quæ graviter obligamur; vel cum quis divinæ providentiæ diffidit.

3. Violentia, qua res aliena per vim injustam usurpatur. Mortalis est ex genere suo contra justitiam.

4. Fal-

Anno Dni 1757 Die gra Julij Ego Iaco-
bus Maliszewski Parochus Brozdziens
Baptisavi Infantem nomine Joannem Nobiliu
Andree Talecki et Agnetis Conju. Legitt. Ad-
ministratores in Dorynicze Partis et Sortis bo-
norum Illustrissimae Palatinae Podol. Patri-
ae Sen: G. Gregorius Krajewski et Magnae
Domina Petronella Kuncewiczowa. Enif:
Czerney.

Die Augusti
W. Zwargi.

wyn

Nr. 1

mod
ca re
dum
ven
pra
teri

Qua

Re
petit
de o
tati.
pro
in c
S. C

4. Fallacia five dolus, qui est alterius deceptio five verbis five factis; & Fraus quæ est astuta deceptio proximi per sola facta. Utraque est ex genere suo mortalis contra iustitiam, & sæpe confunditur.

5. Perfidia, qua fides in promissis, pactis, & rebus creditis violatur. Mortalis est in re gravi contra iustitiam.

6. Proditio, quæ est manifestatio rei alicujus, vel personæ, in proximi damnum contra fidem ei debitam. Mortalis est ex genere suo contra charitatem & iustitiam; & contingit tripliciter. 1. Circa personam; quo modo Judas Christum prodidit. 2. Circa res, ut si miles declarat hosti modum capiendi arcem; vel si alterius vestem, pecuniam, &c. absconditam prædoni ostendas. 3. Prodendo alterius secretum tuæ fidei commissum.

ARTICULUS III.

De Gula.

Quæst. I. **Q**uid est Gula, & quale peccatum?

Resp. 1. Gula est inordinatus appetitus vel usus cibi aut potus. Unde opponitur abstinentiæ, & sobrietati. Sumitur aliquando strictius prout continet inordinationem solum in cibo & potu non ebriante. Ex S. Gregorio, committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita, id est pretiosiora quàm conveniat tuo statui vel necessitati. 3. Si plus justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata; juxta hunc versum.

Præpropere, lautè, nimis, ardentè, studiosè.

Quod spectat ad qualitatem cibi & potus, hæc debet esse accomodata statui, conditioni, facultati, infirmitati, necessitati personarum, & loco ac tempori.

De quantitate autem cibi & potus non potest dari una certa regula omnibus secundum eandem mensuram. Sed plus & minus exigitur secundum varietatem complexionum & fatigationum. Unus etiam & idem plus indiget uno tempore quàm alio, secundum dispositionem sui corporis . . . . Tantum ergo potest, & debet quis comedere & bibere, quantum credit se indigere ad sustentationem & executionem eorum, quæ sibi incumbit agenda, ita ut non usque ad nauseam sumat, sed cum aliquali adhuc appetitu finem faciat. Cum autem ex delectatione cibi vel potus plus sumit, quàm sibi dictat conscientia opportunum, tunc peccat, ait S. Antonin. part. 2. tit. 6. cap. 1. §. 5. Peccat inquam, etiam si vilissimi sint cibi & potus, ut paulo ante notat post S. Augustinum, qui, l. 10. confess. cap. 31. ait: Hoc me docuisti, quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.

Resp. 2. Peccatum gulæ mortale est in multis casibus: unde, ad Gal. 5. comestiones inter opera excludentia à regno Dei numerantur. Et 1. quidem, ratione affectus graviter inordinati, quo quis ita inhæret oblectationibus cibi vel potus, ut in iis finem suum ultimum constituat, juxta illud, ad Philip. 3. *Quorum Deus ventris est.* Idque quamvis solum interpretativè, ut cum quis ex affectu gulæ paratus est peccare mortaliter:

nam hoc ipso quòd mortaliter peccat, Deum propter voluptatem deserit, hancque illi suo facto præfert. Item cùm quis nil quarit aliud, quam edendi & bibendi voluptatem, ad id cogitationes ac curas ferè omnes referendo: nam is vitæ finem in delectatione cibi vel potus ponit. 2. Si quis bibat ad ebrietatem. 3. Si quis ob solam voluptatem cibo & potu usque ad vomitum scienter se ingurgitat: nam hoc, etiam seclusis scandalo & ebrietate, continet gravem inordinationem, ac periculum lædendi sanitatem, & graviter reprehenditur ab Isaia, cap. 28. *Omnes mensa repleta sunt vomitu, sordibusque.* Idem dic, si quis postquam multum comedit, ad vomitum se excitet, ut iterum ob solam voluptatem edat; nam hoc graviter dedecet naturam rationalem, præsertim elevatam, estque plus quàm bestiale. 4. Ratione gravis nocuementi, quod quis ob gulam sibi, aut familiæ suæ, aut creditoribus infert; sanitatem corporis graviter lædendo, se reddendo impotem ad solvenda debita, filios, vel filias in statu convenienti non collocando, item non opitulando gravem necessitatem patienti; aut si inde notabiliter ineptus fiat ad functiones aliquas, ad quas sub mortali tenetur, &c. 5. Si quis saltem extra necessitatem extremam, carne humana aut sanguine vescatur. *Ita communiter.* Nam hoc est contra honorem defunctis debitum, & contra ordinem ac instinctum rectum naturæ: unde ab hoc tamquam à re valde inordinata & extremæ feritatis abhorruere Gentes omnes non penitus

barbaræ. Licet tamen uti carne humana in medicamentis, quia tunc sic alterata est, ut dici nequeat carnis humanæ sumptio. 6. Ratione gravis scandali, vel periculi peccandi graviter.

Extra hos casus peccatum gulæ est solum veniale. *S. Thom. 2. 2. q. 148. art. 2.*

Quæst. II. *Quanam sunt Gula re-media?*

Resp. Hæc 1. Considerare gulæ incommoda ac damna: nempe intellectum obnubilat, mentem deprimit, bona desideria extinguit, aggravat animam, reddit hominem ineptum ad sua officia, & exercitia spiritualia; impedimenta apponit gratiæ divinæ & gaudiis spiritualibus; vitam minuit, morbos & multa peccata parit; aditum vitiis aperit, & intercludit virtutibus. Item cogitare quàm citò transeat cibi & potus delectatio, gravia autem mala ex gula orta maneant.

2. Vitare occasiones.

3. Sectari in omnibus temperantiam, nil ultra necessitatem convenientem edendo & bibendo.

4. Semper sibi in mensa subtrahere aliquid modicum, quod adhuc licitè sumi posset, & præsertim quod magis arridet palato.

Quæst. III. *Quid est ebrietas, & quale peccatum?*

Resp. Ebrietas est excessus in potu usque ad violentam privationem rationis, ejusque potestatis proximæ. Est peccatum mortale, ut inter omnes constet. 1. Ex Isa. 5. *Vae qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam.* Et, 1. ad Corinth. 6. *Neque ebriosi regnum*

Dei

Dei possidebunt: Vox græca significat ebrios. Et, ad Gal. 5. ebrietas recensetur inter opera carnis, quæ excludunt à regno Dei. 2. Ex consensu Patrum & Doctorum. Pro omnibus sint, S. Basil. hom. 14. Ebrietas demon est voluntarius . . . Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica. S. Ambros. lib. de Helia, cap. 14. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, mentis etiam crimen adjungit. S. Hieron. epist. 83. Qui inebriatur & mortuus & sepultus est. 3. Quia est gravis inordinatio & difformitas violenter adimere sibi potestatem proximam utendi ratione, exercendi opera virtutum, obeundi sua munera, vitandi malum, faciendi bonum; & subveniendi necessitatibus subitis animæ ac corporis; atque ita se ad brutorum stoliditatem abjicere, & imaginem Dei deturpate. Ebrietate autem hæc potestas sic amittitur.

Quare non licet se inebriare, sive ad vitandam mortem ab altero intentatam: nam (ut ait S. August. serm. 232. vel S. Cæsarius) *Etiam si ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris; melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem occideretur.* Ebrietas quippe, sicuti fornicatio, non est medium ex se ordinatum ad vitandam mortem. Sive in medicamentum; quod tamen rarò & ferè numquam esse potest, cum, teste Hypocrate, ebrietas sit valde periculosa corporis sanitati. Ita S. Anton. part. 2. tit. 6. cap. 3. ibi: *Non excusaretur per hoc quis ab ebrietate secundum Thomam, quamvis faceret causa medicina: & per consequens peccat mortaliter & su-*

mens, nisi crederet ex illo potu non posse inebriari, & medicus, vel alius qui hoc sibi scienter consuleret, & propinaret hoc existimans. Nam ebrietas quovis modo intentata ac procurata, semper graviter disconvenit naturæ rationali quæ rationali, cum violenter rationem perturbet, adimat potestatem ea utendi, & subveniendi necessitati animæ ac corporis, Dei imaginem foedat, atque hominem ad statum bruti redigat.

Nec dic ebrietatem consistere tantum in excessu vini, voluptatis causa. Nam quamvis voluptas in nimio potu non intendatur, tamen effectus recensiti semper sequuntur, & temperantia violatur; cum immoderata potus vel cibi sumptio, præciso hoc vel illo fine, ei opponatur: neque enim ad violandam aliquam virtutem necesse est agere ex voluptate. Enimvero si duo, proposito præmio, inter se contenderent, uter illorum plus vini biberet, & usque ad privationem rationis biberent absque voluptate, imò cum molestia, saltem quantum ad excessum; nonne contra temperantiam peccarent, & ebrietatis malitiam contraherent? Et ideo SS. Patres excessum vini sine ulla exceptione semper damnant.

Ut autem ebrietas sit mortalis, sufficit quòd sit voluntaria indirectè vel interpretativè. Quare peccat mortaliter. 1. Qui expressè non vult se inebriare, sed tamen tantum bibit, quantum potest, non satis attendens an sequatur privatio rationis, necne. 2. Qui probabiliter putans, vel suspiciens secuturam privationem rationis si pergat bibere, vel de hoc dubitans,

tans, adhuc bibit: quia saltem se exponit periculo ebrietatis, & vult ebrietatem saltem interpretativè. Item si hoc periculum advertere possit, & negligat etiamsi privatio rationis solum eventura sit post unam alteramve horam, cum nempe ad aerem prodibit. 3. Qui ex amicitia vel urbanitate alium invitat ad haustus, quibus probabiliter prævitet inebriandum; quia invitat ad id quod alter sine mortali facere nequit; & eum vere inducit in ebrietatem, vel ejus periculum. Idem dic de iis, qui alios ad æquales haustus incitant, vel cogunt, aut se invicem obligant, ex cap. 14. *de vita & honestat. clericor.* ex Concilio generali Later. Nam saltem alios vel se conjiciunt in periculum probabile ebrietatis. Similiter de iis, qui ebriosi, vel ebrietati proximis vinum subministrant, & de iis, qui non impediunt ne alius inebrietur, cum commode impedire possunt.

Nota. 1. Ebrietas sic est peccatum grave respectu omnium, ut sit gravius in quibusdam personis, scilicet. 1. Mulieribus, ob turpitudinis & luxuriæ periculum tum in se, tum in aliis. 2. In iis, qui debent ex officio alios regere, ut sunt paterfamilias, magistratus, &c. 3. In Clericis præsertim sacro ordine insignitis, & maxime curatis, tum propter scandalum majus, tum quia ebrietas est libidinis fomes ac nutrix; tum propter damna quæ aliis oriri possunt, cum Sacerdos ebrius fungi nequeat officio in necessitate occurrente: unde à multis Conciliis sub gravibus poenis ebrietas illis speciatim prohibita est.

Nota. 2. Ebrietas perfecta cognoscitur. 1. Quando quis non novit discernere inter licitum & illicitum, vel non potest solita officia exequi. 2. Quando quis postridiè non meminit quid dixerit, egerit, quomodo domum redierit, &c. 3. Si ea fecit quæ nunquam integra mente solet: ut sit turpia vel absurda protulerit, cum aliàs sit pudicus & prudens; si jurarit, blasphemarit, vel familiam perturbarit, cum alias sit modestus, & benignus, &c.

Quæst. IV. An mala & peccata in ebrietate culpabili commissa imputantur ad culpam, ut cades, vulnera, blasphemia &c.

Resp. Affirmat. si prævisa sint ut verisimiliter secutura, vel prævideri potuerint. *Est communis sententia.* Quia sunt sufficienter voluntaria: qui enim vult causam, vult consequenter effectum saltem interpretativè, si hunc cognoscat vel cognoscere possit probabiliter ex ea secuturum: ad culpam autem mortalem sufficit voluntarium indirectum & interpretativum. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 77. art. 7. ibi. *Aliquid potest esse voluntarium vel secundum se, sicut quando voluntas directè in ipsum fertur; vel secundum suam causam, quando voluntas fertur in causam & non in effectum, ut patet in eo qui voluntariè inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur quod per ebrietatem committit.*

Imò peccata, quæ probabiliter secutura novit ebrius, vel prævidere potuit, ei imputantur coram Deo, etiam si reipsa post non sequantur: quia istud est per accidens defectu obiecti;

jecti; & quia se exponere periculo probabili peccati mortalis, etiamsi illud non perficiatur, est peccatum mortale ejusdem speciei cum illo, cujus probabile periculum adire voluit: nam hoc ipso tale peccatum indirecte, vel saltem interpretative, volitum est. Secus de peccatis, quæ nullo modo prævideri potuerunt, quia nullo modo sunt voluntaria.

Quæst. V. *Quenam sunt filia Gula?*

Resp. Ex S. Gregorio hæc sunt ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas orta ex crapula. Est mortalis, quando quis ex intemperantia sit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem ei sunt necessaria; aut ad quæ graviter obligatur. *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis hujus vite, & superveniat in vos repentina dies illa, &c. Luc. 21.*

2. Inepta læticia, quæ movet ad canticiones obscenas, actus turpes, choreas inhonestas, &c. Mortalis est, quando est inductiva ad consensum, vel actum, vel delectationem mortalem, aut ad aliquid scandalum pariens.

3. Multiloquium, in quo invenitur stultitia, nec deerit peccatum. *In multiloquio non deerit peccatum. Prov. 10.*

4. Scurrilitas, quæ excitat ad indecora, vel turpia agenda aut dicenda, risus movendi causa.

ARTICULUS IV.

De Luxuria.

Quæst. I. *Quid est Luxuria?*

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 1. Est inordinatus appetitus vel usus venereorum, aut voluptatis venereæ. Esse peccatum mortale ex genere suo, inter omnes constat, 1. Ex Galat. 5. *Opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria . . . quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* 2. Quia cum usus rei venereæ ex natura sua sit institutus ac necessarius ad conservationem ac propagationem generis humani, censetur res gravis. Ergo inordinatio in hac materia est in re gravis: Ergo mortalis.

Luxuria dividitur in perfectam seu consummatam, quæ consistit in voluntaria effusione seminis; & in non consummatam, in qua non intervenit effusio seminis. Consummata duplex est: alia naturalis, quæ est voluntaria seminis effusio, in qua servantur conditiones, quas postulat natura actus ad hominis generationem requisiti: alia innaturalis seu contra naturam, in qua conditiones illæ non servantur.

Quæst. II. *Quot sunt species luxuriæ consummate naturalis?*

Resp. Sex, nempe simplex fornicatio, stuprum, raptus, adulterium, incestus, & sacrilegium, quorum quinque ultima habent specialem & notabiliter diversam inter se diffinitivam superadditam luxuriæ.

1. Simplex fornicatio est copula soluti cum soluta non virgine ex mutuo consensu extra matrimonium. Solutos voco, qui nullo vinculo seu impedimento ab ineundo inter se conjugio prohibentur. Dixi, non virgine.

Bb

Nam

Nam ex S. Thom. quæst. 154. artic. 6. *fornicatio est concubitus, qui fit cum mulieribus jam corruptis.* Fornicationem esse semper per se peccatum mortale, fide constat ex ad Ephes. 5. *Omnis fornicator non habet hereditatem in regno Christi & Dei;* Et, ex 1. ad Corinth. 6. *Neque fornicarii regnum Dei possidebunt.* Et, ad Gal. 5. supra citat. Esse verò intrinsecè malam graviter, patet ex eo quòd per se graviter repugnet bonæ ac debitæ educationi prolis, hæc enim requirit operam viri & foeminae, qui sint inter se conjuncti Lege matrimonii: alioqui ex natura rei incerta esset & periculo exposita prolis institutio. Unde ejusmodi inordinatio est gravis, utpote in re magni momenti, qualis est bona prolis institutio. Et quamvis hoc incommodum posset impediri in aliquo casu, id esset per accidens, & nihilominus debuit à Deo, authore naturæ generaliter prohiberi pro omni casu: nam alioqui homines cupiditate excœcati facile sibi fingerent & promitterent illud incommodum cessaturum in multis casibus, in quibus non cessaret, cum magno prolis damno. Imò nunquam potest cessare hoc damnum & incommodum, quod est nasci extra matrimonium, & à parentibus Lege matrimonii non obligatis ad curandam & rectè educandam prolem. Unde Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Tum clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissolum videatur.*

Cæterum fornicatio cum concubina est cæteris gravior: quia concubinato homo non solum peccat, sed etiam manet in statu peccati; & in continua voluntate saltem virtuali peccandi. Quare concubinarium, quamvis mors immineat, absolvi non debet, quin prius concubinam ejece- rit, nisi ejiciendi tempus omnino desit, tunc enim sufficit verum ejiciendi propositum. Imò etiam si eam domi non retineat, extra mortis articulum non est absolvendus antequam habeatur experientia de ejus continentia.

Item fornicatio fidelis cum infideli, est, secundum omnes, longè gravior, quam cum catholica. Imò juxta Delugo, & alios, hæc circumstantia mutat speciem, quia prohibito ab Ecclesia matrimonio cum infideli in honorem religionis catholicæ: atque ob periculum malæ educationis prolis, & nimii amoris erga infidelem, & defectionis à vera fide: ita ob idem motivum censetur prohibita ab Ecclesia quævis copula cum infideli, quæ semper vergit in dedecus religionis, ac proinde talis fornicatio est non solum contra castitatem, sed etiam contra virtutem religionis, ac cultus veri Dei.

Item fornicatio in Christianis habet peculiarem deformitatem. Nam corpora nostra per Baptismum & Eucharistiam facta sunt membra Christi, & templa Spiritus Sancti. 1. ad Cor. 6.

Copula verò cum alterius sponsa præter luxuriam, continet malitiam mortalem injustitiæ, positam in eo quod fides data violetur: & res alteri

pro-

promissa & ex iustitia debita, notabiliter corrumpatur. Quod idem de sponso affirmant multi, quia pariter violat in re gravi fidem datam.

2. Stuprum est concubitus, quo mulier virgo extra matrimonium defloratur, seu corrumpitur. Qui si fiat virgine coacta, vel per dolum seu fraudem seducta, præter malitiam fornicationis continet duplicem injuriam mortalem, unam factam virgini, cui honor virginitatis per vim vel fraudem adimitur; alteram ejus patri, in cujus custodia manet.

Quod si nec invita, nec seducta fuerit, tamen ejus defloratio, præter fornicationis malitiam, continet tum injuriam illatam parentibus, qui jus habent tuendi integritatem corporalem suæ virginis, donec nuptui collocetur, juxta illud, Eccli. 7. *Filia tibi sunt? serva corpus illarum*: Tum malitiam contra pietatem illis debitam, præbendo iis gravissimam mæstitiæ ac ignominie causam, & ob periculum augendi dotem, vel innuptam retinendi filiam. Item constituit foeminam in gravi periculo deinceps peccandi, & aufert signaculum virginitatis: cui multiplici malitiæ cooperatur stuprator. Quare circumstantia defloratæ virginitatis foeminæ, etiam absque vi, dolo, falsis persuasionibus, debet in confessione exprimi, præsertim cum sit verum stuprum, ex S. Thom. 2. 2. quæst. 154. artic. 6.

Porrò est etiam stupri species cum adolescens virgo à muliere vi vel dolo ad copulam pertrahitur. Nam tunc est illicita ac violenta virginis defloratio.

3. Raptus est cum persona aliqua per vim abducitur ab uno loco in alium, concubitus illiciti vel alterius libidinis, aut etiam matrimonii causa, sive sit mas, sive foemina, nupta aut innupta, virgo aut corrupta: sive vis inferatur soli personæ abductæ, sive parentibus solis, sive utrisque. Unde duplicem continet malitiam mortalem, unam contra castitatem, alteram contra justitiam, ob injuriam illatam personæ abductæ invitæ, vel saltem ejus parentibus aut tutoribus, dum constituta sub ipsorum custodia extrahitur ipsis rationabiliter invitis. Gravissimæ poenæ in utroque jure contra raptos statuantur.

4. Adulterium est concubitus personarum, quarum alterutra, vel utraque est conjuncta matrimonio cum alia tertia. Præter malitiam luxuriæ mortalem, continet gravem injuriam, tum contra conjugem, nam vir non habet potestatem corporis sui, sed uxor; nec uxor sui, sed vir, ex 1. ad Cor. 5. tum contra matrimonii statum & sanctitatem. Unde specialiter prohibetur à Deo, *non mæchaberis*. Et. 1. Cor. 6. *neque idolis servientes, neque adulteri Regnum Dei possidebunt*.

Quod si conjux adulterantis consentiat, adhuc concubitus erit contra justitiam. Quia est semper contra jus conjugii, & conjugis ut conjux est, quo cedere valide non potest, eò quod ei competat non ad bonum privatum, sed ratione status, qui communis est. Unde cum cessio juris sit nulla, jus manet, & sic tunc violatur: ideòque semper est verum adulterium. Hinc Innocen-

tius XI. damnavit hanc propositionem. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.*

Triplex est adulterium. Nam vel est copula conjugati cum soluta, vel soluti cum conjugata, vel conjugati cum conjugata. Si foemina sit conjugata gravius est peccatum, quam si vir tantum: propter incommoda graviora, nempe incertitudinem prolis, suppositionem prolis alienae cum damno mariti & veri haeredis, & saepe impedimentum generationis. Unde haec circumstantia declarari debet, etiam ab adultero, quia ipse cooperatur foeminae ad illam gravitatem majorem, & ad pericula ac damna inde sequi nata. Si vero uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia est duplex adulterium, & duae injuriae mortales in utriusque conjugem, exprimendae in confessione.

5. Incestus est copula personarum consanguinearum, vel affinium intra gradum prohibitum. Opponitur castitati, & pietati; nam praeter luxuriae foeditatem, continet turpitudinem contrariam reverentiae consanguineis vel affinibus debitae. Eo gravius scelus est, quod gradus est propinquior, qui proinde in confessione exprimi debet: nam consanguineis & affinibus pro diversitate graduum diversus honor ac pietas debetur, & tunc violatur.

Item multo gravior est incestus cum consanguinea, quam cum affine, v. gr. cum sorore propria, quam cum sorore uxoris. Quia vinculum illud est multo arctius: nam plus est esse

conjunctum ex proprio sanguine, quam ratione sanguinis uxoris; & consanguinitatis propinquitas, utpote immediata ac naturalis, major est propinquitate affinitatis, quae est dumtaxat mediata & voluntaria. Imò incestus in consanguinitate differt specie ab incestu in affinitate: nam reverentia debita consanguineis, quae violatur, est notabiliter diversa à reverentia debita affinibus, cum habeat motivum notabiliter diversum, nempe communionem sanguinis & originem ab eodem stipite: ac proinde hi duo incestus habent turpitudinem notabiliter diversam.

Incestus vero spiritualis, qui est copula illicita inter personas impeditas ob cognationem spirituales ortam ex Baptismo vel Confirmatione, continet tum malitiam propriam incestus, quatenus est copula inter personas vinculo spirituali conjunctas, cujus conjunctionis intuitu Ecclesia prohibuit inter illas matrimonia: tum malitiam sacrilegii, eo quod prohibitio ista facta sit propter reverentiam debitam Sacramento, quae reverentia violatur per talem copulam. Unde debet explicari cognatio spiritualis in specie, ut innotescat utraque malitia. *Ita Delugo, Sanchez, &c.*

6. Sacrilegium venereum est violatio rei sacrae per actum luxuriae. Unde duplicem continet malitiam mortalem, unam contra castitatem, & alteram contra religionem, qua gravis irreverentia Deo irrogatur. Res autem sacrae, quae sic violari solent, persona sunt voto castitatis etiam simpliciter obstricta, & locus sacer.

Quare

Quare sacrilegium est, 1. Omnis actus tum externus, tum etiam merè internus luxuriæ sive consummatæ sive non consummatæ, à persona voto castitatis obstricta, vel ab alia cum illa aut circa illam commissus: ut sunt pollutio, copula, oscula, tactus, desideria, delectatio morosa, &c. Nam per tales actus violatur sanctitas personæ, quæ per votum castitatis corpus suum, & affectus suos omnes quoad voluntatem veneream Deo consecravit. Quod si utraque persona sit sacra, erit duplex sacrilegium.

2. Omnis actus venereus illicitus exterior, etsi occultus, ut fornicatio, pollutio, & tactus impudici in loco sacro, nempe in Ecclesia vel cœmeterio. Nam sunt contra reverentiam loci sacri, & ejus intuitu ab Ecclesia prohibentur. Item copula conjugalis etiam occulta, quam non permittit sanctitas loci, & quæ in ejus reverentiam ab Ecclesia prohibetur.

Porrò tantò gravius est sacrilegium, quantò foedior est luxuria; quia tantò magis repugnat reverentiæ debitæ rebus sacris.

Nota. Peccatum luxuriæ confessarii cum Pœnitente, continet malitiam duplicis sacrilegii, tum contra votum castitatis, tum contra reverentiam Sacramenti, quod per hoc redditur odiosum ac suspectum, maximè si sumitur ut medium ad peccandum. Imò licet tale peccatum non sit propriè incestus, quia non contrahitur cognatio spiritualis, nisi ex Baptismo & Confirmatione, cap. 3. de cognat. spir. in 6. tamen habet etiam malitiam

tamquam incestus spiritualis: nam est incestus quidam similitudinarius, ex cap. Non debet 30. quæst. 1. ubi Cælestinus Papa ait: *Non debet Episcopus, aut Presbyter commisceri cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confessæ peccata. Si forte (quod absit) hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spirituali, Episcopus quindecim annos, presbyter duodecim, &c. & deponatur, si tamen inconscientiam populi devenerit.* Et, ex cap. Omnes, eod. *Quia per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter sacerdotem & mulierem confitentem, simile cognationi spirituali, ut tantum peccet eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua spiritalis filia,* ait S. Thom. in 4. dist. 42. quæst. 1. art. 2. ad 8. Hinc circumstantia hæc in confessione exprimi debet. Sanchez, Delugo, &c.

Quæst. III. *Quenam sunt species luxuriæ consummatæ contra naturam?*

Resp. Cum hæc peccata sint ea, in quibus non servantur conditiones, quas postulat natura actus venerei, ut ex eo possit fieri conceptio hominis, & hæ conditiones quinque sint, scilicet conjunctio duorum, eadem in utroque species, sexus diversus, organa seu vasa apta, & debitus modus, ideò sunt quinque ejusmodi peccata.

1. Mollities, seu pollutio propriè sumpta, quæ est voluntaria feminis effusio sine ullo concubitu: sive illud foras effundatur, ut in maribus, sive intus diffusetur in matricem, ut in fœminis.

2. Inordinatus concumbendi modus, quo semen extra vas effunditur, aut effundendi periculum inferitur, est peccatum mortale, cum re-

pugnet generationi, ad quam semen ex natura sua ordinatum est; & quidem gravius pollutione, cum ei superaddat inordinatum congressum. Quòd si modus debitus non servetur, sed vir succumbat, vel aversè accedat more pecorum, vel a latere stet aut sedeat, tunc modò diligenter avertatur periculum effusionis extra vas juxta communem sententiam, non est peccatum per se mortale, sed veniale grave, nec contra naturam, sed præter naturam. Dico, *per se*, quia potest esse, & est plerumque signum concupiscentiæ mortalis, cum sit ex sola libidine sine causa, ut dicit S. Thom. Sed nullum erit peccatum, si hoc fiat ex necessitate, cum scilicet ob dispositionem alterutrius corporis conjuges non possunt servare modum ordinarium; nam tunc alter modus non est incongruus respectu illorum, sed conveniens, modo diligenter avertatur periculum effusionis extra vas.

3. Sodomia imperfecta, quæ est commixtio maris cum fœmina non servatis debitis organis, seu instrumentis naturalibus.

4. Sodomia perfecta, quæ est commixtio duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Nec refert in quo vase coeant masculi inter se, & fœminæ, sive in vase anteriori aut posteriori sive in ore, aut quavis alia parte; cum sodomix perfectæ malitia consistat in affectu ad sexum indebitum, & sit completa eo modo quo potest, dum est applicatio membri ad membrum ejusdem sexus. Præter malitiam mortalem gravio rem pollutione, potest habere alias

adjunctas, ut adulterii, si fiat à persona conjugata vel cum illa; sacrilegii si cum sacra; incestus si cum consanguinea aut affini, &c. Debet autem poenitens explicare in confessione an fuerit agens, vel patiens, quia ex parte agentis intervenit pollutio propria; quæ fortè non intervenit ex parte patientis (quamvis plerumque interveniat utrimque; & cum sic intervenisse noscitur, exprimi debet.) Nam diversa sunt peccata voluntariè pollui, & solum cooperari pollutioni alterius: aliud enim est non cohibere delectationem propriam illicitam, aliud procurare alienam. *Delugo.*

Hæc sodomia est diversæ speciei ab imperfecta. Nam non servare in copula carnali debitum sexum, est deformitas contra rectam rationem, notabiliter diversa à deformitate, quæ inest congressui, quo non servatur debitum instrumentum seu vas, servato debito sexu.

5. Bestialitas, quæ est coitus cum bestia sive ejusdem, sive diversi sexus, est scelus cæteris gravius: nam magis dedecet naturam rationalem ad Dei imaginem factam; & diversitas speciei magis repugnat instituto naturæ. Ad hoc revocatur congressus cum dæmone in forma hominis vel bruti, qui præter malitiam luxuriæ contra naturam, est etiam contra virtutem religionis, propter commercium & societatem cum capitali hoste Dei.

Porro hæc omnia peccata inter se specie differunt; nam singula habent specialem & notabiliter diversam deformitatem castitati repugnantem. Hinc Alexander VII. damnavit hanc

pro-

propositionem. *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem.* Sunt etiam graviora aliis speciebus luxuriæ naturalis in ratione luxuriæ: nam per se magis sunt contra naturam & finem generationis. Aliquæ tamen ex his speciebus possunt esse graviores culpæ ex alia parte, ut scilicet involvunt malitiam alterius speciei contra justitiam, pietatem, religionem: nam simplex pollutio non est absolute majus crimen quàm concubitus cum matre, vel cum moniali.

Quæst. IV. *An pollutio voluntaria est per se semper peccatum mortale?*

Resp. Affirmat. Ita omnes. Constat. 1. Ex 1. ad Corinth. 6. *Neque adulteri, neque molles regnum Dei possidebunt.* Et, ad Ephes. 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hereditatem in regno Christi & Dei.* Pollutio autem est vera immunditia ac impuritas, & quidem specialis. Quia est intrinsecè mala, & crimen simplici fornicatione gravius. Nam graviter repugnat generationi & propagationi generis humani, ad quam ex natura sua ordinatum est semen humanum: ideoque gravem continet inordinationem, quam Scriptura indicat, Genes. 38. ubi de Onan fundente semen in terra, ait: *Et idcirco percussit eum Dominus; quod rem detestabilem faceret.* 3. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.*

Quare, secundum communem Doctorum sententiam, nullo casu, etsi non

voluptatis, sed solius mortis vitandæ causa, licet in se vel in alio quovis modo, pollutionem voluntariè procurare, admittere vel intendere, aut aliquid sumere ea intentione ut etiam in somno accidat. Nam ipse actus pollutionis independenter à delectatione, secundum se graviter repugnat generationi, quæ sola est finis seminis humani. Et ideo neque licet præbere, aut sumere medicamentum ad corrumpendum semen, illudque emittendum via ordinaria sine delectatione.

Porro de distillatione, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam & semen, idem sentiendum est, quod de pollutione, si fiat cum sensu delectationis venereæ. Cum autem sit sine ulla commotione spirituum genitalium, & absque omni carnali delectatione, de ea non est magis curandum quam de sudore, inquit Cajetanus.

Obj. Licet corporis sui partes abscindere ad vitæ suæ conservationem. Ergo, &c. Resp. Disparitas est, quod partes corporis per se & primariò ordinantur ad totum constituendum; unde de illis disponere licet ad totius conservationem. At semen solum institutum est & ordinatum ad speciei propagationem: ideoque eo uti non licet, nisi modo ad speciei propagationem convenientem idoneo, & intra matrimonium. Addit Sanchez, quod si ullo casu liceret seminis effusionem procurare extra adum conjugii, periculum esset ne ob vehementem voluptatem, quæ in ea sentitur, homines passionem excœcati & illecti, eam licentiam facilè extenderent ad plures alios

alios casus, in detrimentum speciei humanæ, & sapissimè illum casum adesse sibi falsò persuaderent. Nam si simul voluptate frui, & onera educandæ prolis vitare liceret, impediretur propagatio generis humani. Unde ad commune bonum, & ad occurrendum periculis alias futuris, debuit pollutio jure naturali prohiberi in omni casu. At cum abscissio membri sit de se molesta, periculum non est, ne extenditur ultra casus à natura concessos.

Dixi, *voluntaria*. Quia si pollutio non sit voluntaria nec in se nec in causa, ut sæpè fit in somno, vel quando ex causis naturalibus licitis oritur, non est peccatum, secluso consensu in delectationem. Nam omne peccatum imputabile est essentialiter voluntarium, vel directè, vel indirectè, aut interpretativè, in se vel in alio.

Pollutio tamen in somno facta mortalis est, si ante directè procurata est, vel si post somnum in ipsa evigilatione, cum plena advertentia placuit ob delectationem veneream: Aliàs non est peccatum, nisi indirectè procurata fuerit in excessu cibi vel potus, quia nemo potest peccare in somno, defectu libertatis. Ita *S. Tom. in 4. dist. 9. art. 4.* Quod si (ut multi docent) liceat evigilanti non impedire, sed permittere absolvi pollutionem jam in somno cœptam ad vitandum morbum, (modo absit periculum consentiendi in delectationem veneream, ad quod opus est oratione, quia, inquiunt, est præcisè pati ex necessitate effusionem seminis, non autem illam procurare; tunc saltem est obli-

gatio reprimendi delectationem per positivam displicentiam internam; nam non licet se habere indifferenter ad illam. Certò autem peccat, qui expergefactus promovet pollutionem in somno cœptam, addendo conatum: quia non præcisè patitur, sed positivè continuat illam. Imò dum pollutio naturaliter fluere sentitur, quovis tempore tenemur eam cohibere, alioqui displicentia interna, quam tenemur de venerea delectatione elicere, non est efficax.

Nota. Sæpe pollutio, præter propriam malitiam, habet aliam in confessione exprimendam, petitam vel ex qualitate personæ se polluentis, si est sacra vel conjugata: vel ex affectu ad aliam cum qua desideratur concubitus, quæ si sit soluta, malitiam habet fornicationis; si sacra, sacrilegii; si ejusdem sexus, sodomix; si conjugata, adulterii, &c. vel ex modo quo se polluit, si nempe fiat per tactus mutuos cum illa persona; nam hæc circumstantia pertinet ad speciem sodomix, si ambo sint ejusdem sexus; ad incestum si sint consanguinei aut affines, &c. idem dic de aliis luxuriæ peccatis.

Sed an licet desiderare pollutionem in somno contingentem, ut natura levetur seu sanetur, non intendendo pollutionem ipsam nec delectationem veneream: nec aliquid adhibendo ut pollutio in somno sequatur.

Resp. Azor cum aliis negat: quia pollutio est mala ex objecto suo & natura: at non licet etiam ob bonum finem desiderare id quod ex objecto suo malum est. Affirmant alii cum *S. Antonino*, 2. part. tit. 6. cap. 5. ubi ait:

Appe-

Appetere habere pollutionem propter alleviationem naturæ tantum sine peccato, id est, sine hoc quod det operam, sed via naturali, non est peccatum. Ratio quam affert Sanchez, est quia talis pollutio non procurata, sed via naturali proveniens, nullatenus est actus hominis, nec ejus voluntati subjectus, sed actus quidam & evacuatio naturalis, sicut sudor. Secus de homicidio & fornicatione, quæ non sunt actus naturales, sed suapte natura liberi, & hominis voluntati subjecti.

Item controversia est utrum liceat de pollutione in somno inculpabiliter eveniente gaudere, præcisè ob levamen naturæ & salutem corporis; quamvis consentiant omnes licitum esse gaudere de bono effectu illo ex ea orto. S. Thom. in 4. dist. 9. art. 4. quæst. 1. ad 5. de pollutione nocturna & inculpabili ait: *Si autem placeat ut nature exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur.* Porro constat esse mortale de illa gaudere propter delectationem veneream.

Quæst. V. *An est peccatum ponere actionem, ex qua prævidetur secutura pollutio, vel delectatio venerea?*

Resp. 2. Est mortale ponere sine urgenti necessitate actionem, ex qua tamquam causa proxima, prævidetur secutura pollutio, vel delectatio venerea, quamvis neutra aliunde intendatur, imò adsit propositum illos motus comprimendi cum insurgent. Quia 1. Lex naturalis obligans ad non procurandam pollutionem & delectationem veneream, simul obligat graviter ad vitandas & auferendas causas horum motuum proximè excitativas,

Ant. Th. Moral. P. I.

& per se in illos notabiliter influentes, ubi abest necessitas tales causas honestans. 2. Merito effectus censetur voluntarius, & imputatur ponenti causam proximam sine necessitate eam cohonestante. Hinc graviter teneris ejusmodi actionem inchoatam deferere statim ob insurgentem pollutionem, vel delectationem veneream: nam si pergas in illa actione, effectus secutus censetur in illa volitus: volitio enim continuandi causam, est virtualiter & moraliter volitio effectus. Lessius, Valentia, &c.

Causa autem seu dispositiones proximæ horum motuum excitativæ, sunt actiones quæ per se sunt turpes, & natæ excitare motus venereos, aut turpitudinis speciem habent, nisi propriæ vel alienæ necessitatis titulis honestentur, ut aspectus & tactus partium pudendarum proprii vel alieni corporis, præsertim diversi sexus; lectio, auditio, locutio rerum valdè obscenarum, & ad libidinem allicientium, quamvis ex sola curiositate fiat.

Dixi: *sine necessitate*: nam aspectus & tactus partium pudendarum alterius corporis ob necessitatem medendi, non est peccatum, secluso affectu pravo & periculo consensus in delectationem veneream. Nam in tali casu pollutio secuta non censetur voluntaria in causa, sed solum permixta; quia adest justa ratio ponendi causam illam; & prosequenti jus suum non imputatur effectus præter intentionem secutus. Neque enim tenemur motus illos naturales & per se involuntarios impedire, cum adest justa causa,

C c

sa,

sa non impediendi & abest consensus periculum. Sic chirurgus exercens suam artem circa mulierem, non peccat, etsi prævideat pollutionem inde secuturam, modo absit periculum consensus in delectationem.

Resp. 2. Ex communi sententia, non est mortale contra castitatem ponere actionem, ex qua tamquam causa seu dispositione remota & per accidens, prævidetur secutura pollutio vel delectatio venerea, modo neutra intendatur, & absit periculum consensus in delectationem veneream. Quia. 1. cum illi motus facillimè & frequenter insurgant naturaliter, in æstimatione prudenti non censentur sufficienter voluntarii in causa remota, ut imputentur illam ponenti ex alio fine; sed è sola natura corrupta oriri censentur: alioqui enim homo teneretur abstinere à multis actionibus licitis ac necessariis, ne illos motus experiretur. Nec causæ illæ remotæ censentur moraliter illorum causæ; nec in illas consentiens censetur velle talem effectum propter summam facilitatem, qua illi motus excitantur ex naturæ corruptione. Sed potius illa effusio procedit è virtute naturali expellente. 2. Quia jus suum prosequenti, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus.

Sanchez tamen ex communi docet tales causas sine iusta causa ponere, esse veniale etiam contra castitatem: quia aliquantulum adversatur castitati, quod sine utilitate honesta cogente ponatur causa remota, & per ac-

cidens motuum castitati inimicorum, & ad malum incitantium.

Causæ autem remotæ & per accidens horum motuum sunt eæ, quæ nec sunt per se turpes, nec ad luxuriam, sed ad alios fines licitos per se ordinantur, nec turpitudinis speciem habent; sed vel per se honestæ sunt, ut auditio confessionum: vel indifferentes, ut equitatio, esus calidorum, studium medicinæ, medicamenta, &c. Quare hæc, accedente honesta & utili causa, & secluso periculo consensus, sunt licita, quamvis præter intentionem ex iis sequatur pollutio, vel delectatio venerea. Nam tunc illi motus censentur solum permissi, non voliti, eò quod nulla sit obligatio relinquendi opus honestum & utile, propter motum inordinatum & indeliberatum occasione illius ex naturæ corruptione, præter intentionem & secluso periculo consensus, exurgentem.

Quod si esset periculum probabile consentiendi in delectationem veneream, (ut si pluries quis in tali occasione consenserit) tunc is, ex communi sententia, tenetur ab illa actione, quantumvis honesta & utili, v. g. auditione confessionum, abstinere: nam non licet se probabili peccandi periculo exponere.

Quæst. VI. An est semper peccatum non expellere cogitationes de rebus venereis, sed illis immorari?

Resp. Qui immoratur cum plena advertentia in cogitatione de rebus venereis, si adsit delectatio venerea, quæ non reprimatur, vel periculum consensus in illam aut in rem cogita-

tam,

tam, peccat mortaliter ratione talis delectationis vel periculi: venialiter verò si advertentia sit solum imperfecta ac semiplena, qualis est in semidormiente. Qui autem de talibus rebus cogitat ex iusta & honesta causa, v. gr. ut tales res melius discernat ad confessarii vel medici munus rectè obeundum, non peccat, secluso periculo consensus in rem cogitatam & delectationem: quia talis cogitatio non est mala neque in se, neque in effectu aut ratione periculi: Erit autem venialis culpa, si hoc ex mera curiositate fiat, seclusis delectatione venerea, & periculo consensus in rem cogitatam, & affectu in ipsam: quæ tamen omnia rarò absunt in cogitatione de his rebus absque fine honesto; nam hæc materia est valde lubrica & periculosa.

Quæst. VII. *Quenam sunt peccata luxuria non consummata?*

Resp. Sunt desideria, delectatio morosa venerea, aspectus, amplexus & tactus impudici, oscula, verba obscœna, gestus turpes, &c. sine effusione seminis. Jam constat ex dictis, cap. 6. desiderium simplex etsi inefficax actus luxuriosi, habere malitiam mortalem ejusdem speciei; sic desiderium simplex copulæ cum conjugata vel consanguinea habet malitiam adulterii vel incestus. Nunc de cæteris agam.

Quæst. VIII. *An delectatio morosa venerea extra conjugium est mortalis?*

Nota. 1. Delectatio morosa est delectatio deliberata, sive delectatio post sufficientem advertentiam admissa, seu approbata, etsi unico in-

stanti. Dicitur enim morosa, non à mora temporis quo durat, cum peccatum mortale unico instanti committi possit; sed voluntatis, quæ post advertentiam sufficientem ei immoratur, ea acceptando aut non rejiciendo. Hinc potest esse delectatio morosa quamvis instantanea, si nempe voluntas in eam advertenter per unicum instans consenserit.

Nota 2. Triplex est delectatio, nempe spiritualis, merè sensibilis, & venerea. Spiritualis est ea, quæ in sola voluntate desidet sine ullo motu sensibili in corpore, sive quæ est independens ab omni motu sensibili in corpore. Hæc delectatio, si fit de actu mortali, est mortalis, & sumit speciem ab illo ut objecto. Delectatio merè sensibilis est, quæ oritur ex proportionem ac conformitate rei sensibilis cum organo sensus, sine ulla commotione spirituum genitalium circa partes venereas: qualis est delectatio, quæ percipitur ex tactu rei blandæ, ex gustu, ex musica, &c. Delectatio venerea est ea, quæ sentitur circa partes venereas ex commotione spirituum genitalium, seu generationi inservientium.

Resp. Omnis deliberata delectatio venerea vel minima, extra conjugium quæsitæ aut admissa, est mortale peccatum, nec potest esse veniale ex levitate materiæ. *Est communis Doctorum sententia.* Prob. Quia. 1. Omnis delectatio venerea ex natura sua ordinatur ac tendit ad seminis effusionem, estque inchoatio quædam illius: nam in omni delectatione venerea fit quædam resolutio seminis, ejusque

deductio ad partes venereas, ut testantur Aristotel. Galen. Hippocrat. & medici. Ergo cum seminis effusio voluntaria extra actum conjugalem sit mortalis, ut patet ex dictis de pollutione & fornicatione, omnis actus ad illam ex se tendens & ordinatus, est per se mortalis: nam dispositio sumit suam speciem ac malitiam moralem à forma, ad quam disponit, motus à termino ad quem tendit, medium à fine, causa à suo effectu. 2. Inter omnes constat, moraliter & practice loquendo, minimam delectationem veneream quæsitam, vel deliberatè admissam extra conjugium, habere annexum periculum proximum peccati mortalis; eo quòd difficillimum sit & moraliter impossibile in re tam lubrica dijudicare ac determinare materiam levem, & ob summam naturæ corruptæ in talia propensionem sistere in certa delectationis parvitate, ita ut animus leviori delectatione illectus, graviorem non appetat, nec admittat. Ergo certum est etiam speculative, delectationem veneream vel minimam, quæsitam aut admissam, esse mortalem; cum certum sit etiam speculative omnem actionem, cui per se annexum est periculum morale peccati mortalis, esse mortaliter malam; nam qui amat periculum, in illo peribit. Eccli. 3. & qui vult morale periculum peccati, vult saltem interpretativè ipsum peccatum.

Obj. In furto, in excessu cibi vel potus datur levitas materiæ. Ergo, &c. *Resp.* Disparitas est, quia rei vilis ablatio, levis excessus in cibo vel potu

per se non ordinatur ad actum mortalem, nec inducit periculum graviter peccandi. At delectatio venerea vel minima ex se ordinatur ad effusionem seminis mortaliter malam extra conjugium, & per se inducit periculum consentiendi majori delectationi.

Nata. In societate nostra omnibus in virtute sanctæ obedientiæ prohibitum est, ne quis publicè, vel privatim sententiam huic oppositam, non modò ut veram & probabilem, sed ne ut tolerabilem quidem ulla ratione doceat, aut sibi placere significet, aut secundum illam cuiquam consilium det. Ex Congregat. 9. Decreto 24.

Quæst. IX. *An peccat mortaliter, qui post sufficientem advertentiam negativè se habet ad delectationem veneream, eam neque approbando, neque reprimendo?*

Resp. Affirmat. Quia voluntas tenetur reprimere positivè motus illicitos delectationis & sensualitatis, saltem, per actum displicentiæ. Ita S. Antoninus, Suarez, Vasquez, Azor, Lessius, & alii communius cum S. Th. 1. 2. quæst. 74. art. 6. ubi ait: *Contingere peccatum esse in ratione dupliciter. Uno modo quando imperat illicitas passionnes . . . alio modo quando non reprimunt illicitum passionis motum: sicut cum aliquis postquam deliberavit, quòd motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit.* Prob. Quia. 1. Concil. Trident. sess. 5. canon. 5. definit concupiscentiam non posse nocere non consentientibus, sed virtualiter per gratiam repugnantibus. Ergo ut non noceat, non sufficit mera negatio consensus, sed requiritur repugnantia seu displicentia positiva.

2. Tales motus sunt ex objecto graviter inordinati, cum juxta omnes sit mortale illis positivè consentire: item sunt ex natura sua dispositiones proximæ ad opus mortale, ad quod valde pertrahunt & alliciunt appetitum. Ergo graviter disconvenit naturæ rationali & Legi divinæ se habere indifferenter ad illos; & voluntas, cujus est regere passiones secundum rectam rationem ac Legem divinam, tenetur illos expresse ac positivè reprobare per formalem displicentiam. 3. Sicut non licet se habere indifferenter ad actus turpes ab alio circa se exercitos; ita nec ad motus turpes à dæmone vel ex naturæ corruptione in se excitatos. 4. Illis motibus per se annexum est periculum intrinsicum rei mortaliter malæ, & consensus in delectationem: nam ex se sunt dispositiones proximæ ad actum mortalem, nempe effusionem seminis, & per se vehementer alliciunt voluntatem ad consensum per sympathiam appetitus sensitivi cum rationali. Ergo requiritur positiva displicentia ad impediendum voluntatis consensum, sine qua non tollitur periculum consentiendi, cum moraliter impossibile sit voluntatem diu se negativè habere circa objectum vehementer alliciens. Hinc illud, Prov. 4. *Omni custodia serva cor tuum.*

Imò sola illa displicentia non sufficit, sed illi motus prorsus expellendi sunt, præsertim deferendo actionem, quæ eos excitat, ni obstat causa justa. Tum quia tunc sola displicentia non videtur satis sincera, cum vix discerni possit utrum sit vera displicentia, an fal-

lacia voluntatis sibi imponentis, & illis motibus frui volentis. Tum quia homo tenetur impedire & expellere motus per se graviter inordinatos, saltem cum abest justa causa eos permitendi. Hinc teneris sub mortali actiones etsi leviter turpes, ut sunt visus, locutio, lectio rerum leviter obscenarum ex sola curiositate dimittere statim, quæ excitant in te pollutionem, vel delectationem veneream vehementem, ut docet Valentia. Ubi autem adest justa causa non sic expellendi, ut si probabilis timor sit, ne ex majore resistentia magis augeantur, aut illis depulsis graviores insurgant, vel si ad illos motus expellendos dimittenda esset actio honesta, necessaria vel utilis, v. gr. auditio confessionum, studium casuum conscientiarum, tunc sufficiet displicentia vera: alioqui homines deberent semper esse anxii, & multa bona omittere.

Porro medium aptissimum compescendi motus illos est mentem statim aliò avertere, & si perseverent, orare, signo crucis se munire, oculos ad imaginem Christi crucifixi convertere, cogitare de ejus passione, de igne æterno, morte, &c. interdum de re indifferenti, aut negotio quod animum applicet, & à tali objecto avocet.

Quæst. X. An Delectatio morosa de actu luxuria, v. gr. copula cogitata, contrahit non solum malitiam substantiæ operis, sed etiam circumstantiarum cognitarum ei annexarum, & speciem mutantium?

Resp. Affirmat. Ita S. Antonia. Cajetan. Suarez, & alli. Quia talis

delectatio versatur circa opus ut cogitatum; ergo illius objectum est id omne quod cognoscitur; ac proinde non solum opus, sed etiam circumstantiæ illi annexæ & cognitæ, sunt ejus objectum. Actus autem sumunt speciem ac malitiam à toto objecto suo, & ad illam contrahendam sufficit voluntarium indirectum ac interpretativum. Hinc simplex delectatio de liberata de copula cogitata cum conjugata vel consanguinea, pertinet ad speciem adulterii vel incestus.

Quæst. XI. *An oscula, aspectus, tactus impudici sunt culpa mortalis in non conjugatis?*

Resp. 1. Ista omnia, imò & amplexus, oscula & tactus partium etiam honestarum, ut faciei, manus, sunt culpa mortalis, si extra conjugium fiant ob delectationem veneream, quæ potest ex illis sequi, etiam ibi sistendo: idem dic de tactu partium proprii corporis. Est communis sententia, & constat ex dictis: nam mortale est, extra conjugium quærere aut advertenter admittere quamlibet delectationem veneream vel minimam, cum hæc parvitatem materiæ non admittat, & ex se tendat ad seminis effusionem, ideòque ad pollutionem vel fornicationem in non conjugato.

Hinc (ut docet S. Antoninus) est etiam mortale permittere se tangi, etiam in facie vel manu, ab eo qui noscitur ad id moveri amore libidinoso, quia est cooperari & consentire alterius culpæ mortali. Digni autem sunt morte, non solum qui ma-

la faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, *ad Rom. 1.*

Resp. Tactus partium pudendarum aut pudendis proximarum corporis, ejusdem vel diversi sexus, sunt mortales, si fiant vel admittantur sine necessitate medendi, etsi non ob delectationem veneream, sed ex sola curiositate vel joco. Ita Sanchez, Layman, & alii communiter. Quia. 1. Hi tactus ad delectationem veneream ex se tendunt, illamque valde excitant, & sic sunt causa illius proxima: imò ex suapte natura ad effusionem seminis referuntur. Ergo simul cum illa graviter prohibentur: nam prohibita graviter re aliqua, prohibentur etiam graviter omnia, quæ per se ad illam excitant & ordinantur. Deinde causa participat malitiam sui effectus. 2. Hi tactus sunt impudici, & comprehenduntur nomine impudiciæ, quæ ad Gal. 5. dicitur excludere à regno Dei.

Hinc seclusa necessitate medendi, tactum partium inhonestarum in se permittere ab alio fieri, est mortale; & quisque tenetur quantum potest, omnino talia impedire in se, & illis resistere, cum sint intrinsecè mala.

Item mortale est propria pudenda sine necessitate tangere, si delectatio venerea ex eo tactu oriatur & prævideatur, quia per se tendit ad pollutionem. Ita Sanchez, secus dicens, si tactus ille ex curiositate, levitate, absque libidine & delectationis ac pollutionis periculo fiat; quia deficit animus libidinosus, nec intervenit ea turpitudine, quæ in tactu alieno; nec idem periculum. Hoc tamen non omnino vacat periculo nec peccato.

Resp.

Resp. 3. Aspectus partium pudendarum alterius sexus, item concubitus viri cum foemina, quamvis non animo libidinoso, sed ex sola curiositate vel levitate, mortalis est. Quia ad veneream libidinem & pollutionem in hac naturæ corruptione per se multum excitat, & periculum morale consentiendi in delectationem veneream affert, & valdè honestati naturali adversatur. *Ita Sanchez, Reginald. Layman, &c.*

Aspectus verò pudendorum ejusdem sexus, vel proprii corporis, aut coitus animalium ex sola curiositate vel levitate, seclusis affectu venereo, scandalo, & periculo pollutionis, ac delectationis venereæ, juxta multos est solum venialis; quia nec graviter honestati adversatur, nec adeò ad luxuriam per se incitat. Potest tamen esse mortalis ratione periculi, spectata aspicientis speciali fragilitate: quod non rarò adest in juvenibus, quare ab his graviter deterrendi sunt. Et certò mortalis est, si fiat ex voluptate deliberatè quæsitæ.

Resp. 4. Amplexus, tactus & oscula etiam in partibus honestis, ob solam delectationem merè sensibilem & nondum actu veneream, sunt culpa mortalis inter personas diversi sexus libidinis capaces, saltem si fiant cum mora vel repetitione, quamvis non intendatur expressè delectatio venerea. Quia illi actus sic exerciti, per se non parùm excitant commotionem spirituum genitalium, & delectationem veneream, quæ necessitate quadam physica oritur ex tali delectatione sensibili, saltem repetita vel diu-

turna: & quia supposita propensione naturæ inordinata in voluptates carnis, non possunt sic usurpari absque delectatione morosa concubitus: aut saltem in hac naturæ corruptione ingerunt periculum morale delectationis venereæ, & consensus in illam; & sic sunt causaliter libidinosi, utpote libidinis causæ. Malitia autem talium actuum non ex fine solum, sed etiam ex effectu, quem pariunt, sumi debet. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

Resp. 5. Amplexus, contactus manuum, oscula in facie, si juxta morem patriæ fiant urbanitatis ac benevolentiae honestæ causa, non sunt peccata per se, quia non sunt impudica, nec per se tendunt in actum venereum, & fiunt ob rationabilem causam. Ita communiter cum S. Thoma 2. 2. quæst. 154. art. 4. Si verò ista fiant ex aliqua vanitate, joco, levitate, petulantia veniali, juxta multos, sunt solum venialia, modò absit omnis affectus libidinosus, & periculum peccati gravis tam in se quàm in alio, nec habita ratione constitutionis personarum, delectationem veneream multum excitent.

Si autem ista sine causa exercita, longiora sint, aut crebro fiant inter personas libidinis capaces, sunt mortalia. Quia arguunt affectum ad libidinem, & excitant delectationem veneream, afferuntque morale periculum consensus in illam. Nam (ut rectè

rectè monent) in materia tam lubrica, quæ de se essent solum venialia, si repetantur aut diutius protrahantur, fiunt mortalia, curiositate aut levitate degenerante in libidinem.

Quare admittens oscula morosa, aut crebra, aut indecentia, item tactus mamillarum, peccat mortaliter. Quia cooperantur affectui libidinoso alterius, qui satis per ista indicatur.

Nota. Oscula, amplexus ob delectationem veneream, tactus & aspectus impudici mortales supradicti ex communi sententia sunt ejusdem speciei moralis ac actus consummatus, seu concubitus, ad quem suapte natura referuntur, quamvis hic non intendatur. Quia sunt dispositio proxima ad concubitum, & media per se ad illum tendentia; dispositio autem & media sumunt malitiam à suo termino & fine: ac proinde ista omnia contrahunt diversam specie malitiam, pro diversitate personarum, à quibus, & circa quas exercentur: ut malitiam sodomix, si cum simili sexu exercentur: adulterii, si cum conjugata aliena: incestus, si cum cognata, &c. Nam cum opera circa eas personas differant specie, ita etiam actus, qui sunt dispositio & media per se ad illa tendentia: quare circumstantia agentis & patientis exprimi debet in confessione. Ita Sanchez, Lessius, & alii. Impudicus verò sui ipsius tactus ad mollitiem pertinet, nisi aliò referatur ex intentione agentis.

Quæst. XII. Quale peccatum est loqui, canere, legere, vel audire turpia & obscena?

Resp. Est mortale, si fiat extra conjugium ob delectationem veneream, cum probabili periculo illius in se vel in aliis, aut cum animo se oblectandi rebus illis. Ita S. Antonin. Navarr. Sanchez, & alii communiter. Quia delectatio venerea extra conjugium est ex objecto mortalis, cum sit mortale ei consentire. Ergo est mortale intendere vel procurare illam, aut ejus periculum probabile in se vel in aliis. Delectatio verò de actu turpi apprehenso est per se mortalis: ergo & illam verbis fovere.

Secluso autem omni affectu venereo, & periculo delectationis venereæ ac scandali, turpia loqui vel canere solum ex levitate, vel legere aut audire ex mera curiositate, est saltem veniale. Nam hæc adversantur castitati, & prohibentur Ephes. 4. *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat.* Et, cap. 5. *Fornicatio autem, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas.* Tamen juxta S. Antoninum, & alios, non est mortale, quia non est per se gravis inordinatio. De hoc nulli dubium est, quod qui dicit verba turpia & lasciva hac intentione, ut se vel alium provocet ad luxuriam, vel mente se oblectandi in locutione & cogitatione turpium, extra matrimonium, mortaliter peccat. . . . Sed ubi talia verba turpia dicuntur ex quadam levitate ad solatium, quamvis de se non videantur mortalia, quia peccata oris, secundum Thomam, per maximè judicantur quoad gravitatem peccati ex intentione proferentis; tamen per accidens potest esse mortale ibi, ratione scandali seu ruinæ inde sequentis in mente alicujus,

jus, ut cum audientes sunt debiles spiritu, & verba essent multum lasciva. Idem videtur dicendum de facientibus, vel cantantibus cantilenas plenas lascivius, ait S. Antonin. part. 2. tit. 5. cap. 1. §. 8.

Sed quia in praxi raro adest periculum turpis desiderii aut complacentiæ, sive in proferente ac legente, sive in audientibus sermones, cantiones, vel lectiones rerum turpium ac lascivarum in vel coram juvenibus aut aliis infirmis spiritu, raro vacant culpa mortali, nam *corrumpunt mores bonos colloquia mala, 1. ad Cor. 15.* & *præbent verba ad res ipsas ingressum, ait S. Athanas.* Hinc obscena proferens tenetur in confessione exprimere numerum eorum, quibus fuit occasio turpis desiderii vel delectationis. Qui verò alteri præbet occasionem sermonis turpis continuandi cum aliorum periculo, vel præstat authoritatem verbis turpibus, peccat mortaliter, etiam si rem narratam interiùs non approbet, nam complacentia vel approbatio exterior rei mortalis, est mortalis.

Idem est de gestibus turpibus ac de turpiloquiis, cum sint etiam signa ad luxuriàm incitantia, & de turpibus spectaculis ac comœdiis. Qui autem libros turpes & amatorios habent, non sunt absolvendi, nisi illos comburant.

Quæst. XIII. An licent oscula, amplexus, tactus, &c. in sponsis, & viduis?

Resp. 1. Omnis delectatio venerea, aspectus & tactus turpis seu partium pudendarum, & quivis actus luxuriæ, sunt mortales in viduis & sponsis. Ita Sanchez, & alii communiter. Quia cum omnis delectatio venerea & actus libidinosus suapte natura ordinetur ac

tendat ad effusionem seminis & copulam, est mortalis in non conjugatis: cum effusio seminis & copula sit in ipsis mortalis: nam medium à fine, & actio à termino ad quem tendit, malitiam ac speciem sumit. Cum ergo copula tam sit sponsis ac viduis illicita, quàm aliis solutis: tam etiam iis illicitus est omnis actus turpis ac impudicus. Et verò cum sponsalia sint solum promissio futuri matrimonii, non traditio corporum, nullum tribunt jus præsens in corpus alterius in ordine ad copulam hic & nunc exercendam, nec proinde ad actus qui ad illam per se ordinantur: sicuti munus judicis exercere hodie non licet ei, cui præcisè promissum est.

Itaque solum licent sponsis amplexus & oscula honesta, juxta morem patriæ, amoris honesti significandi & fovendi causa. Hinc sponsi non debent relinqui soli, ob periculum actuum impudicorum, vel etiam copulæ, ut S. Carolus & Doctores passim monent.

Resp. 2. In sponsis ac viduis mortalis est voluntaria delectatio carnalis, seu delectatio appetitus sensitivi de copula futura aut præterita, vel de copula apprehensa sub conditione si adesset matrimonium. Ita Sanchez, Azor, & alii communiter. Quia delectatio carnalis, quæ ex cogitatione copulæ futuræ vel præteritæ, vel conditionalis oritur, est delectatio absoluta, præsens & conjuncta cum actuali commotione spirituum genitalium per se ordinata ad copulam præsentem: sive carnalis illa delectatio est delectatio venerea præsens &

voluntaria, quæ ex se ordinatur ad copulam præsentem, ideòque semper mortalis est in non conjugatis. Nam copula præsens seu actualis semper est mortalis in non conjugatis: Ergo & omnis actus ad illam ex se ordinatus ac tendens. Et vero appetitus sensitivus sequitur imaginationem, quæ non potest præscindere, nec apponere conditiones.

Porro sunt qui docent posse excusari à mortali eos, qui absque commotione venerea apprehendunt actum conjugalem ut præteritum vel futurum, approbantes quòd illum exercuerint aut exercituri sint; eo quòd non approbent illud opus, nisi quatenus fuit vel erit iis licitum; sed monet talem mentis apprehensionem, cum vix possit esse sine delectatione venerea, esse statim rejiciendam, & numquam accersendam. Neque enim est in nostra potestate sistere in delectatione merè spiritali, dum certa objecta apprehendimus.

Quæst. XIV. *Quanam sunt filia Luxuria?*

Resp. Ex S. Gregorio & Thoma sunt octo. Quatuor ex parte intellectus, nempe cœcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia: quæ sunt mortales, cum ideò præceptum aliquod in re gravi violatur. Et quatuor ex parte voluntatis. 1. Amor sui inordinatus, quo luxuriosus carnem suam & carnis voluptates ita diligit, ut in iis finem ultimum ponat, suas cogitationes ac curas ad illarum affectionem referendo. 2. Odium Dei, qui voluptates illas graviter ve-

tat & punit. 3. Affectus præsentis sæculi, hoc est, vitæ præsentis, & rerum hanc oblectantium, quòd ita istis inhæret, ut contentus esset in hoc mundo semper manere, de beatitudinis cœlestis consecutione haud sollicitus. 4. Horror, & desperatio futuri sæculi: horror quidem, quia scit se post mortem impuris voluptatibus privatum iri, & earum loco supplicia acerbissima subiturum. Desperatio verò; quia obscenas voluptates deferere quasi impossibile reputat. Hæc quatuor sunt mortalia.

Quæst. XV. *Quanam sunt remedia contra Luxuriam?*

Resp. Ista. 1. Oratio humilis & frequens, nemo enim potest esse castus, nisi Deus det, Sap. 8.

2. Mortificatio & custodia sensuum, maximè visus. *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.... Averte faciem tuam à muliere compta, & ne conspicias speciem alienam.* Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Eccli. 9. Et S. August. epist. 109. ait: *Oculi vestri etsi jaciuntur in aliquem, figantur in neminem... Nec solo tactu, sed affectu quoque & aspectu appetitur, & appetit femina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos.* Unde illud S. Gregor. M. l. 21. moral. cap. 2. *Intueri non licet, quod non licet concupiscere.*

3. Sobrietas, seu usus moderatus vini, quod non solum modicum, sed etiam aqua permixtum sit præfer-

tim

tim in juvenibus: nam ex Proverb. 20. *Luxuriosa res vinum.* Item abſtinentia ſeu moderatus eſus ciborum: nam copia nimia humorum & ſanguinis ſuppeditat materiam tentationum carnis: temperantia autem ſuperfluitatem humorum impedit ac tollit. Unde Ezech. 16. dicitur: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodoma, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & ſiliarum ejus . . . & fecerunt abominationes coram me.*

4. Vitatio occaſionum, quales ſunt familiaritates & colloquia inter perſonas diverſi ſexus, frequentatio improborum, lectio librorum obſcœnorum, & amatoriorum, choreæ, comœdiæ, ſpectacula, &c. Hoc vitium vincitur fugiendo. *Contra libidinis impetum apprehende fugam, ſi vis obtinere victoriam,* ait Sanctus Auguſtin. Et, *Qui amat periculum, in illo peribit,* Eccli. 3. Quocirca monendi ſunt parentes, ne umquam lectum communem permittant pueris diverſi ſexus, etiam fratribus & ſororibus, nec patiantur ſecum liberos decumbere in eodem lecto, nec ſi grandiores ſint, in eodem cubiculo: hoc enim pernicioſum eſt eorum caſtitati, ut experientia conſtat.

5. Fuga otii: *Multam enim malitiam docuit otioſitas,* Eccli. 33.

6. Frequens Confefſio, & communio cum debitis diſpoſitionibus.

7. Carnis macerationes, & jejunia, cilicium, catena ferrea, &c. Nam hoc genus non ejicitur niſi per orationem & jejunium, Matth. 17. & contraria contrariis curantur.

8. Eleemoſynæ, & alia charitatis opera, quæ valent ad obtinendas à Deo uberiores ac potentiores gratias.

9. Affidua piorum librorum lectio, & meditatio Paſſionis Chriſti, ac æternorum. *In omnibus operibus tuis memorare noviffima tua, & in æternum non peccabis,* Eccli. 7.

10. Occurrente tentatione cogitare Deum ad eſſe præſentem, juſtum peccati vindicem, & virtutis remuneratorem; & ſæpe animo volvere illud S. Gregorii: *Momentaneum eſt quod delectat, æternum quod cruciat.*

11. Initio tentationis fortiter reſiſtere, & ſtatim avertere cogitationem ad quidvis aliud licitum primò occurrens, ſed præſertim ad Paſſionem Chriſti, &c. *Diabolus ſerpens eſt lubricus, cujus ſi capiti, hoc eſt, primæ ſuggeſtioni non reſiſtitur, totus interna cordis, dum ſentitur, illabatur,* ait. S. Hieron. in Eccleſ. cap. 9. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis,* Jac. 4. Si nihilominus tentatio duret, orare, cogitare de morte, de pœnis inferni, &c. Intueri imaginem Chriſti patientis, vel eum animo contemplari; ſigno Crucis cor munire; conſiderare neminem, quantumque fame prematur, ſumpturum eſſe cibum, ſi ſciret venenum ei eſſe admixtum, ideòque ſibi mortem illaturum: *Numquid poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?* Job. 6. Quantò magis metus certæ mortis animæ detertere debet!

12. Naſcentem voluntatis ſenſum præſenti aliquo dolore accito extinguere.

Denique multùm juvabit habere ſtabilem Confefſarium pium ac pruden-

dentem, ejusque pia consilia sequi: nam suggeret remedia, quæ poenitenti erunt utiliora, & huic tentationi superandæ aptiora.

Nota. Ista remedia valent etiam contra alia vitia & tentationes.

ARTICULUS V.

De Ira.

Quæst. I. *Quid est Ira?*

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Ira autem est inordinata dupliciter. 1. Ex parte objecti, cum quis vindictam optat ei, qui non meruit, vel majorem quam meruit, vel inferendam sine legitima autoritate; vel licet sit justa, non tamen eam appetit ut justam, sed ut satisfactivam animi sui malevoli. Ira sic inordinata, est peccatum mortale ex genere suo, cum sit contra charitatem & justitiam. Hinc, ad Gal. 5. ira numeratur inter opera carnis excludentia à regno Dei. Potest tamen esse venialis ob defectum sufficientis advertentiæ, vel ob levitatem materiæ.

2. In modo irascendi, utpote si quis nimis ardentem irascatur interius, vel si nimis exterius manifestet signa iræ. Et sic ira secundum se non habet ex suo genere rationem peccati mortalis, ait S. Thom. quæst. 158. art. 3. Potest tamen esse mortalis ratione scandali, blasphemiarum, injuriarum, convitiarum, maledictiarum, &c. quæ ex nimia iræ commotione oriuntur.

Quæ II. *Quanam sunt filie iræ?*

Resp. Sunt. 1. Indignatio, quæ est animi commotio contra alium, ob malum ab illo acceptum, quia hoc in-

dignum reputat. Sæpe venialis est: mortalis vero ratione maledicti, contumeliarum, gravis odii, contemptus, vindictæ, vel scandali.

2. Tumor mentis, qui est æstus quidam excandescens animi, & excogitantis diversas vindictæ vias. Mortalis vel venialis est pro qualitate vindictæ excogitæ & expetitæ.

3. Clamor, qui est inordinata & confusa locutio, potest esse mortalis ratione convitiarum, maledictiarum, scandalorum, &c.

Denique blasphemia, contumelia, maledictio, rixa, pugna, seditiones, vulnera, homicidium. Quæ omnia sunt ex genere suo mortalia, utpote contra charitatem & justitiam.

Quæst. III. *Quanam sunt iræ remedia?*

Resp. Præcipua sunt considerare quam sit injusta & perniciofa; orare; meditari mansuetudinem Christi; nil unquam agere & loqui ex motu vel in motu iræ, sed solum postquam sedatus est; omni cura impedire iræ motum, & excitatum statim reprimere; exercere frequentes actus charitatis; mansuetudinis, patientiæ, humilitatis, &c.

ARTICULUS VI.

De Invidia.

Quæst. I. *Quid est invidia?*

Resp. Est tristitia de bono proximi, quatenus videtur imminuere gloriam vel excellentiam nostram, quia nempe in eo bono ab eo æquamur vel superamur. Ad eam revocatur gaudium de malo alieno, quatenus id bonum invidentis æstimatur. Mortalis

talis est ex genere suo: nam directè opponitur charitati, cujus est de bono proximi gaudere, & de illius malo dolere: Et, ad Galat. 5. invidia dicitur excludere à regno Dei. Estque diabolicum vitium, ex Sap. 2. *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. Imitantur autem illam, qui sunt ex parte illius.* Invidia autem sumpta pro habitu, est vitium inclinans ad talem tristitiam, & ad gaudium prædictum.

Nota. Ex S. Thom. 2. 2. q. 36. art. 2. tristitia de bono alieno potest contingere quatuor modis. 1. Cum quis dolet de bono alicujus, v. gr. potestate, in quantum ex eo sibi vel aliis damnum timet. Talis tristitia est licita, si inde timeas malum certò injustè inferendum, ob quod liceat eum privare tali bono, si haberes potestatem ad id legitimam: secus, est illicita. 2. Potest quis dolere de bono alterius, non ex eo quòd ipse habet bonum, sed ex eo quòd sibi deest bonum illud, quod alter habet, ita ut minimè cupiat alterum illo carere. Et hoc non est invidia, sed æmulatio, quæ si sit circa bona spiritalia & honesta; laudabilis est: si autem sit de bonis temporalibus, potest esse cum culpa & sine culpa, prout bonum est dolenti proportionatum & necessarium, vel improporionatum & supervacaneum, & prout refertur ab bonum vel malum finem. 3. Cum quis dolet de bono alterius, quia is eo indignus est. Quæ tristitia mortalis est, si sit de bonis supernaturalibus: vel si quis Dei providentiam arguat, quòd peccatoribus bona

temporalia largiatur, & bonos affligat; nam est Blasphemia. 4. Cum quis dolet de bonis alicujus in quantum alter æquat aut superat ipsum bonis illis. Hoc est propriè invidia: *Et istud semper est pravum, ut etiam Philosophus dicit in 2. Reth. Quia dolet de eo, de quo gaudendum est, scilicet de bono proximi,* ait. S. Thom.

Quæst. II. *Quenam sunt filie Invidiæ?*

Resp. Sunt, 1. Odium. 2. Delectatio. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est sermo, quo sine justa causa refertur alicui de alio aliquid aptum ad dissolvendam ejus amicitiam cum illo. Mortalis est contra justitiam, quia per illam grave damnum proximo injustè inferitur. Nam quisque habet jus, ne per injuriam, seu sine justa causa privetur amicitia alterius, quæ est magnum bonum, juxta illud, Eccli. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla comparatio, &c.* Hinc illud, Eccli. 21. *Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur.* Et illud 28. *Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.* Quare susurratio est gravissimum peccatum; ut patet etiam ex Prov. 6. ubi dicitur: *sex sunt quæ odit specialiter Dominus, & septimum detestatur anima ejus, nempe, eum qui seminat inter fratres discordias.*

Ad susurrectionem moralem sufficit quòd sine justa causa referatur alicui de alio aliquid aptum ad dissolvendam ejus amicitiam cum illo, licet referatur sine intentione eam dissolvendi: quia tunc ponitur injustè & voluntariè causa dissolutionis amicitie

tia. Quare susurro tenetur restituere in quantum potest, amicitiam injustè ab ipso ablatam, & alia damna inde secuta, perinde ac detractor famam, cum sit causa injusta talium damnorum.

Alia sunt etiam mortalia ex genere suo. Unde, ad Rom. i. inter eos, qui digni sunt morte, recensentur *pleni invidia, malignitate, susurrones, detractores, sine affectione, &c.*

Quæst. III. *Quanam sunt invidiæ remedia?*

Resp. Præter orationem sunt hæc. 1. Considerare te non ideo minus habere; invidiam invidenti nil prodesse; nam non ideo alter carebit bono, quod tu invides, nec tu illud obtinebis, etiam si eo careat: quinimò gravissimum inferre malum, privando invidum gratia ac amicitia Dei, & beatitudine æterna; econtra gaudendo de bono proximi propter Deum, te mereri augmentum gloriæ æternæ, quod est bonum infinito majus omnibus bonis temporalibus. 2. Sæpe gaudere de bono proximi, quia est proximus, quem sicut te ipsum diligere debes propter Deum. 3. Gratificari ei cui invides, illum laudare, orare Deum pro ejus bono, & gratias agere Deo propter beneficia ab eo in ipsum collata, &c. 4. Humilitas & contemptus gloriæ ac honoris humani: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes, ad Gal. 5.*

ARTICULUS VII.

De Acedia.

Quæst. I. **Q**uid est Acedia, & quale peccatum?

Resp. Acedia latè sumpta est quodvis tedium, seu animi remissio in exercitio virtutum, ob laborem, seu molestiam ac difficultatem adjunctam. Sic sumpta non est vitium speciale, sed generale: quia (ut ait S. Thomas) omnè vitium refugit bonum virtutis oppositæ; estque contra illam virtutem, cujus actus refugit. Est autem peccatum mortale vel veniale, prout ex illa violatur præceptum in re gravi vel levi.

Acedia strictè sumpta est tristitia & tedium de divina amicitia apprehensa ut mala propter adjunctam difficultatem illius obtinendæ & conservandæ per laboriosa virtutum exercitia, & voluptatum illicitarum fugam: unde fit, ut quis amicitiam illam non curet. Sic sumpta, est vitium speciale, & per se mortale, nam specialiter & graviter charitati Dei repugnat.

Quæst. II. *Quanam sunt filia Acediæ?*

Resp. Sunt 1. Malitia, qua quis odit bona spiritualia, & vellet ea non esse, aut qua ipsum pœnitet bonum fecisse; aut quæ contemnit Dei beneficium, verbigr. cupiendo non agnovisse Christum, non fuisse Religionem professum, &c. ob difficultates, quæ in Dei obsequio superandæ sunt. Est mortalis ex genere suo. 2. Pusillanimitas. 3. Desperatio. 4. Rancor, qui est indignatio & fastidium adversus eos, qui ad virtutum opera & fervorem inducunt, ideoque eos refugit.

5. Torpor, qui est languor animi, quo bonum vel omittitur, vel negligenter fit. Est mortalis, si bonum sit graviter præceptum; & semper valde

valde periculosus est, disponitque ad mortale.

6. Evagatio mentis in oratione aliisve exercitiis spiritualibus. Mortalis est in oratione vel exercitio spirituali graviter præcepto, si in parte notabili voluntariè duret; venialis verò in oratione non præcepta, nisi sit circa objecta graviter illicita, quæ placeant.

Quæst. III. *Quanam sunt Accedia remedia?*

Resp. Præcipua sunt oratio, omnia religionis & pietatis exercitia, quotidiana meditatio rerum cœlestium, laborum ac Passionis Christi & Sanctorum, perfectionum ac beneficiorum Dei; præmiorum fervidæ charitatis; brevitatis laborum, æternæ beatitudinis, damnorum temporis, &c. lectio librorum spiritualium; quotidiana auditio Missæ; frequens confessio & communio cum debitis dispositionibus; temperantia; fuga otii; macerationes carnis, &c.

TRACTATUS

DE

VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

Nota 1. **V**irtus generatim rectè definitur habitus habilitans vel inclinans ad rectam operationem; & consequenter perficiens ac rectè disponens subjectum, cui inest. Unde ex S. August. lib. 83. quæst. q. 31. *Virtus est animi habitus natura modo atque rationi consentaneus.*

Virtutes dividuntur, 1. In intellectuales, quæ intellectum habilem reddunt seu inclinant ad actum verum; & in virtutes voluntatis, quæ voluntatem habilem reddunt, vel inclinant ad actum honestum. 2. In theologicas, & morales. Virtutes

theologicæ, de quibus hic agitur, sunt eæ, quæ habent Deum pro objecto materiali immediato saltem primario, & aliquam ejus perfectionem pro formali, seu motivo saltem principali. Tres sunt, nempe Fides, Spes & charitas. *De Virtutibus Moralibus suo loco.*

Nota 2. Virtutum actus alii sunt eliciti, alii imperati. Actus elicitus alicujus virtutis est; qui ab illa immediate procedit. Imperatus est actus pertinens ad unam virtutem, sed qui ex motu ac imperio alterius virtutis fit, & ab ea assumitur tamquam medium ad proprium finem assequendum.

PARS

PARS PRIMA.

DE FIDE.

CAPUT I.

*De natura & necessitate Fidei.*Quæst. I. *Quid est Fides?*

Resp. Fides actualis est assensus supernaturalis & firmissimus, datus rebus à Deo revelatis propter Dei revelantis auctoritatem, seu veracitatem. Hinc objectum ejus materiale sunt res omnes a Deo revelatæ: formale verò est auctoritas Dei revelantis, per quam summè repugnat Deum falli & fallere? nam summa Dei auctoritas in revelando, quæ idem est ac veracitas, est complexum tum ex sapientia infinita; qua Deus perfectissimè novit omnia ut sunt, nec potest errare: tum ex bonitate infinita, qua vult revelare res ut illas cognoscit, nec potest fallere. Quare Fides divina excludit omnem dubitationem, & formidinem saltem voluntariam. Fides habitualis est habitus per se infusus, elicivus actuum Fidei cum auxilio gratiæ: sive est habitus per se infusus, permanenter habilitans ad actus Fidei eliciendos.

Nota. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Assensus Fidei supernaturalis & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis: imò cum formidine, qua quis formidat ne non sit locutus Deus.*

Quæst. II. *An & qualis actus Fidei est necessarius necessitate medii?*

Nota. I. Illud est necessarium necessitate medii ad salutem, sine quo

salus obtineri nequit, etiamsi illius omissio sit inculpabilis. Illud est necessarium necessitate præcepti, quod est præceptum, & sine quo proinde salus obtineri nequit, si culpabiliter omitatur, nisi hæc omissio per pœnitentiam remittatur. Si tamen sit necessarium hac sola necessitate, ejus omissio inculpabilis non impedit salutem. Porro quidquid necessarium est necessitate medii, est etiam necessarium necessitate præcepti, si sit in nostra potestate: nam eodem præcepto quo tenemur procurare nostram salutem, tenemur etiam nobis comparare media ad salutem necessaria. Certum est autem habitus Fidei, spei & charitatis esse omnibus, etiam infantibus, necessarios necessitate medii, *ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 7.* nam nemo unquam justificatur sine infusione habituum Fidei, spei, & charitatis. Sed nullus actus virtutis est infantibus necessarius ad salutem, cum nullius sint capaces, & tamen salvari possint.

Nota. 2. Aliquid credi potest, vel expressè, hoc est, distinctè, & secundum se ac proprium conceptum; vel implicitè, id est, non distinctè, non secundum se, sed confusè, & in alio in quo continetur: ut cum creditur quidquid Ecclesia credit, tunc creduntur implicitè omnia dogmata Fidei.

Resp. I. Omnibus adultis est necessarium necessitate medii credere explicitè actu supernaturali Deum existere, providere saluti hominum, & justos remunerari vita æterna. Const. ex Heb. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.*

Cre-

Grudere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & in quærentibus se remunerator sit. Et, ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 7. sine qua (Fide) nulli contigit umquam justificatio. Nam Deus non vult salvare adultos, sine propria eorum cooperatione, quæ non potest sine tali Fide salutem procurare. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: Non nisi Fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris. Requiritur autem explicita Fides Dei ut remuneratoris supernaturalis, nempe per vitam æternam in cœlo, quam solus Deus revelavit & promissit; quæque est supernaturalis merces.

Resp. 2. Nunc ab Evangelii promulgatione omnibus adultis necessaria est necessitate medii Fides explicita incarnationis quoad divinitatem, humanitatem, passionem, mortem, & resurrectionem Christi Salvatoris nostri.

Prob. 1. Ex Joann. 17. Hæc est vita æterna (id est, via assequendæ vitæ æternæ) ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum. Et, ad Galat. 2. Non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per Fidem Jesu Christi. Et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex Fide Christi. Ubi Apostolus agit de Fide in Jesum Christum, qualem habebat ac prædicabat, & docentur Fideles. At talis Fides est Fides explicita Christi ut veri Dei & hominis, pro salute hominum mortui, &c. Deinde Fides Christi in sensu proprio id significat; & per Fidem Christi plus intelligitur quàm per Fidem Dei ut remuneratoris, & saluti humanæ

Ant. Th. Moral. P. I.

providentis, quæ est Fides implicita Christi. Idem docent Patres.

2. Ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 6. ubi exponens ea, quæ ad justificationem credi debent, ait: Liberè movetur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt atque illud imprimis, à Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ est in Christo Jesu.

3. Ex S. August. lib. de corrept. & grat. cap. 7. A damnatione se non liberabunt, qui dicere poterunt se non audivisse Evangelium Christi. Et infra: Quicumque ab illa damnatione ista divina gratia largitate discreti sunt, non est dubium quòd & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt, &c.

4. Quia homines debent nosse viam salutis pro ratione status in quo versantur: at Christus est via salutis nostræ, ut ipse testatur Joann. 14. Ego sum via, veritas & vita. Et verò non est verisimile Deum voluisse Fidem explicitam Christi pro ejus gloria & salute nostræ mortui, & authoris salutis nostræ, & jam ubique publicè prædicati, non esse magis necessariam, quàm sit cognitio aliarum rerum, à quibus non ita pendet salus nostræ; præsertim cum hoc ad honorem Christi conducat.

Resp. 3. Nunc etiam sic necessaria est Fides explicita SS. Trinitatis. Quia 1. Fides SS. Trinitatis est objectum Fidei nostræ primum, & fundamentum salutis nostræ; & ideo Baptismus, qui est sacramentum Fidei, necessario conferri debet in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ex Math. 28. Docete omnes gentes, baptizantes

E e

zantes

zantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. At quod est salutis fundamentum, id certè secundum se & explicitè requiritur. Fides explicita Incarnationis non potest esse sine Fide explicita Trinitatis: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 8.) *In Mysterio Incarnationis hoc continetur, quòd Filius Dei carnem assumpserit, quòd per gratiam Spiritus Sancti mundum renouaverit, & quòd de Spiritu Sancto conceptus fuerit.* 3. Ex Symbolo Athanasiano ab Ecclesia usu recepto, & approbato, ibi: *Fides Catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, &c. Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Jesu Christi fideliter credat, &c. .... Hæc est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.*

Resp. 4. Necesse est necessitate medii, ut adulti credant generatim vera esse omnia, quæ à Deo revelata & promissa sunt, quæque per Ecclesiam credenda proposuit; ideoque credant implicitè omnia Fidei dogmata, ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. supra cit. Et verò authoritas Dei revelantis exigat: ut saltem sic generatim credantur omnia, quæ ipse revelavit.

Quæst. III. An & quarum rerum Fides explicita præcepta sit?

Resp. 1. Extat præceptum speciale Fidei. Constat 1. Ex Marc. 1. *Credite Evangelio.* Et, cap. ult. *Prædicate Evangelium .... Qui non crediderit, condemnabitur.* 2. Quia Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale & secundum se.* Hoc præceptum

obligat tum ad credendum & confitendum, tum ad dicendum quæ credenda sunt; prohibetque omnem infidelitatem internam ac externam, & ignorantiam credendorum.

Resp. 2. Ex communi sententia omnes adulti tenentur sub mortali: ob materiæ gravitatem, credere explicitè, ideoque scire & addiscere, 1. Mysteria Trinitatis & Incarnationis: nam omnia quæ sunt necessaria necessitate medii, sunt etiam adultis necessaria necessitate præcepti, si sint in eorum potestate; quia quisque tenetur omnia media ad salutem necessaria assumere, cum ex Lege divina & charitate sui teneatur salutem suam procurare. Præterea illa mysteria sunt primum Fidei objectum, ergo si quæ objecta tenemur explicitè credere, maximè ista.

2. Omnes articulos Symboli, saltem quoad substantiam & sensum, ita ut de singulis interrogati sciant respondere. Constat tum ex Marc. cap. ult. cit. tum ex canonibus 58. 59. 105. dist. 4. de consecr. & catechismo Romano; tum ex praxi perpetua Ecclesiæ, quæ semper Symboli notitiam à fidelibus exigit, nec ullum adultum sine illa ad Baptismum admisit: tum quia præceptum Fidei obligat per se ad præcipua saltem Fidei Christianæ capita, seu articulos cognoscendum & credendum; idque exigit status ac professio hominis christiani, qui debet scire mysteria & doctrinam Christi, saltem quoad substantialia capita, quæ ut omnibus cognoscenda & credenda Apostoli divino instinctu disposuerunt.

3. Sa-

3. Sacramenta, saltem ea quæ debent aut volunt suscipere; eorum efficaciam, & dispositiones necessarias ad ea debitè & utiliter recipienda: nam sine tali cognitione non possunt illa religiosè ac dignè suscipere. Item sacrificium Missæ: nam tenetur ei reverenter ac devotè interesse.

4. Tenentur scire omnia Dei & Ecclesiæ præcepta & omnes obligationes ad suum statum, munus ac officium pertinentes. Nam singula præcepta obligant ad sui cognitionem, cum sine ea observari nequeant: præcipiens enim finem præcipit simul media ad illum necessaria. Imò, ut notat Delugo, cognitio & Fides mandatorum Dei necessaria est non solum ex præcepto aliarum virtutum, sed etiam ex ipsa virtute Fidei, quatenus sunt veritates à Deo revelatæ, ut ab omnibus credantur, & in praxim reducantur: nam quando Deus aliquid universaliter præcipit, atque proponit & revelat, ut à subditis omnibus observetur, ipsa virtus Fidei obligat ad credendum positivè præceptum, & ad audiendum & cognoscendum illud. Neque hæc possunt sine gravi irreverentia contra auctoritatem divinam omitti.

5. Orationem Dominicam: nam datur præceptum orandi; & hæc oratio præscripta est à Christo, Matth. 6. Sic orabitur ut Ecclesia dicit in Missa: *Præceptis salutaribus moniti . . . . audemus dicere: Pater noster, &c.* continetque omnia à Deo petenda.

Ex præcepto autem Ecclesiæ, & consuetudine vim Legis habente, tenentur omnes scire memoriter Symbolum

Apostolorum, Decalogum, Orationem Dominicam, & quidem lingua quam intelligant, atque etiam modum formandæ Crucis. Debent autem horum omnium sensum percipere, cum debeant ista scire, ut res Fidei credant, & servant præcepta. Idem videtur de Salutatione Angelica, ob consuetudinem Ecclesiæ curantis & exigentis ut discatur, & usum omnium fidelium, contra quem qui illam addiscae negligeret, ab omnibus meritò reprehenderetur.

Porro hæc omnia tenentur pueri addiscere pro suo captu, cum primum usum rationis assecuti fuerint. Quia tunc debent vitam suam ad finem ultimum dirigere, elicere actus Fidei, spei & charitatis, servare mandata, &c. Unde tenentur parentes ea tunc ipsos docere vel per se, vel per alios.

Hinc peccant mortaliter. 1. Omnes qui ista culpabiliter ignorant, vel discere negligunt. 2. Parentes, Domini, & superiores, qui non curant ut liberi & subditi hæc omnia calleant. 3. Parochi, qui oves suas in iis diligenter non erudiunt, &c.

Nota. Parochi, confessarii & concionatores tenentur eam scientiam rerum Fidei & præceptorum habere, ut & aliis explicare, & difficultates saltem communes intelligere ac diluere possint; alioqui non possunt alios rectè instituere, ex Malach. 2. *Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & Legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Episcopi verò longè ampliorem & perfectiorem cognitionem habere debent, cum ex officio teneantur Fidem ex-

plicare, tueri, & fallacias hæreticorum dissolvere, ex cap. 1. ad Tit. & 1. ad Tim. 3. *Oportet Episcopum esse Doctorem.*

Quæst. IV. Quando nam præceptum Fidei internæ obligat?

Nota. Præceptum aliud est affirmativum, aliud negativum. Affirmativum est quod aliquem actum positivum præcipit primariò & ratione sui; obligatque semper, sed non pro omni tempore. *Præcepta affirmativa* (inquit S. Thom. 2. 2. quæst. 3. art. 2. *non obligant ad semper, etsi semper obligent. Obligant autem pro loco & tempore secundum alias circumstantias debitas.* Præceptum negativum est illud, quod vetat aliquem actum, obligatque semper & pro omni tempore. In quolibet autem præcepto affirmativo divino, quo præcipitur actus virtutis, includitur præceptum negativum, quo prohibetur peccatum oppositum: nam ex affirmatione alicujus rectè inferitur negatio contrarii illius.

Resp. 1. Duplex est Fidei divinæ præceptum: aliud affirmativum, quod nos obligat ad credendum certo tempore explicite certas veritates revelatas, implicite verò cæteras omnes, & ad ediscendas res Fidei. Aliud negativum, quod obligat ad numquam dissentendum ulli rei a Deo revelatæ, nec de ulla dubitandum. Nam dissentire uni veritati vel minimæ sufficienter propositæ ut à Deo revelatæ, aut de illa deliberatè dubitare, est gravissima injuria in Deum, quasi in aliqua re falli aut fallere possit, & ejus testimonium non sit in omnibus etiam minimis infallibile.

Resp. 2. Præceptum Fidei obligat per se ad eliciendum actum Fidei, 1. Initio usus rationis, ubi res credendæ sufficienter propositæ sunt ut à Deo revelatæ: tunc enim assensus omitti aut suspendi nequit sine injuria gravi authoritatis divinæ: hoc ipso enim, quod Deus revelavit aliqua ut à nobis credantur, & talis revelatio nobis sufficienter proposita est, ita ut eam prudenter negare, aut de eâ dubitare nequeamus; reverentia debita divinæ veracitati, quam cultu intellectuali supremo colere debemus, exigit ut rebus revelatis firmissimum assensum statim præbeamus, quem tunc sine gravi irreverentia negare, vel omittere non possumus. Præterea tenentur adulti, ubi primùm possumus, debitum mentis obsequium Deo præstare, atque se & omnia sua in Deum ut finem ultimum dirigere: ad quod necessaria est Fides actualis. Idem dic de infidelibus adultis: ubi primùm Fides Catholica sufficienter eis proposita est.

2. In quolibet probabili mortis periculo. Quia tunc maximè urget obligatio tendendi in Deum, eumque colendi per actus præcipuos virtutum, Deus autem, (ut docet S. August. enchir. cap. 3.) Fide, spe, & charitate maximè colitur. Præterea justus sicut vivere, sic mori debet ex Fide.

3. Sape in vita. Nam præceptum tam gravis momenti non pro aliquibus vicibus solum, sed pro plurimis à Deo sancitum est; cùm actibus Fidei Deus maximè colatur, & vita justī, per illos alatur ac conservetur, juxta illud, ad Gal. 3. *Justus ex Fide vivit.*

Hinc

Hinc Innocentius XI. damnavit has propositiones. 17. *Satis est actum Fidei semel in vita elicere.* 65. *Sufficit ista mysteria (Trinitatis & Incarnationis) semel credidisse.*

4. Cum gravis tentatio contra Fidem ingruit, quæ superari non posse videatur, nisi per contrarium actum Fidei. Nam cum hoc præceptum Fidei prohibeat omnem dissenfum ac dubitationem circa veritates revelatas, præcipit etiam media necessaria ad hæc vitanda.

5. Quando facienda est Professio Fidei exterior: nam sine actu interno non esset vera professio Fidei, sed illius simulatio.

6. Quoties quis in hæresim vel dubitationem voluntariam lapsus est. Quia actus Fidei explicitus ac formalis, necessarius est ad justificationem in adulto, qui Fidei habitu caret; & quia injuria primæ veritati illata resarcienda est.

Obligat autem per accidens, seu ratione alterius præcepti, ad quod servandum necessarius est actus Fidei.

1. Quando urget gravis tentatio contra aliam virtutem, quæ sine actu Fidei vinci posse non videtur: nam quisque tenetur assumere medium necessarium ad vitandum peccatum. 2. Quoties ex præcepto eliciendus est actus aliarum virtutum, puta spei, charitatis, religionis, poenitentiae, &c. Nam actus virtutum supernaturales necessario præsupponunt actum Fidei saltem implicitum, seu imperceptibilem. 3. Actus Fidei requiritur ad justificationem peccatoris adulti.

ACTUS FIDEI.

Domine Deus omnipotens & incomprehensibilis! firmissimè credo te esse verum Deum unum in essentia ac natura, & trinum in personis, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum, rerum omnium Factorem, supremum Dominum ac Rectorem, & finem ultimum, super omnia colendum & amandum; qui beatitudine aeterna ac perfecta Fideles justos remuneras, malos vero aeternis multis suppliciis. Credo secundam Personam, nempe Filium, factam esse hominem ex Maria semper Virgine: hunc Deum hominem pro salute nostra passum & mortuum esse, deinde tertia die resurrexisse, & postea cælum conscendisse, unde descendet, omnes homines judicaturus secundum cujusque opera: Neminem nisi per ejus merita salvari, nec ullum donum salutare accipere posse, & peccatores non nisi per ejus gratiam ac merita gratis justificari. Denique, mi Deus, credo generatim quacumque revelasti ac promissisti, & quacumque credit Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana, quæ sola vera est Ecclesia tua, & in qua sola salus obtineri potest. Hæc omnia firmissimè credo, quia tu ea revelasti, qui, cum sis infinita sapientia, & summa bonitas ac sanctitas, nec falli nec fallere potes.

CAPUT II.

De actu externo, seu Confessione Fidei.

Quæst. I. **A**N extat præceptum confitendi exterius fidem suo tempore?

Resp. Affirm. Constat, 1. Ex Rom. 10. Corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Et, ex Luc. 9. infra citand. 2. Ex SS. P. t. ibus. Pro omnibus sit S. August. lib. de fide &

Symb. cap. 1. *Fides officium à nobis exigit & cordis & lingua.* 3. Ex perpetuo usu ac sensu Ecclesiæ. Et verò honor authoritati Dei revelantis debitus exigit, ut non solum assensu interno, sed etiam professione externa ei adhæreamus, & nos subjiciamus.

Hoc præceptum, quatenus est negativum, prohibet pro quolibet tempore negationem fidei etiam merè externam: & quatenus affirmativum, præcipit confessionem externam procerito tempore.

Quæst. II. *Quandonam obligat præceptum fidem exterius confitendi?*

Resp. Ex communi sententia obligat etiam cum vitæ damno, quoties per ejus omissionem subtraheretur honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda; ut cum prudenter speratur ex confessione Fidei conversio infidelium, vel confirmatio fidelium infirmorum, qui aliàs vacillaturi aut Fidem negaturi putentur; aut quando ex taciturnitate sequeretur contemptus religionis, vel scandalum, vel confirmatio in errore, perversio aliquorum; aut minueretur apud infideles existimatio de Deo vel religione Christiana; aut omisso confessionis censeretur implicita Fidei negatio. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 3. art. 2. *Confiteri, inquit, Fidem non semper, neque in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco & tempore, quando scilicet per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur vel quòd non haberet Fidem, vel quòd Fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem reverterentur à Fide: in*

hujusmodi enim casibus confessio Fidei est de necessitate salutis. Et, ad 2. *In casu necessitatis ubi fides periclitatur, quilibet tenetur Fidem suam aliis propagare, vel ad instructionem aliorum fidelium, sive confirmationem: vel ad reprimendum infidelium insultationem.*

Prob. 1. Ex Luc. 9. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* At tunc non confiteri clare & apertè Fidem cum ad est tam gravis causa eam exterius confitendi, est Christum & ejus doctrinam erubescere. 2. Quia actus cujuslibet virtutis, sive internus sive externus, præceptus est, cum necessarius est ad Finem præcepti, qui est charitas, juxta illud 1. ad Tim. 1. *Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & Fide non ficta.* At in prædictis casibus professio Fidei necessaria est ad charitatem Dei & proximi. Ergo.

Dixi, *clare & apertè*: nam qui utitur verbis ambiguis, quæ ab interrogante accipiantur pro negatione, erubescit sanè professionem doctrinæ christianæ, ut notant Suarez & Delugo.

Quisque etiam tenetur impedire, si potest, peccata contra fidem & religionem. Nam quælibet virtus obligat ad impedienda quæ illi adversantur; alioquin Deus afficeretur injuria. Quare si videas Dei nomen blasphemari, vel dogmata fidei impugnari, honorem Dei lædi, vel religionem contemni, sacras virgines vel templa profanari, &c. hæc impedire, si possis, teneris etiam cum periculo vitæ, nam tunc Dei honor debitus, & sacrorum reverentia, & charitas in Deum id exigunt. Secus, si prudenter judices oppositionem tuam magis obfuturam, quam profuturam.

Item tenetur veritates practicas non minus

minùs quàm speculativas à Christo traditas, factò & dictò profiteri, & tueri non solum coram infidelibus, sed etiam coram mundanis hominibus, quando honor Christi, vel ædificatio proximi id exigit: nam generaliter Christus dixit: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet.*

Quæst. III. *An licet aliquando fidem exterius tantum negare ad vitandum mortem, & dira supplicia?*

Resp. Numquam licet. Prob. 2. Ex Matth. 10. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* 2. Ex perpetua Traditione, & praxi Ecclesiæ, quæ id ut gravissimum crimen semper habuit: & Hellesitas ut hæreticos damnavit, quod dicerent id licere, modò fides in corde retineretur; & gravissimis pœnis mulctabat eos, qui in persecutionibus fidem Christi negabant tantum exterius, ad mortem acerbissimam vitandam. 3. Illa negatio exterior est mendacium perniciosum in re gravissima; & gravem injuriam Deo infert, exterius protestando eum non summè veracem. Item dedecus est Domini, quòd servus dedignetur eum agnoscere ut Dominum, & eo ipso neget ei cultum debitum.

Hinc Catholicus à quovis interrogatus de sua religione, peccaret graviter contra fidem, 1. Negando se esse Christianum, vel Catholicum; qui negaret se veram Christi fidem tenere. 2. Respondendo se esse Turcam vel Judæum, aut Gentilem: quia hoc ipso negaret se esse Christianum. 3. Dicendo non esse Papistam, vel se esse Calvinistam, Lutheranum, &c. Quia hoc ipso negaret se

esse Catholicum, quod est veram Christi fidem negare. At Sacerdos vel Religiosus, rogatus num sit Sacerdos vel Religiosus peccaret quidem negando se esse, quia mentiretur; non tamen negaret fidem, quia non negaret se esse Catholicum, cum multi laici sæculares sint Catholici.

Quæst. IV. *An licet aliquando falsam Religionem simulare verbis aut factis?*

Resp. Nunquam licet, nec proinde exercere actiones, quæ ex se, vel ex lege, vel ex communi usu sunt confessio exterior falsæ religionis: ut genuflexio, thurificatio coram idolo, oratio ad Mahometem, &c. quamvis fiant simulatè, & ad vitandam diram mortem. Prob. 1. Ex perpetuo sensu & usu Ecclesiæ, quæ semper abhorruit à ritibus externis infidelium, & quæ tam graviter punit eos, qui simulatè solum idola adorabant, vel libellum à Magistratu infideli accipiebant, quo significaretur quamvis falso, ipsos satisfecisse edicto sacrificandi idolis. 2. Quia sicut eodem præcepto affirmativo fidei præcipitur veræ Fidei internus assensus, & externa confessio: sic eodem præcepto negativo prohibetur falsæ Fidei internus assensus, & externa professio, quæ intrinsecè mala est, utpote mendacium facti perniciosum in re maximi momenti. 3. Qui simulatè exercet actionem, quæ est confessio falsæ religionis, hanc exterius factò profectur, & factò ostendit se esse falsæ religionis sectatorem, verbi gratia, Idolatram, Mahometanum, Judæum, vel Hæreticum; ac proinde factò & opere externo negat se esse Christianum vel Catholicum, quod semper

est intrinsecè malum, & Deo graviter injuriosum.

Caterùm neque Jehu, lib. 4. Regum, cap. 10. laudatur, quòd simulaverit se velle sacrificare Baal, sed solum quod domum Achab delevisset, & cultum Baal destruxisset. Neque Eliseus permisit Naam adorare Idolum per simulationem, sed solum incurvare se, ut rex illi inniteretur dum coram Idolo genuflecteret: quia Naaman hoc obsequium civile tenebatur præstare Regi, qui solebat sive in foro, sive in templo, inniti humero alterius, & quem de more sustinere non poterat Naaman, si Rege genuflectente ipse rectus staret, ideoque debebat se inclinare, ut Regem sustineret: quod erat obsequium merè civile erga Regem; & aliis adstantibus satis notum erat Naaman genuflectere obsequii civilis causa. Unde Eliseus solum permisit Naaman exercitium officii Civilis suo Regi exhibendi etiam cum hic sua idola adoraret.

Hinc nunquam licet, 1. Coenam hæreticam sumere, aut cum hæreticis in propriis ipsorum caeremoniis vel precibus communicare, verbi gratia, simul cum iis psalmos canere, &c. quia id faciens censeretur cum illis communicare in falsa religione, & illam facto profiteri; & sic veram fidem virtualiter exterius negaret.

2. Interesse concionibus vel conventibus hæreticorum, non solum cum adest periculum subversionis, vel scandalii; sed etiam quoties id censetur à vera fide defectio, aut simulatio defectio. Item nec licet obedire principis edicto, quo præciperet subditis suis adire conciones hæreticorum,

etiam si verbis protestaretur se nolle cogere quemquam ad religionem mutandum. Quia talis edicti observatio per se apta est ad Catholicos paulatim pervertendos, & ad conciliandam auctoritatem hæresi, ac vilipensionem fidei Catholicæ; imò est honoratio exterior falsæ doctrinæ; quæ sic magno concursu auditur. Ideo Paulus V. Anglis bis rescripsit hoc non licere. Non peccat tamen, qui extra has circumstantias, & scandalii ac perversionis periculum, ob aliquam causam justam templà hæreticorum ingreditur, ibique eorum conciones audit, non ut cum illis communicet, sed ut observet quid ibi agatur, vel prædicetur. Sed, ut notat Sanchez, mera curiositas non sufficit, ut licitè quis ejusmodi conciones audiat, sed requiritur aliqua causa gravis.

3. Serio uti vestibus vel aliis signis, quæ solum adhibentur ad professionem vel exercitium falsæ religionis: nam qui uteretur, falsam religionem hoc ipso profiteretur, & ita facto veram fidem negaret. Secus de vestibus & signis, quæ distinguunt nationem ab alia.

De signis autem & vestibus, quæ distinguunt infideles à fidelibus, qualis est tobalia propria Turcarum, vel Romæ pileus flavus Judæorum, controvertitur. Toletus & alii multi negant unquam licere iis uti, quia illorum gestatio est professio externa infidelitatis. Certè nemo negare potest iis vestibus uti non licere, si nulla adest causa fidem occultandi: nam tunc meritò censeris negasse fidem, aut velle illius desertorem videri, quod est intrinsecè malum; tunc enim censeris ea uti ad te distinguendum à fidelibus.

Quæst.

Quæst. V. *An licet aliquando fidem veram occultare?*

Resp. 1. Non licet, quoties præceptum confitendi exterius fidem obligat & urget. Patet: nam violaretur.

Resp. 2. Si quis à potestate publica puta à principe, iudice, magistratu, vel tyranno interrogetur etiam privatim, tenetur clarè & apertè confiteri fidem, etiam cum certo vitæ periculo. *Prob.* Quia 1. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri ut Deo & fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno.* 2. Alioqui Christum & ejus doctrinam erubesceret. 3. Qui à potestate publica etsi injustè interrogatus de Religione, profitetur se esse Catholicum, significat se magni facere fidem catholicam, & pro ea quodlibet periculum subire paratum esse: quod sanè fidei & Deo ejus auctori valde honorificum est. Econtra si dissimulet fidem, indicat se parvi facere fidem catholicam; & sic fidei catholicæ dedecus inferret. 4. Silentium in hac circumstantia per se & regulariter censetur signum, vel negata fidei, vel erubescentiæ, vel timoris poenæ, ob quam silens non vult fidem confiteri, aut saltem dat grave scandalum.

Quòd si à persona privata quis interrogetur publicè, tenetur etiam confiteri fidem, quia alioqui subtraheretur magnus honor Deo ac religioni debitus, vel daretur scandalum proximo. Ita Suarez.

Multi docent eum, qui privatim à privato interrogatur, posse tacere,

Ant. Th. Moral. P. I.

aut interrogationem eludere, dicendo, verbi gratia, Quid ad te? quid me interrogas? modò inde nullum sequatur detrimentum honoris Deo debiti, aut scandalum proximi, spectatis circumstantiis. Sed hoc alii negant, quia centent repugnare præcepto absoluto confitendi fidem. Porro aliquando silentium ex circumstantiis in ordine ad scandalum vel ad dedecus religionis, æquivalet negationi vel erubescentiæ: ut si te tacente alius respondeat te fidem negare, cui tamen ob verecundiam vel metum non contradicas. *Delugo.*

Resp. 3. Licet Christiano fugere, vel se occultare tempore persecutionis, si ex ejus fuga nullum fidei detrimentum in aliis, vel scandalum oriatur. *Prob. 1.* Ex Matth. 10. *Cum persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* 2. Ex Apostolorum & S. Athanasii ac aliorum Sanctorum exemplo. 3. Quia præceptum confitendi fidem, utpote affirmativum, non obligat pro omni tempore, sed tantum ubi honor Dei, vel utilitas proximi id exigit. 4. Fugiens extra necessitatem divini honoris vel utilitatis proximi, fidem non negat, imò quodam modo profitetur: non enim fugeret, si fidem non retineret.

Hæc tamen fuga illicita est ei, cujus præsentia necessaria est ad confirmandos alios in fide: nam talis ex charitate, vel etiam ex officio, si sit Pastor, tenetur ad manendum etiam cum periculo vitæ. Item Pastori non licet fugere, cum oves ejus opera egent, quia tenetur ex officio eis providere, ex Joann. 10. *Bonus Pastor animam*

Ff

nam

nam suam dat pro ovibus suis. Secus, si suis subditis vel communi bono utilius sit, ut ad tempus se subducatur, & in eorum bonum se reservet, providendo eis necessaria vel per se occulte, vel per alium: nam tunc charitas fugam postulat.

Nota. Seclusa necessitate vel utilitate Fidei & proximi, confessio Fidei publica est illicita in his casibus: 1. Si quis temerè se exponat periculo suppliciorum, quæ fortè tolerare non poterit: quia tunc imprudenter se exponit periculo negandæ Fidei. 2. Si per eam detur infidelibus occasio peccandi, fidemque persequendi: nam per illam impeditur majus bonum, imò inferretur magnum periculum, ac damnum proximo & religioni. Unde illud, Matth. 7. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conversi, dirumpant vos.* Ita S. Thom. ad 3. addens, *Sed si utilitas fidei aliqua speretur, aut necessitas adsit, contempta perturbatione infidelium, debet homo publice Fidem confiteri.*

CAPUT III.

De peccatis Fidei oppositis.

Tria vulgò numerantur, nempe infidelitas specificè sumpta, Hæresis, & Apostasia.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est infidelitas?

Resp. Infidelitas est carentia Fidei. Triplex est, negativa, privativa, & positiva.

Infidelitas purè negativa est carentia Fidei in eo, qui de Fide nil umquam audivit. Hæc non est peccatum, sed tantum pœna peccati, ut constat ex Joann. 15. *Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo, infidelitatis.* Et ex hac Baji propositione damnata: *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Ratio est, quia omne peccatum est voluntarium vel in se, vel in alio. At hæc infidelitas non est voluntaria neque in se, utpote in se non cognita; neque in alio, quia nil faciunt infideles illi unde cognoscant, aut cognoscere possint sequi infidelitatem illam. Nam ut aliquid sit voluntarium in alio, requiritur ut sit aliquo modo saltem confusè cognitum ut secuturum ex alio, quocum connexionem habet, & in quod voluntas directè ac immediatè fertur; vel saltem cognosci potuerit ac debuerit ut secuturum ex alio: alioquin non est voluntarium in illo, cum nil sit voluntarium sine cognitione vel actuali, vel virtuali & interpretativa. Quare ejusmodi infideles damnabuntur quidem propter peccatum originale & peccata personalia contra legem naturalem commissa non tamen propter infidelitatem.

Infidelitas privativa est carentia Fidei in eo, qui vel Fidem non vult audire, vel sufficienter propositæ non assentitur, vel non inquirat, quando est sufficienter proposita ut teneatur inquirere, quamvis nec positivè dissentiat, nec errorem Fidei contrarium asserat. Est mortale peccatum, ex Joann.

Joann. 3. *Qui non credit, jam judicatus est.* Nam est omissio voluntaria medii ad salutem necessarii, & à Deo præcepti; atque reverentiæ auctoritatis Dei revelantis debitæ.

Infidelitas positiva seu contraria, est carentia Fidei in eo, qui Fidei sufficienter propositæ dissentit, vel negando veritatem Fidei, vel errorem Fidei contrarium asserendo. Est mortale peccatum contra Fidem: nam continet gravem injuriam ac contemptum primæ veritatis, seu auctoritatis Dei revelantis.

Infidelitas positiva triplex est, Paganismus, Judaismus, & Hæresis. Paganismus est infidelitas, qua doctrina Fidei totaliter rejicitur. Ad hunc reducitur Atheismus, & Mahumetismus. Judaismus est infidelitas, qua doctrina Fidei in novo Testamento contenta rejicitur; sic tamen ut admittatur vetus Testamentum, continens illius figuras & promissiones. Hæresis est infidelitas, qua doctrina novi Testamenti non ex toto, sed solum ex parte rejicitur. Porro in hac etiam infidelitate non datur parvitas materiæ, cum nulla possit esse infidelitas positiva sine contemptu auctoritatis Dei revelantis, quæ exigit ut credantur res à Deo revelatæ, ubi primum sufficienter propositæ sunt ut à Deo revelatæ.

Quæst. II. *An infideles possunt cogi ad Fidem suscipiendum?*

Resp. I. Certum est infideles baptizatos, sive hæreticos, sive apostatas, posse cogi ad Fidem Catholicam suscipiendam, & servandas Leges Ecclesiasticas, quamvis baptizati sint in

infantia, vel in adulta ætate ex metu compulsi. Quia omnis baptizatus est subditus Ecclesiæ quoad ea, quæ ad salutem & religionem spectant.

Resp. 2. Infideles non baptizati, sive sint subditi principibus Christianis, sive non, compelli directè non possunt ad amplectendam religionem Catholicam. *Probat. 1. Ex cap. 3. de Bapt. & c. 9. de Judeis. 2. Ex praxi Ecclesiæ, quæ numquam tali coactione sive per se, sive per principes Christianos usa est, quamvis id facillè potuisset obtinere à principibus religiosissimis, putà Constantino Magno, Theodosio, & aliis, quibus innumeri infideles subditi erant. 3. Quia Ecclesia nullam habet potestatem in non baptizatos, ex 1. Cor. 5. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Et ex Concil. Trident. sess. 14. c. 2. Potestas verò sæcularis, utpote merè politica ac temporalis, non extenditur ad supernaturalia, ut est Fidei susceptio. Adde quòd Fidei ac Baptismi susceptio debeat esse voluntaria, alioqui non esset vera, sed ficta & sacrilega. Illud autem Christi, Luc. 14. Compelle intrare, significat adhortationibus adducendos esse homines ad Fidem.*

Dixi, *directè.* Nam principes possunt, 1. Vetare infidelibus subditis cultum Idololatriæ: quia possunt prohibere id quod Legi naturali repugnat, & cogere ad illius observationem, & præsertim ad ea, quæ ad publicam morum honestatem spectant. Sic Constantinus Magnus tulit Leges contra Idololatrias, quas approbat S. Augustinus. Nam princeps tene-

tur subditos dirigere ad finem gubernationis naturalis, qui est vivere secundum rectam rationem. 2. Cogere illos ad audiendam Fidei doctrinam, negando illis jus habitandi in suis provinciis, vel exigendo majus tributum, justum tamen, quàm ab aliis, ni audiant; vel negando privilegia & gratias aliis concessas. Sic Gregorius XIII. constit. 92. statuit, ut Judæi ad audiendam singulis hebdomadis concionem de rebus nostræ Fidei cogerentur ab Ordinariis locorum, sub pœna interdicti cum fidelibus commercii, vel aliis multis.

Resp. 3. Juxta S. Thom. 2. 2. quæst. 10. art. 8. Ecclesia potest per principes Christianus compellere Infideles, ut non impediunt prædicationem & propagationem Fidei: quia habet jus & potestatem prædicandi Fidem per totum orbem, Marc. 16. *Prædicate Evangelium omni creaturae.* Sed qui habet jus ad aliquid faciendum, habet potestatem non solum illud exequendi, sed etiam compellendi per se vel alios, ut non impediatur ejus executio.

Quæst. III. An licet cum infidelibus communicare?

Resp. Non licet in eorum ritibus, sacrificiis, orationibus, cultu superstitioso; quia talis communicatio est exterior quædam professio & approbatio falsæ religionis, ac proinde virtualis negatio veræ. At in civilibus, secluso periculo perversionis & scandali, licet, ex 1. Cor. 10. *Si quis vocat vos infidelium? & vultis ire; omne quod vobis apponitur, manducate.*

Jure tamen canonico vetitum est omnibus Christianis, ne cum Judæis

habitent, comedant, in balneo laventur, ipsis famulentur, & ab eis medicinam accipiant. Item ne officia publica iis committantur, *tit. de Judæis.* Ex Conc. gener. Lateran. Quod sanctum est tum ad tuendam dignitatem Christianæ religionis, tum ad vitandum perversionis periculum per familiaritatem cum Judæis, qui præ cæteris infidelibus religioni Christianæ adversantur, & Christum blasphemare solent.

Quæst. IV. An licita est disputatio de rebus Fidei cum hæreticis?

Resp. 1. Prohibita est omnibus laicis, cap. 2. de hæret. in 6. *Inhibemus ne cuiquam laica persona liceat publice vel privatim de Fide Catholica disputare. Qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur, Circa quod.*

Nota. 1. Ibi comprehenduntur etiam laici docti, nam nullus excipitur. 2. Hæc prohibitio locum non habet in casu necessitatis, si laicus sit doctus, ut si quis hæreticus Fideles perverteret, nec adessent clerici docti, qui Fidem tuerentur. Imò tunc Lege divina teneretur, ut saluti proximi consuleret, & Fidem despectam defenderet. Hoc multi extendunt ad causam magnæ utilitatis evidentis, quam Lex impedire non intendit. 3. Dicitur hæc prohibitio in locis ubi hæretici grassantur, per contrariam consuetudinem esse abrogata, scientibus & non contradicentibus Prælatis.

Resp. 2. Jure naturali prohibita est cuilibet indocto, etsi clerico. Quia cum non possint Fidem rectè tueri, nec objectiones solidè diluere, hæc disputatio hæreticos in errore confirmaret, &

& Catholicis dubitationem injiceret; & res Fidei periculo contemptus & minoris existimationis exponeret.

Resp. 3. Omnibus illicita est disputatio de rebus Fidei coram Catholicis indoctis & simplicioribus. Quia imminet periculum, ne illi auditis hæreticorum argumentis, in Fide vacillent; nam facile vim objectionum percipere solent, & rarò ac difficile solutionum, cum res Fidei sint obscuræ, & supra rationem humanam: Unde illud, 2. ad Timoth. 2. *Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* Excipe, nisi simplices ab hæreticis sollicitantur.

Quæst. V. *Quid est hæresis?*

Resp. Est voluntarius error contra aliquam Fidei veritatem, cum pertinacia in eo, qui Christianismum proficitur. Unde ad hæresim tria requiruntur. 1. Ex parte intellectus, judicium erroneum contra Fidem, seu directè oppositum alicui veritati revelatæ, & ut tali sufficienter propositæ. Hinc qui exterius solum negat Fidem absque judicio interno Fidei contrario, non est verè hæreticus, nec incurrit pœnas contra hæreticos latas. Nam quamvis graviter peccet contra Fidem, & in foro externo præsumatur hæreticus: tamen actus non habet malitiam hæresis, ob quam sub censura vetitus est.

2. Ex parte voluntatis requiritur pertinacia. Ita omnes, post S. August. Epist. 162. Nam Fides amittitur per hæresim, non per errorem simplicem, ut patet in aliquibus Sanctis, qui errarunt circa aliquas Fidei veri-

tates. Pertinacia autem illa consistit in deliberata voluntate dissentendi alicui doctrinæ, quam quis scit ab Ecclesia Catholica teneri ut Fide certam, vel quæ ei sufficienter proponitur ut doctrina Ecclesiæ, seu ut à Deo revelata; quamvis errorem contrarium sensui Ecclesiæ teneat, non ut contradicat Ecclesiæ, sed ex quovis alio motivo: nam hoc ipso resistit authoritati Ecclesiæ infallibili, & testimonio Dei sufficienter proposito, ex S. Augustino, lib. 4. contra Donat. cap. 16. ubi ait: *Constituamus . . . . . unum eorum id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est . . . . . existimantem ipsum esse Catholicam Fidem. Istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholica Fidei resistere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit.*

Hinc errans contra Fidem ex ignorantia, etiam culpabili, non affectata, sed animo parato ad credendum id omne quod Ecclesia credit, ubi primum ejus doctrina ei proponetur, non est hæreticus, quamvis peccet contra præceptum sciendi res Fidei; quia deest pertinacia. Est tamen hæreticus qui errat in Fide ex ignorantia affectata, quam habet, vel quia parvi momenti esse judicat, quæ Ecclesia proponit credenda; nam tunc despiciat authoritatem Ecclesiæ, nec illam credit qualem Fides docet esse; vel ut liberiùs erret in Fide; nam tunc error est illi voluntarius cum pertinacia, cum velit errare in Fide, nec velit subjici authoritati Ecclesiæ.

3. Ex parte subjecti requiritur professio christianismi, seu Fidei in Christum, ex S. August. qui lib. 18. de

Civit. cap. 51. hæreticos vocat eos, qui sub vocabulo Christiano, doctrina refutant Christiana. Non tamen requiritur baptismus, ut quis sit hæreticus in foro Dei; nam habiti sunt ab Ecclesia ut hæretici, qui non erant baptizati saltem validè, ut Paulianistæ, qui verum baptismi ritum non servabant: ut constat ex Innocentio I. Epist. 22. & S. Hieron. dialog contra Lucifer. & ex Concil. Nicen. I. can. 19. jubente eos rebaptizari. Requiritur tamen Baptismus in foro Ecclesiæ, & ad subeundas pœnas hæresis; cum nemo sit ejus subditus, nisi per baptismum, ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 2.

Nota ex Delugo. Ut aliquis sit hæreticus, sufficit, quòd taliter ei proponatur Ecclesiæ doctrina seu judicium, ut hoc prudenter negare nequeat, nec de eo dubitare, quamvis nolit credere tale esse judicium Ecclesiæ; nam hoc ipso pertinaciter respuit Ecclesiæ doctrinam sibi sufficienter propositam. Enim verò ad hæresim non requiritur, ut quis credat aliquid proponi ab Ecclesia habente auctoritatem infallibilem in proponendo, & ei dissentiat; nam cum hoc judicio est impossibilis dissensus: alioqui crederet esse falsum id, quod simul credit proponi ab Ecclesia non potente proponere falsum, quòd esset apertè sibi contradicere. Hinc hæreticus est, qui dicit: Ego credo omnia, quæ credit Ecclesia; sed non credo hoc dogma, quod puto non proponi nec credi ab Ecclesia: si taliter ei proponatur judicium Ecclesiæ circa tale dogma, ut non possit nisi imprudenter id

negare, nec de eo dubitare, aut formidare. Item hæreticus est, qui adhæret propositioni ab Ecclesia damnatæ sub quacumque qualificatione, sive tamquam temerariæ, sive tamquam scandalosæ vel falsæ, vel erroneæ, &c. quia propositioni sic damnatæ adherere non potest, quin simul judicet Ecclesiam fallibilem esse in decidendo: quod utique hæresis est.

Porro hæresis est unum ex gravissimis peccatis, ut consentiunt omnes, teste Suarez. Quia, 1. virtus Fidei est virtus theologica, ideoque major omnibus virtutibus moralibus. Ergo peccatum illi oppositum est unum ex gravissimis: nam ut docent Aristoteles & S. Thomas, illud est pessimum, quod optimo contrariatur. 2. Fides est fundamentum justitiæ, sine qua impossibile est placere Deo. Ergo infidelitas expellendo Fidem, omnino privat hominem justitia à fundamentis. 3. Sicut Fides est radix cæterarum virtutum, ita infidelitas secum infinita affert vitia. 4. Hæresis est contemptus auctoritatis divinæ, seu veracitatis divinæ revelantis; & sic est immediatè ac directè contra Deum. Quare hæresis, cum sit infidelitas commissionis, est maximum peccatum in specie infidelitatis, ideoque gravius omnibus speciebus vitiorum moralium. Ita Suarez, & alii communiter. Hinc illud, ad Tit. cap. 3. *Hæreticum devota, quia subversus est, & delinquit.*

Quæst. VI. *An dubius in Fide est Hæreticus?*

Resp.

Resp. Qui de veritate aliqua, ab Ecclesia proposita & revelata dubitat de liberatè, judicando eam esse incertam, & posse esse falsam, est formaliter hæreticus. Ita communiter cum S. Thoma, quæst. 10. art. 1. Ex cap. 1. de Hæretic. ibi: *Dubius in Fide infidelis est.* Item ex Conc. Later V. sess. 8. ubi damnantur tamquam hæretici, qui asserunt, vel dubitant animam hominis esse mortalem. Quia sic dubitans judicat veritatem Fidei ab Ecclesia propositam ut revelatam, non esse certam: item autoritatem Ecclesiæ in proponendis rebus Fidei non esse infallibilem: quod utrumque est aperta hæresis. Idem dic de dubitante per meram suspensionem assensus à voluntate imperatam propter motiva contraria. Quia talis æquivalenter judicat motiva contraria Fidei tantum valere, ut incertam reddat veritatem illam, quamvis ab Ecclesia proponatur ut Fide credenda: siquidem assensum sibi imperare non audet ex metu errandi incusso per motiva contraria illi veritati. Ergo æquivalenter judicat Ecclesiam non esse infallibilem in rebus Fidei, & æquivalenter contradicit sensui Ecclesiæ judicantis veritatem à se propositam ut revelatam firmissimè credendam esse propter autoritatem divinam. Ergo talis est formaliter hæreticus; cum in æstimatione morali & in ordine ad hæresim formalem contrahendam perinde sit, sive formaliter, sive æquivalenter judices Ecclesiam non esse infallibilem, & contradicas scienter ejus judicio: nam ad hæresim formalem sufficit quodvis judi-

cium erroneum contra Fidem cum pertinacia.

Dixi, *per suspensionem imperatam à voluntate.* Nam qui cogitans de rebus Fidei intellectum ad alia averteret, & ita assensum suspenderet non ex metu errandi, sed præcisè ut intellectum aliis rebus applicaret; non esset ideo dubius in Fide: ut patet.

Quæst. VII. *Quenam sunt pæne contra Hæreticos late?*

Resp. Sunt, 1. Excommunicatio major ipso facto lata, can. *Achatius* 24. quæst. 1. & cap. 9. & cap. 13. de Hæretic. Ex consensu Doctorum sufficit hæresis occulta, modò sit externa, hoc est, verbo, signo, vel facto, quamvis nemine præsentè, declarata: nam tunc est verè externa, & per se exterius cognoscibili. 2. Irregularitas. 3. Infamia juris, si hæresis sit notoria. 4. Privatio beneficiorum & dignitatum, cap. 12. de Hæret. in 6. Item jurisdictionis spiritualis, cap. *Audivimus*, 24. quæst. 1. Et, cap. *Aperte* ibid. 5. Bonorum confiscatio, cap. 10. de Hæret. sed hoc non ubique viget. 6. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, cap. 2. de Hæret. in 6. ubi excommunicantur ii, qui hæreticos scienter tradunt sepulturæ Ecclesiasticæ. In Gallia tamen hæretici sola ipso facto excommunicatione majori cæterisque privationibus & inhabilitatibus ei annexis mulctari dicuntur; à qua excommunicatione Episcopi per se, vel per delegatos absolvunt ex antiqua consuetudine.

Nota. Credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum ipso facto in excommunicationem incur-

currunt, & privantur sepultura Ecclesiastica, cap. 13. *de Hæret.* ex Conc. Gener. Later. IV.

Quæst. VIII. *An licita est lectio libri Hæretici?*

Resp. Jure naturali prohibita est iis, quibus ex tali lectione imminet periculum perversionis: quales sunt infirmi in Fide, & præsumuntur esse rudiores, & in rebus Fidei parùm eruditi, & semidocti, imò & eruditi viri plurimi, quorum Fides interdum infirmior est, quàm simplicium & rudiorum. Nam quisque ex charitate Dei ac sui tenetur periculum morale peccati & salutis amittendæ. Imò secluso periculo perversionis est graviter illicita etiam doctis & firmis in Fide, quando est prohibita ab Ecclesia simpliciter & absolutè; quia Ecclesia eam prohibet non solum ob periculum perversionis, sed etiam in odium & pœnam hæresis ac authoris hæretici. Præterea Lex fundata in præsumptione periculi obligat omnes qui non excipiuntur.

Lectio autem & retentio librorum quorumcumque hæreticorum prohibita est sub excommunicatione in indice à Pio IV. & aliis Pontificibus edito, & in Bulla Cœnæ. Et quamvis hæc pœna (inquit Grandin Doctor Sorbonicus) non vigeat in tota Gallia, ubi non est promulgata Lex Indicis, nec Bulla Cœnæ, non desint tamen peccare, qui sine licentia libros ejusmodi legit: sive quia eatenus receptus est Index quoad Libros prohibitos: sive quia vi Legum antiquioris Juris, prohibitio librorum hæreticorum in Gallia in suo vigore

perseverat, transitque ad libros hæreticæ doctrinæ, qui tunc eduntur. Lectionem cujuslibet libri hæretici sub peccato mortali prohibitam esse in Gallia non tamen sub excommunicatione, Pastores Ecclesiæ Gallicanæ semper & ubique docuerunt, inquit eruditus recentior Gallus; addens, docere authores Gallos, Episcopos in Gallia esse in possessione concedendi facultatem legendi libros hæreticos & prohibitos.

Notanda sunt sequentia.

1. Nomine libri hæretici prohibiti, ex usu Patrum & stylo Curia Romanæ, comprehenduntur brevis scriptura, oratio, concio, disputatio, epistola de religione tractans. Nam sæpe æquale aut etiam majus periculum continent quàm liber grandior.

2. Ex communi sententia datur in tali lectione parvitas materiæ, sed hæc difficilè designari potest. Videntur ad mortale sufficere quindecim lineæ, aut forte pauciores: quia hæc communiter possunt continere materiam sufficientem ad perversionem. Imò juxta varios, non excusatur à mortali culpa & censura, qui legit paucas lineas libri hæretici, in quibus scit hæresim contineri: quia sunt partes substantiales libri hæretici ut hæretici, ideoque notabiles relativè ad finem prohibitionis; & æquivalent multis aliis, cum contineant substantiam veneni. Quod videtur à nemine negari posse, si illæ paucæ contineant etiam approbationem propositionis hæreticæ. Item ex communi datur parvitas materiæ excusans à mortali in tempore

tempore quo retinetur liber prohibitus, nisi retineatur animo retinendi diutius.

Probato libro censetur quaelibet illius pars prohiberi, quamvis nulum forte errorem contineat; praesertim cum prohibitio fiat etiam in poenam & detestationem erroris & haereticorum.

4. Peccat & contrahit censuram, qui licet ipse non legat, tamen, curat alium legere, ut ipse audiat: nam moraliter censetur ipse legere per alterius ministerium: *Quod enim quis facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum*, reg. 72. Juris in 6. Neque ad strictam verborum interpretationem confugiendum est, cum de mente legislatoria rationabiliter dubitari nequit. Ita Azor, Layman, &c.

5. Non licet Bibliopolae libros prohibitos emere & vendere: quia per hoc moraliter disseminaret errores, & esset multis occasio peccandi. Et quamvis deceptus sit emendo, non ideo licet revendere; sicut qui accipit falsam monetam, non ei licet eam tradere alteri pro mercibus; sed istud damnum casui attribuat: nam est merx substantialiter vitiosa & prohibita.

Quaest. IX. *Quid est Apostasia à Fide?*

Resp. Est totalis defectio seu recessus à Fide Christiana per baptismum suscepta. Iisdem omnino poenis, quibus haeresis, subjicitur; nam est verè haeresis, cum discedatur à Fide suscepta: quod autem discedatur totaliter, est augmentum quoddam in eadem specie.

Ant. Th. Moral. P. I.

Præter illam, triplex est alia Apostasia nempe ab obedientia, ab ordine clericali, & à statu Religionis. Apostasia ab obedientia, si latè sumatur, reperitur in omni peccato mortali: si strictè, consistit in eo, quod quis iustis præceptis superiorum suorum se opponit, & obedire recusat. Apostasia ab Ordine consistit in eo, quod quis sacro Ordine initiatus, deserit habitum clericalem, ut more laici vivat. Apostasia à Religione est recessus à statu religioso ad statum vitæ sæcularis, dimisso habitu Religionis, vel cum animo non redeundi.

*****

P A R S II.

De Spe.

Quaest. I. *Quid est Spes?*

Resp. Spes actualis est fiducia certa obtinendi beatitudinem æternam per media à Deo statuta: sive est actus, quo optamus, & certò expectamus à Deo per merita Christi beatitudinem æternam, seu possessionem Dei perfectam, & media illius assequenda: eo quod Deus sit summum nostrum bonum, auxiliator omnipotens, misericors & fidelis in promissis. Spes habitualis est habitus per se infusus actuum spei ex auxilio gratiæ elicitivus.

Hinc I. Spes est actus virtualiter duplex, sive est actus æquivalens duobus actibus, quorum unus esset tantum desiderium efficax beatitudinis, seu amor Dei ut summi nostri boni, & alter esset confidentia seu erectio voluntatis adversus difficultates in

G g

prose-

prosecutione beatitudinis occurrentes, fundata in auxiliis & promissionibus divinis. Ac proinde spei duplex est objectum, formale seu motivum, unum totale constituens: nam motivum desiderii est Dei bonitas relativa, cujus possessio potest nos perfectè beare: motivum vero confidentiæ seu erectionis, est Dei virtus auxiliatrix, seu multiplex Dei perfectio, nempe benignitas, misericordia, omnipotentia, & fidelitas in promissis factis propter merita Christi. *In spem vitæ æternæ quam promisit qui non mentitur, Deus.* Tit. 1. *Deus meus adjutor meus & sperabo in eum.* Psalm. 17.

Hinc 2. Spei objectum materiale primarium est Deus possidendus, secundarium sunt media salutis à Deo instituta, nempe gratia, & bona opera ex viribus gratiæ facta, sine quibus spes esset mera præsumptio: Item bona temporalia, quatenus per bonum usum ex gratia Dei ad salutem conducere possunt: uno verbo, omnia quæ in oratione Dominica continentur. Deum autem possidendum, esse objectum primarium spei, patet ex Genes. 15. ubi Deus dicit Abrahamo: *Ego . . . . merces tua magna nimis.* Et, 1. Joann. 3. *Nunc Filii Dei sumus; & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est, & videndo fructivè amabimus.) Et omnis qui habet hanc spem in eo sanctificat se, &c.* Unde S. August. lib. 22. de Civit. cap. 30. ait: *premium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit, & qui se ipsum, quo melius & majus nihil possit esse, promisit.*

Hinc 3. Ad spem pertinet timor privationis gratiæ Dei, & ejus possessionis.

Dixi, *Certa*, scilicet ratione sui, & quantum est ex parte Dei: quia nititur omnipotentia, misericordia & fidelitate Dei in promissis. Unde, ad Hebr. 6. dicitur *Anchora animæ tuta ac firma.* Est tamen incerta respectu nostri. Nam non sumus certi de nostra cooperatione, & perseverantia ad salutem necessaria. *Nescit homo utrùm amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta,* Eccli. 9. Hinc illud, ad Phil. 2. *Cum metu & tremore vestram salutem operamini.* Possumus tamen & debemus sperare perseverantiam finalem: nam ad hoc sufficit, quòd sit certò futura conditionatè, nempe sub hac conditione, si non defuerimus gratiæ Dei. Est autem certò futura sub hac conditione; id enim docet Conc. Trident. sess. 6. cap. 13. ubi de perseverantia finali loquens, sic ait: *Nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur; tamen si in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratia defuerint, sicut cepit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere.*

Quæst. II. *An datur speciale præceptum Spei?*

Resp. Affirm. Constat 1. Ex Psalm. 4. *Sperate in Domino.* Et, 1. Petri. 1. *Sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam.* Et, 1. ad Tim. 6. *Præcipe . . . neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo.* 2. Ex S. August. tract. 83. in Joann. *De Fide nobis quàm multa mandata sunt, quàm multa de spe?* 3. Quia spes est medium ad salutem

lutem necessarium: *Spe enim salvi facti sumus*, Rom. 8. Estque dispositio necessaria in adulto ad justificationem obtinendam, ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 6. Deus autem præcepit omnia media ad salutem necessaria. Præterea Deus non vult salvare adultos sine propria cooperatione, quæ non fit sine spe, per quam voluntas tendit in Deum ut suum summum bonum, & erigitur adversus difficultates, quæ reperiuntur in virtutum exercitio. 4. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Homo nullo unquam vita sua tempore tenetur elicere actus Fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Præceptum spei obligat ad eliciendos suo tempore actus spei, aliosque connexos, & ad adhibenda omnia media necessaria ad beatitudinem consequendam; prohibetque præsumptionem, desperationem, & incuriam salutis.

Quæst. III. *Quandonam præceptum spei obligat ad eliciendum actum spei?*

Resp. Obligat per se & ratione propriæ honestatis, 1. Initio usus rationis, quando quis novit æternam beatitudinem, ad quam destinati sumus: nam tunc debet tendere ad suam beatitudinem ac suum summum bonum, & rectè vitam suam instituere. 2. Quoties versatur in periculo desperandi, nisi actu spei animum confirmet; nam eodem præcepto tenemur sperare, & non desperare. 3. Sæpe in decursu vitæ, ut semper homo sit bene dispositus & corroboratus ad bonum faciendum, & peccatum vitan-

dum. 4. In periculo mortis: nam tunc præcepta præsertim Deum immediate spectantia, maximè urgent. Et tunc actus spei necessarius est ad se confirmandum contra tentationes & dolores.

Obligat autem per accidens, 1. Quando ex præcepto eliciendus est actus aliarum virtutum, ut orationis, poenitentiae, &c. quæ sine actu spei exerceri nequeunt. 2. Quoties urget tentatio, quæ superari non potest nisi animus corroboretur per actum spei. 3. Actus spei requiritur ad justificationem peccatoris adulti.

Quæst. IV. *Quenam sunt peccata spei opposita?*

Resp. Sunt desperatio, præsumptio, & incuria salutis.

Desperatio est diffidentia obtinendi beatitudinem, & media ad illam necessaria.

Præsumptio est inordinata fiducia obtinendi à Deo beatitudinem aliter quàm ipse statuit esse obtinenda. Est autem inordinata, 1. Cùm quis innititur propriæ virtuti & viribus, ut si præsumat obtinere gloriam ex solis viribus naturæ per opera naturalia, ut faciebant Pelagiani. 2. Cùm quis inordinatè innititur omnipotentiae & misericordiae Dei, ut si speret quæ Deus negare statuit, verbi gratia, beatitudinem sine bonis meritis, ut faciunt Calvinistæ: vel si statuatur perseverare in peccatis quamdiu bene valet, sperans se acturum poenitentiam in articulo mortis, ut faciunt peccatores multi. Præsumptio extenditur etiam ad tentationem Dei, de qua alibi.

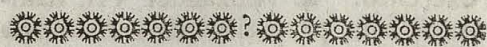
Ad incuriam salutis pertinet ea animi abjectio, qua quis vellet bonis terrenis perpetuò frui.

Hæc peccata sunt per se mortalia, cum sint opposita virtuti theologicæ; & graviter injuriosa Deo. Ita duo occidunt animas, aut desperatio, aut perversa spes; ait S. Augustin. sermon. 87. de verb. evangel. nov. edit.

Hinc mortale est, 1. Non velle efficaciter, nec optare possessionem Dei. 2. Deliberatè cupere perpetuò manere in hac vita, & magis amare bona creata quàm possessionem Dei. 3. Ex nimio damnationis metu, & diffidentia de Dei gratia ac misericordia, absolutè cupere annihilari, vel numquam fuisse. 4. Desperare de obtinenda vita æterna & venia peccatorum, emendatione vitæ, vel auxiliis gratiæ necessariis. 5. Sperare salutem sine bonis operibus ex gratia factis, vel ut debitam ob dotes, aut opera naturalia, aut veniam peccatorum sine pœnitentia. 6. Velle perseverare diu in peccatis ex spe misericordiæ divinæ, aut post lapsum in unum mortale multa alia committere, eo quòd æquè facile sit obtinere veniam multorum quàm unius, quasi Deus sua misericordia esset fautor criminum, contra illud, ad Rom. 2. Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die ira, &c. Nam hæc & similia sunt divinæ bonitati, misericordiæ, vel potentiæ, vel gloriæ, vel providentiæ ac ordinationi, vel justitiæ graviter injuriosa.

ACTUS SPEI.

Summopere, mi Deus, tui visionem ac fruitionem in cælo desidero, quia tu es anima mea summum bonum & unica beatitudo: & confido me hac perfectâ beatitudine fruiturum esse propter merita Salvatoris mei JESU Christi, per bona opera ex ejus auxilio facta: quia tu Deus es benignissimus, misericordissimus, potentissimus, & in promissis servandis fidelissimus, atque virtus mea auxiliatrix.

PARS III.
DE CHARITATE.

CAPUT I.

De natura Charitatis.

Quæst. I. **Q**uid est charitas?

Nota. Amor propriè dictus est affectus, quo voluntas adharet bono præcisè quia bonum est. Dividitur in amorem charitatis, & concupiscentiæ. Amor charitatis seu benevolentia est ille, quo quis amat alterum propter ipsum, & bona illius tamquam bona illius, quia sibi complacet in illius persona propter propriam ejus perfectionem. Hic amor vocatur amicitia, quando persona amata similiter afficitur erga personam amantem. Amor concupiscentiæ est ille, quo quis amat seipsum, & bona sua tamquam sua, vel alium tamquam sibi bonum.

Resp. Charitas actualis, quæ præcipitur, est actus amoris benevolentia,

tiæ, quo Deum supra omnia propter se, & nos ipsos, & proximum sicut nos ipsos propter Deum efficaciter amamus, ex S. August. lib. 8. de Trin. cap. 8. *Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus: sed Deum propter Deum; nos autem & proximum propter Deum.* Charitas verò habitualis est habitus per se infusus, actuum charitatis cum auxilio gratiæ elicitivus; seu permanenter habilitans ad actus charitatis eliciendos.

Quare ex communi sententia, charitatis objectum materiale primum est Deus, secundarium nos ipsi & proximus. Nam eodem habitu charitatis, quo Deum amamus, etiam nos ipsos & proximum propter Deum diligimus; quia creaturæ intellectuales beatitudinis capaces, sunt aliquid specialiter ad Deum pertinens; & charitas est perfecta amicitia cum Deo. Est autem perfectæ amicitiae non solum amare primario eum, quocum primario & per se contrahitur amicitia, sed etiam secundario & propter illum diligere ea quæ ad ipsum pertinent. *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est.* 1. Joan. cap. 4.

Objectum verò formale, seu motivum, est Deus ipse, quatenus in se bonus ac perfectus, sive infinita Dei bonitas absoluta, quæ adæquate sumpta, est complexio omnium perfectionum possibilem, & infinitarum, sive ipsum esse divinum absolute & in omni genere infinite perfectum. Nam charitas est amor benevolentiae & amicitiae erga Deum; & per amorem amicitiae amamus alterum propter ip-

sum, & volumus ei bonum ut ejus bonum est, propter propriam ejus perfectionem. Hinc charitas differt ab amore spei seu concupiscentiae, quo amamus Deum præcise ut nostrum summum bonum, seu quatenus nobis bonus est, & nos perfecte beare potest. Charitas verò est amor benevolentiae & amicitiae, quo amamus Deum, quia in se bonus est, seu propter suam infinitam amabilitatem: cum enim charitas sit virtutum omnium præstantissima, debet habere motivum omnium præstantissimum, ideoque Deum ipsum prout est in se.

Quæst. II. *Quenam bona Deo velle debemus?*

Resp. Deo velle debemus bona tum intrinseca, tum extrinseca. Bona Dei intrinseca sunt omnes perfectiones possibiles infinitæ, quas Deus habet in se. Bonum Dei extrinsecum est gloria ejus extrinseca, quæ consistit in manifestatione ejus perfectionum, & in eo quod perfecte cognoscatur, colatur, laudetur, & ametur à creaturis. Itaque cum amare sit velle bonum, amare Deum est illi hæc omnia bona velle, scilicet velle illi per modum complacentiæ ac gaudii, omnes perfectiones infinitas, quas habet; velle per modum desiderii, seu optare efficaciter, & quantum in nobis est efficere, ut à nobis & omnibus creaturis cognoscatur, laudetur, colatur, & perfecte ametur.

Quæst. III. *An charitas est virtus omnium excellentissima?*

Resp. Affirmat. Constat ex 1. ad Corinth. 13. *Major autem horum est charitas.* Et, ad Colosens. 3. *Super omnia*

charitatem habere, quod est vinculum perfectionis. Ratio est, quia habet objectum & motivum omnium perfectissimum, attingitque Deum modo perfectissimo, nempe propter seipsum.

Quaest. IV. Quinam sunt charitatis actus proprii & elicti?

Resp. Sunt amor, benevolentia, affectus unionis; complacentia de perfectionibus divinis, desiderium ejus gloriae, &c. odium & dolor circa malum bono divino contrarium ut tale, scilicet peccatum.

CAPUT II.

De Præcepto Charitatis.

ARTICULUS I.

De Præcepto Charitatis erga Deum.

Quaest. I. A Nextat præceptum Charitatis erga Deum & ad quid obligat?

Resp. 1. Extat præceptum amoris Dei speciale, & ab aliis omnibus distinctum. Constat, 1. Ex Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Ad mandatum quod est primum & maximum, est sanè præceptum speciale & ab aliis distinctum, & quidem primò & per se maximè datum, ita ut cætera omnia præcepta eo fine dentur, ut hoc ex omni parte perfectè observetur, juxta illud, 1. ad Tim. 1. Finis præcepti charitas.

2. Ex SS. Patribus Pro. omnibus sit S. August. qui, lib. 1. Conf. c. 5. ait: Quid tibi sum ipse, ut amari te jubeas à me, & nisi faciam irascaris mihi, & mineri ingentes miseriae? Parvane ipsa est, si non amem te?

3. Ex propositione damnata ab Alexandro VII. supra cit. & ex hac ab Alexandro VIII. damnata ut hæretica: Sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: hunc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis. Quæ propositio fuerat jam ante à S. Facultate Muscipontana speciali decreto damnata.

4. Quia cum Deus sit objectum summè amabile propter se, & finis ultimus rerum omnium, non potuit sapienter non præcipere creaturæ amoris capaci & liberæ, ut seipsum supra omnia propter se amet. Præterea (ut ait S. Thomas) id quod est finis, per se debitum est, cum habeat rationem boni per se. At charitas Dei est finis omnium præceptorum, cum Deum tamquam finem attingat immediatè & modo perfectissimo, nempe supra omnia propter se ipsum & ut in se est: Ergo est per se maximè debita.

Resp. 2. Hoc præceptum, prout est affirmativum, obligat ad eliciendum certis temporibus actum internum supernaturalem amoris Dei supra omnia propter se: ut constat ex illis verbis, Diliges ex toto corde, in sensu proprio significantibus internum dilectionis affectum, qui (ut exponunt Patres & Doctores) sit amor benevolentiae efficax & appetitativè summus, vi cujus homo Deo, utpote summè ama-

amabili ac bono, adhæreat supra omnia propter se, ipsi omnia bona velit & faciat ea quæ Deus ab illo saltem graviter exigit, se suamque beatitudinem & cætera omnia ad Dei gloriam referat, malitque privari omni bono creato, & pati omne malum, quam Deum offendere saltem graviter.

Itaque amor, qui primo & maximo mandato præcipitur, debet esse.

1. internus, verus, ac propriè dictus, ut patet ex his verbis præcepti, *Diliges ex toto corde.*

2. Debet esse appetitativè summus in adhæssione, ita ut Deum plus amemus quàm nos ipsos & creaturas omnes, malimusque privari omni bono creato, & pati quodvis malum, quàm Deum offendere saltem graviter. Constat 1. ex Patrum ac Theologorum & totius Ecclesiæ consensu. 2. Ex his verbis præcepti, *Ex toto corde, & in tota anima tua, & in tota mente tua:* in quo sensu explicantur à S. August. lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 11. ubi ait: *Summum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modò diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum, ut nihil amplius diligere debeamus; idque significatur & exprimitur quod dictum est: Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente.* Tum ex Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus: Et, Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Et, ad Rom. 8. *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? . . . Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes,*

neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei.

3. Quia hunc amorem exigit summa ac infinita excellentia bonitatis divinæ. Enim verò cùm Deus sit per suam essentiam infinitè bonus & perfectus in omni genere excellentiæ: atque finis ultimus rerum omnium, ideòque infinitis titulis magis diligendus quàm quodlibet aliud bonum; nulla creatura potest ei affectu & adhæssione præferri aut æquari, sine gravi ejus injuria ac contemptu. Præterea amor, qui à Deo præcipitur, debet esse proportionatus Deo summè bono & amabili: at talis non esset, si Deo non plus amaretur quàm quælibet creatura, quæ præ Deo nihil est. Igitur cùm amabilitas sit mensura amoris, utpote ejus motivum, summa amabilitas exigit amorem summum appetitativè.

3. Amor Dei præceptus debet esse efficax & universalis in suis effectibus, hoc est, debet ita voluntatem afficere ac disponere, ut semper sit parata ad servanda omnia præcepta, & vitandum omne peccatum, saltem mortale. Unde amor ille Dei continet propositum saltem virtuale efficax servandi omnia alia præcepta. Nam amor ille non est solum complacentia de divinis perfectionibus, sed est etiam amor seu affectus voluntatis efficax, efficaciter movens ad facienda ea, quæ Deo placent, & ipse exigit saltem graviter, & ad vitanda ea quæ ei displicent: amor enim qui præcipitur, est amor *ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, ut habetur Deuteron. 6.*

qui

qui sanè amor est efficacissimus. Amare autem efficaciter est bonum velle & facere amato, nec eum offendere saltem graviter. Præterea amor non potest esse appetitativè summus, nisi Deus & ejus amicitia præferatur omni bono creato; ita ut malimus omne bonum creatum amittere, & quodvis malum pati, quàm Deum offendere graviter, & ejus amicitiam amittere, ideóque efficaciter parati simus ad nullum præceptum saltem in re gravi umquam violandum. Quare præceptum charitatis obligat ad Dei amorem tum affectivum, tum effectivum, & ad servanda omnia alia præcepta, ut constet ex Joann. 4. *Si diligitis me, mandata mea servate . . . . Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me.* Et, 1. Joann. 5. *Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.* Hinc transgressiones aliorum præceptorum sunt etiam communi ratione contra charitatem, ejusque habitum destruunt, si sint in re gravi.

4. Amor charitatis erga Deum debet esse purus in suo motivo. Nam ejus motivum est Deus ipse absolutè ac in se spectatus, seu Deus ut est in se infinitè bonus ac perfectus; sive est ipsa Dei amabilitas infinita & bonitas absoluta, ita ut Deus super omnia ametur propter seipsum, seu quia in se bonus ac perfectus est. Ita Theologi communiter. *Prob. 1. ex S. August. qui, lib. 1. de Doctrin. Christ. c. 27. ait Deum diligendum esse propter seipsum.* Et lib. 8. de Trinitat. cap. 8. *Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus, sed Deum*

propter Deum. Et in Psalm. 53. *Deus noster laudetur voluntate, ametur charitate; gratuitum sit quod amatur & quod laudatur.* Quid est gratuitum? ipse propter se, non propter aliud. Ex S. Bern. lib. de diligendo Deo: ubi ait: *Causa diligendi Deum Deus est, modus sine modo diligere . . . . Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus sit.* Vacua nempe vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est . . . . verus amor premium non requirit, sed meretur. Et, Epist. 11. *Est qui constitetur Domino quoniam potens est, & timet sibi: & est qui constitetur, quoniam sibi bonus est: & item qui constitetur quoniam simpliciter bonus est.* Primus servus est, & timet sibi: secundus mercenarius est: & cupit sibi: tertius filius, & desert Patri. Itaque & qui timet, & qui cupit uterque pro se agunt. Sola quæ in filio est charitas, non querit quæ sua sunt. Et ex S. Thom. 2. 2. quæst. 17. artic. 8. & quæst. 23. artic. 5. ad 2. ubi ait: *Charitate diligitur Deus propter seipsum.* Unde una sola ratio diligendi attenditur principaliter à charitate, scilicet divina bonitas, quæ est ejus substantia. Et art. 6. *Fides & spes attingunt quidem Deum, secundum quod ex ipso provenit nobis vel cognitio veri vel adeptio boni: sed charitas attingit ipsum Deum, ut in ipso sistat, non ut ex eo aliquid nobis proveniat.* 2. Ex ipsa Ecclesiæ doctrina tradita in catechismis, in quibus charitas definitur Virtus, per quam amamus Deum supra omnia, & proximum sicut nos ipsos propter Deum. Ergo charitatis motivum est Deus simpliciter, ideóque absolutè & in se consideratus. 3. Quia charitas est amor benevolentiae & amicitiae erga Deum.

At

At per amorem amicitiae amamus alterum propter ipsum, & volumus ei bonum ut ejus bonum est, propter propriam ejus perfectionem. Et verò quis putet se ab alio amari ut amicum, si sciret se solum ab eo amari, quia ei bonus ac benignus est? Præterea charitas, cum sit virtutum omnium præstantissima, debet habere motivum omnium præstantissimum, ideoque Deum ipsum prout est in se.

Equidem debemus etiam amare Deum ut nostrum summum bonum, quod nos perfectè beare potest. At hic amor non est amor charitatis, sed spei, nec sufficit; nam tenemur insuper Deum supra omnia amare propter se, seu quia est in se infinitè bonus ac perfectus, atque nos ipsos & beatitudinem nostram referre ad ejus gloriam; & hic est proprius actus charitatis: *Est enim Charitas amicitia honesta, qua amicus ametur propter se*, ait Toletus. Et ita docet S. Thom. 2. 2. quæst. 17. art. 8. ubi ait: *Perfectus quidem amor est, quo aliquis secundum se amatur, utpote cui aliquis vult bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid non secundum ipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat; sicut homo amat rem quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, quæ inheret Deo secundum se ipsum. Sed spes pertinet ad secundum amorem.* Quare Filiucius ex aliis docet esse mortale diligere Deum principaliter propter beatitudinem, ita ut si hæc deesset, Deus non diligeretur supra omnia. Licitum est tamen ac bonum diligere Deum propter mer-

Ant. Th. Moral. P. I.

cedem æternam tanquam finem minus principalem.

Resp. 3. Hoc præceptum prout est negativum prohibet pro quolibet tempore omnem generaliter Dei offensam, ita ut omnia peccata mortalia sint contra charitatem, ejusque habitum destruant; nam per quodlibet peccatum mortale creatura præfertur Deo super omnia diligendo: specialius tamen & magis directè vetat odium Dei.

Quæst. II. An tenemur etiam amare Deum supra omnia intensivè, seu cum majore intensione, vehementia & conatu, quam omnes creaturas?

Resp. Communiter negant Theologi. Quia intensio est charitatis perfectio solum accidentalis, & sine majori illa intensione servatur præceptum de ordine charitatis, eo modo, qui satis sit, ut charitas erga Deum sit re & opere efficacior, quam amor cujuslibet objecti. Quod autem præcipuum est in charitate, est ut sit efficax erga Deum, qui affectu & opere propter se præferatur omnibus creaturis. Præterea cum Deus amatur appretiatione summa, amatur modo actum amoris constituyente in gradu excellentiæ, ad quem nullus pertingere potest amor erga creaturam ordinatus, etiam si infinita intensione amaretur: & sic tunc Deus amatur modo proportionato suæ excellentiæ, ideoque modo sufficiente ad impletionem præcepti.

Præceptum autem diligendi Deum ex toto corde intelligunt de totalitate appretiationis, non intensi-

Hh

Ap-

Appretiatio verò consistit non in vehementia & conatu affectus, sed in libera prælectione & prælatione.

Certè quando affectus erga creaturam actu obsistit amoris Dei appretiativè summò; tunc opus est maximo conatu voluntatis, ut Deus supra omnia ametur.

Quæst. III. Quandonam præceptum charitatis obligat ad amandum Deum?

Resp. Sub mortali obligat per se ad eliciendum actum internum amoris Dei supra omnia propter se. 1. Ubi primum, moraliter loquendo, quis rationis usum adeptus est, & habet sufficienter Dei notitiam, quam quidem tunc quisque sibi comparare tenetur. *Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 89. art. 6. Toletus, Layman, & alii multi.* Nam recta ratio dicat, creaturam rationalem, ubi primum moraliter loquendo capax est cognitionis & amoris Dei, eum debere amare ut rerum omnium finem ultimum, propter quem facta sunt omnia, & ad quem proinde omnes se suæque omnia actum vitæ cursum referre debent, & consequenter Deum super omnia propter se amare, atque implere debere primum & maximum mandatum. Præterea quando præcepta non determinant tempus, censetur obligare pro præsentī, seu primo quoque tempore, quo commodè impleri possunt: alioqui posset quis semper in futurum usque ad mortem suam differre eorum observationem, & sic eludere præcepta, Unde Cajetanus & Navarius dicunt teneri omnes hoc omissionis peccatum confiteri, in du-

bio an tunc actum charitatis elicerint, necne.

2. In quovis probabili periculo mortis, quamvis Sacramenta suscepta sint. *Ita communiter.* Tum quia hic actus sapius ratione sui præceptus est, & tempus maximè necessarium est articulus mortis. Tum quia homo instante termino viæ tenetur perfectè tendere in finem suum ultimum. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur, ad Rom. 14.*

3. Quando est periculum labendi in mortale, nisi actus amoris eliciatur; & ingruit gravis tentatio, quæ non putetur posse aliter superari: nam ex charitate Dei tenemur ejus offensam vitare, & media ad hoc necessaria adhibere.

4. Sæpissimè in decursu vitæ, ut satis patet tum ex natura charitatis, quæ est finis omnium præceptorum & actionum; & quæ (ut ait S. Augustin. in Psalm. 121.) vacare non potest in anima amantis: nam charitas est amicitia quædam cum Deo: amicitia autem divinæ ratio, Deique bonitas infinita exigit, ne diutius amorem erga Deum differamus, & rarò eliciamus: sed ut quamprimum possumus, & sæpissimè in vitæ curriculo Deum amemus. Tum ex verbis præcepto additis, quibus Deus jubet illud ferè semper habere in mente, videlicet ut actus amoris sæpissimè eliciatur, Deuteron. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & nar-*
rabis

habis ea filiis tuis, & meditaberis in eis, sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tue. Et verò nullus est habens jus exigendi ab alio amorem, qui petat ut semel tantum aut raro ametur; sed is exigit potius, ut sæpe affectu effectumque ametur. Ergo à fortiori jure Deus amoris erga se actum sæpius tota nostra vita iteratum à nobis exigit. Præterea omissio amoris Dei per tempus notabile includit quemdam contemptum divinæ amicitiae. Hinc ab Innocentio XI. damnatae sunt hæ propositiones. 6. Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. 7. Tunc solum obligat quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus.

Quoties autem intra annum obliget per se, non potest facillè determinari. Scotus putat adultos obligari ad illum actum singulis diebus Dominicis & festis. Quam opinionem ait Cardenas noster, non esse contemnendam; quia cum constet hunc actum frequenter in vita eliciendum esse, & tempus definiendum sit ex judicio prudenti; videtur prudens designatio temporis esse dies cultui divino dicatus; cultus enim optimus est actus charitatis, ut docet S. Augustin. Idem Cardenas asserit esse mortale, si intra mensem integrum omittatur. Suarez verò lib. 1. de orat. cap. 30. docet divina præcepta affirmativa, ut charitatis, & similia, obligare ut actus eorum non

multo tempore differantur: in particulari autem judicare quando sit nimia dilatio vel quæ sit debita frequentia, prudenti arbitrio relictum videri ex natura rei.

Obligat verò ex virtute Religionis, quando quis culpæ mortalis conscius, deficiente confessario, tenetur celebrare, vel Sacramentum quodvis conficere, aut suscipere. Nam tunc obligatur ad actum contritionis perfectæ, quæ includit actum charitatis. Requiritur etiam hic actus ad justificationem extra Sacramentum.

Ex dictis collige parentes & parochos graviter tenere suos docere obligationem & modum eliciendi actus Fidei, spei, & charitatis: Confessarios verò teneri curare, ut pœnitentes in mortis periculo hos actus eliciant.

Nota. Ex Delugo, præcepta Fidei, spei, & charitatis sunt in aliquo sensu supernaturalia, & in aliquo etiam sensu naturalia. Sunt supernaturalia tum ex parte objecti, tum ex parte suorum actuum: nam impleri nequeunt nisi per actus naturales, quatenus Deus elevavit hominem ad finem supernaturalem, per tales actus supernaturales consequendum. Sunt verò naturalia ex parte obligationis, quia ex suppositione quòd Deus elevaverit hominem ad finem supernaturalem consequendum per actus supernaturales; eo ipso absque alio novo præcepto & ex natura rei obligatur homo ad eliciendos actus supernaturales necessarios ad finem illum obtinendum: nam ex obligatione diligendi Deum & seipsum, obligatur ad com-

parandum finem illum adeo sublimem ac perfectum, & consequenter ad adhibenda media necessaria ad talem finem. Quare Lex naturalis ad tales actus supernaturales obligat in hypothesis elevationis: in statu autem naturæ puræ esset obligatio amandi Deum super omnia propter se actu naturali.

Quæst. IV. *An ex præcepto charitatis tenemur omnes actiones nostras referre ad Deum?*

Resp. Affirm. Prob. 1. Ex S. August. lib. 1. de Doctrin. Christ. cap. 22. ubi ait: *Hæc regula dilectionis divinitus constituta est: Diliges proximum sicut te ipsum; Deum verò extoto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conseras, à quo habes ea ipsa quæ conseris.* Cum autem ait, tota corde, tota anima, tota mente, nullam vitam nostram partem reliquit, quæ vacare debeat. 2. Ex S. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 10. ad 2. ibi: *Sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet, ut omnia referantur in Deum: & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum.* 3. Quia ex præcepto charitatis tenemur amare Deum, ut finem ultimum rerum omnium, & Deus non amatur ut finis ultimus rerum omnium, nisi omnia in ipsum referantur.

Porro omnes actiones nostras generatim ad Deum ex affectu charitatis referre tenemur tunc tantum, cum urget præceptum amandi Deum propter se ut finem ultimum rerum om-

nium. Nam præceptum charitatis non obligat ad referendum omnes actiones & omnia in Deum, nisi obligando ad amandum Deum propter se ut finem ultimum rerum omnium. Quare non tenemur omnes omnino actiones sigillatim elicere ex motivo seu affectu charitatis, alioqui omnia opera infidelium, imò & fidelium in statu peccati manentium essent peccata, quod est error ab Ecclesia damnatus: item actus, quo quis detestatur peccatum præcisè ob metum poenalem, esset malus, quod repugnat tum Conc. Trident. sess. 7. can. 8. & sess. 14. cap. 4. tum S. August. qui, in Ps. 127. ait: *Ille timor nondum castus præsentiam Domini & penas timet, timere facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum.* Bonus est & iste timor, utilis est. Præterea Alexander VIII. damnavit has propositiones: 10. *Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cælestem obtineat gloriam, non est recta, nec placens Deo.* 11. *Omne, quod non est ex Fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* Denique actus elicitus ex motivo aliarum virtutum sunt boni ac liciti, alioqui non essent actus virtutis. Et evidens est omne bonum honestum esse honestè diligibile propter se præcisè. Quid enim magis rationi consentaneum est, quam amare quæ sunt rationi & naturæ rationali consentanea qua talia?

Tamen dum non referimus ex affectu charitatis actiones nostras ad Deum,

Deum, tunc tenemur eas ad ejus gloriam referre virtualiter, seu implicite, & ex intentione seu natura operis (ut ajunt) agendo scilicet ex motivo alicujus virtutis & honestatis. Prob. 1. Ex. 1. ad Cor. 10. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Id esse præcepti satis indicat verbum imperativum, *Facite*, quod in sensu proprio sonat imperium seu mandatum, dum materia id patitur, & docet S. Thom. in epist. ad Colossens. cap. 3. ubi ait: *Quidam dicunt quod hoc est consilium, sed hoc non est verum.* 2. Ex S. August. in Psalm. 65. *Quo fine facias, vide. Si ideo facis ut tu glorificeris, hoc prohibuit: si autem ideo ut Deus glorificetur, hoc jussit.* Et, ex S. Basil. in Reg. interrogat. 195. ubi ait, *Omnia propter Deum ex Dei mandato facienda.* Idem docent alii Patres. 3. Quia debemus Deo omnes actiones nostras ex titulo creatoris, ac redemptoris, & vi supremi ejus domini, ex quo omnes actus nostri magis debentur Deo, quam cuivis Domino temporali opera servi. Ergo omnes actus nostri debent ad Dei obsequium referri, saltem ex natura operis. 4. Quia (ut aliàs probatum est,) semper tenemur agere propter finem honestum, ideoque ex motivo alicujus virtutis. At omnis honestas & actus virtutis ex natura sua refertur & ordinatur ad Deum tamquam ad regulam, fontem ac finem omnis honestatis, & ex se tendit ad Dei gloriam, cum sit conformis ejus voluntati, eique placeat.

ACTUS CHARITATIS.

Domine Deus, te ex toto corde meo & super omnia diligo, quia tu Deus es ob infinitas perfectiones tuas omni & summo amore dignissimus. Proximum quoque meum sicut meipsum propter de diligo.

ARTICULUS II.

De Præcepto charitatis erga proximum.

Quæst. 1. **A**N datur præceptum diligendi proximum & ad quid obligat?

Resp. 1. Extat præceptum speciale diligendi proximum non tantum actu externo, sed etiam interno, & amore benevolentiae, quo ei velimus bonum quatenus ejus bonum est. Constat ex Matth. 22. Secundum autem (mandatum) simile est huic: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Et, ex Joann. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos.* Et 1. Joann. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum.* Dilectio autem est affectus voluntatis, quo volumus bonum personæ amatae. Hinc Innocentius XI. damnavit has propositiones. 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.* 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

Resp. 2. Hoc præceptum complectitur omnes creaturas rationales ejusdem nobiscum beatitudinis capaces. Nam ii omnes & soli charitate divina amari possunt & debent, quibus debemus & possumus propter Deum velle summum bonum beans, in cujus communicatione & capacitate fundatur dilectio charitatis. Ac

proinde complectitur omnes Angelos ac homines beatos, animas in purgatorio detentas, omnes homines viatores, sive sint iusti, amici, consanguinei, catholici; sive peccatores, inimici, extranei, & infideles: sunt enim hi omnes nobis proximi communione capacitatis ejusdem beatitudinis ac hereditatis æternæ, quam jam beati possident, & ad quam alii destinantur, & quam possunt consequi quamdiu in via sunt. Ideoque amandi sunt amore benevolentia, tendentis ad unionem quæ intercedere debet inter fratres & cohæredes. Unde tenemur omnes omnino homines in universali amare, nullo excepto; in particulari verò hos determinatè, quibus opitulari debemus, vel in quos odium deponi nequit, nisi singillatim actu interno diligantur.

Hinc soli dæmones & homines jam damnati excipiuntur: quia charitas est amor benevolentia, quo volumus præcipuè beatitudinem æternam, & quæ ad eam conducere possunt. At hoc non licet damnatis velle: nam amor ille repugnat charitati erga Deum, qua approbamus ejus justitiam, inquit S. Thom. quæst. 25. art. 11.

Resp. 3. Hoc præceptum, ut affirmativum, obligat ad amandum proximum propter Deum amore benevolentia affectivo & effectivo sicut nos ipsos amamus, non quidem secundum omnimodam æqualitatem, sed secundum similitudinem, ut docet S. Thom. 2. 2. quæst. 44. art. 7. ubi ait: *Cum dicitur, sicut teipsum, non est intelligendum quantum ad hoc quod aliquis*

*proximum sibi æqualiter diligit, sed similiter sibi; ita ut idem bonum proximo velimus, & ei quantum possumus procuremus in necessitate quod tenemur nobis velle, & rationabiliter volumus; & quidem principaliter beatitudinem æternam, ac media ad eam assequendam necessaria, secundario autem bona temporalia necessaria ad vitam corporalem convenientem, & quatenus ex auxilio gratia ad salutem conducunt; eaque quantum possumus, ei procuremus in ejus necessitate. Velle debemus, ut omnes nobiscum diligant Deum, & totum quod vel eos adjuvemus, vel adjuvemur ab eis, ad unum illum finem referendum est, ait S. August. lib. 1. de Doctrin. Christian. cap. 29. Et lib. 1. de morib. Ecclesiae, cap. 26. postquam hoc præceptum retulit, sic profequitur: *Te autem ipsum salubriter diligis, si plus quam te diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligit Deum. Non enim cum diligis tantum te ipsum, si non ad id bonum, ad quod ipse tendis adducere satagis.**

Obligat autem ad eliciendum sæpe in vita actum internum amoris supernaturalis erga proximum propter Deum, & ad exercendum externum seu effectivum amorem, positum in opitulatione proximi, sive spirituali, sive corporali: nam amare est bonum velle & facere cum possis, juxta illud, 1. Joann. 3. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.* Præterea internus amor proximi præceptis est in bonum ac utilitatem proximi: at non potest prodesse proximo, nisi per beneficia & auxilia.

Dixi,

Dixi, *propter Deum*, hoc est, quia ad Deum pertinet ut imago ejus, ut capax dilectionis, & possessionis ejus, ut ab ipso creatus, redemptus, &c. ita ut Deum in ipso amemus, &c. & quia id Deo summè bono & amato placet. *Propter hoc ex charitate diligere debemus alios, quia sunt nobis proximi & secundum naturalem Dei imaginem & secundum capacitatem gloriae*, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 44. art. 7. Nam amare proximum propter aliquam utilitatem temporalem, vel quodvis aliud motivum naturale, non est actus charitatis. *Si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet*, ait S. Gregor. homil. 38. in Evangel. Et S. Augustin. lib. 1. de Doctrina Christiana, cap. 27. ait: *Omnis homo in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus verò propter seipsum*. Et, lib. 2. cap. 7. *In eo se exercet omnis divinarum scripturarum studiosus, nihil in eis aliud inventurus quam diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere: proximum verò tamquam seipsum, id est, ut tota proximi, sicut etiam nostri, dilectiore feratur in Deum*. Et verò debemus diligere alios sicut Christus nos dilexit, ex Joann. 15. supra citat. Christus autem omnes dilexit propter Deum.

Hinc objectum formale seu motivum charitatis erga proximum est infinita Dei bonitas absoluta, seu amabilitas, quæ sicut movet ad amorem Dei, movet quoque ad amorem proximi propter Deum; eo quod ad Deum pertineat, & Deus amet om-

nes homines, etiam peccatores, quamdiu sunt in via, volendo illis summi boni, nempe sui ipsius fructuonem, eis conferendo media ad eam assequendam sufficientia, aliaque bona, velitque ut omnes amemus.

Resp. 4. Hoc præceptum, quatenus est negativum, vetat pro quovis tempore odium, & omnes actus oppositos amoris benevolentiae, ne scilicet proximo unquam velimus, optemus, inferamus malum spirituale, nec etiam temporale, saltem ut ipsius malum, & sine justa causa & auctoritate. Quod addo, quia ex justa causa & auctoritate potest inferri malum temporale proximo ob finem bonum, v. gr. aliqua punitio à superiore correctionis causa, vel à judice ob crimina ex motivo justitiæ. Hinc nunquam licet odisse ullum hominem, quantumvis improbum, ex displicentia personæ, ei optando malum quatenus ejus malum est, aut gaudendo de ejus malo, vel dolendo de ejus bono ut ejus bonum est.

Duæ autem sunt regulæ generales duplicis hujus præcepti à Scriptura traditæ, & lumine naturali notæ. 1. Pro affirmativo: *Omnia quaecumque vultis (rationabiliter) ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. Hæc est enim Lex & Prophetæ. Matth. 7. 2. Pro negativo: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*, Tob. 4. Hinc S. Augustinus, lib. de vera relig. cap. 46. ait: *Ea est regula dilectionis, ut quæ sibi vult bona provenire, & illi velit: & quæ accidere sibi mala non vult: & illi nolit*. Hanc voluntatem erga omnes homines servat.

Quæst.

Quæst. II. *An tenemur diligere inimicos, id est, eos qui nos, vel nostros oderunt, vel aliqua injuria affecerunt?*

Resp. 1. Præceptum charitatis erga proximum obligat etiam erga inimicos, perinde ac si tales non essent. Ita omnes. Quia nihilominus sunt verè proximi, utpote ejusdem nobiscum æternæ beatitudinis capaces, per quam capacitatem nobis societate quadam conjunguntur. Quare tenemur eos non solum non odisse, sed etiam positivè diligere amore effectivo, non quidem ut sunt inimici, sed ut sunt homines beatitudinis capaces, & quia Deus vult ut illos amemus. Et constat etiam ex Matth. 5. *Ego autem dico vobis; Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos; & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Quæ verba, juxta Ecclesiæ & Patrum interpretationem, continent verum præceptum, quod est etiam juris naturalis, *Grave præceptum, sed grande premium.* Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos. *Audisti opus, expecta mercedem:* ut sitis (inquit) filii Patris vestri, qui in cœlis est S. Augustin. sermon. 317. aliàs 92. de diversis.

Resp. 2. Ex charitate obligamur erga inimicos generatim ad ea omnia, ad quæ tenemur erga proximum modo supra explicato; siquidem sunt vere proximi nostri. Speciatim verò tenemur. 1. Omne in illos odium, ac vindictæ affectum rejicere ac deponere; atque omnes offensas ex corde iis remittere, ita ut ob offensam

illis non malè velimus, sed ea non obstante semper parati simus iis exhibere debitæ internæ dilectionis signa, etsi veniam non petant, imò in odio contra nos persistant, ex Matth. 6. *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Et, Eccli. 10. *Omnis injuria proximi ne memineris; & nihil agas in operibus injuriæ.* Unde nunquam licet iis velle malum ut eorum malum, nec de malo ut eorum malo gaudere, vel de eorum bono ut eorum bono dolere: hæc enim sunt odii actus. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum, ne fortè videat Dominus, & displiceat ei,* Proverb. 24. Si de prosperitate addicitur, & de calamitate se odientis letatur, constat quod non amat, ait S. Gregor. lib. 22. in Job, cap. 6. neque licet à Deo vel hominibus vindictam injuriæ expetere ex displicentia personæ, multò minus eam sumere. *Benedicite persequentibus vos; benedicite, & nolite maledicere ... nulli malum pro malo reddentes.* ad Rom. 12.

2. Tenemur eos non excludere ab actu interno charitatis, quem erga proximum elicimus, sed eos in eo generatim includere; imò in particulari hos numero ac determinatè diligere, quoties periculum est ne ob gravem injuriam acceptam eos oderimus, eisque malum optemus, ut sæpe contingit, nisi illud odium actu amoris & oratione cohibeatur; nam tunc ille amor est medium necessarium ad servandum præceptum.

3. Tenemur inimicis ex interno affectu præstare communia dilectionis signa,

signa, & beneficia, quæ aliis ejusdem status & conditionis præstare solemus, qualia quæ Christiano debentur à quovis Christiano, concivi à concive, cognato à cognato, pauperi à divite, superiori à subdito, &c. *Ita communiter cum S. Thom. 2. 2. quæst. 25. art. 9.* Nam tenemur inimicos diligere, eis benefacere, & pro eis orare, in particulari quidem quando occurrit necessitas; & in communi extra casum necessitatis, quando scilicet alios homines in communi amamus, vel aliis hominibus benefacimus, aut pro eis oramus in communi, etiam absque obligatione. Hinc non licet inimicum excludere à communibus orationibus, vel eleemosynis, à resalutatione, à responsione ad interrogata, mercium expositarum venditione, &c. Nam talis exclusio esset vindicta privato illicita, & in talibus circumstantiis signum odii præbens scandalum; ideoque de se adversatur charitati, & quidem graviter.

Specialia autem benevolentiae signa, & beneficia non tenemur eis præstare, per se loquendo, nisi iis indigeant! sed solum esse parati ad præbendum quando egebunt. Quia præceptum de exhibenda benevolentia non obligat pro omni tempore, sed tantum in casu indigentiae proximi, juxta illud, Proverb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum . . . . & Dominus reddet tibi.* Enim verò ex præcepto charitatis non aliter tenemur, per se loquendo, amare inimicos atque alios homines; nam non magis sunt proximi nostri quam alii homi-

Ant. Th. Moral. P. I.

nes. Non tenemur autem per se loquendo, amare alios homines in particulari ex lege charitatis, nisi in casu necessitatis: & extra casum necessitatis sufficit si eos amemus in communi, & eis communia benevolentiae signa exhibeamus. *Diligere inimicos in generali, est in præcepto: in speciali autem non est in præcepto, nisi secundum preparationem animi: si scilicet homo esset paratus etiam specialiter inimicum diligere, & eum juvare in necessitatis articulo, vel si veniam peteret. S. Thom. 2. 2. quæst. 73. art. 8.*

Dixi, per se loquendo. Nam ob circumstantias quasdam potest esse ratio obligationis ad ista specialia præstanda inimico, ut periculum scandalum ex omissione, inimici necessitas spiritualis vel temporalis, exhibitio specialium signorum amoris ex parte ipsius. Item si per aliqua specialia beneficia vel signa amoris certò possis saltem sine gravi incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, ad ea teneris; quamvis ille prior offenderit, & nolit inimicitiam deponere, nisi tu eum sic prævenias, juxta illud ad Rom. 12. *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Quia ex charitate tenemur grave damnum proximi, præsertim spirituale, licet ex ejus culpa obveniens, impedire vel tollere, cum possumus saltem sine nostro gravi incommodo. Imò juxta Suarez & alios, si inimicum ante offensam solebas salutare, alloqui, cum eo conversari, &c. tametsi illa sint specialia dilectionis signa, teneris eadem præstare, nisi circumstantiae speciales aliud postulent, vel excusent,

culent, ut si specialis illa benignitas inimico non sit profutura. Quia istorum recusatio extra circumstantias speciales censetur communiter signum odii, vindictæ, vel contemptus, ac proinde odii fomitem & scandalum præbet, & charitati adversatur. Item tenemur specialia beneficia & signa inimico exhibere, si ipse ea nobis prius exhibeat: nam horum omissio censeretur moraliter vindicta, & signum inimicitiae, quæ præcepto negativo vetantur.

4. Tenemur inimico veniam petenti non solum offensam condonare ex animo, nempe odium, malevolentiam, & vindictæ appetitum rejiciendo ac deponendo, (ad quod obligamur etiam si non peteret,) sed etiam externa benevolentiae & reconciliationis signa exhibere, habita ratione circumstantiarum. Tunc enim horum omissio esset quædam odii declaratio, vindicta, & scandali causa. Excipe nisi sit pater, vel quivis superior, qui quandoque potest justæ correctionis causa erga liberos vel subditos benevolentiae signa differre, modo intus charitatem fervet.

5. Tenemur inimicis in necessitate sive spirituali, sive corporali opitulari, & damnum in honore, fama, corpore vel rebus impedire, saltem dum sine nostro gravi damno possumus. *Benefacite his qui oderunt vos*, Matth. 5. Nam ad id tenemur erga proximum.

Porro qui alterum injustè offendit, tenetur veniam petere, nam id exigat ratio justitiæ. Quòd si duo mutuo se offenderunt, tunc si offensio sit æqualis gravitatis, tenetur reconci-

liationem petere qui prius offendit; quia qui primus laesus fuit, prius jus habet exigendi satisfactionem: si offensio sit inæqualis, tenetur ille qui gravius offendit; nam gravior offensio prævalet priori minùs gravi; & sic prius compensanda est. Et excessus ille est quasi nova injuria, quæ novum jus læso dat exigendi satisfactionem. *Petate veniam, qui fecit injuriam; det veniam, qui accepit injuriam, ut non possideamur à Satana, cujus triumphus est dissensio christianorum*, ait S. August. serm. 210. alias de diversis. 74.

Resp. 3. Non tenemur remittere inimico satisfactionem debitam, ut honoris, famæ, vel pecuniæ: quia eam exigere non est vindicta, sed usus juris. Quippe injuriam passus habet jus ad congruam satisfactionem, & jus illud per se legitimam potestatem prosequendi. Et hæc compensatio seu restitutio non expeditur quatenus est malum inimici, sed quatenus in nostrum bonum justum cedit, & malum nostrum injustum expellit. Imò adversus illum licet instituere actionem tum civilem, tum criminalem, modò id non fiat ex odio, vindicta, vel alio pravo sine: civilem quidem, ut damnum illatum compenset, vel pro injuria satisfaciatur: criminalem verò ex amore publicæ justitiæ, ne aliis noceat, vel ne impunita maneant crimina cum reip. damno. Qui tamen uterque procedendi modus ordinariè non vacat periculo, cum pauci amore justitiæ aut boni communis ducantur, plurimi verò vindictæ explendæ desiderio. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 108. art. 1. ubi ait: *Vindicatio fit per aliquod*

aliquod pœnale malum inflctum peccanti. Est ergo in vindicatione considerandus vindicantis animus. Si enim ejus intensio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam sumit; & ibi quiescat, est omnino illicitum, quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere. Nec aliquis excusatur, si malum intendat illius, qui sibi injustè intulit malum; sicut non excusatur aliquis per hoc, quod odit se odientem. Non enim debet homo in alium peccare propter hoc quod ille peccavit prius in ipsum. Hoc enim est vinci à malo, quod Apostolus prohibet, Rom. 12. dicens: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Si verò intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod prevenitur per pœnam peccantis, puta ad emendationem peccantis, vel saltem ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum, & ad justitiæ conservationem, & Dei honorem; potest esse vindicta licita, aliis debitis circumstantiis servatis.

Æquam tamen ad arbitrium prudentum satisfactionem ab inimico oblatam acceptare tenemur ex charitate: nec tunc licet judicem interpellare, nisi reus sit reip. noxius, vel periculum sit, ne alios similiter injuria afficiat. Nam extra hos casus actionem civilem instituere, & inimicum sumptibus onerare, est contra charitatis Legem, vetantem ne alteri facias: quod tibi non vis rationabiliter fieri.

Quæst. III. An vindicta, seu redditio mali pro malo, facta auctoritate privata, semper est illicita?

Resp. Affirmat. Constat. 1. Ex Eccli. 28. Qui vindicari vult, à Domino

inveniet vindictam . . . . Memento novissimorum, & desine inimicari. Et, ex Matth. 7. supra cit. Et, ex Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes . . . . Non vosmetipsos defendentes (hoc est ulciscentes, ut habet vox græca.) Scriptum est enim: Mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus, &c. Et, 1. Thes. 5. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. 2. Quia vindicta privata auctoritate illata, est non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam: tum quia est usurpatio alienæ potestatis, nempe superioris, ad quem solum punitio pertinet: tum quia quisque habet jus, ut non puniatur ab eo, qui nullam habet auctoritatem & jurisdictionem in ipsum. Imò nunquam licet expetere punitionem inimici etsi justam, & legitima auctoritate factam, quatenus ejus malum est: nam hoc est actus odii nunquam liciti.

CAPUT III.

De ordine Charitatis.

Quæst. I. An ordo in charitate servari debet?

Resp. Affirmat. Ita omnes. Prob. 1. Ex Cant. 2. Ordinavit in me charitatem. 2. Ex S. August. lib. 1. de Doctrina Christiana; c. 27. Ille justè & sanctè vivit . . . . qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat quod non est diligendum; aut non diligat quod est diligendum; aut amplius diligat quod est minus diligendum; aut æque diligat quod vel minus vel amplius diligen-

ligendum est . . . . . Et si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quique debet Deum diligere quam seipsum. Item amplius alius homo diligendus est quam corpus nostrum: quia propter Deum ista omnia sunt diligenda; & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo. 3. Ex S. Thom. 2. 2. quæst. 44. art. 8. *Modus qui pertinet ad rationem virtuosus actus, cadit sub præcepto, quod datur de actu virtutis. Ordo autem charitatis pertinet ad ipsam rationem virtutis, cum accipiatur secundum proportionem dilectionis ad diligibile. Unde manifestum est, quod ordo charitatis debet cadere sub præcepto.* 4. Quia objecta diligenda & optanda, non sunt aequalia inter se. Ergo debet esse inter illa ordo, ut charitas sit recta. 5. Deus vult, ut aliquos, nempe qui nobis sunt conjunctiores, plus diligamus.

Duplex autem est ordo in charitate servandus, alter in personis, alter in bonis. In personis homo amare debet. 1. Deum utpote principium ac finem ultimum rerum omnium, & summè bonum ac perfectum. 2. Seipsum. 3. Cæteros homines. In bonis primum locum tenent bona spiritualia, seu supernaturalia, nempe gloria, seu beatitudo æterna, gratia, virtutes, bona merita. Secundum bona naturalia & bona corporis, ut vita, integritas membrorum, sanitas, &c. Tertium bona externa, ut honor, fama, divitiæ, &c. Item bonum commune majus est bono privato; quia bonum commune est bonum totius, & bonum privatum est bonum partis: sicut autem totum est majus sua par-

te, ita bonum totius majus est bono partis, ideoque ei præferendum.

Quæst. II. *An & quomodo quisque seipsum magis diligere debet quam proximum.*

Resp. 1. Unusquisque tenetur seipsum magis diligere simpliciter & absolute, quam proximum. Ita S. Thom. quæst. 26. artic. 4. & quæst. 44. artic. 8. ad 2. Prob. 1. Ex Matth. 22. *Diliges proximum sicut teipsum.* Ubi dilectio sui proponitur ut Regula & exemplar amoris proximi. Regula autem prior & potior est quam regulatum. Quare præceptum diligendi seipsum includitur in præcepto dilectionis proximi. 2. Quia ex ordine charitatis homo magis inclinatur ad sui dilectionem quam proximi, estque sibi magis conjunctus. Unde illud, Eccli. 14. *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?*

Hinc 1. Quisque tenetur se magis diligere in bonis spiritualibus quam proximum, ita ut sibi potius velit & comparet Dei gratiam, amicitiam, virtutes, & beatitudinem æternam, quam cuilibet alteri, cum hæc bona sint omnium maxima & maximè necessaria. Quod indicant hæc Christi verba, Matth. 16. *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur, &c.* quibus verbis Christus significat debere nos ante omnia salutem nostram providere.

2. In quacumque corporali necessitate æquali licet sibi potius subvenire quam alteri privato: nam nemo tenetur diligere proximum magis quam seipsum, sed solum sicut seipsum.

fum. *Non est de necessitate charitatis, quod homo proprium corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu quo tenetur ejus saluti providere. Sed quod aliquis sponte ad hoc se offerat, pertinet ad perfectionem charitatis,* ait S. Thomas 2. 2. quæst. 26. art. 5. ad 3. Imò juxta multos, tenetur seipsum magis diligere quoad vitam temporalem, & bona ejus conservationi necessaria, quam proximum parem vel inferiorem: quia (ut ait S. Augustin. lib. de mendac. cap. 6.) *Si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdat, non est jam diligere sicut seipsum, sed plus quam seipsum: quod sane doctrinæ regulam excedit.* Præterea per se loquendo charitas magis inclinat subjectum suum ad sui conservationem, quam ad conservationem alterius privati. Ergo qui privati vitam suam præfert, agit contra inclinationem charitatis, ideòque contra ordinem charitatis; & consequenter peccat contra charitatem. Alii tamen multi cum S. Thoma censent licere vitam propriam exponere pro servanda vita alterius privati, non quidem præcisè ob bonum vitæ proximi, quæ ut talis non debet præferri vitæ propriæ; sed ob speciale quoddam virtutis exercitium, quod in certis circumstantiis exurgit ex alio titulo, v. gr. si vitam exponat pro altero, cujus vita sit utilior ad promotionem gloriæ Dei; si pro parente, insigni benefactore, &c. ad insigne opus pietatis, gratitudinis, &c. Nam, inquit, actus virtutis christianæ, qui tunc exercetur, majus bonum est vita temporali. Textum verò Sancti Augustini allatum explicant, si vita

amittatur ob vitam proximi præcisè sumptam ut talem, non autem ob exercitium virtutis.

Dixi, *Privatio*: nam subditus tenetur vitam propriam certo periculo exponere pro salute reip. vel principis sui, aut alterius personæ reip. necessaria. Nam membrum periculo exponi, imò & abscindi debet pro conservatione totius; & quælibet pars boni totius suo privato præferre tenetur.

Resp. 2. Unusquisque ex charitate tenetur proximum magis diligere in spiritualibus, quam se ipsum in corporalibus. Tum quia quilibet tenetur diligere proximum sicut se ipsum: at quilibet tenetur seipsum magis diligere secundum animam quam secundum corpus: ergo similiter, &c. Tum quia anima proximi secundum rectam rationem magis amabilis est quam corpus proprium, nam ipsa longè præstantiori, quam corpus proprium, modo participat bonitatem divinam, quæ est objectum formale charitatis; estque capax possessionis Dei, non corpus proprium, & in ipsa Deus magis glorificari potest quam in corpore proprio. Hinc

Resp. 3. Tenemur præferre salutem æternam proximi bonis omnibus nostris temporalibus, & vitam nostram corporalem certo periculo exponere pro salute proximi in necessitate extrema spirituali positi, hoc est versantis in periculo damnationis æternæ, à quo se eripere non possit sine ope nostra, quando est spes illum juvandi. Est communis sententia, & constat. 1. Ex Joann. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*

sicut dilexi vos. At Christus nos ita dilexit, ut vitam corporalem pro animarum nostrarum salute amiserit. Item, ex 1. Joann. 3. *Nos debemus pro fratribus animas ponere.* Quæ lex obligat saltem in extrema necessitate spirituali, alioqui nunquam obligaret. 2. Ex S. Augustin. lib. de mendac. cap. 6. *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere; hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse moreretur.* Ad hoc enim, & ait: *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem sicut & ego dilexi vos.*

3. Quia tenemur amare proximum sicut nos ipsos. Ergo sicut in periculo salutis, quo non possemus liberari sine jactura vitæ, tenemur ex charitate nostri vitam amittere potius quam salutem æternam: ita, &c. Præterea salus æterna proximi est bonum longè excellentius & amabilius vita nostra temporali, ideòque ei in necessitate anteponendum secundum debitum ordinem charitatis.

Hinc teneris infantem moriturum baptizare etiam cum vitæ damno, si alius non adsit qui id faciat. Item si scias aliquem existentem in peccato mortali interficiendum in somno, vel nil cogitantem, teneris cum vitæ periculo ei subvenire, modo prudenter judices te illi profuturum: nemo enim tenetur ad opus prorsus inutile cum proprio gravi damno.

Resp. 4. In gravi necessitate spirituali communitatis teneris ei subvenire etiam cum vitæ periculo. Ita Suarez, Delugo, Azor & alii. Quia talis necessitas semper conjuncta est cum necessitate extrema aliquorum

privatorum: nam multi in illa necessitate probabiliter peribunt. Et quia ipsa per se est gravissimum malum, cui meritò succurri debet cum jactura vitæ alicujus privati. Imò gravis necessitas spiritualis communitatis non minoris æstimanda est quàm extrema alicujus privati.

Hinc si quis hæresim alicubi spargat, teneris cum periculo vitæ impedire si possis, & nemo alius impediat. Item si in persecutione vel hostili incursione plebs aliqua careret Sacerdote, & aliunde esset exposita gravibus periculis peccandi, teneris cum periculo vitæ illi opitulari. Quod ad alios similes casus ob eandem rationem extendi debet.

Quæst. III. *Quis ordo erga proximos inter se servandus est?*

Resp. 1. Magis diligere debemus affectu complacentiæ sanctiores: quia sunt amiciores & conjunctiores Deo, & secundum se anabiliores. Item velle illis majorem gloriam, quia habent majorem gratiam sanctificantem, quæ est mensura gloriæ.

Resp. 2. Quoad amorem affectivum simul & effectivum, quo alteri benefacimus, consanguinei secundum varios gradus in pari necessitate præferendi sunt quoad bona temporalia & spiritualia aliis licet melioribus, quia ad hoc inclinat charitas, propter naturalem conjunctionem, quæ cum sit prior ordine naturæ, & præsupponatur omnibus aliis, sitque firmior & immobilior, utpote in natura ipsa fundata, priorem locum postulat in dilectione quoad bona amicis appetibilia. Enim verò ordo charitatis non

inver-

invertit ordinem naturæ, sed potius illam perficit. Post hos cæteri secundum varias conjunctiones affinitatis, amicitia, societatis præferendi sunt extraneis; nam ratio dicat magis diligendos esse conjunctos quam extraneos, & conjunctiores quam minus conjunctos; & charitas ad hoc inclinatur, *Cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui restrictius tibi junguntur*, ait S. August. lib. 1. de Doctrin. Christ. cap. 28. Patria tamen seu Resp. præferenda est parentibus: quia est totum cujus sunt partes parentes, qui proinde tenentur vitam pro illius salute exponere; cum totum parti, & bonum totius bono partis præferendum sit.

Resp. 3. Cæteris paribus ex consanguineis præferendis sunt propinquiore. Nam si propter naturalem conjunctionem teneris magis diligere consanguineos, cæteris paribus, teneris etiam, cæteris paribus, propter naturalem conjunctionem majorem, magis diligere consanguineos propinquiore.

Item ex consanguineis æque propinquis tenemur magis diligere digniores, seu aliquam in consanguinitate eminentiam habentes: nam hoc ipso, cæteris paribus, sunt magis diligibiles. Hinc,

Resp. 4. Inter ipsos consanguineos.
1. Pater & mater in necessitate extrema, ubi vita periclitatur, præferendi sunt filiis & uxori, & aliis omnibus. Ita S. Thom. quæst. 26. artic. 11. quia præter communionem sanguinis, habent eminentiam principii, sunt enim principium nostri esse,

quod est ingens beneficium, & fundamentum ad recipienda ab alio beneficia. Extra necessitatem extremam, & ubi agitur de conservatione proprii status, uxor & filii non emancipati, juxta multos præferri debent parentibus, propter arctiorem in communi victu & vitæ societate conjunctionem viri & uxoris, indicatam, Genes. 2. & Matth. 19. *Dimittet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, &c.* & quia bonum familiarum & reipub. id postulat. Unde S. Tho. 2. 2. quæst. 26. art. 9. ad 1. ait: *Filiis magis debetur cura provisionis.* 2. Cæteris paribus, pater præferendus est matri: quia est principalior ac nobilior causa nostri esse naturalis, cum sit præcipua causa generationis; estque familiæ caput, & ad eum magis spectat cura liberorum: unde major ei honor & amor debetur, S. Thom. ibidem. 3. Uxor præferenda est filiis, quia est una caro cum marito, & principium liberorum. 4. Filii sunt præferendi cæteris omnibus: quia sunt conjunctiores, cum à substantia parentum procedant: fratres cognati ob majorem sanguinis conjunctionem.

Hinc in naufragio, vel alio mortis periculo filius tenetur patrem præ aliis omnibus liberare, uxorem præ filiis, &c.

Inter extraneos verò meliores præferendi sunt aliis, nam ob majorem sanctitatem sunt Deo similiore & conjunctiores, ideoque magis amabiles: justus peccatori, fidelis infideli, ob majorem conjunctionem spiritualem. Item persona publica, vel bono comuni valde utilis, præferenda est private: quia

quia bonum commune, utpote bonum multorum, præferendum est bono privato, quod est unius vel paucorum: Item cæteris paribus, benefactor aliis præferendus est.

Hæc intellige, in pari necessitate. Nam extraneus in maiore necessitate positus, præferendus est propinquo longè minùs indigenti: cum enim præceptum charitatis non obliget ad benefaciendum aliis, nisi sint in aliqua necessitate, magis & potius obligat ubi maior est necessitas. S. Thom. quæst. 31. artic. 3. ibi: *In aliquo casu est magis subveniendum extraneo, puta si sit in extrema necessitate, quàm etiam patri non tantam necessitatem patienti.* Hinc extraneus in necessitate gravi spirituali debet præferri consanguineo gravem necessitatem corporalem patienti: quia tum necessitas extranei est maior ob indigentiam boni magis necessarij; & quia sicut tenemur magis diligere proximum in spiritualibus, quam nos ipsos in corporalibus, ita & tenemur magis diligere extraneum in spiritualibus, &c.

Porro obligatio servandi hunc ordinem est ex genere suo gravis, cum nascatur ex præcepto charitatis gravissimo, & ejus materia ac finis sit gravis.

Quòd si possis omnibus subvenire, teneris.

CAPUT IV.

De Eleemosyna.

Quæst. I. **Q**uid est Eleemosyna?

Resp. Est sublevatio alienæ miseriæ propter Deum. Sive est auxilium proximo indigenti datum ex compassione propter Deum. Estque opus misericordiæ imperatum à charitate. Misericordia autem est virtus, quæ nos ex compassione inclinât ad subveniendum alienæ miseriæ ex S. August. lib. 9. de Civit. c. 5. Illi per excessum opponitur nimia cordis molities seu indulgentia; per defectum cordis durities & crudelitas.

Eleemosynæ, seu opera misericordiæ ac charitatis magis vulgata, & ad quæ cætera reduci possunt, quatuordecim. Septem corporalia, nempe visitare infirmos & carcere detentos, potare sitientes, pascere esurientes, redimere captivos, vestire nudos, peregrinos hospitio suscipere, & sepelire mortuos. Et septem spiritualia, nempe præbere consilium, corrigere peccantem, docere ignorantem, consolari tristem, remittere offensam, ferre patienter injurias & molestias ac defectus proximi, pro omnibus orare, juxta hos versus.

Visito, poro, cibo, redimo, tego, collo, condo.

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Quæst. II. *An extat præceptum Eleemosynæ & quandonam obligat sub mortali?*

Nota. 1. Necessitas seu indigentia proximi triplex est. Prima extrema, ex qua imminet mors vel mutilatio, nisi ei succurratur. Secunda gravis est, cum homo, nisi ei subveniatur, non potest vitare grave malum, ut captivitatem, gravem infamiam, amissionem status vel dignitatis, jacturam notabilem bono-

bonorum, vel magnam miseriam, quæ reddat vitam graviter moleſtam. Tertia communis, quæ parit aliquod incommodum in necessariis ad vitam vel ſtatum, ita tamen ut non reddat vitam nimis miſeram vel moleſtam, ſpectatis ſtatu & conditione patientis. In hac verſantur plerique mendici triviales.

Nota. 2. Bona triplicis ſunt generis. Nam. 1. Alia ſunt neceſſaria naturæ ſeu vitæ, illa videlicet, ſine quibus conſervari non poteſt vita noſtra, & aliorum quorum cura nobis incumbit. 2. Alia ſunt neceſſaria ſtatui, ſine quibus non poteſt quis convenienter vivere ſecundum conditionem & ſtatum præſentem propriæ perſonæ, vel aliarum quarum cura ei incumbit; & hæc iterum duplicia ſunt: quædam enim ſunt neceſſaria ad ſtatum ſimpliciter, ea nimirum ſine quibus aliquis ſuo ſtatu excideret: quædam dumtaxat ad ſtatus decentiam modeſtiæ chriſtianæ conſentaneam. 3. Alia non ſunt neceſſaria, ſed ſuperflua vel vitæ, vel ſtatui, vel utrique.

Nota. 3. Neceſſarium ſtatui completur bona, quæ requiruntur ad ſuſtentanda onera familiæ, ad alendos famulos, ad filios educandos, & in ſtatu honeſto juxta ſuam conditionem collocandos, filias dotandas, ad honeſtas dotationes, moderata cum amicis convivia, hoſpitalitatem; item ad illum ſtatum ſervandum in quolibet caſu calamitoſo probabiliter eventuro, ut ſunt morbi, bellum, ſterilitas, &c. Dico, *probabiliter*: nam non debet attendi ad omnes caſus qui poſſunt contingere in futuro: *hoc enim*

Ant. Th. Moral. P. I.

*effet de de craſtino cogitare, quod Dominus prohibet, Matth. 6. ſed debet dijudicari ſuperfluum & neceſſarium ſecundum ea quæ probabiliter & ut in pluribus occurrunt, ait S. Thom. quæſt. 32. artic. 5. ad 3. Quare multi habent ſuperflua. Multa ſuperflua habemus, ſi non niſi neceſſaria teneamus; nam ſi inania quæramus, nihil ſufficit. Fratres, quærite quod ſufficit operi Dei, non quod ſufficit cupiditati veſtræ, ait S. Auguſtin. in Pſalm. 147. Hinc Innocentiis XI. damnavit hanc propoſitionem: *Vix in ſecularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui: & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.**

Nota. 4. De neceſſariis vitæ non eſt obligatio faciendi eleemoſynam: quia ſuam ſuorumque vitam quiſque poteſt, & ordinariè debet alienæ vitæ præferre, ut exigit ordo charitatis. Excipe, niſi perſona indigens ſit neceſſaria bono communi, quod ſemper proprio anteponendum eſt.

Reſp. 1. Extat præceptum divinum naturale ac poſitivum dandi eleemoſynam, obligans ſub mortali. Conſtat. 1. Ex Matth. 25. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Eſurivi enim, & non dediftis mihi manducare, &c.* Ubi damnantur, qui eleemoſynam omiſſere. Et, 1. Joann. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?*

2. Quia Lex divina charitatis graviter obligat quemque ad proximum diligendum ſicut ſeipſum, ideoque ad illi indigenti opitulandum: nam amare proximum eſt ei bonum velle, & facere quantum poſſumus, quando

K k

ille

ille nostra ope eget. *Ad dilectionem proximi pertinet, ut proximo non solum velimus bonum, sed etiam operemur, secundum illud. 1. Joann. 3. Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Ad hoc autem quod velimus & operemur bonum alicujus, requiritur quod ejus necessitati subveniamus; quod fit per eleemosynarum largitionem: & ideo eleemosynarum largitio est in precepto. S. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 5.*

Hoc præceptum extenditur ad quælibet opera misericordiæ, & subsidia tum corporalia, tum spiritualia, quibus proximus indiget, cum fundetur in charitate, qua tenemur diligere proximum sicut nos ipsos, & ei facere quod nobis fieri rationabiliter vellemus. Et verò si tenemur subvenire proximo in necessitate corporali: multò magis etiam tenemur in necessitate spirituali; nam longè potior cura habenda est salutis animæ, quàm vitæ corporalis, quæ propter illam amittenda est, cum salus animæ consistat in consecutione perfectæ ac æternæ felicitatis, & in evitacione infelicitatis æternæ. Quare quidquid dicetur de eleemosyna corporali, idem cum proportionem applicari debet spirituali. Præterea Lex charitatis in proximum obligat ad amandum hominem, qui cum constet corpore & anima, potest secundum utrumque ope nostra indigere; & sic obligat ad subveniendum proximo in ejus corporalibus & spiritualibus necessitatibus. Ita S. Augustinus, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 27. ubi ait: *Homo igitur ut homini apparet, animarationali est mortali atque terreno utens corpore.*

Partim ergo corpori; partim verò animæ hominis benefacit qui hominem diligit.

Triplex autem est necessitas spiritualis, scilicet extrema, cum proximus sine nostra ope non potest sibi necessaria ad salutem providere; gravis, cum potest quidem sine nostra ope sibi talia providere, sed non sine magna difficultate, vel incurrit gravissimum periculum peccandi ob paupertatem, ignorantiam vincibilem, pravam consuetudinem, vel occasionem valde allicientem ad malum; & communis, cui potest ipse providere sine magna difficultate.

Resp. 2. Quilibet in extrema necessitate proximi tenetur sub mortali ei subvenire non solum de superfluis statui, sed etiam de necessariis ad status decentiam. Est communis & certa sententia, inquit Platellius. Quia charitas ordinata exigit, ut vitam proximi plus diligamus quàm decentiam status nostri, & huic illam præferamus: ac proinde, ut jacturam decentiæ status patiamur pro vita proximi servanda. Imò tunc etiam adjuvandus est proximus ex bonis quodam modo ad integritatem status necessariis. Ita Suarez, Valentia, Sanchez, & alii multi. Nam juxta ordinem charitatis vita Proximi præferenda est cuidam integritati status proprii. Et verò amissio integritatis status non reddit hominem miserum, & nemo prudens ad hanc amissionem avertendam exponet se morali periculo mortis; imò hanc amissionem quilibet facile patietur ad servandam suam vitam.

Hinc teneris sub mortali, proximo in tali necessitate subvenire cum dispen-

spendio bonorum etiam gravi, inquit Toletus; & ob hanc causam detrahere de status tui splendore, ornatu, integritate, famulorum numero, & aliis sumptibus.

Resp. 3. In gravi necessitate proximi quisque sub mortali tenetur ei subvenire de bonis statui superfluis. *Est communis certa sententia.* Prob. Quia 1. hæc verba Christi: *Esurivi & non dedistis mihi manducare, sitivi, &c.* important præceptum eleemosynæ in necessitate non extrema, sed frequenti, quam indicant fames, sitis, &c. Et Christus ibi insinuat multos damnatum iri ob eleemosynam egentibus denegatam, ideoque indicat præceptum subveniendi proximo in frequenti & satis ordinaria necessitate. Idem significant hæc verba, Luc. 3. *Qui habet duas tunicas, det non habenti; & qui habet escas, similiter faciat.* 2. Ex SS. Patribus. Pro omnibus sint S. Ambrosii lib. 1. Offic. cap. 3. *Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum fame laborare, erumnam perpeti, præsertim si mendicare erubescat, & non adjuves, &c.* Et, S. Augustin. tract. 5. in 1. epistol. Joann. *Esurit frater tuus, in necessitate positus est, à creditore angustatur: non habet ipse, habes tu . . . Quid ad me pertinet, forte dicis? Ego daturus sum pecuniam meam, ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet.* 3. Quia juxta omnes, quisque tenetur ex charitate proximum gravi malo liberare, cum potest sine suo gravi incommodo: nam quisque debet amare proximum sicut seipsum, & ei facere quod sibi fieri rationabiliter vellet. Non est

autem grave incommodum dare superflua. 4. Nolle succurrere amico in gravi, sed solum in extrema necessitate, est per se dissolutivum amicitiae. Ergo non subvenire gravi necessitati proximi est contra charitatem proximi, & Dei, cui fit & denegatur id quod fit vel denegatur pauperi, juxta illud, Matth. 25. *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis: quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.*

Imò in gravi necessitate proximi quisque tenetur ei subvenire de bonis ad integram status decentiam aliquantulum necessariis. *Ira Suarez, Valencia, & alii communius.* Prob. tum ex 1. Joann. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Non dicit substantiam omnino superflua, sed absolute substantiam; nec dicit necessitatem extremam, sed necessitatem simpliciter.* Tum quia quilibet tenetur amare proximum sicut se ipsum opere & veritate; ideoque illi facere quod sibi rationabiliter vellet fieri in pari necessitate, ut jubet Christus, Matth. 7. At quisque rationabiliter vellet malo valde gravi liberari cum aliquo incommodo alterius longè minori, qualis est diminutio aliqua decentiæ status, ut si quis de splendore convenienti, de ornatu vestium, de lautitia mensæ, de suppellectili aliquid etiam notabile detrahit. Nam *talis decentia non consistit in aliquo indivisibili: quia multis additis homo non excedit status sui conditionem: multis etiam subtractis conditio sui status decenter conservatur.* Sta-

tur in hoc prudentiæ arbitrio & discretioni, quæ docet de omnibus, ait S. Thom. in 4. dist. 15. quæst. 2. artic. 4. Et verò nolle pati aliquod incommodum, ad liberandum tam gravi malo proximum, non est illum amare sicut seipsum.

Porrò S. Thom. sub necessitate urgenti, gravem etiam comprehendit.

Hoc à fortiori intelligi debet de necessitate gravi spirituali, videlicet, cum proximus non potest sine magna difficultate salutem consequi, vitare peccatum & periculum peccandi, nisi ei subveniatur ex bonis illis, vel sustentatio suppeditetur sacerdotibus, qui illos in spiritualibus adjuvent: nam tunc charitas obligat ut cum aliquo damno temporali subvenias. *Qui diligit proximum, agit quantum potest ut salvus corpore salvusque animo sit: sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est*, ait S. August. lib. 1. de morib. Eccles. cap. 28.

Hinc peccant mortaliter divites, qui tempore caritatis annonæ nihil de status sui splendore, ornatu, & mensæ lautitia detrahunt, & sinunt pauperes inedia confici; vel qui in dubio de necessitate extrema aut gravi proximi, debitam diligentiam non adhibent ad veritatem indagandam: nam exponunt se periculo violandi præceptum charitatis non subveniendo proximo in necessitate.

Resp. 4. Est gravis obligatio facienti eleemosynam de superfluis vitæ & statui, etiam in communi pauperum necessitate. Ita communiter. *Prob.* Quia. 1. Scriptura præceptum eleemosynæ non restringit ad extremam

& gravem necessitatem: immo hæc Christi verba, *Esurivi, sitivi, &c.* important communem etiam necessitatem, quam patiuntur communiter pauperes: esuries enim & sitis communibus pauperibus convenit. Idem significant ista. 1. ad Timoth. 6. *Divitibus hujus sæculi præcipe facile tribuere, communicare, &c.* Ideoque non expectare extremam vel gravem necessitatem ad tribuendum. Pondera has voces *præcipe & facile*. 2. Patres docent simpliciter superflua divitum esse pauperum, tanquam eis debita ex mandato Dei. S. Ambros. lib. de Nabuthe cap. 12. *Non de tuo largiris pauperi, sed de suo redditis. Quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas. Omnium est terra, non divitum . . . debitum igitur redditis, non largiris indebitum.* S. Hieronym. Epistol. ad Hedib. *Si plus habes quam tibi ad victum vestitumque necesse est, illud eroga, & in illo debitricem esse te noveris.* S. Augustin. in Psalm. 147. *Superflua divitum, necessaria sunt pauperum. Res alienæ possidentur, cum superflua possidentur.* S. Gregor. lib. 3. pastor. cap. 22. *Cum qualibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: justitiæ debitum potius solvimus quam misericordiæ opus implemus.* Idem docent SS. Basil. Chrysostom. & S. Thom. 2. 2. quæst. 87. artic. 1. ad 4. ibi; *Dominus non solum decimam partem, sed etiam omnia superflua pauperibus jubet exhiberi, juxta illud, Luc. 11. Quod superest, date eleemosynam.* Quare et si divites sint superfluatorum Domini respectivè ad alios homines, non tamen respectivè ad Deum: cujus sunt dispensatores, & qui illis hæc bona dedit, ut ea in

pau-

pauperes impenderent. Nam juxta SS. Patres laudatos superflua impendi debent in pauperes non solum ex charitate erga proximum, sed etiam ex justitia erga Deum, qui ea bona in hunc dumtaxat finem dedit. 3. Unusquisque tenetur diligere proximum sicut seipsum, & illi facere quod sibi rationabiliter vellet fieri. Matth. 7. At vellemus rationabiliter nobis succurri in necessitate communi ex bonis superfluis alterius. 5. Alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem, imò & extremam. Item grave detrimentum inferretur Reip. relinquendo ei totum onus alendi pauperes.

Hinc peccat mortaliter, qui ex superfluis nullatenus aut non sufficienter subvenit necessitatibus etiam communibus pauperum. Nec excusantur divites, qui solum post mortem volunt relinquere bona pauperibus: quia ante mortem urgent præceptum eleemosynæ, & interim proximus patitur miseriam.

Nec dic divitem posse reservare superflua ad se evehendum in altiore statum, ad quem actus est. Nam non potest, nisi satisfecerit debito charitatis, & subvenerit occurrentibus pauperum necessitatibus.

Resp. 5. Tanta eleemosyna danda est, quanta sufficit ad levandam proximi necessitatem, ut patet ex ratione & fine præcepti eleemosynæ, & quidem ab uno & eodem, si possit, & alii non possint aut nolint dare.

Præterea observanda sunt sequentia.

1. Eadem est obligatio præstandi gratis operam quamlibet quia indiget

pauper, v. gr. opificium, laborem, auxilium, patrocinium, &c. quia eadem est ratio ac de pecunia vel alimentis subministrandis. S. Thom. 2. 2. quæst. 71. art. 1.

2. Si alius adsit, qui succurrat, non obligaris: nam tunc pauper non indiget ope tua. At si alii, etsi ditiores te, non subveniant, tu teneris: nam tunc pauper indiget tuo subsidio, perinde ac si tu unus posses opitulari. Nec requiritur evidentia omnimoda necessitatis proximi: sed sufficit, quòd eam possis prudenter judicare adesse, nec certò scias alium ei subventurum.

3. Prælati, Parochi, & superiores tenentur ratione officii inquirere necessitates corporales & spirituales suorum subditorum: quia illorum curam ex officio genere debent, & erga illos parentum vicibus funguntur. Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est . . . . pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, ait Conc. Trident. sess. 23. cap. 1. Alii verò non tenentur inquirere: Non tenetur homo per mundum quarere indigentes, quibus subveniat, sed eis qui sibi occurrunt, (vel quos aliunde novit) misericordie opus impendat, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 71. art. 1.

Quæst. III. An præcepto eleemosynæ satisfiat per mutuum, venditionem, vel alium contractum onerosum?

Resp. 1. Si proximus sit tantum pauper secundum quid, hoc est, si hic & nunc careat necessariis, sed habeat alibi bona, vel spem certam ac proximam habendi ex fundo, agro, suc-

successione, vel ex industria propria, &c. satisfit ei mutuando, non numerata pecunia vendendo, &c. id quo indiget. Quia talis non est absolute ac simpliciter pauper & egens, cum indigeat solum pro definito aliquo loco & tempore; nec indiget ipsa re ut gratis danda, sed solum mutatione rei. Ergo non teneor ei dare absolute & simpliciter. Sic charitas sufficienter exercetur erga peregrinum hic versantem, dando ei unde necessitati subveniat, cum onere restituendi cum erit in patria, ubi bona multa habet. Sic sufficit mutuari frumentum agricolæ nunc egenti, sed uberrimam messem expectanti.

Resp. 2. Si proximus sit absolute pauper, ita ut nullibi bona habeat, nec spem proximam ac certam habendi; tunc est obligatio ei dandi necessaria gratis & absque onere restituendi. Ita Azor, Valentia, Sanchez, & alii multi. Prob. 1. Ex Luc. 14. *Cum facis convivium, voca pauperes; & beatus eris quia non habent retribuere tibi.* Et, ex cap. 10. ubi Samaritanus in exemplum debite charitatis adductus, gratis opitulatur. 2. Quia nomine eleemosynæ Scriptura & Patres intelligunt liberalem & absolutam donationem factam pauperi; & hanc significat verbum *do*, simpliciter & absolute prolatum. Enim verò vendere, locare, mutare non est eleemosynam facere: alioquin cum divites pauperibus vendunt, dicerentur eis eleemosynam facere. 3. Patres suprâ citati docent bona superflua divitum deberi pauperibus. 4. Charitas exigit, ut proximo absolute & simpliciter egenti subveniamus

modo consentaneo charitati, quæ non quærit quæ sua sunt; & ejus miseriam absolutam levemus absolute ac sine ullo onere & gravamine.

Quæst. IV. Ex quibus bonis facienda est eleemosyna?

Resp. Ex solis bonis propriis, quorum libera administratio habeatur, non ex alienis sine consensu Domini. *Est communis, & certa sententia.* Quia nemo potest donare id quod suum non est, vel cujus alienatio ei prohibita est; nisi careat propriis, & Proximus in necessitate extrema versetur, in qua omnia sunt communia quoad usum. Alioquin fit injuria Domino, vel administratori. *Honora Dominum de tua substantia.* Prov. 3. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum . . . Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* Eccli. 34. *Dicit tibi Deus: Jussi ut dares, sed non de alieno. Si habes, da de tuo, si non habes quod des de tuo, melius nulli dabis, quam alteros spoliabis.* S. August. *serm. 178. aliàs 19.*

Hinc extra necessitatem extremam, 1. Famuli & ancillæ non possunt ex rebus dominorum, nec filii ex parentum bonis eleemosynas facere, sine eorum consensu expresso vel tacito, aut prudenter præsumpto; cum non sint Domini bonorum illorum. 2. Religiosus non beneficiatus, nec ullam habens administrationem, cui annexa sit potestas faciendi eleemosynam, nullam potest largiri sine licentia Superioris expressa, vel tacita, qualem censetur habere iter faciens, aut in studiis versans extra Monasterium, ex pecu-

CAPUT V.

De Correctione fraterna.

pecuniis ei datis, vel (ut ait S. Thom.) probabiliter *presumpta*. Quod si habeat beneficium cum plena administratione, non indiget ad hoc licentia Prælati, quia potestas, imò & obligatio erogandi eleemosynas ex bonis sui beneficii est annexa suo muneri. 3. Uxor non potest de bonis communibus & fructibus dotalibus facere eleemosynas extraordinarias sine consensu mariti, ad quem pertinet illorum administratio. Potest tamen eo invito vulgares & modicas spectata facultate facere, quales solent feminae ejusdem conditionis & facultatis, saltem nisi vir sufficientes largiatur; quia id censetur pertinere ad debitam uxoris sustentationem, quam præstare vir tenetur, nec circa eas est rationabiliter invitus. Tutores verò & curatores possunt juxta multos, facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant: quia pertinet ad rectam bonorum administrationem, ut aliquid ex eis erogetur in eleemosynam, & hoc cedit in bonum pupilli & minoris, qui consentire debent. Item minor & pupillus possunt facere eas, quas alii ejusdem conditionis & facultatis facere solent, saltem si tutor aut curator nullas ex eorum bonis faciant: quia tutor vel curator consentire debet; & in hoc differunt à filiis familias, quod habeant dominium bonorum; non tamen majores facere possunt, cum non habeant liberam bonorum suorum administrationem.

Nota. Correctio seu correptio fraterna est admonitio, qua quis Proximum ex charitate conatur revocare à peccato. Hinc differt, 1. A correptione judiciali, quæ fit auctoritate publica; & ad castigationem delinquentis ob bonum commune potius ordinatur, quàm ad ejus emendationem, estque actus justitiæ vindicativæ. 2. A paterna, qua superiori cum auctoritate absque forma judicii corripit delinquentem, ad eum emendandum, & ad tollendum scandalum: nam hæc supponit specialem ad id auctoritatem in faciente: nec solum ad bonum delinquentis, sed etiam ad bonum commune ordinatur.

Quæst. I. *An extat præceptum correctionis fraterne, & quos ac quando obligat?*

Resp. 1. Extat tale præceptum. *Constat.* 1. Ex Eccli. 19. *Corripe proximum, ne forte iteret.* Et, 2. ad Thess. 3. *Corripe ut fratrem.* Et, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Quod de omni peccato intelligendum est; ibi enim species ponitur pro genere: nam ratio cur Christus præcipit corrigere peccantem contra nos, est quia vitam animæ peccando perdidit, ut docet S. August. & patet ex his verbis: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Imò multi Patres per *to in te intelligunt coram te*, 2. Ex cap. 13. *de judic. &c. Facientis*, dist. 86. & ex Patrum ac Docto-

Doctorum consensu. 3. Quia Lex charitatis obligat ad subveniendum miseriæ proximi, præsertim gravi. Maxima autem miseria est peccatum, & proximus est in necessitate spirituali saltem aliquali, ob quam indiget correctione, quatenus sine ea peccatum vitare aut ab eo resurgere non potest nisi difficulter, ob peccati nempe illecebras & determinationem pravæ suæ voluntatis, vel ob ignorantiam aut inadvertentiam vincibilem. Unde correctio fraterna est moraliter necessaria; quod sufficit, ut sit in præcepto, quando fructus ex ea speratur.

Resp. 2. Hoc præceptum obligat sub mortali ad corrigendum proximum de quavis culpa mortali non emendata, quæ est gravissimum malum: nam materia gravis est.

Secundum Cajet. Valent. Layman, & alios, obligat etiam per se loquendo ad eum corripiendum de veniali. Nam charitas exigit, ut quodvis proximi malum, quantumvis in suo genere exiguum, impediamus vel tollamus, saltem cum facillimè & sine ullo incommodo nostro possumus: sicut obligat ut nullum malum quantumvis leve ei inferamus. Sed hæc obligatio est solum sub veniali, ob parvitatem materiæ; nisi sit periculum morale ne ex venialibus sequatur mortale, vel grave scandalum, vel magnum damnum spirituale Ordini Religioso. Quare ex consensu Doctorum, Superiores Religiosorum tenentur sub mortali impedire & corrigere culpas veniales, per quas notabiliter læditur Religiosæ disciplinæ vigor: quia notabilis jactura discipli-

næ, etiam per defectus leves, est grave malum Religionis, quod Superior tenetur ex officio avertere & tollere.

Dixi, *per se loquendo*; nam sæpe non est obligatio respectu venialis, eo quod sapius talis correctio potius obesset quam prodesset; præsertim secularibus: nisi fiat erga aliquem perfectionis suæ studiosum, aut valde familiarem, aut ab eo qui ratione officii peculiarem curam gerere debet proximi,

Resp. 3. Hoc præceptum obligat omnes & singulos, etiam æquales, inferiores, laicos, peccatores, quando utiliter corripere possunt sine suo gravi damno. Ita communiter, cum S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 4. *Prob. 1.* Ex, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Quod dirigitur ad eum omnem, qui proximi peccatum novit. Et, ex Eccl. 17. *Mandavit unicuique de proximo suo, adjuvando scilicet in omnibus necessitatibus tum corporalibus, tum maximè spiritualibus.* 2. Ex can. *Tum. 24. qu. 3. Tam Sacerdotes quàm reliqui Fideles omnes summam curam habere debent de his qui pereunt: quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur.* Et, ex cap. 12. de hæret. ubi Innocentius III. ait: *Cum aliud sit fratrem peccantem occultè corripere, quod quisque tenetur efficere secundum regulam evangelicam.* 3. Quia hæc obligatio oritur ex charitate & misericordia, quæ sicut ad eleemosynam corporalem, sic etiam ad spiritualement obligat omnes qui possunt illam facere. Unde etiam subdi-

subditus tenetur corrigere superiores: nam præceptum correptionis fraternæ obligat ad subveniendum per correptionem omni proximo in miseria spirituali constituto; nec ad hoc requiritur jurisdictio, sed sufficit conjunctio charitatis, quæ, cæteris paribus, debet esse major erga superiores, qui etiam sæpe magis indigent, cum in majoribus obligationibus & periculis versentur, ut notat Suarez. Debent tamen corrigi seorsim, & magis obsecrando, quam arguendo, juxta illud, 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem: nisi ex ejus peccato periculum gravis scandali vel Fidei immineret; tunc enim publicè corripendus esset superior ad tollendum scandalum.*

Porro superiores, ut parentes, Domini, pastores, prælati, ad corrigendos subditos magis obligantur tum ex charitate, nam charitatis ordo id postulat, & sunt magis idonei; tum etiam ex justitia, ratione officii, unde illud, 1. ad Timoth. 5. *Si quis suorum . . . curam non habet, est infideli deterior.* Hinc eorum obligatio ad plures actus se extendit: nam tenentur de eorum peccatis inquirere, ut illa corrigant, & eorum bonum spirituale promovere quantum possunt. Debent enim ipsi pervigilare, quasi rationem pro animabus eorum reddituri, ex Hebr. 13. Imò debent punire suos subditos etiam si nulla sit spes emendationis, ut scandalum tollatur, & alii deterreantur, & sic bono communi provideatur.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 4. Ut hoc præceptum obliget, ex communi sententia, requiruntur sequentia.

1. Ut proximus prudenter judicetur peccasse, vel esse in proximo periculo peccandi; alioqui temeraria esset correctio vel monitio: at nullus actus temerarius præceptus est. Porro nemo inquirere tenetur nisi superior. Sed ut superior teneatur inquirere, sufficit suspicio, vel dubia cognitio. *Ita communiter.* Quia cum teneatur ex officio vigilare super gregem suum, etiam tenetur occurrere malis dubiis.

2. Ut sit periculum ne relabatur, vel permaneat in peccato, & ut putetur non aliter facile emendandus: alioquin non esset indigentia spiritualis, ideoque nec locus eleemosynæ spirituali. Præceptum autem subveniendi proximo non obligat, nisi in ejus necessitate seu indigentia.

3. Ut sit probabilis spes emendationis, ex Prov. 9. *Noli arguere derisorem.* Nam desperato fine nemo tenetur ad medium inutile; & correctio non est præcepta, nisi prout conducit ad emendationem proximi, quæ est ejus finis intrinsecus. Et verò tunc correctio esset imprudens: nemo autem obligari potest ad actum imprudentem. Ita S. Tom. 2. 2. quæst. 33. art. 6. ibi. *Duplex est correctio delinquentis. Una quidem pertinet ad prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactivam. Et talis correctio non est dimittenda, propterurbationem ejus qui corripitur: tum quia si propria sponte emendari non velit, cogendus est per pœnas, ut peccare desistat; tum etiam quia*

si incorrigibilis sit, per hoc providetur bono communi, dum servatur ordo iustitiae, & unius exemplo alii deterrentur . . . . . Alia est correctio fraterna, cuius finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem admonitionem: & ideo ubi probabiliter aestimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, sed ad peiora labatur, est ab huiusmodi correctione desistendum: quia ea, quae sunt ad finem, debent regulari secundum id, quod exigit ratio finis.

Excipe, nisi redargutio necessaria vel utilis sit ad honorem Dei vel famae proximi consulendum, aut scandalum aliorum impediendum; ut cum quis blasphemias vel errores profert, aut detrahit proximo. Tum enim fieri debet correctio, etiam si nulla sit spes emendationis delinquentis; ne tacendo videaris approbare malum, & quia teneris injuriam Dei & grave malum proximi impedire cum potes. At tunc non erit strictè correctio fraterna peccantis, sed alius actus charitatis Deo vel alteri proximo debitus.

Porro non est omittenda correctio propter aliquam tristitiam delinquentis, vel etiam iram cum aliqua levi culpa, si tandem speretur emendatio. Quia haec per accidens sequuntur, & ad impediendum majus malum permitti possunt. Item correctio fieri debet, si decursu temporis, licet non statim, fructus speretur. Ita S. August. Epist. 210. alias 87.

4. Ut non adsit alter magis idoneus, vel dignitate aut aetate superior, qui commodius possit & velit corrigere: nam tunc peccans non indiget tua correctione. Quod si ille tertius aptior nolit, teneris perinde

ac si tu unus esses qui posses corrigere: nam tunc tua correctione peccans indiget.

5. Ut opportuno tempore fiat, quando scilicet fructus probabiliter sperari potest: nam alioqui non proderet, sed potius obesset. Præterea, ut ait S. Thom. q. 33. art. 2. *Actus virtutum non quolibet modo fieri debent, sed observatis debitis circumstantiis, quae requiruntur ad hoc, quod sit actus virtuosus, ut scilicet fiat ubi debet, & quando debet, & secundum quod debet.* Quare non semper facienda est statim atque peccatum cognitum est.

Sed quid si dubitetur, sit ne profutura correctio?

Resp. Si de fructu dubites, & simul certo scias obfuturam non esse, teneris corrigere. Quia sicut in morbo corporali, ita & in spirituali remedium quod non est obfuturum, adhiberi debet in dubio an sit profuturum, si nullum certius adsit: & quia adest materia correctionis, & fieri potest ut obtineatur ejus finis. Si verò dubites non modo sit ne profutura correctio, sed etiam num sit nocitura, eam omittere debes: quia cum correctio ad emendationem ordinetur, fieri non debet, cum aequè imminet peccatum proximi ac ejus emendatio. Excipe, nisi alioqui moriturus esset in mortali: nam tunc, etiam in dubio de peccato mortali, ipse admonendus esset, ne proximus damnetur in aeternum.

Quaest. II. An corripiendus est, qui peccat ex ignorantia?

Resp. Corrigendus est, & docendus, 1. Si ignorantia sit culpabilis: quia est

in gravi miseria spirituali, cum hæc ignorantia sit peccatum, nec excuset à peccato. 2. Si malè agat ex ignorantia invincibili juris naturalis, vel etiam positivi humani, quando fructus speratur. Quia talis ignorantia est magnum quoddam proximi malum ac miseria, & varia incommoda afferre potest, ut scandalum, habitum pravum, &c. imò & periculum postea peccandi formaliter: nam sæpe contingit ignorantiam fieri vincibilem ex invincibili, ideoque non amplius excusare à culpa. Præterea id exigit studium ac reverentia Legis, cujus violatio faciliè impediri potest. Et multò magis, si ex illa ignorantia oriatur scandalum, vel irreverentia Dei aut religionis, aut damnum tertii; ut si quis rem alienam bona fide retineret. 3. Si sit invincibilis ignorantia medii necessarij ad salutem: quia talis ignorantia conjuncta est cum evidenti periculo damnationis.

Quæst. III. *Quis ordo correctionis fratris servandus est?*

Resp. Per se loquendo servari debet, secundum omnes, ordo à Christo præscriptus, scilicet ut proximus corripiatur primùm secreto, deinde coram uno aut duobus aliis, si secreta monitio non profuerit: tum verò res ad Prælatum Ecclesiæ seu superiorem deferatur, Matth. 18. *Corripe eum inter te & ipsum solum . . . . Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos . . . . Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Quia hic ordo est præcepti tum positivi; nam hæc verba *Adhibe, dic*, tam præceptum sonant, quàm illud *Corripe*; & Christus eo-

dem tenore verborum substantiam præcepti & ordinem in ejus executione servandum statuit: tum etiam naturalis; nam Lex naturalis præcipit ut proximum corrigamus sine detrimento illius famæ, si fieri possit; vel certè cum minimo quod sufficiat ad correctionem, si sine aliquo fieri nequeat correctio. Neque enim licet proximi famam lædere sine necessitate. Igitur si sufficit secreta monitio, non licet adhibere testes; si unus testis sufficit, non licet adhibere plures: si testes non sufficiunt, deferendum est peccatum ad superiorem, qui pro sua autoritate compescere poterit peccatum; quod neque tu, neque testes coercere potuistis.

Dixi, *per se loquendo*. Nam cum præceptum hoc sit affirmativum, non obligat pro omni tempore, sed quando charitas & recta ratio dicat. Unde hi casus ab omnibus excipiuntur, in quibus peccatum proximi statim deferendum est superiori.

1. Quando peccatum proximi est ita publicum, ut non censeatur infamari per denuntiationem factam immediatè superiori. Nam tunc cessat ratio servandi famam; & tunc non solum emendatio fratris, sed etiam reparatio scandali per punitionem procuranda est. Ita S. Thom. in 4. dist. 19. quæst. 2. art. 3. ad 2. addens; *Si autem nondum in publicum devenit, sed est in via deveniendi, tunc etiam denunciandum est, ut scandalo futuro occurratur.*

2. Quando peccatum, etsi occultum, cedit in damnum comunitatis, ut proditio, hæresis quæ ut cancer serpit, falsificatio monetæ, veneficium, &c. &

non constat impeditum iri per secretam monitionem, ita S. Thom. 2. 2. quæst. 33. art. 7. Nam bonum commune præferendum est privato, & illi sufficienter providendum, etiam cum infamia nocentis. Item si peccatum cedat in grave damnum tertii privati; ut si quis furtum grave vel necem alterius machinetur, ad turpia sollicitet, &c. nisi constet hoc malum impeditum iri per secretam monitionem, ex cap. 4. de furt. Quia secundum ordinem charitatis præferri debet innocens nocenti voluntariè lædenti. *Quædam peccata occulta sunt, quæ sunt in nocumentum proximorum, vel corporale vel spirituale . . . . .* & quia ille qui sic occultè peccat, non solum in se peccat, sed etiam in alios; oportet statim procedere ad denuntiationem, ut huiusmodi nocumentum impediat; nisi forte aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire. S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7.

3. Quando prudenter judicatur non profutura tua monitio, nec aliorum inferiorum. Nam tunc duo priores actus essent inutiles, & proximus tunc eget correptione superioris ut patris, cui tunc revelatur ut singulari personæ, quæ tenet locum testis idonei, & quæ magis potest prodesse quam alii. S. Thom. q. 33. art. 8. ad 4. & charitas exigit ut bonum spirituale præferatur famæ.

4. Si alter satisfactionem tibi debitam deneget, tunc potes illam petere à superiore: quia jure tuo uteris.

5. Quando proximus cessit jus quod habet, ne defectus & peccata denuncientur superiori, non præmissa monitione secreta, ut fit in nostra Socie-

tate. Nam quisque potest juri ac favori suo renunciare, cap. 6. de privil. nisi id vergat in aliorum damnum. Ordo autem correptionis fraternæ in peccantis favorem constitutus est, & fundatur in jure famæ, cujus quisque Dominus est. Porro non licet delictum grave subditi perfectè emendatum sine relapsus periculo deferre superiori: quia sine causa subditus apud superiorem infamaretur.

Ex dictis sequitur eum peccare mortaliter, 1. Qui ex timore ne proximus offendatur, & ne ipse inde aliquod leve damnum patiatur, omittit in re gravi correctionem, quam putat profuturam. 2. Qui sine justa causa non servat ordinem à Christo præscriptum. 3. Qui corripit vel denunciât non ex charitate, ut proximus emendetur, sed ex odio gravi, ut confundatur ac deprimatur.

CAPUT VI.

De Peccatis charitati specialiter oppositis.

NOta. Licet omnia peccata charitati generaliter adversentur, & ideo quodvis mortale ejus habitum destruat; sunt tamen quæ illi specialiter opponuntur, & directè pugnant contra ejus actus. Qualia sunt odium, acedia invidia, discordia, contentio, schisma, rixa, seditio, bellum, scandalum: quæ sunt mortalia ex genere suo, cum directè ac specialiter opponantur charitati, & excludant à regno Dei, ad Gal. 5.

§. I.

De Odio Dei & proximi.

Quæst. I. Quid est Odium?

Resp. I.

Resp. 1. Odium est aversio objecti. Duplex est, unum inimicitiae, quo alicui personae ex ejus displicentia volumus malum, quatenus ejus malum est; alterum abominationis, quo rem vel personam averfamur ut malam praecise, vel ut malam nobis aut aliis.

Quaest. II. Quale peccatum est odium Dei?

Resp. Omne odium inimicitiae erga Deum est peccatum omnium gravissimum: quia per se immediate, directe & formaliter avertit à Deo: & opponitur directe actui charitatis Dei, qui est actus omnium praestantissimus, & ejus habitui. Nam ex Aristotele, illud est pessimum, quod optimo est contrarium. Item omne odium abominationis erga Deum est intrinsece malum & mortale: quia est graviter injuriosum Deo, quasi in eum cadere possit aliqua malitia, vel defectus seu ratio, ob quam aversione dignus sit, cum tamen Deus sit essentialiter in omni ratione infinite bonus & perfectus.

Hinc gravissimum scelus est optare, ut Deus non sit, ut careat aliqua perfectione, v. gr. scientia, justitia, omnipotentia, &c. aut de illa dolere. Item gaudere de offensa Dei ut tali, &c.

Quaest. III. Quale peccatum est Odium proximi?

Resp. Odium inimicitiae erga proximum est peccatum mortale ex genere suo. Nam directe opponitur charitati proximi, & graviter prohibetur praecepto diligendi proximum, ex 1. Joann. 3. *Qui non diligit, manet in morte.*

Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: & scitis quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semet ipso manentem. Potest tamen esse veniale ex levitate materiae, ut si ex levi displicentia personae leve malum optetur. Aliud est de odio Dei, quod semper est mortale, nec admittit levitatem materiae, cum vel levissimum malum Deo optare sit Deo graviter injuriosum, quasi in eo reperiatur aliqua ratio aversionis.

Odium verò abominationis erga proximum, si sine justa causa & inordinate concipiatur, est culpa gravis vel levis pro gravitate vel levitate materiae. Interdum tamen culpa vacat, & est laudabile, dum scilicet non adversatur charitati, sed procedit ex amore benevolentiae erga Deum, vel eum quem sic averfamur, aut alterum proximum, servato ordine debito charitatis: ut cum quis averfatur peccatorem, non qua homo est, sed qua peccator est, seu quod peccator sit, in eo averfando ejus peccatum ut ejus malum est, juxta illud, Prov. 29. *Abominantur justi virum impium.* Nam sic odisse nil aliud est quam odisse peccatum in ipso; & tale odium conjunctum est cum charitate, qua eidem volumus salutem & ejus media, ac alia bona quibus indiget.

Quaest. IV. An semper est peccatum optare malum proximo, vel de eo gaudere?

Resp. 1. Nunquam licet optare & imprecari malum proximo, quatenus ejus malum est, vel gaudere de ejus malo ut tali, vel dolere de ejus bono ut ejus bonum est. *Ita omnes.* Quia haec sunt actus odii & inimicitiae, &

repugnant charitati; ideóque sunt mortalia ex genere suo, nec possunt esse venialia, nisi ob defectum sufficientis advertentiæ, vel ob levitatem mali optati.

Item non licet optare etiam inefficaciter malum proximi quamvis non ut malum illius, aut gaudere de eo etsi inculpatè advenienti, vel dolere de ejus bono, quamvis non ex displicentia personæ, sed præcisè propter bonum minus nostrum, vel alterius proximi. Quia hi actus repugnant debito ordini charitatis, ex qua tenemur bonum proximi majus & altioris ordinis præferre nostro minori & inferioris ordinis. Idque constat ex his propositionibus ab Innocentio XI. damnatis 13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, vel de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare: non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. 14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimium ei obventura est pinguis hereditas. 15. Licitum est filio gaudere de parricidio à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

Resp. 2. Ex S. Thom. in 3. dist. 30. art. 1. ad 4. Quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se, quàm alium, & propinquos quàm extraneos, & amicos quàm inimicos, & bonum commune multorum quàm bonum privatum unius; potest aliquis salva charitate optare malum temporale alicui, & gaudere si contingit, non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus

tenetur diligere, vel communitatis aut Ecclesiæ. Similiter de malo temporali ejus, secundum quod per malum pænæ impeditur frequenter malum culpæ ejus.

Igitur, 1. Licet desiderare affectu inefficaci aliquod malum temporale alteri, verbi gratia, morbum, & de illo gaudere præcisè propter ejus bonum spirituale, v. gr. ut peccare desinat & resipiscat: quia secundum ordinem charitatis, bonum spirituale præfertur temporali.

2. Licet sic optare mortem justè obventuram hæresiarchæ vel malefactori Reip. noxio, & de ea gaudere, non quatenus ipsius malum est, sed quatenus per illam mortem majora mala impediuntur, & ob multorum bonum, quod præferendum est bono unius privati.

3. Licitè optas victoriam de hostibus in bello justo, vel Turcarum excidium, ob ingens bonum justum tuæ communitatis, vel Ecclesiæ. Quia bonum Ecclesiæ vel communitatis tuæ præferre debes bono alterius communitatis.

4. Licet optare malefactori pœnam meritam per judicem infligendam, vel ut ipse aut alii coerceantur ab injuria inferendatibi aut aliis, nam hoc est consentaneum charitati; vel quia expedit reip. & bono communi, nam est actus pietatis erga remp. vel ut jus læsum resarciatur, nam est actus justitiæ. At, ut dixi, numquam licet optare aliis vel sibi majus malum ad vitandum minus; quia hoc est contra debitum ordinem charitatis. Hinc peccant mortaliter, qui sibi mortem deliberatè optant ex gravi impatien-

tia,

tia, ad vitandas aliquas leves molestias.

Quæst. V. *Quid dicendum de Maledictione?*

Resp. 1. Ex dictis constat esse mortale proferre maledictionem gravem ex animo ut malum grave eveniat, v. gr. Diabolus terapiat, Utinam mortuus sis, &c. Imò sibi vel aliis malum grave ex ira imprecari, quamvis sine animo ut eveniat, sæpe mortale est, sive ratione contumeliæ gravis spectata personæ qualitate, sive ratione scandalii. Sic parentes graviter peccant liberis suis præsentibus grave malum oretenus ex ira imprecando: nam suo exemplo eos docent sibi invicem, vel aliis malum grave imprecari, & iræ servire. Nec à mortali excusatur, qui durante passione, grave malum evenire deliberatè voluit, etsi statim postea noluisse, imò doluisse, si evenisset: quia reverà passioni iræ deliberatè consensit in re gravi. Item mortale est seipsum ex ira deliberatè dæmoni devovere, ob fœditatem ac perversitatem rei. *Contin- git tamen verbum maledictionis prolatum esse peccatum veniale, vel propter parvitatem mali quod quis alteri maledicendo imprecatur: vel etiam propter affectum ejus qui profert maledictionis verba; dum ex levi motu vel ex ludo, aut ex subreptione aliqua talia verba profert: quia peccata verborum maximè ex affectu pensantur.* S. Thom. 2. 2. quæst. 76. art. 3. Hinc confitens maledictionem interrogari debet, an ex animo malum grave sibi, vel alteri imprecatus fuerit, an cum scandalo vel contumelia, & quale malum in specie optaverit: nam maledictiones

sunt diversæ speciei, pro diversitate malorum optatorum; actus enim voluntatis mali sumunt speciem etiam ex objecto materiali.

Resp. 2. Maledictio gravis effusa in non subditum præsentem, non solum charitati, sed etiam justitiæ repugnat. Nam est etiam gravis & injusta læsio honoris proximi, seu contumelia, ideòque obligat ad satisfactionem.

Nota. Maledicere creaturis irrationalibus, quatenus sunt utiles homini, est æquivalenter maledicere homini. Maledicere illis in quantum sunt creaturæ Dei, est blasphemia. Maledicere verò eis secundum se consideratis est otiosum & vanum, & per consequens illicitum. Ita S. Thom. quæst. 76. art. 2. Hoc tamen ultimum censetur solum veniale per se, ut si rusticus equis suis mortem vel diabolum optet.

§. II.

De discordia, contentione, schismate, rixa, & seditione.

I. **D**iscordia est dissensio voluntatis à voluntate alterius in iis, quæ quis tenetur velle ex charitate Dei vel proximi. Opponitur concordia, quæ consistit in voluntatum consensione. Estque peccatum mortale ex genere suo, ex Gal. 5. ubi *dissensiones* numerantur inter opera carnis, de quibus ibi dicitur: *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Tum quia, Prov. 6. *Deus detestatur eum, qui seminat inter fratres discordias.* Tum quia specialiter opponitur charitati, cujus est

est voluntates unire. Sed ad hoc requiritur, ut scienter quis dissentiat à bono Dei vel proximi, in quo debet consentire, ut docet S. Thom. quæst. 37. art. 1. addens non esse peccatum discordiæ, cum unus æstimat hoc esse bonum, & pertinet ad honorem Dei, vel utilitatem proximi; alius autem habet contrariam opinionem: nisi huiusmodi discordia sit cum errore circa ea, quæ sunt de fide aut necessitate salutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur.

II. Contentio est altercatio verborum, quibus inordinatè quis alteris contradicit. Est peccatum mortale ex genere suo, sicut alia quæ sunt contra charitatem. Unde, ad Gal. 5. *Contentiones numerantur inter opera carnis excludentia à regno Dei.* Contentio autem semper est mortalis. 1. Si impugnetur veritas ad finem, bonos mores, pietatem, iustitiam, vel grave bonum proximi spectans. Si tamen veritas non impugnetur seriò, sed solum exercitii causa, ad illustrandam explicandamque veritatem, vel ad explorandam doctrinam alterius, secluso scandalo & modo inordinato non est peccatum. 2. Si contentio fiat cum periculo scandali, vel cum gravibus maledictis, conviciis, contumeliis. Est autem solum venialis, seclusis conviciis ac scandalo, si materia sit levis vel inordinatio sit solum in modo, v. gr. si solum fiat cum nimia acrimonia, clamoribus aut ex solo studio vincendi adversarium.

III. Schisma est voluntaria separatio baptizati ab unitate Ecclesiæ: sive est subtractio ab obedientia Ecclesiæ,

vel Summi Pontificis ejus capitis in spiritualibus, vel etiam separatio voluntaria à solis membris Ecclesiæ. De hoc sic ait S. Thom. quæst. 39. art. 1. *Est speciale peccatum ex eo quod intendit se ab unitate separare, quam charitas facit, quæ non solum alterum alteri unit spirituali dilectionis vinculo, sed etiam totam Ecclesiam in unitate spiritus. Et ideo proprie Schismatici dicuntur, qui propria sponte & intentione se ab unitate Ecclesiæ separant. . . Ecclesiæ autem unitas in duobus attenditur, scilicet in connexionione membrorum Ecclesiæ ad invicem, seu communicatione, & iterum in ordinem omnium membrorum Ecclesiæ ad unum caput scilicet Christum, cujus vicem, in Ecclesiâ gerit Summus Pontifex. Et ideo Schismatici dicuntur, qui subesse renuunt Summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant.*

Schisma aliud est purum, quod charitati solum & paci ac obedientiæ opponitur, quale est in iis, qui cum credant unam esse Sanctam Ecclesiam sub visibili capite Romano Pontifice constitutam, & quidquid Ecclesiâ Romana credit; tamen ex malitia voluntatis, seu superbia, nolunt cum quadam rebellionem Papæ subesse ac obedire; vel reliquis Ecclesiæ membris uniti esse. Et aliud cum hæresi conjunctum, ut cum quis se separat ab obedientia Papæ, quia non credit ejus potestatem, ait Toletus.

Porro omnes hæretici sunt etiam schismatici, cum ab unitate Ecclesiæ se separent, contrariam doctrinam sectando. Schismaticum esse, qui non à Papa, nec ab universis Ecclesiæ membris, sed solum à suo Episcopo Papæ unito & verè subje-
sepa-

separat, vel etiam à solis fidelibus membris illius diocesis, docent Belarminus, Valentia, & alii, ex S. Cypriano, in can. Scire. quæst. 9. 1. Quia hic etiam implicite & indirecte se separat à Summo Pontifice ac reliquis Ecclesiæ membris, quatenus Episcopus ejusque subditi habent subordinationem & connexionem cum Papa & aliis Ecclesiæ membris, ut quædam pars cum suo capite ac reliquis ejusdem corporis partibus. Sicmanus à brachio separata, hoc ipso etiam separatur à capite & à toto corpore.

Est autem Schisma gravissimum scelus, ut constat ex Patribus, cum lædat præclarissimum quoddam bonum commune; nempe ipsam Ecclesiæ unitatem. *Quisquis ab hac catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere quod à christianitate disjunctus est, non habebit vitam; sed ira Dei manet super eum,* ait S. Augustinus cum multis aliis Episcopis, in Epist. 152. quæ est Concilii Zertensis.

4. Rixa est pugna manuum & verborum inter privatos, cum scilicet aliqui ex ira invicem se percutiunt autoritate privata. In aggressore est peccatum mortale ex genere suo, cum sit contra charitatem & justitiam: & ad Gal. 5. rixa numerentur inter opera carnis excludentia à regno Dei. *In eo autem qui se defendit potest esse sine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cum mortali, secundum diversum motum animi ejus, & diversum modum se defendendi. Nam si solo animo repellendi injuriam illatam, &*

Ant. Th. Moral. P. I.

cum debita moderatione se defendat, non est peccatum, nec propriè potest dici rixa ex parte ejus. Si verò cum animo vindictæ vel odii, vel cum excessu debite moderationis se defendat, semper est peccatum. Sed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii vel vindictæ se immiscet, vel tùm multum non excedit moderatam defensionem. Mortale autem, quando obfirmato animo in impugnantem insurgit ad eum occidendum, vel eum graviter lædendum. S. Thom. 2. 2. quæst. 41. art. 1.

5. Seditio est bellum aggressivum unius partis reip. adversus aliam, vel adversus principem suum. Est semper mortalis, nam semper graviter adversatur unitati, paci ac bono communi, & etiam justitiæ, cum autoritas bellandi resideat in solo principe, vel rep. libera.

§. III.

De Bello.

Quæst. I. **A**N Bellum etiam offensivum potest esse licitum?

Resp. Affirm. Quia 1. Luc. 3. S. Joann. Bapt. rogatus à militibus quid sibi ad salutem esset agendum, non iussit ut militiam desererent, sed ne quemquam concuterent. 2. Deus, Deut. 23. Leges belli gerendi dedit. 3. Principi summo & reip. liberæ licet jus suum tueri ac repetere. Cum autem careant superiore, à quo jus suum obtinere possint, debuit iis jure naturæ competere potestas ad jus sibi dicendum, & cogendam partem adversam ad sibi satisfaciendum:

M m

dum: alioqui non posset communitas perfecta in pace conservari. De defensivo per se patet, cum jure naturæ unicuique liceat injustam vim vi repellere cum debita moderatione.

Quæst. II. *Quenam requiruntur ut Bellum sit licitum?*

R. sp. Ex S. Augusti lib. 22. contra Faustum, cap. 74. & 75. ex S. Thom. 2. 2. quæst. 40. & communi Doctorum sententia, hæc tria.

1. Potestas suprema, quæ residet vel in rep. libera, vel in principe supremo, cui cura reip. commissa est. Nam qui habent superiorem, possunt ejus auctoritatem implorare ad injuriæ compensationem; & sic bellum non potest esse iis licitum.

2. Causa justa, quæ est dumtaxat gravissima injuria principi vel subditis illata, quam tollere, vel pro ea satisfacere pars adversa recuset. Ex S. Augusti. in *c. Dominus*, 53. quæst. 2. ibi. *Bella justa definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens vel civitas quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est, vel reddere quod per injuriam ablatum est.* Nam charitas & justitia exigunt, ut sine gravissima & necessaria causa non inferantur aliis gravissima damna, qualia fiunt in bello. Quod si majora incommoda, quam commoda, præsertim respectivè ad honorem Dei & bonum religionis catholicæ secutura prævideantur, à bello abstinendum est: quia secundum debitum ordinem rerum & charitatis, honor Dei, bonum Ecclesiæ, salus æterna proximi præfer-

ri debent bono temporali status politici.

3. Recta intentio, ut non geratur bellum ex odio, avaritia inordinata, cupiditate amplificandi imperii, sed ad publicam quietem ac justitiam servandam, vel ad opitulandum injustè oppressis.

Porro licet etiam aliis tamquam sociis auxilium præbere principi habenti justam causam bellandi, & hic uti aliorum auxilio, quamvis sint diversæ religionis, modo absit scandalum & periculum Fidei ac sacrilegiorum, sicut Judas Machabæus foedus cum Romanis iniit. 1. Mach. 8. Nam per se loquendo licet alium in re justa juvare. At non licet in bello etiam justo advocare infideles & hæreticos in auxilium, vel iis opem ferre, quando adest periculum scandalum, sacrilegiorum, incrementi hæreseos, & detrimenti veræ religionis. Quia salus æterna proximi, & præsertim multorum, præferenda est cuilibet bono temporali; & principes tenentur supra omnia Christo servire, ejusque regnum quod est Ecclesia catholica, quam sanguine suo acquisivit, quantum possunt, integrum conservare, imò & amplificare. *Major vobis Fidei causa debet esse quam regni, ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum.* Subsequentur enim omnia prospera, si primitus quæ sunt Deo cariora servantur.... pro vestri enim imperii salute geritur, quidquid pro quiete Ecclesiæ, vel sanctæ religionis observantia laboratur, ait Sanctus Cælestinus I. Epist. ad Theodos. Imper. in actis Concil. Ephes.

Cate-

Cæterum quamvis non possit dari bellum utrimque justum ex natura rei, cum circa idem non possint esse jura contraria; fieri tamen potest, ut neutra pars peccet bellando, ob ignorantiam invincibilem.

Quæst. III. *Quanam ante bellum, & in ipso bello fieri debent, ac licent?*

Resp. 1. Ante bellum tenetur princeps rem diligenter examinare cum viris probis ac peritis, & habere certitudinem saltem moralem de justitia causæ. Nam cum ex bello gravissima sequantur mala ac incommoda, etiam innocentibus, charitas & justitia exigunt ut non inferatur, nisi planè constet de causa justa & sufficienti. Et verò si non licet hominem privatum in dubia causa punire; multò minùs licet multos & totam remp. Quòd si justitia sit dubia, & alter sit in possessione, certa injustitia est bellare: quia in dubio melior est conditio possidentis. Deinde tenetur parti adversæ justitiam causæ & suas prætensiones proponere, ut illa possit satisfacere injuriæ illatæ, vel restituere ablata sine alio damno: nam bellum sine necessitate geri licitè nequit, propter ingentia mala quæ cum eo conjuncta esse solent. Ex S. Augustin. in cap. *Noli*, 23. quæst. 1. *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.* Hinc æqua satisfactio oblata acceptari debet: alioqui bellum sine justa causa & necessitate fieret.

Resp. 2. In bello justo licita sunt ea omnia & sola, quæ juxta consuetudinem christianorum necessaria sunt ad assequendum finem belli, scilicet vel ad recuperanda injustè ab-

lata, vel injuriam justè vindicandam, & ad securitatem reip. stabilendam. Nam cum finis licitus sit, licita sunt etiam media per se ad illum necessaria, non autem alia quæ proximo nocent, cum nemini sine justa causa damnum inferre liceat.

Hinc 1. Licet occidere hostes pugnantes & resistentes, non tamen innocentes qui non pugnant, ut sunt clerici, senes, mulieres, pueri, rustici, opifices, &c. quamvis sint partes reip. hostilis: quia nunquam licet directè occidere innocentes. Neque enim resp. potest puniri in suis membris, nisi secundum id quod ejus dominio subest, qualis non est vita civium. Indirectè tamen & per accidens possunt interfici, ut cum urbs expugnari, vel nocentes seu milites vinci nequeunt, nisi cum periculo & occisione innocentum. Quia bonum publicum, quod ex victoria speratur, est majus bonum quàm vita aliquorum, quorum mors præter intentionem sequitur. Et alioqui non posset contra nocentes bellum geri, & sic causa bellantium frustra esset justa.

2. Licet spoliare bonis cives etiam non pugnantes, qui sunt membra reip. hostilis, si hoc necessarium sit ad finem belli. Quia cum sint pars reip. ipsa justè punitur in illis, & debilitatur privatione bonorum quæ ejus dominio subjiciuntur.

3. Licet uti insidiis & stratagematibus, ex Josue, cap. 8. &c. *Dominus* supra cit. quia non sunt mendacia, sed occultatio veritatis.

4. Civitas capta dari sine gravi necessitate non potest in prædam,

propter multa scelera & mala, quæ in tali deprædatione à militibus committi solent. Et si detur, tenentur duces diligentissimè curare ne scelera committantur.

5. Ea quæ caveri nulla prudentia possunt, ut veneno inficere puteos, aquas, glandes, non licent: quia sunt contra jura belli & gentium. Item christiani à christianis capti non possunt fieri servi, nam id ex consuetudine gentis christianæ receptum est, in honorem religionis christianæ, & libertatis quam per Christum consecuti sumus: unde esset contra jus gentis christianæ.

6. Non licet victori retinere urbes captas, & alia bona immobilia hostium, nisi quatenus debitam compensationem vel satisfactionem non excedunt, vel necessaria sunt ad securitatem in posterum contra victos stabiliendam. Nam compensatio debet esse commensurata debito & pœna culpæ, alioqui est injusta.

7. Princeps tenetur inchoatum bellum finire, si æqua satisfactio offeratur, securitas sufficiens præstetur, & compensentur impensæ belli: quia tunc cessat causa continuandi belli, quod proinde jam foret illicitum.

Resp. 3. Jure naturali nihil fieri licet contra justitiam, jus gentium, fortitudinem, charitatem, & veram religionem. Et Fides data hostibus servanda est, ex S. Augustino in c. *Noli*. Nam hæc obligat jure naturali & gentium; & hoc necessarium est ad pacem ac bonum commune regnorum. Nam si fœdera publica inter

regna & principes non obligarent, nec necessariò servanda essent, nulla pax aut societas inter genus humanum consistere posset. Quod intellige, nisi hostes ipsi Fidem fregerint: nam tunc est quædam compensatio, si alter promissis steterit, nec Fidem fregerit.

Resp. 4. Tenentur Princeps & ejus duces militibus justa stipendiaolvere, & impedire omnia crimina, quæ impedire moraliter possunt, curareque ne proprii subditi iniquis vexationibus graventur, alioqui tenentur ad compensanda damna secuta ex omissione solutionis, vel diligentia debita, cum sint eorum causa contra proprium officium & justitiam.

Resp. 5. Ex communi sententia bona justo bello capta, si sint immobilia, cedunt principi aut reip. Si mobilia, sunt capientium, nisi ex consuetudine regionis ea dividenda sint inter milites, aut una pars cedat principi. Tamen bona injustè acquisita ab hostibus, restitui debent eorum dominis, ex l. 20. §. *de captivis*, cum jus habeant in illa, nec sint hostium.

Quæst. IV. *An Repressalie licite sunt?*

Resp. Affirm. Positis certis conditionibus. Quia autoritate publica usurpari possunt per compensationem bona subjecta dominio reip. quæ in culpa est, dum non procurat reparationem injuriæ à suis membris illata alterius reip. civibus. Sed hæc conditiones requiruntur. 1. Ut constet de injuria illata. 2. Ut princeps vel magistratus civium no-

cen-

centium rogatus debitam satisfactionem deneget. 3. Ut fiant auctoritate principis civium læsorum. 4. Ne plus damni inferatur quam iusta satisfactio requirit. 5. Ut non fiant in personas Ecclesiasticas, & earum bona, cap. un. de injur. in 6.

§. IV.

De Scandalo.

Quæst. I. Quid est Scandalum?

Resp. 1. Generatim duplex est, nempe activum & passivum. Scandalum activum est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem peccandi. Sub dicto vel facto comprehenditur etiam omissio externa: nam qui omittit agere vel loqui quod debet, aliis est scandalum.

Dicitur minus rectum, hoc est, quod vel malum est, ut si turpia loquaris coram adolescente; vel mali speciem habet, ut si mulierem suspectam domi tuæ aleres, licet cum ea nec peccares, nec periculum tibi esset cum ea peccandi; aut si iusta de causa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Unde illud, 1. ad Thessalon. 5. *Ab omni specie mala abstinete vos.*

Scandalum passivum est ipsa ruina seu peccatum proximi, ex occasione tacti vel dicti vel omissionis alterius commissum. Dividitur in scandalum pusillorum seu infirmorum, quod oritur ex ignorantia vel infirmitate peccantis; & in pharisaicum seu mere acceptum, quod oritur ex ipsa mali-

tia peccantis. Sic vocatur, quia Pharisei ex insigni malitia occasionem peccandi ex sanctissimis Christi dictis & factis sumebant.

Quæst. II. An Scandalum est speciale peccatum?

Resp. 1. Dare scandalum directè, inducendo scilicet proximum ad peccandum, etsi non ex intentione expressa ut peccet & pereat, sicut facit dæmon, sed propter utilitatem vel voluptatem aliquam propriam, aut alterius, est peccatum speciale contra charitatem. Nam Lex charitatis in Deum & proximum, vetat ne offensam Dei & malum spirituale proximi quovis modo procuremus. Præterea hoc directè opponitur præcepto correctionis fraternæ, cum sint contraria revocare proximum à peccato, & eum in illud inducere.

Imò talis inductio habet duplicem malitiam in confessione exprimendam, unam contra charitatem, & alteram contra virtutem, cui repugnat opus illud malum; nam singulæ virtutes obligant directè ad suos actus eliciendos, & indirectè ad non procurandam sui violationem in aliis. Præterea inducens consentit peccato ad quod inducit: Ergo illius reus est: nam, ex Rom. 1. eadem poena æterna digni sunt qui faciunt, & qui consentiunt facientibus.

Hinc 1. numquam licet petere ab alio vel ei suadere id quod ipse non potest sine culpa præstare; nam hoc esset inducere in peccatum.

2. Qui scēminam induxit ad fornicationem, peccat tum contra castitatem, tum etiam contra charitatem:

cùm fuerit ei causa ruinæ: unde hæc circumstantia inductionis in confessione explicanda est. Idque etiam si ipsa fuerit parata ad malum; nam non est hic & nunc in actuali voluntate peccandi, sed solum in habituali: unde sine tua inductione hic & nunc non committeret hoc peccatum.

3. Consilium pravam specificatur à peccato, quod consulitur, & est etiam contra charitatem.

4. Laudans alium de peccato commissio, vel vituperans quod non commiserit, tenetur explicare speciem peccati, circa quod fuit laus vel vituperium. Nam illæ laudes vel vituperia sunt exhortationes ex se ordinatæ ac aptæ ad inducendum in peccatum, & ad complacendum de illo si commissum est: quare sumunt ab illo suam specialem malitiam tanquam ab objecto.

Resp. 2. Dare scandalum indirectè tantum, non intendendò peccatum alterius, nec ad illud inducendò, sed præcisè faciendo vel dicendo coram illo aliquid malum, vel mali speciem habens, est peccatum mortale ex genere suo, & speciale contra charitatem. Ita S. Antoninus, Navar. Suarez, Valentia, & alii multi. Prob. 1. ex Matth. 18. *Vt homini illi, per quem scandalum venit.* Ubi Christus loquitur de scandalo simpliciter & generaliter. Et, ex Rom. 14. *Si propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum charitatem ambulas;* ubi agitur de cibus Lege veteri abrogata vetitis, ideòque jam licitis. Et, ex 1. ad Cor. 8. *Sic autem peccantes in fratres,*

& percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis, &c. Ubi ut grave peccatum contra charitatem reprehenditur scandalum indirectum, quo fideles plenè instructi carnes idolo immolatas comedebant coram infirmis falsò putantibus id esse de se illicitum, qui inde præter intentionem comedentium impelli poterant ad eas contra conscientiam erroneam comedendas. 2. Quia secundum omnes, Lex charitatis in Deum & proximum obligat ad cavendum & impediendum etiam in aliis peccatum, quod est offensa Dei & maximum malum proximi. Item obligat ad proximum à peccato per correptionem fraternam retrahendum: ergo à fortiori obligat ad non conjiciendum eum per scandalum in peccatum vel ejus periculum. Et verò ad contrahendam malitiam aliquam sufficit ut liberè fiat id, quocum conjuncta est, & cognoscitur vel cognosci potest ac debet esse conjuncta: nam tunc illa malitia est saltem interpretativè volita.

Imò hoc scandalum indirectum, ex communi sententia, contrahit etiam malitiam peccati, cujus datur occasio, exprimendam in confessione. Tum quia dans illud, vult saltem interpretativè tale peccatum alterius, volendo sine justa causa id ex quo prævidet secuturum, vel ejus periculum: tum quia virtus omnis non solum vetat actus sibi contrarios, sed etiam ne detur aliis occasio illos ponendi.

Est autem mortale, si detur occasio culpæ mortalis; veniale verò, si detur

detur solum occasio venialis, secluso periculo gravioris mali: nam quamvis peccatum veniale sit gravius malum quolibet temporali, est tamen leve in suo genere, & reparatu facile.

Hinc peccant mortaliter contra charitatem & castitatem, 1. Qui imagines, vel statuas nudas faciunt, vel palam exponunt: nam hæ æque saltem inducunt ad peccatum, quam sermo obscæus. 2. Qui scribunt, imprimunt, recitant, tradunt libros amatorios, canticenas turpes, &c. Item qui componunt, vel agunt comœdias obscænas, aut periculosas ratione verborum, factorum, aut gestuum. Nam hi omnes sunt causa ruinæ multorum. Nec refert quod eam non intendunt, nam dant ei sufficientem causam. Item qui sua præsentia eas approbant, iis consentiunt, & cooperantur solvendo mercedem agentibus. 3. Fœminæ quæ nudum pectus gestant: nam hæc denudatio apta est scandalum parere infirmis, eos ad complacentias & desideria prava inducendo; & christianæ modestiæ ac sanctitati repugnat. Nec potest excusari consuetudine, utpote contraria præcepto divino, 4. Puella, quæ sine iusta causa se præbet conspiciendam, ei à quo putat se turpiter concupiscendam, quamvis id faciat ex mera vanitate, & sine animo ejus amorem excitandi. *Ita communiter.* Item mortaliter peccant, qui alios vexationibus inducunt ad blasphemias, contumelias graves, imprecationes, &c. nam cooperantur ad peccatum.

Præterea observanda sunt sequentia.

1. Peccatum scandalihoc ipso committitur, quod datur proximo occasio peccandi, quamvis is reipsa non peccet; nam ad hoc satis est, quod peccatum proximi ex tua actione, vel omissione minus recta in talibus circumstantiis, spectata ejus fragilitate, sequi probabiliter possit. Nam tunc ei creas probabile periculum peccandi; & quod tunc non sequatur peccatum, per te non stat, sed per ipsum: sicut mortaliter peccat, qui explodit catapultam cum periculo occidendi hominem, licet nullus reipsa occidatur.

2. Peccatum coram aliis commissum habet malitiam scandalitunc solum, quando est periculum probabile, ne ii, coram quibus committitur, inde impellantur ad peccandum. Hinc blasphemia coram solis Religiosis non habet rationem scandalii. Qui verò publicè peccat, tenetur eam scandalii circumstantiam confiteri, ratione periculi, cui se incitandi multos ad peccandum suo pravo exemplo exponit, ut rectè docent Azor, Sanchez, & alii.

3. Numerus eorum quibus scandalum datur, debet in confessione declarari, sicut numerus hominum uno ictu occisorum. Nam numerus se habet ut objectum peccati, illudque in suo esse individuali constituit; & non solum aggravat, sed etiam multiplicat peccatum.

4. Actus venialis, vel ex objecto indifferens potest esse mortalis ratione scandalii, quando à tali persona & coram

coram talibus fit, ut probabile sit periculum ne inde alii ex infirmitate, vel ignorantia sumant occasionem peccandi mortaliter, ex cap. 2. *de novi oper. nunt.* Nam, ex 1. ad Cor. 8. supra cit. comestio carnis idolo immolatae, quæ per se licita est, fit mortalis ratione scandali.

6. Cum fit actio de se licita, quæ aliquam speciem mali habet, tollitur scandalum, declarando justam causam agendi, quando hoc sufficit ad amovendam suspicionem omnem mali. Sic comedens carnes die vetito ob rationem occultam, impedit scandalum, hanc aperiendo.

6. Quamvis juxta multos liceat, non auferendo occasionem peccati, permittere unum peccatum, ut impediantur, plura, verbi gratia, liceat hero non auferre occasionem furandi famulis, aut filiis, quos ad furandum propensos ac paratos novit, ut sic deprehensi puniantur & resipiscant, eo quod tunc rationabiliter permittat furtum unum ut vitentur plura; non licet tamen talia ultrò ponere, aut pericula objicere: quia esset positivè cooperari peccato, & occasionem præbere, ac creare alteri periculum peccandi, quod non licet.

Quæst. III. *An tenemur omittere opus de se non malum, nec speciem mali habens, ob scandalum passivum aliorum vitandum?*

Resp. 1. Non tenemur illud omittere ob scandalum ortum ex malitia, cum adest rationabilis causa, ut utilitas magna nostra, vel aliena, etiam temporalis. Ita S. Thom. quæst. 43.

art. 8. Quia cum scandalum illud ex sola malitia scandalizati oriatur, ei soli imputatur: alioquin quis per suam malitiam posset impedire commoda aliorum. Si tamen nulla esset necessitas vel notabilis utilitas opus illud faciendi, omitti deberet: quia tenemur ex charitate impedire peccatum proximi, etsi ex sola ejus malitia secuturum, cum nulla adest justa causa illud permittendi. Layman, Valentia & alii.

Resp. 2. Ad vitandum scandalum passivum ex infirmitate vel ignorantia ortum, tenemur omittere opus utile non malum, nec mali speciem habens, vel saltem differre, donec proximus moneatur ne scandalizetur, cum id sine gravi incommodo possumus. Nam ex Lege charitatis tenemur impedire peccatum proximi infirmi, cum possumus sine gravi nostro incommodo seu damno, ex Eccli. 17. *Mandavit illis unicuique de proximo suo.* Hinc mulier, quæ prævidet aliquem in particulari ex suo aspectu sumptuum occasionem peccandi ob infirmitatem, tenetur vitare ejus conspectum, cum potest sine gravi incommodo. Non est tamen obligatio omitteri actionem de se licitam, nec habentem per se aut communi prudentum judicio speciem mali, ne quis generatim ac indeterminatè sumat inde occasionem peccandi; nam alioquin hoc esset onus intolerabile, & obnoxium innumeris scrupulis. Hinc mulier, ad vitandum periculum vagi ac indeterminati scandali, non tenetur abstinere ab ornatu honesto & ordinario secundum suam conditionem; secus

secus de extraordinario nec convenienti.

Quæst. IV. *An omitti debet opus bonum ad vitandum scandalum passivum pusillorum seu infirmorum?*

Resp. 1. Ad vitandum scandalum numquam licet facere actionem prohibitam lege naturali: quia numquam licet facere actionem intrinsecè malam, seu dedecentem naturam rationalem. Neque etiam licet omittere actum lege naturali præscriptum, in iis circumstantiis in quibus præcipitur: quia ommissio talis actus est intrinsecè mala, cum lex naturalis non præcipiat nisi id quod necessarium est ad honestatem morum, spectatis omnibus circumstantiis. Constat etiam ob scandalum aliorum nunquam posse omitti ea, quæ necessaria sunt necessitate mediæ ad salutem: quia (ut ait S. Thomas, quæst. 43. art. 7.) *Secundum ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quam alterius.*

Item non licet ob scandalum passivum omittere opus bonum in detrimentum fidei, vel boni communis spiritualis. Quo spectat illud S. Gregor. hom. 7. in Ezech. *Si de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur.*

Resp. 2. Ad vitandum grave scandalum pusillorum, multi putant debere prætermitti præcepta merè positiva, præsertim humana, nisi ex ejusmodi omissione majus damnum immineret omittentibus vel aliis. Sic si te ituro ad Sacrum die festo excitanda sit cædes, vel gravis rixa, non debes ire.

Ant. Th. Moral. P. I.

Item si mulier prævidens in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum ex infirmitate, tenetur omittere sacrum etiam die festo semel aut iterum: quia cum præcepta omnia charitati deserviant, & ei tanquam fini subordinentur; non obligant in iis circumstantiis, in quibus charitas dicit omittendam eorum observationem, ut impediatur grave peccatum proximi.

Resp. 3. De bonis operibus quæ sunt solum consilii, docet S. Thomas 43. art. 7. ea omitti non debere, ad vitandum scandalum ex mera malitia acceptum, juxta illud, Matth. 15. *Sinite illos, cæci sunt, &c.* Nam Pharisei scandalizabantur quod Christus cum publicanis & peccatoribus comederet, nec propterea id omisit. Et alioqui quisvis sua malitia posset bona spiritualia aliorum impedire.

Si verò scandalum ex infirmitate aut ignorantia oriatur, occultari debent, vel interdum differri, donec ratio sic agendi proposita sit. Nam ex lege charitatis tenemur proximi ex infirmitate, vel ignorantia lapsuri ruinam impedire, cum facile possumus. At tunc facile possumus, cum tale opus non sit præceptum, nec necessarium, & illud differendo, vel etiam omitiendo ad impediendum peccatum proximi, exerceamus actum charitatis magis meritorium, quam foret ipsum opus quod omittitur.

Quod si post redditam rationem non desinant inde scandalizari; tunc scandalum ex mera malitia oritur, & sic propter ipsum non esse dimittenda bona opera, docet S. Thomas, *ibid.*

Nn

Quæst. V.

Quæst. V. *An licet minus peccatum suadere volenti committere gravius, quando aliter gravius impediri nequit?*

Resp. Id non licet loquendo de suasionem, aut alia inductione directam. Tum quia semper per se malum est inducere ad peccatum quodvis, etsi leve: nam numquam licet facere malum, nec proinde illud consulere, ne quidem ut eveniant bona, ex Rom. 3. Tum quia qui consulit minus peccatum, etiam si consulat ad impediendum majus, in peccatum illud minus consentit, illudque approbat, quod est intrinsicè malum. Tum quia suadens esset moralis causa peccati minoris, ad quod alter non erat determinatus: ideoque ei meritò imputaretur. Porro illud effatum, *E duobus malis minus eligendum est*, non habet locum in peccatis, quæ liberè fiunt, & vitari possunt; sed in iis solùm malis, quorum unum sustinendi necessitas incumbit.

Tamen peccata inæqualia committere volentem deterrire licet à graviore, tacendo de alio minus gravi, quia hoc est dumtaxat suadere omissionem gravioris.

Quæst. VI. *Quandonam est peccatum scandalum vendere vel dare alteri rem aut operam de se licitam, qua malè usus prævidetur, vel probabiliter putatur?*

Resp. I. Peccatum est, quando denegari potest sine gravi damno. Quia secundum omnes, teste Delugo, quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, si potest saltem sine gravi incommodo: Ergo à fortiori tenetur non suppeditare materiam vel operam, qua usus est ad peccandum:

nam charitas est velle bonum dilecto, & remove malum illius. Deinde quisque tenetur peccantem corripere, scandalum amovere: ergo & à fortiori materiam peccandi non præbere. Præterea talis merito censetur saltem interpretativè velle ruinam alterius.

Hic mortaliter peccant caupones, qui secundam refectionem bene prans, vel carnes die jejunii præbent hospitibus, quos sciunt vel prudenter judicant non habere dispensationem, nisi fortè ex denegatione gravissimum malum ipsis immineat, ut mors, incendium, vulnera, &c. Secus, si ista præbeant viris honestis petentibus, de quorum dispensatione non certò iis constet: nam in dubio debent præsumere esse legitimè dispensatos. Item qui præbent vinum copiosum iis, quos eo inebriandos prævident: nam sine justa causa omittunt impedire peccatum proximi; imò materiam peccandi suppeditant, cum moraliter possint & debeant iis denegare. Neclucrum est quarendum ex casu in quo est alterius peccatum, nec est tanti momenti, cum tamen ebrietas sit damnum maximum animæ & corporis, & scandalosum, ac sæpe nocendi injustè aliis occasionem & causam afferat. Ita Sanchez, Valentia & alii.

Idem dic de iis qui vendunt venenum aliis, quos non constat bene usuros, verbi gratia, ad confectionem medicinæ vel colorum, aut merces iis qui abusuri sunt. Neque hi excusantur eo quòd si non vendant, alii vendituri sunt, quia isti peccabunt vendendo; non licet autem peccare,

eo quòd cæteroquin alii sint peccaturi; neque factum aliorum immutat tuam cooperationem.

Neque etiam excusantur eo quod ii quibus ista tradunt, jam sint animo parati ad peccandum: quia adhuc cooperantur actui externo malo, quo prava illa voluntas executioni mandatur. At peccatum est non solum velle malum facere, sed etiam facere & exequi malum, & ejus executioni cooperari: nam lex non solum voluntatem furandi, v. gr. se inebriandi, &c. sed etiam ipsum furtum actuale, ipsam ebrietatem, ejusque cooperationem vetat; & actio externa seu executio rei illicitæ dedecet naturam rationalem, estque illicita, & contra legem divinam.

Resp. 2. Non licet præbere operam vel rem aliquam, quæ in talibus circumstantiis proximè ad peccatum adjuvat, & ad illud determinate ordinatur. Quia tunc est moraliter cooperari peccato alterius. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Nam hæ actiones in talibus circumstantiis proximè ad peccatum adjuvant & ordinantur. Quare qui eas ponit, meritò censetur velle peccatum alterius, & ei consentit. Hinc etiam non licet famulo gladium præbere hero suo al-

terum occidere volenti, furanti scalam admovere, meretricem domum deducere, litteras amatorias ipsi deferre, &c. Nam hæc & similia ad peccatum proximè concurrunt seu conducunt.

Resp. 3. Licet rem & operam ex se licitam, nec per se ac proximè ad peccatum concurrentem præbere ea abusu, si adsit causa justa & proportionata excusans, & desit intentio cooperandi ejus peccato, nec alter abutatur contra bonum Reip. vel Ecclesiæ: Nam tunc ista suppeditans, in æstimatione prudenti non censetur cooperari alterius peccato, sed solum illud permittere ex urgenti causa, ob quam non tenetur illud impedire; & peccatum soli malitiæ abutentis imputatur.

Hæc autem causa tantò gravior & urgentior debet esse, 1. Quantò gravius est peccatum, quod non impeditur. 2. Quantò subministratio tua minùs remotè illud attingit. 3. Quantò probabilius est, te non suppeditante, alterum non executurum peccatum. Item ex communi sententia, requiritur major causa, quando alter non est paratus ad peccandum, quia gravius malum patitur. 4. Si abusus sit contra justitiam: tunc enim requiritur tantum malum vitandum, quod ex charitate non tenearis subire, ad impediendum tale damnum tertii: nam strictius tenemur impedire peccata alterius, quæ nocent aliis, quam quæ non nocent: in his enim solus peccans damnum spirituale voluntariè subit, in illis autem insuper innocens damnum invitus patitur.

Hinc 1. Parochus potest & debet Eucharistiam ministrare peccatori occulto eam publicè petenti.

2. Excusantur caupones vinum vendentes militibus abusus ad ebrietatem, si denegare non possint si-

ne damno vitæ, vel bonorum omnium.

3. In necessitate licet ab alio petere, quod potest sine peccato facere, quamvis prævideatur peccaturus, v. gr. mutuum quo indiges, ab usurario.

TRACTATUS

DE

VIRTUTE RELIGIONIS.

Religio est virtus, qua Deo ut rerum omnium principio, cultus debitus ac supremus exhibetur. Per cultum intelligitur testificatio excellentiæ divinæ, cum submissione nostra erga Deum. Religio non est virtus theologica, sed moralis, cum habeat pro objecto materiali actus quibus Deus colitur, & pro objecto formali specialem honestatem elucentem in præstando cultu Deo debito ob summam ejus excellentiam: quæ excellentia divina est titulus seu ratio ob quam honestum est præstare Deo cultum supremum. Est tamen Religio virtutum moralium præstantissima, quia ejus objectum immediatius & perfectius tendit in Deum, quam objecta aliarum virtutum moralium.

Actus præcipui Religionis sunt adoratio, sacrificium, oratio, devotio, quæ est prompta & efficax voluntas

præstandi ea quæ ad Dei obsequium pertinent: item laus Dei, gratiarum actio, votum, juramentum, administratio & susceptio sacramentorum, &c.

Porro tenemur Deum colere non solum actibus internis, sed etiam externis. Nam cum spiritu & corpore constemus, tenemur utriusque actibus colere Deum, utpote utriusque principium.

CAPUT I.

De Adoratione, Oratione, & speciatim de Horis canonicis.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est Adoratio?

Resp. Adoratio latè sumpta est actus, quo testificamur alterius excellentiam,

tiam, & nostram erga illum submissionem ob ejus excellentiam. Hinc complectitur non solum excellentiæ alterius significationem, qui est propriè honor, sed etiam submissionem, & hujus testificationem, quam utramque superaddit honori. Consistit formaliter tum in voluntate testificandi excellentiam alterius, & se illi submittendi, hujusque submissionis signum exhibendi ob ejus excellentiam; tum in exhibitione talis signi.

Adoratio latè sumpta dividitur. 1. in latriam, quæ exhibetur Deo ob increatam & infinitam ejus excellentiam; in duliā, quæ exhibetur Sanctis ob eorum creatam excellentiam supernaturalem; in hyperduliā, quæ sanctæ Virgini Dei Matri ob singularem ejus supra omnes Sanctos & Angelos excellentiam supernaturalem creatam exhibetur; & in politicā, quæ defertur viris, principibus, sapientibus, &c. ob creatam excellentiam naturalem, ut potentiam, sapientiam, &c. 2. In absolutam, qua persona adoratur propter excellentiam sibi intrinsicam; & in relativam, qua aliquid adoratur ob excellentiam personæ, ad quam habet habitudinem aliquam, vel conjunctionem.

Adoratio verò strictè sumpta est cultus latriæ soli Deo debitus, consistens in actu quo testificamur increatam ac infinitam Dei excellentiam, & nostram summam submissionem erga illum, agnoscimusque supremum ejus in res omnes dominium, juxta illud, Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

Constat autem, 1. Solum Deum adorandum esse cultu latriæ, Sanctos verò colendos esse cultu duliæ, & B. V. cultu hyperduliæ. Nam adoratio debet esse commensurata excellentiæ, cum propter illam exhibeatur. 2. Christi, B. Virginis, & Sanctorum imagines, & reliquias colendas esse cultu relativo proportionato personæ, cujus sunt: adoratio enim imaginis consistit in signo aliquo externo submissionis ac reverentiæ exhibito imagini propter excellentiam prototypi, ad testificandum submissionem nostram internam erga ipsum prototypum, hujusque excellentiam ac superioritatem agnoscendam, ex Concil. Trident. sess. 25.

Quæst. II. *An & qualis Oratio est præcepta?*

Nota. Oratio latè sumpta est ascensus mentis in Deum: sive quivis pius animæ motus, seu affectus in Deum, qualis est actus fidei, spei, amoris, laudis, gratiarum actio, &c. Strictè sumpta, est petitio decentium Deo facta, sive immediatè, sive mediante Sanctorum intercessione. Duplex est oratio, scilicet mentalis, quæ fit sola mente, & vocalis, quæ non solum mente fit, sed etiam voce exprimitur. Hæc dividitur in privatam, quæ fit à persona privata ac privato nomine; & in publicam, quæ fit à communitate, vel à Ministro nomine communitatis. Hinc recitatio breviarii privatim à Clerico facta, est oratio publica; quia nomine Ecclesiæ & tanquam ejus legatus eam fundit.

Resp. 1. Oratio frequens est omnibus adultis præcepta. *Prob. 1.* Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere*, hoc est oportet orare frequenter & perseveranter. Et, cap. 21. *Vigilate omni tempore orantes, ut digni habeamini surgere ista omnia, & stare ante Filium hominis.* 2. Quia sine oratione debita non obtinentur auxilia omnia necessaria ad observanda omnia mandata & ad vincendas tentationes, ex Jac. 4. *Non habetis propter quod non postulatis: & imprimis donum perseverantiæ non est præparatum adultis nisi orantibus, ut docet S. Aug. lib. de dono persever. cap. 16. Quare, Catechism. Rom. ait: Preces tanquam instrumentum necessarium nobis dedit (Deus) ad id, quod optaremus consequendum, præsertim cum quadam esse constet, quæ sine ejus adjumento non liceat impetrare.*

Hinc oratio est adultis necessaria etiam necessitate medii ad salutem, cum Deus statuerit non dare gratiam perseverantiæ & alia quædam necessaria, nisi orantibus.

Præceptum autem orandi obligat in gravi necessitate ac tentatione propria vel proximi, & sæpius in vita; quia continuo Dei auxilio egemus, & ad illud obtinendum instituta est oratio tanquam medium ordinarium.

Resp. 2. Oratio debet esse pia & honesta: alioqui non esset actus religionis, nec cultus Dei. Ut talis sit, debet fieri cum intentione, attentione, fide, fiducia, humilitate, devotione, decenti ac pia corporis compositione, & de rebus necessariis, vel conducentibus ad salutem &

ad gloriam Dei: ita ut res de se indifferentes non petantur, nisi quatenus ex Dei ordinatione & cum ejus gratia possunt conferre ad ejus gloriam & salutem nostram.

Porro mortale est petere à Deo rem malam vel auxilium ad illam, quia in hoc est gravis irreverentia in Deum, quasi esset author vel fautor peccati.

Quæst. III. *Quinam obligantur ad Horas canonicas?*

Nota. Horæ canonicæ sunt oratio vocalis, publica authoritate Prælatorum Ecclesiæ constituta, ut quotidie certis horis nomine Ecclesiæ recitetur, ad laudandum & precandum Deum.

Responsio. Secundum omnes Doctores, ad eas sub mortali singulis diebus obligantur. 1. Omnes insigniti aliquo ex sacris Ordinibus, etsi non beneficiati; imò etiam excommunicati & degradati, cum nullo privilegio ab hoc onere liberentur, nec æquum sit ut commodum ex delicto reportent. Subdiaconi autem incipiunt obligari ipso die suæ inordinationis, saltem ad partem respondentem Horæ, in qua ordinantur: nam cum obligentur ratione Ordinis sacri, statim illo suscepto obligantur.

Porro sunt qui docent, clericum, qui totum officium recitavit antequam ordinem vel beneficii possessionem caperet, teneri iterum recitare partem officii respondentem Horæ in qua cœpit obligari. Tum quia observatio præcepti supponit obligationem contractam: tum quia Horæ canonicæ recitantur à clericis nomine

Eccle-

Ecclesiæ: & ante subdiaconatum vel beneficii adeptionem, officium non recitatur nomine Ecclesiæ, cum nondum quis sit minister ad hoc deputatus.

2. Omnes Religiosi & Moniales professi & ad chorum deputati, etiam fugitivi, ejecti, & ad triremes damnati: nam hi manent verè religiosi, ideóque obstricti obligationibus religionis, quibus si possunt satisfacere, tenentur; culpa enim nemini debet suffragari. Hæc obligatio in clericis non beneficiatis, & Religiosis ac Monialibus recitandi etiam privatim, si in choro non recitaverint, oritur præsertim ex antiqua & universali Ecclesiæ consuetudine vim legis habente & fundata in eorum statu ad Dei cultum instituto; & constat ex communi usu & consensu totius Ecclesiæ, ut docet Suarez. Dixi, Professi ad chorum destinati, nam non obligantur Novitii, Conversi, Laici, Religiosi Societatis Jesu antequam sint in sacris, Religiosi militarium Ordinum, &c.

3. Omnes Beneficarii, non solum ex religione, ut supradicti; sed etiam ex justitia: quia sub hoc onere beneficium eis collatum est, ab iis acceptatum.

Hinc peccat mortaliter, qui ex prædictis uno die officium totum vel partem ejus notabilem omittit sine justa & gravi causa excusante; ut constat ex consensu Doctorum & totius Ecclesiæ. Nam violat præceptum in re gravi ad religionem virtutem præstantissimam pertinente. Pars autem notabilis & sufficiens ad mor-

tale juxta omnes censetur una parva Hora, verbi gratia, Nona, vel quælibet pars officii ei æquivalens: imò juxta varios, media pars unius Horæ parvæ. Item qui interruptim per totum officium omittit quantum est integra Hora parva, peccat mortaliter, quia partes pertinentes ad unum totius diei officium coalescunt moraliter in unum, & constant unam notabilem quantitatem.

Cæterum explicandus est in confessione numerus Horarum omissarum; quia ommissio plurium vel sunt plura numero peccata, vel unum pluribus æquivalens: & per plurium omissionem saltem multum aggravatur culpa, & variatur judicium de illa. Præterea numerus Horarum est quid se tenens ex parte objecti, & constituit peccatum in suo esse individuali.

Quæst. IV. *Quenam requiruntur ad debitam recitationem Horarum?*

Resp. 1. Quoad officii qualitatem, ex Bulla Sancti Pii V. *Quod à nobis*, Sæculares & Regulares tenentur sub mortali servare formam Breviarii Romani: alioquin suæ obligationi non satisfaciunt. Excipiuntur Capitula & Monasteria, quæ ducentis ante hanc Bullam annis habebant Breviarium particulare, quibus tamen permittitur ex Episcopi seu Prælati, & universi Capituli consensu assumere Romanum. Qui autem ab hoc tempore habent Breviarium proprium sui Ordinis vel Diocesis suæ, tenentur illud etiam privatim recitare: nam Bulla tales relinquit dispositioni juris communis, quod quemque obligat ad

ad recitandum officium suæ Ecclesiæ, ex cap. 13. & cap. 14. dist. 12. & ex Clem. 2. de celebratione Missarum, ubi Clemens V. permittit clericis & monachis, ut officium recitare possint juxta formam officii Cardinalium aut Episcoporum, cum quibus vivunt.

Qui utuntur Breviario Romano, non obligantur extra chorum ad officium Beatæ Virginis, nec ad officium Defunctorum diebus in rubrica præscriptis, ex Bulla citata. Tenentur tamen sub mortali ad officium Defunctorum 2. Novembris, item ad Litanias in festo Sancti Marci, & diebus Rogationum, si non intersint processioni: nam ex communi sensu, & consuetudine, censentur pars officii illorum dierum, vel alterum officium eodem die præceptum. In Ecclesiis verò, ubi erat consuetudo officium parvum Beatæ Virginis recitandi, hanc servari vult Pius V. ibidem.

Qui non utuntur Breviario Romano, ad ea omnia tenentur ad quæ ante Bullam Pii tenebantur, nam à nulla re eximuntur per Bullam, & exceptio firmat regulam in casibus non expressis.

Tenetur autem quisque recitare officium proprium diei, alioqui non satisfacit præcepto, licet aliud etiam æque longum v. gr. officium de feria loco officii de Sancto, vel contra recitaverit. Tum quia Ecclesia non officium in genere, sed hoc officium in individuo, seu officium tale proprium hujus diei, prout hos psalmos, has preces, & lectiones continet,

præcipit; cujus obligatio est tali diei affixa, & sic cum eo transit. Unde quamvis substantia præcepti in genere sit de septem Horis; tamen substantia præcepti in particulari pro tali die est de septem Horis talibus, quæ scilicet constet talibus psalmis, lectionibus, &c. Tum quia Bulla Pii V. præcipit officium diei juxta formam Breviarii Romani, ad quam pertinet distributio officii per dies feriales, & festos temporis accommodatos: tum quia aliqua officia de aliquibus Sanctis injunguntur de præcepto recitanda tali die, cum antea essent ad libitum. *Ita Sanctus Antoninus Tolet. Belarmin. Bonacin. Reginald. de Moya, &c.*

Porrò Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.*

Hinc qui scienter officium mutat, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem fructuum beneficii, cum non satisfecerit etiam quoad substantiam, præcepto recitandi officium debitum & ab Ecclesia præscriptum. Qui verò inadvertenter officium aliud recitavit, tenetur eodem die officium proprium persolvere, & recitare quæ omisit, si sine gravi incommodo possit. Qui autem in aliquibus Horis erravit, ubi id advertit, tenetur supplere quod omisit, & reliquas Horas legere juxta officium eo die currens.

Nota. Qui per errorem, etsi inculpabilem, hodie recitavit officium crastinum, cras debet iterum idem officium recitare: quia per legem tale officium pro tali die determinatum est. Item officium de Sancto, die

die suo omiffum, secundum multos, non debet alia die non impedita recitari; quia officia sicut jejunia diebus suis affixa sunt, & rubricæ solùm excipiunt casum, quo dies illi impediuntur altiori festo.

Resp. 3. Quoad tempus, in recitatione publica servanda est recepta cujusque Ecclesiæ consuetudo. In privata verò ad vitandam mortalem culpam, sufficit si recitetur officium totum à media nocte usque ad alteram mediam noctem. Quia in privata recitatione temporis variatio non est gravis inordinatio; & obligatio servandi tempus præscriptum, si quæ fuit gravis, imminuta est per consuetudinem in privata illa recitatione. Ita S. Antonin. 3. part. tit. 13. cap. 4. ibi: *Non videtur de se esse mortale, quandocumque quis tarde dicat officium, dum non transeat dies, qui quantum ad hoc videtur terminari circa mediam noctem.* Immo ob justam causam, v. gr. iter, negotia, legitimam occupationem, licet in illa privata recitatione antevertere, vel protrahere tempus præscriptum, quod quidem ex consuetudine magnam habet latitudinem. Nam quod fit ex justa causa, rationabiliter & prudenter fieri censetur. Sine causa tamen tempus debitum ac proprium notabiliter variare est veniale, ut v. gr. si legas Primam, vel etiam juxta Layman Tertiam post meridiem, aut vespas ante meridiem, excepta Quadragesima: quia est contra consuetudinem communem, & congruentem rationem temporis: Sexta & Nona ante vel post meridiem dici possunt.

Ant. Th. Moral. P. I.

Ex consuetudine licet Matutinum cum Laudibus recitare pridie, ab eo circiter tempore, quo sol est propior ad occasum quàm ad meridiem, ut videre est in tabula de tempore inchoandi Matutinum pro die sequenti, Romæ edita typis Rever. Cameræ Apostolicæ, hic post indicem posita. Secus de aliis Horis, quia consuetudo id non permittit; nec obligatio affixa diei, potest impleri ante illum diem, cum ante illum diem nondum sit; & patet in aliis præceptis de jejunio, auditione Sacri, &c. Obligatio autem recitandi officium est affixa diei in honorem, quem tali die DEO exhibere debemus juxta præscriptum Ecclesiæ. Præterea qui uno die omisit officium non tenetur aliud alio die recitare, quia obligatio affixa diei transit cum ipso die: Ergo nec potest diem prævenire, cum par sit ratio.

Secundum multos, non est mortale extra chorum celebrare Missam ante Matutinum & Laudes: quia inquirunt extra chorum non est gravis obligatio ista præmittendi; nec est gravior inordinato in inversione ordinis inter Matutinum & Missam, quàm in inversione ordinis inter Horas ipsas, quæ solùm venialis est, cum tamen major sit ordo inter ipsas Horas, quàm inter eas & Missam, nec consuetudo præmittendi recepta est sub mortali, eò quòd nulla sit necessaria connexio & dependentia inter Missam & Matutinum. Verùm hæc opinio tuta non videtur; nam est gravis obligatio recitandi etiam privatim

vatim Matutinum cum Laudibus ante celebrationem Missæ. 1. Ob consuetudinem vim legis habentem. 2. Quia in rubricis Missalis Romani inter defectus in ministerio Missæ ponitur, quod celebrans saltem Matutinum cum Laudibus non dixerit. 3. Julius III. in Bulla *Sacra* concedit Societati Jesu privilegium postponendi officium celebrationis Missæ *ex legitimis & justis causis*, in quo onerat conscientiam Superiorum illud dispensantium: quod inane & illusorium esset, si nulla foret obligatio.

Resp. 3. Quoad ordinem, est veniale sine justa causa ordinem Horarum invertere, v. gr. Tertiam ante Primam recitare, ut constat ex communi Doctorum sensu. Quia hoc est contra ordinem ab Ecclesia præscriptum: & ad modum præcepti pertinet ordo Horarum. Tenemur autem præceptum non tantum quoad substantiam, sed etiam quoad modum servare. Hæc tamen inversio extra chorum non est mortalis citra contemptum: quia præceptum observatur quoad substantiam omnes Horas dicendo intra diem naturalem. Imò nec est venialis si fiat ex inadvertentia, aut ex causa legitima, nec est obligatio repetendi; ut si quis ab ægro invitetur ad recitandas secum Vesperas, cum necdum Nonam persolverit. Nam cum hic ordo & modus non pertineat ad substantiam officii, censetur Ecclesia permittere eum mutari, cum adest rationabilis causa.

Resp. 4. Quælibet Hora recitari debet continuatè: Nam unitas uniuscujusque Horæ, & usus Ecclesiæ id

exigunt. Deinde est aliqua irreverentia cœptam orationem sine causa interrompere: si enim vituperabile est sermonem cum terreno principe inchoatum sine justa causa abrumperè; à fortiori si id fiat erga Deum Regem regum. Facta tamen sine causa interruptio, juxta multos est solum venialis in officio privato, quia hic defectus non est in substantia, sed solum in modo accidentario; cum singuli psalmi, lectiones & orationes per se suam habeant completam significationem. Quod si subsit justa causa, ut si ex officio, vel obedientia, vel charitate aliquid faciendum occurrat, quod non possit commodè differri; tunc nulla culpa erit, nec repetenda priora, nisi pauca dicta sint: nam tunc rationabilis est interruptio.

Secundum multos, Matutinum licet separatur à Laudibus; imò juxta aliquos, unum nocturnum ab alio per duas circiter horas. Sed videtur obstare præsens Ecclesiæ consuetudo contraria; & Azor ad hoc exigit justam & rationabilem causam; quia tres nocturni cum Laudibus habentur tanquam officium unius Horæ, ac proinde simul recitari debet.

Resp. 5. Quoad modum, officium recitari debet *studiosè & devotè*. Ita Concil. general. Lateranen. IV. cap. *Dolentes* de celebrat. Missar. ubi Clericis strictè præcipit *in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & devotè*. Studiosè, inquit Glossa, quantum ad officium oris, & devotè quantum ad officium cordis. Enimverò hoc exigit vera ac reli-

religiosa oratio & laudatio Dei. Itaque officium recitari debet tum *studiose*, hoc est integrè & perfectè, absque præcipitantia, contractione, & abscissione syllabarum: tum *devotè*, id est, cum intentione orandi ac laudandi Deum, & debita attentione mentis, ac reverentia tam interna quàm externa.

Item pronuntiatio debet esse articulata & sensibilis, seu per se audibilis recitanti, ita ut recitans, seclusis impedimentis, seipsum audire possit. Nam oratio vocalis, prout à mentali distinguitur, debet habere sonum distinctum: omnis autem sonus est per se audibilis, cum sit objectum auditus. Ita *Medin. Navarr. Reginald. Sanchez, &c.*

Quæst. V. *An ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio & attentio interna, & qualis?*

Nota. Intentio hîc est volitio orandi & laudandi Deum. Attentio duplex est, externa, & interna. Attentio externa consistit in attentione ad prolationem verborum, ut distinctè ac integrè pronuntientur, excludentem omnem actionem impossibilem cum attentione interna, & evagationem sensuum circa objecta distractiva. Attentio interna est advertentia mentis vel ad sensum verborum, vel ad Deum, aut res divinas.

Resp. 1. In recitatione officii requiritur intentio seu voluntas orandi, vel explicita, qua quis initio velit expressè orare; vel saltem implicita, qua velit recitare ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ: in hac quippe volitione implicitè includitur intentio Deum orandi & laudandi, cum id quod Ecclesia

præcipit, sit laus Dei, & oratio. Nam cum recitatio externa officii sit indifferens, ut sit oratio, studium, exercitium memoriæ, &c. debet ab intentione orandi tanquam à forma determinari, ut sit oratio & cultus Dei, qualis præcipitur. Et verò recitatio officii ex alia intentione, v. gr. studendi, non est vera oratio vocalis, nec actus religionis. Præterea oratio est locutio cum Deo; & non loquitur cum Deo, sicut nec cum homine, qui non intendit cum eo loqui.

Resp. 2. Ad satisfaciendum præcepto requiritur quoque non solum attentio ad verba, ut distinctè ac integrè pronuntientur, & quæ excludat omnem actionem impossibilem cum attentione interna; ita ut qui pingendo, scribendo, ludendo, comœdias spectando, fabulantes audiendo, &c. Horas memoriter recitaret, non satisfaceret præcepto: sed requiritur etiam attentio interna ad Deum seu res divinas, vel ad sensum verborum vel saltem ad verba ut laudes Dei, orationem & pias affectiones continentia, considerando Deum præsentem cum pio humilique ad ipsum affectu & intendendo per illa Deum orare ac laudare, atque omnem voluntariam distractionem rejiciendo. Ita *Reginald. Azor, Layman, Valentia, Suarez* dicens, hanc esse communem sententiam.

Prob. Quia. 1. præcipitur oratio vera, quæ sit actus religionis gratus Deo, & utilis Ecclesiæ. At sine attentione interna oratio non est verus Dei cultus: nam omnis cultus Dei fieri debet in spiritu & veritate, & non solo corpore, ex Joann. 4. *Veri ado-*

ratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate; nam & Pater tales querit, qui adorent eum. Spiritus est Deus; & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Nec est vera oratio, cum omnis oratio ex S. Damasceno, lib. 3. de fide, cap. 24. sit ascensus mentis ad Deum; sed est quædam species hypocrisis, & simulatio orationis, ex Matth. 15. Hypocrite, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè est à me.* Neque est utilis: *Clamor ad Dominum, qui sit ab orantibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Deum corde, quis dubitet inaniter fieri?* ait S. August. sermon. 29. in Psalm. 118. *Quomodo te audiri possulas à Deo, cum te ipse non audias?* ait S. Cyprian. lib. de orat. Dominica. Enimverò qui utilis esset ejusmodi oratio, utpote injuriosa Deo! *Ipsas superfluas (res) cogitare, injuria est ejus cum quo loqui cæperas. Oratio tua locutio est ad Deum.* Ita S. August. in Psalm. 85.

2. Cap. Dolentes supr. cit. præcipitur devotio simpliciter. At devotio externa sine interna excludente omnem distractionem voluntariam, non est devotio, sed simulacrum devotionis; sicut homo piæctus non est verus homo, sed simulacrum hominis. Deinde hæc verba Concilii (*quantum eis Deus dederit*) significant devotionem indigentem gratia Dei, ideoque internam: nam solam externam solent habere hypocritæ.

3. Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. jubet ut officium recitetur reverenter, distinctè, devotè, quæ tria fru-

sra addidisset, si præciperet tantum reverentiam externam. Et ideo multa Concilia, ut Trevir. II. Burdigal. an. 1583. Bituric. an. 1584. Narbon. & Conventus Melodun. disertè præcipiunt ut officium recitetur *attentè & devotè*; & Concil. Colonienfe; *elevata mente in solum Deum.* Item Clerus Gallican. ann. 1700. ut absonam & verbo Dei contrariam damnavit hanc propositionem: *Præcepto satisfacit, qui voluntariè labiis tantum, non autem mente orat.*

Hinc peccat mortaliter qui per notabilem officii partem voluntariè distrahitur, perinde ac si partem illam omitteret; cum recitatio sine attentione debita non sit recitatio religiosa quæ præcipitur, nec vera oratio. Item peccat, qui recitat in loco distractionibus expolito, v. gr. foro publico, vel loco ubi est frequens concursus, clamor, aut strepitus profanus hominum, aut ubi habentur disputationes, ut expressè docent Bonacina, Castropal. &c. Nam cum teneatur ad attentionem internam, tenetur etiam ad removenda ejus impedimenta; & alias voluntariè se exponit periculo non attendendi.

Obj. Ex his sequitur, quòd distractio voluntaria in oratione non præcepta vacet culpa; quia per illam destruitur substantia orationis vocalis, & sic tunc solum cessat oratio. Resp. negat. Quia est irreverentia contra Deum, exteriùs Deum alloqui, ac profiteri se Deum colere, & id non facere interiùs, sed alia animo volvere, estque simulatio cultus divini. Est etiam irreverentia orationem inchoatam sine causa interrompere.

Nota.

Nota. Sufficit attentio virtualis, quæ est attentio ad Deum resve divinas initio orationis habita, & virtualiter perseverans in processu orationis: quamdiu non revocatur, neque expressè per volitionem expressam non amplius attendendi, neque implicite per distractionem voluntariam; ut si advertens te distrahi, mentem non revoces ad Deum vel res divinas. Nam cum attentione illa virtuali subsistit vera oratio, & actus humanus religiosus, & sæpè attentio actualis non est in nostra potestate. Hinc non teneris repetere quæ involuntariè distractus recitasti, cum virtualiter attenderis. Imò melius est, si non repetas, ad vitandam anxietatem & perturbationem in recitatione officii. Sed ubi quis advertit se distrahi, tenetur mentem statim revocare ad Deum resve divinas, vel ad sensum verborum: alioqui tunc habet virtuale propositum non attendendi, sicut ille, qui occupat se in rebus exterioribus, quæ non patiuntur secum interiorem attentionem.

Quæst. VI. An satisfacit, qui legit cum socio extra Ecclesiam?

Resp. Affirmat. Quia id congruit cum publico usu Ecclesiæ, & recitantes sibi commune faciunt quod alternatim recitant. Sed tunc singuli debent alternos Psalmorum versus distinctè & integrè, & voce audibili à socio recitare; ita ut unus non legat suum versum priusquam alter integrè absolverit suum, & audiatur ab alio. Nam socius non communicat in parte, quæ anticipatè dicitur, & quam non audit; & sic non potest attendendo illam fa-

cere suam: ideoque tenetur supplere antequam suam ipse partem recitet; non enim satisfacit præcepto nisi devotè & attentè recitando partem officii, & aliam audiendo. Si plures quàm duo simul legant, debent, factò solùm duplici choro, alternatim recitare, sive plures sint ex una parte, sive pauciores; aliàs fieret contra usum Ecclesiæ. Secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam legere potest.

Quæst. VII. Quenam excusant à lectione Horarum?

Resp. Sequentia. 1. Gravis infirmitas, ita ut sine notabili incommodo, seu nocumento, vel incremento morbi, aut periculo gravi recitari nequeant, ex cap. 3. dist. 91. In dubio, ex communi sententia consulendus est medicus probus & peritus, & illius iudicio standum: quia ratione officii & peritiæ in arte, hoc iudicium ad illum pertinet. Si ipse dubitet, opus est tunc dispensatione Superioris: qui si adiri nequit, & medicus suspicetur grave nocumentum sequi posse, docent tunc ægrum excusari, quia Ecclesia non obligat tunc ad se exponendum periculo gravis damni. Qui autem non potest recitare solus, sed potest cum socio, ad hoc tenetur, si socium commodè habere queat, quia sic potest moraliter observare præceptum; & obligatus ad finem, eo ipso obligatur ad usum mediorum saltem faciliè comparabilem. Imò Suarez, Bonacina, & alii docent beneficiatum tunc teneri conducere socium cum quo recitet, si sufficientes ad hoc fructus ex beneficio colligat: quia fructus illos percipit ut

officium persolvat, & per illos potest sibi comparare medium persolvendi.

2. Gravis & repentina occupatio, quæ sine scandalo vel notabili damno proprio aut alieno omitti, vel differri nequeat. Nam Ecclesia non præsumitur velle obligare cum tanto gravamine. Quando tamen aliqua occupatio, vel ægrotudo impedit, vel impeditura prævidetur tempore legitimo, tunc est obligatio anteponendi, vel postponendi Horas intra eundem diem. Quia obligatio cadit in totum diem, & durat per singulas ejus partes, potestque impleri quoad substantiam quavis illius hora. Ergo si una pars diei est impedita, dici debet officium quavis alia.

3. Recitandi impotentia, ut cæcitas, vel carentia Breviarii inculcata, si aliud haberi nequeat: nam nemo tenetur ad impossibile. Quo casu si totum officium, aut parva Hora memoriter dici possit, dici debet. Nam generaliter loquendo, qui non potest totum officium recitare, sed potest partem ejus notabilem, vel unam parvam Horam, v. gr. Primam, vel Tertiam aut Completorium, ad eam sub mortali tenetur: tum quia Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Tum quia hoc præceptum obligat ad omnes & singulas Horas, & quævis Hora est per se oratio Canonica integra, ab aliis distincta, confertque notabiliter ad finem præcepti. Porro carens officio particulari tenetur recitare officium commune, vel simile.

4. Legitima dispensatio Papæ. Aliqui docent ex usu ubique recepto Episcopos & Superiores Ordinum posse dispensare cum suis subditis ad breve tempus, in dubio de morali impotentia recitandi; & hoc videtur necessarium ad tollendas perplexitates, & impediendum grave nocumentum.

CAPUT II.

De observatione Fæstorum.

Nota. Præceptum tertium Decalogi de sanctificatione sabbati, est partim morale, partim cæremoniales, ut docet S. Thom. 2. 2. quæst. 122. artic. 4. ad 1. Morale, quatenus homo jure naturali tenetur aliquod vitæ suæ tempus impendere cultui divino, ac rebus divinis. Cæremoniales, quantum ad designationem temporis; & secundum hanc rationem mutatum est ab Apostolis, à quibus sabbato substituta est dies Dominica, quæ est prima hebdomadæ, in memoriam Resurrectionis Christi. Qui hac die à laboribus vitæ suæ, Passionis, & ignominia mortis gloriosus requievit. Item aliquot fæstorum observatio ab Ecclesia præcipitur in memoriam beneficiorum Dei, & in honorem Sanctorum, in quorum sanctitate & victoria ac mercede, Dei bonitas, potentia ac liberalitas laudatur, & ad quorum imitationem fideles excitantur. Quibus quidem diebus Fæstis Ecclesia præcipit eundem cultum qui diebus Dominicis præcipitur; in hoc enim consistit festivitas diei, & constat ex sensu & praxi Ecclesiæ.

Præ-

Præceptum autem de sanctificatione Festorum per se omnes sub mortali obligare constat, tum ex consensu Doctorum & fidelium; tum quia ejus materia est gravis & ad cultum Dei pertinet. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

Quæst. I. *Quenam opera sunt vetita diebus festis?*

Resp. 1. Prohibentur omnia opera servilia, exceptis iis, quæ jure aut consuetudine legitimè sunt permixta, ut coquere cibos, aut alia id genus ob necessitatem, cap. 3. *de Feriis*. Opera autem servilia dicuntur opera corporalia, quæ ad necessitatem vel commodum corporis, aut ad aliquid corporale, à servis aut mercenariis exerceri solent, videlicet omnia opera artium mechanicarum, & ruralia, ut fabricare, suere, arare, &c. Quibus opponuntur opera liberalia quæ ad animum excolendum spectant, ideòque digna homine libero, ut legere, scribere, docere, &c. *Nullius spiritualis actus exercitium est contra observantiam Sabbati, puta si quis doceat verbo vel scripto.* S. Thom. 2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3.

Porro quando opus est verè servile, non refert utrùm fiat ex recreatione, an ex lucro: quia intentio operantis non mutat naturam operis. Deinde operari spe lucri commune est omnibus. *Opera autem in quantum sunt communia & servis & liberis, servilia non dicuntur.* S. Thom. ibid.

Nota. Venatio & piscatio sunt opera servilia. Nam sunt actiones cor-

porales, per se & primariò ordinatæ ad utilitatem corporis, & ad aliquod opus corporeum, scilicet ad captiorem & occisionem ferarum, & piscium. Idem dic de opera pingendi, cum sit opus corporale immediatè ordinatum ad artefactum sensibile assimilandum rei veræ, soleatque à mercenariis, seu iis qui lucrum ex arte quærunt, fieri. Et in Concil. Meldensi ann. 845. expressè prohibentur pictura & venatio. De piscatione constat, ex cap. *de Feriis*, ubi specialiter sub certo onere conceditur facultas halecia piscandi ob necessitatem.

Scribere verò, & pulsare instrumenta musica, non sunt servilia: nam scriptio ordinatur ad animum instruendum; cum sit quædam locutio permanens, ex se ordinata ad conceptus mentis declarandos, seu ad instruendam mentem propriam vel alienam: pulsatio autem instrumenti musici ordinatur ad delectationem animi. Idem multi dicunt de transcriptione, tum quia per se ordinatur ad mentem instruendam, & exprimendos animi conceptus; tum quia transcribere nil aliud est quàm scribere, quod alius vel ipse transcriptor permanenter locutus est. Aliud est de impressione: nam quæ ad eam immediatè ac per se concurrunt, ad instruendam mentem non deferunt, sed ad efficiendum quoddam artefactum corporale seu sensibile.

Quamvis autem itineratio, si præcisè consideretur, ut est processus ab uno loco ad alium, sive pedibus, sive equo aut rheda, non sit opus servile, cum hoc sit naturale, & commune omnibus; tamen servile est ducere jumen-

jumentum, currum, aut navigium mercibus onustum; item imponere onera, ea tollere, & alia hujusmodi. Quare non licet vectoribus iter die festo inchoare, quamvis continuatio itineris ante festum suscepti iis permittatur, vel ob publicam necessitatem, vel ob damnum quod paterentur ex mora.

Resp. 2. Cap. 1. & ult. *de Feriis*, & Pii V. constit. *Cum Primum*, vetita sunt insuper. 1. Opera judicialia seu forensia, quæ cum aliquo strepitu fiunt, hoc est, actiones quæ ad decisionem causarum spectant, ut reum citare, testes examinare, formare processum, exigere juramentum judiciale, exhibere instrumenta, proferre aut exequi sententiam, &c. Hæc enim strepitum judicalem continet. 2. Mercatus, nundinæ, & celebratio contractuum; ita ut non liceat die festo negotiari etiam privatim, inire contractus permutationis, emptionis, locationis, &c. quia intelliguntur nomine mercatus: nisi ex consuetudine approbata aut ex justa ac necessaria causa excusentur. Ratio prohibitionis horum operum est, quia animam multum distrahunt, & avocant à rebus divinis, ad quas festa destinantur, atque ut animus his expeditus possit Dei obsequio, & piis operibus vacare.

Violatio autem hujus prohibitionis est ex genere suo mortalis, cum pertineat ad religionem, & ordinetur ad finem gravissimum, qui est Dei cultus. Hinc est mortale duas horas sive continenter, sive interruptè laborare; nam est tempus notabile. Imò non pauci docent laborem unius horæ esse

mortalem, præsertim si opus sit valde servile & defatigans. Ita *Azor*, *Reginald*, *Bonacin*, *Grandin*, &c. Opus tamen servile potest esse veniale ex brevitate temporis. In mercato verò, & præsertim in placito, materiæ quantitas non solum ex quantitate temporis, sed etiam ex qualitate operis defumitur. Sic brevis agitatio litis in re magni momenti, & prolatio sententiæ, est gravis culpa.

Resp. 3. Choreæ, saltationes, & theatrici ludi diebus præsertim festis damnantur à SS. Patribus, & prohibentur à multis Conciliis. Tum quia retrahunt à divino cultu, & piis operibus, quibus dies festi specialiter destinati sunt: tum quia sunt ordinariè multis, præsertim juvenibus & puellis, occasio peccandi: nam in choreis ex mutuo aspectu, colloquio, manuum contactu, instrumentis musicis, & mutuo sibi invicem placendi desiderio valdè commovetur concupiscentia ad libidinem, excitantur turpes cogitationes, & cupiditates, venereæque delectationes, & excitatæ faciliè admittuntur. Item à multis Episcopis, & Principibus meritò vetitum est, ne caupones vel aliis tempore divini officii & concionis loci incolas ad potandum vel ludendum recipiant. Hocque per se malum est, cum sit cooperari violationi festorum, ac scandalo, & præbere facultatem peccandi.

Quæst. II. *Quenam causæ excusant ab obligatione omittendi opus servile, vel forense: aut contractum?*

Resp. Sequentes. 1. Necessitas propria vel aliena, spiritualis vel corporalis, quæ præverti non potuit; ut cum sine

sine gravi damno opus aliquod omitti aut differri nequit. Ex Matth. 12. & cap. ult. *de Feriis*. Sic excusantur. 1. Pauperes clam die festo sine scandalo laborantes; audito officio, quando aliter se & familiam sustentare nequeunt. 2. Famuli & ancillæ jussu dominorum laborantes, si omittere non possint sine gravi damno, nec ad id cogantur in contemptum legis vel religionis. Si tamen id frequenter contingat, eos deferere debent, ut monet Suarez. 3. Instauratores pontium, fontium, viarum publicarum, & similium, si sine gravi jactura boni communis differri opus nequeat. 4. Ruri laborantes ad vitandum imminens damnum, ut si ob pluviam imminens, foenum vel segetes colligantur, vehantur, &c. Sed in his casibus petenda est licentia ab Episcopo, vel Parocho, juxta consuetudinem, quando potest adiri, ne quis faciliè hac in re decipiatur, & fingant necessitatem ubi non est, præsertim, si labor fiat publicè, ut scandalum vitetur. Quamvis autem multi excusent sartores, qui vestes, quas aliis diebus perficere non potuerint, perficiunt diebus festis, quando urget earum usus ob celebritatem exequiarum, aut nuptiarum; certè peccant si in eam necessitatem sua culpa se conjecerint, ut non raro accidit.

2. Pietas in Deum, per quam licent opera ad Dei cultum proximè pertinentia, ut altare instruere, templa ornare, &c. Ita Cathec. Rom. Ideo Christus, Matth. 12. dicit sacerdotes in templo sabbatum violare, & sine crimine esse. Non licet tamen verrere templa die festo, nec parietes eorum

Ant. Th. Moral. P. I.

ornare peristromatis, quando pridè commodè fieri potest. Aliàs dicunt esse veniale. Neque licent ea, quæ ad Dei cultum remote spectant, ut conficere ornamenta etiam gratis, construere templum, &c.

3. Charitas erga proximum. Sic licet parare medicamenta infirmis tunc egentibus, non tamen pauperibus danda per anni cursum, saltem si hoc fieri possit alio tempore. Nam, ex Matth. 12. licet die sabbati benefacere proximo indigenti. Cùm enim charitas sit finis præceptorum, nulla debent ejus exercitium impedire. Præterea tenemur diligere proximum sicut nos ipsos: si ergo ob propriam necessitatem licet, etiam licebit ob necessitatem proximi.

4. Consuetudo ab Episcopis permessa. Sic venatio & piscatio moderata ex recreationis causa extra officia divina, necnon emptiones ac venditiones rerum parvi momenti, præsertim ad victum quotidianum necessariorum, clausa officina, dicuntur in variis locis permissa. Item excusant Barbitonforem, qui sciente nec vetante Episcopo artem suam exercet erga rusticos & opifices, qui aliis diebus eum adire nequeunt aut nollent, alioquin se ac suam familiam sustentare non posset. *Observatio sabbati quoad circumstantias temporis, & modi, & loci pro maxima parte relicta est determinationi Prælatorum, quæ cognoscitur tum ex eorum institutis, tum ex consuetudinibus per eos legitime toleratis, ait Gerson in regulis moralibus.*

5. Dispensatio legitima Papæ, vel Episcopi, vel etiam Parochi ex consue-

Pp

tudi-

tudine ob gravem & justam causam, quando non datur facilis accessus ad Episcopum.

Quæst. III. *An per quodvis mortale peccatum graviter violatur hoc præceptum, ita ut circumstantia festi addat novam speciem malitiæ mortalis contra religionem, in confessione exprimendam?*

Resp. Multi negant. Quia. 1. Peccatum non est opus servile propriè, sed solum metaphoricè: nam non est opus proprium servorum, sed commune omnibus etiam nobilibus: verba autem præcepti sunt propriè accipienda. 2. Hoc repugnat praxi & persuasioni fidelium ac confessoriorum: nam nec pœnitentes hanc circumstantiam confiteri solent, nec de ea interrogari. Fatentur quidem peccatum esse magis contra finem præcepti, nempe cultum Dei in genere, quàm sit opus servile; sicque explicant textus Patrum objici solitòs. At negant esse contra substantiam præcepti prohibentis opera servilia, & cultum illum specialem, qui tunc præcipitur per abstinentiam ab opere servili. Jam verò, inquirunt, finis præcepti non semper est præceptus. Item fatentur quòd circumstantia illa diei sacræ per se addat malitiam venialem.

Alii affirmant, & probant. 1. Ex S. Augustino, sermon. 22. *Ille verò observat sabbatum, qui non peccat. Ita enim præcipitur: Omne opus servile non facietis. Omnis qui facit peccatum servus est peccati.* Ex S. Gregor. Nyssen. homil. 7. in Eccles. *Quærendum est ergo quid sibi velit præceptum otii sabbati? ... ut nihil agamus illorum, quorum opus est vitium.* Ex S. Thom. qui 2.2. quæst. 122. art. 4.

ad 3. dicit expressè, peccata contrariari observantiæ sabbati, & magis agere contra hoc præceptum, qui peccat mortaliter, quàm qui laborat. Et ex S. Antonino, part. 1. tit. 14. cap. 4. §. 4. ibi: *Talis circumstantia, scilicet in die festo, trahit peccatum in aliam speciem. Nam fornicans in festo, facit contra duo præcepta, scilicet, Non mœchaberis, & illud de sanctificatione sabbati.* 2. Ex cap. 1. de Feriis. *Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere.* Et, ex canon. 1. dist. 5. ex lib. de vera & falsa pœnitent. *Consideret qualitatem criminis in loco, in tempore; oportet enim pœnitere fornicantem. ... Si in loco sacro. ... si in tempore orationi constituto, aut festivitatem Sanctorum. ... Omnis ista varietas consistenda est & deservenda.* 3. Quia omne opus servile prohibetur. Peccatum autem est opus maximè servile, juxta illud, Joann. 8. *Qui facit peccatum, servus est peccati.* 4. Dies festi sunt tempus ab Ecclesia determinatum ad implendum præceptum divinum naturale, præscribens ut homo sæpe Deum colat, & rebus divinis vacet, & ad hoc se liberum ac expeditum præstet, vitando scilicet ea quæ eum impediunt à divino servitio, quale est omne opus servile, & præsertim peccatum, quod magis servitium Dei impedit, quàm opus manuale. Quòd si pœnitentes hanc circumstantiam non confiteantur, dicunt hoc provenire ex defectu instructionis.

Alii verò, quibus assentior, distinguunt, & docent peccata, quæ includunt oppositionem specialem, vel afferunt impedimentum sanctificationis

nis festorum, ut cum reddunt hominem incapacem applicationis ad divina, ut ebrietas quæ longo tempore privat potestate proxima vacandi rebus divinis, item seditio, &c. prohiberi hoc præcepto, & contrahere malitiam mortalem contra religionem: secus de aliis. Patres autem supra citati videntur posse intelligi de fine præcepti, vel de sensu ejus mystico.

Quæst. IV. *Quenam opera diebus festis exercenda sunt?*

Resp. I. Generatim opera religionis, pietatis & charitatis, ut sunt interesse officiis divinis, Missæ, & Vesperis, orare, piè meditari, libros spirituales legere, audire conciones, sacramenta suscipere, visitare infirmos & carcere detentos, &c.

Prob. I. Ex Deut. 5. *Observa diem Sabbati, ut sanctifices eum.* Hoc verbo (inquit Catech. Rom.) ostenditur sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, & sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem sabbati tum plenè & perfectè celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo præstamus. Dies autem Dominica substituta est ab Apostolis sabbato, cum obligatione eam sanctificandi, ac colendi Deum, & Ecclesia alios festos dies cum eadem obligatione instituit. 2. Ex S. Gregorio, lib. II. epist. 3. ubi ait: *Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum.* Et ex Nicolao I. ad consulta Bulg. c. II. *Idcirco in diebus festis ab opere mundano cessandum est, ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis & hymnis insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communi-*

care, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat christianus. Et ex Constit. 5. Pii V. *Antiquorum canonum statuta renovantes, mandamus, ut omnes in diebus præfatis (festivis) Ecclesias frequentent, divinis officiis devotè intendant, ab omni illicito & servili opere abstineant, mercatus non fiant, profane negotiationes, & judiciorum strepitus conquiescant.* 3. Ex multis Conciliis præcipientibus, ut fideles doceantur diebus festis, qui Dei cultui dicati sunt, vacandum esse divinis officiis, concioni, & piis operibus. Et ex Catech. Romano, quid ait: *Parochus diligenter doceat quibus in operibus & actionibus christiani diebus festis exercere se debeant.* Tum varia opera religionis & charitatis supra dicta recenset. 4. Quia solidus dies sanctificandus est, & Deo consecrandus, ergo non solum matutinis, sed etiam pomeridianis horis Deo vacandum est. Debet ergo die festo insisti operibus spiritualibus orationis, meditationis, auditionis divinorum, lectionis, & eleemosynis, & hujusmodi, ait Sanctus Antoninus, part. 2. tit. 9. cap. 7. §. 4. addens quòd abstinere quidem ab opere servili, & Missam audire sit in præcepto obligante sub mortali, non tamen vacare Deo pro majore parte diei, quamvis non sic vacare peccatum sit, scilicet veniale. Quare Rituale Tullense docet fideles non posse sine legitima excusatione abesse à Vesperis. Enim verò pomeridianum tempus sanctificari debet per illarum auditionem; idè enim ubique solemniter diebus festis canuntur, & ad illas populus convocatur.

Resp. 2. Speciatim omnes fideles usu rationis præditi tenentur sub mortali audire Missam, ut constat ex sensu & praxi Ecclesiæ, & ex variis Conciliis. Imò omnes jure divino & naturali, supposita institutione hujus unius Sacrificii, tenentur sæpe in vita interesse Missæ sacrificio; quia jure naturali tenentur Deo supremum cultum internum & externum sæpe exhibere per sacrificium ab ipso institutum. Unde Ecclesia solum determinavit tempus, & addidit aliquas preces ac caeremonias sacras, ut digne ac devotè celebretur.

Quæst. V. Quanam requiruntur ad implendum præceptum auditionis Missæ?

Resp. Sequentia. 1. Ut audiatur Missa integra. Constat tum ex sensu & praxi Ecclesiæ, tum ex cap. 62. de consecrat. dist. 1. ibi. *Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus; ita ut ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat.* Hæc obligatio est sub mortali culpa, ut constat ex fidelium & Ecclesiæ consensu: nam materia ejus est ex suo genere gravis: & ad virtutem religionis gravissimam & ad supremum Dei cultum pertinet.

Hic autem canon Conc. Agathensis ab universali Ecclesia receptus est, & ejus legem ac consuetudinem continet. Die autem Dominica ceteri dies festi pari ratione comprehenduntur, cum æquè sint divino cultui addicti. Porro ibi fit mentio sæcularium, sed ampliativè, non exclusivè, & subintelligitur vox *etiam*: & Ecclesiæ sensus ad omnes extendit, ex cap. *Omnes*, ead. dist. Hinc juxta

omnes, mortale est sine justa causa excusante omittere partem Missæ notabilem, ut Tertiam: veniale verò si pars exigua sine causa omittatur. Nam præcipitur auditio Missæ non solum quoad sacrificium, sed etiam quoad totam liturgiam, scilicet preces, lectiones, actiones & caeremonias sacras, quæ in ea fiunt. Unde, cap. *Omnes fideles* de consecrat. dist. 1. dicitur: *Qui autem non perseverant in oratione usque dum Missa peragatur .... convenit communionem privari.*

Porro juxta multos, peccat solum venialiter, qui ab initio Epistolæ usque ad finem Missæ interest, quia putant partem omissam non esse notabilem: At ex communi sententia ommissio initii Missæ, & aliorum usque ad Evangelium inclusivè, imò secundum multos etiam exclusivè, est mortalis; quia hæc pars omissa notabilis est respectu Missæ. Imò est mortale abesse solo tempore consecrationis: nam est pars maximè notabilis & principalis, cum in ea consistat essentia sacrificii, & Ecclesia præcipiat Missam principaliter quoad sacrificium. *Tunc fiunt Missæ, quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur*, ait S. Cæsarius. Idem dicunt aliqui de communionem Sacerdotis: quia vel est essentialis pars sacrificii, vel saltem est de illius integritate, & complemento substantiali, ac proinde est pars notabilis: pars enim notabilis æstimari debet non solum ex diuturnitate, sed etiam ex dignitate operis; nec leve censeretur debet abesse ab essentia, vel integritate ac complemento sacrificii, cui toti interesse teneris. Hinc qui potest solum

in-

interessè consecrationi, & reliquæ parti Missæ, ad id tenetur: nam illa pars est principalis, & continet essentiam sacrificii, nec principale sequitur accessorium. *Delugo.*

Cæterùm tota Missa ejusdem Sacerdotis audienda est, ut constat ex sensu & praxi Ecclesiæ. Quare non satisfacit, qui plures partes simul à diversis audit: nam Ecclesia præcipit, ut audiatur Sacrum per modum totius successivi, cum revera tale sit: nam Missa est totum ex partibus successivis coalescens; & Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Neque etiam satisfacit, qui duas partes à duobus Sacerdotibus successivè audit: quia partes diversarum Missarum non faciunt unam Missam integram, cum ad se invicem non ordinentur, non communicentur inter se, sed disjunctæ maneat, & sint partes diversarum Missarum, non constituentes unam in ratione sacrificii vel actionis sacræ. At præcipitur auditio Missæ integræ. *Delugo & alii.*

2. Requiritur intentio audiendi Sacrum tamquam actionem sacram, qua Deo supremus cultus defertur, & quæ sit saltem implicita ac virtualis intentio offerendi per Sacerdotem & cum Sacerdote illud sacrificium, seu communicandi sua assistentia oblationi, sacrificiis, orationibus, & aliis actionibus sacris. Nam per illam intentionem auditio Missæ debet determinari ex parte audientis ad actum religionis, & cultum supremum, alioqui

auditio non esset religiosa, qualis præcipitur: si enim quis interesset Sacro ex mera curiositate spectandi, non faceret actum religionis, nec servaret præceptum.

3. Requiritur præsentia corporis humana; ut patet ex verbo *Audiendi*, & ex sensu ac usu Ecclesiæ: nam idè necesse est adire locum, in quo Missa celebratur. Sufficit tamen, si quis ex signis quibusdam colligere possit quid à sacrificante agatur, spectata loci natura, sitque per moralem conjunctionem pars ejus multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. Hinc sufficit Sacrum audire ex quovis templi loco, ex quo possis saltem mediantibus aliis percipere quid geratur, imò ex gradibus vestibuli, si proprior accessus sit impeditus, quamvis per accidens sacrificans non videatur, nec audiatur.

4. Requiritur moralis ac pia præsentia: ita ut quis sit non solum corpore præsens, sed etiam animo piè intentus in res divinas, seu in Deum ipsum per preces, oblationes sacrificii, laudem, amorem, &c. Nam præcipitur auditio Missæ religiosa, qua Deus colatur. At Deus non colitur verè sine attentione ad divina, & pia aliqua affectione: nam Deum *in spiritu & veritate oportet adorare.* Joann. 4. Quare Concil. Tridentin. sess. 22. non permittit Sacrum fieri in privatis domibus, *nisi prius qui intersint, decenter composito corporis habitu, declararint se mente etiam, ac devoto cordis affectu non solum corpore adesse.* Et Clerus Gallican. an. 1700. damnavit hanc propositionem: *Ecclesiæ præcepto (audiendi Missam) satisfi-*

tisfit per reverentiam exteriorem, animo licet voluntariè in aliena, imò in prava cogitatione defixo.

Hinc qui per notabilem Missæ partem confabulatur, vel dormit, vel res alias fixè considerat, vel voluntariè distrahitur, peccat mortaliter, nisi aliam postea Missam audire statuerit. Satisfaciunt tamen, qui quoquo modo ministrant Sacro, etsi occupentur quærendis è sacristia necessariis, v. gr. vino, thure, &c. Quia hæc ordinantur ad Missam, & fiunt in loco, qui communicat templo, unde non censentur moraliter abesse. Item satisfaciunt, qui occupantur pulsan-
dis organis, vel follibus attol-
lendis: quia hæc ordinantur ad
solemnitatem officii, nec tollunt
advertentiam ad ea, quæ in ara ge-
runtur. Qui verò notabili tempore
Missæ confitetur, non satisfacit præcep-
to: nam caret attentione ad missam
requisita, videlicet attentione ad
Deum, divinæ mysteria; qualis esse
nequit in narrandis & investigandis
peccatis, eorumque circumstantiis, &
in colloquio cum confessorio. Ita
Suarez, Delugo, Azor, &c.

Nota 1. Communiter docent non
esse jure communi obligationem au-
diendi aut faciendi tria Sacra die natali
Christi, neque audiendi Sacrum feria
quinta, & sabbato, aut officium feria
sexta majoris hebdomadæ.

Nota 2. Circa parochiæ frequen-
tationem hæc habet Concil. Triden-
tin. sess. 22. *Moneant* (Episcopi) popu-
lum, ut frequenter ad suas parochias, sal-
tem diebus Dominicis, & majoribus festis, ac-

cedant. Et, sess. 24. cap. 4. *Moneat*
Episcopus populum diligenter teneri unum-
quemque parochiæ suæ interesse, ubi commode
id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.
Clerus verò Gallican. ann. 1700. da-
mnavit hanc propositionem: *Nullus*
in foro conscientia parochiæ suæ interesse te-
netur.

Quæst. VI. *Quenam excusant ab audi-*
tione Sacri?

Resp. Excusant. 1. Impotentia non
solum physica, sed etiam moralis, quan-
do scilicet audiri non potest sine gravi
damno, scandalo, vel periculo: ut
constat ex communi interpretatione
& consuetudine. Hinc excusantur
infirmi, quibus graviter obesset foras
prodire. Qui tamen ex privilegio
possunt audire, vel celebrare in ora-
torio domus suæ, ad id tenentur.
Nam non habent moralem impoten-
tiam; & præcipiens aliquid, simul
præcipit omnia media ad illud neces-
saria tum ordinaria, tum extraordina-
ria, saltem non valde difficilia. Ita
Delugo. Nec universim verum est
neminem teneri uti privilegio: te-
neris enim uti quoties ejus usus est
necessarius ad servandum aliquod
præceptum, quod per talem usum sit
moraliter possibile.

2. Charitas, ut si infirmus egeat
præsentia alterius. Nam (ut docet
S. Bern. in lib. de præcept. & disp.)
quod propter charitatem introductum
est, non obligat cum ejusdem charita-
tis dispendio.

CAPUT III.

De Voto.

Quæst. I. *Q*uid est Votum?

Responsio. Est promissio deliberatè facta Deo de bono meliori, & possibili. Dixi, *Deo facta*; nam votum est actus latriæ soli Deo debitus in testimonium supremæ excellentiæ illius, ut auctoris bonorum omnium, vel in signum gratitudinis debitæ primo ac supremo Benefactori. S. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 5. ad 3. ubi ait, votum factum Sanctis sic intelligendum esse, *ut ipsa promissio facta Sanctis vel Prælati, cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo vovet Deo se impleturum quod Sanctis vel Prælati promittit.* Quare promissio facta Sanctis est solum materia voti; & ut sit propriè votum, debet ei adjungi tacitè vel expressè alia promissio, qua promittimus Deo nos id facturos quod promittimus Sanctis: alioqui promissio pertineret solum ad duliam.

Quæst. II. *Quenam requiruntur ad valorem Voti?**Resp.* Ex communi, sequentia.

I. Volitio se obligandi: nam nemo sponte suscipit obligationem sine voluntate se obligandi. Neque enim ad Votum sufficit propositum quantumvis firmum, ex cap. 3. *de Voto*, ubi dicitur, in metu mortis proponens animo quod Religioni habitum esset aliquando suscepturus, si plus non est in voto processum, transgressorem judicari non posse, si non impleat quod di-

xit. Nam propositum est simplex voluntas faciendi vel omittendi aliquid; promissio verò superaddit voluntatem se obligandi alteri. At ex eo quòd voluntas proponat aliquid, non hoc ipso vult se obligare, & obligatur. Sufficit autem intentio virtualis & implicita se obligandi, ut cum quis sciens votum obligare deliberatè vovet, quamvis de hac obligatione actu non cogitet; vel ignorans voti naturam vult tamen votum facere prout in se est, aut solitum est fieri, seu facere quod alii faciunt, dum vovent; nam tunc virtualiter & implicitè se obligare vult: Idem dic de eo, qui recipit Ordinem sacrum, ignorans illi annexum esse votum castitatis; nam qui vult statum aliquem, vult virtualiter & implicitè onera illi statui annexa. Neque requiritur ut dicatur expressè, *Promitto, voveo, me obligo, &c.* sed satis est, quòd hoc dicatur æquivalenter & implicitè, etiam interiùs. Ut si dicas cum intentione te obligandi: *Domine redde mihi sanitatem, & vivam castè*: vel, *Si convaluero, dabo talem eleemosynam.* Econtra verbum *Promitto*, nisi adsit intentio vovendi, significat simplex propositum, ut patet in actu contritionis, quo aliqui promittunt fugam peccati, nec tamen vovent.

II. Advertentia & deliberatio, qualis sufficit ad culpam mortalem directè voluntariam. Quia votum est actus simpliciter humanus, in se liber, tamquam in hominis arbitrio de se relictus, ex cap. 6. *de Voto*, ubi dicitur, quòd *universis liberum sit arbitrium in vovendo.* Præterea nemo censetur sibi obligationem ex genere suo gravem im-

imponere, nisi plenè advertat quid agat. Quare si quis ex subito animi motu, lingua mentem præveniente dicat, *Voveo*, non obligatur.

Talis autem deliberatio sufficit ad votum: nam deliberatio, quæ sufficit ad ligandum se reatu æternæ damnationis, sufficit etiam ad se ligandum Deo vinculo promissionis.

Item valet votum temerè & imprudenter, imò & illicitè, puta cum inani gloria factum, modò finis malus non redundet in ipsam materiam. Nam ad valorem voti sufficit ut sit de re meliori & possibili, & fiat cum sufficienti cognitione ac libertate. Hinc patet omnes & solos rationis usu præditos & sufficientis deliberationis capaces, posse vovere in materia sibi licita, ex c. 2. de Voto.

III. Requiritur, ut promissio sit voluntaria. Nam votum est actus moralis ac liber, quo Deus colitur. Quare nullum est votum factum ex errore circa rei promissæ substantiam; cum talis error impediatur ne objectum sit cognitum, ac proinde ne sit volitum. Idem dic de voto simplici facto ex errore circa causam finalem: quia censetur factum sub tacita conditione, si causa finalis subsistat, & quia sublato motivo volendi non est volitio. Hinc si voveris jejunium pro salute patris, quem falsò putabas agrotare, non valet votum. At valet votum, si error sit dumtaxat circa aliquam circumstantiam non mutantem notabiliter rem promissam; ut si voveris castitatem, falsò putans esse servatu facilem; vel circa causam solum impulsivam, ut si voveris dare eleemosynam

Petro pauperi præ aliis, quia falsò putas esse pium. Nam talis error non impedit consensum absolutum circa substantialia. Votum verò solemne non irritatur per errorem vel dolum circa motivum extrinsecum: tum quia per illum non irritatur matrimonium carnale, ergo nec spirituale cum Christo, tum quia qui statum aliquem assumit, censetur velle absolute illum assumere, etiam si intercedat error vel dolus, qui non sit circa substantialia.

Item secundum communem sententiam, metus gravis injustè incussus ad extorquendum votum, irritat quodvis votum, vel jure naturali, eo quòd Deus non acceptet vota injuriose extorta, cum nemo probus promissionem sibi tali modo factam acceptaret; & ne det occasionem injustæ coactioni, vel saltem jure canonico, ex cap. 1. de iis quæ vi, &c. Nam licet ibi agatur solum de susceptione & professione Religionis, tamen sic receptum est, ut etiam extendatur ad votum simplex: ita ut saltem usu & consuetudine vota quælibet ex metu gravi facta, irrita sint. Sed quia hoc non est omnino certum de votis simplicibus, nam Suarez & alii dissentiant; ideo in praxi tutior pars est, vel votum servare, vel petere dispensationem. Porro certum est valere votum etiam solemne factum ex metu spontè suscepto, ut naufragii, mortis, poenæ æternæ, & cap. 17. de Regular. vel ex metu justè incusso: quia tunc votum est simpliciter voluntarium, & nulla intervenit injuria. Valet etiam quodvis votum ex metu levi, etsi injustè

stè incusso; quia non irritatur ab Ecclesia, & est sufficienter voluntarium; sibi que vovens imputare debet, quod tali metui cesserit.

IV. Ut sit de meliori bono, id est, de eo, quod omnibus spectatis ad salutem utilius & Deo gratius est, quàm directè oppositum seu negatio illius. Quia votum debet esse gratum Deo, cum sit actus quo colitur, & quia promissio seu pollicitatio alteri oblata non parit obligationem, nisi ab eo acceptetur: at non potest Deo placere, nec ab eo acceptari voluntas se obligandi ad relinquendum id, quod melius est & ipsi gratius. Imò hoc est illicitum, & contra reverentiam Deo debitam, quia offertur ei aliquid, quod ei placere nequit: quod est illi quodam modo illudere, nisi ignorantiam excuset.

Hinc invalidum est votum. 1. De Matrimonio contrahendo, quia melior est cælibatus. Si tamen matrimonium judicaretur remedium vovendi necessarium ad vitandam continentiam, juxta multos valeret votum, quia melius est nubere quàm uri, 1. Cor. 7. Idem dicunt si quis voveret pauperulam vel perditam uxorem ducere. 2. De re illicita, quæ promissio est mortalis contra religionem, ob gravem irreverentiam contra Deum: nam promittere Deo rem ipsi ingratam est ei minari. Idque juxta Suarem, Lessium, Reginald. etiamsi res illa sit solum venialiter mala, & ut talis cognoscatur à vovente; quia est facto attribuire Deo approbationem peccati saltem venialis, & innuere Deo placere peccatum, eoque coli: quod

Ant. Th. Moral. P. I.

est graviter injuriosum Deo, & directè repugnat ejus summæ sanctitati ac bonitati. 3. De re optima, sed ad obtinendam rem malam, vel ad gratias agendas pro re mala obtenta, v. g. vindicta, non autem præcisè pro bono effectu secuto ex peccato. Nam Deus non acceptat aliquid, ut sit author peccati, & illud promoveat, vel in gratiarum actionem pro eo, quasi fuerit author peccati: nam esse authorem peccati etsi venialis, repugnat bonitati ac sanctitati divinæ. Valet tamen votum de actione bona sub conditione turpi adjecta in ejus odium, ut de elemosyna danda si peccaveris: quia quod directè promittitur, est bonum melius & ordinatur ad actum bonum, nempe in odium & vindictam peccati, si committatur. 4. De re, quæ omnibus spectatis est indifferens: nam nil confert ad cultum Dei, nec ei placet. Imò tale votum est cultus vanus ac superfluous, ideòque peccatum saltem veniale: Ut autem res indifferens fiat honesta, debet non solum referri ad finem honestum, sed etiam ex se, vel ex circumstantiis esse apta ad finem illum consequendum, cum relatio extrinseca rem non immutet. Igitur supersticiosum & nullum est votum non edendi capita animalium in honorem S. Joannis Baptistæ, vel carnes assas in honorem S. Laurentii. Porro executio voti illiciti continet eandem malitiam quam ejus emissio: quia executio ex obligatione voti, est voti facti approbatio.

V. Ut sit de bono possibili. Nam inepta & illusoria esset promissio rei, quæ præstari non posset; & nemo obli-

obligari potest ad impossibile. Hinc irritum est votum numquam peccandi venialiter, etiam cum deliberatione imperfecta. Nam hoc ita impossibile est in hac vita cum auxiliis ordinariis: ut numquam vitentur omnia peccata venialia sine speciali privilegio, ex Conc. Trid. sess. 6. can. 23. Votum autem requirit, ut quod promittitur, prævideatur esse faciendum, & fieri posse moraliter. Docent tamen valere votum numquam peccandi ex proposito & perfecta deliberatione, quia hoc est possibile cum divina gratia absque privilegio; & tale votum à viris sanctis & doctis quandoque factum legimus.

VI. Ut vovens non sit jure positivo inhabilis ad vovendum.

Nota. Laudabiliter posse voveri à Deo aliquid ad quod jam obligamur; & per tale votum novum vinculum induci est omnino certum, inquit Lessius, tum ex perpetuo usu Ecclesiæ, ubi vovetur non solum abstinencia à nuptiis, sed etiam abstinencia ab omni voluptate illicita extra matrimonium, quæ omnibus est præcepta. Tum quia opera præcepta sunt Deo gratissima: ergo possunt illi promitti; & hæc promissio novam obligationem affert: nam debitor potest se pluribus nominibus ad idem obstringere, sicut creditor pluribus titulis potest idem exigere à debitore. Quare violatio talis voti duplicem habet malitiam, unam contra præceptum, & alteram contra religionem ob votum.

Quæst. III. *Quotuplex est votum?*

Resp. Dividitur 1. in reale, personale, & mixtum. Votum reale est,

quo promittitur pecunia vel res pretio æstimabilis, quæ actio voventis non sit. Personale est, quo promittitur actio personalis aut ommissio ipsius voventis, ut votum castitatis. Mixtum est, quo promittitur & actio vel ommissio personalis, & aliquid pretio æstimabile ab ea distinctum, ut si voveas ire ad B. Virginem Lauretana, ibique munus offerre. 2. In temporale, quod est ad certum tempus; & perpetuum, quod censetur fieri, cum nullus est obligationi constitutus finis, ut si dixeris: Voveo deinceps castitatem. 3. In absolutum, quod fit sine conditione; & conditionatum, quod fit sub aliqua conditione, v. gr. Voveo eleemosynam, si pater convalescit: unde non obligat nisi posita conditione; sed ea posita statim obligat, quia obligatio definit esse suspensa. Porro nullum est votum factum sub conditione repugnante naturæ & substantiæ voti, vel rei promissæ, ut si profitearis Religionem, ea conditione ut aliquid proprium retineas. 4. In solemne quod ab Ecclesia approbatum & absolute ac in perpetuum acceptatum est; & simplex, quod emittitur absque acceptance Ecclesiæ, saltem in perpetuum.

Quæst. IV. *An, quomodo, quos & quando votum obligat?*

Resp. Obligatio voti ex suo genere gravis est, ita ut ejus violatio in materia gravi sit mortalis. Ita omnes. Constat. 1. Ex Psalm. 49. *Redde Altissimo vota tua.* Et, Eccles. 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed* quod-

quodcumque voveris redde. Et, 1. ad Tim. 5. de viduis quæ continentiaæ votum violaverunt, dicitur: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* 2. Ex traditione, & sensu Ecclesiæ. 3. Ex cap. 6. de voto. *Licet universis liberum sit arbitrium in vovendo, usque adeo tamen solutio necessaria est post votum, ut sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire.* 4. Quia hæc obligatio pertinet ad gravissimam virtutem religionis, qua quis tenetur reddere Deo obsequium promissum & ab eo acceptatum; ideoque specialiter ipsi debitum. *Maxime debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominii, tum etiam ratione beneficii suscepti, & ideo maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta.* Hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. *Fractio autem voti est quædam infidelitatis species; unde Salomon rationem assignat, quare sint vota reddenda: quia displicet Deo infidelis promissio, ita S. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 3. Præterea violatio fidei Deo datæ in re gravi continet gravem irreverentiam in Deum, propter summam ejus majestatem.* Hinc S. Augustin. epistol. 127. aliàs 45. ait. *Quia jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet.* Prius quam esses voti reus, liberum fuit: *quamvis non sit gratulabunda libertas, qua sit ut non debeatur quodcumque lucro redditur.* Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, sed à magna iniquitate deterreo.

Materia autem illa voti est gravis, de qua posset dari præceptum sub mortali obligans: seu quæ per se vel

ex circumstantiis notabiliter conducit ad honorem Dei, vel spiritualem utilitatem voventis. Hinc qui semel non implet votum jejunandi, confitendi, vel audiendi Sacrum, &c. peccat mortaliter; cum hæc materia gravis sit, & sufficiens ad mortale in præcepto Ecclesiæ.

Votum tamen ex communi aut ferè communi sententia obligat solum sub veniali in re levi. Quia votum est quædam lex privata, quam quis sibi imponit, & species quædam pacti: lex autem & pactum non imponunt obligationem nisi proportionatam materiæ. Deinde omissio fidelitatis & justitiæ in re parvi momenti non censetur gravis injuria & offensa. Præterea res ex omni parte levis non est capax obligationis gravis; nec pendet à voluntate hominis obligationem gravem alligare rei, quæ non est capax illius; nec Deus videtur acceptare talem obligationem irrationabilem. Unde qui vovisset singulis diebus anni dare unum assem pauperibus, peccaret solum venialiter semel, aut bis omittendo. Secus, si decrevisset non implere votum, quia materia talis voti collectivè sumpta gravis est.

Porro non pauci docent voventem posse in re gravi se obligare solum sub veniali, si expresse velit, (exceptis votis status religiosi, quæ sunt per se vota graviter in perpetuum obligantia, & nisi Ecclesia aliter statuerit:) tum quia cum obligatio voti voluntariè assumatur, pendet à voluntate voventis, nec ex lege divina oritur, nisi dependenter à voluntate promittentis: tum quia vo-

tum est lex privata, quam vovens liberè sibi imponit; legislator autem potest in materia gravi velle tantum se obligare sub veniali. Constat autem voventem rem gravem obligari sub mortali, nisi expressè voluerit se obligare solum sub veniali: nam quisque censetur se accommodare capacitati materiæ & usui communi, nisi constet aliud expressè intendisse.

Caterum violatio voti præter malitiam irreligiøsæ perfidiæ, & infidelitatis erga Deum involvit deformitatem sacrilegii, saltem secundum quamdam eminentiam: quia per voti violationem id quod fuit DEO per promissionem dicatum, ei denegatur.

Resp. 2. Quando non constat de alia speciali voventis intentione, non aliter obligat votum in quavis materia, quàm si esset lex de ea re à Deo, vel ab Ecclesia lata. Quia votum est quædam lex, quam homo sibi imponit circa materiam illam promissam: imò fit communiter juxta hanc intentionem. Hinc votum jejunandi, audiendi Sacrum, obligat ad modum præcepti Ecclesiastici de eadem re, ideoque eodem modo servandum. Et vovens excusatur à talis voti impletionem in iis circumstantiis, in quibus excusaretur à præcepto Ecclesiæ, nisi contrarium expressè, vel virtualiter intenderit.

Resp. 3. Ex communi sententia, votum personale solum voventem obligat, nec per alium impleri potest: quia res promissa est propria actio, vel omis-

possit illud per se exequi, non tenetur alium substituere, nisi id expressè intenderit. Votum verò reale obligat voventem ad persolvendum per alium de propriis bonis, si per se ipsum implere nequeat; quia res promissa est bonum temporale voventis, quod potest ejus nomine per alium tradi. Item hæredes, secundum omnes, tenentur exequi vota realia defuncti, secundum vires hæreditatis, salva legitima hæredis necessarii, ex cap. 6. *de testament.* & l. 2. §. *de pollicit.* Nam hæres debita bonis annexa solvere tenetur ex justitia, ratione rei acceptæ cum tali onere, & ex contractu implicitè inito per acceptationem hæreditatis: hæreditatem enim adeundo, sicut commoda ejus & omnia jura defuncti acquirit, ita etiam debita & onera realia bonis annexa in se suscipit. Bona autem Deo promissa, sunt ipsi speciali jure debita. Quòd si sint plures hæredes, quisque tenetur pro rata, juxta portionem hæreditatis quæ ei obtigit, nisi res debita & legata possideatur ab uno, vel obligatio sit individua.

Idem est de voto mixto quoad partem qua personale est, ac de voto personali, & quoad partem qua reale est ac de voto reali; cum sit verè personale quoad unam partem, & reale quoad aliam. Hinc obligat hæredes non qua parte personale est, sed qua parte est reale: ut si quis peregrinationem, & statuam argenteam vovit, tenetur hæres ad statuam dandam, non item ad peregrinationem, nisi eam promiserit, aut hac lege hæres institutus fuerit.

Qui autem vovit factum alterius, tenetur curare quantum potest, ut alter im-

impleat: hoc enim censetur intendisse. Iste alter tamen nullatenus ad id tenetur, nisi consenserit: nam votum obligat eum solum qui promisit. Hinc liberi non obligantur votis parentum eos religioni devoventium, nisi ea rata habuerint, cap. 14. *de Regular.* Si verò populus vovit festum vel jejunium consentiente Episcopo, ad hoc tenentur posterius, non vi voti, sed ex præcepto Episcopi approbantis, & ita implicite præcipientis illud festum aut jejunium.

Resp. 4. Impleri debet votum tempore à vovente præfinito: nam promisit rem tali tempore, unde illam tunc reddere tenetur. Hinc qui vovit jejunium tali die, peccat mortaliter, si eo die non jejundet, perinde ac si die ab Ecclesia statuto non jejunaret, quamvis proponeret alio die jejunare. Quòd si ex impotentia vel negligentia, votum tempore præfinito non impleatur, debet postea impleri, nisi ex intentione voventis, aut voti natura, res promissa sit affixa certo diei in devotionem illius ob honorem Sancti, vel mysterii cujus tunc memoria celebratur: ut si quis voverit jejunium vigilia alicujus Sancti principaliter in illius honorem: tunc enim obligatio cum die extinguitur: quia tunc intentio fuit se obligandi ad actum hoc tempore faciendum, non alio; & res promissa est dependenter ab hoc tempore ac per modum unius. Quando autem tempus non ipsius temporis intuitu & devotione constitutum est, censetur adjici ut terminus non ad finiendam obligationem, sed ultra quem non sit differenda; &

sic statim postea impleri debet. Nam cum voveris non ultra eam diem differre, es semper in mora differendo, & teneris semper implere: quia perseverat debitum, quoad substantiam, duasque obligationes contraxisti, unam faciendi opus, alteram faciendi tali tempore: unde hac non impleta, manet illa principalior, quæ semper urget.

Si verò nullo definito tempore absolute voveris, teneris votum exequi quam primum commodè & rectè potes judicio prudenti. Nam statim moraliter loquendo exigitur à Deo, ex Deutor. 23. *Cum votum voveris Domino non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Et, Eccles. 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere.* Deinde res absolute & sine dilatione promissa statim debita est, ex l. 14. §. *de regul. jur. In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, presenti die debetur.* Igitur culpabilis est omnis mora quæ rationabili causa non cohonestatur. Non est tamen continuò mortale differre ad valde breve tempus, modò votum brevi postea persolveri queat. Nam potest esse materiæ paritas in mora illa, sicut in aliis rebus. Hæc omnia communem doctrinam continent.

Porrò si votum fuerit negativum, seu de omissione, toties peccatur, quoties fit actio omittenda: quia votum illud instar præcepti negativi obligat pro toto tempore pro quo factum est, & omnis omnino ommissio promissa est.

Sed an vovens, votum implere ante tempus à se præfinitum tenetur ob impedimentum futurum?

Resp. 1. Quando opus vovetur ut proprium onus certi diei, seu temporis, ex communi sententia non tenetur vovens prævenire, etiamsi prævideat impedimentum pro illo die. Quia non vovit actum, nisi tali die faciendum: unde ante illum non obligat votum. Idem dic quando terminus seu dies additur non solum ad differendam executionem, sed etiam ad suspendendam obligationem usque ad talem terminum: quia res non est promissa ante illum, nec vovens intendit se obligare nisi ex tali die.

Resp. 2. Quando terminus solum ponitur ad differendam solutionem, & non ad suspendendam obligationem, tunc ex communi sententia vovens tenetur votum persolvere ante terminum, si prævideat impedimentum pro illo futurum, quia tunc votum, statim ac fit, obligat absolute ut intra terminum designatum opus fiat. Unde obligat determinate pro illo toto tempore, pro singulis vero partibus quasi disjunctivè. Et ideo vovens tenetur absolute implere votum in aliqua parte hujus temporis. Ergo si prævidet futurum esse impedimentum in posteriori parte temporis, tenetur in priori facere, quod est prævenire terminum. Et alioqui contra promissionem dilatio fieret ultra tempus præfinitum. Item licet terminus temporis sit constitutus ad finiendam solutionem, si opus promissum non est proprium onus alicujus determinatæ partis totius tempo-

ris usque ad illum terminum, tenetur vovens implere votum ante terminum illum, si ante illum impedimentum prævideat: ut si quis vovit jejunare sex dies mensis, non designando illos, limitando tamen obligationem ad mensem, ita ut cum illo extingatur in omni eventu; tunc si prævideat futurum, ut post decimum diem mensis jejunare nequeat, tenetur in prioribus diebus totum votum implere, & ita prævenire terminum: quia tunc totum tempus mensis est tempus absolutæ obligationis, quæ debet impleri in parte ejus possibili. Quæ omnia confirmantur exemplo præceptorum, v. gr. confitendi singulis annis. Ita Suarez, addens teneri voventem in omnibus casibus vitare impedimentum, ut votum suum tempore promisso impleri possit: nam votum obligat saltem implicite ad non ponendum impedimentum, cum hoc sit necessarium ad implendam rem expressè promissam: alioqui obligatio voti esset inefficax & inanis.

Quæst. V. Quid dicendum in dubio circa votum?

Resp. Sequentia. 1. Nullus tenetur voto, de cujus emissionem dubitat, si post diligens examen nulla ei appareat probabilis conjectura, quod votum illud fecerit. Quia obligatio voti, quæ voluntarie suscipitur, sine rationabili fundamento, adeoque irrationabiliter affirmaretur. Nemo autem tenetur obligatione, quæ nullo fundamento rationabili nititur.

2. In æquali utrimque probabilitate votum servari debet. Ita Azor, Vasquez, Thyrsus Gonzalez, &c. Quia tunc

tunc non potest prudenter negari votum factum fuisse. Deinde in dubiis tutior pars eligi debet; alioquin talis se exponeret periculo peccandi: nam cum detur lex certa non violandi votum, hoc ipso quod dubitat an voverit aliquid, dubitat an illud omittendo, violet eam legem, ideoque peccet. Qui autem agit dubius an peccet, se committit periculo peccandi, & reipsa peccat. A fortiori tenetur voto, qui sciens se post septennium vovisse, dubitat an habuerit intentionem se obligandi, vel sufficientem advertentiam. Nam actus praesumitur factus ut fieri solet ac debet, nisi contrarium constet; & res in dubio judicari debet à communiter contingentibus. Si quis tamen paulò post quam aliquid promissit, dubitat utrum habuerit intentionem vovendi vel se obligandi, an verò sit dumtaxat simplex propositum; ordinariè praesumitur non vovisse. Quia verum votum ordinariè fit cum tanta deliberatione, ut facile quisque paulò post ejus emissionem possit illud reminisci.

3. Certus de voto, sed dubius de solutione, tenetur illud implere: nam debito certo non satisfat nisi per solutionem certam.

4. Quando solum dubitatur de quantitate vel qualitate rei promissae, votum explicandum est secundum voventis intentionem ultra quam non obligat, ex Deuteron. 23. *Facies sicut promissisti Domino, & propria voluntate & ore tuo locutus es.* Nam (ut ait S. Thom. 2. 2. quaest. ultim. art. 4.) *Obligatio voti ex voluntate procedit. Nam vovere voluntatis est, ut Augustinus dicit: in tan-*

tum ergo fertur obligatio voti in quantum se extendit voluntas & intentio voventis. Si de intentione non constet, elicienda est ex conjecturis, ex materia, & praesertim ex fine, quem in voto spectavit; nam causa finalis, seu ratio volendi est mensura rei volitae. Et si his inspectis adhuc dubium manet, votum explicandum est secundum communem & usitatam verborum, quibus usus est, acceptionem: nam quisque censetur velle facere quod verbis in sensu usitato acceptis indicat. Quòd si non recordetur verba, quibus usus est, eligi debet pars tutior. *Si dubitet quomodo se in vovendo habuerit: debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat,* ait S. Thom. in 4. dist. 38. quaest. 1. art. 3. ad 6.

Quaest. VI. *An votum fictum, seu exterius factum sine animo vovendi, vel se obligandi, peccatum est?*

Resp. Affirm. Quia illa fictio seu simulatio est mendacium aliquod, & yana usurpationis nominis Dei, continens irreverentiam contra Deum. Seclusis autem contemptu, scandalo, injuria, non esse per se mortale docet Suarez: quia, inquit, velle praecise proferre verba vovendi sine volitione vovendi, non est gravis irreverentia ac injuria Dei; & fictio non est respectu Dei, sed tantum respectu hominum, quibus per illam potest fieri injuria levis. In votis tamen solemnibus, vel quae fiunt in assumptione status religiosi, docet fictionem esse mortalem: quia in ea fit injuria gravis religioni, & consequenter etiam Deo & Ecclesiae, & vix separari potest à gravissimo scandalo.

Quaest.

Quæst. VII. *Quot modis tollitur obligatio voti?*

Resp. Ex communi sententia, his.

1. Cessante causa finali, ob quam factum est; nam *cessante causa cessat effectus*. cap. 60. *de appellat.* seu cessante causa finali, deficit intentio voventis, utpote deficiente proprio ac principali motivo; & vovens non censetur voluisse promittere & se obligare illa cessante; ut si jejunium per mensem voveris ad obtinendam sanitatem patris; si hic moriatur, desinis obligari.

2. Materiæ desitione, vel mutatione notabili, ut si res promissa, antea honesta, fiat turpis, vel indifferens, vel impeditiva majoris boni ratione novæ circumstantiæ, aut prohibitionis, vel si fiat impossibilis. Nam votum est essentialiter de bono meliori & possibili. Item quando non potest servari sine gravi periculo mortis, vel gravis damni in bonis temporalibus, in statu, vel honore, quod sit accidentarium voto, nisi constet ex natura voti vel aliter voventem voluisse se in tali eventu obligare. Nam in tali casu materia non est eadem, nec voventes intendunt communiter tunc se obligare. Neque tunc est obligatio præstandi aliquid aliud loco rei promissæ: quia votum non obligat ultra intentionem voventis, quæ non est obligandi se ad aliud quàm ad id quod vovet, nisi illud fuerit in hoc inclusum saltem virtualiter. At voti obligatio non cessat ob difficultates postea obvenientes, quas si vovens prævidisset, non vovisset. Nam, ut notat Lessius, multi castitatem vo-

vent, & religionem profitentur; qui tales postea tentationes ac difficultates patiuntur, quas si prævidisset, vovere nolissent; & tamen omnium iudicio non ideò desinunt teneri voto. Hæc enim omnia præcogitari poterant ac debebant. Quod si non fecerint, sibi imputent, & media idonea adhibeant ad hoc ut votum implere possint. Votum quippe obligat secundum mentem, quam vovens reipsa habuit explicitè vel implicitè dum vovit, & secundum communem usum ac sensum prudentum. Quare voti vel juramenti obligationem non tollit id, quod si antea accidisset, vel prævisum fuisset, impediret ne fieret: sed requiritur mutatio ita notabilis, ut faciat quasi aliud objectum, ad quod voventis intentio prudenter ex circumstantiis præsumatur se non extendisse.

3. Irritatione, dispensatione, vel commutatione.

4. Defectu conditionis positæ, si votum sit conditionatum. Quia vovens noluit se obligare, nisi conditione illa posita; & res non est promissa nisi sub illa conditione, ac proinde eam præstandi obligatio suspensa est, donec impleatur conditio, qua posita fit absoluta.

Si vovens voti conditionem honestam per dolum, fraudem, vel minas impediat, peccat contra votum, & eo remanet obligatus. Nam votum sub conditione aliqua honesta factum obligat ad rem promissam implendam sub conditione illa, quæ à vovente non sic impediatur, ideòque etiam ad illam non sic impediendam; alioqui esset

esset illusorium. Unde si vovens impediatur per vim, dolum, fraudem, vel minas, peccat, & voto tenetur perinde ac si conditio evenisset. Ita Sanchez, Azor, & alii multi apud illum.

Sed quid, si materia voti fiat impossibilis solum quoad aliquam partem vel modum?

Resp. Tunc si commodè talis materia dividi possit & soleat, vovens tenetur ad eam partem quam potest. Quia censetur partes illas divisim promississe: nam voluntas censetur ferri in objecta secundum eorum naturam & communem usum, nisi constet oppositum expressè intendisse. Hinc si non potes dare pauperibus centum quos promissisti, teneris dare decem quos potes. Si verò res promissa dividi nequeat, aut non soleat, ad nil teneris: ut si voveris ædificare Ecclesiam, & postea non habeas pecuniam sufficientem, nisi ad ponenda fundamenta, ad nil teneris: quia partes Ecclesiæ, non divisim, sed collectivè tamquam unicum objectum censeris promississe, nisi contrarium expressè intenderis.

Quòd si actus non possit fieri solum quoad circumstantiam seu modum, qui non fuerit intentus principaliter, nec ut conditio necessaria ad obligationem substantialem; tunc res promissa implenda est quoad substantiam. Quia tunc substantia actus fuit principaliter & absolutè promissa, circumstantia verò seu modus, ut aliquid accessorium: principale autem non debet impediri per defectum accessorii. Sic qui vovit jejunium in pane & aqua, & potest solum servare jejunium or-

Ant. Th. Moral. P.I.

dinarium, ad hoc tenetur: nam jejunium quoad substantiam principaliter vovit, modum verò illum in pane & aqua solum accessoriè. Secus, si quis non vovit substantiam actus, nisi dependenter à tali modo, qui nequeat servari, ut sæpe fit, cum modus ille notabiliter minuit difficultatem actus: nam tunc intentio actum faciendi non est absoluta, sed cum tali conditione, qua sublata cessat intentio se obligandi, ideòque obligatio: ut si vovisti ire Romam equo, vel rheda, & postea utrumque desit, non teneris ire pedibus.

Si verò modus aut circumstantia sit solum possibilis, res autem principalis impossibilis, cessat obligatio voti, quia non fuit intentio se obligandi, nisi dependenter à principali.

Cæterum si impossibilitas, aut impedimentum non sit perpetuum, eo postea sublato, votum impleri debet: nam tunc solum suspenditur ejus obligatio. Si verò sit perpetuum, cessat omnino obligatio voti, nec vovens tenetur in aliud commutare, nisi hoc vovisset.

Quæst. VIII. Quænam vota, & à quibus irritari possunt?

Nota. Irritatio voti est ablatio ejus obligationis facta nomine proprio ab eo, cujus potestati subjecta est voluntas vovens, vel materia voti. Duplex est, alia directæ, quæ directè cadit in votum, efficitque ut votum sit nullum defectu conditionis ad illud requisitæ, scilicet consensus ejus, cui voluntas vovens subjecta est: alia indirectæ, quæ cadit dumtaxat in materiam voti, seu quæ fit tantum ratione

Rr

tione

tione materiæ alteri subjectæ, remanente voto.

Resp. 1. Vota omnia eorum, quorum voluntas subjecta est potestati dominativæ alterius, possunt ab eo directè irritari, nec postea reviviscunt. *Ita communiter.* Quia tales ita dependent ab alio, ut sine ejus injuria non possint de seipsis disponere contra ejus voluntatem; ac proinde eorum vota tacitam ac imbitam habent hanc conditionem. *Si Superior non contradixerit.* Nam nemo potest vovere contra jura alterius. Quare superiore nolente voluntatem subditi obligari, cessabit obligatio ob defectum conditionis. Quamdiu tamen non irritatur votum, servari debet; quia licet non sit firmum, est tamen validum donec superior contradicat, ex cap. *Monacho*, 20. quæst. 4. ubi votum à Religioso sine consensu superioris factum dicitur solum frangendum, hoc est, irritandum: ergo supponitur validum. Quare in hujusmodi votis non includitur hæc conditio affirmativa, *Si superior consenserit*; sed negativa, *nisi Superior contradixerit*, vel dum Superior contradixerit, ut notat Sanchez.

Hinc ex communi sententia, i. omnia vota impuberum, etiam implenda tempore pubertatis, possunt directè irritari à patre vel in ejus defectum ab avo paterno, aut tutore ut qui vices patris gerit, non tamen à matre, nisi sit tutrix. Ratio est dispositio Juris canonici, quod votis impuberum ob horum judicii imbecillitatem appositum hanc tacitam conditionem, *Nisi pater, vel tutor contradixerit*, cap. *Puella* 20. quæst. 2. Multi docent eadem vota

impuberum à patre irritari posse tempore pubertatis. Quia vota illa per tractum temporis non amiserunt hanc suam conditionem, *Nisi pater contradixerit*; sed semper manent subjecta patri, idque expedit ad subveniendum indiscretioni liberorum. Sed juxta varios, id jam non potest tutor; quia eo ipso quod pupillus fit pubes tutor fit curator, cui persona pupilli seu minoris non committitur sicut tutori: at pater semper manet pater. *Suarez, Reginald.* Limita, modo liberi in pubertate talia vota non ratificaverint, scientes non fuisse firma; nam hæc ratificatio est nova voti emissio.

2. Superiores Religiosorum possunt directè irritare omnia vota suorum subditorum, exceptis votis, quæ ex instituto religionis fiunt, & voto strictioris religionis. Constat ex communi Doctorum sensu, & usu in religionibus recepto. Et ex cap. *Monacho*. cit. & ex S. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 8. ad 3. Idque vel ex natura status Religiosi, & voti obedientiæ, per quod Religiosus abdicavit jus omne disponendi de seipso, & cuncta in superiorum potestatem transtulit: ita ut *velle & nolle non habeat, sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cujus imperio se subjecit, voluntate dependeat*, cap. 27. de elect. in 6. vel hoc provenit ex dispositione Ecclesiæ per usum statuta, quæ sicut in votis impuberum, ita in votis Religiosorum hanc tacitam conditionem inesse voluit, *Si Superior non contradicat*, ut scilicet melius Religiosis in via spiritali à suis superioribus dirigerentur. Potest quoque validè Prælatus secundum

com-

communem sententiam irritare votum subditi à se, vel à prædecesore æquali aut inferiore approbatum. Quia per istam approbationem seu licentiam, non amisit jus superior, quo inferiorum voluntates sibi habet perfectè subiectas ad eorum rectam gubernationem; nec ideo suam potestatem à se abdicavit. Sed hoc non videtur omnibus certum. Fatentur autem omnes talem peccatum, si sine causa consensum revocet, quia abutitur sua potestate contra bonum subditi, & impedit majus Dei obsequium. Novitiorum verò vota non possunt directè irritari, cum sint adhuc sui juris; sed solum potest suspendi executio votorum personalium, quatenus impediunt observantiam regularem, & eorum rectam gubernationem: ita ut si egrediantur Religione, statim reviviscat eorum obligatio.

Porro Religiosi, & quivis subditi dominativæ alterius potestati, ex communi sententia licitè ac meritorie ea omnia bona opera vovent, quæ nec regula nec superiorum præcepto eis interdicta sunt, nec eos à debito illorum obsequio retrahunt; & talia vota statim obligant, non expectato superiorum consensu, donec ipsi contradicant. Quia cum ea materia sit bona nec interdicta, est apta voto emittendo, & quamdiu non interdicatur, est in voventium potestate.

Resp. 2. Vota, quorum materia est alteri subiecta, possunt ab eo indirectè irritari, seu potest eorum executio & obligatio suspendi, etsi ante subjectionem facta fuerint, ex c. *Noluit*.

33. quæst. 5. Quia nemo potest & cen-

setur promittere aliquid in damnum seu præjudicium etiam futurum aliorum, & executio talis voti hoc ipso fit illicita, quòd alter potestatem habens in rem vel actionem promissam, contradicit; nam nunquam licet jus alterius violare.

Hinc secundum communem sententiam, 1. Irritari à patre possunt indirectè & ratione materiæ vota puberum, quæ obfunt disciplinæ & convenienti gubernationi familiæ, in qua pater habet jus regendi filium donec emancipetur. Sic potest suspendere obligationem voti perpetuò abstinenti à carnibus. At nil potest circa vota puberum, quæ nullatenus ejus potestati officiunt, ut sunt certæ preces, consuetæ pietatis officia, votum castitatis, religionis, &c. nam pubes, in ordine ad obsequium divinum, habet jus disponendi de se, & suis actionibus personalibus, quæ non adversantur rectæ gubernationi familiæ.

2. Maritus potest irritare indirectè vota uxoris, quæ officiunt usui matrimonii, prolis educationi, & gubernationi familiæ, ut sunt vota peregrinandi, sæpius jejunandi, &c. quia juri mariti obfunt: non autem vota de certis precibus, aut continentia post ejus mortem servanda: nec enim maritus potest prohibere uxori omnia opera consilii, cum omnia juri ejus non officiant, & subiectio uxoris ad virum oriatur solum ex matrimonii vinculo, sitque ei commensurata. Uxor vicissim potest sic irritare vota mariti, quæ obfunt vitæ sociali, & moderatæ debiti redditioni, cum ad hæc jus habeat. Possunt tamen ambo

ex communi consensu continentiam vovere, & tunc neutri debitum petere: aut petendi reddere licebit, cum juri suo cesserint.

3. Herus potest suspendere executionem votorum famuli & ancillæ, quatenus solum impediunt, vel imminuunt obsequium sibi debitum, cum alia ejus juri non officiant.

Observa. Vota directè irritata nunquam reviviscunt, quia superior eis contradicendo, efficit ut sint nulla, defectu conditionis requisitæ; cum inferior non possit validè vovere nisi sub hac conditione tacita, *Si pater vel superior non contradixerit.* At vota indirectè irritata suspenduntur solum, quandiu materia est subiecta alteri, & reviviscunt ac obligant, quando definit ei subesse. Quia votum erat validum absolutè, & ob solam materiae subjectionem suspensum erat, & ejus executio jam est licita, cum nulli obfit.

Hinc vota conjugum, puberum, & famulorum perpetua, quæ tempore subjectionis vel ante emissæ, suspensæ fuerunt, eos obligant, cum eorum materia definit subijci alterius potestati. Unde uxori quæ sine consensu mariti continentiam vovit, non licet nubere post ejus mortem.

Resp. 3. Qui vota irritandi potestatem habent, illa validè irritant etiam sine justa causa, quia ad validum usum juris sui non requiritur causa. Peccant tamen si sine causa faciant, cum sit abusus potestatis contra bonum proximi, & honorem Dei.

Quæst. VII. *Quinam possunt dispensare in votis & juramentis?*

Resp. 1. Papam & Episcopos habere potestatem dispensandi in votis, & juramentis; constat, 1. Ex Matth. 16. *Tibi dabo claves regni Cælorum .... & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Et, cap. 18. *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Quæ verba, utpote generalia, intelligi debent de omni vinculo voluntariè contracto ab homine erga Deum. 2. Ex perpetuo Ecclesiæ usu. 3. Quia ad commune bonum fidelium expedit, imò necessaria est hæc potestas.

Dispensatio autem voti est absoluta condonatio rei Deo promissæ, facta nomine & vice Dei, à superiore tamquam ejus vicario: quia tamen tunc non dispensat in lege divina servandi votum: nam obligationem servandi votum non relaxat tum, cum ipsa viget; sed solum ipsam promissionem, seu rem promissam remittit nomine ac vice Dei, & tamquam ejus æconomus. Lex autem divina non obligat ad servandam promissionem Deo factam, cui Deus per suum vicarium cessit.

Resp. 2. Potestas ordinaria dispensandi in votis & juramentis competit solis Prælati habentibus jurisdictionem in foro externo. Nam hæc potestas ad externam Ecclesiæ gubernationem pertinet, sicut potestas ferendi leges & censuras: unde non est ordinis, sed jurisdictionis. Hinc eam habent. 1. Papa erga omnes fideles in omnibus votis. 2. Episcopi erga suos subditos in votis Papæ non reservatis: nam hæc potestas est necessaria ad regimen episcopale. Item habentes jurisdictionem quasi episcopalem, eam dispen-

dispensandi potestatem habent ut ordinariam. Potestatem verò delegatam habent qui ab iis acceperunt.

Vota autem Papæ reservata, præter solemnitas sunt quinque, scilicet castitatis perpetuæ, ingrediendi Religionem approbatam, & peregrinationis in Jerusalem, ad Limina Apostolorum, & ad S. Jacobum in Compostella, *Extravag. Etsi Dominici*, de poenit. Quæ tamen si conditionata fuerint, pertinent ad Episcopum ante impletam conditionem.

Resp. 3. Ex communi sententia ad valorem dispensationis requiritur etiam justa causa. Quia Deus non dedit hominibus potestatem relaxandi sine causa vota & iuramenta sibi facta; cum talis remissio sit irrationabilis, & honori Dei ac bono animarum obsit. Nec Prælati sunt domini iurium Dei, sed solum ejus œconomi: at œconomus nil potest circa bona & jura domini nisi secundum ejus voluntatem rationabiliter præsumptam. In dubio tamen de sufficienti causa, potest subditus stare judicio Prælati dispensantis vel commutantis. *Ita S. Thom. 2. 2. qu. 88. art. 12. ad 2.*

Hinc dispensans in voto gravi sine justa causa, peccat mortaliter. Quia in re gravi ad religionem pertinente arrogat sibi potestatem, quam non habet, & peccat contra fidelitatem ex munere debitam. Justæ autem causæ dispensandi hæc recensentur: honor Dei, utilitas Ecclesiæ, commune bonum reip. spiritualis, utilitas voventis, periculum morale sæpe violandi votum ex fragilitate, levitas mentis, ex qua votum factum est,

perturbatio animi, notabilis difficultas superveniens executioni voti, aliaque id genus, quæ generatim revocari possunt ad pietatem, utilitatem spirituales, & necessitatem. Quamquam ex his aliqua videantur solum sufficere ad votum commutandum: nam longè gravior requiritur causa ad dispensandum quam ad commutandum, & rarò utendum est pura dispensatione; sed admiscenda est aliqua commutatio.

Quæst. VIII. Quinam possunt commutare vota?

Nota. Commutare votum est mutare materiam voti in aliam sub eadem obligatione.

Resp. 1. Quisque potest privata auctoritate, & sine alia causa, commutare votum suum in id, quod evidenter melius est, & aliunde non præceptum; modò id Ecclesia non prohibuerit. *Est saltem communior sententia.* Quia 1. ex cap. 3. de jurejur. *Non promissum infringit, qui in melius illud commutat.* 2. Debitum rei minùs bonæ abunde & perfectius solvitur Deo in re meliore, quæ semper est Deo gratior, & in qua etiam res promissa continetur virtualiter, saltem quoad finem voti, qui est rem gratam Deo facere. 3. Deus semper acceptum habet obsequium majus ei delatum loco minoris; cum magis velit à nobis fieri id, quod melius est, & ei gratius. Hinc votum recitandi septem psalmos commutari potest à vovente in votum audiendi Sacrum. Multi excipiunt vota Papæ reservata, quæ sine ejus auctoritate commutari nequeunt, eo quod talem commutationem sibi propriam reservavit, nisi in statum Religionis.

ligionis commutentur. *Ita Suarez, Sanchez, Layman, &c.*

Porro melius hic censetur id, quod spectatis omnibus est Deo gratius: tale autem non est semper id, quod secundum se, & ex genere suo præstantius est, sed quod saluti voventis magis expedit, cupiditates efficacius coercet, & voluntatem Deo perfectius subijcit. Hinc quamvis oratio sit absolutè melior jejuniis, non licet tamen propria autoritate hoc in illam commutare: quia hic & nunc potest jejunium esse Deo gratius, utpote utilius ab bonum spirituale hujus hominis. In dubio an opus sit melius, requiritur autoritas Prælati, cap. 1. *de voto*. Et de hoc omnes consentiunt, teste Azor.

Resp. 2. Ex communi sententia, votum non potest validè commutari privata autoritate in opus minus bonum: quia tunc intercedit partialis dispensatio, quæ necessariò requirit potestatem Ecclesiasticam; tunc enim tota res promissa non redditur æquivalenter.

Imò requiritur potestas superioris ad commutationem voti in æquale. *Est saltem communior sententia.* Prob. Tum quia jura non dicunt sufficere autoritatem privatam nisi ad commutandum in evidenter melius, ex cap. 1. *de voto*. Tum quia talis commutatio requirit permissionem nomine Dei factam, ut res una solvatur pro alia æquali, ac proinde autoritatem Prælati, vicem Dei gerentis; nam res in specie fuit promissa ac debita: ergo alia non melior solvi nequit sine consensu creditoris, scilicet Dei, arg.

ex l. 2. §. de rebus credit. ibi: *Aliud pro alio invito creditore solvi non potest.*

Resp. 3. Ex communi sententia, non solum ad licitam, sed etiam ad validam commutationem in minus bonum, præter autoritatem requiritur justa causa: quia in illa admiscetur aliqua dispensatio, qua condonatur aliquid, quod ex voto debetur DEO. Requiritur etiam aliqua causa, sed minor, ad commutationem validam in æquale: quia Deus non concedit ut solutio rei sibi debitæ fiat sine causa in re alia non meliore; & fidelitas Deo debita exigit rem promissam solvi, nisi adsit justa causa rem aliam æqualem dandi, vel nisi detur melior. *Ita Suarez, & alii communius.*

Ad hoc tamen juxta multos sufficit major devotio ad illud æquale præstandum: nam non requiritur adeò gravis causa, cum non fiat relaxatio, sed mera translatio obligationis. Si tamen superior bona fide processerit, putans esse causam justam, licet talis non sit, juxta multos valet commutatio: quia bona fides superioris est pro causa, cum Deus non sit in hoc rigidior exactor.

Resp. 4. Ex communiore sententia, quicumque habet potestatem dispensandi, etiam solum delegatam, habet etiam potestatem commutandi. Tum quia qui potest plus, potest & minus in eodem genere, ex *reg. 53. jur. in 6.* Tum quia qui potest remittere absolutè totum debitum, à fortiori potest illud remittere sub conditione dandi aliud. Cui autem solum concessa est potestas commutandi, is non habet potestatem dispensandi: quia

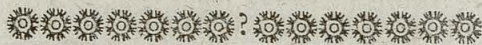

quia hæc major est, nec continetur in alia.

Imò non potest commutare nisi in æquale: nam vox & natura commutationis æqualem subrogationem importat, & commutatio in minus continet aliquam dispensationem admixtam. Ita S. Carol. in instruct. confess. Et est communis sententia.

Observa 1. Peregrinationes rectè commutantur in jejunia, largas elemosynas, crebram Confessionem & Eucharistiæ sumptionem: quia plerumque hæc sunt magis salutaria, & Deo gratiora. 2. Juxta multos, ei cujus votum commutatum est, licet ad prius redire. Tum quia commutatio facta est in ejus favorem, cui proinde renuntiare potest, tum quia videtur solum facta sub conditione, *Si nolit prius votum implere*. Excipit Reginaldus, si commutatio facta sit in melius, & acceptata à vovente, eo quòd acceptatio talis commutationis vim habeat novi voti, quo acceptans obligavit se ad reddendum Deo aliquid melius quàm antea voverat. Unde implere prius esset commutare votum ex meliori in minus bonum, quod non licet privata authoritate & sine justa causa. 3. Si opus subrogatum fiat impossibile, vel indifferens, juxta multos, vovens non tenetur implere prius, etiamsi possit: quia hujus obligatio per commutationem extincta est. Obligatio autem extincta, præsertim quæ propria voluntate suscepta est, non reviviscit, nisi propria voluntate iterum assumatur. Sed num dici potest commutatio facta fuisse sub hac tacita condi-

tionem, ut tunc prius impleatur, si moraliter possit impleri.

CAPUT IV.

De Juramento.

Quæst. I. *Q*uid est Juramentum?

Resp. Est invocatio Dei in testimonium, sive est assumptio divini testimonii ad confirmandum. Unde jurare est Deum invocare, seu assumere in testem, non quidem ut hic & nunc veritatem aliquo miraculo testetur, hoc enim esset tentare Deum; sed quando & quomodo ei placuerit, sive in hac vita, sive in altera, quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.

Hinc juramentum differt ab adjuratione, quæ est actus, quo quis alterum rogat, vel ei præcipit aliquid per Deum: ut scilicet ejus timore, reverentia, vel amore cogatur, aut permoveatur ad aliquid agendum vel non agendum, ut illud, 1. Thessal. 5. *Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc.*

Ad juramentum duo ex communi sententia requiruntur. 1. Intentio saltem virtualis jurandi, seu Deum in testem assumendi. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 3. ad 2. Nam juramentum debet esse actus humanus, quatenus juramentum est, ac proinde ab intentione jurandi proficisci: alioquin qui præcisè recitat verba jurandi solum ex intentione docendi, juraret.

ret. 2. Locutio, qua Deus in testem advocetur. Quæ locutio non solum in verbis consistit, sed etiam in quovis signo, quo exprimitur Dei invocatio, verbi gratia, nutu, contactu Evangelii, elevatione manus, &c. quando hæc sunt ex intentione jurandi. Imò illa locutio potest esse merè interna, & sic juramentum potest esse merè internum.

Hinc 1. Modi loquendi, quibus Deus in testem non adducitur, non sunt juramenta, ut cum dicitur: *Tam verum est, quàm sol lucet, quàm loquor, &c.* Juraret tamen qui animum habens Deum ut testem invocandi adhiberet verba, vel alia signa, quæ alioqui de se talem juramenti significandi vim non habent, ut si cum intentione jurandi diceret: *In veritate hoc faciam*, ut notat Sanchez. Hæc verò locutio, *Tam verum est, quàm Deus existit*, vel *quàm Christus est in Eucharistia*, est blasphemia, si loquens intendat significare tantam esse in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei: sed non est juramentum, nisi per hæc verba intendat adducere Deum in testem.

2. *Certissime, sine dubio, in veritate*, & similes locutiones non sunt juramenta; secus si dicatur, *In veritate Dei vel Christi.*

3. Ex communi sententia, non sunt ordinariè juramenta hæc formulæ, *In fide mea*, *Per fidem meam*, quia ordinariè accipiuntur de fide seu fidelitate humana, sine ullo respectu ad Deum. Unde nemo prudens putat sibi esse rem juramento confirmatam, ob hanc solam locutionem. Item juxta multos, istæ. *In conscientia*, *Super vel per*

meam conscientiam: quia saltem apud doctos significant solum hominem loqui ex veritatis notitia, ex conscientia dictamine. Azor tamen dicit plerosque sentire iis contineri vim juramenti. Ex communi sententia, non sunt ordinariè juramenta hæc formulæ: *In fide boni viri*, *in fide boni Christiani*, vel *Sacerdotis*; quia, ut ordinariè accipiuntur, significant rem asseri vel promitti ea fidelitate & veracitate, quam debet habere vir probus, Christianus, Sacerdos, ut ordinariè accipiuntur; nam tunc Deus non adducitur in testem. Ab iis tamen abstinendum est ob scandalum: nam non omnes ita hæc verba intelligunt, & sunt juramenta apud eos, qui existimant esse, vel apud quos per consuetudinem accipiuntur: velut juramenta. Si autem *Per fidem meam*, *Per fidem boni Christiani*, &c. intelligatur fides divina, erit juramentum: qui enim dicit *Per fidem divinam*, vel *veritatem Dei*, censetur Deum illius auctorem in testem adducere. Quare rudes interrogandi sunt, an per illas formulas intenderint Deum in testem advocare, & omnes ab his avocandi sunt.

4. In istis locutionibus, *Deus scit*, *Coram Deo loquor*, *Deus videt conscientiam meam*, spectanda est intentio loquentis. Nam si narrative solum proferrantur sine intentione jurandi, non sunt juramenta; quia propriè ille non jurat, qui testimonium Dei non implorat ut exhibendum: secus, si invocative usurpentur.

5. Istæ locutiones, *Abnego Deum*, *Per mortem*, *Per ventrem*, *Per caput Dei*, sunt

sunt potius blasphemiae quam iuramenta, nisi quis per tres posteriores locutiones intenderet Christum adducere in testem.

6. In omnibus modis loquendi habenda est ratio usus, & spectanda sunt circumstantiae & intentio loquentis. Nam iuramentum est, si adhibeantur quævis verba vel signa cum intentione jurandi, ut docent Suarez, Azor, Sanchez, alii, etsi illa iuramenti significandi vim non habeant: nam tunc per verba illa quæcumque sint, loquens vult assumere Deum in testem. In dubio de ejus intentione judicari debet secundum communem verborum, quibus usus est, acceptionem.

Quæst. II. Quotuplex est iuramentum?

Resp. Iuramentum dividitur. 1. In explicitum, quo Dei testimonium expresse invocatur, dicendo v. gr. *Deum testor, Juro per Deum, Per Deum ita est, Deum testem invoco, &c.* Et implicitum, quo implicitè solum Deus adducitur in testem, ut *Per Deum, Vivit Deus*, hoc est, per vitam Dei, seu per Deum viventem: vel cum quis jurat per creaturas nobiliores, in quibus Dei potentia, vel alia perfectio specialiter elucet, vel quæ habent specialem relationem ad Deum: tunc enim earum author tanquam in illis repræsentatus seu præsens censetur in testem adduci, ut si dicas, *Juro per Cælum, per Terram, per Templum, per Evangelium, per fidem Christianam, &c.* Ex Matth. 23. *Quicumque juraverit in Templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipso. Et qui jurat in Cælo, jurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.* Item *per Sanctos* intuitu Dei, qui in eis peculiari modo habitat, & virtutem

Ant. Th. Moral. P. I.

ac veritatem ostendit. Vel *Per meam animam, in animam meam*: nam Deus in anima rationali specialiter splendet tamquam in imagine, proindeque censetur Deus in ea splendens adduci in testem. Sanchez, Suarez, & alii.

2. In solemne, quod fit cum aliqua solemnitate, v. gr. certa verborum formula, vel coram Notario & duobus testibus, vel in judicio, vel contactu Evangelii, aut Reliquiarum. Et simplex, quod fit absque solemnitate.

3. In contestatorium, quo Deus solum ut testis vocatur, v. gr. *Per Deum*. Et execratorium, quo Deus in testem simul & vindicem advocatur, unde fit per imprecationem, ut, *Puniat me Deus, Damner, Volo mori, Demon me auferat, Nunquam videam Deum, si, &c.* Nam hæc fieri nequeunt nisi ex Dei vindicis ac judicis mandato. Item, *Per meam vel alterius vitam, aut salutem, vel in vita, salute*: nam sensus est: Deus auferat mihi vel illi vitam, si, &c. Item, *super animam meam*: nam sensus est: Dammum patiatur anima mea, nisi ita sit; & istud, *Ita me Deus adjuvet*, hoc est: Nisi ita sit, Deus me non adjuvet. Cum autem execrationes, quæ Dei nomen vel Sanctorum, aut nostra Mysteria continent, ex ira proferuntur, tunc sunt blasphemiae: quia contumeliosè pronuntiantur.

4. In assertorium, quo confirmatur dictum vel factum de præsentem vel præterito, aut propositum de futuro sine promissione, ut cum quis jurat se facturum aliquid, licet illud nemini promittat. Et promissorium, quo quis confirmat promissum, & se obligat alicui ad

S s

ali-

aliquid pro futuro. Hocque est vel absolutum, vel conditionatum, quod scilicet habet conditionem expressam, aut tacitam, ex dispositione juris vel intentione jurantis.

Quæst. III. *An & quando licet jurare?*

Resp. 1. Licet cum certis conditionibus jurare. Constat, 1. Ex Deut. 6. *Per nomen illius jurabis.* Et, Psalm. 62. *Laudabuntur omnes qui jurant in eo.* 2. Ex traditione & praxi Ecclesiæ, 3. Quia juramentum est actus latræ, quo jurans tacite testatur Deum habere rerum omnium cognitionem, & veracitatem infallibilem, ac providentiam rerum humanarum.

Imò est obligatio jurandi, 1. Quando à superiore legitime exigitur. 2. Quoties necessarium est ad subveniendum proximo: nam lex charitatis obligat ad ejus necessitati subveniendum medio licito, præsertim facili, quale est juramentum.

Resp. 2. Ut licite fiat juramentum, requiruntur tres conditiones seu comites, scilicet veritas, judicium, & justitia. Ita omnes, & constat tum ex Jerem. 4. *Jurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Tum quia si una ex illis deest, committitur irreverentia in Deum.

Veritas exigit, ut jurans prudenter & certo judicet verum esse id quod dicit; & moraliter certus sit se verum effecturum id, quod promittit. Judicium, ut cum discretionem, prudentiam, considerationem, maturo examine veritatis, ac reverentia, nec sine necessitate & gravi causa juretur. Justitia demum exigit,

ut juramentum promissorium vel assertorium de futuro sit de re licita & honesta.

Quæst. IV. *An semper est mortale, si una ex illis conditionibus desit?*

Resp. 1. Si veritas desit, vel putetur deesse, vel dubia sit juranti, est perjurium, & semper mortale peccatum, etiam in re levi asserta. Ita omnes Theologi. Prob. Quia 1. Deus non potest sine gravi irreverentia ac injuria adduci in testem falsitatis, sive in re magna, sive in parva, vel jocosa. Quia per hoc datur intelligere, vel quoddam Deus veritatem non cognoscat, vel quoddam falsitatem testari velit. S. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 2. quod est valde injuriosum Deo; nam alioqui non esset summè verax, nec proinde Deus; cum vel levissima falsitas summæ ac infinitæ veracitati repugnet. Unde assumere Deum in testem mendacii vel levissimi, est ex natura actionis Deo negare infallibilem ac summam veracitatem. Præterea (ut ait S. Thom. quæst. cit. art. 3.) *Ea quæ ex se sunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, si in contemptum Dei fiant, sunt peccata mortalia.* Unde multo magis quidquid est, quod de sui ratione pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale: perjurium autem de sui ratione importat contemptum Dei. Unde manifestum est quod perjurium ex sui ratione est peccatum mortale. 2. Ex S. August. serm. 28. de verbis Apost. *Perjurium peccatum esse, & grande peccatum, nemo dubitat.* 3. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.*

nem. Quare omne perjurium strictè dictum, quod est mendacium juramento confirmatum, seu falsum juramentum, mortale est, etiam si joco fiat. *Ille qui jocosè perjurat, non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur à peccato mortali.* Sanctus Thomas, 2. 2. quæst. 98. art. 3. ad 2.

Porro latius à S. Hieronymo & jure aliquando sumitur, nempe pro quolibet juramento illicito, etiam vero, sed sine necessitate facto.

Ergo mortaliter peccat, 1. Qui jurat id de quo dubitat, vel non est certus; nam exponit se periculo jurandi falsum. Imò pejerat; nam mentitur, asserens tanquam certum id, quod putat tale non esse. 2. Qui jurat verum, putans esse falsum: nam talis formaliter & spectato ejus conceptu jurat falsum, & mentitur, cum loquatur contra mentem; habetque voluntatem adducendi Deum in testem falsitatis. 3. Qui jurat id, quod verum est, & tale putat, sed levibus conjecturis adductus. Ita Catechism. Romanus; quia exponit se periculo jurandi falsum. 4. Ex communi, qui aliquid juramento promittit sine voluntate implendi: nam jurans se aliquid facturum, jurat se habere firmam voluntatem faciendi: unde si non habeat, mentitur. Vel si juret se facturum id, quod scit sibi esse impossibile; quia non potest habere propositum efficax implendi: nam propositum non est de re impossibili cognita ut tali; idque etiamsi res sit moraliter tantum impossibilis, quia

jurat se facturum id, quod judicare debet non facturum. Item si dubitet an possit aut debeat præstare: nam pejerat, vel saltem se exponit periculo pejerandi; & in his omnibus deficit certa veritas de præsentī, quam semper in re qualibet habere debet juramentum promissorium, & quæ exigit, ut sit animus firmus & certus promissa perficiendi.

Resp. 2. Quoad defectum judicii, constat 1. esse semper mortale, si defectus considerationis sit circa juramentum ipsum, vel circa veritatem propter periculum perjurii; ut si deliberatè jures sine prudenti judicio de veritate, vel sine consideratione ad hoc requisita, etsi contingat esse verum quod juras, nam exponis te periculo jurandi falsum. Hinc peccant mortaliter, qui factum quod auditu tantum, vel aliis signis non omnino certis cognoverunt, tanquam certò cognitum jurati affirmant. Item qui jurant de alicujus peritiā, judicium ferunt sine sufficienti illius notitiā, & certitudine de illa. Si verò defectus considerationis sit solum circa necessitatem & gravitatem rei, ex communi sententia est solum venialis, seclusis contemptu, scandalo, & periculo jurandi falsum; ut cum quis certus de veritate, non satis considerat an sit causa sufficiens jurandi.

Constat 2. esse peccatum saltem veniale jurare sine necessitate, vel magna utilitate, ex Matth. 5. *Ego dico vobis non jurare omnino . . . . . Sit autem sermo vester, Est, est: Non, non, &c.* Et Jacob. 5.

Nolite jurare quodcumque juramentum..... ut non sub judicio decidatis. Non est irreverentia contra summam Dei majestatem, quod interponatur ejus auctoritas & ipse adducatur in testem sine necessitate, vel magna utilitate, aut ad res vanas ac leves confirmandas. Sic illicita sunt juramenta urbanitatis gratia emissæ, ut non ingrediendi vel egrediendi prius, defectu necessitatis & gravitatis rei. Ea autem non videntur violari, si jurans altero urgente præcedat; tum quia imbibunt hanc tacitam conditionem, *Si non nimium repugnaveris, non præcedam*; tum quia illud juramentum cedens in honorem alterius, remittitur ab eo, cum jure cedens contendit ut jurans prior transeat.

Non est tamen, ex communi sententia, mortale jurare sine necessitate, vel super re levi, aut vana, sed vera & licita; modò absit contemptus, scandalum, & periculum pejerandi: quia in hoc non censetur gravis irreverentia. Ita S. Antonin. p. 1. tit. 14. cap. 4. ibi: *Requiritur judicium, id est, discretio, ut scilicet non juretur, nisi in casu necessitatis, vel magne utilitatis..... alias jurando leviter, ut communiter fit etsi verum sit & licitum quod juratur, est peccatum, non tamen mortale, nisi fieret in contemptum.* Qui tamen sæpe jurant sine necessitate pejerandi, periculum incurrunt, & proinde mortaliter peccant. Nam qui sic jurant ex consuetudine, propter nimiam facilitatem, & proclivitatem per eam contractam leviter & temerè jurant; suntque in periculo morali jurandi sine judicio prudenti de veritate, ideoque pejerandi.

Resp. 3. Quod spectat ad defectum justitiæ, constat, 1. Eum, qui jurat se facturum rem illicitam sine animo faciendi, esse perjurum, quia juramentum mendacio confirmat. 2. Eum, qui jurat se facturum rem graviter illicitam, duplex mortale peccatum admittere: unum, quod velit rem graviter malam, alterum contra religionem: nam gravis est in Deum irreverentia Dei auctoritate ac testimonio se firmare in proposito Deum graviter offendendi: in hoc enim est gravis abusus nominis & auctoritatis Dei. Hinc, cap. *Qui Sacramento 22.* quæst. 4. dicitur: *Qui sacramento se obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat; pro perjurio uno anno à communione Corporis & Sanguinis Domini segregatus, reatum suum eleemosinis, fletibus, & quantis potuerit jejuniis absolvat.* 3. Esse pejus jurare de re venialiter mala patranda, quàm de re indifferenti, vel de honesta sine causa. Communiùs tamen docent esse solum veniale grave; quia putant non esse gravem irreverentiam, nisi fiat cum quadam contumelia, vel verbis, quæ blasphemiam sonant, aut adsit periculum perjurii. 4. Esse mortale contra religionem juramento confirmare injuriam mortalem, ut gravem detractionem veram, vel contumeliosam: nam assumere nomen Dei tanquam instrumentum ad gravem injuriam proximo inferendam, ideoque Deum graviter offendendum, gravis est in Deum irreverentia. An autem propriam culpam mortalem præteritam juramento affirmare cum jactantia & delectatione sit, præter culpam lethalem jactan-

stantiæ & delectationis, mortale peccatum contra religionem, alii asserunt, quia putant esse gravem irreverentiam: alii probabilius negant, eo quod juramentum per se non cadat in illam assertionem ut malam, sed ut veram.

Nota. Per præceptum, *Non assumes nomen Dei tui in vanum*, non solum prohibentur omnia juramenta contra honorem Dei facta, sed etiam quilibet vana usurpatio ejus nominis.

Quæst. V. Quæ & quanta est obligatio juramenti promissorii, & assertorii de futuro?

Resp. 1. Est obligatio sub mortali præstandi rem licitam juramento promissam, vel assertam, saltem si res illa sit gravis. *Ita omnes.* Constat, 1. Ex Matth. 5. *Reddes Domino juramenta tua.* Et, ex cap. 10. de jurejur. ubi Summus Pontifex statuit Clericum ab Ecclesia removendum, eo quod non solverit pensionem aliquam juramento promissam. 2. Quia hæc obligatio ex suo genere gravis est: nam est obligatio virtutis religionis, & ex præcepto colendi Deum. Ergo ejus violatio est ex suo genere mortalis. Deinde tendit ad firmanda pacta inter homines, controversiasque dirimendas: ad quem finem assequendum necesse est, ut ex tali juramento nascatur gravis obligatio servandi promissa: alioquin hoc vinculum non esset satis firmum, & facile ab hominibus rumperetur.

Idem docent Toletus, Lessius, & alii, etiamsi res sit levis. Quia 1. Jurans se aliquid facturum, Deum testem assumit se non solum habere animum faciendi, sed etiam se facturum, nisi

legitima causa excuset: & sic auctoritate divina se obligat ad servandum promissum. Unde duplex veritas exigitur, una præsens, scilicet animus rem juratam præstandi; altera futura, scilicet illius executio suo tempore futura. Ergo si non exequatur, facit, quantum in se est, ut Deus falsum testatus sit: voluit enim ut Deus testaretur aliquid futurum. 2. Si non servatur juramentum, etsi de re levi, efficitur Deus testis falsitatis; veritas quippe talis juramenti consistit in conformitate cum re promissa: nam ab eo quod res est, vel non est pro tempore importato, propositio est vera, vel falsa. Hinc S. Thom. quæst. 89. art. 7. ait: *Tenetur ut faciat verum esse id quod juravit: alioquin deest veritas juramento.* 3. Est mortale contemnere Dei auctoritem interpositam pro quacumque re. Aliud est de violatione voti, quæ in re levi est solum venialis, quia non est gravis injuria nec irreverentia in Deum, non præstare rem levem promissam, quæ parum conferat ad ejus honorem. At est gravis injuria adducere Deum in testem falsitatis etiam in re levi, & quantum est in se, efficere ut testatus sit falsum in quavis re: neque enim stare potest veracitas Dei infinita, si Deus possit testari falsum in re aliqua etsi levi; ac proinde rem levem juratam non exequi est facto negare veracitatem Dei, & quantum est in se, illam destruere.

Verum S. Antoninus, p. 2. tit. 10. cap. 4. §. 1. Sylvester, Sotus, Navarrus, Suarez, Sanchez, Azor, Sylvius, & alii communiter aut saltem com-

muniùs docent, juramentum promissorium obligare tantum sub veniali in re levi, siue eares levis sit tota materia promissionis, siue solum pars illius. Probant, quia i. Rem futuram promittens juramento, Deum adducit dumtaxat in testem, se habere animum implendi promissum, & se obligare ex auctoritate Dei, ad illud præstandum, pro capacitate scilicet materiæ, seu rei promissæ. Unde si rem levem juramento promissam cum animo eam verè præstandi, omittat, non mentitur, quia nihil dicit aut facit contra mentem, sed solum eam mutat. Ergo non inducit Deum in testem mendacii; sed infideliter agit, nolens nunc præstare rem sub auctoritate divina promissam. Quæ infidelitas est irreverentia in Deum, mortalis quidem in re gravi, sed venialis in re levi. Negant autem eum, qui aliquid juramento promittit, propriè assumere Deum in testem futuræ executionis juramenti, sed adduci solum volunt in testem præsentis promissionis, & obligationis promissa perficiendi inde ortæ, & tanquam fidejussorem quoad executionem futuram.

2. Sicut in humanis contractibus quando quis assumitur testis promissionis, non censetur inductus fuisse ad testificandum falsum, si postea non fervetur promissum; sed solum ut attestetur de contractu præsentis & obligatione inde orta: ita Deus non adducitur ut testis falsi, quando assumitur ut testis promissionis juramento firmatæ cum animo eam implendi, quamvis postea non impleatur; ideo-

que tunc Deus non efficitur testis falsitatis si non servatur promissum.

Fatentur quidem rem juramento promissam dari debere etiam ex reverentia debita auctoritati divinæ, quæ interposita fuit ad corroborandam promissionem. Quare si promissio non impleatur, peccatur contra reverentiam auctoritati divinæ debitam: sed volunt hanc irreverentiam esse gravem vel levem pro gravitate, vel levitate materiæ, seu rei promissæ; perinde ac violatio voti est gravis vel levis culpa & irreverentia pro gravitate vel levitate rei Deo promissæ.

Itaque hi Doctores sentiunt Deum numquam adduci in testem futuræ executionis promissionis, sed tantum in testem promissionis, & obligationis inde ortæ, & voluntatis promissa præstandi. Quæ quidem obligatio pertinet non solum ad virtutem justitiæ & fidelitatis, sed etiam ad religionem propter interpositam auctoritatem Dei; & commensuratur capacitati materiæ, ita ut gravis sit in re gravi, levis verò in re levi promissa. Juramenti autem promissorii veritas consistit in conformitate ejus cum proposito se obligandi, verè promittendi, & promissa perficiendi.

Nota. Licet juramenti obligatio non transeat ad hæredes, cum sit obligatio propria voluntate suscepta ex juratione, ideoque personalis; tenentur tamen ex justitia implere juramenta realia defuncti, quæ non fuerint per injuriam extorta: nam succedunt in onera realia defuncti, sicut in ejus jura. Defunctus autem per promissionem juramento confirmatam

contrahit onus & debitum reale, quod proinde transit ad hæredes. Debent etiam impleri erga hæredes promissarii: quia actiones & jura defuncti transeunt ad illos.

Item jurans obedientiam alteri ratione dignitatis & officii, verbi gratia, Episcopo, tenetur vi juramenti obedire omnibus ejus successoribus in ea dignitate seu officio, ex cap. 14. *de jurejur.* quia censetur jurasse obedientiam omni habenti tale officium seu dignitatem, quæ est causa & ratio juramenti.

Resp. 2. Juramentum promissorium habet easdem condiciones, limitationes, & extensiones expressas ac tacitas, quas promissio, vel contractus, cui adjicitur, habet ex mente contrahentium, ex dispositione juris, vel recepta consuetudine; eodemque modo explicandum est, ex cap. 25. *de jurejur.* & l. ult. *cod. de non numer. pecun.* Nam talis est intentio jurantis; & juramentum non mutat, sed præcisè confirmat contractum ac promissionem secundum eorum naturam, & eodem modo quo intelliguntur & accipi solent, non aliter: solumque addit obligationem religionis. Sic jurasti puellæ nuptias, scilicet nisi illa fornicetur, &c. quia promissio ipsa sic intelligitur, nec aliter obligat. Hinc juramentum conditionatum non obligat ad rem promissam, donec impleatur conditio, ex cap. 3. *de jurejur.* quia conditio suspendit pactum, & proinde juramenti obligationem. Obligat tamen ad expectandum eventum conditionis.

Resp. 3. Juramentum de futuro sine promissione obligat: quia simplex assertio de futuro confirmata juramento, obligat ex virtute religionis ad faciendam veram rem assertam de futuro. Et jurans se aliquid facturum absque promissione, jurat non solum se habere voluntatem id præstandi, sed etiam suo tempore facturum, sicque tenetur efficere veram assertionem suam de futuro. Suarez, Sanchez, &c.

Porro de juramentis servandi statuta Communitatis, Collegii, Capituli, &c. docet cum multis Sanchez, ea intelligenda esse ita obligare, ut res illa servanda continetur in statutis: nimirum si statutum est tanti momenti, ut obliget sub mortali, obligabit juramentum sub mortali: si autem sit leve, ita ut sub veniali tantum obliget, juramentum sub veniali obligabit. Ratio est, quod hic non juret præcisè servare rem illam in statuto contentam, sed prout continetur in statuto, seu statutum ipsum quale est. Ergo obligatio juramenti metienda est juxta statuti obligationem. Ita Sanchez, qui inde infert, virtute hujus juramenti non teneri jurantem ad observanda ea statuta, quæ recepta non sunt, aut in consuetudinem abiire; quia hoc juramentum est de solis statutis servandis quatenus obligant. Ergo quoties ex quavis causa obligare desinunt, cessabit perinde juramenti obligatio; quia jam illa non sunt statuta, atque juramentum fuit illis accessorium, quatenus statuta erant. Item eo solo modo juramentum obli-

gabit ad statuta servanda, quo illa recepta sunt.

In generalibus verò juramentis obediendi Prælato, aut Rectori, jurata obedientia non censetur exigi, inquit Reginaldus, nisi id ipsum exprimatur præcipiendo in virtute præstiti juramenti, vel alia verborum forma æquivalenti.

Quæst. VI. *Quibus casibus juramentum non obligat?*

Resp. His. 1. Si sit de re illicita etiam venialiter, ex reg. jur. 58. in 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*: nam juramentum non est vinculum iniquitatis, ex cap. 18. *de jurejur.* Enim verò nemo potest obligari ad peccandum, cum contra quisque teneatur ad non peccandum; alioquin teneretur ad duo contradictoria, ideóque ad impossibile. Imò qui rem illicitam faceret ob juramentum, bis peccaret: nam præter peccatum illud, quod patraret, gravem irreverentiam contra Deum admitteret, utendo ejus nomine & auctoritate tanquam vinculo ac instrumento seu motivo ad eum offendendum. Quare non obligat juramentum de re, quæ sit in damnum tertii, cap. 28. *de jurejur.* vel contra bonum publicum, aut legem divinam, vel ecclesiasticam, vel etiam civilem, nisi hæc sit immediatè in favorem privati, cui licitè renunciare possit. Nam illicitum est damnum alteri sine justa causa & legitima auctoritate inferre, bono publico nocere, & leges violare. *Non enim dicenda sunt juramenta, sed potius perjuria, quæ contra utilitatem ecclesiasticam, & SS. Patrum veniunt instituta,*

ait Concil. gener. Lateranen. III. c. 16.

2. Si sit de re inutili, id est, quæ neque ex se, neque ex fine aut circumstantiis, ad Dei obsequium, vel hominis utilitatem conducit. Nam juramentum non est vinculum rerum vanarum & otiosarum, nec Deus vult illas fieri ob nominis sui reverentiam. Imò tale juramentum est peccatum, cum sit abusus sancti & terribilis nominis Dei, & irreverentia in Deum. Aliud est cum res de se indifferens ordinatur ad finem bonum, ad quem conducit; vel est utilis alteri, in cuius gratiam jurata est: ut si jurasti te nullas merces, nisi à Titio empturum, obligaris. Nam honestum est reddere proximo rem promissam, quæ ei utilis & grata est: juramentum autem de opere honesto obligat.

3. Si sit de re impeditiva majoris boni, & contraria consiliis Christi; ut si jure te non ingressurum Religionem: nam Deus non vult illud servari, cum majus Dei obsequium impediat. Obligat tamen, si res illa sit promissa homini, & ei utilis: quia homo vult illam fieri ob suam utilitatem, & habet jus ad illam. Unde illam præstando exercetur debitus actus veracitatis, fidelitatis, justitiæ, & religionis. Hinc si jurasti dare viginti aureos Petro diviti; non potes illos dare pauperibus, licèt seclusa promissione, hoc sit melius. Nam, ex cap. 28. *de jurejur.* servari debet juramentum homini præstitum, quando non vergit in æternæ salutis dispendium, nec redundat in alterius detrimentum injustum.

4. Si

4. Si sit de re impossibili: nam ex Reg. jur. *Impossibile nullum est obligatio*; cum nemo possit ad impossibile obligari.

5. Si fuerit error vel dolus circa rei promissæ substantiam. Quia deest consensus substantialis circa juramentum: nam jurans non habet intentionem jurandi rem illam, circa quam errat, sed aliam quam apprehendit: ut si jures te daturum vas aliquod, putans esse æneum, cum sit aureum. Idem dic si error versetur circa causam finalem, quia etiam deest verus consensus, cum desit motivum verum volendi; & jurans censetur jurare sub conditione. Sires ita est: ut si jures te daturum viginti Petro, eò quod falso asserat tibi favisse in aliquo negotio.

6. Si promissio jurata non fuerit acceptata ab homine, in cujus gratiam facta est. Quia juramentum sicut ipsa promissio includit hanc conditionem: Si ab altero acceptetur: secus si promissio facta sit in honorem Dei, ut si alteri juramento promittas, te Sacramenta suscepturum, Religionem ingressurum, &c. Tunc enim est votum juratum, cum ad Deum directè spectet, & ejus intuitu fiat: unde statim acceptatur à Deo.

Quæst. VII. *An juramentum injustè extortum obligat?*

Resp. Affirm. Nisi sit de re illicita. Hoc certissimum est apud omnes, inquit Sanchez. *Prob. 1.* Quia est verum juramentum: Ergo ex eo oritur obligatio religionis erga Deum, cujus autoritas interposita est: cum hæc obligatio ex natura rei sit inseparabilis

Ant. Th. Moral. P. I.

à juramento, quod est de re licita, nec alteri noxia. 2. Ex cap. 6. & cap. 8. *de jurejur.* ubi Alexander III. loquens de juramento ex gravi & injusto metu extorto, ait: *Non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis aeternæ.* Nec Ecclesia tale juramentum irritat, sicut votum ex metu gravi injusto extortum. Nec obstant cap. 28. *de jurejur.* & cap. 2. *de pact.* in 6. ubi dicitur, Pacta, quæ secluso juramento sunt irrita, servari debere eo accedente, dum licitè possunt; si præstitum sit sine vi & dolo. Nam Pontifex vult solum pacta illa non firmari juramento vi vel dolo præstito, & juramentum extortum relaxationis causam ex seipso præbere ob injuriam quam continet. Equidem juramentum non firmat promissionem, quæ nulla esset: at firmat assertionem inclusam in promissione.

Hinc 1. Captivus tenetur cum periculo vitæ redire in carcerem, quò se rediturum juravit illud prævidens, licet mors & carcer sint injusta: nam cum hæc promissio prudens sit, jurans enim exitum sine illa non obtinisset; nec mutatio circa rem promissam facta sit; ejus executio, nempe reditus, est actus licitus, & opus fortitudinis, patientiæ, magnæ veracitatis & fidelitatis, ideòque est materia juramenti; nec is censetur se occidere, sed tantum se exponere periculo mortis ob justam causam. Ita Toletus, Suarez, Delugo, Sanchez, &c. *Est saltem communior sententia.* Item reus tenetur non fugere, etiam cum periculo mortis præviso, si juravit

T t

non

non fugiturum: nam juramentum de re licita præstitum in gratiam tertii obligat.

Hinc 2. Qui latroni ex metu mortis juravit se daturum pecuniam, & insuper eum non denuntiaturum, non tenetur quidem ad non denunciandum, quia hæc pars juramenti est illicita, utpote contra bonum publicum; sed tenetur pecuniam promissam tradere: non quidem ex vi promissionis injustè extortæ, cum actio injuriosa non possit dare jus injurianti in injuriatum invitum, sed ex religione erga Deum, cui soli acquiritur obligatio: Ideoque fur semper tenetur accepta restituere ob injuriam illatam. Potest tamen jurans juramenti relaxationem petere, vel solutam pecuniam repetere. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 3. *In juramento, quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem, qua obligatur homini cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen ejus promisit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientia, quia magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare. Potest tamen repetere in judicio quod solvit, vel prælato denunciare, non obstante quod contrarium juravit: quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum, esset enim contra justitiam publicam.*

Quæst. VIII. Quid dicendum de juramento ficto & dolo?

Resp. 1. Juramentum exterius factum sine animo jurandi, est semper intrinsecè malum. Quia 1. est men-

dacium: nam sic jurans exterius significat se habere animum jurandi, quem tamen non habet. 2. Est irreverentia in Deum abuti ejus nomine & majestate ad decipiendum proximum. 3. Est intrinsecè malum avertere finem principalem juramenti, qui est firmare veritatem, & sinceritatem, & pacta. At nisi homines graviter obligarentur ad habendam sinceram intentionem, cum jurant, prorsus everteretur juramenti finis, & securitas, ut notat Suarez, inde inferens obligationem hanc esse gravem, utpote ortam ex intrinseca ratione juramenti, & reverentia divini testimonii. 4. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

Hinc juramentum sine animo jurandi factum etiam de veritate, in contractibus, in judiciis, in re quavis gravi semper est mortale contra religionem. Nam est gravis illusio, & abusus nominis Dei contrarius fini juramenti: si enim homines scirent posse fictè jurari sine peccato mortali, nil æstimarent juramentum. Et ita docet communis sententia, quoties juramentum legitimè petitur, vel spontè fit. Sed idem dicendum videtur, etiamsi minùs legitimè exigatur.

A fortiori semper est mortale sic fictè jurare falsum, cum semper sit gravis irreverentia in Deum, ipsum exterius adducere in testimonium falsitatis; & ipsa verba secundum se habeant turpitudinem & indecentiam gravem.

Respon-

Responsio. 2. Et si juramentum factum sine animo jurandi, sit solum fictio juramenti; cum verba per se non habeant efficaciam, nisi ut sunt vera signa mentis; tamen est obligatio faciendi quod juratur, ratione injustitiæ, vel damni inde orti aut orituri, vel scandali, si non præstetur. Nam quisque tenetur cavere ne ex sua actione sequatur alteri damnum ac scandalum, & secutum tollere. Imò juramentum dolo sum, saltem si non injuste exigatur, impleri debet ex virtute religionis; quia, ut ait Valentia, præceptum naturale religionis obligat ad tuendum honorem divinum, non solum efficiendo verum id, in cujus confirmationem revera invocatum est divinum testimonium, sed etiam id, quod rationabiliter potest credi fuisse divino testimonio confirmatum: alioqui minueretur per se loquendo honor divinus.

Resp. 3. Qui jurat cum restrictione mentali, aut æquivocatione, 1. Peccat mortaliter contra religionem: nam gravem irreverentiam Deo infert, abutendo ejus nomine & autoritate ad decipiendum injuste proximum; estque perjurus: *Perjuri sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt*, ait S. August. epist. 224. Enimvero restrictio mentalis, & æquivocatio propriè ac simpliciter dictæ, sunt mendacium. Nam in illis locutio totaliter sumpta est contra mentem; cum neque ex se, neque ex circumstantiis habeat vim significandi totam propositionem internam, sed solum significet id, quod verba in sensu obvio per se feruntur in tali-

bus circumstantiis; quod quidem est contra mentem. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis à similibus exigi solet, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* 2. Talis peccat etiam contra justitiam, quando juramentum justè exigitur, vel spontè fit, ut in judiciis, contractibus, &c. Nam violat jus quod alter habet ne decipiat, & ut clarè, sincerè, & secundum ejus intentionem juretur. Quare deceptor obligatur juramento secundum intentionem illius, qui jurat; nam tenetur tollere deceptionem injustam. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 4. ibi: *Quando non est eadem jurantis intentio, & ejus cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur.* Unde Isidorus dicit: *Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen qui conscientie testis est, ita hoc accipit sicut ille cui juratur, intelligit . . . . . Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis.* Unde Gregorius dicit, l. 27. moral. *Humana aures talia verba nostra judicant, qualia foris sonant: divina vero judicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

Hinc rogatus juridicè, an crimen aliquod admiserit, quod per se non admisit, sed per alium cui id præcepit, perjurus est, si juret se non admisisse: quia hoc juramentum accipiendum est secundum legitimum

verborum sensum, quem aut ex communi acceptione seu usu habent, aut in quo canones & leges accipiunt. At fecisse verè dicitur non solum ille qui per se ipsum fecit, sed etiam qui fieri mandavit, cap. 6. de sent. excomm. & lib. 1. §. de vi & vi armata. Ita Sanchez.

Resp. 4. Juramentum factum cum animo jurandi, sed sine animo se obligandi, vel implendi, 1. Est obligatorium: nam est verum juramentum, cum ad hoc sufficiat voluntaria invocatio Dei in testimonium. At obligatio ex natura rei inseparabilis est à juramento, supposita materia licita; nec jurans potest hanc ulatenus vitare, sed necessariò tenetur illam implere ob interpositam auctoritatem Dei saltem per modum fidejussoris. Ita Suarez, Lessius, Valentia, & alii multi. 2. Ex communi sententia, semper est mortale, tum quia gravis est irreverentia in Deum adducere eum in testem, nolendo obstringi illius testimonio, vel obligationem inde contractam implere: tum quia est perjurium, cum sit mendacium juramento confirmatum; nam jurans vocat Deum in testem voluntatis se obligandi, & implendi, quam significant voces ex usu & sine juramenti, quamque scit se non habere.

Nota. Clerus Gallicanus ann. 1700. has propositiones ut perniciosas, & bonæ fidei contrarias damnavit: *Qui intentionem jurandi non habet, licet falsò juret, non pejerat, etsi alio crimine tenetur, puta mendacii alicujus. Qui jurat*

cum intentione non se obligandi, non obligatur ex vi juramenti.

Quæst. IX. Quot modis tollitur obligatio juramenti promissorii?

Resp. Ex communi sententia his. 1. Materie mutatione, videlicet si res jurata fiat postea impossibilis, vel illicita ob superioris prohibitionem, vel prorsus inutilis ad intentum finem, vel noxia ei, cui promissa est. Cum aliquis jurat, vel promittit se facturum voluntatem alterius, intelligenda est debita conditio: Si scilicet id, quod ei mandatur, licitum sit, & honestum, & possibile, sive moderatum, ait S. Thom. quæst. 98. art. 2. ad 3. Item ex communi sententia, si fiat aliqua mutatio ita notabilis, ut res jurata videatur in alio statu constituta, & diversa notabiliter ab ea, quæ promissa est, ex cap. 17. & 25. de jurejur. Nam talis mutatio quasi aliud objectum facit, ad quod jurantis intentio non extenditur, ut si jurasti te jejunaturum certo die, & eodem die incidas in morbum gravem.

Hinc parentes qui jurarunt se puni-turos liberos, vel heri famulos, non tenentur eos punire, si poena jurata digni non sint, quia invalidum fuit ab initio juramentum, utpote de re illicita; vel licet poena digni sint, si puni-tio videatur plus obfutura quàm profutura; vel si filius corrigi paratus, veniam petat; nam notabiliter mutatus est status rei; & juramentum comminatorium habet hanc conditionem tacitè intellectam, *Nisi sit melius non servare, Nisi puni-tio inutilis sit.* Nam

sicut

sicut juramentum non est vinculum iniquitatis, ita nec est impeditivum majoris boni, nec vinculum rerum vanarum & inutilium. Idem dic si id accadat, quod si fuisset juramenti tempore, jurans temerarius ac insipiens haberetur: nam tunc ad id nullatenus se extendit jurantis intentio.

2. Condonatione seu remissione facta ab eo, in cujus solius favorem juratum est, ob subtractionem materiæ; nisi res promissa fuerit principaliter in honorem Dei. Nam hoc ipso quod promissarius promissioni renunciat, tollit juramenti materiam, quod proinde jam non obligat.

3. Commutatione facta à superiore justa de causa, si promissio facta sit Deo. Si verò facta sit in utilitatem hominis, & ab eo acceptata, res promissa potest commutari cum ejus consensu.

4. Irritatione facta ab eo cui persona seu voluntas jurantis, vel materia juramenti est subjecta, sicut dixi de voto. Nam juramentum non obligat in damnum seu præjudicium tertii, & fit sub conditione. Nisi contradixerit talis persona; alioqui res jurata esset illicita, utpote contra jus alterius. Sic Superior Regularium potest validè, etiam sine causa, irritare juramenta subditorum, pater filiorum, maritus uxoris, dominus servi, circa ea, quæ eorum potestati subjiuntur, & in iis casibus in quibus possunt eorum vota irritare. Ita S. Thomas.

5. Si alter non servet promissa, cap. 3. de jurejur. Ratio horum generalis est, quia in juramento promissorio, sicut in voto & promif-

sione, hæ conditiones generales secundum canones & communem usum includuntur, Si potero; Si res non mutetur notabiliter; Si acceptes; Nisi remittas; Si is, cui voluntas vel materia subest, non contradicat, aut aliter disponat: Salvo jure superioris; Si alter stet promissis, suam obligationem impleat. Unde non impleta conditione cessat obligatio.

6. Demum dispensatione, quæ fieri potest ob justam causam à superiore habente ordinariam potestatem dispensandi in votis, ut sunt Episcopi, non tamen ii, qui solum habent potestatem delegatam dispensandi in votis: nam juxta stylum Curie Romanæ, privilegium dispensandi in votis distinguitur à privilegio dispensandi in juramentis. Ita Navarrus, Azor, Lessius, &c.

Juramentum tamen promissorium, sicut votum, factum in commodum tertii, & ab eo acceptatum, non potest sine ejus consensu relaxari, nec commutari etiam in melius à superiore, cum alter per acceptationem jus ad rem illam acquisierit, nisi in tribus casibus. 1. Ob bonum commune, quod privato præferri debet: ut si quis juratus promiserit alteri beneficii sui resignationem, Episcopus alium multò digniorem & aptiorem judicans, posset illum solvere ab obligatione juramenti. 2. In pœnam alicujus criminis, in materia, quæ superioris jurisdictioni subiaceat. 3. Ratione injuriæ juranti illatæ, ut cum juramentum fuit metu, vel fraude extortum, &c.

Quæst. X. *An licet exigere juramentum ab eo, qui prævidetur pejeraturus?*

Resp. Non licet personæ privatæ, etiam in judicio. Ita S. Thomas, quæst. 98. art. 4. Sanchez, Reginald. Vasquez, Suarez, hanc vocans communem doctrinam, &c. Prob. 1. Ex S. August. ferm. 28. de verbis Apostol. *Si scit, & cogit jurare, homicida est; ille enim suo perjurio se perimit: sed iste manum interficientis & expressit & pressit.* 2. Cum tunc nulla sit utilitas exigentis, merito censetur consentire perjurio, & illius occasionem offerre. 3. Tene-mur ex charitate impedire peccatum proximi, saltem cum facile possumus. Sed tunc facile potest impediri perjurium, cum nulla sit utilitas exigendi à tali juramentum. Nec quis habet jus illud exigendi, nisi quatenus ad debitum recuperandum conducit; sed ad hoc non conducit, cum alter prævidetur pejeraturus. Hoc procedit etiam si alter spontè se offerat: quia tunc exigens tribueret illi occasionem perjurii exequendi, & consentiret executioni prævæ voluntatis.

Id tamen licet judici ad instantiam partis: quia id exigit juris ordo, & officium judicis, qui debet procedere secundum publicam scientiam, ad quam hoc juramentum inservit. Quo casu non iudex, sed is, qui jus dicere debet, censetur juramentum exigere. Ita S. Thomas, *suprà*.

Obj. Licet interdum exigere juramentum ab eo, qui prævidetur juraturus per falsos deos, ut docet S. August. in cap. *Movet.* 22. quæst. 1. Ergo a pari, &c.

Resp. Disparitas est, quòd jura-

mentum quamvis per falsos deos, valeat ex parte jurantis ad faciendam fidem, & firmandum pactum; ac proinde potest esse medium utile ad avertendum grave damnum petentis. Licet autem ex gravi necessitate ab aliquo petere id, quòd potest licitè præstare, etsi prævideatur peccaturus. At perjurium cognitum non potest prodesse privato, ideòque non est justa causa illud non impediendi.

Sed quid, si dubites an alter sit pejeraturus?

Resp. Tunc potes exigere juramentum in re gravi. Quia in dubio nemo præsumitur malus, aut peccaturus; & hoc potest esse utile ad recuperandum id quod tibi debetur, nec aliter potest illud recuperare.

Quæst. XI. *Quid dicendum de consuetudine jurandi?*

Resp. Quisque tenetur sub mortali consuetudinem jurandi sine necessitate vitare, & contractam evellere. Quia hæc affert morale periculum pejerandi, ut constat experientia, & ex cap. 26. de jurejur. *Ex frequenti & incauta juratione perjurium saepe contingit.* Et ex S. Augustin. epist. 89. *Jurandi consuetudine & in perjurium saepe caditur, & semper perjurio propinquatur.* Idem docent S. Chrysostomus, homil. 24. ad popul. Isidorus, &c. Ratio est, quia hæc consuetudo propter nimiam facilitatem & proclivitatem ex ea contractam constituit hominem in periculo morali jurandi leviter ac temere, ideòque sine consideratione sufficienti ad judicium prudens ac certum de veritate, & consequenter in periculo juran-

randi falsum. At quisque tenetur sub mortali vitare ac tollere periculum morale peccandi mortaliter; nam *qui amat periculum, in illo peribit*, Eccli.

3. Et quisque tenetur graviter velle efficaciter vitare peccatum mortale. Ergo, &c. Hinc illud, Eccli. 23. *Juratori non assuescat os tuum, multi enim casus in illa..... Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.*

Quod verum est etiam de consuetudine jurandi absque advertentia an juretur, necne, ut rectè docent Suarez, Sanchez, &c. quia hæc consuetudo exponit periculo proximo incidendi in juramenta falsa, quæ quamvis inadvertenter & sine animo jurandi prolata sint, habent tamen turpitudinem ac difformitatem objectivam, ob quam graviter disconveniunt naturæ rationali, & ratione cujus homo tenetur ea non velle, neque in se neque in causa: quippe exterius sonant perjurium; & eum sensum ingerunt audientibus. Hæc autem juramenta indeliberata sunt sufficienter voluntaria ac libera in causa, nempe in consuetudine, & in negligentia eam extirpandi. A fortiori id verum est de consuetudine jurandi advertenter & indiscriminatim sive verum sive falsum, vel jurandi inadvertenter circa rei juratæ veritatem: quia exponit proximo periculo jurandi falsum. Ita Suarez, Azor, Sanchez, & alii.

CAPUT V.

De vitiis & peccatis Religioni oppositis.

Nota. Peccata religioni opposita sunt ex genere suo mortalia, & cæteris paribus graviora iis, quæ fiunt contra alias virtutes morales: nam opponuntur virtuti inter morales præstantissimæ. Hæc duplicis generis sunt: alia quæ opponuntur per excessum, & nomine superstitionis comprehenduntur, non quod Deus nimium vero cultu coli possit, cum sit infinito honore & amore dignus: sed quod adhibeatur cultus inordinatus, ac vitiosus. Alia per defectum, quæ irreligiositatis nomine exprimuntur.

ARTICULUS I.

De Superstitione, & ejus speciebus.

Quæst. I. **Q**uid est superstitio?

Resp. Est cultus inordinatus ac vitiosus veri vel falsi numinis. Unde duplex est generatim, una ex parte rei cultæ, & est cultus falsi numinis; & alia ex parte modi colendi, qua verus Deus, sed modo inordinato colitur: & dicitur vitiosus cultus veri Dei.

Quæst. II. *Quotuplex est species Superstitionis?*

Resp. 1. Duplex est ex parte modi colendi verum Deum, scilicet cultus falsus, & superfluous. Cultus falsus est, cum falsa miracula prædicantur, vel scriptis mandantur, & sic verorum fides enervatur; vel falsæ Reliquiæ obtruduntur; vel cum authoritate

tate propria proponitur aliquid tanquam institutum à Deo vel ab Ecclesia, quod reipsa non est: vel adhibentur caeremoniæ veteris legis, quæ sunt à Deo repudiatae; vel cum laicus Deum colit tamquam publicus Minister Ecclesiæ. Hæc superstitionis species est semper ex se mortalis: quia gravem irreverentiam Deo infert, graviterque repugnat ejus honori ac cultui, qui sola veritate nititur. *Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Joann. 4.*

Cultus superfluous est modus veri Dei colendi præter Dei & Ecclesiæ institutionem, aut communem fidelium usum, & inutilis ad honorem Dei, & ad excitandam spiritus devotionem, vel domandam concupiscentiam: ut orare adhibito certo numero, situ, colore cereorum; non nere die Sabbati in honorem B. V. interim aliis servilibus insistendo, &c. Nam superfluum est medium quod fini non congruit: finis autem divini cultus est honor Dei per subjectionem mentis, & corporis. *S. Thom. quæst. 93. art. 2.* Et cum exterior Dei cultus ad interiorem ordinetur, omnis ille, qui ad interiorem non conducit, superfluous est, qualiscumque illum adhibentis sit intentio. Hæc superstitio, juxta communem sententiam, est solum venialis, modò actio aliunde nulla lege sit prohibita & absit scandalum, & contemptus caeremoniarum Ecclesiæ ac communis fidelium usus: quia & materia levis, & irreverentia non censetur gravis ob simplicitatem. Secus, si fiat post prohibitionem superioris. Si tamen in

Missa, vel in administratione sacramentorum, relictis rubricis, aliæ caeremoniæ, etiam pro sua devotione & secluso contemptu adhiberentur, videtur non posse excusari à mortali, ob materiæ gravitatem, & periculum grave, & gravem præsumptionem.

Cultus dicitur etiam superfluous ratione certitudinis vanæ, id est, non nixæ promissione divina; ut cum quis certò credit se à tali morbo vel periculo liberandum, gestando imaginem, vel reliquias Sanctorum, vel verba Scripturæ, &c. Quia licet hæc pia sint; tamen à talibus nullus effectus absolutè & infallibiliter expectari potest, cum nullam habeant virtutem naturalem, nec divinam promissionem absolutam.

Resp. 2. Quinque sunt species superstitionis ex parte objecti, quod colitur, seu cultus falsi numinis, nimirum Idololatria, Divinatio, vana observantia, ad quam revocantur Maleficium, & Magia.

Quæst. III. Quid & quotuplex est Idololatria?

Resp. 1. Idololatria est supremus ac divinus cultus creaturæ exhibitus; sive est actus, quo cultus supremus & soli Deo debitus, tribuitur creaturæ, ut oblatio sacrificii facta idolo, & quodvis signum honoris, quo quis creaturæ tamquam Deo se submittere intendit, verbi gratia genuflexio, suffitus, &c. Hinc patet esse scelus maximum: cum per illam honor soli DEO vero debitus tribuatur creaturæ, & sic gravissima injuria DEO inferatur, sicut in republ. maximum crimen est

est subditum pro rege agnoscere, ei-
que regium honorem deferre. Hinc
à S. Gregorio Nazianzeno, orat. 38.
idololatria vocatur *Extremum & pri-
mum malorum*; & à Tertullian. lib. de
idololatria, cap. 1. *Principale crimen gene-
ris humani*.

Sunt autem per se tria signa exter-
na propria latriæ, nempe Sacrificium,
Templum & Altare, quæ proinde si-
ne gravi crimine nulli creaturæ offer-
ri possunt. Alia verò signa, quibus
Deus colitur, ut genuflexio, inclina-
tio capitis, latriæ vel inferiori cultui
convenire possunt, & ab intentione vel
à circumstantiis determinantur.

Resp. 2. Triplex est Idololatria;
alia perfecta, qua quis divinum hono-
rem idolo defert, quia falsò putat ef-
se Deum. Alia minùs perfecta, cum
quis creaturæ cultum externum soli
Deo debitum defert, non credens eam
habere divinitatem, sed ex pravo af-
fectu, v. gr. ex odio veri Dei, vel cu-
piditate aliquid à diabolo aliave crea-
tura obtinendi: hæc ob malitiam vo-
luntatis, est crimen gravius quàm per-
fecta. Et alia simulata, cum quis si-
ne existimatione divinitatis, & inter-
no affectu colendi, sed ex solo metu
mortis, supremum cultum creaturæ
exterius solum exhibet. Hæc est et-
iam semper mortale peccatum; nam
continet gravem injuriam ac irreve-
rentiam in Deum, deferendo creatu-
ræ honorem externum soli Deo debi-
tum. Estque crimen læsæ majestatis
divinæ: sicut qui externis signis
subdito honorem regium externum
seriò præstaret, committeret cri-
men læsæ majestatis humanæ. Est

Ant. Th. Moral. P. I.

etiam mendacium perniciosum con-
tra religionem, ac confessionem fi-
dei, cum cultus exterior sit signum
interioris.

*Quæst. IV. Quid, & quod duplex est Divi-
natio?*

Resp. 1. Divinatio est significatio,
vel inquisitio occultorum ope dæmo-
nis expressè vel tacitè invocati. Di-
co, *occultorum*, id est quæ ab homine
propria industria cognosci nequeunt.
Quod si res illæ à solo Deo cognosci
possunt, ut sunt secreta cordis, & fu-
tura libera, involvitur tacita idolola-
tria; quia dæmoni tribuitur honor
divinus, ei attribuendo quod est Dei
proprium, & ab eo expectando quod
à solo Deo obtineri potest. Si verò
sint tales, quas dæmon naturaliter sci-
re potest, ut sunt actus externi homi-
num præsentis vel præteriti, est nihi-
lomius mortalis culpa; quia conti-
net invocationem & societatem sal-
tem implicitam cum dæmone jurato
Dei hoste, quod quandam defectionem
à Deo, & gravem in eum irreveren-
tiam continet.

Resp. 2. Divinatio ex parte pacti
duplex est: nam alia fit cum expressa
invocatione dæmonis, seu pactione
cum eo: ut cum quis verbis dæmo-
nem invocat, vel aliquid usurpat per
quod putat dæmonem cooperari.
Alia fit cum invocatione tacita & im-
plicita: ut cum ad occultorum noti-
tiam obtinendam adhibentur media
vana & improporcionata; tunc enim
talis notitia non potest expectari
nisi à dæmone, cum constet ejus-
modi signa vana à DEO non esse
instituta, nec à bonis Angelis ex-
hibe-

hiberi, nec habere connexionem naturalem cum illa: ut dum quis cupit furem cognoscere invertendo cribrum, aut proferendo certa verba.

Resp. 3. Divinatio ex parte medii multiplex est; scilicet Præstigium, cum dæmon variis apparitionibus oculos perstringit; Necromantia, quæ fit per mortuos in speciem suscitatos; Chyromantia, quæ per lineas manus; Aruspicium, quod per viscera animalium; Auspicium, quod per motum, situm, aut numerum avium: Augurium, quod per garrum avium; Astrologia judiciaria, quæ per situm ac concursum siderum; Sors divinatoria; Item divinatio quæ fit per somnia, vel signa in aere, aqua, igne, corporibus terrestribus apparentia, &c. Sed ex communi sententia hæc omnia inter se specie morali non differunt, quia non habent malitiam notabiliter inter se diversam.

Nota 1. Aliquos effectus naturales, verbi gratia serenitatem, pluviam, tempestatem conjicere licet ex avium & animalium motu, garritu, volatu: nam hæc sunt proportionata cognitioni talium, saltem probabili.

Nota 2. Duplex est Astrologia; alia naturalis & licita, qua ex siderum concursu prænuntiantur eclipses, venti, pluvia, frigus, æstus, & similes effectus, qui cum illis connexionem naturalem habent. Alia judiciaria, qua ex siderum concursu futura libera prædicuntur. Hæc à Scriptura, Patribus, & multis Conciliis, & utroque Jure, & à Sixto V. constitut. 17.

graviter damnatur ac prohibetur, cum actus liberi non possint per astra cognosci, quippe qui ab astris non pendunt, sed à sola voluntate libera. Sicque Astrologia illa continet superstitionem, sicut alia divinationes: cum fundetur in astris tanquam in signis. Quod si fundetur in astris tanquam in causis, erit etiam hæresis, nam tollitur libertas humana.

Nota 3. Triplicis generis sunt Sortes, nempe divisoriae, consultoriae, & divinatoriae. Divisoriae sunt eæ, quibus decernitur cui aliquid tribuendum sit. Licet adhibentur sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem, quando jus utriusque partis apparet æquale, & utraque pars in sortitionem consentit. Item quoties non apparet ratio cur alter alteri in aliquo commodo vel incommodo debeat præferri, ex Proverb. 18. *Contradictiones comprimit sors: & inter potentes quoque dijudicat.* Nam non sunt superstitione, quia non assumuntur ad investigandum aliquid occultum: nec injustæ, cum ordinentur ad quemdam contractum, in quo æqualis est contrahentium conditio, ut res sit illius, cui sors obtigerit. Sortes tamen omnes vetitæ sunt in electionibus ecclesiasticis, cap. 3. *de sortib.* Nec licet etiam officia secularia sorte distribuere, ob periculum eligendi indignum aut minus dignum. Nam beneficia & officia tum ecclesiastica tum secularia conferri debent dignioribus, qui non sorte, sed diligentis inquisitione rationis cognosci possunt.

Sortes consultoriae, quibus inquiri-
tur quid in aliqua re obscura sit agen-
dum, sunt illicitae, nisi ex inspiratione
divina fiant: quia continent saltem
tentationem Dei, & periculum dece-
ptionis diabolicae. Imò sunt supersti-
tio, si à dæmone cognitio expectetur.
Quare sub anathemate prohibentur,
cap. Sortes 26. quæst. 5.

Sortes divinatoriae, quibus inqui-
ritur res occulta vel futura, ut si quis
ex taxillorum projectione & disposi-
tione divinet quis sit obtenturus vi-
ctoriam, beneficium, &c. sunt vera
superstitio: nam sunt medium va-
num & improporcionatum huic effe-
ctui, ideòque intervenit in iis tacita
dæmonis invocatio: & graviter pro-
hibentur multis canonibus, *caus.* 26.
quæst. 5.

Nota 4. Licet aliqua somnia possint
à Deo immitti; qui tamen facile &
temerè somniis credit, non excusa-
tur à gravi culpa, etsi dicat se crede-
re illa esse à Deo. Quia morali pe-
riculo dæmoniacæ deceptionis se ex-
ponit: & quantum est ex se vult illis
credere, etiamsi à dæmone sint. Ita
Suarez. *Multos enim errare fecerunt so-
mnia, & exciderunt sperantes in illis.* Eccli.
34. Quando autem somnium ad pec-
catum, vel ad aliquid imprudens aut
vanum impellit, aut post somnum ho-
mo remanet animo turbato & minùs
prompto ac propenso ad opera vir-
tutum, certum est illud non esse à
Deo.

Itaque divinatio per somnia, cum
quis illis utitur quasi certis regulis ad
cognoscendum, vel omittendum ali-
quid circa vitæ christianæ aut civilis

officia, aut circa futura libera, est mor-
tale peccatum superstitionis: nam his
somnia se immiscet diabolica dece-
ptio, & sic tacita cum dæmone initur
societas. Hinc graviter prohibetur à
Deo. Levitic. 19. *Non augurabimini, nec
observabitis somnia.* Et, Deuteron. 18.
*Nec inveniat in te qui observet so-
mnia, &c. omnia enim hæc abominatur Do-
minus.*

Quæst. V. *Quid, & quotuplex est ob-
servantia vana?*

Resp. 1. Observantia vana est su-
perstitio, qua ad effectum aliquem ob-
tinendum adhibentur media vana,
inutilia, & improporcionata; vel qua
quis ex observatione eventus fortuiti
actiones suas vanè dirigit. Non dif-
fert à divinatione, nisi quòd hæc ad
cognitionem occultorum ordinetur,
illa verò ad effectum externum, vel
opus observantis. Quare quæ dicta
sunt de divinatione, debent cum pro-
porcione accommodari vanæ obser-
vantiae.

Resp. 2. Dividitur. 1. In eam, quæ
fit cum expressa dæmonis invocatione,
seu pactione, ut cum quis verbis dæ-
monem invocet, vel usurpat aliquid,
per quod scit dæmonem operari; & in
eam quæ fit cum implicita ac tacita
invocatione dæmonis, ut cum sine in-
vocatione verbis facta adhibentur ad
aliquid assequendum media vana &
improporcionata, nec à DEO in-
stituta.

Dividitur. 2. In tres species. Prima
est ars notoria, qua ad scientiam ali-
quam repentè & sine studio acquiren-
dam usurpantur media vana & im-
porcionata, ut verba ignota, certæ pre-

ces, aliqua potio, &c. & tunc tribuitur dæmoni quod soli Deo convenit, scilicet infundere scientiam. Secunda est observantia sanitarum, qua ad sanandos morbos hominum vel animalium, aut vitam ac valetudinem conservandam adhibentur media vana, & per se inania, ut certa signa, nomina ignota, cæremoniæ inanes, certæ figuræ, numeri, characteres ignoti, &c. aut etiam remedia naturalia, sed quibus aliqua frivola seu vana adjunguntur tamquam necessaria, ut herbæ collectæ in vigilia S. Joannis Baptistæ; aut etiam adhibentur preces, verba Scripturæ, gestatio reliquiarum, vel schedarum verbis Evangelii inscriptarum cum vana circumstantia, ut si inferantur aliqua falsa, apocrypha, incerta, aut verba ignota, ineptave; vel si vis & efficacia precum constituatur in modo eas scribendi vel proferendi, aut in tali charta, tali figura, tali hora; vel si preces, verba Scripturæ, gestatio reliquiarum adhibeantur cum certa persuasione obtinendi sanitatem aut alios effectus, puta non moriendi sine confessione, vitandi infortunii, &c. Tertia est observantia eventuum, qua quis ex eventu fortuito conjicit aliquid prosperi vel adversi, & inde actiones suas moderatur: ut si quis manè domo egrediens, pedem offendat, & ideo domum revertatur timens aliquid infausti; vel si quis credat aliquos dies esse infaustos, ideoque negotia omitat, alios verò faustos, quibus ea conficiat: quod prohibetur, cap. *Quis* 26. quæst. 7. Nam cum ista nullam habeant vim naturalem, vel supernaturalem ad ea mala vel prospera annuntianda, nec

cum illis connexionem habeant, observatur ut signa vana, quibus cooperatur dæmon, ut animos hominum talibus vanitatibus implicet, & à Deo ac virtutibus avertat.

Nota. Cognoscitur & fit vana observantia. 1. Si ad effectum aliquem obtinendum adhibeatur aliquid, quod nullam habet vim seu proportionem naturalem, nec à Deo per se vel per Ecclesiam institutum est ad talem effectum, aut communi usu fidelium approbatum; tunc enim non potest effectus expectari nisi à dæmone, cum Deus se vanis rebus non immisceat: ideoque tunc est saltem tacita dæmonis invocatio, & cum eo pactio: ut si quis gestet amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata, contra vulnera, vel subitam mortem, &c. 2. Si medio naturali vel supernaturali adjungatur aliqua res, vel circumstantia falsa aut vana tanquam necessaria & efficax: quia cum illa non sit verum medium, necesse est ut adhibeatur instar signi, quod cum non sit à Deo, continet pactum occultum cum dæmone, & ejus invocationem implicitam. 3. Cum preces, vel verba sacra, aut reliquiæ usurpantur cum certa persuasione obtinendi infallibiliter effectum. Nam cum neque ex natura sua, neque ex promissione divina habeant vim infallibilem, & absolutam, effectus non potest infallibiliter expectari nisi à dæmone: ut si recitentur preces promittentes recitantibus mortis subitæ, vel certi periculi vitationem; nullæ enim preces talem vim absolutam & infallibilem habent. S. *Antoninus.* Secus, si proferantur verba Scri-

Scripturæ, aut gestentur reliquiæ, vel recitentur quædam preces, quæ nec falsum, nec vanum contineant, ad obtinendum aliquid à Deo, si salutis nostræ expedire judicaverit, non tribuendo illis vim certam & absolutè infallibilem: hoc enim pium ac bonum est, modò nulla vana circumstantia contaminetur. 4. Cum ex rebus vel verbis sacris effectus vanus expectatur: ut si proferantur verba sacra ut annulus moveatur: nam virtus divina non efficit vana & inutilia; & ideo ista referuntur saltem tacite ad dæmonem, qui maximè cupit rebus vel verbis sacris honorari.

Quæst. VI. *Quid est Magia?*

Resp. Magia generatim est ratio efficiendi mira, hoc est, quæ habent causam occultam, sed creatam, ac proinde quæ non superant vires naturales hominis vel Angeli: in quo mira differunt à miraculis, quæ superant vires omnes naturales, & à solo Deo fieri possunt. Duplex est Magia, naturalis & superstitiosa. Naturalis est ratio efficiendi mira industria humana absque dæmonis opera, unde est licita. Magia superstitiosa & illicita est ratio efficiendi mira ope dæmonis, estque species vanæ observantiæ. Hæc duplex est ratione finis seu effectus: nam vel exercetur ad ostentationem, aut commodum proprium vel alienum, & vocatur simpliciter Magia: vel fit ad nocendum aliis, & tunc dicitur Maleficium.

Quæst. VII. *Quale peccatum est Divinatio, & quævis vana observantia, ac Magia?*

Resp. Est semper de se mortale, à quo sola ignorantia invincibilis excusat, qualis non est in rudibus, qui moniti se ab iis non abstinere, vel qui in dubio ea exercent. Nec potest esse veniale ratione materiæ. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex Deuteron. 18. *Carve ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inveniatur in te .... qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec divinos, aut querat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos.* 2. Ex Patribus, & multis Conciliis. 3. Ex cap. 2. de sacrileg. ubi Sacerdos, qui ex astrolabio authorem furti inquirere voluit, etsi sine intentione invocandi dæmonem, gravissimè peccasse dicitur, & à ministerio altaris per annum integrum suspenditur. 4. Quia in talibus continetur invocatio dæmonis, & pactio quædam cum eo vel expressa, vel saltem implicita seu tacita. Nam quoties ad cognitionem, aut effectum aliquem obtinendum adhibetur aliquid vanum, & per se ad id inutile, nec à Deo vel ab Ecclesia institutum, necesse est ut talis cognitio vel effectus expectetur à dæmone, & ejus ope obtineatur, cum obtineri nequeat per vim talis medii, utpote per se inutilis & improporionati, nec Deo, qui res illas vanas non instituit, nec iis utitur; nec à bonis Angelis, qui nil agunt nisi Dei jussu: unde tunc factò invocatur dæmon, à quo id expectatur, & cum eo inicitur, quædam societas: usurpando ea quibus se immiscet, & cooperatur. Omnis autem invocatio,

pactio, vel societas etiam implicita cum dæmone, perpetuo Dei hoste, in quavis re, est graviter injuriosa Deo, & in ejus contemptum cedit, cum homo relicto Deo ad hostem ejus infensissimum honoremque divinum affectantem confugiat; quod est crimen læsæ majestatis divinæ, sicut in rep. societas & commercium cum hoste Principis est crimen læsæ majestatis, præsertim si ille conetur in omnibus actionibus Principi contumeliam inferre. Hinc illud. 1. Corinth. 10. *Nolo vos socios fieri dæmoniorum.*

Nec obstat quod aliquis testificetur se renuntiare omni pacto; quia re ipsa facit contra suam testificationem, hoc ipso quod medium vanum usurpat: nam facto ipso opem dæmonis implorat, & vult tacitum pactum, volendo uti rebus vanis & improporionatis ad aliquid obtinendum; cum illud non possit expectari, nec obtineri nisi à dæmone, qui solus talibus rebus cooperatur, & se immisceat: testificatio autem facto contraria nil excusat, & est illusoria. Gravius tamen crimen est, & invocatio & pactio sic explicita, cum sit expressa voluntas dæmonem verbo aut facto invocandi, ideoque in confessione explicari debet. *Omnes igitur artes hujusmodi vel nugatoria vel noxia superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta quadam infidelis & dolose amicitia constituta, penitus sunt repudianda & fugienda Christiano.* S. Augustin. lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 33.

Hinc mortaliter peccant. 1. Qui occulta vel futura per media vana & improporionata inquirunt, prædi-

cunt, enuntiant, vel qui tales consulunt, aut eorum dictis fidem certam adhibent. Item qui alios de fortuna consulunt serio, vel cum scandalo: si autem joco tantum, nec fides adhibeatur, & scandalum absit, dicunt esse solum veniale, quia superstitio non est perfecta, nec seria. Obstat tamen, quod consulens cooperetur peccato mortali alterius, ideoque mortaliter peccet, nisi uterque joco tantum agat; nam tunc videtur peccare solum venialiter. 2. Qui notitia ex divinatione parta utuntur tanquam certa, vel actiones suas secundum eam dirigunt. 3. Qui ad aliquid obtinendum media inepta & improporionata adhibent, etiam joci causa, sed ex quadam curiositate, ut experiantur quid casu accadat, quamvis putent totum esse vanum & futile; nam intentant experiri an dæmon de facto se illis mediis immisceat: ergo tentant cum dæmone societatem habere, quod mortale est, etsi joco fiat. *Ita Castropal. la Croix, &c.*

Quæst. VIII. Quid est Maleficium?

Resp. Est ratio nocendi aliis ope dæmonis; unde continet triplicem malitiam mortalem, scilicet contra religionem, charitatem, & justitiam. Duplex est. Aliud dicitur veneficium, quo alicui in propria persona, vel animalibus damnum infertur, morbis, doloribus, morte, &c. fitque multis modis, utendo vel causis naturalibus cognitis ope dæmonis, aut signis, ut cum imagines pinguntur in aliqua parte, & tunc alii læduntur in simili parte corporis, vel signa quædam aliorum corporibus vel vestibus applicando, qui-

quibus durantibus malè afficiuntur. Aliud est amatorium seu philtrum, quod adhibetur ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone humores & phantasiam commovente; unde oritur gravis tentatio, quæ tamen libertatem non adimit: quare qui philtro infecti in rem veneream consentiunt, verè peccant mortaliter.

Porro maleficium tolli potest. 1. Exorcismis, oratione, pœnitentia, jejuniis, & aliis pietatis operibus. 2. Remediis ex medicina petitis. 3. Destructione seu combustione signorum, quibus annexum est pactum, præcisè ut operum diaboli, ex Rituali Romano de Exorcismis. At non licet illud tollere per aliud maleficium, vel superstitionem, cum sit intrinsecè malum invocare dæmonem, vel ad id inducere.

Nota. Divinatores, magi, & malefici non sunt absolvendi, nisi omne pactum cum dæmone & commercium abjurent ac dissolvant & omnia signa, artis magicæ instrumenta, libros, schedas, ligaturas comburant, & damna illata refarciant. Quod si chyrographum dæmoni dederint, non necesse est illud ab eo extorqueri, nam ad ejus destructionem sufficit pœnitentia.

ARTICULUS II.

De Irreligiositate.

Irreligiositas est peccatum, quo Deus in se, vel in rebus, aut personis sacris inhonoratur. Quintuplex est species, scilicet, blasphemia, tentatio

Dei, sacrilegium, simonia, & perjurium, de quo jam egi.

Quæst. I. *Quid est Blasphemia, & quoruplex?*

Resp. I. Blasphemia est locutio contumeliosa in Deum. Triplex est specie diversa, nempe hæreticalis, imprecativa, & merè dehonestativa.

Hæreticalis est ea, quæ hæresim continet, & sic duplicem habet malitiam mortalem, nempe contra fidem, & religionem. Fit vel attribuendo Deo id, quod ei non convenit: ut si dicatur tyrannus, crudelis, injustus, &c. Item, O miserum Deum, vel de eo negando quod ei convenit: ut si dicatur non esse omnipotens, bonus, misericors, non curare nostra, non prospicere rebus humanis, non omnia esse bene ordinata, dæmonem esse Deo meliorem, fidiorem, &c. veltribuendo creaturæ quod Dei proprium est, ut si dicatur dæmon aliquid creasse, vel mundum regere, &c.

Hinc hæreticalis est hæc Blasphemia: *Denego Deum, Christum*: quia denegatur Deo existentia aut dominium: & ista, *Denego Evangelia*: quia denegatur Deo veritas infallibilis. Item si dicas, *Denego Deum, si hoc ita non est*: quia negare Deum etiam sub conditione cujusvis objecti, est negare quod Deo proprium est, scilicet existentiam à quolibet objecto creato independentem. Si tamen non crederetur error per blasphemiam expressus, tunc non committeretur hæresis, sed grave peccatum contra confessionem externam fidei, & aliud contra honorem Dei.

Imprecativa est ea, qua quis Deo malum imprecatur: ut si dicas: *Utinam Deus*

Deus non esset! non haberet potentiam! Sit maledictus, pereat Deus, &c. Hæc odium Dei continet.

Merè dehonestativa est ea, qua per modum contumeliæ & contemptus enuntiatur aliquid Deo conveniens, ut illud Juliani, *Vicisti Galilæe*: aut indignanter, irreverenter, irrisoriè, exprobrativè, contumeliosè nominatur Christi mors, caput, vel sacramenta, mysteria, ut cum ex ira profertur contumeliosè Mors Dei: nam ista tunc dicuntur de Deo tanquam contemptibilia, & vituperabilia; & in his magnus Dei contemptus apprehenditur, unde graviter prohibentur, cap. *Si quis 22.* quæst. 1.

Revocantur ad blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint, ut in cœlum spuere, infrendere dentibus, &c. Item blasphemix sunt vituperia & verba contumeliosa tum contra res sacras, cùm ad Deum eorum authorem redundant; tum contra Sanctos: (quia, ut ait S. Thom. quæst. 13. artic. 1.) sicut Deus in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deus in Sanctis efficit; ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, redundat in Deum, qui in iis elucet specialiter; cùm habeant eximiam sanctitatem, quæ est excellentissima divinæ naturæ participatio: & ad hoc sufficit virtualis habitudo ad Deum. Quare, cap. 2. *de maledict.* graviter punitur: *si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maxime Beata Virginis, linguam in blasphemiam publicè relatare presumpserit.*

Imò blasphemia est maledicere creaturis irrationabilibus quatenus

sunt creaturæ Dei, vel ejus instrumenta: ut tempestati: nam iis maledicere sub ea ratione est maledicere Creatori. S. Thom. quæst. 76. artic. 2. Blasphemia tamen immediatè in Deum prolata gravior est quàm in Sanctos: nam gravius est Deum in seipso contumelia afficere, quàm repræsentatum in Sanctis, & in his quàm in aliis creaturis.

Rursus blasphemia, sicut laus Dei, cui directè opponitur, alia est cordis, seu merè interna; alia oris seu externa, quæ verbis vel aliis signis externis exprimitur. Ita S. Thom. quæst. 14. art. 1.

Quæst. II. *Quale peccatum est blasphemia?*

Resp. Omnis blasphemia est per se peccatum mortale, nec admittit levitatem materiæ. Quia quælibet Dei contumelia, vel maledictio est gravis injuria, & contemptus Dei: nam per eam infinita Dei majestas positivè deprimitur & dedecoratur. *Nihil horribilius blasphemia, quæ ponit in excelsum os suum,* ait S. Hieron. lib. 7. in Isa. cap. 18. Hinc illud, Psalm. 36. *Maledicentes ei disperibunt.* Et in lege veteri morte puniebatur, Levit. 24. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.*

Nota 1. Ad mortalem blasphemiam non requiritur intentio expressa ac formalis Deum inhonorandi; sed virtualis & interpretativa sufficit, nempe cum quis liberè profert ea, quæ ex propria significatione vel communi apprehensione, & ex modo proferendi, aliisve circumstantiis, Dei inhonationem continent, quamvis id fiat sine

sine ullo pravo in Deum affectu, sed ex joco, vel ad iram aut indignationem exprimendam. Quia hæc per se tendit in gravem Dei inhonorationem; & re ipsa gravis est irreverentia, & inhonoratio Dei assumere verba ei contumeliosa, ad jocum vel iram exprimendam. Gravior tamen injuria esset, si hoc fieret ex directa intentione Deum inhonorandi, vel ex animo in Deum irato; & tunc sæpè conjungitur cum odio saltem abominationis in Deum.

Nota 2. Blasphemia hæreticalis, & imprecativa debet declarari ut plura peccata specie diversa. Nam prior præter irreligiositatem seu contumeliam Dei, continet malitiam hæresis, si adsit assensus internus; vel si desit, negationis externæ fidei contra præceptum confitendi fidem: posterior verò malitiam odii Dei contra charitatem Dei. Item blasphemix prolatae contra Sanctos differunt specie ab iis, quæ proferuntur contra solum Deum. Nam irreverentia, quæ fit contra aliquem Sanctum, semper habet duplicem malitiam; unam contra dulum, quæ inclinatur ad colendum Sanctos propter eorum excellentiam supernaturalem creatam; & alteram contra virtutem religionis, quæ præcipit cultum Dei propter excellentiam increatam Dei: ex illa enim irreverentia in Sanctos redundat irreverentia in ipsum Deum propter peculiarem conjunctionem, quam habet cum Sanctis. Et licet non intendatur irreverentia Dei, sufficit tamen indirecta volitio ad contrahendam malitiam. Imò blasphemix contra B. V. differunt spe-

Aut. Th. Moral. P. I.

cie ab iis, quæ proferuntur contra alios Sanctos, cum hyperdulia, qua colitur Dei Mater, specie differat à dulia, qua coluntur alii Sancti, propter diversitatem maximam excellentiæ in qua fundatur cultus Deiparæ. Blasphemix verò in alios Sanctos omnes pertinent ad eandem speciem, cum sint omnes contra dulum. *Ita Delugo.*

Nota 3. Qui habet consuetudinem blasphemias proferendi, vel sibi, aut aliis dæmonem aut grave malum imprecandi: tenetur sub mortali efficaciter proponere, & seriò conari eam evellere: alioqui toties peccat, quoties ad eam advertens, id omittit: quia vult saltem interpretativè permanere in morali periculo peccandi, cum pravus habitus ad similes actus vehementer pertrahat, & pariat necessitatem moralem peccandi. Et quandiu eam consuetudinem non retractat, nec curat emendare, imputantur ei ad culpam mortalem blasphemix omnes, quas ex ira aliqua, aut alio passionis motu, etsi sine advertentia ad verborum sensum, profert. *Ita Tole-tus, Delugo, Sanchez, & alii multi.* Quia sunt sufficienter voluntariæ ac liberæ in causa non retractata, & quam emendare non curat. Quod si contritione elicit quis interim dum diligenter curat illum habitum extirpare, subinde labitur ex inadvertentia & non ex negligentia, excusantur à culpa: quia blasphemix illæ impetu naturali effusæ, non sunt voluntariæ nec in se, nec in sua causa, cum consuetudo, ut supponitur, efficaciter retractata sit, & eam, quantum potest, emendare

conetur. *Quicumque verò blasphemantem audierint, eum verbis acriter objurare teneantur, si circa periculum suum id fieri posse contingat, eundemque deferre, vel notificare apud Judicem Ecclesiasticum seu Sacularem intra triduum debeant, ait Leo X. in Concil. Lateran. V. sess. 9.*

Nota 4. Appellatio nominis Dei, vel Jesu, vel Sanctorum, per modum loquendi, non tamen contumeliæ, ut *O Jesu! Deus bone, &c.* licet non sit blasphemia, est tamen vana usurpatio nominis Dei, & culpa venialis contra religionem. Nam sanctum & terribile nomen Domini usurpare sine reverentia ac pietate, sed tanquam modum loquendi, est habere illud tanquam aliquid profanum, ideoque est irreverentia. Unde prohibetur, Eccli. 23. *Nominatio Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis, id est, à peccato irreverentiæ contra eos.*

Nota 5. Assidua nominatio damonis licet sine imprecatione, sed per modum loquendi, cum Christianum non deceat, omnino vitanda est; & ratione scandali potest esse grave peccatum, notat Layman.

Quæst. III. Quid est tentatio Dei, & quale peccatum?

Resp. 1. Tentatio Dei est dictum vel factum, vel omissio ad capiendum experimentum divinæ alicujus perfectionis, ut potentiæ, bonitatis, &c. vel voluntatis, per effectum extraordinarium à Deo temerè expectatum. Deus autem tentatur dupliciter. 1. Expressè cum ex directa intentione experimenti sumendi de aliqua Dei perfectione, aliquid fit, vel omittitur:

ut si petatur miraculum ut innotescat Dei potentia, vel ejus in aliqua re voluntas omiſſis aliis mediis; vel si quis in puteum saliat ad explorandam Dei in se providentiam, 2. Implicitè, & interpretativè, quando etsi non intendatur tale experimentum, id tamen fit vel omittitur, quod ad nihil aliud videtur ordinabile nisi ad explorandum aliquam Dei perfectionem, vel voluntatem, ut si quis nolit uti mediis ordinariis, vel à Deo institutis, ad aliquid quod optat, sperans id à Deo solo, v. gr. sanitatem sine remediis, conservationem vitæ sine cibo & potu: vel si quis velit docere aut concionari sine ullo studio, &c. Huc etiam pertinent eæ probationes justitiæ vel innocentiae, quæ fiunt per ferum candens, vel aquam, aut per duellum, aut aliter, &c. damnatur, cap. *Mennam*. 2. quæst. 5. & cap. ult. *de purgat. vulg.* Si tamen ista fierent ex intentione experiendi, an Deus innocentiam hoc etiam modo tueatur, esset tentatio Dei expressa.

Resp. 2. Omnis tentatio Dei prohibetur, Deuteron. 6. & Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Estque per se peccatum mortale, sive fiat expressè ac directè; nam velle expressè aliquam Dei perfectionem explorare, est magnus Dei contemptus, & gravis irreverentia: sive fiat indirectè & tacitè: nam gravis est in Deum irreverentia, quod vilis creatura negligat ac respuat ordinaria divinæ providentiæ media, velitque saltem interpretativè, ut Deus ad nutum illius sine necessitate leges suæ providentiæ immutet. Item mortale

est

est ex sola curiositate petere miraculum: nam est agere cum Deo tanquam cum ludione, ac curiositatum fautore, & velle ut sua omnipotentia aliquid mirabile ad hunc vanum finem efficiat, quod summam Dei sapientiam ac maiestatem valde dedecet.

Tentatio Dei quandoque adiutam habet infidelitatem; ut si quis dubitans de aliqua Dei perfectione, vel providentia, eam miraculo experiri cupiat. Quandoque est etiam contra charitatem propriam, ut si conjuncta sit cum periculo vitæ, aut gravi læsionis. Licet tamen petere à Deo miraculum ad bonum finem, vel ex speciali ejus inspiratione, vel necessitas justa, aut pia utilitas adsit, quando omnia media ordinaria non sufficiunt, modò id petatur cum humilitate, & res tota divinæ voluntati committatur: nam tunc nulla est irreverentia in Deum.

Quæst. IV. *Quid est Sacrilegium, & quotuplex?*

Resp. I. Sacrilegium est violatio seu indigna tractatio rei sacræ, hoc est, rei Deo dicatæ, sive ad Dei cultum specialiter destinatæ. Violatur autem res sacræ, cum aliquid sit, quod peculiariter sanctitati illius, vel reverentiæ illi debitæ, seu Deo in illa debitæ repugnat: sive violatio rei sacræ est quolibet irreverentia in illam.

Resp. 2. Cum triplicis generis sit res sacræ, scilicet persona, locus, & res aliæ, idcirco tres sunt sacrilegii species, personale, locale & reale.

I. Sacrilegium personale est, quo indignè tractatur persona sacræ, ut Clericus, vel Religiosus. Quod fit

quatuor modis, 1. Eos injustè percutiendo, aut quamlibet aliam actionem violentam ac contumeliosam in eos injustè exercendo, contra privilegium canonis; *Si quis suadente.* 2. Eos subijciendo tribunali sæculari contra privilegium fori. 3. Imponendo eis tributa, vel onera publica sine legitima autoritate contra immunitatem Ecclesiasticam: nam hæc privilegia eis concessa sunt intuitu religionis. 4. Omne peccatum contra castitatem à Religiosis, vel Clericis sacro ordine insignitis commissum, est sacrilegium: quia per votum corpus suum & animam specialiter Deo consecrarunt quoad fugam omnis actus venerèi. Hoc etiam incurrunt alii, qui cum ipsis peccant, cum ei cooperentur.

Item cujuslibet voti violatio est sacrilegium: nam eo ipso quod res per votum Deo dicata est, jam est jure divino ad Dei cultum destinata, ideòque sacræ. *Cajetanus, Azor, Bonacina, Lessius, & alii.*

II. Sacrilegium locale est violatio loci sacri, ut templi & cœmeterii. Qualis est omnis actio irreverentiam loci includens, aut specialem habens cum sanctitate loci vel cultu divino repugnantiam, sive ex natura sua, sive ex prohibitione Ecclesiæ, videlicet.

1. Effractio, spoliatio, incensio Ecclesiæ, everfusio altaris, cap. 22. *de sentent. excommunicat.* 2. Homicidium, effusio illicita sanguinis aut seminis humani, sepultura excommunicati non tolerati, aut non baptizati; nam his polluitur locus sacer. 3. Usus profanus Ecclesiæ tanquam vulgaris

loci, ut si in ea fiant negotiationes, exercitium judiciorum sæcularium, feditio, conclamatio, varia & profana colloquia, confabulationes quælibet tempore divini officii, vel quævis alia, quæ cultum divinum turbare aut impedire possunt, aut oculos divinæ Majestatis offendere, cap. *Decet, de immun. in 6.* Ex Conc. general. Lugdun. II. à quo hæc omnia prohibentur. 4. Extractio violenta rei è loco sacro, ubi lex asyli viget. 5. Furtum sive rei sacræ, sive rei profanæ in loco sacro, quamvis ibi non depositæ, ut crumenæ occulta abscissio, ex cap. *Quisquis 27.* quæst. 4. ubi Joann. VIII. ait: *Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* Ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; sed generaliter & indistinctè accipiendum est, quod lex generaliter dicit. Et ad reverentiam Ecclesiæ pertinet, ut res omnes in ea positæ à furtis & injuriis sint liberæ. Ita Suarez, Layman, Reginald. Fillincius asserens esse communem. 6. Convivia, cap. 4. dist. 42.

III. Sacrilegium reale est indigna tractatio rei sacræ distinctæ à persona & loco. Res autem illæ dicuntur sacræ, quæ vel sanctitatem producant, ut Sacramenta; vel quæ sacra significant, ut verba Scripturæ; vel quæ sacra repræsentant, ut imagines Christi & Sanctorum, item ceremoniæ sacræ; vel quæ sunt particulæ, aut res Sanctorum, ut Reliquiæ, vel quæ ad cultum Dei, & ejus ministro-

rum sustentationem, ususque pios sunt consecrata, seu destinata, ut vasa sacra, ornamenta: item bona temporalia Ecclesiæ, cap. 4. & sequent. 17. quæst. 4. &c. Nulli 12. quæst. 2. Et ex Concil. gener. Later. II. can. 10. & alii.

Porro etiam sola omissionem committitur sacrilegium, ut si Chrisma, vel SS. Eucharistia non satis custodiatur clavibus adhibitis: vel si vasa sacra, corporalia, pallæ, vestimenta, altaria, & similia non sint satis munda aut decora, ex cap. 1. & 2. de custod. Euchar. vel permittantur species corrumpi in pixide, &c.

Cum autem in iis rebus diversæ sint habitudines ad sanctitatem, seu diversa sit ratio sanctitatis; ideo diversas constituunt species rerum sacrarum: & sic earum violationes sunt sacrilegia diversæ speciei. Lessius & alii addunt tempus Deo dictum, nempe dies Dominicos ac Festos, eo quod sint mensura actionum sacrarum, & ad illas destinati; quamvis alii dicant violationem festi non esse sacrilegium, sed quamdam irreligiositatem.

Hinc sacrilegium reale est indigna administratio, vel susceptio Sacramentorum, profanatio reliquiarum, imaginum, vasorum sacrarum; ut si quis utatur calice ad potandum, ornamenta sacra ad usus profanos adhibeat; abusio verborum Scripturæ non solum ad errores confirmandos, sed etiam ad res profanas: unde Concil. Tridentin. sess. 4. verbi Dei violatores appellat, jubetque puniri eos, qui verba & sen-

sententias sacrae Scripturae ad profana quaque convertunt, & torquent ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, &c. Item invasio bonorum sive mobilium sive immobilium, & jurium Ecclesiae; suppressio piorum legatorum, defraudatio decimarum, &c. nam haec ad Dei cultum data sunt, ideoque Deo dicata.

Quaest. V. *Quale peccatum est Sacrilegium?*

Resp. Est peccatum mortale ex genere suo; quia per illud Deus in rebus sacris inhonoratur; irreverentia enim rei sacrae illata redundat in ipsum Deum, ad quem relationem habet, & ad cuius cultum destinata est. Praeterea ratio ipsa dicit sancta sancte & reverenter tractanda esse. Est autem tanto gravius crimen caeteris paribus, quanto res quae violatur, est sanctior & sacratior. Potest tamen esse veniale ob levitatem materiae, ut si unus assis in Ecclesia surripiatur.

Porro cum sacrilegium novam speciem peccati constituat ratione specialis deformitatis oppositae religioni, debet semper exprimi in confessione. Hinc circumstantia personae sacrae in luxuria, & loci sacri in furto, declaranda est: nam utrumque continet duplicem malitiam specie diversam, unam contra religionem, alteram contra castitatem vel iustitiam. Imò quia omnia sacrilegia non sunt ejusdem speciei infimae, nec gravitatis, debet, quoque exprimi in qua re fuerint commissa.

Quaest. VI. *An omne peccatum in loco sacro commissum contrahit speciem sacrilegii?*

Resp. 1. Certum est contrahere, si sit specialiter ab Ecclesia prohibitum in loco sacro, quales sunt actus supradicti: quia quod prohibetur fieri in loco sacro, prohibetur intuitu & ex motivo religionis. Unde tunc actus vetitus opponitur specialiter virtuti religionis.

Resp. 2. Omne peccatum saltem externum in Ecclesia commissum, contrahit inde malitiam sacrilegii. Quia tale peccatum repugnat sanctitati loci Deo consecrati, & propriae ejus institutioni, quae est ut Deus in eo pie colatur. Nam est per se & ex natura rei indecentia ac irreverentia, ut locus orationi & cultui divino dicatus convertatur in locum peccandi, & offendendi Deum. Enimvero si actus profanus alibi licitus, ut venditio columbarum ad usum Templi violat sanctitatem loci, & ideò, Matth. 21. prohibetur à Christo, qui ejiciebat omnes vendentes & ementes in Templo, quia Templum est *domus orationis*, hoc est solis actionibus piis destinatum; à fortiori actus per se malus factus in loco sacro sacrilegium est. Praeterea à Concil. general. Lugdun. cap. *Decet*, prohibentur in Ecclesia quaecumque possunt oculos divinae Majestatis offendere.

Multi verò id negant de actu merè interno: quia, inquiunt, nullam habet relationem ad locum sacrum utpote sensibilem, nec proinde repugnat ejus sanctitati ac reverentiae. Sed haec ratio non omnes vincet.

ARTICULUS III.

De Simonia.

Quæst. I. **Q**uid est Simonia?

Responsio. Definitor studiofa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Sic dicta est à Simone mago, quòd ille primus in nova lege hoc crimen admiserit volendo emere dona Spiritus sancti.

Dicitur 1. *Studiofa voluntas*, id est, volitio deliberata ac libera.

2. *Emendi vel vendendi*, hoc est, commutandi pretio temporali, sive non gratis dandi aut accipiendi, sed interventu pretii temporalis. Nam his verbis intelligitur omnis contractus non gratuitus, sive sit nominatus, sive innominatus, ut docent omnes cum S. Thom. 2. 2. quæst. 100. artic. 1. ad 5. Quare sufficit emptio & venditio virtualis.

3. *Pretio temporali*, quo intelligitur pecunia, & res omnis pecunia æstimabilis, ac quævis commoditas temporalis. Secundum omnes cum S. Gregor. cap. *Sunt* 1. quæst. 1. & S. Thom. quæst. citat. artic. 5. Simonia pretium triplex est. 1. Munus ab obsequio, id est quodvis obsequium, servitium, ministerium in rebus temporalibus præstitum, vel præstandum: ut si quis alteri beneficium conferat pro eo quòd ejus negotia gesserit, &c. 2. Munus a manu, scilicet pecunia, vel res omnis mobilis aut immobilis pretio æstimabilis, ut gemmæ, equus, vinum, prædium, remissio debiti, jus

aliquod, &c. 3. Munus à lingua, nempe favor, patrocinium, intercessio, adulatio, laus, commendatio apud alium, &c. Nam hæc sunt pretio æstimabilia, & commodum temporale pariunt. Ut si quis collatoris, vel patroni amico aut famulo det munera, ut pro ipso beneficium petat, eum laudet, ac commendet, &c. Hinc, cap. *Salvator* 1. quæst. 3. *Qui res ecclesiasticas munere lingua, vel indebiti obsequii, vel pecunia largitur vel adipiscitur, simoniacus est.* Nam in his casibus commutatur saltem æquivalenter & moraliter spirituale vel spirituali annexum pro temporali; quod est virtualiter vendere spirituale; & interventu rei temporalis acquiritur spirituale.

4. *Spirituale*, id est res vel actio sacra seu ad salutem animæ specialiter ordinata, vel ad cultum Dei perti- nens, ut dona Spiritus sancti, gratia, virtutes, oratio, Sacramenta, divina officia, benedictiones, reliquiæ Sanctorum; item omnis potestas supernaturalis, ejusque usus, ut omnis actus ordinis vel jurisdictionis Ecclesiasticæ: Hinc concio, exhortatio, catechesis facta à Ministro Ecclesiæ est materia simoniae, cum ad salutem immediatè ordinetur. Secus, de munere & actu docendi Theologiam: quia Theologia licet versetur circa objectum supernaturale, potest propriis viribus acquiri, & actio eam docendi per se primò non ordinatur ad animæ salutem, neque immediatè dirigitur ad movendam voluntatem.

4. Per spirituali annexum intelligitur id, quod ad spirituale ordinatur, vel

vel ab eo dependet, aut ei coniungitur. Potest autem coniungi vel antecedenter, ut jus Patronatus, quod supponitur presentationi ad beneficium, altaria, vasa sacra, quæ antecedenter ordinantur ad sacrificium Missæ, & ei præsupponuntur: vel concomitanter, ut labor intrinsecus & necessarius administrationi Sacramentorum: vel consequenter, ut proventus beneficii, qui supponitur officium divinum.

Nota. Allata definitio strictè est simoniæ juris divini, non simoniæ juris ecclesiastici saltem omnis: nam non convenit simoniæ, quæ reperitur in permutationibus, & resignationibus factis sine autoritate Superioris citra temporale pretium. Sic autem potest generatim simonia omnis definiri: Quævis pactio, datio & acceptatio rei spiritualis, vel spirituali annexæ, lege prohibita ob reverentiam rei sacræ.

Porro id in spiritualibus, est simonia, quod in temporalibus usura; & sicut datur usura palliata, ita & simonia.

Quæst. II. An ad simoniam requiritur intentio formalis dandi, vel accipiendi rem temporalem, ut pretium rei spiritualis?

Resp. Neg. sed sufficit voluntas dandi vel accipiendi spirituale non gratuito, sed pro temporali, sive ut pretio vel compensationem, sive motivo saltem principali. Item sufficit intentio virtualis emendi vel vendendi, seu commutandi spirituale pro temporali, inclusa in voluntate obtinendi spirituale per temporale, & vicissim.

Prob. Quia. 1. Simon magus, Actor. 8. damnatur quod præcisè obtulisset pecuniam eo fine ut acciperet potestatem conferendi Spiritum sanctum: *Et quod existimarit donum Dei pecunia possideri*, hoc est, acquiri per pecuniam. 2. Cap. 34. *de simon.* dicitur simoniæ reus, qui sine ullo pacto donationem facit *ea intentione, ut per temporalia bona quæ offert, spiritualia valeat adipisci.* Et Conc. gener. Later. I. cap. 1. prohibet ordinari quemquam per pecuniam, vel promoveri. Et Concil. gener. Later. II. can. 2. vetat beneficium vel aliquid spirituale per pecuniam acquiri, *Quoniam simoniacum est.* Item, c. *Ex multis* l. q. 3. Alexander II. ait: *Chalcedonense Concilium condemnat eos, qui Ecclesiæ beneficium interventu pecuniæ acquirunt.* 3. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem; *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut contra.* 4. Per hoc tractatur res spiritualis ut commutabilis & comparabilis re temporali, non ut donum gratis dandum & accipiendum, contra illud Christi, *Gratis accepistis, gratis date.* 5. Tunc moraliter loquendo & in æstimatione prudenti temporale re ipsa se habet ut pretium, cum non detur alio titulo, quam ad obtinendum spirituale, nec conferatur spirituale nisi ad temporale consequendum. Sicut enim dans munus iudici ut motivum ad obtinendam sententiam iniquam, dicitur emere iustitiam; & iudex illam ferens propter munera accepta dicitur vendere iustitiam:

stitiam: ita qui dat temporale ut moveat alium ad dandum beneficium, emit virtualiter beneficium, & qui confert beneficium propter munera data vel danda, illud vendit: & verè tunc datur unum loco alterius. 6. Alioqui nemo subtilitatis metaphysicæ peritus posset unquam simoniam admittere; aperireturque via latissima simoniæ.

Aliud est cùm datur temporale per modum stipendii sustentationis: nam datur in subsidium necessarium ad sustentationem personæ occupatæ in gratiam dantis, & quæ interea actioni sibi quæstuosæ vacare non potest. Lex enim naturalis postulat, ut sustentatio, spectato personæ statu, suppeditetur ei, qui in alterius commodum occupatus est.

Quæst. III. Quotuplex est Simonia?

Resp. Dividitur. 1. In eam, quæ est juris divini, & in eam quæ est juris humani. Prior est ea, quæ ideò prohibita est, quia mala est ex natura sua. Talis est emptio vel venditio etiam virtualis rei aut actionis sacre: nam recta ratio dicat rem sacram indignè ac irreverenter tractari hoc ipso quòd datur vel accipitur pro re temporali; tunc enim rei temporali æquiparatur factò, sicque deprimitur. Simonia juris humani est ea, quæ solum mala est quia prohibita est; sive est pactio, aut commutatio, aut acceptio, quæ ex natura sua non habet malitiam simoniæ, sed solum ex prohibitione Ecclesiæ facta ex motivo Religionis, seu intuitu reverentiæ erga res sacras. Nam ita facit ut objectum suum sit materia illius virtutis, ex cujus motivo fer-

tur: sic communio à non jejuno facta est sacrilegium, quia Ecclesia ex motivo reverentiæ vetuit sumptionem cujuslibet rei ante communionem.

Dividitur 2. In mentalem, conventionalem, realem, & confidentialem.

Simoniam mentalem non est præcisè nudum propositum committendi simoniam, nam hæc dicitur purè mentalis, & hoc modo datur etiam furtum mentale, seu merè internum; sed est actio externa facta ex intentione simoniaca exterius non apparente: sive est datio vel acceptio rei spiritualis pro temporali, vel pro spirituali, nullo interveniente pacto etiam tacito: ut si quis serviat Episcopo hac intentione, ut pro obsequio temporali ei procuret beneficium, nulla tamen verbis vel nutibus facta conventione. Hæc autem est vera simonia, & ejusdem speciei coram Deo cum simonia reali, ex cap. 34. *de simon.* Dicitur mentalis: quia licet externum actum seu effectum habeat, malitia tamen simoniæ non apparet exterius, sed in mente manet.

Conventionalis est pactio simoniaca expressa, vel tacita seu implicita, sed nondum tamen executioni mandata saltem ab utraque parte. Nam alia est purè conventionalis, quæ neutra ex parte completa est, alia conventionalis mixta & semirealis, quæ ex una tantum parte completa est, ut si post pactiorem initam conferatur ab uno beneficium, sed ab alio non detur temporale, vel econtra: unde participat aliquid de reali.

Rea-

Realis eſt pactio ſimoniaca ex utraque parte completa ſaltem inchoatè: quod addo, quia ad ſimoniam realem ſufficit ſolutio partis pretii cum receptione rei ſpiritualis vel ſpirituali annexæ.

Simonia confidentiæ, eſt cùm quis alteri beneficium procurat, eligendo, præſentando, poſtulando, reſignando, commendatione, vel alia ratione, cum confidentia, hoc eſt cum pacto expreſſo vel tacito, ut is, cui procuratur, illud aliquando reſignet procuranti vel alteri, aut ut penſionem vel fructus aliquos ex eo præſtet. Hæc ſimonia graviter prohibetur à Pio IV. Bulla 85. & à Pio V. Bulla *Intolerabilis*. Dicitur confidentialis, eò quòd procuratio beneficii nitatur confidentia pactiõnis, vi cujus beneficium ipſum, vel fructus illius, penſiove expectatur.

Quatuor modis committitur. 1. Per acceſſum, ut cùm Prælatus volens tibi per ætatem incapaci procurare beneficium, illud confert alteri ea conditione, ut quàm primùm capax fueris, illud accipias.

2. Per ingreſſum, ut cùm quis beneficium ſibi collatum ante captam ejus poſſeſſionem, alteri reſignat eo pacto, ut illud poſtea ingreditur, ſi iſte moriatur, vel dimiſſurus ſit.

3. Per regreſſum, cùm quis beneficium à ſe poſſeſſum alteri reſignat ea conditione, ut iſte ſibi vel alteri idem beneficium reſignaturus ſit convenienti tempore.

4. Si præſentans, reſignans, conferens, &c. paciſcatur expreſſè vel tacitè, ut penſio vel pars fructuum

Ant. Th. Moral. P. I.

beneficii ſibi vel alteri detur. Porro ad hanc ſimoniam requiritur ut acceſſus, ingreſſus & regreſſus ſint in idem beneficium. Hinc qui reſignat beneficium alteri ea lege, ut hic aliud, quod poſſidet, dimiſſurus ſit in favorem tertii, non eſt reus ſimoniæ confidentialis, ſed conventionalis, vel realis.

Quæſt. IV. *Quibus caſibus eſt Simonia juris divini, ideòque indiſpenſabilis?*

Reſp. Ea generatim prohibentur ut ſimoniaca jure divino, naturali & poſitivo, quæ cùm ſint ſpirituali, vel ſpiritualibus annexa, commutantur pro temporali. Speciatim vero ſequentia.

1. Dare vel accipere temporale pro virtutibus ſupernaturalibus, donis Spiritus ſancti, Sacramentis, Reliquiis ſacris, quavis poteſtate ſpirituali ſive ordinis ſive jurisdiſtionis, ejusve actu, prælatura Religioſorum, jure eligendi, uſu gratiarum gratis datarum, precibus, officiis divinis, miſſa, concione, quavis functione ſpirituali, &c. Ita omnes. Nam hæc omnia ad finem ſupernaturalem per ſe primò ordinantur; & ſuppoſita fide recta ratio dictat res ſanctas ſanctè eſſe tractandas, & res ſupernaturalis ordinis ideòque inæſtimabiles pretio temporali, ut viles ac infimas indignè tractari, ſi commutentur re temporali.

2. Dare vel accipere temporale pro beneficio eccleſiaſtico etiam ſimplici, & ſolùm quoad juſ percipiendi fructus temporales. Eſt communis Theologorum ſententia, teſte Suarez. *Prob. tum ex cap. Salvator 1.*

Y y

quæſt.

quæst. 3. tum quia jus percipiendi fructus temporales ita est connexum officio spirituali, ut non possit obtineri nisi ratione illius officii, cuius exercendi jus habeatur: nam jus percipiendi fructus temporales beneficii, est jus tales fructus obtinendi ministerio spirituali, cuius exercendi jus habeatur: Beneficium enim est propter officium, ex cap. ultim. *de rescript.* in 6. & ex Concil. Tridentino sess. 21. cap. 3. *Cum beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia sint constituta:* Ita ut jus percipiendi redditus necessario & ex iustitia debeatur, & acquisitum sit ei, qui habet titulum, id est, potestatem exercendi tale ministerium spirituale, propter quod fructus sunt destinati. Ergo jus illud percipiendi fructus vendi non potest, quin vendatur primario & directe jus exercendi officium spirituale, & ipsum officium, ex quo hoc jus provenit, ex cap. *Si quis*, 1. quæst. 3. *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* Quare etsi non tenearis dare beneficium alteri, tamen si conferas, teneris gratis conferre, nec potes temporale ei annexum subtrahere. Beneficia nullo modo vendere licet: quia eis venditis intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 100. artic. 4. Nec obstat, quod calix consecratus emi possit ratione materiæ. Nam ex S. Thom. hæc est disparitas, quia calix consecratus spirituali annexus est antecedenter, seu non præsupponit spirituale, sed ei advenit spirituale, nempe consecratio. Unde non ita pendet à spirituali, ut

eo vendito vendi censeatur spirituale. Idem dic de jure patronatus. At jus percipiendi redditus ecclesiasticos fundatur in spirituali, & illud præsupponit, ita ut competere non possit, nisi ei, qui habet titulum seu potestatem spirituales exercendi nomine Ecclesiæ ministerium spirituale, propter quod fructus destinati sunt.

Potest tamen Papa ex plenitudine potestatis, titulum seu jus officii spiritualis abrogare, & temporale beneficii ob Ecclesiæ necessitatem, vel majorem utilitatem alienare. Et tunc temporale beneficii separatim à titulo nil haberet spirituale, nec proinde ejus distractio esset simoniaca.

Idem est de commenda clericali, ac de beneficio cui æquivalet, quia principale in ea est spirituale ministerium, cui temporale commodum consequenter annexum est.

3. Omnis transactio in beneficiis, vel aliis rebus spiritualibus, facta compensatione cum re proprie temporali; nam tunc spirituale commutatur cum temporali.

4. Dare vel exigere temporale non solum pro receptione seu admissione ad religionem, ut patet, (nam hæc est quid spirituale, cum ex se ordinetur ad animæ salutem ac perfectionem, & ad Dei cultum,) sed etiam pro sustentatione ingredientis religionem, quando bona Monasterii sufficiunt. *Ita multi.* Quia jus viviendi ex bonis Religionis est ex institutione Ecclesiæ & mente fundatorum annexum professioni, sicut jus percipiendi redditus annexum est admissioni

fioni ad canonicatum : ita ut illud nequeat obtineri nisi ratione professionis, quæ est quid spirituale. Nam Monasteria sunt dotata, & autoritate Ecclesiæ sic instituta, ut homines ibi adscripti liberiùs Deo vacarent, & assiduè pro fidelibus orarent. Item jus vivendi ex bonis communitalis hoc ipso competit ei, qui sit membrum communitalis per professionem : nam bona communitalis per se destinata sunt usui omnium ejus membrorum, quæ sunt ipsamet communitas. Ergo nihil exigi potest pro jure vivendi ex bonis Monasterii, quin exigatur pro ipsa professione, ex qua provenit hoc jus, quod est spirituale, vel saltem spirituali annexum. Quemadmodum igitur non potest citra simoniam juris divini in beneficio conferendo vel resignando vendi vel emi jus percipiendi proventus temporales, propter ejus connexionem cum spirituali titulo ; ita ut qui unum vendit, alterum, nempe spirituale non relinquat invenditum, ex canon. citat. ita etiam non potest vendi jus utendi bonis temporalibus Monasterii propter ejus connexionem cum ipsa professione religiosa in qua fundatur. Præterea admissio in Religionem est admissio ad omnia jura Religiosorum, inter quæ est jus vivendi ex bonis Religionis. Quare cum Alexand. III. cap. *Non satis*. Innocent. III. cap. *Dilectus*. Et concil. general. Lateran. IV. cap. *Quoniam de Simonia* id graviter prohibent, in hoc juris divini naturali observantiam præcipiunt.

Si autem Monasterium sit pauper, nec possit plures sustentare,

non est simonia exigere aliquid ab ingredi volentibus : quia illud exigitur non pro jure alimentorum, nec ut pretium religionis, sed ut habeat Monasterium unde ei possit providere, & ut alii Religiosi non careant necessariis, ad quæ jus jam acquisitum habent. Ita S. Thom. in 4. dist. 25. quæst. 3. artic. 2. ad 7. sed erit injustitia & simonia si quid amplius exigatur ultra id, quod requiritur ad hunc finem, quia jam cessat ratio allata quoad excessum. Quod tamen est intelligendum moraliter, nec constitit in indivisibili.

Nec obstat, quòd dicitur Martinus V. exemisse Moniales à pœnis latis ab Urbano IV. Nam pœnæ violationi juris divini appositæ, sunt juris ecclesiastici : unde tolli possunt, remanente jure naturali & divino, quod prorsus indispensabile est.

5. Vendere jus Patronatus. Ita Navarrus, Suarez, Layman, & alii multi. Quia hoc jus est spirituale : nam est potestas ad actum spirituales nempe præsentationem, quæ dat jus præsentato ad beneficium habendum, ita ut necessariò institui debeat, si sit idoneus, cap. 18. *de jure Patron.* At potestas ad actum spirituales, est spiritualis. Nec ideo venditur jus Patronatus, quia vendito fundo transfertur jus Patronatus ei annexum : Nam ut vendi diceretur jus Patronatus, deberet aliquid accipi ratione illius juris, quod esset simoniacum.

Porro est simonia juris divini etiam post collatum spirituale, vel spirituali annexum, & nullo præcedente pacto dare vel exigere ali-

quid temporale tanquam debitum, vel ut pretium, aut mercedem, vel compensationem, ex cap. 39. *de simon.* Nam tunc facto ipso temporale æquiparatur spirituali, quasi esset illius pretium: & ideo SS. Patres Giezi simoniæ arguunt, quòd pecuniam pro curatione lepræ miraculosè facta petierit. Licet tamen, seclusa Ecclesiæ prohibitione, aliquid gratis oblatum accipere, postquam res spiritualis gratis collata est; quia non datur pro re spirituali, sed ex gratitudine & benevolentia, ex cap. 30. *de simon.*

Quæst. V. *Quibus casibus est simonia juris humani?*

Resp. Communiter recensetur. 1. Permutatio beneficiorum sine auctoritate Prælati, nullo interveniente pretio. Item resignatio extra Curiam Romanam in favorem certæ personæ, & resignatio cum pacto, ut resignatarius suum beneficium cedat tertio, vel cum confidentia accessus, aut regressus. Nam in his non commutatur spirituale, nec spirituali annexum pro temporali: unde licet commutare beneficia cum auctoritate Episcopi, *Clement. de rer. permut.* & Papa potest in aliis dispensare. Ista sunt tamen simonica, quia prohibita sunt ab Ecclesia ob reverentiam rei sacræ, & ob periculum ne fiant ex aliquo motivo temporali.

2. Venditio officiorum sacristæ, œconomi, defensoris, advocati, procuratoris Ecclesiæ, &c. De quibus, cap. *Salvator* 1. quæst. 3. Nam talis venditio prohibita est intuitu religionis, non quòd ista officia sint in se

quid spirituale, aut sacrum, sed propter quamdam conjunctionem, quam habent cum suppellectili sacra, rebus & ministris Ecclesiæ.

3. Acceptio munerum etsi modicorum sponte ac gratis oblatores ex occasione examinis ad parochiam, ex Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 18. Item ex occasione collationis ordinum, tonsuræ, litterarum dimissorialium, aut testimonialium, ex Tridentin. Concil. sess. 21. cap. 1. Dixi, *ex occasione.* Nam dare, vel accipere aliquid pro collatione ordinum, tonsuræ, aut pro litteris dimissoriis, vel testimonialibus est simoniacum jure divino: cum ista sint actus procedentes à potestate spirituali ordinis & jurisdictionis, proindeque spirituale. Subscriptio verò earumdem litterarum, cum sit complementum illarum, est quid spirituale, aut saltem pertinet ad aliquid spirituale, nempe ad actum jurisdictionis. Præterea quando principale fieri debet gratis, gratis etiam accessorium fieri debet, cum ex regulis juris accessorium sequatur naturam principalis.

Quæst. VI. *An permutatio rerum spiritualium inter se simoniaca est, ideòque illicita?*

Resp. Neg. Si illæ non habeant annexum aliquod temporale commodum, & nullum interveniat pretium. Quia nullo jure est vetita: Non jure divino; nam nulla est per se irreverentia, si res sacra cum alia commutetur nullo interveniente pretio, cum utraque sit ejusdem ordinis: neque jure ecclesiastico; nam licet in jure prohibeatur generaliter omnis pactio

pactio in rebus spiritualibus, hoc intelligitur de iis, quibus annexum est aliquod temporale commodum, vel quæ sit interveniente pretio temporali. Hinc licitè duo paciscuntur mutuas preces, mutua sacrificia, mutuam operam sacram, v. gr. Me obligo ad celebrandum cras Missam pro te, ut tu alio die eam pro me celebres.

Quæst. VII. *An Simonia reus est, qui temporale pro spirituali promittit sine animo implendi?*

Resp. Affirm. Nam talis habet voluntatem acquirendi beneficium per aliquid temporale promissum. Deinde non solum datio, sed etiam promissio in jure prohibetur ut simoniaca, cap. 12. *de simon.* Ubi Pontifex declarat, promissionem ipsam continere simoniacam pravitatem. Et à Conc. Melphitano, cap. 1. dignitate vel officio privantur, *qui dato vel promisso vel pretio, vel servitio ea intentione intento, vel precibus, ecclesiasticam dignitatem assequi nituntur.*

Qui verò sine animo se obligandi promittit temporale pro spirituali, committit grave peccatum saltem injustæ deceptionis, scandali, inductionis, & cooperationis ad simoniam mentalem alterius. Item qui rem spirituales sicut promittit pro temporali, graviter peccat mendacio pernicioso & scandaloso, & irreverentiam infert rebus sacris, ita illis abutendo.

Quæst. VIII. *Quale peccatum est Simonia?*

Resp. 1. Simonia juris divini est semper per se peccatum mortale. Ita omnes. Constat. 1. ex lib. 4. Reg. cap. 5. ubi Giezi correptus fuit lepra, quòd

pecuniam pro curatione lepræ per miraculum facta exegisset. Et ex act. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri.... Pœnitentiam age ab hac nequitia tua.* Et Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date.* 2. Quia est gravis irreverentia in rem sacram, & consequenter in Deum ejus authorem, dum tamquam profana & temporalis commutatur pretio temporali, eique æquatur saltem facto; & sicut res infima, venalis, profana & temporalis tractatur ac deprimitur. Unde simonia in jure canonico vocatur execrabile flagitium, detestabile scelus. Nec potest esse venialis ex levitate materiæ, seu rei spiritualis, cum nulla sit quæ non sit res gravis momenti in se & inestimabili pretio, utpote ordinis superioris, & ordinata ad supernaturalem Dei possessionem: neque etiam ratione rei temporalis pro spirituali datæ: nam quò vilior est res illa temporalis, eò majus est rei spiritualis vilipendium.

Hinc infert Suarez esse mortale emere vel vendere unam Salutationem Angelicam, vel unum *Agnus Dei.*

Videtur autem esse peccatum non solum contra religionem, sed etiam contra Justitiam: nam iniquum est vendere rem suo dominio non subjectam contra voluntatem Domini, qui gratis dare jussit, & pretio commutare id quod pretio commutari nequit, nec pretio æstimabile est. Item est contra fidem, si simoniacus putet rem spirituales esse venales.

Resp. 2. Simonia juris Ecclesiastici est etiam mortale peccatum contra religionem, cum sit graviter prohibita

ex motivo religionis, seu intuitu reverentiæ rebus sacris conservandæ, ut constat ex jure canonico, & pœnis gravissimis perinde contra illam ac contra simoniam juris divini latis. Et quia, ut ait Suarez, est ejusdem speciei cum simonia juris naturalis, ideoque ejusdem est gravitatis specificæ: nam habet materiam ejusdem rationis ex jure positivo, & opponitur honestati ejusdem virtutis. Species quippe tam virtutis quam præcepti ex objecto & motivo sumitur, ac proinde præcepta licet quoad efficientes causas diversa, sunt ejusdem speciei, si habeant idem objectum & motivum; & consequenter eorum transgressiones erunt ejusdem speciei. Est quoque contra justitiam defectu tituli, & materiæ legitimæ: unde omnis actus simoniaci sunt irriti, & obligant ad restitutionem.

Porro quævis simonia est species quædam sacrilegii, cum sit indigna tractatio rei sacræ: nam per simoniam res sacra tanquam profana ac temporalis tractatur: ideoque irreverenter ac indignè.

Quæst. IX. *An licet emere, vel vendere temporale spirituali annexum?*

Resp. I. Quod est quovis modo annexum spirituali, numquam potest emi aut vendi ratione spiritualis. Patet; nam tunc spirituale pretio æstimeretur, & venderetur. Hinc non licet pluris vendere calicem consecratum, quam si non esset consecratus, vel fundum ob jus Patronatus. Item non potest res sacra elocari, neque ob usum rei sacræ, quia usus rei sacræ non potest vendi, cum sit sacer,

& quid spirituale: neque ob usum profanum, cum res sacra non possit adhiberi ad usus profanos.

Resp. 2. Temporale antecedenter, annexum spirituali, seu cui spirituale postea advenit, ut fundus cui postea accedit jus Patronatus, vas quod postea consecratur, seclusa Ecclesiæ prohibitione, licet emi ac vendi potest, ratione temporalis, materiæ, artificii, modò non vendatur carius ob spirituale annexum, quam sine illo valeat. Quia res illa retinet suum valorem intrinsecum, nec ita dependet à re spirituali, ut ea vendita hæc censeatur vendi. Sic vendi possunt calices consecrati ad subveniendum necessitati pauperum, & fundus, cui annexum est jus Patronatus, quod tunc concomitanter transfertur, sed non venditur, cum pretium soli fundo respondeat.

Porro prohibetur venditio Ecclesiæ, c. 15. de Simon.

Resp. 3. Vendi nequeunt concomitanter annexa spirituali, & quæ sunt ei intrinseca, seu per se conjuncta, ut opera, seu labor necessarius ad exercendam functionem sacram, v. gr. Missam, concionem, &c. Ita communiter. Quia. 1. Labor & opera cum sint intrinseca actioni spirituali, & ab ea inseparabilia, vendi non possunt, quin actio spiritualis vendatur. 2. Labor necessarius ad aliquam actionem coalescit cum ea in unum opus morale, & sic conditionem ejus accipit. 3. In nullo opere labor est dignus pretio distincto ab ipso opere, sive labor operi intrinsecus nullam aliam æstimationem habet præter ipsum opus:

opus: nam labor solum appetibilis est & queritur ob opus. Ergo sicut actio sacra non est pretio aestimabilis, ita nec labor ei conjunctus. Præterea hoc ipso quod Christus præcepit ut spiritualia gratis darentur, iussit etiam gratis dari id omne, sine quo spiritualia dari nequeunt.

Item opera & actiones, quæ per se necessariae sunt ad functionem sacram, prout ab hominibus exerceri potest, non possunt vendi nec pretio aestimari, ut studium, præparatio ad concionem, &c. Quia omnes illæ actiones & operæ non habent aestimationem nec utilitatem nisi ratione operis spiritualis, ad quod ordinantur; & proinde si venderentur, spirituale censeretur vendi. Ita Suarez. Secus, si labor, fatigatio, vel aliæ actiones sint spirituali extrinsecæ, & per accidens adjunctæ, ut fatigatio longioris itineris ad celebrandam Missam in loco dissito: nam hæc nil includunt spirituale, & ab eo sunt separabilia, & aliunde sunt pretio aestimabilia.

Resp. 4. Temporale consequenter annexum spirituali, hoc est, quod præsupponit rem spiritualement, & ab illa dependet, vendi non potest sine simonia: quia non potest acquiri nisi ratione spiritualis, nec vendi nisi vendatur spirituale ei præsuppositum. Præterea quod est annexum consequenter spirituali, ipsum spirituale supponit, & se habet velut ejus accessorium: at accessorium naturam principalis sequitur, & regul. jur. 42. in 6. Accessorium naturam sequi congruit principalis. Ergo cum principale vendi nequeat sine simonia, ita nec accesso-

rium. Quare simoniacum est vendere vel emere jus percipiendi redditus ecclesiasticos annexum officio spirituali, aut jus vivendi de bonis Monasterii annexum professioni.

Quæst. X. An licet dare vel accipere temporale ob functionem aliquam spiritualement, v. gr. Missam, concionem, &c.

Resp. 1. Certum est non licere dare vel accipere temporale præcisè pro aliqua functione spirituali, vel labore ei intrinseco, nam hoc est simoniacum jure divino. Item non potest accipi pretium præcisè pro obligatione ad spiritualia præstanda: quia obligatio ad spirituale est quid spirituali annexum, & ad illud per se ordinatur, suamque aestimationem ab illo accipit. Hinc Cantoribus conductitiis, & Musicis non licet stipendium accipere, ut pretium sui obsequii, sed solum titulo sustentationis honestæ: nam eorum officium ordinatur ad cultum divinum, nempe ad laudes Dei canendas, & fidelium devotionem excitandam.

Resp. 2. Licet temporale dare & accipere per modum sustentationis cum obligatione ut fiat spirituale, v. gr. celebrentur Missæ, administrentur Sacramenta. Quia. 1. ita habet praxis recepta in Ecclesia. 2. Concilium Constantiense, sess. 8. damnavit hunc articulum Wiclefi: *Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.* 3. Tunc datur solum pecunia ad sustentationem Ministri sub conditione spirituale præstandi non ut ejus pretium. At sic dare, ideoque accipere licitum est, imò & justum: nam iis qui ministrant populo spiritualia, debetur ex justitia susten-

sustentatio: *Dignus est enim operarius cibo suo*, Matth. 10. Et verò naturalis iustitia exigit, ut ei qui in alterius gratiam, & commodum occupatus est, & se privat facultate vacandi rei sibi lucrosæ, sufficiens sustentatio spectato statu personæ suppeditetur, ex 1. Corinth. 9. *Quis militat suis stipendiis unquam? &c.* Nihilominus ea gratis ministrant, qui non exigunt quidquam tanquam ministerii pretium, hoc enim tanquam majus omni pretio gratis præstant. Sed ut hoc gratis præstent, requirunt necessariam sustentationem à populo, & licite exigunt id quod auctoritate publica, vel consuetudine approbata constitutum est in sustentationem Ministri. Unde licet accipere aliquid pro sustentatione secundum approbatam consuetudinem ad Missas pro aliquo celebrandas, ad conciones non debitas ex officio, &c. Imò gratis spiritualibus prius exhibitis licite possunt statuta & consuetæ oblationes & quicumque alii proventus exigere à nolentibus & valentibus solvere, auctoritate Superioris interveniente, ait S. Thomas, 2. 2. quæst. 100. artic. 3.

Non licet tamen quidquam exigere etiam à divitibus titulo sustentationis ad sepulturas, exequias, benedictiones nubentium, administrationem Sacramentorum, &c. per horum spiritualium subtractionem. Nam hoc graviter prohibent Conc. gener. Later. III. cap. 7. & Later. IV. cap. 66. *Hoc enim haberet quandam venditionis speciem*, ait S. Thom. supra.

Sed an est simonia vendere sepulturam?

Resp. Est simonia juris divini, si vendatur locus sepulturæ quatenus

est sacer, seu ratione benedictionis: nam sic spectatus est aliquid sacrum. Item si quid detur pro sepeliendis mortuis; ex cap. 9. de simonia ex Concil. general. Lateran. Nam hæc est functio sacra.

Est autem simonia juris ecclesiastici, si vendatur sepultura ratione materiæ, seu pro ipsa terra. Nam hoc ab Ecclesia prohibitum est ex motivo religionis, & reverentiæ erga rem sacram, nempe benedictionem annexam terræ sepulturæ, atque ad vitandum periculum & suspicionem simoniæ, ex cap. 41. de simon. & cap. 13. de sepulturis, ubi Innocentius III. sic ait: *Abolenda consuetudinis perversitas apud Montepessulanum (ut dicitur) inolevit, ut decedentibus non prius permittatur effodi sepulturam, quam pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur.* Et infra: *Mandamus, quatenus cum loci Diæcesanus existas, inhibeas Clericis, ne quidquam omnino præsumant exigere hac de causa.*

Dices. Ergo illicita est consuetudo, quæ in multis locis invaluit, ubi venditur certus locus cœmeterii, vel Ecclesiæ ad sepulturam perpetuam familiæ & hæredum. *Resp.* Multi hoc excusant, quia non venditur sepultura nequidem ratione terræ; sed exigitur pretium ratione oneris, quod suscipitur alios ibi non sepeliendi: quod onus censent esse pretio æstimabile, eo quòd vi illius conventionis talis locus non sit amplius juris communis, sed privati.

Quæst. XI. An est simonia saltem mentalis, præstare aliquid spirituale principaliter propter temporale taxatum vel sponte obla-

oblatum, v. gr. recitare officium principaliter propter retributionem, &c.

Resp. Affirm. Ita multi praesertim Canonistae. Quia intentio principalis obtinendi temporale per spirituale tanquam per medium, est simoniaca; nam tunc temporale moraliter loquendo se habet æquivalenter ut pretium; & expetitur loco spiritualis. Deinde ratio simoniæ in hoc præcipue consistit, quod morali agendi modo res spiritualis temporali æquetur, aut postponatur, quod fit, dum spirituale propter temporale principaliter præstatur. Unde S. Antoninus, 2. p. tit. 3. cap. 5. asserit esse mortale, quærere aut appetere beneficia curata principaliter propter honorem & divitias quæ ex iis percipiuntur. Et S. Thomas, quodlib. 8. quæst. 6. art. 1. ait: *Si hujusmodi retributiones recipit quasi finem operis sui principaliter intentum, simoniam committit, & ita mortaliter peccat. Si autem habeat principalem finem Deum in tali actu, ad ejusmodi autem retributiones respicit secundario, non quasi in finem, sed sicut in id, quod est necessarium ad suam sustentationem, constat quod non vendit actum spiritualem, & ita simoniam non committit nec peccat.*

Porro distributiones quotidianæ institutæ sunt, ut clericorum negligentia in horis solemniter persolvendis earum privatione multaretur, & hujus poenæ metu impediretur: unde se habent ut removens impedimentum, non ut motivum persolvendi officium.

Quæst. XII. An est simonia dare, vel accipere pretium pro omissione actus spiritualis?

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. Affirm. si omissio moraliter censeatur procedere à potestate spirituali, & habeat effectum moralem, ex cap. 14. de simon. Nam tunc talis omissio est revera quidam usus potestatis spiritualis: ideoque nullo pretio æstimabilis ac comparabilis; ut si omittas absolvere à censura, vel à peccatis post auditam confessionem, vel si paciscaris ut non eligas talem: nam ligatum detinere, vel aliquem rejicere est exercitium spiritualis potestatis, & proinde invendibile. Si verò omissio actus spiritualis non censeatur in æstimatione prudenti exercitium potestatis spiritualis, neque intuitu rei spiritualis æstimetur, multi docent non esse simoniam, sed turpe lucrum, aut injustitiam si actus erat jure debitus; nam talis omissio non est exercitium jurisdictionis, sed est dumtaxat voluntarius non usus illius, seu potius voluntarius & naturalis usus libertatis. Est tamen in hoc quædam turpitudine simoniæ affinis, inquit Lessius: quia tacite indicatur actum spiritualem esse vendibilem; quod in ejus injuriam cedit: si enim est æstimabile pretio ipsum non fieri, etiam æstimabile pretio videtur ipsum fieri.

Quæst. XIII. Quot modis committitur Simonia in materia beneficii?

Resp. 1. Simonia juris divini est promittere, dare vel accipere aliquid pretio æstimabile pro collatione, electione, præsentatione, confirmatione ad beneficium, & generaliter pro quavis actione, qua jus etiam inchoatum ad illud acquiritur, vel qua dubium confirmatur. Quia tunc res

Zz

spi-

spiritualis commutatur cum temporali; & per temporale acquiritur spirituale: illæ enim actiones sunt spirituales ob respectum quem habent ad spirituale, & procedunt à potestate spirituali. Hinc simonia est pensio super beneficio dare, vel promittere procuranti illud, aut etiam promittere mutuum: nam licet mutatio sit ex natura sua gratuita, tamen ex ea oritur mutuuario commodum temporale. Imò simoniacum est aliquid exigere pro immisione, seu introductione in possessionem beneficii, vel installatione, ex cap. 9. & 36. de *simon.* Nam per hoc acquiritur jus quoddam spirituale, nempe administratio, aut saltem aliquid connexum cum exercitio juris spiritualis.

Item simonia est dare vel promittere aliquid alteri, ut per se vel per alium obsecret aut curet ut detur beneficium, cap. 1. *Presentium.* 1. quæst. 5. quia munere temporali intenditur obtentio beneficii, & paratur via ad beneficium, eoque medio comparatur. Nec refert quod intercessio sit tantum mediata, cum idem sit effectus & finis, & reipsa spirituale per temporale acquiratur. Præterea obsecratio etiam mediata est causa moralis concessionis beneficii: Ergo hanc causam emens, emit virtualiter effectum ab illa manantem.

Resp. 2. Simoniaca est & nulla saltem jure ecclesiastico, non solum permutatio beneficiorum, & cujuslibet juris beneficia spectantis, sed etiam omnis in beneficiis conventio, pactio, vel conditio, quæ obligat ad id, quod non est jure debitum, si fiat

privata autoritate. Item resignatio sub conditione, pacto, vel onere, quod de jure non inest beneficio, facta sine autoritate Papæ, ex cap. 34. de *simon.* & ex cap. 5. de *rerum permut.* ibi: *Generaliter teneas, quod commutationes prebendarum de jure fieri non possunt: præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simonia.* Et, cap. ult. de pactis. *Pactiones factæ à nobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis: cum in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti.*

Ratio legis est, quia in pactione & commutatione rei spiritualis, cui temporale commodum annectitur, periculum est ne id fiat intuitu rei temporalis. Est autem simonia juris divini spirituale temporali etsi annexo spirituali emere & vendere, vel spirituale intendere, dare aut accipere principaliter ob temporale etsi spirituali annexum. Resignatio vero in favorem prohibita est tum ad tollendam omnem speciem hereditatis in beneficiis, tum propter periculum, ne id fiat ex aliquo motivo temporali; tum ne per hoc adimatur collatori libertas dandi beneficia iis, quos magis idoneos censuerit.

Hinc 1. Simoniaca est & nulla omnis transactio, cessio beneficii, vel juris etiam dubii circa beneficium non gratuita, propria autoritate facta, cap. 8. de *transact.* Item pactio ad impediendam, vel dirimendam litem super beneficio, si ita fiat ut unus litigantium cedat juri suo pro pecunia, &

& alteri beneficium pacificum relinquat: nam in ea permutatur spirituale pro temporali, compensando spirituale per temporale; vel unus desistat modò alter solvat impensas factas, cap. 4. *de pactis*. Nam hæc impensarum solutio, vel habet rationem pretii pro adeptione beneficii, cum non fuerint factæ in gratiam alterius, vel saltem suspecta est inter privatos.

Licet tamen inter litigantes fit compositio per sententiam iudicis ordinarii vel delegati, vel etiam arbitratorum ecclesiasticorum à Superiore deputatorum pro ineunda concordia, qui accedente partium consensu & compromisso, adjudicent beneficium illi, cuius jus est probabilius, eique imponant pendendam alteri pecuniam certam, non in compensationem juris, sed ob bonum temporale pacis, & ut à lite recedatur, cap. 2. *de arbit.* Potest etiam in hoc casu ei, cui beneficium adjudicatur, imponi persolvenda annua pensio, imposita non beneficio, sed beneficiato, & ad hujus vitam, cap. 21. *de præbend.* Sed hæc compositio facta privata partium autoritate, etiam sub conditione ut approbetur à Superiore, est simoniaca, nec potest à Superiore approbari, ex eod. cap. Quia tunc præsumitur dari temporale pro spirituali ob utilitatem contrahentium. At cum ea sit à iudice compositio, non idem præsumitur: nam iudex censetur intendere duntaxat bonum pacis & concordie. Nec obstat quod volentes permutare, possunt pacisci de modo sub conditione, *Si Superior appro-*

bet: quia in alio casu est specialis prohibitio.

2. Simoniacum est pactum reparandi Ecclesiam, dandi aliquid fabricæ, vel pauperibus, &c. ab obtinendum beneficium, c. *Ex multis*. 1. quæst. 3. Nam licet hæc sint pia opera, habent tamen materiam temporalem pretio æstimabilem. Præterea est onus, quod jure non inest beneficio.

3. Ita permutatione committitur simonia, non solum si beneficia permutentur sine autoritate Ordinarii, sed etiam si permutantes compensent autoritate propria inæqualitatem fructuum pecunia vel pensione; aut si unus illorum alteri imponat aliquod onus, quod sit præter naturam permutationis, v. gr. omnes sumptus solvendos. Item si permutentur jura quælibet ad beneficia, vel actiones ad illa pertinentes, ut si unus cedat suæ præsentationi, ut alter sibi conferat aliam; si ita paciscantur: Tu elige, vel præsentabo hunc ad hoc beneficium, & ego eligam, vel præsentabo te aut illum ad illud: Do tibi meum suffragium in hac electione, & tu dabis mihi tuum in alia: Te præsentabo, eligam, si mihi vel meo nepoti beneficium resignes, &c. Nam omnia pacta in hac materia generaliter prohibentur, eo quod hæ actiones spirituales habeantur, & fiant ut via ac medium ad temporale annexum spirituali.

Hanc doctrinam extendit Suarez ad omnia spiritualia, quæ habent temporale annexum consequenter, etiam si propriè & in rigore non sint beneficia, qualis est Vicaria amovibilis ad

nutum: tum quia eadem est ratio malitiæ, periculi, & prohibitionis; tum quia cap. 5. cit. *de reb. permut.* vetantur omnia pacta generatim circa spiritualia & connexa spiritualibus. Idem dic de Prælatura religiosorum licet non perpetua, ex dicto cap. quia prælaturæ illæ sunt quid spirituale annexam habens administrationem rerum temporalium. Hinc graviter peccant duo religiosi sic pacificentes: Suffragare mihi ut sim Provincialis, & tibi suffragabor ut sis Prior, ex cap. 11. *de simon.*

4. Simoniaca est omnis resignatio in favorem alterius, vel cum reservatione pensionis, facta sine auctoritate Papæ, ex tit. *Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.* Et constat ex usu & praxi Ecclesiæ, & ita declaravit Conc. Rhotomag. ann. 1581. & Bituric. ann. 1584.

Sed an in Beneficiis conventio de remuneratione qualibet gratuita, seu obligatione dandi aliquid ex gratitudine, sive temporale sive spirituale, est vera simonia?

Resp. Affirm. Tum quia omnis conventio seu pactio in hac materia prohibita est ut simoniaca. Tum quia hæc conventio ex se parit novam obligationem fidelitatis & justitiæ pretio æstimabilem, obligationi gratitudinis superadditam: alioqui frustra fieret, & nunquam exigeretur: unde posita hac pactione, si non detur id de quo conventum est, alter conqueritur tanquam de injuria sibi facta, & de fide non servata, quod seclusa conventionem non fieret. Proindeque tunc datio non est gratuita, sed onerosa & reciproca, fitque contractus *Do ut*

des, vel Do ut facias, Suarez, Layman, & alii communiter.

Nota 1. Præbendæ canonissarum sunt materia simoniæ, ut resolvit S. Congregatio Cardin. ann. 1691. Nam videntur esse vera beneficia, licet non clericalia; sunt enim jus perpetuum, auctoritate Ecclesiæ constitutum seu approbatum, percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis, seu Deo dicatis, propter officium spirituale.

Nota 2. Ex extrav. *Ambitiosa*, non licet locare fructus beneficii vel monasterii ultra triennium. Sed juxta multos hæc restrictio non est in plerisque locis recepta; proinde dicunt posse locari etiam ad tempus vitæ beneficiati. Porro id non fuit prohibitum ob periculum simoniæ, sed ne per hujusmodi locationem seu alienationem noceatur Ecclesiis & successoribus.

Quæst. XIV. An est Simonia dare vel procurare beneficium ratione consanguinitatis?

Resp. Cum S. Thoma, 2. 2. quæst. 100. art. 5. ad 2. *Si aliquis aliquid spirituale alicui conferat gratis propter consanguinitatem, vel quancumque carnalem affectionem, est quidem illicita & carnalis collatio, non tamen simoniaca, quia nihil ibi accipitur. Unde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur simonia.* At simonia est si conferas, vel procures beneficium consanguineo aut affini, ut inde honoratior vel potentior, vel opulentior fias, aut tua familia. Item si beneficium procures extraneo ut consulat tuis consanguineis, aut

aut affinibus. Nam tunc datur spirituale intuitu commodi temporalis percipiendi. Ita S. Thomas, in 4. dist. 25. quæst. 3. art. 3. ad 7. ubi ait: *Qui dat ratione consanguinitatis præbendam, si intendit aliquod bonum in seipsum redundans sic, quod magnificetur per hoc, & nobilitetur domus sua; vel quod ipse in consanguineis sit fortior, & sic ipse aliquid accipere sperat, pro quo spiritualia dat, simoniam committit.*

Quæst. XV. *An est Simonia conferre, vel præsentare ad beneficium ob commendationem amici?*

Resp. Affirm. si favor humanus in eo principaliter intendatur, nam talis favor pretio æstimabilis est. Ita S. Thomas, 2. 2. quæst. 100. art. 5. ad 3. ubi: *Munus à lingua dicitur vel ipsa laus pertinens ad favorem humanum, qui sub pretio cadit; vel etiam preces, ex quibus acquiritur favor humanus, vel contrarium evitatur.* Et ideo si aliquis ad hoc principaliter intendit, simoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit: unde ipsum factum est simoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipsum factum non est simoniacum; quia subest debita causa, ex qua illi, pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid conferatur. Tamen potest esse simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum.

Quæst. XVI. *An licet emere vel redimere pensionem.*

Resp. Ex communi sententia, simonia est emere vel vendere pensionem assignatam pro aliquo officio spirituali, v. gr. pro Adjuto-

re Episcopi Concionatore: quia hæc fundatur in ministerio spirituali, nec nisi ratione illius potest quis jus ad illam habere. Unde non potest vendi quin vendatur ministerium spirituale in quo fundatur. Neque licet eam redimere, quia non potest extingui obligatio ad tale ministerium spirituale, cum hoc debeat remanere. Item simonia est juris divini emere vel vendere alias pensiones, quæ soli Clerico conceduntur sive in sustentationem, sive ad litem componendam, aut fructuum inæqualitatem compensandam in beneficiis: quia sunt annexæ titulo, & officio spirituali, scilicet recitandi officium B. V. imposita à Pio V. ita ut qui illud omittit, redditus amittat. Et sic non solum requirunt statum clericalem, sed etiam hoc officium spirituale, ratione cujus acquiritur jus ad illos redditus. Quare jam pensiones illæ sunt quidpiam spirituale constans ex illa obligatione spirituali, & jure ad temporalia ei annexa: sive nil aliud sunt quam jus percipiendi fructus ecclesiasticos medio officio spirituali. Cum autem hoc officium sit invendibile, ita & jus percipiendi fructus illos ab illo est inseparabile. Neque hæ pensiones redimi possunt, nisi tollatur spirituale, quod tolli non potest nisi à Papa, à quo constitutum est. Ita Suarez, Reginaldus, & alii. Secus de laicali pensione, quia talis pensio est quid merè temporale; cum non fundetur in titulo spirituali, nec ei annexa sit functio spiritualis, nec ad eam ordinetur, sitque separata à titulo spirituali.

Quæst. XVII. *An redemptio vexationis licita est in beneficiis?*

Resp. 1. Simonia est redimere vexationem, seu oppositionem non injustam ad obtinendum beneficium, verbi gratia, dare pecuniam alteri ne defectum tuum collatori detegat, ne pro alio obsecret: ne habens jus utcumque probabile litem moveat, vel motam prosequatur; ne doctior ad concursum cum aliis conveniat, ut competitor à præensione justa desistat, &c. *Ita omnes, teste Suarez.* Quia via ad beneficium per pecuniam directè pararetur, & media re temporali acquireretur spirituale. Et licet redimens non det pretium immediatè pro re spirituali; tamen mediatè vult acquirere jus spirituale mediante pecunia, quod est emere illud. Et quamvis jam haberes jus aliquod ad illud, tamen cum vexatio est justa, eo ipso jus non est omnino firmum, & sic pretio emeretur jus firmum, quod antea non habebatur, quod est saltem ex parte emere jus spirituale. Imò ex communi sententia, quando jus in re nondum est acquisitum, aut necdum plenum, non licet redimere vexationem injustam ab iis, qui ad beneficium juvare possunt, nempe iis ad quos spectat eligere, conferre, instituere, confirmare, præsentare, &c. ex cap. 23. *de simon.* quia per pecuniam acquireretur res spiritualis, aut saltem jus in re firmum, quod antea non habebatur; quod est emere spirituale: ut si elector velit eligere indignum ut te impediatur, esset simonia dare ei pecuniam, ne sic te impediatur.

Licet tamen vexationem iniquam

redimere ab iis, qui solum impedire possunt, non verò juvare. Quia hac redemptione solum remouentur impedimenta injustè apposita; nec proinde via ad beneficium paratur magis, quàm parata esset ante justam impedimentorum positionem. Hinc licet clerico pecunia impedire calumnias, quibus alioqui impeteretur apud collatorem.

Resp. 2. Habenti jus in re acquisitum in beneficio plenum ac certum, licet pretio, non tamen re spirituale, vexationem injustam redimere, & impedimenta injusta remove, ex cap. 28. *de simon.* quia tum non datur pretium pro re spirituali, cum hæc habeatur jam acquisita, sed solum pro liberatione ab injuria, quæ est quid temporale, & nil acquiritur de novo. Quare vexans, qui pretium recipit pro cessatione ab injuria, non est simoniacus, cum nil recipiat pro re spirituali, sed est solum injustus, & tenetur ad restitutionem, cum sine justo titulo accepta possideat: nam alter sponte ac liberaliter non dat, sed per injuriam coactus.

An verò jam confirmato vel instituto liceat pretio redimere vexationem, qua injustè impeditur à possessione capienda, controvertitur. Alii negant, quia possessio est aliquid spirituale, vel spirituali annexum, cum per illam obtineatur exercitium functionum seu actuum spiritualium. Alii asserunt id licere, quia possessio præcisè sumpta, supposito titulo, est factum quoddam corporale, quod non dat, sed supponit jus spirituale completum: nec est spiritualis, nisi ratione tituli

tuli seu juris, cui annexa est. Ergo acquisito titulo ac jure pretium non datur pro aliquo spirituali, cum jam habeatur, sed solum ad tollendum injustum impedimentum possessionis, quæ illi titulo per se immediatè debita est, & consistit in aliquo facto merè temporali, si secundum se sumatur. Et verò beneficium collatum & acceptatum dat plenum jus in re, ita ut si sic provisus moriatur ante captam possessionem, beneficium vacet per mortem, quia nempe possessio non addit jus, sed tantum facit ut competat potestas administrandi & percipiendi fructus. Jam verò ex S. Thoma, 2. 2. quæst. 100. art. 2. ad 5. *Postquam jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere.*

Resp. 3. Simonia est redimere justam vexationem post obtentum & possessum beneficium. *Ita omnes, teste Suarez.* Nam eò ipso quòd justa est vexatio, sequitur quòd jus in beneficio non sit omnino firmum, vel auferri possit. Unde tunc daretur pretium ad confirmationem & conservationem beneficii. Vel si sit omnino firmum, necesse est ut aliquod crimen sit patratum, propter quod ille esset beneficio privandus, & tunc dare pretium ad removendum illud impedimentum esset simonia, quia pretio temporali emeretur conservatio rei spiritualis.

Resp. 4. Semper est simoniacum dare spirituale ad redimendam vexationem injustam, etiam post obtentum beneficium, item dare beneficium cum pacto, ne is, cui datur, in posterum vexet vel noceat etiam injustè.

Quia tunc spirituale datur pro temporali commodo, seu in compensationem mali temporalis vitandi, quæ est quid de se pretio æstimabile.

Quæst. XVIII. An est Simonia saltem mentalis suscipere Ordines, ut beneficium obtineatur principaliter ob ejus redditus?

Resp. Affirm. Quia 1. is re spirituali viam sibi parat ad bonum temporale principaliter intentum, & ipsum spirituale ut medium ab obtinendum temporale principaliter refert; atque ita suo agendi modo temporale spirituali æquiparat, aut etiam præfert. 2. Ex Synodo Excestriensi, an. 1287. can. 8. *Ad propriam recurrant conscientiam quo fine ad ordines aspirent, an ut Deo & Ecclesiæ virtuosius & gratiosius famulentur, non pro temporali quæstu, nec beneficiis à suis ordinatoribus extorquendis, quoniam tales simoniacos reputamus.* Unde Fagnan. in cap. *Ad nostram*, de elect. ait, *Clericum, qui ordines suscipit, ut beneficium consequatur, simoniam committere mentalem, quæ non obligat ad beneficii dimissionem, sed tantummodo ad satisfaciendum Deo per pœnitentiam, nisi pactum præcesserit.*

Quæst. XIX. An licet dare, vel promittere aliquid temporale alteri, ut faciat aliquid opus salutare in suam utilitatem, v. gr. suscipiat Sacramenta, audiat Sacrum? &c.

Resp. 1. Licet dare aliquid temporale absolutè alteri, petendo ab illo, ut aliquid spirituale faciat in bonum animæ suæ, modò nulla imponatur obligatio illud faciendi. Quia tunc est solum donatio liberalis, facta ad alliciendum alterum ad bonum opus,

opus, sine obligatione mutua & pacto oneroso. Item licet aliquid promittere sub conditione: Si feceris hoc opus bonum, intendendo spirituale bonum operantis, & se obligando ad standum promissis impleta conditione, & non aliter, modò nulla alteri oriatur obligatio, ex cap. 2. de condit. ubi approbatur concessio libertatis facta fervere ea conditione, ut Monachus fieret, & non aliter. Nam ibi nulla est simonia, sed est præcisè quædam optio, quæ alteri gratuito offertur in suum solum bonum, ut hoc vel illud eligat pro suo arbitrio.

Resp. 2. Simonia est dare, vel promittere temporale sub pacto & conditione, ut alter obligatus sit ad faciendum opus salutare in suam utilitatem, ex cap. *Quam pio*, 1. quæst. 2. quia ibi intervenit pactum onerosum circa spirituale cum pretio, quod in jure prohibetur ut simoniacum, & tunc datur & accipitur pretium pro spirituali. Ita Suarez.

Quæst. XX. *An accepta per simoniam restitui debent?*

Resp. 1. Beneficia, dignitates, officia & alia ejusmodi simoniacè accepta, non possunt in conscientia retineri, sed dimitti debent, cum omnibus fructibus, ante omnem sententiam. Constat tum ex consensu Doctorum, & sensu ac usu Ecclesiæ, tum ex c. *Si quis dator*, & c. *Ea quæ* 1. quæst. 3. & aliis juribus citandis. Tum quia sine justo titulo possidentur, cum omnis collatio, provisio, & pactio simoniaca irrita sit & nulla, saltem jure ecclesiastico, cap. ult. de pact. & proinde careat omni effectû,

nullumque jus tribuat; ut declaravit Martinus V. in Conc. Constantiensi, sess. 43. approbante, ibi: *Electiones, postulationes, confirmationes, & quavis provisiones simoniace Ecclesiarum, Monasteriorum, dignitatum, officiorum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcumque deinceps factæ, nullæ sint ipso jure, nullumque jus cuiquam acquiratur, nec promoti, confirmati, aut provisi faciant fructus suos, sed ad illorum restitutionem, tanquam iniquè ablata percipientes, teneantur.* Idem declarat Paulus II. in extravag. *Cum detestabile de simon.* confirmata à Pio V. Et S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 6. ait: *Nullus potest licitè retinere id, quod contra voluntatem Domini acquisivit, puta si aliquis dispensator de rebus Domini sui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem Domini sui, ille qui acciperet, licitè retinere non posset.* Dominus autem, cujus Ecclesiarum Prælati sunt dispensatores & ministri, ordinavit ut spiritualia gratis darentur secundum illud, Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Et ideo qui muneris interventu spiritualia quacumque assequitur, ea licitè retinere non potest. Unde quamvis hæc irritatio esset tantum de jure Ecclesiastico, ut multi docent, tamen illa supposita obligatio relinquendi beneficium, cum omnibus suis fructibus, est de jure divino naturalis, ut rectè notat Suarez, & patet: nam jure naturali non licet retinere alienum sine ullo jure ad illud.

Quod verum est, etiamsi simonia ipso proviso incio commissæ sit, nisi quis ut eum inhabilem red-

redderet, pecuniam dederit, vel ipse de simonia suspicans, expresse contradixerit, cap. 27. cit. & cap. 33. de simon. Immo si sciens tertii simoniam in procurando tibi beneficio, illud admisisti, nulla est tua provisio, quamvis contradixeris, ut docent Suarez, Reginald. Lessius, & alii. Quia acceptando cooperatus es executioni simoniæ cognitæ: nam hæc simonia inde accipit suam consummationem, per quam fit realis completa. Item si pecuniam ab alio promissam solveris, vel solutam reddideris, provisio tua nulla est, quamvis simoniæ contradixeris, vel eam ante acceptionem ignoraveris, ex cap. *Sicut tuis* 33. cit. de simon. Nam censuris consentire simoniæ alterius, eamque approbare. Et solutio illa pecuniæ, & consensus ille est moraliter pars contractus simoniaci: nam mediator promittebat pecuniam nomine tuo, & tanquam refundendam à te; ideoque tuus consensus & refusio supponebantur futura. Ergo per tuam refusionem pecuniæ completur contractus simoniacus.

Secundum varios, ignorantem simoniam ab alio commissam non favet regula Cancellariæ de triennali possessione ad præscriptionem: quia expresse exigit, ut possessio sit *absque simoniaco ingressu*. Sed multi alii docent, eum qui mediante tertii simonia beneficium accepit, posse illud retinere, si integro triennio hanc simoniam ignorarit, quia illa verba, *absque simoniaco ingressu*, videntur in rigore requirere, ut simonia se teneat ex parte ingredientis beneficium:

Ant. Th. Moral. P. I.

nam licet collatio sit simoniaca, ingressus tamen, seu actio, qua provellus ingreditur, non est simoniaca; nec ipsa punitur, sed etiam mediatoris, quæ fuit simoniaca; neque hæc appellatur strictè ingressus, sed est potius apertio portæ ut alter ingredi queat. Ita Cabassutius, Lessius, Layman, Delugo, asserens hanc esse communem sententiam, & pro ea referens Gomez, Rebuff. & alios. Verum consuli debet usus Curie Romanæ.

Constat autem eum, qui beneficium per simoniam parentum, vel amicorum, licet ignorant, obtinuit, si hanc ante elapsam triennium rescierit, teneri statim illud purè resignare, & omnes fructus perceptos extantes restituere, non tamen eos, quos bona fide consumpsit, cum eos bona fide possederit. Ita S. Thom. quæst. 100. art. 6. ad 3. Suarez, & alii communiter. Nam irritatio fertur à jure in omnem provisionem & acquisitionem, quæ fit per simoniacam labem; nec ad hanc requiritur culpa vel scientia acquirentis aut conferentis, ex c. 33. de simonia.

Porro ad nullitatem provisionis, & beneficii relinquendi, ejusque fructus restituendi obligationem, sufficit simonia conventionalis occulta, & mixta seu semirealis, quando nempe beneficium vel officium datum est, nondum dato pretio promisso: tunc enim provisio & acquisitio est verè simoniaca, ideoque nulla. Nam ex juribus, ad nullitatem sufficit, quod provisio sit simoniaca, ut satis patet tum ex Constitutione Martini V. citata, tum ex ex-

A a a

tra-

travaganti *Cum detestabile*, de simonia, ubi Paulus II. sic loquitur: *Per electiones verò, postulationes, confirmationes, provisiones, seu quasvis alias dispositiones, quas simoniaca contigerit labe fieri, & quæ viribus omnino careant in Ecclesiis, Monasteriis, dignitatibus, personatibus, officiis Ecclesiasticis & quibusvis beneficiis, aut aliquo eorum cuiquam jus nullatenus acquiratur, nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium quæ percepit restitutionem, sub animæ suæ periculo sit astrictus.* Hoc patet etiam ex can. *Ea quæ I. quæst. 3.* ubi Urbanus II. in Concilio Placentino ait: *Quidquid vel in sacris ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus, vel data vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse & nullas unquam vires habere censemus.* Ubi disjunctivè dicit: *data vel promissa pecunia.* Ergo ut acquisitio sit irrita, sufficit quòd promissa sit pecunia. Præterea ex iuribus citatis, omnis acquisitio beneficii simoniaca, est ipso facto irrita. Ergo ante solutam pecuniam promissam non valet, & nunquam valuit: nam si valeret, non esset ipso facto & per se irrita, sed tantum irritaretur ex post facto, nempe quando soluta esset pecunia. Curia Romanæ consulendus est stilus. Si tamen acceptum sit beneficium nondum dato pretio, hoc non debet solvi: quia simonia fieret realis completa ex utraque parte, & sic contraheretur excommunicatio.

Resp. 2. Reliquæ sacræ si vendantur, contractus est nullus, quia non sunt materia venditionis, cum non sint pretio æstimabiles. Quare re-

stituto pretio restitui debent tanquam sub causa & conditione acquirendi pretii.

Si verò fundus propter jus Patronatus ei annexum, vel sacra vasa propter consecrationem carius vendantur, contractum esse validum censet Layman: quia spirituale est tantum accessorium his rebus: utile autem per inutile præsertim accessorium vitari non debet; sed restitui debet excessus pretii, utpote sine titulo acceptus.

Resp. 3. Pretium, seu quodvis temporale simoniacè acceptum, restitui debet, etiam jure divino naturali. Quia 1. contra jus dantis, & proinde injustè acceptum est. Nam qui dedit pretium, habet jus ut res spiritualis gratis conferatur sibi, saltem ex hypothese quòd detur. Deus dedit omnibus jus res spirituales obtinendi gratis, juxta illud, Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date,* & solum imposuit onus alendi Ministros, juxta modum ab Ecclesia præscribendum. Qui autem dedit temporale, non intendit dare liberaliter, nec transferre dominium, nisi quatenus debet, & quatenus alter justè exigere potest, ut patet à simili de usurâ. Deinde spiritualis res non est materia venditionis, sed est ex natura sua invendibilis. Jus autem temporale in re spirituali fundatum vendi nequit, nisi res ipsa spiritualis etiam vendatur, quæ tamen invendibilis est. Unde can. *Si quis dator. 1. q. 3.* dicitur: *Rationis ergo vigore cogitur, quod injustè receperit, restituere, & quidquid turpis lucri gratia receperat non tenere.* 2. Ecclesiæ Ministri sunt tantum dispensatores, non Domini re-

rum spiritualium: unde non possunt illas dispensare, nisi pro voluntate Christi, jubentis ut illæ gratis concedantur: alioquin non minùs injustè agunt, quàm eleemosynarius principis, qui pro eleemosyna gratis ex voluntate Domini danda, aliquid à pauperibus exigeret. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Et verò injustè exigit, & accipit pretium, qui de suo nil dat pretio æstimabile; ut facit conferens beneficium non gratis. Nam fructus ad ipsum non pertinent, sed ad futurum beneficii possessorem: jus verò ad fructus, utpote fundatum in titulo spirituali, non est æstimabile pretio temporali, & necessariò competit ex justitia ei, qui habet beneficium; imò est ipsummet beneficium. Ergo collator vel patronus injustè exigit pretium, nec habet titulum justum accipiendi ac retinendi quidquam, quod omnino sponte ac liberaliter datum non sit.

Resp. 4. Si simonia sit realis in materia beneficii, simoniacè accepta debent restitui Ecclesiæ, in qua est beneficium, vel pauperibus loci, etiam ante omnem sententiam, ex cap. 11. *de simon.* ubi dicitur, temporalia recepta pro dando assensu electioni ecclesiasticæ restituenda esse illi Ecclesiæ, cum ea sine gravi salutis periculo retineri non possint. Et est communis sententia. Sed si simonia non sit in beneficii materia, juxta multos accepta restitui de-

bent ei, qui dedit: quia jure naturali res reddi debet ei, qui habet ejus dominium, nisi lex in pœnam ei reddi vetet. Sed qui dedit simoniacè, retinet dominium rei datæ, cum pactio simoniaca sit nulla, nec proinde jus ullum transferat, & lex non prohibet reddi quod simoniacè datum est, nisi simonia fuerit realis in beneficio. Nam, in cap. citato, ubi pecunia accepta dicitur restituenda esse non danti, sed Ecclesiæ, agitur solùm de simonia reali in beneficio, nec idem ullibi statuitur in aliis casibus: unde hæc pœna, cum sit quid odiosum, non debet extendi ultra casus in lege expressos. Imò, cap. 19. *de simon.* præcipitur reddi pecuniam ei, qui religionem simoniacè fuerat ingressus.

Nota. Qui dant, vel accipiunt, aut promittunt aliquid pro aliqua justitia, vel gratia apud Sedem Apostolicam obtinenda, incurrunt ipso facto in excommunicationem Papæ reservatam; & justitia vel gratia sic obtenta nulla est, quamvis nondum completa sit promissio. Patet ex extravag. *de sent. excomm. in 6.* innovata per Bullam 24. Gregorii XIII.

Sed an Simonia mentalis ad restitutionem obligat?

Resp. Multi negant: & probant, 1. Ex cap. 46. *de simon.* ubi Gregorius IX. ait: *Ad resignationem spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente, utrimque taliter acquiruntur, (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori,) eos pro simonia hujusmodi non teneantur.* 2. Et S. Thomas 2. 2. quæst.

100. art. 6. ad 6. *Quoad Deum sola voluntas facit simoniacum, sed quoad poenam ecclesiasticam exteriorem non punitur ut simoniacus, ut abrenuntiare teneatur, sed debet de mala intentione poenitere.* 3. Quia sola iniustitia externa seu effectiva inducit obligationem restituendi. At in simonia mentali nulla est iniustitia externa, sed solum affectiva. 4. Dicunt talem esse usum Rotæ, & Poenitentiariæ; & addunt Ecclesiam non irritare collationem beneficii, nisi simonia sit externa saltem implicite: nam Ecclesia non punit actus merè internos.

Quæst. XXI. *Quenam sunt poena contra simoniacos ipso facto lata?*

Nota. Nulla poena ipso jure lata est contra simoniam, nisi ea commissæ sit vel in religionis ingressu, aut professione, in ordinatione, aut in beneficio, quo nomine comprehenduntur etiam officia quælibet jurisdictionem spiritualem habentia, ut Provincialatus, Prioratus, Guardianatus, &c. Extravag. *Cum detestabile.* de simon. Quia in his tribus ob honores, dignitates vel commoda temporalia frequentius committitur, aut saltem majus est periculum illius.

Nota 2. Licet quælibet simonia etiam mentalis sit grave crimen, tamen consentiunt Doctores nullam poenam juris contrahi ob simoniam mentalem, quæ absque externo pacto expresso vel tacito admittitur, ex cap. 46. de simon. cit. ubi dicitur de simoniâ mentalibus; *sufficere per solam poenitentiam suo satisfacere Creatori.* Neque etiam ob simo-

niam purè conventionalem, excepta] confidentiali: quia jura has poenas statuentia realem rei spiritualis receptionem requirunt, ut constat ex Extrav. 1. & 2. de simon. & ex canonibus 1. quæst. 1. & ideo consentiunt etiam nullam poenam contrahi ob simoniam mixtam, seu semirealem, quando non fuit tradita res spiritualis, sed solum pretium, seu res temporalis. Nam donec res spiritualis acquiratur, & sic quasi contractetur, non censetur plenè consummata exterius simonia.

An verò contrahantur poenæ canonicæ, si traditum sit beneficium, vel alia res spiritualis, licet pretium promissum nulla ex parte fuerit solutum, controvertitur. Toletus & alii asserunt, quia licet pretium non sit traditum, simonia tamen videtur completa exterius, sicuti contractus venditionis censetur completus, si res sit tradita, & pretium promissum, etsi nondum solutum. Alii nunc communius docent solam simoniam realem utrimque completam traditione rei spiritualis simul & pretii, aut partis pretii inducere poenas juris, tum quia juxta multos hæc est praxis Curiae Romanæ: tum quia poenæ juris, præsertim graves, impositæ pro aliquo actu, intelliguntur de actu perfecte completo, & ex omni parte consummato exterius cum effectu, nisi lex aliud disertè exprimat: nam ex reg. jur. *Odia sunt restringenda.* Quod intellige de poena excommunicationis: nam ad nullitatem provisionis sufficit quod beneficium, vel officium datum sit, nondum dato pretio.

Dixi,

Dixi, aut partis pretii. Nam si re spiritali tradita, promissi pretii pars aliqua fuerit soluta, tunc secundum omnes contrahuntur pœnæ. Quia tum verè spirituale traditum est pro temporali, & vice versa; nec minus completa est simonia, quàm si ab initio conventum esset de sola illa minima quantitate.

Resp. 1. Pœnæ simoniæ in beneficiis, & officiis spiritualibus sunt, 1. Excommunicatio Papæ reservata, quam ipso facto incurrunt, tum qui simonice eligunt, præsentant, instituunt, tum qui sic eliguntur, præsentantur, instituuntur; item mediatores & procuratores simoniacæ ordinationis, aut collationis beneficii secutæ, ut parentes, amici, & omnes qui suam operam interponunt, vel pecuniam offerunt, extravag. *Cum detestabile*, & alibi.

2. Omnis simoniaca electio, præsentatio, resignatio, provisio, collatio, irrita est, nullumque jus tribuit; ita ut sic provisos teneatur ante omnem sententiam beneficium dimittere, & omnes fructus Ecclesiæ restituere, cum nullum jus in beneficium acquirat, ibid. & ex Concil. Constantensi, sup. cit. Idque, ut dixi, quamvis simonia sit solum conventionalis mixta.

3. Simoniacè electus vel provisos, ut ipso facto inhabilis ad idem beneficium, nec potest illud ex Episcopi dispensatione obtinere, cap. 27. *de simon.* & cap. penult. *de elect.* ubi excipitur, si sit beneficium simplex, & ipso electo ignorante nec ratum habente simonia commissa sit; tunc enim

post puram resignationem potest Episcopus dispensare. Imò ex Bulla 5. S. Pii V. simoniacus fit etiam inhabilis ad quascumque alias dignitates, & quæcumque alia beneficia obtinenda.

Nota. Has pœnas ex communi sententia incurrunt etiam, qui propria autoritate permutant beneficia: nam ii in jure dicuntur simoniaci, & verè committunt simoniam juris ecclesiastici. Item simonia realis in prælaturis regularium, ut sunt Prioris, Guardiani, Rectoris, Provincialis, &c. inducit nullitatem actus, obligationem dimittendi Superioris munus, & excommunicationem Papæ reservatam: nam sunt officia Ecclesiasticam jurisdictionem habentia, idque statuitur expressè à Paulo II. extrav. *Cum detestabile* de simon. & constat etiam ex Bulla Martini V. sup. citat.

Resp. 2. Pœnæ simoniæ confidentiæ ex Bulla 85. Pii IV. & Bulla etiam 85. Pii V. sunt 1. Excommunicatio Papæ reservata contra utrumque contrahentem, si sint inferiores Episcopi; nam hi incurrunt solum interdictum ab ingressu Ecclesiæ. 2. Privatio beneficii per confidentiam obtenti, & quidem ante omnem sententiam, cum ejus collatio nulla sit. 3. Inhabilitas ad idem beneficium, & ad alia acquirenda. 4. Privatio beneficiorum, antea legitimè possessorum, & pensionum prius obtentorum; non tamen juxta multos ante sententiam judicis declaratoriam, cum justo titulo possideantur; & dicunt ita usu receptum esse. 5. Beneficia per confidentiam collata & accepta, reservata sunt Papæ: quare resignari non possunt in

manus ordinariorum, nec ab iis conferri. Insuper fructus beneficiorum per confidentiam acquiruntur, & pensionum sic constitutarum reservantur Camera Apostolica. Sed hæc reservatio in Gallia non observatur.

Nota 1. Ut contrahantur hæc pœnæ, requiritur ut datum sit & acceptum beneficium; ut patet ex his verbis Bullæ Pii IV. *Omnes & singulos, qui beneficia, vel pensiones hoc intercedente vitio acceperunt.* Non tamen necesse est, ut qui beneficium accepit, promissionem suam impleverit, hoc est vel pretium promissum solverit, vel beneficium alteri resignaverit, vel pensionem solverit, aut fructus beneficii ab alio percipi permiserit. Nam hoc specialiter statutum est contra hanc simoniam, quæ gravioribus pœnis punitur, eo quod innumeris fraudibus sit obnoxia, & magis latenter quàm quævis alia committantur, habeatque speciem successionis hæreditariæ in jure valde exosam. Imò has pœnas incurrit beneficium recipiens, qui novit intentionem confidentialem dimittentis, quamvis recipiat sine tali intentione, ut significant hæc verba Bullæ Pii V. *Etiā sola dimittentis intentione receperit.*

Nota 2. Cùm Constitutiones Pii IV. & Pii V. novas pœnas non superaddant ratione confidentiæ, nisi contra illum, qui per confidentiam recipit beneficium, vel pensionem; soli recipientes privantur beneficiis & pensionibus antea legitimè acquisitis: non autem resignantes sub pactione confidentiali, aut ad id cooperantes; qui tamen ut verè simoniaci, incurrunt excommunicationem Papalem jure antiquo latam, si confidentiaria pactio

fuerit ex utraque parte completa.

Resp. 3. Pœnæ simoniæ in ordinatione sunt. 1. Excommunicatio Papæ reservata, quam ipso facto incurrit tum ordinans, tum ordinatus, extrav. *Cùm detestabile*, quod multi extendunt ad primam tonsuram, quia, cap. 11. *de stat. presb.* dicitur per eam conferri ordo clericalis, & usitato loquendi modo aliquis per eam simpliciter constituitur in ordine clericorum. 2. Ordinatus suspensus est ab ordinibus, non solum quos simoniacè suscepit, sed etiam omnibus simpliciter, ibid. Ordinans verò suspensus est per triennium à collatione omnium ordinum; ex cap. 45. *de simon.* Per Bullam verò Sixti V. *Sanctum*, suspensus est à collatione omnium ordinum, etiam tonsuræ, & ab executione omnium munerum pontificalium, & interdictus est ab ingressu Ecclesiæ. Sed dicunt hanc Bullam non esse usu receptam in plerisque locis, præsertim in Galliis. Qui autem nec sciens, nec volens simoniacè ordinatus est, secundum S. Thomam, quæst. 100. art. 6. ad 3. & alios, non potest sine dispensatione ordines exercere.

Resp. 4. Pœnæ simoniæ commissæ circa ingressum religionis, & professionem sunt, 1. Excommunicatio lata contra personas singulares dantes & accipientes. 2. Suspendio ab officiis capitularibus lata in conventum, si consenserit. Utraque pœna ipso facto contrahitur, & Papæ reservatur, extravagant. *Sanè*, de simon. 3. Simoniacè scienter professus, in aliud arctius monasterium, in pœnam criminis detrudi debet, cap. 25. *de simon.*

TRA-

TRACTATUS

DE

BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

Hæc materia pertinet ad Virtutem religionis; nam beneficii dotatio, & officium sunt actus religionis, & pacta circa illud verita sunt simoniaca.

Quæst. I. **Q**uid est Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. Est jus perpetuum autoritate Ecclesiæ constitutum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*: quia beneficium institutum est, ut semper duret, adeo ut si uni auferatur, debeat tribui alteri. Hinc Vicaria amovibilis non est propriè Beneficium.

2. *Autoritate Ecclesiæ*, hoc est, Papæ, vel Episcopi: nam ad eos solos pertinet officia spiritualia instituere, eisque proventus annectere. Hinc Capellanix non collativæ, sed à privatis licèt in perpetuum dotatæ pro Missarum celebratione, non sunt Beneficia.

3. *Ex bonis ecclesiasticis*, id est Ecclesiæ ad Dei cultum donatis, ex quibus erecta sunt Beneficia, & ex quibus soli fructus cedunt beneficiariis; non autem fundus, qui semper remanet Ecclesiæ, cujus bona immobilia alienari non possunt sine justa causa, & licentia Papæ, alioqui alienatio ipso jure irrita est.

4. *Propter officium spirituale*, hoc est, ad functiones seu actiones aliquas spirituales obeundas, quales sunt recitare Horas canonicas, facere Sacrum, administrare Sacramenta, prædicare verbum Dei, &c. Nam beneficium propter officium institutum est, & ad aliquam functionem spirituales obligat, ex Concil. Trid. sess. 21. cap. 3. & cap. ult. de rescript. in 6. ibi: *Officium propter quod Beneficium ecclesiasticum datur.*

Quæst. II. *Quotuplex est Beneficium?*

Resp. Dividitur 1. In Beneficium sæculare, quod Clericis sæcularibus, & in regulare, quod regularibus additum est, & conferri debet.

2. In simplex, & duplex. Simplex est illud, quod nullam habet annexam curam animarum, jurisdictionem, præminentiam, dignitatem, administrationem, sed solum obligationem recitandi officium divinum, & Missas celebrandi; ut Capellania, simplex Canonicatus, item Præstimonium, quod est portio ex ecclesiasticis proventus detracta, quæ adolescentibus studiorum causa confertur in titulum perpetuum, habetque annexum officium spirituale. Duplex est illud,

illud, quod annexam habet curam animarum, vel jurisdictionem in foro externo. vel præminentiam, vel administrationem Ecclesiasticam, ut Episcopatus, Parochiale Beneficium, Abbatia, Præpositura, Cantoria, &c.

3. In manuale, quod potest ad collatoris nutum auferri, ideoque deficit à proprietate Beneficii defectu perpetuitatis; & in non manuale, quod adimi nequit, nisi ob crimen, vel irregularitatem.

4. In collativum, quod confertur per voluntatem absolutam ac liberam Prælati; in patronatum, quod confertur à Prælato ad præsentationem vel nominationem factam per patronum; & electivum, quod per suffragia electorum, accedente postea confirmatione, confertur.

5. In titolare, quod scilicet ad vitam, & cum plenitudine juris confertur; & in commendatum, quod solius administrationis, aut custodiæ causa datur. Quod si detur in vitam commendatarii, tunc omnia ferè jura eis competunt, quæ titularibus. Unde commenda perpetua æquivalet Beneficio in titulum dato.

6. In incompatible, & compatible. Incompatible sunt ea, quæ annexam habent curam animarum, vel quæ personalem residentiam postulant, ut sunt duo Episcopatus, duo curata Beneficia, duæ dignitates, &c. vel quæ in eadem Ecclesia instituta sunt ad eundem finem, habentque idem onus ac officium eodem tempore persolvendum; qualia sunt duo Beneficia uniformia sub eodem tecto, ut duo Canonicatus in eadem Eccle-

sia. Compatible verò sunt ea, quæ personalem residentiam non exigunt, nec idem onus ac officium eodem tempore persolvendum.

Quæst. III. *Quot modis acquiruntur Beneficia?*

Resp. Prima regula juris in 6. sic habet: *Beneficium Ecclesiasticum non potest licite* (subintellige etiam, nec valide) *sine institutione canonica obtineri.* Institutionis autem canonice diversi sunt modi, nempe sex, quibus beneficia acquiruntur, nimirum 1. Collatione libera. 2. Præsentatione, & subsequa institutione. 3. Electione, & subsequa confirmatione. 4. Postulatione; & subsequa admissione. 5. Resignatione acceptata in favorem. 6. Permutatione approbata. Sex illis modis addi potest interdum sola electione jus habentium absque alia confirmatione; & tunc dicuntur Beneficia electiva collativa, alia autem confirmativa.

Observanda est hic regula Cancellariæ de triennali possessore, quæ sic habet. *Voluit & ordinavit idem Dominus noster, ut si quis quacumque Beneficia ecclesiastica, qualiacumque sint, absque simoniaci ingressu, ex Apostolica, aut ordinaria collatione, aut electione, per triennium pacifice possederit, si se non intruserit, super hujusmodi Beneficiis molestari nequeat; necnon impetrationes de Beneficiis sic possessis factas, irritas & inanes censeret decrevit.* Valet autem in utroque foro ex Clement. de sequest. quia Papa supplet id, quod deest ex justo titulo, censeturque illud interea conferre. Sed ad hoc requiritur titulus saltem coloratus, & capacitas possessoris; alioqui ha-

haberetur pro intruso. Quod si proviſus habuerit impedimentum ſibi cognitum, cum ei collatum eſt Beneficium, v. gr. defectum ætatis, cenſuram, &c. tum non ei prodeſt iſtius regulæ præſidium, eſſi titulum coloratum habuerit, quia non poſſedit bona fide.

§. I.

De libera Collatione.

1. Collatio libera eſt conceſſio juris realis in Beneficio, procedens ex mero arbitrio conferentis. Dicitur libera, ut diſtinguatur ab inſtitutione & confirmatione, quæ ſunt quidem collationes, ſeu conceſſiones juris, ſed non liberæ: nam tenetur Prælatuſ præſentatum à patrono, & electum ſuffragiis electorum inſtituere, niſi obſtet indignitas præſentati, vel electi, quæ probetur juridicè.

2. Jure communi Episcopuſ habet poteſtatem conferendi Beneficia in Dioceſi ſua vacantia, cum in ea ſit princeps & moderator ſacrorum. Hanc habere poſſunt etiam alii inferiores, ut Capitulum, Abbates. Si Collator Beneficii illud conferre neglexerit intra ſex meſes à die, quo notitiam vacationis habuit, vel ſi intra illud tempuſ indigno contulerit, collatio jure devolutionis pertinet ad proximuſ ſuperiorem, & ſic gradatim ad Papam, à quo non regreditur ad Ordinarios.

3. Licet debeat conferri Beneficium ſine pacto, vel conditione, Episcopuſ tamen poteſt exigere conditiones, quæ ex natura rei inſunt: cum enim

Ant. Th. Moral. P. I.

exigantur tacitè, poſſunt quoque exigì expreſſè.

§. II.

De Præſentatione, & jure Patronatus.

Præſentatio eſt exhibitio perſonæ cujuſdam ad Beneficium, legitimè facta per patronuſ ſuperiori, ad quem pertinet inſtitutio, quæ eſt conceſſio juris realis in Beneficio facta ad præſentationem patroni. Præſentatio verò poteſt fieri etiam per laicoſ, ſi juſ patronatuſ habeant: nam præſentatio non dat juſ in re, ſed ſolùm ex diſpoſitione canonuſ dat juſ ad rem, ita ut præſentatuſ inſtitui debeat à prælato, niſi probetur indigna.

Juſ Patronatuſ eſt poteſtas præſentandi Clericuſ ad Beneficium vacans. Dico, *vacans*. Nam ſi non vacet, irrita eſt præſentatio, eo quòd ſit contra bonoſ mores, utpote præbens deſiderandæ mortis occaſionem. Et ob hanc cauſam prohibita eſt promiſſio Beneficii antequam vacet, cap. 2. de *conceſſ. præbend.* ex Concil. gener. Lateran. III. Quod ſi fiat, nulla eſt promiſſio, ſicut proviſio inde obſenta, ex reg. 22. Cancell.

Pluribuſ modis hoc juſ acquiritur.

1. Fundatione, hoc eſt donatione ſoli ſeu areæ ad ſuperædificandam Eccleſiam.
2. Ipſa Eccleſiæ ædificatione.
3. Dotatione Eccleſiæ, assignatis ſufficientibuſ redditibuſ. Unde poſſunt eſſe plureſ ejuſdem Eccleſiæ patroni.
4. Præſcriptione, ſcilicet multiplicatiſ præſentationibuſ per tempuſ immemoriale.
5. Conceſſione Papæ.

Bbb

Jus

Jus Patronatus dividitur, in Ecclesiasticum, quod alicui competit ratione beneficii à se possessi, aut ex eo quod de bonis ecclesiasticis Beneficium fundarit, vel dotarit: & in Laicum, quod alicui competit ex eo quod ipse vel aliquis è suis prædecessoribus Ecclesiam fundavit, vel extruxit, vel dotavit.

Patrono laico conceduntur ad præsentationem quatuor menses à notitia vacationis Beneficii, sex verò Ecclesiastico. Si intra id tempus patronus non præsentaverit, tum potest Episcopus Beneficium, cui voluerit, conferre, cap. 3. *de jure patron.* Quòd si duo pluresve patroni diversas personas nominent & sint æqualia horum suffragia, potest superior quam illarum maluerit præferre, sed tenetur semper conscientia digniorem præferre. Si verò plures patroni in unum consentiant, aliis dissentientibus, præfertur sententia majoris partis, cap. 3. *de jure patron.* Quòd si absque scandalo fieri nequit, Episcopus pro suo arbitrio alium, etiam à nullo præsentatum substituere potest, ibid. Item si patronus laicus duos successivè præsentet ante institutionem; tunc potest Episcopus alterutrum pro arbitrio instituere, sed debet digniorem. Secus, de patrono ecclesiastico: nam prior ab ipso præsentatus debet institui, cap. 24. *de jure patron.* si fuerit dignus; aliàs, neuter, quia jure suo pro hac vice excidit. Ratio disparitatis est, quia patronus ecclesiasticus præsumitur nosse digniorem, quem proinde statim nominare debet, ideòque variare non debet, quod permit-

titur laico, qui præsumitur non satis nosse digniorem, ideòque plures cumulativè præsentare potest.

Patronus non potest seipsum præsentare, cap. 25. *de jure patron.* sed potest filium suum, si idoneus sit. Episcopus tamen potest patrono Beneficium motu proprio conferre. Si patronus laicus præsentet indignum, jubetur alium dignum præsentare: si Ecclesiasticus, privatur hac vice jure præsentandi.

§. III.

De Electione, Postulatione, & Confirmatione.

Electio est designatio personæ capacis ad prælaturam, vel beneficium vacans, facta per suffragia. Per eam acquiritur jus ad Beneficium: nam jus in beneficio sola confirmatione obtinetur; quare si quis absque confirmatione immisceat se administrationi Beneficii, censetur intrusus, & amittit jus, quod erat per electionem consecutus, cap. 5. *de elect. in 6.*

Electio ex Concil. gener. Later. IV. cap. 24. triplici modo fieri potest, vel per scrutinium, cum quilibet eligentium suffragium suum secretò tradit: vel per compromissum, cum eligendi potestas in unum, vel plures communi eligentium consensu transfertur: vel per inspirationem, cum eligentes subito quodam motu in unum communiter consentiunt.

Ut electio valeat, hæc requiruntur. 1. Ut omnes eligentes sint saltem Subdiaconi, si agatur de electione virorum: nam ex Clement. 2. *de atas.*

& Concil. Tridentin. sess. 22. cap. 4. nemo ferendi suffragium jus habet, nisi sit saltem Subdiaconus. 2. Ut vocentur omnes, qui eligendi jus habent. Non obstat tamen, si aliquis de capitulo vocatus venire noluerit, vel nequiverit, c. 28. de elect. 3. Ut eligatur is, in quem omnes, vel major, vel sanior Capituli pars consensit, ex Conc. Later. IV. cap. 24. Pars autem sanior hic intelligitur, quæ in electione omnes regulas canonum servat: minus sana, quæ non servat.

Postulatio est facta ab electoribus superiori obsecratio, ut ad vacans Beneficium vel dignitatem admittere velit aliquem, qui eligi non poterat ob impedimentum canonicum, quod non est vitium corporis, aut animæ.

Confirmatio est concessio juris in Beneficio facta à superiore ei, qui electus vel postulatus est. Unde non differt ab institutione, nisi quod hæc connotet præsentatum, illa verò electum, vel postulatum. Porro electus debet, secluso impedimento, intra tres menses à notitia electionis acceptatæ petere confirmationem: alioqui electio est irrita, cap. 6. de elect. in 6.

§. IV.

De Resignatione.

Resignatio est spontanea dimissio sui Beneficii facta coram legitimo superiore eam acceptante, scilicet Papa vel Episcopo. Duplex est, altera simplex, seu sine ulla apposita conditione, & hæc fieri potest coram eo, cujus est conferre Beneficium, & instituere; altera conditionalis, quæ fit cum aliqua conditione, & hæc iterum

duplex est: nam si fiat ea conditione, ut Beneficium alteri designato conferatur, dicitur resignatio in favorem: si fiat ea lege, ut resignans à resignatario aliud Beneficium accipiat, est permutatio. Sed operæ præmium est scire quæ requirantur, ut resignatio sit valida, & licita. Quare

Dico 1. Ut resignatio in favorem, vel sub onere pensionis sit valida, requiritur. Ut Beneficium sit resignantis; nam resignatio est sui juris cessio. Quod si resignans commiserit delictum, ob quod certo privabitur Beneficio, modò non teneatur illud dimittere ante sententiam judicis, resignatio ante illam facta valebit, sed potest postea irritari. 2. Ut sit spontanea, hoc est, nec metu injusto, nec vi, nec dolo extorta; alioqui est nulla, vel certè annullanda, cap. 4. de iis quæ vi, metusve causa fiunt, & cap. 5. de renunt. & Clement. 1. de Pœnis. 3. Ut in manus Papæ fiat, nam in jure prohibetur resignatio in favorem, can. *Plerique*, 8. q. 1. & omnis pactio in Beneficiis jure communi prohibetur, ne scilicet jus hæreditariæ successionis in Ecclesiam introducatur, ne sit locus acceptioni personarum, & ne libertas conferendi collatoribus adimatur. 4. Requiritur consensus patroni laici, si Beneficium fuerit patronatum. 5. Debet acceptari à Papa, alioqui resignans non perdit jus suum, cap. ult. de renunt. 6. Debet conferri Beneficium ei, in cujus favorem resignatum est, non alteri, nec aliter: alioqui provisio non valebit, quia fieret sine Beneficii vacatione; non enim tunc vacat per resignationem, cum hæc habeat hanc conditionem, sine qua possessor non intendit

resignare. 7. Debet acceptari ab eo in cuius favorem resignatur: alioqui resignans non amittit jus suum, cum non resignet nisi sub hac conditione. Porro resignans etiam post acceptationem superioris manet sui Beneficii possessor, donec resignatarius possessionem acceperit. 8. Si resignans sit infirmus, debet supervivere viginti dies post resignationem: alias censetur Beneficium vacare per obitum, non per resignationem, ac proinde omnis collatio vi illius facta irrita est. Ita Regula Cancellariæ de infirmis. 9. Resignatio facta in Curia Romana debet, intra sex menses à die supplicationis oblata computandos, publicari in loco Beneficii. Si autem fiat causa permutationis extra Curiam, debet publicari intra mensem: alioqui si resignans moriatur antequam resignatarius ceperit possessionem, Beneficium censetur vacare per obitum, & collatio facta resolvitur. Ita Regula Cancellariæ. In Gallia tempus sex mensium, aut unius mensis computatur à die admittæ resignationis; & hoc tempus potest à Papa prorogari ad patris petitionem.

Dico 2. Ut resignatio etiam simplex sit licita, debet fieri ex justa causa bonum Ecclesiæ, vel spiritualem resignantis utilitatem spectante. Nam Clerici præsertim beneficiarii ratione sui status debent gloriæ Dei, & utilitati Ecclesiæ inservire; & proinde non eis licet sine causa justa deponere curas spectantes ad Beneficia, quæ suscepunt. Unde S. Pius V. Constit. 58. prohibet Episcopis & aliis, ne admittant resignationes, nisi eorum, qui aut

senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, censuris ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiæ vel Beneficio inservire; seu qui unum aliud vel plura Beneficia obtinuerit, vel quos ad aliud contigerit promoveri. Hic addere juvat vulgarem verbum resignandi causas completentem:

Debilis, signarus, male conscius, irregularis; Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Dico 3. Ut resignatio in favorem sit licita, debet insuper fieri ob utilitatem Ecclesiæ; quia scilicet alter judicatur aptior. Nam si resignatio vel permutatio fiat ob consanguinitatem, vel ex alio affectu carnali, est illicita: si verò fiat pro aliquo commodo temporali utriusque vel alterius, est simoniaca.

Porro jure communi non licet in periculo mortis resignare Beneficium sub conditione tacita regressus si convalescat æger, & Conc. Trident. sess. 25. cap. 7. ibi: *Cum in Beneficiis ecclesiasticis ea, quæ hereditaria successionis imaginem referunt, sacris constitutionibus sint odiosa, & Patrum decretis contraria, nemini in posterum accessus, aut regressus, etiam de consensu, ad Beneficium ecclesiasticum cujuscumque qualitatatis concedatur.* Et ex Bulla 134. Pii V. In Gallia tamen ei qui in morbo gravi constitutus resignaverit coram Ordinario, permittitur regressus recuperata valetudine.

Dico 4. Ut resignatio, vel permutatio cum reservatione pensionis sit licita, præter consensum Papæ & resignatarii, requiritur causa justa, quæ est indigentia resignantis. Nam non est alia justa causa dispensandi à lege generali hanc reservationem

vetan-

vetante ob rationem allatam à Congregatione Cardinalium ad reformationem Ecclesiæ deputatorum à Paulo III. scilicet, quia *reditus sunt annexi Beneficio ut corpus anima, ideoque natura sua pertinet ad eum qui Beneficium habet: ut possit ex eis vivere honestè pro suo ordine, simulque queat sustinere impensas pro divino cultu, & templi sacrarumque ædium reparatione, ut quod reliquum est, impendat in pios usus.* Hæc est enim natura horum reddituum. Et verò ipsa resignatio Beneficii non est causa justa pensionis exigendæ, cum jus percipiendi fructus fundetur in officio, quod resignans dimittit, & transfert in alium. Ratione autem officii præteriti nil potest exigere, cum propter illud jam redditus percepit.

S. V.

De Permutatione.

Permutatio hæc est à beneficiatis facta Beneficii sui in manibus Ordinarii mutua resignatio ea lege, quòd alterius Beneficium alteri conferatur, & vicissim. Si permutanda Beneficia in diversis Diocesisbus sita sint, requiritur autoritas utriusque Episcopi. Si autem permutatio fiat cum adjunctione oneris, vel pensionis, requiritur autoritas Papæ; quia Beneficia conferri debent sine diminutione, & onere, quod iis jure non inest. Quòd si beneficia sint inæqualia quoad dignitatem, vel jurisdictionem, est simonia juris divini hanc inæqualitatem compensare per aliquid temporale: quia hæc dignitas & jurisdictio est quid spi-

rituale, & res spiritualis æstimaretur & compensaretur re temporali. Si verò sint inæqualia quoad fructus, Papa potest ad inæqualitatem compensandam imponere pensionem Beneficio pinguiori, tamquam conditionem, ut alter indemnis servetur.

Ad permutationem eadem requiruntur, quæ suprà de resignatione dicta sunt. Quare beneficia nequeunt aliis quàm permutantibus conferri: alioqui invalida erit eorum collatio, quia permutantes non intendunt resignare mutuo Beneficia, nisi ut sibi conferantur. Quòd si permutatione facta, beneficium deprehendatur subiectum liti; qui illud resignavit, debet litem proseguire: si evictum fuerit, alter redibit ad suum sine nova provisione, & sine nova in possessionem immiſsione, ex cap. 20. de præbend. in 6.

Ut permutatio licitè fiat, requiritur justa causa, scilicet utilitas Ecclesiæ, seu major Dei cultus, & majus animarum bonum, vel utilitas spiritualis permutantium, quatenus hic in illo Beneficio & alter in alio melius potest DEO servire, ex cap. 5. de rerum permut. Ita S. Thomas, in 4. dist. 25. quæst. 3. art. 3. ad 8. ibi: *In permutatione est simonia, si pro aliquo terreno commodo utriusque, vel alterius, talis commutatio fiat. Si autem pro aliquo spirituali, utpote, quia hic in illo loco melius possit DEO servire, non est simonia.*

Quæst. IV. *Quenam conditiones seu doctes requiruntur, ut quis sit capax Beneficii possidendi?*

Resp. Ex communi sententia, sunt sequentes. 1. Thorus legitimus: nam illegitimè nati, sive naturales, sive spurii: sunt incapaces Beneficii ob irregularitatem, à qua solus Papa dispensare potest ad omnes ordines & omnia Beneficia: Episcopus verò non nisi ad tonsuram, minores ordines, & Beneficium simplex, cap. 1. *de filiis presbyt.* in 6. & cap. 20. *de electione.*

2. Clericatus seu prima tonsura, sine qua irrita est cujusvis Beneficii collatio, ex cap. 6. *de transact.* & cap. 2. *de institut.* Ratio est, quia Beneficium fundatur in officio spirituali, & propter illud confertur: cujus quidem officii incapax est laicus. Si Beneficium ex sua institutione vel lege aut consuetudine requirat certum ordinem sacrum, carens illo ordine est ad istud inhabilis, cap. 22. *de elect.* Ex consuetudine tamen satis est, si intra annum suscipiatur is ordo: sed non debet ultra differri: ex *Clement. 2. de atat.* & Concil. Trident. sess. 22. cap. 4.

3. Ætas idonea, cap. 7. *de elect.* alioqui collatio est nulla. Hæc autem varia requiritur pro varietate Beneficiorum. Ad Episcopatum requiruntur triginta anni completi, ex cap. citato. In Gallia sufficit inchoatus annus 27. ex Concordat. Ad abbatias, dignitates, & parochialia Beneficia annus 25. inchoatus exigitur. *ibid.* & à Concil. Trid. sess. 24. c. 12. Tamen ad dignitates non habentes annexam curam animarum sufficit annus 22. completus, ex Conc. Trident. *ibid.* Ad beneficia simplicia, ut sunt Capellanæ, annus 14. in-

choatus requiritur à Concil. Trident. sess. 23. cap. 6. Ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis jure novo requiritur annus 21. quia annexum habet subdiaconatum. Ex consuetudine tamen datur habenti tantum annos 14.

4. Cælibatus, ita ut si clericus minorum ordinum ineat matrimonium, ipso jure amittat Beneficium, si quod habet. Ita communiter ex cap. 1. 3. 5. & 8. *de cleric. conjug.* Et conjugatus ad Beneficia admitti non debet, nisi forte castitatem voveret perpetuam & qui unicam & virginem habuisset uxorem, ut dicitur capite 2. *de cleric. conjug.*

5. Immunitas à censura & irregularitate etiam occulta; ita ut nulla sit non solum collatio Beneficii facta excommunicato, suspenso, vel irregulari, sed etiam ejusdem electio, præsentatio, & resignatio in ejus favorem, ex cap. 7. *de cleric. excomm.* cap. 8. *de atat.* & cap. ult. *de cleric. pignant.* & cap. 18. *de sentent. excomm.* in 6.

6. Morum probitas, cap. 7. *de elect.* & Concil. Trident. sess. 22. cap. 1. Et ratio ipsa dicat Dei & Ecclesiæ ministros maximè debere esse virtutibus ornatos, cum alios exemplis, monitis & precibus debeant in pietate promovere. Improbo tamen facta collatio non est ipso jure irrita, sed irritanda, nisi crimen annexam habeat censuram, vel irregularitatem, cap. 11. *de excess. pralat.*

7. Scientia, ea scilicet quæ ad omnia munia Beneficio annexa rectè obeunda requiritur, cap. 7. *de elect.* ex Conc. gener. Later. III. & ex

ex Conc. Trid. Et per se patet, cum propter illa rectè persolvenda institutum & datum sit Beneficium.

8. Corporis aptitudo, ea nempe quæ ad officium decenter præstandum necessaria est. Hinc cæcus, mutus, sunt incapaces Beneficii, cum horas recitare nequeant. Cæcitas tamen superveniens non privat Beneficio prius acquisito.

9. Vocatio divina, ex Hebr. 5. Nam ad Deum pertinet ministros suos eligere per vocationem; & alioquin quis se exponit periculo damnationis æternæ: Cum hic status gravissimis multisque obligationibus sit obnoxius.

10. Intentio perseverandi in statu ecclesiastico, & suscipiendi ordinem muneri suo necessarium, nisi occurrat postea iusta causa, quæ alium statum suadet. Nam ecclesiastica Beneficia instituta sunt pro iis dumtaxat, qui statuerint se ministerio Ecclesiæ mancipare: & Ecclesiam in re gravi decipiunt, qui sine prædicta intentione Beneficia suscipiunt. Quare qui Beneficium accipit animo ejus fructibus fruendi, donec uxorem convenientem invenerit, vel studia absolverit, vel aliis resignandi, secundum communem sententiam, teste Lessio, peccat mortaliter. Quia Ecclesiam decipit in re gravi: Beneficia quippe instituta sunt pro iis solis, qui divino servitio se penitus dicarunt. *Nec est absolvendus donec animum mutet, aut Beneficium dimittat*, ait Toletus, Multi tamen docent hunc non teneri ad restituendos fructus perceptos, si muneri suo sa-

tisfecerit; quia jus id nusquam statuit, nisi de beneficio parochiali suscepto sine animo recipiendi sacerdotium intra annum; & aliunde eos percepit cum iusto titulo, & persoluto officio, propter quod dantur.

Adeptus autem Beneficium curatum debet intra annum sacerdotium suscipere: alioqui, nisi iusta causa impeditus fuerit, Beneficio illo privatur ipso facto, cap. 35. de elect. in 6. Qui verò acceptat parochiam sine animo recipiendi sacerdotium intra annum, peccat mortaliter, & tenetur restituere fructus etiam ante omnem sententiam, nisi mutata voluntate illud recipiat, *ibid.* quia Ecclesia Beneficium curatum confert cum tali onere, & sub tali conditione. Item qui Beneficium simplex requirens ordinem sacrum admittit sine animo certo illum recipiendi, peccat mortaliter: quia quisque tenetur de jure naturali velle esse idoneus ad munus, quod suscipit & reipsa se idoneum ad illud ritè & cum onere annexo exercendum præbere.

Præterea Dei gloria, animarum salus, & propria perfectio procuranda debet esse solum motivum suscipiendi Beneficii ob hunc finem instituti, semota omni cupiditate prava divitiarum, honorum, ac commodorum temporalium.

Quæst. V. *An licet habere plura Beneficia?*

Resp. Non licet sub mortali accipere ac retinere plura Beneficia etiam simplicia, & cum dispensatione Papæ, quando unum sufficit ad honestam sustentationem; nisi aliud postulet

stulet Ecclesiæ necessitas, vel utilitas, vel alia iusta causa in utilitatem Ecclesiæ redundans. Ita Sanctus Thomas, *Quodlib.* 8. Toletus, Bellarminus, in *admonitione ad suum nepot.* Azor, Reginaldus, Layman, Lessius, dicens esse ferè communem Theologorum sententiam. Imò videtur nunc communis.

Prob. Quia 1. Papa non est dominus Beneficiorum; sed solum dispensator, qui non potest validè dispensare bona Ecclesiæ, nisi in utilitatem Ecclesiæ, & ad Dei cultum; cum in hunc solum finem donata sint. Præterea jure communi prohibita est pluralitas Beneficiorum à Concil. gener. Later. III. c. 13. & 14. Later. IV. c. 29. & Nicœn. II. c. 15. & à Concil. Trident. sess. 24. c. 17. ubi statuit, ut unum tantum Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam ejus cui confertur honeste sustentandum non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, etiam conferri. At usus dispensationis sine iusta causa data est illicitus, ut dixi in tract. de Legibus 2. Hæc pluralitas, nisi necessitas vel utilitas Ecclesiæ interveniat, est vetita jure divino naturali, ideoque prorsus indispensabilis. Nam seclusa tali causa, pluralitas illa est intrinsecè mala, cum contineat multas inordinationes, (ut docet Sanctus Thomas sup.) Nimirum 1. Minuitur cultus divinus; Deus enim magis per plures ministros, quàm per unum colitur. 2. Ecclesia destituitur suis operariis: nam unus nequit in pluribus locis residere, nec plurium ministeria obire. 3. Fundatores fru-

strantur sua pia intentione: nam Beneficiorum fundatio eò tendit, ut plures ministri Ecclesiæ constituantur. 4. Nisi Ecclesiæ necessitas, vel utilitas aliud postulet, iniquum est ut unus stipendia pluribus Ecclesiæ ministris destinata accipiat. 5. Subsidio privantur alii pauperes clerici, & forsan magis idonei & Ecclesiæ utiliores futuri. 6. Inde profluunt scandalorum occasiones, & supeditatur avaritiæ, luxus & ambitionis materia. Quare Concil. gener. Later. III. ait, cap. 14. pluralitatem Beneficiorum certum continere periculum animarum; & Concil. Trident. cap. cit. addit hac pluralitate præverti ordinem Ecclesiasticum. Porro Beneficiorum pluralitas non est intrinsecè mala, nisi in circumstantiis ubi non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ.

Dixi, nisi id postulet, &c. Nam, ut ait Toletus, plura Beneficia habere est de eorum numero quæ mala sunt; tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantiis copulentur. Addit quòd perinde sit habere unum Beneficium cum una commenda perpetua seu ad vitam, vel plures commendas, ac habere plura Beneficia in titulum. Nam commenda perpetua æquiparatur Beneficio in emolumento & onere; & Concil. Trident. sess. 24. cap. 17. expresse declarat non licere plura Beneficia etiam commendata habere.

Obj. Si pluralitas Beneficiorum esset intrinsecè mala, numquam licita esset: *Resp.* Ita est, si esset intrinsecè mala in omnibus circumstantiis. Sed non est ex se mala nisi in circumstantiis ubi

non.

non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ.

Quæst. VI. *An est culpa mortalis Beneficium conferre indigno vel minus digno?*

Nota. Indignus dicitur, qui ad officium debite præstandum est ineptus ratione pravæ vitæ, vel ignorantia, vel morbi, aut similis impedimenti; vel putatur non futurus utilis Ecclesiæ, nec satisfactorius officio. Hinc qui versatur in habitu alicujus peccati mortalis, est indignus: quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum; ait Sanctus Thomas, quodlib. 8. quæst. 4. art. 6. Dignior censetur non absolute qui doctior est, vel sanctior, sed qui omnibus spectatis putatur melius officio satisfactorius, & futurus utilior Ecclesiæ, ac bono animarum in illo Beneficio. S. Thom. 2. 2. quæst. 63. art. 3.

Resp. 1. Mortale est quodvis Beneficium, etiam simplex, conferre indigno, eumve præsentare, eligere, &c. dum haberi potest dignus. Ita omnes. Prob. 1. Ex Concil. gener. Later. IV. cap. Grave. de Præbend. *Præcipimus ut prætermisiss indignis, idoneos assumant, qui Deo & Ecclesiis velint & valeant gratum impendere famulatum.* Qui contra fecerit, jubetur suspendi à conferendis Beneficiis. Et ex Concil. Trident. sess. 7. cap. 3. *Inferiora Beneficia Ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, &c. conferantur. Aliiter autem facta collatio, sive provisio omnino irritetur.* 2. Quia cum Beneficium sit institutum propter officium in Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem præstandum, recta ratio dicit non posse con-

Ant. Th. Moral. P. I.

ferri ei, qui dotibus ad omnes ejus functiones dignè obeundas requisitis caret, vel non putatur prudenter illi officio satisfactorius. 3. Talis promotio cedit in grave damnum injustum Ecclesiæ: quod proinde secundum omnes compensari debet ab ipso indigno, qui procuravit sibi & accepit Beneficium, & post hunc ab eo qui providit, deinde à cooperatoribus: nam Ecclesiæ ex justitia debetur minister dignus.

Hinc collator, elector, vel patronus debet positivè scire eum, cui Beneficium datur, esse dignum; nec sufficit, si nesciat esse indignum. Quia ex officio tenetur eligere vel præsentare dignum, ideòque nosse eum, quem præsentat vel eligit talem esse. Unde tenetur diligenter inquirere num sit idoneus: alioqui se exponit periculo præsentandi vel eligendi indignum, & proinde peccandi mortaliter.

Nota. Juxta omnes, teste Delugo, eligere indignum seu ineptum ad officia sæcularia, est semper mortale, tum contra charitatem, cum ex electione indigni multa mala in rep. multis oriantur, tum contra justitiam; nam reip. rector tenetur ex officio reip. mala præcavere & avertere, & proinde multò magis non ponere illorum causam, & occasionem: alioqui tenetur ad restitutionem. Quod verum est etiam de aliis, qui potestatem à principe accipiunt eligendi vel vendendi illa officia: non enim accipiunt potestatem eligendi, nisi eo modo, quo princeps eligere debet.

Resp. 2. Ad Beneficium annexam habens curam animarum, vel jurisdictionem, vel functionem magni momenti,

C c c

ut

ut concionandi, docendi, &c. Item ad superioritatem religiosorum, eligere, postulare, proponere, aut præsentare dignum omisso digniore, ex communi sententia est mortale. *Prob. 1.* Ex Conc. Later. III. cap. 17. ubi præcipit, *ut ille præficiatur Ecclesia, qui majoribus juvatur meritis*, & ex Conc. Trid. sess. 24. c. 1. ubi declarat, *omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque jus habent, aut alioquin operam suam præstant. . . . mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesia magis utiles ipsi judicaverint eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.* Et quamvis ibi loquatur de Episcopatibus, tamen idem sentire de Paroeciis patet, ex c. 18. ubi præcepit, *ut Paroeciæ dentur dignioribus, & dicat patronum teneri digniorem ad eas præsentare.* Unde S. Pius V. constit. 33. ait: *Ut non solum dignis, sed etiam magis idoneis repertis juxta Concil. Trident. decretum parochiales Ecclesiæ conferantur, volumus & eadem autoritate decernimus.* Et Innocentius XI. damnavit hanc propositionem. *Cum dixit Conc. Tridentin. eos alienis communicantes peccare mortaliter, qui nisi quos digniores, vel Ecclesia magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promoveant; Concilium vel 1. videtur per hos digniores, non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo propositivo; vel 2. locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur 3. quando sit concursus.* 2. Ex S. August. epist. 29. *Nec sanè putandum est leve esse peccatum in personarum acceptione . . . quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore?* 3. Quia electores, patroni, collatores tenentur gravi-

ter ex officio & fide debita Ecclesiæ distribuere officia & Beneficia, sicut bonum Ecclesiæ & animarum, ad quod instituta sunt, exigit; & utilitatem Ecclesiæ ac cultum divinum, quantum possunt, pro munere suo promovere. Quod non præstant eligendo minus dignos: nam notabili fructu per digniores præstando, Ecclesias defraudant, imò causam dant gravi detrimento spiritali, quod semper sequitur ex prælatione minus digni, & quod impediretur à digniore. 4. Quia est peccatum acceptionis personarum in re gravi, de quo, Jac. 2. *Si personas accipitis, peccatum operamini.* Nam hoc peccatum consistit in eo quòd in jure dicendo, aut bonorum communium distributione, id quod debitum est uni propter aliquam causam, v. gr. æquitatem, virtutem, meritum, doctrinam, &c. datur alteri intuitu alicujus causæ, v. gr. amicitiae, consanguinitatis, munerum, &c. ob quam non debetur. Sive acceptio personarum est peccatum, quo in distributione aliquorum bonorum & onerum, non causæ ad rem pertinentis, sed personæ aliarumve causarum ad rem non pertinentium ratio habetur. Unde tunc violatur justitia distributiva in re gravi, cum in distributione Beneficiorum non attendatur qualitas spectans ad causam, ob quam dari debent; quæ causa est dare Ecclesiæ optimos ministros. Hinc Vasquez ait nullum dubitare esse mortale eligere minus dignum in Beneficio annexam habentem curam animarum.

Ob easdem rationes, ex communi sententia, officia sæcularia magni momenti conferri debent sub mortali ma-

gis idoneis: nam id exigit bonum commune; & si omittantur digniores, magnum detrimentum patitur respublica.

Resp. 3. Electores, patroni, collatores tenentur graviter curare, ut dignioribus Beneficia etiam simplicia conferant. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex cap. unic. *Ut Eccles. benefic.* ubi Innocentius III. de Beneficio non curato loquens ait: *Non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum officium & Beneficium in persona magis idonea dispensare.* 2. Et SS. Patribus, & ex S. Thoma, qui, 2. 2. quæst. 63. artic. 2. generaliter & indistinctè docet committi acceptionem personarum in Beneficiis, si non dentur dignioribus. Et, ad 3. ait: *Ut electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, non oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio habere posset calumniam. Sed quantum ad conscientiam eligentis, necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune.* 3. Quia Beneficia primariò instituta sunt ad majorem Dei cultum & Ecclesiæ utilitatem: secundariò autem ut sint præmia virtutum, quibus digniores in Ecclesia honorentur, & juventur. At uterque finis impeditur, si minùs digni præferantur. 4. Omittens digniores agit in re gravi contra fidelitatem ex officio debitam Ecclesiæ: nam Ecclesia talibus commisit facultatem providendi de Beneficio ea lege, ut utantur tamquam fideles dispensatores secundum fines ab Ecclesia in Beneficiorum institutione intentos: quod est aliquid grave. Et verò ab bonum Ecclesiæ multum interest, ut divina officia

quàm decentissimè & devotissimè celebrentur. At violare in re gravi fidem ex officio debitam est mortale. 5. Violatio justitiæ distributiæ per acceptionem personarum mortalis est ex genere suo, adeoque in re gravi, ut in canonicatu, vel quando notabilis & evidens est excessus inter promotum, & eligendum. Ita Sanctus Antoninus, Vasquez, Molina, Rebellus, & alii contra alios, qui docent esse solum veniale, modò verè digni eligantur. Lessus verò concedit esse mortale, si id passim fiat. Idem docet Delugo.

Hinc resignans & permutans tenetur minùs digno digniorem, qui est in promptu, præferre, tum ex charitate boni communis, tum ex justitia distributiva. Quia Beneficia sunt instituta pro dignioribus, nec ab Ecclesia facultatem resignandi vel permutandi accipiunt, nisi cum eodem onere, quo obligantur prælati & patroni. Porro si aliquod Beneficium ex dotatione dandum sit alicui ex tali capitulo vel familia, dignior est eligendus. Si tamen nullus esset dignus, aliùs alibi quærendus esset, quia hæc fuit intentio fundatorum & Ecclesiæ, nec alia potuit esse.

Nota. Nulla esset culpa dare minùs digno Beneficium simplex, cum id postulat charitas, vel alia justa causa ad majus bonum Ecclesiæ spectans aut redundans: ut si clericus, præsertim sacerdos, non possit inopia levare, nisi per Beneficium simplex: vel si digniores reservandi sint pro Beneficiis curatis: vel ut Pastor minùs idoneus à cura animarum amoveatur.

Quæst. VII. *Quibus modis Beneficia amittuntur?*

Resp. Quatuor. 1. Per mortem Beneficiati. 2. Libera resignatione coram superiore eam acceptante. 3. Per sententiam iudicis, ob crimen juxta canones hac privatione puniendum, ut homicidium, simplex sacrilegium, adulterium, perjurium, &c. 4. Dispositione juris, idque quadrupliciter. 1. Per alterius Beneficii incompatibilis consecutionem. 2. Per matrimonium. 3. Per professionem religiosam. 4. Per aliquod crimen, cui privatio Beneficii ipso jure annexa est: qualia sunt hæresis, schisma, simonia, falsificatio litterarum Apostolicarum, sodomia, homicidium per sicarium pretio conductum, &c. Tamen juxta communem sententiam reus non tenetur statim ante sententiam declaratoriam criminis Beneficium suum dimittere, nisi hoc expresse habeatur in jure. Sed tunc sententia iudicis declaratoria retrotrahitur ad diem commissi criminis: ita ut non solum omnes fructus Beneficii ab illo die percepti amittantur, sed etiam resignatio vel permutatio illius post crimen facta rescindi possit.

Quæst. VIII. *Quanam observanda de Pensionibus?*

Resp. Sequentia. I. Pensio est jus percipiendi fructus ex alterius Beneficio. Alia est laica, qua propter temporale aliquod obsequium datur, nec exigit clericatum, adeoque laicis competere potest, ut procuratori, advocato, &c. Alia clericalis seu ecclesiastica, quæ solis clericis conceditur. Et hæc duplex est, scilicet merè spiritualis, quæ datur clerico ob ministerium spi-

rituale, v. gr. concionatori, vicario parochi; & mixta, quæ quidem statum clericalem requirit, & in eo fundatur, non tamen ob ministerium spirituale, sed ad honestam sustentationem datur.

II. Ut pensio clericalis validè & licetè obtineatur, quatuor requiruntur. 1. Ut impetrans sit Clericus, seu habeat primam tonsuram; non sit conjugatus, nec illegitimus, nec irregularis, nec ulla censura irretitus. Quòd si pensio sit mixta, requiritur insuper ut non habeat aliunde necessaria ad honestam sustentationem: si verò sit merè spiritualis, ut ministerium spirituale possit & velit rectè præstare. 2. Requiritur dispensatio Papæ: nam lex est generalis, & titulus juris canonici, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*; & constat ex usu Ecclesiæ. Quare Episcopi pensionem constituere nequeunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus facultas hæc eis à Concil. Tridentino sess. 21. c. 6. & sess. 23. c. 18. conceditur. 3. Requiritur justa causa, sine qua ex communi sententia graviter peccarent & Papa, & impetrans, sicut malè res domini sui dispensans œconomus, & qui recipit pecuniam ab œconomo malè res domini sui dispensante. Unde non licet eam retinere. *Sine causa enim* (inquit Toletus, lib. 5. cap. 83.) *non habet locum in foro interiori & coram Deo dispensatio, sed tantum in foro exteriori.* Unde qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur; quia Papa dedit: nam Papa non est dominus bonorum Eccle-

Ecclesie, sed solum universalis dispensator. Unde sicut cum dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi causa adsit, ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Causa autem hæc debet esse in utilitatem Ecclesie, cujus sunt bona: si enim nulla via in Ecclesia hujus, vel universalis utilitatem tendat, non est causa legitima. 4. Debet esse moderata, ita ut beneficiario relinquatur quantum satis est ad honestam sustentationem. Ex consuetudine non debet excedere tertiam partem fructuum, quamvis Papa ob justam causam possit majorem constituit.

III. Sicut non licet habere plura Beneficia, ita nec plures pensiones, quando una sufficit: quia cum pensio detur in vitæ subsidium, si una sufficiat ad honestam sustentationem, cessat causa aliam obtinendi. *Azor, & alii.*

IV. Pensio extinguitur. 1. Morte naturali, vel civili, aut degradatione pensionarii. 2. Per matrimonium, vel professionem religiosam. 3. Per varia delicta, qualia sunt hæresis, læsæ Majestatis aut Sedis Apostolicæ, item percussione Cardinalis, vel Episcopi, in cujus diocesi percipitur pensio.

V. Pensionarius clericus, qui non est aliunde obligatus ad Horas canonicas, tenetur sub mortali recitare quotidie parvum B. V. officium; & si omiserit, non facit fructus suos, sed tenetur perceptos restituere fabricæ vel pauperibus eo modo quo beneficiatus omittens tenetur. Ita statuit Pius V. in Bulla *Ex proximo*, quæ vi-

get etiam in Galliis. Nec jam conceditur pensio nisi sub hoc onere. Tenetur etiam tonsuram & habitum clericalem gerere, ut statuit Sixtus V. constit. 92.

De Matutino Privato.

Sive de tempore inchoandi Matutini pro die sequenti

T A B U L A

Omnibus Breviarium Romanum recitantibus proposita, Romæ edita Typis Rever. Camera Apostolicæ, & ad Horas Horologii Gallici accommodata.

20 Januarii	hora secunda cum quadrante.
13 Februarii	hora sequi secunda.
1 Martii	hora secunda cum tribus quadr.
18 Martii	hora tertia.
4 Aprilis	hora tertia cum quadr.
20 Aprilis	hora sesquiertia.
10 Maji	hora tertia cum tribus quadr.
8 Junii	hora quarta.
30 Julii	hora tertia cum tribus quadr.
28 Augusti	hora sesquiertia.
7 Septembris	hora tertia cum quadr.
24 Septembris	hora tertia.
13 Octobris	hora secunda cum quadrante.
20 Octobris	hora sesquiseconda.
18 Novembris	hora secunda cum quadrante.
15 Decembris	hora secunda.

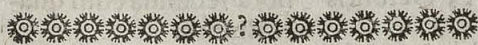
TRACTATUS

DE

VIRTUTIBUS MORALIBUS, ET VITIIS EIS OPPOSITIS.

Virtutes Morales sunt eæ, quæ habent pro objecto attributionis immediato actus humanos ut honestos, hoc est, consentaneos naturæ rationali ut rationali, & legi divinæ; & pro formali ipsam honestatem elucentem in illis actibus. Quælibet autem virtus moralis seorsim sumpta habet pro objecto materiali certos actus honestos sibi proprios, & pro objecto formali specialem honestatem elucentem in suis actibus.

Præter Religionem quatuor sunt primariæ virtutes morales, à quibus aliæ dimanant, vel quibus annexæ sunt, unde dicuntur Cardinales, nimirum Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Justitia, quæ commendantur, Sapient. 8. *Sobrietatem & prudentiam docet (sapientia) & justitiam & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.*

CAPUT I.

De Prudentia, & Vitiis ei oppositis.

I. **P**rudentia est virtus ostendens quid in quavis particulari actio-

ne agendum sit, tanquam honestum, vel fugiendum tanquam turpe, in ordine ad finem ultimum: nam agitur hic de perfecta prudentia, quæ proposito vero & ultimo fine totius vitæ humanæ, nempe Deo, seu Dei gloria & possessione, præscribit media ad hunc finem apta. Hinc patet quàm sit necessaria. *Oculi tui videant recta. Prov. 4. Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Ephes. 5.* Est autem virtus moralis tum objectivè, quatenus versatur circa eandem materiam, decernendo & dictando quid virtus moralis prosequi, & quid fugere debeat: tum directivè, quatenus dirigit voluntatem ad eliciendos actus semper honestos, & fugiendos inhonestos. Non residet tamen in voluntate, sed in intellectu: unde dicitur virtus intellectualis, morum doctrix.

II. Prudentiæ actus sunt bene consultare, rectè judicare, & præcipere executionem.

III. Peccata specialiter prudentiæ opposita, alia sunt per defectum, scilicet. I. Præcipitatio & inconsideratio, quæ sunt peccata ejusdem speciei & gravitatis, cujus sunt illa, quibus homo se exponit, præcipitanter &

CAPUT II.

De Fortitudine, & Virtutibus ei annexis,
ac Vitiis oppositis.

Quaest. I. *Q*uid est Fortitudo, & quænam sunt vitia ei opposita?

Resp. 1. Fortitudo est virtus, quæ animum secundum rectam rationem & legem divinam moderatur circa ea, quæ acerba & terribilia sunt: ita ut nec pravo timore, nec temeritate quidquam agat aut omittat contra rectam rationem & legem divinam. Quare moderatur timorem, audaciam, & tristitiam in gravibus malis, & periculis præsertim mortis. Sive Fortitudo est, virtus moralis inclinans voluntatem ad aggredienda pericula & ardua, ad perferendum labores & gravia mala, secundum rectam rationem & voluntatem divinam. De qua virtute agit S. Paulus, Ephes. 6. his verbis: *Confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.... ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* Et, 1. Cor. 16. *State in fide, viriliter agite, & confortamini.*

Fortitudinis actus sunt aggressio & perpeffio.

Resp. 2. Peccatur contra Fortitudinem per excessum & defectum timoris, & audendi: unde quatuor sunt vitia ei opposita. 1. Timiditas seu timor inordinatus, cum timetur quod, vel quando non oportet, vel plus quam oportet. 2. Animi stupiditas, qui est defectus timoris rationalis, ut cum quis mala seu pericula non formidat

nec

& inconsideratè judicando, vel agendo: nam eodem præcepto prohibentur. 2. Mentis inconstancia, qua sine justa causa mutatur sententia. Est mortalis quando quis ex voto, vel charitate, vel alio præcepto tenetur graviter perseverare in sententia. 3. Negligentia, quæ est mortalis vel venialis prout quis negligit id, ad quod graviter vel leviter obligatur, aut adit periculum graviter vel leviter peccandi.

Alia sunt per excessum, nempe. 1. Prudentia carnis, quæ proposito malo fine, nempe bono creato inordinatè expetito, præscribit media ad hunc finem assequendum apta. Est mortale ei obsequi in re gravi: nam, Rom. 8. *Prudentia carnis mors est.... Sapientia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subjecta.* 2. Astutia, quæ est notitia mediorum pravorum, occultorum, ad fallendum aptorum, cum affectu exequendi conjuncta. Est mortalis vel venialis pro ratione affectus cui subest, & damni quod proximo obvenit, & pravitatis medii. Ad hanc revocantur dolus & fraus, quæ in eo inter se differunt, quod dolus sit astutiæ executio tum verbis, tum factis, fraus autem solis factis. 3. Nimia sollicitudo temporalia acquirendi, vel conservandi, quæ prohibetur, Matth. 6. *Ne solliciti sitis anime vestrae quid manducetis, &c.* Mortalis est, cum ex sollicitudine violatur gravis obligatio, vel cum in eare creata pronitur finis ultimus; ut facit is, qui ex affectu illius peccat mortaliter, vel sic peccare paratus est, potius quam re illa carere.

nec cavet, quæ, vel quando, vel quantum oportet formidare & cavere. 3. Audacia seu temeritas, quæ est excessus in audendo vel aggrediendo, quando, ubi, quomodo non oportet. 4. Ignavia, quæ est defectus audendi, ut cum quis non aggreditur vel non sustinet quod, & quando, & sicut recta ratio dicitur.

Quæst. II. *Quenam sunt virtutes Fortitudini annexæ, & vitia his opposita?*

Resp. Sunt quinque ejusmodi virtutes, nimirum.

I. Magnanimitas, quæ est virtus ad contemptum rerum caducarum, & ad opera magna ac heroica quæ talia in omni virtutum genere inclinans. Quare licet versetur circa opera ardua aliarum virtutum, est tamen specialis virtus; quia ad illa inclinatur ex motivo proximo sibi proprio, nempe quia sunt magna & ardua, hoc est, consentanea animo magno & generoso, ad maximam dignitatem, perfectionem, ad amicitiam ac filiationem Dei beatitudinemque destinato, & magnis gratiæ præsidis instructo.

Ei per excessum opponuntur præsumptio, ambitio, & vana gloria, de quibus dixi, in tractatu de Peccatis. Per defectum verò pusillanimitas, quæ est vitium, quo quis ex animi parvitate, nimiaque abiectione recusat tendere in id quod est suæ potentiæ proportionatum, detractatque officium, vel res magnas, quibus gerendis aptus est cum auxilio Dei; suamve auctoritatem, dignitatem, & privilegia negligit; cum id necessarium vel utile est ad Dei honorem, aut aliorum utilitatem. Est

mortale vel veniale peccatum, prout sub mortali vel veniali tenetur suscipere id quod detrectat, vel tueri id quod negligit.

II. Humilitas est virtus, quæ vera nostri cognitione appetitum excellentiæ propriæ secundum rectam rationem & Dei voluntatem moderatur, ne inordinatè extollamur, & inclinatur ad vilitatem nostram ac subjectionem erga Deum actibus internis & externis agnoscentiam ac profitendam, atque omnem gloriam ac honorem Deo ut bonorum omnium auctori tribuendum.

Ejus actus præcipui sunt, 1. Agnoscere se ex seipso nihil esse, nihilque, sed omnia accepisse à Deo; imò se esse peccatorem, adeoque suppliciiis & omni contemptu dignum. 2. Nihil sibi adscribere, sed seipsum contemnere, omnem honorem, gloriam ac laudem Deo ut bonorum omnium auctori attribuire. 3. Neminem contemnere, nemini velle præponi, sed omnes sibi animo præferre, considerando aliorum perfectiones ac virtutes, sua verò vitia & peccata, juxta illud, Phil. 2. *In humilitate superiores sibi invicem arbitrantur.* 4. Subjicere se in omnibus Deo, & superioribus ut Dei Ministris propter Deum. 5. Laudes & honores, quantum recta ratio permittit, fugere; ea propter se nunquam quærere nec partis delectari. 6. Contemptus, contumelias, & humiliactiones æquo animo propter Deum exemplo Christi ferre, imò & diligere. 7. In rebus externis & functionibus, quantum in se est, amplecti semper id, quod est abjectius & mi-

nus honoratum, habita tamen ratione decori, dignitatis & officii.

Humilitas est virtus præstantissima, virtutum procreatrix, & radix summæ ac æternæ gloriæ, juxta illud Christi, *Qui se humiliat, exaltabitur*, Luc. 14. & 18. estque necessaria ad salutem, imò est fundamentum aliarum virtutum, sicut superbia est radix omnis peccati. Ei opponitur non solum superbia, sed etiam inordinata sui abjectio, quæ fit cum injuria aut neglectu muneris proprii, aut jactura status sui, vel damno eorum, quibus prodesse debes: ut si pater infra filium; superior infra subditum exterius se abjiciat; nam humilitas inclinatur ad sui abjectionem juxta rectam rationem, & ut decet. Unde illud, Eccli. 9. *Est qui se nimium submittit.*

III. Magnificentia, quæ est virtus inclinans ad magna opera externa magnis sumptibus efficienda, quando recta ratio dicat, & præcipue ad ea quæ pertinent ad honorem Dei. Differt à liberalitate, quod hæc circa sumptus mediocres & ordinarios, illa circa majores versetur. Ei opponitur per excessum profusio, qua quis majores sumptus facit quàm ratio dicat. Est mortalis ratione gravis damni proximo illati, ut si propterea debita non solvas, elemosynas omittas, &c. Per defectum verò parvificentia, qua quis, præ animi angustia, opus magnos sumptus requirens non audet suscipere quando oportet, vel susceptum relinquit, vel non decorè perficit. Est mortalis, si graviter quis ad opus magnum teneatur, v. gr. ex voto, promissione &c.

Ant. Th. Moral. P. I.

IV. Patientia, qua in rebus adversis mœror temperatur, & mala præsentia æquo animo tolerantur. Est maxima virtus & valde necessaria. *Patientia opus perfectum habet; ut sitis perfecti & integri, & in nullo deficientes.* Jac. 1. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem*, ad Hebr. 1. opponitur per excessum impatientia, qua quis plus justo de malis dolet. Potest esse mortalis ratione scandali, vel mali, quod quis ex impatientia facit, optatve; vel præcepti violati. Per defectum insensibilitas seu animi durities, cum quis ob animi stuporem nec propriis nec alienis malis movetur.

V. Perseverantia, seu constantia, quæ inclinatur & firmatur ad persistendum in opere bono, non obstante molestia ac difficultate quantumvis diuturna, quandiu recta ratio dicat. Ei opponitur per excessum pertinacia, qua quis proprium sensum, vel agendi propositum retinet quando non oportet, vel plus quàm oportet: per defectum inconstantia in agendo, qua quis sine justa causa à bono proposito desistit. Utraque est mortalis, vel venialis pro subjecta materia, seu prout gravis vel levis obligatio violatur. Est autem semper veniale sine justa causa propositum bonum mutare, vel ab eo bene coepto desistere in re non præcepta, quia inordinatum est & contra rectam rationem leviter & sine rationabili causa bonum propositum mutare, vel ab inchoato bono discedere.

Nota. Per se loquendo, gravius peccatur contra aliquam virtutem per defectum, quàm per excessum:

Ddd

sic

sic gravior est superbia quàm nimia ab-
jectio: desperatio quàm præsumptio.
Quia peccata per defectum sunt con-
tra id, ad quod primariò ac principa-
liter virtus inclinatur. Sic spes prima-
riò inclinatur ad sperandum in Deum &
secundariò ad non nimium in se spe-
randum & sic de aliis.

CAPUT III.

*De Temperantia, & Virtutibus ei
annexis.*

Quæst. I. *Quid est Temperantia?*

Responsio. Temperan-
tia latè sumpta est virtus, quæ secun-
dum rectam rationem & legem divi-
nam operationes & passionem humanas
moderatur. Sive est virtus refrænans
animi affectus, qui ipsum contra re-
ctam rationem alliciunt, illosque mo-
derans secundum rectam rationem ac
legem divinam. *Temperantia est ratio-
nis in libidinem atque in alios non rectos im-
petus animi firma & moderata donatio,* ait
S. Augustin. l. 83. quæst. 31. Sed
sic sumpta non est virtus specialis,
nam id præstat omnis virtus moralis
in sua materia: Iustitia enim, v. gr.
affectum à furtis & injuriis avertit.

Temperantia strictè sumpta est vir-
tus, quæ secundum rectam rationem
ac legem divinam moderatur appeti-
tum & usum rerum, quæ delectatio-
nem sensuum, præsertim gustus & ta-
ctus pariunt, qualia sunt esculenta,
poculenta, & venerea. Hinc tres sunt

temperantiæ species, nempe abstinen-
tia, sobrietas & castitas.

Absterrentia est virtus, quæ secun-
dum rectam rationem moderatur ap-
petitum & usum ciborum oblectan-
tium, atque etiam potionis non in-
ebriantis.

Sobrietas est virtus, quæ appetitum
& usum potionis vim inebriandi ha-
bentis moderatur secundum rectam
rationem. Supple semper, & legem
divinam: nam quicquid est contra re-
ctam rationem, est etiam contra le-
gem Dei, cum recta ratio sit intima-
tio legis divinæ æternæ.

Regula autem ac mensura cibi, po-
tus, & somni sumenda est ex fine pro-
ximo ad quem ista per se referuntur,
qui est bona corporis valetudo, & ido-
nea mentis ad suas functiones obeun-
das dispositio, seu habitudo, ad Dei
gloriam ultimè ordinata: nam finis
est mensura eorum, quæ sunt ad fi-
nem. *Habet vir temperans in hujusmodi
rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam
utroque testamento firmatam, ut eorum ni-
hil diligat, nihil per se appetendum putet:
sed ad vitæ hujus atque officiorum necessi-
tatem quantum sat est, usurpet utentis mo-
destia, non amanti affectu,* ait S. Augu-
stinus, lib. de moribus Eccles. c. 21.
Per necessitatem intellige non solum
absolutam ac physicam, sed etiam mo-
ralem, non enim illud solum dicitur
necessarium vitæ humanæ ejusque
officiis, sine quo absolute vivere aut
ea officia omnino obire non potes:
sed etiam id sine quo hoc non potes
commode & convenienter tuo statui,
spectatis quoad qualitatem cibi & po-
tus circumstantiis status, conditionis,
officii,

officii, opulentiae, loci, personarum quibuscum vivis & negotiorum occurrentium. Igitur ad temperantiam spectat nec plus nec minus cibi, potus & somni sumere, quam ad bonam corporis valetudinem, & vires ad munera sua recte obeunda requisita, aptamque mentis ad suas functiones dispositionem expediat: cum hoc discrimine, quod major quantitas sit illicita; minorem autem subinde sumere ob justam & graviolem causam, quam sit robusta valetudo corporis, v. gr. ob carnis mortificationem, vel satisfactionem pro peccatis, sit laudabile, etiam si vires corporis imminuantur; modo tamen valetudo non nimis frangatur, nec mens reddatur ad suas functiones ineptior, ita ut homo semper valeat recte prestare ea, ad quae tenetur. Ea quippe bona est corporis valetudo, quae optime mentis & animae salutis servit: nam corporis est ut animae serviat ad suas functiones, quae omnes ad Dei gloriam & salutem nostram referri debent. Haec autem abstinencia major, quam ratio temperantiae per se exigit, pertinebit ad aliam virtutem, ex cuius affectu servatur; v. gr. castitatem, poenitentiam, &c.

Castitas est virtus, quae cohibet vel moderatur appetitum & usum venerorum ac delectationis venereae secundum rectam rationem & legem divinam. De qua Paulus, 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.* Et, 1. ad Timoth. 2. *Quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Pudicitia autem vel est eadem virtus quae castitas, vel ejus pars integralis cohibens oscu-

la, amplexus, aspectus, & tactus impudicos, eorumque delectationem.

Triplex est castitas: nempe virginalis, conjugalis, & vidualis. Prima est voluntas constans & efficax abstinendi tota vita ab omni prorsus actione & delectatione venerea. Secunda est voluntas constans & efficax abstinendi ab omni actione & delectatione venerea cum non conjuge, & ea utendi cum conjuge semper juxta rectae rationis & legis divinae regulam. Tertia est propositum abstinendi in posterum propter Deum ab omni actione & delectatione venerea percepta in conjugio.

Abstinenciae opponitur Gula strictae sumpta, sobrietati ebrietas, & castitati luxuria, de quibus dixi in Tractatu de peccatis.

Quaest. II. An licet agere ob voluptatem seu delectationem moderatam & per se licitam, eamque propter se appetere?

Resp. Neg. Quia. 1. Omnis actus, qui non est bonus saltem ratione finis, hoc ipso malus est, ut docet S. August. lib. 4. contra Julian. c. 3. *Cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur;* idque satis indicat Christus, Matth. 12. dum ait: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines; reddent rationem de eo in die judicii,* utique tanquam de peccato. Ergo omne opus otiosum moraliter est malum, aequae ac verbum otiosum, cum sit eadem ratio, & species ibi ponatur pro genere. At omnis actus, qui non est bonus, est saltem otiosus moraliter seu in ordine ad mores; ergo malus est. Jam vero actus

non est bonus nisi habeat finem honestum, hoc est, consentaneum naturæ rationali & legi divinæ. 2. Homo deliberatè agens tenetur semper agere propter finem proportionatum, seu consentaneum naturæ rationali quatenus rationalis est, ideòque propter finem honestum: tenetur enim semper agere modo proportionato seu consentaneo naturæ rationali qua rationali, alioqui sciens ac volens deficit à conditione sua & à dignitatis præstantia qua brutis excellit, seque ipsum deprimit ad modum agendi brutalem. Non potest autem agere modo proportionato naturæ rationali qua rationalis est, nisi agendo propter finem consentaneum naturæ rationali, quatenus rationalis est. 3. Agens ob delectationem agit inordinatè & contra rectam rationem: nam pervertit rerum ordinem à Deo auctore naturæ institutum, secundum quem delectatio ex natura sua est propter operationem, non autem operatio propter delectationem, ut agnovit Aristoteles: *Bonum delectabile*, inquit, *cum sit inferius honesto, ordinatur per se ad illud*; & docet S. Thom. 1. 2. quæst. 4. art. 2. ad 2. *Divinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apposit propter operationes*; ut scilicet facilius, promptius, melius, & constantius efficerentur. Itaque delectatio moderata potest quidem percipi, & appeti ut medium, sed non ut finis: cum inordinatum sit velle sistere in eo tanquam fine actionis, quod Deus instituit solum ut medium ad actionem melius, prom-

ptius & constantius faciendam. 4. Innocentius XI. damnavit has propositiones. 8. *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini*; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui; hoc est, sistere in delectatione actuum tamquam in fine obtento. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali*.

Hinc manducare etiam moderatè, audire musicam, odorari florem, & similia oblectamenta capere ob solam delectationem, per se loquendo est venialis culpa.

Quæst. III. *Quenam sunt virtutes Temperantiæ annexæ?*

Resp. Sex. Mansuetudo, Clementia, Studiofitas, Modestia, Eutrapelia, & Circumspectio.

I. Mansuetudo est virtus, quæ iram moderatur juxta rectam rationem sic, ut non irascamur, nisi quando, quantum, cui, & quomodo oportet. De qua Apostolus, ad Tit. 3. *Admone illos . . . neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnes ostendentes mansuetudinem ad omnes homines*.

Ei opponitur per excessum iracundia, de qua alibi, per defectum verò nimia dissimulatio, cum nempe ex iræ defectu mala impunita manent; nec quis irascitur ubi, quando, quantum & quibus oportet, ut iustitia servetur, vitia corrigantur, scandalum tollatur, &c. Est mortalis

ex genere suo, cum repugnet charitati, vel iustitiæ.

II. Clementia est virtus, qua superior ex animi lenitate inclinatur ad poenam debitam mitigandam, vel remittendam, quantum patitur recta ratio, iustitia, disciplinæ bonum, rei salus, & ædificatio publica.

Ei opponitur per excessum crudelitas, qua quis ex animi austeritate propensus est ad exigendam poenam ultra meritum culpæ. Est ex genere suo mortalis, cum repugnet charitati & iustitiæ. Per defectum verò nimia lenitas, qua quis poenam remittit aut mitigat, ubi severitate utendum recta ratio dicat, ad delinquentem emendandum, servandam disciplinam, &c. Est culpa gravis vel levis, pro ratione damni vel scandali, quod ex ea provenit.

III. Studiositas est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum sciendi, & ipsum studium, ita ut quis ea solum velit scire, quæ ipsius conditioni & capacitati conveniunt, & studeat ea diligentia qua oportet, iis rebus quibus oportet, ex debito fine, & in debitis circumstantiis loci & temporis. Unde ejus est refranare affectum inordinatum cognoscendi, moderari studium, incitare ad diligenter addiscendum res necessarias & convenientes.

Ei opponitur per excessum curiositas, quæ est inordinatus appetitus cognoscendi. Est autem inordinatus vel ex parte objecti, & tunc definitur, Appetitio vel cura superflua cogno-

scendi ea, quæ ad se non pertinent, si ve quæ nec ad propriam, nec ad proximi utilitatem, nec ad Dei honorem conducunt: vel ex parte modi, ut si ea, quæ ad te spectant, velis addiscere tempore non congruenti, vel laboribus immodicis, & corpori vel menti noxiis.

Curiositas est mortalis. 1. Ratione objecti prohibiti, v. gr. si legas libros ab Ecclesia aut superioribus prohibitos, aut velis scire ea quæ dicuntur in confessione, &c. 2. Ratione medii, si adhibeatur graviter illicitum, ut superstitiosum, &c. vel ratione finis mortaliter mali. 3. Ratione periculi peccandi mortaliter, ut si legas libros contra fidem aut bonos mores, &c. 4. Si per studium minus utile homo impediatur ab addiscendis iis, quæ scire tenetur. 5. Ratione nocimenti seu damni, ut si ob immoderatum studium valetudo graviter lædatur. 6. Si quis ab alio scire vult, quod sub mortali revelare nequit. 7. Ratione injuriæ gravis, ut si quis litteras alterius clausas sine consensu ejus, à quo vel ad quem scribuntur, saltem prudenter præsumpto, aperit & legit: nam tunc violatur jus, quod quisque habet, ne arcana consilia & negotia litteris commissa sine ejus consensu cognoscantur. Ita Navarrus, Toletus, Layman, & alii. Unde est mortale contra iustitiam litteras alienas legere, quando continent secreta magni momenti, vel ea quæ multum expedit non innotescere, vel quæ multum optat celari is à quo vel ad quem scribuntur, vel quando timeri potest inde secutura aliqua infamia vel aliud

damnum grave. Cùm autem id omne ante apertionem ignoretur, ideò litterarum alienarum apertio lectioque ordinariè mortalis est ob morale periculum lædendi jus secreti in re gravi. Id etiam est contra fidem publicam, cui sigilla litterarum credita intelliguntur.

Multi docent esse solùm veniale litteras à domino dilaceratas & in publicum projectas ex sola curiositate colligere, junctisque partibus legere; quia tunc habentur pro derelictis. Sed hoc alii negant; quia dominus lacerando satis ostendit se non derelinquere jus, quod habet ad secretum litterarum. Imprudenter quidem agit, partes laceratas in publicum projiciendo; sed imprudentia alicujus non privat illum jure suo.

Item peccat contra justitiam, qui alterius scripta ipso invito legit; & quidem mortaliter, si fiat cum gravi damno, vel alter valde cupiat esse secreta, graviterque sit laturus. Excipe, nisi constaret scripta vergere in damnum injustum communitatis, vel etiam privati; nemo enim habet jus ad medium injustum. Possunt quoque litteræ aperiri autoritate publica, nempe Principis, Magistratus, cùm id exigit bonum commune, cui jura privatorum subordinantur. Sed ii, qui secreta legerint, tenentur celare. Parentes habent etiam jus aperiendi litteras liberorum, curæ suæ subjectorum.

Curiositas autem, qua non læditur graviter charitas nec justitia, est per se solùm venialis, secluso periculo graviter peccandi, vel prohibitione

gravi: quia non est per se magna inordinatio quòd quis plus æquo appetat cognitionem rerum sibi necessariarum aut utilium, vel præcisè id, quod ad se non pertinet, cognoscere velit sine gravi injuria alterius, aut supervacaneam in eo curam ponat, modò necessaria non negligat.

Per defectum adversatur studiositati negligentia, quæ est voluntaria omissio studii vel inquisitionis ad discendum quæ quisque scire vel discere tenetur. Estque peccatum grave vel leve pro gravitate vel levitate rei, quæ sciri debet, spectato ejus fine. Hinc gravis negligentia discendi obligationes suas, sive communes, sive proprias sui muneris seu officii est semper mortalis.

IV. Modestia duplex est: una est modestia motuum externorum, quæ motus & gestus corporis externos moderatur secundùm rectam rationem, ita ut congruam personæ spectatæ tum in se, tum in ordine ad eos quibuscum versatur, & ad locum, tempus, statum, &c. *Hoc est enim pulchritudinem vivendi tenere, convenientia cuique sexui & personæ reddere*, ait S. Ambrosius, lib. I. de officiis, c. 9.

Ei opponitur per excessum petulantia & insolentia, qua non servatur decorum in voce, gestu, & aliis motibus externis corporis; ut si quis vocem nimium attoliat, gestus aut gressus insulos habeat, si Religiosus mores aulicos sectetur, &c. Per defectum morum ruditas seu rusticitas.

Alte-

Altera est modestia cultus seu paritas, qua in cultu ornatuque corporis, & apparatu rerum externarum, domus, suppellectilis, conviviorum, &c. servatur mediocritas, & congruitas ad personam, facultates, statum, conditionem, approbatam consuetudinem, & ad tempus, locum, &c. Contra hanc peccatur, 1. Per luxum, excedendo modum consuetum & convenientem conditioni ac facultati personae in vestibus, conviviis, suppellectili, &c. Item assumendo vestem alterius sexus. *Cultus exterior* (inquit S. Thom. 2. 2. quaest. 169. artic. 2. ad 3.) *debet competere conditioni personae secundum communem consuetudinem.* Et ideo de se vitiosum est, quod mulier utatur veste virili, aut e converso: & praecipue quia hoc potest esse causa lascivia, & specialiter prohibetur in lege.... Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato propter aliquam necessitatem, vel causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliquid aliud huiusmodi. 2. Ratione affectus inordinati, quando nimium studium in huiusmodi rebus ponitur, ut saepe faciunt foeminae multum temporis tam pretiosi in se ordinandis collocantes. 3. Per defectum, & dicitur Sordiditas, qua non servatur decorum in cultu corporis, & rerum suarum.

Porrò peccata contra utramque modestiam interdum sunt mortalia, scilicet, ratione scandalii, damni, pravi finis, &c. Sic excessus in ornatu & apparatu externo est mortalis ratione affectus, si sit causa non solvendi debita, non dandi eleemosynas ne-

cessarias, non collocandi liberos in statu convenienti, vel alia non praestandi ad quae quis tenetur: vel ratione affectus graviter immoderati, ut si propter ornatum aliquis sit paratus peccare mortaliter: vel ratione scandalii, quod saepe dant mulieres in modo se exornandi, qui ad luxuriam alliciat intuentes, ut revera alliciunt mulierum referatus sinus, ceteraque corporis nuditates, ut docet Sanctus Carolus, in instruct. confessor.

Quod ad larvas & personatus attinet, hae propter immodestiam, & nimiam mentis divagationem sunt peccata venialia: mortalia verò si in talibus circumstantiis adhibeantur, ut ad libidinem incitent vel libidini praebeant occasionem, ut saepe contingit.

Sed an mulieres peccant, si se ornent ad placendum viris?

Sic respondet S. Thom. 2. 2. quaest. 169. artic. 2. Si mulier conjugata ad hoc se ornent ut viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato. Illa autem mulieres, quae viros non habent, nec volunt habere, & sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio quantum ad hoc est de viris. Et ad 2. ait: Mulierum fucatio est quadam species fictionis, quae non potest esse sine peccato.... Non sem-

semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali, sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum.

V. Eutrapelia seu jucunditas est virtus, quæ inclinatur ad servandum modum ac decorum in dictis & factis ludicris ad animi recreationem institutis.

Contra illam peccatur per excessum. 1. Ratione objecti, si immodestum, petulans, contumeliosum, injuriosum, obscœnum, periculosum, vel prohibitum jocandi aut ludendi genus usurpetur. 2. Ratione circumstantiarum, si genus ludendi vel jocandi aliqui licitum exerceatur in loco vel tempore indebito, modo indecoro, nimis diu, vel contra dignitatem personæ illud usurpantis, vel ejus coram qua usurpatur. 3. Ratione immodici affectus. *Caveamus etiam ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum, ait S. Ambrosius, lib. 1. de offic. c. 20.*

Per defectum vero peccatur, cum quis ex animi austeritate seu morositate omnem honestam animi recreationem sibi necessariam repudiat, vel in aliis impedire conatur.

VI. Circumspectio est virtus, quæ sermones moderatur secundum rectam rationem & legem divinam, ita ut non loquamur nisi quando, ubi, quæ, quibus & quomodo oportet. Est valde necessaria, quia ex ejus defectu innumera admittuntur peccata; nam *lingua ignis est, universitas iniquitatis. Jac. 3.*

APPENDIX.

De Jejunio Ecclesiastico.

Quæst. I. *Quanam ad illud requiruntur?*

Resp. 1. Tria. 1. Abstinencia à carnibus, atque etiam ab ovis & lacticinis; nam hæc sunt etiam prohibita jure communi, eo quod ex carne originem ducant, & multum nutriant, canon. 6. dist. 4. ex S. Greg. ibi: Par est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, à lacte videlicet, caseo, & ovis. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova & lacticia in quadragesima obliget. Verum hac in re spectanda est cujusque regionis legitima consuetudo: nam quibusdam in locis usus ovorum & lacticiniorum omnibus jejuniis diebus prohibetur, in plerisque verò solum in quadragesima: imò dicunt in quibusdam, ut in Germania, ne in quadragesima quidem. S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 8. ad 3. ait; In jejunio quadragesimali interdiciuntur universaliter etiam ova & lacticia. Circa quorum abstinenciam in aliis jejniis diversa consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur.

2. Abstinencia à pluribus refectio-
nibus ita ut intra spatium diei naturalis non nisi semel corpus reficiatur. Sic enim Ecclesia vult per jejunium corpus castigari, & concupiscentiam coerceri, ut tamen natura ipsa non notabiliter lædatur: multum autem læde-

laderetur, si una refectio non permitteretur; & corpus non castigaretur, nec concupiscentia satis coerceretur, si permetterentur duæ. Hæc refectio debet esse continuâ, alioqui non esset una, sed repetita. Si quis tamen ob urgentis negotii causam ab illa nondum sufficienter sumpta discedat, potest confecto negotio ad eam redire, eamque perficere; quia spectatis circumstantiis & ex intentione censetur unica moraliter refectio. Secus, si satis refectus ab ea discesserit. Non licet autem diu protrahere prandium, nam hoc esset æquivalenter duplicem refectionem sumere: idem enim est in ordine ad nutriendum corpus, sumere novam, aut diu continuare eandem refectionem, quæ reipsa erit moraliter & virtualiter multiplex. Nec refert, quod non semper edatur, sed fiat confabulatio; nam interea concoquit stomachus cibos sumptos, qui sufficiebant pro integra refectioe, & alii substituuntur.

Hinc qui die jejunii manè comedit etiam inculpatè, putà ex inadvertentia, tenetur eo die abstinere ab alia refectioe, si potest sine gravi incommodo; quia jejunium adhuc quoad unicam refectionem servare potest. *Lessius.*

3. Certum tempus refectionis, quod nunc ex recepta consuetudine est circa meridiem, ita ut non liceat sine justa causa hanc horam anticipare, ut constat ex sensu & praxi Ecclesiæ. Potest tamen pro arbitrio differri refectio usque ad horam tertiam promeridianam, vel solis occasum, ante quod tempus

Ant. Th. Moral. P. I.

olim vetita erat, saltem in quadragesima.

Quæst. II. An præceptum jejunium per se obligat sub mortali?

*Resp. Affirmat. Constat. 1. ex SS. Patribus, Basilio, orat. 11. de jejunio; Gregorio Nazianzeno, epistol. 74. Hieronymo, epistol. 54. Cyrillo Alexandrino, homil. 1. Paschali, & aliis; ex variis Conciliis, & ex consensu Doctorum & fidelium. 2. Quia res præcepta capax est gravis obligationis (cùm sit opus virtutis in suo genere grave) & ab Ecclesia absolute præcipitur. Præcepta autem obligant pro gravitate materiæ, saltem dum superior expresse non declarat se velle tantum leviter obligare. 3. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subijcere præcepto.**

Hinc peccat mortaliter. 1. Qui die jejunii, vel abstinentiæ carniū comedit sine necessitate carnes; nisi excuset à mortali materiæ parvitas, quæ communiter admittitur, eò quod prohibeantur carnes prout nutritivæ, seu refectivæ viriū: ac parum carnis parum nutrit: ergo etiam parum seu sub parva culpa & non graviter prohibetur: Hæc tamen parvitas difficile constitui potest. 2. Qui vescitur ovis aut lacticiiniis, nisi permessa sint ab Episcopo, vel legitima consuetudine. 3. Qui aliquid notabile extra unam refectioem, & collatiunculam comedit, etiam interruptim.

Eee

An

*An autem mortale sit tempus refectio-
notabiliter anticipare sine justa causa?*

Controvertitur. Layman censet olim quidem notabilem anticipatio-
nem fuisse mortalem, nunc verò spe-
ctata hodierna Ecclesiæ consuetudine
esse solum venialem. Sed Covarru-
vias, Navarrus, Sanchez, Comitulus,
Azor, Reginaldus & alii docent etiam
nunc esse mortalem, & probant. 1. Ex
sensu fidelium & ex fine jejunii. 2. Ex
cap. Solent. de consecr. dist. 1. *Nullatenus
jejunare credendi sunt, si ante mandu-
caverint, quam vespertinum celebretur of-
ficium.* Et, ex Concilio Rothomag.
ann. 1072. c. 21. *Nullus in quadrage-
sima prandeat, antequam, hora nona pera-
cta, vespertina incipiat. Non enim jeju-
nat, qui ante manducat.* Ergo ex men-
te Ecclesiæ tempus refectio-
nis lege vel consuetudine universali statutum,
est conditio pertinens ad substantiam
præcepti, vel ad modum substantia-
lem illius. Nam etsi in anticipatione
horæ discessum sit ab instituto veteris
Ecclesiæ, non tamen in eo quòd certa
hora servetur, quam non liceat co-
medendo prævenire. 3. Ex S. Thom.
in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 4. quæst. 3.
*Ille jejunium solvit, qui Ecclesiæ determina-
tionem non servat. Unde cum Ecclesia in-
stituerit certum tempus comedendi jejunan-
tibus, qui nimis notabiliter anticipat jejunium,
solvit.* 4. Quia tunc violatur præcep-
tum in re notabili, & quæ multum
pertinet ad rationem jejunii ecclesiasti-
ci, ait Sylvius. Porro juxta multos nul-
la est culpa, si ob justam causam, qualis
est iter necessarium faciendum, tem-
pus illud notabiliter antevertatur, eo
quòd id usu receptum sit apud doctos

& probos; & facilius excusatio in hoc
locum habeat, quam in aliis ad jeju-
nium requisitis, cum refectio-
nis tempus ad finem jejunii minus conducatur.

Quæst. III. *Quid dicendum de Cœnula
seu Collatiuncula?*

Resp. 1. Hæc consuetudine inducta
est, & ab Ecclesia tolerata, ideòque ex
probata piorum ac timoratorum con-
suetudine in qualibet regione, scienti-
bus, & annuntiantibus Ecclesiæ Præ-
latis, determinanda est, secundum
quantitatem & qualitatem ciborum.
De quantitate id universim dici po-
test, eam debere esse valde modicam,
ne cœnula convertatur in cœnam:
juxta multos non debere esse eandem
pro omnibus & ubique, sed diversam
pro diversitate complexionum, labo-
rum, & regionum, quarum aliæ aliis
calidiores sunt: unde fit ut alii mino-
re cibo quam alii indigeant. In va-
riis locis consuetudo plus permittit in
Vigilia Nativitatis, & in Cœna Domi-
ni, quam aliis diebus. Quoad quali-
tatem prohibentur ii cibi, qui valde
nutriunt, qualia sunt ova, pisces, legu-
mina cocta; ignis enim coctio mate-
riam nutritioni aptiorem efficit; ut
proinde corruptela sit, inquit Azor, si
sumantur legumina & pisces. Nam
cum lex jejunii unicam refectio-
nem permittat, inductaque sit consuetudi-
ne cœnula, in hac iis solum cibis licet
uti, qui ipsa consuetudine sunt ap-
probati, quales sunt leviores, ut
fructus, & pro more regionis pa-
rum casei. Licet tamen sumere
jusculum ex leguminibus coctis ob
necessitatem, ita ut habeat rationem
medicinæ potius quam cibi: nam ex S.
Thom.

Thom. medicinarum assumptio non solvit jejunium.

Resp. 2. Non licet cœnulam sumere manè ante meridiem : quia Ecclesia præcipit & canones præscribunt, ut nil sumatur in cibum ante horam consuetam, quæ circiter meridiem est. Imò non licet cœnulam sumere etiam circa meridiem, dilata ad vespam cœnam nisi iusta causa sublit, ut ratione negotiorum per diem gegendorum, hospitum, itineris, vel si quis aliter non posset noctu dormire. Ita Navarrus, Azor, Lessius, Layman dicens hanc esse communem sententiam. Quia consuetudo cœnulam permit- tens habet, ut nocte tantum sumatur, nisi adsit iusta causa excusans : quæ tamen si absit juxta multos erit solum veniale: quia non violatur jejunium quoad substantiam, sed solum variatur ejus circumstantia non substantialis.

Quæst. IV. *An qui ex iusta causa dispensatus est in abstinentia carnis, hoc ipso liberatur abstinentia ab altera refectione ?*

Resp. neg. Quia. 1. istæ duæ abstinentiæ, quas lex jejunii præscribit, sunt à se invicem separabiles, & seorsim conducunt ad finem præcepti, videlicet macerationem carnis; & causa dispensationis sufficiens pro una, non semper sufficit pro duabus. Cum autem lex plures obligationes dividas continet; qui unam exequi nequit, tenetur ad aliam, si possit. 2. Papa Romæ, & Episcopi in variis diocesis cum dispensarunt in abstinentia carnis ob causam pro ea sola sufficienter, declararunt se non dispensare

in abstinentia à pluribus refectionibus, sed ejus obligationem relinquere. Et dicitur extare authentica de hoc Innocentii XII. declaratio.

Quæst. V. *An toties quis peccat mortaliter, quoties die jejunii sumit refectionem iteratam ?*

Resp. Non pauci affirmant. Quia 1. juxta omnes toties quis peccat, quoties carnes comedit; quia præceptum abstinenti à carnibus est negativum, vetans ne ullo diei tempore comedantur. At præceptum abstinenti à pluribus refectionibus est etiam negativum: nam non præcipit unam refectionem, sed præcisè plures refectiones prohibet. Ergo sicut peccatur per quasvis comestiones carnis, ita & per quamlibet & singulas refectiones ultra unam: præcepta enim negativa violantur non solum per primum & secundum actum, sed etiam per quoscumque alios sequentes. 2. Quando vetatur aliquid sæpius quàm semel uno eodemque tempore fieri, non solum prohibetur fieri bis, sed etiam ter, quater, &c. Sic, cum lex vetat ne fidelis sæpius quàm semel eodem die communicet, aut sæpius in vita baptizetur, non solum secundo, sed etiam tertio & quarto actu violatur præceptum. 3. Mortificatio carnis, quæ est finis legis, adhuc aliqua obtineri potest per omissionem aliarum refectionum: nam si quis manè & in prandio se refecerit, adhuc notabilis est mortificatio se abstinere vespri, uti fuisset abstinere manè, & semper subtrahitur materia concupiscentiæ. 4. Ecclesia solum per- mittit unam refectionem, idque ad

mortificationem carnis. Ergo prohibet omnes alias, & præter secundam refectiorem vetatur quoque alia ulterior, quæ etiam repugnat mortificationi carnis. Enim verò etsi præceptum jejunii videatur affirmativum, quoad formam verborum, inquit Sylvius, in se tamen continet hanc negationem. Non pluries comedes, aut Non fumes plures refectiões.

Hinc tres refectiões sumere non licet ei, cui duæ sufficiunt, & permissæ sunt ob infirmitatem.

Quæst. VI. *An violat jejunium qui extra refectiorem consuetam & cœnulam, aliquid bibit, vel comedit?*

Resp. 1. Multi docent non violari potum etiam vini, modo non in ea quantitate bibatur, quæ censeatur esse in fraudem jejunii. Quia id permittit consuetudo à tempore immemoriali: nam cum potus ordinetur potius ad distributionem cibi per corpus, & refrigerium sanguinis, quam ad alendum; ideo Ecclesia ejus usum non vetuit. Idem dicunt de electuariis quibusdam, quæ parum nutriunt, v. gr. thæo. Sed alii id negant aut non concedunt, nisi de potu necessario ad sitim sedandam, qui nihil aut parum nutriat, & de electuariis, quæ in parvissima quantitate & cum necessitate sumuntur, ita ut sint locomedicinæ.

Circa hoc sic habet S. Thomas 2. 2. quæst. 147. artic. 6. ad 2. *Jejunium Ecclesiæ non solvitur nisi per ea, quæ Ecclesia interdicit, & non instituit jejunium. Non autem intendit Ecclesia interdicit abstinere potus, qui magis sumitur ad alterationem, licet aliquo*

modo nutriat. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere: sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat. Et ad 3. Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.

Resp. 2. Secundum omnes violatur jejunium, si extra hæc tempora sumatur jusculum, lac, vel similis potio, quæ ad nutriendum principaliter ordinatur. Quia ventantur ea omnia, quæ per se ac principaliter ordinantur ad nutritionem, sive ea comedendo, sive bibendo, aut sorbendo sumantur: nam hæc cibi nomine veniunt, ut docet Bellarminus, lib. 2. de bonis oper. cap. 1. Idem dic de pomis, piris, uvis recentibus, & omnibus aliis fructibus: nam hæc & similia sumere est juxta communem sensum revera comedere, non bibere; & ex se nutriunt. S. Antoninus. Licet tamen ob necessitatem aliquid in parva quantitate sumere per modum medicinæ, quamvis nutriat. Sic manè pauxillum panis cum haustu vini sumere licet ei, qui aliter sine gravi incommodo non posset jejunare, vel functiones animi, aut munera sua rectè obire: nam id tum se habet per modum medicinæ, quæ non prohibetur diebus jejunii.

Resp.

Resp. 3. Qui exiguum quid nutritivum sæpius eodem die sumit, etsi sine proposito aliquid notabile sumendi, peccat mortaliter, cum ad quantitatem notabilem scienter pervenit. Quia 1. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in finem comederit, non frangit jejunium.* 2. Plura illa modica conflant simul magnam quantitatem, & producant notabilem effectum, in quo uniuntur, scilicet notabilem nutritionem. Nam nutriunt perinde ac si magna quantitas continenter sumeretur, singulæ enim partes cibi sive simul sive interruptè sumantur, addunt robur & substantiam, quæ roboratio manet simul post sumptas omnes partes. Hinc non licet bibere pro arbitrio, & toties aliquid exiguum manducare ne potus noceat; nam sic sæpius modicum quid comedendo, perveniretur ad quantitatem notabilem, ideoque violaretur jejunium. Quantitas autem notabilis ab aliquibus censetur, si unam & dimidium, vel duas ad summum uncias superet.

Porrò non excusatur à culpa veniali, qui rogatus ab amico exiguum quid comedit ne inurbanus videatur; nam non est hæc justa ac legitima causa solvendi ex parte jejunii; nec licet unquam peccare vel leviter. *Azor, & alii.*

Quæst. VII. Quinam excusantur à lege jejunii.

Nota. Certum est omnes Christianos post 21. annum completum teneri ad jejunium ab Ecclesia præceptum, nisi justa ex causa excusentur.

Nam nemo qui potest, excipitur, & lex est universalis, ut constat ex sensu Ecclesiæ; & causa hujus præcepti in omnibus locum habet; nam omnes egent mortificatione carnis, & castigatione corporis ut subjiciantur spiritui, & Deo satisfiat pro peccatis.

Resp. Quoad abstinentiam ab altera refectio excusantur generatim omnes, qui sine gravi incommodo seu damno jejunare non possunt. Speciatim verò hi. 1. Egroti, infirmi, item convalescentes, quos infirmitas valde extenuavit: quia iis non sufficit una refectio, sed indigent crebriore & modica. De sufficienti gravitate infirmitatis consulendus est prudens Medicus; nam ratione officii & peritiæ ad ipsum spectat hoc judicium. Quòd si causa ei est dubia & incerta, auctoritate superioris opus est; quia tunc necessaria est juris relaxatio, ad quam Medicus vel Confessarius potestatem non habet. *Azor.* Qui autem ob infirmitatem non possunt jejunare omnibus diebus quadragesimæ, sed possunt aliquot diebus cujusque hebdomadæ, v. gr. alternis, vel duobus, &c. tenentur illis diebus, quibus non habent justam causam non jejunandi. Nam cum singulis diebus sit affixa nova obligatio jejunandi, & hæc non tollatur nisi per justam causam; si aliquot diebus impleri possit obligatio, tunc ea urget. Qui verò dormire nequeunt, nisi sumpta cœna, non ideò excusantur à jejunio, cum possint illud servare sine gravi incommodo, v. gr. collatiunculam circa meridiem sumendo, & integram refectionem serò: nam præceptum obligans

ad aliquid, simul obligat ad media saltem non valde difficilia, licet non ordinaria.

2. Prægnantes, & nutrices: nam egent cibo pro se & pro foetu vel prole, & jejunium iis graviter noceret.

3. Pauperes, qui non habent quod uni justæ refectiōni sufficiat. Sed (ut ait S. Thom. q. 147. art. 4. ad 4.) *Pauperes qui possunt sufficienter habere quod ei sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem à jejuniis Ecclesiæ; à quibus tamen excusari videntur illi, qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.*

4. Pueri ante annum 21. completum non obligantur ex generali Ecclesiæ consuetudine sic communiter recepta, & intellecta secundum communem Doctorum sententiam, inquit Sanchez. Ratio est; quia cum usque ad hoc tempus communiter crescant ac firmentur hominum corpora, egent frequentiore cibo, non simul, sed pluribus vicibus sumpto, tum propter debilitatem naturæ, tum propter necessitatem augmenti, quod sit de residuo alimenti, ait S. Thom. art. 4. ad 2. Nec obstat quod aliqui ante hoc tempus non indigeant frequenti cibo, quia legislator attendit id quod communiter & in pluribus accidit, ait S. Thomas, monens conveniens esse ut adolescentes jejunent plus vel minus secundum modum suæ ætatis, ut cum tempus obligationis advenerit, facilius eam exequantur, & præsertim ut carnis concupiscentias, quibus tunc exastuat natura corrupta, jejunio coerceant.

Imo possunt adolescentes ad jejunium obligari, ob urgentem gravem necessitatem, sive publicam, ut Joan. 3. sive privatam, ut si egeant hoc remedio ad cohibendam libidinem: nam bonum commune & privatum spiritali præferri debet bono privato & corporali.

Porro qui annum 21. complet in quadragesima, tenetur reliquis diebus jejunare; etiamsi unicus dies superesset, quia præceptum illud divisibiliter obligat ad singulos dies. Sanchez & alii.

Quoad senes, quamvis aliqui putent eos à jejuniis eximi circa annum septuagesimum; tamen ex communi sententia, teste Layman, aut saltem communiore, non est pro iis certum tempus constitutum, quo lege jejunii sint soluti, eo quod alii citius, alii tardius viribus deficiant, cum contra communiter crescant & firmentur homines usque ad annum 21. Quare senes non excusantur, nisi quando corporis vires deficiunt, ita ut pluribus modicis egeant refectiōibus, alioqui grave nocumentum passuri. Senes si sunt multum debiles, eo modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis. Ratione autem senectutis tantum non excusantur, si sunt fortes ad ferendum jejunium: nec est determinata ætas ab aliquo usque ad quos annos quis tenetur ad jejunium; ait Sanctus Antoninus, 2. part. tit. 6. cap. 2. §. 5.

5. Operarii, opifices, & ii omnes, qui ex officio exercent opera laboriosa, ob quæ sine gravi incommodo jejunare nequeant. Quales sunt agricolæ, fossores, vinitores, fabri lignarii &

Præceptum Jejunandi aliud est ex a Confessione
imposito, aliud ex Voto debetum aliud Ecclesie
pro leg. in eo Conciliis qd prædictis præcepto je
junandi, a Confessione imposito n̄ subiacent per se
in vim ex voto, n̄ ex præceptis Ecclesie debetum
quia Confessionis contenti obligare ad opus n̄
debetum, sed de novo puniendum.

Injunctum vero est abstinencia a Cibo Continuum diebus
prohibitis, & aliis. Cum temperantia jam quidem Licet
his, sed a Confessariis injunctis.

Mor antiquioris fuit jecundi ad placandum deum in
Christis ~~ad id impetiti~~ v. Similis malis, adeo in
Christis

In eo Conditio qd debeat esse ubi tenetur a pluribus
refectoribus Tir ex mendicis, quia id per Eximium
opus certigat

całemu miarodajni więcej nową aprobatę do struchania
Spowiadzi, prosta aprobatę umyślną posyłam, o²⁰ d
nie mi będzie kwestji, na która ³ ~~aprobata~~ ¹ ~~aprobata~~ ² ~~aprobata~~ ³ ~~aprobata~~ ⁴ ~~aprobata~~ ⁵ ~~aprobata~~ ⁶ ~~aprobata~~ ⁷ ~~aprobata~~ ⁸ ~~aprobata~~ ⁹ ~~aprobata~~ ¹⁰ ~~aprobata~~ ¹¹ ~~aprobata~~ ¹² ~~aprobata~~ ¹³ ~~aprobata~~ ¹⁴ ~~aprobata~~ ¹⁵ ~~aprobata~~ ¹⁶ ~~aprobata~~ ¹⁷ ~~aprobata~~ ¹⁸ ~~aprobata~~ ¹⁹ ~~aprobata~~ ²⁰ ~~aprobata~~ ²¹ ~~aprobata~~ ²² ~~aprobata~~ ²³ ~~aprobata~~ ²⁴ ~~aprobata~~ ²⁵ ~~aprobata~~ ²⁶ ~~aprobata~~ ²⁷ ~~aprobata~~ ²⁸ ~~aprobata~~ ²⁹ ~~aprobata~~ ³⁰ ~~aprobata~~ ³¹ ~~aprobata~~ ³² ~~aprobata~~ ³³ ~~aprobata~~ ³⁴ ~~aprobata~~ ³⁵ ~~aprobata~~ ³⁶ ~~aprobata~~ ³⁷ ~~aprobata~~ ³⁸ ~~aprobata~~ ³⁹ ~~aprobata~~ ⁴⁰ ~~aprobata~~ ⁴¹ ~~aprobata~~ ⁴² ~~aprobata~~ ⁴³ ~~aprobata~~ ⁴⁴ ~~aprobata~~ ⁴⁵ ~~aprobata~~ ⁴⁶ ~~aprobata~~ ⁴⁷ ~~aprobata~~ ⁴⁸ ~~aprobata~~ ⁴⁹ ~~aprobata~~ ⁵⁰ ~~aprobata~~ ⁵¹ ~~aprobata~~ ⁵² ~~aprobata~~ ⁵³ ~~aprobata~~ ⁵⁴ ~~aprobata~~ ⁵⁵ ~~aprobata~~ ⁵⁶ ~~aprobata~~ ⁵⁷ ~~aprobata~~ ⁵⁸ ~~aprobata~~ ⁵⁹ ~~aprobata~~ ⁶⁰ ~~aprobata~~ ⁶¹ ~~aprobata~~ ⁶² ~~aprobata~~ ⁶³ ~~aprobata~~ ⁶⁴ ~~aprobata~~ ⁶⁵ ~~aprobata~~ ⁶⁶ ~~aprobata~~ ⁶⁷ ~~aprobata~~ ⁶⁸ ~~aprobata~~ ⁶⁹ ~~aprobata~~ ⁷⁰ ~~aprobata~~ ⁷¹ ~~aprobata~~ ⁷² ~~aprobata~~ ⁷³ ~~aprobata~~ ⁷⁴ ~~aprobata~~ ⁷⁵ ~~aprobata~~ ⁷⁶ ~~aprobata~~ ⁷⁷ ~~aprobata~~ ⁷⁸ ~~aprobata~~ ⁷⁹ ~~aprobata~~ ⁸⁰ ~~aprobata~~ ⁸¹ ~~aprobata~~ ⁸² ~~aprobata~~ ⁸³ ~~aprobata~~ ⁸⁴ ~~aprobata~~ ⁸⁵ ~~aprobata~~ ⁸⁶ ~~aprobata~~ ⁸⁷ ~~aprobata~~ ⁸⁸ ~~aprobata~~ ⁸⁹ ~~aprobata~~ ⁹⁰ ~~aprobata~~ ⁹¹ ~~aprobata~~ ⁹² ~~aprobata~~ ⁹³ ~~aprobata~~ ⁹⁴ ~~aprobata~~ ⁹⁵ ~~aprobata~~ ⁹⁶ ~~aprobata~~ ⁹⁷ ~~aprobata~~ ⁹⁸ ~~aprobata~~ ⁹⁹ ~~aprobata~~ ¹⁰⁰ ~~aprobata~~ ¹⁰¹ ~~aprobata~~ ¹⁰² ~~aprobata~~ ¹⁰³ ~~aprobata~~ ¹⁰⁴ ~~aprobata~~ ¹⁰⁵ ~~aprobata~~ ¹⁰⁶ ~~aprobata~~ ¹⁰⁷ ~~aprobata~~ ¹⁰⁸ ~~aprobata~~ ¹⁰⁹ ~~aprobata~~ ¹¹⁰ ~~aprobata~~ ¹¹¹ ~~aprobata~~ ¹¹² ~~aprobata~~ ¹¹³ ~~aprobata~~ ¹¹⁴ ~~aprobata~~ ¹¹⁵ ~~aprobata~~ ¹¹⁶ ~~aprobata~~ ¹¹⁷ ~~aprobata~~ ¹¹⁸ ~~aprobata~~ ¹¹⁹ ~~aprobata~~ ¹²⁰ ~~aprobata~~ ¹²¹ ~~aprobata~~ ¹²² ~~aprobata~~ ¹²³ ~~aprobata~~ ¹²⁴ ~~aprobata~~ ¹²⁵ ~~aprobata~~ ¹²⁶ ~~aprobata~~ ¹²⁷ ~~aprobata~~ ¹²⁸ ~~aprobata~~ ¹²⁹ ~~aprobata~~ ¹³⁰ ~~aprobata~~ ¹³¹ ~~aprobata~~ ¹³² ~~aprobata~~ ¹³³ ~~aprobata~~ ¹³⁴ ~~aprobata~~ ¹³⁵ ~~aprobata~~ ¹³⁶ ~~aprobata~~ ¹³⁷ ~~aprobata~~ ¹³⁸ ~~aprobata~~ ¹³⁹ ~~aprobata~~ ¹⁴⁰ ~~aprobata~~ ¹⁴¹ ~~aprobata~~ ¹⁴² ~~aprobata~~ ¹⁴³ ~~aprobata~~ ¹⁴⁴ ~~aprobata~~ ¹⁴⁵ ~~aprobata~~ ¹⁴⁶ ~~aprobata~~ ¹⁴⁷ ~~aprobata~~ ¹⁴⁸ ~~aprobata~~ ¹⁴⁹ ~~aprobata~~ ¹⁵⁰ ~~aprobata~~ ¹⁵¹ ~~aprobata~~ ¹⁵² ~~aprobata~~ ¹⁵³ ~~aprobata~~ ¹⁵⁴ ~~aprobata~~ ¹⁵⁵ ~~aprobata~~ ¹⁵⁶ ~~aprobata~~ ¹⁵⁷ ~~aprobata~~ ¹⁵⁸ ~~aprobata~~ ¹⁵⁹ ~~aprobata~~ ¹⁶⁰ ~~aprobata~~ ¹⁶¹ ~~aprobata~~ ¹⁶² ~~aprobata~~ ¹⁶³ ~~aprobata~~ ¹⁶⁴ ~~aprobata~~ ¹⁶⁵ ~~aprobata~~ ¹⁶⁶ ~~aprobata~~ ¹⁶⁷ ~~aprobata~~ ¹⁶⁸ ~~aprobata~~ ¹⁶⁹ ~~aprobata~~ ¹⁷⁰ ~~aprobata~~ ¹⁷¹ ~~aprobata~~ ¹⁷² ~~aprobata~~ ¹⁷³ ~~aprobata~~ ¹⁷⁴ ~~aprobata~~ ¹⁷⁵ ~~aprobata~~ ¹⁷⁶ ~~aprobata~~ ¹⁷⁷ ~~aprobata~~ ¹⁷⁸ ~~aprobata~~ ¹⁷⁹ ~~aprobata~~ ¹⁸⁰ ~~aprobata~~ ¹⁸¹ ~~aprobata~~ ¹⁸² ~~aprobata~~ ¹⁸³ ~~aprobata~~ ¹⁸⁴ ~~aprobata~~ ¹⁸⁵ ~~aprobata~~ ¹⁸⁶ ~~aprobata~~ ¹⁸⁷ ~~aprobata~~ ¹⁸⁸ ~~aprobata~~ ¹⁸⁹ ~~aprobata~~ ¹⁹⁰ ~~aprobata~~ ¹⁹¹ ~~aprobata~~ ¹⁹² ~~aprobata~~ ¹⁹³ ~~aprobata~~ ¹⁹⁴ ~~aprobata~~ ¹⁹⁵ ~~aprobata~~ ¹⁹⁶ ~~aprobata~~ ¹⁹⁷ ~~aprobata~~ ¹⁹⁸ ~~aprobata~~ ¹⁹⁹ ~~aprobata~~ ²⁰⁰ ~~aprobata~~ ²⁰¹ ~~aprobata~~ ²⁰² ~~aprobata~~ ²⁰³ ~~aprobata~~ ²⁰⁴ ~~aprobata~~ ²⁰⁵ ~~aprobata~~ ²⁰⁶ ~~aprobata~~ ²⁰⁷ ~~aprobata~~ ²⁰⁸ ~~aprobata~~ ²⁰⁹ ~~aprobata~~ ²¹⁰ ~~aprobata~~ ²¹¹ ~~aprobata~~ ²¹² ~~aprobata~~ ²¹³ ~~aprobata~~ ²¹⁴ ~~aprobata~~ ²¹⁵ ~~aprobata~~ ²¹⁶ ~~aprobata~~ ²¹⁷ ~~aprobata~~ ²¹⁸ ~~aprobata~~ ²¹⁹ ~~aprobata~~ ²²⁰ ~~aprobata~~ ²²¹ ~~aprobata~~ ²²² ~~aprobata~~ ²²³ ~~aprobata~~ ²²⁴ ~~aprobata~~ ²²⁵ ~~aprobata~~ ²²⁶ ~~aprobata~~ ²²⁷ ~~aprobata~~ ²²⁸ ~~aprobata~~ ²²⁹ ~~aprobata~~ ²³

& ferrarii, pistoris, bajuli, & alii similes, quorum labor gravis est, & corpus multum defatigat. Idque juxta multos, quamvis non sint pauperes, modò talia opera ex officio exerceant; quod, teste Sylvestro, iis concessit Eugen. IV. Ita ut non teneantur cessare ab exercitio suæ artis seu professionis ad jejunandum. Porro eo die quo non laborant, ut si dies festus superveniat in quadragesima, tenentur jejunare, nisi aliàs grave incommodum sentirent ob laborem præcedentis diei, aut judicio prudenti redderentur inepti ad laborandum die sequenti.

Ex communi sententia non excusantur Notarii, Scribæ, Pictores, Barbitonfores, Sartores, Typographi, qui torcular non tractant, sed characteres duntaxat componunt: Sutores, præsertim ii qui non suunt, sed solum scindunt corium, & materiam præparant, famuli & ancillæ qui non magnis in laboribus exercentur; & omnes quorum labor non est gravis, nec fit cum magna agitatione, quando unam justam refectionem sibi accommodatam habere possunt: quia isti possunt sine notabili incommodo jejunare. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum jejunio.* Item Professores seu Præceptores, qui manè & serò docent, non excusantur à jejunio præcisè ob suum laborem, nisi adsit specialis infirmitas: nam experientia constat posse eos communiter jejunare sine gravi nocu-

mento, quod solum potest eos excusare. Lex autem est secundum id, quod communiter est.

6. Qui pedibus conficiunt iter, quod in tempus aliud à jejunio liberum nequeat commodè differri, modò spectatis omnibus, ut itineris longitudine, viarum difficultate, laboris gravitate, itinerantis viribus, &c. non possint sine notabili incommodo jejunare. Quare circa hoc non potest determinari numerus leucarum, qui generatim excuset à jejunio; nam alii plus, alii minùs laboris capiunt ex via; & viæ aliæ aliis sunt difficiliore: tempus etiam potest augere vel minuere incommoda, &c.

Dixi, *pedibus*, quia non excusantur, qui equo vel curru iter faciunt, nisi fortè ob extraordinariam concussionem ac defatigationem non possint sine gravi incommodo jejunare. Nam lex jejunii obligat, quando servari potest sine notabili incommodo seu nocumento. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Excusantur absolute à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt, equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei conficiant.*

7. His causis multi addunt pietatem, sive opus præstantius, & Deo gratius, impossibile moraliter cum jejunio, ut sunt opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia, & etiam religionis, quæ quis jejunando non posset exercere, nec in tempus aliud differre, si exerceantur in officio, vel obedientia, vel ob necessitatem proximi. Quia (ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 4. ad 3.) *Non viderur fuisse*

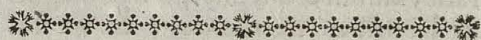
fuisse intentio Ecclesie statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias & magis necessarias causas. Nam cum Ecclesia præcipiat jejunium ut promotivum ad bonum, non intendit obligare ad illud prout impedimentum est majoris boni. Sic ecclesia diebus festis judicalem strepitum vetat, nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat, ait Gregor. IX. cap. ult. de Feriis.

Observa 1. Nemo ab abstinence carnis liberatur præcisè ob ætatem, & laborem gravem; sed ad hoc requiritur morbus vel infirmitas major, & specialis. Quia abstinence à carnibus rarius potest grave nocumentum inferre, quàm abstinence ab altera refectioe.

2. Quamvis adsit gravis infirmitas, vel morbus, adhuc petenda est licentia à superiore, nisi fortè in certis casibus ex consuetudine non petatur. Ita S. Thom. loco citato & Concil. Tolet. VIII. cap. 9. id exigit. Quia rectus ordo disciplinæ id postulat: tum ut agnoscat authoritas Ecclesie; tum maximè ut vitetur periculum seipsum decipiendi, & violandi legem: nam sibi quisque facile fingere potest adesse causam justam exemptionis.

3. In dubio de sufficientia causæ ad non jejunandum, semper peti debet dispensatio; quia stat pro lege possessio, & in dubio tutior pars eligi debet. Dispensare possunt cum sæcularibus Episcopus, vel etiam Parochus, juxta cujusque Diocesis consuetudinem: nam potestas dispensandi in hac lege sæpè occurrente potest ex consuetudine esse parochi concessa, cum bonum animarum id postulet. Cum re-

gularibus verò superior localis: quia in suos potestatem habet quasi episcopalem. Nam, ut ait Sanchez, ex vi sui muneris instituitur, ut plenam spirituales subditorum curam habeat cum sufficienti jurisdictione ad hoc munus, quæ postulat, ut prælati etiam locales potantur jurisdictione episcopali erga illos & sint illis loco Episcoporum, cum ab Episcopis privilegio Pontificio eximantur. Confessarii autem, sicut & Medici possunt solum declarare obligationem jejunandi non esse, ubi id constat, & causam dispensandi sufficientem esse, vel non esse: qui graviter peccabunt, si imprudenter & nimia facilitate declarent. *De consilio rationabili Medici infirmus solvens jejunium, vel comedens carnes diebus prohibitis non peccat; sed peccaret Medicus, si sine causa rationabili, vel saltem dubia talia mandat, vel ordinat infirmis, ait S. Antoninus, loco citato.*

CAPUT IV.

De Virtutibus Justitiæ annexis.

Nam de Justitiæ erit Tractatus specialis.

SANCTUS Thomas vocat Virtutes Justitiæ annexas, alii verò Justitiæ species imperfectas, quæ versantur circa aliquod debitum ad alterum, sed quod non est tam rigorosum quàm debitum Justitiæ, vel quod adeo magnum est, ut nequeat reddi ad æqualitatem; tales sunt Religio, Pœnitentia, Pietas, Observantia, Obedientia, Gratitude, Affabilitas, Libe-

rali-

ralitas, & Veritas in dicendo. De Religione fusè dictum est; de Pœnitentia, suo loco; nunc de aliis.

1. Pietas sumpta pro speciali virtute, est virtus, per quam tribuitur debitus cultus tum parentibus tanquam vitæ & educationis post Deum auctoribus: tum patriæ, quia patria aliquo modo est principium ortus, eo quod parentes foveat, & idonea ad ortum & educationem suppeditet: tum etiam aliis consanguineis ob conjunctionem, quam habent cum parentibus. Consistit hic cultus tum in honore parentibus suo tempore & loco deferendo, tum exequiis & necessariis vitæ subsidiis præstandis, ita Sanctus Augustinus, libr. 83. quæst. 31.

2. Observantia est virtus per quam defertur cultus, hoc est, honor & obsequium superioribus, ob eminentiam conjunctam cum beneficio gubernationis; atque etiam aliis personis virtute, sapientia, aut dignitate conspicuis, quatenus ratione talis perfectionis idonei sunt ad nos gubernandum, seu dirigendum, saltem exemplo suo vel consilio. Duplex est, nempe politica, qua ob dignitatem politicam vel excellentiam humanam; & religiosa, qua ob dignitatem vel perfectionem supernaturalem cultus defertur.

3. Obedientia duplex est, alia est virtus generalis, inclinans ad observandum quodvis præceptum ex quovis motivo bono: & sic obedire pertinet ad quamlibet virtutem, ex cujus motivo mandatum servatur. Ei opponitur inobedientia generalis, quæ est vitium generale, consistens in cu-

jusvis præcepti violatione, ex quovis motivo: idèoque est peccatum mortale in re gravi, veniale in levi, & includitur in omni peccato tanquam ratio generica.

Alia est virtus specialis inclinans subditum ad exequenda præcepta superiorum, quia præcepta sunt. Ei opponitur inobedientia formalis, quæ est violatio præcepti, quia præceptum est: unde semper mortalis est etiam in re levi: quia est contemptus præcepti, ac potestatis præcipiendi; nam nolle obedire præcepto quia præceptum est, est illud contemnere, & simul potestatem unde manat.

Porro obedientia minùs strictè sumpta est virtus, qua quis voluntati superioris se accommodat, sive præcipiat, sive non. *Voluntas enim superioris, quocumque modo innotescat, est quoddam tacitum præceptum; & tantò videtur obedientia promptior, quantò expressum præceptum obediendo prævenit, voluntate superioris intellecta*, ait S. Thomas, 2. 2. quæst. 104. art. 2.

4. Gratitude est virtus inclinans ad compensandum beneficium acceptum, quantum & ubi recta ratio postulat. Ejus officia sunt beneficii æstimatio, benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, & repensio beneficii pro loco & tempore. Ei opponitur ingratitude, quæ est peccatum cum disconveniat naturæ rationali, ut rationali & opponatur virtuti: *Ex hoc enim aliquid dicitur esse peccatum, quòd virtuti contrariatur*, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 148. art. 1.

5. Affabilitas est virtus, quæ totam conversationem nostram cum proximo, consistentem in colloquiis, convictu, & actionibus quibus cum illo tractamus, ita moderatur, ut ei gratia sit, servata tamen decori ratione: efficitque ne nimis blandè, nimis asperè in congressibus nos geramus. Ei opponuntur per excessum blanditiæ & adulatio: per defectum morositas, qua proximo molestia & tedium in congressibus affertur.

6. Liberalitas est virtus, quæ moderatur amorem divitiarum, & reddit nos faciles & promptos ad eas impendendas, quantum & quando recta ratio dicat. Unde ejus officium est, 1. Moderari affectum divitiarum secundum rectam rationem. 2. Est largitio & modus debitus in ea servandus. Ei opponitur per defectum avaritia: per excessum prodigalitas, quæ consistit in defectu conservandi & excessu erogandi. Quamvis hæc sit sæpe venialis, quatenus cum sola liberalitate pugnat, est tamen mortalis culpa, cum quis inde se reddit impotentem ad solvenda debita, ad sustentandam convenienter familiam, ad eleemosynas erogandas, &c. vel ratione finis, periculi, scandalii, &c.

7. Veritas in dicendo seu veracitas est virtus, qua inclinamur ad semper loquendum conformiter menti nostræ; unde facit ut recte utamur signis ordinatis ad mentem alteri patefaciendam: de qua, Ephes. 4. *Depo-
nentes mendacium, loquimini veritatem
unusquisque cum proximo suo; quoniam su-*

mus invicem membra. Ei opponitur mendacium: circa quod

Quæst. I. *An omne mendacium est intrinsecè malum?*

Resp. Affirm. Ita omnes & Aristoteles ipse lib. 4. Ethic. cap. 7. dicit mendacium per se esse malum & vituperabile. *Prob.* Quia in se continet inordinationem; nam pervertit naturalem institutionem & finem locutionis ad hoc entibus intellectivis concessæ, ut possint inter se communicare sensus suos: ac proinde per se evertit communicationem cum hominibus & commercium vitæ socialis; estque deceptivum proximi. Ideo omne mendacium in Scriptura prohibetur. *Noli velle mentiri omne mendacium, Eccli. 7. Verbum mendax justus detestabitur, Prov. 13. Nolite mentiri invicem, Col. 3.* Unde Alexander III. cap. 4. *de usur.* ait, quod *Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri.*

Mendacium tamen quod nec proximum, nec honorem Dei graviter lædit, nec scandalum parit, nec est contra bonos mores, veniale est, quale est merè jocosum, vel officiosum, ut docet S. Augustin. in Psalm. 5. Nam tunc ejus inordinatio non censetur gravis. Ad mendacium perniciosum, quod graviter lædit bonum proximi, vel honorem Dei, aut grave scandalum parit, est mortale: quia graviter repugnat charitati Dei, vel proximi, vel etiam justitiæ, aut religioni. Tale est omne mendacium contra fidem, religionem, vel bonos mores, in judicio, testimoniis, juramentis, contractibus, detractioe gravi, &c. *Os
quod*

Tractatus de Virtutibus Moralibus.

411

quod meretur, occidit animam, Sap. 1.
Perdes omnes qui loquuntur mendacium,
Psal. 5.

Idem dic de simulatione, nam est
verè & propriè mendacium in facto;
mendacium enim est locutio contra
mentem. Per locutionem autem in-
telligitur actuum internorum signifi-
catio per quævis signa mentis signifi-
cativa, sive sint verba, sive facta,
gestus, nutus, sive scriptura. Nam
(ut ait S. Augustin. lib. de mendac.
cap. 3.) Ille mentitur qui aliud habet in
animo, & aliud verbis, vel quibuslibet
significationibus enuntiat. Et S. Thom.
2. 2. quæst. 111. artic. 1. ait: *Ad vir-
tutes veritatis pertinet, ut quis talem se
exhibeat exterius per signa exteriora, qua-
lis est. Signa autem exteriora non solum
sunt verba, sed etiam facta. Sicut ergo
veritati opponitur, quod aliquis per verba
exteriora aliud significet quam quod habet
apud se, quod ad mendacium pertinet; ita
etiam opponitur veritati, quod aliquis per
aliqua signa factorum vel rerum aliquid
significet contrarium ejus, quod in eo est;
quod propriè simulatio dicitur. Unde simu-
latio propriè est mendacium quoddam in ex-
teriorum signis factorum consistens. Non
refert autem utrùm aliquis mentiatur ver-
bo, vel quocumque alio facto. Unde cum
omne mendacium sit peccatum, consequens
est etiam quod omnis simulatio est peccatum.*
Sed, qu. 110. art. 3. ad 4. ait: *Licet
tamen veritatem occultare prudenter sub
aliqua dissimulatione, ut Augustinus dicit,
in lib. contra Mendac.* Aliud est enim
verum celare, & aliud falsum signi-
ficare.

Quæst. II. An aliquando licet uti æqui-
vocatione, vel restrictione mentali?

Nota. Æquivocatio hic est vox, seu
propositio varios habens sensus, quam
proferens providet ab audiente acci-
piendam in alio sensu, quam ipse in-
telligit. Duplex est; alia determi-
nabilis exterius, & latè dicta, cujus
scilicet sensus verus à proferente in-
tellectus potest per se cognosci ex cir-
cumstantiis aut indiciis exterioribus:
alia indeterminabilis, & strictè dicta,
cujus sensus à loquente intellectus non
potest ullatenus deprehendi.

Restrictio mentalis est propositio,
cujus verba exterius prolata falsum
sensum & contrarium menti loquen-
tis exprimunt, si præcisè secundum
se spectentur; sed conjuncta cum iis
quæ mente retinentur, faciunt sen-
sum verum. Duplex est; una purè
mentalis & strictè dicta, cujus sensus à
loquente intellectus non potest ex cir-
cumstantiis aut indiciis exterioribus,
aut usu communi deprehendi: ut si
quærenti an videris Petrum, respondeas
non vidisse subintelligendo in foro, cum
tamen videris domi tuæ. Nam ex
nullis circumstantiis colligi potest te
interrogari de visione in foro, aut de
illa respondere. Altera non purè
mentalis, cum verba exterius prolata
adjunctas habent circumstantias ex-
ternas, quibus ea quæ mente retinen-
tur, per se faciliè cognosci possunt:
ita ut circumstantiæ illæ ex usu apud
prudentes recepto consignent, &
verum sensum restrictionis sufficien-
ter indicent; inter quas recen-
sentur status confessarii, lega-
ti, secretarii, obligatio secre-
ti, &c.

Resp. 1. Nunquam licet uti æquivo-
ca-

catione indeterminabili exterius, nec restrictione purè mentali. Quia 1. sunt per se deceptivæ proximi, & contra naturalem institutionem ac finem locutionis & signorum ordinatorum ad exprimendos conceptus mentis: ideóque sunt per se malæ & inordinatæ. 2. Earum usus est perniciosus reip. & societati humanæ: nam si licitus esset, tolleretur sermonum certitudo; nemo enim unquam certus esset de fide & mente alterius, omnibusque dolis pateret aditus; & sic everteretur autoritas testimonii humani, & fides humana, ideoque & commercium inter homines corrueret. 3. Sunt mendacium; & si juretur, fiet perjurium. Nam locutio taliter sumpta est contra mentem, cum neque ex se, neque ex circumstantiis externis habeat vim significandi totam propositionem internam, aut partem illam in mente subintellectam, sed id solum significet quod verba in suo sensu obvio præ se ferunt, quod quidem est contra mentem. Ehimverò: ut ait Delugo, veritas propositionis vocalis consistit in ejusdem propositionis, secundum significationem externam vocibus impositam, conformitate cum mente loquentis. Præterea voces datæ sunt homini à natura ipsa, ut suos conceptus patefaciat, & ut iis non utatur nisi juxta significationem semel impositam. *Verba*, (inquit S. Augustin. Enchir. 22.) *propterea sunt instituta, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis igitur uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, pec-*

catum est. 4. Innocentius damnavit has propositiones sicut jacent. 26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatur, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio sine juret, se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* 27. *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.*

Resp. 2. Certum est non licere uti ulla æquivocatione etiam determinabili, neque restrictione etiam non pure mentali. 1. Ex intentione decipiendi proximum, seu ei falsam opinionem ingenerandi; quia hoc per se malum est: nam (ut ait Layman) sicut veritas est mentis perfectio, ita falsitas omnis est dehonestatio & dedecus ejusdem: alterius autem mentem ad Dei similitudinem conditam dedecorare velle, intrinsecè malum est. *Verbis uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est*, ait S. August. *sup.* 2. Quoties interrogans habet jus inquirendi & sciendi veritatem, ut superior, judex, &c. Nam huic juri respondet in interrogato obligatio clarè & sine ambiguitate veritatem detegendi, & secundum interrogantis mentem respondendi. *Azor dicens esse communem omnium sententiam.* 3. Quando non adest gravis & justa causa occultandi veritatem: quia bonum, & lex societatis humanæ exigit, ut clarè & juxta interrogantis mentem respondeamus, quamvis

vis non habeat jus strictum rem illam cognoscendi, saltem dum non adest gravis & iusta causa eam occultandi. Quæ lex fundatur in ipsa natura hominis, in quantum est animal sociabile. *Quia homo est animal sociabile, naturaliter unus homo debet alteri id, sine quo societas humana servari non posset. Non autem possent homines ad invicem convivere, nisi sibi invicem crederent tanquam sibi invicem veritatem manifestantibus. Et ideo virtus veritatis aliquo modo attendit rationem debiti,* ait S. Thom. 2. 2. quæst. 109. art. 3. ad 1.

Hinc quaerenti an liceat uti æquivocatione, vel restrictione mentali, dici debet id non licere, ut constat ex propositione damnata, cit. Non solum quia æquivocatio, & restrictio simpliciter dictæ intelliguntur ordinariè de æquivocatione indeterminabili exteriorius, & de restrictione purè mentali; sed etiam quia interrogatio est indefinita, ideoque universalis. At juxta communem sententiam, non licet in casibus supradictis uti restrictione etiam non purè mentali, nec æquivocatione etiam determinabili.

Itaque potest esse solum controversia in casu, ubi adest obligatio, vel alia gravis causa occultandi veritatem ei, qui non habet jus exigendi ejus cognitionem, nec suppetit alia via eam occultandi, & intenditur solum occultatio veritatis, non autem deceptio proximi, quæ tantum permittitur.

Multi earum usum cum tali limitatione defendunt post S. Antoninum, 2. p. tit. 10. cap. 1. §. 1. & S. Raymundum, lib. 1. *Summ. tit. de mendac.* Quia, inquirunt, per eas non affirmatur fal-

sum, sed verum, quamvis obscurius expressum, ita ut tamen veritas ex circumstantiis extrinsecis deprehendi possit, & sic non sunt per se leceptivæ: nam verba, ut conjuncta signis, vel circumstantiis humano modo cognoscibilibus, sunt significativa totius propositionis mentalis: unde nullam per se continent fallaciam aut deceptionem. Neque repugnant societati seu commercio humano, cum potius ad illud sint necessaria: nam alioquin nulla erit via licitè servandi vitam proximi, & secretum graviter obligans, & eludendi importunitatem hominum curiosè inquirentium de iis, quæ ad illos non spectant, nec eos scire expedit, & quæ sine gravi damno injusto revelari nequeunt. Addunt adversarios suos easdem quoad rem admittere, sed mutato nomine appellare vel fictionem, vel figuram, vel præcisionem, vel usurpationem sensus mystici, præcisivi, formalis; aut ita illas definire, ut videantur intelligere solum æquivocationem non determinabilem, & restrictionem purè mentalem, vel usurpationem cum intentione decipiendi proximum.

Sed alii cujusvis æquivocationis & restrictionis usum absolutè & indiscriminatim damnant. Quia 1. earum usus fuit incognitus Patribus, & præsertim S. Augustino, tanquam utilis ad vitandum mendacium, aut necessarius ad occultandam in necessitate veritatem. Nam S. Doctor, lib. contra mendac. cap. 18. proponit casum hominis gravi morbo periclitantis, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus & charissimus filius nun-

tientur, quique à te sciante verè mortuum esse quærit, an vivat ? Unum tantum ex his tribus, *Mortuus est, Vivit, Nescio*, respondere potest, inquit S. Augustin. Nam quidquid aliud dixeris, vel sitacueris, nihil aliud credet æger, quàm filium mortuum esse. Sic casum S. Doctor resolvit: Ex illis tribus duo sunt falsa, nempe, *Vivit, & Nescio*, nec dici possunt nisi mentiendo. Unde id unum salva veritate cui, (non obstante quolibet incommodo inde per accidens secuturo,) adhærere debes, respondere potes, *Mortuus est*. 2. Quia dicunt eas esse mendacia, & per se deceptivas proximi. 3. Quia, inquiunt, non est necessitas iis utendi; nam si de re sub secreto commissâ interrogaris, respondere debes interrogationem illam illicitam esse, nec tibi licere quidquam ad eam respondere. Reus verò non legitimè interrogatus respondere debet se nihil habere, quod dicat. Addunt non esse absurdum, quòd certis casibus nulla restet via licita occultandi veritatem, sicut nec se defendendi contra injustum aggressorem. Prioris sententiæ patroni respondent ad 1. S. Augustinum loqui de casu, in quo agitur de æquivocatione non determinabili exterius, vel de restrictione purè mentali. Ad 2. negant, quia sensus totius propositionis mentalis cognosci potest vel ex usu

communi, vel ex indiciis aut circumstantiis exterioribus. Ad 3. dicunt responsionem illam sæpe indicare veritatem occultandam; unde Deus aliam viam licitam occultandi veritatem suppeditavit.

Nota. Clerus Gallicanus ann. 1700. hanc propositionem, *Patriarchæ & Prophetæ, Angeli, ipse Christus, nedum viri iusti & sancti, æquivocationibus, si ve amphibologiis, & restrictionibus mentalibus usi sunt*, damnavit ut scandalosam & impiam. Enimverò restrictiones mentales & æquivocationes per se continent aliquid artificiosæ fallaciæ ab ingenua sinceritate alienæ, propter quod vulgò censeantur à Christiana simplicitate ac sinceritate abhorrere: unde dedecet supremam & essentialem veritatem huiusmodi artificio uti, cujus quidem usus reddit verba loquentis nescio quomodo contemptibilia, & non parùm suspecta: ac proinde loquentis auctoritatem non parùm minuit. Igitur dicendum est Christum & homines spiritu divino afflatos in his difficilioribus locis locutos fuisse figurativè, mysticè, parabolicè, propheticè. Deus quippe potest verba à vulgari significationis usu ad superiorem quamdam significationem transferre, ut reipsa transfert locutiones sacramentales, putà istam: Ego te baptizo, &c.

TRACTATUS

DE

OBLIGATIONIBUS SPECIALIBUS

CERTORUM STATUUM

Et Officiorum.

CAPUT I.

De Obligationibus Clericorum.

NOta. Clerici sunt ii, qui aliquo ordine, vel saltem tonsura sunt insigniti. Præter mandata omnibus christianis communia, sunt quædam ipsis specialiter prohibita, & quædam præcepta.

Quæst. I. Quenam sunt specialiter prohibita Clericis, præsertim sacro ordine initiatis, vel beneficiatis?

Resp. Ex communi sententia, Sequentia, 1. Armorum gestatio, nisi necessitas urgeat ad defensionem vitæ, cap. 2. de vita & honestate. Clerici arma portantes, & usurarii excommunicantur.

2. Venatio, quæ fit clamore & armis, præsertim cum cane, vel accipitre vel falcone; ita ut mortaliter peccent, si frequenter sic venentur, cap. 1. de clerico venat. *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes aut accipitres, aut huiusmodi ad venandum habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit: si Episcopus est, tribus mensibus à communio-*

ne; si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur. Et cap. 2. *Omnibus servis Dei, venationes, & sylvaticas vagationes cum canibus, & accipitres aut falcones interdiciamus.* Et, ex Conc. gener. Later. IV. cap. 15. *Venationem & aucupationem universis Clericis interdiciamus; unde nec canes, nec aves habere præsumant.* His adde plura Concilia provincialia, quæ quamlibet venationem armis factam vetant. Ratio est, quia venatio à gravioribus occupationibus, à studio, oratione, & spiritualibus exercitiis, vel charitatis operibus avocat, mentem à Deo plurimum distrahit, populo scandalum parit, nec decet statum clericalem. Præterea variis periculis obnoxia est. Quare Religiosos adhuc magis venatio dedecet, eisque speciatim prohibetur, *Clement. 1. de statu Monach.* in Concil. gener. Viennensi. Item ne venaticos canes intrà suas domos retineant. Tamen juxta S. Raymundum, & alios licita est interdum clericis venatio quieta, quæ fit laqueo, vel retibus causa necessitatis vel recreationis moderatæ

3. Militia, c. *Quicumque* 23. quæst. 8. & can. 5. dist. 50. & ex Apost. 2. ad Tim. 2. Quia ex S. Thoma, 2. 2. quæst. 40. art. 2. *Bellica exercitia maxime repugnant illis officiis, quibus Episcopi & Clerici deputantur propter duo; 1. quidem, generali ratione; quia bellica exercitia maximas inquietudines habent. Unde multum impediunt animum à contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent clericorum. 2. Propter specialem rationem: nam omnes clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub Sacramento representatur Passio Christi..... Et ideo non competit eis occidere, vel effundere sanguinem; sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut imitentur opere quod gerunt ministerio.*

4. Negotiatio, quæ est emptio rei cum intentione eam integram & non mutatam vendendi, vel permutandi cum lucro. Quamvis sit per se licita, (nam per se licet lucrum via iusta intendere, & comparare ad finem honestum,) tamen clericis ac religiosis graviter prohibita est, cap. 15. de vita & honest. ex Conc. gener. Later. IV. Et Clement. 1. eod. tit. & cap. 6. *Ne clerici vel monachi.* ubi Alexander III. ait: *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi vel clerici causa lucri negotientur.* Tum quia valde indecorum est clericos & religiosos lucris terrenis, quæ contemnere debent, incumbere. Tum quia negotiatio exponit periculo peccati, nempe iniustitiæ, fraudum, &c. & nimis animum sæcularibus curis impli-

cat, & à spiritualibus avertit. Item à Conc. Chalced. can. 3. ei prohibetur conductio prædiorum alienorum, ut ex eorum fructibus lucrentur. Possunt tamen proprios agros colere ut fructus vendant; & greges in suis prædiis alere, ut ex foetu, lana, lacte pecuniam conficiant, aut ipsa animalia saginata vendant. Eis quoque licet res, quæ ad suos usus emerunt, non ut vendant, postea data occasione carius vendere; nam hoc non est negotiatio. At non videtur iis licere negotiari per alios, qui totam præstent industriam, ut pecuniam in societate mercatorum deponere, nisi id fiat ex necessitate, & ex consensu Papæ expresso vel tacito. Tum quia hoc illorum statui indecorum est, & in illis avaritiam redolet: tum quia ita fert consuetudo vim legis habens; nam reprehenderentur qui hoc facerent.

5. Cohabitatio cum femina, de qua suspicio esse potest, ex Conc. Nic. I. can. 3. ibi: *Vetuit omnino magna synodus, ne liceat Episcopo, nec Presbytero, nec Diacono, nec ulli penitus eorum qui sunt in clero, introductam habere mulierem, præter quam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quæ omnem suspicionem effugiant.* c. 1. & 9. de cohabit. & ex Conc. gener. Later. I. c. 3. ob periculum proprium, & scandalum aliorum.

6. Ludus alearum, aut chartarum, taxillorum ex cap. 1. dist. 35. ex cap. 11. de excessib. prælat. ex variis Conciliis, præsertim ex Conc. gener. Later. IV. c. *Clerici, de vitâ & honest.*

honest. ibi. Clerici . . . . . ad aleas & tabullos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Quare Delugo ait: Propter hos canones obligationem aliquam peculiam in clericis agnoscunt Doctores communiter. Ratio est, quia talis ludus eorum statui indecorus est, & multis malis ac peccatis obnoxius. Unde mortaliter peccant, qui sæpe tali ludo ludunt cum iactura notabili temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magna pecuniæ summa. Religiosis verò ludus aleæ & chartarum adhuc strictius vetitus est: nam Religiosis, inquit Molina, longè magis indecens est, & scandalosus aliis, quam clericis secularibus: eoque magis ipsis indecens, & scandalosus aliis, quò arctiorem vitam profitentur, & magis in ea religione regularis disciplina viget. Quare Busembaum docet religiosos, apud quos disciplina regularis viget, à gravi peccato vix posse excusari si ludant chartis vel aleis. Et Delugo, disp. 31. sect. 1. num. 12. hæc ait: Perdoctus P. M. Bannes indubitanter aliquando asseruisse fertur, si hominem nostra Societatis vidisset chartis semel ludentem, iudicaturum eum peccati mortalis reum. Quod ego etiam de Patribus Cappuccinis, Carmelitis discalceatis, & similibus dico.

7. Sæcularia negotia, ex 2. Tim. 2. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit. Et ex multis Conciliis, & ex toto tit. Ne clerici vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant. Hinc non possunt exercere officium Advocati coram Iudice sæculari, nisi in propria causa, aut Ecclesiæ, aut miserabilium persona-

Ant. Th. Moral. P. I.

rum, quæ suas causas administrare nequeunt, c. 1. de postul. Item nec officium Procuratoris, Tabellionis seu Notarii in placitis sæcularibus, & alia negotia, quæ multum distrahunt & implicant: nam per illa à rebus spiritualibus, & propriis eorum officiis nimium abstrahuntur. In Gallia tamen ex consuetudine recepta, & ob bonum Ecclesiæ licitè funguntur officio Consilarii & Iudicis in causis civilibus.

8. Chirurgiæ exercitium, quo adustio vel incisio infertur, prohibetur clericis sacro ordine initiatis: item sententiam sanguinis dictare aut proferre, sanguinis vindictam exercere, aut ubi exercetur interesse, & quidquam dictare aut scribere ad hunc finem, cap. 9. Ne Clerici vel Monach. ex Conc. gener. Later IV. Excommuni sententia tamen licet clericis medicinam secundum artis regulas exercere ex charitate sine ullo periculo & scandalo, modò ipsi incisionem vel ustionem non inferant.

9. Popinarum ingressus, nisi necessitatis causa in itinere, ex multis canonibus, dist. 44. & ex Conc. gener. Later. IV. cap. 16. ibi: Tabernas prorsus evitent, nisi fortè causa necessitatis in itinere constituti. Et ex multis Conciliis provincialibus.

10. Omnis luxus, can. 7. & 8. dist. 41. & ex Conc. Nicæno II. cap. 16. Sæculi voluptates & spectacula, can. 3. dist. 23. Comestationes & ebrietates, cap. 14. de vita & honest. ex Conc. gener. Later. IV. Choroæ, Conc. Trident. sess. 24. cap. 12.

Porro Concilium Trident. sess. 22. cap. 1. hæc omnia innovat & confirmat. Nam ibi *Statuit, ut quæ aliàs à Summis Pontificibus, & à sacris conciliis de clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus negotiis fugiendis copiosè ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur.* Lege tot.

Nota. Eadem omnia prohibita sunt religiosis non solum clericis, sed etiam laicis: quia nomine clericorum comprehenduntur religiosi, quando prohibitio spectat decentiam status, ut notat Suárez.

Quæst. II. Quenam specialiter clericis præcipiuntur?

Resp. Tenentur 1. Clerici præsertim sacro ordine initiati vel beneficiati, habere coronam vel tonsuram congruentem, cap. 15. de vita & honest. ex Conc. gener. Later. IV. & cap. 4. eod. tit. *Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit.* Item gestare habitum clericalem, & suo ordini convenientem, can. 22. dist. 23. & Clement. 2. de vita & honest. & ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 9. & ex constit. 92. Sixti V. ubi sub gravi pœna præcipit, ut omnes isti clerici jugiter deferant tonsuram & habitum clericalem, vestes scilicet talares. Et verò eos qui à mundo separati, se divino ministerio dedicaverunt, laicalem vitam exteriore habitu profiteri dedecet. Hinc peccat mortaliter, qui notabili tempore non gestat tonsuram, vel habitum clericalem, saltem quo discernatur à laicis, cum

id præcipiatur sub gravibus pœnis, & res sit gravis pertinet ad decentiam status, & bonum ac decus Ecclesiæ. Ita Navarrus, Sanchez, & alii. Nec excusat consuetudo, cum sit irratiōnabilis, & corruptela. Unde S. Carolus, in Synod. II. Eccles. Mediol. inter alios casus hunc sibi reservat: *Qui quævis beneficia obtinentes habitum clericalem non induunt.* Permittit tamen clericis iter facientibus, ut vestitu contractiore utantur. *Decentem tamen illum, inquit, atque huiusmodi esse oportet, ex quo eos esse ecclesiastici ordinis homines agnosci facile possit.* Cum verò eò venerint quò pervenire contendunt, talarem togam induant.

Porro Religiosis prohibetur sub excommunicatione ipso facto contracta, & Papa reservata, ne habitum sui ordinis temerè, hoc est, sine justa causa dimittant, cap. 2. *Ne clerici vel monachi.* in 6.

2. Tenentur clerici sacro ordine insigniti servare castitatem perpetuam, ex voto solemni, quod Ecclesia ob reverentiam sacri ministerii annexit ordini sacro, ita ut illi per voluntariam ordinis susceptionem facto ipso & tacitè profiteantur ac voveant castitatem. Constat ex variis iuribus, ex Conc. gener. Later. I. can. 21. ibi: *Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis, concubinas habere, seu matrimonia contrahere, penitus interdici-mus; contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, juxta sacrorum canonum diffinitionem judicamus.* Ex Conc. gener. Later. II. cap. 7. ibi: *Nullus Missas eorum audiat, quos uxores*

res vel concubinas habere cognoverit. Ut autem lex continentie, & Deo placens mundicia in ecclesiasticis personis & sacris ordinibus dilatetur; statuimus quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares Canonici, & Monachi atque conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati pro tantis excessibus condignam poenitentiam agant. Et ex Conc. Trident. sess. 24. can. 9. Hæc lex castitatis & continentie omnibus Episcopis, Sacerdotibus & Diaconis ab ipsis Apostolis autoritate Ecclesiastica constituta fuit, ut docet Conc. Carthaginense II. can. 2. Et verò Patres veteres non solum Latini, sed etiam Græci, hanc obligationem commemorant, cujus quidem initium cum ignoretur, ab ipsis Apostolis sumendum est. Postea eadem lex ad Subdiaconos extensa fuit jam à primis Ecclesiæ sæculis: nam Concil. Eliberitanum ann. 305. habitum, can. 33. Subdiaconos hac continentie lege comprehendit. Hoc etiam constat ex sensu ac præxi Ecclesiæ.

Item tenentur quotidie recitare Breviarium ex variis juribus, & præsertim ex universali Ecclesiæ consuetudine vim legis habente; ut constat ex consensu Doctorum, qui se habent in hac re ut multitudo testium omni exceptione majorum.

3. Clerici ratione sui status & juramenti, obedientiam specialiter

debent Episcopo in iis, quæ spectant ad honestatem vitæ, & reformationem morum, ad correctionem & pœnas pro peccatis impositas, ad divinum cultum, officium, & sacramenta, ad jura Episcopalia, & ad jurisdictionem Ecclesiasticam, c. Quia frater 7. q. 1. & cap. 16. de offic. judic. ordin.

4. Tenentur servare honestatem & modestiam in omni compositione & gestu corporis, temperantiam & moderationem in cibo & potu, ex dist. 41. & dist. 44.

5. Ratione sui status debent morum sanctitate, & virtutibus omnibus laicis præluce, quorum forma & exemplum esse debent, ait Conc. gener. Later. II. c. 4.

Quæst. III. Quenam sunt obligationes speciales Beneficiatorum?

Resp. Beneficiati, etsi carentes ordine sacro, tenentur ex justitia horas canonicas recitare quotidie, ita ut si eas culpabiliter omiserint, peccent mortaliter, nec faciant fructus suos, & ad eorum restitutionem teneantur, saltem post sex menses pacificæ possessionis. Ita omnes. Prob. 1. Ex Conc. Later. V. sess. 9. ibi: Statuimus & ordinamus, ut quilibet habens Beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, Beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis: sed eos tanquam injustè perceptos in fabricas hujusmodi Beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur. Quod decretum confirmat & explicat Pius V. const. Ex

proximo, vigente etiam in Gallia. Statuimus, inquit, ut qui horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserint, omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui verò Matutinum, tantum dimidiam; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam: qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittant. 2. Quia sub hoc onere ab Ecclesia Beneficium eis collatum est, & ab eis acceptatum: nam Beneficia propter officia conceduntur, ait Concil. Constantiense, sess. 43. Idem docet Concil. Trident. sess. 21. cap. 3.

Observa 1. Hæc restitutio fructuum debetur in conscientia ante omnem sententiam, nam omittens non habet jus ad illos fructus, defectu conditionis, quam Ecclesia exigit ut illud acquirat. Et Conc. Later. cit. dicit, non facere fructus suos pro rata omissionis officii, sed teneri restituere tanquam injustè perceptos. At ut quis teneatur restituere injustè acceptum, & quod suum non est, non requiritur sententia Judicis. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.* Excusatur tamen à restitutione, qui sine sua culpa omisit, v. gr. ob morbum, unde Conc. Later. addit: *Cessante legitimo impedimento.*

2. Non liberatur à restitutione, qui aliis diebus recitat quod omisit, quia obligatio restituendi est imposita omissioni graviter culpabili

officii quotidiani, quod cum suo diei affixum sit, non potest impleri alio die.

3. Non sufficit adesse Horis quando recitantur in choro, quia recitari debent ab ipso beneficiato, ex eadem Bulla.

4. Alexander VII. damnavit has propositiones. 21. *Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.* 33. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quasvisque elemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*

5. Commendatarii perpetui obligantur ad Horas. Quia substituuntur beneficiati titularibus cum tota obligatione: imò nunc habentur pro veris titularibus, & commendæ perpetua æquiparatur beneficio, ex Concil. Trident. sess. 7. cap. 2. & sess. 24. cap. 17. nam habet vim & effectum tituli, datque jus perpetuum percipiendi fructus. Coadjutor verò non obligatur præcisè ratione coadjutoriae, licet instituat cum futura successione, quia nondum est beneficiatus. Excipe nisi habeat jus plenum administrandi ob beneficiati amentiam, aut similem infirmitatem, vel assumatur ad totum onus beneficii in defectum beneficiati; nam tenetur ad omne onus, ad quod assumitur.

6. Impuberes ratione studiorum non excusantur, nam comprehenduntur voce, *Quilibet* Concil. Later. & beneficium non datur nisi propter offi-

officium. Item ad Horas obligantur præstimonia habentes, ex Bulla Pii V. cit.

7. Ex communiori sententia, nulla est obligatio recitandi ante partam possessionem, quia ante illam non censetur provifus beneficium perfectè consecutus, nec potest fructus percipere, nec beneficii jura exercere. Excipe, nisi dilatio possessionis capiendæ proveniat ex culpa, vel negligentia beneficiati: nam *mora sua cuilibet est nociva*, reg. Jur. 25. in 6. & nemini sua fraus vel negligentia prodesse debet. Tenetur autem statim sub mortali accepta possessione, ex Bulla cit. Qui autem sex primis mensibus omisit, juxta alios tenetur ad restitutionem, quia ex natura rei tenetur, non solum ex jure ecclesiastico; nam datum ob causam obligantem retineri non potest causa non secuta: juxta alios non tenetur, quia Papa remittit obligationem restituendi ob omissum sex primis mensibus officium, licet talis graviter peccaverit, cum violaverit præceptum in re gravi.

8. Tenuitas beneficii non excusat ab hac obligatione. Ita S. Antoninus, Navarrus, Suarez, Toletus, Azor, Reginaldus, & alii communius. Quia jura ad officium obligant omnes beneficiarios sine exceptione, ut patet ex his verbis Conc. Later. *Quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura*. Et ex his Bullæ Pii V. *Qualiacumque beneficia obtinentes*. At ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Et lex generalis est dari beneficium propter officium. Imò, c. Clericus, dist. 91. jubetur clerico pauperi, ut agricul-

tura vel artificio sibi victum comparet sine officii detrimento. Præterea beneficium acceptans, sponte acceptat omne onus illi annexum, & in illud consentit. Nec ex tali onere patitur injuriam, cum hæc scienti & sponte consentienti non fiat. Sic vir tenetur ad onera matrimonii & alendam uxorem, quamvis ab ea non acceperit dotem sufficientem. Saltem in hoc consuli debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, & in dubio Episcopus loci.

Sed an Beneficiarius privatur omnibus beneficii fructibus respondentibus iis diebus, quibus non recitavit, si obierit alia ministeria beneficio annexa?

Resp. Suarez, Reginaldus, Azor, Navarrus, & alii docent, omnibus privari; quia Conc. Later. dicit generaliter omittentem Horas non facere fructus suos; & Pius V. sine ulla exceptione & distinctione statuit, ut omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus amittat: ubi eodem modo de beneficiis sive curatis sive simplicibus loquitur.

Non pauci tamen docent teneri tantum ad partem fructuum respondentem officio omissio, spectata quantitate reddituum & onerum. Quia beneficium, cui alia onera annexa sunt, ut prædicatio, ministratio sacramentorum, celebratio Missæ, &c. non solum propter Horas, sed etiam propter illa alia onera & ministeria institutum est, & datur. Ergo æquitas postulat, ut qui alia munera ritè obiit, non privetur stipendio iis debito. Cum enim imponatur obligatio restituendi, quia beneficium datur propter officium; quando aliquis præstat plura officia,

& omittit unum illorum, ut recitationem Horarum, satis est si restituat partem stipendii respondentem officio omissio. Dicunt autem Conc. Later. & Pium V. loqui de omnibus fructibus respondentibus Horis canonicis, non verò de aliis datis & alià ministeria, & intelligi debere pro materia subjecta, vel saltem ea decreta non fuisse recepta cum tanto rigore, sed cum hac moderatione, ut qui alia onera habent, quibus satisfecerint, possint fructus iis respondentes lucrari.

Respondet Suarez, licet beneficium detur propter plura officia, nihilominus legem potuisse punire omissionem unius officii privatione omnium fructuum etiam respondentium aliis servitiis: privasse autem ex verbis citatis constare. Alii docent ad securitatem conscientiae petendam esse compositionem cum sacra Poenitentia.

Quid si beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat?

Resp. 1. Tenetur Horas recitare in his casibus, 1. Si omnes fructus loci pensionis impendat ei, qui sibi resignavit, vel sacerdoti substituto ad peragenda beneficii onera. Quia habet titulum & possessionem beneficii, cui annexa est obligatio personalis recitandi Horas: quod si non fruatur fructibus, hoc est per accidens, & quia sic ipse sponte consentit. 2. Si iis privetur iuste, verbi gr. quia non residet, vel nondum sacris initiatus est, vel ob aliquam culpam. Nam Ecclesia non debet privari suo debito servitio ob culpam aut aliquem defectum ministri, qui hanc fructuum privationem

sibi imputare debet. 3. Si illi fructus aliquo casu perierint, verbi gr. incendio, sterilitate, hostium spoliatione, &c. vel si hominum injuria pro aliquo tempore auferantur sine spe recipiendi. Quia cum beneficia instituta sunt, simul imposita est perpetua obligatio officii, licet fieri nequeat quin aliqui ejusmodi casus decursu temporis accendant. Qui autem beneficium semel acceptat, sicut omnia jura & emolumenta percipit, ita suscipit in se pericula, & cum periculis se obligat ad ejus onera, idque ex pacto tacito inter ipsum & Ecclesiam. Adde quod superiorum vel sequentium annorum proventus talem jacturam satis compensare possunt. 4. Quando redditus primi vel secundi anni subtrahuntur beneficiato, ut cedant fabricæ, vel antiquis canonicis: tum quia talis consuetudo non fuit inducta, ut minueretur officium: tum quia cum his conditionibus sponte suscepit beneficium: tum quia per applicationem fructuum fabricæ, ipse liberatur in posterum onere solvendi pro fabrica; & si applicentur canonicis, ipse tunc obtinet jus & spem idem percipiendi ab aliis, & suo tempore eadem commoda percepturus est. Nec refert quod prius mori potest aut cedere beneficio, quia hoc se habet per accidens.

Resp. 2. Si absque sua culpa nullos fructus percipiat, nec sit spes eos postea percipiendi, ut cum fundus beneficii ab hæreticis occupatur, juxta multos non obligatur ad Horas ratione hujus beneficii. Quia non est mens Ecclesiæ ut teneatur ad hoc onus, cum stipen-

stipendium non habeat, & censeatur amisisse facultatem unquam percipiendi. Quod si partem fructuum, aut distributiones recipiat, ad officium totum tenetur non minus, quam qui beneficium insufficiens ad integram sustentationem habet. At si sit spes percipiendi aliquando fructus, teneatur: tum quia hæc spes est pretio æstimabilis, & beneficium pacificè possessum cum tali spe est sufficiens ratio obligandi, & interim gaudet honore & privilegiis: tum quia tenetur si casu fortuito, ut propter sterilitatem, furtum, bellum, & similia, aliquibus annis non reciperet fructus.

Quæst. IV. *Ad quid insuper tenentur Beneficiati choro addicti?*

Resp. I. Tenentur choro interesse tempore divini officii, ita ut si sine legitima causa ab eo absint ultra tempus sibi à jure concessum, peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem.

Prob. I. Ex can. 3. dist. 91. *Clericus qui absque corpusculi sui inequalitate vigiliis deest, stipendio privatus excommunicetur.*

Et, extit. de cler. non resident. Et, ex Conc. Trident. sess. 24. cap. 12. ibi: *Obtinentibus in cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus, præbendas aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse.* Salvis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt, &c. Et ex multis Conciliis provincialibus.

2. Quia ex officio tenentur in choro Horas omnes recitare, & propter hanc recitationem publicam in choro stipendium accipiunt; ad hoc

enim instituta sunt illa beneficia. Quare sacra Cardinal. Congregatio, die 20. April. 1602. declaravit canonicos qui non recitant in choro, non satisfacere obligationi suæ. Tenentur autem omnibus & singulis Horis interesse: nam tenentur officium integrum solemniter persolvere, & non tantum partem officii. Unde Concil. gener. Later. IV. cap. 17. præcipit clericis, choro præsertim adstrictis & canonicis *in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & devotè.*

Quanta autem ad mortale requiratur absentia à choro, ultra duos aut tres menses juxta cujusque Ecclesiæ consuetudinem, sive ex continuis, sive ex interruptis diebus componatur, controvertitur. Suarez excusat solum à mortali absentiam unius diei.

Excusantur tamen à præsentia chori & residentia, absentesque jure percipiunt fructus beneficiorum canonici studentes Theologiæ per annos 5. vel docentes Theologiam toto tempore quo docent, cap. ult. de Magist. Item duo Canonici qui sunt in obsequio Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem, cap. 15. de cleric. non resid. & qui sunt in obsequio Papæ ad eundem finem, cap. 14. eod. tit.

Nota. Qui etiam ex legitima causa à choro absunt, non lucrantur distributiones quotidianas, & recepta tenentur restituere, non obstante remissione, ex cap. 32. de præbend. & ex Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. ibi: *Distributiones qui statis Horis interfuerint, reci-*

recipiant: reliqui, quavis collatione aut remissione exclusa, his careant, juxta Pontif. VIII. Decretum, quod incipit: Consuetudinem, &c. In quo excipiuntur solum ii, quos infirmitas, seu iusta & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesie utilitas excusaret. Hinc punctator, cui ex officio incumbit notare absentes à choro, tenetur ad restitutionem, si eos non notet, quia causa est quod solvantur distributiones iis quibus non debentur cum damno eorum, quibus jure debentur; quibus proinde tenetur restituere de suo. Idem est de distributore, si distributiones solvat iis quibus non debentur, hoc est, iis qui absunt non ob infirmitatem aut necessitatem corporalem, vel in evidentem utilitatem Ecclesie, sed ex alia causa licet iusta; nam iis privati alios, quibus jure debentur. Ex decreto Concil. Trident. sess. 22. cap. 3. Distributiones illæ saltem, quæ ab Episcopis post tale decretum institutæ sunt ex fructibus beneficii, applicari debent fabricæ quatenus indigeat, aut alteri pio loco, arbitrio Ordinarii.

Porrò cæcus habens præbendam tenetur choro interesse, & audire alios canentes, & recitare quantum ipse potest & recordatur; nam ad id tenetur ex vi beneficii cum præbenda. Cur enim excusaretur? Ita Suarez, Filiuc.

Resp. 2. Idem tenentur jure communi canere in choro, & alta voce recitare officium secundum Ecclesie suæ usum, ex cap. 9. dist. 92. Quilibet clericus Ecclesie deputatus, si ad quotidianum psallendi officium matutinis vel

vespertinis horis ad Ecclesiam non convenit, deponatur à clerico. Et ex Concil. Trid. sess. 24. cap. 12. Omnes divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia.... atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devoteque laudare. Item ex variis Conciliis. Nam ad officium talium beneficiarum publicæ canonicarum precum decantatio pertinet, cum ad eam instituta sint illa beneficia: & reipsa redditus eis specialiter dantur ut choro inserviant. Nec distributiones constitutæ sunt ob nudam præsentiam, sed ut cum aliis psallant, & officium decantent. Quare non satisfaciunt privatim in choro Horas recitando, nec lucrantur distributiones, quæ debentur solis choro inservientibus: nam quod datur ob causam obligantem, causa non secuta non debetur, sed restitui debet.

Porrò pars chori, quæ tacet, tenetur attendere ad ea quæ canit altera; nam tenetur ad totum officium moraliter concurrere, & totum facere suum. Aliàs non censeretur moraliter præsens toti officio; nam is non dicitur præsens alicui rei, qui ad aliud attendit, ex l. Coram §. de verb. signif. Nec satisfacit qui prævenit, & privatim recitat partem alterius chori, & postea voluntariè disfrahitur; nam non satisfacit toti officio publico chori, non enim communicat in parte officii quam non recitat, nisi ad eam attendendo. Unde in solemnibus Missa omnes tenentur audire attente Evangelium, Epistolam, & alia quæ ab uno decantantur.

Controvertitur an legitima sit consuetudo, qua in quibusdam locis Canonici totum onus psallendi seu canendi imponunt vicariis vel cantoribus conductitiis, ipsi verò certis temporibus adsunt. Certum est tales saltem teneri privatim horas recitare; nam generalis est lex recitandi horas, cui non satisfacit, qui tantum alios recitantes audit; item teneri choro interesse tempore officii cum devotione & attentione: quod si domi horas persolverint, attendere more orantium, alioqui vana nec religiosa esset illorum praesentia.

Quaest. V. *An Beneficarii omnes tenentur partem fructuum beneficii, honeste sustentationi superfluum, impendere in pauperes vel alios pios usus?*

Resp. Secundum omnes ad id sub mortali tenentur. Et quidem paucis exceptis etiam jure naturali, ita ut consuetudo in contrarium excusare non possit. Sed omnes penè Canonistae (ut ostendit Navarrus) & plurimi, ne dicam plerique, Theologi veteres cum Richard. S. Bonav. S. Raymund. S. Antonin. multique recentiores Turrian. Comitol. Layman, Gormaz, &c. docent ad id teneri non solum ex charitate & religione, sed etiam ex iustitia, ita ut si superflua omnia non impenderint in usus pios, teneantur ad restituendum pauperibus, vel aliis piis causis; ideoque non habere dominium omnium fructuum beneficii absolutum & liberum, sed gravatum onere iustitiae superflua impendendi in pios usus.

Prob. I. Ex Patribus, & Conciliis. S. Ambros. epist. 31. ad Valent. *Nihil Ant. Th. Moral. P. I.*

Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos redditus praebeat, hos fructus. Possessio Ecclesiae sumptus est egenorum. S. Hieron. in can. Quoniam 16. quaest. 1. Quidquid habent clerici, pauperum est, S. Augustin. in can. Si privatum 12. quaest. 1. Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procuracionem quodam modo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus. S. Gregor. l. 5. epist. 55. ait Patrimonium Ecclesiae Romanae esse res pauperum. Et, l. 11. epist. 23. ad Julian. de se ut possidente bona Ecclesiae ait: Quem constat non res suas, sed ad dispensandum res pauperum habere . . . . dispensatoris locum in rebus, sicut scitis, pauperum, tenemus. S. Bernard. epist. 2. ad Falcon. Quidquid praeter necessarium victum ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. Ita alii Patres. Adde can. Res Ecclesiae 12. quaest. 1. Concil. gener. Nic. II. c. 12. Omnium ecclesiasticarum rerum Episcopus sollicitudinem habeat, & dispense eas tanquam Deo contemplante. Non liceat autem ei fraudare quidquam ex illis, vel cognatis propriis donare quae Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur.

Concil. gener. VIII. c. 15. decernit Ecclesiasticos redditus ad ministrorum sustentationem, & ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem esse. Concil. gener. Later. III. cap. 19. dicit, Ecclesiarum bona & clericorum, & pauperum Christi usibus deputata esse. Gregor. IX. cap. 16. de foro compet. ait: Cum valde sit iniquum ea, quae collata sunt pro remedio peccatorum Ecclesiis, vel relictæ, aut eis iustis modis aliis acquisita, aliis usibus applicari. Conc. Turon. ann. 813. c. 10.

Hhh

Re-

Rebus Ecclesia ita utantur, non ut propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis. Ita loquuntur multa alia Concilia. Unde Conc. Paris. 829. adductis multis canonibus, & textibus Patrum, ait, c. 15. Sicut igitur premissa documenta declarant, non sunt res Ecclesie ut propria, sed ut Dominice, & à Domino commendata tractande. Adde sanctum Thom. qui 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 7. ait: Quamvis res Ecclesie sint Papæ ut principalis dispensatoris, non tamen ejus ut domini & possessoris. Et, quæst. 119. artic. 3. ad 1. Clerici sunt dispensatores bonorum Ecclesie, quæ sunt pauperum, quos defraudant prodigè expendendo.

Dices. Patres docent superflua divitum, etiam laicorum, esse pauperum, & tamen divites non tenentur ex justitia strictè dicta dare superflua sua pauperibus, ita ut si omittant, obligentur ad restitutionem. Ergo similiter cum Patres dicunt bona Ecclesie esse pauperum, esse bona Dei, non intendunt significare obligationem justitiæ dandi bona ecclesiastica superflua pauperibus vel piis operibus. Resp. Neg. conseq. Quia 1. Textus Patrum intelligi debent pro subjecta materia. Bona autem ecclesiastica, utpote bona Deo dicata, & in solos pios usus donata, diversæ sunt moraliter naturæ obligationis ab aliis bonis. Et verò etiam si nulli essent pauperes, nihilominus secundum omnes bona superflua beneficiorum in alios usus pios impendi deberent, quamvis in hoc casu laici sua superflua sibi retinere, vel consanguineis donare possent; quia nempe bona superflua beneficiorum sunt bona Dei, bona Deo dicata, &

donata in usus pios. 2. Concilia in suis canonibus propriè & accuratè loqui solent, & tamen non aliter in præsentī materia loquuntur atque Patres. 3. Obligatio impendendi in usus pios bona superflua beneficiorum, quam Patres & Concilia agnoscunt & tradunt, est omnino distincta à præcepto charitatis, & ab obligatione quam habent beneficiarii circa bona patrimonialia superflua: nam hæc obligatio est specialis beneficiariis circa bona ecclesiastica superflua & illa sola bona spectat.

Nec dicas Patres & canones loqui de bonis immobilibus: nam apertè loquuntur de bonis, quæ ad sustentandos ministros Ecclesie, & alendos pauperes impendi debent. Constat autem numquam ministris licuisse bona immobilia consumere in suos vel pauperum usus.

Prob. 2. Quia bona Ecclesie sunt ei donata à fidelibus ea intentione, & cum onere ac pacto saltem implicito seu tacito, ut impenderentur in cultum divinum, & alios pios usus, scilicet, in sustentationem ministrorum Ecclesie & pauperum, in fabricam, ornamenta Templi, &c. quatenus hæc bona donata sunt in cultum divinum, ideòque in usus pios Deo gratos. Nam 1. A Patribus & Conciliis bona Ecclesie dicuntur vota fidelium, pretia peccatorum, bona Dei, hoc est, bona Deo consecrata, quatenus donata sunt tantum in ejus cultum, & usus pios ipsi gratos. Item Ecclesie Prælati dicuntur œconomi, & dispensatores, non absoluti domini bonorum Ecclesie. 2. Fideles bona sua

sua donando Ecclesiæ volebant opus salutare, meritorium, & Deo gratum facere, & illa Deo consecrare: quod non fecissent quoad partem superfluum bonorum, si non dedissent cum onere & pacto, saltem implicito seu tacito, ut in usus pios & Deo gratos omnia impenderentur: nam non est opus pium dare ministris Ecclesiæ bona illorum sustentationi superflua, ut de iis faciant quod libuerit, & possint ea in usus profanos impendere. 3. Hæc intentio fidelium satis constat ex Patribus & Conciliis. S. Ambrosius, l. 2. de offic. c. 20. dicit, fideles Ecclesiæ ministris probis sua obtulisse, ut per eos ad pauperes pervenirent. *Quicumque* (inquit) *bonum operarium videt, nisi confert quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perveniat misericordia.* Nemo enim vult, nisi pauperi proficere suam collationem. S. Thomas, in epist. 2. ad Cor. c. 12. lect. 5. ait, quod Principes & alii bona Ecclesiæ non dederunt Prælati propter se, sed propter pauperes: & ideo non dederunt eis, sed pauperibus. Prælati autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus. Concil. gener. Later. II. c. 10. ait: *Decimas Ecclesiarum, quas in usus pietatis concessas esse canonica demonstrat autoritas, à laicis possidere prohibemus.* Concil. Aquisgran. ann. 816. cap. 16. *Res Ecclesiæ, sicut à SS. Patribus traditur, & in superioribus capitulis continentur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: fideles namque Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, cœlestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam; ut his & milites Chri-*

sti alerentur, & Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captivi redimerentur. Quapropter vigilantia ac solerti cura providendum est his, qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant, sed magis juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, imò eorum in quibus Christus pascitur & vestitur, curam gerere penitus non negligant, &c. Concil. Valent. ann. 855. c. 21. *Quia cum ipsæ res Ecclesiæ à piis & fidelibus Deo oblata, juxta antiquorum Patrum sententiam, nihil sint aliud, nisi vota fidelium, patrimonium pauperum, redemptio peccatorum; si eas fideliter & integrè ecclesiasticis usibus non defendimus, & in eos qui obtulerunt, & in Deum cui oblata sunt, gravissimo nos reatu implicamur.* Concil. Tribur. c. 13. *Ideo dandæ (sunt decimæ) ut Deus placeatur, & ministri Ecclesiæ liberiores fiant ad spiritualis servitii expletionem, necnon secundum statuta canonum in sustentationem pauperum, & restaurationem Ecclesiarum proficiant, &c.* Omitto multa alia Concilia idem declarantia.

Neque dicas ante erectionem beneficiorum, quæ octavo vel nono sæculo accidit, fuisse quidem obligationem justitiæ impendendi superflua in usus pios; sed postea Ecclesiam instituendo beneficia dominium eorum reddituum absolutum ac liberum transulisse in beneficiarios, cum sola obligatione charitatis vel religionis impendendi superflua in usus pios.

Nam contra est 1. Bona Ecclesiæ post erectionem beneficiorum non amiserunt naturam & conditionem boni merè ecclesiastici & Deo dicati,

ideoque in usus pios impendendi. Nam bona ecclesiastica sunt bona specialiter in Dei cultum donata, & in opera Deo grata dicata, & sic ab Ecclesia acceptata. 2. Cum data sint à fidelibus solum in Dei cultum & pios usus, imposita est obligatio perpetua iustitiæ ea sic impendendi. 3. Posteriora Concilia de illis bonis loquuntur sicut priora & dicunt ea esse bona Dei, impendenda in usus pios. Nam Leo X. const. 7. approbante Concil. Later. V. statuit, ut Cardinales Ecclesiarum bona temere non effundant, sed ea in piis & sanctis operibus exponant, quorum causa magni & optimi redditus per sanctos Patres statuti & ordinati fuerunt, scilicet secundum naturam & donationem illorum bonorum. Concil. Trident. sess. 25. cap. 1. ait: *Omnino eis (Episcopis) interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ, consanguineos, familiaresve suos augere studeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent: sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant . . . .* Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque Beneficia ecclesiastica tam secularia quam regularia obtinentibus observari; sed & ad S. Rom. Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit. Concil. Mediol. I. sub S. Carolo, tit. 63. & sacrorum canonum decretis statutum est, & SS. Patrum testimoniis celebratum, quæ bona fidelium pietas Deo consecravit, ea vel illorum necessitatibus honestè sublevandis, qui Christi ministri effecti essent, vel Ecclesiis reficiendis, earumque ornamentis

ad divinum cultum necessariis comparandis, vel pauperibus sustentandis addicta esse; siquidem ubi primum Ecclesiæ bona esse coeperunt, eam naturam & conditionem consecuta sunt, ut in alium quàm in sacrum & pium usum eorum fructus converti nefas esset. Concil. Rhotomag. ann. 1581. de Monast. ait: *Ne existiment commendatarii sibi commendatum monasteriorum regimen ad luxum vel prodigalitatem, aut ad augendam rem suam, & consanguineorum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, & quarum non habent proprietatem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem.* Idem habet Conc. Aquense ann. 1585. & Concil. Burdigal. ann. 1583. tit. 16. ait redditus Ecclesiæ esse Dei proprios. Et, tit. 26. *Peculium Christi sunt bona Ecclesiæ Episcopis, sacerdotibus, & clericis, cum ad honestum vitam eorum subsidium & spiritualis sumptum ministerii, tum ad pauperum alimentum atque sustentationem tradita.* Et Concil. Rhemense, ann. 1583. c. 18. ait: *Si deinceps quisquam Ecclesiæ bona, quibus pauperes ali oportuit, in ejusmodi lusus profudisse convictus sit, & qui questum fecit, rem pauperum malè partam restituere, & qui jacturam passus est, tanquam sacri patrimonii dilapidator graves penas exsolvere cogantur.* His adde S. Bernardum, qui, serm. 18. in Cantic. sic ait: *Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ qui in terris Sanctorum quas possident, tam iniqua gerant, ut stipendiis quæ sufficere debeant minimè contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retineant, & in usus superbia atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur;*

du-

duplici profecto iniquitate peccantes, quod & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus abutuntur. Præterea olim quarta pars reddituum Ecclesiæ in illorum divisione pauperibus assignata fuit: nunc verò est permixta cum redditibus beneficiorum; nam nullibi separata reperitur.

Dixi, cum onere & pacto saltem implicito, quatenus fideles sua bona Ecclesiæ donabant ad Dei cultum & animarum salutem; ideoque cum onere ut ea in usus pios ac Deo gratos impenderentur.

Obj. 1. Concil. Trident. sess. 22. c. 3. statuit, ut beneficiarii, qui servitium debitum in Ecclesia quolibet die statuto omiserint, non acquirant dominium distributionum. Et Pius V. declarat non recitantes officium non facere fructus suos. Ergo beneficiarii, qui rectè suo officio funguntur, acquirunt dominium fructuum.

Resp. Acquirunt reddituum dominium; sed restrictum & gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus, non autem absolutum & liberum. Sic si darem alteri centum aureos ad peregrinationem cum onere erogandi id, quod ultra necessariam sustentationem superfuerit; is acquirat dominium pecuniæ, sed gravatum; ideoque tenetur ex justitia superflua pauperibus erogare; & si non erogat, tenebitur ad restitutionem. Similiter beneficiarii possunt dici habere dominium fructuum beneficii, quia habent dominium partis necessariæ ad honestam sustentationem, & dispensa-

tionem superfluum in pios usus impendendum; sed dominium illud est gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus; sicut hæres habet dominium hæreditatis cum onere justitiæ solvendi debita defuncti. Item qui bona fide pecuniam alienam suæ permiscet, fit dominus totius cumuli, sed cum onere justitiæ solvendi alienam suæ permixtam.

Obj. 2. Ex communi Theologorum sententia, clerici habent dominium absolutum ac liberum partis bonorum, quæ necessaria est ad suam sustentationem: ergo & bonorum superfluum.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est quod bona ad congruam clerici sustentationem necessaria, ei data sint absolute, cum solo onere rectè fungendi officio spirituali. Largitio quippe bonorum necessariorum congruæ sustentationi ministri Dei est pia impensa jam facta; pium est enim & gratum Deo sustentare ejus ministrum in ejus obsequium: sicut erogatio elemosinæ necessariæ sustentationi pauperis est pia impensa & bonum opus, quamvis pauper ille postea malè uteretur hoc dono. At bona superflua clerici sustentationi non sunt data absolute, sed cum onere illa in pios usus impendendi: nam datio talium bonorum facta absolute & sine hoc onere non est pius usus, cum non sit opus pium & Deo gratum dare alicui bona superflua, de quibus possit pro libito disponere in quosvis usus, etiam vanos. Bona autem omnia Ecclesiæ sunt bona DEO consecrata, & data ea solum inten-

tione ut in pios usus impenderentur.

Obj. 3. Fideles bona sua Ecclesiæ Prælati donarunt absolute & sine ullo onere.

Resp. Neg. Nam fideles bona sua Prælati Ecclesiæ donarunt in cultum divinum, ideoque impendenda in solos usus pios, utpote solos Deo gratos. Fideles enim bona sua non donarunt Prælati Ecclesiæ, ut de illis disporre possent in usus profanos: alioqui non pium & Deo gratum opus fecissent, quod tamen solum facere intendebant: pium quippe opus non est dare Prælati bona superflua ad quosvis usus etiam profanos. Quod si fideles hoc onus in pactum non deducebant, ratio est, quia probè sciebant suam illam intentionem Prælati illis satis notam esse, & videbant bona omnia ecclesiastica in pios usus semper impendi. Hoc autem videntes, sua bona in tales usus impendendos donabant.

Obj. 4. Si ita est, Ecclesia non deberet tolerare consuetudinem in multis locis vigentem, qua beneficiarii de omnibus bonis suis testantur pro arbitrio, & qua consanguinei divites eorum bonis ab intestato succedunt.

Resp. Neg. Quia 1. Ecclesia ad vitandas perturbationes & multas lites potest hujus obligationis observacionem cujusque conscientia relinquere; & sufficit, ut cap. 12. de testam. declarat, quod mobilia per Ecclesiam acquisita de jure in alios pro morientis arbitrio transferre non possint; cum jam id de immobilibus declarasset. 2. Cum nullus præ-

sumendus sit malus, nisi probetur; non est censendus beneficiarius donare consanguineis, vel impendere in usus profanos partem piis causis ex justitia debitam, sed tantum bona patrimonialia, vel donatione aut industria acquisita, vel suæ sustentationi debita, quæ parcius vivendo sibi reservavit. 3. Etsi constet partem aliquam bonorum piis causis esse debitam ex justitia, forum externum hoc tolerat ad impedienda multa mala, quæ ex innumeris litibus orirentur, ob difficultatem discernendi superflua illa ab aliis bonis: sicut non dat actionem circa venditionem injustam, dum læsio non excedit dimidiam partem justii pretii. Et verò ex communi sententia mortaliter peccant beneficiarii, si testentur de superfluis ad usus non pios. Cur hoc Ecclesia tolerat? Cur tamen dispositionem non irritat?

Ex dictis sequitur laicos, qui sive testamento, sive ab intestato succedunt bonis provenientibus ex beneficiis, vel qui alias dono acceperunt, nisi sint pauperes, teneri in conscientia ad illa restituenda pauperibus loco beneficii; vel aliis piis causis. Nam testator vel donator non potuit jus in illa transferre ad usus profanos, cum ipse illud non habuerit: nam *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*, reg. jur. 79. in 6. Nemo enim dat quod non habet. Item qui alea lucrati sunt aliquid notabile ex bonis illis superfluis, tenentur rem pauperum male partam restituere, ut statuit Concilium Rhemense, ann. 1583.

Nota

Nota 1. Ex dictis saltem patet beneficiarios teneri non solum ex charitate, sed etiam ex religione impendere bona superflua in usus pios, idque jure divino naturali: cum constet bona illa esse bona Deo dicata & ad ejus cultum data: ideoque si aliter impendant, reos esse culpæ mortalis & sacrilegii: ac proinde etiam si non constaret peccasse contra justitiam, meritò ipsi, in satisfactionem imponitur obligatio tantumdem ex bonis patrimonialibus restituendi piis causis, quantum ex ecclesiasticis in usus profanos impenderint.

Nota 2. Clerici, qui pensionem clericalem accipiunt, tenentur quoque superflua in pia opera impendere. Quia accipiunt illa ut ministri Ecclesiæ, & cum onere illis bonis affixo. Item commendatarii, cum subeant locum beneficiarii titularis in munere, jure & commodis, subeunt quoque eadem onera. Præterea bona monasterii sunt bona Deo dicata: unde omnia ex natura sua, & ex vi donationis illorum debent impendi in pios usus. Religiosus verò habens beneficium extra monasterium, non unitum monasterio, tenetur bona superflua impendere non in usum monasterii, sed in usus pios in loco sui beneficii, ut in subsidium pauperum, in fabricam, & ornamenta templi parochiæ: nam ex jure & ex institutione beneficii habet facultatem ac obligationem superflua in pauperes beneficii & alios pios usus ejus loci præ cæteris impendendi. Quare illud: *Quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit, non intelligitur de iis, quæ ex benefi-*

cio acquirit, sed ex donatione vel propria industria.

Nota 3. Per congruam sustentationem intelligitur quidquid necessarium est ad victum, vestitum, & habitationem beneficiarii ac personarum ei necessariarum, ad hospitalitatem exercendam, ad modicas aliquas donationes remuneratorias; uno verbo ad honestam ac convenientem cujusque vivendi rationem, ab omni luxu & intemperantia alienam secundum cujusque statum, officium, dignitatem, ordinem, & qualitatem beneficii. Quæ omnia æstimari debent judicio prudenti, & secundum consuetudinem piorum, ac timoratorum ejusdem conditionis, & sacros canones de vita & honestate clericorum, & regulam à Concil. Trident. sess. 25. cap. 1. traditam, videlicet: *Ita mores suos omnes componant, ut reliqui ab eis fragilitatis, modestiæ, continentie, ac sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter non solum jubet, ut Episcopi modesta suppellectili & mensa ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.*

Nota 4. Nomine piorum operum intelliguntur omnia opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia. Item omnia quæ ad Dei cultum & animarum salutem spectant; nam bona illa donata sunt non solum ad subveniendum necessitati corporali, sed etiam spirituali fidelium, & ad promovendum cultum divinum. Pauperes verò censentur ii, qui carent necessariis

riis sive ad vitam, sive ad statum suum sustentandum secundum suam conditionem.

Porro locus beneficii, cæteris paribus, anteponendus est cæteris: hinc si in illo sint necessitates extremæ vel graves, illis statim subvenire debet beneficiarius. Aliàs potest exteris opitulari, modò communium necessitatum proprii loci non obliviscatur.

Sed an Clerici tenentur etiam sub mortali impendere in pios usus partem superfluum bonorum, quæ accipiunt ex ministerio spirituali, ut administratione sacramentorum, concionibus, sacrificiis, fungendo vicaria temporalis, &c.

Resp. Non pauci asserunt cum Innoc. in cap. *Quia nos*, de testament. & Panormit. Quia 1. ex jure non possunt de illis testari sicut de patrimonialibus, cap. 9. de testam. ibi: *De his tamen quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.* At talia sunt bona illa, quæ titulo officii aut ordinis percipiuntur. 2. Ex Concilio Namnetensi, c. 10. *Presbyteri noverint decimas & oblationes, quas à fidelibus accipiunt, pauperum & hospitum & peregrinorum esse stipendia, & non quasi suis, sed quasi commendatis uti: de quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, & nisi eas fideliter pauperibus, & his qui præmissi sunt, administraverint, damna passuros.* Et Conc. Rhedon. ann. 1273. cap. 12. *Quidquid habent clerici (scilicet ut clerici) pauperum est.* Idem habet S. Augustin. sup. cit. 3. Ex S. Hieron. l. 14. in Ezech. ad cap. 46. *Qui ditior est sacerdos quam venit ad sacerdotium, quidquid*

plus habuerit, debet dare pauperibus....

Ut reddat ea quæ Domini sunt, Domino suo. Et, ex S. Bern. epist. 2. ad Fulcon. ubi generaliter ait: *Quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altero retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* 4. Quia ejusmodi bona sunt bona Deo consecrata, utpote intuitu religionis & cultus divini, perinde ac bona beneficiorum, data ad sustentationem ministri, & alios pios usus. Nec fideles dant illam pecuniam ut mercedem operis, vel pretium laboris, (nam hoc esset simoniacum, cum opus & labor sint spiritualia) sed ut necessitatis & subventionis stipendium, inquit S. Thom. quæst. 100. art. 2. ut scilicet clerici habeant unde sustententur, & si quid supersit, in pios usus impendant, & pauperes alant pro suo officio. *Oblationes quæ à populo Deo exhibentur, ad sacerdotes pertinent, non solum ut eas in suos usus convertant; verum etiam ut eas fideliter dispendant, partim quidem expendendo eas in his quæ pertinent ad cultum divinum; partim vero in his quæ pertinent ad proprium victum, partim etiam in usus pauperum, &c.* ait idem S. Thom. 2. 2. quæst. 86. art. 2. Et verò bona Ecclesiæ, quæ à Patribus dicuntur bona Dei, & in pios usus impendenda, nihil ferè aliud erant tribus primis sæculis sub Imperatoribus ethnicis, quam pecunia & alia mobilia, quæ à fidelibus dabantur clericis titulo ministerii spiritualis.

Quæst. VI. An clericus, qui habet bona patrimonialia sufficientia, potest sibi sumere ex bonis ecclesiasticis partem suæ sustentationis necessariam, & disponere de patrimonialibus, perinde ac si careret beneficio?

Resp.

Resp. Longè plures affirmant cum S. Antonino, 3. p. tit. 15. c. 1. §. 18. & Prob. 1. Ex cap. 16. & cap. 30. de præbend. & can. Charitatem, 12. quæst. 2. ibi: *Iustum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Ubi nulla fit distinctio divitum & pauperum; & c. Clerici 1. quæst. 2. Clerici omnes stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum consequantur. 2. Quia qui servit altari, potest vivere de altari, ex 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis unquam? . . . . . Nescitis quoniam qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, & Matth. 10. Dignus est operarius cibo suo.* 3. Qui occupatus est in commodum aliorum, habet jus percipiendi ab iis necessaria ad suam sustentationem, quamvis dives sit. 4. Ex c. Episcopi, & c. Manifesta, & sequentibus 12. quæst. 1. colligitur Episcopos posse retinere bona patrimonialia cum portione canonica bonorum Ecclesiæ. Idque supponit Alexander III. cap. Quia de testament. ubi statuit clericos posse testari de bonis patrimonialibus, non autem de ecclesiasticis redditibus.

Ad canones & textus Patrum in oppositum objici solitos, respondent Ecclesiam olim, cum ejus redditus essent exigui, statuisse ut distribuerentur solum iis, qui indigerent, non autem iis, qui patrimonium haberent: postea verò hanc disciplinam mutasse.

Quæst. VII. *Ad quid tenentur Episcopi, Ant. Th. Moral. P. I.*

Parochi, & ii quibus animarum cura incumbit?

Resp. 1. Ii tenentur generationi jure divino residere, & per se officium suum rectè præstare, oves sibi creditas verbo, exemplo, & sacramentis pascendo, eorum salutem ac utilitatem spirituales procurando, & peccata ac scandala, quantum possunt, impediendo. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex Ezech. 34. *Va Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges à Pastoribus pascuntur? . . . Greges meos non pascebant, &c.* Et, ex 1. Petr. 5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei; providentes spontaneè secundum Deum . . . . . Forma facti gregis ex animo.* 2. Ex Concil. Tridentin. sess. 23. cap. 1. *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbiq; divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera munia pastoralia incumbere: quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt . . . . . S. Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant . . . . . Declarat omnes . . . . . obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diocesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex causis infra scriptis, &c.* Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, S. Synodus declarat & decernit, &c. 3.

Iii

Quia

Quia quicumque accipit aliquod officium præsertim cum emolumento, obligat suam personam ad proprias illius functiones, taciteque promittit se illas obiturum quantum res feret; nec aliter ei committitur officium. Neque sufficit, quod suum officium præstet per alios, nisi necessitas vel majus bonum commune cogat eum ad tempus abesse: nam rectæ rationi repugnat, ut quis officium, præsertim cum emolumentis habeat, & onus illius in alium transferat. Præterea pastorale munus est per se personale; nam is constituitur pastor, cujus cura, diligentia & industria electa est ad pastoralia munera obeunda. His adde Jus canonicum, tit. *de cleric. non resid.*

Hinc Episcopi & Parochi peccant mortaliter contra jus divinum naturale, ideoque indispensabile, si notabili tempore sine gravi & justa causa absint. Quod si justa absentiae causa subfit, tenetur per alium idoneum gregi suo sufficienter providere. Circa hoc utrumque Conc. Trident. ibidem eorum conscientias onerat proposito Dei timore; & justas absentiae causas exponit, quæ sunt, *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesia vel reip. utilitas.*

Porro residentia est personalis præsentia in loco beneficii ad debitum officium ibi præstandum. Quamvis autem omnia beneficia de jure communi & ex primæva sui institutione residentiam requirant; possunt tamen aliqua simplicia eam non exigere, vel ex fundatione, vel consuetu-

dine rationabili, ut cum beneficia illa non habent sufficientes redditus ad sustentandum beneficiarium, qui proinde cogitur alibi manere, ut habeat unde vivat.

Nota. Provisi de beneficio curam animarum habente vel de canonicatu, tenentur publicam fidei professionem facere, alioqui fructus suos non faciunt, ex Conc. Trident. sess. 24. cap. 12.

Resp. 2. Speciatim de parochis, tenentur.

1. Habere scientiam competentem, & sufficientem ad rectè dirigendas oves suas in rebus ad salutem pertinentibus; ideoque scire dogmata fidei, & Theologiam moralem: item Scripturas sacras & Canones, & statuta propria suæ Diœcesis. *Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & Canones, ut omne opus eorum in predicatione & doctrina consistat, atque edificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina,* cap. 1. dist. 38. Ex Conc. Tolet.

2. Constanter residere in sua parochia, ex Conc. Trid. cit. & ex cap. 3. *de clericis non resident.*

3. Pro ovibus orare, & sacrificium offerre, & quidem juxta Toletum, Fagnan. Gavant. & alios, iis applicare Missam diebus festis ac dominicis; quia Conc. Trident. dicit simpliciter teneri pro ovibus suis sacrificium offerre; quod indicat specialem applicationem, & obligationem diversam ab ea, quam habent singuli sacerdotes applicandi fructum omnibus fidelibus. Et Concil. Mediolan. IV. à Sede Apostolica approbatum, prohibet curatis ne diebus dominicis, & aliis, quibus pro populo

pulo celebrare tenentur, aliud suscipiant Missarum celebrandarum onus. Ita Fagnan. Item S. Congregatio Cardinalium apud Gavant. & Barbofam declaravit non posse parochum accipere stipendium pro Missa iis diebus, quibus tenetur ex officio celebrare in sua parochia, nempe diebus festis ac dominicis. Et verò parochus accipit à suis ovibus sustentationem, ut sua munia possit obire, & missas his diebus celebret, non aliis profectò applicandas.

4. Populum frequenter, ut diebus saltem dominicis, necessaria ad salutem docere, & doctrinam christianam explicare, eumque ad virtutes ac vitam christianam adhortari per se, si possint, vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint: ita ut omnes facile quæ ad salutem consequendam necessaria sunt, scire possint, ex Conc. Trident. sess. 5. c. 2. ibi: *Quicumque parciales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis; docendo quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat, ut pernam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant.* Addit eos, si huic muneri suo defuerint, cogi debere per censuras ecclesiasticas, Et, sess. 24. cap. 4. mandat Episcopis ut saltem dominicis & aliis diebus festis pueros in singulis parochiis doctrinam christianam docere curent. Hinc Bonacina ait,

Parochum mortaliter peccare, si uno continuo mense integro, aut etiam duobus vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionetur: quia hæc videtur materia gravis non solum secundum se, sed etiam respectivè.

5. Sacramenta suis parochianis ministrare quoties ea rationabiliter petunt, vel alium idoneum providere: Nam ex officio tenentur oves suas pascere, ordinaria media salutis à Christo instituta præbere, suorum utilitatem spirituales procurare, & præstare ea omnia, quæ pastoris sunt; inter quæ præcipuum est sacramenta ministrare & necessaria ad salutem docere, & sub hoc onere accipiunt stipendium sustentationis.

6. Peccata corrigere præsertim publica, & scandala tollere vel per se si possunt, vel ea deferendo Episcopo, si publica sint, & omnes peccati occasiones quantum fieri potest avertere, id eoque inquirere peccata publica. Item scire an singuli sacramenta debita in Paschate suscipiant, & sacrum diebus festis audiant, &c. *Ipsi enim pervigilant, (hoc est, ex officio, seu pervigilare debent) quasi rationem pro animabus vestris reddituri, Hebr. 13.*

7. Magnam & peculiarem curam habere pauperum, & providere ne ob inopiam à justitia deficiant; eorum necessitates inquirere, iisque quantum possunt subvenire, ex Concil. Tridentin. supr. Nam ii sunt loco parentum, & ad hoc specialius obligantur, quam alii. Item pauperes sepelire, etiam sine ullo stipendio, & pro eorum salute orare.

8. Nullos matrimonio conjungere, nisi sufficienter peritos rerum fidei &

præceptorum Dei ac Ecclesiæ; ideoque horum ignaros prius docere: quia illi postea ista liberos suos edocere tenentur.

9. Invigilare ut Ludi magister recte fungatur officio, pueros doctrinam christianam doceat, bonisque moribus imbuat verbo & exemplo.

10. Frequenter visitare infirmos, etiam si sacramentis sint muniti. Quia quò viciniore est mors, eò majus salutis periculum ingruit à dæmone, & major est corporis ac animi infirmitas: ergo tunc maximè suorum saluti providere debent.

11. Servare statuta Diccæsis, & curare ut à suis servantur: nam obligant in conscientia, cum sint lata à superiore habente potestatem præcipiendi & ferendi leges.

12. Tenentur ex justitia, etiam cum certo vitæ periculo, ovibus suis subvenire non solum in extrema, sed etiam in gravi eorum necessitate spiritali, ex Joann. 10. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Nam ratione officii ad amplius obligantur quàm extranei sacerdotes, qui cum periculo mortis tenentur proximo subvenire in extrema. Hic juxta omnes, parochus tenetur suis peste laborantibus sacramenta, præsertim Pœnitentiam ministrare per se, vel per alium idoneum, nisi Episcopus jubeat ut ipsemet ministret: quamvis enim salutis suæ absolutè providere possint per actum perfectæ contritionis, tamen quia talis actus difficilis est, censentur esse in necessitate gravi. Et Sacra Congregatio apud Fagnan. approbante Gregorio XIII. censuit Parochos tempore pestis teneri omnino

residere in suis Ecclesiis, & per se vel per alium idoneum ministrare peste infectis Baptismum & Pœnitentiam. Id tamen possunt per alium idoneum ob majorem utilitatem parochiæ, ut ipsi sanis prodesse possint, & erga illos officio pastoris fungi. Idem dic de superioribus regularium.

13. Denique omnium bonorum operum ac virtutum exempla præbere, ex Concil. Trident. supr. & ex ad Tit. 2. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Et ex 1. ad Timoth. 4. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.* Quo virtutis amorem & vitii odium ac fugam suis efficacius ingenerent, scientes, quod pro animabus illorum rationem sint reddituri, ad Hebr. 13. Igitur vitam suam ita instituunt, ut quod verbis populum docent, ipsi opere confirmant, ac veluti in imagine ostendant, *forma facti gregis ex animo.*

Sed quantum temporis absentia sine causa justa ad mortale sufficit?

Resp. Caballutius, l. 5. Jur. canon. cap. 1. docet absentiam 15. dierum intra annum non esse mortalem, modò relinquatur idoneus substitutus. Sed num pauciores sufficiant, alii viderint. Possunt autem parochi ob certas causas justas & necessarias, sed prius (ut statuit Concil. Trident.) per Episcopum cognitæ & probatæ, abesse sine culpa, relicto Vicario idoneo ab Episcopo approbato.

CAPUT II.

De statu & obligationibus Religiosorum.

Quæst. I. **Q**uid est status Religiosus?
Responsio. Est stabile vitæ institutum, ab Ecclesia approbatum, & tendens ad perfectionem christianam per tria vota paupertatis, castitatis & obedientiæ.

Ad ejus essentiam tria requiruntur.

1. Tria illa vota, quæ substantialia vocantur, eaque perpetua de se & ex parte voventis. Nam Religio est stabilis quædam forma vitæ perducens ad perfectionem charitatis per primaria Christi consilia, quibus removen-
tur præcipua impedimenta, & homo se suæque omnia consecrat Deo in perpetuum holocaustum. Non necesse est tamen, ut sint solemnia: nam qui in Societate Jesu vota simplicia emittunt, sunt verè Religiosi, ut definiit Gregor. XIII. Bulla *Ascendente Domino*; quia per vota simplicia potest fieri traditio irrevocabilis ex parte voventis in perpetuum Dei obsequium; quæ sufficit ut quis constituatur in statu religioso. Nam ad statum propriè dictum non requiritur immutabilis omni modo, sed satis est quòd religiosus se ipsum votorum vinculis liberare nequeat, ut patet in servo, qui rectè dicitur esse in statu servitutis, quamvis possit à Domino manumitti. Hinc vota Religionis alia sunt simplicia, quæ fiunt sine solemnitate; alia solemnia, quæ fiunt cum certa solemnitate ab Ecclesia instituta. Quæ solemnitas juxta multos in eo consistit, ut vota

emittantur sub certa regula à Sede Apostolica approbata, juxta ritum substantialem in eadem regula præscriptum, cum traditione & acceptatione ex utraque parte perpetuis, & via ordinaria indissolubilibus. 2. Approbatio Ecclesiæ: quia ordo religiosus est status supernaturalis distinctus à communi statu christianorum, & sacra quædam communitas, in qua debet esse spiritualis jurisdictio in utroque foro. Hæc reservata est Papæ in Concil. Lateran. & Lugdun. 3. Traditio facta superiori ut ministro Dei illam acceptantis, qua vovens se totum Deo in religione dedicat, & religioni propter Deum tradit irrevocabiliter ex parte sua.

Quæst. II. *Quenam requiruntur ad valorem professionis Religiosæ?*

Resp. Sequentia. 1. Certa ætas, quæ ex Concil. Trident. sess. 25. c. 15. est annus 16. completus. 2. Ut non fiat nisi post annum integrum & continuum probationis, ibid. Dico, *continuum*, ita ut si novitius, vel die uno religionem deseruit, reversus debeat rursus integrum annum probationis conficere, ut validè profiteatur. Imò duarum horarum interruptione reddi novitiatum nullum resolvit S. Congregatio, teste Fagnano, ad cap. *Ad nostram*, de regular. Nam ex canonistis dum in aliquo decreto requiritur aliquod tempus, illud debet esse continuum. 3. Ut non fiat cum vinculo matrimonii consummati; aut sine consensu conjugis, ex cap. 3. & cap. 12. *de conversat. conjug.* 4. Ut profitens nullum habeat impedimentum in illo ordine essenziale, quia per illud redditur

inhabilis ad professionem hujus religionis, nec ejus traditio verè acceptatur. 5. Emissio trium votorum substantialium spontanea, non fraude nec metu injusto extorta, quæ sui ipsius traditionem complectitur. 6. Acceptatio traditionis facta nomine Dei & religionis ab habente potestatem illum incorporandi tali Religioni, cap. 13. *de regular.* Nam professio fit ad modum contractus onerosi utrimque obligatorii, quo professus fidem suam adstringit Deo, traditque se religioni propter Deum, & religio ipsa obligatur, ad eum tanquam membrum suum tractandum, alendum, curandum, gubernandum, retinendum secundum religionis institutum. Ergo requiritur ut juxta cujusque religionis decretum, habeat potestatem & voluntatem admittendi nomine religionis, & obligandi Religionem.

Eadem requiruntur, ut vota simplicia Societatis nostræ sint valida. Nam per illa quis verus Religiosus efficitur, & non soli Deo, sed etiam Societati obligandi tradens se illi; & Societas quoque obligatur ad ipsum alendum, gubernandum, imò & retinendum, nisi justa causa illius dimittendi subsit, ut constat ex suis constitut. & Bullis SS. Pontificum.

Observa 1. Professio fieri potest vel expresse, vel tacite. Expresse fit, cum quis utitur formula promissionis, quæ voluntatem se Deo & religioni obstringendi ac tradendi explicet. Tacite fit tripliciter. 1. Cum quis exacto probationis tempore desert per triiduum habitum professorum, ubi is aliquo signo distinctus est, cap. 3. *de*

regul. in 6. 2. Si talis habitu suscepto faciat aliquod opus professis proprium, ut si in capitulo suffragium dederit, cap. 4. *de reg.* 3. Si ex ea Religione, ubi novitii & professi eundem habitum habent, deferas habitum per totum annum sequentem tempus novitiatum, eo expleto censeris professus, cap. 1. *de regul. in 6.* & *Clement. 2. de regul.* Debent autem hæc fieri animo profitendi, & consentiente illo cujus est admittere ad Religionem.

2. Ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 19. qui emisit professionem nullam propter vim ac metum, vel defectum ætatis, aut quid simile, potest reclamare intra quinquennium à die professionis, causas nullitatis deducendo coram superiore & ordinario, retento semper habitu. Sed post quinquennium non debet audiri.

3. Ut professio, quæ nulla fuit ab initio, valida fiat, necesse est ut ipse sciens esse nullam, postea ratam habeat, vel certè apud se ita statuat: Volo illam esse validam, etiamsi fortè ob aliquam causam ab initio valida non fuisset. Non enim satis est eam ratificare, ex eo quòd putetur ab initio fuisse valida: quia hæc ratificatio ex errore proficiscitur, unde non est voluntaria cum incogniti nulla sit voluntas; & ignorans nullitatem votorum non censetur contraxisse novam obligationem diversam à priore.

4. Ex communi sententia, cætera vota simplicia extinguuntur per professionem, saltem si profitens velit commutare, cap. 4. *de voto*, quia talis commutatio est evidenter in melius: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. quæst.

88. art. 12. ad 1.) *Omnia alia vota sunt quorundam particularium operum; sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Sed controvertitur an ad hanc commutationem requiratur, ut profitens illam intendat, necne. Quare Suarez consulit, ut profitens admoneatur de huiusmodi commutatione facienda.*

5. Professus obligatur ad tendendum ad perfectionem, nam ex vi suæ professionis tenetur velle statum suum servare, & secundum illum vivere. Ille qui statum Religionis assumit non tenetur habere perfectam charitatem, sed tenetur ad hoc tendere & operam dare, ut habeat charitatem perfectam, ait S. Thomas, 2. 2. quæst. 186. art. 2. & est communis sententia. Religiosus enim status est essentialiter status perfectionis acquirendæ; & quisque tenetur omnia statui suo essentialia velle servare, & secundum illum vivere.

Quæst. III. *An Papa potest dispensare in votis solemnibus ex gravi causa?*

Resp. Affirm. Ita communis sententia. Quia 1. Solemnitas votorum est ex solo jure ecclesiastico, ut constat ex cap. unico de voto in 6. & ex constitut. Gregor. XIII. *Ascendente Domino*. Ergo potest eadem autoritate tolli. Ergo Papa potest in votis solemnibus dispensare, perinde ac in simplicibus. 2. SS. Pontifices sæpe in his votis dispensarunt, ut cum Ramiro Rege Arragoniæ, Casimiro I. Rege Poloniæ Religiosis professis, & aliis apud Cajet. Azor. & alios. Nec obstat cap. 6. de statu Monach. ubi Innocentius III. dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regula monachali, ut*

contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere. Quia solum vult sine abdicatione & castitate statum religiosum non posse consistere, etiam cum licentia Papæ; ac proinde Papam non posse dispensare cum monacho manente in statu religiosi professi. At de plenitudine potestatis potest aliquem extrahere ex illo statu, ad contrahendum matrimonium ob gravem causam, v. gr. ut Religio & pax in regno firmentur.

Quæst. IV. *An Religiosi sunt capaces domini rerum temporalium?*

Resp. 1. Religiosi non solemniter professi possunt in particulari habere dominium bonorum temporalium, licet non possint de illis pro libito dispo- nere, nec iis uti sine licentia superioris. Constat ex constitut. Gregor. XIII. *Ascendente Domino*, sic statuyente de iis, qui post probationis biennium vota simplicia emisissent in Societate Jesu. Quare non est de essentia paupertatis religiosæ, ut privet domino, sed solum ut privet potestate utendi & disponendi, pro libito & sine licentia superioris, & ut illo volente obliget ad abdicandum suarum rerum dominium. Enim verò dominium, cujus usus ita impeditus est ac dependens, & alienatio sic obstricta & debita parvi momenti est; tuncque non plus habes in temporalibus rebus potestatis, quæ exerceri possit ad libitum, quam is qui caret dominio.

Resp. 2. Religiosi solemniter professi possunt habere in communi dominium bonorum temporalium, ita ut illud si penes communitatem, ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 3. quia neque

ex ordinatione Ecclesiæ, neque ex intentione voventium communitas religiosa fit incapax dominii; & aliunde intentio fidelium bona religiosis donantium est transferre illorum dominium in communitatem religiosam. Hæc tamen non habet dominium illorum absolutum ac liberum, sed ligatum ac restrictum ad congruam sustentationem religiosorum & pios usus, ita ut non possint in usus profanos impendi sine injustitia. Nam hæc bona sunt Deo dicata, & donata solum ad pios usus; eademque est ratio illorum ac aliorum bonorum ecclesiasticorum. Porro bona religiosorum immobilia, & mobilia pretiosa, quæ servari possunt, alienari nequeunt, nisi in commodum religionis; nam sic à jure statutum est; hæcque est intentio donantium, ut religio perseverare possit.

Resp. 3. Religiosi solemniter professi sunt in particulari incapaces omnis dominii, proprietatis, & similis juris bonorum temporalium, sive mobilium sive immobilium. *Est communis sententia, & certa*, inquit Lessius. Nam Ecclesia hanc incapacitatem annexuit solemnii voto paupertatis, sicut & incapacitatem matrimonii solemnii voto castitatis. Item in nostra Societate Coadjutores firmati sunt incapaces omnis dominii, nisi à Societate legitime dimittantur. Quia Ecclesia hanc incapacitatem annexuit illorum votis, licet tantum publicis, non solemnibus. At Religiosi professi retinent dominium famæ, & jura merè spiritualia: nam his non renuntiant, & Ecclesia eorum voto annexuit incapacitatem

dominii rerum duntaxat temporalium.

Resp. 4. Religiosi professi beneficiarii, ut Abbates, Priores, & similes habentes beneficia regularia vel secularia, habent jus administrandi, dispensandi fructus sui beneficii tum ad congruam sustentationem, tum ad causas pias; quia id eis à jure & consuetudine concessum est. At nihil possunt impendere in usus profanos, vel consanguineis non indigentibus donare: alioqui peccant contra justitiam, & accipientes tenentur ad restitutionem. Quia istorum bonorum non sunt domini, sed solum administratores & dispensatores, habentes tantum jus & facultatem impendendi illa bona secundum præscriptum canonum ac religionis, & intentionem eorum, qui ea religioni vel Ecclesiæ donarunt. Imò etiam peccant contra votum paupertatis, disponendo de re temporali sine licentia legitima.

Quæst. V. Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti paupertatis?

Resp. Ex communi sententia tenetur. 1. Nullam rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia superioris accipere, retinere, absumere, destruere, permutare, commodare, alienare, donare, aut ea uti. Nihil enim pretio æstimabile potest habere & tractare ut proprium, id est, propria voluntate ac autoritate, seu proprio arbitratu ac nomine; & sine dependentia ac licentia superioris. Nam per votum paupertatis, etiam simplex, quod fit in Societate Jesu post biennium probationis, homo privatur potestate utendi & disponendi sine licentia
sup-

superioris de quavis re temporali, & usu ullo domini libero ac independente, quamvis retineat dominium, sed restrictum & dependens à superiore, etiam quoad retentionem, & cum obligatione illud relinquendi ad nutum superioris. Per solemne verò Religiosus privatur insuper omni dominio etiam radicali, proprietate, & simili jure rerum temporalium. Constat ex sensu ac usu Ecclesiæ, & cap. *Non dicatis* 12. quæst. 1. Ex S. August. epist. 109. ubi ait: *Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.... Quod si aliqua (monialis) rem sibi collatam celaverit, furri judicio condemnatur.* Ex cap. 6. de *statu monachor.* ubi Innocentius III. ait: *Prohibemus districte in virtute obedientie, sub obtestatione divini iudicii, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat, &c. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non presumat illud accipere, sed Abbati vel Priori assignetur.... Nec estimet Abbas quoddam super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regula monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Et ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 2. *Nemini Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia quovis modo ab eis acquisita tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere; sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur.* Imò juxta Navarrum, & Suarez, votum illud obligat ad non desiderandum habere aliquid proprium & ut suum, ex cap. *Voventibus* 17. quæst. 1. ibi: *Voventibus virginitatem non solum*

Ant. Th. Moral. P.I.

nubere, sed etiam velle damnabile est.

Hinc ex communi sententia Religiosus sive solemniter professus sive non, peccat si quid seu domi, seu foris sine superioris licentia expressa, vel implicita aut tacita, aut in necessitate prudenter præsumpta accipiat, possideat, retineat, destruat, commodet, commutet, absumat, donet, alienet, aut aliqua re utatur. Nam ista omnia sunt actus proprietarii, cum fiant proprio arbitratu ac autoritate, & sine licentia superioris. Omnis autem actus possessoris proprietarii est religioso illicitus: nam per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aliquid ut proprium & sine dependentia ac licentia. Imò ista non solum sunt sacrilegia contra votum, sed etiam furta contra justitiam, ut notat Suarez: nam cum res sit communitatis, committitur furtum usurpando rem alienam, vel ejus usum, invito domino, seu administratore ac possessore, qui est loco domini, nempe religione, quæ habet dominium, vel saltem administrationem & possessionem bonorum illorum. Idque etiam si res illa religioso ab externis donata sit; quia hoc ipso quod ab illo acceptatur, acquiritur communitati; nam ratione voti & traditionis suæ ac pacti cum religione quidquid acquirit religiosus, acquirit religioni, ut constat ex variis juribus, ex consensu Doctorum, & ex praxi ac sensu Ecclesiæ. *Furtum est privata possessio..... Societatis enim expilatio est rei cujuscunque & undecunque in privatum usum sevocatio;* ait S. Basil. in constitut. mon. cap. 34. Quare

K k k

omnis

omnis alienatio, donatio, &c. sic facta est irrita, & restitutioni obnoxia. Unde nec licet religioso rem acceptam reddere donatori, quia id esset alienare quod acquisitum est religioni. Neque enim bona religionis dicuntur communia in eo sensu, quod religiosus quisque possit pro libitu ea in suum usum accipere, cum e contra sic potius essent cuilibet furanti propria; sed in hoc solo sensu dicuntur & sunt communia, quod sint communis, cujus superior possit ea singulis juxta cujusque necessitatem ad usum concedere.

Nostri verò, qui vota tantum simplicia emisere, peccant mortaliter, si de rebus, quarum habent dominium, disponant vel utantur in quantitate notabili sine licentia superioris. Nam licet possint retinere & acquirere dominium radicale bonorum temporalium, sunt tamen privati jure actuali de illis disponendi suo arbitrato & sine licentia superioris. Sed controversitur, an dispositio sine licentia superioris facta sit quoque invalida.

Porrò ii non habent dominium, nisi bonorum quæ in sæculo possidebant, vel quæ postea ex successione necessaria & ab intestato, vel forte etiam ex libera parentum dispositione obveniunt, quæque ad eorum patrimonium pertinere videntur. Unde aliarum res, quas aliunde, ut ab amicis, vel industria acquirunt, hoc ipso fiunt Societatis, ideòque harum dispositio sine licentia facta est certò invalida. Quia intentio Societatis aut superiorum licentiam acceptandi concedentium

non est, ut hujusmodi rerum dominium acquirant.

Item Religiosus sapius quid leve sine licentia recipiens, absumens, vel impendens, vel destruens ex bonis communis, vel aliunde datis, etsi sine animo iterandi & attingendi quantitatem notabilem, peccat tamen mortaliter, quando scienter pervenit ad quantitatem sufficientem ad mortale furtum sic factum. Nam est eadem ratio & de furtis minutis, ut docet Sanchez; & ultima acceptione complet quantitatem notabilem furti & proprietatis. Quod verum est, licet ista sint esculenta, vel poculenta domus, nam hæc sunt pretio æstimabilia, & superior debet esse circa illas acceptiones graviter invitatus: tum quoad modum, cum repugnent disciplinæ religiosæ & subordinationi debitæ; tum etiam quoad substantiam, cum repugnent mortificationi, & foveant sensualitatem, quæ est magnum impedimentum perfectionis. In his tamen ad mortale requiritur eadem quantitas, quæ in esculentis & poculentis respectu famulorum ad furtum mortale. Idque certum omninò censendum est, saltem si ista sine rationabili necessitate sumantur.

Hinc etiam peccat contra votum paupertatis Religiosus, qui à sæculari invitatus, manducat aut bibit sine licentia superioris. Nam comestio & potatio, ex communi hominum sensu est usus activus facti rei temporalis in proprium commodum, & pretio æstimabilis, qui proinde per votum paupertatis illicitus est sine consensu superioris, sicut comestio & pota-

potatio rei sine consensu domini est injusta: & religioso non licet uti ulla re temporali pretio æstimabili sine licentia superioris. Nam qui usum rei pretio æstimabilem accipit suo arbitratu & sine licentia, jam aliquid pretio æstimabile accipit propria voluntate ac autoritate, & sine licentia superioris, ac proinde quoad aliquid pretio æstimabile se gerit ut dominus. Ita Suarez, Sanchez, & alii. Nec obstat, inquit la Croix, quod religiosus non peccet admittendo suffitum pretiosum sibi factum ab externo, nam in hoc habet se merè passivè, & externus ipse hunc suffitum verè consumit in gratiam religiosi: at religiosus comedendo aut bibendo ipsèmet consumit, & activè se habet; nam cibum vel potum illum accipit in suum usum, sibi applicat, & sumit in alimentum. Ilung addit contrariam opinionem fuisse à R. P. Vitellescho Præposito Generali Societatis prohibitam tantquam non consentaneam paupertati, quam Societas profitetur, neque à Professoribus nostris docendam, neque ulli reipsa exercendam. Porro usus rei, quæ uno usu consumitur, ut alimentum tanti æstimatur quanti res ipsa, quia tunc tota res accipitur, ut notat Suarez.

2. Tenetur esse animo paratus exui rerum sibi permissarum possessione & usu, omni momento, quo superior voluerit. Nihil enim potest retinere, nisi cum dependentia continua à voluntate superioris: nam quod auferri non potest, habetur ut proprium.

Hinc peccat contra votum, qui rem cum licentia acceptam abscondit, ne superior eam auferat, repetat, vel licentiam datam revocet. Item qui murmure, querelis superiorem impedit ne rem concessam repetat, vel dum superior aliqua ei auferat, conqueritur tanquam de injuria. Nam ista omnia sunt actus sibi usurpantis usum independentem ac irrevocabilem, cujus est incapax per votum paupertatis. Quippe non potest acquirere sibi jus ad res temporales; quod non subordinetur superiori, eique acquiratur, alioqui jam haberet aliquid proprium pretio æstimabile, nempe jus ad talem usum irrevocabile. Item talis jam rem possidet animo ac modo proprietatio; & vult habere, & quantum in ipso est, facit licentiam irrevocabilem. Licentia autem irrevocabilis in hac materia est iniqua & nulla, utpote repugnans paupertati; cum per illam res jam possideatur ut propria, quippe quæ jam repeti nequeat. Ita ex communi Suarez.

3. Tenetur rem sibi concessam dimittere statim atque superior revocat licentiam datam; alioqui jam eam haberet sine licentia.

4. Rem quamlibet determinatè concessam ad unum usum, non potest adhibere ad alium usum etiam honestum. Nam hic usus esset sine licentia: ideoque esset actus proprietarius, qui per votum paupertatis prohibetur: nam votum tollit facultatem habendi proprium, & proinde etiam actum talis facultatis: quod enim tollit facultatem, à fortiori tollit actum. Unde peccat mortaliter, si

pecuniam notabilem ad unum usum concessam impendat in alium sine licentia. Item non potest id, quod ad usum sibi conceditur, alteri commodare sine facultate, quia Religiosus habet tantum jus utendi ad suam utilitatem rebus sibi concessis continuo dependens. Usuarius autem non potest usum rei sibi concessum concedere alteri, hoc enim est usufructuarii, *Institut. de usu & habitu*. A fortiori, ut notat Layman, non licet Religioso secum auferre vel alteri dare esculenta aut poculenta, quæ in mensa singulis apponuntur, nisi adsit licentia generalis usu ipso expressa, vel inducta in rebus huiusmodi: sicut cum quis aliquos convivio excipit, non facit eos dominos rerum appositarum, neque copiam facit, ut eas ad alios transmittant, aut in proprias domos asportent. Nec refert quod sua parsimonia aliquid sibi reservavit; nam ista ei solum conceduntur, ut ipse absumat ad suam sustentationem; & quidquid residuum est, manet in bonis Monasterii. Estque communis & vera sententia, inquit Suarez, non licere religioso sine ulla licentia superioris donare intra vel extra religionem aliquid ex rebus sibi concessis ad usum suum, licet possit ipse illud consumere, ut si de quantitate cibi aliquid sibi subtrahat, vel ex quantitate pecuniæ quam iter agendo posset expendere. Quia ei conceditur tantum talis usus facti pro se; & ideo præter illum non potest ullum alium sua auctoritate usurpare: si ergo illum usurpat, in eo se gerit, ut dominus. Præterea quidquid sua parsimonia conser-

vat, hoc ipso, illud conservatur religioni; nam quidquid religiosus acquirit, non sibi, sed religioni acquirit. Ergo à fortiori conservat, &c.

5. Tenetur adhibere eam saltem diligentiam in conservandis rebus sibi ad usum concessis, quam adhibere solent viri prudentes & diligentes in rebus suis. Nam habet obligationes usufructuarii, cui precario conceditur usus salva rei substantia; estque actus domini independentis rem negligere, vel pro libito deteriore facere, aut destruere. Quod si res etiam ad consumptionem tribuatur, ut vestis, oleum, & tribuitur ei tantum ad consumptionem necessariam vel utilem, non autem ad destructionem Monasterio damnosam, & ex negligentia acceleratam. Quare si res sua negligentia pereat, aut deterior fiat, vel si quid plus æquo consumat, peccat contra votum & iustitiam.

6. Non potest habere superflua, pretiosa & statui paupertatis non convenientia, nec quidquam etiam valide impendere in usus turpes, vel vanos, vel dedecentes statum religiosi: ita ut magis videantur convenire sæculari diviti, quam religioso pauperi. Nam, ut ait Delugo, votum paupertatis non solum obligat ad non utendum sine licentia Prælati, sed etiam ad conservandum statum pauperis, & vitandos sumptus qui pauperes non decent secundum religionis institutum. Et omnis superfluitas, utpote solorum sæculi divitum propria, repugnat per se statui religioso & voto paupertatis. Idque etiam si superior consentiat: nam

nam superior tales usus nec licite, nec valide concedere potest. Ita Navarrus, Sanchez, Delugo, Layman, & alii, tum quia repugnant statui pauperis, & à canonibus prohibentur: tum quia superior non est dominus bonorum communitatis, nec eorum quæ dantur religioso, sed solum administrator secundum canones & regulam Ordinis. Jura autem & decreta à summis Pontificibus, qui sunt supremi omnium Religionum Prælati, condita vel confirmata, ei solum concedunt administrationem ad usus necessarios, & pios, ac statum religiosum decentes, vetantque quidquam ad profanos & vanos usus impendi. Et Concil. Trident. sess. 25. cap. 2. ait: *Mobilium usum ita superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit.* Ergo superior non habet potestatem concedendi hanc licentiam, quæ proinde nulla est. Unde Sacra Congregatio Cardinalium, teste Fagnano, in cap. *Monachi*, declaravit, *Regulares præter suppellectilem, quæ statui paupertatis regularis convenit, non posse de licentia suorum superiorum regularium alia bona mobilia superflua, & dependenter à voluntate eorundem superiorum, & ad solum usum proprium possidere seu retinere, & possidentes vel tenentes mobilia superflua non excusari propter licentiam superiorum à culpa & pena.* Quare nec Prælatus cum ipso conventu potest hanc licentiam concedere: nam licet conventus sit dominus eorum bonorum, hoc tamen dominium est restrictum per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & intentionem donatorum ad usus

necessarios, utiles, & pios. Ita Delugo, Lessius, Navarrus, Sanchez, & alii.

Hinc religiosus impendens aliquid notabile, etiam cum licentia superioris, in usus vanos, superfluos & profanos, ut in ludos, convivia, vanas picturas, res sumptuosas, vestes fericas, &c. vel pretiosa aut superflua, aut statui suo indebita retinens; vel de bonis in suum usum concessis, aut de bonis monasterii lautè vivens, & opiparè epulans; peccat contra votum paupertatis: cum hæc licentia nulla sit. Qui verò in ludo aliquid lucratus est ex bonis religiosi, vel accepit usus vanos & dedecentes ejus statum, tenetur illud restituere religioni, perinde ac si accepisset à furè. Igitur cum pecunia vel res generaliter conceditur à superiori, intelligi debet concedi solum in usus honestos, necessarios vel utiles, & statui religioso decentes, cum aliter nec licite, nec valide concedi queat.

7. Procurator, Oeconomus, & similes non possunt quidquam dare, impendere, alienare, pro libitu, sed solum secundum ordinis regulam, & superioris voluntatem, & quatenus ratione muneris eis commissum est. Unde Sanchez cum multis infert procuratorem peccare mortaliter contra votum, si quid notabile in alios usus præter assignatos à superiore, quantumvis ii ex se liciti sint & communitati deserviant, expendat sine expressa vel prudenter præsumpta superioris voluntate, quia agit ut dominus. Item dispensator aliquarum rerum tenetur eas distribuere secundum regulam

gulam & voluntatem superioris, ita ut non det alia nec plura, vel pauciora, nec meliora, vel deteriora quam scit superiorem velle: qua parte enim discedit à voluntate superioris, incurrit vitium proprietatis, cum expendat vel distribuatur perinde ac si esset dominus, & ab alterius arbitrio non penderet. Præterea quidquid fit ultra facultatem sibi concessam, fit sine licentia, sed proprio arbitratu ac autoritate; ideoque est actus propriarius: actus enim propriarius est is omnis, qui proprio arbitratu, & autoritate fit; talis autem est is omnis, qui fit sine licentia superioris. Ita Suarez, & alii. *Oportet quod ea, in quibus inferior superiori subicitur, dispenset non aliter quam ei fit à superiore commissum*, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 8. Porro in nostra Societate officiales pendent in omnibus à voluntate immediati superioris localis.

Ipsi verò Religionum Prælati peccant contra paupertatis votum, & iustitiam, si bona conventus aliter impendant vel donent, quam ordinis sui regula, vel approbata consuetudo, aut superiorum Prælatorum voluntas eis permittit. Et si quid notabile donent vel impendant in usus vanos, aut superfluos, peccant mortaliter, & alienatio irrita est, & restitutioni obnoxia. Quia Prælati non sunt bonorum communium domini, sed solum administratores in utilitatem religionis & pios usus, ex cap. 2. *de donat.* & voto ut alii obstringuntur. Nec id possunt etiam cum consensu conventus: nam etsi conventus habeat dominium

istorum bonorum; tamen hoc dominium per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & per intentionem donatorum est restrictum ac limitatum ad pios & necessarios usus, ut dictum est.

Sed notanda sunt sequentia.

1. Licentia superioris requisita debet esse vel expressa, vel implicita, quæ scilicet contineatur virtualiter & implicitè in alia expressa; vel tacita, quæ rei cognitionem in superiore supponit, & quæ ex circumstantiis prudenter adesse iudicetur, ut cum prælatus sciens subditos aliquid accipere, retinere, donare, non prohibet cum facile possit; nam tunc tacitè consentire censetur: secus si difficile impedire posset, eo quod, verbi gratia, timeret ne domus turbaretur tuis querelis, tunc enim merè tolerat, non concedit, unde non excusaris. Licentia tamen tacita, vel generalis in Religionibus bene ordinatis non conceditur, nisi in rebus levis momenti & crebrò occurrentibus.

2. Licentia præsumpta seu interpretativa non sufficit, nisi cum res & causa urget, & superior non potest tunc adiri; ita ut censeatur non velle, ut ejus licentia expressa tunc requiratur, vel concedere licentiam quamvis non petatur. Ita Lessius, & alii. Nam non sufficit quod licentia daretur si peteretur: cum enim conditio illa non ponatur in re, non ponitur id quod ex ea sequeretur. Sic non cessat obligatio legis, quia Superior in ea dispensaret, si rogaretur. Præterea alioqui inferiores semper aut

aut ferè semper pro libitu sine actuali dependentia de rebus disponent.

Hinc ad mortale vitandum non sufficit, quòd superior licentiam concederet, si peteretur, sed facultas expressa requiritur, si res differri, aut superior adiri possit. Quia aliàs superior esset rationabiliter invitatus, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam: nam superior ex officio tenetur sub mortali non consentire, ut inferior de rebus disponat non petita licentia, cum peti potest: nam alioqui dissolveretur & everteretur religiosa disciplina cum gravi damno spirituali religionis, quod ex officio tenetur impedire superior. Quare superioris displicentia quoad talem modum parit displicentiam quoad substantiam. Secus de patrefamilias, qui spectat tantum utilitatem temporalem.

Porro qui rem ex præsumpto consensu accepit, tenetur postea ubi primum potest, petere licentiam ut retinere possit. Quia licentia requiritur non solum ad accipiendum, sed etiam ad retinendum: ergo hæc ad retentionem peti debet, cum potest. *Delugo, &c.*

3. Requiritur licentia omnino voluntaria quæ non sit per vim, metum, fraudem obtenta, nec procedat ex errore. *Ita Suarez, Sanchez, Delugo, & alii.* Hinc si religiosus importuna sollicitatione vel querelis aliquid impetret à superiore, ideò solum permittente, ut hominis molesta importunitate se liberet; vel quia timet majus malum, aut ne subditus querelas &

murmurationes effundat, ut ait *Delugo*, est paupertatis violator. Quia hæc non est licentia voluntaria, sed mera tolerantia extorta; & usus rei sic concessus est injustus, perinde ac usus equi à domino vi vel metu injusto extortus. Idem dic si fingat causam, ob quam ei concedatur licentia, vel taceat id, quo cognito non solet dari. *Ita Suarez, Sanchez, & alii.* Nam tunc error, vel ignorantia facit, ut licentia non sit voluntaria, ideòque ut sit nulla.

4. Non sufficit licentia tantum debita, sed quæ probabiliter præsumatur deneganda, vel quæ irrationabiliter denegetur. *Ita Suarez, & alii.* Quia tunc acceptio usus, & dispositio esset verè & de facto sine licentia superioris, & independens, & fieret nomine proprio: nam voluntas debita, nulla voluntas est, quandiu contraria de facto ineft. Et sicut quamvis dives teneatur pauperi dare eleemosynam in gravi necessitate, si tamen deneget, non licet accipere: ita hic. Præterea rectus ordo id postulat: nam quisque sibi facile persuaderet licentiam sibi irrationabiliter negari, cum magno detrimento spirituali.

5. Ex communi sententia, quantitas sufficiens ad furtum mortale, sufficit etiam ad peccatum mortale contra hoc votum. Nam hoc peccatum proprietatis se habet instar furti, cum sit usurpatio rei, vel usus, aut alienatio aut consumptio rei sine consensu superioris, sine quo est injusta & sacrilega. Hæc autem quantitas sufficiens est saltem ea, quæ absolute & in se

se spectata censetur notabilis sine respectu ad personas.

Dico, *saltem*, nam sunt qui putant minorem quantitatem sufficere. Hinc (ut notant Sanchez, Delugo, & Ilfing) falsum est religiosum in hoc habendum esse ut filium familias, si (ut docent multi) respectu illius major quantitas ad furtum mortale bonorum paternorum requiritur, quàm respectu extranei, eo quòd putent plus requiri ut pater sit rationabiliter graviter invitatus. Nam peccatum contra paupertatem non mensuratur præcisè ex damno temporali, sicut furtum filii; sed multò magis ex damno spirituali religiosæ disciplinæ, circa unum ex fundamentis præcipuis vitæ religiosæ. Gravitas autem culpæ qua sine licentia usurpatur usus rei, quæ hoc usu non consumitur, mensurari debet ex æstimabilitate talis usus, & temporis diuturnitate.

6. Si Religiosus inconsulto superiore recuset acceptare rem sibi ex liberalitate oblatam, Sanchez docet eum non peccare contra hoc votum. Quia vi illius non obligatur ad acquirendum religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendum sine licentia. Potest tamen peccare contra charitatem, impediendo sine justa causa bonum religionis, cui illa res ipso acceptante acquirenda erat. At non peccabit, si donum non necessarium religioni recuset ex justa causa, v. gr. ut liberior sit ad sua ministeria obeunda, vel ad maiorem ædificationem.

7. Quoties religiosus damnum injustè intulit sive extraneis, sive religio-

ni, ejus bona usurpando vel destruendo, vel aliter nocendo, tenetur restituere, quantum potest, ex iis bonis de quibus licetè posset disponere in alios usus, vel imminuendo expensas quas licetè posset ex conventus bonis facere, nisi condonet prælatus, vel dominus. *Ita Delugo, & alii.* Nam injuria omnis jure naturali resciri debet, quantum fieri potest, nisi condonetur.

8. Spectandæ sunt leges ac regulæ cujusque instituti, ut monet Delugo. Quia fieri potest, ut quod fortè non repugnat paupertati religiosæ spectatæ in genere, repugnet paupertati ut est propria talis vel talis religionis. Sic in quibusdam religionibus quædam permittuntur, quæ non permittuntur in nostra Societate, repugnante ejus instituto quoad hoc strictissimo.

9. Si Religiosus aliquid sine licentia valida Superioris donet vel alienet, accipiens tenetur illud restituere Religioni. *Ita omnes.* Quia Religiosus caret potestate alienandi, & sic transferendi ejus dominium.

Quæst. VI. *Ad quid obligatur Religiosus ex voto Castitatis?*

Resp. Secundum omnes tenetur sub mortali non solum abstinere à conjugio, sed etiam ab omni voluntario actu luxuriæ, tum interno tum externo, ut à turpi cogitatione, delectatione morosa, ab impudico sermone, desiderio, aspectu, tactu, ab omni actu venereo, ab omni probabili periculo horum, & ab omnibus iis quæ aliquo modo sunt contra castitatem. Nam votum castitatis etiam simplex, secundum significationem receptam in Ecclesia, & consensum

Docto-

Doctorem, & praxim fidelium hæc omnia complectitur; & vovetur castitas tum corporis, tum mentis. Unde quidquid in sæculari soluto est peccatum contra castitatem, est insuper in religioso sacrilegium contra votum; & duplicem habet malitiam in confessione exprimendam, unam luxuriæ contra virtutem castitatis, & alteram sacrilegii contra votum & religionem.

Porro gravius sacrilegium est luxuriari religiosi sacro ordine insigniti, quam sæcularis eodem ordine initiati: nam per prius flagitium violatur duplex votum solemne, duplexque consecratio.

Quæst. VII. *Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti obedientiæ?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur. 1. Ad servandam regulam secundum vim obligationis ejus in unaquaque religione receptam. Nam per votum obedientiæ subjecit se regulæ & potestati superiorum: hocque votum emisit secundum regulam: ideoque se obligavit generatim ad vivendum secundum regulam eo modo, quo ipsa intendit, & ad obediendum superiori præcipienti consentaneè regulæ. Ita Lessius. Quare si regula ordinis sub culpa absolutè obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Si verò regula ex voluntate institutoris non obliget sub culpa absolutè, ejus transgressio non est contra votum, modò religiosus sit paratus ad pœnam subeundam cum imponetur. Quod addo, quia omnis regula religiosa, sub qua comprehenduntur etiam constitutiones & statuta

Ant. Th. Moral. P.I.

religionis, obligat in conscientia, etiam in nostra Societate, ad pœnam subeundam si imponatur. Nam, ut docet Suárez, regulæ, constitutiones & statuta religiosorum habent rationem legis, nec sunt mera consilia, cum habeant auctoritatem à Papa illa confirmante vel fiant per jurisdictionem ab eo acceptam; ideoque obligant in conscientia, vel ad copulam absolutè, vel saltem ad pœnam. Præterea superior habet jus puniendi actus contra regulas ac statuta; & quidem in Societate nostra expressè hæc potestas pro cujuscumque transgressione datur superiori.

2. Tenetur ad res contentas in regula pertinentes ad vota, & ad ea quæ in sua religione præcepta sunt, & quidem sub mortali, si res illa sit gravis; sub veniali, si levis, quia tenetur servare vota illa secundum regulam, & hæc obligant pro capacitate materiæ.

3. Tenetur ad omnia, quæ superior præcipit consentanea ordinis constitutionibus, regulis, statutis, & instituto, sive ea expressè sive implicite vel virtualiter in instituto ac regulis contineantur, vel ad illa etiam indirectè pertineant; & quidem si præcipiat in virtute obedientiæ; in nomine Christi, vel simili forma, qua indicet se velle obligare graviter, vel quantum potest, tenetur subditus sub mortali obedire in materia gravi. Nam ad hoc se obligavit per votum obedientiæ, ut constat ex sensu & usu in religionibus recepto; & superior habet potestatem præcipiendi & graviter obligandi secundum regulam, secundum quam religio-

ligiosus vovet obedientiam, & cui se subjecit, quamvis ipsa regula per se, & secluso præcepto superioris non obliget absolutè sub culpa. Aliàs votum obedientiæ inane & illusorium esset. *Transgressio horum trium (votorum) obligat ad mortale. Aliorum autem (quæ continentur in regula) transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulae .... vel propter præceptum sive oretenus à pralato, sive in regula expressum: quia hoc esset facere contra obedientiæ votum, ait S. Thom. 2.2. quæst. 186. artic. 9. Hinc, cap. 27. de elect. in 6. dicitur: Religiosi arbitrium, non ex sua (cùm velle & nolle non habeat) sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cuius imperio se subjecit, voluntate dependet. In societatis Jesu constit. part. 9. cap. 3. hæc habentur: Generatim loquendo, in rebus omnibus, quæ ad propositum Societati finem perfectionis & auxilii proximorum ad gloriam Dei faciunt, omnibus præcipere in obedientiæ virtute possit.*

Hinc Superiores præcipere possunt non solum omnia quæ sunt in regula, quamvis hæc per se absolutè non obliget, sed etiam quæ sunt moraliter necessaria ad præcavenda peccata, ad institutum, regulas, vel vota servanda; & nova statuta ad hunc finem condere. Nam hæc virtualiter & implicitè pertinent ad institutum ac vota, & sub illis continentur. Sic claustra arctissima jure præcipitur monialibus, quæ illam non voverunt; quia experientia docuit hanc esse moraliter necessariam ad custodiam castitatis, quam voverunt.

Item ad vitæ religiosæ reformatio-

nem & observationem strictiorem, sine qua disciplina religiosa & institutum ordinis in suo vigore conservari moraliter nequit, possunt à superioribus obligari professi. Nam hoc implicitè ac virtualiter voverunt; & subiciens se alicui ad finem, se ei quoque subicit in iis quæ necessaria sunt ad illum finem. *Ita Sanchez, Lessius, Layman, & alii.* Nec consuetudo habet tantam vim, ut religioni vel Papæ adimat potestatem reformandi & tollendi talem consuetudinem. *Ita Suarez.*

Quòd si superior forma præcipienti non utatur, non videtur obligare sub mortali, nisi aliunde constet. Videtur tamen obligare sub veniali, si aliquo modo mandet, inquit Lessius, quia non intendit consulere & suadere dumtaxat, sed aliquo modo præcipere & obligare, quantumvis non tantum quantum posset. Et ipsa ratio disciplinæ religiosæ postulat, ut inferior obtemperet, etiamsi ei extremum præceptum non imponatur. Ita ille, addens superiorem non posse ratione hujus voti obligare subditum ad ea, quæ sunt vel contra regulam, vel supra regulam, vel infra regulam, scilicet inutilia, nisi præcipiat ex causa quæ sit juxta regulam. Quia subditus ex vi voti hujus non intendit promittere, nisi vivendi normam & obedientiam secundum proprium institutum & regulam. Potest tamen superior majorem austeritatem præcipere in poenam commissi delicti; quia potest injungere poenam dignam & consentaneam delicto, nam hoc exigit officium ac munus superioris; & ideo

non

non est hoc supra regulam, quia ex vi illius subicitur religiosus condignæ pœnæ: ergo obedientia secundum regulam includit obligationem parendi in hac pœna. Ita Suarez ex communi Doctorum sententia.

4. Potest obligari à superiore cum periculo vitæ, quando aliqua actio periculosa necessaria est ad bonum commune religionis. Ita Suarez, & alii. Hinc potest obligari ad opitulandum fratribus ejusdem religionis peste infectis; quia ad conservationem & bonum regimen religionis pertinet quod religiosi mutua sibi obsequia præstent, & in necessitate sibi subveniant: ideoque hoc saltem implicite ad regulam pertinet. Ita Casetanus, Castropal. Sanchez, &c. Item tempore pestis religiosi, quorum institutum est spirituali proximorum saluti incumbere, tenentur jussu superioris sæcularibus peste infectis sacramenta ministrare, si parochi ei muneri obeundo non sufficiant, & superior tenetur id præcipere. Quia hoc est secundum eorum regulam, cum eorum munus sit esse episcoporum & parochorum coadjutores in salute spirituali proximi adjuvanda. Ita Sanchez, & alii.

Præterea notanda sunt sequentia.

1. Peccatum contra votum obedientiæ habet duplicem malitiam, unam sacrilegii ratione fracti voti, & alteram injustitiæ contra hominem, ratione traditionis & promissionis factæ religioni & ejus prælatis. Ita Suarez.

2. In dubio de potestate superio-

ris, vel an res præcepta sit licita, tenetur subditus parere, ex cap. *Quid culpat* 23. quæst. 1. quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione autoritatis & potestatis præcipiendi, & in quem inferior suam libertatem abdicavit. Idque rectus ordo & subordinatio debita postulat. Præterea superior habet jus præcipiendi id omne, quod non est certum excedere ejus potestatem.

3. Superior regularium habet etiam potestatem patrisfamilias in ordine ad politicam domus gubernationem, etiam erga novitios. Unde ex quarto præcepto Decalogi potest suos obligare in hac materia, licet in regula non contineatur. Habet quoque à Papa jurisdictionem ecclesiasticam quasi episcopalem in suos subditos & novitios, vi cujus potest illos obligare independentem à voto, sicut Episcopus suos subditos.

4. Superiori aliquid ordinanti, quamvis non sub præcepto, nec in virtute obedientiæ, dicere, *Nolo parere*, vel *Nolo facere*, secundum communem Doctorum sententiam est peccatum mortale; quia hæc verba continent gravem contemptum potestatis legitimæ, & irreverentiam contra superiorem, ut superior & Dei minister est, qui contemptus redundet in Deum ipsum, juxta illud, *qui vos spernit, me spernit*. Idem docet Delugo, si hoc dicatur vicario, vel subpriori, vel ministro: quia est superior quasi vicarius & delegatus prælati principalis; & prælatus seu rector vult ut obediatur vicario suo ministro sicut sibi jubenti sub præcepto obedientiæ:

tiæ: quare tunc verè contemnitur autoritas superioris, quod semper est mortale.

5. Superiores regularium possunt præceptis, statutis ac sententiis subditos suos ubicumque terrarum existentes obligare, excommunicare, fugitivos propria autoritate capere. Quia potestas in suis iis competit non ratione territorii, sed ratione personalis obligationis; ex voto obedientiæ.

6. Papa est primus ac supremus omnium religionum Præpositus generalis; unde religiosi tenentur vi voti obedientiæ ei primariò obedire in omnibus, in quibus tenentur suis prælatis regularibus. Nam hoc votum per se primò ac principaliter fit summo Pontifici tamquam supremo omnium religionum Præposito.

7. Ab Innocentio XI. damnata est hæc Michaelis de Molinos propositio: *Præpositis obediendum est in exteriori, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodò exterius pertingit. In interiori verò aliter res se habet, quòd solus Deus & director intrant.*

Quæst. VIII. *An peccat Religiosus violans regulam per se non obligantem sub culpa, nisi ad subeundam penam, cum imponetur, si eam subire paratus est?*

Resp. 1. In praxi rarò ac vix fieri potest, ut non peccet saltem venialiter, ob inordinationem aliquem affectum, ut sensualitatis, curiositatis, vanitatis, &c. vel ob negligentiam, otiositatem, acediam; vel ob defectum finis honesti, vel debitæ circumstantiæ in actu, quo violatur regula; vel ob

aliquam aliam inordinationem. *Ita Suarez, Sanchez, Lessius, & alii commun.* ex S. Thom. 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 1. Nam quævis inordinatio est peccatum, cum adversetur rectæ rationi ac legi divinæ, & vitiet actionem. Sic, v. gr. omissio meditationis, vel examinis, vel studii, ex negligentia seu torpore quodam semper est peccatum accedens. Præterea omnis actus deliberatus, qui non est bonus, hoc ipso malus est, cum nullus sit indifferens in individuo, & lex divina naturalis præcipiat ut homo semper honestè ac decenter naturæ suæ rationali ut rationali vivat, seu agat. Ut autem actus sit honestus, necesse est ut ejus objectum sit bonum, vel saltem indifferens, sed referibile ad bonum finem ad quem conducatur, ut fiat modo debito, cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex fine honesto seu motivo virtutis. Si unum ex his desit, hoc ipso actus non est bonus, sed malus: *Bonum enim ex integra causa, malum ex quolibet defectu.* At rarò ac vix fieri potest, ut actus, quo violatur regula, fiat modo debito, & cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex motivo honesto: cum regulæ & constitutiones religionum ad rectitudinem morum in tali statu debitorum & virtutum actus spectent, sintque medium perfectionis respectu talis hominis, ei declarans voluntatem divinam. Idem dic de omissione vel actione contra voluntatem superioris nolentis per se obligare sub culpa.

Ob eandem rationem vix fieri potest, ut quis sine peccato rejiciat in-

inspirationem divinam circa bonum meri consilii. Qui enim fieri potest ut bonum, ad quod Deus hic & nunc nos impellit, & ei placet à nobis fieri, possit omitti rectè, honestè, & ob bonum finem? Cum autem non detur actus mortalis indifferens in individuo, omnis actus qui fit vel omittitur deliberatè non ex fine honesto, est hoc ipso saltem peccatum veniale. Quare Toletus, lib. 3. cap. 2. inter peccata omissionis recenset, *divinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cum possit quis operari, licet non obligetur ex precepto.* Et meritò viri timorati humiliter se accusant de inspirationum divinarum repulsa. Itaque in his casibus rarò abest peccatum vel acedia, vel sensualitatis, vel vanitatis, vel impatientiæ, &c. nam vel levissima inordinatio sufficit ad veniale.

Resp. 2. Mortaliter peccat Religiosus, qui regulas illas circa exercitia spiritualia, abnegationem sui, actus virtutum, religiosam disciplinam, frequenter & ex consuetudine violat, teneturque graviter hanc consuetudinem vitare & emendare. *Ita Sanchez, Layman, & alii.* Quia 1. Tunc intervenit contemptus saltem interpretativus vitæ regularis ac perfectionis; & se conjicit in periculum violandi vota, ad quorum observationem illæ regulæ sunt media saltem moraliter necessaria, ut experientia constat. 2. Scandalum aliis, & grave damnum spirituale religioni affert, religiosamque disciplinam graviter perturbat. 3. Ex vi votorum, quibus se religioni in perpetuum ex parte sua addixit, tenetur

sub mortali ad perseverandum in religione absque nocumento notabili religionis, & ad ita se gerendum ut sit tolerabilis & expelli non debeat. Qui autem regulas violare solet, intolerabilem se reddit, ut expelli debeat; aut si toleretur, graviter nocet religioni. Adde quod Concil. Tridenti, sess. 25. cap. 1. *Præcipit ut omnes regulares tam viri quam mulieres, ad regulam quam professi sunt præscriptam vitam instituunt & componant, atque imprimis, &c.* Hinc propositum non servandi communiter has regulas est mortale, cum contineat virtualiter & implicitè voluntatem inferendi grave damnum religioni, & scandalum aliis. *Ita multi.*

Resp. 3. Semper peccat mortaliter, qui regulam violat ex contemptu. *Hoc fatentur omnes, inquit Sanchez.* Quia hoc est contra votum professionis, quo Religiosus promisit subjectionem erga regulam: quod est aliquid grave, quod tunc violat; nam *transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ,* ait S. Thom. Præterea hoc continet contemptum autoritatis à Deo acceptæ, unde manat regula. Idem docet S. Bernard. 1. de præcept. & dispens. cap. 14. ubi ait violationem mandati levioris esse grave crimen propter contemptum: *Elatio quippe contemnentis in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis navum satis levem simplicis transgressionis, &c.*

Quæst. IX. Quenam sunt obligationes Superioris Religiosorum?

Resp. Traduntur cap. 6. de statu monach. ubi Innocentius III. ait: *Præ-*

ceteris potens sit in opere & sermone, ut exemplo vite, verboque doctrina fratres & instruere possit in bono, & à malo revocare. Zelum religionis habens secundum conscientiam, ut delinquentes corripiat & castiget, obediens foveat & confortet..... Vigilem curam & diligentem sollicitudinem gerens de omnibus: ut de officio sibi commissio dignam Deo possit reddere rationem. Quod si prevaricator ordinis fuerit, aut contemptor seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solum ab officio depouendum, sed & alio modo secundum regulam castigandum; cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur. Tenetur autem imprimis subditos promovere ad perfectionem propriam sui instituti; quia est finis talis religionis, & ad hoc constitutus est superior. Unde tenetur diligenter curare, ut vota & regulæ omnes, quæ sunt media ad talem perfectionem, accuratè ab omnibus servantur; & impedire, quantum potest, corrigere & punire non solum peccata etiam venialia subditorum, sed etiam violationes regularium, licet per se non obligantium absolutè sub culpa. *Prelatus Regularis* (inquit Delugo, tom. 1. de iustit. disputat. 9. sess. 2.) potest graviter peccare negligendo culpas veniales in subditis, imò & observantiam circa regulas, quæ tamen ex se non obligant subditos ad peccatum etiam veniale. Quia in hac ipsa negligentia prelatus defuit graviter obligationi, qua ex munere suo tenetur consulere potissimum bono & perfectui subditorum, & observantia regulari, quæ per ejusmodi defectus toleratos maxime labefactatur; multo enim magis & gravius obligatur ex munere suo prelatus regularis

ad procuranda bona spiritualia, quam temporalia sui conventus. Quare si ob ejus culpam communitas patitur grave detrimentum in spiritualibus, non poterit ipse à peccato gravi excusari; & poterit contingere quod subditi solum venialiter peccent, & prelatus peccet graviter in iis defectibus permittendis. Debet igitur prelatus vigilare, & adhibere moralem diligentiam in iis damnis præcavendis. Ita ille.

Similiter (inquit la Croix, tom. 2.) Peccat mortaliter superior, si per ejus dissimulationem passim negligatur observantia alicujus regulæ, v. gr. prohibentis ingressum in aliena cubicula, regulæ silentii, &c. licet transgressio talis regulæ ne veniale quidem esset. Ratio est, quia observatio talis regulæ multum confert ad decorem, edificationem & utilitatem talis communitatis, sæpe etiam præcavet gravia mala in subditis. Ergo si superior negligat, infideliter fungitur munere suo, nocetque graviter communitati, ac gravius peccat, quam si in administrandis temporalibus gravem committeret negligentiam. A fortiori peccat mortaliter superior, si per ejus incuriam & dissimulationem subditi somno vel otio vacent, exercitia spiritualia omittant seu negligant, &c. Quare (ut ait S. Antoninus, 2. part. tit. 9. cap. 5.) Prelatus debet esse sollicitus ad inquirenda vitia subditorum, nec sufficit quod corrigat defectus, quos contingit eum scire, sed debet inquirere diligenter vitam subditorum, si fortè etiam occultos defectus potest deprehendere, ut admonendo & præcavendo malis obviet. Estque hæc communis Theologorum sententia. Hinc etiam superiores tenentur avertere & non permittere suis subditis occasiones peccatorum, etiam venialium, &

& amittendi, vel minuendi fervorem spiritus ac studium perfectionis, cum teneantur eorum perfectionem promoveri & avertere ejus impedimenta.

Præterea diligenter perpendant mandatum illud Apost. Rom. 12. *Qui præest, in sollicitudine*, &, Hebr. 13. *Ipsi pervigilant*, hoc est pervigilare ex officio debent, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Et illud, Eccli. 32. *Rectorem te posuerunt? Noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe.* Item illud Concil. Tridentin. sess. 23. cap. 1. *Præcepto divino mandatum est omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere .... ac bonorum omnium operum exemplo pascere, &c.* Denique ex Concil. Tridentin. sess. 25. cap. 2. superiores tenentur singulis subditis omnia quæ iis necessaria sunt suppeditare ex bonis communitatis. Nam ex officio vices parentum erga illos gerunt, & bona ad hunc finem religioni donata sunt; & alioqui dant occasionem multis malis ac peccatis, & interdum violationi paupertatis. Bona verò suorum sustentationi superflua erogare tenentur in causas pias, ut dixi de clericis: nam bona religionis sunt bona Deo dicata & in ejus cultum donata. *Reginald. & alii.*

Item superiores graviter tenentur apostatas & fugitivos requirere, ex cap. 24. de Regular.

Quæst. X. *An est obligatio sub mortali eligendi, vel proponendi digniorem in Superiorem regularium, licet prælatura sit temporalis?*

Resp. Affirm. Est communis sententia, teste Delugo. Quia. 1. eadem est ratio ac de Episcopo & Parocho, cum superior religionum sit animarum pastor, & habeat subditos, quos in viam salutis dirigere, imò & ad perfectionem promoveri tenetur ex suo munere. 2. Alioqui grave damnum spirituale inferetur religioni; nec efficaciter subditi ad perfectionem adducuntur, ut experientia constat. Et verò (ut ait Delugo, disp. 35. sect. 5.) eadem mala oriri possunt in religione, si non eligantur dignissimi, quæ in Ecclesia, cum facile possint eligi indigni, qui digni videbantur; & cum adeò difficile sit invenire verè & absolute dignum, qui suo exemplo, & prudentia continere possit subditos in disciplina religiosa, & hanc, si (ut plerumque contingit) relaxata sit, ad pristinum & debitum rigorem reducere, subditosque ad perfectionem religionis promovere, qui est finis gubernationis religiosæ. *Ita ille.*

Quæst. XI. *An licet feminis ingredi domum Religiosorum?*

Resp. Negat. Nec etiam licet superiori eas admittere. Nam id semper generatim prohibitum fuit, saltem ex consuetudine vim legis habente, ad amovendum scandalum, occasionem peccandi, perturbationem, & alia mala; ut constat ex S. Gregorio Magno, lib. 3. epist. 40. ad Valentinum Abbatem, & refertur canon. 20. caus. 18. quæst. 2. ubi ait. *Pervenit ad nos, quòd in monasterio tuo passim mulieres ascendunt, (& quod adhuc est gravius) monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem*

nem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat: ideo hujus te praecepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos eas commatres sibi facere. Nam si hoc denud ad aures nostras quocumque modo pervenerit, sic te severissima noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuae qualitate ceteri sine dubio corrigantur. Ubi S. Pontifex conqueritur de ingressu mulierum in monasterium religiosorum: ergo hic ingressus jam erat mulieribus illicitus; huncque ipse graviter prohibet, ut patet tum ex his verbis: *Ideo hujus te praecepti serie commonemus, &c.* tum ex gravi poena intentata: *Sic te severissima noveris ultioni subdendum: quod ad omnes religiosorum domos & superiores spectat: Ut ceteri sine dubio corrigantur.* Quamvis autem haec prohibitio à S. Gregorio renovata, ad Abbatem, & in ejus persona ad omnes regularium superiores dirigatur; tamen ad mulieres etiam spectat, quae supposita hac prohibitione non possunt Religiosorum domos ingredi sine scandalo, & cooperatione ad peccatum Religiosorum eas admittentium, vel injuria Religiosis illata, si invitis eorum Superioribus ingrediantur.

Hanc antiquam prohibitionem apertè supponunt Pius V. *constit. Regularium*, & Gregorius XIII. *constit. 28.* revocantes quamlibet licentiam ingrediendi Religiosorum domos mulieribus prænobilibus & Ducissis concessam: nam si hic ingressus omnibus mulieribus illicitus non fuisset, minime licentia Papæ Ducissis opus fuisset.

Idem vetant multa Concilia particularia, & Clerus Gallicanus, ann. 1643.

Imò ex constitut. Pii V. *Decet Romanum Pontificem*, edita ann. 1570. omnes mulieres Religiosorum domos ingredienti extra casus permisos, ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, nisi excusentur ob ignorantiam invincibilem. Ita Navarrus, Suarez, Sanchez, Castropalao, Fagnanus, & Cabassutius Gallus, in sua juris canonici theoria & praxi, addens hanc excommunicationem in Gallia Episcopis reservatam esse. Religiosi verò, qui mulieres quascumque introduceremittere præsument, contrahunt ipso facto poenam privationis officiorum, & inhabilitatis in posterum ad illa & alia omnia, & suspensionis à divinis latam, *constit. Regularium*, quem idem Pius V. ad causam, quo introducerentur quaecumque mulieres, extendit, *constit. Decet Roman. Pontif.* citat. ubi ait. *Apostolica auctoritate tenore praesentium dicimus & declaramus fuisse & esse mentem & intentionem nostram, quod dicta littera (constitut. Regularium) non solum comprehenderent & comprehendant mulieres habentes aut prætendentes facultatem & indulta ingrediendi monasteria, sed etiam omnes & quascumque mulieres tam in genere, quam in specie.*

Ex dictis intelliges vulgus graviter errare existimans ingressum in Religiosorum & monialium domos licitum esse, cum murus dirutus est, & aditus patet. Nam hic casus nullibi excipitur in Jure, nec à Doctoribus: *Ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere*

guere debemus; & tum valet ratio prohibitionis, nempe quies, tranquillitas Religiosorum, scandali, tentationum, & occasionum peccandi amotio. Nec tunc ingressus magis licitus est quàm cum monasterii janua casu aliquo aperta est.

Ingressus tamen in Religiosorum domos licitus est. 1. Omnibus mulieribus causa processioneis, & sepulturae, ut declaravit idem Pius V. eadem constituit. Non tamen eis tunc licet alia loca, ne hortum quidem, ingredi. 2. Imperatricibus & Reginis, earumque filiabus cum suo comitatu: nam in prohibitione generali non fit earum expressa & specifica mentio. Idem est de supremis Ducissis ob eandem rationem: nam in sua ditione sunt tamquam Reginae, & eadem autoritate pollent: quod etiam patet ex consuetudine tacite à praelatis Ecclesiae approbata. Sed aliae mulieres quae eas comitantur, non debent ab iis discedere. 3. Fundatricibus, ex declaratione à Sacra Cardinalium Congregatione facta pro Minimorum ordine: quae etiam valet pro aliis Religiosis, saltem quorum regula eas excipit, vel qui aliorum ordinum privilegia participant.

Quaest. XII. *An licitus est ingressus in monasteria Monialium?*

Resp. Omnibus tum viris tum foeminis sub excommunicatione ipso facto contracta prohibitus est sine licentia Episcopi, vel Superioris, ex Concilio Tridentino. sess. 25. cap. 5. ubi ait. *Ingressi intra septa monasterii (sanctimonialium) nemini liceat, cujuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel aetatis fuerit, sine Episcopi vel Superioris licentia, in scriptis*

Ant. Th. Moral. P. I.

obtenta, sub excommunicationis poena, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum Episcopus, vel superior licentiam debet in casibus necessariis: neque aliis ullo modo possit, etiam vigore cujuscumque facultatis, vel indulgi hactenus concessi, vel in posterum concedendi. Hoc decretum in Gallia usureceptum est. Gregorius autem XIII. constituit. ann. 1575. edita, quae incipit, Ubi gratia, postquam revocavit licentias omnes ingrediendi monasteria, & domos Religiosorum ac sanctimonialium quibusvis etiam Ducissis concessas, prohibet sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda omnibus & quibuscumque personis ecclesiasticis & saecularibus, & regularibus, ne nisi casibus necessariis, & cum licentia Episcopi vel superioris, monasteria monialium ingrediantur, & simul ipsis monialibus sub eadem poena vetat, ne ullam personam aliter admittere praesumant, non obstantibus quibuscumque constitutionibus, statutis, consuetudinibus, & privilegiis, &c.

Quaest. XIII. *Ad quid tenetur, qui vovit religionem?*

Resp. I. Qui vovit religionem in genere seu indeterminatè, tenetur ingredi aliquam in qua vigeat disciplina religiosa. Si non admittatur in uno ordine, vel in probatione deprehendat hunc sibi non expedire, ex communi sententia tenetur probare alias plures religiones suae linguae; quia tale votum est votum de assumenda aliqua ex omnibus Religionibus, ideoque de omnibus sub disjunctione. Sed quia tentatis pluribus diversorum ordinum, & ab ipsis repulsus, inde judicare

Mmm

dicare

dicare potes ab omnibus te esse repellendum, vel nullam tibi convenire; ideo voto satisfacis, si tot religiones petas & experiaris, ut prudenter judicare possis ex earum repulsa vel experientia, ab aliis omnibus repellendum, vel ea tibi non expedire: quod colligitur ex causa repulsæ & disconvenientiæ, quæ sit generalis & communis omnibus aliis ordinibus.

Qui autem vovit determinatè unum ordinem, si in una domo illius ordinis receptus non fuerit; tenetur tentare plures alias ejusdem ordinis, quamdiu est spes probabilis admissionis. Si verò domum particularem ita determinavit, ut aliam ingredi non intendit, nequidem implicite, si sibi non recipiatur, non tenetur alias tentare, sed absolute cessat votum. Quia non vovit dimissionem sæculi, nisi dependenter ab ingressu talis loci, & jam conditio sub qua vovit, non est in ejus potestate. Si tamen ob aliquod impedimentum temporale non fuit receptus, tenetur eo cessante se iterum offerre, quia ejus admissio videtur solum fuisse dilata ad tempus: secus, si absolute repulsus est, tali impedimento non extante: nam non intendit se ulterius obligare, si absolute repellitur, alioque deberet semper manere incertus & suspensus.

Porrò qui vovit aliquam determinatam religionem, potest perfectiorem ingredi, quia hoc est melius. Sed qui ita vovit aliquam religionem determinatè, ut simul ingressum religionis in genere intenderit, tenetur prius conari ut admittatur in illam de-

terminatam; & non admissus tenetur aliam ingredi. Quia hoc utrumque vovit; & tale votum est virtualiter duplex, alterum religionis in genere ac vage, alterum hujus. Ergo utrumque compleri debet, quantum potest. *Ita Sanchez, &c.*

Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur diligenter ac seriò curare ut recipiatur, eam ingredi tempore statuto, & sincere experiri tyrocinium, & postea profiteri si judicet religionem illam sibi convenire, atque ad hunc finem adhibere media idonea, & impedimenta quantum in se est amovere. Nam ista omnia virtualiter & implicite vovit; & intendit se obligare ad ingressum religionis, in ordine ad statum ipsum amplectendum, si conveniat: & alias ingressus esset vanus & inutilis, nec proinde voti materia. Quare voto non satisfacit, si ex sola animi levitate egrediatur: nam ex vi voti tenetur se probare, & de ratione probationis est, ut res probata admittatur si conveniens videatur. *Ita Suarez.* Tenetur autem in his adhibere diligentiam moraliter possibilem: nam, ut ait Sanchez, obligatio religionis est gravissima: ac proinde astringere debet ad diligentiam humano modo possibilem, qualem postulant res arduæ & magni momenti. Quòd si sua culpa effecit, ut ejiceretur, vel non reciperetur, tenetur postea seriò curare ut iterum admittatur. Nam votum obligat ad non apponendum sponte sua impedimentum executioni ejus, alioqui esset inane & illusorium. Si verò intra probationis annum bona fide facta, judicet ex causa suffi-

CAPUT III.

De Obligationibus Conjugum.

Quæst. I. **Q**uenam sunt obligationes Conjugum inter se?

Resp. Ex communi omnium sententia tenentur. 1. Simul cohabitare & convivere, ex Genes. 2. & Matth. 19. *Dimittet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Et 1. Corinth. 7. *Is autem qui matrimonio junctus est, præcipio non ego, sed Dominus uxorem à viro non discedere (sine justa causa) quod si (etiam ex justa causa) discesserit, manere inuuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Nam hanc cohabitationem non solum quoad tectum, sed etiam in convictu & cæteris exigunt natura contractus matrimonii, vinculum ac debitum conjugale, proles susceptio ac conveniens educatio, & mutua obsequia præstanda. Licet tamen viro ob justam causam sine facultate uxoris ad breve tempus discedere, non vice versa, imò die abesse licet viro, si res familiaris vel obsequium principis id exigat. Aliàs non licet, ex c. 1. de conjug. leprosis. *Cum vir & uxor una caro sint, non debet alter sine altero esse diutius.* Habitationis autem electio ad virum pertinet, cum sit mulieris caput, ex 1. Cor. 11. unde uxor tenetur maritum sequi, cap. *Unaquæque* 13. quæst. 2. nisi obstet grave periculum corporis vel animæ, vel speciale pactum antecedens: nam præceptum naturale vitandi peccatum & tuendi vitam prævalet.

sufficienti sibi non expedire statum illum, potest relinquere. Quia jure communi concessus est annus probationis in favorem tum religionis, tum etiam ingredientis, ut post sufficiens experimentum possit liberè eligere quod sibi magis expedire judicaverit. Vovens autem religionem non renuntiat huic favori, sed censetur velle ingredi secundum jus commune & usum ordinarium.

Qui verò vovit etiam profiteri, tenetur profiteri & perseverare, etiam si ea vitæ norma ei incommoda & difficilis appareat. Ita Azor, Lessius, Layman, & alii multi. Nam is vovit absolutè, & se obligavit ad profitendum: si judicaretur idoneus, & ratio vivendi esset tolerabilis; plus enim vovit, quàm qui vovit solum ingressum, ut constat ex S. Thom. 2. 2. quæst. ult. art. 4. & ex communi sensu ac usu. Unde non ei licet egredi, nisi ineptus sit, vel difficultas tanta sit ut periculum peccandi vel impediendi majus bonum inducat.

Resp. 3. Qui vovit religionem non præfinito tempore, tenetur statim eam ingredi & supradicta præstare. Quia dilatio minuit rem promissam, nempe obsequium Dei: nam quò plus differt, eo minùs reddit Deo, cujus obsequio promisit se totum vitæ suæ tempus daturum in religione, si hæc ei conveniat. Ita Sanchez, Delugo, & alii.

2. Deben sibi mutuū amorem charitatis specialem. Nam sunt specialiter mutuō conjuncti, tum per contractum insolubilem, tum etiam per sacramentum, quod est signum unionis Christi cum Ecclesia, quam inter se imitari debent. Uxor autem debet insuper marito honorem, obsequium, & in iis quæ ad gubernationem domus, filiorum educationem, & bonos mores spectant, obedientiam. Item tenetur domus curam habere, *ad Tit. 2.* & vito opportunè & sufficienter necessaria subministrare.

Vir verò uxori debet regimen, curam, tutelam, sustentationem, & correctionem rationabilem; nam vir est caput & superior uxoris. Quamvis autem, ex S. Antonino, & S. Thoma, in 4. dist. 35. art. 2. ad 1. maritus possit aliquando uxorem verberare moderatè, ad ejus correctionem ob gravem culpam, si ejus emendatio id exigat; tamen in praxi uxoris verberatio rarò, moderatè & utiliter fit. Certe extra hanc exigentiam non licet verberare uxorem, nec verbis contumeliosis afficere: nam ipsi debetur honor & amor; cū uxor sit membrum viri, comprincipium familiæ licèt subordinatum, & socia atque adjutrix domesticæ administrationis. Hæc officia mutua tradit Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesia . . . . Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam . . . . Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit: uxor autem timeat virum suum.* Et, *ad Tit. 2. Viros suos ament, prudentes, castas, sobrias, domus*

curam habentes, benignas, subditas viris suis.

Tenetur etiam vir uxorem alere, ac sustentare convenienter suo statui pro suis facultatibus; idque tum ex conjugalibus vinculi & amoris debito, tum ex officio capitis familiæ, cujus primum membrum est uxor; tum ex justitia: nam idè ab ea accipit dotem, & bonorum administrationem obtinet, ut matrimonii onera sustineat, uxorem & familiam sustentet, l. 20. Cod. *de jure dotium.* Quod si dotem non exegit, tenetur adhuc uxorem alere, quia juri suo cessit, & est semper ejus caput, habetque ejus operas sibi obligatas. Idèoque vir tenetur diligentiam & laborem saltem mediocrem adhibere ad bona conservanda & acquirenda, ut possit uxorem & familiam convenienter statui suo sustentare.

Hinc graviter peccat uterque conjux, si rixas, odium, dissensiones excitet vel foveat, si pacem & societatem conjugalem turbet; si alterum contumeliis afficiat; si ad iram gravem vel aliud grave peccatum incitet, aut ei peccandi occasionem præbeat; si sine sufficientibus indiciis male judicet de alterius continentia; si rem familiarem non curet; si bona dissipet, &c.

Speciatim autem uxor graviter peccat, si viro in re gravi ad bonos mores, vel ad familiæ bonum & domus gubernationem spectante, non obediatur, cū in his sit viro subjecta; si imperium sibi vindicet: nam alienam potestatem sibi usurpare nefas & iniquum est; si quid notabile ex bonis communibus impendat, vel alienet contra

contra voluntatem rationabilem mariti, & consuetudinem legitimam foeminarum similis status; si domus curam negligat; si virum inopem non alat cum potest: nam uxor dives virum inopem sustentare, & casus ejus fortuitos ferre debet, ex l. 22. ff. *Solutio matrimonii*. hoc enim exigit specialis amor conjugalis, quem ei debet.

3. Conjuges debent sibi mutuò fidem conjugalem in ordine ad copulam conjugalem, & omnem actum venereum qui ex se ad illam refertur accendit, ita ut in illis quivis actus venereus cum aliena persona, vel circa alienam, ut copula, tactus, oscula, vel horum desiderium, delectatio venerea, pollutio voluntaria, & omnia peccata luxuriæ, præter malitiam luxuriæ & propriam, contineat injustitiam mortalem ratione conjugii. Nam, ex 1. Cor. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Ergo uterque conjux solus habet dominium integrum corporis alterius quoad copulam, ideòque & ad omnes actus ad illam ordinatos; & obligatur ad abstinendum ab omni actu venereo cum alio, eo quòd de se ad copulam & adulterium referatur, ut rectè docet Sanchez. Quare conjugii fit injuria, si aliquis actus venereus exerceatur erga alteram personam, vel optetur.

4. Tenetur uterque reddere debitum conjugale, hoc est, corpus suum ad copulam conjugalem dare alteri rationabiliter petenti, ex 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro..... Nolite fraudare invi-*

cem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Et quoad hoc uterque habet æquale jus. Nam ex vi contractus matrimonii vir & foemina transferunt in se mutuò potestatem corporum in ordine ad copulam; & sic uterque habet jus in corpus alterius ad copulam. Hæc obligatio est sub mortali, cum sit justitiæ, & in re gravi. Præterea ex debiti denegatione alter conjux conjicitur in periculum pollutionis & incontinentiæ. Unde est mortale vel semel sine justa causa debitum negare illud seriò, instanter & rationabiliter petenti, vel si sit periculum incontinentiæ. Non est tamen mortale denegare, si compars remisit petat, & dilationem faciliè concedat citra periculum incontinentiæ, cum tunc non graviter exigatur: imò nec veniale, si petens non sit sui compos, ut in ebrietate vel amentia, quia in illa petitio non est actus humanus; item quoties petens non est rationabiliter invitatus, quod patet in aliis debitis, ut si reddi nequeat debitum sine notabili detrimento sanitatis, & periculo morbi; si nimis sæpe petatur, aut tempore fluxus menstrui, graviditatis, puerperii, citra periculum incontinentiæ. Nam conjuges non tradunt sibi invicem potestatem suorum corporum nisi ad usum rationabilem, & salva personæ incolumitate, cui rectus ordo naturæ prius consuli exigit, quam generationi prolis.

Item conjux non tenetur debitum reddere, si compars adulterium commiserit: quia ob tale crimen & fidem violatam amisit jus exigendi. Hæc tamen potest petere debitum tam-

quam licitum & benevolè concedendum, non exigendo tamquam debitum, quandiu compars ignorat vel dissimulat; quia non tenetur crimen suum prodere, nec poenam hanc in se exequi, donec ei à conjugē innocente imponatur. Quod si uterque conjux adulterium commiserit, utrique licet debitum petere & reddere, eo quòd *comparia crimina compensatione mutua deleantur*, c. ult. de adult.

Porrò non licet debitum denegare ob devotionem, vel communionem intentam, si absolutè exigatur, vel periculum sit incontinentiæ, dissensionum, &c. Neque ob paupertatem seu metum impotentiae sustentandi prolem numerosiorem: nam debent in Dei providentia confidere. Tamen S. Antoninus censet licere conjugibus mutuo consensu abstinere à copula ad vitandam filiorum multitudinem, modò absit periculum incontinentiæ. At mulieri non licet denegare debitum ob incommoda & molestias quas gravidæ experiuntur, vel ob difficultatem ordinariam partus: nam nubendo talibus poenis à Deo Evæ & aliis mulieribus impositis se spontè subjecit.

S. Carolus monet conjuges, ut in magnis anni solemnitatibus, diebus dominicis, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi destinato, & quibus diebus Eucharistiam percepturi sunt, sumpserintve, ab usu matrimonii quantum possunt, communi consensu abstineant: idque conformiter multis canonibus antiquis.

Quæst. II. *Quibus casibus non licet debitum petere?*

Resp. I. Ex communi sententia sub mortali non licet conjugi, 1. Qui vovit castitatem sive ante sive post matrimonium, cap. 3. de *convers. conjug.* Nam tenetur servare votum quantum potest, abstinendo ab omni actu venereo non debito ex iustitia: votum enim illud includit obligationem præcepti negativi pro omni tempore obligantis, cum sit promissio abstinendi ab omni actu venereo. Unde nec ei licet inchoare actus ordinatos ad copulam. Tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus exigendi, nisi votum emissum sit cum consensu compartis, quæ juri suo cesserit: quo casu neutri licet petere nec reddere. Qui verò post matrimonium consummatum vovit religionem aut ordines sacros, potest petere & reddere debitum. Quia per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi religionem, vel ordines, si supervixerit; sed statim post mortem conjugis tenetur votum impleri.

2. Qui tempore matrimonii culpabiliter cognovit personam consanguineam compartis in primo, vel secundo gradu. Nam Ecclesia id graviter vetat ob affinitatem contractam cum conjugē per incestum, cap. 1. & 10. de eo qui cognovit, & donec acceperit dispensationem, quam dare potest Episcopus, & regulares habentes privilegium. Comparti tamen innocenti reddere tenetur, cum suo jure non debeat sine sua culpa privari, cap. 6. eod. tit. Secus, si compars cum consanguinea hanc affinitatem etiam contraxerit: nam tunc neutri licet petere & reddere debitum; quia, cum uterque sit

fit suo jure privatus, redditio esset incestuosa & illicita, nec hæc permittitur, nisi ob jus conjugis innocentis.

3. Qui extra casum necessitatis prolem suam legitimam baptizat, aut in Baptismo vel Confirmatione tenet. Quia contraxit spirituales cognationem, quæ tum impedit petitionem debiti, ut colligitur ex Rituali Romano: nam id quod dirimit matrimonium contrahendum, si superveniat matrimonio contracto, impedit petitionem debiti, ut constat ex communi consensu Doctorum. Secus, si in casu necessitatis baptizavit, ex c. *Ad limina*, q. 1. Nam quod quis obligationi suæ satisfecerit, non debet privari jure suo.

4. Qui contraxit cum dubio de valore matrimonii, donec dubium prudenter deposuerit. Tenetur tamen reddere comparti, quæ bona fide contraxit, cap. 2. *de secund. nupt.* Quod si uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere, quia manente tali dubio exponerent se periculo fornicandi, & abstinendo nullum periculum peccandi adeunt. Item qui post matrimonium bona fide contractum incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter exquirere, & durante dubio non potest debitum petere, ne ultro se exponat periculo fornicandi: tenetur tamen reddere, cap. 44. *de sent. excomm.* Nam debet vitare periculum violandi jus alterius, imò certam injuriam, quæ fieret privando possessorem bonæ fidei sua possessione absque sufficienti probatione. Qui verò moraliter certus est de nul-

litate matrimonii, nec potest debitum petere nec reddere, etiam ignoranti, *ibid.* nam scienter fornicaretur: copula enim cum non conjuge est saltem fornicatio. Unde debet potius mortem oppetere.

Resp. 2. Secundum multos, saltem veniale est petere debitum, 1. Tempore fluxus menstrui, ex S. Gregor. c. *Ad ejus* dist. 5. S. Hieron. in cap. 18. Ezechiel. & S. August. quæst. 64. in Levit. & lib. 3. contra Julian. c. 21. ibi: *Talis pudicitia (conjugalis) nec menstruat, nec gravidis utitur feminis, nec ejus atatis, qua certum est eas jam concipere non valere.* Nam hic concubitus est indecens, & minus congruit generationi ac bono prolis. Imò ex S. Thoma, in 4. dist. 32. art. 2. proli sape noxius, ob indispositionem mulieris ad concipiendam prolem. Hinc aliqui putant esse mortale, quia putant talem copulam solere multum nocere proli. Sed S. Antoninus negat esse mortale, & S. Thomas, art. cit. dicit tunc debere reddi petenti, si monitioni non acquiescat. Quod si fluxus esset quasi perpetuus & nimis diuturnus, juxta S. Thomam, ibidem, S. Antoninum & alios, licet debitum petere.

2. Tempore graviditatis, etiam citra periculum abortus: nam hoc tempus non congruit, cum tunc concipi foetus nequeat. Unde S. Augustin. lib. de bono conjug. c. 6. ait: *Sunt viri usque adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant.*

3. Tempore puerperii, tum ob mulieris indispositionem, tum ob nocuum proli jam natæ si à matre alatur, vel ejus quæ nasci posset, vel etiam

etiam ipsius matris: nam juxta Medicos inde imminet uxori incommoda non levia. Unde S. Gregor. cap. Ad ejus cit. ait: *Nisi purgationis tempus prius transferit, viris suis non debent admisceri.*

4. Diebus dominicis ac festis, nisi rationabilis causa id exigat. Quia cum talis actus, propter carnalem delectationem admixtam, animam absorbeat & valde deprimat, multumque mentem distrahat, hominem reddit ineptum ad spiritualia, quibus precipue diebus illis vacandum est. Ita S. Thomas, supplem. quaest. 64. art. 5. S. Bonav. Tolet. &c. Unde (ut ait Suarez) est opus incongruum pro tali tempore, & in eo tunc exercito sine justa causa cohonestante apparet aliqua inordinatio contra ordinem quem dicat prudentia, postulatque temperantiae ac religionis virtus, apponendo sibi & conjugi impedimentum tantae distractionis & hebetudinis ad Deo prout oportet tali tempore vacandum. Prudentia autem in omni opere requirit congruitatem temporis, & omnis actus qui non fit in omnibus debitis circumstantiis est malus; quippe bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu. Hinc illud, Eccles. 3. *Omnia tempus habent... Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.*

Porro fatentur licite debitum reddi posse in his casibus, si petens monitioni non acquiescat. Imò petitio videtur posse excusari à culpa per grave periculum incontinentiae, quod vix aliter amoveri posset.

Quaest. III. *Quibus casibus non licet debitum reddere petenti?*

Resp. 1. Est mortale reddere debitum, quoties est mortale petere, ob circumstantiam se tenentem ex parte copulae, quae ob eam fiat illicita; ut si petatur in loco sacro vel publico, vel cum periculo abortus aut effusionis extra vas naturale, vel gravis detrimenti prolis, vel mortis alterutrius conjugis, &c. Sanchez, & alii. Quia tunc est cooperatio formalis ad actum graviter illicitum; & prava ista circumstantia actus afficit petitionem ac redditionem.

Resp. 2. Quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, ut si habeat votum castitatis, juxta S. Antoninum & alios multos, si petens averti nequeat, compars teneatur reddere. Quia cum actus ille de se sit licitus, petens retinet jus suum; nec reddens cooperatur petitioni, sed ea supposita cooperatur copulae, quae licita est ex parte reddentis, & à se debita. Alii verò cum Rich. Comitolo, &c. docent tunc non licere reddere: quia petens hic & nunc non potest talem actum licite facere, & per votum amisit usum sui juris; cum non possit habere jus ad peccandum: ergo non licet ei cooperari. Suadent autem ut compars, quae non vovit, petat dum praevidet à vovente petendum, & tum utrique licita est copula. Si vovens praevenerit, alter dicat petenti; volo ego ut tu mihi reddas. Quod si petens contraxit affinitatem cum conjugem per incestum ipsi notum, non licet debitum reddere; quia

potest

potest ei justè negari, cum jus petendi amiserit: unde reddere esset moraliter cooperari ejus peccato.

Si verò usus conjugii sit solùm venialis ex parte petentis, ut si petat ob voluptatem, reddi debet graviter exigenti: ne peteris exponatur periculo gravius peccandi, & detur occasio rixarum, odii, &c. nec tunc censetur moraliter cooperari culpæ alterius: quia copula potest aliter peti, & hic & nunc licite exerceri, estque gravis causa reddendi. Si autem peteret situ vel modo non consueto & venialiter malo, juxta multos potest & debet reddi si non possit petens adduci ad aliter coeundum, & sit periculum ne gravius peccet si denegetur: juxta alios non tenetur reddere, quia non petit modo debito & naturali, nec habet jus ad copulam tali modo exercendam.

Quæst. IV. *An aliquando conjuges tenentur petere debitum?*

Resp. Non tenentur per se loquendo: quia nemo per se loquendo tenetur uti jure suo, quod pro se introductum est cum liberum sit unicuique suo juri renuntiare, c. 6. de privil. At tenentur per accidens. 1. Si alter, præsertim uxor, ex signis vel ex dispositione videtur cupere hoc remedium, licet ex verecundia taceat. S. Thom. in 4. dist. 32. art. 2. nam tunc potius debitum redditur petenti implicitè seu interpretativè. 2. Si alioqui sit periculum incontinentiæ in compartē: nam quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, cum facile potest. 3. Si id necessarium

Ant. Th. Moral. P. I.

sit ad fovendum amorem mutuum. 4. Si prolis procreatio necessaria sit ad avertendum grave damnum, præsertim religionis vel reip.

Quæst. V. *An licet exigere usum conjugii præcisè ad vitandam in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium, quamvis nulla sit spes prolis gignendæ?*

Resp. Juxta multos licet, quia 1. Matrimonium secundariò institutum est in remedium concupiscentiæ, ex 1. Cor. 7. Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat . . . . & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. 2. Licet & approbante Ecclesia contrahunt senes, quibus ob senium nulla est spes suscipiendæ prolis. 3. Sicut est actus licitus & charitatis exigere debitum ad impediendam incontinentiam compartis, ita & ad eam in se vitandam; cum ordo charitatis postulet, ut in iisdem circumstantiis prius nostro quam proximi bono spiritali, imò & temporali necessario consulamus. 4. S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 5. ait: Tunc est veniale petere ubi non speratur proles, imò nec veniale si fiat propter vitandam fornicationem in se vel in alio. Et in hoc concordant Doctores. 5. Catechismus Romanus Concil. Trident. part. 2. de matrim. num. 13. exponens quibus de causis vir & mulier conjungi debent? Sic ait: Prima ratio est, hac ipsa diversi sexus natura, instinctu expedita societas, mutui auxilii spe conciliata . . . altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum & divitiarum hæredes relinquuntur, quam

N n n

quam ut vera fidei & religionis cultores educuntur ..... Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, ut scilicet, qui sibi sua imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre; matrimonii remedio, ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo Apostolus scribit, 1. Cor. 7. propter fornicationem, &c. hæ igitur sunt causæ quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose nuptias velit contrahere.

Secundum alios est culpa venialis. Probant, 1. ex S. Augustin. enchir. c. 78. & l. de bono conjug. c. 7. ibi. Reddere debitum conjugale nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem, culpa venialis. Ex S. Gregor. l. 32. moral. c. 17. Tunc solam conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscantur. Ex S. Thom. in 4. dist. 31. quæst. 2. art. 2. Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causa prolis procreandæ, & debiti reddendi. Alias autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale. Et ad 2. Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in conjugē, non est aliquod peccatum, quia hoc est quedam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.

Sed respondent prioris sententiæ patroni patres solum intendere, quod cum actus conjugalī non propter generationem prolis exercetur, plerumque sit veniale peccatum, quia plerum-

que & ordinariè sub prætextu vitandæ incontinentiæ voluptas carnalis intenditur tanquam finis actus, quod illicitum est. Cum autem aliquid sæpe & ordinariè fit, de illo simpliciter & sine restrictione loqui solent homines.

Sanchez cum aliis censet tunc solum debiti petitionem ad vitandam incontinentiam carere culpa, cum aliis adhibitis mediis, præsertim oratione, stimuli carnis sedari nequeunt; ita ut non voluptas, sed sola periculi peccandi vitatio intendatur; additque semper esse veniale primario intendere vitationem incontinentiæ, non prolis generationem, ubi spes est prolis; quia inordinatio est secundarium finem præponere primario fini, qui est prolis generatio, dum obtineri potest. At cum finis primarius impossibilis est, docent licere, cum impossibile intendi nequeat, eo omisso secundarium finem intendere, præsertim si adsit aliqua necessitas.

Quæst. VI. *An conjuges tenentur sub mortali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hætenus mortuos edidit filios?*

Resp. Afferit Sylvius; sed Sanchez, Sanbovius & alii negant: quia felicem partum sperare possunt: cum possit contingere & aliquando contingat, ut mulier post multos abortus feliciter tandem pariat. Quare tunc debent oratione crebra, eleemosynis, & aliis piis operibus benedictionem Dei efflagitare, & vitare omnem intemperantiam etiam in hoc usu, & alias culpas, quæ sæpe sunt causa abortus.

Quæst.

Quæst. VII. *Quandonam peccant conjuges in usu conjugii?*

Nota. Certum est hunc esse licitum, si fiat cum debitis circumstantiis ad procreandam prolem, per quam Deus glorificetur. Nam ob hunc finem Deus matrimonium instituit: vel etiam ad reddendum debitum, cum hæc redditio sit actus iustitiæ.

Resp. 1. Secluso quovis periculo, & alia inordinatione, est semper venialis culpa, si exerceatur ob solam voluptatem. *Est communis sententia.*

Prob. 1. Ex S. Augustino l. 1. de nupt. cap. 15. *Carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter conjugem, venialem habet culpam.* 2. Innocentius XI. oppositum damnavit. 3. Homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturæ suæ rationali. 4. Est debiti ordinis everfio quærere actum propter delectationem, cum delectatio sit propter ipsum actum; idque præsertim in actu conjugali, qui ex se ad prolis generationem ordinatur.

Resp. 2. Peccant mortaliter, 1. Si habeant copulam extra vas debitum, aut cum effusione seminis extra illud: nam hoc adversatur fini naturali seminis & copulæ, qui est prolis generatio, ideoque bono speciei. *Ab ea verò parte corporis, quæ non ad generandum est instituta, si & conjuges quisque utatur, contra naturam est, & flagitiosum.* Ita S. Augustinus, l. 2. de nuptiis & concup. c. 20. Imò iste abusus, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice,

sed execrabilius in uxore, ait S. August. l. de bono conjug. c. 11. quia adversatur etiam bono fidei conjugalis, cui cedere conjuges nequeunt. Nam uterque conjux tenetur servare alteri corpus suum castè; nec habet jus in corpus alterius, nisi ad copulam naturalem generationi aptam. Item si habeant copulam extra vas debitum, etiam sine animo ibi consummandi, sed se excitandi ad consummandum in vase debito: nam tunc est actus sodomiticus, & sodomia inchoata: ille enim tactus ex se ordinatur ad effusionem seminis extra vas. Sanchez, & alii. 2. Si servato vase debito non servetur naturalis situs, cum periculo effusionis seminis extra vas. Quòd si secluso tali periculo non servetur sine necessitate, ut dum vir ob majorem voluptatem accedit à tergo, vel succumbit, juxta multos est solum veniale, quamvis grave & graviter increpandum: quia est abusus, ac naturalis ordinis everfio in solo modo accidentali, cum non impediatur generatio: & inordinate quærere voluptatem intra matrimonii usum sit solum veniale, modò in ea non ponatur finis ultimus, cum tunc non sit gravis inordinatio. Sed (ut notat S. Thom.) etsi hoc non sit mortale ex parte actus, est tamen signum concupiscentiæ mortalis, cui non sufficiunt modi ordinarii. Ex eodem autem S. Doctore nulla erit culpa citra periculum effusionis, quando corporis dispositio alium situm non patitur. 3. Si actus valde turpes & graviter repugnantes honestati naturali exerceant, eos præsertim, qui per se ordi-

dinantur ad copulam in vase indebito, suntque ejus inchoatio, ideoque mortales. 4. Si impediant generationem, vel conceptam prolem extinguant. 5. Qui de industria actum conjugalem interrumpunt absque seminatione integra, ob periculum proximum pollutionis, quod tunc nunquam abest saltem ab alterutro. Item juxta Navarrum, Azor, & alios contra S. Antoninum, si in coitu vir de industria non seminet, etiam consentiente uxore: quia tunc est periculum proximum pollutionis saltem in viro. Certè contra naturam est coitum sine seminatione relinquere, cum coitus conjugalis sit ordinatus à natura ad prolis generationem: unde tunc copula est illicita & inordinata. 6. Si actum illum exercent cum periculo abortus: nam abortio est mortalis; ergo mortale est ejus periculum voluntarium: vel cum gravi nocumento prolis aut valetudinis conjugum; nam graviter tenetur vitam propriam & prolis tueri. 7. Si cum affectu adulterino ad aliam personam, quæ in ipso actu præsens repræsentetur vel optetur; vel cum affectu fornicatio seu affectu accedendi ad suam etiam si non esset sua: nam affectus ille mortalis est; vel cum tanto ad voluntatem affectu, ut in ea finis ultimus ponatur, ut si cum alia quàm uxore æque facturus esset, ut notat S. Thomas; vel ob finem aliquem graviter malum, nam finis dat actui malitiam propriam, cum in ipso intendatur. 8. Si exercentur coram aliis, ob grave scandalum, & turpitudinem actus taliter exerciti; vel in Ecclesia ob sacrile-

gium, est enim contra reverentiam Deo & loco sacro debitam, & per eum polluitur Ecclesia. 9. Mulieres quæ susceptum semen de industria ejiciunt, aut ejicere conantur, vel quæ proprium privatim fundunt: nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio; unde gravis est inordinatio.

Quæst. VIII. An & qualia sunt peccata tactus, & aspectus obsceni inter conjuges?

Resp. 1. Tactus ex se ordinati ad copulam sunt iis liciti, si sine periculo pollutionis immediatè referantur ad copulam conjugalem, nec fiant propter voluptatem. Quia cum licitus sit actus consummatus, etiam liciti sunt actus prævii ex se ad illum ordinati, & licitè se juvant ac excitant conjuges ad actum honestum. Si verò fiant præcisè ob voluptatem majorem, quamvis ordinentur ad copulam, sunt culpa venialis: quia numquam licet agere propter voluptatem. Quòd si exercentur cum periculo proximo pollutionis, ex communi sententia sunt mortales: quia cum pollutio graviter repugnet generationi, est æque saltem illicita conjugatis ac aliis; & proinde tenentur sub mortali vitare ejus periculum proximum, & non ponere causam illius proximam. Item juxta S. Antonin. Sylvestr. Comitol. & alios, sunt culpa mortalis, si exercentur absque animo perveniendi ad copulam: quia illi actus venerei non sunt conjugibus liciti, nisi quatenus ad copulam conjugalem ordinantur: ergo si ad eam non ordinentur, jam sunt illiciti, per inde ac si inter solutos exercerentur. At juxta alios sunt solum veniales: quia, in-

quiunt, tales actus natura sua ordinantur ad copulam ipsi licitam, nec quidquam illis deest, nisi quod hic & nunc non referantur ad copulam: solus autem defectus debiti finis est per se loquendo solum venialis.

Certè in praxi hi actus in multis censendi sunt mortales, saltem ob periculum proximum pollutionis, quod raro abesse potest, cum ex se commotionem spirituum genitalium valde excitent.

Resp. 2. Graviter illiciti sunt etiam conjugibus tactus quidam valde infames, dum scilicet inter membrum tangens & tactum foeda nimis est proportio. Quia tales actus graviter dedecent naturam rationalem, & indicant affectum voluptatis prædominantem ac graviter inordinatum; nec conjugium potest excusare actiones, quæ ex se ad copulam conjugalem non ordinantur. Quare cum infamias illas à mortali excusasset Sanchez, id in posteriori editione retractavit. Sciant igitur conjuges *vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum. 1. Thess. 4.*

Quæst. IX. An peccat mortaliter conjug, si in absentia compartis, secluso periculo pollutionis, capret delectationem veneream, vel se libidinosè tangat?

Resp. Affirm. Quia tactus impudicus & delectatio venerea valde commovent spiritus genitales, eorumque motum excitant: quæ commotio spirituum genitalium ex natura sua tendit & ordinatur ad seminis effusionem, ideoque absente comparte ad pollutionem. At sicut pollutio est lethalis,

ita & omnis actus voluntarius ex natura sua ad illam ordinatus. *Ita Navarr. Sylvest. Azor, Vasquez, Layman, & alii.*

Quæst. X. Ad quid tenetur qui post votum castitatis vel Religionis matrimonium sine dispensatione contraxit?

Resp. 1. Qui post votum castitatis contrahit, peccat mortaliter, & semper tenetur abstinere à petitione debiti, & post mortem conjugis à secundis nuptiis. Est communis sententia, & usu Ecclesiæ approbata, inquit Sanchez. Quia votum obligat in his omnibus quæ alteri injuriosa non sunt, & impleri debet votum quantum potest. At juxta varios non tenetur ante consummationem amplecti statum religiosum: tum quia hoc non vovit, & est medium extraordinarium ac valde arduum: tum quia, extrav. *Antique*, Joannes XXII. declarat conjugem qui ante consummationem matrimonii sine consensu uxoris sacros ordines suscepit, compellendum esse ad illud consummandum petente uxore, si ipse noluerit religionem profiteri: ergo, inquiunt, talis non obligatur ad religionem amplectendam, cum ad eam non compellatur, sed ad consummandum, licet voto castitatis obstrictus sit, & posset illud servare per hoc medium.

Sed alii plures cum S. Antonino, 3. p. tit. 1. cap. 16. docent talem teneri statum religionis amplecti, si aptus sit. Quia non superest ei alia via servandi votum, nisi voti dispensationem aut commutationem obtineat, vel alteri conjugi persuadet continentiam vovere, vel cedere juri petendi

debitum: quisque autem tenetur servare votum quantum potest. Quod si medium illud, quod ei superest, sit valde arduum, sibi imputet, cum sua culpa se conjecerit in necessitatem illud adhibendi ad servandum votum. Sylvius addit, quod si talis non sit idoneus ad religionem, & hæc alia media non prosint, non peccabit, nequidem prima vice, si rogatus consummet, quia ad hoc tunc tenetur.

Resp. 2. Qui post votum ingrediendi religionem contraxit, tenetur ante consummationem ingredi. *Ita omnes.* Quia id licite adhuc potest, & ad id se voto adstrinxit. Sed licet consummando graviter peccarit, postea tamen potest debitum non solum reddere, sed etiam petere. Quia non vovit castitatem, sed tantum ingressum aut professionem status in quo vovenda est, aut saltem non vovit nisi in Religione servandam. At ex communi sent. post mortem vel adulterium conjugis tenetur Religionem ingredi: nam tenetur implere obligationem, quæ tempore matrimonii fuerat solum suspensa, cum jam impleri possit. Si tamen jam non fuerit aptus, petat commutationem voti.

CAPUT IV.

De obligationibus parentum & liberorum, & aliorum superiorum ac inferiorum erga se invicem.

Quæst. I. **Q**uam sunt Obligationes parentum erga liberos?

Resp. Secundum omnes tenentur. 1. Illos alere & convenienter sustentare, hoc est, victum, vestitum, habitationem, medicamenta præbere, tum ex jure canonico, c. *Si quis* dist. 30. ubi anathematizatur, qui dereliquerit proprios filios, & eos non aluerit: tum ex jure civili, Cord. *de alien- dis liberis*, & §. *de liberis agnoscend.* tum etiam jure naturali, quandiu liberi sibi ipsis res necessarias providere non possunt. Nam cum eis per generationem esse dederint, debent quoque illud convenienter conservare, & ad suam perfectionem ac debitum vitæ statum perducere: Idque ipsa naturæ propensio ordinata satis indicat; suntque parentes administri providentiæ divinæ erga suos liberos. *Debetur liberis à parente secundum naturalis amoris affectum sustentanda vitæ providentia sive proventus.* Parentum enim est colligere sive thesaurum recondere liberis, ut præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam vivendi subsidia subministrent, ait S. Basil. in Psalm. 7. Unde tenentur etiam curare ut artes statui suo congruentes discant, eisque procurare statum suæ conditioni convenientem, & nati dotem constituere, cum iis alimenta & sustentationem necessariam ac convenientem suppeditare teneantur.

Hinc graviter peccant parentes, si liberos parvulos diligenter non custodiant, & ab iis gravia mala non avertant; si infantes exponant, si rem familiarem non curent, bona dilapident, vel diligentiam saltem mediocrem non adhibeant ad acquirenda & conservanda bona necessaria ad liberos honestè secundum suum statum collocandos, filias

filias dotandas, & iis hæreditatem congruam relinquendam: nam debent etiam futuris eorum necessitatibus providere, ex 2. Cor. 12. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.*

Possunt tamen parentes exhæredare filios ex iusta causa in testamento exprimenda, nempe ob gravem culpam & ingratitudinem in se admissam, vel dilapidationem bonorum familiæ, vel vitam luxuriosam filiæ, nam tunc tali poena digni sunt. Quare in iisdem casibus possunt iis denegare ea, quæ statui suo conveniunt: numquam tamen res necessarias ad vitam sustentandam, si aliunde non habeant.

Nota. Mater debet primo triennio liberos alere, & postea pater, donec ex arte vel officio possint vitam sustentare, ex lib. 9. Cod. de patr. potest. quod si pater ex inopia nequeat, tenebitur mater. In defectum patris & matris tenentur avi, & alii ascendentes, l. 5. §. de lib. agnosc.

2. Parentes præter sustentationem congruam debent liberis christianam institutionem, ex Ephes. 6. *Educate illos in disciplina & correptione Domini.* Nam finis matrimonii est generatio prolis, à qua Deus piè sancteque colatur: ac institutio christiana est liberis ad hunc finem necessaria. Hæc in tribus potissimum consistit. 1. Ut eos mature per se vel per alios doceant necessaria ad salutem, & ad vitam christianam agendam. *Filii tibi sunt? Erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.* Eccli. 7. Et S. Augustin. in Psalm. 5. ait: *Regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis,*

sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, ut bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. 2. Ut eos non solum verbis, sed etiam exemplo ad peccati fugam, cupidit.

3. In cohibitionem, & virtutum exercitium adducant, & peccatorum occasiones ab iis avertant: providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, Rom.

12. A fortiori coram liberis, quos ex suo munere tenentur efficaciter ad virtutes, & timorem ac amorem Dei instituere.

Patres discant quomodo etiam commissis sibi exempla bene vivendi exterius prabeant. Scire etenim pralati debent,

quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde

neceffe est, ut tantò se cautius à culpa custodiant, quantò per prava quæ faciunt non soli moriuntur, sed aliorum animarum, quas

pravis exemplis destruxerunt, rei sunt. S. Gregor. p. 3. Pastor. admonit. 5. & sanctus Hieronymus, epist. 7. ad Læ-

tam, de institutione filiæ monet: *Nihil in te & in patre suo videat, quod si fecerit, peccet.* Mementote vos parentes

virginis, magis eam exemplo doceri posse, quam voce. 3. Ut delinquentes corrigant obijungendo, & cum oportet,

moderatè puniendo, juxta illud, Prov. 23. *Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur.* Tu virga percuties eum, &

animam ejus de inferno liberabis, &, c. 13. *Qui parit virga, odit filium suum; &, Eccli. 30. Qui diligit filium suum, assidu-*

duat illi flagella . . . . . Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in ju-

ventute, & tunde latera ejus dum infans est;

est; ne forte induret, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. Alioqui parentes sunt participes peccatorum liberorum, ex c. 3. dist. 86. ubi Joannes VIII. ait: *Facientis culpam procul dubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est: Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus participes judicantur.* Et ex S. Gregor. lib. 7. epist. 6. *Qui non corrigit refecanda, committit.* Quare, lib. 1. Regum, cap. 3. Deus ait: *Suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos.*

Patri autem liberos, sicut nec domino servos occidere, mutilare vel vulnerare non licet; quia ista pertinent ad publicam potestatem exercendi justitiam vindicativam, sive ad perfectam potestatem coercitivam, qua carent parentes & domini ut tales: cum enim præsent tantum familiæ domesticæ, quæ est imperfecta communitas, habent solum potestatem imperfectam, coercendi scilicet pœnis levioribus, quæ damnum irreparabile non inferunt. Sola quippe communitas perfecta, seu ejus princeps perfectam habet potestatem coercendi & puniendi malefactores, etiam morte.

Porro educationis cura ad patrem tanquam ad familiæ caput maximè spectat, quamvis etiam mater ad eam graviter obligetur.

Hinc graviter peccant parentes, si non curent diligenter, ut liberi fidei rudimenta, & alia ad christianè vivendum necessaria maturè addiscant, pravorum consortium vitent, à vitiis abstineant, mandata Dei & Ecclesiæ fervent; si consilio vel exemplo pravo ad peccatum inducant; si de eorum factis non inquirent, permittantque eos liberiùs vivere, ludo & delectationibus immodicis assuescere, iisque ad ea pecunias suppeditent; si patiantur eos vitam otiosam agere; si delinquentes non objurgent, puniantque moderatè, &c. Ex 1. Timot. 5. *Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit (facto scilicet,) & est infideli deterior.*

3. Tenentur liberis suis electionem status liberam relinquere; peccantque graviter, si eos invitos ad matrimonium, vel religionem cogant, vel ab iis avertant. Nam liberi habent jus sibi statum vitæ liberè eligendi; & eorum salus maximè pendet ab electione status, ad quem à Deo destinantur & vocantur. Quare, Concil. Trident. sess. 25. c. 18. excommunicat eos, qui foeminam cogunt ad religionem vel professionem, aut sine justa causa impediunt ejus vel ingressum vel professionem.

Item etiam si liberi velint matrimonium inire, non debent parentes eos cogere ad contrahendum cum tali vel tali, si repugnent, c. de nupt., 3 1. quæst. 2. Quia, ut ibi ait Pontifex, quorum unum corpus est, unus debet esse animus. Alioqui datur occasio dissidiorum, rixarum, adulterii, &c. Grave autem peccatum est alios con-

jice-

ficere in periculum graviter peccandi.

Nota. Ex communi sententia, in defectum patris & matris ad prædicta tenentur jure naturali ascendentes ex linea paterna & materna.

Item parentes tenentur jure naturali etiam alere & Christianè educare liberos illegitimos, qui & quamdiu sibi ipsis de rebus necessariis providere non possunt, cum verè sint eorum parentes, ex cap. 5. *de eo qui duxit, &c.* Non possunt tamen iis aliquid ultra necessariam sustentationem, causa mortis donare vel relinquere: nam hoc vetant leges justæ, ne scilicet legitimorum hæredum minuatur hæreditas. Quod si fecerint, filii illegitimi excessum hæredibus legitimis, etiam ante sententiam restituere tenentur; cum illius possidendi incapaces facti sint juxta legum auctoritatem.

Quæst. II. *Ad quid obligantur liberi erga parentes?*

Resp. Secundum omnes, debent parentibus amorem, reverentiam & obedientiam. Nam hæc tria continet & exigit præceptum naturale divinum: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Deut. 5. & Matth. 19. ut docet Catechismus Romanus, & omnes Doctores. Idque dicat recta ratio propter triplicem respectum parentum ad filios, scilicet causæ, præminentiae & regiminis.

I. Itaque tenentur liberi parentes verè amare, & quidem magis quam cæteros; cum illis plus debeant, sintque conjunctiores quam aliis; & hunc amorem significare. Quare tenentur bonum spirituale & tempora-

Ant. Th. Moral. P. I.

le iis velle & suppeditare in eorum necessitatibus etiam communibus. Exigitque tum pietas, ut iis subministrant necessaria ad vitam honestè secundum suum statum sustentandam; quamvis sua culpa in hanc necessitatem inciderint, & filii sua bona ab illis non acceperint. Quovis enim modo parentes erga liberos egerint, tamen iis vitam & conservationem debent, ex Matth. 15. & c. 1. dist. 30. l. 1. & 2. Cod. *de alend. liber. ac parent.* Debent quoque subvenire parentibus in omnibus aliis necessitatibus quoad honorem, famam, libertatem, &c. & eorum defectus tegere ac patienter ferre. *In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum.* Eccli. 3. *In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitus matris tue ne obliviscaris: memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis, quomodo & illi tibi.* Eccli. 7.

Hinc graviter peccant liberi, si parentibus signa odii ostendant, maledicant; vel signa amoris nunquam aut rarò dent; si durè tractent; si ipsos alloqui aut salutare detrectent; si de ipsis erubescant vel tanquam incognitos aut extraneos tractent; si graviter contristant, vel ad gravem iram impellant, etsi ex causa levi, quam prævident gravem molestiam iis procreaturam. *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix,* Prov. 19. *Quam mala fama est qui derelinquit patrem: & maledictus à Deo, qui exasperat matrem.* Eccli. 3. *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.* Exod. 21. Si torvo oculo intueantur, vel asperè loquantur, perinde

ac si odio haberent; si non subveniant in necessitate spirituali, vel corporali, ægros non invitant, carere detentos liberare negligant; eorum sanitati non consulant, non curent maturè sacramentis muniri, & aliis auxiliis spiritualibus juvari; si eorum testamenta ac legata non exequantur, vel exequi differant, vel non curent pro iis mortuis preces & sacrificia offerri, &c. Si iis mortem exoptent, ut ab iis citiùs liberentur, vel citiùs eorum bona obtineant.

Porro quæ essent mortalia contra charitatem, si fierent erga extraneos, sunt etiam contrà pietatem, & longè graviora si erga parentes; quæ circumstantia semper exprimi debet in confessione; nam tunc peccatum habet duplicem malitiam specie diversam contra charitatem & pietatem. *Totus, De bigo, &c.*

II. Quoad reverentiam, ejus obligatio clarè exprimitur verbo *Honora*; & Eccli. 3. *Qui timet Dominum, honoras parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.* Nam (ut ait S. Thomas,) parentes participant rationem principii, cum propter generationem, tum etiam propter educationem, disciplinam, & omnia, quæ ad perfectionem vitæ pertinent. Præterea repræsentant dignitatem Dei, qui est omnium pater.

Hinc mortaliter peccant liberi, 1. Si parentes spernant, irrideant, contumeliis afficiant, de illis detrahant; eorum monita, consilia & minas contemnunt, præsertim coram ipsis. *Oculum qui subsannat patrem, & qui*

despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi, &c. Prov. 3. Quæ autem in his ob levitatem materiæ erga alios non essent nisi venialia, erga parentes ob circumstantiam personæ ut plurimum sunt mortalia. Ob hanc culpam Cham filius Noe, patris maledictum incurrit, Gen. 9. quod Deus postea confirmavit, ut posteris hujus culpæ gravitas innotesceret. 2. Si eos percutiant licet leviter, aut iis minentur; imò si contra eos manum tollant, etsi sine animo percutiendi: in his enim censetur gravis irreverentia ac injuria erga parentes. 3. Si ad sublimem fortunam evecti, parentes ex contemptu agnoscere dedignentur. 4. Si eos in foro externo etiam vero crimine accusent, excepto crimine hæreseos, prodicionis, conjurationis in Principem, quod aliter impediri non posset: in his enim ne patri quidem parcere debent propter damnum publicum, quod præ privato averti debet.

III. Liberi tenentur obedire parentibus in iis quæ spectant ad gubernationem domesticam, & ad bonos mores. In his enim subditi sunt parentibus, quorum est regere familiam, & eam bonis moribus imbuere. *Filii obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est. Honora patrem tuum, & matrem tuam: quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, Eph. 6. Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino, Coloss. 3. & Rom. 1. Qui non obediunt parentibus, dicuntur digni morte. Hinc S. Augustin. in titulum Psalm. 70. ait: Ubi hoc jubet pater quod contra Deum non*

non sit, sic audiendus est quomodo Deus, quia obedire patri iussit Deus. Ratio est, quia (ut ait S. Thom. quodlib. 2. art. 9.) Ad illa se extendit debitum obedientiae, ad quae se extendit ius prelationis. Habet autem pater carnalis ius prelationis in filium.

1. Quidem quantum ad domesticam conversationem: sic enim est paterfamilias in domo, sicut Rex in regno: unde sicut subditi tenentur obedire Regi in iis quae pertinent ad gubernationem Regni, ita etiam filii & alii domestici tenentur obedire patrifamilias in his quae pertinent ad dispensationem domus. 2. Quantum ad morum disciplinam: unde Apost. dicit Hebr. 12. Patres quidem carnis nostrae habuimus eruditores: debet enim pater filio non solum educationem, sed etiam disciplinam. In his ergo filius tenetur obedire patri carnali, & non in aliis.

Hinc peccant mortaliter liberi, si in re gravi ad mores, vel ad domesticam curam, vel ad pacem & concordiam in familia tuendam, vel ad ejus bona, famam, honorem spectantes non obtemperent; & speciatim si contra parentum prohibitionem, improborum societatem, popinas frequentent, aleae ludum, compotationes vel quidlibet aliud illicitum aut periculosum exercent; si contra eorum mandatum nolint dare operam litteris aut artibus suo statui congruentibus, si iis inconsultis nubant, vel si filius contra eorum voluntatem ducat uxorem se indignam, vel nolit sine iusta causa ducere quam parentes volunt, ob magnum familiae bonum; si filia contra prohibitionem domo egrediatur, vel sola noctu viros alloquatur, &c.

Non debent autem filii parentibus obedire, cum aliquid praecipiant vel vetant contra Dei, vel Ecclesiae praecepta, aut consilia evangelica. Nam obedire oportet Deo magis quam hominibus. Act. 5. Neque quoad electionem status, nam haec pendet à divina vocatione. Debent tamen consensum & consilium petere, non autem sequi, nisi sit consentaneum vocationi divinae.

Porro filiusfamilias, si parentes ejus opera non egeant, potest à paterna domo discedere ad discendam aliquam artem honestam statui suo convenientem, vel quarendum aliquod vitae genus honestum, petita facultate, quam pater ei denegare non potest, ex l. ult. §. de liber. exhib.

Nota. Eadem fere ratio est de avo, proavo & quolibet ascendente, respectu nepotis, pronepotis, & cujuslibet descendantis, & vicissim. Nam hi omnes considerantur quasi patres & filii, ascendentes quippe sunt mediati progenitores. De-
luga.

Sed an filius cupiens ingredi religionem, tenetur in saeculo remanere, ut parentum necessitati subveniat?

Resp. Affirm. si necessitas sit extrema vel gravis, nec alius possit aut velit iis opitulari, & possit ipse remanendo in saeculo. Est communis sententia. Quia subvenire parentibus graviter indigentibus est praecepti divini naturalis: ingredi autem religionem per se est tantum consilii. At propter opus consilii non est omittendum praeceptum, utpote obligato-

rium. Imò tum religio cessat esse opus consilii respectu filii, cum tunc sit ei illicita. Unde Christus, Matth. 5. arguit Phariseos, quòd suaderent ut eroganda parentibus egenis impenderentur in cultum divinum. Quod verum est, etiamsi filius voverit religionem, nam illud votum solum est de ingressu religionis, quatenus est opus melius, nec impedit observationem præcepti divini. At ingredi religionem relictis parentibus in gravi necessitate, non est opus melius, & impedit observationem præcepti divini.

Si verò non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt pratermissio parentum obsequio filii religionem intrare, etiam contra præceptum parentum. Quia post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet, quantum ad ea quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his quæ sunt divini obsequiis: & magis est obtemperandum Patri spirituum ut vivamus, quam parentibus carnis, ut Apost. dicit ad Hebr. 2. ita S. Thom. 2. 2. quæst. 189. art. 6.

Porro neque parentibus licet ingredi religionem dum liberi carent necessariis ad sustentationem, vel educationem suo statui convenientem. Nam parentes jure naturali tenentur ea liberis providere; nec licet Deum tentare, ordinaria media omittendo sub spe divini auxilii. S. Thom. loco cit. Nisi sufficienter illis provideant de rebus necessariis ad vitam & statum, & illos per alios rectè instituere possint.

Nota. Nemo tenetur in sæculo remanere propter fratrum, vel sororum aut aliorum propinquorum necessitatem gravem, sed non extremam. Quia nemo tantum iis debet, nec ita stricte tenetur iis subvenire, sicut parentibus; nisi tamen fratres vel sorores sint adhuc sub cura patris aut matris, nam tunc creant vel augent necessitatem ejus: quippe sub necessitate parentis includuntur omnia quæ pertinent ad statum & munus suum, inter quæ præcipuum locum habet conveniens liberorum educatio ac cura. Atque ita ratione parentis sic obligari quis potest erga fratres suos, qui tunc considerantur ut pars ejusdem parentis. Ita Suarez.

Sed quid, si filius professionem jam emisserit, an tenetur egredi, ut parentibus succurrat?

Resp. Juxta multos tenetur, si parentum necessitas sit extrema, cui aliter subvenire nequeat, sive illa ante sive post professionem evenerit. Quia in utroque casu æqualiter urget præceptum pietatis, nec minus sunt illius parentes in uno quam in altero. Ut autem talis egressus sit licitus, requiritur. 1. Ut religiosus petat licentiam, nam hoc exigit debitum subjectionis & recta disciplina; & alioquin oriretur perturbatio communitatis ac scandalum. Sed prælatus tenetur hanc licentiam concedere: quòd si petitam deneget, dicunt posse religiosum egredi, eo quòd prælatus sit irrationabiliter invitatus, & aliunde præceptum divinum naturale subveniendi parentibus urgeat. 2. Ut egressus gesserit suæ religionis habitum. 3. Ut quamdiu

diu manet in ſæculo, ſervet quoad fieri poteſt regulas & ſtatuta religionis: nam non deſinit eſſe religioſus. 4. Ut redeat ubi primùm eorum neceſſitati ſufficienter providit: nam ceſſat cauſa manendi extra monaſterium. Ac ſi neceſſitas parentum ſit ſolùm gravis, non extrema, non tenetur, nec proinde ei licet egredi ſine legitima ſuperioris ſui licentia: quia religioſus eſt per profeſſionem traditus religioni & poteſtati ſui prælati. Res autem uni tradita non poteſt ſine ejus conſenſu alteri concedi, etiam quoad uſum, citra neceſſitatem extremam. Ita S. Thom. S. Antoninus, & alii multi.

Quæſt. III. *Ad quid ſuperiores & inferiores generatim obligantur erga ſe invicem?*

Reſp. 1. Superiores tum eccleſiaſtici tum ſæculares tenentur procurare bonum ſubditorum, & eorum malum impedire ſecundùm poteſtatem quam habent, & munus quod exerceant erga illos, ex Eccli. 32. *Rectorem te poſuerunt? Curam illorum habe.* Et, 1. Timoth. 5. *Si quis ſuorum curam non habet .... eſt infideli deterior.* Nam omnis poteſtas publica ac munus eſt propter bonum ſubditorum, & ſuperiores ratione ſui officii parentum vicibus funguntur.

Reſp. 2. Ut filii erga parentes, ita cum proportionem ſubditi erga ſuperiores quoslibet, debent amorem, reverentiam, & obedientiam, ſecundùm cujuſque poteſtatem ac munus. Nam (ut docet Catech. Rom. de quarto præcepto) *Præter eos qui nos genuerunt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, vel poteſtatis vel dignitatis,*

vel utilitatis, vel præſtantis alicujus muneris & officii nomine. Idque conſtat ex Script. & Patribus, 2. Petri 2. *Subjecti eſtote omni humane creaturæ propter Deum: ſive regi quaſi præcellenti, ſive ducibus tanquam ab eo miſſis .... quia ſic eſt voluntas Dei .... Omnes honorate .... Regem honorificate.* Et, Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, &c. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui veſtigal, veſtigal, cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Et, Hebr. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis, &c. Eccli. 7. Honorifica ſacerdotes.*

Hinc graviter peccant inferiores, ſi ſuperioribus in re gravi ad eorum munus pertinente non obediant; ſi eos contemnant, vel eorum defectus aliis referant, ut eos odioſos ac contemptos reddant; ſi illis debita ratione officii non ſuppeditent, ut decimas eccleſiaſticis, tributa principibus, & aliis ſtipendia, &c.

Quæſt. IV. *Quenam ſunt obligationes Tutoris & Curatoris?*

Nota. Tutor eſt is, cui commiſſa eſt cura pupilli, & bonorum ejus. Curator eſt, qui assignatur minori, præcipuè in curam ejus bonorum. In hoc inter ſe differunt, quòd tutor detur principaliter in curam perſonæ, & ſecundariò in curam bonorum impuberis: Curator verò principaliter in curam bonorum, & ſecundariò perſonæ puberis.

Reſp. Tutor tenetur curam genere pupilli, ejus perſonam tueri, eum bonis moribus imbuere, & chriſtiane educare per ſe vel per alios, & dare operam, ut artem

sibi convenientem addiscat. Item ejus bona curare, & fideliter ac diligenter administrare. Nam in hunc finem jure publico constituitur, & assignatur pupillo loco patris, ideoque ejus vices erga eum gerit. Tutor enim est is, qui pupillo datur in defensionem & curam personæ ac bonorum pupilli. Curator verò tenetur rectè ac fideliter bona minoris administrare, & insuper ejus personam tueri cum opus fuerit, & educationi ac institutioni invigilare: nam præcipuè assignatur in curam bonorum, secundario in curam personæ. Quare si tutor, vel curator in hoc delinquat, vel graviter sit negligens, peccat graviter, & tenetur ad compensationem damni; quia peccat contra proprium officium ad aliorum commodum spectans, proindeque contra justitiam.

Hinc tenetur statim inventarium omnium bonorum pupilli & minoris efficere, l. 24. Cod. de admin. tutor. Omnia eorum bona, jura & actiones diligenter conservare, & curare ut ex iis redditus annui percipiantur, bona aliàs peritura vendere, ex mobilibus prædia idonea comparare, ex digestis & codice. Quòd si neglexerint, vel res pupilli aut minoris in suos usus converterint, tenentur rem ablatam vel amissam restituere, & compensare totum lucrum cessans ac damnum emergens. Tenentur autem de culpa lata & levi, l. 7. Cod. de Arbit. tutel. nam justum pretium suæ administrationis exigere possunt; & sic eorum munus cedit in utilitatem suam & aliorum. Peccant etiam, si pupillo vel minori dent pecuniam ad usus malos

vel inutiles, cum ex suo officio teneantur fideliter ac utiliter eorum bona administrare.

Cæterum pupilli & minores tenentur obedire & reverentiam exhibere tutoribus & curatoribus velut parentibus, quorum locum illi tenent.

Quæst. V. *Ad quid obligantur domini & famuli erga se invicem?*

Resp. I. Secundum omnes, domini tenentur, I. Gerere curam salutis famulorum & famularum, ex i. Timoth. 5. *Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit & est infideli deterior.* Nam sunt ipsorum caput, & vices parentum erga eos gerunt: ideoque obligantur cum proportionem ad ea, ad quæ parentes erga liberos tenentur. Quare graviter tenentur curare, ut famuli & ancillæ res ad salutem necessarias calleant, peccata & occasiones peccati vitent, Dei & Ecclesiæ præcepta servant, sacramenta tempore debito frequentent. Item tenentur bona exempla iis præbere, graviter delinquentes corrigere, & iis invigilare: *Attende domesticis tuis, Eccli. 32.*

II. Tenentur alimenta congrua præbere, & tempore statuto mercedem justam solvere. *Domini quod justum est & æquum servis præstare: scientes quod & vos dominum habetis in cælo. Coloss. 4. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque manè. Levit. 19. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. Eccli. 34. Nec possunt ante terminum elapsum domo dimittere sine justa causa, quia violarent contractum. Quòd si dominus sine justa causa se tenente ex*
parte

parte famuli, invitum eum dimittat ante tempus conditum, tenetur ei integrum stipendium dare, perinde ac si toto illo tempore ei serviisset, nisi alteri eo tempore servierit, l. 38. §. *Locati*. Nam conductor pensionem solvere tenetur, quando re vel opera conducta usus non est, ob causam se tenentem ex parte sua. Si verò invito domino & sine justa causa famulus discedat, nihil ei conceditur in foro externo: at in foro conscientiae debetur ei merces pro rata temporis quo servivit, nisi aliud ferat pactum, vel exitu suo intempestivo damnum domino intulerit, retenta mercede aut illius parte compensandum: quia opera praestita est digna pretio, quo privari non potest in poenam, nisi ex conventionem, vel per sententiam Judicis. *Delugo, & alii*.

III. Tenentur eos non asperè ac superbè tractare, sed benignè tanquam fratres in Christo & cohæredes vitae aeternae, quos debent sicut seipsos diligere. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum & vester dominus est in caelis: & personarum acceptio non est apud eum.* Ephes. 6.

Unde peccant si domesticos contumeliis afficiant, ut si appellent diabolos, canes, &c. si immoderato labore vexent, &c.

IV. Tenentur curare, ut in eorum morbis ac infirmitatibus auxilia temporalia & spiritualia non desint. Juxta multos tamen seclusa pactione vel consuetudine, non tenentur ex justitia famulis alimenta & stipendium dare toto tempore morbi diuturni. Nam hæc debentur solum propter

operas quotidianas, & conductor nihil tenetur solvere dum re vel opera sibi locata uti non potest, ob causam provenientem ex parte locatoris vel rei locatæ. Item non tenentur solvere impensas pro eorum curatione, nisi sint modicæ, vel nisi versentur in necessitate. Postulat tamen charitas, ut impensas saltem modicas faciant pro eorum curatione & alimentis; & hæc est praxis timoratorum. Imò charitas eos obligat ad gratis præstanda famulis pauperibus, omnia quibus indigent, si ea possint præstare.

V. Tenentur famulos expellere, qui liberos, aliosve domesticos verbis vel moribus pravis corrumpunt, si reprehensione non emendentur. *S. Carol. Instruct. Confess. & Concil. Mediol. III.* Nam tenetur à suis causis & occasiones peccandi amovere.

Porro cum famulus vel ancilla justis de causis expellitur, sufficit si pro rata temporis stipendium ei persolvatur. Nam justa causa expellendi famulum rectè censetur impedimentum ex parte locatoris proveniens, ob quod conductor jam ejus opera uti non potest.

Resp. 2. Famuli & ancillæ debent suis dominis amorem, reverentiam, obedientiam & fidelitatem. *Ex i. Timoth. 6. Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur. Et, Ephes. 6. Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut domino, &c. ex ad Tit. 2. Servos dominis suis sub-*
ditos

ditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes. Itaque tenetur dominis suis eadem præstare cum proportionem, quæ filii parentibus: nam domini erga illos parentum vicibus funguntur. Et insuper tenentur ex iustitia fideliter servire ac laborare, munus sibi commissum rectè obire, & res sibi creditas diligenter curare ac servare: nam ad hæc præstanda stipendio conducti sunt, & ex contractu oneroso obligantur.

Hinc mortaliter peccant, 1. Si in re magni momenti non obediant. 2. Si peccata ac defectus familiæ aliis referant. 3. Si non bene laboraverint toto tempore designato, & obsequia debita negligenter præstent; & tenentur ad restituendum partem stipendii pro rata laboris omitti; nam non habent jus nisi ad stipendium labori & operæ impensæ congruens: tum ad compensandum damnum & lucrum cessans, quia fuerunt injusta illorum causa, cum sequantur ex omissione diligentiae ac operæ ex iustitia debitæ. Idem dic de aliis operariis conductis. 4. Si de bonis dominorum disponant sine eorum consensu. 5. Si grave damnum inferri permittant, cum impedire possint; vel videntes inferri taceant, nec moneant dominum, si illud inferatur ab extraneis (quod certius est, & ita ferè habet communis gentium sensus, ait Lessius,) si à confamilis, etiam in rebus, quarum cura sibi specialiter commissæ non est; teneturque illud refarcire in defectum aliorum. Nam famuli omnes tenentur ex iustitia non permittere ut damnum hero à quo-

quam inferatur: nemo enim famulum vel ancillam accipit, nisi cum hoc pacto tacito, ut impediatur ejus damnum, si possit. Præterea domestici aliter & magis tenentur impedire damnum heri sui, quàm extranei, qui ad id ex charitate tenentur. Domestici verò, quibus specialiter domus vel alia res commissæ est, tenentur insuper magna cura eam custodire, & diligenter invigilare ne quid damni in ea patiatur dominus.

VI. Si ante tempus conditum discedant sine justa causa. Nam ex contractu, ideòque ex iustitia tenentur toto illo tempore servire; & sic tenentur refarcire damnum, quod dominus inde patitur, ut si majore pretio alium conduxit, &c. Omnia enim injustitia damnosa parit obligationem restituendi.

Quæst. VI. *Quenam sunt obligationes magistrorum, & discipulorum?*

Resp. Inter magistros, pædagogos & discipulos est quodam modo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos. Nam Magistri & pædagogi vires parentum erga discipulos gerunt in iis, quæ ad studia & bonos mores spectant.

Sed speciatim magistri & pædagogi graviter peccant, 1. Si cum non sint idonei nec sufficienter docti ad hoc munus rectè ac utiliter obeundum, illud suscipiant, aut non dimittant, aut se ad illud idoneos non præstent. 2. Si discipulorum progressum in litteris non sedulò promoveant. 3. Si non satis studeant ipsi, ut rectè officio fungantur. 4. Si ex proposito falsa ut vera doceant, vel superstitiosa aut saluti

noxia,

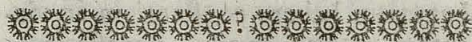
noxia, 5. Si negligent eos bonis moribus imbuere, nec delinquentes arguant, nec puniant cum possunt. 6. Si ipsis malum exemplum præbeant. 7. Si improbos, & alios perniciosos ad scholam admittant, vel ex iis non dimittant, ne alios depravent. 8. Si doctoratus, vel licentiatu gradum indignis conferant; nam (ut docent S. Antoninus, Navarr. Sylvest. Sanchez, & alii) est mortalis culpa præsertim in Theologia, Jure canonico & civili, & Medicina, imò etiam videtur in Philosophia. Nam per hoc graviter bono publico nocent, & remp. vel Ecclesiam publico testimonio decipiunt in re gravi: unde fit ut indignis conferantur officia sæcularia, vel beneficia ecclesiastica, cum damno multorum.

Porro Concil. Later. V. sess. 9. præcipit, ut humaniorum litterarum magistris discipulos, rebus fidei, & præceptis Dei ac Ecclesiæ instruant.

Discipuli peccant, 1. Si magistris & pædagogis non exhibeant honorem ac reverentiam. 2. Si non obediunt in rebus ad studia & bonos mores pertinentibus. 3. Si malorum consortium sibi vetitum non vitent. *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.* Prov. 14. 4. Si libros prohibitos legant. 5. Si à schola absint sine justa causa. 6. Si tempore studiis destinato lusui vacent vel otio. Et quidem mortaliter peccant, si studia notabiliter negligent, tum quia agunt in re gravi contra obedientiam parentibus ac præceptoribus debitam: tum quia se reddunt ineptos ad munus suo statui conveniens in posterum ritè obeundum: tum quia vita

Ant. Th. Moral. P. I.

otiosa est fons & origo multorum peccatorum, præsertim adolescentibus. Quare non sunt absolvendi, nisi negligentiam suam emendare curaverint.

CAPUT V.

De Obligationibus personarum Judicialium vel Forensium.

In his generatim requiruntur Scientia, Diligentia, Veritas, Fidelitas, & Justitia.

Nota. Qui officium aliquod ad aliorum commodum spectans suscipit, tenetur ex justitia, i. Ad curandum, ut sua negligentia nemini damnum sequatur. 2. Ad procuranda commoda ejus, cui per officium servit, saltem quantum commodè potest; & ad diligenter obeunda ea, quæ ad tale munus spectant, & necessaria sunt ad finem, ad quem institutum est. Nam hæc tacitè promittit, & ad ea se obligat, hoc ipso quòd tale munus assumit; & ideo stipendium ei datur. Hinc si munus suum negligat, tenetur damna inde secuta refarcire, & stipendium acceptum restituere pro negligentia.

§. I.

De Judice.

Quæst. I. *Ad quid tenetur Judex, ut ritè judicet?*

Resp. 1. Judex (idem dic de Advocato, Medico, &c.) tenetur ex justitia

Ppp

stitia rectè judicare: *Diligite justitiam, qui judicatis terram*, Sap. 1. *Justifica pusillum & magnum similiter*, Eccli. 5. Ergo tenetur etiam ad ea quæ ad rectum judicium requiruntur, qualis est scientia legum, consuetudinum, &c. Debet etiam habere constantiam ac virtutem ad hoc munus necessariam: alioqui se exponit periculo injustè judicandi. *Noli querere fieri judex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates: ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in aquitate tua*, Eccli. 7.

Hinc 1. petens aut suscipiens officium Judicis sine sufficienti scientia & idoneitate, peccat mortaliter: nam voluntariè exponit se periculo malè judicandi cum damno aliorum. 2. Judex debita scientia carens absolvi non debet, nisi se officio abdicet, vel nisi brevi tempore scientiam sufficientem acquirere possit & conetur. Nam nulli licet officium, cujus munia obire nequit, suscipere vel retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi. 3. Si judex ex imperitia malè judicet, quamvis putet se rectè judicare, tenetur compensare totum damnum inde litigantibus obveniens, sive in substantia litis, sive in supervacaneis impensis. Nam est causa injusta talis damni, quod est ei voluntarium saltem indirectè, nempe in ignorantia culpabili, ex cap. ult. de injur. ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.*

Resp. 2. Ex communi sententia, ut judex rectè judicet, præter scientiam, debet, 1. Habere jurisdictionem & auctoritatem in personas judicandas, & in causam: alioqui injuriam facit tum partibus, causæ illarum se ingerendo; tum legitimo judici, ejus potestatem & officium usurpando: quæ usurpatio judicii ex communi æstimatione hominum est injuria gravis ex genere suo, cum per illam violetur & jus privatorum & auctoritas publica. Imò ejus sententia est irrita, cum careat potestate ad judicandum necessaria, cap. 4. de judic. & cap. 4. de penit.

Porro quatuor modis potest quis habere potestatem judicandi aliquem. 1. Ratione potestatis ordinariæ vel delegatæ. 2. Ex consensu partium; ut cum partes ex compromisso se alicui subdiciunt, ut judici, vel ut arbitro. 3. Ratione delicti in suo territorio patrat. 4. Ratione rei, de qua contra possessorem causa movetur, ex cap. ult. de foro compet.

II. Tenetur judex habere certitudinem saltem moralem in cognitione causæ: alioqui imprudenter judicaret; & teneretur ad restitutionem, si ex negligentia cognoscendi malè judicaret, ex c. ult. de injur. cit.

III. Tenetur judicare secundum leges, tum quoad modum procedendi, ordinem & formam judicii, tum quoad sententiam ferendam & exequendam, ex c. 1. de constit. & ex S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 20. *Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges & jura pronuntiat, scitis juris obtemperat, non*

indulget propria voluntati: sicut audit, ita judicat: & sicut se habet negotii natura, decernit. Obsequitur legibus, non adversatur: examinat causa merita, non mutat. Et ex instit. de officio judic. ibi: Ne aliter judicet quam quod legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est. Nam ad hoc constitutus est à rep. vel principe. Quare non potest quemquam condemnare inauditum & sine testibus. Clement. 2. de sentent. & re judic. nec uti potest scientia injuste & contra juris ordinem parta: alioquin injuriam continuaret & auget. Item nec potest secundum omnes, condemnare eum, quem privata scientia scit esse nocentem, si juridice non sit probatus reus. Quia non habet potestatem judicandi nisi ut persona publica: ergo non potest judicare, nisi secundum scientiam publicam, quæ habetur per testes, legitimaque instrumenta & acta.

IV. In summa aequitatem ante oculos habere debet judex, l. 4. §. de eo quod certo loco. In omnibus quidem, maxime tamen in jure, aequitas spectanda, l. 90. §. de reg. jur. Decerne quod justum est, & judica inopem & pauperum, Prov. 31. Ut autem justitiam in omnibus constanter servet, memoria semper teneat illud, Sap. 6. Discite iudices finium terra ..... quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, nec custodistis legem justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparbit vobis: quoniam judicium durissimum his, qui præsumunt, fiet: exiguo enim conceditur

miserecordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

V. Quando jus non est clarum, tenetur ferre sententiam secundum opinionem certò probabiliorem in quaestione tum juris, tum facti. Nam officium judicis est judicare secundum merita causæ, & sententiam, quæ, inspectis allegationibus & probationibus, æquitati & juri conformior est: alioqui esset locus acceptioni personarum, contra Scripturam multis locis, ut, Deut. 1. Quod justum est judicate: sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Et contra regul. 12. jur. in 6. In judiciis non est acceptio personarum habenda. Hinc Innoc. XI. damnavit hanc propositionem. Probabiliter judico judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem. Quare judex non potest ferre sententiam secundum judicium aliorum, si post diligentem & sinceram veritatis inquisitionem certus sit de majore probabilitate suæ opinionis: nam tunc certus est de obligatione secundum illam judicandi. Nec in judicio, plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies. Exod. 23.

Quòd si opiniones sint æque probabiles, & nullus ex litigantibus rem possideat, debet rem inter partes ex æquo dividere, vel ejus pretium, si dividi nequeat. Nam judex non est dominus rei, sed tenetur suum cuique jus tribuere secundum merita causæ: ergo uterque cum æquale jus habeat, debet res æqualiter ei distribui; aliàs esset acceptio personarum.

Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.*

Idem dic de quaestione facti, Iudex enim tenetur causam adjudicare parti pro se habenti testimonia, vel instrumenta, aliave argumenta probabiliora, cum jus probabilius reddant. Luc. 21. §. *de testib.* Quod si haec probationes factis sint aequales, aequale jus fundant; ideo aequaliter res est inter eos dividenda, si nemo eam possideat alioqui possessori adjudicanda, cum in dubio & pari causa melior sit conditio possidentis, ex reg. 65. jur. in 6. In causis vero criminalibus si utrimque appareat aequalis probabilitas, debet reo favere, eum absolvendo, ex reg. 111. jur. in 6. Alioqui se exponeret periculo damnandi innocentem.

VI. Tenetur lites celeriter expedire cap. 2. de sentent. & re judic. ibi: *Jurgantium controversias celeri sententia terminare, & equitati convenit & rigori.* Nam partes habent jus, ut non sine justa causa differatur iudicium. Quare tenetur parti laesa damna & impensas, quae ex iniqua dilatione sequuntur, compensare.

VII. Debet habere rectam intentionem, scilicet iustitiae, ita ut nihil agat ex odio, invidia, aliove pravo fine: nam actio licet ex objecto bona participat malitiam finis.

Ex dictis collige iudicem, qui in cognoscenda, vel decidenda causa negligens, aut iniquus fuit, peccare mortaliter contra iustitiam, & teneri ad refarcienda parti laesae omnia damna, cum fuerit eorum causa injusta.

Quaest. II. *An Iudex potest capite condemnare eum, quem certo novit innocentem, si per testes legitime probetur reus?*

Resp. 1. In tali casu, ex communi sententia, iudex tenetur omnes vias inire, quibus possit eum liberare, ut impediendo accusationem, extrahendo iudicium, remittendo causam ad superiorem, & apud eum assumendo officium testis, &c. Quod si his mediis non possit eum liberare, secundum multos non ei licet talem morte damnare, sed debet jurare se certo cognoscere ejus innocentiam, & potius officium dimittere, & quaelibet pati. Quia directe innocentem occideret, & quidem ut causa principalis mandando ut occidatur, quod est intrinsece malum, & contra illud, Exod. 23. *Insontem & justum non occides, quia adversor impium.* Enim vero intrinsece malum est adimere alicui vitam sine autoritate: sed iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum haec solius Dei dominio subiecta sit: nec resp. ipsa potest verum innocentem directe occidere, sicut potest directe bonis temporalibus spoliare, ob justam causam ad bonum commune pertinentem, quia habet dominium altum in bona subditorum, non autem in eorum vitam.

Equidem tenetur iudex judicare secundum allegata testimonia; & iudicavit ut persona publica, quae sequi debet scientiam publicam, si nempe iudicet. At in casu proposito non potest judicare, condemnando, quia innocentem occidere per se malum est; neque absolvendo, quia juridice probatur reus.

Idem

Idem dic de mutilatione: quia res-pub. non potest hanc pœnam innocentibus inferre, non enim habet dominium vitæ & corporis suorum subditorum. Quare nec minister justitiæ potest executioni mandare sententiam mortis vel mutilationis, quam certò scit esse iniquam: sicut enim per se malum est jubere occidi innocentem, ita & hæc iussa exequi.

Resp. 2. In causis civilibus, & in iis in quibus agitur solùm de pœnis pecuniariis, ex communi sententia, iudex potest judicare secundùm allegata & probata. Quia resp. habet dominium altum bonorum privatorum, vi cuius potest de illis disponere, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc casu; ne cum populi scandalo forma seu ordo judiciorum publicorum evertatur ac impediatur; cuius quidem observatio necessaria est ad pacem & quietem reip. Nam iniqui iudices possent impunè contra allegata & probata, prætextu scientiæ privatorum, jus recusare iis quibus vellent. Deinde nemo civium meritò potest ægrè ferre aut queri sibi injuriam esse factam à iudice per talem sententiam; cum videat se ab illo juvari non posse, neque par esse ut iudex potiùs officium deserat, quàm sententiam ferat. Denique innocens potest hæc bona postea recuperare. Tenetur tamen iudex in hoc casu priùs omni industria curare, ut falsitas detegatur, vel ut processus impediatur, imò remittere causam ad superiorem, si fieri possit sine detrimento boni communis.

Quæst. III. An peccat & tenetur ad restitutionem iudex, qui reum con-

demnat ex cognitione injustè extorta?

Resp. Affirm. Ita Covarruv. Sot. Gomez, Lessius, Sanchez, Delugo, & alii. Quia injuriam quam fecit, notitiam injustè extorquendo, continuat hac utendo, & dat injustè causam damni, quod ex illa sequitur. Præterea confessio injustè extorta est injusta, & sic nullum dat jus; nec ex ea procedi potest, cum injustum sit medio injusto uti.

Confessio autem criminis injustè extorquetur. 1. Si iudex reum interroget, nulla præcedente infamia, vel semiprobatione, aut sine indicibus competentibus. 2. Si tormentis vel eorum metu elicit confessionem sine indicibus sufficientibus ad torquendum. Nec refert quòd confessio fuerit postmodum ratificata; quia cum fuerit irrita, nulla est ratificatio ex ea orta. 3. Si persona non poterat torqueri ob ætatem, vel infirmitatem, vel privilegium ac dignitatem. 4. Si dolo, v. gr. promissione impunitatis inductus est reus ad confitendum, nam tunc ei facta est injuria.

Quæst. IV. An licet iudici munera à partibus accipere?

Resp. 1. Non licet iudici quidquam accipere pro ferenda sententia sive iusta, sive injusta. Non pro iusta: quia ex iustitia eam debet, & sic venderet quod suum non est, sed quod alteri debitum est; & acciperet contra jus quod alter habet ut jus suum obtineat sine suo sumptu. Ideoque sic accepta restituere tenetur, cum nullum habeat titulum retinendi, non enim hæc liberaliter & omninò voluntariè do-

nantur, sed ad vexationem injustam redimendam. Neque pro injusta, ut patet: nam (ut ait S. August. epistol. 54.) *Cum judicia & testimonia, quæ nec justa & vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multò sceleratius utique pecunia sumitur, quia sceleratè etiam quamvis à volentibus datur.* Et sic accepta restituere tenetur, quia accipiendo injustè agit contra officium; & Clerus Gallican. ann. 1700. oppositum damnavit. Spectato autem solo jure naturali, & ante omnem sententiam restitutio fieri debet ei qui dedit, juxta illud S. Augustini epist. cit. *Recipe quod mihi, dum tibi malè adesset, dedisti.*

Resp. 2. Neque licet Judici munera liberalia, & spontè ac sine ullo onere oblata à partibus accipere: quia id prohibetur jure communi humano, laicis, l. 18. §. *de offic. Præsid.* & l. 6. §. *de offic. Procons.* & *Authent.* *Ut Judices sine quoquo suffragio:* Ecclesiasticis verò, cap. 10. *de vit. & honest.* & cap. 11. *de rescript. in 6.* Immo, ut docet Delugo, etiam jure naturali, si munus sit magni momenti, tum ob scandalum, tum ob periculum morale pervertendi justitiam, quod quisque vitare tenetur: nam moraliter loquendo fieri non potest, ut ob donum illud non propendeat in favorem donantis; idque judicari debet à communiter contingentibus. Hinc illud, Deut. 16. *Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum. Justè quod justum est, persequeris,* Et, Eccli. 20. *Dona excæcant oculos judicum.* Adde quòd dans, sæpè non det omnino sponte ac liberaliter, sed quia timet ne judex alioqui

pius faveat parti adversæ, aut moras trahat, sicque dat pro actu ex justitia debito. Cum autem dissentiant Doctores circa obligationem restituendi ante omnem sententiam munera sponte ac liberaliter, nec ad vexationem injustam redimendam donata; confessor debet semper judicem obligare ad talem restitutionem: tum quia fortè ad eam jam tenetur ex conscientia; tum quia tali pœna dignus est, & per eam avocandus est à relapsu.

Nota. Sunt qui excipiunt leviora munuscula, in quibus corruptionis periculum abest, quæ ex urbanitate offeruntur, nec nisi quasi inurbanè recusarentur. Quia cessat ratio prohibitionis; & l. 18. §. *de offic. præsid.* & cap. 11. *de rescript. in 6.* Judex delegatus potest recipere *esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus.* Sed multi docent judices sæculares nihil omnino posse à partibus recipere, eo quòd leges digest. correctæ sint per jus authenticorum, quo prohibetur judicibus universaliter munera accipere. *Auth. Ut Judices sine quoquo suffragio.*

Quæst. V. Quid Judici servandum circa Inquisitionem?

Nota. Triplex est Inquisitio. Prima Generalis, quando in Genere quaeritur an leges serventur. Secunda Specialis, cum de certa persona & certo crimine inquiritur. Tertia Mixta, cum inquiritur generatim de persona, & specialiter de crimine, vel econtra.

Resp.

Resp. 1. Judex & Magistratus nulla data occasione ex suo officio potest ac debet facere inquisitionem generalem, ex cap. 1. *de offic. Judic.* Quia ex officio tenetur prospicere bono communi, occasiones criminum tollendo, crimina puniendo in aliorum exemplum, & aliunde nemini fit injuria.

Resp. 2. Quando crimen est publicum, sed author ignoratur, Judex debet quærere in genere quis patravit: nam id exigit bonum publicum: alioqui scelesti homines spe impunitatis invalescerent, & crimina multiplicarentur.

Resp. 3. Non licet Judici contra aliquem facere inquisitionem specialem tendentem ad punitionem, nisi præcefferit infamia, vel semiprobatio, vel aliquid quod justam det causam, ex cap. 21. & 23. *de Accusat.* & est communis sententia. Nam per illam inquisitionem quis suspectus & infamis redderetur.

Quæst. VI. *Quenam requiruntur ad subjiciendum tortura reum?*

Resp. 1. Ex communi sententia, illæ torturæ sunt injustæ, quas sustinere est reo moraliter loquendo impossibile, spectatis viribus & complexione. Unde non potest Judex ex confessione sic extorta procedere. Peccat etiam graviter, si non prius alias omnes mitiores detegendæ veritatis vias tentet, quàm torturæ subjiciat; cum hoc sit postremum medium in defectum aliorum, damnosum & valde periculosum.

Resp. 2. Ad torquendum reum, qui jure non prohibetur torqueri, ex communi requiruntur probationes vel

indicia de commisso gravi crimine, digno poena mortis, tali medio & cruciatui congruentia; ita ut sola confessio rei ad plenam probationem deesse videatur. Nam tortura instituta est ad subsidium probationis, cum argumenta & indicia sunt valde magna, necdum tamen sufficientia, ut sic plena probatio eliciatur.

Porro prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis, viri illustres, vel in magna dignitate constituti, Doctores, milites, senes, impuberes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu.

Resp. 3. Semel tortus, si nihil est confessus, non potest iterum torqueri, nisi nova criminis indicia superveniant, quia per torturam priora elicit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repetitur tortura: quia per talem revocationem indicia non sunt elisa, & alioqui tortura semper esset inutilis. Si verò, tertio tortus ac confessus, tertio retractet, absolvendus est: quia præsumendum est vi tormentorum coactam fuisse confessionem falsam. Excipiunt aliqui, nisi indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant crimen malitiosè à reo negari.

Quæst. VII. *An sententia Judicis obligat in conscientia?*

Resp. 1. Sententia justa semper per se obligat in conscientia. *Est communis sententia.* Quia est præceptum legitimum superioris, & usus potestatis legitime, cui qui resistunt, Dei ordinationi resistunt, & sic ipsi sibi damnationem acquirunt.

Resp.

Resp. 2. Secundum communem, sententia certò injusta per se non obligat. 1. Si constet niti falsa præsumptione, ut falsis probationibus, quamvis lata sit secundum allegata & probata. Quia nulla est, cum nitatur falso fundamento, ideòque nullo: neque enim judex habet potestatem disponendi de juribus & bonis aliorum, sed solùm reddendi unicuique jus suum, & declarandi quid cuique debitum sit. Nec bonum exigit, ut privati amittant reipsa jus suum per sententiam injustam. Præterea cum sententia sit actus justitiæ, cujus est suum cuique tribuere ad æqualitatem; non valet, nec obligat si veritati justitiæ non conformetur. 2. Si sit injusta ex omissione debiti ordinis juris quoad essentialia, & formæ judicialis: quia judex non habet potestatem ferendi sententiam, nisi servato juris ordine. *Injustum judicium non est judicium*, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 4. ad 2. Hinc qui per inquam sententiam, quam sciebat esse injustam, accipit bona alterius, tenetur semper ea restituere, nec unquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit: imò tenetur impenfas & damna compensare. Qui verò bona fide aliquid accepit per sententiam injustam, quam putabat justam, si ante tempus præscriptioni requisitum, cognoscat fuisse injustam, restituere tenetur accepta, non tamen impenfas nec fructus bona fide consumptos, saltem si iis non sit factus ditior. Quòd si ea possedit bona fide toto tempore ad præscriben-

dum sufficienti, non tenetur restituere, quia legitime præscripsit.

Sententia tamen injusta servanda est, quantum requiritur ad vitandum scandalum, perturbationem, & incommoda graviora. Nec licet per vim se defendere contra judicem, & ejus ministros, cum servatus est juris ordo: quia judex habet jus exequendi sententiam, quam servato juris ordine tulit. Imò nec id licet in praxi, si non servatus sit, quando inde perturbatio vel scandalum secuturum est, ut plerumque fit.

Quæst. VIII. *Ad quid tenetur Judex circa pœnæ impositionem?*

Resp. Ex communi sententia, si lex pœnam imponit, tenetur judex facta sufficienti probatione crimen declarare, & pœnæ per legem impositæ executionem procurare: si verò lex minetur tantum pœnam, tenetur judex eam imponere, & executioni incumbere. Nam judex est minister & executor justitiæ à principe vel rep. constitutus, ad curandum ut serventur leges, & puniantur crimina; unde ex officio ei incumbit custodia & executio legum, & punitio criminum. Quare non potest remittere pœnam lege statutam, nisi in casibus jure expressis aut consuetudine receptis: nam inferior non potest dispensare in lege superioris. Præterea est contra bonum commune, quòd delicta maneant impunita, aut non satis punita; nam est moralis occasio ut multiplicentur. Imò Ipsi supremo principi non licet condonare crimina nisi aliquando ex justa causa, alioqui occasionem præberet

beret patranda crimina, & iis coope-
raretur, cum maxima peccandi ille-
cebra sit impunitas, sicque magnum
reig. damnum inferret. Iudex verò
ne quidem potest minuere pœnam,
etiamsi actor consentiat, nisi quando
delinquentis ætas, infirmitas, vel
modus delinquendi gravitatem crimi-
nis minuens, aut iusta aliqua ratio id
postulet, vel id ad bonum commune
dictat epichia. Item non ei licet,
saltem ordinariè, augere pœnam le-
ge statutam, alioqui injuriam inferret
reo, à quo majorem pœnam exigeret,
quam ex lege deberet: nam lex pœ-
nam statuens, eo ipso iudicis potesta-
tem restrinxit, ne graviorem impo-
neret. Aliquando tamen potest au-
gere pœnam propter extraordinarias
circumstantias, quæ crimen multum
aggravent, ut si crudelissimo genere
mortis patratum fuisset homicidium,
&c. Quia lex statuens pœnam, lo-
quitur de delictis ordinariis, seu or-
dinario modo patratis, nec excludit
iudicis providentiam, quantum ad
bonum commune, & aliorum exem-
plum necessaria est.

§. II.

De Accusatore.

NOta. Accusator & denunciator
inter se differunt. Nam accu-
sare est deferre crimen iudici
ad vindictam ob bonum commune,
cum obligatione crimen probandi:
denunciare verò est deferre crimen
præcipuè ad emendationem rei, vel
ob bonum commune, sine obligatio-
ne illud probandi.

Ant. Th. Moral. P. I.

Quæst. I. *An & quis tenetur accu-
sare vel denunciare?*

Resp. Ex communi sententia, qui
ad hoc deputati sunt, vel stipendium
accipiunt à rep. ut fiscalis, & custo-
des ac vigiles tenentur ex iustitia de-
ferre crimen, ac proinde ad damna
ex omissione delationis secuta. Item
custodes agrorum, nemorum, &c.
saltem quantum necesse est ad vitan-
dum damnum domini, vel illatum
resarciendum: nam ad id tenentur
ex officio; & contractus, seu quasi
contractus intercedit inter eos &
remp. seu communitatem, ut ad id
teneantur. Alii verò privati accu-
sare seu potius denunciare tenentur,
etiam circa superioris præceptum,
quando crimen est noxium reip. &
adhuc pendet in futurum, vel conti-
nuandum putatur, ut hæresis, pro-
ditio, falsæ monetæ fabricatio, cri-
men læsæ majestatis, veneficium,
publicum latrocinium, &c. Nam
quisque tenetur, etiam cum proprio
damno, malum communitatis avertere
quantum potest: pars enim te-
netur etiam cum proprio detrimento
prospicere incolumitati totius. Item
cum id necessarium est ad averten-
dum grave damnum innocentis: nam
charitas obligat ad impediendum gra-
ve malum innocentis, dum sine no-
stro gravi incommodo possumus,
quamvis inde malum impendeat reo,
quia innocens præferri debet volun-
tariè nocenti. *Libera eum qui injuriam
patitur de manu superbi.* Eccli. 4. Nec
nunc præmitti debet secreta monitio,
nisi certò constet per eam malum im-
peditum iri. Nam in re tanti mo-
menti

menti eligi debet id quod tutius est bono publico vel innocenti: facile enim posset talis privatim monitus simulare poenitentiam, & occultè exequi quod statuerat; & quisque jure naturali obligatur ad defendendum innocentem ab injuria hominis nocentis, etiam cum aliquo damno nocentis, qui sibi illud imputare debet, cum aliter ejus injuria impediri nequit.

Qui crimen probare nequeunt, non debent accusare: quia *ad hoc nullus tenetur quod non potest debito modo perficere*, ait S. Thom. quæst. 68. art. 1. Sed tunc debet admonere eos, qui malum impendens avertere possunt; & si hæc monitio sufficiat ad impediendum damnum, non nominata persona à qua illud imminet, non licet eam nominare. Quia neminem licet sine necessitate lædere in fama aut aliis bonis, præsertim privata auctoritate.

Sed si delictum sit occultum, & probari possit, sed ex eo non impendeat damnum, & speretur proximus emendandus privatis monitis, & ad debitam satisfactionem inducendus; an privato licet eum accusare, non præmissa monitione secreta?

Resp. Juxta multos non licet: quia sine justa causa infamaretur proximus, & hoc saltem repugnat charitati. Sed S. Thom. in 4. dist. 19. art. 3. quæst. 1. ad 4. postquam horum sententiam retulit, addit: *Vel dicendum secundum alios quod in accusatione non agitur ad emendationem peccantis, sed ad bonum commune, scilicet justitiam conservandam per punitionem delinquentis. Et ideo accusatio in judicio bona conscientia potest*

feri, etiamsi monitio non præcedat: Nec est contra præceptum Domini quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis.

Quæst. II. *An accusator aliquando tenetur desistere ab accusatione?*

Resp. Tenetur quando deprehendit accusatum esse innocentem; vel cum crimen incipit esse dubium, & tale remanet post diligentem veritatis inquisitionem; vel cum videt se probare non posse: tunc enim injuriam inferret, si pergeret in accusatione; nam quisque jus habet ne accusetur crimine falso, aut dubio, aut etiam vero, quod probari nequit, nam frustra accusaretur, & sic sine causa ei inferretur infamia.

§. III.

De Testibus.

Suppono ad legitimam & plenam in judicio probationem regulariter requiri & sufficere duos testes, ut constat ex omnium sententia & præxi, & ex Matth. 18. *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum.*

Dico, regulariter; nam aliquando unus sufficit, ut ad impediendum matrimonium cap. 27. *de sponsalib.* Item ad leviores poenas: unde ex testimonio publici custodis mulctari solent furantes ligna in sylva communi, & in religionibus leves poenitentiae imponi solent ex unius testimonio: quia in iis ita expedit facere ad bonum commune.

munæ. Ita Delugo. Aliquando verò duo testes non sufficiunt, ut in testamentis, &c. Testes autem debent sensu externo percepisse id, de quo testantur, & de eodem facto cum iisdem circumstantiis deponere, & esse omni exceptione majores, hoc est, contra quos nihil jure opponi possit, cur non sint ad testificandum admittendi.

Sunt autem aliqui qui jure rejiciuntur, nimirum. 1. Servus. 2. Mulier jure canonico in criminalibus, sed in jure civili in omni causa admittitur. 3. Minor 20. annis in criminalibus, in civilibus autem impubes. 4. Inimicus. 5. Consanguinei, & domestici aëtoris, exceptis quibusdam casibus apud Lessium. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Persona vilis & inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi, secus si honesta sit. 10. Delirus & semifatuus. Ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo sunt ad testificandum inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis, ut hæresi, crimine læsæ majestatis, falsæ monetæ, maleficio, furto famoso, &c. item quando delictum est commissum eo tempore & in eo loco, ubi copia testium haberinequit, ut in campo, sylva, cubiculo, nocturno tempore.

Quæst. I. *An & quando quis tenetur testificari?*

Resp. 1. Ex communi sententia, est obligatio sub mortali. 1. Cum hoc necessarium est ad avertendum grave malum impendens spirituale vel temporale publicum vel privatum innocentis, quamvis id non requiratur à

judice. Nam tunc tenemur denuntiare, ut dixi, & charitas graviter obligat ad proximum ab injusto damno liberandum, & ad damnum injustum proximi impediendum. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 1. addens: *Si ejus testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, ut veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Dicitur enim in Ps. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate; & Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem...* Super his verò quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis ferre testimonium, nisi cum à superiore compellitur secundum ordinem juris. *Quia si circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc speciale damnum nascitur; vel si imminet periculum accusatori, non est curandum: quia ipse in hoc periculum sponte se ingessit. Alia autem ratio est de reo, cui periculum imminet, eo nolente.* Si tamen accusator ex obligatione accusarit, v. gr. quia crimen reip. vel religioni directè perniciosum erat, qualis est hæresis, conspiratio contra principem: tunc debet ejus damnum vera testificatione averti.

2. Posito præcepto superioris, vel judicis, exceptis casibus mox dicendis. Nam omne præceptum justum obligat in conscientia, & bonum commune id exigit; alioquin enim crimina sæpius impunita manerent, & justitia non posset administrari, cum gravi reip. detrimento.

Porrò secundum multos testis legitime interrogatur, ideoque tenetur testificari, quoties præcessit vel accusatio, vel denuntiatio, vel querela ab alio porrecta; nec ad hoc requiritur

(licet à fortiori sufficiat) infamia delinquentis, aut semiprobatio, aut indicia, sicut requiritur ut reus ipse legitime interrogetur. Quia bonum commune postulat ut iudex habeat tunc jus interrogandi: nam alioqui nunquam posset puniri crimen certum, cujus author est occultus; & sic plurima crimina forent impunita; quod est contra bonum publicum. Plus autem requiritur, ut quis teneatur testari contra seipsum, quam contra alium extraneum; potestque facile haberi semiprobatio absque confessione rei, quæ vix ac ne vix quidem habetur absque testimonio testis.

Resp. 2. Etiam posito præcepto & monitorio, non tenentur ex communi sententia testari nec deferre. 1. Qui rem norunt ex confessione sacramentali. 2. Qui rem accepit sub secreto naturali, consilii, vel auxilii petendi causa, ut Advocatus, Theologus, Medicus, Obstetrix, Chirurgus, &c. Nam tunc est obligatio naturalis servandi secreti: alioqui peccatores à consilio petendo averterentur; unde desperatio & multa mala sequi possent; nec tunc est intentio iudicis ut reveles, cum bonum publicum & conservatio societatis civilis exigit secretum servari. Excipe nisi testificatio necessaria sit ad avertendum imminens grave damnum communis; vel privati innocentis; tunc enim teneris aperire secretum etiam juratum, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita. Nam quisque tenetur, saltem ex charitate, impedire grave damnum publicum, vel privatum innocentis, qui

reo præferendus est. *Ita com. cum S. Thom.* Alii autem qui delictum viderunt, vel ab aliis audierunt, & postea jurant non revelaturos, tenentur obedire præcepto, etiamsi non agatur de damno aliorum avertendo; nam qui secluso juramento vel promissione tenentur revelare, adhuc tenentur non obstante juramento, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita & contra jus superioris. 3. Qui rem accepit à viris non fide dignis, quia hæc testificatio nullam in iudicio faceret fidem. 4. Si scias alterum non peccasse mortaliter: nam mens iudicis est inquirere de delicto graviter culpabili. 5. Si ex tua testificatione tibi vel tuis immineat grave damnum, nisi bonum publicum eam exigat, vel nisi privatum damnum alienum impediendum tuo longè prævaleat, ita ut secundum regulas prudentiæ & charitatis tenearis illud subire. Nam leges humanæ ordinariè non obligant cum gravi no-cumento seu damno. 6. Pater, filius, maritus, uxor, fratres, sorores, consanguinei vel affines delinquentis usque ad secundum gradum juxta aliquos, & juxta plures usque ad quartum, ex cap. *Si testes* 4. q. 3. referente legem Jul. 4. §. *de testib.* tum quia bonum commune requirit, ut conservetur pax, & vitentur odia ac dissensiones in familiis: tum quia ordinariè id fieri nequit sine gravi damno revelantis ob conjunctionem. Excipe semper crimina læsæ majestatis, hæresis, veneficii: aliave, quæ communitati grave damnum afferrent, nisi revelarentur.

An autem famuli ac domestici exi-
man-

mantur à testimonio ferendo contra dominum, controversitur. Sed in hoc standum est praxi fori contentiosi, in quo si illorum exceptio non admittatur, testari tenentur.

7. Quando per mandatum intenditur solum emendatio rei, vel satisfactio partis læsæ, qui novit crimen, non debet illud aperire ante præmissam monitionem, nisi constet non profuturam. Nam præceptum correptionis fraternæ tunc urget; & cum sit juris naturalis ac divini, ejus obligationem tollere nequit præceptum humanum. Quod si reus monitus resistit, & satisfecit, non licet eum denuntiare. Quia diffamaretur proximus sine justa causa; nec superior censetur velle tunc revelationem, cum jam ejus intentioni satisfactum sit. Si verò judex intendat punitionem, secundum multos tenetur subditus reum patefacere etiam post ejus emendationem: quia bonum commune id exigat; alioqui enim crimina sæpe manerent impunita, & sic in perniciem reip. multiplicarentur.

8. Monitorium non obligat ad revelationem ipsum authorem criminis, nec cooperatores; possunt tamen per censure compelli ad satisfaciendum parti læsæ.

9. Si crimen per illatam injuriam, v. gr. litteras aperiendo, cognovisti: quia hæc injuria conventioni de secreto servando æquivaleret, nullum jus ex injuria oritur tibi.

Nota. Qui intra tempus in monitorio præscriptum non revelavit, cum debuisset; peccavit mortaliter, & excommunicationem latam contrahit,

teneturque quàm primum commodè poterit, revelare, si hoc adhuc prodesse potest. *Est communis sententia.* Quia non cessat obligatio cessante termino, quando terminus non ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam apponitur, quod hic sit. Et talis adhuc manet in peccato inobedientiæ, & potest obedire præcepto: ergo tenetur.

Quæst. II. Quando nam testis peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem?

Resp. In his casibus. 1. Si affirmet ut verum id quod non certò novit. 2. Si dum testari tenetur, occultet se ne interrogetur. 3. Si judici legitime interroganti non obediat. 4. Si veritatem occultet, cap. 1. de crim. fals. 5. Si pro dicenda veritate pretium accipiat; non tamen pro labore itineris, impensis, vel lucro cessante. 6. Si falsum testetur, quod est grave scelus, ex Proverb. 6. *Sex sunt quæ odit Dominus .... testem fallacem,* & cap. 21. *Testis mendax peribit.* Præter perjurium peccat contra justitiam, & tenetur refarcire omnia damna inde secuta; imò & revocare testimonium cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si accusatus de ea periclitetur, & retractatio putetur profututa. Quia per injuriam est causa efficax periculi & damni alterius; & in damno æquali melior est conditio innocentis, ejusque potius habenda ratio. Hinc etiam qui alium induxit ad falsum testimonium, tenetur ex justitia eum monere, ut illud revocet: quod si noluerit, tenetur qui induxit, rem totam aperire judici, etiam cum periculo vitæ, si innocens illud subeat, & spes sit retracta-

citationem profuturam; quia est causa injusta talis periculi & damni.

Porro testis, qui bona fide testificatus est falsum, tenetur ex justitia suum testimonium retractare, si ex eo sequatur damnum alteri. Ita Molina, Lessius, Delugo, & alii. Quia quisque tenetur ad procurandum, ne ex sua actione sequatur aliis damnum injustum.

Peccant similiter contra justitiam, & tenentur de damno, qui falsa instrumenta conficiunt, aut vera adulterant, & iis ad pervertendum judicium utuntur. Item qui aliquam scripturam, vel syngrapham aut apocham adulterat, peccat mortaliter etiam si ista fiant ad manifestam injuriam propulsandam, & suum jus certum recipiendum; quia ista faciens decipit remp. in re gravi, ac nocet publicæ fidei: unde id graviter legibus vetitum est. Hoc tamen casu non tenetur ad restitutionem, cum habeat jus certum ad rem hac via acceptam. Idem dic de eo, qui scripturam publicam amisit, si pro sua indemnitate aliam similem efficiat: nam ejusmodi scripturarum falsificatio est valde perniciofa reipublicæ, cujus maximè interest, ne falsificentur scripturæ, vel sigilla publica: alioqui magna ex parte periret fides actuum publicorum, si hoc licitum esset. Quare lex id vetans, cum justa sit & in materia gravi, graviter obligat.

Quæst. III. An tenetur ad restitutionem, qui à judice etiam in generali citatus se occultat, vel testimonium fraude declinat, vel veritatem recitet?

Resp. Communior sententia asserit. Quia resp. imponit onus ac officium ferendi testimonium post citationem; & sic qui aliquid scit, tenetur ex officio sibi imposto tanquam publica quædam persona veritatem testari: sicut qui à rep. invitatus constitueretur judex, teneretur ex justitia judicare. Præterea lex ac justum præceptum judicis tribuit actori ac reo jus ad testimonium alterius, sicut sententia justa tribuit jus ad bona alterius. Alioquin quilibet sæpe frustra jus haberet implorandi auctoritatem judicis. Quare si testis veritatem taceat, injuriam facit, & sic tenetur refarcire damnum inde parti læsa secutum.

Item qui subtrahit, supprimit, lacerat, vel tradere renuit instrumenta alteri profutura ad suum jus obtinendum, tenetur damnum restituere, cap. Si quis 12. quæst. 2. etiam si sit in favorem adversarii, ex cap. 4. de test. cogend. ubi Alexander III. ait: Quod nemo debet adversario instrumenta subtrahere: & quod tam ille qui subripit instrumenta, quam qui adversario parem advocacy copiam subtrahit, iniquam ostendit à se litem foveri, & experiri debet in se judicis auctoritatem elusam.

Quod si fugias vel te occultes antequam ceteris ad testificandum, juxta multos peccas etiam contra justitiam, & teneris ad restitutionem. Sed hoc negant alii, eo quod jus, quod oritur parti ex tuo testimonio, procedat ex solo præcepto, & præceptum non obliget antequam impositum sit. Peccas tamen, saltem contra charitatem; nam hæc obligat ad impediendum grave damnum injustum proximi, cum potest

potest impediri, saltem sine gravi nostro damno.

§. IV.

De Req.

Quaest. I. **A**N reus tenetur fateri veritatem?

Resp. 1. Si reus non interrogetur legitime seu juridice, non tenetur fateri suum crimen, sed potest judicem eludere, absque tamen mendacio. Quia judex non habet jus interrogandi nec obligandi reum, nisi cum procedit juridice. Ut autem interrogetur juridice seu secundum ordinem juris, requiritur ut praecesserit vel infamia, vel indicia competentia, vel semiplena probatio seu assertio unius testis omni exceptione majoris, ex cap. 21. & 24. de accusat. Quamvis juxta multos ad interrogandos testes ab accusatore productos sufficiat accusatio. Quare judex debet reo aperire statum causae, probationes, indicia, testes, ut sciat se juridice interrogari; & ut si quid contra habeat, possit opponere.

Resp. 2. Reus à legitimo judice juridice interrogatus, tenetur sub mortali aperte veritatem & crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus. Ita S. Thom. 2. quaest. 69. art. 1. Covarruv. Cajetan. Navarr. Sot. Toletus, Azor, Lessius, Sanchez, Layman, Turrian. estque communis sententia, teste Delugo, contra alios docentes non teneri, si alias sit spes evadendi, secus si absit.

Prob. Quia judex in hoc casu habet

jus interrogandi, & exigendi veritatem ob bonum publicum: ergo reo inest obligatio eam fatendi, facitque contra jus judicis, auctoritatem & justitiam publicam si eam occultet. Nam jus in judice ad interrogandum reum, exigendamque ab eo veritatem, & obligatio in reo ad illam clarè detegendam, sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse nequit. Et verò si reus non teneretur veritatem fateri, non posset justè torturis adigi ad eam confitendam, cum iniquum sit torturis compellere aliquem ad id, ad quod non tenetur. Præterea quisque sub mortali tenetur superiori legitime præcipienti obedire in re gravi, at judex est superior, & legitime præcipit, dum secundum juris ordinem interrogat reum. Unde Catech. Rom. de octavo præcepto ait: *De reis autem & fontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex judicii formula interrogantur.* Jam verò præceptum humanum justum, cui per se conjunctum est periculum mortis, obligat cum tali periculo, alioqui nunquam per se obligaret. Item præceptum humanum obligat cum periculo vitæ, dum fit ad bonum commune grave & necessarium. Bonum autem commune exigit, ut crimina puniantur, & ut reus juridice interrogatus verum fateatur: alioqui saepe judicia eluderentur cum magno reip. damno, & multa crimina impunita manerent, unde facile pullularent. Et discrimen est inter reum & testem: quòd hic sit innocens, non ille.

Neque dicas judicem habere jus præcipiendi reo ad mortem condemnato, ne fugiat è carcere, & tamen reo

reo licet fugere. Nam si iudex habet jus reo hoc præcipiendi, & revera præcipiat, tunc non licet reo fugere; quia præceptum justum ac legitimum violare per se illicitum est, ideoque nequidem mortis vitandæ causa licitum esse potest. Sed hoc præceptum non est necessarium bono communi, sicuti est præceptum clare confitendi veritatem, quia facilè hæc fuga aliter impediri potest.

Neque etiam obstat, quòd testes à iudice interrogati veritatem revelare non tenentur, si inde sibi aut suis grave detrimentum timeant. Nam tunc jus iudicis in tali casu non se extendit erga testes, sicut erga reum, nisi hoc necessarium sit ad impediendum grave damnum communitatis: testes enim utpote innocentes, jus habent vitam, bona sua & consanguineorum conservandi; non autem reus ob crimen à se patratum & semiplenè jam probatum.

Denique reus non potest evadere nisi mentiendo: omne autem mendacium in iudicio justo circa crimen est mortale, cum sit in re gravi & contra justitiam. *Ille qui mentitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cujus est iudicium; & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat: tum ex parte accusatoris, qui puni- tur, si in probatione deficiat.* Unde & in *Psal.* 140. dicitur: *Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis*, ait S. Thom. quæst. 69. art. 1. ad 3. Adde quòd à reo exigatur iuramentum de dicenda veritate. Quare non potest absolvi reus, nisi veritatem aperuerit saltem ante

sententiam: nam quamdiu iudicium durat, censetur eadem interrogatio iudicis durare, ideoque eadem fatendæ veritatis obligatio; & negatione illa injusta causam injustam tuetur. Ita communiter Doctores, teste Sanchez contradicente.

Imò juxta Cordub. Navarr. Cabassut. & alios, etiam post sententiam mortis tenetur. Sed hoc alii negant; nisi necessarium sit ad avertendum grave malum publicum aut privatum, eò quòd sententia lata iudicium sit finitum, & finito iudicio finiatur rei obligatio ad respondendum: nam cessat finis interrogationis, qui est rei damnatio vel absolutio. Item lata sententia cessat prorsus interrogatio iudicis; imò ipse jam non potest interrogare, quippe qui functus est officio suo, ex cap. 10. de fide instrum. & l. 55. §. de re judic. ibi: *Judex postquam semel dixit sententiam, judex esse desinit.* Neque hæc confessio rei necessaria est ad securitatem conscientia iudicis: nam si iudicatur secundum allegata & probata, securi sunt absque tali confessione: si secus, ea nihil ipsis prodest ad solatium. Nec inde sequitur infamia iudici aut aliis, cum omnibus notum sit solitos esse reos crimina negare. Reus tamen post damnationem teneretur crimen fateri, si ejus confessionem exigeret bonum commune vel scandali amotio, vel si esset periculum ne quis postea innocens eodem crimine accusaretur & damnaretur: nam charitas exigit, ut proximi damnum grave impediamus cum possumus sine nostro gravi damno.

Porrò consentiunt Doctores reum, si ab-

si absolvatur, non teneri apud iudicem confiteri crimen suum, sed ei sufficit confessio sacramentalis cum debita pœnitentia, quia jam est extra iudicis potestatem.

Resp. 3. Reus interrogatus tenetur etiam complices seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unius testimonium, aut infamia, vel si ejus crimen ex se sine sociis fieri nequeat, & bonum commune exigit ut detegantur: nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si ista omnia desint, quia tunc non interrogatur legitime, ex l. ultim. Codic. de accusat. & cap. 1. de confessis, nisi crimen exceptum sit, & in publicam perniciem tendens, ut hæresis, crimen læsæ majestatis, proditio, publicum latrocinium, veneficium, falsatio monetæ, vel commitendum sit in privata personæ perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioquin non absolvendus: quia hoc saltem charitas exigit. Item tenetur complices detegere, dum legitima consuetudo obtinuit, ut etiam in privatis criminibus occultis, quæ detegi reipublicæ interest, reus de complicitibus interrogetur.

Resp. 4. Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter. Quia est directe & positive causa moralis injustæ suæ mortis, cum falsa sui infamatione directe moveat iudicem ad injustam sui occisionem; estque tam sui homicida, quam qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida. Cum au-

Ant. Th. Moral. P. I.

tem homo non sit dominus suæ vitæ ac membrorum, ei nunquam licet dare injuste causam destructionis ejus. Quare non potest absolvi nisi dicta revocet, etiam cum periculo quævis tormenta patiendi.

Quæst. II. Quando nam licet reo appellare?

Resp. Licet si prudenter judicet sententiam esse iniquam, vel quia est innocens, vel quia si sit nocens, damnatus est ad pœnam justo graviolem, aut non est servatus ordo juris; nam cuique licet justum præsidium contra injuriam sibi quærere, cap. 53. de appellat. At ei non licet, si putet contrarium: cum appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentie institutum, cap. 6. de appellation. ex Concil. Later. Alioqui faceret injuriam tum iudici, cui calumniam imponit, & cuius officium impedit, tum adversario suo, cujus justitiam quantum potest perturbat ac impedit. *Iniqua est omnis appellatio, ad quam justitiæ inopia non coegit*, ait S. Bern. l. 3. de consid. cap. 2. unde injuste appellans tenetur omni jure ad impensas litis, & alia damna adversario inde secuta.

Quæst. III. Quid licitum est reo circa pœnam & fugam?

Resp. Reus justè damnatus ad mortem quam vitare fugiendo nequit, ex communi sententia tenetur ad locum destinatum proficisci, collum parare, manus apponere, & facere ea, quæ à ministro justitiæ commodè fieri nequeunt. Quia hæ actiones sunt necessariae saltem moraliter ad executionem pœnæ justæ, cum sine illis non possit saltem convenienter & commo-

Rrr

dè

dè pœna iusta excusationi mandari. Unde censentur justè præcipi à iudice per sententiam mortis, ut convenienter exerceatur iustitia; & aliunde sunt de se indifferentes, nec ex natura sua connexæ sunt cum morte. Non licet tamen reo exequi pœnam mortis aut mutilationis, v. gr. venenum haurire, pectus gladio transfigere, suspendio se præfocare; se projicere è scala; quia seipsum directè occideret, quod nemini licet, sicuti nec se mutilare; & ista crudelitatem in seipsum sapiunt, ac repugnant juri naturali.

Resp. 2. Reo etsi verè nocenti licet ante & post sententiam fugere ad vitandam mortem, aut mutilationem, nisi se obligaverit ad permanendum. Ita communiter cum S. Thoma, quæst. 69. art. 4. ad 2. quia non conjicitur in carcerem, ut ibi teneatur sponte remanere; nam esset nimis grave ac durum tale præceptum, ob summam hominum ad sui conservationem à natura insitam inclinationem; nec hoc est necessarium ad bonum commune, nam potest facile aliter detineri.

Hinc regulariter licet reo fugere ad vitandam mortem, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit; nisi juramento, aut voto, aut speciali promissione se obligaverit ad permanendum; cum tunc utatur jure suo. Item licet fugere ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen vim inferre custodi vel ministris, percutiendo, vulnerando, &c.

Resp. 3. Multi, imo teste Delugo, Doctores communiter censent reo licere vitandæ mortis causa carcerem effringere. Quia cum fuga sit ei li-

cita, licitum est etiam medium ad id necessarium: neque in hoc resistit formaliter iudici, sed fugit periculum. Neque vim infert potestati publicæ, quia hæc non est in vinculis & lapidibus, sed in iudice & ministris.

Negant autem eum tunc violare jus reip. sed præcisè utitur jure suo. Dicuntque leges id sub capitali pœna ventantes, l. 1. §. *de effract.* esse merè pœnales, & se habere velut vincula quæ reum pœnarum metu contineant. Unde non est punitio propriè dicta, sed modus coercendi & retinendi reum ne fugiat. Delugo verò ait eas leges quoad mortis pœnam esse injustas.

An autem aliis liceat suppeditare reo instrumenta ad effringendum carcerem, negant Toletus, Navarrus, Sot. Valent. & alii; qui tamen fatentur reo licere effringere carcerem: quia ista suppeditare est contra bonum publicum exigens, ut custodia publica sit firma ac tuta. Affirmant Cajetan. Salon. & alii, quia licet consulere reo fugam utpote ei licitam, quidni & præbere media ad hunc finem necessaria? Item licet reo ostendere viam & modum, quo possit elabi. Ergo, &c.

Consentiunt omnes id non licere officialibus & ministris iustitiæ; quia agerent contra officium suum, quo tenentur diligenter reos custodire & iudici subservire. Negant etiam omnes, teste Delugo, licere aliis reum juvare effringendo exterius carceres seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciundo; quia custodiam publicam violarent; & aliàs nihil posset esse satis firmum ac tutum ad custodiam

diam reorum, quod cederet in maximum reip. detrimentum. Si enim non licet effringere portas, vel parietes domus privatae, minùs licebit domus publicae, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret reo ipsi, propter naturale jus conservandi vitam, non tamen hoc licebit aliis, quibus id non est necessarium ad sui conservationem.

Resp. 4. Reo ad mortem justè damnato non licet resistere, nec se defendere contra judicem vel executores sententiae. Quia resisteret potestati à Deo ordinatae ad vindictam malorum; ideoque sibi damnationem acquireret, ad *Rom. 13.* Deinde iudex ac ministri habent jus puniendi reum & exequendi sententiam, & sic iis resistendo fieret injuria; nec potest esse bellum ex utraque parte justum, seclusa ignorantia invincibili. Ita S. Thom. quæst. 69. art. 4. addens innocenti injustè seu contra ordinem juris damnato licere resistere, sicut licet resistere latronibus, nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeretur.

Innocens verò damnatus per sententiam justam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata & probata, licet carentem veritate, tenetur poenam patienter tolerare, si non potest eam vitare sine resistentia publica & scandalo: nam semper talis resistentia est illicita, quando sententia justa est secundum allegata & probata: tunc enim iudex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere; & habet jus exequendi sententiam. Ita Sot. Malder. Covarr.

Vasquez, Sanchez, Lessius dicens esse fere communem sententiam. Quòd si damnatus posset sine violenta resistentia & scandalo poenam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendam, cum sit verè innocens.

Resp. 5. Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore justitiae. Imò mortem commérito licet se judici ultro sistere, & occasionem justitiae exercendae offerre. Nam sicut alteri licet suadere judici, ut publica auctoritate reo justam mortem decernat; ita & reo idem licet ad satisfaciendum Deo & justitiae publicae.

Resp. 6. Ex communi sententia, damnatus ad exilium, vel ad poenam carceris saltem non valde molesti, tenetur eò se conferre, & manere in exilio vel in carcere. Ita S. Thom. Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad multam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam antequàm exigatur, si iudex expressè jubeat ut sine alia monitione reus eam solvat. Quia hæ poenae non habent injustitiam nec crudelitatem ex hoc præcisè quòd à reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per seipsum exequi poenam justam non nimis acerbam, ad quam à iudice damnatus est, præsertim cum talis poena, ut est carceris, exilii, & multae, non egeat executione alterius; nam quisque tenetur parere justae sententiae, & obedire superiori justae & moraliter possibilea præcipienti.

Porro si reus ante solutam pecuniam

moriatur, tenetur hæres eam solvere: nam succedit in eodem onere bonis affixo. Cum autem Jura dicunt poenam non transire ad hæredem, loquuntur vel de poena corporali, vel de poena, quæ nondum fuit debita vivente reo.

Non pauci censent damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides præsertim jurata remanendi. Quia non tam damnatur, ut ibi maneat, quàm ut detineatur; & quia nimis esset grave reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest: cum in triremibus manere sit res durissima, quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum. Nisi sit religiosus: nam is ex communi sentent. tenetur manere, quia ex voto obedientiæ tenetur parere prælato in hac poena iusta ipsi præcepta.

§. V.

De Obligationibus Advocati.

Dico secundum communem sententiam: Advocatus tenetur ex iustitia. 1. Habere competentem scientiam, qua valeat sufficienter iustitiam & merita causarum secundum jura cognoscere & proponere; cum pro idoneo Advocato se exponat, & ut talis stipendia accipiat: alioquin se committit periculo graviter nocendi aliis.

2. Suo clienti præstare diligentiam debitam pro qualitate causæ, & fidelitatem, eique indicare causæ æquitatem, vel injustitiam, probabilitatem obtinendi, & periculum eam

perdendi. Nam hæc omnia pertinent ad ejus officium; & stipendio conductus est, ut utiliter, justè & diligenter negotium gerat.

3. Abstinere se à fraudibus, falsis probationibus, conviciis, & aliis injuriis contra partem adversam: nam ei faceret injuriam.

4. Non accipere ultra pretium justum, scilicet taxatum: vel si non sit, illud censetur justum, quod habetur tali judicio prudentum, spectata qualitate negotii, peritia Advocati, & labore, quem impendit, ac consuetudine approbata; nam excessus supra justum pretium est injustus. Nec ei licet pacisci cum cliente de aliquota parte, si vincat, nempe ut pro pretio det, v. gr. tertiam vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur: nam hoc prohibetur l. 53. §. *de Pact. ne Advocatus*, quia sua res agitur, conetur per fas & nefas victoriam obtinere, & ne fraudibus occasio detur.

5. Non licet Advocato tueri causam, quam scit esse injustam, vel nihil ferè habere probabilitatis, ita ut semper apud iudices rejiciatur. Nam injustum est injustitiam tueri, & alios ad eam inducere. Tamen ex causis civilibus æque probabilibus, juxta multos, ei licet alterutram tueri, modò cliens de periculo perdendæ litis moneatur. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio per se vel per alium, & Advocatus solum sui clientis jura proponit, non judicat. Sed limito, modò cliens sit possessor, vel ipse Advocatus judicet clientis causam esse probabiliorem, aut saltem talem visum iri iudicibus. Nam non potest age-

agere causam contra possessorem, quam judicat esse dubiam, & talem communiter haberi ac iudicibus visum iri; quia non ei licet causam suscipere, nisi quam talem esse judicat, ut eam possit probare iudici & persuadere ut pro illa sententiam ferat, hoc enim est Advocati officium. At tunc non potest talem judicare causam quam censet esse dubiam; idque certius ac clarius est, si causa sit contra possessorem, cum ipse sciat in dubio & pari causa meliorem esse conditionem possessoris, ideoque injuste eum vexatum iri.

A fortiori in causa criminali dubia non licet tueri partes actoris. Quia hic in tali casu graviter peccat contra reum, ergo etiam Advocatus, cum constet in dubio reum debere absolvi, ideoque causam actoris esse injustam.

Item non licet suscipere causam civilem, quam certo judicat esse minus probabilem, & talem visum iri iudici. Nam defenderet causam, quam magis judicat esse injustam, quam justam; & induceret iudicem ad adjudicandum causam habenti jus minus probabile, ideoque ad injuste judicandum, conareturque impedire ne sententia feratur in favorem ejus, ejus jus censet esse potius ac melius, quippe proinde vincere debet, quod iniquum est. Quare Advocatus antequam causam suscipiat, tenetur ejus æquitatem & probabilitatem perpendere, eamque clienti indicare.

Hinc Advocatus peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem,

1. Si cum non sit satis peritus ac ido-

neus, Advocati officium suscipiat. 2. Si defendat causam, quam scit esse injustam; & tunc tenetur compensare omnia damna inde secuta sive parti adversæ sive clienti, quem non movit de injustitia causæ ab eo ignorata: nam illorum est causa injusta, auxilium & consilium præstando pro injustitia. 3. Si quamlibet causam sine discrimine & consideratione ejus justitiæ suscipiat, solum attendens ad formalitatem juris, nihil expendens causæ meritum. 4. Si in progressu causæ iniquitatem deprehendens, non moneat clientem ut desistat, nec ipse eam deferat, licet prius justam putaverit: nam aliàs scienter injustitiam tueretur. *Non debet tamen eam prodere, ut scilicet aliam partem juvet, vel secreta sua causa alteri parti revelet,* ait S. Thom. quæst. 71. art. 3. 5. Si ob ejus imperitiam, vel negligentiam, vel malitiam cliens causa cadat, aut indebitas impensas faciat, vel aliud damnum patiatur, ex cap. ult. de injur. Nam horum damnorum est causa injusta, sive committendo, sive omittendo contra munus sui officii, ad quod præstandum se tacite obligavit. 6. Si periculum litis amittendæ non indicet clienti, qui eo cognito non fuisset litigaturus. 7. Si causæ expeditionem cum damno clientis differat, & postponat. 8. Si fundamenta, vel secreta causæ deteget adversario. 9. Si in defendenda causa utatur aliqua falsitate, proferendo scripturas falsas, testes falsos, adducendo leges falsas, vel abrogatas, aut doctrinam reprobam, vel leges veras in falsos sensus scienter detorquendo, &c. 10. Si falsa crimina parti ad-

versæ imponat, vel vera sed occulta ad causam non pertinentia referat, vel utatur conviciis. 11. Si accipiat pretium justo majus. 12. Si injustam transactionem suadet. 13. Si plures causas accipiat quàm rectè expedire possit. 14. Si injustis dilationibus & cavillationibus partem adversam vexet, vel impediat ne jus suum prosequatur. 15. Si scripta sua nimium extendat, & vanis ac inutilibus rationibus refertiat, ut majus lucrum acquirat.

Nota. Advocatus tenetur sub mortali in extrema vel gravi necessitate pauperum, gratis eis patrocinari, sicut etiam Medicus, Chirurgus, & alii operam suam gratis præstare tenentur. Nam quisque tenetur ex charitate proximo graviter egenti impendere subsidium necessarium, cum potest saltem sine gravi suo damno: alioqui non amat proximum sicut seipsum. *Erue eos qui deducuntur ad mortem; & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris. Vires non suppetunt; qui inspektor est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua. Proverb. 24.*

§. VI.

De obligationibus Referentis, Secretarii, Notarii, Procuratoris, & Appratoris.

Dico. Si omnes generatim tenentur fideliter ac justè exequi suum officium; & proinde scire omnia quæ ad illud spectant, debitamque diligentiam adhibere. Quod si quid faciant vel omittant contra proprium offi-

cium, peccant contra justitiam; ideoque tenentur refarcire damna inde aliis orta. Quæ enim sunt debita ex officio ad aliorum commodum spectante, debentur ex justitia, cum debeantur ex contractu implicito in assumptione officii: nam suscipiens officium, hoc ipso se obligat ad id omne, ad quod institutum est. Nec excusantur ob ignorantiam, cap. ult. de injur. quia tenentur ex justitia sufficientem scientiam ac peritiam habere, aut officium non assumere cum periculo damni aliorum: & imperitia culpæ adnumeratur, l. 174. §. de regul. jur.

Item peccant & tenentur ad restitutionem, si stipendium majus eo, quod lege vel consuetudine taxatum est, accipiant. Quia tunc accipiunt pretium operæ justo majus; cum pretium taxatum sit unicè justum, & consistat in indivisibili, ut patet in emptione; nec excessus spontè donatur; sed dans vult tantum solvere justum pretium. Quod si stipendium non fuerit taxatum, illud solum erit justum, quod secundum communem prudentum æstimationem est æquale operæ ac obsequio præstito: nam si sit inæqualitas inter pretium & operam, jam est injustitia. Speciatim verò

1. Referens peccat si defectu studii, aut diligentiae sufficientis malè referat, aut aliquid substantiale omittat, si conetur unius jus magis quàm alterius exponere, &c.

2. Secretarius peccat, si juramentum violet, si processus aut sententiam diligenter non custodiat, vel partibus sine mandato judicis ostendat; si testimonia non fideliter transcribat, &c.

3. Ta-

3. Tabellio seu Notarius peccat, & tenetur de damno, si ignoret quæ ad suum officium pertinent; si instrumenta non rectè conficiat; si iuramentum vel secretum violet; si in testimoniis testium, vel dictis ac factis partium aliquid addat, vel detrahat; si sincerè omnia prout se habent non scribat; si ministro transcriptori cum erroris periculo aliquid committat; si acta & instrumenta negligenter custodiat, cum periculo damni partium; si differat instrumentorum expeditionem, ut pecuniam extorqueat; si testamentum hominis rationis usu destituti scribat: si testes falsos admittat: si solemnitates necessarias in contractibus ex ignorantia, negligentia, vel malitia prætermittat; si conficiat instrumentum falsum, usurarium, vel injustum. Si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat; si testimonium aliquod necessarium cum alterius damno non exhibeat; si parti petenti instrumenta sua vel alia sine quibus recuperare nequit id quod sibi debetur, occultet, vel transumptum neget, &c. nam in his omnibus peccat contra officium & justitiam, & causam damni dat.

4. Procurator peccat, si litem injustam suadeat, procuret, vel suscipiat; si suadeat reo vel parti, ut veritatem neget; si partes ad compositionem iniquam adducat; si falsos testes inducat: si differat ac protrahat causam, vel petat dilationes supervacaneas, aut non petat necessarias: si falsa vel incerta ut certa proferat; si causam primo acceptatam,

primò non procuret; si nomine partis juret sine particulari ejus informatione cum periculo pejerandi: si sua imperitia, vel negligentia, aliave culpa causa sit cur lis perdatur, &c. Vide dicta de Advocato.

5. Apparitor peccat, si non servet jusjurandum; si accepto mandato capiendi aliquem, vel ejus bona, spe muneris monuerit, ut sibi caveat; si plura negotia expediens in eodem loco, vel eodem die, tantumdem pro singulis exigat, quantum pro diversis itineribus, vel pro diversorum dierum expeditionibus acciperet; si lustrans domos asperius agat, ut aliquod munus extorqueat, si vim injustam aut aliam injuriam inferat; si falsum in actis suis enuntiet; si tempore præscripto acta juridica sibi commissa non faciat, &c.

CAPUT VI.

De obligationibus Ducum & Militum.

Dico 1. Belli Duces graviter contra justitiam peccant, ideoque ad restitutionem tenentur, 1. Si vi, vel fraude, dolove milites conscripserint. 2. Si suos milites invitos aliis Ducibus vendant vel commutent. 3. Si curam eorum, tum quoad corpus, tum quoad animam non gerant. 4. Si abeundi potestatem promissam denequent. 5. Si militibus stipendia debita subtrahant, vel minuant, aut potum vel cibum corruptum aut periculosum præbeant. 6. Si militum furta, rapinas, concussiones, stupra, & alia crimina, quantum possunt non impediant,

diant, nec puniant. 7. Si pagos aliquos majori, quàm par sit militum copia gravent; vel si aliquos ob pecuniam acceptam à militum hospitio eximant, qui idcirco apud alios incolas mittantur. 8. Si quid accipiant ad impediendas vexationes militum: nam ex officio & justitia jam tenentur eas impedire. 9. Si temerè prælum ineant, vel sine causa justa vitam militum exponant. 10. Si fortiter non pugnent. 11. Si non habeant completum numerum militum, pro quo stipendia accipiunt. Nec licet eis, ad compensandum stipendium priùs sibi debitum, postea in lustratione militum ficta nomina conscribere; tum quia compensatio licitè fieri non potest fraude & falsitate: tum quia hoc fieret cum gravi damno seu periculo reipubl. seu Principis, qui putans se habere tot milites, non plures conscribit vel mittit ad castra, unde hostes non vincuntur, aut etiam vincunt. 12. Si fidem hostibus datam frangant, aut dolosè interpretentur.

Dico, 2. Milites omnes tenentur sub mortali ex justitia, 1. Duci ac præfecto militiæ parere, fortiter pugnare, stationem servare, arcem sibi commissam diligenter custodire, & defendere etiam cum vitæ periculo. Nam ad hæc omnia præstanda conducti sunt, & stipendia accipiunt. 2. Sine Ducis sui licentia à castris & exercitu non discedere; nam sub hac etiam obligatione conducti sunt, & aliàs non posset haberi sufficiens numerus ad pugnam paratus. 3. Non discedere à militia ante tempus conductum, nam pacta servari debent.

4. Suis stipendiis contenti esse, & neminem concutere, ex Luc. 3. Nihil auferre vel extorquere à non hostibus, & ab iis apud quos diversantur, nec quidquam exigere præter id quod à Principe constitutum est: alioqui injuriam faciunt, & tenentur ad restitutionem, cum nullum jus ad istas habeant. Nec excusantur eo quod stipendia integrè non solvantur; nam hæc solutio sicut debitum, spectat ad solum Principem vel Duces, Milites enim alendi sunt ex ærario Principis; nec unus locus præ cæteris gravandus est. 5. Sine jussu Ducis aut saltem post ejus prohibitionem damna hostibus non inferre, c. *Miles* 23. qu. 5. nam ad hoc requiritur autoritas publica, cujus Milites sunt tantum executores. 6. Nihil auferre vel exigere à subditis reipubl. hostilis, qui Principi vel Duci aliquid solvunt pro redimenda omni exactione & damnificatione: nam hac solutione jus acquirunt ad immunitatem ab omni damno & exactione. 7. Semper meminerint se obligari legibus divinis & humanis, & semper teneri abstinere ab omni crudelitate, luxuria, ebrietate, blasphemia, impietate, perjurio, duello, furto, injuria, sacrilegio, &c.

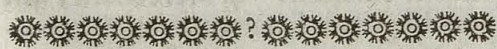
Quæst. *An qui dubitant de justitia belli possunt aut debent militare?*

Resp. Subditi, qui de belli justitia dubitant, Principi jubenti parere debent, ac militare. Nam in dubio quisque tenetur obedire superiori suo, cum hic sit in possessione potestatis præcipiendi, idque exigit debita subordinatio. *Vir justus si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo*

illo iubente bellare, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est; vel utrum sit, certum non est: ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, ait S. August. l. 22. contra Faustum c. 75. Idem dic de extraneis, qui ante bellum erant stipendiarii; quia debent Principi suas operas ad militandum, quo jure certo in dubio privari non debet Princeps. Item milites subjecti vel conducti iustitiam belli examinare non tenentur, quamdiu nulla probabilis ratio in contrarium occurrit; quæ ipsis dubium positivum afferat. At extranei nondum stipendio conducti, belli iustitiam investigare debent, nec militare nisi facta inquisitione, prudenter judicent talem Principem bellum iustum gerere; alioqui non possunt prudenter judicare se non peccare militando. Nec eis licet militare sub Principe de cuius iustitia dubitant; quia nulla cogente & excusante obediendi necessitate exponerent se periculo gravissimæ injuriæ aliis inferendæ.

Porro nemo debet contra proprium Principem aut patriam militare, cum hoc sit contra pietatem & fidelitatem debitam.

CAPUT VII.

De obligationibus Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Dico. Hi tenentur sub mortali. i. Habere sufficientem scientiam & peritiam. Nam lex naturalis & humana vetat, ne quis artem, præfer-

Ant. Th. Moral. P. I.

tim periculis refertam, quam ignorat, exerceat; & alioquin se exponunt periculo gravissima detrimenta inferendi proximo. 2. Impendere debitam diligentiam ad curandos morbos: nam ad hoc ex officio & pacto saltem implicito, ideoque ex iustitia tenentur. 3. Adhibere remedia tutiora, certiora, aut in horum defectum probabiliora, & quæ citius sanitatem allatura sunt: tum quia alioqui vitam proximi periculo imprudenter exponerent, tum quia tenentur ex charitate, & ex officio ac iustitia, meliori modo quo possunt, & cum minimo damno ac periculo alios curare; & idcirco eorum opera conducitur. Quod si omnino dubium sit medicamen, nec probabiliter judicetur profuturum, communior docet, inquit Filiuccius, non esse dandum. Quia si detur, exponitur æger periculo, fortè sanandus: si non detur & mors sequatur, ea non culpa Medici, sed violentia morbi eveniet. Si tamen nulla sit spes de salute infirmi, nec adsit remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur num profuturum an nociturum sit, debent illud adhibere: quia sic infirmi negotium utiliter geritur: nam potest curari si detur, & versatur in certo mortis periculo si non detur; meliorque est salus incerta, quàm mors certa. 4. Tenentur saltem ex charitate statim ægrum monere per se vel per alios de periculo mortis, ut suæ salutis æternæ maturè providere possit. Et Concilium generale Lateranense IV. cap. *Cum infirmitas*, de poenit. districtè præcipit Medicis, ut priusquam curationem

Sss

corpo-

corporis incipiant, infirmos moneant & inducant, ut medicos advocent animarum. Hanc legem innovavit S. Pius V. constit. 2. addendo ne Medici ultra tertium diem visant ægrotum, nisi de illius confessione sibi constet, cum scilicet morbus gravis est, vel periculum est ne gravis fiat.

Hinc peccant. 1. Si absque sufficienti peritia morbos curare tentent. 2. Si debitam curam & opera pro gravitate morbi non impendant. 3. Si medicamenta minus idonea, certa ac tuta, relictis certioribus, vel evanida adhibeant; aut cum certa desunt, sed suppetunt probabiliter utilia, dent inexplorata explorandi gratia. 4. Si curationem negligant aut protrahant lucri causa, aut naturam morbi non satis expendant, vel ea non bene perspecta temerè adhibeant remedia obvia, aut periculosa. 5. Si aliquid contra legem Dei suadeant. 6. Si sine justa causa carniū usum permittant, à jejuniō præcepto avertant. 7. Si pauperibus graviter ægrotantibus gratis non opulentur. 8. Si medicamenta ad impediendam generationem, vel ad foetum expellendum præbeant, vel doceant. 9. Si optent morborum frequentiam. 10. Si occultos morbos pudendos eorum, quos curant, divulgent. 11. Si mercedem justo majorem exigant, &c.

Mercatorum, Opificum & Operariorum obligationes ac peccata patent ex dictis de Contractibus, de justitia, & alibi.

Paucis tamen rusticorum & opificum obligationes hic congero: igitur,

Hi omnes tenentur. 1. Artis aut professionis suæ sufficientem peritiam habere. 2. Illam sine fraude, negligentia, & cujusquam damno exercere. 3. Debitam diligentiam ad opus suum perficiendum, & utile aliis ac secundum rationabilem eorum voluntatem præstandum adhibere. 4. Nihil ultra justum pretium exigere. 5. Contractus & pactiones in omnibus fideliter servare.

Hinc graviter peccant & ad restitutionem tenentur. 1. Rustici, qui gravi imperitia vel negligentia grave damnum dominis in messibus, arboribus, agris, sylvis, vineis aut animalibus procreant. 2. Coloni, qui dominos suos defraudant, non præbendo integram fructuum partem, de qua conventum est, vel non nisi de deterioribus frugibus; vel bona dominorum aut jura non curant. 3. Opifices, qui laboribus suis vel impensis parentes, opus imperfectum ac viciosum efficiunt. 4. Mercenarii, qui non diligenter laborant toto diei tempore, quo tenentur, & pro quo conducti sunt.

TRACTATUS DE JUSTITIA ET JURE, ET INJURIIS, ET RESTITUTIONE.

PARS PRIMA.

De Justitia & Jure.

CAPUT I.

De Justitia.

Nota. Justitia sumitur. 1. Pro gratia sanctificante, quam qui habet, dicitur justus. 2. Pro complexione omnium virtutum, seu virtute generali. 3. Pro speciali virtute morali, ut hic.

Quæst. I. *Quid est Justitia, prout est virtus specialis?*

Resp. Est virtus moralis, perficiens & inclinans voluntatem ad constanter ac perpetuò tribuendum unicuique jus suum, id est, quidquid ei debitum est ex jure. Nam jus hic sumitur non pro jure formali, quod est facultas legitima ad aliquid, sed pro jure objectivo, seu objecto illius facultatis, nempe pro debito ex jure, seu debito rigoroso. Duplex quippe est debitum; unum simplicis honestatis, & est illud cujus violatione contrahitur solum turpitudine moralis: tale est debitum

gratitudinis. Aliud est debitum ex jure, seu debitum rigorosum, de quo solo hic agitur, & est illud, quod si non redditur, contrahitur non solum turpitudine moralis, sed etiam obligatio restituendi, vel satisfaciendi, vel subeundi poenam quæ exigi possit ab eo cui illud debetur. Justitia autem versatur circa hoc debitum rigorosum. Unde ejus objectum materiale est redditio debiti rigorosi: formale verò est specialis honestas hujus redditionis. *Justitia suum cuique tribuit, alienum non vindicat. Utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat.* S. Ambrosius, lib. 1. de offic. cap. 24.

Quæst. II. *Quomodo dividitur Justitia?*

Resp. Dividitur in legalem, commutativam, distributivam, & vindicativam.

Justitia legalis est virtus inclinans ad tribuendum Communitati, seu Reip. debitum, ut debitum Communitati propter bonum commune; sive ad præstanda ea omnia, quæ communitati de-

bita sunt in ordine ad bonum commune. Dicitur legalis, quia habet pro objecto id, quod debetur communitati ratione Legum. Vocatur etiam generalis, quia versatur circa debitum ex jure communi seu generali, quod habet communitas sive ejus princeps, ad actiones & bona privatorum in ordine ad bonum commune. Hæc justitia est vera species justitiæ propriè sumptæ; nam versatur circa debitum rigorosum propriè dictum ut tale: communitas enim & ejus princeps habet verum jus justitiæ in subditos, ad exigenda ea quæ necessaria sunt vel utilia ab bonum commune. Et vicissim est in subditis debitum & obligatio rigorosa præstandi ea quæ communitas aut princeps pro suo jure exigit, in ordine ad bonum commune. Idque ex natura rei, nam stare non potest communitas sine tali jure in subditos.

Justitia commutativa est virtus inclinans ad reddendum ad æqualitatem debitum rigorosum particularibus vi dominii aut proprietatis, vel pacti aut contractus, alteriusve tituli particularis, ratione cujus habent jus in re, vel jus ad rem. Unde spectat jus fundatum in titulo particulari, & æqualitatem rei ad rem. Sic vocatur, quia inter actiones quas moderatur, valde frequentes & illustres sunt commutationes, hoc est, mutua utrimque dationes & acceptiones; nam versatur adhuc circa alias actiones, puta simplices distributiones, ut cum, v. gr. datur quod promissum est liberaliter cum intentione dandi jus ad rem, promissione acceptata.

Justitia distributiva est virtus incli-

nans communitatem, seu ejus principem & ministros ad distribuenda civibus bona communia, officia, munera proportionatè ad cujusque merita & dignitatem: onera verò communia proportionatè ad cujusque facultatem & vires. Unde spectat non æqualitatem rei ad rem, sed proportionem rerum ad personas seu ad personarum merita, dignitatem, & facultates.

Justitia vindicativa est virtus inclinans superiorem ad reum pro merito puniendum. Non est omnino contradistincta à commutativa & legali, sed ad utramque pertinet sub diverso respectu. Nam vindicta debetur læso & communitati ex officio à principe vel judice, & sub hac ratione vindicta pertinet ad justitiam commutativam. Item debetur reip. ratione Legum propter bonum commune; reipubl. enim interest; & Legibus statuitur ut puniantur crimina, & sub hoc respectu pertinet ad legalem.

Porro violatio cujuscumque justitiæ supradictæ est peccatum ex genere suo mortale, secundum doctrinam omnium, inquit Suarez. Nam qualibet est virtus magni momenti, & habet finem gravissimum, nempe civium pacem, concordiam, charitatem, securitatem, bonum commune, &c. Unde ejus violatio in materia gravi, est gravis inordinatio.

CAPUT II.

De Jure.

Quæst. I. Quid est jus?
Responsio. Jus formale, cui

cui respondet debitum rigorosum, est potestas legitima ad aliquid, cujus violatio obligat ad restitutionem, vel satisfactionem, vel poenam, quæ possit exigi à læso.

Dicitur. 1. *Legitima*, id est, Lege aliqua concessa, vel Legi conformis, vel justo titulo nixa.

2. *Ad aliquid*, scilicet retinendum, obtinendum, agendum, omittendum, impediendum, vel ad utendum aut fruendum aliqua re, vel de ea disponendum?

Quæst. II. *Quomodo dividitur Jus?*

Resp. Dividitur 1. in jus in re seu reale, quod est potestas legitima circa rem sibi obligatam & suam factam, ideoque dat actionem in rem ipsam, ita ut possit res illa vindicari ac repeti ubicumque fuerit; & in jus ad rem, quod est potestas legitima ad obtinendam sibi obligandam rem nondum sibi obligatam seu factam suam, ideoque non parit actionem in rem, sed in personam quæ illam debet. Sive jus in re est jus, quod quis habet in re, ut jam sua facta, & dat actionem realem. Jus ad rem est jus, quod quis habet ut res aliqua fiat sua, & parit actionem personalem. Actio autem hic est jus prosequendi in judicio id quod suum est, vel quod sibi debetur.

Dividitur. 2. in varias species.

Quæst. III. *Quanam sunt species juris realis?*

Resp. Sunt dominium, usus, usus-fructus, servitus, emphiteusis, feudum, pignus & hypotheca, quibus affinis est possessio. Hic aliquæ, cæteræ alibi exponentur.

§. I.

De Dominio.

Quæst. I. *Quid est Dominium, & quæ duplex?*

Dominium in genere est jus gubernandi, vel disponendi de re aliqua, tamquam sua. Unde duplex est, jurisdictionis, & proprietatis. Dominium jurisdictionis est potestas gubernandi subditos in illorum commodum, præcipiendo scilicet, prohibendo, judicando, puniendo, &c. Duplex est, aliud politicum seu sæculare, quod est potestas gubernandi subditos in rebus temporalibus, qualis est in regibus & aliis principibus: aliud Ecclesiasticum, quod est potestas gubernandi subditos in ordine ad bonum spirituale, qualis est in Papa & Episcopis, &c. Gubernandi actus sunt præcipere, vetare, permittere, judicare, punire, remunerare.

Dominium proprietatis, de quo solo hic agitur, est jus disponendi de re aliqua tamquam sua, seu suo nomine, arbitrato, & autoritate, nisi lex vel pactum obstat. Quod addo, quia ejus usus potest lege vel pactione impediri: sic pupillus non potest bona sua alienare, licet sit eorum dominus; nec debitor pignus, quamvis sit ejus dominus, ob pactiorem cum creditore initam.

Dividitur. 1. in altum, quod habet resp. seu princeps disponendi de bonis & actionibus privatorum ad bonum commune; & in humile quod quisque privatus habet disponendi de suis bonis in proprium commodum. 2. In plenum seu perfectum, quod est jus disponendi de re & fructibus ejus tamquam

suis; & non plenum, quod est jus disponendi vel de solare, vel de solis emolumentis: unde subdividitur in directum, quo quis habet solam proprietatem rei sine jure percipiendi ejus fructus; & in utile, quod est jus disponendi de fructibus & emolumentis rei, non de ipsa re.

Quæst. II. *Quanam subjiuntur dominio hominis?*

Resp. I. Res omnes externæ & inferiores, usibus humanis subjectæ, cadunt sub dominium hominis jure naturæ, ut agri, montes, flumina, plantæ, bestię, metalla, & alia similia. Ex Psal. 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Nam homo habet à natura potestatem disponendi de illis in suum commodum.

Resp. 2. Ex communi doctorum sententia, homo non habet jure naturæ dominium in alterum hominem. Quia omnes homines jure naturæ sunt pares, cum sint ejusdem naturæ, ab eodem parente & in eundem finem conditi. Potest tamen homo illud habere jure gentium & civili, ut constat ex Scriptura.

Dominium autem in servos seu mancipia, quatuor modis acquiritur. 1. Jure belli justii. 2. Nativitate, ita ut qui nascitur ex serva, servus fiat. 3. Justa condemnatione, ut cum quis ob crimen servitute damnatur à iudice. 4. Emptione, homo enim, cum sit Dominus suæ libertatis, potest se ipsum vendere. Possunt etiam parentes ob gravissimam necessitatem vendere proles non emancipatas: quamdiu enim proles sunt sub patria potestate, parentes habent jus ex illis per-

cipiendi omnia emolumenta, quæ ipsi de se percipere possent si essent sui juris. Jure tamen civili solus pater potest vendere prolem, & solum propter nimiam paupertatem, & victus causa. Imò in Gallia ne pater quidem id potest propter quamcumque necessitatem, nam Leges vetant & irritant ejusmodi venditiones.

Hinc non licet servis fugere, saltem si venditione vel Nativitate facti sint servi, modò iis alimenta necessaria tribuantur, nec vi impellantur ad peccandum, quam aliter vitare nequeant: nam fugiendo, seipsos Domino subtrahunt & furantur, contra jus quod habet in illos, ideoque ei injuriam inferunt. *Servum fugitivum sui furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem, nec longi temporis præscriptionem, manifestum est, l. 1. Cod. de servis fugit.* An autem iusto bello captis & in servitutem reductis ab infidelibus, liceat fugere ad suos, controvertitur. Sed inter omnes constat non licere, si promiserint se numquam fugituros; nam jure naturali Fides data servari debet. *Azor.*

Resp. 3. Homo non habet dominium vitæ suæ, sed solus Deus est Dominus vitæ hominum. Ita omnes, ex Sap. 16. *Tu es, Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem.* Quia homo non potest licite disponere de suo esse, illud destruendo pro arbitrio; nam non potest esse Dominus sui esse: quia Dominus est quid relativum, ideoque ad aliud; & dicit superioritatem, quæ nequit esse erga seipsum, quamvis quisque possit esse Dominus suarum actionum. Item homo non est Dominus suorum membrorum; quia non est Dominus sui ipsius, ergo

ergo nec membrorum; nam homo est omnes partes simul, quæ suum esse componunt & integrant.

Resp. 4. Ex communi sententia, neque resp. seu princeps habet dominium vitæ suorum subditorum, ex Script. cit. Nam Deus solus illud habet, cum solus sit creator hominum, qui cum solus dederit eis totum esse, ad eum solum pertinet illud esse pro arbitrio destruere, & occidere innocentes. Princeps tamen habet convenientem usum vitæ subditorum in ordine ad bonum commune. Nam potest illam in bello exponere, quando id necessarium est ad bonum commune, & interficere homines scelestos, ut custos tranquillitatis & boni publici; sicut homo, ut custos vitæ suæ, potest refecare membrum putridum, & exponere partem pro salute totius.

Resp. 5. Ex communi sententia, homo est verè Dominus suæ famæ & honoris. Nam homo famam propria industria, virtute, ac labore sibi acquirit & auget; potest ejus restitutionem condonare; & in multis casibus potest se ipsum infamare ob justam causam, v. gr. ad sui humiliationem, ad coercendam superbiam, ad restituendam famam alteri, ad Dei misericordiam commendandam. Non tamen licet seipsum infamare sine rationabili causa; nam esset contra rectam rationem, & illud, Eccli. 41. *Curam habe de bono nomine.*

Quæst. III. *Quenam requiruntur ad acquirendum dominium?*

Resp. 1. Ad acquirendum dominium rei quæ nullius est, sufficit sola rei apprehensio facta animo illam faciendi suam: *Quod enim nullius est, id ratione na-*

turali, occupanti conceditur. L. 3. §. de acquir. rer. dom. Nisi aliter speciali aliqua Lege vel consuetudine statutum sit.

Resp. 2. Ad acquirendum dominium rei, quæ habet Dominum, jure naturæ sufficit mutuus consensus signo externo expressus, sed jure positivo duo ordinariè requiruntur, scilicet titulus, & traditio, ex l. 20. Cod. de pact. *Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur, Juncta Lege 31. §. de acquir. rer. domin. Numquam nuda traditio transfert dominium; sed ita, si venditio aut aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur.*

Titulus autem est fundamentum domini, ac radix, sive ratio & causa, propter quam dominium alicui competit, ut venditio; per eum tamen non habetur dominium aut jus in re, sed solum jus ad rem, nisi accedat traditio, quæ est veluti conditio requisita à jure, ut tituli acquiratur dominium. Traditio verò duplex est: alia realis, qua res ipsa datur in manus; & alia ficta seu civilis, quæ fit per instrumentum, ut per traditionem clavium, aut similem aliam actionem Lege vel consuetudine institutam.

Dixi, *ordinariè*, quia licet ad acquisitionem domini semper requiratur titulus, tamen ad eam Lex non requirit traditionem in his casibus. 1. In hæreditate, cujus dominium acquiritur sola acceptance hæreditatis. lib. 23. §. *de acquir. vel amitt. poss.* 2. In legato, cujus dominium acquiritur, ubi primum hæres hæreditatem adiit, lib. 66. §. *de fure.* 3. In beneficiis, in quibus jus in re per solam collationem & acceptance acquiritur. 4. Ex titulo donationis, venditionis, aliove simili acquiritur dominium

nium civitatibus, Ecclesiis, aliisque similibus piis locis ob speciale privilegium.

Quæst. IV. *Quomodo acquiritur dominium animalium?*

Resp. 1. Animalia ex sua natura mansueta & domestica, ut oves, equi, gallinæ, anseres, boves, &c. quantumvis aberrant & fugiant, semper remanent prioris Domini, nec fiunt occupantis. Ita omnes, *ex institut. de rer. divers.* ubi dicitur furari, qui hæc animalia detinet, cum effugiunt. Nam hæc etiam si fugerint, non assequuntur naturalem libertatem, cum naturali sua indole sint domestica; ac proinde remanent prioris Domini. Quare non licet ea capere vel detinere, nec eorum pelles, si extincta sint. Idem de animalibus ex natura sua feris vel silvestribus, ut sunt cervi, lepores, &c. quæ ejus, à quo capta sunt, custodia seu loco concluso coercentur; vel quæ usu mansuefacta habent consuetudinem redeundi ex libera vagatione in potestatem Domini, ut columbæ, cuniculi, accipitres, cervi cicurati, &c. Nam tamdiu carent naturali libertate. Animalia autem, quamdiu carent libertate naturali, habent Dominum, & sic non sunt occupantis. Præterea tales feræ non minus possidentur à Dominis quàm aliæ domesticæ. Hinc non licet capere pisces ex vivario alterius, nec cuniculos aut culumbas pascuentes in agro tuo occidere, quamvis possis abigere; nec eas illecebris aut fraude in tuum columbarium traducere: alioquin teneris restituere, cum habeant Dominum, qui habet jus

ne ex ejus dominio extrahantur vel occidantur. Nec obstat quòd cuniculi & columbæ damnum privatis afferant: nam cum sint reip. utiles, privati debent illud pati propter bonum publicum, & tale onus censetur à rep. illis imponi hoc ipso quòd ex privilegio vel consuetudine concedit columbarium erigi, vel garenam institui.

Si verò ejusmodi animalia redeundi consuetudinem amittant, censentur recuperasse naturalem libertatem, & sic sunt primò occupantis. Nam jam nullius sunt, & jam in ordine ad priorem Dominum perinde se habent ac si numquam capta fuissent, ut avis quæ ex cavea in liberam aream evasit, vel piscis qui è tuo vivario in fluvium transit, *ex Institut. de rer. divis.* Hinc tibi licet retinere columbas, quæ sponte, non attractæ, se sociaverunt tuis columbis, & ad proprium columbarium redire desierunt. Examen verò apum quamvis avolet ex alveario tuo, tamdiu tuum manet, quamdiu in tuo conspectu versatur, nec difficilis est ejus prosecutio. *Institut. de rer. divis.* Quòd si difficile sit illud sequi & recuperare, potest à quovis capi.

Resp. 2. Animalia fera & sylvestria, si antea nullius fuerint, vel quæ aliquando alicujus fuerunt, sed jam naturalem libertatem recuperarunt, fiunt primò occupantis, *Instit. de rer. divis.* & lib. 3. §. *de acquir. rer. dom.* Quia, cum naturali libertate gaudent, nullius sunt: quæ autem nullius sunt, fiunt primò occupantis, nisi Lex specialis vel consuetudo obstet. *Porrò quamvis alienum pecus in agro suo quis deprehendisset, sic illud expellere debet, quomo-*

do si suum deprehendisset: quoniam si quid ex ea re damnum cepit, habet proprias actiones. L. 39. §. ad Legem Aquil.

Sed cujus est fera laesa, vel laqueo capta?

Resp. Si feram læsisti, quantum factis est ad capiendum, & læsam insequeris cum certitudine morali eam capiendi, est tua. Tunc enim censetur amisisse naturalem libertatem per vulnus inflictum, & à te quasi capta: unde si alius eam ceperit, tenetur tibi restituere. Item si fera laqueo tuo ita capta sit, ut non sit evasura, est tua: unde non potest ab alio capi, sicut nec piscis per tuum rete captus; nam ei ademisti libertatem, & per instrumentum tuum occupasti: possumus enim sicut manibus, ita & instrumentis rem apprehendere, & in potestatem nostram redigere. Quod si fera erat facile evasura, est primò occupantis; quia nondum amisit libertatem, ex *Instit. de rer. divis.*

Quæst. V. Cujus est Thesaurus?

Resp. Jure naturali & gentium totus est inventoris: nam quæ nullius sunt, fiunt jure naturali & gentium primi occupantis. Thesaurus autem nullum habet Dominum; nam definitur in jure, *Vetus quædam depositio pecunie, cujus non extat memoria, ut jam Dominum non habeat.* L. 31. §. de acquir. rer. dom. Ubi per pecuniam intelliguntur quævis opes mobiles, ut vasa, gemmæ, annulli, catenæ aureæ, &c. Dicitur autem vetus depositio: nam si non sit vetus, non censetur thesaurus, sed res inventa, quæ Domino, & in ejus defectum ejus hæredibus restitui debet: qui si cognosci nequeant, impendi debet in usus pios, quia

Ant. Th. Moral. P. I.

sunt bona incerta. Si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodia, condiderit sub terra, non est thesaurus: cujus etiam furtum fit. L. Nunquam, §. de acquir. rerum dom.

Jure tamen civili communi, obligante in conscientia, hæc statuta sunt de thesauro. 1. Thesaurus totus est illius, qui eum in proprio fundo reperit. *Instit. de rer. dom.* Si tamen arte magica ibi inventus sit, totus pertinet ad fiscum, saltem post sententiam judicis. 2. Qui fortuito thesaurum in fundo alieno reperit, fit Dominus dimidii, alterum verò dimidium tenetur ante sententiam judicis tradere Domino speciali fundi, sive sit princeps, sive privatus, ex *Institut. de rer. divis.* quæ dispositio non est pœnalis, sed definitiva proprietatis rerum. 3. Thesaurus de industria quæsitus in fundo alieno sine consensu Domini, totus est Domini, l. unica *Cod. de Thes.* Varii tamen putant inventorem non teneri ante sententiam judicis tradere nisi dimidium, ob hæc verba Legis ex ea parte pœnalis: *Totum locorum Domino reddere compensatur.* 4. Si thesaurus inveniatur in platea, foro, vel via publica, juxta multos dividi debet cum fisco; juxta alios totus est inventoris.

Nota. In his sicut in aliis spectandæ sunt speciales locorum Leges vel consuetudines, & servandæ. Sic in Gallia thesaurus in alieno fundo reperi- tus, in tres partes æquales dividi debet, quarum una sit inventoris, altera Domini fundi, tertia dynastæ seu alteri justitiarum, vel regis, si solus in loco sit altus justitarius. Thesauri verò

Ttt

à Do-

à Domino fundi inventi media pars est inventoris, alia dynastæ vel regis. Imò circa hoc variæ sunt in variis provinciis consuetudines.

Sed quid, si in aliqua domo inveniantur pecunia occultata, cujus depositio non sit antiqua?

Resp. Ea non est invenientis, cum thesaurus non sit, utpote non vetus depositio; nec ulla Lex eam invenienti tribuit. Sed si homines ejusdem familiæ in illa domo habitaverint continuo & diuturno tempore, hæredibus illius familiæ restitui debet: nam prudenter præsumitur ab aliquo ex hac familia fuisse occultata. Si verò locatores plurimi in eadem domo habitaverint, nec ulla haberi possit præsumptio, ad quam familiam inventa pecunia pertineat, tunc illa distribui debet pauperibus vel applicari aliis bonis operibus proximo utilibus; quia est bonum alienum inventum & incertum. Bona autem aliena inventa, quorum Dominus vel ejus hæres cognosci non potest, sic impendi debent, ut dictum est in tract. de justit. cap. 3. quæst. 21.

Quæst. VI. Cujus sunt lapidicina, vena metallica, gemma, lapilli, &c.

Resp. 1. Lapidicina, carbonaria, cretaria, arenaria, fodina ferri, plumbi, quæ sunt in fundo alicujus, pertinent ad Dominum fundi. Nam vel sunt pars fundi, qui non consistit in sola superficie, sed in tota profunditate usque ad centrum terræ; vel sunt ejus fructus. Idem dic de venis metallicis, spectato solo jure naturali & gentium, quia sunt partus fundi, cum in eo nascantur seu formentur, vel ejus

partes. Jure tamen civili in variis locis venæ auri & argenti in fundo privatorum repertæ, sunt partim principis, partim inventoris. Possunt autem principes ob bonum commune, sibi jus effodiendi hæc metalla vindicare, & concedere privatis jus ea inquirendi ubilibet, etiam in agris alienis, & eruta fisco applicandi ad sustinenda onera reip. compensato solo damno, quod infertur loco.

Resp. 2. Gemmæ, corralium, lapilli, & similia, quæ inveniuntur in promontoriis, sunt occupantis, *Institut. de rer. divis.* qui nullius sunt.

Quæst. VII. Quinam sunt alii speciales modi acquirendi dominium?

Resp. Sunt alluvio, specificatio, accessio, confusio, commixtio, inædificatio, pictio, implantatio, satio, natiuitas, ex *Instit. de rer. divis.* & lib. 7. §. *de acquir. rer. dom.* Itaque.

1. Per *alluvionem*, id quod vi aquarum insensibiliter uni fundo detrahatur, & alteri adjicitur, fit Domini fundi, cui fit adjectio. Dico, *insensibiliter*; nam si notabilis pars tui prædii statim subdita aquarum tempestate adjiciatur meo, ea tibi remanet.

2. Per *specificationem*, cum res aliena ita mutatur in aliam speciem, ut ad primum statum reduci nequeat: ut si ex alienis lanis vestem conficias, vestis est tua; sed teneris solvere pretium lanæ, & damna si quæ sint, & ad hoc datur actio alteri. At si res aliena in pristinum statum restitui possit, ut vas argenteum in massam argenteam, dominium vasis acquiritur ei cujus est materia.

3. Per

3. Per *accessionem*, cum quid ad ornatum alteri rei adjicitur: ut si quis alienam domum pinxerit, pictura Domino domus cedit, nec tenetur ad impensas, nisi tale ornamentum posuisset.

4. Per *confusionem & commixtionem*. Si materiae ad duos dominos spectantes, sive casu, sive communi consensu confundantur vel permisceantur, quod resultat, fit commune utrique pro rata materiae, si materiae ab invicem discerni nequeant, ut duo vina confusa, vel duo acervi tritici permixti: si vero res separari possint, ut oves in grege permixtae, debent separari.

Si autem alienam pecuniam, Domino inscio vel invito, tibi hoc ignoranti datam misceas tuae, volens totam habere tuam, nec jam discerni possit à tua, acquiris ejus dominium. L. 78. §. de solut. Teneris tamen restituere rem aequalem, nam nemo locupletari potest ex re aliena cum damno ejus Domini. Reg. 48. de jur. in 6.

5. Per *inedificationem*, aedificium in alieno fundo constructum cedit Domino fundi, qui tenetur materiam & operas solvere, si alter bona fide aedificaverit: secus si mala fide. Item si quis in fundo suo aedificat ex materia alterius, fit Dominus materiae, sed tenetur alteri de damno. Quod si Mævius in fundo Caji ex Titii materia aedificet, aedificium cedit Cajo; sed Titius potest petere pretium materiae, vel eam vindicare si diruatur aedificium.

6. Per *Pictionem*. In tabula aliena pictor fit Dominus tabulae, sed tenetur priori Domino tabulae de damno.

7. Per *implantationem, & sationem*,

nam arbores, plantae in aliquo fundo à quolibet collocatae, eo ipso quod radices egerunt, cedunt Domino fundi. Idem est de seminibus in agro alieno sparsis: nam sicut aedificia solo cedunt, ita multo magis plantae & arbores, cum à terra sustententur, alimentum & incrementum trahant. Qui tamen arborem alienam in suo fundo transplantavit, tenetur de damno.

8. Per *Nativitatem*. Quod ex animali foeminei sexus nascitur, pertinet ad Dominum animalis, l. 5. §. de rei vindic.

Quaest. VIII. *Quinam sunt capaces domini?*

Resp. 1. Omnis & sola substantia intellectualis est capax domini: quia dominium est facultas de re aliqua disponendi arbitrato suo, quae facultas non potest esse sine intellectu & voluntate. Hinc bruta dominium non habent in terrae gramina; neque qui ea prohibet, injuriam ipsis infert, sed eorum Domino.

Resp. 2. Infantes sunt capaces juris & domini. Constat tum ex communi usu omnium gentium, tum ex illo, ad Gal. 4. *Quanto tempore haeres parvulus est; nihil differt à servo, cum sit Dominus omnium*. Nam licet ad usum domini requiratur usus rationis, tamen ad dominium habituale & in actu primo, sufficit natura intellectualis, ac libertas innata; & aliunde possunt infantes jus suum exercere per eos, qui eorum curam agunt, nempe per parentes, tutores, remp.

Quaest. IX. *An Filius familias habet Dominium bonorum quae dicuntur fortuna?*

Nota 1. Filiusfamilias dicitur is, qui adhuc est sub patria potestate. Patria autem potestas est jus Lege civili inductum, quod habet solus pater, vel avus paternus in personam & bona liberorum legitimorum, vi cuius potest de illis disponere secundum quod Leges ei permittunt.

Nota 2. Bona filiorumfamilias sunt quadruplicia, nempe castrensia, quasi castrensia, adventitia, & profectitia.

Castrensia sunt ea, quæ acquiruntur in militia, vel occasione militiæ, ut stipendia militaria, hostium spolia, ducum vel commilitonum dona; vel in obsequio principis in ejus aula exhibito: item ea quæ eunti ad militiam, vel ad obsequium principis dantur, & lucra omnia quæ ex talibus bonis, interventu alicujus contractus, proveniunt.

Quasi castrensia dicuntur ea, quæ habent privilegium castrensiū, & sunt ea quæ filius acquirit ex officio & munere publico, ut judicis, advocati, tabellionis; ex professione alicujus artis liberalis; & quod datur intuitu realis functionis, ut libri, &c. ex liberalitate principis, ex officio clericali, ex beneficio Ecclesiastico; item quæ dantur filiofamilias, ut ipse tantum, non pater, usumfructum habeat. Denique id omne, quod acquiritur post clericatum. Authent. *Presbyteros*, Cod. *Episc.*

Adventitia sunt ea, quæ neque castrensia sunt, neque quasi castrensia, neque à patre aut ejus intuitu donata sunt, sed aliunde filio proveniunt, putà successione in bona materna, amicorum donatione, aut legato, in-

ventione thesauri, propria industria, labore, &c.

Profectitia sunt ea, quæ proveniunt à patre vivo, vel patris gratia donata sunt, vel ex bonis paternis acquisita, verbi gratia, negotiando.

Resp. Filiusfamilias habet plenum dominium in bona castrensia, & quasi castrensia, eorumque administrationem liberam. Unde potest sine consensu patris de illis arbitrato suo disponere per contractus, donationes, imò per testamentum, si compleverit annum 14. Bonorum autem adventitiorum habet proprietatem, sed pater usumfructum, unde filius non potest de illis disponere. Profectitiorum verò filiusfamilias nec habet proprietatem, nec usumfructum. Ratio horum est dispositio juris civilis.

Quæst. X. *An servi seu mancipia habent dominium aliquarum rerum?*

Responsio. Non habent dominium lucreri & fructuum suarum operarum ac laboris, sed Dominus, ut constat ex jure: at habent dominium etiam perfectum non solum famæ & bonorum spiritualium, sed etiam, secundum multos, temporalium. 1. Quæ Dominus eis concessit. 2. Quæ servo dantur ad compensationem injuriæ illatæ in bonis, quorum est Dominus, ut in fama. 3. Quæ eis data sunt ea conditione, ut non acquirantur Domino. 4. Quæ de bonis suis ludo aut aliqua negotiatione sine Domini detrimento lucrantur. Ratio est, quia jura non reddunt servum incapacem dominii; nec consentaneum esset imbecillitati humanæ ut tale onus imponeretur invito; esset enim magna occasio pec-

peccandi. Imò jura supponunt in eo dominii capacitatem; nam lib. *Vix* §. *de judic.* servis datur actio contra dominos, si dicant se suis nummis redemptos. Quare jura, quæ dicunt servos, quidquid acquirunt quavis causa vel occasione, dominis acquirere, intelligenda sunt regulariter & de lucro sui laboris, aut saltem consuetudine jam mitigata sunt. Hinc servus à religioso solemniter professio differt, qui est prorsus incapax dominii.

§. II.

De Prescriptione.

Nota. Præscriptio sumpta pro usucapione, ut nunc sumitur, est acquisitio dominii per possessionem bonæ Fidei continuatam tempore per Legem definito. Nomine dominii, jura, servitutes, officia & beneficia etiam comprehenduntur.

Quæst. I. *An per præscriptionem vere acquiritur in foro conscientie dominium rei alienæ absque consensu & culpa prioris Domini?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia resp. vel princeps, vi dominii alti in bona subditorum, habet potestatem disponendi de bonis privatorum ad bonum commune, ideoque transferendi rerum dominia & jura absque consensu & culpa prioris Domini, quando id postulat bonum commune. At principes hac potestate usi sunt, & re ipsa voluerunt rerum dominia sola præscriptione sic transferri, id postulante bono publico, ne scilicet dominia essent incerta, lites multiplicarentur, ut patet ex multis Legibus civilibus ap-

probatis jure canonico, quæ sine ulla limitatione & distinctione dicunt, *Bono publico usucapionem introductam esse, ne scilicet quarundam rerum diu & fere semper incerta dominia essent*, l. 1. §. *de usucap.* *Ut aliquis litium finis esset*, l. ult. §. *pro suo*, & usucapionem definiunt, *Adjectionem dominii per continuationem possessionis temporis Lege definiti*, lib. 3. §. *de usucap.* Item jus canonicum, quod præcipue bonum animæ spectat, approbat indistinctè præscriptiones bonæ Fidei, ut patet ex toto titulo *de præscript.* Itaque præscriptio introducta est principaliter, non ad puniendam negligentiam prioris Domini, sed ob prædictos fines ad bonum commune spectantes, & quietem civium ac familiarum, & ad excitandam diligentiam & curam possessorum circa bona sua, cap. 5. *de præscript.*

Hinc licet retinere rem legitimè præscriptam, etiam si postea cognoscatur fuisse alterius, nisi tamen prior Dominus per judicem restituatur in integrum: quæ restitutio conceditur minoribus, qui habent jus eam petendi toto quadriennio à die, quo majores facti sunt. Idem jus Ecclesiæ & aliis piis locis conceditur per quadriennium à die quo Ecclesiæ novit præscriptionem bonorum suorum, ex cap. 1. *de restit. in integrum in 6.* & interdum conceditur etiam majoribus ob justas causas. Post sententiam autem judicis est obligatio in conscientia res præscriptas restituendi; quia justa est, nec nititur falsa præsumptione, sed Legibus ita disponentibus.

Obj. 1. Nemo potest justè acquirere dominium rei alienæ invito illius Domini. **R.** Præscriptione acquiritur do-

minium, volente & sic statuente principe, habente altum dominium in bona subditorum, vi cuius potest servata proportionē de illis disponere ad bonum commune, sine consensu privatorum, qui non habent nisi dominium ipsi subordinatum. Præterea prior Dominus non est rationabiliter invitatus, cum Lex præscriptionis sit iusta, & expediat bono communi, quod semper anteponendum est privato.

Obj. 2. Injustum est aliquem re sua privari absque ulla culpa. *R.* Hoc iustum est, quando id postulat commune bonum, cui jure merito cedere debet privatum.

Obj. 3. Lex præscriptionis fundatur principaliter in præsumptione negligentiae prioris Domini. Ergo si hic caruit negligentia, non privatur re sua in conscientia. *R.* Neg. ant. Nam præcipua Legis præscriptionis ratio est, ut tollatur incertitudo dominiorum, & ut impediuntur lites plurimæ, quarum alioqui finis non esset, ut patet ex Legibus suprâ citatis. Unde quamvis Lex præscriptionis minus principaliter & partialiter niteretur præsumptione negligentiae prioris Domini; tamen per illam Legem princeps vult & potest transferre dominium absolutè & efficaciter propter alias rationes spectantes bonum commune, quod translationem domini rei alienæ postulat, quamvis nulla intercesserit negligentia prioris domini. In quo lex præscriptionis differt à sententia Judicis fundata in falsa præsumptione: nam Judex per suam sententiam non intendit nec potest transferre dominium, sed tantum vult & potest declarare ad quem pertineat.

Instabis. Ex cap. 5. de præscript. lex præscriptionis instituta fuit initio propter vitandam miserorum segnitiam. Ergo nunc etiam fundatur in præsumptione negligentiae. *Resp.* Neg. conseq. Nam aliud est excitare diligentiam & curam circa bona, aliud punire negligentiam. Ergo intendere excitare diligentiam & vitationem negligentiae, non est velle punire negligentiam. Præterea non est hæc unica ac principalis ratio legis.

Obj. 4. Si post præscriptionem constet rem fuisse alienam, novus possessor non est amplius in bona fide: ergo tunc jam non potest licitè rem illam retinere. *Resp.* Neg. ant. Nam verè potest judicare rem jam esse suam ex justæ præscriptionis titulo, quamvis antea fuerit aliena.

Quæst. II. Quanam conditiones requiruntur ad legitimam præscriptionem?

Resp. Quatuor, videlicet possessio, bona fides, titulus, & continuatio possessionis cum bona fide per tempus lege definitum.

1. Requiritur possessio, ex reg. 3. jur. in 6. *Sine possessione præscriptio non procedit;* & ex l. 25. §. de usucap. Sufficit autem possessio civilis. Hinc usufructuarius, conductor, feudatarius, &c. non possunt rei proprietatem præscribere, cum rem non possideant suo nomine, sed solum nomine directi domini; item nec colonus, nec is qui ab eo agrum emisset, absente & ignorante domino; quia civilis possessio manet apud dominum absentem, quamdiu retinet animum possidendi, vel donec sciat rem suam ab alio occupatam, nec audeat eum repellere. Quamvis autem qui per alium possidet, verbi gratia, per colo-

colonum, possit præscribere, non tamen is qui alieno nomine possidet: quia qui alterius nomine possidet, non est verè possessor, sed alius per eum possidet.

2. Requiritur bona fides, ex reg. 2. jur. in 6. *Possessor male fidei ullo tempore non præscribit*: alioquin furta & injuriæ foverentur, iisque via aperiretur. Hæc debet perseverare toto tempore ad præscribendum requisito, ut constat ex Concil. Lateran. gener. IV. cap. 41. relato in cap. ult. de præscript. ibi: *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quam civilis; cum sit generaliter omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut qui præscribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.*

Bona autem fides hic est persuasio, qua quis prudenter judicat rem esse suam, & à se licitè retineri: nam (ut notat Lessius) si quis ex ignorantia crassa aut affectata, vel ex inordinata cupiditate existimat rem esse suam vel non esse alienam, non est bona fides. Duplex hic bona fides distinguitur. 1. Cum quis prudenter judicat rem esse suam, & hæc requiritur ad inchoandam possessionem. Nam qui inchoat possessionem dubitans sitne res sua, an aliena, ex communi sententia, non est bonæ fidei possessor: ideoque non procedit præscriptio, donec deposito prudenter dubio possessionem inchoet: quia nulla est ratio cur ipse potius rem possideat quàm alter, ac proinde eam sibi vindicans, facit injuriam alteri; nec

ejus conditio est melior quàm conditio alterius. 2. Cum quis post diligentem inquisitionem veritatis nescit, nec judicat probabilius rem quàm habet, esse alienam, ideoque judicat se posse ut suam retinere. Hæc juxta multos sufficit ad continuandam possessionem, quia ut quis post inchoatam bona fide possessionem perseveret esse possessor bonæ fidei, satis est quòd post diligentem veritatis inquisitionem non habeat rei alienæ conscientiam, ex Concil. Lateran. cit. & ex S. August. in c. Si virgo 34. quæst. 1. *Tandiu quisque bona fidei possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum. Cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc male fidei possessor perhibetur. Hinc justè injustus possessor vocabitur.* At dubitans num res sit aliena vel sua, non habet conscientiam rei alienæ, & ignorat se possidere alienum. Deinde possessio bona fide inchoata est ratio sufficiens ad rem sibi retinendam, donec probetur esse alienam: quia in pari causa potior est conditio possidentis, reg. 65. jur. in 6. Possessor autem cum dubitare incipit, tenetur diligenter exquirere veritatem: qua diligenter investigata, si perseveret dubium, potest juxta multos determinatè & prudenter judicare se posse rem ut suam retinere; eo quòd in tali dubio melior est conditio possidentis. Sed sine tali judicio non potest rem illam retinere: nam si dubitans an res sit sua, simul dubitet an liceat sibi eam retinere, non continuat possessionem bona fide, l. 32. §. de usucap.

Hinc 1. Leges civiles statuantes præscriptionem triginta & quadragin-

ginta annorum procedere etiam cum mala fide, abrogata sunt jure canonico, ut patet ex Conc. Later. cit. & cap. 5. de *prescript.*

2. Si creditor certo tempore non exigit à te debitum, licet postea ei denegetur actio in judicio, non tamen præscribis contra illum si noris debitum; sed teneris solvere totum debitum, nam habes conscientiam debiti quod tua sponte teneris solvere, & sic cares bona fide ad præscribendū. Si quis tamen invincibiliter ignoret debitum, vel prudenter putet solutum fuisse, potest illud præscribere spatio triginta annorum cum illa bona fide. L. 3. *Cod. de prescript. 30. vel 40. ann.*

Nota. Ignorantia juris saltem clari etiam inculcata, ex communi sententia impedit præscriptionem saltem ordinariam: ut si acceperis aliquid à pupillo sine tutoris autoritate, ignorans invincibiliter eam requiri, non præscribis. Secus de ignorantia facti invincibilis, ut si ignores eum esse pupillum, currit præscriptio, ex l. 4. §. de *juris & facti ignor.* ibi: *Juris ignorantiam in usucapione negatur prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat.* De ignorantia invincibili juris dubii controvertitur. Imò juxta multos invincibilis ignorantia juris clari non obest præscriptioni triginta vel quadraginta annorum; quia jura loquuntur de præscriptione ordinaria, quæ tribus, vel decem, vel viginti annis expletur, cum illa sola, inquit Lessius, cognita sit jure digestorum, unde jura citata desumpta sunt.

3. Requiritur titulus coloratus sive apparens, qui scilicet putetur proba-

biliter verus, licet sit falsus, ut cum intervenit causa de se apta ad transferendum dominium, v. gr. donatio, venditio, &c. sed ex latente aliqua causa fuit invalida. Constat ex utroque jure. Ex *Usucapio*, *Cod. de usucap. & cap. 17. de prescript.* ibi: *Cum in præscriptione rerum Ecclesiasticarum, bona fides, & justus titulus (supple apparens) exigantur.* Nam sine titulo non potuit esse bona fides initio possessionis. Ad præscriptionem tamen longissimi temporis, nempe triginta vel quadraginta annorum, præsumitur titulus præcessisse, quia difficilius probatur qua ratione inchoata sit possessio tam longo tempore durans; nisi juris præsumptio sit contra præscribentem.

Dixi, *coloratus*, nam titulus verus, seu validus sufficit sine præscriptione ad transferendum dominium secuta traditione. Quare cum, in l. cit. requiritur titulus verus, & in cap. cit. justus, utraque hac voce intelligitur causa de se apta ad transferendum dominium, quamvis reipsa sit invalida ob aliquem defectum occultum.

4. Requiritur possessio cum bona fide continuata per totum tempus lege definitum, quod tempus diversum est pro diversitate rerum præscribendarum. Nam ex communi sententia, res mobiles possessione triennali cum titulo præscribuntur, *Inst. de usucap.* Sed sine titulo requiruntur triginta anni: quia res immobiles contra privatum præscribuntur triginta annis sine titulo: ergo idem censeretur de mobilibus, cum nihil aliud de his statutum sit absente titulo.

Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam Romanam requiruntur centum anni, contra aliam Ecclesiam, vel hospitale, vel monasterium, vel pias causas, quadraginta anni, ex Authentica. *Quas actiones*, c. de SS. Ecclesiis. Ad præscribenda verò immobilia privatorum, cum titulo requiruntur decem anni inter præsentem, & viginti inter absentes, *Instit. de usu-cap.* Sine titulo requiruntur triginta anni, ut colligitur ex l. 3. *Cod. de præscript. triginta vel quadraginta annorum*, & ex cap. 3. *de præscript.* ubi dicitur res præscribi possessione triginta annorum, nulla facta mentione tituli. Si autem dominus fuit partim præsens, partim absens, tot anni sunt adjiciendi, quot abfuit, ex Authentica. *Quod si*, *cod. de præscript.* longi temp. ita ut duo anni absentiae computentur tantum pro uno anno præsentiae. Unde si præsens fueris octo annis, & postea in alieno territorio habites, ut res immobilis præscribatur contra te, requiruntur adhuc quatuor anni. Res autem quælibet minoris non præscribitur nisi triginta annis.

Dixi, *sine titulo*, supple, qui probetur: nam tunc præsumitur præcessisse. Quare ad præscribendum requiritur titulus coloratus, vel qui probetur, vel qui præsumatur præcessisse.

Nota 1. Præsentem hic dicuntur ii, qui in eodem territorio, licet non in eadem civitate, habitant; absentes, qui in diversis territoriis. 2. In hac materia tempus breve dicitur, quod est minus decennio. Longum est spatium decem annorum inter præsentem, & viginti inter absentes. Longissi-

Ant. Th. Moral. P. I.

mum triginta vel quadraginta annorum. Immemoriale verò, cujus initii non extat memoria etiam apud seniores. 3. Bona mobilia sunt res corporales, quæ loco moveri possunt, ut animalia, vestes, pecunia, &c. Ad hæc revocantur debita & actiones, quæ ex rebus mobilibus competunt. Immobilia sunt quæ loco moveri non possunt, ut domus, fundus, &c. Ad quæ reducuntur res incorporeæ, ut jura, servitutes, census, usufructus, beneficia; item debita & actiones, quæ ex rebus immobilibus competunt, aliæque jura ad illa spectantia.

Quæst. III. An qui bona fide accepit aliquid ab authore malæ fidei potest illud præscribere?

Resp. 1. Hæres qui bona fide aliquid ab authore malæ fidei accepit, nunquam potest illam præscribere. Est communis sententia, ex *instit. de usu-cap. & l. 11. §. de divers. temp. præscript.* ibi: *Cum hæres in jus omne defuncti succedit, ignorance sua defuncti vitia non excludit.* Quia hæres in jure censetur una persona cum defuncto, succeditque uti in omnia jura, ita etiam in omnes obligationes reales & onera: unde cum defunctus ob injustitiam contraxerit obligationem rem malæ fidei possessionem restituendi, hæres in hac obligatione succedit. Item *vitia possessionum à majoribus contracta perdurant, & successorem authoris sui culpa comitatur*, l. 11. *Cod. de acquir. & retin. poss.*

Resp. 2. Qui rem bona fide ab authore malæ fidei accepit alio titulo quàm hæreditatis, putà donationis, emptio-

Uuu

bere

bere tempore ordinario. Est communis sententia, ex l. 5. §. de divers. temp. præscript. Excipiuntur duo casus. Primus, Si res sit immobilis, & ille contra quem præscribitur, ignoret eam ab alio possideri, tunc enim ad præscribendum requiruntur triginta anni, ex Authent. *Male fidei*, Cod. de præscript. longi temp. Secundus, Si res illa sit furtiva, vel vi possessa, nam non potest tunc præscribi spatio decem vel viginti annorum *instit. de usucap.* Sed juxta multos potest spatio triginta annorum, ex l. *Sicut*, Cod. de præscript. triginta vel quadraginta annorum.

Quæst. IV. *An res omnes præscribi possunt?*

Resp. Multa præscribi non possunt, scilicet, homo liber, res sacræ & religiosæ, ut calices, templa, cœmeteria, &c. jus decimarum percipiendarum à laico, res publicis usibus destinatæ, ut forum, pons, via publica, &c. limites provinciarum, episcopatum & parochiarum, si de illis constat; res populi, immunitatis ab iis quæ quis ut subditus debet principi, ut sunt tributa, obedientia, &c. quamdiu scilicet manet subjectio, nam subditus potest præscribere immunitatem, per quam desinat esse subditus: ad quod requiruntur quadraginta, vel quinquaginta anni cum titulo, & sine titulo tempus immemorabile. Nulla tamen potest præscribi exemptio à jurisdictione spirituali Summi Pontificis, quia Christus absolute voluit omnes christianos illi, ut Vicario suo & Ecclesiæ capiti visibili, semper subjectos esse in spiritualibus.

§. III.

De usu, usufructu, & servitute.

Quæst. I. *Quid est usus?*

Resp. Usus duplex est, nempe juris & facti. Usus juris, de quo solo agunt Juristæ, est jus seu potestas legitima utendi tantum re aliena, salva ejus substantia. Usus facti est actualis usus legitimus, vel etiam jus utendi re aliena, quæ ipso usu consumatur, sed revocabile ad nutum concedentis: tale est jus quod habent religiosi utendi vestibus ac alimentis, & cæteris rebus sibi concessis.

Quæst. II. *Ad quid tenetur usufructuarius?*

Resp. Tenetur 1. rem, cujus habet usum, integram diligenter conservare proprietario: nam non habet jus ea utendi, nisi salva ejus substantia. 2. Non ei licet percipere fructum distinctum ab ipso usu concessio; quia solus usus ei conceditur: imò nec potest usum sibi concessum alteri donare, locare, vendere, quia non habet jus utendi nisi ad suum usum.

Quæst. III. *Quid est usufructus?*

Resp. Est jus utendi & fruendi re aliena, salva ejus substantia, l. 1. §. de usufr. Unde est jus non solum utendi re aliena, sed etiam omnem ejus fructum percipiendi. Porro usus est assumptio rei ad aliquid, ut equi ad equitandum: fructus verò est id, quod provenit ex re, ut agnus vel lana ex ove.

Hinc usufructuarius potest omnem fructum rei & utilitatem percipere, v. gr. in fundo, quidquid in eo nascitur, ut fœnum, segetes, lapides, metalla, arborum, &c. quæ crescunt in fundo; item proventus venationum, aucupiorum, &c. fructus arborum: in animalibus

malibus verò foetus, lanam, lac, &c. In sylvis cæduis potest se gerere ut paterfamilias, cædendo quotannis certam portionem: non potest tamen arbores grandiores nisi valde vetustas & ferè inutiles, neque frugiferas cædere. Non fit autem dominus fructuum, nisi postquam eos percepit. Potest etiam omnem utilitatem ususfructus & usum juris vendere, locare, vel donare, manente apud ipsum usufructu, quem non potest alteri donare, aut vendere, sine consensu proprietario.

Qu. IV. *Ad quid tenetur usufructuarius?*

Resp. Ex instit. de rer. divis. & digest. de usufructu, tenetur 1. uti re, cujus habet usufructum, sicut bonus paterfamilias utitur re sua, quam sibi & posteris conservare cupit. Unde non potest arbores non cæduas cædere: agrum deteriore etiam negligentia sua facere, teneturque de damnis sua culpa proprietario illatis. 2. Si habeat usufructum pecorum, tenetur in locum capitum demortuorum, vel inutilium, alia capita è foetu substituere, quæ substituta cedunt in dominium proprietario. Similiter tenetur loco vitium, vel arborum demortuorum, alias serere, non tamen loco dejectarum vi tempestatis. 3. Rem domino suo integram diligenter conservare. Unde tenetur pro illius conservatione sumptus moderatos facere: sic tenetur ad modicas refectiones domus, ut integra permaneat, non tamen ad magnos sumptus, quibus efficiatur melior. 4. Tenetur præstare sumptus ad fructuum perceptionem necessarios, & solvere tributa, quæ pro re frugifera debentur.

Qu. V. *Quid, & quotuplex est servitus?*

Resp. 1. Servitus activè sumpta est jus, quod quis habet in re aliena ut sibi serviat, id est, ut in ea aliquid fiat vel non fiat in suum commodum. Passivè sumpta, est subjectio seu obligatio rei alienæ, ut aliquid in ea fiat vel non fiat in commodum alterius, salva rei substantia.

Resp. 2. Servitus generatim duplex est, realis, & personalis. Realis est ea, quæ à re immediatè debetur alteri rei, ut si ager tuus serviat meo, quatenus ager meus dat mihi jus transeundi per tuum. Personalis est ea, qua res obligatur personæ, vel contra. Servitus realis alia est urbana, quæ debetur prædio urbano; alia rustica, quæ rustico. Prædium autem urbanum dicitur omne ædificium habitandi causa confectum, sive in urbe, sive in villa, & hortus amœnitatis causa ei annexus. Rusticum verò sunt ager, vinea, pratum, pecorum stabulum à domo sejunctum.

Servitutes urbanæ sunt, ut lignum in tuum parietem admittatur, ut stillicidium in tuas ædes vel aream tuam recipiatur, ut murus altiùs non attollatur, ut fenestra in muro non aperiatur. Servitutes rusticæ nominatæ sunt iter, actus, via, aquæductus. Iter est jus, quo pedes, vel eques potest commeare per fundum alienum, non tamen ducere jumentum aut vehiculum. Actus est jus jumentum & armenta ducendi per prædium alterius. Via continet in se iter & actum. Aquæ ductus est jus aquam ducendi per fundum alienum. Innominatæ verò sunt jus aquam hauriendi, pecora adaquandi, pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ.

§. IV.

De Possessione.

1. **P**ossessio alia est facti, quæ est actus possidendi, abstrahendo an justè an injustè; & alia juris. Possessio facti, quæ ordinariè intelligitur nomine possessionis, definitur rei apprehensio vel detentio, corporis, animi, & juris adminiculo. Dicitur 1. *apprehensio* vel *detentio*: quia vel primum fit, & tunc est apprehensio, quæ est inceptio possessionis: vel jam facta est, & tunc est detentio, quæ est continuatio possessionis. 2. *Rei*, quæ voce intelligo cum *Lessio*, non solum res corporales, sed etiam incorporeas, ut sunt census, beneficium, & similia, quæ à Theologis dicuntur possideri, à Jurisperitis verò quasi possideri. 3. *Corporis adminiculo*: quia ut res aliqua possideatur, debet apprehendi aliquo actu corporali, v. g. manibus, pedibus, oculis, vel simili modo, in se vel in alio in quo contineri censeatur. 4. *Animi*: quia res debet apprehendi animo illam possidendi tanquam suam. 5. *Juris*, id est jure non resistente, seu impediante: nam ad possessionem requiritur, ut jus, seu Leges non impediant, ne detentio rei censeatur possessio ejus. Hinc detentio rei sacræ facta à laico nequidem est possessio facti, jure id impediante. Contra fur acquirit possessionem facti respectu rei furtivæ profanæ, quia jus non impedit, ne detentio talis rei sufficiat ad possessionem.

Possessio juris est jus insistendi rei tanquam suæ, non prohibita possideri. Dicitur 1. *Jus*, per quod differt à possessione facti, quæ est ipsa occupa-

tio vel detentio, ex qua jus oritur, si justa est: quod si non sit justa, non oritur ex ea jus in conscientia. 2. *Insistendi rei*, hoc est, rem pacificè detinendi, & juris remediis, interdum etiam armis tuendi adversus perturbantes. 3. *Tanquam suæ*: nam si quis insistat rei nomine alterius, non est vera possessio. Hinc tutor non possidet bona pupilli, sed pupillus possidet per tutorem, quia tutor non retinet illa bona ut sua, sed nomine pupilli.

II. Possessio dividitur in naturalem, & civilem. Possessio naturalis est ea, quæ res possessa corpore & animo retinetur ut sua, dum scilicet quis corporaliter insistit detentioni rei tanquam suæ: quod facit qui rei in suo conspectu positæ ita vicinus est, ut ei continuo adesse possit. Civilis est, quæ res corpore & animo apprehensa retinetur solo animo; sic possidet res suas is qui abest, quandiu habet animum eas retinendi. Hic additur tertia species possessionis, quæ civilissima dicitur, & est ea, quæ sola dispositione Legis acquiritur absque omni corporis & animi adminiculo, etiam ab infcio: sic hæres parvulus possidet hæreditatem defuncti sine ullo apprehensionis actu & cognitione.

PARS II.

De injuriis, & necessaria re-
stitutione in genere.

CAPUT I.

De injuria seu injustitia in genere.

Quæst. I. **Q**uid est injuria?

Resp. Est voluntaria viola-

violatio juris alieni. Sicut enim per actum justitiæ jus suum alteri tribuitur, ita per actum injustitiæ hoc jus violatur. Porro injuria censetur gravis, ideóque mortalis, quando per se apta est parere tristitiam magnam seu difficile sedabilem, aut aversionem animi difficile impedibilem, spectata communi hominum conditione ac dispositione naturali, & communiter parit. Nam talis injuria graviter repugnat justitiæ finis, qui est pax, tranquillitas, mutuus amor per conservationem æqualitatis & jurium.

Qu. II. *An violentia potest fieri injuria?*

Resp. 1. Fit injuria consentienti ex dolo, vi, vel metu injustè incusso: quia talis non cedit moraliter juri suo, saltem sufficienter ad tollendam injuriam. Nam cessio juris tollens injuriam debet esse omnino voluntaria, & expers omnis injustæ coactionis ac deceptionis, injuria enim non potest parere ullum jus injurianti, & nemo debet commodum ex sua iniquitate reportare. Hinc qui ad vitam servandam dat pecuniam latroni, patitur injuriam, licet velit eam dare, quia in illam dationem non consentit, nisi per vim injustam. Idem dic de consentiente per ignorantiam, ut si quis solvat centum, putans se ea debere, patitur injuriam, si quinquaginta tantum debeat; nam non vult dare centum si non debeat.

Resp. 2. Fit etiam injuria consentienti, quoties consensus est moraliter nullus, ut patet. Sic fit injuria solventi usuras, vel pretium justo majus pro merce, &c. quia consensus in ista est nullus, cum sit de re impossibili.

Nam dans vult ista dare tantum tantquam pretium, non autem gratis: sed impossibile est illorum esse pretium, mutuum enim est essentialiter gratuitum, & pretium est essentialiter quid æquale merci: ergo excessus pretii non est pretium.

Resp. 3. Quoad jura abdicabilia, consentienti omnino voluntariè non fit injuria, ex reg. juris 27. in 6. *Scienti & consentienti non fit injuria.* Quia eo ipso quod sponte consentit, cedit efficaciter istis juribus: ideóque actio non est contra jus, sed secundum jus alteri concessum. Sicque nulla est violatio juris, nec proinde injuria.

Resp. 4. Quoad jura inabdicabilia consentienti fit vera injuria. Prob. 1. ex cap. 36. *de sentent. excomm.* ubi Innocentius III. ait, percussione clericum, ad satisfactionem alicujus offensæ juxta morem patriæ, triginta circiter fustium percussionebus corpus suum ultro subjicientis, esse injuriosam, licet non sit violenta, *cum ille canon non tam in favorem clericum ordinati, quam in favorem ordinis clericali fuerit promulgatus.*

2. Quia jus inabdicabile est illud, cui efficaciter cedere non potest Dominus: ergo cum tunc consensus sit inefficax ad tollendum jus quod habet consentiens ne fiat illa actio, re vera manet totum jus illud, ac proinde talis actio est verè injuriosa, utpote contra jus alterius permanens. 3. Innoc. XI. damnavit hanc propositionem: *Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatam.* Quippe jus mariti est inabdicabile, cum ex natura matrimonii jus copulæ sit essentialiter conjugibus

bus affixum. Maritus tamen consentiens censetur condonare injuriæ reparationem.

CAPUT II.

De natura & necessitate restitutionis.

Quæst. I. *Q*uid est restitutio?

Resp. Est rei alienæ redditio, vel damni illati compensatio, debita ex justitia ad æqualitatem; vel etiam, rei alteri debitæ solutio. Nam de ea sic sumpta hic agetur. Unde est actus justitiæ commutativæ, quæ versatur circa qualitatem rei ad rem, ex S. Thoma, 2. 2. quæst. 62. art. 1. Differt à satisfactione sive latè, sive strictè sumpta. Nam satisfactio latè sumpta est quid generalius, & complectitur tum restitutionem, tum etiam quamlibet reparationem, & subitionem pœnæ pro offensâ alteri illata: satisfactio verò sumpta strictè est inhonorationis ac contumeliæ illatæ reparatio, & sic spectat personam. At restitutio est rei alienæ redditio, vel damni compensatio, vel debiti solutio, & spectat res, non personas: nec semper supponit injuriam, ut satisfactio: nam, v. gr. qui depositum reddit, verè restituit, licet nullam injuriam intulerit. Quæ tamen de restitutione dicuntur, applicari debent satisfactioni latè sumptæ, & reparationi famæ, honoris, & aliorum bonorum, cum sit eadem ratio ac regula pro his omnibus.

Quæst. II. *An restitutio actualis necessaria est ad salutem necessitate præcepti?*

Resp. Affirm. Nisi impotentia excuset, vel adsit justa causa differendi. Constat 1. ex Rom. 13. *Reddite omnibus debita . . . . . Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Et, Ezech. 33. *Si fecerit judicium & justitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quicquam injustum: vita vivet, & non morietur, &c.* Et, Jacob. 5. *Ecce merces operariorum, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.* 2. Ex reg. 4. *jur in 6. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Idem habet S. August. Epist. 54. & refertur in cap. *Si res* 14. quæst. 6. ibi: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum; sed ut dixi, cum restitui potest.* 3. Quia qui non restituit cum potest, nec habet rationabilem causam differendi, voluntariè nocet; & facit injuriam proximo: nam eum privat possessione & usu rei suæ vel debitæ, & violat jus quod habet, ut rem illam nunc possideat. At injuria quælibet prohibita est Lege divina naturali, præsertim hac generali: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Suum cuique reddendum.* Quod procedit, sive res sit debita ob injuriam, sive ex contractu justo, cum sit utrobi-que eadem ratio, & creditor habeat jus strictum possidendi rem sibi ex contractu debitam.

Hoc autem præceptum divinum naturale est primariò negativum, & secundariò affirmativum. Nam primariò vetat ne retineatur alienum vel alte-

alteri debitum invito rationabiliter domino, & ideo præcipit actum restituendi. *Præceptum de restitutione facienda, quamvis secundum formam sit affirmativum, implicat tamen in se negativum præceptum, quo prohibemur rem alterius detinere*, ait S. Thom. qu. 62. art. 8. ad 1. Quare obligat semper pro semper: nam semper illicitum est retinere rem alienam domino rationabiliter invito.

Præterea omissio restitutionis est virtualiter acceptio rei alienæ continuata, invito domino, ideoque furtum continuatum contra præceptum negativum, *Non furtum facies*. Unde Conc. gener. Later. IV. cap. 39. ait, *non multum interesse, præsertim quoad periculum animæ, detinere injustè ac invadere alienum*. Et à Conc. Trident. sess. 25. cap. 12. Qui decimas non solvunt, res alienas invadere dicuntur.

Hinc mortaliter peccat, qui notabili tempore omittit restitutionem, vel solutionem integram, quam potest facere, vel etiam brevi tempore omittit; si inde creditor damnum grave patiatur. Quia tunc graviter lædit jus alterius, nec accusatur eo quod impossuerit hæredibus suis obligationem restituendi, cum hanc ipse nunc habeat, & implere teneatur. Adde quod sæpe hæredes non restituant, ideoque periculum sit ne omittatur restitutio. Qui autem non potest restituere, debet habere voluntatem saltem implicitam restituendi, cum primum facultas restituendi aderit, & moralem diligentiam adhibere ad hanc facultatem comparandam: qui enim tenetur ad finem, simul tenetur ad media ad eum necessaria. Qui verò non potest

totum restituere, tenetur statim restituere ac solvere partem quam potest, cum circa illam non habeat justam excusationem.

Quæst. III. *Quandonam peccatum injustæ detentionis continuatur, & multiplicatur?*

Resp. 1. Qui non restituit, vel debita non solvit, cum potest & debet, actu peccat toto tempore quo id omittit. Quia omissio restitutionis vel solutionis debita toto eo tempore quo fieri potest, est injuriosa proximo: nam per illam continuè læditur jus quod habet possidendi rem suam, vel sibi debitam, & ea utendi; & talis omissio est sufficienter voluntaria cum omittens possit & debeat restituere, & ad hanc obligationem advertere. Tunc enim si non restituit, habet voluntatem continuam saltem interpretativam detinendi rem alienam vel alteri debitam: quæ voluntas permanet moraliter, quamdiu non retractatur, vel interruptitur; sicut qui alium injustè conjicit in carcerem & ibi relinquit, continuè peccat, quia continuè lædit jus proximi.

Igitur qui non restituit, cum potest peccat actu singulis momentis, non quidem singulis novum peccatum addendo, sed prius actu continuando. Quod quò plus durat, eò fit gravius ratione majoris liberæ durationis, vel etiam majoris nocimenti, quod inde domino evenit, nisi tale peccatum detentionis interruptatur, & multiplicetur.

Resp. 2. Iniquus detentor rei alienæ, vel alteri debita, novum peccatum admittit, & sic multiplicat numero pec-

peccata injustæ detentionis, 1. Quoties habet voluntatem expressam non restituendi. Nam quilibet ejusmodi actus est peccatum; & nihil est exterius, in quo illi actus uniantur & continentur, ad faciendum unum moraliter actum. 2. Quoties interrumpit illud peccatum actuale detentionis, & postea advertit vel advertere potest ac debet ad obligationem restituendi, & tamen non restituit, cum potest: quia toties omissio restitutionis est ei saltem interpretativè voluntaria, & nova culpa. Interrumpitur autem moraliter per contritionem vel propositum restituendi, per impotentiam restituendi, per somnum vel longam distractionem, aut occupationem circa alias res: nam tunc volitio non restituendi non durat virtualiter eodem numero.

Ex dictis sequitur iniquum detentorem teneri explicare in confessione. 1. Totum tempus quo sua culpa non restituit vel non solvit, ut intelligatur gravitas peccati, & quantum fieri potest multitudo actuum internorum, vel continuatio æquivalens multis actibus internis. 2. Numerum volitionum non restituendi, seu quoties admisit novum peccatum detentionis; nam tot sunt peccata numero distincta. 3. Quoties interim occasionem restituendi habuerit & neglexerit, ut intelligatur multitudo actuum seu omissionum exteriorum. 4. An dominus ex illa detentione tristitiam magnam vel grave damnum passus sit, ut intelligatur tota malitia detentionum.

Sed quid si detentor utatur re aliena?

Resp. 1. Si domino perinde sit, ut aris-

ne re sua, an eam apud te detineas otiosam, non magis peccas utendo, quàm retinendo solum. Quòd si dominus longè ferret ægrius usum quàm otiosam detentionem, eo quòd res usu atteratur, vel periculo exponatur, tunc gravius peccas usu ejus rei quàm nuda detentione: nam plus est cæteris paribus uti re aliena quàm eam nudè detinere invito domino, ac proinde major est injuria. 2. Si res apud te facta sit deterior, ita ut prudenter judices dominum eam non ampliùs velle, sed potius pretium ejus; non peccas ea utendo, aut eam destruendo, quia hoc non facis invito domino. Peccas tamen ejus pretium non restituendo cum primum potes.

CAPUT III.

De radice obligationis restituendi.

Quæst. I. Unde oritur obligatio restituendi?

Resp. Ex quatuor capitibus, scilicet 1. Ex injusta acceptione, qua intelligitur injusta & culpabilis rei alienæ oblatio, retentio, vel damnificatio, ex cap. ult. de injur. ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem tulisti, aut hæc imperitia tua sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet.* Nam jus per injuriam auferri nequit: ergo in eo cujus res ablata vel destructa est, semper manet jus ad illam habendum, vel ejus pretium, quod est res æquivalenter; ac proinde manet in altero obligatio restituendi. 2. Ex re accepta, id est, ex re aliena in se vel in æquivalenti extante apud alium sine hujus culpa: nam lo-

cuple-

cupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura, reg. jur. 48. in 6. Præterea dum res est aliena, eo ipso subest juri alterius qui inde minus habet dum ea caret, quam habere deberet. 3. Ex contractu explicito, vel implicito, seu quasi contractu in assumptione officii seu muneris: nam quidquid sit contra pactum, vel officium ad aliorum commodum spectans, est contra justitiam commutativam, ideoque obligat ad restitutionem. 4. Ex Lege positiva & justa sententia. De his duobus ultimis alibi dictum est.

Quæst. II. *An oritur obligatio restituendi ex damnificatione nullatenus peccaminosa v. g. ob inconsiderationem, distractionem mentis, oblivionem prorsus involuntariam?*

Resp. Non oritur extra contractum & officium. Quia 1. *Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit*, cap. 2. de constit. 2. Quia damnum sine ullo peccato extra contractum & officium intulit, ex nullo capite tenetur restituere: non ratione injuriæ, cum non peccaverit; neque ratione rei acceptæ, aut contractus, vel Legis, vel sententiæ, cum nihil horum extet. 3. In hoc casu damnum non illatum fuit damnificato, rationabiliter invito: nemo enim potest velle rationabiliter, ut quis sibi non inferat damnum etiam tum cum de eo inferendo non cogitat, & involuntariè ac necessariò infert: nam non potest rationabiliter velle id, quod tunc impossibile est. Præterea qui damnum sine ullo peccato extra contractum & officium intulit, se habet instar possessoris bonæ fidei, qui non tenetur restituere rem alienam, quam bona fide

Ant. Th. Moral. P. I.

consumpsit, si ex ea non sit factus ditior.

Dixi, *extra contractum*, quia Leges imponunt contrahentibus onus restituendi damnum secutum ex culpa merè juridica; & contrahens hoc ipso quod contrahit, illud onus tacitè in se suscipit, cum velit & debeat contrahere secundum Leges. Quare, quamvis damnum non sit illatum domino rationabiliter invito, tunc tamen indemnitas ei debetur ex pacto seu contractu explicito vel implicito: sicut debetur cum res perit casu fortuito, si præcesserit pactum eum præstandi.

Quæst. III. *An oritur obligatio restituendi ex damnificatione veniali?*

Resp. 1. Ex damnificatione & furto veniali ob parvitatem materiæ oritur obligatio restituendi sub veniali. Quia non restituendo injustè privatur dominus possessione & usu rei suæ, vel sibi debitæ, sufficientis ad materiam injustitiæ venialis, quæ tolli debet.

Resp. 2. Ex damnificatione gravi quoad materiam, sed veniali ob defectum advertentiæ, oritur obligatio restituendi. Quia tunc committitur vera culpa & injuria, licet levis: at omnis injuria ex natura rei, ideoque jure naturali resarciri debet, ex cap. ult. de injur. cit. Non videtur tamen esse obligatio restituendi totum damnum citra contractum aut officium: quia injuria venialis ac imperfecta non debet citra contractum aut quasi contractum, tantam obligationem parere, quantam injuria gravis & perfectè voluntaria. Et quia tunc damnum leviter peccanti, leviter est imputabile: Ergo non tenetur totum

X x x

com-

compensare. Deinde cum ea restitutio sit poena seu onus iure naturali culpæ correspondens, debet esse culpæ proportionatum. Sunt tamen qui docent, tantum posse esse damnum, ut pars illius correspondens culpæ veniali, sit adhuc gravis momenti, ideoque sub mortali restitui debeat, quia alioqui retineretur res notabilis debita, invito domino, quod est mortale.

Ceterum in praxi quando damnum grave est, censeri ordinario debet intervenisse culpam mortalem. Nam (ut notat Lessius,) generaliter in operibus externis periculosis, citra subitanam passionem vehementem, raro contingit advertentia imperfecta: scilicet opera illa periculum suum statim & facile ingerunt, mentemque ad sui considerationem excitant. Præterea ad mortale sufficit confusa cognitio periculi, vel obligationis diligentius advertendi: quæ facile haberi potest. Quare in dubio an culpa sit mortalis, an venialis, totum damnum refarciri debet, præsertim cum in dubio potior sit conditio innocentis.

Quæst. IV. An oritur obligatio restituendi ex damno dato per culpam juridicam in officio, vel extra illud commissam?

Nota. Culpa duplex distinguitur: theologica, & juridica seu civilis. Culpa theologica est peccatum imputabile, sive mortale, sive veniale: culpa juridica est omissio diligentiae debitæ ad cognoscendum, vel cavendum, vel faciendum, vel providendum, ex qua sequitur damnum, sive illa omissio sit peccatum, sive non. De hac sola hic agitur; & triplex est, lata, levis, & levissima. Culpa lata

est omissio diligentiae, quam passim in rebus ejusmodi propriis adhibere solent homines diligentiores & prudentiores ejusdem conditionis. Levissima, est omissio diligentiae, quam soli diligentissimi & prudentissimi adhibent. Ut si quis, v. g. librum sibi commodatum relinquat ante ostium domus, & amittatur, tunc censetur amisisse per culpam latam: si reliquit in cubiculo suo, non obserato ostio, erit culpa levis; si ostium obseravit, sed non advertit an esset bene obseratum, est levissima.

Resp. 1. Ex communi sententia, extra officium & contractum, non oritur obligatio restituendi damni secuti ex culpa levi & levissima. Quia citra contractum & officium nemo tenetur majorem diligentiam adhibere in suis operibus ne alteri noceat, quam in similibus casibus adhibere solent homines ejusdem conditionis diligentes ac prudentes: nemo enim tenetur esse diligentior ac prudentior cæteris hominibus diligentibus & prudentibus ejusdem conditionis: nisi ad id specialiter se obligarit. Constat tamen, inquit Lessius, esse obligationem restituendi damnum secutum ex culpa lata, nisi constet illam esse prorsus inculpabilem: quia quisque ex justitia tenetur, ne alteri noceat, adhibere in actionibus suis eam diligentiam, quam adhibere solent in ejusmodi actionibus diligentes ac prudentes; nam quisque jus habet ne sine justa causa & autoritate sibi inferatur damnum: ergo si non adhibet, non facit id ad quod tenetur ex justitia, & sic damnum inde secutum censetur ei voluntarium.

tarium, & meritò imputatur, ac proinde illud tenetur refarcire.

Resp. 2. Per se loquendo nemo tenetur in conscientia ad restitutionem propter culpam levem, vel levissimam in officio, vel arte commissam, sed tantum propter latam. *Est communis aut fere communis sententia.* Quia nemo tenetur in officio, vel professione sua adhibere majorem diligentiam & providentiam, quam soleant adhibere diligentes & prudentes ejusdem professionis: nam nec gravius onus quis vult sibi imponere, dum officium suscipit, vel artem exercet, nec resp. plus ab ipso exigit.

Hinc advocatus, v. g. qui bona fide præstitit id quod diligentes & periti advocati in similibus causis præstare solent, non tenetur ad restitutionem, si causa cadat, eo quòd non præstiterit id quod diligentissimè præstitisset. Idem dic de iudice, magistratu, medico, architecto, &c.

Dixi, *per se loquendo*: nam si quis profiteatur se diligentiorē & peritiorē aliis, aut diligentissimū, & sic eos qui tales quærunt, ad se pertrahat; is tenetur adhibere majorem aut etiam maximam diligentiam & prudentiam. Quia id promisit, & ad id se obligavit saltem implicitè: unde tenetur refarcire totum damnum ex levi vel etiam ex levissima culpa secutum, cum non adhibendo majorem, vel maximam diligentiam, peccaverit graviter in re gravi contra pactum saltem implicitum, ideòque gravem injuriam fecerit.

Porrò culpa quæ dicitur lata in iis, qui officium vel artem exercent, censetur levis in aliis privatis: Unde

illi dici possunt teneri de culpa levi comparatè ad alios, qui non tenentur ex officio vel pacto, cum debeant majorem diligentiam adhibere, quàm si nihil commodi perciperent, vel non ex officio facerent.

Resp. 3. Qui præbet consilium in rebus ad suum officium vel artem pertinentibus, tenetur ad restitutionem ratione culpæ latae. Quia ex officio tenetur in consilio dando adhibere eam diligentiam & prudentiam, quam adhibere solent in similibus casibus homines diligentes ejusdem professionis. Ergo si non adhibet; peccat contra justitiam; ideòque tenetur ad restitutionem damni ex hac culpa secuti. Item tenetur ratione ignorantiae, quia talis ex officio tenebatur hoc scire, & in responsò vitare errorem ex quo damnum secutum est: unde meritò censetur causa injusta damni secuti. Et utrumque patet ex cap. ult. *de injur.*

Non tenetur tamen ad restitutionem, qui consultus aperit bona Fide dumtaxat opinionem suam, dicendo ita sibi videri, nec suadendo ut alter faciat; & à fortiori si indicet se dubitare. Nam tunc si alter sequatur, suæ imprudentiae damnum adscribere debet, modò consultus non habeatur à consulente peritior ac prudentior quàm revera sit. Imò si des consilium in rebus quæ ad tuum officium non spectant, & quarum parum peritus es, & alter sciens tuam imperitiam, consilium tuum sequatur, non teneris de damno inde secuto, nam damnum illud sibi imputare debet, & scienti ac volenti non fit injuria. Si tamen agitur de damno tertii, ut si suadeas alteri contra-

etum injustum, vel ut non restituat, peccas graviter in re gravi, & teneris illi tertio: nam illi tertio & quidem invito damnum infers tuo malo consilio. Nec obstat quod veritatem inculpate ignorares; quia nihilominus imprudenter agis: nemo enim nisi imprudenter miscet se consiliis dandis in rebus quas non intelligit, & sciens ac volens exponit se periculo errandi cum damno tertii, quod proinde ei sufficienter est voluntarium, meritoque imputatur. Ita ferè Lessius.

Porro hæc regula juris 62. in 6. *Nul-
lus ex consilio, dummodo fraudulentum non
fuerit, obligatur*: intelligitur, solum de
eo, qui bona fide dat consilium in re-
bus ad suum officium non pertinen-
tibus, & qui ratione sui muneris aut
status peritiam non profitetur. Vel
nomine fraudis intelligitur culpa lata,
quæ ei æquiparatur in jure.

*Quæst. V. Ex qua culpa juridica in
contractibus oritur obligatio restituendi?*

Resp. 1. Si contractus cedat in utili-
tatem solius accipientis, ut in com-
modato, accipiens tenetur ad restitu-
tionem, si res aliena pereat, vel deter-
rior fiat ex culpa etiam levi & levissi-
ma: Sed non tenetur; si fecit id quod
diligentissimi ac prudentissimi in simi-
li re propria conservanda facere so-
lent. Constat ex l. 18. §. *commod.* &
ex instit. lib. 3. tit. 15. & ex cap. 1. *de
commod.* Ratio dispositionis juris est,
quia æquitas naturalis postulat ut is
qui gratis utitur re alterius in suam
tantum utilitatem, maximam diligen-
tiam adhibeat, ne pereat, vel deterior
fiat.

Excipitur precarium, in quo acci-

piens tenetur solum ex dolo vel culpa
lata, l. 8. §. *de precario*: eo quod res
concessa precario, potest à Domino
quovis tempore revocari, non autem
res commodata: quare æquum est, ut
qui accepit precarium, non teneatur
de tanta culpa.

Resp. 2. Si contractus sit utilis utri-
que contrahenti, ut contractus pigno-
ris, locati & conducti, uterque tene-
tur ad restitutionem damni secuti ex
culpa lata & levi, non autem levissi-
ma, ex l. 5. §. *commod.* & l. 23. *de reg.
jur.* Ratio est, quia cum res aliena
alicui conceditur in ejus utilitatem,
æquitas postulat ut eam valdè diligen-
ter custodiat; non tamen ad tantam
diligentiam teneatur quantam si in sui
tantum utilitatem accepisset. Quare
ad nihil tenetur, si fecerit quod dili-
gentiores faciunt in simili re propria
conservanda. Hinc artifices, qui la-
borant in re aliena ob stipendium, &
domestici, quibus incumbit ex officio
cura custodiendæ rei domesticæ, te-
nentur resarcire damnum ex culpa
etiam levi secutum. Qui tamen con-
ductus est ad transportandum colum-
nam vel alias res fragiles, tenetur de
culpa levissima respectu aliarum re-
rum, l. 25. §. *locat.* Quia nempe ta-
lis negligentia in ejusmodi rebus non
censetur levissima, sed major propter
summam diligentiam, quam illæ res
ex natura sua exigunt, *Delugo, &
alii.*

Resp. 3. Si contractus cedat in uti-
litatem solius dantis, ut in deposito,
accipiens tenetur solum ad restitutio-
nem ex culpa lata, & dolo, ex l. 5.
§. *commod.* & l. 23. §. *de reg. & instit.
lib.*

lib. 3. tit. 15. Nam æquitas postulat, ut qui habet rem alienam in commodum solius domini, non teneatur ad majorem diligentiam & custodiam, quam passim adhibere solent in rebus suis homines, cum nullum commodum inde percipiat.

Hinc si depositum pereat apud te sine tua culpa lata, non teneris illud restituere, nisi in his casibus. 1. Si ad sit pactum de majori vel maxima custodia adhibenda, vel etiam de casu fortuito præstando, ex l. 1. §. deposit. Contractus enim Legem ex conventionione accipiunt, ibid. 2. Si in culpa fuisti tecum deferendo depositum in locum periculosum, vel fuisti in mora non reddendo, cum potuisti, & debuisti, teneris ad restitutionem, quantamcumque custodiam adhibueris, ex variis juribus, & cap. ult. de depos. ibi: *Pacto, culpa, vel mora præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur.* 3. Si accepisti mercedem pro deposito custodiendo, ex eodem cap. Tunc enim teneris de culpa levi: quia contractus depositi cedit in tuam & domini utilitatem, transitque in locationem operæ ad illud custodiendum. 4. Si te ipsum ad depositi custodiam offeras petenti diligentissimum custodem, tunc teneris de culpa levissima, l. 1. §. deposit. quia tunc censeris custodiam diligentissimam promittere.

Obj. In prædictis Legibus depositarius dicitur obligari solum ex dolo, non ex culpa. Resp. In jure lata culpa dolo æquiparatur, Lege 32. §. deposit. & Lege 226. §. de verb. obligat. ibi: *Magna negligentia culpa est magna, culpa dolus est.* Quare cum Leges decernunt

dolum solum præstandum esse, non culpam, culpæ nomine levis & levissima intelligitur, & sub nomine doli comprehenditur culpa lata. Cum autem statuunt in contractibus culpam esse præstandam, per culpam intelligitur aliquando levis, aliquando levissima, pro subjecta materia.

Resp. 4. Est obligatio in conscientia refarciendi secundum has Leges ante sententiam judicis, damnum secutum sine peccato, sed ex culpa merè juridica in contractibus. Ita Covarruv. Navarr. Molin. Vasquez, Lessius dicens esse communioem, & alii. Prob. Quia qui ex contractu rem alterius accipit, obligat se saltem implicitè ad eam servandam cum onere per Leges annexo, & ad præstandam curam ac diligentiam, quam Leges præscribunt: cum præsertim hæ Leges fundantur in naturali æquitate, & sancitæ sint propter bonum commune, ut contractus facile ineantur; & ad excitandam curam ac diligentiam circa res alienas. Neque enim fundantur in præsumptione culpæ mortalis; nam v. gr. in culpa levissima non potest forum externum præsumere peccatum mortale, ut notat Vasquez, & tamen, cap. unico de commodato dicitur simpliciter; *Cum gratia sui quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur.* Unde tunc est obligatio restituendi ex contractu, cui Leges justæ eam annexuerunt, & quam contrahens hoc ipso quod contrahit, tacitè in se suscipit, cum velit & debeat contrahere secundum Leges.

Quæst. VI. An qui inculpabiliter dixit vel fecit aliquid, ad quod jus nullum ha-

bet; & ex quo impendit damnum proximo, tenetur ex justitia illud impedire, vel restituere, si non impediat quantum commodè potest?

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia quisque tenetur ex justitia curare ne ex sua actione eveniat damnum proximo contra jus illius, ideòque impedire ne malum ex sua actione secutum perseveret: alioqui qui non impedit, quantum commodè potest, censetur causa moralis perseverantiæ effectus à se positi, & damni secuti, quod proinde ei imputabitur: nam quisque jus habet ne ei damnum sine justa causa & auctoritate inferatur.

Hinc qui inculpate errorem docuit, vel consilium noxium dedit, tenetur, ubi advertit, deducere; qui inculpate res alienas incendit, tenetur, quantum commodè potest, ignem extinguere, alioqui continuatio incendii foret ei voluntaria & moraliter imputabilis. Si tamen non posset impedire alterius damnum sine graviori aut saltem æquali suo damno, non poterit illi imputari, sed censebitur justè permitti. Nam multò minor est obligatio tunc impediendi, quàm non inferendi positivè damnum; cum ipsa non oriatur ex injusta læsione vel actione: ideòque non est obligatio impediendi damni, nisi cum potest impediri sine gravi aut saltem æquali suo damno. Cujus quidem damni proprii gravitas debet spectari respectu ad damnum, quod inde proximo sequetur.

Quæst. VII. Quid restitui debet ratione injustæ acceptionis vel damnificationis?

Resp. Qui injuriam alteri intulit,

rem ejus culpabiliter accipiendo, aut detinendo, aut damnum inferendo, &c. tenetur in conscientia restituere rem, si adhuc extet, vel ejus pretium si ipsa non extet; item omnes fructus naturales ac mixtos, sive perceptos, sive non perceptos, sed quos dominus percepturus erat, & compensare omne damnum emergens ac lucrum cessans. *Est communis sententia.* Quia ratione injuriæ contrahitur obligatio injuriarum omnino indemnem reddendi, & restituendi in eum statum in quo fuisset, si injuria illata non fuisset: alioqui injuria integrè non tolleretur, nec æqualitas, quam justitia intendit, reponeretur, & sic non cessaret totaliter injustitia. Quare mensura restitutionis faciendæ ratione injustæ acceptionis vel damnificationis, est quantitas boni alieni ablati, & damni illati ac lucri impediti, quamvis lædens nihil inde emolumenti perceperit, ex cap. *Gravis*, de restit. spoliat. ubi Coelestinus III. ait: *Mandamus ablata cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de illatis injuriis competenter satisfacere compellatis: provisuri, ut non tantum fructus à novo & violento possessore perceptos, sed quod possessores veteres percipissent, reddi faciatis eisdem.*

Igitur fur, vel malæ fidei possessor, vel damnificator injustus tenetur. I. Rem alienam injustè possessam restituere domino. Nam quamdiu retinet, facit ei injuriam violando jus quod habet rem suam possidendi, & ea utendi. Quòd si res aliena non extat, tenetur ejus pretium restituere, cum sit causa injusta damni, quod patitur dominus privatione rei suæ quam

quam tenebatur restituere. 2. Compensare omne damnum emergens & lucrum inde cessans domino, l. 5. Cod. de rei vindic. Nam est causa injusta utriusque, teneturque dominum indemnem servare, ut tollatur injuria illata. Porro lucrum justum alterius impedire est illi damnum inferre: nam est eum privare lucro sperato ad quod jus habet, & facere ut minus habeat quam habuisset. 3. Restituere omnes fructus naturales & mixtos quos percepit, quamvis dominus non percepisset, nec illi extent amplius, nec ex illis factus sit ditior, ex l. 22. Cod. de rei vindic. ibi: *Certum est male fidei possessores, omnes fructus solere cum ipsa re præstare.* Quia fructus rei hoc ipso quod producuntur, sunt illius qui est dominus rei; & res quælibet domino suo fructificat, ex instit. de rerum divis. Nam res ubicumque est, semper domini est, & domino valet, quod ibi valet. Ergo fructus æque restitui debent ac res ipsa; & nunc est etiam obligatio restituendi ex re accepta. Quod si illi fructus interea, dum retinentur, pereant, pereunt non domino, sed injusto detentori, qui est in mora culpabili. Item tenetur restituere fructus omnes naturales & mixtos, imò & merè industriales, quos dominus singulari sua diligentia licite percepisset, quamvis ipse damnificator nullus percepisset, ex l. 33. §. de rei vindic. ibi: *Fructus non modò percepti, sed & qui percipi poterunt, honestè æstimandi sunt.* Et ex cap. Gravis citat. Nam debet compensari omne damnum emergens & lucrum cessans.

Nota 1. Fructus merè naturales sunt

illi qui ex re aliqua gignuntur sine ulla ferè industria aut labore, ut herbæ in pratis, arborum poma, animalium foetus. Merè industriales sunt ii, qui ex sola industria & labore proveniunt, licet mediante aliqua re tanquam mero instrumento; ut quæstus, qui ex negotiatione vel ex usu artificioso alicujus instrumenti, puta penicilli, percipitur. Fructus mixti sunt ii, qui ab ipsa re, mediante industria & labore proveniunt, ut fructus agrorum, vinearum; ad quos revocatur pretium locationis ædium, earumque rerum, quæ habent usum locabilem. Nam pretium locationis rerum est fructus earum, quem pariunt mediante usu sui, qui est pretio æstimabilis, & datur solum pro usu rei, ex l. 19. & 36. §. de usuris. Hi fructus vocantur civiles, & debentur domino rei, l. 5. Cod. de rei vindic. ibi: *Domum, quam ex matris successione ad te pertinere, & ab adversa parte injuria occupatam esse ostendis, Praeses provinciae, cum pensionibus quas percepit, aut percipere poterat, & omni causa damni dati, restitui jubebit.* Soli autem fructus merè industriales, quos dominus rei non percepisset, non sunt restituendi, quia non sunt fructus rei alienæ, sed industriæ propriæ. Sic qui pecunia furtiva negotiatus est, non tenetur lucrum suum restituere, sed solum pecuniam ablatam, & omne damnum emergens ac lucrum cessans, si quod est.

Nota 2. Semina & alia similia, si sint aliena, non fructificant domino suo, sed domino agri, l. 25. §. de usur. ibi: *Omnis fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur.* Quia sunt magis agri quam semi-

feminis, quod mortuum est, & ab agro vivificari & ali debet. Hinc qui triticum furtivum seminavit in agro suo, non tenetur restituere segetes, sed aliud triticum in eadem mensura cum damno emergente & lucro cessante, si quod est secutum domino tritici.

Nota 3. Restitutio fructuum facienda intelligi debet deductis pretio operæ ac laboris, & impensis quæ à domino fieri debuissent ad illos percipiendos, ad conservationem rei, & ad ejus melioramenta, quibus rei valor crevit domino, ex l. 7. §. *Solutio matrimonii*. Quia his deductis dominus non patitur damnum, & reponitur æqualitas.

Quæst. VIII. *An injustus damnificator tenetur insuper aliquid solvere pro culpa in poenam?*

Resp. Non tenetur ante sententiam judicis. Quia punitio ad judicem pertinet; sed post sententiam tenetur poenam solvere, quia judex habet jus eam infligendi, & justa sententia obligat in conscientia. Ita S. Thom. 2.2. quæst. 61. art. 3.

Quæst. IX. *An fur vel injustus possessor, aut damnificator tenetur restituere rem alienam, si peritura fuisset apud dominum?*

Nota 1. Possessor malæ fidei est is, qui rem alienam injustè accepit; vel retinet, aut consumpsit, vel alienavit, putans aut dubitans esse alienam, vel se non legitimè possidere; vel ex ignorantia graviter culpabili judicans esse suam. Possessor bonæ fidei est, qui rem alienam detinet, judicans prudenter esse suam. Unde bona fides nunquam potest oriri ex ignorantia, quæ non excusat à culpa mortali in acceptione rei & omissione inquirendi cu-

jus res sit: nam tunc non potest prudenter censeretur justa possessio.

Resp. 1. Injustus possessor tenetur rem alienam restituere, si illa non erat peritura apud Dominum nisi per injuriam alterius, v. gr. furtum. *Est communis sententia.* Quia sicut ille alius faciendo injuriam, teneretur restituere; ita tu præveniens teneris integrè damnum refarcire, cum fueris causa injusta totius damni.

Nota 2. Si res periit dolo vel injuria injusti possessoris, quia vel amisit culpa lata, vel eam scienter destruxit, absumpsit, alienavit, &c. tenetur ejus pretium restituere Domino, etiam si apud hunc casu peritura fuisset. *Est communis sententia, teste Layman.* Quia talis est hic & nunc causa injusta interitus rei, quæ verè perit per injuriam detentoris, ac proinde ratione injustæ læsionis, statim contrahit restituendi obligationem, quæ subsequente fortuito casu non extinguitur. Sic qui occidit hodie Petrum, alioqui cras interficiendum à fera, est causa injusta mortis Petri, & tenetur ad restitutionem. Idque magis adhuc constat, si tempore quo ex culpa periit vel destructa est res aliena, non erat notitia interitus vel periculi futuri. Quia cum periculum illud ignoraretur, res illa verè tantum valebat apud homines, sicut si peritura postea non fuisset. Totus ergo valor ille fuit per injuriam ablatum ab injusto possessore, & ipse totius illius debiti reus factus est, atque adeo suscipit jam in se onus & obligationem totius illius debiti solvendi. A quo debito non liberatur ex eo quòd eventus subsequens ostendat rem fuisse postea peritu-

rituram vel minus valituram: quia hoc non facit rem minus valuisse tum cum injustè destructa est, pro quo tempore taxari det valor damni illati. *Ita Delugo.*

Resp. 2. Item tenetur restituere rem alienam, quæ casu apud ipsum perit, si non sit omnino certum casu perituram fuisse apud dominum. Quia in dubio melior est conditio innocentis, & domini possidentis jus certum recipiendi rem suam, vel ejus pretium.

Imò juxta multos tenetur, etiam si res certò fuisset peritura apud dominum casu, vel justa hostium spoliatio-
ne. Quia. 1. hoc ipso quòd quis rem alienam injustè aufert, vel detinet, facit domino injuriam, cui est per se annexa obligatio restituendi; per acci-
dens autem est quòd esset casu similiter apud dominum peritura. 2. Qui injustè accipit, injustè detinere incipit: sed qui injustè detinet, semper est in mora restituendi: qui autem est in mora tenetur etiam de casu fortuito, nam mora trahit ad se periculum rei, ut statuunt jura. 3. Casus subsequens non facit ut fur vel injustus possessor damnum re ipsa non intulerit, sed solum facit quod imputatum fuisset alteri causæ. Item qui semel ratione rei injustè acceptæ obligatur, per eventum fortuitum postea subsequentem non absolvitur.

Obj. 1. Nullum damnum ex injuria est illatum domino, cum constet eum ex casu fortuito non minus privandum fuisse re sua, quàm si nulla fuisset injuria illata, ideòque nihil minus habeat quàm aliàs fuisset habiturus: ex injuria autem oritur obligatio restituendi solum damnum ex ea secutum, non aliud.

Ant. Th. Moral. P. I.

R. Damnum domino illatum est, spectato statu in quo privatus fuit rei suæ per injuriam, cui per se annexa est obligatio restituendi.

Obj. 2. L. ult. §. *ad legem Rhod.* statuitur quòd si navem conduxerim ad merces meas convehendas, ipse verò nauta me invito merces meas in navem deteriore transulerit cum qua merces meæ perierint, teneatur mihi de hoc damno, si altera navis salva evaserit; sed non teneatur si ambæ naves ea navigatione perierint, quia æque merces meæ in priori navi conductæ periissent. *R.* Ibi non agitur de injusto possessore, qui rem alienam habet per injuriam, sicut in nostro casu.

Sed si rem alienam quæ incendio, vel aliter peritura erat apud dominum auferam, & post elapsum periculum non statim restituam, & postea apud me pereat, non jam peritura apud dominum, an teneor ejus pretium restituere?

Resp. Affirm. Ita omnes. Quia res illa à periculo libera & secuta ad dominum pertinebat, & sic ei statim tunc reddi debuit; quare si non fuit reddita, injuria ipsi facta fuit per injustam detentionem, quæ fuit causa damni, nam apud dominum non amplius periisset.

Quæst. X. An ratione injuriæ restitutio faciendæ est juxta summam æstimationem, quam res à tempore detentionis habuit?

Resp. 1. Si res aliena apud furem vel injustum possessorem facta est deterior, quàm cum accepta est, tenetur restituere secundum statum illum quem res tunc habebat. Nam tempore quo accepit, res illa tantumdem valebat, & accipiendo damnum injustum

domino intulit, privando eum re sua in tali statu, & facultate eam majore pretio vendendi.

Resp. 2. Si res apud injustum possessorem melior effecta est sive intrinsecè & in substantia, ut si vitulus evaserit in bovem, sive extrinsecè & in valore, ut si auctum sit ejus pretium ob emptorum multitudinem, restitui debet domino in tali statu, si extet. Nam res semper mansit in ejus dominio: melioratio autem & incrementum rei pertinet ad ejus dominum. Si autem res illa non extet, & vendita fuerit majore pretio, quam vendidisset dominus, totum pretium acceptum restitui debet domino: quia res tempore quo carius vendita est, & melior erat, domini erat, & domino debebatur: ergo pretium acceptum ei debetur, cum sit valor suæ rei. Quod si res casu periit, vel minore pretio vendita fuit, aut in deteriore statu & valore alienata vel consumpta, restitui debet domino, secundum æstimationem quam in optimo statu & maximo valore habuit, si dominus eam tali tempore erat venditurus, vel passus est damnum emendo aliam summo valore: quia injustus possessor fuit causa injusta talis lucri cessantis vel damni. Idem dic, si incertum sit an dominus lucrum ex ejus melioramento fecisset, vel quo pretio venditurus fuisset, ut docent passim doctores. Nam injustè privatus fuit potestate lucrandi, & vendendi summo valore, qua fortè usus fuisset: in dubio autem melior est conditio innocentis, & possidentis jus exigendi integram indemnitatem.

Imò juxta varios, restitutio fieri de-

bet secundum summum valorem & incrementum, etiamsi dominus re sua certò usurus non erat in tali statu, nec juxta summum valorem venditurus. Quia dum res apud injustum possessorem melior & carior facta est, domino meliorata fuit, ipsique debita erat in tali statu. Ergo facta est domino injuria cum damno, eum privando re sua in optimo ejus statu & valore: quæ injusta detentio est nova injuria à prima acceptione distincta, per quam statim contracta est obligatio eam restituendi cum tali incremento & valore. Obligatio autem ex injuria contracta extinguitur per solam restitutionem, & quamvis nullum damnum dominus recipiat, spectato statu in quo futurus esset, si ad tempus minoris valoris rem servaturus esset; tamen recipit damnum, attento priori statu in quo habuit dominium rei plus valentis, quo majore valore ad se pertinente injustè privatus fuit. Confirmatur l. 8. §. de condit. furt. ibi: *Si ex causa furtiva res condicatur, cujus temporis æstimatio fiat, quaritur. Placet tamen id tempus spectandum, quo res unquam plurimi fuit: maxime cum deteriore rem factam fur dando non liberatur; semper enim moram fur facere videtur.*

Obj. Restitutio fieri debet solum ad æqualitatem damni illati. At tunc non est illatum damnum secundum summum valorem rei; nam ejus incrementum non erat certò profuturum domino, cum dominus fuisset eam venditurus ante tempus illius incrementi, nec coactus fuerit eo tempore aliam emere. *R.* Damnum domino illatum est attento priori statu in quo

quo habuit dominium rei plus valentis, & revera privatus fuit re sua in optimo ejus statu & valore.

Quæst. XI. *An qui ponit actionem ex qua damnum obvenit alteri, tenetur illud restituere?*

Resp. 1. Si damnum evenit tertio ex actione tua mala vel otiosa, quæ fuerit periculosa sive per se, sive ratione circumstantiarum, teneris illud refarcire, quamvis aliunde adhibueris diligentiam ne evenerit, & illud non intenderis. Quia. 1. Illud damnum est tibi sufficienter voluntarium in causa, nempe in actione tua mala periculosa, per quam illud creas. 2. Intulisti injuriam damnosam illi tertio, quippe qui jus habebat ne malam illam actionem sibi periculosam faceres.

Secus est, si damnum eveniret alteri ex tua actione non mala licet periculosa, sed utili tibi, cujus faciendæ jus habebas, modò adhibueris debitam ad illud impediendum diligentiam, quæ adhiberi potuit, retenta illa actione licita: tunc enim damnum illud tibi non imputaretur, cum utaris jure tuo, ex cap. 31. de elect. *Non videtur injuriam facere, qui utitur jure suo.* Et ex l. 193. §. de regul. jure. *Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.* Sed si non adhibueris debitam cautionem ne aliis damnum eveniret, teneris de damno. Nam quisque tenetur ex justitia curare, ne ex sua actione damnum eveniat alteri: nam proximus habet jus ne ei damnum inferatur sine justa causa & legitima auctoritate. Propter eandem rationem teneris restituere damnum, si jus non habeat faciendi aliquid periculosum, li-

cet non malum. Sic qui in itinere foveam, lupi capiendi causa, facit, tenetur de damno. L. 28. §. ad leg. Aquil.

Resp. 2. Teneris refarcire damnum, quod alteri evenit ex tua culpa, scilicet actione mala vel inutili, si damnum illud intendisti, licet ex ea plerumque damnum non eveniat. Nam tunc damnum tibi voluntarium est in se, & meritò cenferis illius causa, cum re ipsa ex directa intentione illud intuleris per actionem tuam malam, vel inutilem.

Resp. 3. Teneris refarcire damnum, quod obvenit alteri ex actione tua mala vel inutili, quamvis ex ea plerumque damnum tertio non eveniat, nec illud intenderis, si prævideris probabiliter eventurum. Quia 1. tunc damnum illud est voluntarium tibi in actione illa mala tanquam in causa, vel saltem tanquam in occasione, quæ est æquivalenter causa. 2. Fecisti injuriam alteri, qui jus habebat ne actionem illam malam faceres in talibus circumstantiis, nempe cum suo periculo, quamcumque aliunde diligentiam adhibueris. S. Thom. 2. 2. quæst. 74. artic. 8.

Resp. 4. Non teneris refarcire damnum quod ex tua actione mala non periculosa obvenit, si illud non intenderis, nec potueris prævidere obventurum, eo quòd nunquam aut ferè nunquam illud eveniat ex tali actione in talibus circumstantiis. Quia tum damnum illud nec in se, nec in alio tibi voluntarium est, cum nec illud intenderis, nec potueris prævidere; nec requiritur cautio ubi non est periculum.

Hinc qui alienam arborem ascendit ad fructus furandos, & casu cadens supra socium, eum præter intentionem occidit, non est reus homicidii, nec tenetur socio ad restitutionem. Quia talis ascensus, licet illicitus, non erat sic periculosus: unde ille solum reus est furti. Quando autem S. Thomas, loco citato, dicit, dantem operam rei illicitæ, ex qua mors alterius sequitur, esse reum homicidii, supponit illam rem esse aliquatenus periculosam, saltem ex circumstantiis.

Quæst. XII. An in dubio de damno secuto ex actione mala per se damnificativa, est obligatio restituendi?

Resp. I. Qui injustè posuit actionem ex se impeditivam lucri vel damnificativam, tenetur in dubio an re ipsa alteri lucrum cessaverit, aut damnum secutum sit, restituere pro ratione dubii, seu quanti æstimatur certum subeundi damni periculum. Quia talis fuit causa injusta periculi, quod alter subit patiendi damnum, nec constat non passum fuisse; iniquumque est, ut innocens in tali dubio totum periculum certum subeat, & alter sit immunis omni obligatione.

A fortiori qui certus est de patrata à se actione injusta per se sufficiente ad damnum inferendum, & de damno secuto, sed dubitat an secutum sit ex illa, tenetur restituere saltem pro ratione dubii, & æstimationis periculi. Dico *saltem*; nam juxta Lessium & alios multos, tenetur de toto damno: tum quia possessio est pro actione injusta, quòd talem effectum procreavit, nisi

oppositum constet; tum quia præsumptio juris valet, quamdiu de contraria veritate non constat: sed tunc est præsumptio juris damnum ex illa actione, v. gr. consilio malo secutum esse, ex reg. 45. jur. in 6. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

Obj. Non est æquum, tantum teneri restituere eum, qui solum ex probabili præsumptione, quantum qui ex certa scientia damnum intulit. *R.* Hoc est justum, quando constat positam esse causam injustam damni, & damnum secutum esse: nam in dubio an damnum revera ex illa actione secutum sit, melior est conditio innocentis & domini.

Idem dic de omissione injusta, hoc est, omissione rei ex justitia debitæ, dum dubitatur an ex ea secutum sit damnum: nam in moralibus ommissio injusta est æquivalenter actio injusta.

Quæst. XIII. An qui solo exemplo movit efficaciter alium ad damnum inferendum, tenetur damnum ab hoc illatum resarcire in ejus defectum?

Resp. Affirm. Si hoc eventurum probabiliter præviderit. Quia. 1. talis posuit actionem malam & periculosam ratione circumstantiarum, ex qua probabiliter prævidit damnum tertio secuturum: ergo fecit ei injuriam: nam quilibet habet jus ne fiat actio mala cum periculo damni sui. 3. Verè movit

Resp. 2. Si damnum irogatum sit sine culpa voluntaria domini, hic tenetur dare pro noxa mancipium, vel animal, aut damnum compensare, ex jure civili, institut. digest. & Cod. de noxal. actionibus. Et canonico, cap. ult. de injur. ibi: Quodd si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris: nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum: quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ

Resp. 3. Parens non tenetur ex delicto filii, vel damnum resarcire, vel
Yyy 3 filium

filium noxæ dedere, si absque parentis culpa commissum est, ex Instit. de noxal. act.

Quæst. XV. *An qui impedit alterum à consecutione alicujus boni, tenetur ad restitutionem?*

Resp. I. Qui quocumque modo etiam solis precibus vel consilio, saltem absque causa justa, impedit aliquem à consecutione boni ipsi ex justitia debiti, sive habeat jus in re, sive solum jus ad rem, peccat contra justitiam, & tenetur compensare totum damnum. Ita omnes. Quia illius fuit causa injusta, violando jus, quod habet alter ad habendum illud bonum. Unde si alter habeat jus in re, impediens tenetur restituere valorem illius rei; si verò solum jus ad rem, v. gr. per justam promissionem acceptatam, electionem, præsentationem, &c. tenetur restituere quanti jus illud judicio prudenti aestimabitur.

Idem dic de impediente alterum ne utatur jure suo, v. gr. exercendi suam artem, operam locandi, petendi aliquid, &c. Nam quilibet habet jus utendi jure suo; quod jus tunc violatur.

Resp. 2. Qui vi, fraude, dolo, minis, detractione, calumnia, mendacio, vel alio modo injusto impedit aliquem à consecutione beneficii vel officii, quo dignus erat, vel alterius boni ex justitia non debiti, ut doni, legati &c. tenetur restituere quanti judicio prudenti ea spes ei valebat. Est omnium, teste Sanchez. Quia licet impeditus non habeat jus strictum ad tale bonum, justamen habet ne ab illius consecutione, per vim, fraudem, vel

aliam quamvis viam illicitam impediat, & ut perfecte liberum cuique sit ei gratificari. Ergo tali facta est injuria, quæ refarciri debet. Idque sive vis, vel fraus exerceatur circa eum, qui impeditus est à consecutione boni: ut si quis vi eum detineat, vel minetur ei ne petat, vel eum decipiat; sive circa collatorem, ut minando ne conferat, vel falso persuadendo alterum esse indignum.

Digni, quanti spes, &c. Nam non tenetur ad æquale, quia gratiam illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri, ait S. Thomas, quæst. 62. artic. 2. ad 4. Quod si nulla erat spes, non tenetur restituere damnum, cum reipsa nullum intulerit. Si tamen exigua spes fuisset, compensanda est judicio prudenti.

Qui autem à consecutione beneficii ecclesiastici, vel officii, aliquem indignum impedit per vim & fraudem, licet peccaverit, non tenetur damnum restituere, quia non fecit injuriam quoad illud, cum nullum ad illud habeat jus, etiam conditionatum & in libera collatoris voluntate positum, nam illicitum est conferre beneficia vel officia indignis. Item qui à consecutione beneficii aliquem dignum & spem habentem impedit, ut digniori conferatur, non facit injuriam impediendo, nec tenetur ad restitutionem: quia ille non habet jus etiam remotum ut digniori præferatur. Si tamen impediat calumnia vel detractione, tenetur ad restitutionem famæ sicut in primo casu.

Idem dic, si dignum solis precibus & commendatione impedias, ut æque digno

digno conferatur: quia non habet jus ut illi præferatur in bonis communibus, nec injusta via impeditur, & tibi licet petere pro æque digno: secus, si injusta via talem impediatur; nam tunc teneris illi restituere quantum ea spes ei valebat: quia jus habet ne injustè impediatur, ut beneficium conferatur alteri non digniori.

Resp. 3. Qui etsi sine vi vel fraude, vel alia injusta via impedit dignum à consecutione beneficii vel officii, ut detur indigno, tenetur ad restitutionem Ecclesiæ vel reip. quæ inde damnum injustè patitur. *Est communis sententia.* Quia utraque jus habet ne damnum ei quovis modo inferatur. Idem dic si modo etsi non injusto impediatur digniorem, ut detur minus digno; quia Ecclesia & resp. habent jus habendi optimos ministros & magistratus. Sed juxta multos non tenetur restituere impedito, quia non violavit justitiam commutativam erga illum, quippe qui nullum jus talis justitiæ habet ad beneficium vel officium: non enim habet jus in re, nec jus ad rem, quo debitum ei sit beneficium vel officium, & quo possit illud jure exigere.

Resp. 4. Ex communi sententia, qui sine vi, fraude, vel alia via injusta aliquem impedit à consecutione boni non debiti ex justitia, non tenetur ad restitutionem. Quia non fecit injuriam impedito, cum nullum jus habeat ad illud bonum, & impediens liberum cuique relinquat gratificari ei, si velit, & nullam viam injustam adhibeat. Nec refert, quòd alter statuerat donare; quia sine injustitia

semper potest propositum mutare: ergo & ad id induci via non injusta. Odium autem seu animus nocendi per medium non injustum, & in iis, in quibus potest quis alioquin nocere absque injustitia; non est peccatum contra justitiam, sed solum contra charitatem.

Hinc non tenetur ad restitutionem, qui sine vi, vel fraude, aut alia ratione injusta, sed solis precibus vel obsequiis aliquem avertit ab instituendo tali hærede, aut à relinquendo legato, vel donando aliquo bono, vel qui curavit revocari testamentum, & alium hæredem institui. Quia nemo habet jus ad successionem, vel legatum, quamdiu testator vivit, cum liberè pro libito semper possit revocare & mutare testamentum. Tamen sine justa causa aliquem à consecutione boni non debiti impedire via non injusta est contra charitatem, quæ debemus velle bonum proximo, & quæ vetat ne alteri faciamus quod nobis fieri rationabiliter nolumus.

Sed quid, si alterius Procuratorem, vel Tabellarium, litteras aut mandata alterius deferentem ad impetrandum beneficium, vel ad aliquod negotium, detineam pretextu recreationis vel potationis, sciens hanc detentionem nocituram mandatario?

Resp. Peccas contra justitiam, & teneris ad restitutionem. Ita Delugo & alii. Quia mandatarius habet jus ut Procurator, vel Tabellarius, seu famulus diligentiam adhibeat, & moram vitet, ad quod tenetur ex justitia; & tu scienter impedis executionem, ac usum ejus juris seu id ad quod ille jus habet. Sed qui quovis modo

do et si de se licito scienter impedit usum juris alterius, & id ad quod jus habet, facit ei injuriam, cum violet ejus jus, ideoque tenetur ad restitutionem damni inde secuti. Idem dic, si famulum alterius quovis modo detineas, sciens hanc detentionem causam esse damni domini, ad quod vitandum famulus ex justitia tenetur: nam cooperaris injustitiæ alterius, & verè es causa moralis talis damni.

Quæst. XIV. *An accepta ob opus malum restitui debent?*

Resp. 1. Sic accepta ante opus malum patratum restitui debent. Ita omnes. Quia ista non dantur nisi ea lege, ut accipiens se obliget ad opus malum, ad quod impossibile est obligari: unde datio est nulla, & sic rei dominium non fuit translatum, ex cap. ult. de pactis.

Resp. 2. Crimine patrato, pretium retineri potest, nisi per legem aliquam acquisitio sit irrita, vel accipiens fiat inhabilis ad acquirendum illius dominium. Ita S. Antoninus, Covarruv. Cajetan. Lessius, Delugo, & alii multi. Quia. 1. accipiens non est inhabilis ad illud acquirendum, & pretium datum est omnino voluntariè, non quidem ut pretium peccati, quod est tantum conditio sine qua non daretur, sed ut solutio promissi posita conditione. 2. Mulier potest retinere id quod acquisivit per meretricium, ex l. 4. §. de condict. ob turp. caus. & ex S. Thom. quæst. 62. art. 5. ad 2. & in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4. Quæst. 2. Si lex prohibuit actum, ex quo quis lucratur, sed non lucrum supposito actu; tunc quamvis acquirendo tali actu contra legem

fecerit, tamen tenendo contra legem non facit, & ideo hac retineri possunt. 3. Quia promissio de solutione pretii valet si consideretur ut facta ex suppositione conditionis positæ, quamvis non valeat ut facta sub conditione ponenda.

Ad leges in contrarium objici solitas, dico eas non reddere irritam acquisitionem rei ob turpem causam datæ, nec facere accipientem inhabilem ad acquirendum illius dominium; sed solum decernere, ut ante opus patratum habeantur pacta illa invalida, & ut ne patrato opere inde oriatur obligatio civilis, ob quam scilicet posset in judicio exigi promissum: quod probatur ex l. 2. Cod. de condict. ob turp. caus. ubi res ob turpem causam accepta, ei qui accepit relinquitur; & ex l. 8. §. eod. tit. ubi dicitur solum ob turpem causam non posse repeti.

Dixi, nisi per legem &c. Quia quando lege aliqua positiva accipiens redditur inhabilis ad acquirendum dominium, vel annullatur actus ex quo pendet acquisitio, tunc res accepta restitui debet. Nam per talem legem translatio dominii impeditur, etiam in conscientia, cum bona & actus subditorum subjiciantur voluntati justæ Legislatoris in ordine ad bonum commune, quod semper per Legem justam intenditur. Quod si is, qui dedit, fiat per Legem incapax datum retinendi, si restituatur, tunc restitutio fieri debet pauperibus, vel aliis piis operibus: secus, fieri debet danti: quia cum translatio dominii rei datæ nulla sit, res remanet prioris domini, qui illius dominio se non abdicavit, nisi ut in recipientem transferret.

ferret. Equidem si eam rem ob opus malum dederit, dignum est ut ea privetur, sed hæc pœna infligi debet à judice, non à privato.

Resp. 3. Quoad praxim, in pœnitentiam imponenda est à confessario obligatio dandi pauperibus vel piis causis accepta pro quovis opere malo patrato, si accipiens non indigeat: tum quia peccatum est tali pœna dignum: tum ne lucrum ex peccato reportet, & sic ad peccatum affectum retineat, & ad illud iterandum alliciatur.

Quæst. XVII. An accepta ob opus bonum jam debitum restitui debent?

Resp. 1. Accepta pro actione vel omissionem debita ex justitia restitui debent danti. *Est communis sententia.* Quia. 1. Quæ accipiuntur pro actione vel omissionem debita ex justitia, accipiuntur per injustitiam, nempe contra jus quod habet proximus ut id fiat vel omittatur sine sumptu suo: at accepta per injustitiam restitui debent. 2. Tunc nullus est titulus, seu jus accipiendi & retinendi; neque enim oritur ex contractu oneroso, cum ejus natura sit ut utrimque obligationem pariat: nulla autem nova obligatio imponitur ei, qui jam ex justitia obligatus est. Non item ex pacto gratuito, quia danti non est animus liberaliter dandi; sed dat coactè ex metu injuriæ, ne jure suo defraudetur.

Responsio vera est, etiamsi pretium tibi detur ab alio tertio, cui nihil debebas. *Est communis sententia.* Nam ille verè dat pro re, quam gratis dare debes, & ad quam jus habet is, cujus causam gerit, & pro quo petit: ac proinde ei vendis mediante pretio ab

Ant. Th. Moral. P.I.

amico dato id quod ei ex justitia debes. Nec refert quòd opus debitum feceris in gratiam dantis pretium; nam hæc relatio non tollit obligationem exequendi opus sine pretio, nec ullum commodum pretio æstimabili affert solventi pretium; estque solum mentalis: ergo non impedit injustitiam.

Hinc peccant contra justitiam, & tenentur restituere, qui aliquid accipiunt pro ferenda sententia justa, pro testimonio vero dicendo, pro restituendo deposito, commodò, invento, vel pro solvendo debito; vel ad abstinendum à furto, homicidio, & detractione, &c. cum hæc omnia sint debita ex justitia.

Resp. 2. Accepta pro opere debito ex charitate tantum, vel aliis virtutibus, quod sine labore, sumptu aut periculo fieri potest, restitui debent. *Item Covarruv. Molina, Lessius, & alii.* Quia communi hominum judicio talia opera non sunt pretio æstimabilia; nec omnino voluntariè ac liberaliter aliquid pro illis datur, sed coactè ob necessitatem.

Hinc qui accepit pecuniam, ut furem indicet, &c. tenetur eam restituere.

Si autem opus illud ex sola charitate debitum fieri nequeat sine labore, vel sumptu, vel periculo, aliqui docent accepta pro eo retineri posse: quia qui pro illo accipit vel exigit pretium, peccavit solum contra charitatem, cum opus illud sit pretio æstimabile. Alii verò nihil distinguunt, & censent accepta pro quovis opere ex charitate vel alia virtute debito, re-

Zzz

stituen-

fituenda esse: quia iniquè exigitur & accipitur pretium pro opere, quod nullo oblato pretio præstari debet; & dans coactè & rationabiliter invitus dedit, nempe timuit ne alioqui non fieret id quod debetur. Delugo docet esse obligationem ex charitate, restituendi accepta ob opus debitum ex charitate, quando charitas obligabat ad subveniendum gratis proximo: quia ea obligatione posita, acceptio pretii impedit ne possit fieri satis præcepto charitatis, cum pretio accepto non subveniatur gratis proximo prout charitas præcipiebat; sed tunc non est restitutio nisi latè dicta.

Resp. 3. Si constet aliquid spontè ac liberaliter donatum præcisè ad inclinandum accipientem ad bonum opus ex justitia vel charitate debitum faciendum, hic non tenetur illud restituere. Quia donatio gratuita ac voluntaria est justus titulus retinendi donum gratuitum; nisi tamen Lege positiva inhabilis sit ad acquirendum dominium rei dono data, sicut est iudex circa munus saltem magni momenti spontè oblatum.

Resp. 4. Qui aliquid accepit pro actione vel omissione, quæ solùm cedit in suum commodum vel in honorem Dei, non tenetur illud restituere. Quia illud ex causa vel sub conditione donatum est omnino voluntariè ac liberaliter: nemo enim emit ab alio actiones vel omissiones liberas ei soli utiles; ut si des alteri aliquid ut Sacrum audiat, jejundet, ne ebrietur, non obligando eum ad hoc opus, &c. Qui tamen accepit aliquid ne admittat crimen, quod Legibus punitur, co-

gitur in iudicio ad restituendum; & post sententiam tenetur restituere, cum sit justa, & Legi conformis.

Quæst. XVIII. Quid restitui debet ratione rei acceptæ?

Resp. Qui tenetur restituere solùm ratione rei acceptæ, ex communi sententia tenetur solùm restituere rem alienam si adhuc extet, vel id in quo ex ea factus est ditior, si non extet apud se, & ad fructus extantes; aut quantum ex iis factus est ditior. Quia tantumdem & non plus habet ex re aliena, sive in æquivalenti. Quare mensura restitutionis faciendæ ratione rei acceptæ est quantitas possessionis rei alienæ vel in se, vel in æquivalenti possessæ: ita ut tantum restituatur quantum rei alienæ, in se, vel in æquivalenti possidetur, l. 25. §. de petit. hered. Alienum autem in æquivalenti quis possidet, cum rem alienam consumendo aut donando, rebus suis pepercit, vel alienando aliquid acquisivit.

Quæst. XIX. Ad quid tenetur possessor bonæ fidei?

Resp. 1. Qui rem alienam bona fide possidet, putans prudenter esse suam, ubi primum novit esse alienam, ex communi sententia tenetur eam restituere prima opportunitate, l. 22. §. de petit. hered. quia dominus habet jus rem suam possidendi. Quod si non reddat ubi primum potest commodè, incipit esse possessor malæ fidei, & tenetur ad restitutionem tum ratione rei acceptæ, tum etiam ratione injustæ detentionis, quæ est æquivalenter injusta acceptio: unde

unde si interim res etiam casu pereat, tenetur ejus pretium restituere, cum fuerit in mora culpabili. Tenetur autem rem eandem domino restituere, nec licet ei pecuniam vel aliud pro illa sine ejus consensu dare: quia res illa in individuo est domini, nec sine injuria potest dominus invitus cogi rem suam vendere, aut commutare, cum habeat jus illam possidendi ac retinendi, & constat ex l. 3. *Regum*, cap. 21. ubi de vinea Naboth.

Resp. 2. Ex communi sententia, si possessor bonæ fidei consumpsit, vel amisit, vel alienavit, nihil amisit, vel tenetur restituere, si non sit inde factus ditior, ex *institut. de offic. judic.* & l. 23. §. *de petition. hered.* Nam cum solum teneatur ratione rei acceptæ & possessæ, non tenetur plus restituere quam ex ea possideat, sive in se, sive in æquivalenti. Sed tenetur restituere id in quo factus est ditior ex re aliena, eo l. cit. Quia id in quo factus est ditior, succedit in locum rei acceptæ, quæ tunc extat in æquivalenti apud ipsum, & eatenus possidet rem alienam in æquivalenti. Præterea iniquum est, ut quis ex re aliena cum domini jactura locupletetur: *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria.* Reg. 48. jur. in 6.

Hinc nil tenetur restituere, si res aliena durante bona fide periit casu vel etiam culpa, item si eam donavit aut consumpsit, aliam non donaturus. Secus, si aliam ex suis erat donaturus, quia tantumdem ex suis bonis servavit, & sic ex re aliena plus habet quam alioqui haberet. Si autem rem alie-

nam sibi donatam vendidit, tenetur ejus pretium domino ipsius rei restituere: nam habet pretium rei quod est æquivalenter res ipsa, & sic factus est ditior ex re aliena.

Resp. 3. Ex communi sententia, possessor bonæ fidei tenetur deductis expensis & laboribus restituere domino fructus rei naturales & mixtos qui apud illum extant, l. 22. cod. *de rei vindic.* Nam res fructificat domino suo, sive fructus qui ex re aliqua nascuntur, pertinent ad eum ad quem res ipsa pertinet; nam id totum, quod res est & potest, est domini sicut res ipsa. Si illi fructus non extent, tenetur solum, quatenus ex iis factus est ditior: nam res alterius extat tantum apud ipsum æquivalenter quoad hoc, ex l. 1. cod. *de petition. hered.* ibi: *Fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores extiterint.* Sed non tenetur restituere. 1. Fructus meræ industriæ, quia non sunt fructus rei. 2. Fructus quos negligentia sua non percepit, quamvis eos percepisset dominus rei: nam non tenetur dominum indemnem reddere, nec restituere in pristinum statum, cum eum ab eo non detruserit saltem culpabiliter: unde nec tenetur lucrum cessans aut damnum emergens compensare. 3. Juxta multos non tenetur restituere fructus naturales & mixtos, quos bona fide & cum titulo colorato possedit per triennium, etiamsi inde factus sit ditior: quia res mobiles præscribuntur triennali possessione cum titulo colorato. *Institution. de usucap.*

Hinc possessor bonæ fidei tenetur tantum restituere rem alienam & ejus fructus, vel id in quo factus est ditior ex re aut fructibus ejus naturalibus vel mixtis.

Quæst. XX. *An & cui restituenda sunt bona vacantia & derelicta?*

Resp. 1. Bona vacantia, id est, bona quæ relinquit aliquis ab intestato decedens sine hæredibus, qui secundum Legem ei ab intestato succedant, restitui debent fisco: quia ad fiscum pertinent, l. 4. cod. de bon. vac. Bona tamen mobilia vacantia peregrinorum in pios usus per Episcopum impendi debent, Authent. *Omnes peregrini*, cod. de success.

Resp. 2. Bona derelicta, vel quæ nullum unquam habuere dominum, jure naturæ & gentium sunt inventoris. Nam cum nullus sint, fiunt primo occupantis, nisi aliter Leges speciales statuant, ex instit. de rer. divis. & lib. 1. §. Pro derelicto: Bona autem derelicta sunt ea, quæ dominus eo animo abiecit, ut jam esse sua nolit. Instit. Hinc bona naufragorum, vel bona quæ per incendium ejiciuntur, aut in tempestate projiciuntur levandæ navis causa aut eluvione aquarum abripiuntur, non sunt habenda pro derelictis; quia dominus semper detinet voluntatem illa habendi ut sua: unde ei restitui debent etiam si periculo eripueris, aliàs peritura, ex instit. de rer. divis. & l. 18. cod. de furtis, & ex cap. 3. de raptor. & ex Bullis Julii II. & Pauli III. Quia salva facta sunt domino suo, qui semper habuit voluntatem ut ad se reverterentur; res enim sive in periculo,

sive extra periculum, semper est domini sui.

Quæst. XXI. *An & cui restitui debent bona inventa, & bona ac debita incerta?*

Nota. Bona ac debita incerta dicuntur ea, quorum dominus vel creditor, vel ejus hæres cognosci vel inveniri nequit post diligentem inquisitionem, quæ judicio prudenti sufficiat pro rei gravitate. Hinc non sunt incerta dum constat ea deberi certæ communitati, vel majori ejus parti. Item conservari debent, quamdiu est spes dominum inveniendi. Quod si dubitetur solum cui ex pluribus res debeatur, tunc si dubium prudenter resolvi nequit, inter illos ex æquo dividi debet juxta quantitatem dubii, ut servetur æqualitas.

Resp. 1. Bona aliena inventa, quorum dominus vel ejus hæres, post diligentem inquisitionem cognosci non potest, impendi debent in pauperes, vel in alia pia opera. Quia. 1. Catechismus Romanus dicit, *Si rerum inventarum dominus nulla ratione inveniri potest, illæ sunt bona in usus pauperum conferenda.* 3. Sententia communis doctorum, teste Lessio, cum S. Thoma docet ita impendi debere, & quidem jure naturali, quod satis patet ex ratione qua utuntur. 3. Res quæ remanent in dominio alterius, si nequeant ei reddi, jure naturali impendi debent secundum ejus voluntatem rationabilem & prudenter præsumptam: nam non licet de re cujusquam aliter quam ex ejus voluntate disporre. At hæc censetur rationabilis voluntas dominorum, ut talia bona impendantur.

pendantur in pauperes, vel alia pia opera, cum sic impendantur optimo quo impendi possunt modo, & id cedat in suam vel suorum vel publicam utilitatem, nullusque sit qui non putet eleemosynam esse opus bonum & utile. Jam vero qui amisit aliquid semper retinet ejus dominium: nemo enim amittit dominium rei suæ, nisi vel sua propria voluntate, vel Lege aliqua aut sententia justa, non autem casu fortuito. Unde illud S. Augustini cap. Si quid 14. quæst. 5. Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti. 4. Ex Authent. Omnes. Codic. Communia, de success. ibi: Si intestati decesserint (peregrini & advenæ,) ad hospitem nihil perveniet, sed bona ipsorum per manus Episcopi, si fieri potest, heredibus tradantur, vel in pias causas erogentur. Et, ex l. 44. §. de furtis, ibi: Qui alienum quid jacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, si ve scit cuius sit, si ve ignoravit: nihil enim ad furtum minuendum facit, quod cuius sit ignoret.

Nota. Si in rei inventionem nullus labor, vel sumptus impensus fuit, inventor non potest quidquam retinere aut exigere, quia nullum habet ad id titulum; sed tenetur rem totam gratis domino vel pauperibus reddere; nullum enim habet jus retinendi quidquam ex realiena; & injustum est ut quis rem suam pretio sibi comparet. Potest tamen accipere, quæ ipsi dantur, vel liberaliter ex gratitudine, modo nihil exigit, vel propter laborem, si quis fuerit.

Resp. 2. Bona vel debita incerta si ve ex delicto, si ve ex contractu vel ratione rei acceptæ, restitui debent pau-

peribus vel aliis piis causis, idque jure naturali secundum communem sententiam, teste Delugo. De bonis injustè partis constat. 1. Ex cap. 5. de usur. ubi Alexander III. jubet usuras pauperibus restitui, si non supersunt illis quibus debentur, vel eorum hæredes; Cum non remittatur peccatum nisi restituatur ablatum: quæ ratio valet pro quibusvis debitis saltem ex delicto. Et, ex cap. Nemo, 14. quæst. 5. ibi: Nemo qui rapit, moriens, si habet unde reddat, salvatur. Si eos quorum fuit, invenire non poterit, Ecclesiæ, vel pauperibus tribuat. 2. Nemo debet commodum ex sua iniquitate reportare. 3. Dominus non vult ea retineri ab injusto possessore: alioqui daretur occasio injuriis inferendis sub spe justè retinendi injustè parta.

De bonis ac debitis non ex delicto constat etiam ex dictis: quia bona ac debita incerta sunt instar rerum inventarum, quarum dominus cognosci nequit, & eadem est ratio pro illis: ergo idem est judicium de illis. Enimvero bona quæ non possunt tradi domino, vel creditori, nec ejus hæredibus, jure naturali impendi debent secundum voluntatem ejus rationabilem prudenter præsumptam, & ei restitui meliori modo quo possunt, ideoque dari pauperibus, vel piis causis, cum id ei vel hæredibus vel reip. profit.

Sed quid si post applicationem inveniatur dominus.

Resp. 1. Si ante diligentem inquisitionem bona, vel debita incerta impendisti in pauperes, teneris adhuc restituere domino comparenti. Est com-

munis sententia. Quia fecisti injuriam vero domino, qui jus habet ne bona sua amissa diligenti inquisitione alienentur; & quia tua culpa est, quod non invenieris dominum, ut ei redderentur bona sua quando reddi poterant. Si tamen res adhuc existat apud pauperem, vel locum pium, hic restituere tenetur, quia qui dedit non potuit transferre dominium, quod proinde manet apud dominum. Quod si post diligentem inquisitionem erogasti pauperibus, ad nihil teneris; non enim teneris ratione rei acceptæ, cum nihil apud te extet; neque ratione injuriæ, quia jam restituisti eo modo quo potuisti ac debuisti; neque ex contractu, aut Lege, cum nihil horum sit. Si tamen ea tibi tamquam pauperi applicasti, Lessius docet te teneri ea restituere domino postea cognito, modo adhuc extent in se vel in pretio; quia teneris ratione rei, nec es in tanta necessitate, ut ea tibi possis reservare.

Rectè autem monent, si res inventa vel debita sit magni momenti, potius eam xenodochio, vel monasterio pauperi quam aliis pauperibus dandam esse, sub obligatione eam restituendi domino si comparuerit. Si tamen bona fide in alios pauperes distributa fuerit, cum jam nulla spes superesset inveniendi dominum, ad nihil amplius distribuens tenebitur, cum adhibuerit debitam diligentiam ad restituendum domino, & jam restituere secundum ejus voluntatem rationabiliter præsumptam.

Resp. 2. Secundum multos, pauper vel pius locus, cui bona incerta ero-

gata sunt, non tenetur ea restituere domino comparenti, nisi data fuerint sub hac conditione. Quia pauper, vel locus pius acquisivit absolute dominium: nam res ei absolute donata est, cum dominus non poterat censeri invitus. Sed alii docent rem restituendam esse, si adhuc extet in se vel in æquivalenti: quia donatio facta est sub conditione tacita: *Si non compareat dominus*: alioqui negotium ejus non esset sat bene gestum: quod mihi videtur probabilius de re quæ adhuc extat in se.

Quæst. XXII. An qui habet rem alienam, tenetur ad restitutionem si pereat vel deterior fiat ex casu fortuito?

Resp. Qui rem alienam injustè accipit, vel detinet, ex communi sententia tenetur de damno omni etiam fortuito: quia ratione injuriæ tenetur dominum rei indemnem servare. Qui verò rem alienam bona fide vel ex contractu habet, non tenetur de casu fortuito, si absint culpa, mora, & pactum, ex l. 23. §. *de regul. jur.* & cap. unico *de commodat.* Quia his seclulis res quælibet perit domino, l. 9. Cod. *de pignor. act.* Et verò casus fortuitus est extra humanam prudentiam, cum sit inopinatus rei eventus, qui ab homine prævideri aut vitari non potuit, ut incendium, latronum vis, mors, &c. Sed secundum omnes, tenetur de casu fortuito, 1. Si intercedit pactum de illo præstando, nam pacta obligant ex justitia. 2. Si sit in mora culpabili restituendi, ut si tempore statuto non restituat rem cum possit, & hac postea pereat. Nam ex regul. 25. jur. in 6. *Mora sua cuilibet est nociva*: si enim resti-

restituisset, fortè non periisset; & per moram culpabilem fit injustus detentor. 3. Si ex culpa dedit occasionem casui fortuito, non observando pactum, ut si re usus sit in alio loco vel tempore alio quàm quo conventum est, & magis periculoso, in eoque res periit; vel si contra pactum ignem accendit in re locata quæ postea casu combusta est. Nam peccavit contra justitiam, quod si non fecisset, damnum non fuisset; & quia qui occasionem damni dat, damnum videtur dedisse, cap. ultim. de injur. Hæc traduntur cap. 2. de depol. Pacto, culpa, vel mora præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur.

CAPUT IV.

De Cooperantibus ad damnum.

Quæst. I. **A**N qui cooperantur ad damnum alterius, tenetur ad restitutionem?

Resp. Affirm. Ita omnes. Quia qui quoquo modo sunt causa efficax injusti damni, tenentur illud refarcire; nam quisque jus habet, ne ei quocumque modo directè, vel indirectè, immediate vel mediata damnum sine justa causa & autoritate inferatur, & ut refarciatur injustè illatum, ex cap. ultim. de injur. ubi Gregor. IX. ait: Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu alius irrogantibus opem fortè tulisti: aut hæc imperitia tua, si ve negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimi-

liter posse contingere vel jacturam. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati.

Novem autem sunt modi, quibus quis potest cooperari damno alterius: unde secundum omnes, causæ cooperantes sunt novem, scilicet mandans, consulens, consentiens, palpo seu adulator, receptator, participans, mutus, non obstans, non manifestans: quarum sex priores sunt positivæ, tres verò posteriores negativæ. Comprehenduntur his versibus, apud S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 7.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Quæst. II. Quid requiritur ut cooperantes teneantur ad restitutionem?

Resp. I. Requiritur ut sua cooperatione fuerint causa damni. Nam qui non est causa damni, nullum damnum reipsa intulit: sed qui nullum damnum intulit, nullum tenetur refarcire. Porro non semper consilium, adulatio, vel aliud hujusmodi est efficax causa rapinae. Unde tunc solum tenetur consiliator aut palpo ad restitutionem, quando probabiliter estimari potest quod ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 7.

Resp. 2. Ut jubens, consulens, consentiens, laudans, receptator, adjuvans teneantur restituere, sufficit ut executor mandato, consilio, consensu, adulatione, recursu verè motus sit, vel alterius auxilio ac opera adjuvus sit, ad damnum inferendum. Quia tunc

tunc sunt verè causa damni; neque enim est de ratione veræ causæ, ut ea non posita non ponatur effectus, sed tantum, ut ex ea sequatur effectus: nam causa efficax est præcisè ea, ex qua physicè, vel moraliter provenit effectus. *Ita Covarruv. Cajetan. Sot. Azor, Vasquez, Molina, Lessius, Delugo, & alii.* Idque certum est, inquit Lessius, etiam si alius non defuisset, qui jussisset, consulisset, adjuvisset, &c. nec credibile est aliquos id negare; ne eos quidem qui indistinctè requirunt ut alioqui damnum secutum non fuisset, sed supponunt nullam aliam causam fuisse superventuram: alioqui eorum opinio est apertè falsa. Quia talis ita est causa damni in hoc casu, ut si ipse, vel alius similis non moveret vel adjuvaret executorem, damnum non fieret: ergo verè est causa sine qua non fieret damnum: nam causa sine qua non, est ea, quæ ita cooperatur; ut sine ipsa vel simili superveniente, non fieret effectus à causa executrice. Igitur jubens, consulens, adjuvans, &c. tenentur restituere, etiamsi non defuisset alius qui jussisset, consulisset, adjuvisset, &c. Enimverò alium præveniendi in injuria, contraxit obligationem, quam ipse contraxisset; & alioqui qui damnum injustè passus est ab aliis, non haberet jus exigendi restitutionem ob multitudinem hominum ini-
quorum.

Quare solum controversia esse potest, quando executor absque illo consilio, mandato, laude, ministerio, auxilio, idem damnum illaturus fuisset, quamvis nulla alia similis causa fuisset

superventura: quia nempe jam erat ex se ad id paratus, & promptus. Tunc etiam esse obligationem restituendi affirmant Cajetan. Sot. Medina, Vasquez, Molina, quos refert, & sequitur Delugo asserens hanc esse communem sententiam inter recentiores, modò revera suo consilio, mandato vel auxilio cooperetur de facto ad damnum. Quia talis est verè causa damni: nam esse causam non est quòd illa deficiente effectus non fieret, sed quòd illa etiam reipsa cooperetur ad damnum. Nec obstat quòd executor jam ex se esset causa efficax damni; nam duæ causæ totales morales possunt concurrere ad eundem effectum, atque etiam duo motiva totalia, ita ut uno eorum deficiente effectus adhuc ex vi alterius fieret, v. gr. si medicus erat in aliquem locum vocatus à duobus infirmis ad eos curandos, ita ut propter singulos seorsim iret, moveretur quidem ab utroque, ita tamen ut altero deficiente iret; tunc singula motiva verè concurrunt, & tamen altero deficiente effectus fieret. Unde quoties tuum consilium, vel auxilium verè movet, & influit, licet eo deficiente idem damnum fieret, adhuc verè es causa damni: nam verè damnum adhuc oritur ex tuo consilio, &c. Cæterum in dubio an alter tuo consilio, &c. efficaciter motus fuerit ad damnum inferendum, necne, teneris restituere. Quia in dubio nemo præsumitur malum sua sponte facturum; & quia possessio stat pro obligatione restituendi, cum constet positam esse causam de se damni illativam. *Vide dicta, Qu. XI.*

Sed quid, si executor consilio aut alia similiter causa motus est tantum ad damnum inferendum facilius, confidentius, vel citius?

Resp. Multi negant mandantem, aut consulentem teneri tunc restituere. Quia tum rem moraliter æstimando, non est causa efficax damni, & nihil interest ad damni illationem an facilius, confidentius, &c. illatum sit, si revera sublato consilio, &c. illatum verè fuisset ab executore jam ad id ultrò determinato; & tunc consulens, laudans, &c. non tam sunt causæ substantiæ damni quàm modi, vel circumstantiæ qua mandatur executioni, ut quòd fiat hoc modo, hoc instrumento, hoc tempore, &c. Ergo non tenentur substantiam damni rependere. Et ita sentire dicunt S. Thomam, in 4. distin. 15. quæst. 1. artic. 5. ad 3. quæstiunc. ubi ait de consulente: *Nam obligatur semper ad restitutionem, nisi in certis casibus, quando probabiliter credit, quod consilium suum fuit efficax, & quod alias injusta ablatio commissa non fuisset*: & S. Antoninum, 2. part. tit. 2. cap. 1. §. 6. ubi dicit jubentem & consulentem teneri de damno, *quod alias non fuisset factum*, supple seclusa alia simili causa.

Medina verò, Cajetanus, Sot. Molina, Vasquez, Reginaldus & alii affirmant. Quia adhuc talis est vera causa damni: nam est causa hujus individua actionis damnosæ, quæ hinc & nunc fit, & ad eam concurrat.

Porro adhuc probabilius est teneri ad restitutionem eum, qui fuit causa ut damnum citius inferretur, tum ex lib. 51. §. ad leg. Aquil. ibi: *Si quis*

Ant. Th. Moral. P. I.

servo mortiferum vulnus inflixerit, eundemque alius ex intervallo ita percusserit, ut maturius interficeretur, quàm ex priore vulnere moriturus fuerat, statuendum est utrum eorum lege Aquilia teneri: tum quia alioqui potuisset executor mutare voluntatem, vel impediri à damno inferendo; & sic damnum sine tuo consilio, vel opera potuisset non extitisse, & fortè non extitisset: deinde es causa damni hinc & nunc illati.

Quæst. III. An omnes cooperantes ad damnum tenentur singuli in solidum?

Resp. 1. Mandans, consulens, consentiens, laudans, vel receptans, &c. tenetur ad restitutionem totius damni, si causa fuit totius damni; partis verò, si solum partis causa fuit. Nam quisque tenetur resarcire totum & solum damnum, cujus causa injusta fuit; & quando multi ad idem damnum concurrunt, tunc singuli tenentur in solidum modo infra explicando.

Quoad participantes, cum plures cooperantur ad idem damnum inferendum sic ut singuli sint causa actionis injustæ, seu conferant in actionem injustam; ut dum plures communi consilio, opera, auxilio, domum, vineam, hortum spoliunt, gregem abigunt, vel ædes incendunt, aut unus præbet aliis instrumenta, v. gr. claves, arma, scalas, &c. tunc singuli tenentur in solidum, id est, unusquisque tenetur non solum restituere pro sua parte, sed etiam resarcire totum damnum, si alii non restituant, vel quia nolunt, vel quia non possunt. Nam singuli in totum damnum

damnum inflixerunt communi con-
spiratione, opera, vel auxilio; & re-
ipsa actio damnosa est communis om-
nibus: ideoque singuli sunt causa
totius damni, & quidem totalis tota-
litate effectus, cum totum damnum
oriatur à singulis, licet sint partialis
causa partialitate causa, ex l. 51. §.
Ad leg. Aquil. Ad obligationem au-
tem in solidum satis est quod quilibet
eorum sit causa ex qua damnum illa-
tum est, sive unus seorsim ad illud
sufficeret, sive non: nam licet pos-
set unus per seipsum seorsim damnum
inferre; at reipsa hic & nunc sine hoc
tamquam socio alius damnum non in-
fert, & sic uterque est causa damni
in totum. Ita *Covarruv. Cajetanus,*
Sotus, Molina, Lessius, Tannerus, &c.
Nec obstat quod concurrant ad totum
damnum solum partialitate causalita-
tis, ideoque solum partialiter dam-
num à singulis proveniat; nam hoc
probat singulos teneri tantum absolu-
te ad partem damni, hypotheticè ve-
rò ad totum, seu ex hypothesi quod
alii non restituant, qui tamen suam
partem tenentur rependere alteri pro
se restituenti; cum actio damnosa verè
à singulis manet.

Hæc autem obligatio in solidum ad
totum magis adhuc constat respectu
participantis, qui ita concurrat ad
damnum, ut sola ejus actio sufficeret
ad illud creandum, licet non sola il-
lud creaverit. Quia ex modo quo
influit, totaliter ponit effectum, & est
causa simpliciter illius: Ut si duo
simul lethaliter vulnerent aliquem,
singuli eum occidunt, quia singuli po-
nunt id quod sufficit ad ejus mortem.

Ita Delugo. Item respectu causæ par-
tialis, sine ejus causalitate, & coope-
ratione, quavis alia causa superaddita,
effectus non fieret: nam tunc mora-
liter loquendo & in æstimatione pru-
denti singulæ ejusmodi causæ partia-
les æquivalent totalibus: nam licet
singulæ non possint ponere effectum
& damnum, possunt tamen illud im-
pedire subtrahendo cooperationem,
sine qua effectus non fiet. Ita *idem*
Delugo, Vasquez.

Quando verò plures sic damnum
inferunt, ut singuli solum faciant par-
tem damni independentem à se mutuo,
ita ut unus non moveat, nec incitet,
nec adjuvet alium, ut cum plures per
se separatim, sine communi consensu,
conspiratione & opera damnum infe-
runt; tunc singuli non tenentur in so-
lidum, sed solum pro sua parte, & in-
dependentem à se invicem. Quia
tunc unusquisque non est causa totius
damni, sed solum partis damni, quod
per se intulit.

Resp. 2. Causæ negativæ damni,
seu non impediens damnum alte-
rius, scilicet, mutus, non obstant, non
manifestans, cum ex justitia tenentur
impedire, ex communi obligantur in
defectum aliorum ad restitutionem
insolidum. Quia sunt causa injusta
totius damni post alios: nam causa
permissiva damni contra debitum ju-
stitiæ, est vera illius causa injusta,
cum potuisset & debuisset ex justitia
impedire, nec tamen impedivit: un-
de violavit jus quod alter habebat ut
ejus damnum impediret, quod proin-
de ei merito imputatur.

Quæst.

Quaest. IV. Quo ordine cooperantes tenentur ad restitutionem?

Nota 1. Constat omnes ad grave damnum injustum quovis modo cooperantes peccare mortaliter: nam, Rom. 1. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt peccatum grave, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Nota 2. Is dicitur primo loco teneri ad restitutionem, qui sic ad eam tenetur ut ipso restituente ceteri nihil debeant; & alteri restituenti ipse, quod solvit totum rependere teneatur. Secundo loco teneri dicitur, qui sic restituerit, ceteri nihil debent excepto primo, qui totum solutum tenetur ei rependere: & sic de aliis.

Resp. Inter obligatos in solidum hic ordo ex communi doctorum sententia servandus est.

Primo loco & ante omnes tenetur is, apud quem res aliena extat in se. Nam qui rem alienam in individuo habet, tenetur eam restituere ratione rei acceptae, ideoque primario: res enim aliena, quamdiu extat in se, per se debetur domino, semperque clamat pro eo.

Quod si res aliena jam non extat in se, & is ad quem pervenit, consumpsit aut alienavit eam mala fide, sciens aut saltem dubitans esse alienam; tunc adhuc ante omnes tenetur ejus pretium restituere; *quia pro possessore habetur, qui dolo desit possidere*, regul. jur. 36. in 6. & quia nova injuria, quam fecit alienando vel consumendo, non liberat eum à restitutione primo loco facienda, perinde ac si rem haberet: alioqui ex iniquitate sua commodum reportaret. Præterea cum ex re alie-

na sciens ac volens præ ceteris commodum perceperit, æquum est ut præ ceteris restituere teneatur.

Si verò rem alienam habens, eam consumpsit, alienavitve bona fide, ignorans esse furtivam, is non tenetur restituere, nisi quantum ex ea re factus est ditior, cum fuerit possessor bonæ fidei. Ad hoc tamen primo loco tenetur, quia quoad hoc habet rem alienam in æquivalenti, & ex ea præ ceteris commodum percepit. Quare si alter damnum compenset, is ad quem res furtiva pervenit, tenetur huic restituere rem, si adhuc extet, vel ejus pretium si mala fide consumpsit, vel quantum ex ea ditior factus est, si consumpsit bona fide: nam jus domini translatum est in eum, qui damnum compensavit.

Secundo loco, mandans seu jubens; quia est causa magis principalis; executor verò se habet ut ejus instrumentum. Nam damnum non solum jubentis motione, sed etiam nomine & autoritate executori necessitatem quamdam moraliter imprimente fit. Item qui fraude induxit, vel metu aut vi coegit, & cui alter non est ausus contradicere; nam injustè conje- cit executorem in obligationem restituendi, eique & damnificato injuriam intulit; & sic debet executorem indemnem servare, ideoque prius resarcire totum damnum inde secutum. Quare si is restituerit, nihil tenetur executor ei rependere.

Eodem etiam quo jubens loco, tenetur is, qui suo nomine damnum fieri rogavit, aut suavit suo nomine fieri, censetur in se totum onus restituendi

fufcepiffe, & fe habet inftar mandantis. Præterea is, cujus nomine fit damnum, est caufa principalis, quæ inftar finis & efficientis moralis movet cæteras: ergo ante cæteras tenetur. *Lessius.*

Tertio loco tenetur executor, quia est caufa principalis post mandantem, cæteri verò sunt caufæ secundariæ: nam magis suo nomine influit in damnum, & illud immediatius attingit quàm illæ aliæ caufæ. Deinde quod hæ caufæ faciunt, id faciunt ut quodam modo fervientes executori. Si tamen plures inter fe inito confilio communem inimicum impetant, & unus ex eis illum occidat, vel ejus domum incendat; omnes æqualiter restituere tenentur; quia omnium nomine damnum factum est, & omnes sunt participantes.

Quarto loco, & priorum defectu, cæteræ caufæ positivæ, nempe confilens, consentiens, laudans, receptans, adjuvans, tenentur fingulæ ad fuam partem secundum proportionem fuæ cooperationis, & quidem æque primò ratione fuæ cooperationis, sine ordine inter fe. *Est communis sententia.* Quia una non est cooperata ad damnum mediante altera, & ut instrumentum alterius, vel alterius nomine sed unaquæque per fe in suo ordine: unde una non est magis vel minus principalis caufa respectu alterius. Ergo si mandans vel executor non restituat, omnes istæ caufæ secundariæ tenentur pro rata restituere; majorem quidem portionem quæ magis, minorem verò quæ minùs cooperata

est. Tenetur tamen quælibet totum restituere in defectum aliarum.

Si tamen executor nomine omnium damnum intulit, omnes simul tenentur primo loco: quia illorum caufa factum est, & consentiendo ut sic fieret, tacite in se receperunt obligationem restituendi. Executor verò ut executor tenetur tunc secundo loco, nisi sit etiam unus illorum, quorum caufa factum est, tunc enim tenetur simul cum aliis.

Ultimo loco, post omnes caufas istas positivæ & in earum defectum, tenentur caufæ negativæ, seu non impediens damnum contra debitum justitiæ. Tum quia caufa negativa minùs ac remotius ad damnum concurrir, quàm positiva. Nam caufa positiva reipsa creat positive, physice, vel moraliter damnum: negativa verò solùm non impedit influxum positivæ. Tum quia negativa non tenetur ad restitutionem, nisi quia alius damnum intulit, nec refarcit: unde damnum passus non potest petere restitutionem à non impediens, nisi priùs probaverit sibi damnum illatum esse, nec compensatum. Ergo prius est alios non restituisse quàm causam negativam teneri ad restitutionem: Ergo hæc tenetur solùm in defectum positivæ. Si tamen contingeret damnificatorem ex consideratione præteritæ negligentia superioris, vel custodis incitari ad damnificandum; tunc superior vel custos non impediens non se haberet ut caufa merè negativa, sed simul ut positiva; ideoque teneretur simul conferre in restitutione-

tionem cum causis positivis, & non post illas, ut notat Delugo.

Porro inter causas negativas non datur ordo, quia neutra est instrumentum alterius, aut magis præcipua; nisi tam una teneretur magis immediatè impedire damnum.

Quæst. V. *Quando plures sunt cause æque principales, vel æque secundariæ, ut videantur æqualiter contulisse ad totum damnum, ad quid singula tenentur?*

Resp. Tenentur æquas portione conferre ad damni compensationem: nam cum æque principaliter cooperatæ sint ad totum damnum, æqualiter & æquis partibus tenentur ad illius restitutionem. In defectum reliquorum quisque tenetur in solidum, quia quisque concurrit ad totum damnum, cum sit causa totius actionis damnosæ: ergo in defectum sociorum tenetur totum damnum resarcire.

Quæst. VI. *Si una causa restituerit, an aliæ obligantur?*

Resp. 1. Si causa magis principalis totum restituat, ceteræ omnes liberantur ab onere restitutionis. *Est communis sententia.* Quia causæ minus principales tenentur solum restituere in defectum causæ magis principalis, & primariò obligatæ: ergo hac restituente aliæ sunt liberæ, nec tenentur ei quidquam rependere. Si verò causa secundaria restituerit, causa magis principalis & primariò obligata tenetur ei totum rependere. *Ita communiter.* Quia causa minus principalis solvendo acquisivit jus quod creditor habebat exigendi solutionem à causa principali, quæ primariò te-

nebatur; nec par est, ut si peioris conditionis, ex eo quòd solverit id quod altera primariò tenebaturolvere, & qua solvente nihil deberet; sicque ejus negotium utiliter gesserit, ex l. 43. §. de negot. gestis. Præterea alioqui debitor principalis melioris conditionis esset ob suam iniquitatem, qua restituere noluit id quod immediatè debeat, & non in defectum aliorum.

Hinc. 1. si mandans restituerit, aliæ omnes causæ sunt liberæ: nam sunt minus principales. Executori verò restituenti solus mandans tenetur ei totum rependere, 2. Si alia causa secundaria restituerit, jubens & in ejus defectum exequens tenetur ei totum reddere; cum executor sit causa magis principalis post jubentem. 3. Si causa positiva restituerit, libera est causa negativa; cum hæc teneatur solum in defectum illius. Econtra si causa negativa renuerit, tenentur causæ positivæ secundum suum ordinem ei totum solum restituere. 4. Si creditor remittat causæ magis principali, ut jubenti vel executori, aliæ sunt liberæ. Quia cum remissio extinguat debitum, debitor principalis liber est: ergo ii qui solum in ejus defectum tenebantur, sunt liberi, perinde ac si causa principalis restituisset. Si verò creditor condonet uni causæ minus principali, tenetur adhuc restituere causæ magis principalis: quia solum remittitur obligatio causæ secundariæ; non causæ principalis, quæ per se tenetur independentè à minus principali. Neque etiam liberantur aliæ, quæ in eodem gradu cum ipsa

debent, quia solum portio alterius, non harum, condonatur; alia tamen jam non tenebuntur solvere portionem illius cui remissio facta est.

Resp. 2. Si una ex causis æqualiter obligatis totum restituerit: alia in defectum causæ priori loco obligata, teneantur singulae pro sua portione ei respondere. *Ita communiter.* Quia alias non servaretur æqualitas inter cooperatores illos, cum singuli æqualiter teneantur pro rata, & quia jus, quod habebat dominus exigendi à singulis partem, translatum est in eum, qui prius totum solvit: neque enim pro fociis solvit ut essent liberi à restitutione; sed quia, illis nolentibus vel non valentibus restituere, tenebatur domino restitutionem integram procurare; & sic habet jus repetendi ab illis, quod pro illis domino solvit, & quod ipsi dare debuissent. Neque enim alii sunt melioris conditionis, quia non fecerunt id ad quod tenebantur; nec ille debet esse peioris, quia prior solvit id ad quod alii tenebantur, & sic negotium ipsorum utiliter gessit. Quod verum est, quamvis alios induxerit: nam non fecit eis injuriam: quia scientes & volentes induxit sine vi vel fraude, neque mandavit aut coegit, neque suavit ut in sui gratiam agerent, sed ob communem utilitatem vel propriam cujusque, unde non censetur totum onus restitutionis in se suscepisse.

Quod si unus ex æqualiter obligatis nollet, aut non posset suam portionem restituere, ceteri tenentur hanc partem ferre, & æqualiter inter se dividere: v. gr. si tres teneantur æquali-

ter ad restituendum triginta aureos, & unus illos persolvat, eo quod alii duo nolint, aut nequeant suas portiones restituere: postea verò alter eorum duorum velit restituere, hic tenetur priori ultra decem restituere quinque, tamquam dimidium portionis ad quam tenetur tertius, qui non vult vel non potest restituere: nam tenetur æqualiter cum eo qui prius totum solvit, subire onus pro eodem tertio, cum sit æque concausa damni.

Quæst. VII. Quandam in particulari singula causa cooperantes ad damnum, tenentur ad restitutionem?

Resp. Ad singula seorsim totidem paragraphis.

§. I.

De Mandante.

Resp. 1. **I**S cujus mandato, sive expresso, sive tacito, alter motus fuit ad damnum inferendum, ex communi sententia tenetur primario ad restitutionem, sive præcipiendi auctoritate polleat, sive non, quia talis est causa præcipua damni: nam ejus nomine ac auctoritate fit damnum; & mandans seu jubens necessitatem quamdam moralem executori imprimit, qui censetur esse solum ejus instrumentum, cum is committat verè ejus auctoritate, vel mandato delictum committi probatur, cap. 6. de sentent. excommunic. Imò tenetur refarcire non solum damnum, quod præcepit, sed etiam quod ex mandato inde præter ejus intentionem secutum est, si res præcepta fuerit periculosa. Quia tunc man-

mandans censetur causa culpabilis talis damni, aut saltem dedisse sua culpa occasionem tali damno, ex cap. ultim. de homicid. in 6. ibi: *Is qui mandat aliquem verberari, licet expresse inhibeat ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, cum mandando in culpa fuerit, & hoc evenire posse debuerit cogitare.*

Dixi, tacite, ut si quis famulo vel filio, aut alteri qui ipsius imperio moveatur; dicat: Vindictam ex tali opto; aut vellem ut tali inferretur tale damnum, l. 1. §. mandat.

Resp. 2. Ex communi sententia si juben- ante damnum illatum mandatum revocet, idque mandatario innotescat, non tenetur restituere damnum postea illatum. Quia jam non censetur causa damni, cum illud non proveniat ex mandato; tunc enim alter non agit ex vi mandati nec mandantis nomine, sed suo nomine & motu. Secus, si revocatio mandati ante damnum non innotescat; quia tunc ex vi mandati damnum inferitur. Tenetur etiam mandans ad restitutionem, licet mandatum revocaverit, si non impedierit subditum à damno inferendo; tunc enim tenetur ut non obstans.

Resp. 3. Si scias alterum paratum esse nomine tuo damnum inferre, nec impedias cum possis, cohibendo, vel significando te nullatenus id velle, teneris restituere. Quia censeri mandasse saltem tacite, aut certe taciturnitas tua censetur consensus & approbatio. Deinde quisque tenetur ex justitia impedire, ne nomine ipsius

& tamquam aliquid sibi gratum, damnum proximo injuste inferatur.

Sed an qui ratum habet damnum suo nomine factum, tenetur restituere?

Resp. Neg. Si neque expresse, neque tacite mandaverit. *Est communis sententia.* Quia talis nullatenus est causa damni: nam id quod posterius est tempore, non potest esse efficiens causa effectus præcedentis. Hæc autem reg. 10. jur. in 6. *Ratihabitionem retrahit, & mandato non est dubium comparari,* intelligi debet præsertim de contractibus, qui alterius nescientis nomine celebrati & à consensu ejus pendentes, subsequente ratificatione confirmantur. Ratihabitione comparatur etiam mandato quoad culpam & poenas in jure expressas, non autem quoad obligationem restituendi, nisi ea sit causa efficax cur damnum inferatur, vel illatum non refarciatur.

§. II.

De Consulente.

Resp. 1. **C**onsulens dicitur is, qui consilio, vel precibus, promissis, suggestionem motivi, vel ostensione viæ nocendi induxit alium ad damnum inferendum. Ex communi sententia tenetur restituere; quia est causa moralis & injusta damni. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.* Quod si sint plures consulentes, singuli tenentur ex æquo: nam omnes in damnum æque influunt, cum omnium

omnium consilio alter motus, sit ad damnum creandum. Idem dic de pluribus jubentibus.

Responsio 2. Si consulens ante damnum illatum revocet consilium, ex communi sententia tenetur adhuc refarcire damnum postea secutum, si consilium consistebat in ostensione utilitatis vel delectationis inde percipiendæ, vel modi exequendi. Quia tunc adhuc meritò censetur causa damni, cum sit culpabilis causa motionis impressæ, ex qua damnum oritur, & quæ non tollitur revocatione; nam hac non obstante consilium semper remanet in motivo suggesto, vel via nocendi ostensa: quemadmodum si ignem injeceris in res alienas, quæ postea incendio consumatur, teneris restituere quantumcumque postea coneris extinguere ignem. Ex quo patet disparitas inter revocationem talis consilii, & mandati: nam revocatio talis consilii non tollit omnem rationem agendi à consulente propositam, nec proinde motionem inde ortam. At revocatio mandati tollit omnem rationem agendi à mandante propositam, ac proinde omnem motionem ab ipso procedentem; cum mandatarius non agat nisi nomine mandantis; nec impellatur ad agendum, nisi ut ei obsequatur. Hinc si mandans mandato suasionem addiderit, tenetur ratione consilii cum mandato conjuncti, restituere damnum post revocationem illatum.

Quòd si consilium consistebat in falsa doctrina, v. gr. quòd talis contractus esset licitus, qui tamen illicitus est, & consulens ante executionem

illud revocaverit aperiendo illius falsitatem, ex communi sententia non tenetur restituere. Quia tunc effaciter tollit causam damnum inferendi, & motionem à se impressam. Item qui precibus, blanditiis, vel promissis ad damnificandum induxit, & ante damnificationem ostendit sibi displicere, propositum mutasse, & promissa revocare, non tenetur restituere. Quia non est causa moralis damni postea illati; nam tollit penitus omnem rationem agendi à se propositam, & motionem à se impressam.

Resp. 3. Qui minus malum consulit ad majus avertendum, non tenetur ad restitutionem, si consulit ut minus damnum eidem inferatur, cui inferendum erat majus. Quia per hoc consilium nullum damnum alteri infert; imò majus impediendo, utiliter rem ejus gerit; & tunc propriè non consulit damnum, sed potius imminutionem damni, seu evitacionem majoris damni. At tenetur, si parato majus damnum inferre Paulo, consulat ut minus damnum potius inferat Petro, cui non statuerat inferre. Quia consilio suo est causa injusta damni Petro illati, & injuriam infert Petro: nam quivis innocens habet jus ne sibi inferatur damnum, etiam ad avertendum majus alterius. Et verò Petrus tam habet jus ut servetur illæsus à minori illo damno, quam Paulus ut servetur illæsus à majori. Excipe nisi damnum Petri sit tam leve, ut teneatur ex charitate illud pati ad impediendum majus damnum Pauli; quia tunc non est rationabiliter invitatus.

§. III.

De Consentiente.

Resp. **C**onsentiens, quo nomine intelligitur etiam approbans, favens, suffragium ferens, tenetur ad restitutionem, quando per consensum, approbationem, favorem, suffragium, auctoritatem influit in actionem damnosam: nam qui in hanc influit est causa damni ex ea secuti. Influire autem censetur, quando ab ejus consensu, favore, approbatione, vel suffragio oritur.

Hinc qui suffragium injustum tulit ad damnificandum, ad sententiam aut Legem injustam, ad eligendum indignum in aliquod munus vel beneficium, tenetur de damno. 1. Si suffragium dedit antequam essent sufficientia ad id suffragia, nihil obstante quod tamen non suffragatus fuisset, idem damnum ab aliis factum fuisset.

Ita communiter. Quia revera fuit cum aliis causa injusta damni; nam sine illo aut alia simili causa superventura non fieret damnum. 2. Si ignoret esse sufficientem numerum suffragiorum; nam voluit esse causa damni per injuriam. 3. Quamvis non dederit, nisi post suffragia sufficientia, si poterat adducere priores suffragatores ad revocanda sua suffragia injusta.

Nam tunc ex officio ad id obligatur, admonendo quæ sui erant officii, & recusando suum suffragium; & sic tunc tenetur de damno secuto, saltem tamquam mutus, vel non obflans. Imò tenetur etiam ut causa positiva, si suffragia sint revocabilia,

Ant. Th. Moral. P. I.

ut cum publicè feruntur in consilio. Quia tunc damnum non est efficaciter illatum ante ultimum suffragium; nam pendet non solum ex prima prolatione suffragiorum sufficientium, sed etiam ex perseverantia in illis, quatenus postea non revocantur. Quare quamdiu suffragium revocari potest, nondum est efficaciter positum ad creandum damnum; ac proinde qui dat ultimum suffragium, simul positivè cum aliis concurrit ad damnum; perinde ac si omnes simul suffragia irrevocabilia dedissent. *Ita Delugo.*

Quod si major pars iniquum suffragium ante te irrevocabiliter dedisset, ita ut nequeas impedire damnum dissentiendo & resistendo; peccas contra justitiam suffragando, cum consentias injustitiæ; sed juxta multos non teneris resarcire damnum, hancque esse communem sententiam asserit Layman, quia non fuisti causa illius efficacis, cum jam antea irrevocabiliter illatum fuerit. Juxta alios teneris, quia etiam postremorum suffragatorum ut consentientium nomine damnum executioni mandatur.

§. IV.

De palpone, seu adulatore & laudatore.

Resp. **Q**ui adulatione, laudatione, vituperatione alterum ad damnum creandum inducit, v. gr. ad vindictam, injuriam patranda, laudando facinus, vel exprobrando ignaviam ob omissionem vindictæ vel criminis, tenetur ad restitutionem, si alter

Bbbb

ex

ex tali laude vel exprobratione motus sit ad damnum inferendum. Quia est causa moralis damni: nam se habet instar consulentis, proponendo laudem, vel ignominia vitiationem ex facinore secuturam, vel ut motivum agendi.

§. V.

De Receptatore.

Resp. AD restitutionem tenetur qui recursum, securitatem & fiduciam alteri præbet ad damnum inferendum, vel ad non resarciendum illatum. Ut si recipiat domi damnificatorem, & non alios passim; si rem furtivam custodiat ut furi servet; si ipsum furem vel ejus instrumenta occultet, ita ut hinc incitetur ad damnificandum. Item caupo vel alius recipiens aliquem consumentem bona aliena, ut filium familias impendentem bona parentum. Nam tales revera cooperantur damno; quippe sine illis aut alia simili causa hoc damnum non fieret, ex l. 3. §. de incendio. *Non tantum qui rapuit, verum is quoque qui recipit; ex causis supradictis tenetur: quia receptores non minus delinquant quam aggressores.*

Qui verò furem dum à lictoribus quæritur, occultat solum ut ejus vitam conservet, non censetur ei cooperari, quamvis fur fortè è periculo elapsus, aliquando damnum aliis sit illaturus. Nam damnum illud est merè casuale respectu occultantis, & præter ejus intentionem; illa enim actio per se solum ordinatur ad eripiendum miserum hominem ex præsentis periculo vitæ vel pœnæ corporalis: secus, si furem ita occultaret,

ut spem refugii in posterum daret, qua fur fidens furta continuaret.

§. VI.

De Participante.

Resp. Dupliciter quis participans dicitur. 1. Qui solum particeps est prædæ; & hic tenetur restituere tantum partem quæ ei obvenit: nam quoad illam duntaxat fecit injuriam domino, rem ejus injustè accipiendo. 2. Qui particeps est actionis damnosæ, præbendo auxilium, operam, instrumentum, adjuvando ad executionem, vel explorando; & hic tenetur resarcire damnum pro rata, imò totum, si alii non restituant suas partes: nam est causa injusta actionis damnosæ, ideòque totius damni ex ea orti. L. 21. §. de furtis, & cap. 6. de homicid. Sic tenentur, qui scalas apponit, vel eas sustinet fure ascendente; qui excubias agit, qui furem comitatur defendendi causa, qui ad confringendum & asportandum adjuvat, &c. Nec refert quòd te non juvante, damnum nihilominus factum fuisset, nam eo ipso quòd adjuvisti, fuisti causa damni, quod revera sine te non est factum. Quare participans non solum peccat mortaliter, juxta Prov. 29. *Qui cum fure participat odit animam suam.* Sed etiam tenetur ad restitutionem.

§. VII.

§. VII.

De Causis negativis.

Resp. 1. **EX** communi sententia, negativè cooperantes ad damnum, sunt ii qui non impediunt damnum, cum impedire rationabiliter possunt & tenentur ex justitia. Tenentur autem ex justitia, quia tenentur ratione officii, muneris, vel contractus, ut superior, princeps, dux belli, magistratus, bonorum administrator, pater, tutor, curator, famuli, custodes pecorum, agrorum, &c. & alii stipendio conducti. Non impeditur autem damnum tripliciter. 1. Tacendo, id est, non reprehendendo, non dissuadendo, non prohibendo, non clamando, &c. 2. Non obstando, id est, omittendo subsidium, custodiam, opem vel operam ad impediendum damnum. 3. Non manifestando damnificatorem domino, sive ante ne fiat, sive post damnum factum ut resarciatur, aut etiam non monendo ipsum damnificatorem de obligatione restituendi.

Itaque ex communi sententia, qui tenentur ex officio vel contractu, aut quasi contractu, impedire damnum alterius, si negligent impedire, peccant contra justitiam, & tenentur illud resarcire. Quia censentur causa moralis & injusta damni: nam hoc ipso quod tenentur ex officio, vel contractu impedire damnum alterius, hic habet jus ut damnum ejus impediant: ac proinde si negligent impedire, faciunt ei injuriam damnosam. Et verò alter damnum patitur ob omis-

sionem operæ ex justitia debitæ ad illud impediendum, ideoque ob injustitiam illorum: nam si hi fecerint id ad quod ex justitia tenebantur, alter non pateretur damnum, quod proinde illis meritò imputatur.

Hinc ad restitutionem tenentur principes, magistratus, & belli duces, si non impediant latrocinia & injurias subditorum. Nam ex justitia tenentur conservare jura & bona subditorum: redditus enim quos habent, sunt stipendia ad hoc instituta. Idem dic de judice & canonico, qui sine justa causa absunt, dum prævident aliquid iniquum esse gerendum: nam ex officio illud impedire, & contradicere tenentur.

Resp. 2. Qui solum ex charitate tenentur impedire damnum alterius, si non impediatur cum sine magno incommodo potest, peccat quidem contra charitatem, sed non tenetur ad restitutionem: quia non peccavit contra justitiam; nec censetur causa injusta damni, cum alter non habeat jus ut damnum ejus impediatur. Secus, si quis positivè conferat ad damnum proximi; is enim teneretur de damno: nam quilibet habet jus ne quivis alter ad damnum ejus positivè cooperetur, cum habeat jus ne ei inferatur damnum sine justa causa & autoritate.

Hinc ad restitutionem tenetur. 1. Qui à fure pecuniam accipit ne clamet, ne indicet, vel id promissit gratis, quamvis damnum ex sola charitate impedire teneatur: quia hoc promisso furem animosiores ac securiores reddit, & sic positivè concurrat ad damnum. 2. Qui obligatum ex officio ad clamandum vel impediendum, quovis

modo impedit: nam injustè impedit usum juris, quod habet tertius ut is clamet. 3. Qui clamare vel obstare volentem, licet ad id ex justitia non obligatum, impedit per vim vel dolum: nam quisque habet jus ne quis ejus defensionem & bonum impediat per vim vel dolum, aliamve viam injustam.

Sed ad quid tenentur Custodes agrorum, vinearum, sylvarum, si non impediant damnum, vel non manifestent damnificatores, ut resarciatur?

Resp. Peccant contra justitiam, & religionem; quia agunt contra officium, vel pactum, & juramentum; tenenturque resarcire totum damnum. *Est communis sententia.* Nam ex officio vel pacto tenentur sua custodia & delatione dominum loci illasum servare.

An autem teneantur restituere multas quas domini acciperent ex dilatione, si non deferant? Multi negant: quia hi custodes constituuntur, non ut domini locupletentur ex lucro pœnarum, sed ut custodiant rem commissam, & impediant damnum; nec tenentur deferre ad hoc ut dominus habeat multas, sed solum ut non patiatur damnum. Alii probabilius affirmant; quia videntur constitui tum ut impediant damna, tum etiam ut deferant damnificatores, præsertim cum id expediat ad avertenda multa damna, quæ aliàs fierent sublato metu multarum: unde non differendo peccat contra officium & contractum, vel quasi contractum; sicque tenetur restituere multas pecuniarias quas perciperent domini ex delatione sibi jure debita.

CAPUT V.

De circumstantiis restitutionis, & ordine in ea servando.

Quæst. I. *Cuinam res debet restitui?*

Resp. Ei, à quo accepta vel ablata fuit, modò sit Dominus rei, vel habeat jus eam detinendi vel custodiendi, administrandi, &c. vel ea utendi, &c. qualis est conductor, commodatarius, depositarius, & similes. Quia illi fieret injuria, cum habeat jus rem possidendi, vel detinendi, custodiendi, ea utendi, &c. Res autem aliena ablata furi, restitui debet non furi, sed Domino. Quia fur non habet jus eam possidendi, sed dominus; admonito tamen fure ne perseveret in peccato, putans se teneri restituere, vel ne iterum restituat cum suo damno.

Quod si is, cui restitutio facienda est, mortuus sit, fieri debet hæredibus ejus; quia hi succedunt in omnia jura defuncti, l. 62. §. de reg. jur. & l. 37. §. de acquir. vel amitt. hered. ibi: *Hæres in omne jus mortui, non tantum singularum rerum dominium succedit.* Si autem post diligentem inquisitionem hæredes cognosci nequeant, debet restitutio fieri pauperibus, juxta dicta de bonis ac debitis incertis.

Porro hæredes hinc intelliguntur quicumque in defuncti hæreditatem jure succedunt, sive per testamentum, sive per sententiam, sive aliter.

Quæst. II. *Quo tempore fieri debet restitutio?*

Responsio. Statim, quantum moraliter fieri potest. *Est communis sententia.*
Nam

Nam præceptum restitutionis est primariò negativum; prohibet enim detentionem rei alienæ vel alteri debitæ invito rationabiliter domino, & sic obligat semper & pro quovis tempore.

Solutio verò debitorum ex contractu fieri debet tempore, de quo inter contrahentes expressè vel tacitè conventum fuit: eo transacto; si debitor sine justa causa non solvat, injuriam creditori infert, & tenetur compensare totum damnum hinc obveniens, etiamsi creditor solutionem non exigat, ex l. 12. *Cod. de contrah. stipul.* nam creditor habet jus accipiendi tunc solutionem; & ipsum tempus præfinitum pro creditore interpellat, c. ult. *de locat.* Si tamen debitor paratus sit tempore constitutoolvere, sed creditor vel absens sit nullo procuratore relicto, vel præsens recipere nolit, tunc debitor non tenetur de damno postea eveniente, nec de pœna statuta.

Quòd si nullum tempus solutioni debitorum ex contractu expressè aut tacitè præfinitum sit, tunc debitor non ante censetur esse in mora culpabili, nec tenetur de damno, quam creditor debitum congruo tempore exegerit. Ita communiter per sensum contrarium, ex l. cit. quia tunc creditor sciens & valens petere, censetur dilationem concedere non petendo, modò non omittat petere ex metu vel obligatione.

Porro licet debitori anticipatèolvere debita, si terminus fuerit præfinitus in ejus favorem, ut in mutuo & commodato. Quia quisque potest juri suo cedere; & quia tunc terminus non

est appositus ne solutio anticipatè fiat, sed ne ultrà differatur. Secus, si terminus fuit appositus in favorem creditoris: nam fieret injuria creditori habentijus, ne sibi fiat solutio ante præfinitum tempus, ex l. 15. *S. de annuis legat.*

Quæst. III. *In quo loco & cujus impensis fieri debet restitutio?*

Resp. 1. Si debitum ortum sit ex injuria, nempe ex injusta acceptione, detentione, vel damnificatione culpabili, restitutio fieri debet impensis debitoris, & eo loco ubi dominus rem suam possessurus erat, si ablata vel destructa non fuisset. *Ita communiter.* Quia restitutio ob injuriam ita fieri debet, ut dominus in eum statum restituatur, in quo fuisset, si nulla injuria illata fuisset, & omnino indemnis servetur: alioqui non reponeretur aequalitas, nec integrè tolleretur injuria, nec dominus restitueretur in pristinum statum, ex quo injustè dejectus est, & ad quem jus habet. Quare si dominus aliò migravit, & rem suam secum translaturus erat, si habuisset, restitutio ei debet fieri ubi nunc degit impensis debitoris, deductis sumptibus quos in ea re secum asportanda facturum fuisset. Nec excusatur debitor, etiamsi omnibus spectatis damnum, quod ex sumptibus vel aliunde patietur, sit duplo majus illo, quod dominus pateretur, si ei non restitueret, spectata paupertate & necessitate utriusque. Ut si debeat centum ex delicto, nec possint reddi nisi adhuc alia centum impendendo: quia magis æquum est, ut delinquens patiatur damnum illud, & amittat centum ex bonis suis, quam quòd creditor innocens cogatur idem damnum pati:

nam in pari damno melior est conditio innocentis seu injuriam passi, quàm nocentis, qui sibi imputare debet damnum illud, cum sit ejus causa per injuriam. *Vasquez, Delugo, &c.*

Si tamen restituere non posset, nisi faciendo impensas duplo longè majores quàm res valeat, potest differre restitutionem, donec illam absque tanto suo detrimento facere queat, vel monere creditorem, ut significet quid de re illa fieri velit. Quòd si monere nequeat, & prudenter judicet numquam aliter posse fieri restitutionem, juxta multos potest ac debet restituere ejus consanguineis vel pauperibus: quia creditor non est tunc rationabiliter invitatus; & alioqui magna esset inæqualitas, si debitor restituere deberet cum quibuscumque sumptibus. Quisque tamen tenetur causam damni à se injustè positam tollere, & damna injustè illata restituere cum suo damno æquali, atque etiam saltem paulò majore: nam justum non est ut innocens damnum injustè sustineat, ne is, qui illud injustè tulit, æquale aut paulo majus damnum patiat in illo impediendo & resarciendo. Quare injustus damnificator tenetur ad amplius, quàm damnum secundum se consideratum æstimetur; non quidem ut dominus inde plus accipiat quàm amiserit, sed quia hoc est necessarium tamquam medium ut fiat integra restitutio. Nam qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad medium necessarium.

Nota. Ut sciatur, cum quanto damno restituere teneatur debitor ex delicto; perpendi debet, an creditor hic

& nunc sit, vel non sit rationabiliter invitatus circa omissionem vel delationem restitutionis: hoc autem colligi debet tum ex communi sensu hominum: tum etiam inde si attendatur quid homines prudentes bonum societatis humanæ intendentes, statuissent circa hos casus antequam evenirent.

Resp. 2. Quæ debentur ex re accepta bona fide extra contractum, restitui debent in loco ubi habentur; nec debitor tenetur ea impensis suis mittere domino, sed impensis domini. *Ita omnes.* Quia possessor bonæ fidei non tenetur cum suo damno dominum in pristinum statum restituere, cum eum per injuriam non deturbaverit. Igitur debet solum repræsentare rem ubi illam habet, & custodire, monito interea domino, ut significet quo pacto velit rem sibi suis sumptibus remitti. Imò ipse dominus tenetur non solum ad impensas rei remittendæ, sed etiam custodiendæ necessarias l. 2. §. de negot. gest.

Resp. 3. Quæ debentur ex contractu, in quos res eadem numero restituenda est, si in alterius tantum partem utilitatem accepta sint, debent ejus impensis restitui, nisi justa pactione aliter conventum sit. Quia æquum non est ut res ex contractu debita restituantur impensis illius, cujus commodum in eo quæsitum non est, nec ut quis damnum ex beneficio collato pati debeat. Econtra par est, ut qui sentit commodum, sentiat & onus, *reg. jur. 55. in 6. ibi: Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra.*

Resp.

Resp. 4. Quæ debentur ex contractu, restitui debent ex natura contractus in eo loco, ubi res accepta fuit.

Ita multi. Quia nullus locus magis justitiæ congruit; & æquitas postulat, ut sicut res eadem accepta, vel alia æquivalens, quæ loco acceptæ substituitur, restituenda est, ita etiam restituatur in eodem loco ubi accepta fuit, cum restitutio sit repositio rei in pristino statu. Hinc ex natura contractus teneris reddere mutuûm, depositum, rem locatam, in loco ubi accepisti, non alibi nisi impensis alterius. Item ex natura contractus debes solvere pretium rei emptæ vel locatæ in loco ubi res traditur, pro qua solvendum est. Nam in quocumque alio solutio fiat, deficere potest æqualitas contractus: hæc enim desumitur ex æqualitate dati & accepti, quæ dependet multum à loco in quo datur & accipitur: quia valor rei vel usus illius & æstimabilitas pretii ac pecuniæ variatur ex varietate loci. *Delugo.* Possunt tamen contrahentes de alio loco pacisci, modò hoc onus iusta mercede compensetur, ut servetur æqualitas. Et tunc ibi restitui debet: nam pacta iusta obligant, & contractus ex conventionem legem accipiunt, ex *reg. jur. 85. in 6.*

Resp. 5. Quæ debentur ex donatione, legato, testamento, tradi debent in loco ubi erant, cum donarentur, (nisi aliud in ipsa dispositione expressum sit,) & impensis ejus cui donata sunt. *Ita omnes.* Nam qui rem gratis dat, vel legat, non intendit se ad amplius obligare. Si tamen hæres eam aliò transferret, teneretur suo sump-

tu illam remittere in locum ubi erat priùs. *Ita Lessus.*

Quæst. IV. Cujus periculo fieri debet restitutio?

Resp. 1. Restitutio facienda ratione injuriæ, fit periculo debitoris. *Est communis sententia.* Quia ratione injuriæ tenetur dominum prorsus indemnem servare, & sic debet subire omne damnum ac periculum: dominus enim nullum debet pati damnum ex injuria sibi illata. Et quia *culpa præcedente casus etiam fortuitus imputatur*, cap. ult. de depos.

Hinc ex communi sententia, si debitor adhibita maxima diligentia rem nuntio quem putat fidelem, vel confessario tradat restituendam domino, & hi sive culpate, sive inculpate rem domino non reddant; tenetur iterum ad idem restituendum, donec reipsa dominus accipiat. Quod si pluries idem restituere tenetur, id fit per accidens, & sibi imputare debet; nam *damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare*, reg. jur. 86. in 6.

Restitutio autem rei alienæ in individuo facienda à possessore bonæ fidei fit periculo domini, modò possessor eam remiserit per hominem, quem prudenter judicabat esse redditurum, ex lib. 20. §. *commodat.* quia seclusis culpa, mora, & pacto, res perit domino. Hinc restitutio rei commodatæ, locatæ, depositæ, fit periculo domini, si nulla interveniat culpa restituentis.

Resp. 2. Ex communi sententia, solutio debitorum ex contractu facienda ex bonis debitori, ejus periculo fit; ita

ita ut si pecunia eorum solutioni destinata surripiatur, vel ab eo, cui restituendam commisit, amittatur aut retineatur, ipse tenetur aliam dare creditori. Quia res perit domino, & es dominus pecuniæ tuæ donec creditori tradatur: tunc enim solum à te in illum transfertur dominium. Nisi tamen creditor miserit vel designaverit hominem certum, cui pecuniam committas; hic enim accipit loco creditoris, sive creditor censetur accepisse per designatum. Quare si hic pecuniam amittat vel retineat, damnum est creditoris, non tuum, lib. 39. & 49. §. de solut.

Quæst. V. *Quo ordine restituendum est?*

Nota. Quando bona debitoris in solutionem omnibus creditoribus sufficiunt, non est opus ullo ordine, cum omnibus satisfaciendum sit.

Resp. 1. Ex communi sententia, quando res aliena extat in se, restitui debet domino, nec potest aliis in solutionem dari. Quia est domini; & debitorolvere debet ex bonis propriis, non alienis: nam rei dominium nequit transferri ab eo, qui illud non habet. Unde si ignoretur dominus rei in se extantis, commodatæ, depositæ, ablatae, &c. vel ejus hæres, hæc impendi debet in pauperes, vel alia pia opera, juxta dicta.

Res in rigore justitiæ credito vendita extans apud debitorem non videtur reddi debere venditori præ aliis creditoribus, si is aliunde non habeat jus prælationis. Ita multi, præsertim Jurisperiti, qui apud Covarruviam asserunt hanc esse communem sententiam. Quia res vendita non est

amplius venditoris, secuta traditione & habita fide de pretio ejus: nam tunc translatus est ejus dominium; neque manet illi obnoxia jure hypothecæ: nulla enim inducitur hypotheca, nisi vel ex conventionem vel jure positivo, & nulla ex hoc utroque capite reperitur inducta. Et verò si illa res ab emptore alteri revendita esset, hic haberet dominium in eam omnino liberum. Tamen res vendita quæ adhuc extant apud emptorem, possunt & debent ex quadam æquitate reddi venditori. Ita judicantur multæ supremæ curiæ in Gallia, & colligitur ex L. Procuratoris, §. de tributis, quod intellige nisi obstat consuetudo loci.

Resp. 2. Ex bonis debitoris, 1. Prius solvi debent impensæ pro funere debitoris, l. penult. §. de religiof. & sumpt. funeris. Item pro curatione ejus.

2. Ex communi sententia, prius solvenda sunt debita certa, id est, quorum cognoscitur creditor, quam incerta, id est, quorum creditor ignoratur. Tum quia creditor incertus, cum nequeat per se immediatè recipere rem debitam, non est rationabiliter invitatus, ut ipsi præferatur creditor certus, qui immediatè damnum pateretur ex omissione restitutionis: Nam habet jus immediatum ac determinatum exigendi solutionem, quod pauperes aut aliæ causæ piæ non habent circa debita incerta; cum ista possint in hos vel illos usus pios impendi. Tum maximè quia in hoc creditor incertus consentire meritò præsumitur, cum sit opus pium ac Deo gratum subvenire debitori indigenti &

& gravato ærealieno; ut possit se liberare à creditoribus certis eum prementibus, remanente onere postea debita incerta solvendi pauperibus, cum facultas aderit.

3. Ex communi sententia, debita ex titulo oneroso prius solvi debent, quam debita ex titulo gratuito; v. gr. liberali promissione vel legato, ex l. 19. §. de re judic. ibi: *Qui ex causa donationis convenitur, in quantum facere potest, condemnatur, & quidem is solus deducto ære alieno.* Quia in pacto gratuito & legatis subintelligitur conditio, *Si absque tertii damno fieri possit, nisi status rerum mutetur.* Præterea nemo censetur se ex sola sua liberalitate velle obligare in casu, quo ad egestatem redigeretur, nec æquitas id patitur. Hinc debita defuncti solvi debent ante omnia legata, etiam pia. Idem dic de votis: quia Deus non acceptat illa cum detrimento tertii. Vota tamen solvenda sunt ante legata: quia obligant defunctum, non legata, quæ supponunt solutionem aliorum debitorum contractuum.

4. Solvendum est creditoribus hypothecam habentibus ante alios, qui non habent, l. 19. Cod. *Qui potiores in pign.* Nam bona sunt specialiter obligata solutioni hypothecariorum, qui proinde jus speciale habent, ut ex iis solutionem recipiant præ aliis.

5. Inter creditores hypothecarios prius solvendum est iis, qui priores sunt tempore, juxta reg. jur. §. 4. in 6. *Qui prior est tempore, potior est jure.* Nam obligatio posterior non potest tollere jus alteri jam acquisitum. Unde in ea intelligitur hæc conditio, *Si sine*

Ant. Th. Moral. P.I.

damno prioris creditoris poterit ex eadem re ceteris satisfacere. Sunt tamen aliqui casus, in quibus posterior tempore præfertur priori hypothecario. 1. Si pecuniam mutuavit ad conservationem vel refectionem rei quæ alteri obligata erat, l. 5. §. *Qui potiores in pign.* Nam huic damnum non infertur, cum sine hac mutatione res hypothecata periisset, vel deterior facta fuisset. 2. Si mutuavi tibi, v. gr. centum, ut satisfaceres pro mercium vectura, vel pro locatione ædium, in quibus afferrentur, debeo ex illis solutionem accipere ante alios in illis hypothecam habentes, l. 6. §. eod. tit. 3. Est hypotheca dotalis, per quam bona mariti sunt obligata uxori, ejusque liberis, ita ut ex illis bonis dos deduci possit ante alios creditores habentes tacitam hypothecam priorem, l. 12. Cod. *Qui potiores in pign.* Sed ex communi sententia, dos non præfertur hypothecæ expressæ priori, licet præferatur expressis posterioribus; tum quia creditores anteriores iniquè per nuptias supervenientes privarentur suo jure, quod expressè pacti fuerant: tum quia fiscus & dos æquantur in jure, & tamen fiscus non præfertur hypothecis anterioribus expressis, lib. 8. §. *Qui potior in pign.* & l. 4. cod. eod. tit. 4. Cum ex pecunia pupilli vel minoris res aliqua empta est, res illa manet pupillo obligata ante omnes, l. penult. cod. *de servo pignori dato.* 5. Si credam tibi pecuniam ad emendam rem aliquam cum pacto expresso, ut res illa maneat mihi hypothecata pro debito, præferat aliis hypothecam generalem habentibus in omnibus bo-

Cccc

nis

nis tuis etiam futuris, l. 7. Cod. *Qui pot. in pign.* Nam nulli creditori inferitur damnum: debitor enim sic mea pecunia mutuata non haberet illam rem vel ejus valorem. 6. Cum quis cum fisco contraxit, manent ejus bona fisco obligata, cum privilegio praelationis. Item jus habet fiscus ratione tributum nondum soluti, lib. 2. Cod. *de privileg. fisci.* 7. Cum quis alicui pecuniam ad militiam mutuatur, habet hypothecam cum privilegio praelationis etiam ante dotem, licet sit posterior dote: quia in his duobus ultimis casibus spectatur bonum commune, quod privato praeferrari debet.

6. Post creditores hypothecarios, seu reales solvendum est aliis creditoribus personalibus non habentibus hypothecam. Inter hos primo loco solvendum est iis, qui habent personale privilegium praelationis; quale habet sponsa in bonis sponsi ratione dotis traditae, non secuto matrimonio; & qui deposuit pecuniam apud nummularium, non percipiens inde usuras; item qui pecuniam credit ad navem extruendam, instruendam, emendam, &c.

Secundo loco solvendum est aliis creditoribus ex titulo oneroso cuique pro rata, v. gr. media vel tertia pars debiti, sive debitum ex contractu, sive ex delicto contractum sit: nam secundum multos inter haec debita nulla est praelatio, cum sint aequè debita ex justitia sine ullo privilegio. Itaque inter creditores merè personales nulla est praelatio, sed cuique pro rata solvi debet, ex l. 6. Cod. *de bonis auctor.* &c. Et l. 17. §. *de privil. credit.*

ibi. Privilegia non ex tempore aestimantur, sed ex causa: & si ejusdem tituli fuerint, concurrunt, licet diversitates temporis in his fuerint. Quia omnes aequale jus habent; Et illa regula: *Qui prior est tempore, &c.* valet solum inter hypothecarios.

Nota. Quae hactenus de ordine restitutionis dicta sunt ex jure communi seu caesareo, ea servanda sunt ubi & quatenus illud receptum est. Quod si in aliquibus locis sint hac de re aliae leges vel consuetudines rationi consentaneae, servandae sunt etiam in foro conscientiae, ut docet communis sententia; nam haec leges non nituntur falsa praesumptione. At omnis lex rectae rationi consentanea, quae non nititur falsa praesumptione, obligat in conscientia, cum sit actus efficax & absolutus potestatis obligativae. Praeterea nemo jus habet disponendi de bonis suis nisi secundum leges, & cum dependentia à suprema potestate, quae habet jus altum in bona privatorum relatè ad bonum commune, quod est finis omnium legum.

Quaest. VII. An prius petenti licet prius solvere?

Nota 1. Non licet creditori prius petenti solvere cum damno ejus, qui habet hypothecam priorem, vel privilegium: quia huic fieret injuria, cum habeat jus praelationis. Unde solvens tenetur ei de damno, & ipse potest recuperare ab alio creditore, id quod solutum est, l. 22. Cod. *de jure deliber.* Qui si solutionem petit vel accipit, sciens jus aliorum, peccavit contra justitiam, & tenetur ante sententiam judicis restituere aliis

cre-

creditoribus privilegiatis, quia fecit illis injuriam damnosam: nam petendo induxit debitorem ad damnum injustum inferendum creditoribus hypothecariis, & solutionem recipiendo cooperatus est injustæ damnificationi illorum.

Resp. 2. Si unus ex creditoribus personalibus, non privilegiatis, exigat in judicio solutionem debiti ante alios non habentes jus prælationis, tenetur debitor ei integrè solvere, etiamsi tempore esset posterior. Quia lex & sententia judicis dat ei jus prælationis ob diligentiam, quam adhibuit ante cæteros, l. 6. & 24. §. *Quæ in fraud. credit.*

Dixi, in judicio. Nam si extra judicium petat, controvertitur. Asserunt Sylvester, Navarrus, Lessius, & alii; quia diligentia posterioris creditoris petentis facit eum potiorē, & quia, in l. 24. cit. dicitur non posse revocari id quod solutum est uni creditori debitum exigenti, nulla facta mentione judicii; & hæc ratio additur, quia vigilando meliorem suam conditionem fecit. Alii cum Delugo negant, quia sola petitio privata sine sententia judicis non potest dare jus uni in detrimentum aliorum æquale jus habentium; & leges supradictas intelligunt de petitione in judicio, accedente sententia judicis.

Sed si debitor non valens solvere omnibus creditoribus, solverit uni creditori non habenti jus prælationis, an hic tenetur restituere alteri creditori habenti tale jus?

Resp. Affirm. Quia accipiendo solutionem impedit alterum à recipienda solutione sibi prius jure debita, &

sic facit ei injuriam damnosam. Et tunc violatur non solum ordo, sed etiam substantia restitutionis; nam quod uni ex justitia debitum est, solvitur alteri. Deinde accipiens cooperatur dationi injustæ & damnosæ alteri, seu damnificationi injustæ creditoris, cui hæc pecunia prius debetur & detrahitur: quænam enim major cooperatio dationi injustæ esse potest, quàm acceptio, quæ illam perficit & complet, & sine qua nullum parit damnum? Sed qui cooperatur actioni injustæ & damnosæ tenetur ad restitutionem. Ita Azor, Delugo, & alii.

Quæst. VIII. An debitor potest solvere totum debitum creditori non petenti, si ipse non sit solvendo aliis, qui pariter non habent hypothecam nec privilegium?

Resp. Neg. Quia faceret injuriam aliis, qui jus habent ne alter carens privilegio & actione ipsis præferatur. Nam, spectato jure naturali, bona debitoris, quæ omnibus debitis solvendis non sufficiunt, sunt pro rata secundum proportionem dividenda creditoribus æquale jus habentibus, & quorum nullus habet jus prælationis: nam sunt æqualiter iis debita. Multi excipiunt, si unus creditor sit in gravi necessitate, non alii; quia debitus ordo charitatis exigit, ut præferatur aliis; qui cum non indigeant, non sunt rationabiliter inviti.

Quæst. IX. An qui aliquid gratis vel cum onere accipit ab eo, quem scit exinde reddi impetentem ad solvenda debita, peccat contra justitiam, & tenetur accepta restituere, licet eum ad id non induxerit?

Resp. Affirm. Est communis sententia, teste

*teste Delugo. Prob. Quia talis injuriam infert creditoribus; nam cooperatur injusto impedimento, quo debitor reddit sibi impossibilem solutionem: sive concurrat efficaciter ad injustam alienationem & injustitiam contra creditores à debitore admissam: quælibet enim alienatio ad sui valorem & efficaciam requirit acceptationem. Et verò (ut ait Delugo) ad damnificationem creditorum non minus conducit acceptatio tua quàm inductio: si enim tu non acceptares rem, maneret adhuc apud debitorem, & ipse non esset impotens ad solvendum: ergo per acceptationem non minùs quàm per inductionem cooperaris ad damnum, quod creditoribus inferitur. Imò tu completes & perficis illud, quod per oblationem debitoris solum erat inchoatum, & quasi in affectu, per acceptationem verò perficitur & ponitur in effectum. Hinc clerus Gallicanus ann. 1700. ut falsam & justitiæ regulis repugnantem damnavit hanc propositionem: *Etiamsi donatario perspectum sit bona sibi donata à quopiam ea mente ut creditore frustrentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem suaserit, vel ad eam induxerit.**

CAPUT VI.

De causis excusantibus à restitutione, vel ejus dilatione.

Quæst. I. *AN remissio creditoris excusat à restitutione?*

Resp. Affirm. si sit legitima. Quia

per illam condonatur jus exigendi & accipiendi solutionem; ac proinde tollitur in debitore obligatio solvendi, quæ postea non reddit: nam obligatio semel extincta minimè reviviscit, l. 9. Cod. de remiss. pign. Deinde sicut creditor potest jus suum, quod habet in debitorem, alteri donare, ita etiam ipsi debitori, quod est remittere; nam remissio est quædam donatio.

Ut autem hæc remissio sit legitima, & verè liberet à restitutione, tres conditiones requiruntur:

I. Ut remissio sit perfectè voluntaria, nec habeat mixtum involuntarium; quia est liberalis donatio sui juris, ideòque actus liberalitatis, qui necessario procedere debet ex spontanea ac liberali voluntate. Hinc nulla est remissio facta ex errore vel ignorantia, utpote voluntarium tollente: aut vi, metu, vel fraude extorta, ob involuntarium mixtum & injuriam; nemo quippe ex sua injuria jus & commodum reportare potest. Metu censetur extorta, si debitor expressè vel implicite minetur creditori, nisi remittat vel totum vel partem; aut si adhibeat preces valde importunas incutientes metum, aut significet nisi contentus sit parte debiti oblata & residuum remittat, omnia amissurum; item si cogat creditorem subire multas molestias in petendo debito, sæpe venire, frustra diu expectare, &c. Fraus esset si debitor fingeret se longè pauperiorem quàm revera sit, &c.

Hinc invalida est remissio partis debiti facta ex metu amittendi totum creditum culpa vel fraude debitoris. Nec liberantur potentes, quibus inferiores

riores remissionem concedunt ex metu ne iis displiceant, vel ab iis damnum patiantur.

2. Ut creditor possit condonare debitum: non enim potest condonare, nisi qui potest donare. Hinc filiusfamilias non potest remittere debita paternam, sicut nec procurator, vel commissarius quæ debita sunt domino, vel committenti, &c.

3. Ut condonatio non sit à jure annullata, prout est in his casibus. 1. Si visitantes Ecclesias, accipiant aliquid ab iis præter necessaria ad victum pro illis diebus quibus visitant, tenentur restituere duplum intra mensem, non obstante quacumque remissione iis sponte facta à dantibus, cap. 2. de cens. in 6. Si judex delegatus aliquid acceperit à partibus, nisi fortè esculentum aut poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus possit consumi, vel si dum cogitur extra domicilium proficisci, acceperit plus quàm moderatas impensas; vel si denique acceperit aliquid pro impensis, dum partes sunt pauperes, tenetur accepta restituere, non obstante remissione, cap. 11. de rescript. in 6. 3. Si inquisitores prætextu officii inquisitionis pecunias extorserint, tenentur restituere nullis remissionibus super hoc valituris, Clement. 2. de heret. in 6. 4. Si Canonicus qui non interest officio, acceperit distributiones. Conc. Trid. sess. 24. cap. 12.

Quæst. II. An cessio bonorum creditoribus facta liberat à restitutione?

Resp. Neg. Sed solum excusat à dilatione, ita ut debitor teneatur debita integre solvere ex iis quæ postea acquirat, retentis necessariis ad suam & suo-

rum sustentationem parcam. Est communis sententia.

Prob. i. Ex jure civili, l. 1. Cod. Qui bonis cedere possunt, ibi: Qui bonis cesserint, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati: in eo enim tantummodo hoc beneficium (cessionis) eis prodest, ne judicati detrahantur in carcerem. Et, ex l. 4. §. de cess. bon. Is qui bonis cessit, si quid postea acquisierit, quantum facere potest convenitur. 2. Quia in foro conscientiae per necessitatem & impotentiam non tollitur, sed solum suspenditur obligatio restituendi, donec facultas addit, ergo nec cessio plus præstat. Igitur cessio bonorum hoc solum præstat, ne debitor possit conjici in carcerem, ex cit. l. & ne si post cessionem aliquid acquirat, possit eo spoliari, si eo indigeat ad suam vel suorum sustentationem, ex l. 6. §. de cess. bon. Quod etiam valet in foro conscientiae, cum sit privilegium jure concessum, & contractus juxta leges celebrentur; sed de residuo tenetur debita solvere.

Quæst. III. An ingressus in Religionem liberat à restitutione?

Nota. Apud omnes constat validam esse professionem hominis debitis gravati; quia persona ejus est libera; nec jure positivo irritatur, ut declaravit Clemens VIII. quoad hoc punctum abrogans quod Sixtus V. statuerat. Uterque autem Pontifex prohibuit ne in Religionem recipiantur ære alieno gravati.

Resp. 1. Si debitor habeat bona, tenetur ante ingressum restituere; nam nullam habet justam differendi causam.

Resp. 2. Secundum multos, si debitor possit brevi tempore, verbigr. paucis annis, consuetis laboribus solvere

debita saltem magna ex parte, tenetur differre ingressum, ut ea solvat: quia alioqui creditores essent rationabiliter inviti, & sic injuriam iis inferret.

Resp. 3. Si debita sint incerta, ideoque in pia opera impendenda, debitor potest religionem ingredi, licet manens in sæculo possit solvere. *Id supponunt omnes.* Quia poterit saltem ex consilio confessorii, ea sibi tanquam pauperi applicare ad opus Deo gratum & meritorium, ut nempe possit ingredi religionem.

Resp. 4. Si debitor non possit debita solvere, nisi longo tempore vel insolitis laboribus, secundum multos potest licite religionem ingredi, reliquis omnibus bonis suis creditoribus. Quia in hoc casu debitor pateretur damnum in bonis spiritualibus longè majus quàm sit commodum creditorum: unde hi non sunt rationabiliter inviti.

Alii tamen non pauci id negant: tum quia jure naturali talis debitor tenetur ex justitia restituere, ideoque injuriam inferet, si voluntariè se impotentem reddat ad solvendum: obligatio autem justitiæ prævalet consilio. Tum quia stuprator virginis sub promissione matrimonii, tenetur abstinere ab ingressu religionis, ut promissioni onerosæ satisfacit. Et hæc sententia, teste Layman, fuit approbata à Sixto V. & Gregorio XIV.

Quæst. IV. *An si debitor immemor sui debiti tantum donet creditori, quantum ei debet, excusatur à restitutione?*

Resp. Neg. Nisi ex manifestis conjecturis colligatur eum habere voluisse pro soluto si quid deberet. Quia li-

beralis & gratuita donatio nec est, nec potest esse solutio necessaria debiti ex justitia: nam hæc inter se pugnant. Nec refert quòd si debitor debiti sui meminisset, gratis non donasset; nam actualis dispositio voluntatis, non autem conditionalis seu conditionatè futura attendenda est, & operatur in pactis: nam quod non existit actu, nihil efficere potest. Si autem debitor memor debiti tantumdem donat animo se liberandi, quamvis putetur liberaliter donare, satisfacit debito, & sic nil jam debet.

Quæst. V. *An debitor liberatur à restitutione, si creditori sui creditoris solvat, quod debet?*

Resp. Multi affirmant, modò debita utriusque sint ejusdem naturæ, nec sint alii priores creditores privilegiati aut hypothecarii. Quia, inquit, solvendo fratri meo centum quæ illi debes, emo & acquirò jus quod habebat exigendi à te centum. At jus quod habeo in te tanti valet quanti illud quod tu habes in me; & sic hæc jura sunt æqualia; & proinde jam inter jura illa est posita compensatio, sive acquisitio unius est solutio alterius.

Certè id non licet invito creditore: nam creditor habet jus exigendi & accipiendi id quod ei debetur, & debitor habet obligationem solvendi suo creditori id quod ei debet: nec debitoris est creditoris sui debita solvere. Et verò in foro externo cogat iterum solvere tibi, nisi mea causa factus sis debitor alteri, ut si gerens mea negotia mutuum ab illo acceperis, vel nisi ob rem alterius debitum contraxerim, ut si conduxì à te domum,

domum, quam tu ab illo conduxisti.

Quæst. VI. *An excusatur à restitutione, qui non potest restituere, nisi per bona superioris vel inferioris ordinis?*

Nota. Bonorum naturalium triplex est ordo. In supremo ordine sunt vita, membra, sanitas, virginitas, libertas: in medio honor & fama: in infimo divitiæ, & res pecunia æstimaes.

Resp. 1. Ex communi sententia, debitor non tenetur restituere cum jactura bonorum superioris ordinis, quæ in æstimatione prudenti sit longe majus detrimentum quàm damnum compensandum. Tum quia creditor non est tunc rationabiliter invitatus. Tum quia restitutio fieri debet ut servetur æqualitas: ergo non obligat debitorem ut longè gravius detrimentum patiatur, quàm sit detrimentum creditoris. Sic per se loquendo non teneris cum jactura propriæ vitæ restituere famam æqualis tui, vel vendere libertatem tuam ut debita solvas.

At restitutio fieri debet cum jactura bonorum superioris ordinis, si bona inferioris ordinis restituenda, ex circumstantiis censeantur prudenti judicio prævalere aut æquivalere bonis superioris ordinis amittendis, ita ut damnum bonorum superioris ordinis æstimetur minoris, vel non multò pluris quàm damnum boni ordinis inferioris. Nam tunc æqualitas repouenda id exigit; & alioqui creditor esset rationabiliter invitatus, cum nulla adsit causa, seu justa excusatio non restituendi. Sic si ad restituendam famam, vel magnam pecuniæ summam necessarius sit labor cum peri-

culo morbi facilè sanabilis, tunc cum hoc periculo restitui debet, ut notat Delugo.

Porrò bonum inferioris ordinis, sed maximi momenti, vel in magna quantitate, potest moraliter, seu in æstimatione morali & quoad usus humanos, prævalere aut æquipollere bonis superioris ordinis, sed exigui momenti, vel in parva quantitate; quemadmodum argentum in magna quantitate plus valet quàm aurum aliquod exiguum, licèt aurum ex natura sua sit pretiosius argento, & in specie superiori. Sic etiam quamvis fama ex genere suo sit majus bonum quàm divitiæ, tamen spectatis circumstantiis in certis casibus hæ illi præponderare possunt in æstimatione humana, si nempe sint ingentes, & fama exigui momenti, qualis est fama personæ suspectæ, vel vilis admodum conditionis, quæ parvi æstimatur. *Ita multi.*

Resp. 2. Controvertitur an restitutio fieri debeat per bona inferioris ordinis, verbi gr. per pecuniam pro damno in bonis superioris ordinis, verbi gratia, pro damno vitæ, membri, famæ, si aliter damnum refarciri nequeat.

Multi affirmant. *S. Anselm. Sylvius, Adrian. Cajet. Sot. Azor, Molina, Valentia, Rebellus, Grandin., &c.* Quia 1. S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 1. docet: *Quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ, secundum arbitrium boni vi-*

ri. Et ad 2. *Si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in aliis dictum est.* 2. Damnum omne injustè illatum resarciri debet quantum & eo modo quo potest, nec impotentia restituendi ad perfectam æqualitatem liberat debitorem ab obligatione solvendi id quod potest: justitiæ enim commutativæ est non modò reddere justum, quatenus est æquivalens, sed etiam quantum possibile est, sive in eodem, sive in diverso genere. Præterea non est universim verum quòd bona superioris ordinis non possint, in æstimatione morali & in ordine ad usus humanos, aliquo modo compensari bonis ordinis inferioris: sic enim defectus formæ compensatur per divitias; item homines libertatem pecunia vendunt, & vitæ incolumitatem exponunt pro stipendio. Et verò bona corporis, famæ & fortunæ in hoc conveniunt, quòd sint bona naturalia & utilia; estque homini naturaliter optabile, ut si carendum sit ut genere mediorum, abundet saltem mediis alterius generis. Fatentur quidem vitam & membra non cadere sub commutationem, & commercium civile: at negant inde sequi non debere in conscientia compensationem pro damno in illis illato; dicuntque pecuniam non dari tunc ut pretium vitæ, membri vel famæ, sed ut compensationem damni vitæ, membri, aut saltem illius usus, vel famæ. Hinc concludunt pro mutilatione, deformatione, vel alio damno corporis infra mortem, vel pro fama quæ reparari nequeat, fieri debere regulariter aliquam restitutionem in pecunia ar-

bitrio prudentis. Pro damno autem vitæ debere fieri compensationem vel in pecunia hæredibus occisi eroganda, si certò constet occisum decessisse in statu peccati; vel si hoc non constet, ei applicando tantam partem satisfactionum propriarum, quantam Deus novit sufficere in compensationem vitæ: nisi tamen reus pœnam talionis subeat, nam tunc fit compensatio vitæ ablata, juxta illud: *Dentem pro dente, &c.* licèt remaneat obligatio compensandi alia damna.

Alii multi hanc obligationem negant. Covarr. Navarr. Gomez, Ledesma, Lessius, Delugo, Sanchez, &c. Quia 1. ex l. ult. §. de his qui effuder. *Cicatricum aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Et, lib. 1. *In homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest.* Ergo vita & membra hominis non sunt pretio æstimabilia & compensabilia. 2. Bona superioris & inferioris ordinis non sunt inter se commensurabilia, nec commutabilia. 3. Ex S. Thom. q. 62. art. 2. *Restitutio est actus justitiæ commutativæ, quæ in quadam æqualitate consistit.* At æqualitas inter bonum superioris & bonum inferioris ordinis nequidem in parte esse potest: alioqui bonum inferioris ordinis posset tandem per sui incrementum adæquare ex toto aliud. 4. Justitiæ non obligat ad restitutionem, nisi res ablata reddi possit in se vel in æquivalenti, sive ex toto, sive ex parte. At bonum superioris ordinis non potest reddi in æquivalenti, etiam ex parte per bonum inferioris ordinis; alioqui hoc per sui incrementum posset illud tandem ex-
aquare.

æquare. Jam verò, inquirunt, qui nec in toto, nec in parte restituere potest bonum injustè ablatum, excusatur ob impotentiam. Fatetur tamen Lessius fieri posse, ut sit obligatio ex charitate ad aliquam compensationem pecuniariam pro damno membri vel vitæ, &c. Si nempe læsus sit pauper, vel occisi uxor ac liberi sint pauperes, & non putentur mœrorem aliter deposituri; læsor verò eam sine gravi incommodo præstare possit.

Prior sententia videtur probabilior. Ad fundamentum oppositæ. *Resp.* Quamvis vita & membra hominis liberi non sint pretio æstimabilia, nec bona superioris & inferioris ordinis sint commutabilia ad æqualitatem, tamen damnum in bonis inferioris ordinis illatum potest aliquo modo, nempe in ordine ad usus humanos, compensari pecunia, quæ non datur ut pretium vitæ vel famæ, sed ut compensatio damni vitæ, membri vel famæ, & ut tollantur effectus hujus damni, nempe mœror, dolor animi, & alii. Et quamvis bonum superioris ordinis non possit reddi in æquivalenti etiam ex parte, si secundum se spectetur, tamen ejus carentia potest aliquo modo compensari, quoad usus humanos: sic defectus formæ, vel nobilitatis compensatur divitiis, sic libertas pecunia venditur. Justitia autem obligat ad compensandum damnum eo modo quo fieri potest, saltem quoad usus humanos: si non possit quoad bonum ablatum. Et verò æqualitas justitiæ, quæ per restitutionem reponitur, non consistit in ip-

Ant. Th. Moral. P. I.

sis naturis rerum, sed in rationabili æstimatione rerum, secundum quod usui humano deserviunt.

Quæst. VII. Quenam sunt causæ justæ differendi restitutionem vel solutionem debiti?

Resp. 1. Generatim id omne, quod facit ut dominus vel creditor non sit rationabiliter invitatus circa dilationem, est causa justa, propter quam licitè differtur restitutio. Quia sola detentio rei alienæ vel alteri debitæ injusta prohibetur. At est detentio non injusta, nisi sit contra voluntatem domini: nam omnis injustitia est contra rectam rationem, ac proinde detentio, quæ non est contra rectam rationem, non est injusta.

Resp. 2. Ex communi sententia, multiplex est causa, ob quam licitè differtur restitutio quamdiu ipsa durat, quas tradit S. Antoninus, p. 2. tit. 2. cap. 8.

1. Est extrema necessitas tua, vel tuorum vel proximi, cui aliter subvenire non potes, quàm rem alienam vel alteri debitam impendendo. Quia in tali necessitate omnia, saltem quoad usum, sunt communia. Transacta autem hac necessitate teneris restituere; nam obligatio restituendi prius contracta non extinguitur ob supervenientem necessitatem, sed tantum suspenditur. Porro qui potest partem solvere, ad id tenetur, nam non habet justam causam non solvendi eam, & quoad eam dominus esset rationabiliter invitatus.

2. Est gravis necessitas tua, vel tuorum, quos sustentare teneris, nisi tamen creditor sit in pari necessitate.

D d d d

Ex

Ex lege 133. §. de regulis juris ibi: *In condemnationem personarum quæ in id quod facere possunt, condemnantur; non totum quod habent extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est ne egeant.* Et, ex cap. 3. de solut. Quia tunc creditor non potest rationabiliter exigere solutionem; cum ipse teneatur proximo gravi necessitate laboranti opitulari, vel donando, vel saltem mutuando. Quod si creditor sit in pari necessitate, ex communiore sententia ei satisfieri debet; quia tunc esset rationabiliter invitus quod ei non restituas: cum ex ordine charitatis possit, ceteris paribus, sibi potius quam debitori velle consulere; sitque melioris conditionis, utpote possidens jus exigendi solutionem ex justitia debitam, nec extra necessitatem extremam omnia sint communia.

3. Magnum periculum salutis animæ propriæ vel tuorum, ut si periculum sit ne filia tuæ præ inopia se prostituat, vel ne filii latrocinentur: ita tamen ut non suppetat alia via commoda id advertendi, nisi differendo solutionem. Nam tunc creditor vel dominus tenetur ex charitate consentire dilationi, cum debitor sit in gravi necessitate spirituali.

4. Magnum detrimentum in rebus propriis non debitis, modo creditor simile damnum non patitur ex dilatione, & postea debitor certò sit restitutus. Nam tunc creditor non est rationabiliter invitus circa dilationem: ipse enim rationabiliter vellet sibi tunc concedi dilationem si esset debitor: tenetur autem tractare debitorem suum eo modo quo vellet rationabiliter tra-

ctari in pari casu. Item contra æquitatem naturalem ageret, si vellet sibi statim restitui cum tanto alterius incommodo. Quare qui non potest statim restituere centum aureos, quos debet, nisi domum vel prædium vendendo multò minoris quam valet, potest aliquandiu differre solutionem. Idem dic si non potest statim solvere sine periculo gravis infamiæ; cum fama sit bonum præstantius divitiis.

Dixi, *in rebus non debitis.* Nam si debitor restituendo patitur tantum jacturam in rebus debitis, vel in lucro quod intendit facere ex rebus debitis, non potest idcirco restitutionem differre: hoc enim non est damnum pati in rebus suis, sed relinquere alienas vel alteri debitas, & non facere lucrum ex alieno vel alteri debito. Excipe, nisi sine illo lucro aliis creditoribus satisfacere nequeat: tunc enim creditor tenetur ex charitate permittere dilationem, si commodè possit, & contra rectam rationem vellet sibi statim restitui cum tanto aliorum creditorum damno, quod dilatione solutionis vitari potest sine magno ejus damno.

5. Si debitor non potest restituere sine damno in bonis altioris ordinis longè majore quam sit commodum creditoris. Nam alioqui non servaretur æqualitas: ideòque tunc restitutio sine injustitia exigi nequit.

6. Est jactura proprii status, justè acquisiti; modò debitor sua culpa in hoc periculum sese non conjecerit, nec idem periculum subeat creditor. Quia tunc creditor peccaret contra charitatem, si vellet sibi satisfieri cum tan-

to incommodo debitoris, & sic non est rationabiliter invitus. Tenetur tamen debitor tenuiter vivere secundum statum, & sibi detrahare quantum potest de splendore & decencia, quæ non sunt absolutè necessaria ad statum conservandum, ut sensim restituere possit: nam decencia status non consistit in indivisibili. *Ita Lessius, & alii.* Et generatim quilibet debitor ex justitia tenetur opera, labore: parsimonia, vel alia via sibi moraliter possibili curare ut acquirat unde debita omnia solvat: nam obligatus ad finem obligatur ad media, saltem non nimis difficilia, sine quibus finem consequi non potest.

Dixi 1. *Justè acquisiti.* Nam si quis rapinis, usuris, fraudibus, furtis, aliisve injuriis ad aliquem statum altiore pervenisset; ex communi sententia tenetur cum ejus jactura statim restituere. Quia hoc non est statum suum amittere, sed alienum ac injustè possessum relinquere, & ad proprium reverti. Consulendum est tamen famæ debitoris, quantum fieri potest.

Dixi 2. *Modò debitor sua culpa, &c.* Nam si debitor sua culpa, putà ludis, comessationibus, superfluis sumptibus ad eas angustias reductus sit (ut faciunt multi nobiles,) non meretur dilationem, & sibi imputare debet quòd non possit restituere sine sui status amissione. *Ita Sot. Tolet. Lessius, & alii.*

Dixi 3. *Nec idem periculum, &c.* Nam ex sententia communi, si creditor ob dilationem solutionis amissurus sit statum justè acquisitum, non debet differri solutio. Qua extra necessitatem extremam in pari causa damni potior

est conditio creditoris, ob jus habendi rem sibi debitam, quòd possidet; & quia tunc esset rationabiliter invitus circa dilationem, cum cæteris paribus possit secundum ordinem charitatis se aliis præferre.

7. *Damnum spirituale, vel temporale gravi ipsi creditori, vel alicui tertio probabiliter eventurum ex restitutione.* Nam tunc creditor non est rationabiliter invitus, si enim damnum ipsi immineat, tunc differendo, ejus negotium utiliter geritur: si aliis, ipse tenetur ex charitate pati dilationem sibi graviter non damnosam, ad vitandum gravius damnum proximi. Imò ex charitate tenemur differre solutionem, si creditor pecunia restituenda certò abusus esset ad peccandum, & spes sit dilata solutione malum illud impeditum iri. Quia ex charitate tenemur impedire damnum grave spirituale proximi, etiam cum aliquo ejus incommodo temporali, si possumus sine nostro gravi damno, ut patet ex correctione fraterna, dum adhibentur testes. Item secundum communem sententiam, ex justitia tenemur differre, si creditor re soluta abusus sit contra justitiam, verbi gr. si furens repetat gladium apud te depositum ad occidendum inimicum, tunc enim gladium reddere esset proximè cooperari homicidio; & alter jus habet ne in talibus circumstantiis gladium restituas, nisi ex recusatione æquale malum tibi impendeat.

Quæst. VIII. *An est obligatio compensandi lucrum cessans & damnum emergens ex dilatione solutionis, vel restitutionis?*

D d d d 2

Resp.

Resp. Debitor, qui ex culpa fuit in mora solvendi tempore debito, tenetur ista compensare: quia peccavit contra justitiam, & ex peccato contra justitiam oritur obligatio resarciendi damnum inde secutum. Quod si sine sua culpa non restituit tempore debito, adhuc ad id tenetur, si debitum erat ex delicto. Quia injuria præcedens est causa illorum, cum sine illa non contigissent: & debitor ex delicto tenetur creditorem restituere in eum statum in quo fuisset, si injuria illata non fuisset: alioqui non integrè resarcitur & tollitur injuria.

Sed juxta multos non tenetur debitor ex contractu justo, nisi fuerit culpabiliter in mora. Quia non est causa injusta, nequidem mediata lucri cessantis vel damni ex dilatione obvenientis creditori; sicque videntur contractus intelligi; & quia, ex reg. jur. 41. in 6. *Imputari non debet ei per quem non stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum.* Rectè limitant, nisi differat solutionem præcisè ad vitandum damnum aliquod grave, quod statim solvendo pateretur; & non ob necessitatem extremam vel gravem. Nam tunc debitor ex contractu tenetur compensare creditori lucrum cessans & damnum emergens ex dilatione illa licèt justa: quia in pari casu potior est conditio creditoris possidentis jus exigendi solutionem; & par non est ut debitor se ipsum servet indemnem cum damno creditoris, cui solvere potest: unde creditor non tenetur aliter consentire in hanc dilationem.

PARS III.

De Injuriis in particulari, & necessaria restitutione.

CAPUT I.

De Injuriis & damnis in bonis spiritualibus, & necessaria restitutione.

NOta. Bona spiritualia alia sunt naturalia, ut potentiæ naturales, scientiæ, & artes, earumque usus, & alia supernaturalia quæ ad animæ sanctitatem & salutem immediate ordinantur, ut sunt gratia, virtutes infusæ, earum actus, bona merita, sacramenta, &c.

Quæst. I. An qui injustè læsit alterum in bonis spiritualibus naturalibus, tenetur ad restitutionem?

Resp. Qui veneno, potionem, vel alio modo alium memoria, vel usu rationis aut alterius potentiæ naturalis privavit, aut maleficiis dementavit, vel vi aut fraude pertraxit ad aliquid sumendum, ex quo tale damnum secutum est, peccavit graviter contra justitiam, & tenetur ex justitia tollere ac curare ista mala, si potest, & resarcire omnia damna inde secuta. *Est communis sententia.* Quia illorum causa fuit per injuriam, violando jus quod proximus habet ad bona naturalia, quodque non minus strictum est, quàm jus ad bona externa quæ possidet.

Item

Item qui alteri causa est injusta damni in scientia vel arte, sive quia vi, fraude, aliave via injusta aliquos prohibuit ab acquisitione vel usu earum; sive quia cum ex officio, aut pacto teneretur alios docere, notabiliter fuit negligens in docendo, aut sine debita peritia munus docendi suscepit; sive quia culpabiliter falsa pro veris docuit, &c. tenetur omnia damna inde ipsis & aliis secuta refarcire, & revocare quæ falsa docuit. Nam qui actione vel omissione injusta posuit causam damni, tenetur causam illam tollere, & damnum omne inde secutum refarcire; alioqui injuria non tolleretur, nec refarciretur.

Quæst. II. *An qui alterum læsit in bonis supernaturalibus, tenetur ad aliquam restitutionem?*

Resp. I. Qui alterum vi, metu, vel fraude, vel alio modo injusto induxit in peccatum, vel abduxit à bono opere, aut decepit falsa doctrina contra fidem vel bonos mores, tenetur ex justitia vim ac seductionem tollere, fraudem & errorem aperire, removere causas ulterioris lapsus, & curare, quantum fieri potest, ut alter restituatur in eum statum de quo injustè eum dejecit, v. gr. inducendo ad poenitentiam, orando Deum pro ejus conversione, &c. *Est communis sententia.* Quia est causa injusta talis damni: quilibet enim habet jus ne injustè lædatur in bonis animæ sicuti in bonis corporis. At talis injustè lædit; nam quisque habet jus ne decipiatur in suis bonis, & ne vis ei inferatur sine justa autoritate, quæ nequit esse ad peccatum & errorem.

Ergo tenetur causam damnorum, quam injustè posuit, tollere, & omnia damna jam ex ea secuta restituere. Hinc qui prava dogmata docuit, tenetur revocare, & quantum potest, disseminatos errores ex animis evellere, etiam cum damno vitæ.

Resp. 2. Ex communi sententia, qui sine vi, metu, fraude & deceptione alium in peccatum induxit, non tenetur ei ex justitia ad restitutionem, nisi sit prælatus, vel alius qui ex officio tenetur promovere bonum spirituale suorum. Quia ubi non est vis, nec fraus, nec deceptio in inductione, nec culpa contra officium, injuria non est, quippe quæ scienti ac spontè volenti fieri nequit. Talis tamen tenetur ex charitate, plusquam alii, curare ut alter convertatur; nam charitas & æquitas exigit, ut is qui malo suo exemplo, vel consilio alium pervertit, curet præ cæteris ut convertatur. Si quis tamen etiam solo consilio vel precibus induxisset alterum in peccatum injustitiæ contra tertium, peccavit contra justitiam: nam inducens peccat contra virtutem, cui opponitur peccatum ad quod inducit: & in defectum inducti tenetur ei tertio de damno: quilibet enim habet jus ne quis positivè cooperetur ad ejus damnum sine ejus consensu, vel sine justa causa & autoritate.

Quæst. III. *An qui avertit aliquem à Religione, tenetur ad aliquam restitutionem?*

Resp. I. Qui vi, metu, calumnia, fraude, mendacio, aliove modo injusto

impedit vel avertit aliquem à Religionis ingressu aut professione, peccat graviter contra justitiam, & tenetur vim ac fraudem tollere, & ei suadere ingressum seu redditum, & monasterio compensare quanti valebat spes commodi temporalis, quod ex ipsius donatione, labore ac industria expectabatur, si injustè abductus non fuisset.

Est communis sententia. Quia utrique fecit injuriam damnosam; nam quisque habet jus strictum, ne via injusta bonum ejus impediatur. Talis tamen seductor non tenetur ipse religionem ingredi. Tum quia fortè non est aptus; tum quia status religionis, cum sit status perfectionis, requirit Dei vocationem, & nullus ad illum nisi sponte volens admitti debet.

Resp. 2. Ex communi sententia, qui alterum sine vi, fraude, mendacio, aliave via injusta, sed sine justa causa avertit à religionis ingressu, vel professione, non tenetur ad restitutionem; quia nemini fecit injuriam. Sed peccat contra charitatem, retrahendo eum sine justa causa à maximo bono; & constat ex *Concil.*

Trident. sess. 25. cap. 18. ubi excommunicat eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impedierint: nam tanta poena supponit culpam mortalem. Eadem autem est ratio si juvenis vel vir abducatur à religione. Nulla tamen erit culpa, si adsit causa justa dissuadendi religionem, ut si quis non sit aptus, vel si in illa religione, seu monasterio observantia religiosa non

vigeat, vel si parentes graviter egeant filii auxilio. Licet etiam parentibus, si prudenter dubitent de viribus vel constantia suorum liberorum, illos ad tempus non longum retinere & probare: sed graviter peccant si eos exponant periculis peccandi, vel allificent per se aut alios ad voluptates, aliave illicita, ut sic à proposito avocent.

Resp. 3. Qui religiosum, etsi sine vi & dolo, sed solo consilio vel precibus à religione abduxit, tenetur ex justitia compensare monasterio damna temporalia inde secuta. Quia fecit injuriam religioni; nam hæc habet jus retinendi suos subditos tanquam membra, & religiosus per vota totum se tradidit religioni in honorem Dei, & sic religio habet jus ad commodam quæ præstitisset, & quibus privatur per abductionem. Sic abducens servum à domino, tenetur ad restitutionem.

CAPUT II.

De injuriis in corpus proximi per homicidium & mutilationem, & necessaria restitutione.

NOta 1. Præcepto *Non occides*, prohibentur homicidium, mutilatio, percussio, & similis afflictio ac damnificatio corporalis injusta; item horum causæ, & dispositiones, ut odium, vindicta, ira, rixæ, &c. Imò ut à Christo explicatur, est etiam affirmativum, præcipiens humanitatem, man-

mansuetudinem, patientiam, injuriarum condonationem.

Porro homicidium, quod est injusta hominis occisio, gravissimum crimen est, cum per illud injustè adimatur proximo bonum temporale maximum & irreparabile. Fit etiam gravis ex circumstantia personæ quæ occiditur, ut si sit pater, consanguineus, clericus, &c.

Nota. 2. Est de fide licitè occidi bruta animalia in usus hominum, ex Genes. 9. *Omne quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum:* nam homo est dominus animalium, ex Gen. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli & universis animantibus, quæ moventur super terram.* Tenetur tamen homo abstinere à crudelitate, qua utendo, & bestias doloribus sine causa conficiendo, peccat saltem venialiter: quia in hoc est quædam inordinatio, & abusus dominii. Hinc illud, Prov. 12. *Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.*

Quæst. I. *An licet peccatores occidere?*

Resp. 1. Licet autoritate publica occidere peccatores reip. noxios. Prob. 1. Ex Exodi 22. *Maleficos non patieris vivere;* &, ad Rom. 13. de supremo principe dicitur: *non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit.* 2. Quia talis potestas necessaria est reip. ad bonum commune, & publicam tranquillitatem, ideoque à Deo reip. concessa est. Et quia pars noxia toti, potest ob totius conservationem

excindi, cum pars sit propter totum.

Resp. 2. Non licet autoritate privata peccatores occidere, præcisè propter eorum scelera. Ita omnes, ex Matth. 26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et, ex cap. *Quicumque* 23. quæst. 8. Quia non licet occidere peccatores, nisi autoritate à Deo concessa propter bonum commune; ac proinde id ad eum solum pertinet, cujus est procurare bonum publicum. Nec obstat quòd interdum permittatur, ut quisvis possit occidere quosdam subditos reip. publicos hostes; quia tunc non occiduntur privata, sed publica autoritate concessa à principe.

Sed an licet verberare aliquem ob culpam quam admisit?

Resp. Non licet, nisi habenti potestatem in delinquentem. Quia (ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 2.) *Per verberationem nocumentum infertur corpori ejus qui verberatur: nocumentum autem inferre alicui non licet, nisi per modum pænæ propter justitiam.* Nullus autem justè punit aliquem, nisi sit ejus jurisdictioni subiectus. Et ideo verberare aliquem non licet nisi habenti potestatem aliquam super illum qui verberatur. Et quia filius subditur potestati patris, & servus potestati domini, licitè potest verberare pater filium, & dominus servum, causa correctionis & discipline. Idem dic de magistro, & tutore; quia gerunt vicem patris.

Quæst. II. *An licet occidere uxorem, vel filiam in adulterio deprehensam, vel ipsum adulterum?*

Resp. Neg. Est communis sententia. Prob. 1. exc. *Inter hæc, & seq. 33. q. 2. & ex*

& ex S. Aug. lib. 2. de adult. conjug. c. 15. ibi: *Non licet uxorem adulteram occidere, sed tantum dimittere.* 2. Quia non licet propria autoritate, ut patet; neque etiam ulla lege humana potest id fieri licitum: tum quia ubi observari potest ordo judicii, iniquum est reum inauditum, destitutum omni defensionis remedio, nullo servato juris ordine, & sine judicio punire, pœnæque executionem committere ipsi offenso, & quidem illicò, cum animus recenti offensa maximè perturbatus est. Hinc reg. jur. 136. *Non est singulis concedendum, quod per magistratum publicè fieri possit.* Tum quia est contra charitatem sine urgenti necessitate recusare reo spatium ad pœnitentiam. Sed illum statim cum periculo certo damnationis æternæ occidere. 3. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Non peccat maritus occidens propria autoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Porro leges civiles, quæ hoc factum non improbant, id faciunt per meram tolerantiam, ne videantur favere adulteris, & ob justum ac gravissimum dolorem in tali casu, & vehementiorem iræ motum, quem quis facile temperare nequit.

Quæst. III. *An licet seipsum occidere, vel mutilare?*

Resp. 1. Non licet sine autoritate divina seipsum occidere. *Ita omnes.* Constat. 1. ex S. August. lib. 1. de civit. cap. 17. & can. 9. & seq. 23. quæst. 5. & ex generali præcepto, *Non occides.* 2. Quia homo non est dominus suæ vitæ, sed solus Deus, ex Deut. 32. *Ego occidam, & ego vivere faciam.* Ergo homo non potest sine

autoritate Dei seipsum destruere; nam est illicitum & injustum destruere rem alterius sine ejus consensu, & jus ejus usurpare; destructio enim rei propria autoritate facta, est actus dominii in illam. 3. *Quilibet pars id quod est, est totius: quilibet autem homo est pars communitatis: unde in hoc quod seipsum interfecit injuriam communitati facit,* ait S. Thomas, q. 64. art. 5. Porro Martyres qui se in rogam conjecere, id fecerunt ex speciali Dei inspiratione, ac proinde autoritate divina.

Hinc 1. non licet autoritate privata occidere aliquem volentem & petentem: quia nullus potest dare hanc facultatem, cum solus Deus habeat dominium vitæ. 2. Nunquam liciti sunt erga seipsum actus per se mortiferi, qui immediatè, & ex propria natura tendunt ad mortem, ut jugulatio, strangulatio, sumptio veneni, præcipitatio ex alto loco, projectio in rogam, & similes; quia esset seipsum directè & positivè occidere. 3. Quilibet tenetur vitam & membra conservare mediis ordinariis: tum quia sicut Deus vetat propriam vitam sibi auferri, ita jubet, ut quisque tanquam à Deo constitutus vitæ ac membrorum forum custos, vitam ac membra conservet: tum quia moraliter censetur mortem sibi inferre qui non utitur mediis, quæ author naturæ providit ad ordinariam vitæ conservationem. Tamen juxta multos non tenemur uti mediis valde extraordinariis, vel pretiosissimis cum jactura omnium bonorum, quia hoc non est se occidere, sed solum suam mor-

mortem permittere ob justam causam.

Resp. 2. Ex communi sententia licet ob gravissimam ac justam causam aliquid facere, vel omittere, unde præter intentionem mors certò sequatur; nam non est prohibitum homini ne vitam suam periculis unquam exponat, nec præceptum est, ut semper conetur eam positivè servare quantum potest, sed tantum ne absque justa causa illam periculo exponat. Sic miles potest & tenetur manere in statione ob bonum commune, & aggredi hostes cum certo mortis periculo. Item reo morte damnato licet non fugere è carcere ad satisfaciendum Deo & reip.

Resp. 3. Non licet seipsum mutilare, nisi hoc sit necessarium ad salutem corporis. *Ita omnes.* Quia homo non est dominus membrorum suorum, sicut nec sui ipsius; sed habet dumtaxat convenientem eorum usum & administrationem ad bonum totius corporis. Hinc nunquam licet se castrare ad vitandas tentationes, servandamque castitatem: Idque vetat Concil. Nicæn. I. canon. 1. Nam mutilatio nunquam est medium necessarium ad salutem animæ, cum membra perniciem animæ nunquam afferre possint: alioqui Deus pravè naturam instituisset. Imò hæc mutilatio non est remedium ad castitatem utile, cum non tollat tentationes carnis, ut docent SS. Patres Basil. Chrysostom. & August. Item non licet parentibus castrare pueros: etsi consentientes, ad conservandum vocis suavitatem, etiam in obsequium Ecclesiæ; quia so-

Ant. Th. Moral. P. I.

lus Deus est dominus corporis & membrorum: qui sic concessit homini usum fructum membrorum, ut eorum abscissionem permiserit tantum ob salutem totius.

Dixi, *Nisi sit necessarium, &c.* Quia pars ordinatur ad totum, & est propter totum: ergo refecari potest membrum ad servandum totum corpus. Immo tenetur homo permittere abscissionem membri, si hæc à medicis judicetur necessaria ad vitæ conservationem, nec perferendi sint acerbissimi dolores: quia tenetur vitæ suæ periclitanti opitulari mediis non valde difficultibus, cum sit ejus custos & œconomus, non Dominus. Quòd si ingentes cruciatus perferendi essent, non teneretur id permittere, ut docent passim doctores. Quia non tenetur vitam conservare mediis nimis acerbis & moraliter impossibilibus, nisi tamen ejus vita censeatur bono communi necessaria.

Quæst. IV. An licet aliquando occidere innocentem?

Resp. 1. Nunquam licet directè occidere. *Ita omnes.* Ex Exod. 23. *Infontem & justum non occides, quia a verfor impium.* Nam nullus homo habet dominium vitæ alterius, sed solus Deus. Hinc non licet infantes vel uxores hostium in bello etiam justo captos occidere, ut parentes obsessi se ad filios à nece liberandos dedant. Nec etiam licet rabiosos suffocare nè aliis noceant, sed debent includi, vel alligari. Quòd si quem injustè aggrediantur, is solum potest vim vi repellere, cum debita moderatione, nec plus quam

Eeee

quàm necessarium est ad vitam tuendam.

Resp. 2. Licet interdum ob gravissimam causam aliquid facere vel omittere, unde præter intentionem sequatur mors innocentis. Ita passim doctores qui docent, 1. In bello justo licere duci ad expugnandos hostes dirigere tormentum bellicum in turrin, vel arcem, in qua innocentes aliqui præter ejus intentionem perituri sunt: tunc enim non censetur moraliter causa illorum mortis, sed solum illam permittere; nam utenti jure suo non imputatur effectus præter intentionem secutus.

2. Licere civitati cogere civem innocentem ad adeundum tyrannum, qui civitati excidium minaretur, nisi civis ille sibi traderetur, quamvis prævideretur occidendus. Nam civitas potest cogere cives ad id, ad quod jure naturali tenentur: at innocens ille jure naturali tenetur vitam certo mortis periculo exponere propter bonum commune. Quod si civis ille nollit obtemperare, jam verè non esset innocens: unde jam posset à rep. tyranno tradi. Secus, si tyrannus peteret virginem ad illam stuprandam: nam non posset à rep. cogi ad adeundum tyrannum, tum propter animæ periculum; tum quia illum adire in talibus circumstantiis est consentire luxuriæ.

Quæst. V. Nunquam licet procurare abortum?

Resp. 1. Per se semper est mortale directè impedire ne fœtus humanus concipiatur, aut conceptus animetur, vel fœtum ejicere. *Prob. 1.* Ex S. Basil.

epist. ad Amphil. Quæ de industria fœtum corrumpit, cadis pœnas luat. Formati autem vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Et ex Conciliis Eliberit. Ancyr. Mogunt. Wormat. & ex cap. 5. de homicid. ibi: Si aliquis causa explenda libidinis, vel odii meditatione; homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur. 2. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: Licet procurare abortum ante animationem, ne puella deprehensa occidatur, aut infametur. 3. Hoc repugnat bono speciei humanæ & naturali fini seminis humani, quod ex se ordinatur ad generationem, & speciei humanæ conservationem ac propagationem: ideoque ingens scelus est. Idque debuit in omni casu à Deo prohiberi: nam si id aliquando liceret, periculum esset ne homines delectatione copulæ contenti, partum prolis negligenter, & sæpè impedirent ex aliquo prætextu, ut curis & laboribus prolis liberarentur: quod cederet in detrimentum speciei humanæ, & foret occasio fornicationi & stupris à quibus absterretur timor prolis. Hoc tamen scelus non est propriè ac strictè homicidium, ex cap. 20. de homicid. ubi dicitur non inducere irregularitatem; nam fœtus inanimis non est simpliciter & completè homo: homo enim est compositum ex corpore & anima spiritali unitis.

Resp. 2. Qui animato fœtui abortum procurat, verè ac propriè homicidium committit. Nam verè hominem injustè occidit, ideoque fit irregularis, ex cap. citat. Item ex con-

constitut. Sixti V. & Gregor. XIV. excommunicatus est. Quòd si parens id faciat, verè fit patricida. Quare numquam licet abortum foetus animati procurare, etiam si alioqui sit periculum ne foetus simul cum matre intereat, quia numquam licet occidere innocentem, etiam ad servandam alterius vitam: Idem dic si dubium sit an foetus sit animatus; quia esset se exponere periculo occidendi innocentem.

Hinc mortaliter peccant medici, vel alii qui dant potiones ad procurandum abortum, sive foetus sit animatus sive non, & mulieres sumentes. Item qui abortui occasionem præbent etiam præter intentionem, dando operam rei illicitæ, vel debitam cautionem omittendo: ut si quis percutiat mulierem gravidam, *vel si ipsa nimis saltavit, vel nimis inordinate laboravit, vel propter inordinatas lascivias*, ait S. Antoninus.

Nota. Innocent. XI. damnavit hanc propositionem: *Videtur probabile omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere cum paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.*

Cùm autem incertum sit animationis tempus; alii enim assignant diem à conceptu 30. vel 40. pro mare, & 50. vel 80. pro foemina, alii aliter; raro abest periculum homicidii in procurando abortu.

Sed num licet ad matris conservationem ei præbere pharmacum, quo foetus putetur moriturus?

Resp. 1. Non licet præbere matri,

nec ei sumere remedium ex vi sua ordinatum ad expulsionem foetus sive animati sive inanimati, etiam si certa sit utriusque mors, si non adhibeatur, & probabile sit matrem servandam esse illo adhibito. Ita *Azor, Delugo, Sylvius, & alii.* Quia hoc esset procurare abortum directè, seu ex natura operis, quod est semper intrinsecè malum, utpote contra naturam, & finem generationis; idque etiam si foetus non sit animatus: nam ex natura rei & ordinatione authoris naturæ, foetus concipitur, ut anime- tur, & animatus edatur in lucem. Multò minus id licet post animationem foetus: nunquam enim licet occidere directè innocentem, ut alius servetur. Nec infans est injustus aggressor vitæ matris, nihil enim injustum contra eam molitur; nec est membrum seu pars physica matris, cùm sit homo ab illa realiter distinctus.

Resp. 2. Ex communi sententia, licet matri sumere, & ei præbere remedium per se curativum matris, nec per se tendens ad abortionem, quamvis sit periculum ne inde abortio sequatur: modò constet foetum non esse animatum, & mater alioqui moritura esset. Quia tunc si abortio contingat, non censetur procurata, sed solum permessa; nam præter intentionem nec ex ipso opere contingit, matre utente jure suo: mater enim in tali casu non privatur jure utendi remediis ad vitæ suæ conservationem necessariis, nec per se abortum procurantibus.

Non licet tamen matri non ex morbo periclitanti sumere, nec ei dare

pharmacum quodvis, quo expellatur vel expelli possit foetus etiam inanimatus, quamvis matri immineret infamia, vel mors inferenda ab extrinseco: quia tunc directe intenditur abortus ad vitandam infamiam vel mortem: nam pharmacum per se directe nihil facit ad alterutram vitandam, nisi per expulsionem foetus tanquam medium, nec sumitur nisi ex intentione procurandi abortus, ut medii ad vitandam infamiam vel mortem. *Azor, Cardenas, &c.*

Resp. 3. Si proles sit animata, vel dubitetur an sit, est mortale adhibere remedium directe curativum matris, sed cum periculo mortis foetus si probabile est eo non sumpto prolem vivam edendam esse, & sic baptizandam. *Est communis sententia.* Quia mater tenetur salutem æternam proles in extrema necessitate præferre vitæ propriæ corporali. Non tamen licet matrem discindere ut proles baptizetur; quia directe occidere innocentem est intrinsece malum; ideoque illicitum ob ullum finem bonum: nam non sunt facienda mala, ut eveniant bona, *Rom. 13.*

Quod si æquale periculum est abortus, sive remedium sumatur sive non, licet matri illud sumere; quia tunc sine majore periculo ac damno foetus, consulitur vitæ matris.

Quæst. VI. An licet injustum aggressorem actualem occidere in vitæ suæ defensionem?

Resp. Ex S. Thoma, catechismo Romano & communi sententia doctorum, licet omnibus, cum moderami-

ne inculpatæ tutelæ. Quia. 1. Exodi 22. qui furem nocturnum occidit, dicitur non esse reus mortis; quia nempe fur ille præsumitur venisse animo non solum furandi, sed etiam occidendi, ut explicat S. August. 2. Ex cap. 18. *de homicid. Vim vi repellere omnes leges & omnia jura permittunt.* 3. Homo habet jus conservandi vitam injuste oppugnatam, & illam præferendi vitæ injusti aggressoris, qui se ex mera malitia in hoc periculum mortis conjicit.

Sed ut hoc licitum sit, quædam requiruntur. 1. Ut sit actualis aggressio: nam ante actum aggressionis, & post eum, occidere non licet, quia est tunc vis repellenda, nec opus est defensione ubi non est aggressio. Hinc ex communi sententia, non licet occidere aut repercutere eum, qui percussit & jam fugit, vel certè destitit, aut ob vulnus acceptum non potest jam nocere; tunc enim occisio vel percussio non est necessaria ad propulsandam injuriam, cum jam illata sit, & jam cessarit aggressio: unde esset ultio, quæ privato nunquam licita est. Item qui scit alium se quærere ad occidendum, non potest illum prævenire occidendo, quia non esset vera defensio.

2. Ut nihil fiat nisi quod necessarium est ad vitam servandam. Nam non licet inferre majus damnum, aut uti vi majore quam necesse sit ad vitæ defensionem: alioqui jam non est defensio, sed ultio injusta, & ideo, cap. citat. Innocent. III. ait: *Quavis vim vi repellere omnia jura & omnes leges permittant, tamen id fieri debet cum modera-*

deramine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam. Hinc si injustum invasorem armis, spoliando, vel debilitando, aut vulnerando, possis mortem vitare, non licet illum occidere; cum tunc ejus occisio non sit necessaria ad vitæ defensionem.

3. Ut nihil ex odio neque ex animo vindictæ fiat, & ut non intendatur per se mors invasoris, sed sola vitæ propriæ conservatio per justam sui defensionem. Quia occisio hominis privata autoritate facta, non est finis licitus, nec medium per se necessarium ad sui defensionem; sed est tantum aliquid consequens per accidens ex necessitate finis, qui est vitæ conservatio. *Illicitum est quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat, nisi ei qui habet publicam autoritatem, qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes & in ministro judicis pugnante contra latrones, quamvis etiam & isti peccent, si privata libidine moveantur,* ait S. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 7.

4. Ut aggressor non sit persona reip. necessaria vel valde utilis, ut princeps, dux exercitus, &c. quia ex ordine charitatis bonum commune, utpote bonum multorum, præferri debet privato, quod est bonum unius vel paucorum.

Cæterum in praxi percussio, & occisio injusti vitæ aggressoris raro vacat culpa, quia ferè nunquam servantur conditiones ad licitam defensionem requisitæ. Et ideo aliqui Patres oc-

cisionem sine publica autoritate factam, indefinitè damnant, scilicet ob periculum vindictæ, & excessus in modo defensionis, vel ob intentionem directam occidendi.

Obj. Tenemur plus diligere salutem animæ proximi, quam vitam nostram corporalem. *Resp.* Tenemur plus diligere affectivè, & etiam effectivè, cum proximus est in necessitate. Non tamen tenemur vitam nostram pro salute proximi profundere, nisi in casu necessitatis, in quo egeat nostra ope. At tunc invasor non est in necessitate, sed in voluntaria malitia; nec eget ope mea, nam potest facillè se periculo liberare desistendo ab injuria. Licet tamen oppugnato, ad perfectiorem actum charitatis, quo vita exponitur pro salute animæ inimici ex mera malitia periclitantis exercendum, sinere se occidi potius quam occidere, modò sit moraliter certus se esse in statu gratiæ: *Nam aliàs fatuè faceret, exponendo se morti corporis & animæ; cum sibi per mortem præcludatur via penitentiae,* ait S. Antoninus, part. 2. tit. 1. cap. 3.

Sed an tenetur ad restitutionem, qui in defensione vitæ alterum occidit, vel mutilavit?

Resp. Non tenetur, si id fecit cum debita moderatione; quia nullam intulit injuriam. Sed qui justæ defensionis modum excedit occidendo, cum potuisset aliter vitam tueri, v. gr. fugiendo, cum id posset saltem sine gravi ignominia, vel armis spoliando, aut saltem non lethaliter vulnerando, tenetur

tur omnia damna compensare. Quia illa occisio fuit injusta, utpote non necessaria ad vitæ defensionem: nam privatus nullum habet jus, nisi ut vita tueatur per medium ad hoc necessarium; & quisque jus habet, ut non occidatur ab alio authoritate privata, nisi ob necessariam vitæ defensionem. Ergo talis est causa injusta mortis & damnorum inde secutorum. *Ita Azor, Sanchez, & alii, estque communior sententia.*

Quæst. VII. *An licet occidere accusatorem, & falsos testes, qui vitam injuste oppugnat?*

Resp. Neg. Quia. 1. qui falsum testimonium dicit in judicio, non censetur aggressor vitæ, sed committit injustitiam, quæ ex se puniri potest, & alia via repelli: nam non propria authoritate, sed per judicem, & servato ordine juris procedit. 2. Hoc debuit jure naturali in omni casu prohiberi: nam si hoc liceret, aperiretur via multis cædibus, homicidiis, cum gravi detrimento reip. homines enim sibi facile persuaderent se injustè accusari, & nullam aliam defensionis viam esse, præter mortem accusatoris. 3. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

Quæst. VIII. *An licet occidere pro defensione pudicitia, eum qui eam tentat violare?*

Resp. Multi docent id licere, si aliter pudicitia defendi nequeat, hancque esse communem doctorum sententiam asserunt Lessius & Sylvius.

Probat, quia præterquàm quòd in hac re sit periculum consensus in delectationem, ideòque peccati, imò & depravationis, pudicitia ac integritas est bonum maximi momenti, superioris ordinis ad bona fortunæ, imò in æstimatione multorum bono vitæ æquiparandum, & aliunde, si amittatur, irreparabilem. Idem docet S. Antonin. 2. part. tit. 7. cap. 8. *Quia*, inquit, *illa utitur jure suo naturali, quo licet vim vi repellere, & magis tenetur salutis sue providere quam alterius: nam exponit se periculo consentiendi actui peccati, permittendo se opprimi, propter difficultatem retinentia voluntatis.*

Sed alii negant. Quia. 1. Hic casus nec à Scriptura, nec à PP. nec à Conciliis, aut Summis Pontificibus excipitur à prohibitione generali, *Non occides.* 2. Pudicitia, cum sit virtus, non in corpore, sed in anima residet, nec amitti potest, nisi per consensum liberum, ex S. August. lib. 1. de civ. cap. 18. & ex S. Hieronym. in cap. de pudicitia 32. quæst. 5. *Corpus mulieris non vis maculat, sed voluntas.* Et aliunde per occisionem invasoris adimitur ei poenitentia, & animæ salvandæ locus. Probant etiam ex S. Augustino lib. 1. de liber. arbitr. cap. 5. Sed priores S. Doctorem intelligunt, quando quis injustum aggressorem occidere intendit, aut justæ defensionis metas excedit.

Porrò certum est teneri mulierem, vel adolescentem resistere invasori pudicitia, tum interiùs per displicentiam, tum exteriùs totis viribus, manibus, pedibus, aliove modo sibi possibili: ita ut ei non liceat, etiam ad vitan-

vitandam mortem, quieto & immoto corpore manere: nam non resistentia exterior esset cooperatio, qualis potest esse ad congressum turpem. Nulla enim cooperatio requiritur in foemina ad talem actum, nisi quod requiescat & non resistat positivè viro. *Ita Delugo.* Quod si nequeat se tueri, tenetur alios clamoribus in auxilium advocare; nam tenetur adhibere omnes vias necessarias ad impediendum turpem congressum. Hinc, Deuter. 22. puella quæ in civitate vim patiens non clamavit, jubetur lapidibus obrui.

Quæst. IX. *An licet occidere furem, in defensionem bonorum, quæ dicuntur fortuna?*

Resp. 1. Certum est non licere ob bona non magni momenti: nam recta ratio dicat nefas esse gravissimum malum, præsertim autoritate privata, inferre proximo, ad vitandum nostrum leve damnum. Item si bona sint magni momenti, sed possint aliter recuperari, puta in judicio: nam tunc sine causa justa, & necessitate occideretur proximus privata autoritate: punitio autem pro injuria pertinet ad solam autoritatem publicam.

Resp. 2. Multi cum S. Antonino docent licere injustum aggressorem actualem occidere in defensionem bonorum magni momenti; quæ non possint aliter defendi aut recuperari. Sed alii negant id licere etiam laicis, nisi bona illa sint vitæ conservandæ necessaria. Ita Innocentius IV. in cap. Si vero, Tabiena, Abulens. Panormit. Rosella, Grandin., Fagnanus asserens esse

communem Canonistarum sententiam, &c. Probant. Quia. 1. Neque Scriptura, neque Patres, neque Canones, neque Summi Pontifices, hunc casum excipiunt à generali præcepto, *Non occides.* Immo, Exod. 22. Deus id expressè vetat: nam dicit eum qui furem diurnum occiderit, esse reum homicidii: quia scilicet, ut habetur cap. 3. de homicid. *Poterat discernere: quod ad furandum, non ad occidendum venisset, & ideo non debet occidi.* Ergo non licet furem occidere, qui venit tantum ad furandum. Quare cum, eodem cap. 22. Exod. dicitur: *Si effringens fur domum fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis:* agitur de fure nocturno, qui præsumitur velle etiam occidere, nam additur: *Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.* Et, S. Gregor. lib. 31. moral. cap. 8. *Plus ipsis raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendendi inhiare.* 3. Quia iniquum est, & contra debitum ordinem charitatis privata autoritate adimere proximo bonum superioris ordinis, & per se irreparabile, nempe vitam, ad bonum inferioris ordinis & per se reparabile, conservandum. 4. Ex Jure civili, l. 4. §. ad l. Aquil. non permittit furem diurnum occidi, nisi se telo defendat; unde solum vitæ periculum excipit; & l. 9. §. ad l. Cornel. dicitur: *Furem nocturnum si quis occiderit, ita demum impune feret, si parcere ei sine periculo suo non potuerit.* 5. A Clero Gallicano, ann. 1700. damnata est ut legi Dei & ordini charitatis divinitus instituto contraria, perniciofa, & erronea hæc propositio

positio generaliter & indefinitè sumpta: *Non solum vitam, sed etiam bona temporalia, quorum jactura esset damnum gravissimum, licitum est defensione occisiva defendere. Fatemur varius licitum esse Ecclesiasticis. Si tamen aliquando contingat futurum talem malum, id est gravissimum damnum, etiam ipsis licitum erit bona ista cum occisione furis defendere.*

Obj. 1. Cap. Interfecisti, de homicid. Respondent, ibi non excusari ab occisione furis nisi qui occidit, se suaque liberando. Ergo ad solas res conservandas non licet occidere furem, nam ista ponuntur copulativè: non sufficit ergo altera pars, ut notavit Panormitanus.

Obj. 2. Leges omnes vim vi repellere permittunt. Respondent id licere, sed cum ea moderatione, quam recta ratio & lex charitatis præscribunt. At non servatur hæc moderatio, cum occiditur homo ad defensionem bonorum: quia tunc privata autoritate eripitur bonum majus & per se irreparabile, ad conservandum minus bonum & per se reparabile, quod sane inordinatum est & iniquum. Bona porro variis modis defendere licet etiam armis, si necesse sit; modò caveatur ne invasor mutiletur & occidatur.

Alii docent licere quidem injustum aggressorem occidere ad defendendum bona temporalia, quæ aliter defendi vel recuperari non possunt, si illa bona sint magni momenti, & necessaria ad status sui conservationem.

Certè videtur non licere privata autoritate occidere injustum aggressorem

ad tuendum bona magni momenti, sed quæ non sunt necessaria domino ad vivendum convenienter suo statui: nam hoc saltem probant argumenta adducta; & quia tunc cessat ratio, quæ à multis affertur ad probandum licere occidere ad servanda bona temporalia; & nimis magna esset proportio inter malum quod inferretur, & illud pro quo vitando inferretur: ideoque inæqualitas & injustitia.

Nota. Innocentius XI. damnavit has tres propositiones. 31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. 32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. 33. Licitum est, tam heredi quam legatario, contra injustè impediendem ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere sicut & jus habenti in cathedram vel præbendam contra eorum possessionem injustè impediendem.

Quæst. X. An licet occidere alium in defensionem honoris & famæ?

Resp. Nemini licet etiam ad injustam infamiam aut contumeliam impediendam, vel reparandam. 1. Quia vita est bonum per se irreparabile, & majus honore ac famæ; cum inter bona naturalia principem locum obtineat. Ergo iniquum est, & contra legem charitatis, eam adimere proximo ad defensionem honoris & famæ, quæ sunt bona inferioris ordinis, & per se reparabilia. Id etiam repugnat patientiæ, mansuetudini, & humilitati christianæ. 2. Percussio vel occi-

occisio in illo casu est vindicta, non defensio: nam non conducit ad servandum honorem, utpote jam ablatum per injuriam, sed solum ad acquirendum alium honorem apud mundanos homines ob fortitudinem falsam, qua offensam vindicasti. 3. Si id liceret, pateret via multis cædibus, violentiis & perturbationibus in magnam reip. perniciem: unde debuit prohiberi lege naturali. 4. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Eas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hac ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

Hinc etiam ex communi sententia non licet alapam pro alapa, fustem pro fustibus reddere, si jam percussor ab injuria destitit. Quia jam non esset defensio, quæ locum non habet nisi in actuali aggressionem; sed hoc esset vindicta, cum non sit utile ad tuendum vel recuperandum honorem, nisi quatenus continet rationem vindictæ, quæ semper illicita est. *De-lugo.* Imò non licet convitia convitiis, contumelias contumeliis repellere: quia hæc non est via ordinata & apta honoris defendendi, sed redderetur malum pro malo privata auctoritate, quod non licet, ex 1. Petr. 3. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, &c.* & Luc. 6. *Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.* Sed illatæ contumeliæ repelli possunt verbis non contumeliosis; vel actione injuriarum, si necesse sit ad reprimendam

Ant. Th. Moral. P. I.

alterius audaciam, vel ad dignitatem ac auctoritatem suam tuendam, sine tamen odio, & cum animo parato remittere hanc satisfactionem justam, & plures alias injurias ferre, si salus proximi id exigeret, ex Matth. 5. *Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.*

Obj. 1. Honor vel fama est quid præstantius vita.

Resp. Non est nisi in æstimatione stultorum & imprudentum; sed est bonum longè inferius, utpote in alieno judicio positum, & quod desiderare propter se mera vanitas est. At vita est primum ac fundamentum omnium bonorum naturalium, & per se irreparabile, cujus dominium habet solus Deus. Deinde fama vera nititur sola vera virtute. Cura autem boni nominis, quam Scriptura commendat, consistit in eo quod homo nihil turpe agat, nihil quod naturam rationalem & dignitatem filii Dei adoptivi deceat.

Obj. 2. Calumnia & contumelia non vindicata reddit hominem infamem.

Resp. Neg. Nam cum aliunde constat eum, qui calumniam aut injuriam passus est, esse virum probum aut fortem; ejus moderatio non ei vertitur vitio, sed laudi apud prudentes: nihil enim indecorum agit, qui injuriam non ulciscitur, sed fert patienter secundum præceptum & exemplum Christi, aut moderatè defendit in judicio. Imò condonatio injuriarum est præstantissimus fortitudinis actus, ac proinde summa laude digna. Præterea occisio vel percussio calumnia-

Ffff

toris

toris aut percussoris non est medium aptum ad abstergendam infamiæ labem, nisi juxta perversum judicium quorundam mundanorum hominum, reprobatur à Deo, & contemnendum: non enim ex calumniatoris occisione sequitur cognitio falsitatis ipsius calumniæ, imò sæpè contrarium accidit. Demum si quis honorem suum & famam aliter recuperare nequeat, debet illius jacturam inter damna irreparabilia recensere, & æquo animo ferre propter amorem Dei id præcipientis sub pœna æterna, & remunerantis immenso veræ gloriæ pondere.

Quæst. XI. *An in defensionem alterius licet occidere injustum invasorem, & an ad hoc tenemur?*

Resp. 1. Ex communi sententia, licet vitam proximi ab alio injustè oppugnatam defendere, etiam cum occisione invasoris injusti, si aliter defendi nequeat. Quia sicut possumus tueri vitam propriam cum occisione invasoris injusti, modo explicato, ita & vitam proximi innocentis, qui charitatis nexu nobis conjunctus est, & quem debemus sicut nos ipsos diligere.

Resp. 2. Per se loquendo nemo tenetur vitam hominis privati cum periculo vitæ propriæ defendere. Quia quisque potest secundum ordinem charitatis magis vitam propriam diligere, quàm vitam alterius privati: ergo non tenetur vitam suam exponere ad temporalem hominis privati vitam conservandam. Privati tamen tenentur vitam suam exponere ad de-

fensionem principis, vel alterius personæ publicæ, ex cujus morte sequeretur grave detrimentum reip. quia bonum commune semper anteponi debet privato.

Resp. 3. Sub mortali tenemur ex charitate vitam proximi injustè oppugnatam defendere, quando possumus sine probabili periculo vitæ propriæ, & gravi damno proprio. *Prob. 1. Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.* 2. Ex lege charitatis tenemur impedire grave damnum injustum proximi, cum sine gravi nostro possumus, imò & innocenti de vita periclitanti subvenire ex bonis necessariis ad decentiam status, & cum aliquo incommodo.

Quin etiam, juxta varios, ad id nunc tenemur etiam cum occisione injusti invasoris, si aliter defendi nequeat: quia jure naturali quisque tenetur defendere innocentem, si possit: & melior est ac potior conditio innocentis quàm injusti aggressoris, cui proinde præferri debet in æquali damno, nisi ipse innocens sponte velit potius mori, ob salutem æternam aggressoris.

Porro quisque tenetur ex charitate etiam honorem & famam & bona alia proximi defendere contra injuriam, cum commodè potest, resque exigit. Nam cum quisque teneatur diligere proximum sicut seipsum, potest & debet ei opitulari eo modo, quo sibi licitè posset & vellet subvenire in eadem necessitate. Nemo tamen tenetur nocentem morte justa damnatum liberare et si magna

magna vi pecuniæ possit: quia bonum commune postulat ut crimina non maneant impunita, nec tali sit injuria.

Resp. 4. Obligantur ex justitia ad tuendam vitam & fortunas proximi. 1. Superiores publica autoritate ad aliorum gubernationem præditi, ut principes, magistratus, &c. 2. Qui ad tuendum proximum à principe vel magistratu constituti sunt, ut tutores, curatores. 3. Qui ad hoc specialiter conducti sunt, ut milites. 4. Qui ad hoc se explicitè, vel implicitè obligaverunt, ut feudatarii, & omnes famuli. *Lessius, & alii.* Nam isti omnes ad id vel ex contractu, vel ex officio commodum aliorum spectante, ideoque ex justitia obligantur.

Quæst. XII. Quandonam homicidium casuale est peccatum, & obligat ad restitutionem?

Resp. 1. Homicidium omnino casuale, quod scilicet nec est in se, nec in sua causa voluntarium, non est peccatum, imò nec propriè homicidium, sed simplex occisio. Quia peccatum est essentialiter voluntarium: ergo quod nullo modo voluntarium est, nullatenus peccatum est.

Hinc qui occidit alterum in ebrietate inculpabili, non est reus homicidii, nec tenetur ad restitutionem: quia occisio illa non est voluntaria neque in se, cum desit usus rationis; neque in causa nempe in ebrietate, cum hæc non fuerit ullatenus volita nec culpabilis. Secus, si ebrietas fuit culpabilis, & hunc casum prævidit vel prævidere potuit: nam tunc occisio

est voluntaria in causa, ideoque imputabilis ad culpam & damnum.

Resp. 2. Qui facit actum etsi licitum, sed periculosum, omiſsa diligentia debita ad vitandam mortem alterius, reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quamvis alium præter intentionem occidat. Quia homicidium est ei voluntarium in causa, nempe in omiſsione diligentia debita, seu in gravi negligentia præcavendi occasionem, ut docet S. Thom. 2. 1. quæst. 64. art. 8. Ergo est ei imputabile.

Resp. 3. Qui facit actum illicitum periculosum, si alterum occidat, licet præter intentionem reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quantamcumque aliunde diligentiam adhibuerit ad vitandam occisionem alterius. Quia occisio est ei voluntaria in causa, nempe in omiſsione debita cautionis ad non occidendum: ad hoc enim debebat omittere actum illicitum, ex quo sciebat sequi posse alterius occisionem; & occisus habebat jus ne fieret actus illicitus sibi periculosus. Ita S. Thomas, 2. 2. quæst. 64. art. 8. ibi. *Contingit id, quod non est actu & per se volitum vel intentum, esse per accidens volitum vel intentum, secundum quod causa per accidens dicitur removens prohibens: Unde ille qui non removet ea, ex quibus sequitur homicidium, si debeat removere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debeat, homicidium incurrit. Alio modo, quando non adhibet debitam sollicitudinem. Et ideo secundum jura, si aliquis*

det operam rei licita, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum. Si verò det operam rei illicita, vel etiam det operam rei licita, non adhibens diligentiam debitam, non evadit reatum, si ex ejus opera mors hominis sequatur.

Hinc peccant mortaliter parentes, qui infantes valde teneros in lecto secum collocant, etiamsi mors non sequatur. Nam hoc est valde periculosum, etiam quavis cautione aliunde adhibita: saepe enim reipsa suffocantur, non obstante tali cautione, ut experientia constat: ideòque hoc est semper illicitum; cum sic collocando se exponant periculo illos perimendi. Quare, can. *Consulisti* 2. quæst. 5. Stephanus V. ait: *Monendi sunt & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur.*

Resp. 4. Omittens aliquid, ad quod ex justitia obligatur, si ex ejus omissione periculosa sequatur mors alterius, quamvis præter ejus intentionem, peccat peccato homicidii, & tenetur ad restitutionem. Quia homicidium est ei voluntarium in causa, nempe in omissione diligentia debita ex justitia: ergo meritò ei imputatur.

Hinc medicus reus est homicidii mortalis, & tenetur ad restitutionem, si æger moriatur propter ejus imperitiam vel negligentiam, quia scilicet non fecit id quod periti & diligentes medici facere solent in simili casu. Nec excusatur ob ignorantiam; nam tenetur scire, vel se non immiscere aliis curandis cum eorum periculo, ex cap.

ultim. de injur. Idem dic de avvocato, ex cujus imperitia vel negligentia cliens innocens morte damnatur, & de principe non expellente, cum potest, latrones, qui occidunt, vel spoliant viatores, &c.

Resp. 5. Omittens aliquid, ad quod ex charitate tantum obligatur, si alter ex tali omissione moriatur, peccat mortaliter, & reus est mortis alterius; nam hæc est ei sufficienter voluntaria in causa, nempe in omissione, juxta illud: *Si non pavisti, occidisti.* Non tenetur tamen ad restitutionem, quia non peccavit contra justitiam commutativam; & fecit homicidium latè non strictè dictum, quatenus mors illa non sequitur ex omissione contra justitiam.

Nota. Quæ hic dicta sunt de homicidio, ea sunt applicanda mutilationi, & aliis peccatis ac damnis, quæ ex alterius actu sequuntur. Nam hæc imputantur, si sequatur ex actu periculoso illicito, vel etiam licito, sed non adhibita diligentia debita ad ea præcavenda. Vide dicta, q. 10. cap. 3.

Quæst. XIII. *An duellum est aliquando licitum?*

Nota. Duellum propriè est duorum, vel paucorum certamen, in certo loco & tempore designato, cum vitæ vel mutilationis periculo, ex mutuo consensu initum autoritate privata. Dico, *privata*: nam pugna paucorum, quæ autoritate principis in bello justo cum hoste suscipitur ob bonum commune, non est strictè duellum, & juxta multos potest quandoque esse licita, ut 1. Si suscipiatur ad justum bellum conficiendum, quia paucorum

pugna

pugna non est minus licita quam pugna generalis: imò potius est eligibilis, in quantum paucorum sanguine finitur bellum, vitanturque cædes & damna majora; modò tamen per hoc non redigatur victoria ad statum magis dubium, quam per pugnam generalem: alioqui princeps peccaret contra justitiam in subditos, spem victoriæ ferè certam commutando cum incerto eventu duelli. 2. Si tempore belli videtur necessaria ad debilitandos hostium animos, & suorum erigendos, & ad victoriam facilius consequendam, &c. Nam sicut in bello justo ob bonum commune autoritate Principis licita est pugna inter multos, ita & inter paucos. Sic David autoritate Saulis pugnavit cum Goliath.

Illicita tamen esset pugna inter duos vel paucos milites, etsi cum consensu principum, ad delectationem quamdam, vel vanam ostentationem, aut privatam illorum vindictam. Quia principes non habent dominium vitæ suorum subditorum, sed solum convenientem usum ad bonum commune: unde non possunt eam exponere ob finem vanum, nec necessarium bono communi.

R. sp. Duellum, quod fit autoritate privata, semper est mortale & intrinsecè malum, nec unquam licet illud offerre vel acceptare. *Ita omnes.* Quia. 1. Deus solus habet dominium vitæ hominis: ergo non licet eam destruere, nec illius destruendæ periculo se exponere sine autoritate Dei, qui hanc non dedit privatis, nisi ad necessariam vitæ propriæ defensionem; nam destructio rei propria autoritate

facta actus est dominii in illam. Præterea occidere alterum non est modus satisfaciendi, sed est mera vindicta; nam est ei nocere, absque eo quòd nobis aliquid emolumenti eveniat. Ergo duellum omne graviter repugnat juri naturali divino. Quare Concil. Tridentin. sess. 25. cap. 19. ait: *Detestabilem duellorum usum, fabricante diabolo introductum esse: ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur.* 2. Graviter etiam prohibetur jure, tum ecclesiastico, cap. 1. de Torneam. ex Concil. Lateranen. & cap. 1. de purgat. vulgari, & à Concil. Tridentin. cap. citat. tum civili, nempe principum editis. Quare duellum quodlibet etiam privatum repugnat omni juri, atque etiam specialiter charitati propriæ & proximi, cum duellantium vita & salus æterna morali periculo exponantur.

Adde quòd si duellum fiat vel ad indagandam veritatem, aut ad justitiam ac innocentiam probandam; & tunc crudelitati additur superstitio; nam hoc medium fallax est, & improporcionatum, cum innocens possit perinde occidi ac reus. Vel ob inimicitias, & ad injuriam vindicandum; at vindicta nunquam licita est privata autoritate, imò nec publica cum æquali periculo injuriam passi.

Dices. Duellum necessarium est, ad vitandam ignominiam, seu ignaviæ notam, quæ contrahitur si duellum non acceptetur, vel injuria accepta non vindicetur. *R. sp.* Hæc est falsa ignominia. Nam apud Deum & homines verè sapientes ac probos, in quorum existimatione vera fama con-

littit, nullam incurrit ignominiam, sed magnam gloriam acquirit, qui ut divinis humanisque legibus duellum ventantibus pareat, duellum injuria affectus non offert, nec provocatus acceptat. Neque enim dedecus est, sed ingens honor ac gloria virtutem, & præsertim charitatem ac fortitudinem, seipsum & iram vincendo, exercere, Christi mansuetudinem ac patientiam imitari, quippe *Gloria magna est sequi Dominum*, Eccli. 23. Nam Dei præceptum, & virtus est sola regula veri honoris. Nec vir sapiens falsis improborum hominum judiciis, sed recta ratione, & fide divina duci debet.

Præterea qualiscumque sit illa apprehensa ignominia, quæ ex solo perverbo mundanorum hominum judicio sequitur, est prorsus contemnenda, ne amittatur gloria cœlestis ac felicitas æterna, & contrahatur ignominia æterna ac summa infelicitas. Neque enim ad ignominiam, quæcumque illa sit, vitandam, licet vitam alterius ac propriam periculo committere, contra legem divinam vetantem vitæ propriæ, & alienæ destructionem, & proinde ejus periculum: nam solus Deus est dominus vitæ hominum, & vita est superioris ordinis quam honor & fama. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

Porro non licet provocato hora condita ad locum certaminis se conferre, etsi non animo duellandi, sed se defendendi contra provocantem,

si ab ipso oppugnetur. Quia in his circumstantiis esset directè se exponere periculo vitam alienam destruendi, vel propriam amittendi, & alteri occasionem proximam aggrediendi præbere. Imò moraliter ac in æstimatione prudenti & æquivalenter esset duellum acceptare.

Nec dic acceptationem duelli esse defensionem. Nam defensio solum habet locum, dum ab actuali aggressore vis vi repellitur cum debita moderatione: Præterea ipsa acceptatio est etiam aggressio; nam qui acceptat, vult aggredi adversarium, & in ipsum invadit.

Quæst. XIV. *Quanam sunt pœne duelli?*

Resp. Conc. Trident. sess. 25. cap. 19. ipso facta excommunicat. 1. Principes ac dominos temporales, qui in suis terris locum aliquem ad ejusmodi pugnam concefferint. 2. Suasores & spectatores duelli. 3. Ipsos pugnantes, & qui eorum patrini vocantur, cum proscriptione bonorum, perpetua infamia, & pœnis homicidarum; & si in conflictu decesserint, privatione ecclesiasticæ sepulturæ. Gregor. verò XIII. constitut. 78. & Clemens VIII. constitut. *Illius vices*, pœnas illas extenderunt ad duella privata, seu non solemnia, hoc est, in loco non tuto, nec publicè commissa, & absque patrinis sociisque; imò ad provocantem & acceptantem, etiam si pugnam ob aliquod impedimentum non commiserint, si ad locum accesserint pugnaturi, & per eos non steterit quominus pugnarent. Item Clemens VIII. hanc excommunicationem Papæ reservavit,

vit, & hanc cum aliis pœnis supradictis extendit etiam ad suadentes, vel provocantes, ad spectatores, ad scribentes, mittentes ac divulgantes chartulas provocatorias, eorumque fautores & complices, ad eos qui ad duellum arma, equos, commeatus, vel consilium, auxilium præbuerint, vel præberi curaverint quocumque modo, etiamsi pugna non fuerit secuta, atque etiam ad eos, qui paciscuntur de dirimendo certamine, cum primum alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus utrimque illatus fuerit.

Observa 1. Du Vallius asserit has constitutiones, quamvis in Gallia promulgatæ non sint, tamen esse usû receptas, eo quod committentes duella particularia puniantur excommunicatione & privatione sepulturæ ecclesiasticæ. Alii dicunt Episcopos Galliæ specialiter excommunicationem duello sibi reservatam annexuisse. Certè cœtus multorum Archiepiscoporum & Episcoporum Parisiis, ann. 1654. congregatorum excommunicationem ipso facto tulit & Episcopo reservavit contra duellum privatum ineuntes, contra provocantes, voces vel chartas provocatorias ferentes, & alios eas acceptantes, quamvis pugna non sit secuta, modo per eos non steterit quominus pugnarent. Natalis Alexander, in sua Theologia dogmatica & morali, lib. 2. sic ait: *Consuetudo in Gallia invaluit, ut duelli crimen & provocatio ipsa ad duellum, singulari certamine non secuto, sint casus solis Episcopis reservati.*

2. Nomine spectatorum juxta mul-

tos non intelliguntur casu, & obiter aspicientes duellum, qui illac fortuito transibant, sed qui illud spectant *ex composito*, ut fert Bulla Gregorii, & *de industria*, ut Clemens loquitur.

3. Licet quævis pugna cum vitæ periculo voluntariè suscepta privata autoritate, sit jure naturali illicita, cum nusquam liceat privatim vitam hominis destruere, vel illius destruendæ periculo se exponere ad vindicandam quamlibet injuriam: tamen ad contrahendam excommunicationem illam, juxta multos requiritur pugna ex pacto invicem inito, uno scilicet indicente, & altero acceptante, cum designatione loci ac temporis. Quia Gregorius expressè dicit, *Ex condicto, statuto tempore, & in loco convento*: & Clemens, *Ex composito*: unde si duo subito in iram vel rixam versigladios extrahant, & ibi pugnent, quamvis peccent mortaliter, non tamen hanc excommunicationem contrahunt, quia hæc pugna non est ex condicto, seu ex composito, sive pacto pugnandi, sed est ipsamet rixa.

4. Qui moritur in conflictu, privatur sepultura sacra. Si ramen duellum non fuerit notorium, Barbosa monet tunc Parochum debere rem ad Ordinarium deferre; quia publicæ pœnæ solum publicis criminibus, & autoritate publica sunt infligendæ.

5. Secundum multos, qui alterum in duello utique voluntario occidit, non tenetur ipsi nec ejus hæredibus ad restitutionem: quia, inquiunt, occisus in pugnam lethalem consentiendo,

cen-

censetur spontè in mortem consentire, adeoque in damna mortem consequentia, & concedere alteri facultatem contra se agendi, quod potest. Item provocatus si provocantem occidat, nil tenetur restituere, quia provocans invitat alium ad sui occisionem, si fortè superior sit, & sic implicite consentit in omnia damna inde secutura: scienti autem & sponte consentienti non fit injuria. Nihilominus videtur teneri restituere damna creditoribus inde obvenientia, & alere uxorem ac liberos occisi, si indigent, & occisus eos alebāt ex suo quæstu: nam hic non potest validè condonare jus alienum. Constat autem provocantem teneri ad restitutionem, si provocatus occidatur, & involuntariè pugnarit; & solum ad vim repellendam, quia provocans est tunc aggressor injustus, nec aggressori injusto sponte condonatur restitutio. Porro provocatus, qui voluntariè & ex dicto descendit in pugnam, censetur & est aggressor; nam nullam vim patitur, & revera provocantem etiam aggreditur, nec purè se defendit.

Quæst. XV. Quid tenetur homicida, vel mutilator restituere?

Resp. 1. Ex communi sententia, læsor tenetur solvere integras expensas factas in curationem læsi, & compensare omne lucrum cessans & omnia damna realia ex homicidio, mutilatione, vel læsione secuta, l. ultim. §. de his qui effud. Quia injusta sua actione fuit causa efficax talium damnorum & cessationis lucri: sed qui est causa damni per injuriam, tenetur ad restitutionem, cap. ultim. de injur. Omnia

autem damna realia, & lucrum cessans restitui debent hæredibus occisi, qui ex ejus morte hæc damna passi sunt. Quia hæredes hoc ipso quod sunt hæredes, succedunt in omnia jura realia defuncti, l. 37. §. de acquir. vel amitt. hæred.

Hinc si læsus questum ex officio, industria, labore, vel artificio aliquo faciebat, tenetur læsor restituere hæredibus, non quidem quantum læsus lucratus erat, (cùm hoc sit incertum & variis modis impediri possit,) sed quantum judicio prudentum valet spes lucri, spectatis omnibus circumstantiis: æstimatio enim lucri cessantis facienda est inspectis hominis occisi vel læsi valetudine, robore, ætate, peritiis, artificio, statu, modo vivendi, & lucrandi, deductis quidem impensis & iis quæ consumpsisset; nam quæ consumpturus erat non possunt numerari in lucris ad hæredes pervenientibus. Occisor autem solum tenetur restituere valorem operarum & industriæ, quatenus ex illis obventurum erat hæredibus emolumentum.

Sed ex communi sententia deduci non debet æstimatio laboris. Tum quia labor fuit injustè impeditus: tum quia plerique libentiùs laborem impendunt ad lucrum quam otiantur: & alioqui plerumque nil restituendum esset, cùm sæpè lucrum non superet æstimationem laboris.

Item occisor tenetur aliquid, arbitrio prudentum, restituere animæ occisi; si non constet decessisse in statu peccati, & præsumatur pro peccatis suis esse satisfactorius, si diutius vixisset.

vixisset. Nam ex hac parte damnum spirituale per injuriam illatum est, eum privando facultate præstandi has satisfactiones: quod proinde resarciri debet per eleemosynas, missas, preces, &c. juxta æstimationem verisimilitudinis satisfactionum, quas occisus per se vel per alios sibi comparasset, si non fuisset occisus. Ita S. Antonin. ex Scoto, Delugo, Navarr. & aliis.

Nota. Si homicida vel alius damnicator moriatur antequam restituerit, tenentur hæredes ex ejus bonis restituere, quantum ipse tenebatur. Quia hæredes succedunt in omnes obligationes reales defuncti, sicut in omnia ejus bona & jura; quamvis jus civile neget hæredibus occisi actionem de damno in foro externo in hæredes occisoris, nisi ante mortem ejus lis contestata fuerit, sed hoc non liberat eos in foro conscientia; nihil enim facit ad obligationem coram Deo quod lis ante contestata, vel non contestata fuerit. Immo ex communi sententia ad restitutionem tenentur hæredes, etiam si læsor morte vel alia pœna multatus sit. Quia damna privati non resarciuntur per hanc publicam punishmentem, quæ in vindictam publicam & terrorem aliorum irrogatur, & quæ est tantum compensatio injuriæ reip. illatæ: lex autem divina naturalis obligat ad resarciendum omne damnum injustè illatum; & cum quis duobus diversas res debet, non satisfacit utrique debito, solvendo uni, & non solvendo alteri quod ei debet. Nisi tamen hæredes occisi contenti sint pœna talionis, ut plerumque solent, si sint no-

Ant. Th. Moral. P.I.

biles ac divites: nam restitutionem remittere possunt.

Resp. 2. Ordinariè læsor nil tenetur restituere pro impensis funeris. Nam cum aliquando faciendæ fuerint, nil damni ex hac parte illatum est, nisi fortè propter accelerationem, eo quod citius istæ impensæ fieri debuerint, ex quibus adhuc aliquid lucri fieri potuisset, vel nisi funus factum sit in alieno loco, ubi majores sumptus quam domi fieri debuerunt: nam omne lucrum cessans & damnum emergens compensari debet.

Quæst. XVI. An occisor, vel mutilator tenetur restituere non solum uxori & liberis, sed etiam aliis, & creditoribus?

Resp. 1. Si occisus vel mutilatus alebat uxorem & liberos, vel parentes ex quæstu quem faciebat, læsor tenetur eos alere. *Est communis sententia.* Quia tantumdem damni illis injustè intulit, per occisionem injustam impediendo ne alerentur ab hoc homine determinatè, nempe marito, patre, vel filio. Immo ad id tenetur, etiam si læsus omnia, quantum potest, occisori remiserit; quia hæc obligatio oritur ex injuria talibus illata, quæ non potest nisi ab illis remitti. Et læsus non potest validè cedere juri, quod habet uxor ut à marito, liberi ut à parentibus, parentes ut à filiis alantur, cum hoc jus fundetur in specialissima conjunctione, & speciali debito ad invicem. *Delugo & alii.*

Dixi, ex quæstu. Nam si alebat ex bonis quæ extant, & sufficiunt ad eos alendos, occisor non tenetur eos alere, sed solum alia omnia damna compensare.

Gggg

Resp.

Resp. 2. Occisor tenetur alere eos, quos occisus determinatè alebat ex liberalitate, si probabiliter in posterum aliturus erat, & quamdiu erat aliturus: Sive tenetur illis restituere secundum æstimationem spei, quam habebant de alimentis ex liberalitate occisi percipiendis. Ita *S. Bernardin.*

Vasquez, Turrian. Azor, dicens esse communem, & alii multi contra multos. Quia ipsis fuit causa injusta talis damni, & fecit injuriam, violando jus quod habebant, ne via injusta impedirentur ab alimentis accipiendis à tali homine. Quilibet enim jus rigorosum habet, ne per actionem injustam impediatur à beneficio alterius. Ergo sicut qui per vim in alium illatum eum ex quocumque motivo impedit, ne tibi donet aliquid, tenetur tibi restituere: ita, &c. Et verò actio exterior, quæ est contra justitiam si fiat ex odio, & animo nocendi, est etiam contra justitiam si fiat ex alio motivo, cum sit per se injusta.

Resp. 3. Occisor tenetur restituere creditoribus occisi quantum occisus probabiliter judicio prudentum soluturus erat, si bona ejus extantia non sufficiant ad debita omnia solvenda.

Ita multi. Quia occisor per illam injustam occisionem causa fuit, cur isti creditores damnum passi fuerint, & fecit eis injuriam, violando jus quod habebant ne adimeretur debitori facultas iis solvendi, & ne impedirentur sine justa causa à receptione debitorum.

Id tamen quod creditoribus restituetur, detrahendum erit ex iis, quæ hæredibus sunt restituenda; cum tan-

tò minus ex bonis occisi post mortem ejus naturalem accepissent. Quod si hæredibus omne lucrum cessans & damnum emergens restituerit, nihil debet creditoribus, quia hi debent petere solutionem ab hæredibus.

Idem dic de mutilatore ob eandem rationem.

Nota. Dum læsus antequam moretur, dixit se remittere injuriam ac mortem occisori; id intelligi debet quoad odium ac rancorem; ut lege charitatis tenetur, vel etiam quoad actionem ac pœnam: non autem quoad restitutionem damnorum realium inde secutorum, nisi hanc clarè exprimat. Nam remissio restitutionis non est necessariò connexa cum depositione odii & remissione pœnæ, nec ad eam obligatur læsus. Imò etiam si hæc damna expressè remittat, non videtur valida esse remissio respectu creditorum: & uxoris ac liberorum quoad alimenta, quæ tenebatur iis præbere, nisi bona relicta ad eos alendos sufficiant; quia non potest cedere jus aliorum.

Quæst. XVII. An debet aliquid restitui pro vita, membro, cicatrice hominis liberi?

Resp. Certum est, 1. Cum per injustam occisionem vel mutilationem illata sit injuria non solum realis, sed etiam personalis, quæ est vera offensæ ac contemptus personæ, teneri læso-rem ad satisfactionem pro ea, per significationem doloris, petitionem veniæ, aliaque submissionis signa apta ad placandum læsum, si adhuc vivat: nam omnis injuria tolli ac refarciri debet ex justitia quantum potest. Quod si conditio

ditio lædenti hæc non patitur, & læsus placari possit per satisfactionem pecuniariam, ad hanc tenetur lædens saltem, ut quoddam est submissionis ac doloris signum, & animi placandi medium. Quemadmodum si per pecuniam posset vitam, vel membrum restituere, teneretur ex justitia eam in hunc finem suppeditare. 2. Lædentem teneri in conscientia solvere multam pecuniariam à judice impositam in pœnam: nam judex habet jus puniendi injurias, & sententia justa obligat.

Sed controversia est, an præcisè pro vita, membro, &c. pecunia sponte restitui debeat? Alii asserunt probabilius; quia omne damnum restitui debet eo modo, quo id fieri potest. Negant alii, eo quòd nemo tenetur restituere damnum boni superioris ordinis per bona inferioris. Vide dicta p. 2. cap. 6. quæst. 6.

Dixi, *hominis liberi*. Nam pro vita animalis, vel mancipii, solvi debet quanto vendi poterant: pro mutilatione verò quanti minoris inde æstimantur; quia vita servi & animalis pretio æstimatur, & sic ad æqualitatem compensari potest.

Quæst. XVIII. *An tenetur ad restitutionem, qui putans occidere Petrum, occidit Paulum, quem invincibiliter putabat esse Petrum?*

Resp. Affirm. ex l. 18. §. *de injur.* Quia revera voluit injustè occidere hunc hominem individuum, qui est reipsa Petrus, quamvis putarit esse Paulum. Sive quia voluit injustè occidere hominem, & reipsa injustè occidit hunc qui est Paulus. Ita *Rebellus*, & alii.

Unde non minùs tenetur ad restitutionem quàm teneretur, si incendisset domum Titii, putans eam esse Caji.

CAPUT III.

De injuriis in corpus proximi per stuprum & adulterium, & de necessaria restitutione.

Quæst. I. *Ad quid tenetur corruptor virginis?*

Resp. I. Ex communi sententia, qui virginem sponte consentientem, & absque ulla vi, fraude, dolo, importunitate precum, & promissione matrimonii vitiavit, ad nihil ei tenetur: quia scienti & sponte consentienti non fit injuria, ex regul. jur. 27. in 6.

Sed tenetur ad aliquam satisfactionem honorariam erga parentes puellæ adhuc sub patria potestate existentis, per signa doloris, submissionis, petitionem veniæ, &c. si crimen resciant. Ita *Cajetan. Navarr. Valentia, Rebell. & alii*, cum S. Antonin. 2. part. tit. 5. cap. 6. ubi ait. *In foro conscientie, si desolat eam voluntariam, non tenetur ei. Patri autem tenetur, quia injuriatus est. Unde ei in aliquo satisfaciat, vel saltem eum placeat.* Nam violavit jus custodiæ, quod habet circa illam pater: pater enim habet jus custodiendi & tuendi integritatem corporis suæ virginis. Item talis familiam dedecoravit. Quòd si ideò parentes majorem postea dotem conferre debeant filiæ, ut nubat juxta suam conditionem, tenetur corruptor hoc damnum resarcire, cum sequatur ex injuria à se ejus parentibus illata, Gggg 2 sicque

sicque ipse sit causa illius injusta. *Ita Azor, Navarr. Valentia, & alii mulii.*

Porro tenetur mulier alere prolem à partu usque ad tertium annum. Ab anno tertio & deinceps ipse corruptor, donec proles possit sibi providere: imò ab ipso partu, si mater non possit, vel ipse ad id se obligarit. Si verò duo eandem foeminam cognoverint, & dubitetur uter sit pater, uterque tenetur æqualiter hoc onus sustinere, cum æquale sit de utroque dubium & uterque certo posuerit actionem per se generativam. *Ita commun.* Quòd si hospitali exposita fuit proles, debent parentes ei restituere impensas; nam hospitale solum fundatum est pro pauperibus gratis alendis, non pro aliis, nisi suo sumptu. *Est communis sententia.*

Resp. 2. Qui vi, minis, aut fraude, vel falsis persuasionibus vitiavit virginem, absque promissione matrimonii, tenetur compensare omnia damna virgini, & ejus parentibus inde obvenientia. Quia est illorum causa per injuriam; ergo tenetur ea resarcire pecunia, vel eam ducere, si aliter resarcire nequeat. *In vitam & seductam si constupravit, injungendum est sibi quod satisfaciatur ad arbitrium boni viri, vel cum ea componatur. Et si promississet eam ducere in uxorem ut copulam ab ea extorqueret, servet promissum, & hoc, nisi nimis distans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis & potens, ait S. Antonin. loco citato.* In foro autem externo in pœnam obligabitur ad eam dotandam aut ducendam, quamvis nuptias non promiserit, ex cap. 1. de adulter.

Quòd si puellæ ejusque parentibus nulla obvenerint damna; quia res mansit occulta, & ipsa æque commodis potita est nuptiis: stuprator juxta multos non tenetur, nisi ad satisfactionem honorariam, puta petitionem veniæ, &c. Quia nihil debetur pro ipsa defloratione pudicitia, cum sit irreparabilis, & pretio non æstimabilis, neque pro alio damno indefecuto, cum nullum reipsa secutum sit.

Non pauci tamen probabilius docent pro solo damno virginittatis injustè violatæ fieri debere compensationem pecuniariam, vel aliam arbitrio boni viri. Quia nempe damnum irreparabile in bono superioris ordinis compensandum est per bona inferioris ordinis. Vide dicta part. 2. cap. 6. quæst. 6. Quòd si jam nupta damnum aliquod patiat; quia res, v. gr. innotuit marito, &c. certum est stupratorem teneri hæc damna resarcire, cum ex ejus injuria sequantur.

Nota. Metus reverentialis conjunctis cum metu mali injustè inferendi, sufficit ut stuprator teneatur ad restitutionem, si nempe puella, vel alia mulier, ob auctoritatem sollicitantis, & ex reverentia erga eum, & metu patiendi aliquod malum injustum, non audeat resistere. Nam quamvis talis metus non excuset à culpa, facit tamen ut consensus non sit omnino voluntarius, seu ut sit mixtus involuntario, nec sufficiat ad valorem donationis simili metu extortæ, ergo retinet rationem injuriæ, ac proinde damnum sequens est injustum, paritque obligationem restituendi. Secus de

de muneribus, & blanditiis, quæ non minuunt, sed potius augment voluntarium; item de precibus quæ non injiciunt metum mali injustè postea inferendi, nec continent vexationem injustam. *Delugo.*

Resp. 3. Qui promissione matrimonii mulierem corrumpit, is tenetur eam ducere, sive verè, sive fictè promiserit. *Est communis sententia.* Nam si verè ex animo promisit, tenetur eam ducere: quia hæc promissio fuit verus contractus onerosus sub conditione quæ fuit impleta ab una parte: ergo altera tenetur illum ex parte sua complere, cum id licitè præstare possit.

Quòd si matrimonium fictè promiserit, ex communi sententia tenetur adhuc illud inire. Quia qui exigit aliquid ab alio per fictam promissionem, injustè decipit, & facit injuriam, violando jus, quod quisque habet, ne per deceptionem aliquid ab eo exigatur; ac proinde deceptor tenetur deceptionem injustam ac injuriam tollere eliciendo verum consensum, atque illo mediante veram promissionem facere, & factam præstare. Et alioqui infinitis fraudibus commercia humana paterent, & in illis esset inæqualitas. Præterea nemini sua fraus patrocinari debet, ut monent jura. Igitur non sufficit mulierem sic corruptam dotare, vel pecunia damnum resarcire, si ipsa non consentiat: nam ipsa non consensit in copulam, nisi ut seductori nuberet. Nec huic licet religionem ingredi; quia non potest nisi matrimonio injuriam resarcire, ad

quod ex justitia tenetur. Idem dic si animo ficto cum ea per verba de præsententi contraxit, eo tantum fine, ut ea potiretur, ut docet S. Thom. in 4. dist. 28. art. 2. ad 4. Quamvis enim matrimonium tunc sit nullum, tamen manet obligatio eam ducendi, si ipsa velit, ratione scilicet injuriæ resarciendæ; nec satis est pecuniam dare, cum in propria specie satisfieri possit; nam non potest creditori invito unum solvi pro alio quod debetur, l. 2. §. *de rebus credit.* quia habet jus ad id quod sibi debetur.

Excipiuntur aliqui casus in quibus stuprator non tenetur corruptam ducere, etiamsi id verè promiserit; sed tunc tenetur solum aliter, verbi gratia pecunia damnum inde secutum compensare. 1. Si illa finxit se virginem, nobilem, divitem, cum non esset, quia injustè decepit, & in injuriis datur compensatio. Immo idem docent multi, si ipse non ab ipsa deceptus falsò putavit esse virginem; quia hæc est sufficiens causa dissolvendi sponsalia, ideòque recedendi à promissione, modò damnum aliter resarciatur. 2. Si puella nolit ei nubere, vel parentes nolint eam tradere. 3. Si inde prudenter timerentur gravia mala, ut infelices exitus, graves discordiæ inter familias, grave scandalum, &c. Nam tunc mulier non est rationabiliter invita, modò damnum aliunde resarciatur. 4. Si aliquod impedimentum legitimum intervenerit, ut si sacros ordines suscepisset, quamvis illicitè. 5. Si foemina deflorata postea cum alio fornicetur: quia

promittenti fecit injuriam, & justam dedit causam recedendi à promissione. Idem censet Sanchez, quoties supervenit mutatio, seu causa gravis sufficiens ad sponsalia dissolvenda. 6. Si ficta fuerit promissio, & hanc fictionem foemina potuerit deprehendere ex verborum ambiguitate, aut aliis conjecturis clavis, vel ex magna disparitate conditionis sibi nota, ut si seductor sit nobilis, vel opulentus, & ipsa plebeja & pauper. Ita S. Thom. in 4. distinct. 28. art. 2. ad 4. ubi ait non teneris ducere, *si sit multò melioris conditionis, aut aliquod signum evidens fraudis fuerit*: tunc enim puella seipsam stultè decepit, & sibi deceptionem imputare debet. Damnum tamen inde secutum refarciri debet, ut ipsa alteri sibi æquali nubat, vel si nubere nolit, reponatur in statu honesto, ubi decenter vivere possit: quia promissio illa involuntarium aliquod effecit: nam puella si certò fraudem novisset, non consensisset, & sic injuriam aliquam passa est.

Quòd si mulier disparitatem illam in nobilitate, divitiis, &c. ignoravit, & alter nuptias fictè promiserit, juxta multos non tenetur etiam eam ducere, sed solum pecunia satisfacere arbitrio prudentum, ut possit æquè honestè ac commodè alteri nubere, ac si corrupta non fuisset: ut indicat S. Thom. loco citat. Quia seductor ratione injustæ deceptionis, solum tenetur ad restituendum quantum foeminae intererat poni consensum illum quem apprehendebat: & quem volebat pro sui corporis pretio, nam per hoc tollitur deceptio injusta mulieris,

& reponitur æqualitas. Ipsa autem non apprehendebat nec petebat consensum tanti valoris, sed minoris; quia non cognoscebat conditionem ac dignitatem promittentis. Quem proinde consensum non potest deceptor reddere, nisi reddat simul multò plus quàm foemina petiit, & quàm ipse debebat. Quare deceptor tunc solum tenetur reddere in æquivalenti, tantum pecuniæ dando quantum sufficit ut nubat viro æqualis conditionis; nisi tamen jurasset eam ducturum, nec dispensationem obtinuisset: nam ducere teneretur non vi promissionis fictæ, sed vi juramenti, & reverentiæ Deo debitæ.

Porro vir superioris conditionis, qui verè nuptias promisit, ad eas tenetur, nisi grave scandalum inde meritò timeretur. Sanchez, Azor, Delugo, Lessius, & alii. Quia tunc juri suo cessit, & ratione promissionis veræ, & acceptatæ debitus est excessus, ad quem reddendum voluit se obligare. Et verò sponsalia inter æquales valent & obligant: ergo multò magis erunt valida, quando in compensationem foemina sui corporis usuram concessit. Quare si aliam ducit tenetur compensare quantum foeminae intererat habere ipsum in virum, cum tantundem damni ei injustè intulerit; mulier enim per promissionem sibi factam sub onere à se impleto, acquisivit jus ad rem promissam tanquam ad aliquid sibi debitum ex justitia.

Quòd si mulier corrupta nolit nubere seductori volenti promissum complere, is juxta multos non tenetur eam dotare, si sit æqualis condi-

tionis,

tionis, ex regul. jur. 41. in 6. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum, & ex hac 66. ibidem. Cum non stat per eum ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.*

Enimverò nuptias solum promisit, & mulier non habet justam causam aliud exigendi loco illarum. Sed juxta Panormitan. tenetur eam dotare, si foemina sit longè melioris conditionis, nec velit ei nubere: quia damnum & dedecus illatum non refarciretur talibus nuptiis, sed novum inferretur. Quod verum est, si damnum & dedecus familiæ inde sequeretur: nam mulieri non fuit injustè illatum, si (ut suppono) sine vi & fraude, sed sola promissione matrimonii adducta consensit in copulam, sciens inæqualitatem conditionis.

Sed quid si is qui vera vel ficta promissione matrimonii seduxit aut stupravit, nec potest satisfacere nisi nubendo, habeat votum castitatis aut religionis?

Resp. Si votum secutum sit deflo- rationem, ex communi sententia tenetur ducere: quia jam ante erat jus strictum foeminæ acquisitum, & obligatio eam ducendi. Quare votum non potuit esse de non contrahendo hoc matrimonio, alioqui nullum esset, cum sit de re illicita: sicut invalidum est votum dandi pauperibus id quod jam alteri debitum est ex justitia.

Si autem votum præcesserit copulam, adhuc secundum communem aut saltem communio-rem sententiam, tenetur eam ducere; saltem post ob-

tentam dispensationem voti, quam tenetur petere, si hæc votum ignoravit. Quia. 1. executio voti non in- eundi matrimonium, jam facta est ei illicita respectu talis mulieris, cum fieri nequeat sine gravi ejus injuria. 2. Quia, inquit Delugo, obligatio vo- ti provenit solum ex libera voluntate gratuita voventis, qui sibi imponit ta- lem obligationem. Non potest au- tem aliquis velle se obligari tali gene- re obligationis in præjudicium juris alieni, quia non potest ipse propria autoritate alieno juri derogare. Un- de votum involvit hanc conditionem tacitam: Si potero implere sine præ- judicio juris alterius. 3. Si quis vo- visset dare omnia bona sua pauperibus, si postea gravem injuriam in bonis al- teri inferret, tenetur restituere per bo- na voto promissa pauperibus. 4. Tunc potest & debet petere dispensationem voti, seu dila- tionem executionis ejus: quivis enim tenetur adhibere media licita necessaria ad actum justitiæ ex- ercendum: Si tamen foemina scivisset votum, tunc corruptor non tene- tur eam ducere. Quia illa non bona fide contraxit, cum videret eum non posse licite nuptias promittere; nisi fortè ipse ei persuaserit se facile ob- tenturum dispensationem, quo casu tenetur eam sibi comparare.

Quid dicendum de seductore mulieris non virginis?

Resp. Patet ex dictis. Itaque qui viduam honestam, vel mulierem ab alio corruptam, sed quæ passim virgo habebatur, promissione matrimonii etiam simulata seduxit, tenetur eam ducere, se ipsa velit. Nam hæc pro- missio

missio facta est in modum contractus, *Do ut facias*: cum mulier det sui corporis usum, ut ille promissa perficiat. Quod si fictè promissit, adhuc tenetur: quia tenetur tollere deceptionem & injuriam illatam. Si autem vi aut fraude sine tali promissione seduxit, tenetur ante sententiam judicis damna inde secuta compensare, cum sit injusta illorum causa.

Quæst. II. *Ad quid tenetur, qui sub promissione matrimonii consanguineam violavit?*

Sic respondet Delugo: Si impedimentum sit tale, in quo Papa nunquam soleat dispensare, ut inter consanguineos in primo gradu transverso, vel certè in quo non soleat dispensare, nisi ex gravissima causa, qualis tunc non datur; tunc promissio est invalida propter impossibilitatem rei promissæ: ac proinde solum erit obligatio satisfaciendi & refarciendi damnum alio modo, si quod injustè illatum est; quod non contingit quando foemina non fuit decepta, nec vi aut metu coacta. Si verò impedimentum est tale, in quo dispensari soleat ex causa, qualis tunc intervenit, & matrimonium promissum fuit sub conditione dispensationis; tunc promissio illa obligat ad procurandam dispensationem: quia totum id quod promittitur, licitum est & possibile, nempe procurare dispensationem, & ea obtenta matrimonium contrahere. Imò idem censet, etiamsi promissio matrimonii facta fuerit sine illa conditione; modò uterque impedimentum noverit. Quia conditio dispensationis utpote necessariæ subintelli-

gebatur: nam conditio, quæ de jure necessaria est ad valorem actus promissi, semper subintelligitur in ipsa promissione: taciti autem & expressi eadem est vis. Porro si quis consanguineam per vim, metum aut fraudem absque promissione matrimonii corrumpit, tenetur refarcire damna illata, & secuta: quia fuit injusta causa illorum, copulam obtinendo per injuriam. Quod si aliter damnum refarcire non potest, nisi eam ducendo, tenetur sibi dispensationem procurare, ut eam ducat, nam qui tenetur ad damnum illatum refarciendum, tenetur adhibere media ad hoc necessaria. *Ita Delugo.*

Quæst. III. *Ad quid tenentur adulteri?*

Resp. 1. Si partus non sit secutus, adulter secundum multos tenetur solum ad satisfactionem honorariam marito præstandam pro injuria ei illata: quia pro injuria ab omni damno reparata non debetur ex justitia, nisi satisfactio per signa doloris & submissio- nis, ut petitionem veniæ, &c. Quæ tamen locum non habet, cum injuria ignoratur: nam satisfactio honoraria non fit nisi scienti se injuria affectum, cum consistat in placatione animi justè offensi. Unde non est exhibenda marito, nisi injuriam norit, & eam cupere putetur.

Resp. 2. Si proles ex adulterio nata sit, tenetur adulter prolem alere ab anno tertio & deinceps, donec sibi de alimentis providere possit: à partu ad tertium annum inclusivè ipsa mater, ex cap. 2. *de convers. insid.* In defectum matris tenetur pater, & vicissim.

Resp.

Resp. 3. Adulter & adultera tenentur æque primò & ex æquo compensare damna, quæ obveniunt marito & legitimis hæredibus, ex sustentatione, hæreditatis partitione, & legatis, donationibus proli spuria factis à consanguineis patris putativi, vel matris, in damnum legitimarum prolium, quibus alioqui cederent. *Est communis sententia.* Quia uterque est æque principalis causa injusta horum omnium damnorum: nam uterque posuit actionem injustam, ex qua sequitur generatio prolis, ac deinde omne tale damnum. Et ad id tenentur singuli in solidum ex alterius defectu, ex cap. ultim. de injur. *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, jure super his satisfacere te oportet.* Idque ex communi sententia, etiamsi adulter suppositionem non suaserit. Quia nihilominus est æque primò causa horum damnorum ac adultera: nam cum generatio prolis in muliere conjugata sit vera causa deceptionis ac suppositionis, & ad actionem generativam injustè uterque æque primò concurrerit, uterque est æque primò causa damnorum inde evenientium.

Neque refert, si alteruter alterum ad adulterium induxit sine vi & dolo: nam consulens ut consulens non est damni causa principalis respectu exequentis. Uterque autem executionis mandavit causam damnorum, nempe adulterium. Si tamen alteruter vim aut metum gravem etiam reverentialem incussisset, hic teneretur de omni damno: nam esset solus causa principalis adulterii & consequenter damnorum ex eo secutorum.

Ant. Th. Moral. P. I.

Alter vero teneretur solum in ejus defectum, cum sit causa minus principalis, utpotè minus voluntaria, nec posuerit causam damni, nisi per injuriam à priore sibi illatam compulsus.

Resp. 4. Si probabilius sit prolem ab adultero esse genitam, tenetur adulter & adultera compensare omnia damna; nam tunc non possunt prudenter negare esse suam, ideoque se obligari ad compensationem damnorum, & utrumque prudenter judicare possunt.

Sed quid: si dubium sit utrum ab ipso adultero, an à marito proles sit genita?

Resp. Tunc tenentur adulter & adultera restituere marito vel ejus hæredibus, pro ratione majoris vel minoris dubii, judicio prudentum. *Ita Molin. Rebell. Layman, & alii.* 1. Quia uterque est causa injusta periculi pretio æstimabilis, quod subit maritus prolem alienam tanquam propriam alendi. 2. Iniquum est, ut in dubio damni totum illius periculum subeat innocens, & causa injusta talis periculi, quæ posuit actionem de se damnificativam, sit omnino libera.

Obj. 1. In dubio nemo spoliandus est re sua, & melior est conditio possidentis.

Resp. Hoc axioma æque, imò magis favet marito quàm adulteris. Nam ille est in possessione suorum bonorum, quibus in dubio non debet spoliari, & insuper ei certò facta est injuria de se damni illativa. Spoliaretur autem in dubio, si deberet bona sua impendere ad alendam prolem dubiam: nam quamdiu dubium est an proles sit ab ipso, an ab adultero genita,

H h h h

nita, dubium quoque est an ipse, an adulter teneatur illam alere; neque enim tenetur maritus alere nisi suam prolem.

Obj. 2. Proles in dubio an sit legitima, debet præsumi legitima: nam ratione matrimonii est in possessione suæ legitimatis, qua non debet privari ratione dubii.

Resp. Proles debet quidem tunc in foro externo præsumi legitima, & habet etiam in foro interno jus dividendi hæreditatem cum legitimis. Sed quia in hoc dubio manet marito periculum certum damni subeundi, in quod adulteri eum injustè conjece-
runt, hi tenentur hanc injuriam pretio æstimabilem refarcire. Et præsumptio illa est solum in gratiam prolis innocentis.

Quæst. IV. Quomodo tenetur adultera damna compensare?

Resp. 1. Adultera tenetur, quantum fieri potest citra famæ jacturam & vitæ periculum, procurare ne quid damni maritus & legitimi hæredes ratione prolis spurie patiantur. *Est communis sententia.* Quia si omnibus modis, quibus potest, non caveret damnum marito & hæredibus, iis inferret injuriam, cum posuerit actionem injustam damni illativam. Hinc si habet bona propria, tenetur ex illis damna compensare. Si non habeat, tenetur rem familiarem diligentius administrare, de cultu corporis sui & sumptibus solitis propriis detrahere quantum potest, spectata conditione status, valetudine, &c. Item relinquere in morte solis legitimis tantum ex bonis, de quibus liberè disponere

potest; & secundum multos religiosum statum spurio suadere, si ad eum idoneus videatur.

Resp. 2. Si hisce modis plenè potest damnum compensare, non tenetur revelare crimen suum: nam tunc nulum damnum inde sequitur legitimis hæredibus. Si vero non potest, nec judicat prudenter illud impeditum iri si detegat crimen suum, tunc nec tenetur aperire, quia imprudenter & frustra aperiret. Imò etiam si judicaret posse averti damna hæredibus per illam revelationem, non tenetur crimen suum occultum revelare, cum periculo mortis vel gravis scandali, discordiarum, perpetui odii mariti, infamiae totius familiae, vel propriae saltem publicae si non sit suspecta, vel alterius mali multò gravioris, quam sit damnum hæredum. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex cap. 9. de penitent. ubi Innocentius III. consultus de quadam muliere, quæ partum sibi supposuerat, ne bona mariti ad alios devolverentur, esset ne absolvenda, cum crimen suo marito timeret detegere, respondet Pontifex: *Sicut mulieri quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo timeat confiteri, non est penitentia deneganda: ita nec illi debet penitentia denegari . . . . . sed competens satisfactio per discretum Sacerdotem ei debet injungi.* Ergo non tenetur cum tali metu crimen detegere: si enim teneretur & nollet, non esset capax absolutionis. 1. Quia tunc maritus, & hæredes non sunt rationabiliter invitati; & tunc restitutio censetur moraliter impossibilis.

Si

CAPUT IV.

Si tamen mulier sciret spurium esse valde bonum ac prudentem, & sibi fidem habiturum & hæreditatem cessurum, nec crimen ejus revelaturum, (quod vix & rarissimè præsumendum est) teneretur ei detegere. Quia infamia nocentis apud unum aut alterum postponenda est gravissimo innocentium damno, cujus est causa injusta; ut patet ex eo, quòd juxta communem sententiam liceat grave peccatum alterius occultum aperire tertio, ad avertendum grave damnum ei ab illo altero impendens.

In praxi tamen ordinariè non est obliganda adultera ad crimen suum aperiendum, sive marito, ob gravia mala inde obventura quæ ordinariè imminet; sive spurio: quia hæc revelatio est ordinariè inutilis ad avertendum damnum: nam filius, juxta communem sententiam, non tenetur credere matri juranti eum esse spurium, nisi id probet certis argumentis, ut si tempore conceptionis & ante & post ostendat maritum absentem fuisse, &c. Nam qui nascitur in conjugio legitimo, censetur esse legitimus, nisi contrarium ostendatur.

Nota. Quia dixi de adultera & filio spurio, dicenda sunt de filio supposito, quem mulier supposuit ac finxit esse suum, ne hæreditas ad alios transeat: nam injuria his facta est, quæ eodem modo tolli, vel refarciri debet.

De injuriis, contra famam & honorem per judicium temerarium, detractionem, calumniam, & contumeliam, & de necessaria restitutione. De susurratione dictum est tract. de peccatis cap. 7. art. 6.

Quæst. I. **Q**uale peccatum est judicium temerarium, item suspicio ac dubitatio temeraria?

Nota 1. Dubitatio est suspensio intellectus inter assensum & dissensum. Suspicio est inclinatio, seu concitatio mentis ad assentiendum uni parti, sic tamen ut nondum absolutè ei assentiatur. Judicium est assensus mentis, qui si sit cum formidine oppositi, dicitur opinio; si sine tali formidine, vocatur judicium firmum. Hi actus sunt temerarii, quando sine sufficientibus indiciis, seu rationibus concipiuntur: nam si ex sufficientibus motivis, non sunt temerarii, ut si judices Petrum esse injustum, quia usuras exigit. Charitas tamen postulat, ut dum opus externum excusare non potes, excuses intentionem vel indeliberationem, si possis, aut totum Deo discutiendum relinquant. Porro majora indicia requiruntur ad prudens judicium, quàm ad suspicionem, vel dubitationem, cum plus sit judicari quam suspicari, vel dubitare.

Nota 2. Levia sunt indicia, quæ considerata facti & personæ qualitate, diisque circumstantiis, ut loci, temporis, &c. non sufficiunt ad movendum

virum prudentem & bonum ad sic dubitandum, suspicandum, vel judicandum de proximo. Gravia autem sunt, quæ omnibus illis consideratis movere possunt probum & prudentem ad dubitandum, vel male opinandum, seu judicandum de proximo: Cum enim hæc materia sit moralis, non potest alio modo definiri quodnam sit leve, quodnam grave indicium seu argumentum, quàm ex prudentis & boni viri judicio, ait Sylvius, tom. 3.

Resp. 1. Temerarium de re gravi proximum infamante judicium etiam opinativum, quod cum plena advertentia concipitur, est mortale contra justitiam. *Ita omnes de judicio firmo, & communis est sent. inter recentiores, teste Delugo, de judicio etiam opinativo ac formidoloso. Prob. 1. Ex Matth. 7. Nolite judicare, ut non judicemini. In quo enim judicio judicarveritis, judicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Et, Ex Luc. 6. Nolite judicare, & non judicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Et, Jac. 4. Qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Ubi generatim & indistinctè prohibetur graviter omne judicium temerarium, & proinde non solum firmum, sed etiam opinativum. 2. Quia per illud fit gravis injuria proximo. Nam graviter violatur jus quod habet, ne sine sufficienti causa judicetur malus aut vilis, & perdat bonam existimationem apud alium; hocque homines molestissimè ferre solent. Quare est obligatio illud judicium statim deponendi ut tollatur injuria. 3. Ex hoc ipso quod aliquis ma-*

lam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebite contemnit ipsum, & ideo injuriatur ei, ait S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 3. ad 2. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. 1. ad Cor. 4.

Dixi 1. Temerarium. Nam judicium de personis, licet quandoque sit falsum, non tamen semper est peccatum, nisi quando est omnino temerarium, ait S. Thom. quodlib. 12. art. 34. Proximus enim non habet jus, ut æstimetur probus ab eo, cui crimen ejus sufficienter cognitum est.

Dixi 2. Cum plena advertentia: nam potest esse veniale non solum ob levitatem materiæ & temeritatis, sed etiam ob defectum plenæ advertentia. Imò nullum est, si sit ex sola intellectus promptitudine absque ullo deliberato voluntatis consensu conceptum. Sed ubi primum advertitis te sic male judicare, peccas perseverando in eo judicio, utpote mortali, posita plena advertentia cum gravitate materiæ.

Porro ad temeritatem mortalem non requiritur advertentia actualis ad insufficientiam indiciorum seu motivorum, si mala præoccupatio, voluntaria passio, invidia vel odium sit causa præcipitationis judicii & defectus advertentia actualis: nam tunc temeritas illa est sufficienter voluntaria in causa, nempe in mala affectione, & inadvertentia insufficientia indiciorum est vincibilis ac culpabilis.

Resp. 2. Suspicio & dubitatio voluntaria graviter temeraria in re valde gravi,

gravi, & cum advertentia plena, sunt peccata mortalia saltem si ex pravo affectu & malevolentia nascantur. Ita Delugo, Lessius, & alii multi. Quia 1. ad Tim. 6. inter gravia peccata numerantur *suspiciones male*. Et, ex 1. ad Cor. 13. *Charitas non cogitat malum*. Quem locum sic explicat S. Chrysostomus, hom. 33. *Non modo nihil male comparat contra illum qui diligitur, sed ne suspicatur quidem*. 2. Ex S. August. epist. 137. *Ne malevolo animo de servis Dei falsa suspicando pereatis, illud apostolicum recordamini: Nolite ante tempus judicare*. 3. Tunc fit gravis injuria proximo: nam quisque habet jus ne quisquam de ipso sine sufficienti causa male opinetur, suspicetur, & de sua probitate dubitat, illudque jus graviter violatur in re valde gravi. Et nullus est prudens, qui non putet gravem sibi injuriam fieri, indeque gravem molestiam sentiat; nec eum qui ita de se suspicaretur, haberet in numero suorum amicorum. Imò in dubitatione illa continetur judicium: nam qui sic cum plena deliberatione dubitat, non solum suspendit assensum, sed etiam judicat ambiguum esse probitatem proximi, nec eum posse prudenter judicari probum.

Quare cum S. Aug. tract. 90. in Joann. ait suspiciones temerarias ad tentationem humanam pertinere, sine qua duci non potest ista vita; & S. Thom. quæst. 60. art. 3. dicit dubitationem temerariam esse venialem; intelligi debent de repentinis nondum satis deliberatis, vel leviter temerariis, & ex humano errore non ex malevolentia conceptis. Et ideo multi

docent peccare solum venialiter eum, qui de gravi malo proximi suspicatur, vel dubitat ex solo errore intellectus, quo apprehendit indicia, ob quæ suspicatur, tanquam sufficientia ad suspicandum, paratus suspicionem deponere, ubi melius adverterit: tum quia temeritas illa non est omnino voluntaria, cum non ex malitia, sed ex solo humano errore & fragilitate suspicetur: tum quia indicia propter quæ suspicatur, non carent omni verisimilitudine ad suspicandum: quando enim suspicio non est ex malevolentia, sed ex solo humano errore, indicia non carent omni probabilitate.

Observa 1. Quando timorati, præsertim scrupulosi, inquit Sylvius, ejusmodi sinistras cogitationes de proximis patiuntur, & dubitant an lethali-ter peccaverint; rogandi sunt, an si tunc advertissent illud esse judicium temerarium & peccatum, deliberatè voluissent consentire? Si enim negativè respondeant, censendi sunt non peccasse mortaliter, quia vel nullus adfuit voluntatis consensus, vel non fuit plenè deliberatus. Quare regula etiam locum habet in timoratis, qui vel contra fidem, vel contra castitatem tentationes & varias cogitationes patiuntur, quibus nullo modo consentire vellent, si eas plenè adverterent.

Observa 2. Materia, quæ in detractione ad mortale sufficit, hinc quoque sufficit. Hinc materia gravis censetur non solum peccatum mortale, sed etiam habitus peccati venialis, spectatis statu, fama & qualitate per-

sonæ; vel defectus inculpabilis, sed infamans, seu unde quis notabiliter vilescit in animo judicantis, vel in contemptum adducitur, ut esse fatuum, spurium, &c. Ergo mortaliter peccas, si temerè judices, vel suspiceris Religiosum habere consuetudinem mentiendi, esse vanum, regulas suas negligere, orationi non vacare, &c. aliquem esse fatuum, & officio ac honore indignum, &c.

Observa 3. Quamvis certum sit opus, ab aliquo factum, esse mortale ex genere suo, non ideo tamen potes judicare proximum certò peccasse mortaliter. Quia potest excusari coram Deo, ob imperfectam deliberationem, vel inconsiderationem aut ignorantiam invincibilem. Item incertis rumoribus de proximi crimine vel malo infamante fides nulla adhibenda est; nam rumores incerti non possunt fundare judicium prudens. Denique semper extra necessitatem animus à dubitatione, suspitione & judicio de peccatis alienis cohibendus est, ut vitetur periculum temere judicandi, vel suspicandi cum injuria proximi. *Etiamsi perperam actum quidem deprehendas; nec sic judices proximum: magis autem excusa intentionem si opus non potes, putà ignorantiam, putà subreptionem,* ait S. Bernardus, serm. 40. in Cantic.

Sed hic quæri potest utrùm dubia sunt in meliorem partem interpretanda?

Resp. I. Dubia de personis ad bonam, vel malam existimationem pertinentia, sunt in meliorem partem interpretanda. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex S. August. l. 2. de sermone

Domini in monte, cap. 18. *Nolite judicare ut non judicemini, &c. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur . . . . de quibus temerarium est judicare, maxime ut condemnemus.* 2. Ex S. Thom. 2. 2. quæst. 60. art. 4. *Ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa, injuriatur ei & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente, & ideo ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est.* 3. Quia maxime cavendum est, ne fiat injuria proximo, & de possessione bonæ famæ injustè deji- ciatur.

Sic autem hæc dubia in meliorem partem sunt interpretanda, 1. Negative, ita ut in dubio etiam positivo nunquam judices, opineris, vel suspiceris proximum esse improbum, vel peccasse graviter: alioqui peccares contra justitiam, inferendum malum proximo sine sufficienti & justa causa: quisque enim jus strictum habet, ne ei malum sine justa causa inferatur: haberi autem improbum est malum proximi grave, utpote per se concitativum gravis molestiæ. Et dubium etiam positivum non est sufficiens nec justa causa judicandi proximum peccasse: incertum enim crimen non est sufficiens & justa causa eum privandi bona æstimatione, quam possidet.

2. Positivè practicè, hoc est, ut in praxi & vitæ civilis usu, ubi de cautela

rela non agitur, affectu interno, & externo modo agendi proximus tractetur tanquam si revera esset probus, ei præstando consueta honoris & urbanitatis officia, perinde ac si nullum esset de ejus probitate dubium. Nam illis proximum ob dubium exortum privare iniquum esset, & contra has regulas charitatis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Item quoties pravus in proximum animi motus vincendus est, aut vis hic & nunc statuere apud te quo loco sit habendus, aut periculum est ne bona opinio de eo à te concepta minuatur, si iudicium suspendas; tunc judicare debes positivè eum habendam ut virum probum, nec ob dubium exortum bonam de eo opinionem minuendam esse.

Dixi, *de personis.* Nam dubia de rebus, putà an contractus talis sit licitus necne, non sunt in meliorem partem interpretanda, sed suis momentis æstimanda. Quia tunc id unum agitur, ut cognoscatur veritas, & vitetur illicitum, nec timendum ne cuiquam inferatur injuria; & ex eo nihil boni, vel mali accrescit rei.

Resp. 2. Cùm agitur de damno vitando, vel remedio adhibendo, dum non constat de probitate proximi, ex communi sententia licet sibi & aliis consulere, & eam cautionem adhibere, quam prudentia dictaret adhibendam, supposito quòd esset malus, non tamen de eo malè judicando aut suspicando. Quia tunc nemini infertur injuria, vel damnum: licitum est autem sibi & proximo sine cujusquam

injuria providere. Hinc non peccas dum excipiendi ignotum in ædes tuas, ita caves rebus tuis, ac si dubia esset hominis probitas.

Quæst. II. Quid est Detractio, Contumelia, & Calumnia?

Nota. Fama est existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, & habilis ad aliquem bonum usum: Sive est existimatio, seu opinio excellentiæ alterius. Honor est testificatio excellentiæ alterius animo concepta. Excellentia autem, quam spectat fama & honor, consistit primariò in virtute ac sapientia, earumque functionibus, quæ homines verè laudabiles reddunt: secundariò autem in aliis perfectionibus, ut sunt ingenium, doctrina, nobilitas, item quoad honorem: potestas sive ecclesiastica, sive sæcularis, dignitas principii, quæ inest parentibus, &c. Imò id quòd singularem quemdam ad has perfectiones ordinem habet, vel ut instrumentum virtutis, vel ut effectus, est etiam ratio honorandi, ut nobilitas quæ ex præclarè gestis orta est.

Hinc fama & honor inter se differunt, cùm fama sit opinio de excellentia alterius, honor verò externa testificatio nostræ opinionis de excellentia alterius.

Resp. 1. Detractio est injusta ademptio seu læsio, vel imminutio bonæ famæ alterius in ejus absentia. Nam si quis coram altero famæ ipsius detrahat; jam non erit simplex detractio, sed etiam contumelia, qua coram violatur honor alterius.

Et S. Thoma fieri potest detractio octo modis. 1. Falsum crimen vel defe-

defectum imponendo. 2. Verum amplificando. 3. Occultum detegendo. 4. Sinistrè interpretando factum alterius. 5. Rectè facta vel doctes alterius negando. 6. Illa extenuando. 7. Silendo ubi silentium æquivalet confessioni defectus proximi, ut quando ex silentio intelligi facile potest alium vel non esse laude dignum, vel non tanta, vel habere aliquem defectum. 8. Simulatè vel remisè aut frigidè laudando, juxta hos versus.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,

Qui negat, aut reticet, minuit, laudat & remisè.

Resp. 2. Calumnia est falsi criminis aut defectus impositio. Unde est species detractiois omnium gravissima ex genere suo, cum superaddat detractioi genericè sumptæ mendacium perniciosum.

Resp. 3. Contumelia est injusta inhonoratio personæ præsentis, seu læsio honoris alterius sine justa causa & autoritate coram eo facta, sive dictis, sive factis: ut crimen, vel defectum vel malum poenæ alteri præsentis obijciendo ex animo illum inhonorandi; vel ejus imaginem conculcando, ipsum percutiendo, repræsentando aliquid quod honorem illius lædat, ei maledicendo, conviciando, illum illudendo, irridendo, &c. quod est ex genere suo mortale; cum hoc sit per se dissolutivum amicitiae, juxta illud, Eccli. 22. *Qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.*

Quæst. III. An & quando detractio,

calumnia, & contumelia sunt peccata mortalia?

Resp. 1. Hæc tria sunt ex genere suo mortalia contra justitiam. Ita omnes. Nam 1. ad Rom. 13. detractores & contumeliosi dicuntur esse digni morte. 2. Per detractioem & calumniam proximus injustè læditur in fama, per contumeliam in honore: quæ sunt bona præstantiora divitiis, & ad quæ proximus jus habet. Quare hæc tria sunt peccata graviora furto, quod ex genere suo mortale est: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 73. art. 3.) *Peccata quæ committuntur in proximum, sunt pensanda per se secundum nocumenta, quæ proximo inferuntur. Tanto autem est majus nocumento, quanto majus bonum demitur.*

Dixi, ex genere suo: nam possunt esse venialis culpa, 1. Ob defectum sufficientis advertentiæ. 2. Ob levitatem materiæ, ut si narretur levis aliqua alterius imperfectio. Plures tamen ejusdem defectus levis alteri detegere, potest esse mortale: quia possunt tandem collecti lædere graviter bonam existimationem illius. Item cum peccatum convitiis, vel contumeliæ, ex animo dicentis dependeat (inquit S. Thom. quæst. 72. art. 2. ad 3.) *potest contingere quod sit peccatum veniale, si sit leve convitium, non multum hominem debonestans, & proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira absque firmo proposito aliquem debonestandi, puta cum aliquis intendit aliquem per hujusmodi verbum leviter contristare.* Porro, ad 2. ait: *Sicut licitum est aliquem verberare, vel in rebus damificare causa disciplina, ita etiam causa disciplina potest aliquis alteri, quem debet corri-*

gere,

gere, verbum aliquod convitiosum dicere, & hoc modo Dominus discipulos vocavit stultos, & Apostolus Galatas insensatos. Et ita excusari possunt plura verba contumeliosa parentum in filios, & dominorum in servos. Rarò tamen adhibenda sunt verba contumeliosa in correptionibus; quia sæpe potius exacerbant quàm emendent, & subditus facilè putat ea potius ex aliqua animi passione, quàm ex charitate proficisci.

Resp. 2. Detractio omnis, licèt fiat solum ex quadam animi levitate, vel loquacitate, & sine intentione lædendi proximum, est ex genere suo mortalis culpa contra justitiam. *Prob. 1.* Ex 1. ad Cor. 6. *Neque fures ..... neque maledici regnum Dei possidebunt.* Et, Jacob. 4. *Nolite detrahere alterutrum. Qui detrahit fratri. .... detrahit legi, & judicat legem.* Hinc illud Prov. 4. *Remove à te os prævum, & detrahentia labia sint procul à te.* 2. Quia injusta ac voluntaria læsio famæ proximi est gravius peccatum quàm furtum; nam per eam auferitur fama, quæ est bonum majus divitiis, quæ per furtum auferuntur, juxta illud, Prov. 22. *Melius est nomen bonum quàm divitiæ multa.* Sed detractio facta ex mera loquacitate & sine animo lædendi proximum, est læsio famæ proximi injusta, ut patet: nam proximus habet jus ne ejus fama lædatur ex quocumque fine ac modo; & est etiam voluntaria saltem indirectè & implicite, cum voluntariè dicantur ea, ex quibus per se sequitur læsio famæ proximi: ad mortale autem sufficit voluntarium indirectum. *Si autem proferat ex animi levitate, vel*
Ant. Th. Moral. P.I.

propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi fortè verbum quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alicujus lædat; & præcipue in his quæ pertinent ad honestatem vitæ: quia hoc ex ipso genere verborum habet rationem peccati mortalis, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 73. art. 2. Unde tum est obligatio restituendi, ex cap. ult. de injur. *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.* ibid. *Eliminemus igitur omnem ex ore nostro detractionem, scientes quoddam es cinerem comedimus, nulla nobis aspera vitæ hujus utilitas proderit, nisi à detractione abstineamus,* ait S. Chrysost. hom. 3. ad Popul.

Idem dic de contumelia, qua notabiliter honor proximi læditur, etiam si sine animo lædendi proferatur; quia semper est mortale voluntariè etiam indirectè inferre sine justa causa damnum notabile proximo, ex quovis motivo. Infertur autem voluntariè damnum grave in honore, quoties proferatur aliquid quod prævidetur, vel prævideri potest aptum esse ad lædendum notabiliter honorem, & contristandum graviter proximum.

Cæterum detractio, quæ fit per libellum famosum, pejor est, cæteris paribus, quàm quæ voce fit; quia infamia ad plurimos permanet, & vix potest aboleri. Unde morte punitur, & qui talem libellum spargit, & qui inventum vulgavit, l. unic. Cod. de famos. libell. Jure etiam canonico gravissimè prohibetur, tum causa s. q. 1. tum in Bullis Pii V. & Greg. XIII. Item pejor est, si fiat in aliquam communitatem, capitulum, ordinem reli-

giosum: quia plures læduntur in fama, & ita damnum majus est.

Resp. 3. Ex communi sententia, detractio & contumelia sunt culpa mortalis, quoties sine justa causa graviter læditur fama, vel honor proximi, licet absque animo graviter lædendi: nam mortale est notabile damnum sine justa causa inferre proximo. Venialis verò, si non graviter lædatur; nam levitas damni excusat à mortali: nisi fiat ex intentione graviter nocendi, vel prævideatur gravem dolorem concitatura proximo: nam sine justa causa & autoritate graviter nocere, vel gravem mœrorem creare proximo est mortalis culpa, cum sit grave malum inferre proximo.

Graviter autem vel leviter læditur fama vel honor pro gravitate, vel levitate materiæ, spectatis omnibus circumstantiis, præsertim personæ læsæ. Nam gravitas vel levitas materiæ hinc præcipuè spectanda est, relatè ad personam læsam, & ejus famam: fieri enim potest ut quod respectu unius est materia levis, sit gravis respectu alterius, si sit persona magnæ auctoritatis & famæ valde integræ, aut quæ obligetur ad majorem vitæ sanctitatem; ut si de puero vel vili famulo dicas quòd sæpè mentiatur, censetur leve: at si hoc dicas de Episcopo, Sacerdote, Religioso bonæ famæ, vel laico honorato, est grave, nam per hoc graviter læditur fama illorum, cum ii qui mentiri consueverunt, parvi fiant, præsertim si ex statu, munere, officio, cæteris virtute præstare debeant. Regula ergo universalis, inquit Delugo, ad gravitatem detractiois desumenda

est ex circumstantiis personæ, defectus qui narratur, existimationis quam persona illa apud homines habet, & similibus, ex quibus si grave detrimentum, prudentis arbitrio, famæ infertur, detractio erit gravis: sin minus, erit levis.

Item contumelia in se levis, potest esse gravis respectu personæ, cui infertur, ut si sit superior, pater, &c. Imò semper mortalis est quoties fit ex animo graviter dedecorandi vel contristandi proximum: nam sola voluntas gravis mali proximo creandi sine justa causa est mortalis. Econtra si convicium absolute ac in se grave sit, sed propter vilem personarum conditionem, aut morem patrium loquendi, grave esse non censeatur, veniale esse docent multi, qui mortalis non damnant pueros, mulierculas ac viros infimæ sortis, cum certis conviciis ac contumeliis apud plebeios usitatis se laceffunt: quia honor vilium personarum his injuriis non censetur graviter lædi, nec his fides adhibetur. Excipe nisi sit intentio graviter lædendi vel contristandi, nam hæc mortalis est.

Hinc 1. mortaliter peccat qui detrahit cum animo notabiliter lædendi famam proximi, vel absque tali animo eam notabiliter lædit, aut dat causam talis læsionis, advertens, vel advertere debens probabiliter ex eo dicto, vel facto tale damnum inferri. *Navar.*

2. Narratio defectus venialis plerumque est solum venialis; quia non solet graviter lædere famam proximi, cum etiam iusti sine culpa veniali non vivant. *In multis enim offendimus omnes,*

Jacob.

Jacob. 3. Est tamen mortale dicere de quibusdam personis in munere, vel statu majorem perfectionem exigente constitutis, verbi gr. Episcopo, Religioso, & quod habeat consuetudinem alicujus peccati venialis, verbi gratia, quod sæpe plus justo bibat, sit vanus, &c. Nam in talibus id censetur magni momenti, & eorum fama multum inde imminuitur, & ideo despiciuntur.

3. Quamvis possit esse solum veniale referre, aut exprobrare defectus naturales & involuntarios, ut ingenii, corporis, fortunæ, cum hi defectus non sint culpabiles; tamen mortale est, si fama vel honor inde graviter lædatur, vel si proximus graviter contemnendus sit viliorque apud alios reddatur, ut si extra casus exceptos de viro honorato, qui habetur nobilis, dicas esse ignobilem, ejus parentes poenam infamantem subiisse; item si inde grave damnum alteri sequatur, vel si in faciem exprobratur conviciandi causa, etiam vili personæ, quæ gravem inde moerorem patiat. Nam mortale est sine justa causa contristare graviter proximum, vel grave damnum ei ferre. Ideo per se mortale est narrare defectum occultum natalium, v. gr. si dicas de aliquo eum esse illegitimum: nam hoc vilitat hominem, idque molestius ferre solent homines, quam si de illis referatur grave peccatum.

4. Ex Navarro, detractio, quæ generalibus nominibus vitiorum tam mortalia quam venialia comprehendentibus fit, ut si dicas aliquem esse avarum, iracundum, &c. mortalis est, quando cum damno notabili, aut

magno ejus periculo fit, aut coram talibus, qui probabiliter existimari possunt tam maculas mortales quam veniales concepturi; nisi de solis venialibus vel de sola naturæ propensione verba fieri admoneatur: nam alioqui graviter læditur fama.

5. Peccat mortaliter, qui nullum defectum in particulari de proximo detegit, sed solum in genere dicit se de illo aliquid scire, quod nemo de illo facile suspicaretur, vel quod illum magno pudore afficeret si diceretur; item si dicas illum non esse eum, qui communiter habetur, &c. Tunc enim graviter læditur fama proximi, & sæpe gravius, quam si gravis ejus defectus nominatim detegeretur: nam ex hoc obscuro loquendi modo grave aliquid, imò sæpe longè deteriora latere auditores intelligunt, vel suspicantur, quam forte reipsa sint.

6. Quando ratione conditionis personæ, peccatum aliquod mortale non censetur notabiliter lædere famam, illius revelatio non est mortalis: ut si de milite narres eum duelum commisisse; vel referas ea delicta de personis quas scis se de illis publicè jactare.

7. Irrisio, quæ est species contumeliæ, mortalis est quoties fit ex animo graviter confundendi proximum, vel exprobratur sine causa justa grave peccatum, aut defectus infamis, vel derisus graviter contristatur aut contemnitur: nam tunc ei grave malum inferitur sine causa justa. *Aliquem illudere vel irridere est eum omnino parvipendere, & eum tam vilem estimare, ut de ejus malo non sit curandum, sed sit quasi pro ludo habendum.*

Et sic derisio est peccatum mortale . . . . .
 Et tanto gravius, quanto major reverentia debetur personæ quæ illuditur, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 75. art. 2.

Resp. 4. Est mortale detegere alicujus crimen occultum grave non nominando personam, sed solum communitatem ex qua est, quando communitas inde gravem infamiam passura est, ut monasterium, capitulum, &c. Item si de aliqua communitate in genere detrahas, v. gr. si dicas de communitate religiosa nullam ibi esse disciplinam, aut de civitate eam esse plenam adulteris, usurariis, &c. graviter peccas, nisi hæc infamia sit publica ubi hoc dicis. Quia tunc gravis infamia injustè infertur illi communitati, & sic manet obligatio eam reparandi. Nam quamvis congregatio regularium reipsa non maculetur ex unius hominis nequitia, sicut nec Apostolorum collegium ex scelere Judæ; maculatur tamen ejus fama apud homines præsertim simplices & imperfectos.

Resp. 5. Est mortale detrahare in re gravi apud unicam personam & sub secreto, licet putetur non revelatura. *Est communis sententia, teste Delugo.* Quia tunc injustè infertur proximo grave damnum ablatione bonæ existimationis apud alium, ut patet in judicio temerario, quo quis apud se unum spoliatur alterum bona existimatione; perinde enim proximo nocetur, si in propria, si in aliena mente ingeneretur de eo prava opinio. Et verò diffamatio apud unicum est res per se concitativa gravis molestiæ ac doloris, ut patet ex difficultate, quam ordinariè homo habet in aperiendo crimine

soli confessario, quamvis sciat hoc sibi salutare esse. Unde vix est vir honestus, qui naturaliter non ferat molestius bonæ famæ amissionem apud unum virum gravem, quam jacturam summæ notabilis pecuniæ.

Resp. 6. Est mortale imponere alteri culpas, veniales falsas, vel veras sed occultas detegere; aut defectus naturales falsos, quando inde patitur damnum notabile, vel impeditur a consecutione boni notabilis, vel officii aut beneficii quo dignus est, si hoc prævideri potest, aut eo animo deteguntur; & est obligatio hæc damna cum fama restituendi, ex cap. ult. *de injur.* Quia tunc injustè datur causa damni gravis & jactura boni notabilis. Sic Navarrus ait se nosse virum insignitum & probum ab adipiscendo egregio quodam munere impeditum per culpas veniales vanitatis & iracundiæ falso ei impositas.

Quæst. IV. An contumelia & detractio differant specie?

Resp. Affirm. Quia per illas proximus diverso modo & in diversis specie bonis injustè læditur. Imò peccata contumeliæ possunt inter se specie differre, sicut & peccata detractiois, pro diversitate specifica objectorum: sic injusta revelatio adulterii specie differt ab injusta manifestatione furti. Unde qui uno sermone de eodem dicit eum commisisse furtum, adulterium, & homicidium, triplex specie peccatum detractiois admittit; & qui eundem contumeliosè compellat furem, adulterum & homicidam, tria peccata contumeliæ admittit specie distincta. *Azor.* Nam peccata sumunt speciem ab

ab objecto; unde specie diversa sunt si habeant objecta specie moraliter diversa.

Quæst. V. *An & quando auditor detractoris peccat mortaliter?*

Resp. 1. Hortari, incitare alterum ad inchoandam, vel continuandam gravem detractionem, v. gr. approbando exterius dicta, addendo de suo, item scienter præbendo occasionem detrahendi, v. gr. interrogando de aliorum defectibus, significando id sibi gratum fore, &c. ex communi sententia, est mortale tum contra charitatem ratione scandali, & inductionis ad peccatum; tum contra justitiam. Quia talis est causa moralis detractionis injustæ, aut saltem ei moraliter cooperatur, & sic tenetur ad restitutionem in defectum detractoris. Si aliquis detractiones audiat absque resistētia, videtur detractori consentire: unde fit particeps peccati ejus. Et si quidem inducat eum ad detrahendum, vel saltem placeat ei detraçtio propter odium ejus cui detrahitur: non minus peccat quam detrahens, & quandoque magis. Unde Bernardus dicit, detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnableius sit, non facile dixerim, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 72. art. 4.

Resp. 2. Auditor, qui lætatur detractione gravi, licet non inducat ad detrahendum, nec incitet ad continuandum, nec exterius sibi placere significet, ex communi sententia peccat mortaliter tum contra charitatem, quia lætatur gravi damno proximi; tum affectu contra justitiam, quia gaudet de actu injusto: nam digni sunt morte non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, ad Rom. 1. Non

tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa damni; peccatum enim contra justitiam non parit obligationem restitutionis, nisi ex eo secutum sit damnum. Equidem tenebatur illud impedire, sed solum ex charitate, non ex officio, ut suppono.

Resp. 3. Auditor detractionis gravis, licet ad eam non inducat, nec ea lætetur, nec libenter audiat ex curiositate, secundum communem sententiam peccat mortaliter contra charitatem, non impediendo dum impediri potest, aut non obsistendo, nisi prudenter putet monitionem suam inutilem fore, aut metuat grave aliquod damnum; perinde ac non impediens furem bona proximi auferentem, cum potest impedire. Quia secundum omnes, teste Delugo, ex lege charitatis quisque graviter tenetur impedire grave damnum, si sine gravi incommodo, seu damno proprio potest: nam quisque ex charitate tenetur amare proximum sicut seipsum, & ei facere quod sibi rationabiliter fieri vellet in simili casu. Hinc illud, Eccli. 28. *Linguam nequam noli audire.* Et illud Prov. 24. *Cum detractoribus non commiscearis; quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?* Imò juxta Delugo, si damnum proximi sit gravissimum & irreparabile, teneris impedire eum aliquo gravi tuo incommodo.

Porro cum auditor detractioni non potest resistere, tenetur tamen, saltem si commodè potest, discedere, vel sermonem aliò avertere, vel faciem tristiores ostendere. Nam hoc pacto impeditur continuatio detractionis, aut saltem minuitur detractoris fervor,

fervor, ex Prov. 25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.* Et tunc saltem est tacita improbat peccati, & virtualis correptio. Tenetur autem quisque damnum proximi, & offensam Dei impedire, quantum moraliter potest.

Resp. 4. Dum proximo infertur calumnia, cujus falsitatem nosti, teneris ejus falsitatem aperire, ac probare quantum potes. Quia ex charitate teneris impedire grave damnum proximi, quando sine gravi tuo incommodo potes. Quod si tuum silentium in talibus circumstantiis æquivalet tacitæ confessioni delicti, seu defectus falsò impositi proximo, ut fit dum ille est tibi notissimus, & tamen ejus innocentiam non pandis, peccas contra justitiam. Nam tunc moraliter censeris consentire & fateri rem ita esse ut refertur; & ita facis contra jus quod proximus habet, ne ullo modo, etiam tacite, approbetur & confirmetur calumnia sibi illata; estque tunc tacita calumnia, seu calumniæ confirmatio & approbatio contra justitiam, obligans ad restitutionem. Sic si quis Romæ de tuo concive tibi notissimo coram te dicat eum esse ignobilem, spurium, injustum, &c. & ipse contrarium sciens taceas, eo ipso videris consentire, & fateri ita esse. *Delugo.*

Resp. 5. Si superior subditum detrahentem famæ alterius etiam non subditi, non impediat nec coërceat, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem famæ, in defectum subditi. *Ita Lessius, Delugo, & alii.* Quia superior tenetur ex officio, ideóque

ex justitia subditos suos corrigere, & peccato cohibere & impedire ne alios injustè lædant, unde si non impedit cum potest, meritò censetur causa injusta damni. Quod si subditus absente superiore detrahat, tunc superior ex officio tenetur cogere subditum ut restituat famam; nam tenetur ex officio compellere subditum ne perseveret in injuria alteri inferenda: perseverat autem in injuria, eamque continuat subditus, qui non restituit famam à se læsam, cum potest. Hinc pater, dominus, prælatus, &c. tenentur ex justitia impedire detractiones, & cogere subditos detrahentes ad restitutionem.

Dixi etiam *Prelatus*, seu superior regularium; quia prælatus est etiam caput politicum suorum subditorum: quare tenetur eos gubernare, etiam in ordine ad bonum commune aliorum civium, sicut dominus tenetur gubernare suos servos, & curare ne inferant damna aliis civibus. Ei enim, qui est caput politicum, tribuuntur & imputantur damna à subditis illata, si non impediat. *Ita Delugo.* Et à fortiori quivis superior ac prælatus tenetur ex justitia impedire subditum detrahentem alteri suo subdito: nam ex officio & justitia tenetur ab omni damno subditos suos tueri, si possit: quia non solum est rector suorum subditorum, sed etiam judex & custos, qui ex suo munere, ideóque ex justitia tenetur impedire damna suorum subditorum.

Nota. Jure naturali non licet librum famam proximi lædentem, & crimina vera sed occulta sine causa justa pandentem legere, perinde ac audire detra-

detractionem: nam crimini auctoris libri quodam modo consentit, aut cooperatur lector, ut auditor detractio. Præterea quisque rationaliter vellet ut liber contra ejus famam injustè scriptus, à nemine legeretur.

Quæst. VI. *An audita, lecta vel alia qualibet referens absque asseveratione peccat?*

Resp. 1. Qui audita vel lecta refert eo modo, vel nominatis iis auctoribus, ut audientes meritò possint induci ad opinandum, vel suspicandum grave malum de proximo, peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem. Quia est causa injusta gravis damni seu mali proximi, nempe malæ opinionis, vel suspicionis: nam dat aliis sufficientem causam malè opinandi, hoc ipso quòd eo modo refert audita, ut alii meritò inducantur ad malè opinandum.

Resp. 2. Qui audita refert sine causa coram iis, quos probabile est credituros ex sola levitate vel malitia, quamvis non eo modo referat ut meritò credi possent, peccat moraliter, non solum contra charitatem, ex qua quisque tenetur impedire malum proximi saltem cum facile potest, sed etiam contra justitiam; & sic tenetur ad restitutionem, saltem si non sint publica. Nam rectè censetur causa injusta gravis damni, cum sine justa causa ponat id, ex quo probabiliter prævidet secuturum grave damnum proximi; & proximus habet jus, ne in tali circumstantia, seu cum suæ infamiæ periculo audita referantur.

Præterea talis est causa: ut alii peccatum proximi norint, ideòque est

causa, ut fama alterius apud tales amittatur. Idem dic, si ex ejus narratione gravis mali suspicio auditoribus verisimiliter suboritura sit, ut vulgò saltem accidit, ob infirmitatem hominum, qui facilius mala quàm bona de proximo opinantur. Talis enim suspicio est grave malum saltem respectu personæ honestæ.

Resp. 3. Qui audita refert eo modo, & in iis circumstantiis, ubi constat auditores non esse credituros, nec ullum esse periculum infamiæ, neque malæ suspicionis, aut dubitationis de probitate proximi (quod raro contingit,) non peccat mortaliter, imò nec venialiter, si adsit justa causa referendi, quia tunc nullum damnum nec periculum damni creat.

Quæst. VII. *An crimen proximi quod publicum est in aliquo loco, licet detegere in alio, ubi ignoratur, vel in eodem?*

Nota 1. Crimen dicitur publicum seu notorium tripliciter. 1. Publicitate juris, dum de eo constat per publicam judicis sententiam, vel per confessionem rei, aut convictionem in judicio, seu legitimum testium testimonium. 2. Publicitate facti, cum in loco publico coram multis patratum est, ita ut nulla tergiversatione cæleri possit, nec ullo juris suffragio excusari. 3. Publicitate famæ, quando fama criminis ex sufficientibus indiciis orta pervenit ad majorem partem communitatis, vel ad tot personas de communitate, ut spectatis circumstantiis, impossibile sit moraliter, quin perveniat ad notitiam majoris partis communitatis, seu civitatis, pagi, parochiæ, collegii, vel monasterii.

Nota

Nota 2. Crimen notum majori parti unius communitalis particularis, v. gr. collegii, monasterii, non censetur publicum absolute & respectu omnium, sed solum respectu ad illam communitatem, v. gr. collegium, monasterium, &c. Quare si notum sit solum collegio, monasterio, non censetur publicum extra illud, nec sine injustitia potest narrari iis qui non sunt de illo. Quia talis publicitas non est absoluta, sed restricta ad illos cum quibus monasterium communicat in regula & regimine. Sic peccata solum publica inter domesticos non possunt narrari iis, qui non sunt de familia. Item peccata publica in religione aliqua non possunt revelari externis: nam religiosus infamis tantum apud suos, retinet jus ad famam apud externos. Item si in vicinia dumtaxat notum sit crimen, est contra justitiam illud revelare aliis partibus amplae civitatis, vel locis in quibus criminofus famam hactenus illam retinet. Ita Layman dicens hanc esse communem doctrinam.

Resp. 1. Ex communi sententia, non est contra justitiam revelare in quovis loco crimen alicubi notum per sententiam judicis publice denuntiata, in qua nominetur reus. Quia per hanc sententiam reus privatur jure ad famam pro omni loco: nam judex habet jus spoliandi absolute reum famam, sicut & vitam, in vindictam publicam criminis, & reipsa spoliare intendit, quando eum publice condemnat, ut ceteris ubique sit in exemplum & terrorem; datque omnibus facultatem illud divulgandi: & ideo

nocentes puniuntur in media luce & coram populo.

Delictum tamen in una religione publicum etiam per sententiam judicis regularis, injuste extra eam revelaretur. Quia ex mente ferentis sententiam ipsa non est lata pro publica notitia aliorum, sed solum pro privata suorum subditorum, alioqui bono communi religionis perniciofa esset.

Resp. 2. Est mortale contra charitatem crimen alterius alicubi publicum, etiam per sententiam publicam judicis, detegere sine justa causa in eo loco, quo fama non erat illud perlatura, si author criminis erat ibi bonae famae. Ita Lessus asserens hanc esse fere communem sententiam. Quia proximo inferitur sine justa causa grave malum graviter contristativum, nempe infamia, quod ipse detegens nollet rationabiliter sibi fieri in pari casu, contra illud, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Nec refert quod ille jus ad famam jam amiserit; nam illam absque injuria & fraude adhuc possidebat, & possessurus erat in eo loco. Si tamen fama communis crimen sic publicum brevi erat perlatura in locum ubi revelasti, non peccas mortaliter contra charitatem, illud antea aperiendo: quia fama brevi juste destruenda non magni aestimatur, nec proinde illius damnum censetur magnum.

Dico, *juste*: nam qui crimen, quod injuste divulgandum erat, prior divulgat, peccat mortaliter, & tenetur compensare damna, sicuti is qui prior incendit domum, praevidens injuste brevi incendendam ab aliis. Nam qui praevenit in injuria, praevenit in obli-

obligatione, quæ contraheretur ab aliis, & quæ necessario annexa est injuriæ damnosæ.

Resp. 3. Si crimen quantumvis publicum non sit verum, est mortale contra justitiam illud nescienti aperire. *Ita Layman, Delugo, & alii.* Quia innocens per infamationem injustam licet publicam, non amittit jus ad famam: Nam jus illud fundatur in carentia criminis, vel ignorantia publica veri criminis; ac proinde non potest sine injuria diffamatio ejus ad plures propagari. Et verò innocentem infamare, etiam apud unum, per se malum & injustum est, atque mendacium perniciosum.

Resp. 4. Est mortale contra justitiam, crimen verum, sed solum notum per confessionem rei in judicio, testimonium testimonium, divulgare in loco, ubi nondum de eo publicè infamatus est. *Est communis sententia, teste Layman.* Quia reus adhuc retinet jus ad famam, cum nondum eo in poenam sit privatus per auctoritatem publicam; & nondum crimen publicum est in ordine ad populum; sed illis duobus modis dicitur notorium solum in ordine ad judicem, ut ab eo condemnari possit. Quare nequidem in eo loco licet illud divulgare, nisi ibi jam infamia de illo laboret, ut saepe contingit.

Resp. 5. Juxta multos mortale est contra justitiam crimen verum in uno loco publicum sola publicitate facti vel famæ, divulgare in alio loco, quo fama non erat illud perlatura. *Ita Adrian. Tolet. Sor. Rebell. Valentia, Molina, & alii.* Quia author criminis alibi

Ant. Th. Moral. P. I.

illam habet famam, & per talem notitiam non amisit jus ad famam in aliis locis; neque enim ille censetur famam abjecisse respectivè ad alia loca; neque jure ad illam privatus est per auctoritatem publicam in poenam criminis. Fatentur tamen licere ob bonum publicum referre in historiis delicta publica defunctorum, quamvis infamia ad alia loca deferatur, tum ut notitia rerum publicè gestarum habeatur, tum ut homines timore infamiæ perpetuò duraturæ à criminibus deterreantur.

Dixi. In alio loco. Nam ex communi sententia, non est contra justitiam, nescientibus revelare crimen alterius in loco ubi de eo publicè infamatus est. Quia is in illo loco jus ad famam, sive jus secreti amisit per publicitatem, cui causam dedit, committendo crimen in multorum conspectu, vel dando multis indicia, per quæ crimen multis innotescit & divulgatur. Addit Delugo ad bonum publicum expedire quòd unusquisque ab aliis cognoscatur qualis revera publicè est. Neque etiam hæc revelatio mortalis est contra charitatem, qui ex ea non sequitur grave damnum proximo, cum ibi jam sit publicè infamatus: nec potest rationabiliter id multum molestè ferre, cum famam ipse suam in eo loco abjecisse censeatur, crimen publicè committendo.

Quòd si crimen verum factum sit injustè publicum, ut si cum esset secretum, aliqui pluribus illud revelarint, Delugo negat peccare contra justitiam eum qui illud aliis ejusdem loci nescientibus detegit. Quia tunc solum

Kkkk

est

est contra justitiam manifestatio criminis, quando jus habet proximus ne infametur, ejusmodi autem jus nullum habet in prædicto casu; nam totum jus proximi fundatur, vel in carentia talis criminis, vel in eo quod sit occultum; uterque enim hic titulus dat jus: prior quidem absolutè & universaliter, posterior verò saltem ut non narretur absque necessitate: utroque autem titulo cessante, nullum manet jus. Cum ergo sive justè sive injustè verum crimen factum est publicum, ablatum est fundamentum totum juris impediens ne detegatur, cum & verum sit, & publicum jam sit, undecumque publicitas illa provenerit, modò non oriatur ex confessione sacramentali.

Resp. 6. Si is, qui olim ob sua crimina infamis fuit, famam honestè vivendo recuperavit, mortale est contra charitatem illa crimina nescientibus narrare, vel revocare in memoriam. Quia sine justa causa ei infertur grave damnum ac malum, quod narrans in simili casu nollet rationabiliter sibi inferri. Imò est contra justitiam, si crimen non fuit publicum per sententiam judicis. Quia sicut malis moribus infamia facti contrahitur, & fama bona amittitur; ita bonis moribus infamia facti tollitur, & fama bona recuperatur cum jure ad illam. *Ita Tolet. Azor, Molina, Reginald. Delugo, Layman, & alii.* A fortiori est contra justitiam, si inde detur occasio opinandi eum adhuc esse improbum, etiamsi per sententiam justè olim infamatus sit, nam habet jus ad famam illam, quam postea bene vivendo sibi comparavit, & quam justè possidet.

Item est mortale contra justitiam crimen alterius, quod factum vel famam dumtaxat publicum fuit, sed jam sola oblivione deletum, narrare nescientibus, vel reducere in memoriam. Quia talis jus habet ad famam pro tempore, quo crimen suum desit esse publicum: nam per oblivionem reducit res ad eum statum quem habuit, antequam esset publica. Ergo sicut res antea, dum erat occulta non poterat revelari; ita nec potest, quando redit ad priorem statum, & rursus inducit naturam rei occultæ. *Ita Delugo*, qui excipit crimen publicum per sententiam publicam; quia facultas illud divulgandi orta ex sententia publica adhuc irrevocata, perseverat donec publica auctoritate infamia tollatur. Sed saltem id erit contra charitatem.

Quæst. VIII. An eum, qui uno aut altero crimine infamis est, licet de aliis infamare?

Resp. 1. Si illa alia crimina sint ordinariè conjuncta cum graviore crimine, quod jam publicum est, ita ut non censeatur notabiliter augere infamiam, non est peccatum saltem mortale illa detegere iis qui jam principale norunt. Quia non censeatur nova infamia saltem gravis inferri, aut prior graviter augeri: ut si narres de ebrioso publico eum non rectè curare rem familiarem, rixari cum uxore, &c. De fornicario publico, quod scripserit literas amatorias, &c.

Dixi, graviora. Nam mortale est contra justitiam aperire crimen atrocè ei, qui novit minus grave licet ejusdem speciei, verbi gratia, Si dicas Paulum surripuisse mille nummos, cum alter

ter sciat eum tres solum furatum esse: quia tunc graviter & injuste augetur ejus infamia.

Imò potest esse gravis injuria detegere peccata ejusdem speciei multiplicata, ut si semel aliqua femina adulterium notorium commisit; non ideo postea licebit aliud ejusdem adulterium occultum patefacere: nam relapsus multum auget infamiam. *Delugo.*

Resp. 2. Si crimina illa non sint connexa, ex communi sententia, est mortale contra justitiam illa detegere, præsertim si sint alterius generis. Quia graviter & injuste laderetur ejus fama, sive injuste inferretur ei nova infamia gravis: nam qui infamis est in uno genere vitii, non idcirco censetur infamis in omnibus aliis vitiis: diversorum enim vitiorum diversa est infamia, & alia major, alia minor. Quare qui amisit jus ad famam in una virtute, non ideo jus amisit ad famam in altera virtute. Sic potest quis haberi ebriosus, & tamen esse & haberi justus in contractibus, fidelis uxori, &c. Fama quippe non est quid simplex & indivisibile, sed constat diversis quasi partibus, quarum una potest haberi sine alia. Quare sicut potest quis habere unam partem famæ, licet non habeat alias, ita potest retinere jus ad unam partem famæ, licet non retineat ad alias.

Hinc est contra justitiam furis capite damnati adulterium occultum prodere, &c.

Notat Delugo totum hoc desumendum esse ex damno novo, quod circa famam fit; an judicio prudentum sit grave, vel leve.

Quæst. IX. *An licet aliquando revelare crimen occultum alterius?*

Nota. Certum est id numquam licere, si crimen innotuit solum per confessionem sacramentalem, vel si talis revelatio cedit in detrimentum publicum. Sed extra hos casus.

Resp. 1. Ex communi sententia, revelatio criminis occulti fieri potest & debet, quando necessaria est ad avertendum grave damnum communitatis, aut privato innocentis impendens, sive spirituale, sive temporale. Quia nocens non habet jus retinendi famam cum gravi damno, quod inde alteri injuste obvenit: nam bonum commune & privatum innocentis præferri debet bono privato nocentis. Et charitas obligat ad impediendum damnum communitatis, vel privati innocentis, cum impediri potest; nec alter tunc censetur rationabiliter invitatus, cum adsit justa causa, ob quam debeat famæ suæ jacturam pati. Ob eandem rationem idem tibi licet, si hoc necessarium sit ad avertendum tuum grave damnum injustum, etiam temporale.

Manifestatio autem criminis occulti alterius non est detractio nisi cum est inordinata. Sed quæ fit ob justam & rationabilem causam & sine animo nocendi, est ordinata: nam detractio formalis, quæ semper intrinsecè mala est, solum fit cum proximi defectus aut crimen revelatur, vel sine justa causa, vel ex intentione illum infamandi. Imò ex S. Thom. quæst. 70. art. 1. ad 2. homo tenetur manifestare ea, quæ sibi sub secreto commissa sunt: *Si pertinent ad corruptionem multitudinis spirituales vel*

corporalem, vel in grave damnum alicujus personae.

Hinc quando agitur de officio, beneficio ecclesiastico conferendo, de matrimonio contrahendo, de religione suscipienda; potes & debes occulta impedimenta, incapacitatem vel vitia alterius, unde aliquod grave damnum merito timetur, detegere iis, ad quos id spectat, sed non pluribus; & illi tenentur sic audita non referre aliis. Sic tibi licet monere amicum, ut in famulum non assumat Petrum, nihil aliud initio allegans, quàm quod ei non convenit, sed postea dicere esse furacem, si amicus persistat velle eum assumere, nisi causam repellendi norit. Item licet monere alterum, ut vitet consortium hominis, quem certò nosti esse corruptis moribus, ne ipse pervertatur; vel ut sibi caveat ab homine injuriis dedito. Sic Apost. 2. ad Timoth. 4. monet: *Alexander ararius multa mala mihi ostendit . . . quem & tu devita.*

Item talis revelatio fieri debet, cùm necessaria est ad bonum spirituale delinquentis, ut si fiat superiori, parentibus, servato quantum opus est ordine fraternæ correctionis: quia bonum spirituale animæ anteponi debet famæ. *S. Basl. in reg. brev. resp. ad interrog. 25.*

Resp. 2. Licet injuriam sibi ab alio factam referre ad petendum consilium necessarium, non nominata persona nisi ad consilium opus sit, modò non pluribus referatur, quàm necesse sit: quia tunc injuriatus non est rationabiliter invitatus, & læsus habet jus consilium necessarium in injuriis acceptis querendi. Non tamen licet ad solatium præcisè seu ad dolorem lenien-

dum narrare amico injuriam sibi factam, nominata persona: quia iniquum est gravem infamiam proximo inferre sine justa & gravi causa, quale non est solatium illud, quod non est bonum tanti momenti, nec necessarium, cùm verum solatium possit sine infamatione proximi obtineri, scilicet confugiendo ad Deum, qui est *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*, 2. ad Cor. 1. Et verò si non licet furari pro solatio suæ gravis miseriæ: cur liceret detrachere pro solatio doloris?

Resp. 3. Si quis fictis virtutibus, vel simulata peritiâ famam sibi comparavit, licet aperire hanc simulationem, si ea vergat in alicujus damnum grave: ut si quis simulet se peritum medicum, advocatum, &c. & constet non esse talem. Quia is non habet jus famam in errore fundatam retinendi cùm aliorum damno vel periculo. Quòd si simulatio virtutis vel doctrinæ nemini nocere possit, est contra justitiam eam detegere: nam quamdiu hypocritæ malitia est occulta & nemini nocet, jus habet ne positivè existimetur malus: detegendo autem hypocrisim, facis ut positivè existimetur malus.

Quæst. X. An est mortale detrachere defuncto in re gravi?

Resp. Affirm. Etiam si ejus infamia ad alios non redundet. *Ita omnes.* Quia defunctus retinet jus ad bonam opinionem, quam habet apud homines; & censetur etiam post mortem possidere famam suam, per quam vivit in memoria hominum. Ergo eam auferendo, infertur ei grave damnum injustum; fama enim etiam post mortem magni æsti-

æstimatur ab hominibus, & ideo ejus intuitu res maximè arduas aggrediuntur. Hinc illud, Eccli. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille thesauri pretiosi & magni.*

Quare est obligatio restituendi famam defuncto sive ante, sive post ejus mortem injustè læsam. Nam injusta ademptio boni proximi obligat ad restitutionem. Nec hanc remittere potest hæres, quia jus remanet defuncto, qui damnum injustè patitur.

Quæst. XI. *An licet se ipsum infamare?*

Resp. 1. Ex communi sententia, laudabile est se ipsum infamare, veritatem aperiendo sine scandalo, vitæ periculo, & aliorum injuria aut damno, ad coercendam superbiam ac vanam gloriam, ad acquirendam humilitatem, ad imitandum Christi opprobria, ut fecerunt quidam Sancti. Quia homo est dominus suæ famæ; & honestè eam bono majori postponit. Si id faciat sine justa causa, erit per se loquendo venialis culpa, quia est quædam inordinatio & prodigalitas. Non est tamen, per se mortalis; quia nec est contra justitiam; cum homo sit dominus suæ famæ: nec contra charitatem; quia charitas non obligat ad bona temporalia externa comparanda vel conservanda, nisi quatenus sunt necessaria ad bona spiritualia, vel ad vitam temporalem nostram aut proximi conservandam.

Resp. 2. Ex communi sententia, est mortale contra charitatem seipsum infamare, aut cum scandalo proximi, vel etiam proprio, ut si inde fias ad peccandum effrænatior; aut cum periculo vitæ propriæ, ut si dicas te violasse

thorum alterius: nam est mortale dare alteri occasionem graviter peccandi, & prodigere id cujus dominium non habes. Item si infamia tua impediat ne possis prodesse proximo, cui ex sola charitate prodesse teneris.

Imò est etiam contra justitiam, si propria infamia redundet ad alios, ut ad ordinem religiosum, si sis religiosus; quia cum fama tua sit connexa cum fama aliorum, non potest lædi fama tua quin etiam fama illorum lædatur. Si autem jus habent ne sua fama spoliarentur sine gravi & justa causa, quod jus tunc violas. Item si fama tua sit necessaria ad bene & utiliter gubernandos alios, ut si sis episcopus, parochus, prælatus, &c. Nam ex justitia teneris nihil facere quod impediat, ne rectè & utiliter aliis munus tuum exquaris: cum tenearis ex justitia illud rectè & utiliter aliis obire.

Quæst. XII. *An licet contumeliam illatam repellere?*

Resp. Sic respondet S. Thom. 2. 2. quæst. 72. art. 3. *Dicendum quòd sicut patientia necessaria est in his quæ contra nos fiunt, ita etiam in his quæ contra nos dicuntur. Præcepta autem patientiæ in his quæ contra nos fiunt, sunt in præparationem animi habenda, sicut August. l. de Sermone Domini in monte exponens illud præceptum Domini, Si quis percusserit te in unam maxillam, præbe ei & aliam, ut scilicet homo sit paratus hoc facere, si opus fuerit: non tamen hoc semper tenetur facere acta; quia nec ipse Dominus hoc fecit, sed cum suscepit alapam, dixit: Quid me cadis? Et ideo etiam circa verba contumeliosa, quæ contra nos dicuntur,*

est idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, si expediens fuerit. Quandoque tamen oportet ut contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus, qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cetero talia non attentet secundum illud. Prov. 26. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas.

Quæst. XIII. An & quomodo restituenda est fama?

Resp. 1. Est obligatio justitiæ ex genere suo gravis restituendi famam injustè læsam sive imponendo falsum crimen, sive detegendo sine justa causa verum, sed occultum defectum, vel crimen. Ita omnes. Quia tunc illata est vera injuria damnosa, quæ proinde tolli ac refarciri debet, jus enim quod quisque habet ad famam, auferri ob crimen etiam verum sed occultum & jam nemini nociturum nequit nisi per auctoritatem publicam. Adde quod bonum commune exigat, ut defectus vel crimina occulta non detegantur sine necessitate aliqua: aliàs læderetur pax ac tranquillitas publica, & tolleretur maximum frænum vitandi postea alia crimina, quod est famæ bonæ conservatio, & quo sublato in desperationem & quodvis flagitium faciliè ruit humana fragilitas.

Resp. 2. Fama injustè ablata restitui debet integrè apud eos omnes, apud quos ablata fuit. Nam justitia exigit ut damnum injustè illatum refarciatur

integrè, & fiat restitutio ad æqualitatem; alioqui injustitia non tolleretur totaliter, & remaneret inæqualitas. Hinc qui publice infamavit, tenetur famam publicè restituere. Restitutio (inquit S. Thomas, 2. 2. quæst. 62. art. 2.) est actus justitiæ commutativa, quæ in quadam æqualitate consistit. Et idè restituere importat redditionem illius rei, quæ injustè ablata est. Cum ergo conservare justitiam sit de necessitate salutis, consequens est, quod restituere id quod injustè ablatum est alicui, sit de necessitate salutis.

Resp. 3. Qui alium infamavit, falsum crimen imponendo, ex communi sententia tenetur illud efficaciter revocare, & adhibere omnem moralem diligentiam ut falsa illa opinio ex animis hominum evellatur. Unde tenetur auditoribus apertè significare voce, vel scripto si necesse sit, se falsum dixisse aut etiam mentitum esse si opus sit, adhibito etiam juramento & testibus, si aliter non putentur credituri, quamvis idcirco ipse sit infamandus. Quia tenetur efficaciter refarcire injuriam illatam, ac proinde adhibere media ad id necessaria; & suæ culpæ imputare debet, quod sibi imposuerit tale onus.

Qui autem verum alterius crimen, vel defectum injustè revelavit, non debet dicere se falsum dixisse; quia mentiretur; quod numquam licet: neque enim sunt facienda mala ut eveniant bona; sed debet apud rudes dicere se perperam locutum fuisse: talem injustè infamasse, ei injuriam intulisse: apud peritos verò qui ex ejusmodi locutione magis confirmarentur in opinione admissi criminis, debet

debet (quantum fieri potest sine mendacio) infamatum laudare in aliis virtutibus apud eos, coram quibus detraxit, ut quantum in una virtute amisit opinionis bonae, tantum in aliis acquirat, & sic fiat quaedam compensatio; item eum honorare, vel quovis alio modo ingenerare bonam opinionem de eo. *Aliquis potest alicui famam tripliciter auferre. Uno modo verum dicendo, & iuste, puta cum aliquis crimen alterius prodit ordine debito servato, & non tenetur ad restitutionem famae. Alio modo falsum dicendo, & iniuste: & tunc tenetur restituere famam, constituendo se falsum dixisse. Tertio modo verum dicendo, sed iniuste, puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum: & tunc tenetur ad restitutionem famae quantum potest, sine mendacio tamen: utpote quod dicat se male dixisse, vel quod iniuste eum diffamaverit.* Ita S. Thom. 2. 2. quaest. 62. art. 2. ad 2.

Sed qui libro famoso alterum iniuste infamavit, tenetur restituere famam contrariis scriptis, vel publica revocatione: alioqui restitutio non esset efficax, & proportionata damno.

Resp. 4. Qui falsum, vel verum crimen alterius iniuste revelavit, tenetur ex justitia reparare famam non solum apud eos omnes apud quos eam abstulit, sed etiam apud alios omnes quibus hi postea idem retulerunt, saltem in eorum defectum, si praevidit vel praevidere potuit eos, apud quos detraxit, rem propagaturos. *Est communis sententia.* Quia tunc detractor fuit causa injusta ulterioris infamiae secutae ex illius injuria, & voluntariae in illa. Quare ab immediatis audi-

toribus quaerere tenetur, an idem aliis retulerint? Imò etiam si probabilius putasset auditores immediatos audita non relatueros esse aliis, videtur adhuc teneri in horum defectum. Quia tunc adhuc dedit iniuste occasionem illi ulteriori infamiae: nam homines etiam alias prudentes facile data occasione, ex inconsideratione, vel aliter, audita narrant. *Qui autem occasionem damni dat, damnum videtur dedisse,* cap. ult. de injur.

Quaest. XIV. An qui crimen falsum alteri imponit, vel verum sed occultum iniuste detegit, tenetur omnia alia damna sive in corpore, sive in aliis bonis inde secuta refarcire?

Resp. Affirm. Est communis & certa sententia. Prob. 1. Ex cap. ult. de injur. ubi Gregor. XIII. ait: Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, jure super his satisfacere te oportet. 2. Quia ea obligatio refarciendi omnia damna secuta est injuria mortali; qui enim hanc intulit, est causa injusta damnorum inde secutorum: idque verum est, etiam si crimen sit verum, sed occultum. Nam qui illud iniuste manifestavit, est causa moralis injusta damnorum, haec enim secuta non fuissent sine tali manifestatione injusta criminis.

Hinc qui defectum seu crimen sive verum sive falsum iniuste aperiendo impedivit alterum à consecutione optimi matrimonii, vel officii, aut beneficii quo dignus est, tenetur ei restituere quanti spes illius obtinendi valet arbitrio prudentis, cum iniuste impediverit. Quod si infamatus ideo privatus sit officio, vel alio bono quod jam

jam habebat, restitui debet valor officii vel talis boni, quia detractor fuit causa injusta jacturae boni jam acquisiti. Imò qui proximum in vitae periculum conjicit, falsum crimen ei affigendo, tenetur ex justitia retractare etiam cum propriae vitae periculo. Nam in pari causa & discrimine potior est conditio innocentis quam nocentis, qui est culpabilis causa periculi; & ideo quivis tenetur damnum à se alteri injustè paratum impedire cum suo damno saltem pari & paulò majori.

Quaest. XV. An tenetur ad restitutionem, qui falsò sed bona fide putans crimen esse verum & publicum, illud narravit?

Resp. Qui innocentem licèt inculpate infamavit etiam correctionis causa, ubi primùm errorem suum deprehendit, tenetur ex justitia famam ejus restituere, & avertere damnum ex infamia imminens. *Est communis sententia, teste Delugo.* Quia 1. justitia quemlibet obligat ad curandum ne ex sua actione sequatur damnum aliis sine justa causa. 2. Tenetur ratione rei acceptae seu famae ablatae, sicut qui bona fide accepit rem alienam, tenetur eam restituere ubi primùm id agnovit. Fama autem ex natura rei manet in potestate ejus à quo ablata est. Item causa fuit damni dati, & est in potestate ipsius eam auferre & impedire ne ulterius illud continuetur. 3. Non restituendo quodam modo detinet famam proximi, dum in mente alterius malam opinionem à te injectam relinquis, quam potes evellere.

Hinc si fueris in mora restituendae famae, & interea damnum in aliis bo-

nis infamato eveniat, teneris adhuc illud resarcire. Quia ex illo tempore quo tuum errorem deprehendisti, & potuisti sine tuo gravi incommodo restituere, censeris causa injusta infamiae ut perseverantis, seu detentionis famae, & damnum ex tua omissione injusta secutorum. Præterea qui causam damni à se positam non removet, censetur velle effectum, seu damnum, quod ex ea secuturum novit. Secus, si infamatus, sine infamatoris culpa patiatu aliquod damnum antequam infamator errorem suum agnovit: nam tunc non tenetur illud resarcire, cum sit inculpabilis causa infamiae, ideòque & damni inde secuti: nemo autem extra contractum aut quasi contractum, seu officium tenetur resarcire damnum, quod sine sua culpa voluntaria alteri sequitur.

Sed quid si me narrante de aliquo publice, infamato, auditores alium intelligant?

Resp. Si periculum fuit ne auditores alium intelligerent, teneris ex justitia etiam cum pari damno ad restitutionem. Tunc enim meritò censeris causa moralis infamiae ex tua narratione secutae. Si non fuit tale periculum, innocentem purgare, si potes, saltem sine gravi incommodo, teneris, tum ex charitate quae semper exigit ut grave damnum proximi avertamus, quoties sine gravi incommodo possumus: tum ex justitia, quae obligat ad curandum ne ex nostra actione sequatur aliis damnum sine justa causa. *Molina, Delugo, &c.*

Quaest. XVI. An haeres detractoris tenetur ad restitutionem fama à defuncto violata?

Resp.

Resp. Neg. Quia hæc obligatio non respicit bona ei relicta, sed est merè personalis. At tenetur ex justitia resarcire damna realia ex infamia secuta. Nam obligatio resarciendi damni in rebus illati afficit bona infamatoris; & hæc bona cum suo onere transeunt ad hæredem, defuncti personam representantem, qui sicut in bona ac jura, item in onera ac debita realia defuncti succedit.

Quæst. XVII. Quenam excusant à restitutione famæ?

Resp. Excusat 1. Condonatio valida talis restitutionis facta ab eo cujus infamia non redundat in alios: nam cum talis sit dominus suæ famæ, potest ejus restitutionem sicut aliorum bonorum externorum validè condonare. Illicite tamen condonaret, si ejus fama necessaria esset ad ædificationem proximi, vel ad tollendum scandalum, tunc enim peccaret contra charitatem.

In tribus autem casibus non potest validè condonari restitutio famæ. 1. Si infamia tua redundet in alios, qui inde maneant infamati vel suspecti: quia non potes de aliorum fama disponere, & cedere jus quod habent ne infamia eis inferatur, & ut illata tollatur. Talis est infamia religiosi, quæ redundat in suum ordinem, &c. 2. Si fama tua necessaria sit ad rectam muneris tui administrationem, nisi officium deponas, vel aliter famam tuam apud alios recuperes. Nam subditi habent jus, ut munus tuum erga illos rectè ac utiliter exerceas, ideoque ut tollatur impedimentum ortum ex tua infamia. 3. Si ex tua infamia secuta-

rum est damnum alicui tertio; nam infamator tenetur ex justitia impedire illud damnum, cum ei causam injustè dederit, ac proinde tenetur tollere infamiam tuam, ex qua obventurum est, nisi tamen aliter amoveatur.

2. Excusat, si fama sit aliunde recuperata, putà per sententiam judicis, vel per rei evidentiam, vel per testes, aut aliter. Quia jam sublatum est totum damnum illatum: ergo nihil manet resarciendum; perinde ac si equum tibi surreptum casu recepisses. Potest tamen infamator condemnari per judicem ad aliquam satisfactionem etiam pecuniariam in pœnam criminis. Sed si non accusetur apud judicem, tenetur tantum ad satisfaciendum per signa doloris, petitionem veniæ, vel honorem aliquem secundum conditionem personarum, ob mœrorem illatum, & infamiam quam passus est læsus donec sublata fuerit, si putetur talem satisfactionem velle. Damna autem in aliis bonis ex infamia secuta, compensari semper debent. Calumniator tamen tenetur semper revocare calumniam, non obstante sententia judiciaria accusatum absolvente; quia per illam sententiam non sufficienter restituta est fama apud omnes: multi enim existimant & existimare possunt accusatum fuisse absolutum ob defectum probationum criminis, non verò ob ejus falsitatem.

3. Si restitutio sit impossibilis, nam nemo tenetur ad impossibile, ex reg. jur. in 6.

4. Si revera nulla fuit infamia ex detractatione secuta, ut si audientes jam antea sciebant quod narraisti, vel illud

non crediderunt: quia tunc nullum damnum secutum est, ergo nullum est refarciendum. Si tamen tua narratione infamia proximi notabiliter aucta est, aut si auditores inducti sunt ad judicandum malum de proximo, quod antea tantum suspicabantur, teneris ad restitutionem: quia tunc fuisti causa injusta talis incrementi, seu damni.

5. Si restitutio fieri nequeat sine periculo vitæ infamatoris, quæ judicio prudentum præstet famæ infamati. Quia non est obligatio restituendi cum longe majori damno, spectatis omnibus; nec tunc læsus est rationaliter invitus. Si tamen ex tua calumnia impendeat infamato aut aliis damnum grave in spiritalibus, vel periculum vitæ, aut grave scandalum, aut grande malum publicum, teneris cum periculo vitæ famam restituere. Nam ista damna æquivalent, aut etiam præstant damno vitæ infamatoris. Idem dic, si jactura famæ, vel aliorum bonorum tanti, vel ferè tanti ex circumstantiis æstimetur, quanti jactura vitæ tuæ: nam quisque tenetur damnum à se illatum restituere etiam cum æquali, vel paulò majore detrimento suo. A fortiori fieri potest, ut quis famam restituere teneatur cum jactura bonorum omnium.

6. Juxta multos non teneris restituere, si crimen verum occultum quod aliis narraſti fiat alia via justa publicum publicitate qua infamatus amiserit jus ad famam.

7. Si infamia penitus abierit in oblivionem, nec periculum sit ne reviviscat: quia tunc infamia jam est abolita, ac proinde damnum sublatum.

Sed si reviviscat postea, erit tunc obligatio restituendi. Si autem periculum sit ne aliquando infamia reviviscat, (ut facillè fieri potest, nam homines data occasione facillè recordantur quæ obliti erant) debet detractor satisfacere pro illo periculo, honorando, laudando infamatum, imò & dicta revocando, si crimen sit falsum.

Quæst. XVIII. *An in restitutione fame potest fieri compensatio?*

Resp. 1. Est mortale contra justitiam falsum crimen sive in judicio, sive extra illud imponere etiam calumniatori ad suam justitiam, vel famam tuendam. *Est communis sententia, teste Delugo.* Quia 1. est medium intrinsicè malum, & prohibitum hac lege, *Non falsum testimonium dices.* Matth. 19. estque mendacium perniciosum ac injustum in re gravi: nam quisque habet jus, ne ei ob ullam causam falsum crimen affingatur. Hinc Concilium Arelatenſe I. & II. & Matiscon. I. & alia Concilia jubent excommunicari generaliter eos, qui falsum crimen obijciunt aliis. 2. Innocentius XI. damnavit has propositiones. 43. *Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?* 44. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui ut suam justitiam & honorem defendat: Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

Resp. 2. Non licet infamantem infamare, narrato etiam vero crimine præcisè ad compensandam infamiam illatam. *Est communis sententia.* Quia non licet privata auctoritate malum pro malo reddere, & vindictam exercere.

cere. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam, 1. Petr. 3.* Est autem mera vindicta, quando quis privata auctoritate infert damnum, per quod proprium damnum non impeditur, vel acceptum non refarcitur, ut cum infamia alterius non tollit tuam infamiam: sic non licet incendere domum ejus qui tuam incendit. Hinc qui se mutuò infamarunt, tenentur ad restituendum sibi mutuò famam, nisi sibi mutuò condonent, ut præsumentur, si æqualitas sit in infamia.

Resp. 3. Si quis te falsò infamet, ex communi sententia potes aliquem ejus defectum vel peccatum verum occultum detegere ad labefactandum ejus testimonium, v. g. quòd antea fuerit deprehensus in mendacio, perjurio, modò hæc manifestatio sit utilis & necessaria ad famæ tuæ defensionem, nec majorem ei infamiam pariat, quàm sit ea quam tibi injustè parat. Quia 1. quisque habet jus tuendi propriam famam, quam alter vult injustè adimere; nec ille est tunc rationabiliter invitus, cum cogat læsum ad hoc medium necessarium. 2. Potes detegere crimen alterius ad impediendum grave damnum proprium vel proximi: ergo multò magis id potes ad avertendum damnum quod ipse criminosus tibi parat injustè inferre.

Illicita tamen est defensio immode-

rata propriæ famæ, ut si majorem infamiam alteri inferas ad tuam minorem avertendam: nam esset inæqualitas, ideoque injustitia refarcienda.

Quòd si manifestatio alieni criminis non sit necessaria ad famæ tuæ defensionem, sive quia potes eam aliter tueri, ut testibus, juramento, &c. sive quia hæc revelatio ad tuam defensionem inutilis est; tunc illud detegendo peccas contra justitiam; & teneris ad restitutionem. Nam ille habet jus ad famam, quamdiu ejus infamia non est necessaria ad infamiam quam tibi injustè infert amovendam: & sine justa causa læderetur fama proximi, quod est intrinsecè malum, essetque mera vindicta. Sanchez, Molina, Delugo, Lessius dicens hanc esse communio-rem sententiam.

Resp. 4. Dum duo se mutuò infamarunt, & infamia utriusque æqualis est, si unus nolit famam alteri restituere, juxta multos alter non tenetur ad restitutionem, modò infamia prioris non redundet in alios. Prob. 1. Ex cap. ult. de adulter. ibi: *Cum paria crimina compensatione mutua deleantur.* 2. Quia in rebus temporalibus, quando jura sunt paria, si alter nolit tibi servare jus & solvere debitum, nec tu teneris præstare quod ei debes: est enim quædam justa defensio tui juris & compensatio boni tibi debiti. Fama autem est bonum temporale, cujus domini sumus: unde uterque potest ob infamationem mutuam alter alteri restitutionem famæ condonare. Qui tamen prius læsisset, tenetur ad restitutionem talis excessus infamiæ, alioqui non reduceretur æqualitas.

Item si altero volente tibi restituere, tu nolis idem ei præstare, peccas graviter contra justitiam; quia es causa damni quod is invitus patitur. Neque enim infamatio tui tollit infamiam ei illatam.

Quæst. XIX. *An qui infamiam à se injuste illatam tollere nequit, tenetur pecunia compensare?*

Resp. Multi negant, eo quòd bona superioris ordinis nequeant restitui per bona inferioris ordinis; ac proinde tunc sit impotentia restituendi. Nam, inquiunt, justitia commutativa, quæ æqualitatem spectat ac postulat, non obligat ad restitutionem, nisi res ablata reddi possit vel in se vel in æquivalenti saltem ex parte. Sed fama utpote bonum superioris ordinis ad pecuniam, non potest reddi in æquivalenti etiam ex parte per pecuniam, alioqui bonum inferioris ordinis posset tandem per sui incrementum exæquare ex toto bonum superioris ordinis, ac proinde pecunia totam famam, contra illud, Proverb. 22. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ.* Igitur cum fama sit supra omne pretium, non est pretio æstimabilis, nec compensabilis.

Alii tamen cum S. Thoma 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 1. & 2. probabilius docent talem teneri compensare pecunia, vel piis suffragiis pro infamato oblatis, vel aliter arbitrio prudentis, propter easdem rationes, ob quas dicunt pecuniam pro damno vitæ vel membri restitui debere. *Fide dicta, parte 2. cap. 6. q. 6.*

Fatetur Lessius infamatorem teneri ex quadam æquitate & etiam ex cha-

ritate infamiam pecunia compensare, si infamatus sit pauper, qui non videatur aliter moerorem depositurus, & infamator sit dives. Sicuti enim ratione alicujus conjunctionis vel beneficii accepti lex charitatis me magis obligat erga hunc, quàm erga istum: ita etiam ratione alicujus incommodi quod alteri intuli, magis teneor erga illum. Sed videtur hæc esse obligatio justitiæ: nam ex justitia depelli debet moeror injuste illatus, & in hoc casu pecunia est unicum medium aptum ad eum tollendum.

Porrò consentiunt omnes infamatorem, si per judicem condemnetur ad satisfactionem pecuniariam, teneri ex justitia illam præstare. Quia supposita tali injuriâ judex habet jus eam ad talem satisfactionem condemnandi in poenam criminis, & dandi læso jus ad illam; idque etiam si fama esset recuperata: nam judex potest justa poena punire delicta etiam post damna facta. At quisque tenetur justæ sententiæ parere. Item si infamator transigat certa pecuniæ summa cum infamato, tenetur ex justitia eam tradere: nam hoc pactum est justum, cum infamatus possit certa pecunia pacisci, ut cedat jus quod habet ad accusandum infamatorem, & exigendam satisfactionem ac restitutionem cum erit possibilis. Justæ autem conventiones obligant ex justitia.

Quæst. XX. *An honor per contumeliam læsus restitui debet, & quomodo?*

Resp. I. Qui injuste alterius honorem læsit sive coram aliis, sive coram ipso solo, ex communi sententia tenetur ad restitutionem. Quia fecit inju-

injuriam contra justitiam commutativam; & contumelia parit imminutionem dignitatis, & dolorem ac mœrorem, quæ per satisfactionem tolli debent. Nam secundum æstimationem hominum per contumeliam læditur, & imminuitur dignitas: dum enim aliquem contumelia afficis, ejus dignitatem lædis, eamque quantum in te est, viliores reddis.

Item qui causam offensionis dedit proximo, tenetur quantum potest ipsum placare, & se ei reconciliare, ex Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo..... Esto consentiens adversario tuo citò, &c.*

Quòd si honor coram aliis læsus sit, debet apud illos omnes restitui, alioqui honor injustè ablati non restitueretur ad æqualitatem. Si tamen læsus vindictam sumpserit de inhonorante, v. gr. si eum percusserit, & hic id toleraverit, secundum Delugo non requiritur ordinariè ulterius satisfactio pro honore, nisi læsus sit multò superior. Quia pro satisfactione videtur acceptare vindictam de se sumptam; & hoc ipso quòd alter vicissim non vindicat, censetur agnoscere suam culpam, & testari existimationem de læso. Deberetur tamen alia reparatio honoris apud alios testes injuriæ, qui de hac vindicta sumpta nihil rescirent.

Resp. 2. Si simul cum contumelia illata sit infamia, vel ex illa sequatur aliquod aliud damnum, tunc etiam

cum fama resarciri debet damnum illud, quia lædens est illorum causa injusta.

Resp. 3. Ea adhiberi debet satisfactio, quæ prudentum judicio, spectatis omnibus circumstantiis, personæ lædenti & læsæ dignitate, injuriæ gravitate, &c. sufficiat ad reparandum honorem violatū: nam justitia obligat ad satisfactionem æqualem offensæ, &c.

Varii autem assignantur satisfaciendi modi, scilicet exhibitio externa honoris, amica & honorifica salutatio ac compellatio, invitatio ad mensam, locum honorificum ibi dando; significatio doloris, veniæ petitio, & alia signa doloris, humiliationis & reverentiæ erga offensum, &c. Rarò autem superiores tenentur veniam à subditis petere, ne dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur autoritas, ait S. Augustin. epistol. 109. Sed contumeliam ostensione majoris benevolentiae & peculiari honore ac favore tollere possunt.

Nota. Omissio honoris debiti superioribus vel etiam æqualibus, est peccatum non solum contra observantiam, sed etiam contra justitiam, ideòque obligat ad aliquam satisfactionem. Quia hoc debitum rigorosum est; & omissio honoris debiti ubi & quando debetur, est inhonoratio ac contumelia interpretativa: nam per illam censetur lædi dignitas superioris, & honor æqualis: ut si transeunte prælato, non aperias caput cæteris aperientibus, censis eum contumelia afficere.

CAPUT V.

De injuriis in bonis quæ dicuntur fortuna, & necessaria restitutione.

Nota. Injuriam circa bona fortunæ complectuntur omnes damnificationes, seu actiones & omissiones, quibus damnum in ejusmodi bonis injustè alteri inferitur, sive rem ejus usurpando, accipiendo, detinendo, sive destruendo, sive deteriorando, sive exigendo id quod non debetur, sive non solvendo id quod ei debetur ex justitia, sive quovis alio modo. Quæ omnia sub nomine furti latè sumpti comprehenduntur: & prohibentur præcepto, *Non furtum facies*, Ex Concil. Colon. & Catech. Romano. *A parte enim totum significavit quidquid illicitè rerum proximi aufertur*, ait S. Augustin. in cap. *Pænale* 14. quæst. 5. Et verò inferre quocumque modo damnum alteri, idem est, quod quidpiam ab ipso auferre. Nam (ut ait Aristoteles,) damnum quempiam accipere idem est quod minus habere quàm habere debuit. Quare quæ dicuntur de furto strictè sumpto, applicanda sunt omnibus aliis modis creandi damni proximo.

Quæst. I. *Quid est furtum & rapina, & quomodo differunt inter se?*

Resp. 1. Furtum sumitur tripliciter. 1. Latissimè pro omni injusta damnificatione in bonis, sive commissione, sive omissione fiat. 2. Latè pro omni injusta acceptione rei alienæ, sive ea sit fraudulenta ut fit per contractus iniquos, sive occulta ut fit per furtum

strictè dictum, sive violenta, ut fit per rapinam. 3. Strictè, & furtum sic sumptum est occulta rei alienæ ablatio invito rationabiliter domino, vel ejus justo detentore.

Dicitur. 1. *Ablatio*, per quam intelligitur occupatio, acceptio & retentio: nam acceptio, & accepti retentio moraliter censetur eadem actio: qui enim rem alienam iniquè retinet, licet eam antea justè acceperit, perindè facit ac si tunc primò injustè acciperet. *Detinere id quod alteri debetur, eandem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta: & ideo sub injusta acceptione intelligitur etiam injusta detentio*, ait S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 3. ad 2.

2. *Occulta*, hoc est, quæ fit domino nesciente, vel saltem quam quis intendit facere domino nesciente, & sine vi.

3. *Rei*, quo nomine à Theologis intelliguntur non solum res corporales & mobiles, sed etiam res immobiles & jura, ut census, servitutes, usus ac possessio.

4. *Invito Domino*, seu sine consensu domini saltem prudenter præsumpto. Nam si quis acciperet aliquid, quod prudenter judicat donaturum dominum, si peteret, & nequit petere, non furatur, ex l. 47. §. *de furt.* Si autem id incertum sit, præsumendus est dominus invitus, cum nullus præsumatur velle ut bona sua auferantur.

5. *Rationabiliter*. Nam dominus debet esse cum ratione invitus: unde qui in extrema necessitate accipit occultè ea quibus indiget ad vitam servan-

vandam, nec aliter potest ea habere, non est reus furti.

6. *Vel ejus detentore*, seu possessore. Nam furtum committitur quoties auferitur res invito eo qui eam legitime possidet vel detinet, ut conductore, commodatario, &c. Ex l. 10. & 11. §. *de furt.* Quia tunc auferitur usus, possessio, vel securitas, quam alter per illam rem habebat.

Resp. 2. Rapina est rei alieno usurpatio injusta & violenta, seu facta presente & invito domino vel ejus detentore justo. Specie differt à furto, quia injustitiæ furti superaddit aliam injuriæ speciem contra proximi honorem: nam vim inferre alicui in bonis suis species quædam est contemptus & contumeliæ. Quare rapina cæteris paribus est peccatum gravius furto. Imò fieri potest ut quis mortaliter peccet in genere contumeliæ, licet res ablata sit materia furti venialis, ut si rem exiguum superiori vel personæ illustri per vim eripias.

Porro rapinæ reus est, qui per metum injustè incussum aliquid ab altero extorquet: ut si publici ministri, vel potentes viri aliquid indebitum postulent ab aliis: quod rogati ob metum recusare non audeant, estque crimen concussionis. Nam ipsis interius renitentibus vim inferunt, dum exterius reluctari non audent.

Quæst. II. *Quomodo dividitur furtum?*

Resp. Dividitur in simplex, & qualificatum, quod scilicet secundum leges est dignum majore pœna, quodque quadruplex est. Primum est sa-

crilegium, quod est furtum rei sacræ, vel rei prophanæ in loco sacro. 2. Est Peculatus, quod est furtum rei ad fiscum vel ærarium publicum pertinentis. 3. Plagium, quod est surreptio servi alieni, vel etiam hominis liberi. 4. Albigeatus seu abductio alienorum pecorum.

Quæst. III. *Quale peccatum sunt furtum, & quævis injusta damnificatio, & rapina?*

Resp. Sunt mortalia ex genere suo: ita omnes. Constat, 1. Ex 1. Corinth. 6. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare . . . . Neque fures . . . neque rapaces regnum Dei possidebunt.* 2. Quia sine justa causa & autoritate inferre damnum proximo est tum contra charitatem, tum contra justitiam: quæ virtutes obligant sub mortali in re gravi. *Quàm grave scelus furtum sit, ipsa naturæ vis & ratio satis ostendit: est enim justitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit,* ait Catechismus Concilii Tridentini.

Dixi, *Ex genere suo*: quia furtum potest esse veniale ex parvitate materiæ: nam per furtum rei levis leve damnum infertur proximo, nisi inde sequatur aliud malum.

Quæst. IV. *Quenam quantitas requiritur, ut furtum, vel quævis alia damnificatio in rebus externis sit mortalis?*

Nota 1. Furtum rei levis potest esse mortale per accidens ratione damni inde secuti aut lucri cessantis: ut si acum fureris sartori, qui non possit aliam habere, & ideò uno vel pluribus diebus operas suas perdat; tunc peccas mortaliter, non quidem pec-

cato

cato furti strictè dicti, cum non surripas aliquid notabile, sed peccato damnificationis injustæ, quæ proprio nomine caret: nam per ablationem acus es causa injusta cur sartor damnum grave patiatur: est autem mortale contra justitiam, creare alteri grave damnum sine justa causa. 2. Ratione scandali, ut si scias ideo alterum blasphematurum: nam mortale est sine justa causa facere id ex quo prævidetur alter mortaliter peccaturus. 3. Ratione gravismœoris, quem concipit dominus ex furto rei levis propter affectum ad illam: tunc enim graviter peccas saltem contra charitatem, ex qua tenemur impedire grave damnum proximi; quando facile possumus, licet illud irrationabiliter eventurum sit. Sed hinc quæritur quænam materiæ quantitas per se requiratur ad mortale, seclulo omni alio.

Nota 2. Quantitas per se requisita ad mortale peccatum in furto & quavis alia damnificatione injusta, debet esse gravis, vel absolute, vel respectivè: nam ablatio rei levissimæ, puta oboli, non potest esse mortalis per se, cum sit levis læsio proximi & leve malum. Quantitas autem gravis absolute est ea, quæ secundum se & respectu omnium est notabilis, & parit utilitatem notabilem: ideoque ejus ablatio privat notabili utilitate; & sic infert damnum notabile, & consequenter reddit dominum cum ratione graviter invitum. Quantitas gravis respectivè est ea, quæ est notabilis relate ad facultatem, conditionem & indigentiam certarum personarum,

spectatis omnibus circumstantiis: sic quantitas aliqua levis respectu divitis, censetur gravis ac notabilis respectu pauperis ratione illius inopiæ. Hinc Marc. 12. Christus ait viduam pauperem, quæ duo minuta dederat, plus, spectata scilicet ejus penuria, dedisse, quàm divites, qui multa præbuerant.

Resp. Quantitas gravis absolute, ideoque sufficiens ad mortale respectu omnium, etiam regum, est ea quæ exæquat valorem sexaginta assum seu trium librarum. Nam talis summa secundum se spectata, est notabilis, & parit utilitatem notabilem. Nec levis est etiam respectu regis, spectatis omnibus ejus oneribus, ad quæ sustinenda non parum juvat: ex ea enim rex potest uno die decem vel duodecim milites alere, qui vitam suam pro illo exponunt, vel unum militem per multos dies. Igitur cum talis valor in ordine ad usus humanos sit magnus in se, nec contemnendus, ejus damnum merito censetur magnum absolute & respectu cujuslibet vel ditissimi, quem privat facultate disponendi de bono secundum se notabili, nec parum utili; & sic talis valoris damnum est notabile secundum se ac ratione boni ablati. Adde quod si tale furtum non prohiberetur graviter, daretur occasio multis illud patrandi; unde sequeretur gravissimum damnum principibus. Imò multi doctores minorem quantitatem ad mortale assignant etiam respectu ditissimorum.

Quantitas verò gravis respectivè ad conditiones personarum & sufficiens

ciens ad mortale, quadruplex est; nimirum respectu divitis est circiter triginta asses; respectu mediocriter divitis viginti asses; respectu artificis non pauperis duodecim asses, vel quantum ei valet merces operæ diurnæ; respectu pauperis sex asses, vel id quod singulis sufficit ad victum diurnum. Nam unaquæque hæc summa respectu singulorum merito censetur notabilis, & singuli præsumuntur in his esse cum ratione graviter invitati: enim verò talis summa est respectu singulorum pretium laboris haud levis, & illis sufficit ad victum diurnum, & non exiguam ipsis parit utilitatem, atque ejus privatio incommodum non leve. Et verò victus diurnus secundum communem existimationem, est quid notabile: ergo quantitas ad eum necessaria, est etiam notabilis.

Nota. Cum quantitas materiæ furti mortalis non possit mathematicè statui, sed tantum moraliter; qui regi furriperet summam designatam excepto uno vel altero asse, censetur peccare mortaliter, quia in moralibus parum pro nihilo reputatur; ac proinde quæ parum distant, nihil distare censentur.

Quæst. V. An & quomodo peccatur mortaliter per minuta furta?

Resp. 1. Ex communi sententia, qui per plura parva furta uni vel pluribus facta intendit acquirere quantitatem notabilem, peccat mortaliter cum illa intentione; quia volitio furandi rem notabilem, seu inferendi damnum notabile, mortalis est: nam est volitio peccandi mortaliter, & actus volun-

tatis participat totam malitiam objecti. Tum etiam quovis furto levi ex illa intentione procedente; quia singulis vicibus aufert rem parvam cum intentione mortali auferendi magnam. Quod autem fit ex intentione mortali, quamvis in se leve sit, est peccatum mortale: actus enim imperatus à voluntate participat malitiam interioris actus imperantis: nam cum illo constituit unum moraliter actum totalem, estque illius executio. Supposita tamen tali intentione, multa illa furta continenter facta, unum sunt furtum mortale: quia manant ab uno eodemque proposito efficaci, non interrupto & virtualiter permanente. Sed si interruptè fiant, tunc multiplicantur actus voluntatis mortaliter mali. Item peccat mortaliter qui rem levem semel furatur cum voluntate furandi magnam, si ea occurreret, quia habet volitionem furti mortalis.

Resp. 2. Qui sæpe minima furantur sine animo auferendi rem notabilem, sed tantum ex occasione data accipit successivè quantitatem notabilem, vel damnum notabile paulatim & successivè infert, peccat mortaliter per ultimum furtum vel damnum rei de se levis, ubi advertit se per illud quantitatem notabilem complere. *Est communis sententia.* Prob. non solum quia tunc incipit detinere alienum in notabili quantitate, ut docet communis sententia, sed etiam ratione ipsius acceptionis, ut docet saltem communior. Nam. 1. tunc scienter accipit usque ad notabilem quantitatem, & hac ultima acceptione notabile damnum infert. 2. Qui vult & ponit comple-

plementum damni notabilis proximi, eo ipso vult damnum notabile proximi. Sed qui vult damnum notabile proximi, peccat mortaliter. Ergo. Et verò si quis decem furtis parvis furripuit novem asses artificii, & videns, si adhuc tres furetur, quantitatem fore notabilem, & damnum grave respectu illius; certè eo ipso quod vult furari & furatur tres asses, vult saltem interpretativè quantitatem quam furripuit, esse notabilem; & damnum quod intulit, esse grave. Sed qui hoc vult, peccat mortaliter. 3. Hæc ultima acceptio licet de se levis, prout conjuncta moraliter cum aliis prioribus, complet ablationem rei gravis, revera gravis est, ac proinde mortalis: sicut retentio ultimæ partis licet de se levis, tamen quatenus cum retentione aliarum jam acceptarum, complet retentionem gravem, est gravis ac mortalis retentio. Itaque licet levia furtiva præterita non uniuntur moraliter cum hoc ultimo in ratione peccati, uniuntur tamen ratione materiæ & damni illati: multæ enim leves materiæ & multa levia damna inter se moraliter uniuntur, & aliquid grave conflant. Hanc autem totam materiam gravem censeris velle per ultimum furtum illam complens, quo volens injustè retinere multas materias leves, adhuc accipis unam cum aliis prioribus aliquid grave constituentem: sicque vis omnes illas simul sumptas, ideoque grave damnum alterius.

Hinc famuli & ancillæ peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, si per plura furtiva levia etiam circa

esculenta & poculenta, quantitatem sufficientem ad mortale compleant, quamvis juxta multos requiratur major quantitas in esculentis & poculentis quæ ipsimet consumunt, quàm in iis quæ aliis donant. Idem dic de liberis, licet circa illos multi requirant majorem quantitatem quàm circa famulos; quia inquirunt, parentes sunt minùs inviti.

Imò secundum Rebell. Sanchez, Delugo, Bonac. & alios, quodlibet furtum leve factum post completam materiam est mortale. Quia toties adest voluntas saltem implicita augendi prius damnum grave: quod reipsa augetur; & toties completur voluntas habendi materiam gravem, partim retinendo, partim addendo novam; ac proinde quodlibet furtum subsequens est executio talis prævæ voluntatis.

Resp. 3. Qui per furtiva minima quantitatem notabilem implevit, ex communi sententia tenetur sub mortali quàm primùm restituere: quia alioquin esset iniquus detentor rei alienæ, seu alteri debitæ notabilis, & læderet jus alterius in re gravi. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis.*

Resp. 4. Totà hæc doctrina de levis furtis vera est, etiam si fiant diversis personis, quarum singulæ seorsim sumptæ damnum dumtaxat leve patiantur, ita ut i. quodlibet ejusmodi furtum cum animo quid notabile acquirendi, sit mortale. Ita communiter. Tum quia graviter & generaliter dam-

nantur

nantur in Scriptura omnes, qui utuntur ponderibus, vel mensuris iniquis, licet ex tali usu saepe leve dumtaxat damnum singulis obveniat, Deuter. 25. *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor .... Abominatur enim Deus eum, qui facit hæc & avertatur omnem injustitiam.* Et, Proverb. 11. *Statera dolosa abominatio est apud Dominum ..... & pondus æquum voluntas ejus.* Tum quia quodlibet fit cum voluntate mortali, seu peccandi mortaliter: nam mortale est velle furari alienum in magna quantitate, cum hoc graviter prohibitum sit, & materia sit gravis. Præterea hæc ratio damni creandi nocet graviter societati humanæ: unde merito censetur graviter prohibita jure naturali: nam alioqui singuli à diversis possent grave damnum accipere, & daretur ansa artes ac labores honestos negligendi: nam citra mortale quilibet posset discere per minuta illa furra diversis facta.

2. Licet plura levia furta ac damna fiant diversis sine intentione acquirendi aliquid notabile, sed tantum ex occasione data, tamen ultimum furtum, seu damnum de se leve sed complens quantitatem notabilem est mortale. Ita Turrian. Valentia, Sanchez, & alii multi. Quia licet quantitas sit levis respectu singulorum, quibus fit furtum, nec proinde singulis inferatur grave damnum; est tamen notabilis respectu communitatis, seu multitudinis eorum. Ergo fur ultimo furto levi complente quantitatem notabilem, vult & infert damnum notabile illius communitatis seu multitudinis

eorum; & vult habere & habet alienum in magna quantitate. Et verò multis inferre damnum parvum, perinde est, inquit Lessius; ac si uni inferas magnum: nam omnia illa parva simul juncta efficiunt unum magnum, quod est communitatis, quæ tali summa posset aliquem notabiliter juvare.

3. Est obligatio sub mortali sic accepta restituendi quàm primum: nam alioqui injustè retineretur res aliena notabilis, & notabile damnum injustè illatum continuaretur. Quòd si restitutio fieri moraliter nequeat singulis, quibus subtracta est res levis, aut illatum leve damnum; vel quia ignorantur ii singuli, vel quia executio difficilior est quàm res tantilla postulet, vel quia periculum est infamiæ; tunc restitutio fieri debet pauperibus communitatis damnificatorum; vel in alia pia opera eidem loco utilia: nam hoc videtur consentaneum justæ voluntati illorum. Secus, si quis sit modus restituendi ipsis læsis vel majori illorum parti, v. gr. vendendo eisdem civibus postea in majori mensura, vel minuendo pretium: quia læsus habet jus ut damnum sibi restituatur, dum restitui ei potest.

Nota. Secundum multos ad mortale requiritur major quantitas in furtis parvis, quæ fiunt pluribus quàm quæ uni: quia damnum divisum in plures censetur minus. Idem doctores communiter aliquando plus requirunt in furtis levibus ad mortale constituendum, quàm in uno furto gravi, quando inter furta illa parva intervallum magnum intercedit. Quia dominus minus graviter cum ratione invitatus est,

est, & minus damnum censetur, quàm si simul eadem quantitas surriperetur. Unde exigunt quantitatem paulò majorem in illis furtis minutis, ut quantitas censeatur notabilis in ordine ad constituendum mortale quàm in uno furto gravi. Certè si non adeo magnum sit intervallum, non requiritur ad materiam gravem major quantitas, dum paulatim accipitur quàm dum simul: nam tunc illa ejusdem est æstimationis, & damnum æque magnum infertur.

Quæst. VI. An quando plures uni per levia furta grave damnum inferunt, singuli peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, licet singuli parum accipiant?

Resp. 1. Si id communi consilio, vel auxilio, vel concursu fiat, singuli peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem in solidum: nam singuli consentiunt in totum damnum, & ad illud totum moraliter cooperantur. Hinc si multi milites vineam ingressi, communi consilio, vel auxilio, notabile damnum inferant; quilibet miles peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem in solidum; licet duos tantum racemos carpisset.

Resp. 2. Si id casu fiat, ita ut alter alterius non sit conscius, sed quilibet seorsim, & independenter ab alio leve damnum inferat, ignoretque damnum ab aliis illatum, vel inferendum; tunc nullus peccat mortaliter; & singuli tenentur solum sub veniali restituere partem damni à se illati. Quia tunc singuli non sunt causa physica aut moralis damni notabilis, nec in illud ulla tenus consentiunt; unde quòd dam-

num notabile ex singulorum furtis simul sumptis sequatur, est omnino per accidens & præter intentionem singulorum.

Resp. 3. Si advertant notabile damnum inferendum per minuta furta; & tamen aliquid leve singuli accipiant, sed sine communi consilio & auxilio, ita ut nullus sit alteri suo exemplo vel hortatione causa furandi, quilibet peccat solum venialiter, & tenetur tantum ad restitutionem levis damni quod infert: quia quilibet non est physica, vel moralis causa damni gravis, sed dumtaxat levis. Damnum enim leve per suum furtum intulit, & non fuit aliis causa nec occasio furandi, ut supponitur, nec consilio, auxilio, aliave ratione cooperatus est moraliter damnis ab aliis illatis. Nec unum furtum ratione solius cognitionis aliorum conjungitur moraliter cum illis in ordine ad constituendum unum damnum grave imputabile singulis; nec quilibet tunc vult interpretativè damnum notabile proximi, ac in illud consentit. Quia quilibet non cooperatur moraliter gravi damno, & per accidens ac præter cujusque intentionem est quòd suum furtum cum aliis grave damnum physice constituat.

Quæst. VII. An fur acquirit dominium rei furtivæ?

Resp. Neg. Si ea discerni possit à rebus propriis: quia ad transferendum dominium requiritur justus titulus, ex l. 31. §. de acquir. rer. domin. qui hic deest. Idem dic de usuris; quia ex hac lege nunquam nuda traditio transfert dominium, nisi præce-

ferit

serit venditio aut justa causa. Cum autem, *instit. rer. divis.* dicitur traditione rei transferri dominium, hoc intelligitur de traditione rei cum justo titulo, quem alibi lege requiritur. At traditio usurarum est sine justo titulo seu causa justa: nam ratione mutui nihil licet accipere, nec illæ liberaliter ac sponte donantur; sed sunt bonum alienum domino invito ac sine justo titulo acceptum & retentum, perinde ac pecunia à latrone extorta. Hinc qui bona fide res alienas à fure vel usurario accepit, tenetur eas restituere vero domino, ubi primum id rescierit: nam *nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse haberet.* L. 54. §. de reg. jur.

Si autem fur vel usurarius res furtivas vel usuras suis rebus permiscuerit, ita ut ab his discerni nequeat, & ipse habeat animum acquirendi sibi totum cumulum, earum dominium juxta multos acquiri, ex *instit. de rer. divis.* & l. 78. §. de solut. ibi: *Si alieni nummi in scio vel invito domino soluti sunt, manent ejus cujus fuerunt. Si mixti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita ut actio domino cum eo qui dedisset furti competere.* Sed lex illa non loquitur de mixtione mala fide facta. Et, *instit. loco citat.* id relinquitur arbitrio judicis. Illud certum est remanere tunc obligationem restituendi earum valorem, & compensandi omnia damna ob injuriam illata. Ex communi autem sententia fur & usurarius fiunt domini pretii accepti ab emente bona fide rem aliquam alienam, sed cum prædicta obligatione, ex l. 49. §. de furt. ibi: *Quod enim ex*

te furtiva redigitur, furtivum non esse nemini dubium est. Nummus ergo qui redactus est ex pretio rei furtivæ, non est furtivus. Quare si hac pecunia fur aliquid emat, v. gr. pannum, venditor fit dominus talis pecuniæ; nec tenetur illam restituere, cum sit furis: sed fur manet obligatus ad restitutionem. Imò fur aliquid emens pecunia furtiva, rei emptæ dominium acquirit, ex l. penult. Codic. *Si quis alteri vel sibi, &c.* Venditor verò non fit dominus pecuniæ furtivæ, nisi quando illam cum propria miscuit, ita ut ab illa discerni nequeat, l. 78. §. de solut. Ratio est, quia fur non habet dominium rei furtivæ sicut alter contrahens rei suæ: ergo non potest illud æque transferre. Præterea hoc ita statutum est legibus; nec est iniquum, quia pro eo quod rei alienæ venditor fit dominus pretii, ipse vicissim emptori de evictione obligatus manet.

Quæst. VIII. *An licet occultè recipere rem suam apud alium extantem?*

Resp. 1. Qui occultè accipit rem suam apud alium justo titulo, v. gr. pignoris, locationis, commodati extantem, peccat contra justitiam, & tenetur rem illam reddere, & refarcire damnum, si quod inde evenit. Qui injustè alium privat usu juris quod in illam rem habebat, scilicet juris securitatem ex ea percipiendi, vel ea utendi. Quia autem rem suam apud alium depositam furtim accipit, peccat; quia (ut ait S. Thom. quæst. 66. artic. 5. ad 3.) gravat depositarium, & sic tenetur ad relevandum.

vandum hoc gravamen; ipsum monendo, vel depositum reddendo.

Resp. 2. Qui occultè accipit rem suam apud alium sine justo titulo extantem, & quam potest alia ratione puta per judicem recuperare, peccat contra justitiam legalem: quia violat juris ordinem. Sed non tenetur ad restitutionem; quia res illa sua est, & alter nullum jus in illam habet. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 66. artic. 5. ad 3. ibi: *Qui furtim accipit rem suam apud alium injustè detentam, peccat quidem, non quia gravet eum qui detinet; (& ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad recompensandum) sed peccat contra communem justitiam, dum ipse sibi usurpat sue rei judicium, juris ordine prætermisso. Et ideo tenetur Deo satisfacere, & dare operam ut scandalum proximorum, si inde ortum fuerit, sedetur.* Talis autem non peccaret, si alia ratione, nempe petitione, vel judicis autoritate, vel sine magnis sumptibus rem suam recuperare non posset, modò absit scandalum, & moneatur injustus detentor (si fieri potest) nihil jam debere.

Quæst. IX. An uti licet occulta compensatione?

Nota. Occulta compensatio est, cum inscio eo qui tibi debet, accipis vel retines privata autoritate ex ejus bonis ea, quæ tibi certò debet ex justitia.

Resp. 1. Non licet officialibus reip. opificibus, operariis, famulis & ancillis, &c. aliquid surripere, eo quòd putent stipendium, de quo conveniunt, esse justo minus. Quia. 1. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Famuli & famula domestica*

possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod acceperunt. 2. Nunquam licita est compensatio, nisi debitum sit certum, quod hic non contingit. 3. Agerent contra pactum: nam consenserunt in pretium minus. 4. Nihil eis debetur ex justitia ratione laboris & operarum, nisi pretium de quo conventum est, licet sit infimum, ex Matth. 20. *Non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?* Quòd si constaret pretium illud, de quo convenerunt, esse minus infimo, tamen fieri potest ut illorum opera non sit magis utilis domino, qui illos noluisse acceptare sub majore pretio. An autem hoc ita se habeat, non ipsorum, sed domini est judicare. 5. Non invenerunt alios, qui plus dare vulerint. Ergo illud est justum pretium: nam justum pretium est illud quod communiter homines solvunt: non enim plus valet res, vel opera quàm id quod communiter pro ipso inveniri potest. Denique si id liceret, aperiretur via innumeris furtis: nam isti sibi facilè persuaderent stipendia esse justo minora, essentque judices & executores in propria causa etiam dubia ac incerta. Hinc sarto- res peccant contra justitiam, si retineant fragmenta panni, fila serica, &c. ut sic compensent sibi mercedem quam putant satis magnam non solvi; & tenentur ad restitutionem. Idem de aliis, qui laborant in materia aliena.

Resp. 2. Concurrentibus certis conditionibus licita est occulta compensatio. *Est communis sententia.* Quia jure naturali cuique licet indemnem se

se servare citra alterius injuriam. In occulta autem compensatione licita nemini fit injuria: nam occulta compensatio neque est contra justitiam commutativam, cum nulla injuria inferatur debitori nolenti solvere: ipse enim ex justitia tenetur tantumdem dare, & creditor accipit id quod ex justitia suum esse debet; estque justa defensio ab injuria, qua creditorem continuo vexat debitor, injuste retinendo id quod ei ex justitia debet. Ergo debitor non potest esse rationabiliter invitatus quoad substantiam, sed nec quoad modum; quia creditorem excusat necessitas, & impotentia aliter accipiendi solutionem. Neque est contra justitiam legalem & publicam potestatem: nam supponitur judex vel nolle vel non posse rem debitam creditori adjudicare.

Conditiones autem necessariae ad licitam compensationem hæ sunt.

1. Ut certum sit rem illam nunc actu debitam esse ex justitia. Nam si id incertum esset, non liceret quidquam surripere: quia in dubio & in casu incerto melior est conditio possidentis; & iniquum est pro debito incerto certam solutionem propria auctoritate sumere, atque exponere se periculo accipiendi rem alienam sibi non debitam. Neque id licet, si res non esset debita ex justitia, sed solum ex gratitudine, quia debitum ex gratitudine non est rigorosum, nec ullum parit jus ad rem, nec est circa aliquid determinatum, sed pendens ex libera voluntate alterius. Defectus hujus conditionis continet peccatum injusti-

tiae obligans ad restitutionem: quia tunc fit injuria cum damno.

2. Ut creditor non possit rem suam vel sibi debitam alia ratione, puta petitione, vel per judicem obtinere, saltem sine gravi detrimento vel incommodo. Alioqui fieret injuria publicæ potestati, & peccaretur contra ordinem debitum à jure constitutum juxta l. unic. Codic. *Nequis in sua causa, ibi: Generali lege decernimus neminem sibi esse judicem, vel jus sibi dicere debere.* Solus tamen defectus hujus conditionis non obligat ad restitutionem: quia debitori non est illatum damnum, cum (ut supponitur) non plus acceptum sit ex ejus bonis, quam certo debitum erat ex justitia. Ita S. Antoninus.

3. Ut creditor non accipiat rem debitoris depositam apud se, vel sibi commodatam, ex l. 11. Codic. *depos.* & l. ultim. Codic. *commodat.* & ex cap. ultim. de depos. ubi Gregor. IX. ait: *Sanè depositori licuit, pro voluntate sua depositum revocare, contra quod compensationi, vel deductioni locus non fuit: ut contractus, qui ex bona fide oritur ad perfidiam minimè referatur, licet compensatio admittatur in aliis, si causa ex qua postulatur, sit liquida.* Ratio est, quia fieret contra fidelitatem & obligationem depositi vel commodati, quod maximam fidem postulat, & contra conventionem saltem tacitam restituendi rem domino.

4. Ut accipiat res in eadem specie, si fieri potest: alioqui debitoris res sine necessitate & ejus consensu, ac proinde injuste permutaretur.

5. Ut fiat sine periculo scandali, & infamiae propriæ, vel proximi, vel damni

damni tertii, qui putaretur furatus, & cogeretur restituere. Nam quamvis hoc damnum sequeretur per accidens, tenemur tamen ex charitate impedire grave malum proximi, quoties possumus sine nostro gravi damno.

6. Ut fiat sine injuria tertii, qualis esset, si acciperetur res alteri commodata, locata, oppignerata, vel apud eum deposita. Nam iste tertius habet jus rem illam ad suum usum vel securitatem detinendi, aut custodiendi. Item si bona omnia essent hypothecata aliis: nam hi habent jus ex iis solutionem accipiendi cum detrimento aliorum. Vel etiam si non essent hypothecata, sed non sufficerent aliis debitum solvendis, non potes integram solutionem recipere, nisi hypothecam, vel privilegium habeas: nam alioqui non habes jus ad integram solutionem cum damno aliorum, sed solum pro rata, cum alii creditores æque jus habeant, ad bona debitoris: quod jus violas, si ex integro debitum recipias, nam auferis aliis id quod pro rata perciperent. His adde ut facta compensatione debitor, si fieri moraliter potest, moneatur nihil jam debere, tum ne permaneat in peccato, existimando se teneri debitumolvere; tum ne ipse, vel ejus hæredes cogantur iterumolvere tuis hæredibus. Quod si voluerit posteaolvere, non debet accipi iterata solutio, vel si nequeat sine infamia recusari, occultè statim restitui debet.

Cum autem rarissimè omnes istæ conditiones concurrant, rarissimè licita esse potest compensatio occulta. Quamvis autem sit illicita, non tamen

obligat ad restitutionem nisi quando injustè illatum est damnum alteri.

Quæst. X. *An licet in gravi vel extrema necessitate aliena surripere?*

Resp. 1. Non licet in necessitate tantum gravi alienum surripere: *Prob. 1. Ex cap. 3. de furt. Si quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus: poeniteat hebdomadas tres.* 2. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Permissum est furari non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate.* Neque jure naturali, neque gentium id permittitur, cum in sola extrema necessitate bona sint communia. Imò id debuit jure naturali prohiberi: nam si liceret, pateret via innumeris furtis cum magno societatis humanæ detrimento, ac perturbatione reip. nec homines satis abstinere ab otio, inertia, vel dilapidatione bonorum.

Resp. 2. In extrema necessitate licet accipere rem alienam necessariam ad vitæ suæ vel suorum conservationem. *Est communis sententia.* Quia in extrema necessitate omnia sunt communia saltem quoad usum. Nam quisque habet jus naturale & obligationem conservandi vitam suam ac suorum per media ordinaria ad hoc ex se ordinata, & à Deo authore naturæ omnibus concessa: qualia sunt bona externa, quorum proinde divisio & proprietas fieri non potuit nisi servato aliis jure utendi illis in extrema necessitate.

In tali necessitate etiam potest aliquis occultè rem alienam accipere, ut subveniat proximo sic indigenti, ait S. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 7. ad 3. si nempe ex pro-

propriis bonis nequeat illi subvenire. Tunc enim surripiciens est veluti instrumentum indigentis. Præterea cum quisque teneatur diligere proximum sicut seipsum, potest & debet ei subvenire eo modo, quo sibi licet possit & vellet opitulari in eadem necessitate.

Neutrum tamen licet, 1. Si dominus rei sit, vel foret in pari necessitate. *Ita omnes.* Nam in pari causa melior est conditio possidentis, reg. jur. 2. nisi probabilis spes sit posse te convenienti modo petendo obtinere id quo indiges: quia cum propria per donationem habere potes, sine necessitate alienum surriperes. Putat tamen Lessius in hoc casu peccare solum venialiter non petendo; eo quod non peccetur quoad rem ipsam, sed solum quoad modum, & dominus debeat esse contentus quoad substantiam.

Qui autem rem alienam etiam magni momenti clam in extrema necessitate surripuit, secundum multos non tenetur restituere, quando commoda facultas aderit. Quia omnia tunc sunt communia simpliciter & absolute, cum bona ad vitæ conservationem à Deo hominibus omnibus concessa sint. Unde S. Thom. ad 2. ait. *Per talem necessitatem efficitur suum id quod aliquis accipit ad sustentandam propriam vitam.* Teneris tamen restituere id, quod mutuo accepisti, vel emisisti, & in extrema necessitate consumpsisti. Quia consumpsisti rem propriam acquisitam per contractum obligantem ad reddendum æquivalens; & ideo quando res illa perit, tibi qui es dominus actuperit, non alteri qui

Ant. Th. Moral. P. I.

fuit, sed jam non est ejus dominus. Quare obligatio, quam per contractum contraxisti, per supervenientem necessitatem fuit solum suspensa, non extincta. Idem dic, si res in necessitate accepta perduret hac transacta, ex cap. *Quod* 1. quæst. 7. Sic qui equum alterius abstulit, ut fuga vita consulat, tenetur illum reddere, ubi ex periculo evasit; quia indigebat solum usu equi, non ejus proprietate. Item qui magnam pecuniæ summam in extrema necessitate surripuit, tenetur ea transacta residuum restituere; quia cessante tali necessitate cessat jus ex ea ortum, quod est solum ad vitæ necessaria. Item si non sis simpliciter & absolute pauper, sed habeas alibi bona, teneris restituere quod extra patriam in extrema necessitate surripuisti; quia non licet alienum surripere nisi eo modo quo extrema necessitas urget. At tua necessitas non est simplex & absoluta: ergo non potes quidquam sumere nisi sub conditione restituendi. Præterea non habes plus juris ad capiendam rem alterius quam hic habeat obligationis eam dandi tibi: at tenetur solum eam tibi mutuare, cum non sis simpliciter pauper.

Quæst. XI. *Quandonam uxor marito, & maritus uxori injuriam infert in bonis, & tenetur ad restitutionem?*

Resp. 1. Ex communi sententia, uxor peccat contra justitiam, & tenetur restituere viro vel ejus hæredibus, si aliquid de bonis dotalibus, vel communibus, vel propriis viri surripiat aut impendat invito rationabiliter marito. Quia injuriam cum damno infert

Nnn

mari-

marito: nam is solus in suum commodum habet administrationem dotis, & bonorum communium, quæ scilicet conferuntur initio, vel acquiruntur tempore matrimonii, & proprietatem mediæ partis horum, ut constet ex jure; dominium verò omnium bonorum propriorum, id est, quæ ipse ante matrimonium habebat, & quæ per contractum matrimonii noluit esse communia. Uxor tamen, secundum communem sententiam, potest de bonis communibus, & fructibus dotalibus accipere quantum opus est ad suam sustentationem, ad quamcumque familiæ necessitatem, si maritus ea deneget, cum dare possit; vel ad eleemosynas moderatas faciendas secundum consuetudinem piarum mulierum ejusdem conditionis & facultatis, nisi vir sufficientes largiatur; vel ad avertendum damnum familiæ aut mariti, ut fecit Abigail, 1. Reg. cap. 25. Item si maritus sit prodigus, potest uxor subtrahere bona necessaria ad alendam familiam, & educandos ac collocandos liberos secundum suum statum. Nam in his omnibus maritus non est rationabiliter invitus, cum speciali jure teneatur ista præstare, & familiam ac uxorem sustentare, convenienter suo statui, & spectatis facultatibus utriusque. Vir enim debet uxori tanquam sociæ, familiæque matri decentem sustentationem pro qualitate status & quantitate facultatum utriusque: & ideo uxor dedit ei dotem, & insuper præstat subsidium atque operas suas.

Potest etiam uxor ex bonis dotalibus & communibus, si non habeat alia,

nec vir dare velit, accipere quantum opus est ad suppeditandam sustentationem necessariam patri indigenti, vel matri, vel proli propriæ indigenti, si quam habet ex alio matrimonio, modò remaneant necessaria marito & ejus familiæ. Quia ipsa tenetur illis subvenire, & isti jus speciale ab ea petendi alimenta habent, nec vir potest rationabiliter id iniquè ferre. Omnia tamen sic tradita tenetur probabiliter uxor referre in suam partem, dum partitio fiet cum hæredibus viri; quia injustè de alieno subveniret, cum habeat propria. Alii tamen censent uxorem ad hoc non teneri; quia ea lege censentur matrimonia contrahi, ut onera & debita realia quæ superveniunt uni conjugum, fiant quoque debita alterius; & quia inopia parentum, filiorum, uxoris censetur esse inopia ipsiusmet uxoris, cui maritus tenetur subvenire.

Resp. 2. Maritus peccat contra justitiam, & tenetur restituere uxori, vel ejus hæredibus, 1. Si dissipet ejus dotem, cum dotis proprietas sit penes uxorem; vel accipiat aut impendat bona paraphernalia, id est, ea bona quæ uxor non attulit in dotem, nec per contractum matrimonialem voluit esse communia, sed sibi reservavit: nam uxor habet illorum omnium plenum dominium & administrationem, nec proinde vir habet jus ullum de iis disponendi. Idem dic de bonis sibi à marito vel à quovis alio donatis, ut de illis liberè disponat.

2. Si bona communia notabili quantitate, invita uxore prodigè donet, vel in usus malos aut vanos im-

pen-

pendat: nam licet horum administratio sit penes maritum, tamen proprietas mediæ partis illorum ad uxorem jure communi pertinet; ac proinde maritus facit ei injuriam, partem ipsius, ipsa rationabiliter invita profundens. Unde soluto matrimonio, tenetur maritus, vel ejus hæredes ad restituendum uxori, vel ejus hæredibus. Ita Lessius, Sanchez, & alii multi.

Quæst. XII. *An liberi peccant, & tenentur ad restitutionem, surripiendo bona parentum?*

Resp. Liberi qui surripiunt vel impendunt aliquid notabile ex bonis parentum, vel ex bonis quorum dominium vel usumfructum pater habet, peccant mortaliter, & tenentur restituere Parentibus, vel cohæredibus. Est communis sententia, & constat, 1. Ex Proverb. 28. *Qui subtrahit aliquid à patre suo & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Ergo peccat mortaliter. 2. Quia accipiunt rem alienam notabilem invito domino: neque enim habent jus ullum disponendi de bonis parentum viventium. Nam *quavis filiusfamilias sit hæres, non tamen est adhuc dominus rerum, & ideo dare non potest*, ait S. Thom. in 4. dist. 15. quæst. 2. artic. 5. quæst. 2. ad 1. Quare Catechism. Roman. ait furti reos esse filios & uxores, qui à parentibus & viris pecunias surripiunt.

Idem dic si filius contra voluntatem parentis in usus vanos vel illicitos, ut in computationes, commestationes, ludum, &c. expendat summam notabilem ex iis pecuniis, quas parens ei

ad honestos tantum usus præfinitos dedit, puta ad emendum libros, vestes, &c. quia parens non intendit illi pecunias donare absolute ac simpliciter, sed tantum cum restrictione ad usus à se determinatos. Unde filius non habet jus de illis disponendi nisi ad tales usus: pater enim non plus juris ei confert, quam intendit conferre. Ita Lessius, Navarr. &c.

Hinc si filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, tenetur ex illis restituere: si non habeat, tenebitur in partitione hæreditatis cum cohæredibus computare in suam partem quod surripuit, nisi constet hos tantumdem surripuisse, vel nisi pater expressè aut tacitè condonarit.

Quæst. XIII. *An si filiusfamilias plus ceteris fratribus pro patre labore, & aliquid ultra suam sustentationem ex labore suo ac industria lucretur, potest ex tali lucro pretium operarum suarum subtrahere, patre inscio?*

Resp. Nihil potest sibi assumere, si parentes egeant ejus obsequio: quia filius ex pietate debet ejusmodi obsequia utrique parenti indigenti. Quod si parentes non egeant ejus obsequio, & plus lucretur quam impendat, juxta multos potest operæ stipendium petere, sicut potest alteri locare operas, ex l. 10. §. de obseq. ibi: *Pietatem liberi parentibus non operas debent.* Quod si nihil petat, nihil potest clam surripere. Quia tunc censetur gratis laborare; & alioqui si petivisset, pater potuisset eum repellere, & ejus loco accipere alium, qui gratis aut viliori pretio aut melius servivisset. Ergo cum pater non contraxerit cum filio,

ei non debet salarium; præsertim cum non sit consuetudo ut talis filius salarium à patre exigat. Præterea etiam si deberetur illi salarium, non ei licet furripere patre vivo, quia illud lucrum recensetur inter bona adventitia, quorum possessio & usufructus pertinent ad patrem donec filius emancipetur.

Multi tamen contra multos docent in tali casu filium familias, qui laboravit cum voluntate mercedem aliquando percipiendi, sed quam ex metu patrem offendendi petere non ausus est, posse retinere aliquid suo labori congruens, quod patre mortuo ex bonis surripuit, deductis sustentatione & usufructu. Quia, inquit, filius non debet esse deterioris conditionis quam extraneus, cui ejusmodi merces deberetur: neque tenetur pro patre non indigente gratis laborare. Et licet in foro externo censeatur gratis laborasse, cum nullam pactionem inierit; tamen hæc præsumptio non habet locum in foro interno, cum ille semper habuerit voluntatem contrariam. Ita Barthol. Decius, Navarr. Lessius, Cabassut. &c. Sed hoc est incertum. Quare non ei licet salarium occultè compensare: nam occulta compensatio non est licita, nisi ubi jus certum.

Quæst. XIV. *An qui rem furtivam emit, tenetur illam restituere domino?*

Resp. 1. Qui rem furtivam emit mala fide, sciens, vel dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere si habeat, vel ejus pretium in defectum furis, si non habeat nec possit recuperare. *Est communis sententia.* Quia injustitiam

commisit, rem alicnam mala fide sibi accipiendo contra voluntatem domini: unde tenetur ratione injustæ acceptionis. Nec potest à domino exigere pretium furi datum, sed jacturam illam malitiæ suæ ac imprudentiæ imputare debet, ex Tob. 2. *Videte, ne fortè furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.*

Resp. 2. Qui rem alienam à fure exiguo pretio emit cum intentione eam reddendi domino, tenetur quidem illam restituere cum fructibus perceptis; sed potest à domino exigere pretium furi datum & impenas ad eam emendam ac conservandam factas, & dominus tenetur id totum ei rependere. *Est communis sententia.* Quia ille rem domini utiliter gessit, rem ejus exiguo pretio emendo, ne ei periret. Ergo æquitas exigit, ut ei rependatur quidquid de suo ad hoc impendit, quod si magno, vel ferè æquali pretio emit cum tali intentione, dominus tenetur solum reddere quantum judicio prudentum gerendo utiliter negotium ejus, impendere potuit.

Resp. 3. Qui rem furtivam emit bona fide, nesciens nec dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere domino etiam non repetenti; nec potest reddere furi ut pretium datum recipiat, nisi certo sciat ab eo rem domino restitutum iri. Ita Major, Covarruvias, Medina, Sotus, Azor, Molina, Layman, & alii multi contra multos. Quia 1. dominus habet jus, ut sua sibi res restituatur à quocumque ejus possessore, non obstante jactura pretii: nam ea non obstante dominus potest per

per se immediate à quovis possessore rem suam recipere ac vendicare, l. 3. Codic. de rei vindic. & dominus nihil juris circa talem rem amisit perinde ac si à fure donata fuisset. Dominium enim rei alienæ non transfertur nisi, vel per legem, aut judicis sententiam, vel per domini voluntatem, ex l. 11. §. de regul. jur. *Id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.* Ergo possidens ratione rei acceptæ tenetur eam reddere domino. Et verò perinde esse videtur sive dominus rem suam repetat, sive ob facti ignorantiam non repetat: nam ignorantia jus ipsi suum non adimit. 2. Si fur non inveniretur, vel si obiisset, juxta omnes res furtiva deberet reddi domino, nec potest exigi pretium datum; quia nempe est aliena. At ex eo quod reperiri latro possit, idem dominus nullum jus amittit. 3. Tradens rem alienam furi non restitutor, cooperaris iniquæ illius detentioni, & positivè concurrens ad privandum dominum propria re. 4. Res cum omnibus suis conditionibus, & melioramentis ad dominum pertinet. Cum ergo jam sit in statu securitatis apud emptorem, & hic status spectet ad rem ipsam, sitque quoddam melioramentum extrinsecum rei, ad dominum pertinet. 5. Non licet rem alienam à periculo ereptam in illud reducere, v. gr. non licet rem alienam ab incendio extractam in ignem projicere. His adde textum Tob. 2. supra cit. qui supponit rem bona fide emptam esse. Nec potest emptor pretium furi datum à domino repetere, ex l. 2. Cod. de furt. ibi: *In civilem rem, (id*

est, contra jus, ut ait glossa,) desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium solutum fuerit à dominis. Nam qui emit à fure, nullum habuit jus in re emptam, nisi quod à fure potuit transferri. At nullum jus potuit à fure transferri, cum fur nullum habuerit, ex regul. jur. 79. in 6. & l. 54. §. de divers. regul. *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.* Ergo emptor nihil potest exigere pro re illa, in quam jus nullum habet; sed damnum, quod inde patitur, fortuito casui imputare debet, perinde ac si pecuniam adulterinam accepisset, vel aliquid casu amisisset. Si tamen sciret furem restitutorum rem domino, posset ei reddere ut pretium datum recuperaret: nam tunc dominus non est rationabiliter invitatus. Imò fur habet jus rem repetendi reddito pretio ut eam restituat.

Obj. 1. Qui furi rem emptam reddit, is non ponit rem illam in pejore statu quàm erat ante emptionem. Ergo non facit injuriam domino. *Resp.* Neg. consequ. Nam rem privat statu intermedio meliore quem acquisiverat.

Inst. Hic status non provenit ex ipsa re, sed ex libera voluntate eipientis. *Resp.* Undecumque proveniat hic status, spectat ad rem, proindeque ad dominum rei. Sic res ex incendio erepta ab altero, non potest ab eodem in idem periculum injici. Ergo dominus jus habet, ut res sua in illo statu meliore, seu securiore relinquatur.

Obijc. 2. In jure datur actio furi, per quam possit rem reposcere. *Resp.* Non datur talis actio, nisi quia prudenter judicatur velle rem domino restituere, quod leges illæ præsumunt.

Resp. 4. Si emptor bonæ fidei rem furtivam bona fide consumpsit, aut si illa apud eum casu vel culpa periit, non tenetur ejus pretium restituere domino, nisi quatenus ea factus est ditior, ex l. 23. *de petition. hered.* quia fuit possessor bonæ fidei, seclusa lege positiva aliud statuente.

Resp. 5. Si quis rem furtivam bona fide emptam revendiderit, & postea compareat dominus, primus emptor tenetur rescindere contractum, pretium secundo emptori reddere, & rem ipsam furtivam restituere domino. *Ita Sotus, Azor, Valentia, Delugo, & alii.* Quia 1. venditor ex vi contractus tenetur servare emptorem indemnem ab omni lite, molestia & sumptu circa rem venditam, nec potest eum ad alium ablegare, ex l. 1. §. *de evict.* alioquin esset inæqualitas, ideoque injustitia: nam cum accipiat pretium certum ac securum, cujus dominium in eum transfertur, tradere debet emptori rem securam, cujus quoque dominium in eum transferatur: quam rem si non tradit, tenetur pretium reddere, & rem recipere, ut reponatur æqualitas. 2. Error dedit causam contractui, nec emptor voluit tradere pretium nisi pro re, cujus dominium in ipsum pariter verè transferretur. Quare venditor non satisfacit cedendo actionem, quam habet contra eum, à quo prius eam emit: hoc

enim non est eum indemnem servare, sed cogere ad sumptus & molestias, ex l. 11. §. *de action. empt.*

Quòd si comparente domino, secundus emptor, qui rem habet, inveniri nequeat, venditor non tenetur pretium acceptum domino rei restituere, nisi illud quod ex revenditione sine industria propria lucratus est, vel nisi rem dono accepisset. Quia cum domino teneatur solum ratione rei acceptæ, & jam rem alienam non possideat, nec habere queat, tenetur solum restituere quatenus ex ea factus est ditior. Et aliunde leges statuunt, ut venditio rei furtivæ valeat ad transferendum dominium pretii pro ea accepti, non tamen ipsius rei, l. 49. §. *de furtis.*

Quæst. XV. *An qui pascit, vel ligna cædit contra justam prohibitionem, tenetur ad restitutionem?*

Resp. 1. Qui pascit, vel ligna cædit in loco alicujus privati, vel in loco communitatis suæ, sed locato alteri, vel in loco alterius communitatis, peccat contra justitiam pro ratione rei ablatae, & damni illati, quod sæpe multò pluris est, quàm res succisa valeat; & tenetur ad restitutionem. *Ita Sot. Lessius, & alii.* Quia violat jus alienum cum damno: nam herbæ & ligna, utpote prædiorum fructus, pertinent ad dominum fundi, qui potest ea locare & vendere.

Licet tamen herbis & frugibus collectis, mittere oves ad pascendum herbam nascentem, quam dominus agri non est venditurus, nec ex ea utilitatem percepturus, nec suo gregi destinaturus. Quia tunc non aufertur

tur alienum invito domino, sed tacite consentiente; & ita fert consuetudo recepta.

Resp. 2. Qui in loco communitatis suæ pascit, vel ligna cædit contra justam prohibitionem, peccat, & tenetur restituere communitati, si magnum damnum inferat. *Ita Delugo, Valentia, & alii.* Quia aufert alienum invito domino, & injustè minuit portionem aliorum. Enimverò si pecuniæ ad communitatem suam pertinentis & singulis ejus membris distribuendæ summam notabilem surriperet, num graviter peccaret, & restituere teneretur? Ergo etiam peccat, & ad restitutionem tenetur, si æquivalens injustè quoquo modo auferat. Idem dic à fortiori de eo qui ligna cædit in sylva ad principem pertinente, cum verè auferat rem alienam invito domino.

Quæst. XVI. An is qui contra prohibitionem venatur, piscatur, vel aucupatur, peccat & tenetur ad restitutionem?

Nota. Certum est. 1. Eum qui alterum impedit à venatione vel piscatione, ad quam jus habet: peccare & teneri ad restitutionem probabilis lucri, quod deductis impensis ac laboribus facturus erat, quia ei injuriam infert cum damno. 2. Eum, qui, etiam justè venando, damnum aliis infert, putà segetes proculcando, sepimenta dissipando, &c. teneri resarcire damna illata: quia alii habent jus ne damnum patiantur in bonis suis. 3. Eum, qui occidit aut lædit animal alterius, dum in suo prædio damnum infert, peccare graviter & teneri ad restitutionem. Quia non habet jus

occidendi aut lædendi animal alienum, sed solum expellendi, & satisfactionem exigendi; non enim ideo desinit esse domini sui, sine cujus consensu destrui non potest nisi per auctoritatem publicam.

Resp. 1. Qui venatur in fundo aliqujus privati invito domino, semper peccat saltem venialiter. *Ita Covarruv. Medina, Lessius, & alii.* Quia facit ei injuriam: nam dominus jus habet, ut nemo in suo fundo se nolente venetur, *ex institut. de rer. divis. &, l. Item. §. de usufructu.* Quod si notabile damnum inferat, ut capiendo feras quas dominus fundi venaturus erat & probabiliter capturus, vel crebra venatione efficiendo ut minoris æstimeretur jus venandi quod vendere vel locare statuerat, peccat mortaliter contra justitiam & tenetur ad restitutionem judicio prudentis statuendam: nam violat jus domini cum gravi ejus damno.

Resp. 2. Qui venatur in fundo alieno sepe vel muro clauso, peccat graviter, & tenetur restituere animalia, in tali loco detenta, quæ ibi cepit. Quia ejusmodi animalia sunt domini, cujus est locus, cum censentur amississe naturalem libertatem, & jam occupata à domino, à quo facile apprehendi possunt. *Institut. de rer. divis.* Idem dic de eo, qui in alieno stagno seu vivario piscatur; quia pisces omnes ibi conclusi, sunt domini loci.

Resp. 3. Qui venatur aut piscatur in loco publico non prohibito nec ulli speciatim addicto, sed modo seu medio, vel tempore prohibito, peccat mortaliter si notabile damnum inferat,

rat, v. g. extinguendo magna ex parte ferinam sobolem, vel aquas inficiendo. *Lessius, & alii.* Quia tunc graviter lædit jus venandi ac piscandi, quod habet communitas; & spem lucri ac oblectationis injustè aliis eripit, vel saltem notabiliter minuit: unde tenetur ad refarciendum hoc damnum.

Resp. 4. Qui venatur in loco publico venationi Principis vel aliorum justè assignato, semper peccat contra justitiam saltem venialiter, & mortaliter dum notabile damnum infert, ut capiendo feras magni pretii, vel multas, ita ut Princeps vel alii qui soli jus venandi habent, non possunt tot capere quot antea solebant, vel non æquè facillè, &c. *Ita Valentia, Lessius, & alii.* Quia tunc graviter lædit jus Principis: unde tenetur ad compensationem damni, si Princeps eam curet, nec contentus sit ut deprehenso pœnam luant.

Resp. 5. Qui in loco publico prohibito, vel ad privatum pertinente venatur invito domino, licèt peccet & teneatur refarcire damnum illatum; non tamen tenetur restituere feras captas, quæ libertate naturali fruebantur. Quia ejusmodi feræ sunt primò occupantis, cum nullius sint; nisi tamen feræ libertate fruenter lege aliqua ita addicantur Principi vel bono publico, ut non cedant in dominium capientium.

Quæst. XVII. *An tributa solvi debent ex justitia?*

Nota. Tributum hic latè sumitur, nempe pro eo omni quod principi vel reip. penditur, ut & statum ac digni-

tatem suam tueri, & communibus necessitatibus ac commodis prospicere possit. Unde hac voce continetur etiam vectigal, quo pro rebus in civitatem, vel provinciam in vectis, vel ex ea a vectis exigitur, & vocatur etiam Gabella.

Resp. Est obligatio justitiæ solvendi justa tributa ac vectigalia. *Est communis sententia.* Prob. 1. Ex Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Et Rom. 3. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* 2. Quia ex justitia debentur principi ratione sui officii ac laboris pro rep. & pacti saltem impliciti; suntque justa stipendia administrationis suæ ad ejus sustentationem, & subsidia necessaria ad onera publica sustinenda, ad pacem, tranquillitatem ac justitiam tuendam, reip. pericula avertenda, &c. Principes enim ex officio tenentur subditorum felicitati, quieti ac saluti diligenter consulere; justitiam per se, vel per suos præfectos ac magistratus administrare, crimina avertere, punire & coercere, subditos & eorum bona ac jura tueri, hostes arcere, item Leges divinas, Ecclesiam, & ejus jura ac decreta, atque Religionem catholicam tueri ac promovere. Ut autem hæc præstare possint, tenentur populi tributa ac vectigalia eis solvere, iisque parere. Hinc tributa justa solvi debent antequàm petantur, nisi ex consuetudine non solvantur ante petitionem; & ex communi sententia, teste Valentia, restituere debet, qui ea non solvit. Item non licet uti fraude ad vitandam gabellam, sed solvi debet saltem cum exigitur.

Imò

Imò etiam exteri tenentur vectigalia solvere. Quia iuste iis imposita sunt, & sub hac tacita conditione admittuntur ad negotiandum; atque hoc onus compensatur per protectionem ac securitatem, quam ibi habent, & per alia commoda quæ ibi percipiunt.

Ut autem tributa iusta sint, non debent esse maiora quam postulet principis sustentatio, consideratis status dignitate ac ditione, & necessitas, vel magna reip. utilitas. Nam hic est finis ad quem ordinantur, propter quem solum exigi possunt; ideoque non debent illum excedere. Quòd si principes plus exigant ad superfluum luxum, ad prodigas largitiones, ad usus vanos, &c. peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem. Quia non habent potestatem in personas & facultates subditorum nisi in ordine ad bonum commune, & suam sustentationem convenientem. Nam omnis potestas publica est solum ad bonum publicum instituta, ideoque non se extendit ultra illud, cum finis rei sit ejus mensura. Unde S. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 8. ait: *Si aliquid principes indebitè extorqueant: rapina est sicut & latrocinium.* Unde dicit Augustinus, remota justitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? . . . . Unde & ad restitutionem tenentur, sicut & latrones. Debent quoque tributa exigi secundum proportionem facultatum singulorum, sic ut non alii plus, alii minus graventur quam iustum sit.

Quod si bonum commune postulet, ut nova & extraordinaria tributa imponantur ob causam publicam, in

Ant. Th. Moral. P.I.

eam ex justitia impendi debent, & causa cessante cessare.

Obj. Samuel 1. Reg. c. 8. ait: *Hoc erit jus Regis: filios vestros tollet . . . . . agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima, tollet &c.* *Resp.* Non intelligitur jus legitimum, sed usurpatum, quod Reges sibi arrogaturos esse prædicebat Samuel, ut populum à Regis postulatione avocaret. Unde vox hebræa significat iudicium, mortem Regis. Nam, 3. Reg. cap. 21. Deus Regem Achab graviter arguit, & gravissima mala ei intentat, quòd vineam Naboth usurpaverit.

Porro in dubio de justitia tributorum, ea solvi debent. Quia in dubio justitiæ debet præsumi pro iusto præcepto superioris possidentis jus præcipiendi, & exigendi tributa, quod jus est altius, & majus jure quod habent subditi in bona quæ possident. Præterea princeps sæpe habet causas iustas occultas. Imò etiam si essent evidenter injustæ sive ex toto, sive ex parte, tamen solvenda sunt cum exiguntur, ad vitandum scandalum ac perturbationem publicam, ob quam causam quisque juri suo cedere debet.

Quæst. XVIII. Quid dicendum de Decimis?

Resp. Decimæ solvi debent ex justitia & religione secundum receptam consuetudinem, & ad restitutionem tenentur qui eas non solvunt integras, vel solum de deterioribus rebus. Constat. 1. Ex titulo de decimis, ex Concil. general. Lateranens. II. quod, cap. 10. de laicis decimas Ecclesiarum quoquo modo accipien-

O o o o

cipien-

cupientibus ait: *Nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & periculum damnationis æternæ incurrere.* Eadem autem est ratio de non solventibus & sibi retinentibus. Et ex Lateran. IV. cap. 53. ibi: *Decimas Ecclesiis cum integritate persolvant, & ad id per censuram ecclesiasticam compellantur: Illæ quippe decimæ necessario sunt solvenda, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.* Item, ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 12. ibi: *Cum decimarum solutio debita sit Deo: & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt.* 2. Quia sunt bona consecrata Deo, & debita ex justitia intuitu religionis in sustentatione ministrorum, qui habent jus percipiendi sustentationem à populo, cum in ejus commodum occupati sint, & pro eo Deum orent, laudent, sacrificium offerant, & alia sacra ministeria ob-
eant.

Quæst. XIX. *An malè distribuens bona, vel onera communia, tenetur ad restitutionem?*

Resp. 1. Quamvis violatio solius justitiæ distributiæ non obliget ad restitutionem, quippe quæ est actus justitiæ commutativæ, æqualitatem rei ad rem spectantis; quia tamen sæpe justitia commutativa concurret cum distributiva; ideo sæpe mala distributio bonorum, vel onerum distribuendorum obligat ad restitutionem, quoties scilicet in ea violatur justitiæ commutativa, seu aliquod alterius jus in re, vel ad rem.

Resp. 2. Qui onera, tributa, militum hospitia, &c. malè distribuit, nec justam proportionem in iis servat,

tenetur ad restitutionem privatis, quos illa improporcionata distributio gravat. Quia in hoc violat etiam justitiam commutativam: nam illos sine causa justa spoliat bonis quæ possident, vel graviori incommodo afficiunt; & privatus quisque habet jus strictum ac proprium, ne supra facultatem & debitam proportionem gravetur.

Resp. 3. Distributio bonorum communium debitorum privatis ex aliquo titulo particulari, verbi gratia, laboris, operæ, pacti, &c. ut solutio stipendii facienda militibus, vel operariis ex ærario publico, pertinent ad justitiam commutativam, quippe quæ versatur circa debitum ex aliquo titulo particulari, ut constat ex ejus notione. Quale si malè fiat, contrahitur obligatio restituendi.

Resp. 4. Si bona communia ex lege, vel consuetudine, vel voluntate superioris, aut donatoris destinata sint principaliter in bonum eorum quibus distribui debent, qualia sunt proventus aliquarum civitatum ad hoc donati vel destinati, ut singulis incolis distribuantur proportionatè ad indigentiam, vel merita aut dignitatem singulorum; item pecuniæ summa à principe in præmium constituta militibus qui fortiter pugnarunt, aut spolia hostium jussu ducis dividenda inter milites pro singulorum meritis ac dignitate; malè ea distribuens tenetur restituere eis, quibus minùs distribuit quàm habere debebant. Quia in ea distributione violavit justitiam commutativam: nam singuli habent jus accipiendi proportionatè ad suam indi-

indigentiam, vel merita, servitia, &c. fundatum in donatione talium bonorum per distributorem proportionatè facienda.

Item qui accepit bona distribuenda pauperibus alicujus comunitatis juxta cujusque indigentiam, tenetur ex justitia commutativa talem pecuniam istis pauperibus & non aliis, sic distribuere secundum voluntatem donantis. Nam singuli isti habent jus rigorosum in donatione fundatum accipiendi secundum suam indigentiam. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 1. ad 3. ibi; *Recompensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus quam debuit, fit per comparationem rei ad rem: ut si quanto minus habuit quam debuit, tanto plus ei detur. Et ideo jam pertinet ad justitiam commutativam.*

Resp. 5. Qui malè distribuit bona communia primariò ordinata ad bonum commune, ut qui confert officia publica, vel beneficia ecclesiastica indignis aut minùs dignis, tenetur resarcire damna inde secuta Ecclesiæ, vel communitati. Quia ex officio & pacto implicito, vel ex commissione acceptata, ideòque ex justitia, commutativa erga Ecclesiam, vel communitatem, tenebatur in hac distributione bono communi prospicere, & eligere digniores. Sed juxta multos non tenetur ad restitutionem dignioribus quos præterit: quia hi non habent jus strictum ac sibi proprium, & fundatum in titulo aliquo particulari proprietatis, pacti, donationis, contractus, nisi id factum sit in concursu & examine, in quo digniores habent ex pacto implicito jus sibi proprium, ut aliis præferantur.

Quæst. XX. *An in dubio utrùm res sit aliena, restitui debet?*

Resp. 1. Qui bona fide rem possidere cœpit, si postea incipiat dubitare an sit aliena, tenetur ex justitia veritatem diligenter exquirere. Nam hæc investigatio necessaria est, ut unicuique quod suum est reddatur, & aliàs se exponit periculo retinendi rem alienam. Quòd si post diligentem inquisitionem non appareat probabilius rem esse alienam, manet in possessione bonæ fidei, nec tenetur restituere: quia in tali dubio melior est conditio possidentis, juxta reg. 65. jur. in 6. *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis*, Et, l. 170. §. de reg. jur. *In pari causa possessor potior haberi debet.* Nam possessor, præter jus dubium utrinque æquale, habet jus certum actualis possessionis, quo potiori jure vincit jus dubium alterius non possidentis. Idque exigit bonum commune, ut finiantur lites, sumptus impendantur, bona non negligantur, & alioqui nemo ferè securus esset in rerum suarum pacifica possessione.

Quòd si æque probabile appareat rem esse alienam, Azor cum aliis docet licere possessori eam consumere vel vendere, modò in animo habeat ejus pretium domino postea cognito restituere; & admoneat emptorem de illo dubio: nam est quoddam vitium occultum rei, ex quo damnum emptori sequi potest, si dominus compareat. Si verò multò probabilius possessori appareat esse alienam, tenetur eam restituere domino, vel si cognosci nequeat, pauperibus. Nam tunc longè

major probabilitas prævalet possessioni, & potest certitudinem moralem parere. Nec jam par est causa, quam regulæ juris ad meliorem conditionem possidentis exigunt ac supponunt, ut notat Delugo. Nec talis potest tunc prudenter negare esse alienam & jurare esse suam.

Resp. 2. Possessor bonæ fidei, qui occurrente dubio non exquirat diligenter veritatem, peccat mortaliter; & si postea certò agnoscat dominum verum rei, tenetur ei restituere rem, & ex eo tempore quo dubitare cœpit, rei fructus, tum naturales tum mixtos non solum quos percepit, sed etiam quos non percepit, sed percepisset dominus, si rem suam habuisset. *Lefsius, & alii.* Quia ex eo tempore cœpit esse possessor malæ fidei, cum sciverit se non posse justè sine inquisitione diligenti rem retinere; & fecit domino injuriam, negligendo inquirere: nam quilibet habet jus, ne quis se exponat periculo retinendi rem ejus, & ut in dubio jus ejus expendatur. Quòd si, quia neglexit statim inquirere, nequeat postea veritatem invenire, tenetur restituere pro ratione dubii. Ita *Sanchez, Delugo, & alii.* Nam omittendo inquirere, fecit injuriam ei de quo dubitabat an esset dominus: ergo hæc injuria resarciri debet secundum proportionem spei quam alter habere poterat ut agnosceretur verus dominus.

Resp. 3. Qui antequam possideat, dubitat utrum res sit aliena, potest eam accipere titulo venditionis, donationis, &c. modo accipiat ex intentione eam restituendi domino, si

post diligentem inquisitionem invenerit. Quia in hoc domino præstat beneficium, nam alioqui nunquam fortasse fuisset ei restituenda. Quòd si accipiat ut sibi absolutè retineat, peccat contra justitiam. Nam lege justitiæ tenetur non se exponere periculo accipiendi rem alienam invito domino: at tali periculo se exponit, cum res illa possit esse alterius. Acceptam tamen potest, mutato animo, retinere donec inveniat dominum cui restituat, & tunc debet diligenter inquirere an sit aliena. Et si probabilius appareat esse alienam, tenetur eam domino cognito, vel pauperibus, si cognosci nequeat, restituere cum omnibus fructibus: nam non potest tunc prudenter judicare esse suam, & negare esse alienam. Si autem sit æque probabile rem esse alienam, debet eam cum altero, de quo dubitat, dividere, & si hic incertus sit, cum pauperibus; nam possessio capta cum dubia fide, meliorem non facit conditionem sic possidentis. Ergo cum æqua sit ejus conditio ac alterius non possidentis, æquale jus uterque habet: ideoque res, vel ejus pretium inter illos æquabiliter dividi debet.

Idem dic si quis dubitans an res sit aliena, præoccupavit illius possessionem à nemine occupatam. Si verò dubius an res sit sua, eam abstulit à possessore bonæ fidei, tenetur totam ei restituere sicut possessor malæ fidei: quia in dubio & pari causa potior est conditio possessoris bonæ fidei.

Resp. 4. Quando nullus eorum, de quibus dubitatur an sint domini rei, rem possidet; si dubium sit æquale, res

res æqualiter inter illos dividi debet, vel si dividi nequeat, ejus pretium, nisi fortè ex eorum consensu agatur: nam non est ratio uni totum, vel plus aut minus adjudicandi. Si longè probabilius sit ad unum illorum totam pertinere, tota ei est adjudicanda, ut adjudicaret æquus judex re ita cognita.

Quæst. XXI. *An qui dubitat, utrum solverit debitum, tenetur adhuc illud integrè solvere, si certò scire nequeat se solvisse?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia 1. debito certo non satisfit per solutionem non certam; nam solutio dubia non est æqualis debito certo: justitia autem æqualitatem exigit. 2. In eo casu pro debito stat possessio. 3. In foro conscientie judicare debemus de rebus istis sicut prudens judex cognita veritate, & inspecto jure naturali judicaret in foro externo; nam forum internum debet sequi sententiam fori externi, nisi constet externum niti præsumptione falsa. At in foro externo debitor cogetur solvere debitum certum, nisi probet solutum esse, etiamsi creditor fateatur se de solutione dubitare, nec eam recordari.

Nec dicas in dubio meliorem esse conditionem possidentis. Nam 1. hoc non est verum, nisi quando in cæteris par est causa possidentis & non possidentis: nam regulæ juris parem causam exigunt ad meliorem conditionem possidentis. 2. Creditor possidet jus exigendi & accipiendi solutionem debiti sui, quo jure spoliari non debet in dubio. Nec refert quòd de-

bitor pecuniam solvendam possideat: nam dubium non versatur circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed circa jus exigendi debitum, an adhuc sit. Cum autem jus illud certò extiterit, & non constet de ejus extinctione, creditor possidet durationem juris illius. Ita Delugo, Sanchez, &c.

Quæst. XXII. *An est contra justitiam prodere alterius secretum sive fidei commissum, &c. obligatio refarciendi damnum inde secutum?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia quilibet habet jus, ne ejus secreta detegantur; estque mortale si arcanum sit gravis momenti, vel inde grave damnum proximi aut discordia sequi possit. Unde illud, Eccli. 27. *Qui denudat arcana amici, fidem perdit . . . . . Denudare amici mysteria desperatio est anima infelicitis.*

Quare non licet arcanum etiam à privato creditum sine ejus consensu alteri aperire, etiam ex præcepto superioris, nisi alia via cognitum sit, quia *servare fidem est de jure naturali*, ait S. Thom. quæst. 70. art. 1. ad 2. Nihil autem potest præcipi nec fieri contra id, quod de jure naturali.

Hinc graviter peccant & ad restitutionem tenentur, qui proximi secretum explorant, vel ad januam auscultando, vel epistolas legendo, vel alio quovis modo: nam quilibet jus habet ad suum secretum. Item superiores, consilarii, medici, advocati & amici, quibus consilii vel auxilii petendi causa, secretum committitur, graviter peccant si illud detegant; quia vi muneris ac officii

ficii sui, ad servandum secretum obligantur. Imò qui ab altero alienum secretum accepit, & illud detegit, cum gravi proximi detrimento, mortaliter peccat, tum contra charitatem vetantem ne quis alteri faciat quod sibi fieri non vult, tum etiam contra justitiam, perinde ac cum fama læditur: nam quivis jus habet ad suum secretum, perinde ac ad suam famam.

Excipe, nisi secreti revelatio necessaria sit ad impediendum grave damnum injustum spirituale vel temporale tertii, vel communitatis à tali homine inferendum, aut continuandum; tunc enim non spectato præcepto superioris teneris secretum tibi creditum revelare iis quorum interest, non nominata persona, nisi hoc necessarium sit ad malum impediendum. *Ita communiter.* Quia charitas obligat ad impediendum damnum commune & privatum innocentis etiam cum damno nocentis, nam bonum publicum, vel jus innocentis, ad cujus defensionem revelatur secretum, prævalet juri, quod nocens habebat ad illud secretum, & ejus damno.

Circa ea, quæ aliter (quam per confessionem sacramentalem) homini sub secreto committuntur: quando sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propalare tenetur vel testificando, vel denunciando. Et contra hoc debitum obligari non potest per

secreti commissum. Ita S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2.

Hinc teneris patefacere eos, qui prava dogmata occultè spargunt, vel aliquid moliuntur contra patriam, vel vitam, famam, bona alicujus privati, modò id extra confessionem noveris. Idque quamvis jurasses te non revelaturum. Nam juramentum illud, utpotè contra obligationem naturalem charitatis, invalidum est, & illicitum.

Item juxta multos non teneris secretum justè cognitum cum certo periculo vitæ tuæ vel gravissimi damni occultare, nisi sit ex confessione notum, vel secretum principis, aut reip. vel nisi ejus revelatio vergeret in grave reip. seu communitatis malum, vel promiseris cum tanto damno servaturum. Quia seclusis his casibus, & cæteris paribus habes jus tibi potius consulendi quàm alteri privato, qui non est in hoc rationabiliter invitatus: nec censeris voluisse te obligare cum tanto onere ad illud servandum.

Nota. Is, cui alter injustè aperuit secretum tertii, tenetur illud non detegere. Quia illa cognitio derivata est à prima manifestatione sub secreto data, & ulterior illa manifestatio cederet in injuriam alterius, qui secretum commisit, essetque extensio ac ampliatio injuriæ factæ à primo iniquo proditore. Præterea si tale secretum detegas, impedis separationem damnorum quæ ex priore secreti violatione sequuntur, & ad quam jus habet ille tertius.

Quæst.

Quæst. XXIII. *An obligatio restituendi bona externa, & resarciendi damna in illis injustè illata à defuncto, transit ad hæredes etiam extraneos?*

Resp. Affirm. Constat, 1. ex cap. ult. de sepult. & cap. 9. de usur. & cap. 5. de raptor. ibi: Hæredes ejus moneas & compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra justitiam irrogaverat, juxta facultates suas condignè satisfaciant. 2. Quia onus restituendi bona est affixum bonis defuncti, qui eo ipso censebatur jam totum id habere minus in suis bonis, quòd teneretur illud in conscientia solvere; ac proinde onus illud transit ad eorum possessorem. 3. Hæres substituitur in locum defuncti, eumque repræsentat quoad bona, jura, ac debita realia; & sicut succedit in bona ac jura, item in onera ac debita realia defuncti, quæ in se suscipit ex contractu implicito per acceptationem hæreditatis.

Si plures sint hæredes, singuli tenentur pro hæreditaria portione, non tamen in solidum. Quia sicut bona & jura defuncti dividuntur inter hæredes, ita & onera ac debita dividi debent, ex l. 2. Cod. de hæred. act. & l. 26. Cod. de pact. Æquum est enim, ut qui tantum ex parte commodum percepit, onus quoque ex parte dumtaxat sentiat: nam licet singuli repræsentent defunctum, non tamen totaliter, sed ex parte: omnes autem simul eum repræsentant totaliter. Cap. autem Tua

nos, de usur. solum significatur totam obligationem restituendi transire ad hæredes simul junctos, ita tamen ut singuli non teneantur nisi ex parte.

Quod si res aliena extet in se apud unum hæredem, hic tenetur eam integram restituere. Idem dic de re defuncti hypothecata alteri. Nam res sic alteri obligata transit cum suo onere ad quemlibet possidentem, cap. 5. de pignor. Sed tunc is habet actionem de evictione contra cæteros hæredes, qui debent ei rependere pro rata.

Cæterum legatarii non universales minimè obligantur ad restitutionem, si ea quæ hæredibus relicta sunt, sufficiunt ad solvenda omnia debita, relicta portione hæredibus jure debita. Quia non succedunt in onera testatoris sicut hæredes, nec ejus personam repræsentant. Si bona non sufficiunt, debent legatarii conferre ad restitutionem pro rata: quia ante omnia legata debent solvi debita, & postea deduci portio hæredibus debita.

Nota. Hæredes tenentur etiam contractibus à testatore initis, l. 3. cod. de contrah. & committ. stipul. ibi: Generaliter sancimus omnem stipulationem sive in dando, sive in faciendo inveniat, & ad hæredes & contra hæredes transmitti, sive specialis hæredum fiat mentio, sive non. Nam, ut dixi, hæredes repræsentant defunctum, eique sic ut in bona ac jura, ita & in onera, debita & obligationes reales succedunt.

TRACTATUS

DE

CONTRACTIBUS

PARS PRIMA.

De Contractibus in genere.

CAPUT I.

De natura, divisione, & effectu Contractus.

Quæst. I. *Quid est Contractus?*

Q *Resp.* Contractus latè sumptus idem est ac Pactum, quod

l. 1. §. de pact. definitur: *Duorum, pluriumve in idem placitum consensus*, obligationem scilicet pariens vel in utraque parte, ut venditio, vel saltem in una, ut promissio gratuita acceptata. Contractus strictè sumptus est pactum obligationem mutuam inducens: sive est duorum, vel plurium in idem consensus ac conventio, obligationem mutuam pariens, ex l. 19. §. de verb. signif. ubi dicitur esse *ultra citroque obligatio*. Hinc contractus strictè sumptus differt à pacto, quòd hoc præscindat à mutua obligatione, ille verò semper mutuam inducat.

Quæst. II. *Quenam requiruntur ad valorem Contractus?*

Resp. Quatuor. 1. *Habilitas perso-*

narum ad contrahendum. 2. *Capacitas rei ut contractui subijciatur.* 3. *Consensus mutuus, & quidem signo externo expressus: nam per contractum homo homini obligatur more humano, qui est ut signo sensibili explicet alteri consensum internum, qui ab eo acceptetur.* Porro in *conventionibus, contrahentium voluntatem, potius quam verba, spectari placuit.* L. 219. §. de verb. sign. 4. *Forma substantialis à jure præscripta, si aliqua sit constituta.* Nam nulla res potest subsistere sine sua forma substantiali: alioqui illa forma simul esset substantialis, & non esset.

Quæst. III. *Quomodo dividuntur Contractus?*

Resp. Dividuntur, 1. In formalem seu expressum, & virtuales seu implicitum. Contractus formalis seu explicitus est ille, quo duo vel plures expressè conveniunt de eadem re cum obligatione mutua, vel saltem unius erga alterum. Contractus virtualis, seu quasi contractus est, cum tacitè suscipitur obligatio justitiæ ex facto aliquo

aliquo licito, v. gr. absentis negotiorum gestione, hæreditatis aditione, vel ex acceptione officii, aut muneris absque ulla expressa pactione: qualem obligationem in se recipiunt princeps, magistratus, prælatus, tutor, negotiorum gestor, medicus, advocatus, administrator, artifex, &c. Qui enim officium ad aliorum commodum spectans suscipit, eo ipso se obligat ad procurandum bonum alterius in cuius gratiam exercetur; & sæpe alter obligatur vicissim erga illum vi legis, aut consuetudinis, aut pacti saltem impliciti. Istæ conventiones tacitæ vocantur quasi contractus, eorumque vim habent in ordine ad obligandum ex iustitia.

2. In nominatum, & innominatum. Contractus nominatus est, qui nomen proprium habet, ut emptio, locatio, &c. Innominatus est, qui tantum habet genericum nomen, ut pacti, contractus. Hujus sunt quatuor species, scilicet, *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*. L. 5. §. de præscript. verb. Hi contractus innominati id proprium habere dicuntur, quod ab eis pars contrahens resilire possit quandiu altera eos non implevit. Sic v. gr. si tibi dedi pecuniam ut ires Lugdunum, jure civili possum pecuniam tibi datam repetere, si nondum ieris, nec ullos sumptus ad hoc feceris.

3. In gratuitum, & onerosum. Gratuitus est ille, in quo nihil rependitur, seu in quo nullum intercedit pretium aut merces, ut commodatum, mutuum, &c. Onerosus est, in quo aliquid rependitur, seu in quo

dans accipit pretium, aut mercedem, ut emptio, locatio, &c.

4. In contractum bonæ fidei, & stricti juris. Contractus bonæ fidei dicuntur ii, in quibus servari debet non solum id de quo conventum est, sed etiam id quod æquum bonumque judici videtur, quamvis non sit expressum in contractu: quia in iis bona fides spectatur in ordine ad aliquid vel restituendum, vel reficiendum, vel compensandum, vel præstandum: tales sunt emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, mandatum, societas, pignus, permutatio. Contractus stricti juris sunt ii, in quibus agitur in rigore verborum, seu juris scripti, prout scilicet in contractu, vel dispositione fuit expressum, & de quo conventum est: tales sunt mutuum, stipulatio, donatio, promissio liberalis, legatum, testamentum, emphyteusis, &c.

5. In nudum, & vestitum. Nudus est vera conventio carens firmamento, quod pariat actionem in foro externo: talis est contractus omnis innominatus antequam sit ex altera parte impletus, nisi accedat formula stipulationis, vel juramentum. Vestitus est conventio innixa aliquo firmamento, vi cuius pariat actionem civilem, qualia sunt scriptura, testes, juramentum.

6. In eos qui re, seu traditione rei perficiuntur, ut mutuum, commodatum, precarium, depositum, pignus. Et in eos, qui solo consensu perficiuntur, cujusmodi sunt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, mandatum, emphyteusis, &c.

7. Denique in purum, cui nullum additur accidens, hoc est, qui fit sine conditione, modo, sine solutione ad diem, &c. Et non purum, cui additur accidens; & hic quintuplex est. 1. dicitur ad diem, cum præfigitur dies, ante quem non oriatur obligatio solvendi vel tradendi, aut actio. 2. Sub modo, cum additur modus sub quo contractus obliget, v. gr. *Dono tibi hunc equum cum hac obligatione, ut loces domum tuam Titio.* 3. Ad causam, cum fit ob aliquam causam. 4. Ad demonstrationem, cum apponitur aliquod signum ad rem, vel personam ostendendam. 5. Sub conditione, cum apponitur aliqua conditio.

Quæst. IV. *Quenam est materia Contractuum?*

Resp. Omnia bona, quorum quis & dominium & administrationem habet: nam bona illa possunt transferri in dominium, & administrationem, vel usum alterius.

Quæst. V. *An omnis contractus obligat in conscientia?*

Nota 1. Effectus contractus est obligatio, quæ definitur, Juris vinculum, quo astringimur ad aliquid dandum, aut faciendum, aut patiendum, vel non dandum, aut non faciendum. Triplex est obligatio. 1. Merè naturalis, quæ nascitur ex solo jure naturali, & semper obligat in conscientia, sed non parit actionem in foro externo. 2. Merè civilis, quæ parit actionem in foro externo, ob aliquam præsumptionem falsam, sed non obligat in conscientia. 3. Mixta, quæ & obli-

gat in conscientia, & parit actionem in foro externo.

Nota 2. Contractus solubilis potest ex mutuo contrahentium consensu dissolvi, libr. 35. §. *de reg. jur.* Quia uterque contrahens potest cedere juri suo. Unus tamen obligatus non potest seorsim ab alio resiliere, l. 5. *Cod. de obligat.* Nam alter habet jus in illum vi contractus.

Resp. Omne pactum validum etiam nudum, parit obligationem in conscientia, licet in foro externo non tribuat actionem, nisi juramento confirmetur. *Est communis sententia.* Quia 1. Ad talem obligationem, supposita materiæ capacitate & personarum habilitate, ex natura rei sufficit consensus mutuus signo externo declaratus: nam per illum datur alterutri vel utrique jus aliquod, quod violare non licet. Nec plus jure gentium requiritur. *Quid enim tam congruum fidei humane, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* l. 1. §. *de pact.* Nec obstat. 1. *Juris gentium*, ubi dicitur: *Nuda pactio obligationem non parit.* Nam hic agitur de obligatione civili. 2. cap. 1. *de pactis* generaliter dicitur pacta esse custodienda, & ad id paciscentes censura compellendos. Ex cap. 3. dicitur: *Studiosè agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur.* 3. Lex divina etiam naturalis obligat ad servandam fidem datam; eamque fallere intrinsecè malum est. 4. Alioqui periret bona fides, sine qua stare nequit societas humana.

Dixi, *validum.* Nam omnis contractus jure positivo absolute irritus nullam parit obligationem in conscientia: quia

quia revera nullus est, & perinde se habet ac si factus non esset, cum annullatus sit per legitimam potestatem, cui voluntates & bona subditorum subjiuntur. Quod si contractus non sit ipso facto irritus, sed tantum irritando, obligat in conscientia, donec à iudice irritetur.

Quæst. V. *An qui habuit animum contrahendi, sed cum voluntate expressa non se obligandi, manet obligatus?*

Resp. Si voluntas contrahendi prævaleat voluntati non se obligandi, sitque magis efficax & absoluta, tunc verè obligatur. Nam tunc fit verus contractus, qui necessario parit obligationem: si verò posterior voluntas prævaleat priori, vel utraque sit æqualis, tunc nullus est contractus: quia deest voluntas efficax verè contrahendi, cum essentiale sit contractui inducere obligationem. Sed tunc ratione injuriæ, qua injustè proximum tecum bona fide contrahentem decepisti, teneris præstare id quod ei exterius promissisti: nam teneris tollere injustam deceptionem, habendo voluntatem veram te obligandi, & eam implere si alter velit.

Quæst. VI. *An contractus sine solemnitatibus à jure requisitis factus ligat conscientiam?*

Nota. Solemnitates sunt quidam ritus, seu conditiones, quæ secundum leges in contractibus adhiberi debent, v. gr. certus numerus testium, &c.

Resp. Contractus defectu solemnitatis jure positivo invalidus non obligat in conscientia, & nullus est in utroque foro. Quia est sufficiens potestas

in Ecclesia & in rep. ad invalidandos actus subditorum, & ad præscribendam formam in contractibus, qua sublata non obligent: nam hæc potestas valde expedit, imò necessaria est ad bonum commune, & ad rectam administrationem; & voluntas ac bona subditorum subjiuntur potestati legislativæ in ordine ab bonum commune, & rectam illorum gubernationem. Patetque ex praxi, v. gr. in matrimonio clandestino, in contractu pupilli sine tutoris auctoritate, &c. Enim vero si homines privatis suis conventionibus quasdam conditiones apponere possunt, quibus deficientibus, conventiones illæ jam non obligant, & in irritum abeunt; à fortiori id possunt supremi Principes erga subditorum contractus propter bonum commune.

Hinc nullum jus possessoribus competit ex hujusmodi contractibus. Nam prior dominus non potuit in illos transferre dominium rei, de qua disposuit contra legem irritantem, cum ejus potestas fuerit impedita ab auctoritate legitima & superiore. Et sic nullum jus retinendi habet, qui illam accipit ex pacto irritato per legem. Cognoscitur autem contractum esse invalidum, vel ex verbis legis, aut consuetudine, vel si judici constaret nullam inesse fraudem, & tamen censeretur nullus.

Obj. Lex irritans fundatur in præsumptione fraudis. Ergo si constat nullam fuisse fraudem, valet contractus saltem in foro conscientiæ. R. Lex irritans non fundatur in præsumptione particulari fraudis in hoc vel illo contractu; sed fundatur in periculo fraudis, ut sæpe contingentis, aut cui datur

occafio per ejusmodi contractus fo-
lemnitatibus destitutos.

Obferva 1. In omni contractu fervari debent leges ac confuetudines loci in quo fit, ex cap. ultim. *de foro compet.* & l. 6. §. *de evict.* 2. In contractu apponi poffunt onera & obligationes ei ex natura rei non annexa, modò non repugnent naturæ talis contractus, nec lege prohibeantur: quia quisque poteft juri fuo cedere, & fe obligare ad id ad quod alias non teneretur. Sed debent onera illa compenfari, cum fint pretio æftimabilia: aliàs non fervaretur æqualitas. Appofita autem impleri debent ex juffitia, juxta reg. 85. jur. in 6. *Contractus ex conventionem legem accipere dignofcuntur*, & l. 1. §. *de pof.* 3. Non omnis contractus factus contra legem eft invalidus; nam multa fieri prohibentur, quæ facta tenent, ut conftat ex jure: fic valet venditio rei jam alteri venditæ, fed nondum traditæ, quamvis fit illicita.

Quæft. VII. An contractus invalidus firmatur juramento, & obligat ex juffitia?

Nota 1. Aliud eft juramentum effe validum, & aliud contractum juramento firmari. Juramentum eft præci-
fè validum, quando fervari debet ob honorem Dei adducti in teftem, quamvis per illud nullum jus acquirit is, in cujus favorem factum eft: unde inducit folam obligationem religionis, quæ tota refpicit Deum, nec tranfit ad hæredes, utpotè personalis, tolliturque juramenti relaxatione. Juramentum verò firmat contractum, quando validum contractum efficit; ideòque non folùm inducit obligationem religionis, fed etiam juffitiæ, & jus tribuit alteri. Unde obtenta juramenti relaxatione,

remanet obligatio juffitiæ orta ex contractu valido, quæ tranfit ad hæredes, utpote realis, ex l. 8. §. *de peric. & com- modo rei venditæ.*

Nota 2. Juramentum five firmet contractum five non, eft validum & obligat, quando poteft fervari fine peccato, & damno alterius, ex cap. 8. & 28. *de jurejurand.* Quia reverentia Deo debita id exigit, propter ejus auctoritatem interpositam.

Resp. 1. Ex communi fententia, contractus vi, metu injufto vel dolo extortus, vel injuriam continens ex parte illius cui juratur, non firmatur juramento, ita ut refcindi non poffit, ex cap. 28. *de jurejurand.* Quia qui injuriam intulit, tenetur jure naturæ eam refarcire, & reftituere alium in priorem flatum ac libertatem; ideòque remittere jus ex promiffione acquifitum, fi quod fit. Unde talis non habet jus firmum & irrevocabile; juramentum enim non tollit injuriam acceptam: fed jurans poteft ob injuriam acceptam petere & obtinere relaxationem juramenti, qua obtenta ceffat omnis obligatio. Hinc quamvis ufuræ juratæ folvi debeant ex obligatione religionis, cap. 6. *de jurejur.* cum licitè folvi poffint; tamen promiffio illas folvendi non firmatur juramento, nec ufurarius jus ullum ad illam acquirit, fed tenetur folutas reftituere, ex cap. cit. Idem dic de promiffione facta furi ex metu ab eo injuftè incuffo.

Resp. 2. Contractus jure naturali invalidi non firmantur juramento. Patet: nam juramentum non mutat naturam illorum, nec poteft fupplere defe-
ctum

ctum ſubſtantialem, propter quem ſunt irriti.

Reſp. 3. Contractus ſolo jure poſitivo irritus non firmatur juramento, ſi irritatio facta ſit immediate & principaliter propter bonum commune. *Eſt communis ſententia.* Prob. tum ex cap. 12. *de foro compet.* ubi dicitur clericus non poſſe etiam cum juramento renunciare privilegio fori, cum hoc principaliter conceſſum ſit ordini & ſtatui clerico- rum, & juri ſeu beneficio publico privatorum pactio derogare non poſſit. Tum quia tunc eo ipſo contractus eſt in detrimentum communitatis, ac proinde res promiſſa non poteſt licite præſtari, & ſic juramentum nullius roboris eſt, ex cap. 28. *de jurejur.*

Si verò irritatio facta ſit immediate ac principaliter propter utilitatem privatam contrahentium, tunc juxta multos contractus juramento firmatur, modò abſit injuſtitia ex parte illius, cui juratur. Quia 1. tales contractus accedente juramento transferunt dominium, & dant actionem, tum ex jure civili, l. *Sacramenta*, cod. *Si ad verſus vendit.* ibi: *Sacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis inviolabiliter cuſtodiantur.* Cum ex jure canonico, cap. 2. *de pact.* in 6. & ex cap. 28. *de jurejur.* ubi Pontifex declarat contractum, quo uxor conſentit in alienationem fundi dotalis, qui jure poſitivo irritus eſt, ſervari debere, ſi acceſſerit juramentum ſine vi & dolo præſtitum. Igitur cum jura tunc negent jus repetendi, & reclamandi, quod concedunt quando juramentum dolo vel metu extortum eſt, agnoſcunt jus juſtitie tunc oriri, & volunt valere contractum

ob reverentiam juramenti. 2. Quiſque poteſt renunciare favori pro ſe directè introducto per legem, niſi ob aliquam cauſam id prohibeatur, ex l. 5. 1. Cod. *de Episc. & Cleric.* Licet enim cedere juri & bono privato, cujus domini ſumus. Ergo poſita tali renuntiatione, perinde eſt ac ſi non eſſet jus poſitivum: at jure poſitivo ſecluſo contractus illi ſunt ex natura ſua firmi & validi, ideòque perinde obligant ex juſtitia, ac ſi per leges non fuiſſent irritati.

Si tamen legiſlator ita irritaret contractum, ut nullam vim habere vellet in conſcientia, quantumvis contrahentes velint, tunc non firmabitur juramento. Quia ſubditus non poteſt derogare poteſtati ac voluntati legiſlatoris; & juramentum, cum ſit acceſſorium contractui, non poteſt facere ut id, quod non eſt, valeat.

Quæſt. VIII. *An & quomodo obligant contractus ad diem, ſub modo, ad cauſam, & ad demonſtrationem?*

Reſp. 1. Contractus *ad diem*, inducit ſtatim obligationem, quam tamen debitor non tenetur complere ante diem præfinitum. Contractus verò *ad diem* incertum, v. gr. *Cum nupſeris, cum navis ex Indiis venerit*, ſuſpedit conſenſum & obligationem, nam reſolvitur in conditionalem, v. gr. *Si nupſerit, &c.* l. 1. §. *de condit. & demonſtr.*

Reſp. 2. Contractus *ſub modo*, obligat ſtatim, nec irritus eſt, etiamſi modus non impleatur, niſi appoſitus ſit ſub annullatione donationis vel legati. Nam modus diſpoſitionem perfectam ſupponit & conſequitur, non autem illam ſuſpedit; in quo differt à conditione: modus enim eſt quoddam onus

adjectum dispositioni, quo alter gravatur ad aliquid præstandum. Est tamen gravis obligatio ex iustitia talem modum præstandi.

Resp. 3. Contractus seu dispositio facta ad causam, nulla est, si causa finalis non subsistat. Quia non est voluntas dandi seu alienandi, nisi sub conditione, si causa finalis subsistat; & sublata causa volendi non est volitio. Hinc res data ob causam retineri non potest causa non subsequuta. At valet dispositio si sola causa impulsivè deficiat: quia dispositio non fit sub conditione illius; & subsistente motivo principali ac finali volendi, subsistit dispositio. Porro in dubio præsumitur causam fuisse tantum impulsivam, quando disponens intendebat favere, & commodum præstare ei pro quo disponit.

Resp. 4. Error, seu falsitas in demonstratione non vitiat contractum seu dispositionem, modò demonstratio non apponatur per modum conditionis, nec error sit circa substantiam rei, contractus, seu personæ: nam talis error non tollit consensum circa substantialia. Idem dic, quando constat de re & persona, cui dispositio fit, l. 17. & 33. §. de condit. & demonstrat. Quia demonstratio fit ad peculiariter indicandam rem de qua fit dispositio, & personam cui fit: quare si aliunde de utraque constet, non oberit falsitas. Hinc valet hæc dispositio: *Dono, vel lego Titio equum meum, quem emi Parisiis, licet alibi emerim, vel prædium prope urbem situm constans quinquaginta iugeribus, licet non tot constet.*

At dum res, quæ demonstratur, non existit, nulla est dispositio defectu materiæ; ut si dicas: *Dono vel lego Titio pecuniam, quam in tali loco habeo, cum ibi nullam habeas.*

Quæst. IX. Ad quid obligat contractus alternativus, seu sub disjunctione?

Resp. 1. Si disjunctio cadat in res diversæ speciei, v. gr. *Promitto tibi bovem vel equum; ambæ manent sub obligatione, sed disjunctivè pro arbitrio promissoris, ex l. 10. §. de jure dotium, & reg. 70. jur. in 6. ibi: In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.* Una autem per eunte tenetur promissor dare quæ superest, nec sufficit dare pretium rei destructæ, modò creditoris culpa non perierit. Si autem alternativa detur in res ejusdem speciei, seu quæ differunt solum secundum plus & minus, v. g. centum, vel quinquaginta aureos, aut in tempus, v. gr. post annum vel biennium, debetur solum id, quod minus est. l. 109. §. de verbor. obligat. ibi: *Si ita stipulatus fuero, Decem aut quindecim dabis, decem debentur. Item si ita, Post annum aut biennium dabis: post biennium dabis: Quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus esset, quodque longius esse videretur in obligationem deductum.*

Hinc si per errorem majus datum fuit, restitui debet. Si verò disjunctio cadat in personas, v. gr. Si dones centum Petro vel Paulo, debentur quinquaginta utrique ex jure novo, l. 4. Cod. de verb. & rer. signif.

Quæst. X. An & quando contractus sub conditione valet, & obligat?

Resp. 1. Contractus seu dispositio sub conditione de præsentī, vel præterito

terito valet, & obligat statim, si conditio extat, vel extitit. *Ita omnes*, ex l. 37. §. *de rebus credit.* Quia posita conditione dispositio transit in absolutam, & ei æquivalet: nam ponitur consensus qui minimè suspensus est. Idem docet communis sententia, si conditio sit de eo, quod necessario futurum est, l. 9. §. *de novat.* Quia (ut ait S. Thom. in 4. dist. 29. art. 3.) *talía futura jam sunt præsentia in suis causis*; & jam in præsentí verum est quod hoc futurum sit, ac proinde conditio censetur præsens: ut Do, vendo tibi, si es moriturus, si sol cras oriatur. Si autem conditio de præsentí vel præterito non est nec fuit posita, juxta omnes non valet contractus, *instit. de verbor. oblig.* Quia non datur consensus nisi dependenter ab illa conditione posita, qua proinde deficiente, non est consensus. Hinc non posita conditione nulla est hæc donatio: Dono tibi hunc equum, si negotium meum fideliter gessisti, dum hoc falsum est.

Resp. 2. Si conditio honesta & possibilis sit de futuro contingenti libero, contractus non obligat ad præstandam rem promissam ante impletam conditionem. *Ita omnes.* Quia disponens sub conditione, non intendit se obligare, nec disponere nisi illa posita. Non potest tamen resilire ante tempus præfinitum, sed tenetur conditionis eventum expectare: nam conventio ad hoc statim obligat absolute, & in hoc videntur omnes convenire, inquit Delugo. Quòd si impediat conditionem, nihilominus alteri obligatur, ex l. 83. §. *de verbor.*

obligat. Et, ex reg. jur. 66. in 6. ibi: *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.* Si verò conditio suo tempore impleatur, contractus juxta multos obligat jam absolute sine novo consensu, ex l. 11. §. *Qui potiores in pign.* Et, ex l. 7. *de contract. empt.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio.* Nam tunc ponitur id quo posito quis priùs voluit obligari ac disponere. Si tamen in contractu matrimonii & in aliis, qui non solo consensu sed traditione perficiuntur, consensus ante conditionem impletam revocatus sit, non valebunt sine novo consensu. Quia traditio fieri nequit sine consensu ejus, qui rem traditurus est, & consensus ante conditionis eventum revocatus est, ideòque jam non permanet moraliter. *Delugo.* Si autem conditio non fuerit posita tempore præfinito, contractus jam non obligat, & in irritum recidit: quia contrahens sub conditione, non intendit se obligare & disponere illa non posita. Dispositio autem pendens ex hominis libera voluntate, non aliter obligat quàm disponens intendit.

Porro sola conditio expressa reddit contractum ac dispositionem conditionalem; non autem tacita, & quæ est intrinseca contractui, ex l. 99. §. *de condit. & demonstr.* Unde tacita non suspendit obligationem.

Resp. 3. Conditio impossibilis invalidat contractum & dispositionem, exceptis matrimonio, & dispositionibus ultimæ voluntatis, ex l. 31. §. *de oblig.*

Et act. & ex instit. Quia contrahens sub conditione non vult obligari ac disponere nisi ea conditione posita: Cum autem conditio impossibilis nequeat poni, nunquam ipse poterit obligari, & sic voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur ut impossibilis. Idem dic, si conditio sit de re illicita facienda: tum quia in jure conditio turpis habetur impossibilis, cum illud solum legitime possumus, quod licite possumus: tum quia nemo potest obligari ad peccandum, & ad id præstandum, quod per se inducit & allicit alium ad peccandum. Idem est, si conditio sit contra substantiam contractus: nam impedit consensum substantialem in ipsum contractum.

Excepi 1. Matrimonium: quia, *cap. ult. de condit.* Gregor. IX. statuit, ut conditiones appositæ in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi. Ergo illis non obstantibus valet matrimonium secundum præsumptionem fori externi supponentis tales conditiones non serio adjici. Valet etiam in foro interno, si contrahentes habeant intentionem generalem contrahendi secundum leges Ecclesiæ, prævalentem alteri intentioni particulari. Si tamen conditio turpis, vel impossibilis esset contra substantiam matrimonii, non valeret matrimonium. Nam tunc deest voluntas etiam implicita illud verè contrahendi; non enim potest quis simul velle efficaciter verum matrimonium, & simul aliquid velle quod ipsum destruit: cu-

jusmodi est conditio impossibilis circa substantiam ejus, v. g. Modò possim pro arbitrio illud matrimonium dissolvere.

Excepi 2. Ultimas voluntates, ut sunt testamentum, legatum, & donatio mortis causa. Nam in illis conditiones impossibiles, vel turpes ex juris dispositione habentur pro non adjectis, & dispositio testatoris manet absoluta & valida, ex l. 1. 6. 9. & 14. *f. de condit. instit.* & ex instit. *de hered. instit.* Eo quod intentio disponentis non censeatur his conditionibus alligata. Quod etiam valet in foro interno, saltem nisi constet de contraria voluntate disponentis: nam homo rectè præsumitur voluisse validè & secundum leges disponere de rebus suis, nec voluisse mori intestatus, nec in re tanti momenti ludere & joculari faciendo actum irritum: & ideo merito censetur ex errore potius quàm joco talem conditionem adjecisse, putando esse possibilem & honestam; eoque fuisse animo, ut si impossibilem, vel turpem esse sciret, eam non apponeret, aut saltem eam non exigeret, si alias dispositio esset nulla.

Aliud autem leges statuerunt de contractibus & dispositionibus inter vivos; quia illis per se loquendo nil nocet contractum esse nullum, cum possint de novo contrahere, rejecta illa conditione impossibili.

Nota. In ultimis voluntatibus pro non adjecta etiam habetur hæc conditio, *Si non nupserit*, l. 100. *f. de condit. & demonstrat.* Idque in favorem matrimonii, ut resp. augeatur. Sed postea jure codicis, hoc restrictum est

ad

ad primas nuptias, ita ut in secundis hæc conditio vim habeat, & si contra facias, legatum amittas, authent. *Cui relictum*, Cod. de *indicta viduit*. Item hæc conditio, *Si religionem ingrediaris*, etiam pro non adjecta habetur, ex authent. de *sanct. Episcop. cap. 37.* in favorem religionis, qui est status majoris perfectionis. Hinc si mulieri relictæ sint mille aurei, si nupserit, ei tradi debent, licet religionem ingrediatur.

CAPUT II.

De consensu ad valorem contractus requisito.

Quæst. I. *Quisnam & qualis consensus requiritur ad valorem contractus?*

Resp. Ex communi sententia, consensus debet esse, 1. Verus seu internus, & mutuus, ut patet ex definitione. Hinc non sufficit fictus & merè externus: nam consensus fictus non est verus consensus; sicut homo pictus non est verus homo. 2. Debet aliquo signo externo exprimi, alioqui consensus unius non potest cognosci ab alio, nec proinde acceptari, & vicissim: sicque non possent convenire in idem. 3. Debet esse liber, & plenè deliberatus: nam sine plena deliberatione, seu advertentia nemo censetur velle suscipere in se obligationem ex genere suo gravem: & quilibet contractus etiam latè sumptus debet esse actus simpliciter humanus.

Dices. Ergo ad nihil tenetur, qui contrahit fictè, hoc est, sine animo verè contrahendi, vel se obligandi.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. Is, 1. peccat contra justitiam, & quidem mortaliter in re gravi, & reus est mendacii perniciosi. Nam in quolibet contractu utrimque obligatorio lex justitiæ præscribit, ut uterque verè contrahat, & ne alter alterum decipiat. 2. Quamvis non obligetur directè & immediatè vi contractus ficti, qui nullus est; tamen tenetur in conscientia ratione injuriæ alteri factæ impedire damnum quod inde alteri oriri posset, & illatum refarcire, quia posuit ejus causam per injustam deceptionem. Imò tenetur tollere deceptionem ipsam & verè contrahere, contractumque ut verum implere: nam ex justitia tenebatur verè contrahere: & sic injuriam fecit fictè contrahendo. Ergo tenetur injuriam illam tollere, verè postea contrahendo: nisi tamen excusaret aliqua alia justa causa: quo casu semper damnum ex deceptione ortum refarciri debet.

Quæst. II. *An consensus ex errore, vel dolo datus contractum invalidat?*

Nota 1. Error est judicium falsum. *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita, l. 1. §. de dolo malo.*

Nota 2. Error vel dolus potest esse, 1. Circa substantiam rei, de qua contrahitur, ut si emas vitrum pro gemma, ex l. 14. §. de *contr. empr.* vel circa naturam contractus, ut si consentias in contractum, quem putas esse commodationem, cum sit locatio; vel circa motivum substantiale seu principale contractus, ut si Titio promittas mille aureos, quia putas esse con-

sanguineum tuum, cum non sit. 2. Circa accidens, seu qualitatem accidentalem rei, contractus, vel motivi principalis. Porro in multis contractibus ratio personæ se habet tantum accidentaliter, ut in venditione, &c. In quibusdam verò habet rationem vel motivi substantialis, ut in donatione, & promissione liberali; vel substantiæ objecti, ut in matrimonio.

Nota 3. Illud censetur pertinere ad substantiam rei in contractibus, ad quod ex communi hominum usu, vel dispositione legis præsumitur saltem implicite & virtualiter restricta contrahentium intentio, ita ut illo sublato tollatur intentio contrahendi.

Nota 4. Duplex est motivum contractus; unum intrinsecum ac substantiale, quod est id, in quod voluntas primario fertur, dum contrahit, ut in matrimonio acquisitio domini in corpus conjugis, in emptione acquisitio rei venditæ, &c. Et aliud extrinsecum contractui, estque causa tantum impulsiva ad contrahendum, ut nobilitas, divitiæ in matrimonio, &c.

Nota 5. Error vel dolus potest esse antecedens, vel concomitans. Antecedens est, qui dat causam contractui, ita ut sine illo non fuisset initus. Concomitans seu incidens, est ille, qui non dat causam contractui, sed solum alicui conditioni ejus, aut circumstantiæ, in quantum scilicet sine illo contractus quidem fuisset, sed alia conditione, v. gr. viliori pretio res fuisset emptæ, si aliquis defectus innotuisset.

Resp. 1. Quilibet error vel dolus circa substantiam rei, vel naturam contractus, vel motivum intrinsecum

ac substantiale invalidat contractum jure naturæ. *Est communis sententia.* Quia deest consensus in aliquid substantiale, quod ignoratur: voluntas enim non fertur in incognitum, ex l. 11. & 41. §. de contrah. empt. & ex l. 9. Cod. de jur. & facti ignor. ibi: *Cum nullus sit errantis consensus.* At sine consensu circa omnia substantialia contractui, nullus est contractus, utpote à libera voluntate dependens, ut constat ex ejus definitione. Hoc procedit, etiamsi error sit concomitans; quia illo posito non adest consensus substantialis, ob defectum cognitionis: *Cum non consentiant qui errent: quid enim tam contrarium consensui quam error? l. 15. §. de jurisdict.* At nihil subsistit sine eo, quod est de illius substantia.

Hinc 1. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putares tibi donari, nulla est venditio: nam erratur in specie contractus. 2. Venditio vasis ærei pro aureo nulla est. 3. Nullum est matrimonium cum Berta, quæ putatur esse Ticia. Item si quis falso putans matrimonium esse solubile, velit tantum facere contractum solubilem, & potius non contrahere, nullum est matrimonium. Si tamen intendens facere contractum solubilem, habeat simul voluntatem generalem faciendi contractum, quem alii faciunt, valet matrimonium vi illius consensus generalis, qui debet censi absolutus & efficax.

Resp. 2. Si error vel dolus sit circa qualitatem, & non det causam contractui, ex communi sententia non irritat contractum: quia non tollit consensum circa substantialia. Unde si rem pluris

pluris emeris quàm valeat, tenet contractus; sed venditor tibi restituere tenetur excessum pretii non solum supra summum, sed etiam supra illud justum, quo, sublato dolo, res vendita fuisset: quia excessus fuit dolo extortus, ideòque quoad illum facta est injuria. Nec contractus potest irritari à decepto; quia dolus seu injuria non fuit causa contractus; & per restitutionem excessus pretii tollitur injuria, & deceptus constituitur in eo statu in quo fuisset, sublato dolo. Imò etiam si error, vel dolus circa accidentalìa, vel causas quæ alliciunt aut avocant à contractu, det causam contractui, non invalidat contractum, ex l. 5. Cod. de inutil. stipul. & l. 5. Cod. de rescind. vendit. Quia cum error vel deceptio non sit circa substantialia, non impedit consensum substantialem, & sic perficitur essentialiter contractus: accidentalìa enim & extrinseca non tollunt substantiam rei. Idque patet in contractu matrimonii, quod juxta omnes valet, etiam si contrahatur cum paupere, eo quod putetur dives. Nec refert, quod si scivisses illam qualitatem, vel conditionem rei, non contraxisses: nam actus iste voluntatis, qui sub conditione talis cognitionis futurus fuisset, non est actus, nec virtualiter, & sic nihil efficit, nec impedit consensum actuale absolutum ac sufficientem: alioqui omnes ferè contractus nulli essent.

Error tamen circa qualitatem invalidat contractum, quando contrahens expressè, vel implicite non vult contrahere, nisi objectum sit tali qualitate affectum. Nam tunc qualitas illa si-

mul cum substantia rei ingreditur objectum substantiale contractus, & non est voluntas contrahendi nisi posita illa qualitate tanquam conditione.

Resp. 3. Quoties error vel dolus circa qualitatem, dans causam contractui, provenit à parte contrahente, contractus etsi validus, potest rescindi pro voluntate decepti, si solubilis sit, unde non est omnino firmus. *Est communis sententia.* Quia decipiens injuriam facit, quam tenetur tollere, auferendo dolum, & restituendo deceptum in eum statum in quo erat ante contractum, & sic reddendo omnia infecta si deceptus velit. Præterea *fraus & dolus cuiquam patrocinari non debent*, cap. 5. de empt. ac proinde deceptus habet jus dissolvendi contractum, & tollendi obligationem illam, si voluerit consensum revocare. Quare talis contractus obligat decipientem absolute & irrevocabiliter, cum sit validus, nec habeat jus eum rescindendi; deceptum verò revocabiliter, & conditionatè tantum, si nolit contractum rescindere: qui si velit stare contractui, tenetur deceptor excessum pretii pro merce vitiosa accepti reddere. Imò juxta Delugo, quando contrahens inculpabiliter decipit per deceptionem quæ dat causam contractui, potest deceptus dissolvere contractum: quia sensus taliter contrahentium hic est, ut nolint irrevocabiliter se obligare nisi stante veritate eorum, quibus alter contrahens inducitur ad contrahendum.

Dixi, *Si solubilis sit.* Nam in iis quæ constituunt statum ex natura sua firmum & irrevocabilem, qualia sunt

matrimonium, & professio religiosa, voluntas naturæ rei, de qua agitur accommodat se & consentit absolute, irrevocabiliter & independenter ab aliis conditionibus, quæ non sunt de substantia talis contractus.

Si verò talis error vel dolus dans causam contractui proveniat non à parte contrahente, sed aliunde ipsa infcia, tunc non solum valet contractus ob consensum circa substantialia, sed etiam rescindi nequit à decepto.

Ita multi. Quia pars contrahens non fecit ei injuriam, unde nec tenetur restituere alium in priorem statum, ac libertatem, sed solum rem adducere ad æqualitatem. Deceptor verò tenetur rescire damnum illatum, cum sit causa illius injusta.

Excipe promissionem gratuitam, & donationem liberalem: nam possunt revocari pro arbitrio decepti, si error vel dolus circa notabilem quantitatem causam dederit, quamvis is non proveniat à promissario, vel donatario. Quia in illis pactis unus solum se sponte & ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius solius voluntate, ut pacto apponat conditionem, vel limitationem quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari saltem irrevocabiliter, si notabilis sit error, vel mutatio. Aliud est de contractibus onerosis seu reciprocis, qui pendent à voluntate duorum sese mutuò obligantium, qui sic invicem obligari volunt, ut secluso errore circa substantiam rei vel contractus, & dolo quolibet dante causam contractui, & ab altero contrahentium proveniente, rescindi non possint ab alterutro: alio-

qui sæpe nulla foret contractuum securitas, & pateret via innumeris libitibus; nam facile alteruter sibi persuaderet se fuisse deceptum. Excipiuntur sponsalia, in quibus major libertas desideratur eo, quòd ordinentur ad mutuam amorem, & ad contrahendum indissolubile matrimonii vinculum.

Quæst. III. *An validus ac firmus est contractus ex metu celebratus?*

Nota. Duplex est metus, levis & gravis. Metus gravis alius est absolute gravis, alius respectivè. Metus gravis absolute, & qui dicitur cadens in constantem virum, est metus alicujus mali in se gravis, quo vir fortis commoveri solet: ut metus mortis, mutilationis, diuturni carceris, exilii, jacturæ omnium bonorum, amissionis status, &c. sive hæc mala imminuant timentis, sive ejus liberis, parentibus, conjugis, vel consanguineis. Ad metum gravem revocatur metus reverentialis, seu timor habendi parentem, vel superiorem infensum, si hæc offensio putetur magna, diuturna, ac molesta, vel cum gravibus minis, aut verberibus conjuncta sit. Metus gravis respectivè dicitur, qui est alicujus mali, quod etsi non commoveat virum constantem, tamen feminæ, vel senis, vel puero, vel homini meticuloso formidandum meritò videtur: nam hi omnes non minus concutuntur levioribus malis, quam viri fortes gravioribus. Porro ut metus censeatur gravis, necesse est, ut malum, quod timetur, verisimiliter immineat, alioqui vanus esset timor. Igitur metus gravis est, quo timetur malum

malum verisimiliter impendens, & grave vel absolute seu secundum se, vel respectivè ad timentem. Metus verò levis est, quo timetur malum leve, vel grave, sed non verisimiliter impendens.

Resp. 1. Contractus strictè sumptus, ex metu gravi injustè ad extorquendum consensum incusso factus, ex communi sententia validus est, 1. Jure naturæ; quia metus gravis non impedit voluntarium ac liberum sufficiens ad peccatum mortale, quando non tollit usum rationis, nec sufficientem deliberationem: voluntas enim non potest cogi quoad actus elicitos. Sic mercator cum plena advertentia rationis, & deliberatione voluntatis eligit ejectionem mercium potius quàm naufragium.

Nec obstat quòd contrahens nollet contrahere, si metus abesset: nam ut supponitur, verè consentit; & conditio nihil ponit in re, sed relinquit absolutam electionem ad vitandum majus malum. Et verò hæc duo diversa sunt, *Volo contrahere, & Nollem contrahere si metus abesset.* 2. Jure positivo, exceptis quibusdam. *Prob.* tum jure canonico, cap. 2. de iis quæ vi, &c. ibi: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Ergo sunt solum irritanda: tum civili, lib. 21. §. de eo quod metus causa; & l. ult. Cod. de his quæ vi &c. ibi: *Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extorta sunt, præcipimus infirmari.* Ergo antefententiam non sunt irritæ.

Obj. Aliquas leges. *R.* Sensus illarum legum est, quod contractus ex metu injusto facti, sint irritandi, non

sint firmi, nullius sint momenti, nullas vires habeant pro voluntate metum passi, quatenus ad ejus arbitrium rescindi debent, imò ab ipso rescindi possunt.

Excipiuntur quidam contractus ex metu injusto facti, qui jure positivo sunt irriti, scilicet, 1. Matrimonium, cap. 15. de sponsalibus. Ratio est, quia si esset validum, cum natura sua sit indissolubile, injuria non posset tolli, & inde gravissima incommoda sequerentur. 2. Professio religiosa, cap. 1. de iis quæ vi, &c. Ratio est, quia professio religiosa est matrimonium spirituale, & vinculum indissolubile ex parte professi, quod proinde tam perfectè voluntarium ac liberum esse convenit, quàm carnale. 3. Promissio dotis, vel ejus solutio, l. 21. §. de eo quod metus causa, &c. Ratio est, quia dos est accessoria ad matrimonium, unde ejus naturam sequi debet, sicque maximam etiam libertatem requirit. 4. Promissio vel traditio rerum Ecclesiæ, cap. 2. de jurejur. Ratio est, conservatio rerum Ecclesiæ. Et verò si alienatio rerum Ecclesiæ sponte facta sine solemnitatibus non valet, multò magis non valet, si sit metu extorta. 5. Jurisdictio metu gravi extorta, ex l. 2. §. de judic. 6. Secundum multos, sponsalia metu extorta; quia sunt via ad matrimonium contrahendum: unde perfectam etiam libertatem sicut ipsum requirunt. Fieri enim non potest, ut quis promissione sua obligetur ad actum invalidum, nempe ad matrimonium, quod invalidè contrahitur à persona, gravi metu injusto compulsæ.

Dubitatur de contractu facto cum pupillo per auctoritatem tutoris metu extortam.

Resp. 2. Contractus factus ex metu etiam respectivè gravi injustè incusso ad extorquendum consensum, juxta communem sententiam potest rescindi arbitrio metum passi, sicut dictum est de dolo, unde non est omnino firmus. Quia qui metum injustè intulit, fecit alteri injuriam, quæ fuit causa contractus alioqui non futuri. Ergo tenetur tollere ac refarcire injuriam, & omnia incommoda inde manantia, & læsum in priorem statum libertatis restituere, omnia compensare etiam ante omnem sententiam; ac proinde metum passus habet jus recuperandi suam priorem libertatem independentè à sententia judicis. Potest tamen, si velit, stare contractui invito injuriante, cum non sit per se irritus, & injurians non habet jus eum rescindendi. Hinc qui metu coactus emit aliquid ab altero, potest contractum dissolvere, vel cogere venditorem ad standum contractui.

Imò tertius possessor tenetur reddeere metum passo rem metu injusto extortam, si hic eam repetat, ex l. 14. §. *de eo quod metus causa*, &c. Quia revocato consensu res illa pertinet ad priorem possessorem, & non potuit ad alium transire nisi vitio metus affecta, & cum obligatione revertendi ad suum priorem dominium pro ejus arbitrio.

Id totum locum habere docent multi, etiam si metus non à contrahente, sed à tertio incuteretur, idque jure naturæ. Quia consensus per injuriam

extortus non transfert rem solidè & irrevocabiliter, sed eo modo ut maneat jus in rem, & non solum in personam quæ injuriam intulit: par enim non est, ut quis per injuriam alterius jus omne in rem suam amittat. Prætere ratione injuriæ res est in priorem statum restituenda: ergo obnoxia est restitutioni ubicumque fuerit. Aliud est de errore vel dolo circa qualitatem accidentalem proveniens à tertio: quia non impedit voluntarium perfectum circa substantialia. At metus à quovis incussus ad extorquendum consensum, reddit illum minus voluntarium quoad substantiam. Cæterum constat contractum in tali casu posse rescindi auctoritate judicis, & dari actionem non solum in personam, quæ metum intulit, sed etiam in rem, ad quemcumque pervenerit, lib. 9. §. *de eo quod metus causa*.

Dixi 1. *Metu gravis*. Nam metus levis, etiam respectivè, qui in jure dicitur vanus, non præsumitur dedisse causam contractui; & ob hanc præsumptionem, & ne multiplicentur lites, in foro externo non admittitur exceptio, nec datur actio ad rescindendum contractum. Tamen si metus levis injustus verè dederit causam contractui, ita ut eo sublato non fuisset datus consensus, juxta multos potest in foro conscientiæ rescindi contractus pro voluntate metum passi. Quia qui metu injusto, licet levi, extorquet consensum, facit alteri injuriam, quam proinde tenetur tollere ac refarcire, restituendo coactum in priorem statum: unde hic habet jus ad hanc restitutionem, & redditionem

rei

rei suæ, si velit rescindere contractum.

Hinc qui metu injusto sive gravi, sive levi consensum extorsit, tenetur in conscientia restituere id quod ex tali contractu accepit, si coactus velit, & insuper totum lucrum cessans & damnum emergens compensare, cum per injustam coactionem suam fuerit illius causa. Coactus autem tenetur vicissim accepta restituere: si contractui stare nolit: nam non habet justum titulum ea retinendi.

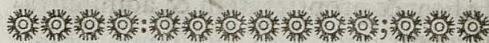
Dixi 2. *Metu gravi etiam respectivè*, scilicet ad fragilitatem talis personæ, ut docet communis aut saltem longè communior sententia. Nam metus respectivè gravis idem præstat, quod metus absolute gravis; homines enim meticulosæ indolis non minùs commoventur levibus malis, quam viri fortes gravioribus: ideoque metus respectivè gravis involuntarium, seu repugnantiam æque creat.

Dixi 3. *Injustè incusso*. Nam si metus fuerit justus, id est, de malo debito, quod alter jure inferre potest, contractus non potest rescindi à coacto: quia in illo nulla injuria intervenit, quæ sola rescindendi causa est.

Dixi 4. *Metu incusso ad extorquendum consensum*. Nam si metus fuerit alia de causa incussus ab alio tertio etiam injustè, contractus non potest rescindi: ut si quis in latrones incidens, metu ne ab illis occidatur, vel spoliatur, alter, qui injuriæ non est particeps, promittat pecuniæ summam, ut eum liberet, tenetur promissa complere. Quia tunc metus non est propriè causa

contractus, sed solum occasio; nec contractus est metu extortus: sed cum metus sit ob aliam causam injectus, adhibetur sponte contractus tanquam medium ad illum pellendum. Qui tamen metum illum injustè incussit, tenetur ad restitutionem damnorum; nam est illorum prima causa, vel saltem occasio injusta, ex c. ult. *de injur.* Idem dic de metu à causa naturali vel interna orto: nam talis metus citra omnem injuriam provenit, & à nullo alio quo quis ad contrahendum compellitur nisi à se ipso.

Porro si contractus licitus juramento firmatus sit, non potest rescindi nisi à superiore.

CAPUT III.

De iis qui contrahere possunt.

Quæst. I. *Quinam generatim valide possunt contrahere?*

Resp. Si omnes & soli usu rationis præditi, qui liberam habent bonorum administrationem, seu legitimam facultatem disponendi de illis. Quia cum contractus sit actus humanus, qui solum humano modo, id est, cum advertentia & libertate fieri debet, requirit rationis usum, & cum sit actus, quo de re aliqua disponitur, requirit in contrahente liberam facultatem disponendi. Posito autem libero rationis usu, & jure disponendi non legato, nihil ultra potest requiri ad facultatem contrahendi.

Hinc

Hinc non possunt validè contrahere infantes, amentes, ebrii, furiosi, prodigi, curatorem habentes, &c.

Quæst. II. *An uxor potest contrahere?*

Resp. Uxor non potest contrahere, nec disponere de bonis familiæ, & de dote ejusque fructibus, marito præsentē, & valente bona illa administrare rationabiliter invito. Quia quamvis totius dotis & dimidiæ partis bonorum communior proprietas pertineat ad uxorem, tota tamen administratio bonorum familiæ & dotis pertinet ad virum utpote caput familiæ. Potest autem ipsa disponere de aliis bonis, quæ præter dotem attulit, & sibi reservavit, cum horum habeat & proprietatem & administrationem.

Dixi, *Marito præsentē &c.* Nam si sit absens, si amens, vel fatuus, tunc uxor bona familiæ dispensare potest. Si item maritus expressè vel tacitè consentiat in impensas & contractus uxoris, vel sit irrationabiliter invitatus, ut si recusaret ea, quæ sunt necessaria ad suam & familiæ sustentationem congruentem, potest uxor in his casibus uti bonis familiæ, sed prudenter & moderatè.

Quæst. III. *An filiusfamilias, pupillus, & minor possunt contrahere?*

Nota 1. Infans est, qui nondum septennium complevit. A septennio usque ad decimum cum dimidio dicitur infantiæ proximus, si sit mas; vel usque ad nonum cum dimidio, si sit femina. Pubes est qui habet annum 14. completum si sit mas; vel duodecimum si sit femina. Ante hanc

ætatem dicuntur impuberes. Pubertati proximus censetur masculus à decimo anno cum dimidio usque ad annum 14. completum; & femina à nono cum dimidio usque ad 12. completum.

Nota 2. Pupillus est impubes, qui desit esse sub potestate patris, propter ejus mortem, vel emancipationem. Minor est pubes, qui annum 25. nondum complevit, quo completo dicitur major.

Nota 3. Constat inter omnes, 1. Pupillum infantiæ proximum ne naturaliter quidem obligari ob defectum sufficientis judicii; vel saltem ob periculum talis defectus jura illius contractibus resistunt, omnemque obligationem tollunt, *insit. de inutil. stipul.* 2. Minorem qui curatore caret, obligari tum naturaliter, tum civiliter, ex contractu alienationis bonorum mobilium quæ servando servari non possunt: quia minor curatore carens potest per se solum, quod posset cum consensu curatoris. Sed poterit petere restitutionem in integrum, si ex contractu fuerit læsus, l. 3. Cod. *de integr. restit.*

Resp. 1. Filiusfamilias impubes non obligatur civiliter ex contractu etiam de bonis castrensibus, & cum consensu patris factō, *insit. de inutil. stipul.* Si pubes sit, potest de bonis castrensibus & quasi castrensibus etiam sine consensu patris contrahere, & obligari etiam civiliter. Nam horum liberam administrationem habet. At non potest de adventitiis, nec de profectitiis disponere sine consensu patris, quia

quia non habet illorum liberam administrationem.

Resp. 2. Pupillus pubertati proximus, & minor obligantur tum civiliter, tum naturaliter, si cum consensu tutoris & curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, ex l. 13. §. de author. & consensu tutor. Secus de immobilibus, & mobilibus pretiosis, quæ servando servari possunt, nam hæc valide alienare nequeunt sine decreto iudicis, l. 4. cod. de prædiis minor. & l. 22. Cod. de administ. tutor. Quod si sine consensu tutoris, vel curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, juxta multos obligantur naturaliter, sed non firmiter, quatenus hæc obligatio tolli potest beneficio restitutionis in integrum; ita ut qui aliquid ab illis accepit, non teneatur restituere ante sententiam. Sed alii probabilius negant eos obligari naturaliter, nisi quatenus facti sunt ditiores. Quod probant, 1. Ex instit. Quibus alienare licet: ubi dicitur: Neque pupillum, neque pupillam, ullam rem sine tutoris autoritate alienare posse . . . . . nec debitum solvere sine autoritate tutoris posse; quia id quod solvunt, non sit accipientis: cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris autoritate concessa sit. Et, Ex l. 11. §. de acquir. rer. dom. ibi: Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris autoritate: alienare verò nullam rem potest nisi præsentem tutorem autorem. Quoties autem contractus legibus simpliciter irritantur sine expressa limitatione ad forum externum, intelligi debent irritari etiam in foro conscientiæ, ideoque nullam parere obligationem. 2. Quia ad valide contrahendum etiam in foro conscientiæ requiritur libera bonorum administratio, qua carent pupilli & minores. Jam verò leges illæ, quæ dicunt pupillum sine autoritate tutoris obligari, intelligi debent de pupillo, qui factus est ditior ex contractu, & in quantum factus est ditior.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 3. Ex communi sententia, pupillus pubertati proximus sine autoritate tutoris valide contrahit cum majore in suum commodum, non autem in suum incommodum, ex instit. de author. tutor. Quod jura statuerunt in favorem ætatis illius, ut scilicet minoribus ætas in damnis subveniret, & in prosperè gestis non oboesceret. Hinc si pupillus sine autoritate tutoris aliquid emerit, non potest venditor pupillum compellere ad dandum pretium: si tamen velit pupillus stare contractui, cogere potest venditorem actione civili ad tradendam mercem pro pretio constituto. Sed si venditor pupillo mercem tradidit non accepto pretio, potest repetere mercem suam, & pupillus tenetur in conscientia eam restituere; nam nemo licite locupletari potest cum alterius injuria vel jactura, ex reg. jur. 48. in 6. Quod si dolo, vel culpa pupilli res tradita perierit, eam solvere cogitur, l. 1. §. de pos.

Quæ autem dicta sunt de pupillo, eadem dicta intelligantur de minore contrahente sine consensu curatoris sui. Nam curator non minus datur rebus minorum administrandis, quam tutor rebus pupillorum, unde minor

Rrrr

habens

habens curatorem, pupillo quoad bona
& contractus æquiparatur.

Quæst. IV. *An pupillus vel minor tenetur solvere pecuniam, quam sine consensu tutoris vel curatoris mutuam accepit?*

Resp. Tenetur, si eam in usus necessarios, vel utiles impenderit, ex l. 5. §. de auth. & consensu tutor. ibi: *Naturaliter obligabitur, in quantum locupletior factus est.* Ex pecunia autem in tales usus consumpta factus est ditior; nam tantumdem suis rebus pepercit. Et verò iniquum est quemquam locupletari cum damno alterius maximè bona fide mutuantis. At non tenetur si eam in usus inutiles consumpserit: quia leges nolunt eum nullo modo obligari, ne ejus bona inutiliter consumantur, ex l. cit. & l. 59. §. de oblig. & act. ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, nequidem jure naturali obligatur.* Leges autem, quæ videntur significare obligationem pupilli, intelligendæ sunt secundum l. 5. §. de author. & consensu tutor. citatam; nempe supponunt pupillum ex accepto mutuo locupletiozem factum esse. Excipe nisi mutuans bona fide putaverit pupillum eam pecuniam impendere velle in suam utilitatem: nam tunc naturalis æquitas solutionem exigit: nec lex intendit privare debito alterum bona fide procedentem, & gratificare volentem.

PARS II.

De Contractibus in specie.

CAPUT I.

De Promissione.

Quæst. I. *Quid est Promissio?*

Resp. Est actus voluntatis exterius expressus, (nam de promissione facta homini hic agitur) quo quis se obligat alteri ad aliquid: sive est deliberata fidei obligatio facta alteri de re aliqua licita & possibili. Duplex est, nempe onerosa qua onus alteri vicissim imponitur, unde pertinet ad alios contractus; & gratuita, qua nullum onus alteri imponitur. Si promissio fiat certa verborum formula, qua unus rogat, & alter promittit, dicitur stipulatio: v. gr. *Spondes te mihi daturum viginti aureos? Spondeo.*

Quæst. II. *Quanam requiruntur, ut promissio valeat & obliget?*

Resp. Ex communi sententia, ista.
1. Voluntas se obligandi, ex l. 3. §. de oblig. & act. Nam omnis obligatio, quæ non est ex lege, vel præcepto, oritur ex privata hominis voluntate. Unde non est satis dicere, *Promitto me hoc facturum*, si solum intendas significare animi propositum, non autem te obligare: nam simplex propositum est mera voluntas faciendi aliquid, sed absque animo se obligandi. Sufficit tamen voluntas se obligandi virtualis & implicita, quam habet qui sciens promissionem obligare, vult promittere, nec habet voluntatem contrariam: nam hoc ipso vult se obligare; qui enim vult

vult causam, vult implicitè effectum qui ex illa necessariò oritur, sicut qui vult antecedens, vult necessariò consequens. Omnis autem promissio necessariò parit obligationem, si acceptetur. Idem dic etiam si quis ignoret obligationem ex promissione oriri, modò velit facere promissionem veram, qualis ab aliis fieri solet: nam tunc habet voluntatem implicitam se obligandi: sicut baptizans cum sola intentione faciendi, quod Christiani faciunt cum baptizant, habet voluntatem implicitam faciendi Sacramentum, licèt ignoret quid illud sit.

2. Requiritur perfecta deliberatio, & advertentia plena ad id quod agitur: Quia cum hæc obligatio sit onus quoddam, quod voluntariè suscipitur, non debet censi impositum, nisi adsit plenus consensus, qui nequit esse sine plena advertentia sufficienter ad peccatum mortale: & ideo promissio debet etiam esse libera, cum sit actus humanus quo homo voluntariè ac liberè se obligat.

3. Ut absit error & doltus circa substantiam rei, vel causam finalem, alioqui deesset consensus substantialis.

4. Ut sit spontanea: nam si per vim vel metum sit extorta, non obligat saltem irrevocabiliter & firmiter, nisi sit jurata, ex c. 6. de jurejur. ibi: *Debitorum ad solvendas usurarum in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si verò de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum.* Quia saltem promissio sic facta potest irritari à promittente: qui ob injuriam acceptam habet jus ut in priorem statum ac

libertatem restituatur, & ut sic accepta ei restituantur. *Talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille qui vim intulit, hoc meretur ut ei promissum non servetur*, ait S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 3. quod præsertim procedit de promissione gratuita: nam æquitas non patitur, ut quæ ex liberalitate fiunt, fiant coactè.

Ad vim saltem in promissione gratuita, quæ debet esse omnino spontanea, reducitur metus reverentialis, quo quis repugnante voluntate consentit, eo quòd non audeat contradicere: item preces valde importunæ, quibus res promittitur, vel obtinetur repugnante voluntate, & solùm ad molestiam precum repellendam, quæ aliter sine majore incommodo repelli nequeat.

5. Ut sit de relicta & possibili. Nam nemo potest obligari ad rem illicitam, vel impossibilem. Hinc nulla est promissio rei jam promissæ alteri. Valet tamen promissio facta homini de bono minore, licèt impeditivo majoris boni: nam minus bonum potest ei magis placere quàm majus: secùs de Deo.

6. Ut ab homine, cui fit, acceptetur. Quia sine utriusque partis consensu nullum est pactum, quod; l. 3. §. de politic. definitur, *Duorum consensus atque conventio*; & sic nulla obligatio ex eo oritur, l. 1. §. de pact. Præterea sicut promissio, vel obligatio onerosa tacitam hanc habet conditionem: *Si alter vicissim se velit obligare*, qua sublata non obligat; sic etiam gratuita promissio & donatio hanc tacitam habet conditionem: *Si acceptetur*; qui enim promittit, vel donat, non censetur animum se obligandi

habere, donec alter acceptet, & rem sibi gratam fore declaret, cum velit ei gratificari.

Hinc promissio & donatio non obligant, & semper revocari possunt ante acceptationem. Promissio tamen moraliter durat ut oblata, quamdiu non revocatur, vel ab alio non censetur recusari: unde si illa nondum revocata acceptetur post intervallum temporis, perinde obligabit ac si statim acceptata fuisset. Idque locum habet in aliis contractibus. Porro juxta multos, ut promissio gratuita, non onerosa, censetur acceptata, regulariter sufficit taciturnitas ejus cui fit, ex reg. jur. 42. in 6. *Qui tacet, consentire videtur.* Quæ præcipue valet in iis, quæ solum tacentis commodum continent. Regula verò sequens, *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*, procedit in promissionibus onerosis acceptandis.

Exciipiuntur pollicitationes, quæ fiunt civitati, vel Ecclesiæ, vel ad pias causas: quamvis enim jura non loquantur expresse nisi de pollicitationibus factis civitati ad restaurandas ruinas, &c. l. 3. & 4. §. *de pollicit.* tamen id extendunt doctores ad pollicitationes & donationes ad pias causas; quia hæ æquiparantur iis quæ fiunt civitati; si privilegia spectentur, ex l. 18. & 23. Cod. *de sacrosanct. Ecclesiis.* Sed tunc intervenit acceptatio reip. aut Ecclesiæ: vel leges solum volunt ut tales promissiones non possint pro libito revocari, sed semper possint acceptari, & promissum peti.

7. Ut promissio exterius significetur: nam alioqui non posset acceptari. Hinc

si sit merè interna, non obligat, nisi facta sit Deo, à quo utpote cordium inspectore statim acceptatur. Unde si promissio fiat alicui solum ob Dei honorem, v. gr. Promitto me Dei amore tali pauperi daturum centum, statim obligat antequam acceptetur à paupere, quia talis promissio censetur esse votum, quod statim obligat, utpote statim acceptatum à Deo.

Quæst. III. *An quævis promissio etiam gratuita obligat sub mortali in re gravi?*

Resp. Affirm. Ita S. Antoninus, Azor, Lessius, Vasquez, Sanchez, Reginaldus, & alii communius.

Prob. Quia 1. Pacta omnia obligant: ergo obligant graviter, si materia sit gravis. 2. Promissio acceptata inducit obligationem justitiæ, quæ gravis est in re gravi: nam obligatio justitiæ est ea, quæ parit in altero jus exigendi aliquid: sed promissio etiam gratuita hoc jus parit, promittere enim non est solum affirmare se daturum, vel facturum aliquid, sed est insuper se obligare alteri, ideoque jus ei dare ad exigendum, ut patet ex communi sensu. Unde homines queri solent factam sibi esse injuriam, dum violatur promissio acceptata, per quam acquiritur jus ad rem, quod transit ad hæredes: ac proinde gravis est injuria, ideoque mortalis, si violetur jus ad rem gravem promissam. 3. Promissio, quæ fit per formam stipulationis, vel coram notario & testibus, obligat ex justitiâ, cum det actionem in foro externo, cujus sententia spectat huc, ut suum cuique jus reddatur. Horum autem assistentia non addit novam obligationem, sed supponit, & facit solum ad majorem

fecu-

securitatem. 4. S. Aug. l. 1. de Doctr. Christ. c. 36. generaliter ait: *Omnis fidei violator iniquus est.* 5. Et ex Tullio, l. 1. offic. *Fides est iustitia fundamentum, doctorum, conventorumque constantia.* Ergo qui in promissis fidem non servat, iustitiæ fundamentum, quo pacta nituntur, evertit. At hoc est ex suo genere graviter inordinatum. 6. Donatio gratuita accedente traditione dat jus in re: ergo promissio gratuita acceptata dat jus ad rem.

Itaque fidelitas, qua fides data servatur, est species iustitiæ, quatenus reddit unicuique jus suum ex promissione debitum: quamvis sit iustitia minus stricta, dum promissio est gratuita. Quare fidei etiam gratis datæ & acceptatæ violatio est quædam iniustitia, & quidem ex genere suo turpis, hominemque reddens contemptibilem; & dicitur infidelitas.

Porrò consentiunt omnes eum, qui non implet promissionem gratuitam, teneri resarcire damna inde secuta, cum dederit illis causam, non servando fidem datam, & sic decipiendo. Idem dic etiam si fictè promiserit; quia fuit causa damni per deceptionem, ideoque per injuriam. Non est tamen obligatio compensandi lucrum cessans ex re liberaliter promissa, eo quod suo tempore non fuerit data, quia promissio gratuita non obligat ex iustitia tam stricta, quàm promissio onerosa: nam illa dat solum jus rem promissam petendi, & conquerendi de violata fide data; & obligatio ab illa orta pendet à sola promittentis voluntate, qui non intendit se obligare nisi ad dandam rem promissam.

Nota. Juxta multos major quantitas ad mortale requiritur in violatione promissionis gratuitæ, quàm onerosæ, vel in furtis: quia minus invitatus censetur promissarius, quod res gratis promissa recusetur, quàm si res propria æqualis valoris auferatur.

Quæst. IV. *Ad quid obligat promissio facti alieni?*

Resp. Obligat ad procurandum sincerè & bona fide factum alterius. Nam promittens factum alienum, eo ipso censetur velle se obligare ad illud procurandum: alioqui ad nihil obligaret promissio illa, & nulla esset; nam non potest obligare ad ipsum factum alienum; quia ut alienum non est in promittentis potestate, & ad impossibile obligari nemo potest. Ita Molina, Sanchez, Delugo, & alii multi.

Quæst. V. *An promissio facta ob causam turpem, seu opus illicitum obligat?*

Resp. 1. Omnis promissio & pactio de re illicita facienda, non obligat & nulla est jure naturali ante executionem. Ita omnes. Quia nemo potest obligari ad peccandum. Quod si jurata sit, juramentum est invalidum; cum non sit vinculum iniquitatis. Imò promissor tenetur retractare statim promissionem, utpote iniquam, & ad peccandum allicientem.

Resp. 2. Multi docent, imò Delugo asserit esse communem sententiam Theologorum, post opus malum patratum obligari promissorem ad solutionem pretii promissi, si datio & acceptio nulla lege sit prohibita, nec irritata. Quia 1. Promissio matrimonii facta puellæ sub conditione quod faceret sui copiam, quamvis ante copulam non

obliget, post eam tamen ex iustitia obligat promittentem ad servanda promissa. Quæ si non perficeret, postquam puella ex parte sua implevit conditionem, injuriam ei faceret, & inæqualitatem inter se & illam poneret. 2. In illis pactis intervenit duplex promissio, una absoluta faciendi rem illicitam, & hæc nunquam valet, nec obligat; altera est conditionalis, & ex suppositione conditionis positæ: sicut possum pauperi promittere: *Si peccavero, dabo tibi elemosynam*. Quæ pactio perficitur posita conditione turpi, oriturque obligatio ex vi consensus ut sequentis, non ut antecedentis opus malum. 3. Posita conditione, impletio rei promissæ non est turpis, nec enim promissum impletur ob causam turpem, sed ut fides data fervetur. Quod si quis pretium promissum solvat eo quod crimen patratum sit, tunc peccat, quia tunc approbat peccatum præteritum; sed hoc est per accidens, & ex ejus malitia: nam potest & debet solvere præcisè ut fides data fervetur.

Alii verò negant tunc obligare: quia pactiones ob causam turpem in utroque jure absolutè & indistinctè decernuntur nullius esse momenti, nullam obligationem inducere, nullam vim habere, cap. ult. de pactis, ubi Gregor. IX. ait: *Etiā juxta legitimās sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de jure vel facto, nullam obligationem inducit*. Et l. 26. de verb. obligat. Generaliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti. Et l. 6. Cod. de pact. *Pacta quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitatè ju-*

ris est. Item l. 5. Codic. de legib. Sed priores respondent, his legibus significari tales pactiones non valere ante opus patratum, neque post patratum dare actionem in foro externo: per illas autem non tolli obligationem naturalem, quæ ex promissionibus onerosis oritur.

Quæst. VI. *Quenam promissiones secundum omnes, sunt jure positivo irrita?*

Resp. Sequentes. 1. Promissiones quæ dant occasionem peccandi; ut si alteri promittas te remissurum ei obligationem de dolo, vi, furto, injuria, &c. l. 27. §. de pact. quia hoc cederet in detrimentum boni communis. 2. Promissiones, quibus adimitur potestas disponendi de rebus suis, v. gr. promissio non condendi aut non revocandi testamentum, non instituendi alium hæredem nisi talem; quia hæc omnia sunt contra bonos mores civiles, hoc est, quos expedit esse in re. bene instituta. 3. Beneficii ecclesiastici nondum vacantis promissio quovis modo facta, est illicita & nulla, ex Concil. general. Lateran. III. cap. 8. etiamsi nullum in particulari promittatur, cap. 2. de concess. præbend. in 6. ne detur occasio optandi mortem possessoris. Unde nec licet illud petere, cum ejus promissio sit vetita.

Quæst. VII. *Quandonam promissio acceptata, & valida desinit obligare?*

Resp. Ex communi sententia, in his casibus. 1. Si res promissa fiat inutilis vel noxia promissario; nam tunc cessat esse materia promissionis, estque contra finem illius, vel si ejus impletio fiat illicita aut impossibilis, quia nemo tenetur ad aliquid illicitum, vel impos-

impossibile. 2. Si is in cuius commodum facta est, remittat: nam tunc cedit juri suo, & sic tollit obligationem promittentis. 3. Quando causa finalis, ob quam promissio facta est, non extat: ut si promiseris alteri propter beneficium quod putas te ab illo accepisse; cum non acceperis; quia non promissisti nisi ex hac suppositione falsa; & est error in causa finali seu motivo substantiali. Item si talis causa cesset, ut si promiseris aliquid ob paupertatem, & hæc sublata jam sit; nam non intendisti te obligare ad dandum, nisi subsistente causa finali tempore executionis. 4. Quando duo sibi vicissim aliquid promiserunt, & alter non vult promissa præstare ex cap. 3. de jurejur. & ex reg. jur. 75. in 6. ibi: *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se prestitam servare recusat.* Nam tunc fit mutua compensatio; & promittens non censetur promississe nisi sub tacita conditione, quod alter promissum ex sua parte servaret. 5. Si status rerum & personarum ita mutetur, ut promissor juxta prudentum judicium non censeatur voluisse obligare se in tali eventu: tum quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, nec habet vim nisi intentione quam expresse vel implicite habet, dum promittit: tum quia sicut ex regul. jur. 81. in 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, si in speciali peterentur;* ita neque in promissione comprehenduntur illi eventus, qui judicio prudentum fuissent excepti, si menti occurrissent. Sic qui pro-

misit se tibi mutuaturum pecuniam, non tenetur stare promisso, si postea hac indigeat ob gravem & improvisam necessitatem. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 110. art. 3. ad 5. ibi: *Ad hoc quod teneatur facere quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant; alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promisit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus. Nec etiam est infidelis non implendo quod promisit, quia eadem conditiones non extant.* Nec obstat quod promissio sit jurata: quia juramentum firmat promissionem tantum secundum intentionem qua censetur facta, & in eo sensu quo facta est, non in alio. Quare si promissio habet tacitam conditionem, sive ex mente promittentis, sive ex natura rei, sive ex juris dispositione aut interpretatione; juramentum non tollit eam conditionem, sed solum secundum eam firmat promissionem.

Porro cum arctior sit obligatio & interpretatio promissionis onerosæ, quam gratuitæ, facilius in gratuita subintelliguntur aliquæ conditiones, quæ ex communi prudentum sensu inesse censentur; nec hæc obligat, cum impleri nequit sine gravi damno non præviso, nec (ut ait S. Antoninus) *si superveniat causa rationabilis non implendi.* Quia, ut suprâ dixi, in promissione gratuita promittens se solum ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius voluntate ut apponat conditionem vel limitationem quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari si superveniat causa rationabilis non implendi.

CAPUT II.

De Donatione.

Quæst. I. **Q**uid, & quoruplex est Donatio?

Responsio 1. Donatio est datio liberalis, sive doni datio. Donum autem est datum gratuitum, id est, quod neque ex iustitia debitum est, neque alteri obligationem iustitiæ & fidelitatis imponit, quamvis ex eo oriatur obligatio gratitudinis. Unde donatio est rei, aut juris alicujus gratuita concessio.

Ut donatio valeat, ex communi sententia, debet esse deliberata & spontanea, ut dixi de promissione ob easdem rationes; nam *nec ignorans nec invito quisquam donat*, l. 10. Codic. de donat. Hinc qui aliquid per vim vel dolum accepit, tenetur illud restituere, & tollere ac resarcire injuriam, restituendo alium in priorem statum ac libertatem. Imò juxta multos donatio ex metu levi injusto tanquam causa finali, facta, est in foro conscientiae nulla: quia donatio ex natura sua exigit ut fiat sponte ac liberaliter: saltem est revocabilis ad nutum donantis. Non valet etiam, nisi sit acceptata ab eo cui fit, ut dixi de promissione, & patet etiam tum ex l. 10. §. de donat. ibi, *Si nescit rem quæ apud se est, sibi esse donatam, vel missam sibi non acceperit, donata rei dominus non fit*. Tum ex cap. 17. de præbendis in 6. Ratio est, quia donatio est pactio, quæ est essentialiter consensus plurimum.

Resp. 2. Donatio dividitur 1. in realem, quæ fit cum traditione doni, unde transfert dominium in donatarium; & in verbalem, quæ fit solis verbis absque traditione doni, & hæc solum parit jus ad rem. 2. In purè liberalem seu perfectam, quæ in donante nullam ne gratitudinis quidem supponit obligationem; & in remuneratorem seu antidotalem, quæ supponit obligationem gratitudinis, & qua proinde compensantur beneficia & obsequia gratis collata. Multi autem, quos refert & sequitur Sanchez, docent, quando alicui prohibentur donationes erga aliquos, non prohiberi donationem remuneratorem, proportionatam beneficiis & obsequiis aliàs non debitis, ex l. 1. §. de donat. ubi dicitur: *Dat aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reverti: & propter nullam aliam causam facit, quàm ut liberalitatem & munificentiam exerceat*. Hæc propriè donatio appellatur. Ergo, inquirunt, si quis dat ut debita naturalis gratitudinis solvat, non est propriè ac strictè donatio, sed remuneratio. 3. Alia est inter vivos, qua quis donat cum intentione ut res se vivo sit donatarii: & alia mortis causa, qua quis sic donat, ut nolit rem nisi post mortem suam esse donatarii, ut si dicam: *Dono tibi hanc rem post mortem meam, vel, Cum moriar, vel, Quia timeo ne moriar*.

Quæst. II. *Quinam possunt validè donare?*

Resp. Illi soli qui habent dominium & liberam administrationem bonorum: nam qui solum habent administrationem, possunt tantum secundum

dum mentem domini & in ejus modum alienare: qui autem solum dominium habent sine administratione, non possunt propria autoritate pro arbitrio disponere de suis bonis: *Pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare, cap. 5. de jure patron.*

Hinc 1. non possunt validè donare ii omnes qui non possunt contrahere, de quibus suprà. 2. Qui præsunt communitatibus, puta civitati, monasterio; item tutores & curatores ex bonis pupillorum & minorum possunt solum facere eleemosynas, & donationes & remuneratorias moderatas, in quibus censeantur rependere utiliter, non liberaliter propriè donare.

3. Maritus ex bonis communibus nihil potest invita uxore donare saltem sine legitima causa, ob quam uxor non sit rationabiliter invita: quia marito sola potestas ea administrandi competit quoad partem ad uxorem pertinentem; at sub facultate administrandi non continetur facultas donandi: nam donatio non est rei administratio, sed amissio, & l. 7. §. de donat.

Quæst. III. *Quenam donationes sunt jure civili invalidæ?*

Resp. Sequentes. 1. Donatio excedens quingentos solidos invalida est quoad excessum, nisi insinuetur, l. 36. Codic. de donat. Verum circa summam & modum insinuationis consulendæ sunt leges ac consuetudines locorum. In Gallia ex edicto Henrici II. non valet donatio excedens quinquaginta libras, nisi autoritate publica insinuata sit. Excipiunt mul-

Ant. Th. Moral. P. I.

ti quamlibet donationem ad causam piam: quia donatio ad redemptionem captivorum non eget insinuatione, l. citat. & legata ad causas pias non indigent solemnitate per leges ad legata prophana requisitas. Hancque esse communem sententiam testatur Julius Clarus, apud Lessium. Pro nomine donationis venit remissio debiti liquidi.

2. Donatio omnium bonorum tam futurorum, quam præsentium inter vivos invalida est: quia per talem donationem homo privat se testandi potestate, quod leges reprobant tanquam contra bonum ordinem, quem decet esse in rep. l. 61. §. de verb. oblig. Valet tamen si fiat mortis causa, quia cum possit revocari arbitrio donantis, non aufert testandi facultatem.

3. Donationes conjugum inter se jure communi non sunt validæ saltem irrevocabiliter, adeoque ad arbitrium donantis revocari possunt, exceptis quibusdam casibus, l. 1. & 3. §. de donat. inter vir. & uxor. & cap. ultim. de donat. inter vir. & uxor. Ubi Greg. IX. ait: *Donatio, quæ constante matrimonio inter conjuges dicitur esse facta . . . firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur, &c.* Ratio est, ne conjuges mutuo amore sese bonis spolient cum damno liberorum & parentum; & ne concordia videatur pretio conciliari. Donationes tamen inter conjuges non revocatæ confirmantur alterius obitu, ex l. 31. §. & l. 3. Cod. hoc tit. & cap. citat. modò eæ non impediunt ne liberi suas legitimas

SSSS

par-

partes accipiant, ex l. 1. Cod. de inoffic. donat.

4. Donatio patris facta filio nondum emancipato, quæ jure digest. erat nulla, jure codicis est tantum revocabilis, exceptis paucis casibus: unde non revocata confirmatur morte patris, vel etiam emancipatione filii, si res est tradita. Quia quandiu filius est sub patria potestate censetur veluti una persona cum patre quod effectus civiles. Valet autem donatio matris in filium, quia filius non est in potestate matris, scilicet civili, & in ordine ad effectus civiles.

Nota. In his & similibus, ubi agitur de dispositione bonorum, spectandæ & servandæ sunt leges ac consuetudines speciales locorum rationi consentaneæ, quæ sæpè à jure communi Cæsareo discrepant. Nam cum voluntates subditorum eorumque bona subijciuntur potestati legislativæ in ordine ad bonum commune, nemo potest de suis bonis disponere licite contra leges justas, quæ semper obligent in conscientia; imò nec valide, si sint irritantes. *Leges justæ habent vim obligandi in foro conscientie à lege æterna, ait S. Thom. 1. 2. quæst. 96. art. 4.*

Quæst. IV. An donatio acceptata potest revocari?

Resp. 1. Donatio facta mortis causa, in tribus casibus revocatur. 1. Si donatorem illius poeniteat, sive expressè, sive etiam implicite, ut si rem illam alteri donet: quia talis donatio ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem, *Nisi revocetur.* 2. Si ante donatorem moriatur donatarius, donatio est ipso jure revocata, nisi

donator promississet se eam non revocaturum; nam tunc juxta varios transiret ad hæredes donatarii. 3. Si donator dederit intuitu instantis periculi mortis, censetur tacite revocata donatio sublato periculo: quia censetur facta sub hac conditione, *Si non evaserò, ex tit. de mortis causa donat.*

Resp. 2. Donatio inter vivos revocatur ob quatuor causas. 1. Ob ingratitudinem donatarii, l. ultim. Codic. de revocat. donat. & cap. ultim. de donat. ut si donatori injurias atroces, vel grave rerum ejus damnum, vel vitæ periculum intulerit. Item juxta doctores, si inopia pressum non aluerit. Sed ante sententiam judicis hæc poena non debetur. 2. Ob prolem postea susceptam, ut si quis prole carens magnam suorum bonorum partem donarit, & postea ei nascatur proles, l. 8. Codic. de revocat. donat. quia tunc donatio habet saltem ex dispositione juris hanc conditionem, *Si proles non nascantur.* 3. Si sit inofficiosa, hoc est, facta contra officium pietatis debitæ liberis, vel parentibus, ut quando per eam filii privantur sua legitima, id est, parte hæreditatis sibi debita secundum leges, l. 1. Codic. de inoffic. donat. 4. Si quid donatum sit ob causam, non secuta causa.

Resp. 3. Donatio inter vivos acceptata nequit revocari nisi ob causas prædictas, l. 5. & ultim. Cod. de revocat. donat. Quia jure naturæ donatarius acquisivit dominium rei donatæ & traditæ, jus verò ad rem, si nondum sit tradita; nec leges dant jus revocandi nisi ob causas prædictas.

Quæst.

Quæst. V. *An donatio facta ad certum finem valeat, si finis ille non præstetur?*

Resp. 1. Quando aliquis donat ob certum finem, si non intendat ad illum obligare, sed solum allicere animum, vel præbere media ad illum assequendum, si placuerit, valida est donatio etiamsi finis non sequatur. *Est communis sententia, ex l. 7. Codic. de condict. ob causas.* Quia donatio non est conditionata, sed absoluta, & facta solum ex animo alliciendi ad aliquid. Unde res donata potest acceptari & retineri à donatario, etiamsi non habeat animum præstandi quod cupit donator. Sic puella potest acceptare legatum sibi factum ut nubat, etsi nolit nubere. Item valet donatio, qua quis donat alteri ut sibi faveat in aliqua re, quamvis hic non faverit; quia principaliter facta est ad alliciendum, non ad obligandum. Quod verum est, etiamsi donator non donasset, si putasset alium non esse alliciendum: nam adhuc subsistit causa finalis, cum donet ut possit allicere, non autem sub conditione si actu alliciatur. Peccat tamen graviter foemina, quæ munera acceptat ab amasio ea largiente ad alliciendum ejus consentum ad libidinem, quamvis ipsa nolit consentire ejus pravae voluntati: nam fovet impurum ejus amorem ad desiderium, & censetur illud approbare.

Resp. 2. Si donator intendat donatario ad certum finem obligare, donatio corrumpitur, & res donata restitui debet sine non impleto, si ille sit principalis finis donationis. *Est communis sententia, ex l. 8. Cod. de condict. ob causas.* Nam donator non vult rem esse

alterius, nisi posita tali causa finali tanquam conditione.

Quæst. VI. *An dolus vel error circa causam finalem irritat donationem, & promissionem gratuitam?*

Resp. Affirm. Est communis sententia. Quia donatio & promissio gratuita fit sub conditione: Si causa finalis subsistat; & quia causa finalis est motivum substantiale donationis & promissionis gratuita, quo proinde non subsistente, non subsistit actus: nam actus voluntatis non est, sublato motivo volendi. Ergo si sit error circa causam finalem, deest tunc volitio donandi vel promittendi. Sic si quis falso putans Titiam esse consanguineam, dotem ei promittat, vel donet, quia est consanguinea, hæc promissio, vel donatio nulla est.

Hinc tenentur ad restitutionem. 1. Qui fingit se habere aliquam conditionem, seu qualitatem, quæ requiritur ut quis admittatur gratis in aliquod collegium, vel hospitale, vel ut accipiat aliquod pium legatum. Item qui fingit se pauperem, ut recipiatur gratis in seminarium fundatum pro pauperibus alendis: nam adest dolus & error circa causam finalem & conditionem, qua non posita nulla est intentio donandi, nec ullum jus nascitur. 2. Qui accipit aliquid ob causam fictam. 3. Qui se fingit pauperem, tenetur accepta titulo eleemosynæ restituere, vel donatori, quia adhuc illius sunt, nam non fuit voluntas dandi nisi vero pauperi, vel pauperibus, quia dum non constat donatorem revocasse voluntatem, censetur perseverare in priori voluntate dandi pauperi:

pauperi: unde tunc ejus voluntatem exequitur.

Secus, si error sit solum circa causam impulsivam, quæ nempe tantum movet ad faciendum, vel dandum promptius, facilius, non autem movet ad dandum simpliciter; quia ea sublata adhuc est voluntas dandi: ut si Petro verè pauperi sed simulanti pietatem, des eleemosynam principaliter ob paupertatem.

CAPUT III.

De Mutuo, & Usura.

Quæst. I. **Q**uid est Mutuum, seu Mutuatio?

Resp. Est contractus, quo res numero, pondere vel mensura constans traditur eo animo, ut statim fiat recipientis, cum obligatione reddendi similem in specie & bonitate, post lapsum temporis, ex l. 2. §. de rebus credit. & Instit. lib. 3. tit. 15.

Dicitur 1. *Res numero, &c.* ut sunt pecunia, frumentum, vinum, oleum: nam materia mutui sunt res quæ in jure dicuntur functionem recipere, hoc est, quarum una potest fungi vice alterius, ut vinum vini, pecunia pecuniæ, & sic substitui pro alia, ex l. cit. 2. *Traditur*, quia mutuum traditione perficitur. 3. *Ut statim fiat, &c.* nam per mutuum, dominium rei transferatur: unde ex instit. cit. *Mutuum appellatum est, quia ita à me tibi datur, ut ex meo tuum fiat.* Quare mutuarius sub suo periculo tenet rem mutuam;

sed omnes fructus ex ea percepti ad eum pertinent, nam res perit & fructificat domino. Hinc mutuum differt à commodato, locato, &c. 4. *Cum obligatione, &c.* Per hoc differt à donatione. 5. *Reddendi similem, &c.* Per hoc differt à permutatione, in qua res unius speciei datur pro re alterius speciei, v. gr. frumentum pro vino. 6. *Post lapsum temporis*: nam est intrinsecum mutuo, ut non statim reddi debeat, alioqui esset inutile mutuuario; & per hoc differt à cambio, ubi pro moneta aurea statim redditur argentea ejusdem valoris.

Quæst. II. *Quenam sunt obligationes mutuatoris, & mutuarii?*

Resp. 1. Mutuator tenetur, 1. Monere mutuarium de vicio rei, si quod sit: alioqui tenebitur de damno, cum ei causam dederit. 2. Non repetere mutuum ante tempus præfixum. Quod si non sit constitutum, non potest repeti nisi post aliquod tempus judicio prudentis assignabile, spectatis circumstantiis & fine ob quem datur, quamvis teneatur ante recipere. 3. Non plus exigere quam valeat res mutuata: nam mutuum est contractus essentialiter gratuitus, & alioqui esset injustitia & usura.

Resp. 2. Mutuarius, ut patet ex natura mutui, tenetur 1. Reddere mutuum tempore statuto: quod si non sit constitutus terminus, quando mutuans rationabiliter repetet. 2. Si ex culpa sua non reddat tempore debito, tenetur compensare mutuanti damnum inde secutum & lucrum cessans, cum sit illius causa injusta;

justa; nisi ex eo quod mutuans tunc non repetierit mutuum, prudenter judicet terminum prorogasse. 3. Tenetur de omni casu fortuito, ita ut non liberetur, nisi cum mutuator mutuum re ipsa acceperit vel per se ipsum, vel per alium à se designatum: quia tunc res semper manet mutuatarii, & sic ei perit. 4. Tenetur reddere rem ejusdem speciei & bonitatis; nec sufficit si solvat ejus pretium, nisi alter sponte consentiat: mutuum enim eadem bonitate qua datum est, eodemque genere reddi debet, l. 3. §. de reb. cred. neque enim mutuum est venditio aut permutatio.

Quæst. III. *In qua specie & bonitate res mutuata reddi debet?*

Resp. Seclusa speciali conventionem justa non potest exigere pecunia eadem in specie physica, sed solum eadem in valore quem habuit tempore mutui, sive interim valor monetæ auctus fuerit, sive imminutus, saltem si tempore mutui hæc mutatio non fuit prævisa nec spectata. Ita communiter Theologi, teste Delugo. Nam cum in pecunia per se spectetur solum valor extrinsecus, non entitas physica, & ex usu constet speciem monetæ potissimum desumi ex valore, non ex materia, reddendo valorem, quem habuit tempore mutui, tantum reddis quantum accepisti. In aliis verò rebus, in quibus per se spectatur & intenditur rei entitas, restitui debet in eadem specie physica, v. gr. triticum pro tritico, & quidem in eadem mensura, sive pretium ejus crescat, sive decrescat. quando

tempore mutui hæc mutatio non prævidetur, nec ad eam attenditur. Quia cum in iis rebus entitas & bonitas intrinseca spectetur, reddendo eandem mensuram ejusdem speciei physicae, & bonitatis intrinseca, tantum redditur quantum acceptum est, & sic servatur æqualitas. Aliud est de moneta dum ejus valor accrevit; Quia in ea æqualitas valoris, non substantiæ spectatur.

Quæst. IV. *An licet pacisci de reddenda re mutuato in eadem mensura & quantitate, vel pecunia in eadem specie physica?*

Resp. 1. Si sit dubium utrum res tempore restitutionis valitura sit pluris aut minoris, licet pacisci ut reddatur par mensura rei æque in se bonæ, & eam suo tempore accipere, quamvis interim pretium ejus valde creverit, ex cap. ultim. de usur. Quia tunc par est contrahentium conditio, & servatur æqualitas: nam erga utrumque est æqualis spes lucri, & æquale periculum damni. Idcirco licet etiam exigere tot in specie physica nummos, quot dati sunt, sive valor mutetur, sive non, quando utrumque est æque probabile.

Resp. 2. Si certum vel probabilius sit rem tempore solutionis plus valituram quam modò, vel valorem monetæ augendum, non licet exigere parem mensuram vel parem numerum nummorum, sed solum eam mensuram, quæ tunc exæquabit valorem præsentem rei mutuatae, vel pretium æquale monetæ mutuatae. Ita Lessius, Delugo, Salas, & alii multi. Quia alioqui exigeretur ultra id quod æquivalet

valet rei mutuata, quod est usura: res enim tempore solutionis pluris valebit, quam eo quo traditur. Hinc si sex modii tritici tunc valeant duodecim aureis, non licet totidem exigere, si tempore solutionis valituri sint quindecim.

Excipe, nisi statuisses rem vel monetam tuam usque ad illud tempus fervare: nam tunc licet pacisci, ut moneta in eadem specie physica, vel mutuata cum eo incremento reddatur, deducta æstimatione laboris, periculi & sumptus in ea re usque ad illud tempus servanda; nam tunc id exigitur ratione lucris cessantis.

Quæst. V. *An filiusfamilias etiam maior, qui sub patria potestate constitutus mutuatam accepit ab alio pecuniam sine consensu patris; tenetur eam restituere post mortem patris?*

Resp. Juxta multos, imò communem sententiam teste Lessio, non tenetur, etiam in conscientia, nequidem post mortem patris, si eam in ludis, computationibus aut aliis rebus inutilibus consumpsit, & non putabatur esse sui juris. Quia jure civili nempe senatusconsulto Macedoniano in Gallia & in Lotharingia vigente, tollitur omnis obligatio etiam naturalis ex tali mutuo: nam hoc in odium ac poenam sic mutuantium, & ob bonum commune, nempe ad tollendam occasionem multorum malorum ac scelerum fuit statutum à repub. seu principe habente dominium altum in bona subditorum relatè ob bonum commune; & alioqui lex non assequeretur finem suum, nec satis provisum esset securitati parentum, & aliis in-

commodis ac criminibus ex illis mutuis sequi natis. Unde huic privilegio filiusfamilias renuntiare non potest, quia non in ejus favorem præcisè, sed præcipuè parentum, & ad avertenda gravia mala concessum est. Et quia *jus publicum privatorum pactis mutari non potest*, l. 38. de pact. Ne hoc mutuum confirmari potest juramento, cum sit in detrimentum tertii, & boni publici. Et jurans potest saltem petere relaxationem juramenti, qua obtenta ad nihil tenebitur. Idem dic si filiofamilias merces fuerunt venditæ credito, vel aliæ res mutuo datæ in fraudem legis, ut scilicet ex illis venditis pecuniam compararet, l. 3. §. ad senat. consult. Macedon.

Quæst. VI. *Quid est usura, & quotuplex?*

Resp. 5. Usura latè sumpta est quodlibet lucrum sive licitum, sive illicitum, vel fructus ex aliqua re perceptus. Strictè sumpta, ut hic sumitur, est lucrum temporale præcisè ratione mutui perceptum, vel quæsitum: sive lucrum immediatè ex mutuo proveniens aut intentum. *Usura est, si plus acceperis, quam dederis*, ait S. Hieronym. in cap. 18. Ezechiel. *Usura est, si plus quam dedisti, expectes accipere*, ait S. Augustinus in Psalm. 36. Lucrum autem est id quod quis acquirit, cum antea non esset suum, nec ei ex justitia deberetur.

Dicitur 1. *Lucrum temporale*, id est, pecunia vel quidlibet pretio æstimabile: nam: ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. *Secundum Philosophum, omne illud pro pecunia habetur, cujus pretium potest pecunia mensura i.*

Hinc

Hinc non est usura mutuare ad acquirendam amicitiam alterius: quia hæc non est pretio æstimabilis.

2. *Ratione mutui*, sive expressi ac formalis, sive virtualis ac impliciti. Unde lucrum aliunde proveniens potest esse injustum, nec tamen usurarium, ut excessus iusti pretii ex re vendita. Econtra quidquid pretio æstimabile ultra sortem reddendam, sive ante sive post mutuum datum, exigitur vel accipitur tanquam ex mutuo debitum, usura est. Mutuo tamen gratis dato, si quid sponte ac liberaliter offeratur, id mutuans licite accipit, *non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum*: quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquod donum gratis accipere; nec peioris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit, ait S. Thom. quæst. 78. art. 2. sed in praxi non licet aliquid accipere à pauperibus, & raro ab aliis licet: quia raro donant sponte ac liberaliter; sed plerumque dant solum vel ad ulteriorem dilationem solutionis obtinendam, vel ex metu ne aliàs mutuum deinceps recusetur.

Resp. 2. Usura multiplex est, scilicet realis, mentalis, aperta, & palliata. Realis est ea, quæ in mutuo deducitur in pactum sive expressum, sive implicitum: ut cum mutuans expressè vel implicitè declarat se velle, aut expectare aliquid supra sortem. Mentalis est, cum quis mutuatur ex intentione aliquod lucrum ex mutuo percipiendi, talem intentionem non significans ei cui mutuatur, licet eam exterius exequatur, sed occultè, &

præcisè mutuando. Unde usura alio sensu dicitur mentalis, quàm alia peccata dicuntur mentalia; hæc enim sic vocantur, quamdiu actu externo non consummantur: at usura dicitur mentalis, quantum nullum pactum supponit, quamvis datione mutui, & receptione lucri exterius impleatur; sola enim voluntas percipiendi lucrum ex mutuo si mutuum non detur, est usura purè mentalis.

Usura aperta est ea, quæ percipitur ex mutuo explicito cum pacto expresso lucri. Palliata seu implicita est ea, quæ provenit ex mutuo implicito ac virtuali, latente sub alio contractu, v. gr. venditionis, depositi, &c. qui tamen sit vel includat virtualiter mutuum. Unde est vera usura, sed velata aliquo prætextu: ut si deponas apud Titium aliquid in pondere, numero, vel mensura consistens, data ei facultate utendi, & ad libitum disponendi, cum pacto ut pro usu aliquid ultra capitale solvat: nam tunc est reipsa mutuum, l. 9. §. *de rebus credit.* & sic lucrum inde proveniens est usura.

Quæst. VII. *An & quo jure usura est prohibita?*

Resp. Quælibet usura omni jure prohibita est. Et 1. quidem jure divino positivo, Ezech. 18. Ubi usura gravissimis criminibus annumeratur. *Uxorem proximi sui polluentem, egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos: ad usuram dantem, & amplius accipientem, nunquid vivet? Non vivet, cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur.* Et Psalm. 14. *Quis habitabit*

bit in tabernaculo tuo .... qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Quem locum de præcepto explicat Concil. Nicæn. I. cap. 17. & Luc. 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Equidem (ut notat S. Thomas) mutuum dare potest esse interdum consilium; sed lucrum ex mutuo non quærere semper est præceptum: sicut in illo, Psalm. 75. *Vovete, & reddite vota Domino Deo vestro*, prius verbum continet consilium, posterius verò præceptum. Quare Concil. general. Lateranens. II. canone 13. ait usuram divinis legibus in veteri & novo Testamento prohibitam esse. Idem docet Concil. general. Lateranens. III. cap. 25. Et, Conc. gen. Vienn. c. *Ex gravi*, sic definit: *Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exerce-re usuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum.* His adde Patrum consensum. Pro omnibus sint S. Basil. in Psalm. 14. S. Greg. Nyssen. hom. 4. in Ecclesiasten, S. Ambrosius, lib. de Tobia, cap. 14. S. Chrysostomus, homil. 5. in Matth. S. Hieronymus, in cap. 18. Ezech. S. Augustin. in Psalm. 34. serm. 3. S. Leo, serm. 6. de jejuniis decimi mensis.

2. Jure divino naturali, ut docet communis sententia doctorum. Nam recta ratio dicitur esse illicitum, & contra justitiam commutativam, in contractu, ubi servanda est æqualitas, plus exigere, vel accipere vi illius, quàm valeat res quæ datur: nam in hoc est inæqualitas, ideóque injustitia. Sed aliquid supra sortem, seu rem mutuo datam accipere ratione

mutui, est plus accipere quàm valeat res data, ut patet: nam fors reddenda jam est æqualis valoris cum re mutuata. Unde ipsi ethnici solo lumine naturali norunt usuræ malitiam, ut Plato, lib. 5. *de legibus*, Aristoteles, lib. 1. *Politie*. cap. 7. Cato, Cicero, Seneca, Plutarchus, &c. Adde quòd ex S. Thom. 1. 2. quæst. 108. art. 1. & 2. ex consensu Theologorum omnia præcepta divinæ legis evangelicæ sunt juris naturalis, præter præcepta de sacramentis & de fide.

3. Jure canonico, ut patet ex toto titulo de usuris, & ex pœnis contra usurarios statutis. Hinc usurarii compellendi sunt tum ad omnes contractus usurarios utpote injustos rescindendos, antequàm absolvantur, tum ad restituendum usuras & compensandum omne lucrum cessans & damnum emergens ex usuris solutis.

Obj. 1. Deus permisit Judæis, ut usuras acciperent ab extraneis, Deut. 13. *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram, sed alieno.*

Resp. Deus non permisit usuram propriè dictam, nempe lucrum ratione mutui proveniens; sed ad summum, ut supremus bonorum omnium dominus occasione mutui Judæis concessit dominium rei additæ sorti, sicut tradidit illis vasa Egyptiorum. Unde Judæi auctarium non vi mutui, sed vi donationis divinæ accipiebant. Porrò hanc concessionem multi restringunt ad illos alienigenas, quibus cum Judæi justum bellum gerebant. Ita S. Ambrosius, lib. de Tobia cap. 15. ubi ait; *Quis erat tunc alienigena,*

nisi

nisi Amalech, nisi Amorrbæus, nisi hostis? Ibi, inquit, usuram exige. Cui jure inferuntur arma, huic legitime inducuntur usura... ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Ibidem dicit: Sine dubio maledictus, qui ad usuram dedit.

Dixi, *Ad summum.* Quia S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 2. docet id non fuisse eis concessum ut licitum, sed dumtaxat toleratum ad majus malum vitandum, ne scilicet à Judæis Deum colentibus usuras acciperent propter avaritiam, cui dediti erant.

Nec obstat illud, Deuteron. *Fœnerabis gentibus multis; ipse à nullo fœnus accipies.* Nam fœnerare ibi significant mutuum dare, & fœnus accipitur pro mutuo: ibi quippe promittitur divitiarum abundantia.

Obj. 2. Montes pietatis, qui sunt cumulus pecuniarum publica auctoritate institutus ad mutuandum pauperibus, approbati sunt à Conc. Later. V. & tamen in illis aliquid exigitur supra sortem.

Resp. Illud auctarium non exigitur ratione mutui, sed damni emergentis, seu pro eorum impensis & indemnitate dumtaxat, ut expresse declarat Conc. Later. V. Nam ad conservationem & administrationem horum montium conducuntur ministri, quibus debetur aliqua merces; quæ si sumeretur ex ipsa sorte reddenda, brevi montes illi exhaurirentur; & sic damnum emergeret ex mutuo. Cum autem montium conservatio, indemnitas & administratio ordinetur ad utilitatem accipientium mutuum, ut semper paratam pecuniam invenire possint absque necessitate adeundi

Ant. Th. Moral. P. I.

usurarios cum majore suo damno, æquum est ut pro ea aliquid conferant; nam qui commodum sentit, onus quoque sentire debet, ex reg. jur. 55. in 6.

Obj. 3. Mutuans privat se potestate utendi & fruendi re mutuata, quam aliàs haberet.

Resp. Non ideo licet aliquid supra sortem exigere pro privatione ista. Quia sicut potestas illa non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate illius rei; ita privatio illius potestatis non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate privationis ipsius rei. Privatio autem rei sufficienter compensatur redditione ejusdem, & carentia periculi illius, quamdiu non redditur, cum mutuanti, ut supponitur, ex privatione rei nullum lucrum cesset, nec damnum sequatur.

Nec dicas posse aliquid exigi propter usum rei mutuata; nam per se injustum est vendere alteri usum rei non suæ, sed hujus alterius; per mutuum enim transfertur in mutuatarium rei mutuatae dominium: ac proinde usus rei pertinet ad illum, præsertim cum usus rerum, quæ mutantur, non sit æstimandus seorsim ab illis, sitque illarum consumptio, vel alienatio. Igitur nihil est pro quo lucrum ex mutuo accipi jure possit: ac proinde lucrum ex mutuo est omnino injustum, cum justo titulo careat.

Obj. 4. Jus civile probat usuras, digestis & codice de usuris.

Resp. 1. Cum S. Thom. usura non probantur, sed tolerantur, seu non puniuntur ad impedienda majora mala,

mala, sicut tolerantur meretrices. 2. Jus civile potest intelligi de usuris latè sumptis, nempe de pecunia, quæ ultra sortem accipitur ob aliquod interesse, scilicet vel ob lucrum cessans, vel damnum emergens. 3. Si quædam leges sic explicari non possent, nec supponerent titulum justum, correctæ sunt per jus canonicum, & sunt per se injustæ, ideoque nullæ.

Obj. 5. Ex S. Thom. potest aliquid accipi pro usu pecuniæ.

Resp. Loquitur de usu pecuniæ locatæ, non autem mutuatæ; sic enim, 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 2. ait: *Usus principalis pecuniæ est distractio pecuniæ in commutationes: unde non licet ejus usum vendere. Tamen potest esse aliquis secundarius usus pecuniæ argenteæ, puta si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris; & talem usum pecuniæ licitè homo vendere potest.* Quia scilicet vendens non mutuatur, sed locat: unde pecuniæ dominium & periculum retinet.

Obj. 6. Mutuum dare est beneficium præstare.

Resp. Non idcirco propter hoc beneficium licet aliquid exigere: imò verò quia mutuum est beneficium, ideo est essentialiter gratuitum: nam beneficium est bonum gratis datum, ideoque essentialiter gratuitum. *Beneficii, liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fœneramur,* ait Cicero, l. de amicitia. Igitur mutuum est contractus essentialiter gratuitus, & institutus in solius mutuarii commodum.

Quæst. VIII. Quenam propositiones usurae palliate damnatae sunt?

Resp. 1. Alexander VII. hanc damnavit: *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Est falsa: nam obligatio non repetendi sortem ante certum tempus etsi longum, est intrinseca mutuo postulato: est enim de ratione mutui in communi, ut res mutuata repeti nequeat nisi post certum tempus varium pro varietate & exigentia causæ petendi mutui, cum hoc sit necessarium ad finem mutui, qui est gratis impendere subsidium utile proximo: alioqui inane esset mutuum, nec beneficium. Igitur obligatio non repetendi sortem ante hoc tempus præfinitum est intrinseca huic mutuo in individuo; & si terminus sit ad longum tempus, tunc trahitur ad longum tempus obligatio intrinseca mutuo, & tunc est mutuum longum seu in longum tempus, sicut mutuatio summæ magnæ est mutuum magnum. Præterea talis obligatio, secluso alio extrinseco, sufficienter compensatur obligatione mutuarii ad reddendam rem mutuata post tale tempus, & subeundem toto illo tempore illius periculum. Hinc nec licet aliquid exigere, eo quod mutuans terminum constitutum proroget: quia est prorogatio mutui, quod ex natura sua est gratuitum; & quia nihil potest exigi ratione dilationis solutionis.

Resp. 2. Innocentius XI. damnavit has duas propositiones. 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem quam futuram, potest creditor aliquid supra sortem à mutuatario exigere,*

Et eo titulo ab usura excusari. Est falsa: nam centum libræ per se, & secluso omni extrinseco, nec pluris, nec minoris valent hodie quàm infra annum, cum semper maneant eadem, & earum valor præcisè per tempus non crescat. Nec pecunia præsens est utilior possidenti, si mansura fuisset otiosa in arca. Et alioqui usura non esset illicita, & cuilibet liceret exigere auctarium vi mutui, quod fidei repugnat: nam in omni mutuo essentialiter datur pecunia præsens non nisi in futurum reddenda.

42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solum si exigitur tanquam ex iustitia debitum.* Est falsa. Quidquid enim rependi debet ex benevolentia & gratitudine, omninò spontaneè & liberaliter rependendum est, nec exigere potest. Et gratitudo non obligat ad aliquid certum ac definitum, sed potest impleri variis modis. Præterea imponitur nova obligatio ex pacto pretio æstimabilis, quæ est contra naturam remunerationis gratuitæ ac liberalis, cum imponat necessitatem pacti: *Nemo enim in necessitatibus liberalis existit*, l. 18. §. de adim. legat.

Quæst. IX. *Num saltem licet exigere aliquid ultra sortem à divitibus, & iis qui ex pecuniis mutuatis magnum lucrum faciunt, ut sunt Judei, mercatores, &c.*

Resp. Neg. Ita expressè Conc. Mediol. I. sub S. Carolo, & Clerus Gallicanus Meloduni congregatus, ann. 1579. Quia usura in Scriptura generaliter ac sine distinctione pauperis & divitis prohibetur; & quia est per

se mala ac injusta. Quamvis enim non tenearis divitibus mutuare, tamen posito quòd mutues, non plus potes exigere quàm dedisti; & pecunia mutuata jam non est tua, sed ejus cui data est, ad quem proinde pertinet totum lucrum ex ea perceptum. Quòd autem tua pecunia sit ipsis tam utilis futura, hoc provenit ex eorum conditione, cura, & industria, non à te, nec ab ipsa præcisè pecunia, quæ de se sterilis est. Sic non licet cariùs merces vendere emptori, qui ex iis magnum sua industria lucrum facturus est.

Objicit Carolus Molinæus: *Creditor mutuando dat causam propinquam & efficacem, hoc est, ut vulgò dicunt, sine qua non, hujus lucri.* Ergo lucrum dare videtur. Igitur partem lucri saltem in eventum lucri stipulari potest, ex divinis & naturalibus regulis.

Resp. Creditor dat id, quod non est causa instrumentalis lucri nisi mediante industria mutuatarii, & cum jam ejus dominium à creditore in ipsum translatum est: ac proinde tota causa lucri, nempe pecunia & industria, est mutuatarii, non mutuantis; & consequenter totum lucrum est mutuatarii: utpote totum ortum ex re & industria ipsius. Quòd autem creditor dominium pecuniæ suæ in mutuatarium transfulerit, hoc ad æqualitatem compensatur per obligationem reddendi mutuantem eandem valore pecuniam, quæ ipsi otiosa erat, & cujus periculum interea subit mutuatarius. Nam mille nummi per se & secluso omni extrinseco, non pluris valent hodie quàm intra duos vel

plures annos, cum eorum valor per tempus non crescat; nec pecunia praesens est utilior possidenti, si mansura sit otiosa in arca.

Quaest. X. *An licet tutoribus auctarium exigere pro pecuniis pupillorum mutuatis, eo quod per leges cogantur eorum bona integra reddere; & simul ex eis lucrum facere in commodum eorundem sub pena compensationis?*

Resp. Neg. Quia cum usura sit intrinsecè mala, & à Deo absolutè ac indistinctè prohibita, nullam ob causam potest esse licita. Ita Concil. Mediol. I. Et Clerus Gallican. Meloduni congregatus, ann. 1579. tit. 34. ibi: *Curandum ne quid ex mutuo, vel depositis apud Judæum factis, aliquid præter sortem à quovis homine percipi ex convento, vel principaliter sperari possit: tametsi pecunie sint pupillorum aut viduarum. Omnes enim tenentur audire illud Christi: Mutuum dare, nihil inde sperantes.* Constat etiam ex cap. 4. de usur. ubi Alexander III. ait: *Cum usurarum crimen utriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cum Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multò magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur.*

Porrò tutores nihil periclitantur, si ex consilio consanguineorum pupilli, & iudicis auctoritate has pecunias impendant aut fundi frugiferi emptione, aut in contractu census, vel societatis.

Quaest. XI. *An est usurarium imponere ratione mutui aliquod onus, seu obligationem novam ultra sortis solutionem?*

Resp. Affirm. Est communis sententia.

Quia quaelibet obligatio ultra sortem reddendam imposita ex pacto, est onus pretio aestimabile, cum privet libertate quam alter aliàs haberet, & aliquod incommodum per se pariat: ideoque est injustum: nam per sortem reddendam compensatur ad æqualitatem id totum, quod mutuans dedit. Ergo id quod ampliùs exigitur seu imponitur, injustè exigitur & imponitur ratione mutui, quod est essentialiter gratuitum. Enim verò, ut ait Lessius, ex vi mutui præcisè non licet obligare nisi æquale: sed redditio sortis est æqualis actui mutuacionis & rei mutuatae. Ergo ex vi hujus contractus non licet obligare ad aliud, quàm ad redditionem sortis.

Quare usura est, si ea lege mutuum des ut alter etiam aliquid iusto pretio tibi vendat, vel à te emat: ut tibi in posterum remutuet, in tuo molendino molat, domum tuam conducat, vel suam locet; ut partem mutui in mercibus, quibus non indiget, recipiat; ut reddat aliam rem diversæ speciei, v. gr. frumentum pro pecunia; ut agrum tuum etiam iusto pretio colat; ut tibi vel aliis beneficium ecclesiasticum, vel officium conferat; ut commendet te alteri; ut præstet aliquod munus vel à lingua, vel à manu, vel ab obsequio; ut non solvat ante certum tempus, nisi aliàs damnum timeretur ex mutuo: nam onerosum est non posse se debito liberare prohibito: imò ut præstet id ad quod tenetur ex charitate, quia tunc ei imponitur nova obligatio, nempe justitiæ, ratione cujus teneretur de damno secuto. Item ut plus recipias ex bene-

volent-

volentia vel gratitudine: nam obligatio ex pacto repugnat gratuita remunerationi, cum ratione pacti quis compelli possit, & hæc obligatio est quid pretio æstimabile.

Licet tamen mutuum dare ea lege, ut alter tibi solvat summam aliunde tibi ex iustitia certò debitam, vel ut desistat à vexatione injusta; quia hoc non est lucrum, sed debitum jam ex iustitia; nec imponitur ei obligatio nova, ad quam antea non teneretur: lucrum enim dicitur, cum quis acquirat id quod aliàs ad se ex iustitia non pertinebat. Item licet exigere pignus, vel hypothecam pro securitate mutui; nam hæc assicuratio debita est.

Quæst. XII. Numquamne licet in mutuo auctarium exigere?

Resp. I. Duo sunt tituli extrinseci mutuo, ob quos licet aliquid ultra sortem exigere, qui comprehenduntur nomine interesse, l. 1. Cod. de sentent.

Primus est damnum emergens, cum quis in bonis jam acquisitis jacturam patitur, quia mutuatur: ut si pecuniam refectioni ædium, vel solutioni debitorum destinata mutuetur alteri hanc petenti: unde fit ut ædes tuæ deteriores fiant, aut corruant; vel si ipse sub usura cogaris pecuniam accipere ad debita solvenda. Ita omnes. Quia quilibet habet jus vitandi damnum; & nemo tenetur cum damno proprio beneficium alteri præstare, nisi sit in necessitate, cui teneamur cum tali damno subvenire.

Secundus est lucrum cessans, cum nempe mutuans ob mutuum privatur

lucro justo, quod certò vel saltem probabiliter facturus fuisset ex pecunia mutuo data, v. gr. merces, fundum, censum, aut quid simile emendo, vel aliter negotiando. Est communis sententia. Prob. Quia 1. tunc nihil exigitur supra sortem ratione mutui, sed ratione iusti tituli mutuo extrinseci, nempe ob compensationem jacturæ lucri probabiliter sperati, quæ justè exigere potest ne mutuans ex beneficio à se in alium collato damnum percipiat: nec enim æquum est, ut quis dispendium patiat, unde videtur præmiū meruisse, cap. 2. de fidejuss. 2. Spes lucri probabiliter futuri est pretio æstimabilis; nam spes probabilis capturæ piscium ex jactu retis justè vendi potest, l. 12. §. de act. empt. Et l. 8. de contrah. empt. Dicitur quod spei emptio sit. Ergo mutuans justè aliquid exigit pro illa spe probabili & pretio æstimabili, qua se privat in gratiam alterius: imò amissio rei probabiliter speratæ est damnum non solum probabiliter futurum, sed etiam actuale: nam cum spes lucri probabilis habeatur actu, & sit pretio æstimabilis, illius jactura est quoddam damnum actuale emergens, utpote jactura boni actu habiti. Brevius, cessatio lucri est in æstimatione prudenti damnum quoddam pretio compensabile; nam per illam fit, ut quis minus habeat, quàm habiturus esset. Et ideo juxta omnes, qui furatur, tenetur restituere lucrum cessans. 3. Pecunia ut subest industriæ, & tali destinationi quæstuosæ, plus valet possidenti quàm in se considerata. 4. Ex cap. 6. de usur. ubi dicitur posse ratione lucri cessantis vendere

merces ultra currens pretium, si venditor voluisset illas reservare in aliud tempus, quo plus esse valituras verisimile esset.

Porro S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 1. vult solum nihil posse exigi in compensationem lucri merè possibilis & remoti; vel non posse tantum exigi in compensationem lucri probabiliter sperati, quantum est ipsum lucrum quod speratur. Neque enim negat jacturam lucri probabiliter sperati esse causam justam exigendi compensationem: nam, quæst. 62. art. 4. ait: *Si quis damnificet aliquem, impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi; tale damnum non oportet recompensare ex æquo; quia minus est habere aliquid in virtute quam habere actu ... Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum.* Idem docet, in 4. dist. 15. quæst. 1. artic. 5.

Resp. 2. Ex communi sententia, ut possit justè aliquid ultra sortem exigi ob damnum emergens, quinque requiruntur. 1. Ut mutuum sit vera causa damni, alioqui fictus esset titulus, & vera usura. 2. Ut damnum proponatur mutuuario, nam liberè consentire debet in illam compensationem mutuo extrinsecam; & alioqui admonitus posset fortè alibi sibi prævidere sine hoc onere. Quare si admonitus non fuit, non tenetur damnum compensare etiamsi postea eveniat, modò non fuerit per moram culpabilem causa illius; nam tunc non tenetur ratione culpæ, neque rei acceptæ, neque pacti additi mutuo, neque etiam contractus mutui; mutuum enim est con-

tractus stricti juris, ex natura sua obligans solum ad reddendam sortem. 3. Ut auctarium non sit majus damno orto ex mutuo: alioqui excessus esset usurarius, nam exigeretur ratione mutui, & sine justo titulo. 4. Ut compensatio non exigatur ante tempus, quo damnum eventurum prævidetur, quia tunc solum urget titulus. 5. Ut alter non cogatur ad aliquid solvendum, quidquid evenit, si velit se obligare ad solvendum totum damnum emergens, quod reipsa continget: alioqui ei imposeretur onus, ad quod ex mutuo non tenetur, cum solum possit obligari ad reddendum mutuantem indemnem.

Resp. 3. Ut auctarium justè exigi possit ob lucrum cessans, ex communi sententia requiruntur hæ conditiones. 1. Ut mutuum sit vera causa cur lucrum cesset: ac proinde ut mutuans ante petitum mutuum habeat facultatem proximum lucrum ex pecunia faciendi alia via justa, & pecuniam quam mutuat, jam destinavit negotiationi vel contractui justo quaestioso, nullasque alias habeat pecunias otiosas, id est, non destinatas lucro justo faciendi, nec familiæ sustentationi, nec filiarum doti, nec provisioni casuum fortuitorum, quos prudens paterfamilias cavere debet. Nam revera lucrum ei non cessat ob mutuum, qui antequam peteretur, non destinaverat pecuniam suam negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ, vel censui, vel societatis; aut non habebat facultatem proximam justum lucrum ex pecunia faciendi, aut habebat alias pecunias otiosas.

Nam

Nam tunc ex pecunia quam mutuatur, nullum lucrum fecisset; ideoque talis nihil potest exigere ratione hujus tituli, utpote non extantis. Idem dic de eo, qui abstinens à negotiatione, interim se applicat alteri rei nec molestiori, nec minus quæstuosæ, cui vacare non potuisset negotiando: nam lucrum cessans per omissionem negotiationis compensatur per aliud lucrum, quod negotiando consequi non potuisset; & sic ei lucrum non cessat ex mutatione, quæ revera ab æquali lucro eum non impedivit. 2. Ut lucrum sit certum, aut probabile: nam si sit solum possibile non est pretio æstimabile, cum merè possibilium ratio non habeatur, & in æstimatione morali potentia remota lucrandi ex pecunia nihil addit pecuniæ spectatæ secundum se. 3. Ut moneatur mutuarius de lucro cessante, & in illius compensationem consentiat: alioqui ad illam non tenebitur, nisi per moram culpabilem solvendi fuerit illius causa, ob rationem supra dictam; quia onus extrinsecum contractui imponi non potest contrahenti sine illius consensu. 4. Ut non exigatur totum lucrum quod speratur, sed solum quantum spes illius judicio prudentum valet, deductis sumptibus & æstimatione periculi ac laboris. Nam res solum sperata non est tanti valoris quanti habita in se ipsa, seu jam existens propter pericula & impedimenta, quæ evenire possunt: sic semen sparsum in agro minus valet, quam messis ipsa, quæ speratur. 5. Ut lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed so-

lùm pro tempore quo lucrum fuisset: nam qui, verbi gratia, mutuatur centum, & statim accipit decem pro lucro cessante, jam non mutuatur alteri centum, sed solum nonaginta; solum enim nonaginta retinet mutuarius, & tamen mutuans tantumdem exigit pro lucro cessante ex nonaginta, quantum ex centum: quod est injustum & usurarium, cum tunc lucrum ei solum ex nonaginta cesset. Præterea quod pro interesse solvitur, eidem subrogatur; & ejus quod nondum extat, subrogatio exigi non potest.

His adde, ut quis excusetur ab usura coram Deo ratione hujus tituli, requiritur ut mutuet animo gratificandi proximo, non autem spe commodioris lucri. Nam si mallet mutuare quam negotiari, intenderet principaliter lucrum ex mutuo, & sic peccaret. Quare, ut ait Sylvius, requiritur, ut is qui mutuatur, non sponte subtraheret suam pecuniam à negotiatione priusquam mutuet, intendens proprium commodum, & malens mutuare cum certo lucro, quam negotiari cum incerta spe lucri: sic enim fictè pacisceretur de lucro cessante, cum pecunia jam subtracta sit à potentia lucrandi, utpote nec secundum rem, nec secundum voluntatem ejus exposita negotiationi, aut destinata contractui justo quæstuoso: atque adeo lucrum, si quod cessat, non cessat ex mutuo, sed ex eo quod negotiari noluerit, aut aliter contrahere. Idem docet Toletus, asserens doctores convenire, quod cum quis sponte alteri offert suas pecunias mutuo,

tuo, nec coactus nec rogatus, non potest licite lucrum ab alio exigere, cum ipse sponte suas pecunias à negotiatione auferat.

Nota. Non licet id quod in contractu mutui ob interesse exigitur, convertere in sortem, & ex eo aliquid ultra summam ex quovis titulo exigere: nam hoc prohibetur in jure, l. 28. *Cod. de usur.*

Quæst. XIII. An hæc in mutuo licita est pactio, ut mutuarius, si ad terminum præstitum non restituerit, aliquid solvat in penam sua mora?

Resp. 4. Ex communi sententia, per se licita est positio certis conditionibus. Quia debitor, qui est in mora culpabili, dignus est poena; cum peccet contra iustitiam, non solvendo debitum tempore præfinito. Ergo potest cum ejus consensu ei imponi poena, sicut solet imponi ei, qui à contractu resiliit: contrahentes enim cum sint suarum rerum domini, possunt, ad maiorem contractuum firmitatem, & eorum implendorum certitudinem, sibi poenam conventionalem imponere & promittere, ex cap. 4. *de arbitr.* & l. 14. *Cod. de pact.* Omne autem promissum acceptatum servari debet.

Sed ut hoc sit licitum, ex communi sententia ista requiruntur. 1. Ut id non fiat in fraudem usurariam, sed ex sola voluntate sortem suam tempore statuto recuperandi. Unde si non cures utrum solvatur tali tempore, an non; vel si optes non solvi; vel si eum terminum, intra quem scis mutuum reddi non posse, constituas, tunc poena apposta est velamen

usurae, & revera lucrum ex mutuo principaliter intendis. 2. Ut debitor verè sit in culpa non solvendo notabili tempore post transactum terminum: nam sine culpa nulla potest iuste imponi nec exigi poena, ex l. 22. *Codic. de pænis*, & cap. 2. *de constitut.* ibi: *Rem qua culpa caret, in damnum vocari non convenit.* Hinc poena non debetur, si debitor sine sua culpa tempore præfinito non solverit propter moralem impotentiam, hoc est, difficultatem tantam, ut creditor censeatur irrationabiliter invitus circa solutionis dilationem. 3. Ut poena sit moderata secundum mensuram culpæ, & rei mutuatae: alioqui esset injusta, & iniquè cogeretur alter in eam co sentire; ideoque non potest peti quoad excessum. Hinc pactum ut pignus sit creditoris, si certo tempore debitor non solverit, est prohibitum, l. 1. & 3. *Cod. de pact. pignor.* & cap. 7. *de pignor.* Quod si pars debiti solvatur, non potest tota poena exigi, sed tantum pro ratione partis non solutæ, cap. 9. *de pænis.* Idem dic, si mora non sit notabilis: nam si per biduum vel hebdomadam ultra terminum præfinitum solutio differatur, ordinariè non debet æstimari culpa digna poena constituta saltem tota. *Lessius, Delugo, &c.*

Poena autem conventionalis, positio his conditionibus debetur ante omnem sententiam. Quia debetur ex vi pacti iusti; & hæc est intentio contrahentium, ut ipso jure transgressor poenam solvere teneatur sine necessitate judicem adeundi cum sumptibus & molestiis, saltem si petatur: sicque com-

communis hominum sensus intelligit. Sed iusta pactio jure naturali obligat in conscientia ante omnem sententiam. Multi tamen putant talem pœnam solvi non debere antequàm petatur expresse, vel tacite. Quia mutuans, si non petat solutionem pœnæ cum facile possit, censetur eam condonare; & pœna videtur imponi sub hac tacita conditione, Si petatur.

Quæst. XIV. *An licet aliquid ultra sortem exigere ratione periculi ejusdem sortis?*

Resp. 1. Nihil licet exigere à pauperibus ratione periculi fortis orti eorum inopia. Quia 1. Tale periculum est intrinsicum huic mutuo in individuo; sive tali mutuo ex natura sua accessorium est: accessorium autem sequitur naturam principalis, ex regul. 42. jur. in 6. Ergo cum nihil possit exigi pro ipso mutuo, ita nec pro tali periculo. 2. Cum charitas obliget ad illis mutuandum ut eorum necessitati subveniatur, obligat quoque, ut id fiat sine ullo eorum gravamine, ideoque ut subeatur gratis hoc periculum: alioqui non sufficienter levaretur eorum egestas. 3. Alioqui possent maxime opprimi pauperes, & eò plus ab iis exigi posset quò egentiores sunt, ideoque digniores majore subsidio, non gravamine. 4. Sancta Congregatio Cardinalium, infra laudanda permittit aliquid accipi solum ratione periculi, prout in casu à Missionariis propositum erat, scilicet quod oriebatur ex culpa, infidelitate & injustitia mutuatarii, non autem ex ejus inopia.

Ant. Th. Moral. P. I.

Porro fidejussor non accipit justè pretium pro periculo, sed pro obligatione illud in se suscipiendi.

Resp. 2. Multi docent licere aliquid ultra sortem pacisci & exigere ratione periculi mutuo extrinseci. Probant, 1. Ex decreto S. Congregationis de propaganda fide ab Innocentio X. approbato, & Romæ typis edito ann. 1645. & à Cabassutio relato: *In Sinarum regno lege stabilitum est, ut in mutuo triginta pro centum accipiantur absque respectu lucri cessantis, aut damni emergentis. Queritur utrùm Chinesibus sit licitum pro pecuniarum suarum mutuo, licet non interveniat lucrum cessans aut damnum emergens, prædictam pro centum triginta regni legem taxatam quantitatem accipere? & causa dubitandi est, quia in recuperanda pecunia est aliquod periculum, scilicet quòd qui accipit mutuatum, fugiat, vel quòd tardet in solvendo, vel quòd necessarium sit coram iudice repetere, vel propter alia hujusmodi. Sic respondit S. Congregatio: Censuit S. Congregatio Cardinalium S. R. E. ratione mutui immediate & præcisè nihil esse accipiendum ultra sortem principalem; si verò aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminenti, prout in casu, non esse inquietandos, dummodo habeatur ratio probabilitatis periculi, & qualitatis ejusdem, ac servata proportionem inter periculum & id quod accipitur. Et Innocentius X. præcepit omnibus Missionariis sub excommunicatione latæ sententiæ, ut omnia responsa hujus decreti observaret, & illis uterentur: donec Sua Sanctitas, vel Sedes Apostolica aliud statuerit. 2. Quia probabile periculum fortis mutuo extrinsecum, quod scilicet nascitur ex*

Uuuu

eo

eo quòd detur homini decoctori vel injusto, vel aliunde habet bona saltem in spe certa, est à tali mutuo separabile, nempe per pignus, aut hypothecam quam potest dare; & simul est pretio æstimabile: nam ex S. Thom. quæst. 77. art. 4. ad 2. licitum est carius vendere propter periculum, cui venditor se exponit transferendo rem de loco in locum.

Idem dicunt de extraordinariis difficultatibus, laboribus, impensis, molestiis probabiliter in recuperanda sorte subeundis ex culpa mutuarii, eo quòd hæc sint mutuo extrinseca, & pretio æstimabilia?

Sed ut hoc titulo aliquid possit justè exigi, has requirunt condiciones. 1. Ut periculum sit verè probabile, & extrinsecum mutuo, ne hoc prætextu pallientur usuræ: quale non est quoties mutuarius est industrius, verax, justus, & de quo non datur prudens præsumptio, quòd non sit soluturus. 3. Ut in hoc auctarium consentiat mutuarius. 3. Ut mutuans non compellat illum ad secum paciscendum de periculo, sed ei relinquat libertatem affecurandi sortem per pignus, hypothecam, vel alium fidejussorem: alioqui sine causa imponeretur illi onus pretio æstimabile ad quod non obligatur, quod est usurarium. 4. Ut non plus exigatur quàm iudicio communi prudentum valeat tale periculum subeundum, habita ratione quantitatis summæ mutuatae & magnitudinis periculi, servataque proportionem inter periculum & auctarium.

Nec obstat, inquit, cap. *Naviganti*, de usur. ubi Gregor. IX. ait: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunia quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*. Nam censetur usurarius, quia supponitur noluisse mutuare nisi ea conditione, ut ipse periculum sortis certo pretio in se susciperet; & sine justa causa imposuisset mutuuario onus pretio æstimabile, privando eum libertate affecurandi sortem alia via commodiore, nempe per pignus, vel fidejussorem. Alii putant mendum in textum irrepsisse, & legendum esse, *usurarius non est censendus*, ob verba immediatè sequentia: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensura reddantur; quæ licet plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valitura verissimiliter dubitatur; non debet ex hoc usurarius reputari*. Particula, quoque, inquit, paritatem & conformitatem sonat, adeoque indicat Pontificem velle neutrum censendum esse usurarium; si enim de uno vellet & non de altero, dixisset: *Ille contra, ille tamen*. Ita Barbosa, Layman, &c.

Si objicias, 1. Auctarium non esse medium aptum ad tollendum sortis periculum, imò illud augere. 2. Indè sequi, posse aliquid exigi pro periculo auctarii ipsius, & sic in infinitum, eum illud etiam periclitetur. 3. Mutuarium teneri periculum illud tollere redditione sortis. 4. S. Congregationem & Innocentium X. illud solum tolerare, cum dicat non esse inquietandos.

Respon-

Respondent ad 1. Auctarium illud non exigi ad tollendum periculum futurum, sed pro periculo presenti, & damno quodam actu existente, quod actu subit mutuans, dum pecuniam in manu sua certam exponit manui periculosa, in qua est minoris valoris quam in sua. Nec auctarium augere periculum sortis; nam mutuans quotannis recipiens parum ob periculum, quamvis postea sortem amittat, minus damnum patietur; & interea mutuarius poterit lucrari ex mutuo ad sortem solvendam. Ad 2. Illud auctarium speratum licet periclitans, esse sufficientem compensationem, ideoque nihil posse exigi pro illius periculo. Ad 3. Restitutione sortis non tolli periculum, quod ante illam subivit mutuans, & quod erat pretio aestimabile, sed jam non continuari. Ad 4. Negant id tolerari tantum: nam quærebantur an id esset licitum, & respondet S. Congregatio non esse licitum ratione mutui, sed ratione periculi propositi non debere inquietari. Sanè si id jure naturali esset illicitum, deberent Missionarii monere, & impedire ne quid tale exigatur.

Quæst. XV. *An lex vel consuetudo provinciae est titulus legitimus aliquid ultra sortem exigendi?*

Resp. Neg. si nullus alius adsit titulus justus. Quia cum perceptio lucri ex mutuo sit jure divino vetita, nullo alio jure potest esse licita. Igitur lex, quæ permittit ex quovis mutuo aliquid ultra sortem, v. gr. quinque pro centum exigere, & de eo pacisci, imò præcipit judici, ut mutuarium compellat ad hoc auctarium

perfolvendum mutuanti, semper præsumit & supponit titulum interesse, nempe lucrum cessans, vel damnum emergens. Quare si nullum reipsa ex mutuo lucrum cesset, vel damnum sequatur, tunc nihil potest in conscientia ultra sortem exigi, & accepta restitui debent. Item non licet plus accipere quam sit lucrum cessans, vel damnum ortum ex mutuo, etiam si plus lege constitutum sit; nam tunc lex vel sententia judicis nititur falsa præsumptione. Neque enim est intentio legis, nec potest esse, ut aliquid accipiat ratione mutui.

Idem dic de lege, & de sententia judicis, qua mutuatori adjudicatur aliquid ultra sortem à tempore interpellationis suæ, in compensationem interesse. Nam si nullum lucrum cessans, nec damnum emergens, vel non tantum patiat mutuant, nihil aut non tantum potest accipere: quia tunc sententia judicis nititur falsa præsumptione, unde non dat verum jus. Quod si adjudicaretur aliquid in poenam dilatae solutionis, nihil etiam posset accipi, si revera debitor non fuit in culpa: quia omnis poena justa supponit culpam. Imò sunt, qui præter moram culpabilem debitoris requirunt adhuc, ut mutuator damnum vel lucrum cessans sustinuerit, quia putant legem ad poenam damnantem supponere etiam interesse.

Obj. 1. Quælibet lex est essentialiter justa, alioqui non esset lex. Ergo lex est justus titulus accipiendi aliquid ultra sortem. R. dist. conseq. Si illa lex non fundetur in aliqua suppositione, C. conseq. Si fundetur in ali-

qua suppositione ejus quod non extet, N. conseq. Lex vel consuetudo quæ permittit aliquid supra sortem accipere, supponit damnum emergens, vel lucrum cessans: quòd si neutrum extet, non intendit, nec potest auctarium approbare aut præcipere.

Objic. 2. Per legem illam tenentur judices damnare debitores ad solvendum aliquid ultra sortem. Ergo mutuator illud justè retinere potest. R. neg. conseq. Nam cùm judices illud auctarium non adjudicent nisi vi legis, & lex præsupponat justum titulum, nempe damni emergentis, vel lucri cessantis, non potest mutuator auctarium sibi adjudicatum retinere, si non habeat verum titulum, quod lex & sententia judicis præsupponunt.

Quæst. XVI. An qui pignus pro mutui asscuratione accepit, tenetur fructus ex illo perceptos computare in diminutionem sortis, deductis expensis, laboribus ac operis?

Resp. Affirm. Est communis sententia. Et constat ex cap. 1. & 2. de usur. & l. 1. Codic. de pignor. act. Quia mutuator nullum habet jus ad illos ratione mutui, quod est ex natura sua gratuitum, sed illi pertinent ad dominum pignoris, res enim domino suo fructificat. Hinc qui agrum sterilem, qui antea non colebatur, accepit in pignus, tenetur fructus quos ex illo sua diligentia percepit, referre in sortem, deductis impensis & laboribus, alioqui lucrum perciperet ex mutuo.

Excipe, 1. Feudum in pignus debiti datum domino directo: nam hic

non tenetur fructus ex illo deducere in sortem, ex c. 8. de usur. vel quia per tales fructus compensari debent servitia à feudatario debita, quibus interim liberatur: vel quia feudi contractus habet hanc tacitam conditionem, ut si res feudo subjecta tradatur domino directo in pignus, ejus fructus adhuc pertineant, modò feudatarius eo tempore liber sit à servitio præstando, juxta cap. 1. de feudis. Et non excedant multum fructus valorem servitii, alioqui esset contra mandatum Dei, *mutuum date, nihil inde sperantes*, ait Innocentius IV. in c. *insinuatione*, de feudis.

2. Feudum pro dote in pignus datum genero. Hic enim non tenetur ejus fructus computare in dotis diminutionem, ex cap. 16. de usur. Quia hoc pignus datur etiam ad sustinenda matrimonii onera, donec solvatur dos, cujus usumfructum vir haberet, unde fructus illos accipit pro interesse, ait Innocentius IV. in cap. cit.

Quæst. XVII. An est usurarium ac illicitum mutuare ob spem lucri tanquam finem principaliter intentum, licet sine ullo pacto?

*Resp. Affirm. Prob. 1. ex cap. 10. de usur. ubi censetur usurarius, qui licet omni conventionione cessante, eo animo mutuatur, ut aliquid ultra sortem recipiat, aliàs non mutuaturus. Et, ex S. August. serm. 3. in Psal. 36. ibi. Si plus quam accepisti expectas accipere, fenerator es. 2. Christus jubet ut mutuum detur gratis, & sine spe lucri finaliter ex mutuo intenti, Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* 3. Tunc verè intenditur lucrum ex mutuo, quod*

quod est usurarium, licet intendatur mediante benevolentia & gratitudine mutuarii, sed intenta propter lucrum: ita ut nisi lucrum speraretur, mutuum non daretur. Nam tunc intenditur benevolentia vel gratitudo propter lucrum tanquam finem propter se ex mutuo intentum.

Non esse tamen usuram aliquid secundario sperare ex mera liberalitate & gratitudine, non ut debitum, nec intentum ex mutuo, docet glossa, in cap. *Consulit*, quæ ait peccare *sperantes causa mutui in spe lucris principaliter posita*. Secundario tamen aliquid sperare non puto malum. Ita etiam S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 1. addens: *Dicitur autem intentio principalis hæc, cum scilicet magis movetur ad mutuandum propter lucrum quod sperat, quam propter aliud*. Sed intentio secundaria dicitur, cum etsi sperat aliquid sibi dari ab eo cui mutuavit ex sua liberalitate; tamen non illud eum movet, sed magis benevolentia, ita ut etiam si non crederet sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuarer. At usura est intendere, etsi secundario, lucrum ex mutuo, ut pretium, vel ut aliquid pro mutuo, debitum: quia intentio, etsi secundaria, non tollit malitiam objecti quo actus specificatur. Et illicitum est velle etiam minus principaliter ac secundario aliquid illicitum. Lucrum autem ut pretium mutui, vel uti aliquid ex mutuo debitum, est quid illicitum & usura: ergo illud quocumque modo intendere est illicitum. Ita Lessius, Delugo, & alii.

Quæst. XVIII. An licet mutuum petere, vel accipere sub usura?

Resp. 1. Non licet mutuum petere sub usuris. Quia non licet petere ab alio, quod licite facere non potest; nam hoc esset eum inducere ad peccandum. Tamen ex communi sententia, licet ob gravem necessitatem propriam vel alienam petere mutuum ab eo, qui prævidetur non daturus nisi sub usuris, si aliter haberi nequit, intendendo solum mutuum, & habendo se permissivè ad usuram. Quia licet petere ab alio id quod licite præstare potest, quamvis ex malitia sua peccaturus sit, modò adsit iusta causa non impediendi ejus peccatum, qualis est hic: nam mutuarius non tenetur cum suo gravi damno malitiam mutuantis impedire. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 4. ibi: *Nulla modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris: licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius*. Et ad 2. ait: *Accipiens non dat occasionem usurario usuras accipiendi, sed mutuandi*. Ipse autem usurarius sumit occasionem peccandi ex malitia cordis sui: unde scandalum passivum ex parte sua est, non autem ex parte petentis mutuum. Nec tamen propter huiusmodi scandalum passivum debet alius à mutuo petendo desistere, si indigeat: quia ejusmodi passivum scandalum non provenit ex infirmitate, vel ignorantia, sed ex malitia.

Resp. 2. Seclusa necessitate saltem rationabili non licet mutuum petere ab usurario, & accipere sub usuris. Quia lege charitatis quisque tenetur sub mortali impedire peccatum mortale proximi, ejusque executionem,

quando sine notabili suo incommodo seu damno id potest. *Mercatores dando usuras peccaverunt, tanquam occasionem peccandi usurarius præbentes, cum necessitas quæ ponitur, ut scilicet honorabilius vivant & majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, quæ sufficiat ad excusandum peccatum prædictum, ait S. Thom. opusc. 67. de empt. & vendit.*

Quæst. XIX. *Quid usurarius restituere tenetur?*

Resp. Tenetur restituere tum usuras acceptas, & fructus non merè industriales ex iis perceptos, tum etiam omne lucrum cessans, & damnum emergens ex usuris acceptis. Quia tenetur ratione injuriæ, exigendo, accipiendo, & possidendo rem alienam sine justo titulo; cum mutuum non sit titulus justus, nec sponte ac liberaliter res donata sit: nam mutuarius nolle ultra sortem dare, si posset aliter mutuum accipere, & sic involuntariè dat, non sponte nec liberaliter.

Hinc si usurarius ante mortem non restituerit, tenentur hæredes bona per usuram accepta restituere, si quæ extent secundum se: sin minùs, tenentur eorum valorem ex usurarii bonis restituere mutuariis, vel eorum hæredibus, ex cap. 9. *de usuris*. Nam onus restituendi est affixum bonis defuncti, ideòque transit ad eorum possessorem.

Quæst. XX. *An usura mentalis obligat ad restitutionem?*

Resp. 1. Qui mutuavit principaliter ob spem lucri, aliàs non mutuaturus tenetur restituere quæ postea ultra sortem accepit à mutuuario cogno-

sciente ejus intentionem usurariam, etsi nullum pactum præcesserit. Ita S. Antonin. & alii. Quia mutuarius non intendit dare gratis ac liberaliter, sed tanquam debitum ex mutuo, vel dat ex metu, ne aliàs mutuum sibi denegetur. Sed injustum est accipere, & retinere aliquid datum dumtaxat ut debitum, quod revera debitum non est, vel quod nec sponte, nec liberaliter datur. Et pravitas usuræ consistit in eo quòd speretur, vel accipiat aliquid non omnino gratuitum & voluntarium. Confirmatur ex cap. 10. *de usur.* ubi Pontifex ait eum, qui ex proposito aliquid ultra sortem recipiendi mutuatur, aliàs non mutuaturus, efficaciter induendum esse ad accepta restituenda, quamvis nulla conventio præcesserit. Excipe nisi mutuator habeat justum titulum retinendi, nempe lucrum cessans vel damnum emergens: tunc enim usura est purè effectiva, nec reponit inæqualitatem in rebus.

Resp. 2. Si mutuarius sponte aliquid ultra sortem donet ex liberalitate, vel gratitudine, sed mutuans ejus mentem ignorans accipiat tanquam ex mutuo debitum, peccat, & tenetur restituere ratione conscientie erroneæ, quamdiu illam non deponit prudenter. Tamen juxta communem sententiam, ex parte rei acceptæ ad id non tenetur, sed postquam scivit illud sibi gratis donatum fuisse, retinere potest; quia alter per illam donationem gratuitam transtulit dominium rei in mutuatorem, si accedat acceptatio legitima: unde accedente hac notitia potest rem acceptare & retinere

nere ut liberaliter donatam. Quamvis enim habuerit intentionem injuriam faciendi, cum acceperit tanquam debitum ex mutuo, & ideo peccarit; tamen re ipsa nullum damnum inde alterius secutum est.

Resp. 3. Si mutuatarius dederit aliquid ultra sortem tanquam ex mutuo debitam, & mutuans illud acceptarit bona fide tanquam liberaliter donatum, hic tenetur, ubi rescierit, restituere acceptum, & fructus extantes. Quia deest titulus justus retinendi: nam datio rei ut debitæ ex mutuo nulla est, cum nihil sit debitum ex mutuo. Nec tunc fuit donatio liberalis, quia res data fuit ut debita. Si verò mutuator aliquid ultra sortem accipiat, dubitans quamente illud detur, an gratis, an tanquam debitum, peccat, & tenetur accepta restituere; nam injustitiam committit, sicut is qui dubia fide cœpit alienum possidere; & se exponit periculo alienum retinendi.

Quæst. XXI. An cooperatores usurarii tenentur ad restitutionem in ejus defectum?

Resp. Tenentur omnes, qui agentes partes usurarii, sunt causa efficax, cur usuræ petantur, solvantur, vel non repetantur. Quia sunt causa efficax damni mutuatario injustè illati. Tales sunt. 1. Consulentes usuras. 2. Dantes pecunias eo animo, ut ex his exerceantur usuræ. 3. Judices, qui compellunt ad usuras solvendas, vel vetant ne solutæ repetantur, qui etiam ipso facto sunt excommunicati, *Clement. un. de usur.* 4. Notarius conficiens instrumentum, fingens licitos

contractus, vel falsos scribens, ut cum dantur centum, ipse scribit centum viginti, &c. Nisi id faciat postulante mutuatario; tunc enim licet mortaliter peccet, & sit perjurus, tamen non tenetur ad restitutionem, quia sponte volenti & roganti non fit injuria. *Ita S. Antonin. 5.* Factores seu negotiorum gestores, qui contractus usurarios faciunt, & famuli cogentes ad usuram solvendam. 6. Proxenetæ, hoc est, qui quærunt eos qui pecunia indigent, adducuntque ad usurarios, dum isto modo partes agunt usurarii. At non tenentur, dum agunt partes mutuatarii, quia tunc beneficium ei præstant, & non est in eorum potestate ut gratis mutuum detur.

Qui autem ita remotè concurrunt, ut non censeantur causa damni mutuatario illati, non tenentur restituere: quales sunt secundum multos famuli qui recipiunt pignora, eaque custodiunt, qui numerant pecuniam, qui referunt omnia in librum rationum. Quia non censentur causa damni, cum independenter ab illorum opera illatum sit; & quia circa illorum operam non est invitus mutuatarious, nec de illa rationabiliter conquiri potest.

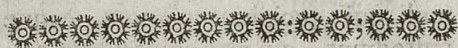
Quæst. XXII. Quenam sunt pœne usurariis constitutæ?

Resp. Usurarii notorii seu manifesti sunt, 1. Infames in utroque jure, ideoque irregulares. 2. Privantur communione altaris, ac sepultura ecclesiastica, & eorum oblationes non possunt accipi, cap. 3. *de usur.* ex Concil. gener. Later. III. 3. Non debent

debent ad confessionem admitti, antequàm satisfecerint, vel cautionem dederint, cap. ult. *de usur.* in 6. ex Conc. gener. Lugdunen. 4. Irrita sunt eorum testamenta nisi ante mortem restituerint, vel cautionem legitimam dederint, ex cap. cit. 5. Pro clericis, qui moniti non desistunt, suspensio ab officio & beneficio ferenda: pro laicis excommunicatio ferenda, usque ad debitam restitutionem, cap. 7. *de usur.*

Porro usurarius notorius est ille, qui facto vel jure manifestè usurarius est. Est notorius notorietate facti, dum mutuatur palam ad usuram, ita ut nulla tergiversatione celari possit. Est notorius notorietate juris, quando de hoc crimine in judicio convictus est & damnatus. In Gallia dicitur admitti sola notorietas, quæ habetur per sententiam judicis.

CAPUT IV.

De Deposito, Commodato, Precario, & Mandato.

Nota. Depositum, commodatum, &c. sumuntur hic pro contractu, licet sæpe sumantur pro ejus materia, scilicet re deposita, commodata, &c.

Quæst. I. *Quid est depositum?*

Resp. Est contractus, quo aliquid alteri custodiendum traditur, & ad hoc suscipitur. Perficitur solum, dum res traditur à deponente, & suscipitur à depositario. Tradere enim, vel deponere, non sufficit, sed re-

quiritur etiam ut alter significet se ejus custodiam suscipere; nisi fortè ex officio teneatur eam custodire, ut sunt caupones, stabularii, aurigæ, nautæ, &c. nam sufficit illis videntibus rem in domo, vel curru, vel navi deponi, l. 1. §. *Nauta, &c.*

Sequestrum autem, quod est species depositi, est contractus, quores, de qua est controversia, alteri tertio custodienda traditur, eo fine ut postea reddatur ei cui adjudicabitur.

Quæst. II. *Quenam sunt obligationes depositarii?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur, 1. Rem depositam servare ac custodire ea cura ac diligentia, quam homines diligentes solent in simili re propria adhibere, lib. 32. §. *depos.* Quod si res deposita pereat, vel deterior fiat, tenetur solum de dolo & lata culpa, l. 1. Cod. *depos.* &c. Si tamen depositum cedat in commodum utriusque, ut si depositarius mercedem pro custodia accipiat, tenetur etiam ex culpa levi.

Hinc sartores, molitores, aurigæ, caupones, & similes, tenentur ex culpa levi; nam tenentur ex officio sibi & aliis utili annexam habente custodiam eorum quæ ipsis traduntur: & sic tenentur ea custodire ex contractu virtuali ac implicito in utriusque partis commodum cedente. Si verò depositio cedat in commodum solius depositarii, ut si apud ipsum deponatur pecunia eo solo fine, ut possit ea uti si egeat, hic tenetur de culpa levissima, juxta alibi dicta. Item si seipsum obtulit ad custodiendam rem

maxima

maxima diligentia, vel hanc expressè promiserit: nam tunc tenetur ex pacto contractui addito.

2. Tenetur non uti re deposita, sine consensu domini expresso, vel tacito, aut saltem prudenter præsumpto. Quia rei usus non est ipsi concessus, sed solum commissæ custodia; & non licet usurpare usum rei alienæ invito domino: alioqui fit contra iustitiam: nam quivis habet jus ut nemo utatur re sua sine suo consensu. Quare, l. 3. Cod. *depos.* utens re aliqua deposita sine consensu domini, dicitur reus furti. Hinc si usus ille sit pretio æstimabilis, ut usus equi, vestis, &c. solvi debet illius pretium: nam usus & fructus rei ad dominum pertinet, & pretium usus est quidam fructus. Quod si dominus usum concedat, tunc depositum transit in mutuum, si res deposita sit usu consumptibilis, aut alienata; vel si talis non sit, in commodatum si gratis ejus usus concedatur; aut in locationem si pretium exigatur. Porro secundum multos, domini consensus præsumitur circa usum pecuniæ depositæ, cum eam tradit nec sacculo clauso, nec obsignato, nec alio indicio ostendit se utendi facultatem denegare, modò recipiens sit moraliter certus se eam soluturum, ut primum exigetur.

3. Tenetur depositum repetenti reddere statim, cap. 2. *de depos.* & lib. 1. §. *depos.* Nam alioqui retineret rem alienam invito domino. Excipe, nisi deponens in suum vel aliorum damnum reposcat, ut si furens ense repetat: nam tunc deponens non est rationabiliter invitatus, vel nisi res de-

Ant. Th. Moral. P. I.

posita sit furtiva, & dominus eam repetat; tunc enim restitui debet domino, l. 31. §. *depos.* Si verò dominus eam non repetat, juxta l. cit. & lib. 1. §. *depos.* restituere debet ipsi furi; sed tunc tenetur eum mōnere ut eam restituat vero domino; & si faciat, mōnere dominum. Imò videtur lex supponere furem rem depositam repetere, ut eam restituat domino. Quare Lessius docet eam semper debere restitui domino, nisi fur putetur eam repetere animo restituendi eam domino.

4. Nihil potest retinere, vel exigere pro rei custodia, nisi dominus ei mercedem expressè promiserit. Quia depositum purum est in gratiam solius deponentis: & idcirco depositarius vi illius tenetur tantum de culpa lata & dolo. Unde nihil ei debetur nisi vi alterius contractus seu pacti; & tunc depositum transit in locationem operæ ad custodiendum rem depositam, & depositarius tenetur de culpa levi, cum jam contractus cedat etiam in ejus utilitatem.

Porro si depositarius alteri quàm domino reddiderit depositum, & perierit, non tenetur ad restitutionem; modò bona fide & prudenter, licet falsò, putaverit esse dominum, vel aliquem ab eo missum ad illud repetendum: quia tunc abest fraus, dolus, & culpa lata, ex quibus solum tenetur de damno.

Quæst. III. *Quid sunt Commodatum & Precarium?*

Resp. Commodatum est contractus, quo res ad solum usum gratuito conceditur usque ad designatum

X x x x

te in-

tempus, ante quod repeti non potest.

Precarium est gratuita solius usus rei concessio ad nutum revocabilis. Unde non differt à commodato, nisi quòd possit quovis tempore repeti à concedente, non tamen in continenti, alioqui esset inane ac illusorium, non beneficium. Solvitur ipsius rei alienatione, & morte accipientis, cap. ult. de Precar.

Quæst. IV. *Quanam sunt obligationes commodantis & commodatarii?*

Resp. 1. Ex communi sententia, commodans tenetur, 1. Aperire vitium rei commodatæ, si sit periculosum, alioqui tenebitur de damno inde secuto, l. 18. & 22. §. commod. cum dederit illius occasionem. 2. Tenetur ad impensas extraordinarias, l. 18. §. commod. 3. Tenetur non repetere ante tempus, de quo expresse, vel implicite conventum est, lib. 17. §. commod. & cap. un. de commod. Quia, ut ibi dicitur, non oportet nos beneficio decipi, sed jurari. Et quia alter jus re utendi usque ad illud tempus vi pacti acquisivit. Quare si ante repetat, tenebitur de interesse, quod inde alteri sequetur: nam fecit injuriam violando jus alterius ex pacto acquisitum. Excipe, nisi commodanti damnum simile ex carentia rei suæ inopinatio immineret: tunc enim juxta multos ei licet ante tempus finitum repetere, etiam cum alterius damno. Quia non censetur usum rei suæ gratis concessisse, nisi sub hac tacita conditione, ut in tali eventu posset repetere; neque enim in gratuita promissione, & concessione usus rei suæ quis censetur

velle se ad tantum obligare, quantum in onerosa.

Resp. 2. Ex communi sententia, commodatarius tenetur ex justitia, 1. Non uti re commodata, nisi ad usum sibi concessum, aut saltem cui prudenter judicet dominum consensurum, ex l. 5. §. commod. ubi alias dicitur furti reus; quia usurparet aliquem usum rei alienæ invito domino; nec enim habet jus nisi ad usum concessum, ex instit. de obligat. quæ ex delict. &c. ibi: Furtum fit, cum quis alienam rem invito domino contrahat. Itaque sive creditor pignore, sive is apud quem res deposita est, ea re utatur: Sive is qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cujus gratia ei data est, furtum committit; veluti si quis equum gestandi causa commodatum sibi, longius aliquò duxerit. Placuit tamen eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam utendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant id invito domino facere, eumque, si intellexisset, non permissurum; at si permissurum credant, extra crimen videri.

2. Tenetur rem commodatam finito tempore restituere, etiam si non repetatur, cum dies statuta pro domino interpellet, cap. ult. de locato. Alioqui tenebitur omne lucrum cessans & damnum inde proveniens compensare, cum sit illius causa injusta: nam non habet jus utendi re aliena, eamque retinendi ultra tempus sibi concessum, sed dominus habet jus illam tunc possidendi, & ea utendi.

3. Tenetur ad impensas ordinarias & modicas, necessarias ad rei commodatæ conservationem, v. gr. ad pabulum equi, non tamen ad extra-

ordina-

ordinarias magnas, v. gr. ad curationem magni pretii, ad restorationem domus, l. 18. §. commod.

4. Tenetur maximam diligentiam ac curam ad rem commodatam integre & in bono statu conservandam adhibere, ex instit. *Quibus modis, &c.* & ex l. 18. §. commodat. ibi: *In rebus commodatis talis diligentia prestanda est, qualem quisque diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet.* Quare si res pereat, vel deterior fiat ex culpa etiam levissima, tenetur ad restitutionem; nam contractus cedit in ejus solius utilitatem, ex c. un. de commod. ibi: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licet casus fortuitus (nisi accideret culpa sua, vel intervenisset pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Ergo tenetur ad restitutionem rei commodatae, quae perit vel amittitur, dum per tertium remittitur, si non adhibuit diligentiam & prudentiam maximam, ut fidelem ac idoneum inveniret: secus, si hanc adhibuit, l. 20. §. commod. vel si tertius ille à commodante fuit electus, tunc enim res domino suo perit. Quod si in utriusque commodum res fuisset commodata alteri, hic tenebitur solum de culpa levi: si verò in solius commodantis, de culpa lata, juxta regulas alibi traditas.

Quaest. V. *An res aliena commodata, deposita, conducta, &c. debet praferri propria, si utraque conservari nequeat, ut in periculo incendii, naufragii, &c.*

Resp. 1. Si res tua propria sit pretiosior, potes eam conservare praeter aliena commodata, deposita, &c. Quia non exigit aequitas, ut quis majore

suo damno impediatur damnum minus alterius. Sed tunc si res erat commodata, juxta multos teneris ejus pretium restituere, ex l. 5. §. commod. ubi dicitur commodatarius non teneri compensare damnum ex incendio vel ruina ortum, nisi cum posset res commodatas salvas facere, suas pretulit. Nam aequum non est, ut alter damnum sustineat, salvus ejus rebus cui gratificatus est, & ob cujus solius commodum res sua adducta est in periculum.

Resp. 2. Si res aliena sit pretiosior, teneris ex justitia eam praeter tuis conservare. Quia rei alienae ea debetur custodia, quam quisque prudens in suis rebus adhiberet: quisque autem servaret res suas pretiosiores, relictis vilioribus. Sed tunc si res aliena erat apud te in commodum solius domini, potes exigere compensationem totius damni, quod passus es eam servando: nam non teneris eam gratis servare tuo damno, cum in tuam utilitatem non detineas. Si autem erat in commodum tui & domini, potes repetere mediam partem damni, quia utriusque causa res periclitabatur; & par est, ut qui sentit commodum, sentiat & onus pro ratione commodi. Si verò res apud te erat in tui solius utilitatem, juxta Lessium & alios, non potes exigere compensationem pro tuis rebus, ex l. 5. cit. §. commod. Quia cum jactura rerum tuarum minoris vel aequalis valoris teneris alterum praestare indemnem, cum tantum tui commodi occasione res ejus in periculum istud inciderit.

Resp. 3. Quando res tua est æque pretiosa, potes illam præferre alienæ, si res aliena sit apud te in commodum solius domini, vel in commodum commune. Si verò res aliena sit in commodum tui solius, juxta multos teneris eam tuæ præferre, ex l. 5. cit. Quia rem alienam in tui solius commodum acceptam teneris diligentissimè conservare: nec tunc ille debet tibi compensare, cum res sua tui solius causâ periclitaretur; & cum solus ex contractu commodum sentias, par est ut solus damnum patiaris, præstando id ad quod tenebaris.

Porrò qui rem suam præ aliena conservat, dum tenetur alienam suæ præferre, tenetur ad restitutionem, quia fecit injuriam damnosam.

Quæst. VI. Quid est Mandatum?

Resp. Est officium gratis susceptum in gratiam alterius; sive est obligatio aliquid agendi in commodum alterius, gratis suscepta, v. g. negotium aliquod gerendi, aliquid ipsi emendi, &c. Nam si pretio suscipiatur, est potius locatio operæ. Mandatum autem non potest esse nisi de re licita, l. 6. §. *mandat.* & re integra solvitur morte mandantis, l. 14. Cod. *Mandanti.*

Quæst. VII. Quenam sunt obligationes mandatarii, & mandantis?

Resp. 1. Ex communi sententia, mandatarius, & quivis negotiorum gestor, vel procurator tenetur, l. 1. Alterius negotium diligenter & utiliter gerere tanquam proprium: nam ad hoc se obligavit acceptando mandatum, nec ei aliter negotium commis-

sum fuisset, ex l. 21. Cod. *mandat.* ibi: *Aliena negotia exacto officio geruntur: nec quidquam in eorum administratione neglectum ac declinatum culpa vacuum est.* 2. Negotium susceptum conficere: *Voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare,* l. 17. §. *commod.* Nam ad id se obligavit, illud suscipiendo. 3. Tenetur saltem de dolo, & culpa lata, sit mandatum in solius mandantis utilitatem gratis susceperit, l. 3. §. *de negot. gest.* De levi, si id etiam in suam utilitatem cedat, vel si se obtulerit, cum alius diligentior præstò esset: de levissima verò: si maximam diligentiam promiserit, vel hanc res exigit. 4. Non potest fines mandati sui transire: *Diligenter enim fines mandati custodiendi sunt,* l. 5. §. *mandati.* Unde non potest aliquid pluris emere, aut minoris vendere, quàm ei præscriptum sit. 5. Non potest mercedem exigere, nisi promissa sit, vel eam prius petierit; nec ei licet operam occultè compensare, alioqui tenetur ad restitutionem. Nam hoc ipso quòd mandatum suscipit nihil petendo, censetur velle alteri gratificari, & operam suam gratis ex amicitia præstare, ex l. 1. §. *mandat.* ibi: *Mandatum nisi gratuitum nullum est; nam originem ex officio atque amicitia trahit.* Contrarium ergo est officio merces: interveniente enim pecunia res ad locationem & conductionem potius respicit.

Resp. 2. Mandans tenetur mandatario præbere necessaria ad mandati executionem, & solvere sumptus, ex cap. 6. *de procurat.* nam id æquitas & justitia exigit.

Sed

Sed quid dicendum de eo, qui absentis & ignorantis negotium gessit sine mandato?

Resp. Is perinde ac mandatarius tenetur negotium alterius diligenter administrare tanquam suum, & resarcire damna absenti illata ex ejus culpa lata; imò levi, saltem si alius diligentior negotium illud suscepturus esset, *instit. de oblig. & l. 20. Cod. de negot. gest.* Quia is qui alterius negotium suscipit, diligentiam suam ac industriam promittere censetur, quam proinde saltem ordinariam adhibere tenetur. Absens verò tenetur ei impensas & damna ex negotii administratione secuta compensare, & operæ mercedem congruentem solvere; & si recuset, datur actio contra eum, *l. 2. §. de negot. gest.* idque etiamsi negotium malè succedat, modò negotii gestor prudentiam & diligentiam debitam adhibuerit. Nam cum res ipsa, & bonum commune postulet, ut res & negotia absentium administrantur; æquum est impensas ea de causa factas, operas, & damna secuta compensari ei, qui talia negotia gessit. Hic autem rationem expensi & recepti reddere debet, *instit. de obligat.*

terminato. Unde realiter utraque non est nisi unus contractus mutuus, qui absque traditione rei aut pretii perficitur solo consensu partium exteriori significato, quo se mutuo obligant; venditor quidem ad mercedem tradendam, emptor verò ad pretium solvendum, *l. 1. §. de contrah. empt. & instit. l. 3. tit. 24.* Ita ut simul ac de pretio convenerunt, neuter resiliere possit. Tamen sine traditione non habet ultimum suum complementum, nec transfertur dominium. At non ideo licet uni contrahentium altero invito ante traditionem à conventionne discedere, *l. 3. Cod. de resind. vendit.* nam pacta obligant in conscientia.

An autem, cum arrha datur, licet resiliere cum sola illius jactura?

Respondet Delugo hoc pendere ex consuetudine, quæ intentionem contrahentium optimè declarat. Quare si usus est, ut cum sola jactura arrhæ impunè recedant, ea solum videtur intentio. Alioqui censetur data arrha ad securitatem obligationis contractæ etiam ex parte dantis, qui eam implere debeat.

Utriusque contractus justitia in æquale valore mercis & pretii consistit. Merx est res quævis pretio temporali æstimabilis & parabilis: pretium verò est pecunia, quæ inventa est ut sit mensura & pretium omnium, quæ in contractus humanos venire solent. Nam ante usum pecuniæ erat solum permutatio, quæ est pactio mercis pro merce, vel etiam nunc pecuniæ pro pecunia præsentis. Permutatio autem easdem leges habet, quas

Xxxx 3

CAPUT V.

De Emptione & venditione.

Quæst. I. *Quid est Emptio & venditio?*

Resp. Emptio est pactio pretii determinati dandi pro merce. Venditio est pactio mercis dandæ pro pretio de-

quas contractus emptionis & venditionis, exceptis iis, quæ ad pretium spectant, ex l. ult. de rer. permut. & lib. 2. eod. tit. Nam in permutatione non datur pretium, seu pecunia pro alia re. Iustitia tamen exigit ut sit æqualitas valoris unius rei cum alia.

Porro dixi *pretii determinati*; nam necesse est ut pretium sit definitum. L. 35. §. de Contrah. emp.

Nota. Cum res venditur, censetur cum ea vendi id omne, quod est pars illius, vel cum ea connexum, & ejus accessorium, nisi expressè excipiat. Sic fundo empto censentur arbores in eo consistæ, & fructus pendentes vendi: nam fructus rei cohærentes censentur pars illius, l. 44. §. de rei vindict. Secus de fructibus avulsis.

Quæst. II. *Quodnam est pretium justum rerum venalium?*

Resp. Justum pretium est illud, quod exæquat valorem rei venalis. Duplex est, scilicet legitimum, & vulgare, quod etiam naturale dicitur. Pretium legitimum est illud quod lege principis vel magistratus decreto constitutum est. Vulgare est, quod communi hominum æstimatione constituitur, spectatis mercium copia vel penuria, venditorum impenfis, labore, periculis, modo vendendi, emptorum multitudine, vel paucitate, &c. seclusis fraudibus ac monopolii injustis, juxta l. Pretia, §. ad legem Falcid. Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur, hoc est, definiunt.

Hinc pretium justum & injustum potest esse diversum in diversis locis & temporibus, pro varia in iis rerum æsti-

matione. Pretium legitimum consistit in indivisibili, ita ut non liceat venditori illud augere, nec emptori minuere, nisi venditor sponte velit minus exigere. Quia publica potestas, pro vi quam habet obligandi suos subditos in ordine ad bonum commune, restringit pretium ad aliquid determinatum, ideoque indivisibile. Vulgare verò habet quamdam latitudinem, intra quam licet pluri vel minoris vendere aut emere. Ratio est, quia legitimum constituitur ab uno, vel à pluribus in idem consentientibus: vulgare autem pendet à multis non idem omnino judicantibus. Quod enim quidam æstimant novem, hoc alii decem, alii verò undecim æstimant. Quare ex communi sententia, triplex est vulgare pretium, nempe infimum, medium seu mediocre, & summum seu rigorosum. Sic juxta communem sententiam, si pretium medium sit viginti, infimum erit novemdecim circiter, summum vigintiunum. Item si medium sit centum, infimum erit nonaginta quinque, summum verò centum quinque, aut circiter. Et ita cum proportionem de aliis secundum æstimationem prudentem: sic tamen ut latitudo sit major, si res sit pretiosior; & minor, si res sit minus pretiosa, ut patet in exemplis allatis, in quorum primo latitudo est trium aureorum, in secundo decem. Imò ipsum medium suam habet latitudinem, similiter infimum, & summum.

Sed quid, si res quadam neque lege, neque ex communi æstimatione hominum pretia habeant, cujusmodi sunt gemma exquisi-

ta, aves rara, tabelle, statua antiqua, flores, artefacta, quedam rara, & similia, quae non sunt necessaria?

Resp. Res illae non possunt vendi pro arbitrio vendentis, sed vendi debent secundum aestimationem peritorum. *Ita Cajet. Navarr. Rebellus, Lessius, Salas, Delugo, & alii.* Quia justum earum pretium sumendum est, non ex beneplacito domini, sed ex iudicio prudenti, spectatis novitate, antiquitate, raritate, utilitate, & aliis circumstantiis ad valorem rei faciendis. Nam non ideo res tanti valet, quia venditori placet tanti vendere, sed quia intelligentium iudicio tanti aestimatur. Et nemo prudenter potest iudicare rem tanti valere quanti potest vendi: pretium autem justum debet esse prudenter aestimatum. Nec refert quod nulla vis, aut necessitas inferatur emptori; alioqui possent usurae retineri, quando mutuum petitur ad usus non necessarios, ut ludum, &c.

Quaest. III. An licet vendere ultra justum pretium, saltem extraneo, vel emere infra?

Resp. Neg. Ita nunc omnes Theologi. Constat, 1. Ex cap. 1. de empt. ibi: *Presbyteri plebes suas admoneant, ut non carius vendant transeuntibus, quam in mercato vendere possint.* 2. Quia in omni contractu aequalitas iustitiae jure naturali servari debet erga omnes: sed non servatur iustitiae aequalitas inter rem & pretium, si res pluris vendatur, vel minoris ematur, quam valeat. *Emptio & venditio videtur esse introducta pro communi utilitate utriusque. . . . Quod autem pro communi utilitate inductum est,*

non debet esse magis in gravamen unius quam alterius, & ideo debet secundum aequalitatem rei inter eos contractus institui. . . . & ideo carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se injustum & illicitum. S. Thom. 2. 2. quaest. 77. art. 1.

Quare venditor tenetur in conscientia excessum pretii restituere, & emptor supplere pretium justum. Nam illud quod excedit, vel deficit, non censetur liberaliter ac gratis & absolutè donatum; sed pretium datur solum tanquam debitum ac justum pretium mercis, merx verò tanquam aliquid aequivalens ac debitum pretio oblato: quamvis in foro externo non detur actio, nisi cum est injustitia, seu laesio ultra medietatem justii pretii, ad vitandam multitudinem litium, quae passim emergerent, si ex quavis inaequalitate daretur actio.

Cum autem in pretio vulgari detur aliqua amplitudo, licet vendere pretio summo, & emere infimo, nam utrumque justum est. Non licet tamen ei, qui aliquid pretio infimo vendidit, pretium occulta mercis diminutione reducere ad medium vel summum: nam ageret contra conventionem, & contra jus alterius ex ea acquisitum, sicque teneretur ad restitutionem. Venditio enim est perfecta consensu ementis & vendentis, etiam antequam tradatur merx.

Obj. L. 16. §. de minor. dicitur in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire.

Resp. Id intelligendum est intra latitudinem vulgaris ac justii pretii; vel

vel solum significatur in foro externo non dari actionem, nec poenam pro latione infra dimidium. Alioqui lex ista injusta ac nulla esset, & repugnet isti legi divinæ naturali, 1. ad Thess. 2. *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.*

Nota. Est injustitia, quoties, dato justo pretio, additur emptori vel venditori onus aliquod pretio æstimabile, quod non compensatur. Nam tunc est inæqualitas: nam emptor ultra pretium justum, vel venditor ultra rem venditam compellitur ad aliquid pretio æstimabile, pro quo nihil rependitur. *Delugo.*

Quæst. V. An qui fraude vel mendacio induxit alium ad emendum majore pretio, quam aliàs emisset, quamvis non excedente summum, peccat & tenetur ad restitutionem?

Resp. Affirm. Quia emptori est illius damni vel lucri cessantis causa per injuriam: nam quisque habet jus ut fraude, vel mendacio, ut vi non inducatur ad aliquod damnum patiens, vel lucrum amittendum.

Quæst. V. An sunt aliqua causa, ob quas liceat res pluris vendere, vel minoris emere, quam alioqui valeant?

Resp. 1. Et si nunquam liceat rem pluris vendere, vel minoris emere, quam hic & nunc valeat, omnibus consideratis, cum aliàs non servaretur æqualitas justitiæ inter mercem & pretium; sunt tamen variæ causæ pluris vendendi, vel minoris emendi rem, quam alioqui valeat pretio vulgari, eo quod ob illas pluris, vel minoris

æstimetur & valeat, quam si abessent.

Resp. 2. Ex communi sententia, causæ pluris vendendi hæ sunt. Prima, lucrum cessans, vel damnum emergens, deductis deducendis: ut si merces, quas in aliud tempus servare decreveras, quo plus probabiliter valituræ sunt, vendas in gratiam alterius, ex cap. ult. *de usur.* aut si vendas merces, quas cogeris postea carius emere. Nam præter pretium rei currens exigere potest compensatio jacturæ lucri sperati, & damni, quæ ex alienatione rei sequuntur, ut dixi de mutuo: venditor enim non tenetur ex justitia cum suo damno vendere. Sed tunc cum venduntur merces anticipata pretii majoris taxatione, deduci debent impensæ, quas venditor facturus erat ad servandas merces usque ad statutum tempus, & computari æstimatio diminutionis, deteriorationis, & periculi harum mercium in id tempus servandarum. Alioqui non servaretur æqualitas, & venditor exigeret ultra suam indemnitem, ideoque plus quam sibi deberetur. Exigeret enim totum lucrum cessans, non compensando damnum ac periculum quod subiret, merces suas servando, & quo immunis est eas vendendo. Item vendenti ante tempus quo statuerat vendere, licet convenire cum emptore, ut solvatur pretium sive majus, sive minus quod res valebit eo tempore quo venditor decreverat vendere, sed deductis mox dictis.

Secunda causa est affectus rationalis domini erga rem, quæ venditor in gratiam alterius, ut quia est anti-

qua,

qua, quia à principe vel à majoribus accepta, &c. Atque etiam oblectatio: nam molestia subeunda ex carentia rei specialiter amata, & privatio oblectationis in gratiam alterius sunt pretio æstimabiles, tanquam incommoditas quædam, perinde ac privatio utilitatis. Sed illud pretium debet esse moderatum iudicio prudentum: affectus enim immoderatus intra terminos rationis & moderationis reduci debet, nec pretio enormi redimi.

Nota. Cum ob prædictas causas plus exigitur, emptor de hoc monendus est; alioqui ei fieret injuria. Nam ipso ignorante ideoque non consentiente, acciperetur pretii excessus pro aliquo merci extrinseco, cum tamen ipse solum consentiret in pretium mercis secundum se spectatæ; & fortè rem non emeret, sed aliunde sibi provideret, si sciret pretium propositum esse majus, quàm res secundum se valeat. Præterea deciperetur circa valorem rei absolutum, & alios postea decipere posset.

Tertia est copia emptorum vel pecuniarum, & penuria mercium, ut fit, v. gr. in adventu subito principis, exercitus, &c. Id enim pluris æstimatur, quod à pluribus quæritur, quodque difficilius vel minore copia invenitur.

Quarta, pericula, impensæ, labores in rebus istis conquirendis, conservandis, &c. communiter occurrentia: nam hæc sunt pretio æstimabilia: nisi tamen merces illæ jam suum habeant pretium, quo passim vendantur: nam tunc in pretio æstimando jam

Ant. Th. Moral. P. I.

habita est ratio laborum & impensarum, quæ communiter fieri solent. Dico, *communiter*. Nam si quis plures impensas fecerit, & plus laboris, vel periculi aut damni subierit, quàm alii communiter, non potest ideo pretium augere, sicut non tenetur minuere, si ordinarias impensas non fecerit. Quia infortunium, vel difficultas, sicut felicitas vel industria unius venditoris non mutat communem æstimationem, quæ sumitur à communiter accidentibus: res quippe tanti valet, quanti æstimatur communiter, non quanti per infortunium, vel imprudentiam aliquibus constat.

Quinta, modus vendendi, ut cum res venditur in parva quantitate & minutatim, tunc enim propter labores, impensas, operas & curas quæ ad id exiguntur, potest pluri vendi, quàm si venderetur simul in magna quantitate.

Resp. 3. Ex communi sententia, sunt quoque variæ causæ ob quas licet minoris rem emere, quàm aliàs valeret.

1. Si res emptori parum sit utilis, nec eam emat nisi in gratiam venditoris. Res enim vilescit tum ex eo, quòd emptores non inveniantur, tum ex eo quòd res ementi parum sit utilis. Item si res ultrò offerantur, & emptores quærantur aut rogentur, juxta illud effatum, *Mercēs ultronea vilescit*: quia hoc indicat paucitatem emptorum; nisi tamen aliud caritas exigit: neque enim licet vilius emere res pauperum, quas ipsi necessitate compulsi venales proponunt, eo solo prætextu quòd offeruntur venales. Imò

Yyyy

ob

ob necessitatem præcisè, qua proximus rem suam vendere cogitur, pretium imminuere injustum est, perinde ac illud augere ob necessitatem, vel utilitatem emptoris: quia sicut emptoris necessitas non auget valorem rei, sic venditoris necessitas eundem absque alio titulo non minuit.

2. Ob emptorum paucitatem. Quia id minoris æstimatur, quod minus quæritur.

3. Ob mercium copiam supervenientem. Tunc enim vulgare pretium minuitur; quia minoris id æstimatur, cujus major est copia.

4. Cum merces in magna quantitate simul emuntur, tunc minoris emi possunt quàm si minutatim & per partes emerentur. Quia hoc vendendi modo mercator liberatur multis curis ac impensis & operis, quas circa illas subisset, & sit expeditior ad novas merces comparandas: quod magis ipsi quæstuosum est, quàm si eas pretio ordinatio sensim vendidisset.

5. Cum venduntur auctione publica, seu sub hasta, tunc possunt minoris emi, & interdum pluris vendi, quàm ferat pretium mercatorum. Quia ibi res fortuito ac incerto pretio subijciuntur: ita ut seclusa vi, fraude & subornatione possint justè minoris emi ob licitantium paucitatem ac frigus, & pluris vendi ob offerentium multitudinem ac fervorem. Quare juxta multos justum illius fori pretium est illud, quod absque vi, fraude, & subornatione offertur & acceptatur ab intelligentibus, ut passim fert eruditorum ac piorum sensus & usus, in quem

publica potestas tacitè consentire videtur.

Dixi, *absque fraude &c.* Nam si per fraudem, vel subornationem extrahatur res extra pretium mercatorum, tunc erit injustitia, & obligatio restituendi: ut si venditor inducat fictum licitatore, ut augeat pretium; vel si emptor impediatur alios, ne pretium liberè augeant, vel per vim, aut fraudem avertat alios ab emendo. Nam quisque jus habet ne fraude, aut vi impediatur ejus commodum.

Quæst. VI. *An licet pluris vendere rem eo quòd sit emptori valde grata, vel utilis, aut necessaria?*

Resp. Neg. *Est communis sententia.* Quia hæc utilitas, affectio, necessitas non est aliquid vendentis; sed est ex conditione ementis: at injustum est vendere rem carius propter aliquid, quod suum non est. S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 1. ubi ait: *Si aliquis multum juvetur ex re alterius, quam accepit, ille verò qui vendit, non damnificatur carente re illa: non debet eam supervendere: quia utilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis.* Nullus autem debet vendere alteri quod non est suum, licet possit ei vendere damnum quod patitur. Hinc injustè mihi carius vendis domum tuam meæ contiguam, quia mihi perutilis est.

Quæst. VII. *An privatim sciens pretium mercis brevi auctum, vel imminutum iri, potest justè eam pretio corrente vendere, vel emere, non monito altero contra-hente.*

Resp. Affirm. modò absit fraus omnis. Ita S. Thom. quæst. 77. art. 3. ad 4. & alii communiter. Quia pretium currentens,

rens, sive sit lege, sive communi aestimatione constitutum, est justum, & nondum immutatum. Nam scientia privata vendentis, vel ementis non mutat decretum magistratus, nec communem aestimationem, unde petitur justum rei cujusque pretium. Sic Joseph, *Gen. 41.* sciens privatim fore magnam frumenti caritatem, frumentum Aegypti pretio currente emit, quod postea carius vendidit: eadem autem est in eo casu, quantum ad justitiam, venditoris ac emptoris conditio. Idem dic de pecunia, cujus valor praesens justus est, donec per edictum principis mutetur.

Sed observa, 1. potest interdum in hoc peccari contra charitatem, ut si pauperi magnam copiam rerum brevi minuendarum vendas. Ita *Rebellus, Reginaldus, & alii.* Quia charitas vetat ne proximum in gravem necessitatem conjicias, ut lucreris; sicut jubet ei subvenire etiam cum aliqua bonorum tuorum jactura. Quare si peccas contra charitatem non subveniendo proximo in gravi necessitate constituto, cum potes sine tuo gravi incommodo, a fortiori peccabis si eum in talem necessitatem conjicias ut lucreris.

2. Effet contra justitiam vendere pretio currente res quarum pretium minuendum est ob ipsius rei vitium: nam eo ipso res illa jam censetur esse tunc vitiosa, ac proinde jam nunc minus valet. Ita communiter. Hinc qui occulte scit suum debitorem non esse solvendo, non potest hoc debitum pretio ordinario vendere: quia hoc debitum jam vitiosum est in se: cum

debiti seu obligationis valor multum pendeat a solutionis certitudine. Ita *Lessius.*

3. Si interrogatus an pretium minuendum sit, neges, & ideo alter inducatur ad emendum, ex communi sententia peccas contra justitiam, & teneris restituere. Quia mendacio, ideoque via injusta inducis proximum ad contrahendum cum suo damno; & injustum est proximi bonum fraude, mendacio, vel dolo impedire aut minuire.

4. Magistratus peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, si pretia rerum mutant ob privatam suam utilitatem; vel si edicti justipromulgationem differant eo solum fine, ut prius merces vendant, aut emanent, vel pecunia distrabant; aut si alicui legem brevi promulgandam significant, qua notitia ille utatur cum aliorum detrimento. Ita *Rebellus, Delugo, & alii multi.* Quia ex suo officio tenentur impedire damna aliorum, & curare ne ex suis decretis damnum aliquibus praeter aliis eveniat. Enim vero eorum officium in communem utilitatem institutum est: ergo non possunt eo uti in damnum aliquorum, ob utilitatem propriam, vel privatam alterius.

Quaest. VIII. An excusatur vendens ultra pretium justum, eo quod emptor tale pretium offerat?

Resp. Neg. Est communis sententia. Quia emptor non vult liberaliter donare excessum pretii justii, sed emere & solvere dumtaxat justum pretium. Unde excessum non offert: nisi ex errore tollente voluntarium, vel ex

necessitate aut affectu erga rem illam, quæ non augent pretium mercis respectu venditoris, cum sint ex conditione emptoris. Si tamen constaret excessum illum liberaliter donari, ut faciunt aliquando principes, posset retineri: donatio enim liberalis est iustus titulus, ob quem etiam emptor posset minoris emere. Sed hoc nunquam præsumi debet, nisi absint ignorantia iusti pretii, necessitas, fraus ac coactio, & adsit aliqua causa ut confanguinitas, affinitas, amicitia, vel liberalitas.

Quæst. IX. Si venditor ignoret valorem mercis suæ, ad quid tenetur emptor?

Resp. Ex communi sententia, tenetur illum aperire, si rogetur, alioqui injustè deciperet. Si non rogetur, tenetur pretio iusto saltem infimo emere, quamvis minus ex ignorantia petatur. Nam non servaretur æqualitas; & injustum est rem emere, vel vendere minori pretio quam communi æstimatione valeat, cum hoc pretium sit injustum. Neque enim venditor intendit donare id quod deest iusto pretio, sed rem uti est vendere iusto pretio. Et manente ignorantia, quævis ejus condonatio non est voluntaria, nec proinde valida.

Quæst. X. An qui scit in agro alieno latere thesaurum, licitè emit agrum pretio communi, ut fiat dominus totius thesauri?

Resp. Affirmant quidam Doctores. Quia 1. Christus, Matth. 13. innuit hoc licere, 2. Thesaurus non est pars fundi, nec ejus fructus, cum ibi non natus sed positus fuerit; nec pertinet ad dominum agri donec eum invene-

rit, cum thesaurus in nullius bonis sit, instit. *de rer. divis.* 3. Iustum pretium rei petitur ex communi æstimatione, non ex utilitate soli emptori nota, quæ est per accidens & extrinseca rei. Nec emptor tenetur indicare, cum cuilibet liceat uti propria scientia ad acquirendam rem, quæ nullius est: verum alii negant.

Aliud est de venis metallicis, vel alio minerali, quæ latent in agro: nam sunt partes fundi, qui non consistit in sola superficie, sed in tota profunditate usque ad centrum terræ; aut saltem sunt fructus agri. Ergo sunt domini agri, & in emptione fundi debet haberi eorum ratio, cum vere simul emanant. Sunt tamen qui docent, si emens id nesciverit, & bona fide emerit, non teneri hoc compensare: quia quæ à nemine cognoscuntur, non æstimantur pretio, sed se habent in æstimatione hominum tanquam si ibi non essent.

Quæst. XI. An licet iusto plus vendere ob dilatam solutionem pretii, vel minoris emere ob anticipatam?

Resp. Neutrum licet, nisi adsit alius titulus iustus, ut lucrum cessans, vel damnum emergens. *Est communis sententia*, & constat, 1. ex cap. 6. & cap. 10. *de usur.* 2. Quia res non venderetur aut emeretur pretio iusto: nam pretium iustum est illud, quod aut lege, aut communi æstimatione constitutum currit. Neque pretium debet æstimari ex anticipatione, vel dilatione solutionis: nam perinde iustum est, si illud nunc detur, aut solum post annum. Sola quippe ratio temporis

poris per se nihil confert ad pretium; alioqui usura esset licita, & pecunia numerata esset pretiosior numeranda, quod damnavit Innocentius XI. Unde solutio futura per se æqualis est æstimationis cum præsentis. 3. In dilata, vel anticipata solutione est mutuum implicitum & virtuale; nam cum creditor concedit dilationem solutionis, perinde facit ac si acceptam à debitore pecuniam eidem usque ad tempus mutuaret. Similiter qui solutionem pretii anticipat, idem præstat ac si nunc mutuam daret pecuniam usque ad tempus mercis accipiendæ. Ratione autem mutui aliquid ultra valorem rei exigere injustum ac usurarium est. Ita S. Thom. quæst. 78. art. 2. ad 7. ubi ait: *Si aliquis carius velit vendere res suas, quam sit justum pretium, ut de pecunia solvenda emptorem expectet, manifestè usura committitur: quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem mutui. Unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usura. Similiter etiam si quis emptor velit rem emere vilius, quam sit justum pretium, eo quod pecuniam ante solvit quam possit ei res tradi, est peccatum usura, quia etiam ista anticipatio solutionis pecunia habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptæ.*

Ex communi tamen sententia, licet numerata pecunia vendere pretio infimo, non numerata summo, quia utrumque justum est. Hinc injustum est nunc emere pretio corrente triticum tradendum eo tempore, quo speratur plus valiturum. Licet ta-

men merces emere minore pretio quam valeant cum emuntur, & datur pretium, si verisimiliter putentur minus valituræ tempore, quo tradentur: nam aliàs emptor damnum pateretur.

Nota. Mercatoribus, qui credito vendunt merces, non licet plerumque aliquid supra justum pretium exigere ob lucrum cessans. Quia raro lucrum eis ideo cessat, imò ordinariè augetur: nam sic vendendo, plures emptores habent, & plures merces vendunt, quàm si exigere solutionem præsentem, & liberi sunt à periculo, & labore conservandi merces.

Quæst. XII. An licet credita, chirographa, & census minoris emere, quàm contineant; v. g. an jus ad centum nummos solvendos intra annum emi potest numeratis tantum nonaginta?

Resp. 1. Si hæc sint litigiosa, vel si eorum solutio sit incerta, aut cum difficultate ac molestiis exigenda, licet emuntur minoris quàm contineant: nam tunc in æstimatione communi minus valent. Hinc ex l. *Minus §. de reg. jur. Minus est actionem habere, quàm rem, quæ scilicet certò & sine molestiis ac sumptibus haberi nequit.* Idem dic si ex tali emptione lucrum cesset, vel damnum oriatur ementi. Non licet tamen ipsis debitoribus ea debita minoris emere, cum sint causa eorum minoris æstimabilitatis, & teneantur ad integram solutionem. Quæstiones verò publici, & ii quibus incumbit aliorum debita solvere, si cum creditoribus durè ac molestè agant, ut ad creditum ipsis vel eorum amicis

vendendum adigant, tenentur ad restitutionem; cum sint causa injusta difficultatis solutionis, & damni.

Resp. 2. Secluso lucro cessante, vel damno emergente, non licet credita & chirographa liquida ac secuta minoris emere quàm contineant. *Est communis sententia, teste Delugo.* Prob. Quia non servaretur æqualitas pretii cum re empti, nam minoris emere-tur creditum quàm valet. Jus enim ad debitum liquidum mille aureorum exigendum, & certò recipiendum si-ve difficultas ac molestia valet mille aureos: nam si debitum illud quod emitur, non esset exigendum post annum, sed nunc, idque sine ulla difficultate, molestia ac damno, non potest dici non valere mille aureos: sed ob solam dilationem temporis non potest minui ejus valor, alioqui usura esset licita. Præterea mille aurei certò in futurum solvendi tanti valent, quanti mille præsentis, ut constat ex propos. 41. ab Innocentio XI. damnata.

Ob eandem rationem non licet census jam constitutos nulli periculo expositos emere infra pretium lege vigente taxatum. Alioqui emerentur vilius justo, cum pretium legitimum sit indivisibile, & census jam constitutus nulli periculo ac difficultati expositus tanti valeat, quanti novus. Quòd si lex sit abrogata per consuetudinem legitimè præscriptam, vel revocata ex consensu saltem tacito principis, ita ut census constitutus habeat pretium vulgare, (ut varii dicunt ex consuetudine habere) potest emi infimo pretio census, qui summo

venditus fuit, cum utrumque justum sit. Non tamen potest redimi à vendente nisi eo quo emptus est pretio: quia ad justam venditionem cum pacto retrovendendi requiritur ut venditor idem pretium ab emptore datum reddat, cum hoc pactum sit simile pacto rescindendi contractum.

Quæst. XIII. Ad quid tenetur, qui falsam monetam pro vera ignoranter tradidit?

Resp. Tenetur ubi id novit, veram tradere, vel si non potest, rescindere contractum. Quia rem dedit intrinsicè ac substantialiter vitiosam, & se obligavit ad dandam veram monetam. Item fuit error circa substantiam monetæ, quæ est materia contractus; & alioqui esset inæqualitas, quæ ubi innotescit, reduci debet ad æqualitatem, ne fiat injuria.

Quæst. XIV. An licet vendere res defectuosas, vel mixtas?

Resp. Ex communi doctorum sententia, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, 1. Qui scienter vendit rem vitiosam sive in substantia, tunc enim contractus est etiam nullus, ob defectum consensus substantialis; sive in qualitate seu pondere, numero, vel mensura, ex Deut. 25. *Non habebis diversa pondera majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis justum & verum, & modius aequalis & verus erit tibi. .... Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hac, & aversatur omnem injustitiam.* Sive in qualitate, non minuto pretio, etiamsi vitium non sit noxium. Nam in his casibus violatur æqualitas quam justitia exigit: non enim

enim servatur æqualitas inter rem & pretium; nam res defectuosa, seu vitiosa in quantitate, vel qualitate minus valet quàm integra & bona. Ergo non potest justè vendi, nisi pretio minore pro ratione defectus. Quòd si qualitas rei sit noxia, venditor tenetur emptori de damno, cùm fuerit ejus causa injusta.

2. Qui vendit rem mixtam alia vi-
liori, v. gr. vinum aqua mixtum, vel
farinam frumenti mixtam hordeacea,
si mixtio noxia sit, vel reddat rem in-
utilem aut deteriore. Quia injustè
decipit emptorem, qui res puras non
mixtas putat & vult emere, eique in-
juste infertur damnum contra bonam
fidem contractus.

Imò etiam si res mixta non fiat de-
terior, nec inutilis, non licet eam ven-
dere eodem pretio ac si esset pura.
Quia minoris valet, estque injustum
eodem pretio rem vilem quo pretio-
siorem, v. gr. aquam pretio vini, pa-
nem hordeaceum pretio tritici ven-
dere secundum aliquam quantitatem.
In ejusmodi autem rebus mixtus est
aliqua quantitas rei vilis. Ita S. An-
toninus, 2. p. tit. 1. cap. 17. *Rebellus*,
Tamburinus, & alii multi. Nec refert
quòd vinum sic mixtum æque vel for-
tasse melius emptori sapiat, quàm si
esset purum: hoc enim per accidens
est, aut emptor admiscere aquam po-
terit. Vinum autem mixtum est
minoris æstimabilitatis ac valoris se-
cundum se quam purum, estque in se
deterius, & citius acescit, & ad plures
effectus minus utile est. Igitur tunc
minui debet pretium pro ratione mix-
tionis.

3. Qui utitur aliquo artificio, ut
mercis bonitas magis appareat, & ideo
vendit supra summum. Non enim
ideo pluris valet, cùm bonitas non in-
de augeatur. Item qui aliquo artifi-
cio auget pondus vel extensionem
mercis, v. gr. avenam aqua perfun-
dit, lanam ponit in locis humidis ut
fiat ponderosior. Nam emptor deci-
pitur in pondere, mensura; & res
verè ac in se minorem habet quanti-
tatem.

Quæst. XV. *An venditor tene-
tur aperire vitium ac defectum rei ve-
nalis?*

Resp. 1. Si emptor quærat an res
careat vitio, venditor tenetur ex ju-
stitia aperire rei vitia, præsertim oc-
cultas. Est communis sententia Doctorum,
inquit Lessius. Quia alioqui empto-
rem injustè deciperet; nam emptor
habet jus cognoscendi rem, quam vult
emere, & ut ei secundum veritatem
respondeatur, idque bona fides con-
tractus postulat. Quare si venditor
asserat vitio carere rem, quæ occul-
tum habet, & ideo illiciat emptorem
ad eam emendam, aliàs non emptu-
rum, tenetur ad rescindendum con-
tractum, si emptor velit: quia do-
lus illi causam dedit. Si verò eam
emisset quidem, sed minoris, vendi-
tor tenetur ei restituere ex pretio
quanti minoris justè emisset; nam
eatenus eum decepit, eique fecit in-
juriam, l. 13. §. de actione empt. Quòd
si venditor putaret manifesta vitia non
deprehendi ab emptore, teneretur et-
iam illa aperire, inquit Lessius, quia
generatim rogat de omnibus.

Resp.

Resp. 2. Si res putetur noxia, vel inutilis ad usum ad quem petitur, venditor etiam non rogatus tenetur ejus vitium aperire, alioqui tenebitur ad restitutionem pretii dati, & damnorum inde secutorum, ut si vendat, et si pretio modico, corium fragile, vel pannum adustum pro durabili, equum segnem pro generoso, animal infirmum pro sano, domum ruinofam pro firma, semina corrupta pro recentibus, carnes infectas, ovem morbidam ex qua grex morbum contrahat, tigna vitiosa unde aedes corruant, &c. *Est communis sententia, & constat. 1. Ex, l. 13. §. de act. empt. & aliis. 2.* Quia eo casu censetur emptor involuntarius, & quasi dolo ad emendum inductus, cum putat mercem bonam & sibi utilem offerri, talemque solum emere velit; & tamen noxia aut inutilis offertur. *3. Venditor ex hoc ipso dat emptori damni, vel periculi occasionem, quod rem vitiosam ei offert, si ex ejus vitio damnum vel periculum incurrere possit, ait S. Thomas, quæst. 77. art. 3. Sed qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, cap. ult. de injur. Idem dic, si rem vitiosam vendas emptori revendituro, quia eris causa periculi, vel damni aliis emptoribus obventuri ex ignorantia vitii.*

Imò si res sit notabiliter minus utilis, quam rationabiliter exoptet emptor, tunc venditor tenetur ei defectum rei detegere. Quia tenetur cum emptore secundum voluntatem ejus rationabilem contrahere, id enim exigit bona fides in contractibus servanda. Sic merces, quæ diu servari nequeunt,

non licet vendere quærenti res diu servandas.

Porro venditor ignarus vitii occulti suæ mercis, tenetur eo cognito vel rescindere contractum, vel resarcire inæqualitatem, restituendo excessum pretii. Nam injustum est retinere pretium majus quam res valeat. Non tenetur tamen compensare alia damna inde secuta, modò absit culpa lata & levis. Quia non est causa injusta illorum, cum ignorantia invincibilis eum excuset, sed se habet ut possessor bonæ fidei; & aliunde tenetur ex contractu de sola culpa lata & levi.

Nota. Quamvis dum vitium rei est manifestum, censeatur notum emptori, si tamen venditor sciat emptorem illud non advertere, & esse periculosum, tenetur ei declarare et si non rogatus. *Ita communiter, teste Rebello.* Nam tunc respectu emptoris est occultum, & error dat causam contractui. Præterea bona fides in contractibus debita id exigit. Idem docet Valentia cum aliis, si vitium adverteretur intentioni, quam actu habet emptor in emendo, quamvis ex incuria illud non advertat: quia emptoris incuria nullum dat jus venditori, & nihilominus verum est, quod emptor non vult nec intendit emere rem cum tali vitio.

Resp. 3. Si vitium non reddat rem noxiam, nec periculosam, nec notabiliter minus utilem, quam emptor rationabiliter exoptet, nec venditor interrogetur de vitio; ex communi sententia, is non tenetur aperire vitium etiam occultum, modò minuat pre-

pretium pro ratione vitii. Quia tunc nulla fit emptori injuria, nec damnum; & aliàs non possent conservari commercia in rep. Nam si defectus omnes non notabiles in se, nec relatè ad usum emptoris detegerentur, multi ab emendo deterrerentur in magnum venditorum detrimentum, vel multum de pretio justo detraherent.

Si tamen venditor probabiliter judicet emptorem rem eam esse revenditurum tanto pretio, quanto si caret defectu, seu vitio, tenetur ei aperire defectum saltè post contractum. Quia hoc ipso quòd rem suam exponit venalem cum occulto vitio, tenetur ex officii sui lege cavere ex parte sua, ne quis inde aliquod damnum patiat; & aliàs daret occasionem damni aliis inferendi. Imò si emptor non aliter consentit in contractum, nisi posita conditione, quòd res careat tali vitio licèt non noxio, & venditor expressè id cognoscit aut ex verbis emptoris, aut verisimiliter ex aliis signis aut conjecturis, quocumque pretio res vendatur, fit injustitia emptori, accipiendo pretium non detecto vitio. Quia tunc contractus est nullus, cum consensus emptoris fuerit conditionalis, & desit conditio cui alligatus erat.

Quæst. XVI. *Quinam res vendita perit, vel deterior fit?*

Resp. 1. Si res vendita pereat post traditionem, fide de pretio data, perit emptori, etiamsi pretium nondum solverit. Quia emptor est illius dominus; cum per traditionem supposito titulo dominium rei acquiratur; res autem perit domino suo.

Ant. Th. Moral. P.I.

Resp. 2. Si res pereat ante traditionem, sitque res certa ac determinata, ut hic equus, hic grex, &c. perit emptori, ex variis legibus, & ex instit. *de empt. & vendit.* Ratio est legum dispositio, quæ etsi impediunt dominium ante rei traditionem, tamen statuunt, ut effectus ex eo profluentes, & omnia rei commoda ac incommoda post perfectam venditionem pertineant ad emptorem, perinde ac si jam translatum esset dominium rei, ex l. 1. *Cod. de peric. comm. rei vendit.* & l. 12. *Cod. de act. empt.* Emptio autem & venditio perficitur solo consensu mutuo contrahentium; seu simul atque de merce tradenda & solvendo pretio determinato convenerint, dum sine scriptura res agitur, ex instit. *sup.*

Si tamen mora vel culpa levi venditoris, qui tenetur rem custodire donec tradiderit, res fiat deterior, vel pereat, vel si ita conventum sit, ipse tenebitur de damno. Item si venditio fiat sub conditione, & res pereat ante conditionis eventum, perit venditori: quia venditio sub conditione non est perfecta ante conditionis eventum, l. 7. §. *de contrah. empt. &c.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio.* Ideoque ante illius eventum periculum & detrimentum rei pertinet ad venditorem, l. 10. §. *de jure dotium.*

Resp. 3. Si res sit indeterminata quoad individuum, ut si emanant sex modii tritici ex granario, sex oves ex grege; vel si res sit determinata quoad mensuram tantum aut numerum, verbi gratia, totum acervum tritici uno aureo

Zzzz

aureo in singulas mensuras, vel hunc gregem taxato pretio in singula capita, &c. tunc ante traditionem, aut mensurationem, vel numerationem res perit venditori, qui proinde tenetur restituere pretium, si erat solum. Quia ejusmodi venditio censetur fieri sub tacita conditione, si venditor tradiderit tot oves, mensus fuerit tot modios tritici, &c. Ital. 35. §. de contrah. empt. &c. Si tamen constitutus fuerit terminus, in quo res numeranda, vel mensuranda esset, & emptor monitus in mora sit, periculum rei deinceps emptoris erit: unde pereunte toto grege, vel acervo, emptor pretium amittet. L. 5. §. de peric. & commod. rei vend. & lib. 2. Cod. eod. titul.

Resp. 4. Cum ex duabus rebus una disjunctivè venditur, verbi gratia, ex duobus equis unus, non determinando utram, si ambæ pereant post venditionem absolutè factam, emptor tenetur solvere pretium promissum, licet nihil receperit. Si verò alterutra dumtaxat pereat, perit venditori, qui tenetur alteram tradere, lib. 34. §. de contrah. empt. & vend.

Quæst. XVII. An venditor potest fructus & utilitates rei vendita percipere donec solvatur pretium?

Resp. Secluso titulo lucris cessantis vel damni emergentis non potest, si rem emptori tradiderit pretio promisso. Est communis sententia. Quia tunc rei dominium translatum est absolutè in emptorem, ex l. 19. §. de contrah. emp. Res autem domino fructificat, nec licet quidquam exigere præcisè ob dilationem solutionis. Quod ve-

rum est etiam si emptor sit in mora culpabili solvendi pretii; quia non desinit ideirco esse dominus rei, ac proinde etiam fructuum. Sed tunc tenetur compensare interesse, quod ex dilatione pretii venditor patitur. Hinc quando venditio absoluta dissolvitur ex mutuo consensu, fructus sunt emptoris; nam tempore intermedio fuit dominus rei.

Imò non potest venditor accepta solum de pretio fide, fructus rei venditæ percipere, etiam si res emptori non fuerit tradita, nec persolutum pretium. Quia perfecta venditione, sicut rei emptæ periculum & incommodum spectant ad emptorem, ita & fructus & commoda ad eum pertinere debent: alioqui inæqualis esset contrahentium conditio, ideoque injustitia. Et ita statuitur in fit. de empt. & vend. ubi hæc ratio additur: Nam & commodum ejus esse debet, cujus periculum est.

Sed num venditor potest singulis annis quinque pro centum exigere ab emptore, dum pretium rei emptæ solverit?

Resp. Licet potest, modò ad sit titulus damni emergentis vel lucris cessantis, ut si ex hoc pretio, seu summa tantumdem percepturus esset ex contractu census vel societatis, aut negotiatione, &c. Quia annuus ille pecuniæ redditus non exigitur ratione dilationis solutionis, quod esset usurarium, sed ob compensationem jacturæ lucris aliunde justè percipiendi; & interea emptor fruitur re emptæ & ejus pretium retinet.

Quæst. XVIII. An licet vendere cum pacto

pacto retrovenditionis, & emere cum pacto redemptionis?

Resp. 1. Peccat contra iustitiam, qui credita, seu non numerata pecunia vendit alicui merces summo vel medio pretio, ea lege, ut sibi retrovendatur pretio infimo numerata pecunia. Quia *1.* Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Contractus Mohatra licitus est, etiamsi respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis præviæ inito cum intentione lucri.* *2.* In pacto ut res retrovendatur venditori infimo pretio, est inæqualitas, ideóque injustitia; nam ultra pretium justum imponitur onus pretio æstimabile retrovendendi pretio infimo; & sic tollitur facultas retinendi, vel vendendi pretio summo aut medio. Imò hoc pactum reddit contractum usurarium, & facit ut sit jam mutuum virtuale, in quo aliquid ultra sortem exigitur; nam perinde se habet ac si venditor minorem pecuniæ summam mutuaret, ut reciperet majorem.

An autem secluso tali pacto & onere, idem venditor licite emere possit ab emptore pretio infimo easdem merces? Negant S. Antoninus, Toletus, & alii. Affirmant plures, seclusa tamen lege positiva, qua id in multis locis prohibitum est. Quia venditor easdem merces justo pretio vendidit, & postea emit: nam quilibet alius justè potest merces alteri venditas emere infimo pretio; cur id non liceret etiam venditori, qui relinquit emptori libertatem eas sibi retinendi, vel alteri tradendi? Neque eum gravat, sed potius liberat onere quærendi alios emptores.

Resp. 2. Venditio cum pacto retrovendendi, & emptio cum pacto redimendi, non est licita, nisi positis his conditionibus. *1.* Ut nihil fiat in fraudem usurariam, & adsit intentio vera emendi & vendendi. Alioquin jam esset mutuum implicitum, ideóque lucrum inde proveniens esset usura. *2.* Ut onus impositum compensetur. Nam omne onus contractui extrinsecum, & pretio æstimabile compensari debet; aliàs non servaretur æqualitas, & iustitia; ac proinde minui debet pretium, si emptor teneatur emptam rem revendere venditori: nam talis obligatio est onus pretio æstimabile, cum privet emptorem facultate eam retinendi aut aliter alienandi: augeri verò debet, si venditor teneatur rem venditam redimere, si emptor velit, cum hoc onus sit pretio æstimabile, & extrinsecum venditioni. *3.* Ut res non redimatur majore pretio quo prius vendita fuit, nisi melior industria vel opera emptoris effecta sit. Nam vis pacti retrovendendi in eo est, ut emptor restituat rem, restituto pretio pro ea dato: perinde est enim cum eo pacto contrahere, ac cum pacto ut liceat post aliquod tempus contractum dissolvere. *4.* Ut emptor fiat verè dominus rei emptæ, ejusque periculum subeat, & fructus & commoda percipiat; nam hoc exigit natura contractus.

Cum his conditionibus pactum illud ex communi sententia licitum est, cum non repugnet substantia contractus, & aliunde compensetur onus impositum. Emptio tamen rei frugifera facta ea lege, ut venditor teneatur

postea rem suam recipere, totum pretium pro ea acceptum reddere emptori retinenti sibi fructus, est saltem in praxi usuræ palliandæ obnoxia. Et reipsa est mutuum virtuale cum lucro respectu ejus, qui nolens mutuare alteri pecuniam quærenti, emit ab eo, v. g. vineam ea lege, ut post duos aut tres annos redimatur eodem pretio, quo empti fuit retentis fructibus ex ea perceptis: nam talis non habet intentionem sinceram emendi, sed intendit solum dare pecuniam præsentem ea lege, ut totam postea recipiat cum lucro; quod est usurarium.

Quæst. XIX. An qui rem nomine alterius vendit ultra pretium sibi designatum, sed justum, potest excessum sibi retinere?

Resp. Neg. Quia 1. dominus præscribens rei suæ pretium, intendit solum ut non minoris vendatur, non autem ne pluris, si justè possit. 2. Totum rei pretium justum, cum succedat loco ipsius rei, pertinet ad dominum rei venditæ. Nihil ergo ex eo retinere licet sine ejus consensu.

Nec dic hunc excessum esse fructum industriæ vendentis. Nam ipsam industriam vel gratis præstitit, & tunc non potest eam sibi compensare, cum eam donaverit: vel pretio locavit, & tunc nihil ei debetur ultra mercedem pactam; vel si est famulus, tunc ad eam tenetur ex suo officio absque nova mercede. Si tamen famulus vel alter rem illam pretio à domino designato sibi emat, & postea suo nomine divendat pretio justo paulo majore, potest sibi retinere hoc lucrum; quia rem illam justo pretio sibi com-

paravit, & postea justo pretio suo nomine vendidit; nisi dominus ei mandasset ut venderet, quanti intrâ latitudinem justii pretii vendi posset, quo casu tenetur illam diligentiam præstare. *Ita Lessius.*

Similiter qui alterius nomine rem emit infra pretium sibi præfinitum, non potest residuum pretium sibi retinere. Quia præscribens pretium non intendit excessum donare, sed solum vult ut res non pluris ematur. Hinc sartores peccant retinendo excessum pretii dati ad emendum pannum; vel si faciliores sint in licitando, eo quod à mercatore aliquid obtineant; nam tenentur aliorum negotium à se susceptum utiliter gerere perinde ac suum. Et hoc ipso quod quis mandatum alterius suscipit, se obligat ad ejus commoda procuranda, nec aliter res gerenda alteri committitur. Neque possunt operam impensam occultè compensare: nam sufficienter compensatur per hoc, quod iis præ aliis vestis facienda committatur, & communi pretio persolvatur. Præterea qui negotium alterius suscipit nihil petendo, censetur velle suam operam gratis præstare, ex l. i. §. *Mandat. Sc.*

Quæst. XX. Cuinam res debetur, dum fuit duobus successivè vendita?

Resp. Ex communi sententia, si res neutri tradita sit, debetur priori emptori. Quia res illa non poterat vendi alteri sine injuria prioris emptoris, qui jus ad illam prius habet, lib. 26. §. *locat.* Si verò res tradita sit secundo emptori, hujus est; quia per traditionem acquisivit ejus dominium, lib.

15. Codic. *de rei vindict.* priori autem competit solum actio in venditorem, ut vel rescisso secundo contractu rem sibi tradat, vel compenset interesse: nam secundum leges solo contractu sine traditione non acquiritur dominium.

Excipe nisi res vendita, vel donata sit civitatibus aut Ecclesiis, vel piis causis; nam per solam emptionem, aut donationem ante traditionem acquirunt dominium. Potest tamen prior emptor rem evincere à posteriore, si hic emit mala fide, hoc est, sciens rem jam esse alteri venditam. Imò hic posterior tenetur sponte rem priori tradere, recepto pretio, si impulerit venditorem ad sibi iterum vendendum, sciens rem jam esse alteri venditam. Quia violat jus prioris emptoris, & est causa injusta venditionis & damni inde secuti; unde tenetur injuriam à se illatam tollere & refarcire.

Nota. Hoc idem procedit in aliis contractibus, v. gr. in locatione: nam si secundo conductori res locata tradita fuerit, is præfertur priori: quia habet tunc rei detentionem, à qua expelli non debet.

Quæst. XXI. *An Monopolia licita sunt?*

Nota. Monopolium proprium est, cum unus vel pauci efficiunt ut merces certas vendant, emantve soli; vel etiam plures inter se conveniunt, ut merces aut operas non vendant, nisi certo pretio. Non agitur hic de monopolio latè sumpto, seu facto auctoritate publica, cum scilicet unus vel pauci facultatem à principe obtinent, ut ipsi soli certas merces vendant,

nam patet hoc esse licitum, si fiat ob justam causam, & justo pretio: quia hoc interdum postulat bonum commune, ne scilicet deferatur rerum aliquarum negotiatio, vel artificium: sunt enim aliquæ merces, quæ sine magnis sumptibus comparari nequeunt, quos sumptus ob damni periculum nemo vellet in se suscipere citra privilegium, ut solus venderet, ut liquet in librorum impressione. Præterea id potest princeps cum ipsi necessaria est pecunia ob bonum commune: sed tunc moderatè taxari debet pretium illatum mercium, præsertim si sint communiter necessariae ad commodè civiliterque vivendum: nam aliàs daretur occasio privatis alios pro arbitrio gravandi, magnoque damno afficiendi.

Resp. Quælibet monopolia auctoritate privata facta, sunt prohibita non solum lege humana, Cod. *de monopol.* sed etiam divina naturali: nam sunt, 1. Contra charitatem, vetantem ne quis impediat commodum aliorum, & efficiat ut proximus rem carius emat, quàm esset empturus; nemo enim vellet id sibi fieri. 2. Contra bonum commune, cum multis noceant. 3. Contra justitiam commutativam, ideoque obligant ad restitutionem: nam populus habet jus, ut non augeantur privata auctoritate & ob bonum privatum, pretia rerum; vel caritas variis machinationibus inducatur.

Quatuor modis & quidem contra justitiam fiunt, 1. Cum pauci vel plures inter se conveniunt ut merces, aut operas non vendant nisi certo pretio, licet non excedente summum vigens

ante conventionem, vel non emant nisi infimo. Nam hi violant jus quod singuli habent emendi pretio medio vel infimo, & vendendi summo aut medio; impediendo privata auctoritate ne sic jam emere, vel vendere possint, & restringendo pretium ad summum vel infimum. *Ita multi contra alios fatentes tamen esse contra charitatem, imò etiam contra justitiam, si summum pretium excedant.* 2. Cum quis vi, metu vel fraude impedit ne merces aliunde advehantur: nam cives habent jus ne impediatur eorum commodum, præsertim injusta via. *Ita communiter.* 3. Cum unus vel pauci emendo omnes ferè merces certi generis, v. gr. frumentum, inducunt caritatem. *Ita communiter.* Nam inducere caritatem est contra jus populi & dare illi causam damni: unde hos in raptorum numero recenset Catechismus Romanus. Vel nolunt postea vendere, nisi summo pretio: nam impediunt privata auctoritate ne jam alii possint emere medio aut infimo pretio, contra proprium jus. 4. Cum mercatores supprimunt merces suas, ut inde earum pretium crescat: quia efficiunt ut augeatur earum pretium perinde ac si raræ essent, cum tamen raræ non sint. Deinde resp. habet jus emendi res venales eo pretio, quod spectata earum copia justum censetur. Secus, si quis suas res nondum venditioni expositas fervet usque ad tempus, quo carius venduntur, modò hac suppressione non inducatur caritas; tunc enim nemini fit injuria, nec occasio damni datur.

Porro ad hanc injustitiam pertinet,

si apponatur fictus licitator, ut alter emptor augeat pretium. Item si artifices conspirent ad non docendam artem suam, nisi certo pretio injusto; vel ut opus ab uno inchoatum alter non perficiat; quod prohibetur, l. 2. Cod. de monopol. nam hæc conventio cedit in damnum aliorum.

Quæst. XXII. *Quanam vendere non licet?*

Resp. Ex communi omnium sententia, non licet vendere nec emere, 1. Res spirituales, vel spiritualibus annexas, quia simonia est. 2. Ea, quæ justa lege prohibentur: nam leges justæ obligant in conscientia. 3. Ea, quibus emptor non potest uti sine peccato, vel quæ moraliter non nisi ad nocendum inserviunt, vel quibus prævidetur emptor usurus ad peccandum, vel ea quibus homines communiter malè utuntur, & quæ sunt occasio emptoribus peccandi, nisi constet hunc emptorem bene usurum. Quia esset cooperari peccato alterius, vel eum exponere periculo peccandi, imò ei instrumentum & materiam peccandi præbere.

Hinc peccat mortaliter, qui vendit obscenas imagines, vel librum contra religionem aut bonos mores, aut famam proximi, sed qui ejusmodi res habet, tenetur eas destruere. Quòd si inde damnum patiatur, id sibi imputet: nam tales libros non debuit sibi comparare; nec ideo magis excusatur, quam qui falsam monetam ignoranter ab alio accepit, quam tamen aliis tradere non potest.

Sed an peccat mortaliter qui vendit sal, aut alias merces sola lege civili prohib-

prohibitas, etiamsi lex illa supponatur merè penalis?

Resp. Affirm. Quia se exponit mortali periculo vitam, aut libertatem, & bona omnia amittendi cum exitio familiæ. Est autem mortale saltem contra charitatem tali periculo se exponere ob aliquod commodum temporale longè inferius damno cui se exponit. Quare nec licet aliis ista emere, quia dant occasionem peccato vendentium.

Quæst. XXIII. Quenam sunt obligationes emptoris, & venditoris?

Resp. Præter hæcenus dictas tenetur ex iustitia constituto tempore emptor solvere pretium promissum, & venditor tradere mercem: nam ex contractu oritur jus strictum, & obligatio iustitiæ.

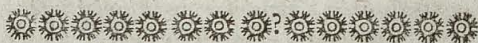
Quæst. XXIV. An peccat, qui cogit vendere etiam iusto pretio?

Resp. Is mortalis violentiæ reus est. Constat, 1. Ex historia regis Achab, qui Nabuthem cogere voluit ut vineam suam venderet etiam iusto pretio, & à nolente eam accepit, 3. Reg. c. 21. Quocirca S. Chrysostom. hom. 87. in Matth. sic ait: *Hoc Achab regem perdidit: nam quamvis pretium dederit, verumtamen quia à nolente accepit, penas luit.* Emptor enim non cogere, sed persuadere debet. *Quod si verò æquum pretium persolvens tanto supplicio affectus est; qui nullo pretio aliena rapit, quam punitionem non meretur?* 2. Quia gravis fit injuria domino rei, qui jus habet eam sibi retinendi.

Quæst. XXV. Quid dicendum de Re tractu gentilitio?

Resp. 1. Est jus concessum proximo consanguineo venditoris ad rescindendam intra certum tempus, & ad se revocandam venditionem rei immobilis, eodem oblato pretio, quo res illa ab extraneo, vel à remotiore consanguineo empta fuit. Quod jus concessum est ad bona immobilia intra consanguineos conservanda: quare non potest extraneo vendi, nec dari.

Resp. 2. Peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, 1. Consanguineus, qui rem venditam retrahit animo eam alteri suo nomine comparandi: quia lex non dat jus retrahendi, nisi ut sibi retineat. Imò sæpe juramento affirmare cogitur velle sibi retinere. 2. Extraneus qui nomine consanguinei ab emptore rem emptam vindicat: nam facit emptori injuriam: lex enim non dat jus retrahendi, nisi consanguineo proximo, ut rem venditam ab alio sibi retineat. 3. Qui fraudibus, vel minis impedit consanguineum ne rem sibi retrahat, vel qui ab eo majus pretium exigit, quàm dederit: nam illius jus violat.

CAPUT VI.

De Locatione & Conductione.

Quæst. I. Quid sunt?

Resp. Locatio est contractus, quo rei usus vel fructus, vel personæ opera

ra pro certo pretio conceditur ad tempus. Conductio est contractus, quo rei usus vel fructus, aut personæ opera pretio accipitur. Unde sunt unus idemque realiter contractus mutuus, qui ex parte dantis est locatio, & ex parte accipientis est conductio. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

Porro, *locatio & conductio proxima est emptioni & venditioni, iisdemque regulis juris consistit*, instit. lib. 3. tit. 25. Nam sunt emptio & venditio usus aut fructus rei, vel operæ personæ. Hinc numquam licet locare pretio iusto majore, nec conducere iusto minore.

Quæst. II. *Quanam sunt obligationes locatoris & conductoris ad se invicem?*

Resp. 1. Ex communi sententia, locator tenetur, 1. Aperire conductori vitia rei locandæ, ut dixi de re vendenda: nam locatio & conductio iisdem regulis consistunt. Alioqui tenebitur conductor de damno, etiamsi illud vitium locator ignoret, sed culpabiliter, ex l. 19. §. locat. ibi: *si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effluerit, tenebitur in id quod interest, nec ignorantia ejus erit excusata*. Quia locator tenetur expendere diligenter num res quam locat, sit apta usui ad quem datur, nec noxia; idque postulat æquitas, & natura locationis, quæ instituta est in commodum utriusque contrahentis.

2. Tenetur ad impensas necessarias tum ad reparationem rei locatæ, tum ad convenientem usum ad quem lo-

catur. Nam debet reddere rem aptam ad usum conductoris, & si hanc aptitudinem amiserit, eandem reddere, cum pretium propter usum accipiat, l. 15. §. locat. Quod si a conductore aliquid in hunc finem fuerit necessario impensum, v. gr. in curationem equi, restaurationem domus, &c. tenetur locator id rependere, ex l. 55. §. locat. Nam si talis obligatio oritur ex commodato, quod gratis fit; à fortiori exurgit ex locato, in quo merces accipitur. Item tenetur ad onera publica ad eam pertinentia, nisi aliter conventum sit, servata æqualitate.

3. Tenetur remittere pretium locationis pro eo toto tempore, quo conductor non potuit uti re vel opera locata, si impedimentum proveniat ex parte locatoris vel rei locatæ, ex l. 27. & 33. §. locat. Nam conductor non censetur promittere pretium, nisi quatenus re locata uti aut frui poterit, quantum est ex parte locatoris, & rei locatæ; & tunc nihil esset, quod pretium mereretur. Agrorum autem locator tenetur pensionem totam remittere colono, si hic sine sua culpa, sed ob sterilitatem vel grandinem nihil recipiat, vel si vi tempestatis, hostium depopulatione, aut incendio absque coloni culpa segetes pereant etiam collectæ in manipulos, l. 15. §. locat. Quod si colonus aliquid receperit, sed sterilitas vel jactura fuerit magna, tunc locator tenetur imminuere pensionem pro rata, nisi cum ubertate præcedentis vel subsequents anni valeat sterilitas compensari, cap. 3. de locat. Quæ intellige, nisi colonus con-

convenerit ab initio, ut quovis eventu solvere teneatur integram pensionem, quæ ob hoc onus minor sit, ex l. 9. *locat.* nam tunc conductor cedit jure suo; quod compensatur.

4. Si rem locatam dominus vendat, debet ea lege divendere, ut conductor eadem conditione apud emptorem maneat: à quo si domo vel fundo pellatur, tenetur venditor conductori de damno, l. 25. §. *locat.*

5. Tenetur ad non privandum conductorem re locata ante terminum constitutum, alioqui tenebitur ad interesse: quia conductor per contractum acquisivit jus utendi, vel fruendi re usque ad illud tempus. Excipiuntur, cap. 3. *de locat.* & l. 3. *Cod. de locat.* quatuor casus, in quibus conductor ante terminum amoveri potest.

1. Si casus improvisus accadat, ob quem res locata sit necessaria domino, ut incendii, matrimonii, &c. 2. Si res locata, v. gr. domus egeat refectione, seu instauratione, sed remitti debet pensio pro residuo tempore. 3. Si conductor pensionem per biennium non solverit. 4. Si re locata ad malos usus vel ad damnum inferendum utatur, aut rem destruat.

Denique locator tenetur rem non locare ei, qui ea malè usurus est: quia hoc esset ei dare occasionem seu commoditatem peccandi, ejusque peccatis cooperari, perinde ac si daret enssem ei, quem sciret uti velle ad duelum.

Resp. 2. Ex communi sententia conductor tenetur, 1. Uti re locata juxta boni viri arbitrium, & non ad alios usus præter concessos. Nam qui usur-

Ant. Th. Moral. P. I.

pat usum aliquem rei alienæ sine consensu domini, peccat contra justitiam.

2. Tenetur pro illius conservatione eam curam adhibere, quam diligentiores ac prudentiores in re sua simili impendere solent. Quare si ex ejus culpa lata vel levi, res pereat, aut deterior fiat, tenetur ad restitutionem: nam contractus cedit in utriusque utilitatem. Imò tenetur etiam de culpa famulorum, operariorum, & eorum quos admittit; si ex negligentia non impedivit, vel si idoneos non conduxit, vel malos homines admisit, l. 11. & l. 25. §. *locat.* Item curare debet ut nullum detrimentum dominus patiatur, sive quoad jus rei, sive quoad ejus substantiam, & tenetur de casu fortuito eveniente ex eo quòd aliquid egerit contra pactum, l. 11. §. *locat.*

3. Tenetur ad impensas modicas, & quotidianas necessarias ad conservationem rei conductæ, v. gr. ad equi alimenta.

4. Tenetur pensionem statò tempore solvere, nam hæc tunc ex justitia debetur: unde si sit in mora culpabili, tenetur locatori de interesse, l. 17. *Codic. de locat.* Quòd si re conducta uti, vel frui non potuerit ob causam non proveniente ex parte sua, v. gr. ob bellum, vel si domus ex parte corruat, si equus morbo afficiatur, non tenetur solvere pensionem pro eo tempore, ex l. 27. & 33. §. *locat.* ob rationem supradictam. At si non possit ea re uti aut frui, ob causam ex parte sua licet sine culpa sua proveniente, tenetur totam pensionem solvere, etiam

Aaaaa

etiam pro toto tempore, quo non potest uti. Nam æquitas postulat, ut locator damnum non patiatur ob causam supervenientem ex parte conductoris. Et sicut conductor non tenetur solvere pensionem, quando non potest utire conductâ ob causam provenientem ex parte locatoris aut rei locatæ; ita par est, ut locator non percipiat pensionem quando conductor non potuit uti re conductâ ob causam ex parte sua provenientem.

5. Tenetur rem conductam non dimittere ante terminum constitutum: alioqui tenetur solvere integram pensionem, perinde ac si ea re usus esset, nisi ejus usus impediatur ob causam non provenientem ex parte sua: qua tenetur servare contractum, l. 53. §. *locat.* Porro nisi aliter conventum sit, conductori licet rem sibi locatam locare alteri, æque idoneo, qui primo conductori tenebitur pensionem solvere, & hic primo locatori, l. 6. *Cod. de locat.*

6. Rem locatam completo locationis tempore restituere locatori: nam non habet jus eam diutius detinendi; alias tenetur de damno.

Nota. Licet rei locatæ periculum maneat penes dominum, tamen ex l. 23. §. *de reg. jur.* potest apponi pactum, ut conductor præstet casus fortuitos, & in se suscipiat periculum omne rei locatæ. Sed hoc onus imminutione pretii compensari debet: alioqui esset inæqualitas, ideoque injustitia.

Quæst. III. *Quanam sunt observanda circa locationem operariorum & famulorum?*

Resp. Ex communi sententia doctorum, ista I. Justum stipendium locationis operæ famulorum, ancillarum, & operariorum censetur illud, quod illis communiter in illis locis dari solet. Nam petitur à communi æstimatione: pretium quippe operarum, & obsequiorum perinde ac rerum venalium potest habere latitudinem summi, medii, & infimi, quando non est lege taxatum. Quare si quis exigat stipendium majus summo, vel solvat minus infimo, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, perinde ac vendens supra summum vel emens infra infimum: nam tunc tollitur justitia inter pretium & operam. Item stipendium censetur justum, quando multi alii reperiuntur, qui libenter talem operam, tale munus, tale obsequium pro tali stipendio sunt præstituri: nam illud pretium communi æstimatione justum censetur, quod non solet tanquam insufficiens recusari, aut quod uno recusante statim admittitur ab alio.

2. Si nulla facta sit pactio, & pretium relictum sit arbitrio conductoris, hic tenetur dare infimum saltem mercedis justæ pretium. Nam talis conductio est quædam emptio obsequiorum, quæ semper exigit pretium justum. Et quamvis alter nullum pretium determinarit, non intendit tamen totum obsequium vel ejus partem gratis præstare; sed mens ejus est, ut solvat conductor quod justum esse judicaverit secundum communem æstimationem.

3. Si famulus vel operarius se ultrò obtulerit domino, & hic illius opera

non egeat, sed solum ex charitate ad preces ejus eum conducatur; tunc tenetur ei dare alimenta: & si ejus opera conductori afferat utilitatem, quæ pluris ei valeat quam alimenta, tenetur præter alimenta dare pretium æquale valori utilitatis inde perceptæ. Nam alter non intendit operam suam donare, sed vendere justo pretio, non ex mera voluntate, sed ex æquitate constituendo; & jure naturali dignus est operarius mercede sua, Luc. 10. Quare cum opera pluris valeat conductori quam alimenta, compensari debet ex justitia juxta hunc valorem. In tali autem casu opera æstimari debet ex utilitate quam conductor ex ea percepit, nam in talibus circumstantiis secundum communem æstimationem non plus valet.

4. Si operarius vel artifex convenit de pretio minore quam valeat ejus opera, vel opus, falsò putans opus, v. gr. ædificium minore tempore, & labore vel sumptu egere; tenetur conductor supplere defectum justii pretii, etiamsi læsio fuerit infra dimidium justii pretii. Quia alioqui esset inæqualitas inter pretium & operam, vel opus, ideòque injustitia. Neque enim sponte ac scienter, sed ex ignorantia consensit in pretium justo minus, nec sponte donat id quod deest. Præterea qui emit aliquid pretio proposito, sed inæquali, tenetur complere pretium saltem infimum, ut tollatur inæqualitas.

5. Si conductor non possit opera alterius conductæ uti, ob impedimentum, quod non proveniat ex parte operarii, tenetur totam mercedem

pactam ei solvere, perinde ac si operas suas impendisset, l. 38. §. locat. ibi: *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit quominus operas præstaret.* Nam si dem contractus impleri æquum est; & locator habet jus, ut non patiatur damnum, ob causam non provenientem ex parte sua. Sed si operarius ex opera sua alibi impensa aliquid lucratus fuerit, conductor potest tantundem detrahare de pretio conductionis, vel nihil dare si tantundem lucratus fuerit, ex l. 19. §. locat. Quia locator nullum damnum sustinuit, & opera illa ratione conductionis erat conductori debita. Si verò locator operam conductam non præstet, ob impedimentum ex sua parte proveniens, licet sine sua culpa, non debetur illi merces, & accepta restitui debet, ex l. 38. cit. Nam conductor non se obligavit ad dandum pretium pro opera quæ præstari nequeat ob causam provenientem ex parte locatoris. Imò ipse tenebitur ad interesse conductoris, si operam toto tempore ex sua culpa non impenderit: quia est causa injusta damni, cum hoc oriatur ex non servato culpabiliter contractu, qui ex justitia impleri debebat.

6. Bene laborantibus justum stipendium statim solvi debet; nam habent jus statim accipiendi post operam præstitam. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue*, Tob. 4. *Ecce merces operariorum, quæ fraudata est à vobis, clamat: Et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit*, Jac. 5. Si verò non bene laboraverint,

verint, peceant contra iustitiam, nec debetur illis stipendium nisi pro æstimatione laboris. Quare si integrum receperint, tenentur vel supplere defectum laboris, vel restituere excessum stipendii, cum ad eum jus non habeant, imò & compensari conductori damnum, & lucrum cessans: nam fuerunt causa illius injusta, cum tenerentur ex conventionem diligenter laborare.

CAPUT VII.

De Censu, Emphyteusi, & Feudo.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est census?

Responsio. Census alius est reservativus, & alius consignativus. Census reservativus sumptus pro contractu, est ille, quo quis in alterum transfert rei suæ dominium directum & utile, reservato sibi jure pensionis annuæ super eadem re. Hunc licitum esse patet: nam sicut quis potest rem suam tradere, vel non tradere, ita & tradere reservato sibi jure pensionis.

Census consignativus sumptus pro contractu, est contractus, quo emitur & venditur jus percipiendi pensionem annuam ex re, vel persona alterius, vel utraque. Sæpe sumitur pro tali jure. Hic census dividitur, 1. in realem, qui fundatur super re aliqua, ut prædio, domo, &c. Ita ut ex ea re pensio debeatur, ad quemcumque res illa transeat, donec census redimatur; in personalem, qui constituitur im-

mediatè super persona alterius, eam obligando immediatè, bona verò ejus mediatè tantum; & in mixtum, qui fundatur super utrisque, ita ut re pereunte adhuc persona maneat obligata. 2. In vitalitium, qui extenditur solum ad vitam unius vel plurium, estque virtualis sponsio nixa eventu fortuito, & in perpetuum, seu donec redimatur.

Censum realem esse licitum declararunt Martinus V. & Calixtus III. Sed re super qua fundatur destructa, perit: nam corrumpente fundamento perit res in eo fundata: ut si domus vel molendinum corruant, perit census super his fundatus, ita ut jam nihil liceat exigere à venditore. Hujus census licitus perit: nam nihil est nisi emptio & venditio rei pretio æstimabilis.

Quæst. II. *An jure nature licitus est census consignativus personalis, vel mixtus?*

Resp. Communis sententia affirmat, modò ematur justo pretio, id est, lege vel consuetudine constituto, & venditor census possit sua opera vel industria lucrari, aut habeat bona in re vel in spe certa, ex quibus pensio duci possit, nec obligetur ad censum redimendum, licet semper pro libito eum redimere possit eodem quo vendidit pretio.

Resp. 1. Ex communi praxi piorum & eruditorum in Gallia, Belgio, &c. 2. Quia pretio æstimabile est, adeoque potest emi & vendi jus ad pensionem non solum ex re frugifera, sed etiam ex persona alterius, quæ potest lucrum facere ex labore, industria,

stria, vel ex bonis suis saltem per alios, & quæ proinde potest obligari immediatè ad pensionem solvendam; cum quis possit in alterum transferre jus percipiendi aliquid à se acquisitum, ergo & vendere. Nec refert quòd decursu temporis pensiones recipiendæ summam pretio dato majorem efficiant, nam non emuntur illæ pensiones, sed jus ad illas percipiendas. At jus ad pensiones per partes & tot intervalla annorum recipiendas non pluris æstimatur, quàm summa simul habita, licet minor illis pensionibus collectivè sumptis. Quia illa summa divisa per multas partes multaque ac longa temporum intervalla, cum incertitudine recipienda & variis incommodis exposita, minoris valet secundum prudentum æstimationem, quàm istarum partium collectio simul habita, quæ opportunior ac utilior est ad quodlibet lucrum ac negotiationem, & nullis incommodis obnoxia. Et verò in emptionem agri pretium commune censetur justum, licet diuturnitate temporis fructus superent pretium agri. 3. Teste Toletio, Nicolaus Papa ann. 1450. approbavit hunc contractum ad petitionem Alphonsi regis Aragoniæ.

Object. 1. Contractus censualis personalis videtur esse mutuum virtuale.

Resp. Neg. Nam ille census est emptio, non pensionis, sed juris ad pensionem, pro pretio ab emptore irrevocabiler dato: unde nec in eo emitur pecunia, sed jus ad pecuniam, nec pecunia data potest

unquam repeti. At in mutuo datur pecunia præsens pro pecunia futura aequali tota simul solvenda, quæ potest à mutuante post certum tempus exigi.

Obj. 2. S. Pius V. in Bulla *Cum onus*, statuit *censum constitui nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sua natura frugifera.*

Resp. In hoc non explicat jus naturale nec divinum, sed solum sancit jus humanum, quod in Gallia & in multis aliis locis non viget.

Nota. Non licet pensiones debitas conjungere forti, & per illas eam augere & postea exigere majorem pensionem. Nam id prohibetur jure Cæsareo, & Gallico, & à Pio V. Porò quando redimitur census, non potest cogi emptor ad recipiendum pretium per partes, sed totum simul reddi debet, nisi aliter justè conventum sit: nam in eo onus & damnum sentiret.

Quæst. III. *An licitus est census utrimque redimibilis?*

Resp. Neg. Quia census præsertim personalis utrimque redimibilis, seu factus cum conditione ut venditor teneatur illum redimere, sicut potest cogere emptorem ad illum redimendum, videtur mutuum implicitum ac virtuale, ex quo aliquid ultra sortem exigitur: in eo enim emptor dat pecuniam ea lege ut totam ad certum tempus recipiat cum lucro, quod est mutuare ad usuram sub emptionis larva. Et verò si talis contractus liceret, usura saltem cum mercatoribus posset per illum excusari, modò mi-

nus lucrum exigatur, quàm sit pensio annua census irredimibilis ad nutum emptoris. Quare Toletus, l. 5. cap. 47. docet in censu personali non posse venditorem cogi ad redimendum censum, *quia tunc videtur mutuum virtuale.*

Quæst. IV. *Quid sunt Emphyteusis & Feudum, & ad quid obligant?*

Resp. Emphyteusis est contractus, quo res immobilis conceditur quoad dominium utile, sub onere annuæ pensionis solvendæ proprietario retinenti dominium directum, idque, vel in perpetuum, vel ad unius aut plurium vitam, vel ad certum tempus, quod decennio non sit minus. Differt à locatione, quòd emphyteusis constitui solum possit in re immobili, & ad tempus non minus decennio, & quòd per eam transferatur dominium utile.

Emphyteuta tenetur, 1. Certam pensionem, vel in pecunia, vel in fructibus domino directo solvere statim temporibus: alioqui amittit rem emphyteuticam cum omnibus impensis in ejus meliorationem factis, si non solverit per biennium pro ecclesiastica, per triennium pro seculari. 2. Rem concessam fructuosiore facere, aut saltem non deteriore; nam ad hunc finem præcipue conceditur.

Resp. 2. Feudum pro contractu est concessio rei immobilis, vel æquipolentis, quoad dominium utile, sub onere fidelitatis, & obsequii personalis domino directo præstandi. Differt ab emphyteusi præsertim quòd in puro feudo non debeatur pensio, sed solum obsequium personale, ad quod datur.

Feudatarius tenetur, 1. Præstare juramentum fidelitatis. 2. Suo tempore requisitus obsequia debita præstare. 3. Non debet disponere de feudo sine consensu infeudatoris. Amittit autem feudum neglectu obsequiorum, & ob crimen feloniam, id est, belli contra dominum directum gesti.

CAPUT VIII.

De Contractu societatis.

Quæst. I. *Quid est contractus societatis?*

Resp. 1. Est duorum vel plurium conventio contribuendi aliquid ad communem quæstum vel usum. Sunt qui addunt, & sustinendi commune damnum. Esse licitum constat, 1. Ex jure civili, §. & Codic. *Pro socio*, & jure canonico, cap. 7. *de donat. inter vir. &c.* Ubi mandatur dotem uxoris ad lucrum dari mercatori, nimirum in societatem. 2. Quia licet convenire ad lucrum ex pecunia & industria captandum, servata æqualitate: quamvis enim pecunia de se sterilis sit, non est tamen sterilis ut subest industriæ tanquam instrumentum negotiationis quæstuosæ. Et hæc societas valde differt à mutuo: nam in ea qui confert pecuniam, retinet illius dominium, & subit ejus periculum ac damnum, quod non fit in mutuo. Unde ultra sortem, potest accipere aliquid tanquam fructum suæ pecuniæ negotiationi, & periculo expositæ, vel animalium de se fructuosorum.

Quæst.

Quæst. II. *Quenam ad justitiam societatis requiruntur?*

Resp. Ex communi sententia, sequentia. 1. Ut negotiatio sit licita, alioqui societas esset mala, & nulla, l. 57. §. *Pro socio*. 2. Ut singuli socii aliquid aptum ad lucrum faciendum conferant in commune, sive pecuniam, sive operam ac industriam, sive animalia, vel instrumenta, ut navem, equos, &c. Qui enim in ea nihil confert utile, non habet jus ex ea emolumentum percipiendi. 3. Ut lucrum dividatur inter socios pro rata portione eorum, quæ quisque contulit, l. 26. §. *Pro socio*, alioqui non servaretur æqualitas. 4. Ut impen- sæ, damnum, ac periculum sint communia, l. 67. §. *Pro socio*, ibi: *Cum societas contrahitur, tam lucri quam damni communio initur.* Et verò societas est quædam fraternitas, ex l. *Verum*. §. *Pro socio*. Jus autem fraternitatis exigit, ut lucra & damna sint communia. Præterea æquitas postulat, ut qui sentit commodum, sentiat & onus, juxta regul. jur. 5. ut si res vel pecunia collata pereat citra culpam latam & levem socii, pereat ei qui contulit, quia hic retinet illius dominium: res autem domino suo perit. Quod si pereat ex culpa lata & levi socii, hic tenetur eam restituere domino, l. 72. §. *Pro socio*. Nam qui rem alterius accipit, tenetur ex culpa lata & levi, quando contractus cedit in utilitatem utriusque. Tamen juxta Doujat. in Gallia socii non tenentur, nisi de culpa lata & dolo. 6. Ut ad certum tempus inea- tur societas, ante quod repetere non

liceat, quod in eam collatum est: nam hoc exigit finis societatis.

Ex his patet finita societate sortem reddi debere domino, & lucrum quod ea dempta superest, dividi inter socios pro rata contributionis ad societatem. Nam alter remanet dominus pecuniæ collatæ, nisi tamen pecunia communicata fuerit socio, aut aliter justè conventum sit. Ita declaravit Sixtus V. constitut. *Detestabilis*.

Quæst. III. *An licitus est contractus societatis triplex?*

Nota. 1. Contractus triplex est ille, quo pecuniam in societatem conferens paciscitur cum altero socio, ut quidquid contigerit, sibi sua fors integra reddatur cum certo lucro, sed minore eo quod probabiliter sperare potuisset. Dicitur triplex, quia in eo tres contractus sive formaliter, sive virtualiter contineri dicuntur. Primus & principalis est contractus societatis, quo confers pecuniam in societatem. Secundus est contractus affecurationis sortis, pro qua cedis socio magnam partem lucri sperati, v. gr. si sit spes ex centum aureis lucrandi triginta, quorum media pars ad te pertineret, ex iis cedis quinque pro affecuratione sortis, retentis tibi decem. Tertius est venditio lucri majoris sperati incerti pro certo sed minori: v. gr. hanc spem decem aureorum vendis pro quinque certo solvendis. Unde conferens in societatem centum aureos, per alios contractus hanc summam servas indemnem, & certum ex ea lucrum facis, scilicet quinque aureorum.

Nota

Nota 2. Consentiant omnes non licere hos contractus celebrare cum eo, qui non putetur ex ea negotiaturus, v. gr. cum paupere qui indiget illa pecunia ad suam sustentationem, vel ad solvenda debita. Quia tunc non esset nisi ficta societas, quæ usuram velaret, nec verus esset titulus aliquid supra sortem exigendi.

Resp. Contractus triplex videtur jure naturali illicitus. Ita S. Antonin. S. Bernardin. Panormit. Azor, Rebell. &c.

Prob. Quia 1. in illis aliquid exigitur ultra sortem absque titulo, quod est injustum. Nam si quis est titulus, maximè societas: sed hæc destruitur per assecurationem sortis; societas enim essentialiter exigit, ut damnum ac periculum sicut lucrum sit inter socios commune: nam cum societas contrahitur, tam lucrum quam damnum communio initur. 1. 67. §. Pro socio. 2. Totum jus lucrandi in societate per solam pecuniam sine opera & labore fundatur in periculo, cui quis pecuniam suam committit in negotiatione. Nam pecunia otiosi domini non potest ei esse instrumentum quæstosum, nisi quatenus ejus periculo negotiationi subjicitur, ex S. Thom. 2.2. quæst. 78. artic. 2. ad 5. ibi: Ille qui committit pecuniam suam, vel mercatori, vel artifice per modum societatis cujusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum; sed remanet ejus: ita quod cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur. Et ideo sic licitè potest partem lucri inde provenientis expetere tamquam de re sua. Enimverò pecunia de se sterilis est, nec alia ratione fructuosa, nisi

vel per industriam utentis, vel per hoc quod periculo exponatur in negotiatione. Sed posita assecuratione solum conceditur usus pecuniæ ut pecuniæ nulli periculo expositæ, ideòque prorsus sterilis, & quæ nullum domino fructum parere potest. 3. Violatur æqualitas in societate servanda, si qui nihil confert nisi quod est de se sterile, participet de lucro, & nihil de damno, nec periculo, sitque certus de sorte & lucro; alter verò non sit certus de ullo lucro, & subeat omne periculum operæ propriæ ac pecuniæ alienæ. Hinc, l. 51. §. Pro socio dicitur: Sicuti lucrum, ita damnum quoque commune esse oportet, quod non culpa socii contingit. 4. Sixtus V. tres contractus in Bulla *Detestabilis* damnavit ut per se illicitos, his verbis: *Irrepsit enim versutè & callidè antiquus humani generis hostis per varios dolos & fallacias & incautos homines.... ut seipsos in usurarum voraginem Deo hominibusque odiosam, sacris canonibus damnatam, & christianæ charitati contrariam, sedè immergant; & dum vanas & terrenas divitias querunt, veras ac cælestes amittant, sicuti nuper cum magno dolore audivimus hoc malum quasdam provincias pervasisse.... Proinde nos.... ut gregem dominicum.... ab offensione, & vitæ æternæ discrimine tutum in viam salutis dirigere nitamur, hujusmodi morbi contagionem, antequam in communem fidelium perniciem latius serpat.... tollere cupientes.... Damnamus & reprobamus omnes, & quoscunque contractus, conventiones & pactiones posthac ineundos seu ineundas, per quos seu quas cavebitur personis pecunias, animalia, aut quaslibet alias res societatis nomine tradenti-*
bus

bus, ut etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, fors ipsa seu capitale semper saluum sit, & integrum à socio recipiente restituatur, sive ut de certa quantitate, vel summa in singulos annos aut menses, durante societate respondeatur. Statuimusque ejusmodi contractus, conventiones, & pactiones usurarios ac illicitos posthac censi debere . . . . . ac ne de cetero societates ineantur sub hujusmodi pactis & conditionibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districtè interdiciamus & prohibemus. Porro ideo dicit hos contractus usurarios ac illicitos posthac censi debere, non quòd antea tales non fuerint in se, sed quia ante ejus constitutionem ignorantia invincibilis quæ poterat esse in multis, illos excusabat ab usura formali, seu imputabili.

Nec obstat, cap. 7. de donat. Quia Innocentius III. ibi solum permittit uxoris dotem dari mercatori, ut de parte honesti lucri vir onera matrimonii possit sustinere, nulla facta mentione assécurationis. Nec refert quòd aliàs exponeretur dos periculo; quia dos erat securior apud mercatorem, quàm apud ejus maritum dilapidatorem nec cautionem dare valentem.

Obj. 1. Licèt sit de natura societatis puræ, ut commune sit periculum ac damnum inter socios, perinde ac lucrum; potest tamen vi alterius pacti redimi hoc periculum per compensationem, Nec magis per assécurationem destruitur societas, quàm contractus depositi, & commodati, vel locati: nam etsi periculum rei depositæ, commodatæ, locatæ suapte natura

pertineat ad rei dominum; pacisci tamen sub justa mercede licet, ut alter totum periculum subeat. 2. L. 29. §. Pro socio dicitur: Ita coiri societatem posse, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit, Cassius putat, &c. 3. Securitas & lucrum certum non præstantur ex vi contractus societatis, sed ob remissionem majoris lucri sperati, & vi alterius contractus. 4. Ad æqualitatem contractus satis est, quòd commoda æquivalent incommodis: periculum autem fortis, quod subit socius, satis compensatur per majus lucrum speratum, & sic non est societas leonina, qua totum periculum rejicitur in socium, nec id onus aliunde compensatur. 5. Tres contractus seorsim & cum diversis personis liciti sunt, ergo & simul cum socio: nam quæ facta cum diversis & seorsim justa sunt, etiam simul cum eodem facta justa sunt; justitia enim consistit in æqualitate rei ad rem, non verò in habitudine ad diversas personas & tempora. 6. In triplici contractu non intervenit mutuum, quia non transfertur dominium pecuniæ in socium. Nam hic non potest de pecunia sibi in societatem data disponere pro libito, etiamsi eam assécuraverit, sed hanc tenetur vi contractus societatis in negotiationem ad lucrum impendere; aliàs faceret injuriam conferenti, qui ideo posset contractum rescindere, cum hæc pecunia solum data sit ad negotiationem. Quare si pecunia illa surrepta fuisset, hanc posset collator vindicare actione in rem.

Resp. Ad 1. periculi & damni ac lucri
Bbbbb com-

communicationem esse essentialem societati, ideoque ab ea inseparabilem per aliud pactum, sicut obligatio servandi rem depositam est essentialis deposito. Unde, l. *Verum* §. *Pro socio*, societas dicitur *jus quodam modo fraternitatis in se habere*; quod jus exigit lucri & damni communionem. Aliud est de deposito & aliis, in quibus asscuratio est præter, sed non contra naturam illorum: nam natura depositi est ut res deposita servetur, natura commodati ut usus rei gratis concedatur, &c. At natura societatis est ut sit communio contributionis, & lucri ac damni, ex l. 52. & l. 67. citat. *Ad 2.* Legem intelligendam esse ratione focii dumtaxat, qui operas ponit, ita ut si ejus opera ac industria tanti valeat, quanti pecunia ab alio socio collata, non debeat ille pecuniæ alterius sibi communicatæ periculum ac damnum subire: nam aliàs plus de damno quam de lucro participaret, & sic inter illos non esset æqualitas: subiret enim damnum propriæ industriæ, & partis pecuniæ communicatæ. *Ad 3.* & 4. Lucrum majus speratum fundari in societate, quæ destruitur per asscurationem sortis, ideoque tunc nihil posse ob remissionem lucri majoris sperati exigi. *Ad 5.* Disparitas est, quia alia pacta cum alio facta non impediunt quominus stet vera societas cum mercatore, qui in eo statu constituitur quem postulat societas: per accidens enim respectu illius est quod alii pecuniam collatam asscurent. At pacta illa cum socio inita evertunt societatem & æqualitatem, cum hic totum periculum ac damnum subire

debeat, ille verò solum lucrum certum ultra sortem recipiat. *Ad 6.* pactum illud est injustum: nam eo ipso quod mercator tenetur sortem in omni eventu restituere, ea potest uti sive in negotiatione, sive extra pro libito. Quid enim ad dantem attinet quos in usus alios impendat, modò fors ipsi cum lucro certo restituatur? Unde obligatio imposita socio pecuniam datam non impendendi nisi in negotiationem, est majus onus additum, quod ad nihil aliud sibi quam pro pallio usurario prodest.

CAPUT IX.

De Cambio.

Quæst. I. *Quid & quotuplex est?*
Responsio. Cambium est permutatio pecuniæ pro pecunia cum lucro. Hinc differt, 1. A quavis alia permutatione, qua non pecunia, sed aliæ res permutantur. 2. A mutuo, quod non est permutatio, quodque perficitur sola rei mutuata traditione, & essentialiter exigit, ut res alia similis non reddatur nisi post lapsum temporis. At cambium non perficitur nisi pecunia sit ex utraque parte data & accepta, saltem æquivalenter: permutatio enim omnis utrimque donationem requirit.

Cambium duplex distinguitur, scilicet reale, & siccum. Reale seu verum

verum est vera pecuniarum permutatio, æqualitate inter datum & acceptum servata. Siccum est cambium fictum, & verum mutuum specioso nomine cambii velatum, ut cum habetur sola ratio temporis ad lucrum exigendum, aut quando fingitur solutio alibi facienda, & fit in eodem loco cum lucro. Dicitur siccum, quia caret humore, seu iusto titulo ad lucrum pariendum. Unde à Pio V. Bulla. *In eam*, omne cambium siccum declaratur usurarium. Hinc patet lucrum ex eo perceptum, esse injustum & restituendum.

Cambium reale dividitur in manuale, & locale. Manuale seu minutum, est permutatio monetæ diversæ speciei & rationis, ut aureæ cum argentea, minoris cum maiore, patriæ cum externa, &c. & vicissim. Locale seu per litteras est permutatio pecuniæ præsentis cum absente, ut si des hic Titio pecuniam, & Titius tradat tibi litteras cambii, quarum ope eandem summam recipias Romæ.

Quæst. II. *An in cambio reali licitum est lucrum?*

Resp. Affirm. Modò sit moderatum, & secundum leges aut consuetudinem locorum, vel communem peritorum æstimationem. Nam tale lucrum in cambio manuali percipitur non solum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis ex cambio, sed etiam ratione laboris & operæ in conquirendis, coacervandis, custodiendis variis speciebus monetarum, & in numeranda pecunia, &c. In

cambio verò locali ratione trajectionis realis vel virtualis pecuniæ de loco in locum, cui trajectioni faciendæ campfor operam suam locat, suscepto in se omni labore & periculo: quæ quidem opera, labor & periculum in gratiam alterius suscepta, sunt pretio æstimabilia.

Nec obstat quòd interdum campfor id faciat sine labore & incommodo, imò cum suo commodo. Nam hoc est per accidens, & provenit ex ejus cura, industria, & officio, pro quo sustinendo multæ aliunde impensæ & operæ præstandæ sunt; cum re ipsa suscipiat obligationem ex se laboriosam, & periculosam.

Quæst. III. *An licitum est cambium ad terminum solutionis, seu, ut ajunt, ad nundinas? Sic fit, campfor vel mercator dat hic pecuniam ea lege, ut illam cum lucro recipiat Francofurti, vel alibi ad proximas nundinas: ita ut plus vel minus exigatur pro cambio, quam magis vel minus remota sunt nundina?*

Resp. Secluso alio titulo iusto excusante ab usura, cambium hoc est usurarium. Nam est verum mutuum, ratione cujus lucrum exigitur: nihil enim aliud est quàm contractus, quo traditur pecunia ut reddatur cum lucro intra terminum, seu in quo exigitur aliquid ob dilatam solutionem.

CAPUT X.

De Transactione, Affecuratione, Fidejussione, Pignore, & Hypotheca.

Quæst. I. *Quid est Transactio?*

Responsio. Est pactio utrimque onerosa de re dubia, & lite incerta sive mota sive movenda. Hinc ad ejus justitiam tria requiruntur. 1. Ut res super qua transigitur, sit dubia saltem probabili existimatione utriusque partis: alioqui fieret injuria parti clarè habenti jus, quæ non componere transigendo, sed vexationem injustam redimere censeretur. 2. Ut conventio sit cum aliquo onere utriusque partis: alioqui donatio esset, non transactio. 3. Ut per eam lis componatur vel dirimatur: nam ad hoc instituta est.

Quæst. II. *Quid est affecuratio?*

Resp. Est contractus, quo quis rei alienæ periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel certo pretio ad solvendum ejus pretium, si perierit. Quando hæc obligatio pretio suscipitur, est contractus similis venditioni: nam venditur obligatio præstandi domino rem indemnem, quæ est pretio æstimabilis.

Ex communi sententia, ad ejus justitiam requiritur, 1. Ut periculum subsit saltem probabiliter, vel ab utroque judicetur subesse, ita ut rei eventus sit utrique incertus. Si enim ante contractum constaret affecuranti res, vel merces alterius esse extra omnem aleam positas, v. gr. jam pervenisse ad

portum, peccaret & teneretur restituere pretium acceptum. Nam nullus est titulus accipiendi pretii, cum affecuratio non sit in hoc casu digna pretio. Præterea affecurans sua deceptione dedisset causam contractui. Idem dic de eo qui sciens rem suam periisse, pacisceretur cum altero de illius affecuratione: quia impossibilis est rei, quæ periit, affecuratio; hæc enim potest esse dumtaxat de re, cujus periculum caveri potest: ergo tunc nullus est contractus, cum deficiat ejus materia. Deinde tunc dolus daret causam contractui. 2. Requiritur ut pretium sit proportionatum periculo, spectata æstimabilitate rei, quæ affecuratur, alioqui non servaretur æqualitas.

Quæst. III. *Quid est Fidejussio?*

Resp. Est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis eam non impleverit. Circa quod observa.

1. Si obligatio debitoris principalis sit invalida, aut extinguatur, cessat etiam obligatio fidejussoria defectu materiæ: quia hæc semper supponit obligationem principalem, estque illius accessoria.

2. *Fidejussores ita obligare non possunt, ut plus debeant, quam debet is pro quo obligantur: nam eorum obligatio accessio est principalis obligationis: nec plus in accessione debet esse, quam in principali re, institut. de fidejussor.*

3. Fidejussor non potest conveniri ad solvendum, nisi prius à principali debitore repetitum fuerit debitum, & constiterit eum non esse solvendo. Hæc enim est veluti conditio hujus contractus, nisi aliter conventum sit.

4. Fide-

4. Fidejussoris obligatio transit ad hæredes.

5. Peccat graviter qui certus de sua impotentia ad solvendum pro alio, ejus fidejussorem constituit, putans fieri posse ut debitor non sit solvendo. Nam creditorem injustè decipit, falsam rei securitatem offerendo, & dat ei occasionem periculi ac damni.

6. Principalis debitor tenetur non solum rependere quæ fidejussor pro eo solvit, sed etiam refarcire omnia damna orta ex eo, quod ipse tempore debito non solverit: nam vi contractus tenetur fidejussorem indemnem servare, ea quippe lege is fidejubet.

Sed an licet pro fidejussione exigere premium a debitore?

Resp. Multi affirmant licere de eo pacisci, pro ratione quantitatis debiti & periculi. Quia obligatio civilis solvendi debitum alterius est onus justiciæ pretio æstimabile, nec fidejussor tenetur eam gratis suscipere. Neque id exigitur pro solutione pecuniæ alterius loco datæ vel dandæ, nam hoc esset usurarium; sed pro subeunda obligatione solvendi debitum alterius. Neque est mutuum virtuale: nam fidejussio non consistit in traditione rei sicut mutuum, sed præcisè in susceptione obligationis alienæ. Si tamen fidejussor sciat nullum subesse periculum, nec molestiam, alii, quibus assentior, docent eum nihil posse exigere: quia tunc obligatio quam suscipit, nullum affert onus pretio compensabile?

Quæst. VI. Quid est Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo de-

bitor rem aliquam mobilem tradit creditori ad securitatem debiti, pro quo sic obligata est, ut possit ex ea solutio peti, si debitor non solverit.

Hypotheca verò est contractus, quo res immobilis obligatur creditori ad securitatem debiti, ita ut jus habeat ex ea solutionem petendi. Differunt inter se, 1. Quod in pignore res tradatur creditori, in hypotheca verò res sola conventionione obligetur sine traditione. Interdum tamen mobilia bona sine traditione hypothecantur. 2. Quod pignus sit rei mobilis, hypotheca verò rei immobilis. Hæc tamen nomina passim in jure idem sonant, & sumuntur etiam pro ipsa re alteri obligata ad securitatem debiti, & pro jure petendi solutionem ex re sic obligata.

Hypotheca alia est conventionalis seu expressa, quæ mutuo consensu expresso constituitur: Alia tacita seu legalis, quam lex vel consuetudo, attribuit, etiamsi de hac nulla facta sit in contractu mentio. Sic bona tutoris & curatoris sunt hypothecata pupillo & minori pro administratione bonorum, bona mariti pro dote uxoris, &c. Item alia est universalis, per quam omnia bona tum præsentia tum futura obligantur: alia particularis, id est, unius vel plurium rerum in specie, & hæc semper afficit rem ad quemcumque perveniat, donec debitum solvatur.

Quæst. V. Quanam sunt obligationes dantis, & accipientis pignus & hypothecam?

Resp. 1. Ex parte dantis seu debitoris hæc sunt. 1. Non licet eandem rem dare pluribus in pignus seu hypothecam,

Bbbbb 3

cam, nisi sit sufficiens pro omnibus debitis. Nam ideò res subjicitur hypothecæ, ut creditor ex ea solutionem capiat, si debitor non solvat. Sed plures creditores non possunt solutionem accipere ex re insufficiente pro pluribus debitis. Excipe nisi posteriores creditores moneantur de priori hypotheca; nam tunc his non fiet injuria, cum scienti & volenti non fiat. 2. Debitor tenetur creditori impensas factas in pignoris conservationem & ne deterius fiat, restituere, l. 25. §. *de pignorat. act.* nec potest pignus repetere donec debitum integrè solverit, l. 6. Cod. *de distract. pign.* 3. Ei non licet vendere rem hypothecatam, nisi emptore monito de hypotheca, quia illum deciperet. Nam emptor putaret rem ab omni onere liberam, cum tamen tenetur ex ea debita solvere, res enim transit ad emptorem cum suo onere reali; nec emptor plus juris acquirere potest, quam haberet venditor: hic autem non habebat ejus dominium liberum à debitis, cum res sit ad debita obligata.

Resp. 2. Ex communi sententia, creditor tenetur. 1. Diligenter servare pignus, & curare ne pereat, aut deterius fiat: alioqui tenebitur de damno secuto ex culpa lata & levi, l. 13. §. *de pignorat. act.* non tamen levissima, quia contractus cedit in utriusque partis utilitatem. Potest autem pignus acceptum, vel hypothecam alteri obligari, sed non pro majore summa, l. 1. Cod. *Si pignus, &c.* 2. Non potest uti re oppignorata sine consensu debitoris: alioquin furti actione tenetur, l. 56. §. *de furtis*, nisi utatur in gratiam debi-

toris, ne scilicet alioqui deterior fieret. Quia est res aliena ad securitatem tantum, non ad usum concessa. Sed injustum est uti re aliena sine consensu domini. Quòd si debitor concedat illius usum, valor talis usus debet in sortem computari: alioqui committeretur usura; nam ob concessam dilationem solutionis, acciperetur aliquid ultra sortem, cum usus pignoris sit quid pretio æstimabile, & veluti ejus fructus ad dominum pertinens. 3. Tenetur fructus ex pignore vel hypotheca perceptos & consumptos in sortem computare, deductis sumptibus suis ac laboribus, & extantes restituere vel deducere: quia res illa est debitoris, ad quem proinde pertinent fructus ex ea nati, res enim domino suo fructificat. 4. Non potest vendere pignus, nisi debitore tempore debito non solvente, & eo prius monito. Quòd si pluris vendat, quam sit debitum, tenetur excessum restituere debitori, cum nullo justo titulo possit eum retinere. 5. Non potest pacisci cum debitore, ut si non solvat statuto tempore, pignus sit creditoris; sed hic semper tenetur pignus totum restituere, cum ei postea debitum solutum fuerit: nam talis conventio utroque jure prohibetur, l. ult. Cod. *de pact. pignorat.* & cap. 7. *de pignorat.* 6. Tenetur soluto integrè debito statim restituere pignus, nam tunc cessat titulus & jus illud retinendi, l. 6 §. *Quibus modis pignus, &c.*

CAPUT XI.

De Ludo & Sponsionibus.

Quæst. I. **Q**uid est ludus, & quenam requiruntur ut sit licitus?

Resp. 1. Ludus generatim est iucundum aliquod dictum vel factum ad animi relaxationem ordinatum. Ejus finis proximus est, ut animus oblectatione relaxetur, fiatque aptior ad applicationem ac intentionem necessariam, eo modo quo vires corporis per somnum reficiuntur: quies enim animæ est delectatio, inquit S. Thom. 2. 2. quæst. 168. art. 2. Hinc ludus tam potest esse honestus quam dormitio, si cum debitis circumstantiis ob finem honestum exerceatur, pertinetque ad virtutem quam Aristoteles & S. Thomas Eutrapeliam vocant, quæ est species temperantiæ, per quam homo dirigitur ac inclinatur ad modum in ludo tenendum.

Ut autem ludus sit licitus, hæc ex communi sententia requiruntur. 1. Ut ludi genus nullo jure sit prohibitum. 2. Ut non sit occasio peccandi, nec scandalum aut damnum ullum cuiquam pariat. 3. Ut modus debitus, decorum, & omnes circumstantiæ debitæ servantur, ita ut congruat personæ, temporis, & loco, &c. nam bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu. Hinc Conc. Senonense prohibet clericis ne in publico ludant pila, aut aliis ludis, maxime

cum laicis, ob indecentiam. 4. Ut nec sæpius nec diutius ludatur quam exigit necessitas reficiendi vires animi, & eum expeditiorem reddendi ad debita officia. Necessitas enim est mensura ludi sicut cibi & potus. Parum autem de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo, ait Aristoteles à S. Thoma, quæst. cit. art. 4. relatus. His adde, ut ludus necessarius referatur ad finem honestum; nam homo semper propter finem honestum agere tenetur.

Resp. 2. Ludus pro contractu sumptus, est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur ut victori cedat id quod exposuerunt. Jure naturæ licitus est, servatis debitis conditionibus: sicut enim licet rem suam alteri ab solutè donare, ita & dare sub conditione licita, puta si victor ludendo extiterit.

Conditiones autem requisitæ in contractu ludi sunt, 1. Ut omnes conditiones ad ludum honestum necessariae, modò dictæ servantur: nam hic contractus continet ac supponit ludum, cui est accessorius. 2. Ut summa, quæ ludo exponitur, sit modica secundum cujusque facultatem ac conditionem, & non major quam opus sit ad excitandum cum oblectatione animum, & impediendum ne ludus langueat. 3. Ut ludentes habeant dominium ac liberam dispositionem eorum quæ exponunt, & aliunde habeant unde familiam alant, debita solvant, eleemosynas erogent, & cæteris officiis planè satisfaciant: 4. Ut non ludatur principaliter ob lucrum:

lucrum: nam finis proximus ludi est animi levamen, & oblectatio, ut animus sit vegetior & aptior ad exercitia debita propter Deum rectè obeunda. Deinde lucrum non potest esse finis honestus. 5. Ut absit omnis fraus & injuria. 6. Ut sit æqualitas moralis quoad omnes in spe lucrandi & periculo perdendi. Nam hæc requiritur ad justitiam hujus contractus; qui est utrimque onerosus: in eo quippe emitur spes lucrandi periculo perdendi.

Quæst. II. *Quinam ludi sunt prohibiti?*

Resp. Jure divino naturali prohibiti sunt ludi ex se mali ac turpes, indecori, & ad luxuriam provocantes; vel qui sunt occasio proxima peccati, aut aliis scandalum. Jure autem humano tam civili, quàm canonico prohibitus est omnibus etiam laicis ludus saltem frequens aleæ, l. 1. & 2. Codic. de aleator, &c. Episcopus, dist. 35. ex canon. Apostolorum, ibi: *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus alea atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.* Ratio prohibitionis est periculum & occasio multorum peccatorum, & malorum, ut iræ, rixarum, litium, blasphemiarum, perjurii, jacturæ temporis, neglectus officiorum debitorum, eversionis fortunarum, &c. Ludus autem aleæ est ille, cujus successus uni-
cè vel magis ex fortuna seu casu quam ex industria pendet, ut ludus taxillorum & chartarum. Nomine autem fortunæ ac casus intelligi debet dispo-

sitio providentiæ divinæ præter certam aliquam spem & opinionem humanam à sola DEI voluntate pendens.

Hinc, ut patet ex poena gravi apposita, peccat mortaliter qui aleæ deservit, hoc est, qui tali ludo crebro & per longum tempus lucri causa ludit. *Ludus aleæ est peccatum mortale secundum Raymundum, quod credo verum quando ex cupiditate quis ludit, scilicet principaliter motus, non ob recreationem, sed ad acquirendum quid notabile per ludum; nam ludere quid modicum, ut pueri faciunt, vel ob recreationem & moderatè, non videtur mortale, ait S. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 22. §. 8.*

Imò secluso jure positivo sæpè est mortalis aleæ ludus ratione multarum circumstantiarum, ut docet Toletus, post S. Chrysost. qui homil. 15. ad popul. ait: *Aleas tractare non videtur multis peccatum esse manifestum, sed infinita vitæ mala solet inferre.... Circa aleas studium, blasphemias, jacturas, iras, convicia, infinitaque alia hic graviora sæpe produxit.*

Hinc etiam graviter peccant, qui aleatoribus domum suam ad ludendum commodant: quia occasionem & commoditatem graviter peccandi aliis præbent; idque jure Cæsareo & Francico prohibetur. His ergo deneganda est absolutio, nisi resipuerint, ut monet S. Carolus.

Quæst. III. *Quandonam committitur peccatum mortale in ludo?*

Resp. Ex communi sententia, his casibus. 1. Si ludus sit per se graviter illicitus ac turpis, vel solo jure positivo graviter vetitus. 2. Si ludenti
vel

vel aliis sit occasio proxima peccati mortalis, ut blasphemiae, perjurii, fraudum, rixae, libidinis, &c. 3. Si idcirco negligentur officia sui status, vel muneris; aut omittantur opera graviter praecepta. 4. Si immodica summa ludo exponatur, ita ut reliqua bona non sufficiant ad sustentandam familiam, alendos filios, ad dotandas filias decenter secundum suum statum, ad solvenda debita, ad dandas elemosynas, &c. 5. Si injuria vel damnum grave alteri inferatur fraudibus, violentiis, attractionibus ad ludum, &c. 6. Affectu ad ludum graviter immoderato. *Nam potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem praeponit aliquis dilectioni Dei, ita quod contra praeceptum Dei vel Ecclesiae, talibus ludis uti non refugiat, ait S. Thom. 2. 2. quaest. 168. art. 9.* Denique si quis ludat cum eo qui non potest alienare: nam vult sine titulo justo alienum obtinere, quod est injustum, & cooperatur injustitiae alterius.

Quaest. IV. Quibus casibus lusor ante omnem sententiam tenetur ad restitutionem?

Resp. Ex communi sententia, victor restituere tenetur. 1. Si victus non habeat rei dominium, & liberam dispositionem. 2. Si victor vi, minis, dolo, conviciis, vel simulatione imperitiae induxit alterum ad ludendum. Nam fecit ei injuriam, eique occasionem damni injuste dedit. Si tamen coactus lucretur, non tenetur restituere lucrum: quia ludus ex parte ipsius est justus, & omnem inaequalitatem circa spem lucri sustulit injuria

Ant. Th. Moral. P. I.

coactionis, & victus sponte in hoc periculum se conjecit. 3. Si fraude aliqua contra ludi leges usus sit, v. gr. si chartas signo aliquo notaverit, aut per autus circumstantium, vel ex industria agnoscat, vel artificiose ita componat, ut meliores sibi obveniant, &c. Et tunc tenetur restituere tum id quod lucratus est, cum illud acquisierit per injuriam: tum etiam id quod alter juste lucratus fuisset: nam haec spes lucri erat pretio aestimabilis, & ei per injuriam sublata fuit. Ludi autem leges sunt quae vel communi ludentium consensu constitutae sunt, vel loci consuetudine receptae. Quaedam tamen fraudes seu potius astutiae, quae ex communi consuetudine adhibentur, & noscunt adhiberi, non censentur contra ludi leges, nec injuste, ut si quis sciens se meliores chartas habere, timorem simulet, quo alter ad augendam sponsonem impellatur. 4. Si victor ante ludum habuerit animum non solvendi, vel si non possit alienare rem ludo expositam aut quidquam amittere, vel si arte ludendi sit notabiliter alteri superior, ita ut moraliter certus sit de victoria. Quia tunc error dedit causam contractui: alter enim non voluit ludere, nisi quia contrarium putavit. Præterea haec sunt contra justitiam ludi exigentem, ut inter ludentes sit aequalitas moralis in spe lucrandi, & in periculo perdendi: nam hic contractus est utrimque onerosus, non donatio, nec ad remunerandum digniorem & peritiorem institutus; sed in eo emitur spes lucrandi periculo perdendi: ideoque requirit aequalitatem

Ccccc

tem

tem inter spem & periculum. Idque verum est, etiamsi excessus peritiæ sit notus alteri; nisi prudenter ex circumstantia censeatur donatio spontanea lucri ex parte minus periti. Nam sicut non sufficit ad justitiam venditionis, si emptor vitium rei norit, & rei cupiditate solvat pretium justo majus, quia aliter eam habere nequit, nec donare excessum censetur; ita in ludo, &c. nisi inæqualitas peritiæ aliunde compensetur. Quamdiu tamen uterque ignoret excessum notabilem peritiæ alterius, lucrum est justum etiam in peritiore: quia uterque tunc se exponit periculo perdendi; & sicut lucranti occurrit imperitior, ita poterat occurrere peritior, & sic contractus fuit fortunæ, & ex utraque parte æqualis. Præterea ludentes hoc animo ludunt, ut lucrum retineri possit, dum neutri constat de notabili excessu. 5. Juxta varios, si victor luserit ex animo repetendi solum: quia non habebat jus lucrandi, & decepit alterum, qui non voluit ludere nisi supposita spe lucrandi. Qui tamen luserit animo solvendi, potest mutare animum peracto ludo, & solum repetere in judicio.

Quæst. V. *An qui ludo vetito, seu alea aliquid lucratus est, tenetur lucrum restituere, vel qui perdidit solvere?*

Nota. Agitur hic de magna summa: nam qui modicum perdidit, tenetur solvere. Quia contractus ludi fuit justus, obligatque naturaliter; nec leges, quæ vigent, prohibent modicum quid ludo per se licito exponere, ac proinde lucrum modicum solum

retineri potest, nec conceditur jus illud repetendi.

Resp. 1. Juxta communem sententiam, seclusa lege speciali loci irritante contractum ludi, magna pecuniæ summa jam acquisita ludo vetito, seu alea, servata aliunde justitia, potest retineri in conscientia, donec per sententiam judicis exigatur restitutio. Quia contractus ludi jure naturæ habet vim transferendi dominii ex libero consensu ludentium; & jure positivo communi, vel saltem ex consuetudine, non est ipso facto irritus; nec ludentes redduntur inhabiles ad transferendum dominium, neque obligantur ad restitutionem nisi post sententiam judicis. Ex eo autem quod contractus sit prohibitus, non ideo hoc ipso est irritus, *quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, cap. 16. *de regular.* ut patet in matrimonio post votum simplex castitatis contracto, in negotiatione clericis interdicta, &c.

Resp. 2. Qui alea luserit, & notabilem pecuniæ summam perdidit, sistendo in jure naturali, tenetur solvere. Quia contractus fuit validus, ac proinde ex illo victor comparavit jus ad id quod lucratus est. Præterea qui perdidit, debuit ludendo consentire in solutionem si perderet: alioqui mala fide lussisset, ideoque lucrari non potuisset.

Sed controvertitur an jure civili communi seu Cæsareo, lusor teneatur in conscientia solvere debita ludo contracta? Alii negant, quia, l. 1. *Cod. de aleator.* conceditur victo & ejus hæredibus jus repetendi in judicio quod solvit.

solvit. Ergo victus potest jure retinere id quod solutum repetere statim posset: cui enim lex dat actionem repetendi, etiam dat exceptionem ut non solvat, juxta reg. jur. 71. in 6. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.* Et l. 198. §. de regul. jur. Præterea leges Cæsareæ statuunt, ut victus non cogatur solvere. Unde cum retinere meam rem, & datam recipere æquivalent, injustum non est commodiorem modum absque inutili circulo eligere. Hinc, lib. 3. §. de compensat. dicitur: *Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere.*

Alii verò contendunt debitorem teneri solvere, nisi judicem requirat pro debiti sui absolutione. Quia 1. qui luit, validè luit. Ergo contraxit obligationem standi contractui valido, donec irritetur; & sic victor habet jus ad solutionem donec eo privetur per judicem. 2. Sicut qui validè luit & perdidit, non potest ante sententiam judicis solutum repetere, aut occultè recipere, ita nec potest ante sententiam non solvere. 3. Leges non concedunt jus repetendi solutum nisi in judicio, ergo jus non solvendi acquiritur solum per sententiam judicis, & cum dicunt, victus non cogatur solvere, subintelligitur à judice: unde significant solum actionem victori non dari ad repetendum debitum. Porro certum est victum teneri solvere, si juraverit se soluturum: quia juramentum de re licita præstanda servari debet ex religione & reverentia erga Deum.

Dixi jure communi. Nam potest esse

alia consuetudo patriæ, vel lex specialis annullans obligationem naturalem solvendi debita ludo contracta, prout est in Gallia ex edicto Ludovici XIII. quoad hoc recepto. Sed videtur in his rebus standum esse consuetudini receptæ, nec lege abrogatæ.

Quæst. VI. *Quid est sponsio, & quid ad ejus justitiam requiritur?*

Resp. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate aut eventu rei alicujus contententes, sibi invicem aliquid spondent, ut id sit ejus, qui veritatem fuerit affecutus.

Ut hic contractus sit justus, necesse est, 1. Ut res de qua agitur, in eodem sensu ab utroque accipiatur: nam alioqui nullus esset contractus sponsionis, siquidem spondentes non consentirent in idem, si diversimodè rem intelligerent. 2. Ut res de qua contenditur, sit incerta utrique contrahenti. Alioqui jam non esset æqualitas in spe & periculo, quæ ad justitiam sponsionis requiritur: nam sponsio est contractus onerosus, quo emitur spes lucrandi periculo perdendi.

Hinc si quis certus de rei veritate, vel eventu, aliquid sponsione lucratus est, tenetur id restituere, etiamsi de sua certitudine alterum monuisset, qui nihilominus vellet contendere. Quia hic non vult donare, aut se punire, sed spondere, eo quod putet rem esse semper incertam & falli ab alio: & ideo diligenter postea veritatem inquirat. Cum autem in sponsione ematur, & vendatur spes lucri periculo amittendi, veluti merx pretio; si nullum sit periculum perdendi, nihil emitur, nec venditur; ac proinde in-

validus est contractus, sicuti invalida est emptio gemmæ falsæ pro vera, etiamsi emens monitus fuisset falsam esse, sed credere noluiisset.

Delugo.

CAPUT XII.

De Ultimis voluntatibus.

Quæst. I. Quid est Testamentum?
Resp. Est legitima

Resp. Est legitima dispositio de iis, quæ quis vult fieri post mortem cum institutione hæredis, vel legatarii universalis. Quod addo, quia in Gallia ad testamentum non requiritur hæredis institutio: imò si fieret, dicitur testamentum à iudicibus declarandum esse irritum: quia lex consuetudinaria permittit solum institutionem legatarii universalis, quando non instituitur hæresis, qui ab intestato foret.

Dividitur in solemne, in quo servantur omnes solemnitates à jure præscriptæ, & in privilegiatum, quod valet etiam si non omnes illæ solemnitates servantur: tale est testamentum militare. Solemne subdividitur in scriptum, seu clausum, quod fit scripto coram testibus requisitis; & in nuncupativum seu apertum, quod fit viva voce coram testibus requisitis, licet postea possit scripto mandari.

Circa solemnitates à jure in testamento requisitas consuli debent leges ac locorum consuetudines.

Jure autem Cæsareo ad testamen-
tum scriptum hæc requiruntur. 1. Ut

hæres claris & expressis verbis instituat, illiusque nomen propria manu testatoris scribatur, vel si aliena, ipse testator scribat, & subscriptum ac involutum ostendat testibus, dicatque in eo suam ultimam voluntatem contineri, 2. Ut adhibeantur septem testes rogati, masculi, puberes, idonei, hoc est, qui non excludantur à jure, quales sunt hæres, filiusfamilias, furiosi, damnati ob crimen, &c. 3. Ut omnes & singuli testes nomen suum subscribant propria manu, & annulo seu sigillo obfignent. 4. Demum ut id totum in uno eodemque loco & tempore, unoque contextu peragatur, l. 21. Codic. de testam.

Ad nuncupativum requiritur so-
lū, ut testator suā ultimā vo-
luntatem tam circa hæredis institu-
tionem, quàm circa legata coram
septem testibus, masculis, liberis,
pueribus, & ad id vocatis decla-
ret distincta voce ut possit au-
diri.

Quæst. II. *An testamentum destitutum
solemnitate requisita à jure civili, validum
est in conscientia?*

Resp. Circa hoc multiplex est sententia. Prima docet tale testamentum esse invalidum in utroque foro, ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneatur ante sententiam judicis restituere hæredibus ab intestato. Secunda asserit valere in conscientia, ita ut hæredes ab intestato non possint licitè repetere hæreditatem vel legatum; & si adjudicetur ipsis à judice, teneri ad restitutionem,

nem, si ipsi constet de voluntate testatoris. Tertia inter has media docet illud nullam parere obligationem civilem, sed solum naturalem, & quidem infirmam, quæ per judicem tolli possit, atque ita non esse omnino invalidum in foro conscientiæ; sed valere ad hoc ut hæreditas vel legatum possit retineri in conscientia, donec à judice adjudicetur hæredibus ab intestato: neque etiam omnino firmum, quia post sententiam judicis relicta per illud restitui debent hæredibus ab intestato. Ita Sanchez, Layman, & alii, qui sic putant conciliari posse leges in speciem contrarias. Unde leges, quæ dicunt testamentum desitutum solemnitate pro infecto habendum, nullum esse, scilicet, inquit, per sententiam judicis, qui ob defectum solemnitatis efficaciam ejus elidit.

Ego assentior iis, qui docent, hac in re consulendam esse locorum consuetudinem, & praxim judiciorum, atque servandum id quod æquus judex perspecta penitus veritate judicaret. Nam idem in utroque foro servandum est, ubi forum externum non nititur falsa præsumptione, nec damnat in poenam, quæ judicis sententiam requirit. Quare si judex quamvis certò norit voluntatem testatoris, rescindat testamentum ob defectum solemnitatis, & hæreditatem ac legata prophana adjudicet hæredi ab intestato: ea ipsi debentur in conscientia ante sententiam. Quia sicut privati possunt apponere contrahibus suis certas conditiones, qui-

bus omissis nolunt valere contractum; ita principes, vel republ. cui subditorum personæ ac bona subjiuntur in ordine ad bonum commune, potuit propter fraudis periculum, & majorem dispositionis cautionem facere, ut consensus contrahentium ac disponentium sine certa solemnitate esset de facto irritus: fecisse autem constat ex verbis legis, vel consuetudine & praxi judiciorum, quæ est legum interpres.

Nota. Testator tenetur hæredes instituere in portione legitima descendentes, & his deficientibus ascendentes, nisi justam exhæredandi causam habeat: unde hi dicuntur hæredes necessarii.

Quæst. III. *Quinam testari non possunt?*

Resp. 1. Qui carent usurationis, ut infantes, & perpetuò amentes. 2. Filiusfamilias. Si tamen pubes sit, potest testari de bonis castrensisibus & quasi castrensisibus ad quaslibet causas, & de adventitiis ad pias causas, sed cum patris consensu, ex cap. 4. de sepultur. in 6. 3. Servus. 4. Religiosi solemniter professi. 5. Prodigii post interdictam administrationem. 6. Qui commiserunt aliquod crimen, cui jure annexa est talis poena, & morte damnati. 7. Clerici de bonis ecclesiasticis, cap. 9. de testament. in multis tamen locis consuetudo est contraria; sed semper tenentur de iis in pias causas disponere: nam juxta communem sententiam tenentur jure divino naturali ea bona toto

vita tempore sic impendere. Quare nulla consuetudo, nec potestas humana potest eos excusare vel dispensare.

Quæst. IV. *Quid est Codicillus?*

Resp. Est scriptura continens ultimæ voluntatis dispositionem circa ea, quæ quis vult fieri post mortem citra hæredis, seu legatarii universalis institutionem. Adhibetur ad legata ac fideicommissa relinquenda, vel ad aliquid explicandum, aut mutandum circa testamentum. Ad ejus valorem sufficiunt quinque testes licet non rogati, nec requiritur, ut testator manu propria subscribat.

Quæst. V. *Quanam notanda sunt circa legata?*

Resp. Sequentia. 1. Legatum est ultima voluntatis dispositio, qua testator particulare donum ab hæreditate selectum directis verbis alicui relinquit. Sumitur etiam pro ipso dono sic relicto.

2. Legata solvi debent ex justitia statim post aditam hæreditatem, & ex hoc legatarius acquirit eorum dominium. Quare si executor testamenti negligat ea solvere, tenetur de damno inde secuto: nam peccat contra proprium officium in damnum alterius; executor enim constituitur ad præstandum id omne quod testator fieri voluit: qui autem peccat contra proprium officium ad alterius commodum spectans, peccat contra justitiam. Si nullus sit constitutus executor, tenetur hæres: nam hæreditatem acceptando,

se obligavit implicite ad præstanda onera ei annexa.

3. Legatum transmittitur ad hæredes legatarii.

4. Legatum sub modo factum obligat ad modum illum observandum, si modus sit in utilitatem tertii, vel legantis. Quia tunc testator præsumitur voluisse ad eum obligare: secus dicunt, si modus sit in solam utilitatem legatarii, quia non præsumitur obligatio inducta, nisi aliunde colligatur, sed solum testator explicuisse motivum legandi. Quando autem testator obligat ad modum implendum, aliquando obligare vult, non ita tamen, ut si non impleatur, legatum revocetur & restitui debeat, sed ut peccet legatarius contra justitiam, si non observet. Aliquando vult, ut modo non observato res legata restituatur, vel cum fructibus perceptis, vel sine illis. Quæ omnia pendent ex intentione testatoris, quæ arbitrio prudentis ex ejus verbis & aliis conjecturis ac circumstantiis colligenda est. Quando legatum relicto est Ecclesiæ, vel piæ causæ sub modo obligante, nisi aliud testator expresserit, non censetur voluisse quod revocetur legatum, si modus non servetur, cap. *Verum*, de condition. appol.

5. Si legatum ad certam piam causam factum, nequeat ei applicari, debet ab hærede dari in alteram piam causam impendendum judicio Episcopi. Nam defunctus censetur in tali casu voluisse, ut alteri piæ causæ applicaretur, cum id æque sit gra-

gratum Deo, & utile ejus animæ. Episcopus verò ut interpres voluntatis defuncti, tunc habet jus legata pia ad alium pium usum destinandi, ex cap. 3. & 17. de testam. Legatum verò relictum ad causam prophanam, si impleri nequit, redit ad hæredem.

6. Quamvis testamentum ad causam non piam defectu solemnitatis esset invalidum in utroque foro; tamen legata pia in eo contenta valida sunt, & ea statim solvere tenetur hæres ab intestato, si constet quoad illa de voluntate defuncti, ex cap. 11. de testament. Tum quia ipsa pia legata sunt remedia vulgò ad testatoris salutem necessaria, & semper utilia, imò sæpe restitutiones ex iustitia debitæ, & à confessario præscripta. Tum quia juxta leges Cæsareas legata etiam prophana relictæ sine solemnitate requisita solvi debent, si constet de voluntate defuncti, ex institut. De fideicommiss. & ex cap. 4. de testam. in Gallia verò jure consuetudinario secundum communem Doctorum Gallorum sententiam hæres tenetur in conscientia solvere legata ad pias causas, quamvis in iis, vel in testamento præscriptæ solemnitates omissæ fuerint: secus, si sint ad causas prophanas. Hinc quando hæredi constat voluntatem testatoris esse, ut aliquid in causam piam distribuatur, licet id in foro externo probari nequeat, tenetur in conscientia solvere. Tunc enim probatione opus non est, dum de veritate constat.

Quæst. VI. Quid est Fideicommissum?

Resp. Est ultimæ voluntatis dispositio, qua testator fidei hæredis committit aliquid alteri tradendum. Duplex est, aliud universale, in quo tota hæreditas committitur danda alteri. Sed jus Cæsareum concedit fideicommissario quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur à jure consulto Trebelliano, ne inutiliter hæreditatem adierit.

Aliud particulare, in quo tantum pars hæreditatis committitur danda alteri.

Quæst. VII. An valeat in foro conscientie fideicommissum in favorem ejus, qui per leges non potest hæres vel legatarius institui?

Resp. 1. Testator peccat mortaliter ita disponendo, & etiam is qui talis dispositionis executionem promittit: quia violat legem justam, quæ id graviter prohibet. Hinc S. Hieron. epist. ad Nepotian. ait: *Per fideicommissa legibus illudimus.*

Resp. 2. Is qui per fideicommissum etiam occultum, hæreditatem aut legatum accepit tradendum personæ, quæ per leges excluditur ab hæreditate, vel legato seu dono, putà filio spurio vel uxori defuncti, ita ut non acceperit nisi sub hac conditione sibi significata: non potest licet tale fideicommissum exequi, sed tenetur accepta restituere legitimis hæredibus ab intestato. Quia 1. alioqui ageret contra intentionem & finem legis, & ipsam legem prohibentem ne hæreditas vel legatum & donum talibus personis tradatur simpliciter, ideoque sive directè, sive indirectè. Nam certum est quod is committit in legem, qui le-

gis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, regul. 88. jur. in 6. Et cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti, regul. 84. jur. in 6. Jam verò quæ contra jus fiunt, debent pro infectis haberi, regul. 64. jur. in 6. & leges justæ obligant in conscientia. 2. Tale fideicommissum est in fraudem legis ejusque efficaciam prorsus elideret, si liceret aut valeret. At fraus & dolus alicui patrocinari non debent: ait Concil. general. Lateranens. IV. cap. 46. Item persona quæ per legem excluditur ab hæreditate, vel legato, reipsa bona acciperet à principali testatore per alium tamquam instrumentum: at lex id vetat, hoc ipso quòd illam excludit à bonis defuncti. Ita Covarruv. Azor asserens esse communem sententiam.

Igitur tale fideicommissum debet censeri tamquam si factum non fuisset,

ac proinde bona defuncti per illud accepta pertinent ad hæredes legitimos ab intestato. Nam qui accepit aliquid tradendum alteri, non ei donatum fuit: neque potest tradere illis, qui per leges sunt incapaces illud accipiendi. Hinc Covarr. & Azor, ex communi (ut ipse ait) sententia, docent filium spurium qui accepisset bona patris per fideicommissum, vel alio modo, teneri ante omnem sententiam ea restituere legitimis hæredibus ab intestato venientibus, vel testamento institutis, cum justa lege eorum bonorum capax non sit.

Porrò in Gallia id omnino certum est: nam ibi, & fortè etiam in multis aliis locis, quodvis fideicommissum jure saltem consuetudinario vim legis habente & obligante in conscientia, reprobatur, nullumque jus tribuit.

TRACTATUS

DE

SACRAMENTIS

IN GENERE.

CAPUT I.

De natura Sacramentorum novæ Legis.

Quæst. I. **Q**uid & quotuplex est Sacramentum?

Resp. Sacramentum genericè sumptum, est signum sensibile gratiæ sanctificantis, permanenter à Deo institutum. Sacramentum verò novæ Legis est signum sensibile, permanenter à Christo institutum, ad significandam & producendam gratiam sanctificantem ex opere operato. Unde in eo maximè differt à Sacramentis antiquæ Legis, quòd hæc non causarent gratiam ex opere operato, sed tantum illam significarent nobis dandum per Passionem Christi, ut docet Concilium Florentinum.

Sacramenta novæ Legis sunt septem, non plura nec pauciora, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo, & Matrimonium. *Conc. Trid. sess. 7.*

can. 1.

Ant. Th. Moral. P. I.

Quæst. II. *Quibusnam Sacramenta essentialiter perficiuntur?*

Responsio. Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Concil. Florentin. in decreto de Sacrament. & constat etiam ex Traditione & perpetua praxi Ecclesiæ.

Porro materia Sacramenti dicitur id, quod in Sacramento minùs perfectè significat ejus effectum: unde debet determinari per aliud ad eum perfectè significandum. Duplex est materia, nempe remota, & proxima. Materia remota est res, quæ adhibetur, ut Aqua in Baptismo. Proxima est usus seu applicatio talis rei, ut Ablutio. Forma verò est aliquid sensibile, quod clariùs effectum Sacramenti indicat & determinat, ac perficit significationem materiæ obscuram, nec satis determinatam. Verba autem strictè sumpta, seu vocalia, sunt forma essentialis in omnibus Sacramentis,

D d d d

sal-

saltem præter Matrimonium, quod juxta communem sententiam potest perfici sine benedictione Sacerdotis, sed sola scriptura, vel nutu exprimente mutuum consensum quæ sunt verba virtualia, in quantum sunt expressiva consensus, & sufficiunt in contractibus : quia, cum hoc Sacramentum consistat adæquatè in contractu matrimoniali, quem Christus evexit ad esse Sacramenti, nihil ad ejus valorem requiritur, nisi quod ad legitimum contractum necessarium est. Unde in decreto citato dicitur Matrimonium effici mutuo contrahentium consensu *regulariter* per verba de præsentibus expresso. Aliud est de sex aliis, ut constat ex Traditione, & praxi Ecclesiæ.

Quæst. III. *Qualis unio inter materiam, & formam requiritur ad valorem Sacramenti?*

Resp. Requiritur utriusque coexistentia, seu simultas moralis, quæ secundum significationem verborum formæ, & qualitatem actionis, per quam Sacramentum fit, sufficiat tum ad veritatem formæ, tum ut verba censeantur cadere super talem materiam, & cum illa unum totale signum constituere. Sic in Baptismo requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba profert, censeatur moraliter etiam lavare. Hæc autem unio moralis sufficit, quia Sacramentum est compositum quoddam morale, conficiendum ab hominibus, ideoque more humano; & major non est sæpe possibilis moraliter: unde si exigeretur, Sacramenta sæpe irrita forent.

Porro hæc unio diversa est pro diversitate Sacramentorum : nam re-

quiritur major in Baptismo, ob formam exprimentem ablutionem actua-lem, & major in consecratione Eucharistiæ, cum forma sit demonstrativa Corporis Christi sub accidentibus panis & vini, quorum substantiam destruit.

Sacramentum verò Pœnitentiæ non exigit tam strictam unionem; quia institutum est per modum judicii, in quo sententia non semper statim sequitur causæ examen. In Matrimonio unius consensus potest alterius consensum tamdiu sequi, quamdiu hic moraliter perseverare censeatur, sicut in aliis contractibus; quia fundatur in natura contractus. Tamen quoad praxim materia & forma, quantum fieri potest, simul sunt conjungendæ.

Quæst. IV. *Quanam mutatio materiæ, vel formæ, irritat Sacramentum?*

Resp. Quævis mutatio substantialis in materia vel forma invalidat Sacramentum; quia tollit materiam, vel formam, quam Christus instituit. Accidentaliter verò non irritat, quia cum tali mutatione manent materia & forma, quales Christus instituit. Sed circa hoc observanda sunt sequentia.

1. Mutatio materiæ est substantialis, quando materia nomine & re, secundum communem æstimationem, & usum differt ab ea, quam Christus instituit, & Ecclesia usurpat; ita ut in ordine ad usus humanos, & prout sub tali nomine usurpatur, sit notabilis varietas : ut si in Baptismo adhibeatur vinum loco aquæ. Mutatio est accidentaliter, quando materia est eadem re, & nomine cum

ea quam Christus instituit: sed non adhibetur eodem modo quo Ecclesia adhibet, ut si in Baptismo adhibeatur sine necessitate aqua coenosa, vel non benedicta.

2. Mutatio formæ est substantialis, quando vel non adhibentur verba vocalia, ubi essentialiter requiruntur, ut re ipsa requiruntur in omnibus, excepto Matrimonio; vel si verba vocalia sic mutantur, ut non maneat sensus à Christo institutus, ac determinatus tanquam necessarius. Quævis verò formæ mutatio, qua non destruitur sensus à Christo institutus, est accidentalis.

Quænam autem materia, vel quæ verba requirantur ad essentiam Sacramenti, cognoscimus ex usu & doctrina Ecclesiæ, quæ cum sit *columna ac firmamentum veritatis*, non potest errare in iis, quæ ad fidem, bonos mores, ad Sacramenta, & generalem disciplinam ac Dei cultum pertinent.

3. Sensus verborum in æquivocatione ab intentione proferentis pendet. Hinc hæc forma: *Ego te baptizo in nomine parentis, &c.* habet bonum sensum, si proferens per *to parentis*, patrem intelligat, malum si matrem. Sed extra æquivocationem sensus verborum non pendet ab intentione proferentis. Hinc valebat baptismus Arianorum quamvis circa formam malè sentirent, quia illam rectè pronuntiabant. E contra ille non baptizaret validè, qui uteretur verbis nihil significantibus, vel aliquid aliud, etsi per illa intenderet verum sensum; quia in actione publica, qualis est Baptismus, verba significant se-

cundum communem & usitatam acceptionem.

4. Mutatio verborum sex modis fieri potest, nimirum per additionem, vel detractionem alicujus vocis; positionem unius vocis loco alterius; corruptionem alicujus vocis, detrahendo, vel mutando aliquam syllabam; transpositionem, & interruptionem, pronuntiando scilicet unam partem formæ, ac deinde quiescendo per aliquod tempus, vel loquendo aliquid aliud, & demum perficiendo formæ prolationem. Quoties igitur aliquo ex modis illis ita mutantur verba, ut pereat sensus à Christo intentus, mutatur substantialiter vera forma: secus, si hic sensus maneat. Hinc verba corruptè pronuntiata ex imperitia, balbutie, linguæ præcipitantia, aliove simili vitio, non tollunt sensum substantialem, si adhuc sic proferantur, ut omnibus spectatis eundem sensum animis audientium ingenerent, quem rectè prolata: secus, si fiat contrarium. Sic hæc corruptio verborum ex sola ignorantia linguæ prolatorum, *Baptizo te in nomine Patriæ, & Filia, & Spiritu Sancta*, non destruit verum sensum: unde Zacharias Papa, cap. 86. de consecr. dist. 4. declaravit Baptismum sic collatum sine animo introducendi errorem, valuisse; alioqui enim censeretur non intendisse facere id, quod facit vera Ecclesia. Quisque tamen tenetur diligentiam magnam adhibere, ut formam Sacramentorum rectè, integrè, & distinctè pronuntiet, tum ob reverentiam Sacramento debitam, tum etiam ob periculum corruptionis.

5. Interruptio destruit verum sensum, ideoque substantiam formæ, quoties tollit unitatem moralem formæ, ut si quis dicat: *Ego te baptizo*, nec nisi recitato uno Psalmo prosequatur, *In nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti*. Secus, si non tollat. Hinc verborum interruptio, quæ tam brevis est, ut morali judicio verba adhuc faciant unam orationem, non adimit sensum formæ, ut si baptizans, postquam dixit, *Ego te baptizo*, tussiat, vel aliis dicat, *filete*, ac deinde addat, *In nomine Patris, &c.* Qualis autem & quanta interruptio tollat unitatem moralem orationis, hoc debet æstimari secundum judicium prudens, ex circumstantiis, modo, ac duratione interruptionis: nam res moralis, qualis est ita, ex prudenti æstimatione pendet. Illicita tamen est quævis interruptio facta sine necessitate, cum sit contra usum Ecclesiæ & reverentiam Sacramento debitam.

Quæst. V. *Quale est peccatum mutare materiam vel formam?*

Resp. 1. Mutare alterutram substantialiter est peccatum mortale. 1. Contra religionem: nam est gravis irreverentia in Christum authorem Sacramentorum, agendo contra ejus institutionem in re gravi, eamque pervertendo, nec ponendo omnia quæ voluit poni ad gratiam efficiendam; estque ipso facto irritum quædam rei maximè sacræ. 2. Contra charitatem, voluntariè privando proximum gravi bono spirituali. 3. Contra justitiam: nam hoc ipso quod quis ministrare vult, tacite promittit & se obligat ad

ministrandum sicuti res exigit, & in utilitatem suscipientis.

Resp. 2. Est etiam mortale alterutram mutare accidentaliter, si mutatio sit notabilis & absque necessitate, ex Conc. Trident. sess. 7. can. 13. Quia fieret contra præceptum Ecclesiæ, & usum ejus vim legis habentem, in re gravi ad religionem pertinente. Unde Missale Romanum, *de defect.* ait eum gravissimè peccaturum, qui aliquid formæ Eucharistiæ adderet, quod tamen significationem non mutaret. Imò quamvis mutatio sit in se levis, si fiat ex contemptu, vel ex animo inducendi usum contrarium ritui Ecclesiæ, aut ex simili intentione schismatica; nam tunc contemnitur Ecclesiæ, & Spiritus Sanctus quo regitur, & cujus instinctu res illas instituit. Item si fiat eum scandalo, aut periculo errandi circa substantialia. Ita passim Doctores, qui addunt mutationem accidentalem, hic seclusis, posse esse venialem ob levitatem materiæ.

Quæst. VI. *An licet aliquando uti materia aut forma dubia, vel probabili tantum in Sacramentis?*

Resp. 1. Extra necessitatem proximi tenemur semper sub morali in iis, quæ pertinent ad efficaciam, vel valorem Sacramenti, sequi in praxi sententiam tutiorem probabilem, relicta opposita etiam probabilior. Ita Suarez, & alii. Quia alioqui exponeretur sine necessitate Sacramentum periculo nullitatis: nam valor & efficacia Sacramenti pendet à sola institutione Christi, & nullatenus ab opinione hominum quantumvis probabili, quæ immutare & supplere non potest id quod

quod Christus voluit esse necessarium ad valorem & effectum Sacramenti. Nec ignorantia invincibilis, licet excuset à culpa, potest defectum rei ad valorem actus requisitæ supplere. Ergo si opinio etsi probabilior, falsa sit, ut potest esse, & ni reipsa ponantur & adsint omnia quæ Christus instituit ac exigit, Sacramentum erit invalidum & sine effectu.

Quare qui utitur materia, vel forma non certa quando potest certam adhibere, peccat mortaliter, 1. Contra religionem, sine necessitate exponendo Sacramentum periculo nullitatis, & inefficiæ: quod gravis est irreverentia in Christum ejus auctoritatem, ejus nomine exercendo actionem eo modo, quod probabile est non posse habere effectum, nec rationem Sacramentalem, ideoque esse inanem. Estque per se quidam contemptus, seu irrisio rerum divinarum. 2. Contra charitatem: nam sine justa causa exponit proximum jacturæ maximi boni, quod percipitur ex Sacramento valido, cum possit illi talem fructum certo conferre. 3. Contra justitiam, præsertim si sit Pastor: nam proximus habet jus, ut Sacramentum sibi modo, quantum fieri potest, certo & infallibili administretur, eo ipso quod se ad illud suscipiendum submittit; & Sacerdos hoc ipso, quod ministrare vult, se obligat tacite ad dandum quod petitur, Sacramentum scilicet certo validum, alioquin alius quæreretur.

Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem*

probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, vel periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut Episcopalis.

Resp. 2. Tenetur sub mortali suscipiens sequi in praxi sententiam tutiorem probabilem, relicta opposita, etsi verè probabili, in iis quæ ex parte ipsius requiruntur ad valorem, vel effectum Sacramenti. Quia aliàs exponeret Sacramentum periculo nullitatis, vel inefficiæ, ob rationem allatam, quod est grave sacrilegium; nam sicut reddere Sacramentum nullum, aut illud effectui suo privare est gravis irreverentia in Christum: cum Sacramentum sit moraliter actio Christi; ita & se exponere periculo id faciendi, & utrumque eodem præcepto religionis prohibetur.

Resp. 3. Tenemur in necessitate extrema proximi, illi administrare Sacramentum cum materia, vel dispositione probabilis tantum, vel etiam dubia: dum certa haberi non potest. Nam lex charitatis præcipit, ut in extrema necessitate proximi illi opitemur meliori modo quo possumus: sed medium probabile, vel dubium melius est nullo. Nec tunc fit irreverentia Christo, vel Sacramento; quia cum Christus illud instituerit pro hominum salute, vult ut magis provideamus securitati salutis proximi, quam Sacramenti, dum utriusque periculum vitari nequit. Quare in tali necessitate vult, ut succurramus proximo, etiam cum periculo nulli-

nullitatis Sacramenti, adhibendo tamen probabiliorē tutioremque materiam, quæ adhiberi potest. Et verò lex charitatis prævalet religioni.

Porro hoc locum habet dumtaxat in Sacramentis, quæ sunt de necessitate medi, nempe Baptismo & Pœnitentia. Quia non licet Sacramentum ullum exponere periculo nullitatis, nisi cum alioqui homo exponeretur damnationis æternæ periculo. Hinc nunquam licet adhibere materiam dubiam in Eucharistia, Ordine, &c.

Quæst. VII. *An licet supra eandem materiam repetere formam?*

Resp. Non licet, nisi sit dubium rationabile de validitate formæ jam prolatae, vel de ejus prolatione. Quia tunc frustra adhibetur altera formæ prolatio cum irreverentia Sacramenti. Quod si tale dubium adsit, debet forma iterari sub conditione, ne Sacramentum maneat irritum, cum illius irreverentia ac damno proximi. Dubium autem imprudens, quale solet esse in scrupulosis, non sufficit, sed contemnendum est. Mortale quippe est ex se formam Sacramenti sine necessitate super eadem materia repetere; quia hæc secunda forma est inutilis, nec sine virtuali & interpretativa irrisione sic frustra proferri potest.

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

HOc nomine intelligitur idoneus effector Sacramenti. Constat solos homines ratione utentes esse ministros Sacramentorum ordinarios: nam eos solos Christus ad hoc munus designavit. Non omnes tamen homines possunt esse omnium ministri; nam laici non possunt validè efficere nisi Baptisum & Matrimonium, ut constat ex perpetua Traditione & praxi Ecclesiæ.

Quæst. I. *An requiritur intentio faciendi Sacramentum?*

Nota. Consentunt omnes Catholici, 1. Non requiri intentionem explicitam conferendi gratiam: quia Sacramentum agit ut causa necessaria, quæ indiget sola applicatione, non autem ut applicans cogitet de effectu. Et alioqui nullus esset Baptismus collatus ab hæretico negante gratiam per illum conferri.

2. Non sufficere intentionem ponendi ritum externum Sacramenti quomodocumque, etiam jocosè & irrisoriè: nam hic error Lutheri à Leone X. & à Concil. Trident. damnatus est.

3. Certum esse teneri ministrum sub mortali habere internam volitionem verè faciendi Sacramentum, seu id quod facit Ecclesiæ, vel id quod instituit Christus, saltem confusam & implicitam: quia illicitum est in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti reli-

relicta tutiore probabile. Sed sententia asserens talem intentionem requiri ad valorem est tutior, imò sola tuta, & saltem probabilior, aut tam probabilis quàm negans, quæ non est tuta: nam cum possit esse falsa, eam sequens committit se periculo faciendi Sacramentum nullum.

4. Ad valorem Sacramenti non requiri intentionem faciendi, quòd facit Ecclesia Romana, quamvis sola sit vera Ecclesia Christi; sed sufficere intentionem faciendi, quod facit vera Ecclesia, quæcumque illa sit, imò faciendi quod facit Ecclesia aliqua particularis, v. gr. Lutherana, modò putetur vera, quamvis reipsa sit falsa. Quia tunc est intentio implicita ac virtualis faciendi, quod facit vera Ecclesia; neque error speculativus circa veram Ecclesiam, ut nec circa efficaciam & effectum aut institutionem Sacramenti, impedit hujus valorem ex parte ministri: nam hæreticus verè baptizat, & tamen non credit Ecclesiam Romanam esse veram Christi Ecclesiam.

Resp. Ad valorem Sacramenti requiritur intentio verè & seriò faciendi Sacramentum, saltem implicita & generalis, qua minister intendat facere id quod Ecclesia moraliter facit per ritum externum, vel quod Christus instituit; nec sufficit intentio ponendi exterius dumtaxat ritum externum, ut aliqui dicunt.

Prob. 1. Ex Concilio Florentino, in decreto pro Armenis, ubi dicitur: *Hæc omnia Sacramenta (novæ legis) tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & perso-*

na ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. Quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Ergo ex Concil. ad efficiendum Sacramentum requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia, materiam scilicet & formam adhibendo per suos ministros. Sed id quod Ecclesia facit, materiam & formam adhibendo per suos ministros, est Sacramentum. Ergo ex Concilio ad efficiendum Sacramentum requiritur intentio illius faciendi. Quod etiam patet ex §. sequenti, ubi dicit, quemlibet etiam paganum & hæreticum validè baptizare, dummodò formam servet Ecclesia, & facere intendat quod facit Ecclesia, immediate scilicet. Quibus verbis præter voluntatem ponendi ritum externum requirit etiam intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, & hæc duo inter se distinguit. Ergo intendere facere quod facit Ecclesia, non est præcisè velle ponere ritum externum; sed est velle illum ponere ut religiosum & Sacramentalem; seu ut signum institutum ad significandam & efficiendam gratiam.

Prob. 2. Ex Concil. Trident. sess. 7. can. 11. *Si quis dixerit in ministris, dum Sacramenta consciunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.*

Sed Ecclesia per suos ministros facit Sacramentum, & non tantum ponit ritum externum. Ergo requiritur intentio faciendi Sacramentum, seu actionem Sacramentalem.

Item Concil. Trident. per intentionem faciendi quod facit Ecclesia intelligit, quod facit Ecclesia immediate

diatè nomine & autoritate Christi: ideòque intelligit quod facit Ecclesia per potestatem ministerialem acceptam à Christo. Sed Ecclesia per potestatem ministerialem acceptam à Christo facit significationem & efficaciam Sacramentalem, sicut per potentiam naturalem facit ritum externum. Ergo cùm Trident. Conc. definit requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, intelligit requiri intentionem faciendi significationem & efficaciam Sacramentalem, seu ritum externum ut Sacramentum, intentionem, inquam saltem generalem & confusam.

Præterea Conc. Trident. sess. 14. cap. 6. declarat pœnitentem non esse verè & coram Deo absolutum, *si sacerdoti animus seriò agendi, & verè absolvendi desit.* Ergo ad validam absolutionem, præter intentionem seriò ponendi ritum externum, seu proferendi verba absolutionis, requirit intentionem verè absolvendi; nam hæc duo manifestè distinguit. Intentio autem verè absolvendi est intentio verè conferendi Sacramentum Pœnitentiæ. At eadem est ratio de omnibus aliis Sacramentis. Ergo in omnibus Sacramentis requiritur intentio faciendi Sacramentum. Quare Suarez tom. 3. in 3. p. S. Thomæ quæst. 64. disp. 13. sect. 2. sic ait: *Existimo contrariam sententiam non posse jam* (post definitionem Trident. Conc.) *tuto defendi, nec sine errore.*

Prob. 3. Autoritate Summi Pontificis Alexandri VII. qui damnavit hanc propositionem: *Valet Baptismus collatus à ministro, qui omnem ritum ex-*

ternum, formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere, quod facit Ecclesia. Ergo sine nullitate Sacramenti non potest excludi intentio interna faciendi, quod facit Ecclesia, quamvis ponatur omnis ritus externus. At si ad valorem Sacramenti, præter positionem omnis ritus externi, non requiritur intentio interna faciendi quod facit Ecclesia, hæc intentio potest positivè excludi sine nullitate Sacramenti; nam exclusio ejus quod non requiritur ad valorem Sacramenti, non potest illud irritare: cùm valeat Sacramentum sine positione & cum exclusione eorum, quæ ad ejus valorem non requiruntur. Ergo ad valorem Sacramenti Baptismi, ideòque aliorum omnium, præter positionem omnis ritus externi, requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia. Atqui per intentionem faciendi quod facit Ecclesia, intelligitur intentio interna faciendi Sacramentum: nam non intelligitur intentio ponendi ritum externum, cùm in propositione damnata jam supponatur hæc intentio; siquidem agitur de ministro, *qui omnem ritum externum, formamque Baptismi observat*, liberè scilicet & voluntariè, proindeque habet voluntatem observandi omnem ritum externum.

Prob. 4. Ratione. Quia Christus Sacramentorum ministros instituit, non ut meros nuncios deferentes voluntatem Domini, sed ut veros ministros, qui liberè utantur potestate ministeriali sibi data. *Sic nos exstimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei,* ait Paulus, 1. Cor. 4. Atqui

Atqui minister non utitur liberè potestate ministeriali, nisi velit ea uti, & non vult ea uti, nisi cum vult per illam producere effectum sibi proprium, nempe Sacramentum, quod est sanè effectus proprius potestatis ministerialis circa Sacramenta: sicut nemo vult uti potestate naturali, nisi cum vult per illam producere effectum ipsi proprium. Ergo.

Præterea confectio Sacramenti est actio moralis Sacramentalis: nam Christus sic instituit Sacramenta, ut procedant ex potestate data ministris tamquam actiones eorum morales, ita ut dicantur vere remittere peccata, absolvere, consecrare, &c. ut, Joann. cap. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Et, Luc. cap. 22. *Hoc facite in meam commemorationem, &c.* At actio moralis Sacramentalis debet esse intenta ut talis. Ergo.

Quæst. II. *Qualis debet esse intentio Ministri?*

Nota. Intentio est actus voluntatis deliberatus, quo quis aliquid intendit seu vult assequi. Sive est volitio alicujus finis. Hic per intentionem intelligitur volitio faciendi Sacramentum, ex quocumque motivo procedat. Dividitur, 1. In explicitam, seu expressam, qua aliquid in se distinctè cognitum volumus; & in implicitam, seu confusam, qua aliquid solum confusè cognitum volumus, volendo scilicet aliquid sub quo, vel in quo continetur. 2. In actualem, virtua-lem, habitua-lem, & interpretati-vam.

Ant. Th. Moral. P. I.

Intentio actualis est ea, qua quis dum conficit Sacramentum, actu cogitat de Sacramento faciendo, & simul vult illud conficere.

Intentio virtualis est voluntas formalis faciendi Sacramentum, præterita vi cujus fit Sacramentum mediante una, vel multiplici actione ad illud ordinata, manante à tali intentione, licet tunc mens de Sacramento non cogitet. Dicitur virtualis, quia ex virtute illius licet præteritæ fit Sacramentum. Talis est intentio in sacerdote, qui ex voluntate actuali consecrandi induit se vestibus sacris, Missam inchoat, sed paulò post distrahitur, prosequitur tamen Missam, & consecrat cum distractione.

Intentio merè habitualis est intentio merè præterita, non retractata, quæ jam neque in se, neque in sua virtute, vel aliquo effectû à se relicto existit. Vel juxta aliquos est habitus ex pluribus confectionibus Sacramentorum acquisitus, tribuens voluntati facilitatem & propensionem ad similes actus in posterum exercendos: sive est inclinatio ac facilitas orta ex tali habitu.

Interpretativa est illa, quæ nec est nec fuit, sed esset, si ejus objectum proponeretur voluntati: unde est tantum dispositio voluntatis ad intentionem eliciendam, si ei proponeretur.

Resp. 1. Ad valorem Sacramenti non requiritur expressa & distincta intentio faciendi Sacramentum, sed sufficit confusa & implicita, qua quis intendat facere id, quod facit Ecclesia Christi, aut quod Christus instituit,

Eeeee

aut

aut quod vidit per parochum fieri, aut quod Christiani faciunt. Constat ex praxi Ecclesiæ, quæ non rebaptizat eos, qui baptizati fuere ab imperitis & rudibus, aut paganis cum debita materia ac forma, licet illi non noverint distinctè, quid sit Baptismus, aut Sacramentum. Præterea tunc est intentio faciendi, quod facit Ecclesia, quam solam requirunt Concil. Florent. & Trident.

Resp. 2. Ad valorem Sacramenti non sufficit intentio merè habitualis. Quia 1. Talis intentio non influit in actionem Sacramentalem, nec hæc vi illius ponitur: ac proinde talis intentio se habet ad effectum Sacramenti perinde ac si non esset. At requiritur intentio libera in se, quæ sit principium actionis Sacramentalis, & qua potestas ministerialis ad usum applicetur: nam secundum institutionem Christi ad Sacramenti effectum requiritur, ut actio Sacramentalis sit actio humana, & humano modo exerceatur potestas ministerialis. Et verò alioqui Sacramentum confici posset ab amente, dormiente, vel ebrio.

Resp. 3. Neque etiam sufficit interpretativa. Quia hæc non est propriè intentio, sed solum intentionis præsumptio: sive non est intentio quæ sit, sed quæ esset, si res proponeretur. At intentio quæ non est, nihil efficit, nec potest esse principium actionis moralis ac humanæ, quale est Sacramentum.

Resp. 4. Quamvis minister curare debeat, ut semper habeat intentionem actualem, ob reverentiam debitam Sacramento; tamen illa non est ne-

cessaria ad valorem Sacramenti, sed ad eum sufficit intentio virtualis, *Prob. 1.* Ex sensu & praxi Ecclesiæ, quæ ut vera approbat Sacramenta sic collata. 2. Si intentio actualis requireretur, Sacramenta sæpissimè forent irrita propter instabilitatem imaginationis, & frequentes animi evagationes, & quidem plerumque naturaliter inevitabiles. At non est credibile Christum sic instituisse Sacramenta, ut sæpissimè exponeretur nullitati, & ad illa exegisse id quod sæpe non est in potestate hominis. 3. Intentio virtualis sufficit ad faciendum validè actum moralem & humanum, ut patet in contractibus, aliisque similibus.

Quæst. III. An ad valorem Sacramenti requiritur intentio directæ, absolutæ & determinatæ?

Nota. Intentio directæ est ea, qua aliquid immediatè & secundum se volumus. Talis est intentio illius, qui vult præcisè baptizare. Indirectæ est, qua volumus aliquid non in se, & secundum se immediatè, sed in ejus causa, vel in alio cum eo connexo, vel ex quo sequi prævidetur. Talis est intentio illius qui prævidens se in ebrietate baptizaturum, vult se inebriare. Absoluta est ea, qua aliquid absolutè & independentè ab ulla conditione volumus. Conditionata est, qua aliquid volumus tantum sub aliqua conditione, & dependentè ab illa.

Resp. 1. Requiritur intentio directæ. Quia actio Sacramentalis debet esse actio moralis ac libera in se, & debet humano modo poni: non ponitur au-

tem

tem humano modo, nisi ponatur vi intentionis liberæ & directæ. Hinc non valet Baptismus collatus ab ebrio, vel dormiente, quamvis antea præviderit conferendum in tali statu.

Resp. 2. Intentio faciendi Sacramentum sub conditione non sufficit, nisi conditio posita sit priusquam forma applicetur materiæ, ita ut jam transierit in absolutam, vel illi æquivalet. Quia sola intentio absoluta est efficax pro præsentī; voluntas enim conditionata, quamdiu talis est, suspensa manet, & nihil efficit. Unde si dum materiæ forma applicatur, intentio ministrī non sit absoluta, aut æquivalet absolutæ posita jam conditione, non efficit Sacramentum. Neque etiam postea efficit; quia postea non erit ampliùs forma Sacramenti, neque materia: non potest autem fieri Sacramentum, nisi utraque adsit.

Hinc conditio de præsentī, vel præterito appositā intentioni, irritat Sacramentum, si non sit impleta, quia destruit intentionem: nam voluntas sub conditione, non posita conditione, nulla est, cum non sit nisi dependenter ab illa. Non irritat si conditio jam sit posita: nam tunc voluntas fit absoluta, sive æquivalet absolutæ, cum verè extet, nec suspensa maneat. Conditio verò de futuro, semper irritat Sacramentum; quia suspendit præsentem intentionem, facitque ut minister non habeat absolutè hic & nunc voluntatem faciendi Sacramentum: unde hic & nunc non facit. Sed nec postea faciet, cum implebitur conditio; quia tunc deerunt materia & forma. Neque enim minister potest

usque ad futurum eventum suspendere significationem materiæ & formæ, nec proinde efficaciam Sacramenti; cum utraque à sola Christi institutione pendeat. Excipe Matrimonium, quod valet sub conditione de futuro, cum ipsa ponetur, sicut alii contractus; quia est verus contractus ad naturam Sacramenti à Christo evectus.

Nota. Non licet, nisi in necessitate, conferre Sacramentum sub quavis conditione etiam de præsentī & præterito etsi posita: quia hoc est contra usum Ecclesiæ, & contra reverentiam Sacramento debitam, nam est quædam nugatio. At licet in dubio prudenti de valore Baptismi, ex cap. 2. de Bapt.

Resp. 3. Intentio ministrī debet esse determinata ad certam materiam & personam: nam ejus intentio debet esse efficax & effectrix Sacramenti. At operationes sunt circa singularia, quæ sunt determinata.

Valet tamen Sacramentum, excepto Matrimonio, si error sit solum speculativus circa personam, verbi gratia, si absolvas Petrum putans esse Paulum; quia ordinariè est & semper esse debet intentio conferendi Sacramentum personæ præsentī: quam proinde intentionem servare quisque censetur, nisi eam expresse excludat. Et sic tunc practicè minister intentionem applicat determinatè ei qui præsens adest. Si verò intendas præcisè absolvere Paulum excludendo alias personas, absolutio non valet, quia circa aliam personam non exercetur potestas ministerialis: cum ejus exercitium pendeat ab intentione ministrī, qui il-

lam non exercet, nisi circa personam circa quam vult illam exercere.

Excipe Matrimonium, quia ejus valori obstat error circa personam, eò quòd obstat valori contractus, in quo Sacramentum fundatur.

Quæst. IV. *An valet Sacramentum, quando minister habet duas intentiones contrarias, quarum una repugnat ejus valori?*

Resp. Validum est, si debita intentio prævaleat intentioni quæ repugnat valori Sacramenti: quia tunc sola intentio prævalens est efficax, & altera est inefficax ac mera displicentia. Secus, si intentio contraria prævaleat, ob eandem rationem. Quòd si utraque sit æqualis, minister nihil efficit: quia æqualiter vult facere & non facere Sacramentum; ideòque non vult efficaciter illud facere. Porro illa intentio prævalet alteri, quæ est magis absoluta, & aliam expelleret si rem intentam impediret.

Quæst. V. *An ad valorem Sacramenti requiritur fides & sanctitas in ministro?*

Resp. Neg. Fide constat, 1. Ex Traditione, & consuetudine perpetua Ecclesiæ, præsertim Romanæ à tempore Apostolorum, quæ neminem unquam ritè ab hæretico, adeòque fictè & sanctitate destituto baptizatum rebaptizavit. Hancque praxim ab Apostolis manasse constat: cum neque alicujus Romani Pontificis decreto, neque generalis alicujus Concilii canone instituta aliquando fuerit, sed ab initio vigerit in tota Ecclesia. 2. Ex Concil. Trident. sess. 7. can. 4. de Baptismo. 3. Quia virtus Sacramenti est & agit ex meritis solius Christi, qui per ministrum tanquam instrumentum, illud

conficit; & potestas conficiendi Sacramenta est gratia gratis data quæ compossibilis est cum peccato. 4. Alioqui cum fides, vel probitas sæpe in multis desit, sæpe Sacramenta exponerentur nullitati cum ingentia animarum damno: & sic Christus parùm Ecclesiæ suæ providisset.

Hinc error ministri circa sensum formæ non expressus in forma, verbi gratia, quòd Filius non sit æqualis Patri, non impedit valorem Baptismi ab Ariano collati. Quia non mutatur formæ significatio, quæ non ex privato cujusque arbitrio, sed ex communi usu in Ecclesia recepto petitur. Præterea ex Concil. Florent. tria solum requiruntur ad valorem Sacramenti ex parte ministri, nimirum ut adhibeat materiam & formam debitas, & habeat intentionem faciendi, quod Christus instituit, vel Ecclesia facit.

Quæst. VI. *An minister tenetur esse in statu gratiæ dum Sacramentum conficit vel ministrat?*

Nota. Aliud est conficere, aliud administrare Eucharistiam. Sed in aliis Sacramentis ipsa confectio est simul ministratio.

Resp. 1. Qui Sacramentum in peccato mortali conficit, vel ministrat tanquam minister ad id consecratus, vel specialiter ab Ecclesia deputatus, per se loquendo peccat mortaliter. Ita omnes. Quia 1. Ex Tit. 1. dispensator Dei debet esse sine crimine. 2. Ex Patribus. Pro omnibus sufficiat S. Augustinus, lib. 2. contra Parmen. cap. 10. *Omnia Sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne summentibus.* 3. Ex c. ult. 15. quæst. 8. ubi

Nico-

Nicolaus I. ait: *Mali bona ministrando, se tantummodo ledunt.* Et ex cap. ult. de cohab. cleric. ubi Gregorius IX. declarat, *constare quemlibet pro mortali peccato quoad seipsum esse suspensum.* 4. Ex Rituali Romano *impure & indignè Sacramenta ministrantes in eterna mortis reatum incurrunt.* Sacerdos ergo si fuerit peccati mortalis sibi conscius (quod absit) ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde poeniteat. Sed si habeat copiam confessarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri. 5. Quia talis gravem irreverentiam irrogat Christo, cujus ut ministri principalis personam gerit; & sancta indignè tractat in re gravi: ergo grave sacrilegium admittit. Item per se gravissima est indecentia ac irreverentia actionem sanctissimam, quæ est moraliter actio Christi, & collativa gratiæ sanctificantis qua homo confors naturæ divinæ & filius Dei adoptivus efficitur, exercere in immunditia peccati & inimicitia Dei. Adde quod sacerdos sit publicus Ecclesiæ minister à Christo institutus, & gratia ordinationis donatus, ut Sacramenta fidelibus dignè ministraret: ergo ratione status & ordinis sui, ideoque ex proprio officio tenetur dignè ministrare.

Idem dicunt Vasquez, Delugo, & alii contra multos de Ministro non consecrato, v. gr. laico baptizante in necessitate. Tum quia textus allati, & Patres generatim omnes ministrantes comprehendunt, nec distinguunt inter ordinatum, & non ordinatum, solemniter & non solemniter ministrantem: tum quia est gravis irreverentia in Christum, quod hostis ejus & man-

cipium diaboli agat in nomine & persona Christi, ejusque merita applicet: tum quia jure naturali & divino sancta sanctè à quolibet tractanda sunt, & quidem sub gravi in re gravi. Sacramentum autem, quod laicus in necessitate ministrat, est res eximie sancta & speciali modo consecrata, & ad gratiam sanctificantem efficiendam instituta, estque moraliter actio Christi ut ministri principalis. Ergo tractari debet specialiter sanctè. At non tractat sanctè, sed indignè ac irreverenter, qui illud ministrat in peccato mortali.

Hinc confessor, quamvis confessiones continenter audiat, tot peccata mortalia admittit, quot homines absolvit; nam tot Sacramenta numero distincta ministrat, & absolutio singulorum est actio externa per se sufficienter consummata. Multi tamen censent talem tunc unicum mortale admittere, sed eò gravius, quo plures absolvit.

Dixi, *per se loquendo.* Quia minister per accidens excusari potest à mortali, ob repentinam & inopinatam necessitatem ita urgentem, ut non relinquat spacium eliciendæ contritionis, ut si sit periculum ne quis moriatur sine baptismo, vel sine absolutione, dum sacerdos occuparetur in eliciendo actu contritionis.

Resp. 2. Sacerdos vel Diaconus distribuens Corpus Christi in peccato mortali, peccat mortaliter. *Ita communiter.* Prob. 1. Ex textibus supra citatis. 2. Hæc dispensatio est sacrum & gravissimum ministerium, ad

quod sanctè administrandum minister est specialiter consecratus, & specialem gratiam accipit. 3. Talis gravem irreverentiam admittit in Christum, sanctissimum ejus corpus dispensando, & merita communicando in statu, in quo scit se esse Christi hostem & diaboli mancipium. Igitur *mundamini qui fertis vasa Domini, Isa. 52.* imò ipsum Dominum.

Hinc talis tot mortalia committit, quot hominibus etiam continuatè Eucharistiam distribuit; quia tot sunt objecta totalia, & tot sunt indignæ distributiones completæ & numero distinctæ. Multi tamen docent hunc unius mortalis peccati reum esse, sed eò gravioris, quò pluribus Eucharistiam distribuit. Item triplicis malitiæ mortalis in confessione aperiendæ reus est Sacerdos, qui in mortali celebrat, & seipsum communicat: scilicet indignæ confectionis, malæ ministrationis, & indignæ susceptionis, non minùs quàm si alteri indignè ministraret, & ab altero indignè susceperet, ut notat Suarez.

Quæst. VII. *An Diaconus & Subdiaconus peccant mortaliter, dum in peccato mortali propria ordinis ministeria obeunt, verbi gratia, canendo solemniter Evangelium, vel Epistolam.*

Resp. Affirmant Sylvester, Cajetanus, Toletus, & alii. Probant 1. Ex cap. ult. de temp. ordin. ubi Gregorius IX. ait, sacerdotes & alios clericos criminosos occultos, si non penituerint monendos esse, & sub interminatione divini judicii obtestandos, ut in testimonium suæ damnationis, in susceptis etiam ordinibus non ministrent. 2. Ex S. Thom. in

4. dist. 24. quæst. 1. art. 3. quæst. 5. ibi: *Lex (naturalis) præcipit ut homo juste ea quæ sunt justa exequatur: & ideo quicumque homo quod sibi competit ex ordine, facit indigne, quod justum est, injustè exequitur, contra præceptum legis (naturalis) facit, ac per hoc mortaliter peccat. Quicumque autem cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertractat, non est dubium quin illud indigne faciat. Unde patet quod mortaliter peccat.* 3. Quia eorum ministerium proximè accedit ad SS. Eucharistiam conficiendam, & ad illud specialiter deputati ac consecrati sunt. Alii tamen plures docent esse dumtaxat veniale, quia censent materiam non esse adeò gravem, ut sit grave sacrilegium; cum illa ministeria nec sanctitatem ex opere operato conferant, nec sint moraliter actiones Christi, nec ejus nomine fiant. Irreverentia autem est major vel minor pro majore, vel minore sanctitate actionis sacræ, quæ exercetur in peccato. Ad cap. cit. respondent Gregorium nihil in specie determinasse, quàm grave peccatum sit singulos ordines exercere in mortali; ideoque ex materia subjecta æstimandum id esse, & velle solum quòd sit peccatum grave ex genere suo, vel loqui non de singulis functionibus, sed de exercitio suorum ordinum toto & integro, quod totum sine mortali esse non poterat, quia juxta antiquos canones qui nunc etiam aliquando observantur, ministri altaris communicabant in Missa solemnè de manu celebrantis.

Suarez verò docet, quòd si quis haberet animum hos ordines sæpe exercendi in malo statu, aut hanc haberet con-

consuetudinem, non esset excusandus à mortali. Quia illud propositum, vel consuetudo videretur oriri ex quodam contemptu formali vel virtuali, & quia illud objectum ita sumptum videtur satis grave.

Sed quid de exercente in malo statu functiones minorum ordinum, acolythi, lectoris, ostiarii, &c.

Resp. Ex communi sententia, non peccat mortaliter. Quia illæ functiones sunt remotæ à proprio actu sacrificandi, & censentur officia imperfecta respectu sacri ministerii, & nunc sæpissimè à laicis exercentur. Peccat tamen venialiter, dum in solemnibus ac publico ritu eas exercet, quia propriè est actus ordinis, ad quem est consecratus.

Quæst. VIII. An peccat mortaliter minister conficiendo in peccato mortali Sacramentalia?

Resp. Episcopus peccat mortaliter conficiendo in tali statu chrisma & oleum infirmorum. Quia istæ consecrationes, seu benedictiones fiunt à ministro ad id consecrato, & sunt gravis momenti: nam per illas fit materia Confirmationis & Extremæ unctionis, in quibus gratia confertur partialiter intuitu materiæ sic consecratæ, cum chrisma & oleum non sint materia Sacramenti, nisi ut benedicta seu consecrata. Item in illis actionibus se Christi ministrum exhibet, ejusque personam immediatè sustinet: ideoque gravem injuriam infert Christo, illas actiones exercendo in statu peccati: nam ejus dignitatem ac sanctitatem graviter lædit. Conficiendo

verò in mortali reliqua Sacramentalia, qualia sunt consecratio templi, benedictio Abbatis, vestium sacerdotalium, aquæ lustralis, cinerum, &c. peccat saltem venialiter, quia est aliqua indecentia ac irreverentia, si absque sanctitate obeat illa munia, quæ ordinem sacrum specialiter requirunt. Non est tamen juxta multos mortale, quia hæ actiones non conferunt immediatè & ex opere operato sanctitatem animæ, nec sunt moraliter actiones Christi, sicut Sacramenta.

Quæst. IX. An tenetur minister ritus accidentales in Ecclesia usitatos in Sacramentis diligenter servare?

Resp. Affirm. *Prob. 1.* Ex Concil. Trident. sess. 7. can. 13. *Si quis dixerit receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemnibus Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*

2. Ob Ecclesiæ præceptum, & consuetudinem vim legis habentem: nam Ecclesiæ præscribens modum administrandi Sacramenta, illum servari jubet: aliàs nihil esset firmum & stabile in cultu divino. Et hæc obligatio ex genere suo gravis est, utpote de re ad virtutem religionis pertinente: nam illi ritus sunt actiones religiosæ ad decentem Sacramentorum administrationem, ad devotionem excitandam, ad sacram significationem ab Ecclesia institutæ. Unde si sine necessitate urgente aliquid omittitur, est mortale in re gravi, & veniale in levi. Est tamen semper mortale vel minimam caeremoniam omit-

omittere ex contemptu, judicando illam esse vel inanem, vel inemptam, aut aliquid simile, quia gravis fit injuria Ecclesiae, & Spiritui sancto à quo regitur.

Quaest. X. *An grave sacrilegium committit, qui tentat conficere Sacramentum, cujus conficiendi potestate caret?*

Resp. Affirm. Quia 1. gravem irreverentiam Christo infert, volendo gerere ejus personam, & ejus nomine aliquid valde sacrum agere, cum non sit ab eo deputatus. 2. Facto suo falsam doctrinam profitetur. 3. Proximum in re gravi decipit.

Quaest. XI. *An licet aliquando simulare Sacramentum?*

Resp. 1. Numquam licet sub mortali simulare administrationem Sacramenti. Prob. 1. Ex cap. 7. de celebrat. Miss. ubi dicitur gravius peccare qui simulat celebrationem Missae, quam si in statu peccati celebraret, quamvis peccaret. 2. Quia Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Urgens metus gravis est justa causa Sacramentorum administrationem simulandi.* 3. Gravis est irreverentia in Christum, ita abuti verbis ac rebus sacris ab eo institutis ad verum Sacramentum, & re ipsa est illudere Christo, cujus personam simulator se agere exterius fingit. 4. Est reale mendacium in re gravissima; exercitè enim & suo facto talis dicit se nomine & persona Christi, verbi gratia, absolvere, baptizare, cum sciat hoc non fieri.

Resp. 2. Item semper est mortale simulare susceptionem Sacramenti. Quia defectus intentionis verae illud

suscipiendi impedit effectum cujusvis Sacramenti, etiam Eucharistiae, imò valorem sex aliorum, quae consistunt in actione transeunte: nam ad horum valorem & Eucharistiae effectum requiritur in adulto suscipiente vera intentio saltem habitualis suscipiendi. At est grave sacrilegium reddere irritum, vel inutile Sacramentum; est enim gravis irreverentia in Christum ejus authorem.

Hinc ad vitandum quodvis malum non licet sub mortali scienter ministrare etiam consentienti, vel recipere hostiam non consecratam pro consecrata. Quia per se malum est scienter proponere alteri puram creaturam adorandam cultu divino, & ponere per se causam idololatriae etiam materialis. Tunc autem hostia non consecrata exponetur adorationi tum adstantium, qui committent idololatriam materiale: tum illius, qui cum externa reverentia illam hostiam suscipiet, sicque scienter admittet idololatriam externam: quod est intrinsece malum, sicuti est adolere thus coram idolo, quamvis interius tantum intendas te pascere ejus odore: quia nempe tunc exhibetur illi cultus externus.

Quaest. XII. *An licet conferre Sacramentum indigno, seu non rite disposito ad ejus effectum?*

Resp. Qui tali scienter, vel imprudenter confert, per se loquendo peccat mortaliter. Quia 1. quilibet dispensator tenetur fideliter & prudenter dispensare juxta voluntatem domini sui, ex 1. Cor. 4. *Hic jam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat.*

niantur. Ergo peccat graviter qui in re gravi dispensat infideliter & contra voluntatem domini sui: at ministrans Sacramentum indigno, aliquid gravissimum dispensat infideliter & contra voluntatem Christi id vetantis, Matth. 7. *Nolite dare Sanctum canibus.*

2. Sacramentum indignè, irreverenter & contra ejus exigentiam tractat, qui scienter illud ministrat indigno, nisi in casu speciali infra excipiendo, in quo Christus voluit dari. Sacramenta enim exigunt non defraudari suo effectû, ideòque non suscipi ab iis, qui non possunt consequi gratiam.

3. Talis minister cooperatur receptioni sacrilegæ suscipientis: nam nulla potest esse major cooperatio ad recipiendum, quàm ipsa datio voluntaria & sine obligatione facta. Unde & agit contra obligationem proprii officii in re gravi, & juvat alium ad peccandum. Quod etiam verum est de ministro non consecrato, ut laico baptizante, quamvis minister consecratus majorem obligationem habeat. Nam qui dispensat, eo ipso tenetur fideliter ac prudenter dispensare, & aliàs cooperatur peccato alterius.

Hinc 1. tenetur minister providere, ut suscipiens habeat dispositiones ad Sacramentum licitè & utiliter suscipiendum. Neque sufficit quòd non scias esse indignum; sed debes posse prudenter saltem præsumere, quòd sit dignus; alioqui non es prudens & fidelis dispensator, & committeres te periculo ministrandi indigno, & privandi Sacramentum ejus effectû saltem primario, nempe

Ant. Th. Moral. P.I.

gratia sanctificante. In illa autem diligentia & cautione adhibenda attendi debet natura cujusque Sacramenti, praxis Ecclesiæ, commune judicium proborum ac prudentum. Sic in Sacramento Pœnitentiæ requiritur accuratior noticia dispositionis; quia confessor est judex in causa Dei, qui debet examinare conscientiam pœnitentis, & ejus dignitatem, vel indignitatem, ut possit debitè ferre sententiam; & quia dispositio pœnitentis requiritur ad valorem Sacramenti. Item Sacramenta, quæ statum constituunt pluribus obligationibus obnoxium, ut Baptismus, Ordo, Matrimonium, exigunt majorem probationem dispositionis.

Hinc 2. non licet dare Eucharistiam neque peccatori publico sive occultè, sive publicè petenti, nisi sufficientia dederit veræ conversionis signa, & scandalum publicum sustulerit: nam sine nova ejus infamia potest consuli reverentiæ Sacramenti. Neque peccatori occulto, sed petenti occultè, vel solum coram iis qui ejus indignitatem norunt, cum possit sine scandalo & ejus infamia denegari, ex Rituali Rom. idque juxta varios, etiam si ejus indignitas ex sola confessione nota sit, modò nullus alius adsit, quia tunc nulla fit revelatio confessionis, nec ullum ei infertur gravamen, sicut si denegares eum ei à quo scis ex confessione esse te perimendum. Sed multi id negant, quia tunc esset quædam virtualis exprobratio & commemoratio peccati: quod jure divino graviter est illicitum.

Fffff

Dixi,

Dixi, *per se loquendo*. Nam peccatori occulto publicè petenti Eucharistia dari debet, ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Judæ eam dedit. Nam Christus vult ut in tali casu detur, ne infametur proximus; & quia alioqui sequerentur gravia scandala, & incommoda ac perturbationes. Unde tunc minister non cooperatur moraliter peccato alterius, quia dispensat ex obligatione, nec exterior receptio Sacramenti, ad quam cooperatur ministrans, est per se mala, sed solum habet adjunctam malitiam per accidens, ex prava dispositione susipientis, & posset esse bona, si recipiens vellet.

Porro crimen censetur publicum, quando quis de eo juridicè convictus est; vel cum admissum est in loco publico, ita ut nulla tergiversatione celari possit, vel cum ejus fama ex sufficientibus indiciis orta jam pervenit ad multos, brevi ad alios perventura.

Quæst. XIII. *An licet petere, vel recipere Sacramentum ab indigno ministro?*

Nota. Minister indignus alius est toleratus, qui licet peccator sit, tamen neque nominatim per sententiam declaratus est excommunicatus, vel suspensus, neque est notorius clerici percussor. Alius non toleratus, qui scilicet nominatim denunciatus est excommunicatus, aut suspensus, vel est notorius clerici percussor.

Resp. 1. Non licet petere, aut accipere Sacramentum à ministro non tolerato, præter Baptismum, & juxta multos, Pœnitentiam in articulo mortis. Quia 1. Ecclesia prohibet communicationem cum non tolerato, præ-

sertim in sacris. 2. Non licet petere ab alio id quod ipse sine peccato præstare nequit; nam hoc esset eum inducere ad peccatum. At minister non toleratus, non potest sine peccato Sacramenta ministrare, saltem extra necessitatem proximi, cum id ei graviter Ecclesia vetet. Neque etiam licet ab alio accipere id quod non potest sine peccato dare: nam aliàs cooperareris ejus peccato; quænam enim major potest esse cooperatio dationi illicitæ, quàm acceptio, sine qua datio executione caret?

Excepi Baptismum in articulo mortis, quia minister non toleratus potest tunc illum licitè ministrare in defectum aliorum, si nempe coneratur & faciat quod in se est, ut à censuris absolvatur: & sic tunc potest ab eo licitè per se accipi, ut docet S. Augustin. l. 6. de Bapt. c. 5.

Resp. 2. Jure divino naturali non licet petere, nec accipere Sacramentum à ministro malo tolerato, quem moraliter constat peccaturum ministrando, si adsit alius probus. Quia 1. ex lege charitatis in Deum & proximum, quisque tenetur impedire peccatum proximi, quantum potest saltem sine gravi suo incommodo, seu damno. Ergo nisi adsit aliqua necessitas, tenetur non recipere Sacramentum ab eo qui peccaturus est conferendo. 2. Petens, vel accipiens Sacramentum à malo ministro in tali casu, dat ei sine justa causa occasionem peccandi, & moraliter cooperatur ejus peccato, cum hoc facile impedire posset. Et quamvis ille paratus esset ministrare, tamen hic
&

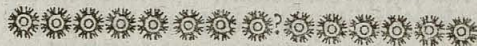

& nunc non peccaret, seu hanc malam voluntatem non exequeretur, nec hoc numero sacrilegium admitteret, te non petente, vel non accipiente.

Resp. 3. Per se loquendo licet petere & accipere Sacramentum à ministro tolerato, si alius probus desit, & adsit justa & gravis causa, seu aliqua necessitas, ut si instet præceptum confitendi, aut sumendi Eucharistiam quindena Paschali; si quis sit in statu peccati mortalis; nec possit, aut saltem sine gravi incommodo adiri alius minister. *Prob. 1.* Ex can. ult. 15. quæst. 8. & cap. *Vestram*, de cohab. cler. 2. Ex constit. Martini V. *Ad evitandum*, in Concil. Constantiensi edita, ibi: *Indulgemus quod nemo deinceps à communione alicujus in Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis vel extra, prætextu cujuscumque sententia, aut censura Ecclesiastica, à jure, vel ab homine generaliter promulgata teneatur abstinere, vel aliquem vitare.* 3. Quia res honesta licite peti & accipi potest ab eo qui potest hic & nunc eam dignè præstare, licet prævideatur peccaturus, modo adsit justa causa non impediendi ejus peccatum, ut patet in petente mutuum ab usurario ob necessitatem. Minister autem toleratus requisitus potest conteri & obtinere absolutionem à censura. Qui si faciat quod in se est ut eam obtineat, nec tamen obtinere possit; tunc juxta multos non peccabit, si requisitus & contritus ministret Sacramentum habenti jus illud petendi, quia tunc tenetur illud administrare, vel ex justitia, si sit pastor, vel

ex charitate si petens sit in necessitate saltem gravi. Si verò malè ministret, id ejus malitiæ, non petitioni imputandum est, nec charitas obligat ad impediendum cum gravi suo damno peccatum proximi, quod ipsemet potest facillè vitare.

Dixi, per se loquendo. Nam extra casum extremæ, aut saltem gravissimæ necessitatis non licet petere nec accipere Sacramentum à ministro tolerato, apertè errorem aliquem ab Ecclesia damnatum profitente, vel judicio Ecclesiæ in materia fidei renitente. Nam alioqui crearetur scandalum ac periculum perversionis fidelium, & conciliaretur autoritas errori.

CAPUT III.

De dispositione necessaria in recipiente Sacramentum.

Quæst. I. **Q**uenam dispositio requiritur in subiecto ad valorem Sacramenti?

Nota 1. Subiectum Sacramenti est is, qui illud recipit, & est capax ejus effectus recipiendi. Agitur hic de solis adultis; nam in infantibus & perpetuo amentibus nihil requiritur, ut patet ex perpetua Traditione, & praxi Ecclesiæ, secundum quam baptizantur infantes. Et verò si necessarius esset aliquis actus propriæ voluntatis, non possent salvari.

Nota 2. Certum est, Baptismum susceptum requiri ad valorem aliorum Sacramentorum: tum quia est fundamentum & janua reliquorum, cap. 2. de cognat. spirit. in 6. & ex Concil. Florentino:

FFFFF 2

Vire

Vita spiritualis janua est, per ipsum membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesia. Tum quia Concilium Nicænum I. cap. 19. statuit ut clerici invalidè baptizati rebaptizentur, & iterum ordinentur. Idem habetur, cap. 1. de Presbyt. non bapt.

Resp. 1. In adulto recipiente Sacramentum ad ejus valorem necesse est, ut non habeat voluntatem contrariam ejus receptioni, excepta Eucharistia, quæ consistit in re permanente, & subsistit extra usum. Constat tum ex sensu & praxi Ecclesiæ, tum ex cap. *Majores*, de Bapt. ubi Innocentius III. ait: *Ille verò qui numquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit Sacramenti.* Imò requiritur positiva aliqua voluntas recipiendi Sacramentum. *Ita communiter.* Prob. 1. Ex c. 77. de consecr. dist. 4. Et ex Concil. Carthag. IV. c. 76. & Araus. I. c. 12. quæ ad Baptismum conferendum ægrotis voluntatem suam significare non valentibus, exigunt testimonium aliorum, quo constat eos priùs voluisse baptizari. 2. Ex praxi Ecclesiæ. 3. Ex Rituali Rom. exigente ad Baptismum adulti desiderium Baptismi. Quod etiam à fortiori requiritur in aliis Sacramentis, quæ non sunt tam necessaria quàm Baptismus. Ratio est institutio Christi, qui convenienter voluit, ut nullus adultus qui rationis usum habuit, sanctitatem, vel ejus augmentum acciperet, nisi ipse consentiat in suam sanctificationem; ac proinde noluit ut Sacramenta, quæ ad sanctitatem dandam, vel augendam instituit, adulto sine suo

consensu valerent. Nam ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. Justificatio est sanctificatio & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum. Hinc S. Thom. 3. part. quæst. 68. art. 7. ait: *Si in adulto deesset intentio suscipiendi Sacramentum, esset baptizandus.*

Resp. 2. In recipiente Sacramentum ad ejus valorem sufficit intentio habitualis, seu voluntas illud recipiendi præterita, non retractata, exceptis duobus. Prob. 1. Ex Conciliis & Rituali supra dictis, præcipientibus ut baptizetur moribundus sensibus & ratione destitutus, modò constat de præterita ejus voluntate. 2. Ex perpetua praxi Ecclesiæ, quæ non reiterat Baptismum & Ordines iis, qui illa susceperunt in mortali & in hæresi, sed cum sola voluntate recipiendi, etsi præterita.

Excipe Pœnitentiam, quia actus pœnitentis sunt ejus materia; & Matrimonium, quia ad valorem contractus requiritur consensus saltem virtualis.

Quæst. II. Quenam dispositio requiritur ad effectum Sacramenti?

Nota. Effectus communis omnibus Sacramentis duplex est. Primus est gratia sanctificans, seu habitualis, major, vel minor pro dispositione subjecti; & confertur eo instanti, quo Sacramentum sumitur. Secundus sunt gratiæ actuales, quæ intuitu Sacramenti suscepti opportuno tempore conferuntur ad obtinendum finem proprium cujusque Sacramenti; nisi suscipiens illis se postea indignum reddat

reddat peccatis suis, vel obicem ponat: unde vocantur Gratiae Sacramentales. Præter hos effectus, tria, scilicet Baptismus, Confirmatio, & Ordo characterem imprimunt, ideoque iterari nequeunt.

Resp. 2. Ad characterem recipiendum sufficit voluntas habitualis recipiendi Sacramentum. Nam hæc sufficit ad valorem Sacramenti respectu recipientis; & dispositio quæ sufficit ad valorem Sacramenti, sufficit quoque ad impressionem characteris.

Resp. 2. Ad gratiam sanctificantem recipiendam in quinque Sacramentis vivorum, præter intentionem habitua-lem requiritur status gratiæ: non autem in aliis duobus, quæ mortuorum dicuntur, nempe Baptismo & Pœnitentia, in quibus aliæ dispositiones requiruntur. Quia priora instituta sunt ad conferendum augmentum gratiæ sanctificantis, alia verò ad eam dandam: ac proinde priora per se & ex institutione sua, saltem primaria, supponunt & exigunt gratiam jam acceptam ut illam augeant, nam augetur id quod jam adest; alia verò non.

Hinc qui sibi conscius est peccati mortalis, graviter tenetur sibi gratiæ statum comparare antequam recipiat Sacramentum vivorum. Nam est grave sacrilegium ponere obicem gratiæ: cum enim Christus instituerit Sacramenta ut essent efficacia gratiæ signa, qui illa recipit ponendo obicem gratiæ, quantum in se est, inanem & falsam reddit eorum significationem, & abutitur institutione Christi, cui factio suo illudit.

Sed an talis tenetur confiteri, quantumvis sibi perfecte contritus videatur?

Resp. Id certum est de Eucharistia: de aliis aliqui etiam affirmant, sed longè plures de jure communi negant. Quia 1. Concil. Trident. sess. 13. cap. 7. docet solum ob Eucharistiæ perceptionem præcipi confessionem, nulla facta mentione aliorum. Et sess. 24. c. 1. solum hortatur sponso ut ante matrimonium confiteantur. 2. Ex Pontificali Romano: *Adulti deberent prius peccata confiteri, & postea confirmari; vel saltem peccata quæ admiserunt doleant.* Non est autem major obligatio in aliis. 3. Rituale Romanum dicit solum de Sacerdote mortalis culpæ sibi conscio: *Ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat: sed si habeat copiam confessarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri.* 4. Quia non reperitur tale præceptum divinum, vel humanum saltem commune, in ordine ad alia Sacramenta suscipienda. Tamen confessio videtur ex institutione Christi præponi debere Extremaunctioni, cum hæc sit Pœnitentiæ complementum.

Cæterum cum Sacramentum Pœnitentiæ majorem certitudinem gratiæ, & meliorem dispositionem conferat, sufficiens est causa semper confessionis præmittendæ; hæcque est communis fidelium praxis. Cum Sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est, ait Catechis. Roman. p. 2. ch. 5. n. 59.

Resp. 3. Ad gratias actuales Sacramentales, quas nempe Deus singulis

Fffff 3

Sacra-

Sacramentis ad finem cujusque proprium assequendum innexuit, recipiendas, duo requiruntur. 1. Ut eo tempore, quo homo ea auxilia recepturus est, sit in statu gratiæ: nam hic effectus non datur, nisi ut conjunctus gratiæ sanctificanti; & qui est in peccato redditur indignus supernaturalibus donis: unde in illo statu nullum habet jus ad talia auxilia. 2. Ut iis non ponatur obex per dispo-

sitionem actualem ipsis repugnantem.

Resp. 4. Præter voluntatem recipiendi Sacramentum, & statum gratiæ, reverentia Sacramento debita exigit devotionem actualem: quæ quantò major erit, tantò uberior fructus percipietur; nam Sacramenta gratiam conferunt secundum propriam cujusque dispositionem, ex Concil. Trident. 6. cap. 7.

TRACTATUS

DE

BAPTISMO.

Baptismus est Sacramentum ad spiritualem regenerationem à Christo institutum, consistens in absolutione per aquam naturalem, & prolatione horum verborum, aut æquivalentium: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Quæst. I. *Quenam est materia Baptismi?*

Resp. 1. Materia remota est aqua vera naturalis, seu elementaris. Id constat, 1. Ex Joann. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* 2. Ex perpetua Traditione & praxi Ecclesiæ. 3. Ex Concil. Later. Florent. & Trident. sess. 7. can. 2.

Sed observa, 1. Sufficit aqua elementaris propriè dicta, quamvis rebus aliis sit tantulum permixta, modò usu communem & æstimationem aquæ retineat. Hinc valet Baptismus in aqua fontana, pluviali, marina, sive frigida, sive calida, quamvis sit turbida, lutulenta, sulphurata, ferruginea, modò non sit corrupta. Item in aqua resoluta ex nive, grandine, aut glacie, vel ex panno madido, aut luto expressa: quia hæc sunt aqua naturalis: Imò juxta S. Thom. in lixivio. At non valet in vino lymphato, saliva, sputo, lacrymis, sudore, aliove simili humore: in cerevisia, ptisana, jusculo, in liquore ex vitibus defluente, aut ex herbis floribusve

busve expresso, vel in aqua roseacea, ex S. Thoma 3. part. quæst. 66. art. 4. ad 5. Nam ista non sunt aqua propriè dicta & elementaris. Neque valet in glacie, nive, pruina, & similibus nondum resolutis: nam in hoc statu non sunt aqua naturalis & usualis, quæ scilicet etiamnum retineat aquæ usum, & possit proximè abluer corpus: alioqui non verificaretur forma: *Ego te baptizo*, hoc est, abluo. Idem dic de aquâ, cujus tanta sit permixtio, ut potius censeatur corpus mixtum, quàm aqua.

2. In articulo mortis, quando haberi non potest materia certa, debet adhiberi qualiscumque dubia, sub hac conditione, *Si hæc materia sit sufficiens*, & ad hoc sufficit etiam tenuis probabilitas; quia in necessitate subveniendum est salutis proximi omni modo meliori quo potest. Hinc in extrema necessitate, juxta multos, baptizare teneris in aqua ex sale resoluta, in cervisia admodum tenui, &c. ita tamen ut si sic baptizatus supervixerit, rebaptizari debeat sub hac conditione, *Si non es baptizatus*.

3. Extra necessitatem non licet sub mortali baptizare nisi in aqua benedicta, quæ in fonte baptismali servatur, propter præceptum & usum Ecclesiæ, & reverentiam Sacramento debitam.

Resp. 2. Materia proxima est ablutio, seu applicatio aquæ immediate & successivè ad corpus baptizandi. Constat 1. ex Ephes. 5. *Mundans lavacro aqua in verbo vite*. 2. Ex perpetua praxi Ecclesiæ, & verbis formæ.

Nota. Ablutio non idem est, ac expurgatio, seu emundatio; nam hæc est effectus ablutionis, & potest esse sine illa.

Quæst. II. *Qua & qualis ablutio requiritur ad valorem Baptismi?*

Resp. 1. Sufficit quælibet ablutio, sive fiat per infusionem, sive per aspersionem, sive per immersionem: nam quælibet est vera ablutio. In praxi tamen servari debet modus in unaquaque Ecclesia usitatus.

Resp. 2. Neceffe est illam corporis partem ablui, & tantam aquæ quantitatem adhiberi, ut idè corpus dicatur propriè & simpliciter ablutum. Ad quod sufficit ut caput sit ablutum, ut constat ex praxi Ecclesiæ Latinæ; quia caput est præcipua corporis pars, & sensuum sedes, in qua proinde manifestatur principium vitæ animalis.

An etiam sufficiat ablutio alterius partis notabilis, ut brachii, pectoris, &c. controvertitur; & licet communius affirmant, tamen hoc non est certum. Quare graviter peccaret, qui extra casum necessitatis non ablueret caput; nam exponeret Sacramentum periculo nullitatis. Hinc Rituale Roman. præscribit, ut si infans in necessitate baptizetur in alio membro, postea rebaptizetur sub conditione, *Si non es baptizatus*. Multò minùs certum est sufficere quantulumcumque partem corporis ablui, quod tamen non pauci tenent: unde extra necessitatem hoc non licet, & baptizamus sic in necessitate collatus iterati debet sub conditione.

Resp.

Resp. 3. Neceſſe eſt ut aqua immediate tangat corpus baptizandi; quia ad veram ablutionem requiritur contactus phyſicus, & immediata aquæ applicatio ad id, quod abluatur. Hinc non ſufficit aquam applicari panniculis, nec utero materno, in quo adhuc detinetur infans, nec ſecundinæ, quæ eſt pellicula, qua ſubinde involuti naſcuntur infantes: nam non eſt pars corporis, ſed ejus involucrium. Imò juxta multos nullus eſt Baptismus, ſi ſoli capilli abluantur; quia non ſunt ſtriſtè pars corporis, & illorum ablutio non videtur ſufficere, ut propter eam dici poſſit corpus ablutum. Igitur in praxi ſub gravi curandum eſt, ut aqua ad cutem perveniat, & ea aquæ copia adhibenda, ut qui baptizatur, meritò & ſecundùm communem hominum æſtimationem cenſeatur ablutus.

Item ad veram ablutionem requiritur, ut partes aquæ applicentur motu ſucceſſivo partibus corporis: nam aqua contenta in vaſe, quamvis illud tangat, non dicitur illud abluere.

Porro ſi mater prægnans mortua fuerit, fœtus quamprimum cautè extrahatur, ac ſi vivus fuerit, baptizetur. Rituale Romanum.

Quæſt. III. *An ad valorem Baptismi requiritur trina infuſio vel immerſio?*

Reſp. Unica ſufficit. Conſtat, 1. Ex c. *De trina*, de conſecr. diſt. 4. Et ex praxi Eccleſiæ, quæ ſæpe unicam adhibuit. 2. Quia unica ſufficit ad veram ablutionem. Cæterum in praxi miniſter tenetur ſervare ſuæ Eccleſiæ

conſuetudinem, & curare ut ſingulæ ablutiones ſingularum SS. Trinitatis perſonarum invocationi reſpondeant, ut Ritualia præſcribunt; item ne forma totaliter perficiatur antequam perfectæ ſit ablutio totalis, ne ſcilicet aliqua pars illius ablutionis reddatur inutilis.

Quæſt. IV. *An dum Baptismus fit per immerſionem, requiritur emerſio ad ejus valorem?*

Reſp. Non pauci affirmant: ſed plures alii negant. Quia ad veram ablutionem requiritur ſolùm immediata & ſucceſſiva aquæ ad corpus applicatio, orta ex motu locali, vel aquæ ſupra corpus, ut ſit in effuſione & aſperſione; vel corporis ſuper aquam, ut ſit in immerſione; ſive poſteà fiat emerſio, ſive non. Hinc inferunt validum eſſe Baptiſmum infantis, quem qui in flumen aut puteum projicit animo eum baptizandi, & ſimul ſubmergendi; modò formam debitam proferat antequam infans aquis ſuffocetur: quia tunc adſunt materia, forma, & intentio requiſitæ ad valorem Baptismi.

Porro certum eſt non licere infantem ſic projicere, etiamſi aliter baptizari nequeat, & timeatur ſtatim moriturus: quia hoc eſſet directè occidere innocentem: nam hæc immerſio per ſe ac directè eſt occiſiva infantis: ad ablutionem autem per accidens ex ſola intentione mergentis dirigitur.

Nota. Idem qui proferat formam, debet abluere: alioqui forma eſſet falſa, ideòque Baptismus nullus.

Quæſt. V. *Quenam eſt forma Baptismi?*

Reſp.

Resp. 1. Hæc est: *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ita Conc. Florent. & Rituale Romanum addens, hæc verba uno & eodem tempore quo fit ablutio, esse pronuntianda.

Resp. 2. Ad valorem Baptismi exprimi debent ablutio actualis, seu ablutio ut actu exercita, & persona baptizandi, ita ut hæ voces *Baptizo te*, vel æquivalentes, sint de essentia formæ. Constat, 1. Ex perpetua Traditione, & praxi Ecclesiæ ita interpretantis verba Christi: *Baptizantes eos.* 2. Ex cap. 1. de Baptismo, ubi Alexander III. ait: *Si quis puerum ter in aqua immiserit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, amen. Et non dixerit: ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, amen, non est puer baptizatus.* 3. Ex Concil. Florent. in Decreto pro Armenis. Hinc Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus, In nomine Patris, &c. prætermisiss illis, Ego te baptizo.*

Resp. 3. Necessariæ quoque sunt hæ voces, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Constat, 1. Ex Matth. cap. ult. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quæ verba ex sensu Ecclesiæ continent formam Baptismi. 2. Ex Patribus apud Bell. & alios. 3. Ex c. *Si revera*, de consecr. dist. 4. Ubi Pelagius Papa jubet hæreticos solummodo in nomine Christi baptizatos, iterum baptizari in nomine Trinitatis. Et, c. *In Synodo*, ead. ubi Zacharias Papa asserit eum, qui sine invocatione Trinitatis baptizatus est, Sacramentum regenerationis non

Ant. Th. Moral. P. I.

habere. Per Trinitatem intelligitur tres personæ distinctè invocata, secundum usum Ecclesiæ & præceptum Christi, ut etiam ibidem explicatur. 4. Ex Concil. Nicano I. can. 19. jubente Paulianistas rebaptizari, quia scilicet non baptizabantur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ut docet Innocentius I. epist. 22. & ex Concil. Lateran. IV. c. 1. ubi Sacramentum Baptismi sic explicat, nempe, *quod ad Dei invocationem & individua Trinitatis, videlicet Patris, & Filii, & Spiritus Sancti consecratur in aqua.* Item ex Concil. Florent. 5. Quia cum Baptismus sit fidei Sacramentum, cap. 4. de Bapt. debet in eo conferendo fieri expressa mentio Trinitatis, quæ est primarium objectum fidei & fundamentum salutis.

Hinc non valet Baptismus, 1. Si dicatur *In nomine Trinitatis, In nomine Dei unius & trini, vel, In nomine trium personarum Trinitatis.* Quia requiritur distincta expressio singularum personarum, & quidem secundum eas rationes quibus constituuntur, & inter se distinguuntur, nempe secundum proprietates Personales, seu relationes Paternitatis, Filiationis, & Spirationis passivæ. 2. Si dicatur *In nominibus*, quia non exprimitur essentiæ unitas, cujus expressio est essentialis formæ, ut semper intellexit Ecclesia. Et verò tam necessaria est ad salutem professio unitatis Dei, quam Trinitatis personarum, quæ necessariò exprimenda sunt.

Dubiæ autem sunt hæ formæ, *In virtute, vel autoritate, vel sub invocatione Patris, &c.* Item *In nomine Patris,*

Ggggg

in

in nomine Filii, & in nomine Spiritus Sancti; & In nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque. Imò S. Thom. 3. part. quæst. 66. art. 5. ad 7. docet in aliis nominibus quàm Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, non perfici Sacramentum.

Resp. 4. Non est de essentia formæ, ut exprimatur minister saltem expressè. Nam Concil. Flor. approbat hanc Græcorum formam. *Baptizatur talis servus Christi in nomine Patris, &c. vel baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, &c.*

Quæst. VI. *An Baptismus iterari potest?*

Resp. 1. Est de fide Baptismus valide susceptum numquam posse iterari. 1. Ex Eph. 4. *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.* 2. Ex Traditione & praxi Ecclesiæ. 3. Ex Symbolo, *Confitetur unum Baptisma.* 4. Ex Concil. Florent. & ex Concil. Trident. sess. 7. can. 11. Unde Baptismi iteratio est grave sacrilegium, tam ex parte dantis, quàm recipientis scienter, ex cap. 108. & 118. de consecr. dist. 4. Quia fit contra institutionem Christi, applicando Sacramentum subjecto incapaci; & per hoc significatur Christum esse denuò morti ac sepulturæ obnoxium, ex Hebr. 6. cum per Baptismum commoriamur & conssepeliamur Christo. Rom. 6.

Resp. 2. Iterari debet Baptismus sub conditione, dum post diligentem inquisitionem dubitatur an Baptismus sit datus. Constat ex S. Leone, in c. 112. & 113. de consecr. dist. 4. & aliis canonibus, & ex cap. 2. de Bapt. ubi Alexander III. ait: *De quibus dubium*

est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te baptizo: Sed si nondum baptizatus es, Ego te baptizo, &c. idque sive dubium sit positivum, quia scilicet sunt rationes in utramque partem probabiles: sive sit negativum, quia scilicet nulla sunt indicia ad judicandum hominem esse baptizatum, cap. *Parvulos*, de consecr. dist. 4. Ratio est, quia aliàs homo probabili periculo damnationis exponeretur, ob carentiam Baptismi; & aliunde talis necessitas impedit omnem irreverentiam in Sacramentum, quod propter salutem hominum institutum est.

Idem dic si sit probabile dubium an Baptismus datus sit cum sufficiente materia, vel forma, vel intentione. Nam tunc æquè periclitatur salus hominis; & canones qui expressè loquuntur de dubio facti, intelligendi etiam sunt de dubio juris, quod est hic æquivalenter dubium facti: qui enim dubitat an Baptismus sit datus cum legitima materia, vel forma, vel intentione, æquivalenter dubitat an sit verè datus. Unde S. Gregorius lib. 12. epist. 31. ait: *Ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat, quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur ritè peractum.*

Hinc sic rebaptizandi sunt infantes expositi, si non habeant schedulam, aut aliam notam collati Baptismi testem. Imò juxta multos, & varia Concilia, & Rituale Tullense, etiamsi habeant, si re diligenter investigata, nihil certi aliunde reperitur. Quia illa schedula, aliave nota ab ignoto, ideoque incertæ fidei authore apposta

non

non sufficit ad certitudinem moralem, quam tamen requirunt canones ad non rebaptizandum. Hinc Concil. Carthag. V. c. *Placuit*. dist. 4. de consecr. ait: *Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos.* Et verò charitas obligat ad suppeditandum proximo medium salutis necessarium, nisi constet jam adhibitum fuisse; alioqui ejus salus æterna morali periculo committeretur.

Dixi, *sub conditione*, ut vitetur periculum irreverentiæ, & reiterationis Baptismi verè suscepti.

Quæst. VII. *An & quomodo Baptismus est necessarius?*

Responsio 1. Baptismus in re, vel in voto necessarius est omnibus necessitate medii ad salutem, ex Joann. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* ex Traditione, ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 4. & sess. 7. can. 5. Infantibus verò extra martirium necessarius est in re, cum sint incapaces voti: seu desiderii Baptismi in actu charitatis perfectæ contenti.

Porro illud est necessarium in re, quod secundum se necessario & absolute adhiberi debet, ita ut nihil sit, quod ejus vicem suppleat. Illud est necessarium saltem in voto, quod necessario debet adhiberi vel secundum se, vel in ejus defectum, secundum aliquid ejus vicem tenens propter suam eminentiam, & ejus votum vel explicitum, vel implicitum continens.

Resp. 2. Adulti sufficienter instructi tenentur jure divino suscipere Baptis-

mum, statim atque moraliter possunt cum debitis dispositionibus; ita ut non diu differant. Tum quia quisque tenetur ex charitate adhibere media ad salutem necessaria; tum quia quisque tenetur ex præcepto Christi ingredi Ecclesiam per Baptismum, qui est ejus janua, & fidem suam profiteri. Quæ præcepta per se obligant ad non diu differendam eorum observationem.

Resp. 3. Parentes tenentur graviter Baptismum liberis suis procurare brevi post eorum nativitatem tempore: ita ut mortaliter peccent si diutius id differant. Quia consuetudo universalis Ecclesiæ baptizandi parvulos brevi post eorum nativitatem tempore habet vim legis graviter obligantis ob materiæ gravitatem. Et ex decretis particularium Ecclesiarum ad id tenentur intra triduum, vel quadriduum, prout ab Ecclesia propria præscribitur. Et verò in teneris infantibus semper est aliquod subitæ mortis periculum.

Quæst. VIII. *Quinam est minister idoneus Baptismi?*

Responsio 1. Quilibet homo viator ratione utens potest in quovis casu valide baptizare. Constat ex Concil. gener. Later. IV. cap. *Firmiter*, definiente *Baptismum tam parvulis quam adultis in forma Ecclesiæ à quocumque ritè collatum proficere ad salutem.* Et ex Traditione & praxi Ecclesiæ, numquam rebaptizantis à quovis ritè baptizatum. Nemo tamen potest se ipsum baptizare, cap. 4. *de Bapt.* Nam requiritur distinctio inter generantem & genitum spiritualiter; & Christus

ministerium & subjectum Baptismi aperte distinguit his verbis, Matth. ult. *Docete omnes gentes baptizantes eos, &c.*

Resp. 2. Solus Sacerdos sive sit Episcopus, sive Presbyter, est ordinarius Baptismi minister: Diaconus vero tantum extraordinarius. *Prob. ex Conc. Flor. in Decreto de Sacram. ibi: Minister hujus Sacramenti est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In casu autem necessitatis non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imò etiam paganus, & hereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesie, & facere intendat quod facit Ecclesia.*

Quare extra necessitatem sub mortali baptizare non licet, nisi soli Sacerdoti; & quidem juxta omnes, pastori, vel ejus delegato; quia potestas & jus admittendi ad Ecclesiam pertinent ad pastorem, qui praeest illi Ecclesiae particulari, cui baptizatus aggregatur. Homo autem per Baptismum recipitur in Ecclesiam, & fit ejus membrum. At mortale est, jus alienum propria autoritate usurpare in re gravi, praesertim contra debitam gubernationem, ordinem, & usum Ecclesiae.

Resp. 3. In casu necessitatis quilibet tenetur baptizare: nam quisque tenetur lege charitatis subvenire proximo necessitatem patienti, nisi alius adsit qui possit & velit subvenire. Tunc tamen si plures adsint, praeferrì debet Diacono Sacerdos, ille Subdiacono, hic inferioribus clericis, clericus laico, vir feminae, fidelis

infideli, non excommunicatus excommunicato: nam reverentia Sacramento debita exigit ut digniores praeferrantur, per se loquendo. Quare, mortale est, si sine causa justa non praeferratur Sacerdos non Sacerdoti, fidelis non baptizato, non excommunicatus excommunicato, Diaconus non Diacono: nam tunc fit gravis irreverentia in Sacramentum. Inversio autem ordinis quoad alios, juxta multos est solum venialis; quia irreverentia non censetur gravis.

Dixi, per se loquendo: quia per accidens potest hic ordo inverti: nam ex Rituali Romano mulier praeferrì debet viro, vel ratione majoris peritiae ad baptizandum, vel ratione honestatis ac pudoris, ut si infans ob periculum vitae imminens sit baptizandus, antequàm totaliter ex utero prodierit. Quapropter curare debet parochus ut fideles praesertim obstetrices, rectum baptizandi ritum probe teneant & servant, ait Rituale Rom. & hæc ad id graviter tenentur ex charitate & officio, ideòque ex justitia propter pericula sæpè contingentia in Partu. Porro pater & mater prohibentur propriam prolem baptizare, nisi in articulo mortis, & deficiente alio.

Nota. Mortale est extra necessitatem baptizare sine solemnitate & extra Ecclesiam, praeter filium regis aut principis. *Clement. de Bapt. Quia Ecclesia ob honorem sacramenti, solemnitates graviter praecipit.*

Quaest. IX. An unus minister potest simul plures baptizare?

Resp.

Resp. In casu urgentis necessitatis potest, nam hoc non repugnat institutioni Christi, neque per hoc mutatur substantialiter forma Ecclesiæ, dicendo scilicet: *Ego vos baptizo; &c.* quia plurale non est nisi singulare geminatum.

Quæst. X. An idem potest à pluribus baptizari?

Resp. Neg. Nam hoc est contra usum Ecclesiæ, imò & contra institutionem Christi, qui sicut unus est, ita voluit unum esse in unoquoque baptizando ministrum. Unde non valeret baptismus, si plures dicerent: *Nos te baptizamus in nomine Patris, &c.* Ita S. Th. 3. part. quæst. 67. art. 6.

Quæst. XI. Quid dicendum de Patrini?

Resp. 1. Ex perpetua Ecclesiæ consuetudine vim legis habente, & manante ex Apostolica Traditione, debet sub mortali adhiberi in Baptismo solemni susceptor, seu patrinus, vel susceprix, seu matrinx. Unus autem tantum sive vir, sive mulier, vel ad summum unus & una adhibeantur, ex decreto Conc. Trid. sess. 24. cap. 2.

Resp. 2. Patrini officium est, 1. Offerre baptizandum baptizanti. 2. Respondere pro baptizando, si is per se nequeat. 3. Tenere illum dum baptizatur. 4. Levare de fonte. 5. Eum suscipere de manu baptizantis. 6. Tenetur sub mortali tum ob solemnem suam sponsonem in suscipiendo hoc officio, tum ex præcepto Ecclesiæ curare, ut baptizatus in rebus fidei, & Doctrina Christiana rectè erudiatur, & christianè vivat, si alii id non præ-

stent, ex cap. *Vos ante*, de consecr. dist. 4. Ex variis Conciliis, & Catechismo & Rituali Romano. Et ab hac cura paterna, quam debet illius gerere, dicitur patrinus, quia censetur quasi spiritualis pater suscepti. Et ideo inducta est cognatio spiritualis. Hinc S. Thom. 3. part. quæst. 67. art. 8. ait: *Unusquisque obligatur ad exequendum officium, quod accepit. Dicitur est autem quod ille qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pedagogi; & ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret; sicut eo tempore & loco in quo baptizati inter infideles nutriuntur. Sed ubi nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt ab hac cura excusari, presumendo quod à suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen ex quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum modum, saluti spiritualium filiorum curam impendere?*

Resp. 3. Ab officio patrini excluduntur carentes rationis usu, non baptizati, hæretici, publicè criminosi aut infames, vel excommunicati, & ignorantibus fidei rudimenta. Quia hi non sunt idonei ad curam gerendam baptizati circa fidem ac mores. Item monachi & abbates, cap. 103. de consecr. dist. 4. & generatim religiosi omnes, & sanctimoniales, ex Rituali Romano.

Graviter etiam prohibentur parentes propriam prolem suscipere, nisi in necessitate, c. 1. & 4. caus. 30. q. 1. Nam alius debet esse pater carnalis, alius spiritualis. Et quia baptizans contrahit spirituales cognationem cum parentibus baptizati, quæ usum

matrimonii impediret. Quæ tamen non contrahitur, si id fiat in casu necessitatis.

Quæst. XII. *An potest baptizari infans nondum natus, vel monstrum?*

Resp. 1. Infans in utero materno ita conclusus, ut aqua immediatè perfundi nequeat, non est capax Baptismi, quia non potest verè abluì. Nec sufficit, si corpus matris abluatur; quia infans est persona distincta à matre, ac proinde ex abluta non potest censerì verè ablutus. Quòd si per fistulam, aut alio artificio possit aqua ad illum pertingere, juxta varios validè baptizari potest; quia talis infans est homo viator, cui debite applicari potest materia & forma; tamen Rituale Rom. dicit generatim: *Nemo in utero matris clausus baptizari debet.*

Resp. 2. Si infans nondum perfectè natus caput emisit, & periculum mortis immineat, baptizetur in capite; nec postea si vivus evaserit, erit rebaptizandus. At si aliud membrum emisit, quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendat, baptizetur; & tunc si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus: *Si non es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine Patris, &c.* Ita Rituale Romanum.

Resp. 3. Si monstrum habeat plura capita, & plura pectora, tunc totidem sunt animæ, & homines distincti: unde singuli seorsum sunt baptizandi. Si non est certum in monstro esse duas personas, ut quia duo capita, & duo pectora non habet, benè distincta, tunc debet primùm unus absolute baptizari, & postea alter sub

hac conditione. *Si non es baptizatus, Ego te baptizo, &c.* Si verò dubium sit an homo sit, an brutum, baptizetur sub conditione: *Si tu es homo, Ego te, &c.* Monstrum autem, quod humanam speciem nullatenus præferat, non debet baptizari. Rituale Romanum.

Quæst. XIII. *An infidelium filii baptizari possunt, invititis parentibus?*

Resp. 1. Validè baptizari posse constat, cum independentè à consensu parentum adesse possint omnia ad valorem baptismi requisita, nimirum materia, forma, & debita intentio ministrì. Non enim scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate; sed, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto*, ait S. August. epist. 23.

Resp. 2. Filii hæreticorum & apostatarum possunt licitè baptizari invititis parentibus. Quia parentes per Baptismum fiunt Ecclesiæ subditi, ideoque cogi possunt ad servandas ejus leges, inter quas est lex deferendi in Ecclesiam liberos baptizandos. Ergo iis possunt subtrahi, ut baptizentur; & rebus fidei, cum adoleverint, instruantur. Non essent tamen subtrahendi, si ideò religio periclitaretur, dum parentes subditi sunt principibus infidelibus; nam debet permitti minus malum, ut vitetur majus.

Resp. 3. Infantes mancipiorum possunt & debent ipsis invititis baptizari, si eorum domini christiani sint. Quia tales infantes sunt illorum, sicut ipsi parentes: unde domini habent jus illos subtrahendi parentibus, & de iis tamquam de suis pro arbitrio dispo-

disponendi; ac proinde possunt curare eos baptizari, & in fide erudiri ac educari, adque ad id saltem ex charitate tenentur.

Resp. 4. Extra certum mortis periculum, non licet baptizare infantes infidelium invitis parentibus, qui principibus infidelibus subiecti sunt. Quia vel infans subtrahetur parentibus; & tunc fieret illis injuria, cum parentes habeant jus naturale retinendi apud se, & educandi liberos nondum rationis compotes, nec propriam voluntatem habentes. Vel illis relinquetur, & tunc Baptismus manifesto periculo prophanationis, & baptizatus periculo apostasiæ exponetur: cum constat eum in infidelitate educandum.

Si tamen vel sola mater esset christiana, infans invito patre infideli subiecto principi christiano licet baptizaretur, ex Conc. Tollet. IV. c. 63. Nam ipsa habet jus instituendæ prolis; & præferenda est voluntas justa injustæ in favorem prolis.

Idem quod suprà dicunt Theologi eum S. Thoma contra Scotistas, etiam si parentes infideles subiecti sint civiliter christiano principi. Quia 1. ratio allata hîc etiam valet: nam hæc subiectio non adimit parentibus jus educandi & retinendi apud se liberos suos. 2. Potestas sæcularis non se extendit ad supernaturalia, qualis est susceptio Baptismi. Ecclesia verò nullam habet jurisdictionem in non baptiza-

tos. Quare non potest principibus ullam potestatem concedere in non baptizatos, sicut potest concedere in baptizatos. 3. Ex usu constanti Ecclesiæ, quæ numquam egit apud Principes etiam religiosissimos ut cogerent infideles sibi subiectos ad Baptismum suscipiendum, aut curarent omnes infantes subditos baptizari, ut notat S. Thomas.

Dixi *infantes*: Nam baptizandi sunt pueri rationis compotes, qui hoc petunt, cum sint sui juris in negotio salutis. Sed tunc debent egredi è domo paterna, si aliter christianè vivere nequeant.

Resp. 5. In evidenti periculo mortis, infantes infidelium baptizari debent, etiam invitis parentibus. Quia tunc nec auferuntur parentibus, nec Baptismus prophanationi exponitur, cum infans paulò post sit moriturus, & aliunde urget præceptum charitatis. Sed id fiat, si potest, insciis parentibus: ad vitandam perturbationem. Idem extendit Layman ad filios infidelium perpetuò amentes, ob eandem rationem.

Sed quid si infans reipsa baptizatus sit invitis, vel insciis parentibus, & postea adolescat?

Resp. Secluso periculo religionis christianæ & scandali, abstrahendus est à parentibus, ut erudiatur in fide christiana. Quia per Baptismum Ecclesia acquisivit jurisdictionem in eum, ac jus ad eum christianè instituendum; & ipse contra-

xit obligationem addiscendæ & servandæ legis christianæ, quod præstare nequit apud parentes.

Dixi, *secluso*, &c. Quia bonum religionis, & multorum præferri debet bono privato.

Quæst. XIV. *Quinam sunt effectus Baptismi?*

Responsio. Hi. 1. Tollit omnem culpam & pœnam, si non adsit obex. 2. Confert ex opere operato gratiam sanctificantem, & virtutes infusas. Ejus intuitu conferuntur suo tempore gratiæ actuales fini suo accommodatæ, nimirum ad sanctè & christianè vivendum, ut decet filios DEI adoptivos, DEI hæredes, & cohæredes Christi. 4. Imprimit characterem indelebilem. 5. Constituit membrum Ecclesiæ, ejusque potestati subicit. 6. Tribuit capacitatem recipiendi alia Sacramenta, & jus ad illa, cæteraque Ecclesiæ bona communia. 7. Inducit obligationem servandi mandata DEI & Ecclesiæ, atque vitam christianam, seu consentaneam doctrinæ & exemplo Christi tradicendi.

Quæst. XV. *Quanam dispositiones requiruntur in adultis ad recipiendam gratiam Baptismi?*

Resp. 1. Si adultus præter peccatum originale, habeat alia actualia mortalia; ad ejus justificationem per Baptismum, ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. requiruntur

hi actus. 1. Fides, qua explicitè credat existentiam unius DEI remuneratoris, mysteria Trinitatis & Incarnationis, & generatim vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, & imprimis à DEO justificari impium per merita Christi: nam horum fides explicita est necessaria necessitate medii. 2. Spes justificationis & vitæ æternæ. 3. Dilectio, qua Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiat. 4. Propositum efficax servandi omnia mandata, & christianè vivendi. Nam adultus non potest admitti ad DEI amicitiam, nisi in eam consentiat; nec potest in illam sincerè consentire, nisi velit omnia facere quæ ad istam amicitiam servandam, & mutuum amorem significandum necessaria sunt. 6. Voluntas recipiendi Baptismum. 7. Pœnitentia, seu dolor de peccatis commissis, cum proposito non peccandi de cætero, ex Actor. 2. *Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum.* Et verò æquum est, ut qui voluntate propria Deum offendit, in ejus amicitiam non recipiatur sine peccatorum retractatione & dolore: Hæc autem pœnitentia debet esse supernaturalis, absoluta, universalis, efficax, impossibilis cum ullo affectu ad mortale, & appreciativè summa. Non tamen requiritur perfecta contritio: nam cum Baptismus sit institutus ad remittendum peccatum originale, & alia actualia ante ipsum commissa, non

non prærequirit dispositionem, quæ hunc effectum pariat: alioqui semper præsupponeret ac præexigeret effectum, ad quem conferendum institutus est.

Resp. 2. Ad justificationem adulti habentis solum originale peccatum (si hoc esse potest) iidem actus requiruntur, excepta contritione, quæ solum potest esse de peccatis personalibus, voluntate scilicet physice propria commissis.

Resp. 3. Si adultus jam justificatus sit per contritionem, seu charitatem perfectam, ut recipiat augmentum gratiæ in Baptismo, requiritur voluntas Baptismum reci-

piendi ex motivo aliquo supernaturali; nam ad gratiam recipiendam, requiritur consensus illi accommodatus. Sed hæc voluntas sufficit, cum jam præcesserint fides, spes, contritio & charitas.

Nota. Qui sine debitis dispositionibus, sed cum voluntate Baptismi suscipiendi baptizatur, non recipit gratiam: sed tamen Baptismus est validus, & postea reviviscit, seu efficit gratiam, sublato per contritionem perfectam, vel per Pœnitentiæ Sacramentum obice.

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE.

I. **C**onfirmatio est Sacramentum à Christo institutum, quo baptizati corroborantur ad fidem firmiter tenendam, & fortiter profuturam.

II. Ejus materia remota est *Chrisma confectum ex oleo & balsamo per Episcopum benedictum*. Concil. Florentin. *Ant. Th. Moral. P. I.*

in decret. de Sacrament. Materia proxima est unctio chris-matis in fronte per manum Episcopi facta in formam crucis; quæ chris-matis unctio est vera manus impositio. Forma autem, ex Concil. Florentin. est hæc. *Signo te signo Crucis, & confirmo te chris-mate salutis, in nomine*
Hhhhh

mine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti.

III. Minister ordinarius est solus Episcopus, ex Concil. Tridentin. sess. 3. canon. 3. & Florentin. hæc addente : *Legitur tamen aliquando per Apostolica Sedis dispensationem , ex rationabili & urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.* Quare simplex Sacerdos ex commissione Papæ, potest validè ac licitè confirmare.

IV. Hujus effectus sunt. 1. Augmentum gratiæ sanctificantis, & virtutum ei annexarum. 2. Auxilia quædam specialia ad fidem fortiter profitendam cum quovis periculo, & ad superandas tentationes contra illam. 3. Character.

V. Confirmationis capaces sunt omnes & soli baptizati, etiam infantes, quibus primis Ecclesiæ sæculis conferebatur. Nunc tamen in Ecclesia Latina differtur usque ad usum rationis, ad majorem reverentiam hujus Sacramenti, & majorem utilitatem suscipientis ob actualem devotionem. Expediit autem pueros tempestivè confirmari antequam innocentia baptismali excidant, modò suscepti Sacramenti non iterandi meminisse possint, ejusque excellentiam & utilitatem agnoscant.

VI. Patrinus adhiberi debet ex lege, seu consuetudine Ecclesiæ, quæ in variis canonibus exprimitur. Et quidem unus tantum, sive vir, sive mulier, cap. *Non plures*, de consecrat. dist. 4. circa quod nihil innovavit Concil. Tridentin. debet

que esse confirmatus, seu confirmata, c. *In baptisate*, eod. titul.

Quæst. I. *An quilibet adultus tenetur Confirmationem recipere data opportunitate?*

Resp. Multi negant; sed Toletus & alii affirmant & probant, 1. Ex cura & sollicitudine Apostolorum, actor. 8. ut baptizatis conferretur. 2. Ex cap. *Omnes*, de consecrat. dist. 5. *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum Sanctum post Baptismum accipere debent, ut pleni christiani inveniantur.* Et ex S. Cyprian. epistol. 72. *Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit.* 3. Ex Concil. Laodicen. canon. 48. *Quodd oporteat eos, qui baptizantur, chrisma Ecclesiæ accipere.* Ex Concil. Mediolan. IV. sub S. Carolo. *Si quis neglexerit (ejus susceptionem) Canonicis subiaceat disciplinis.* At negligit qui data opportunitate non suscipit, ut per se & ex contextu patet. Et ex Concil. Remensi ann. 1583. *Moneant parochi Sacramentum Confirmationis non debere negligi, vel prætermitti à verè Christianis.* 4. Et canonibus pœnitentialibus, qui trium annorum pœnitentiam imponunt parentibus, quorum negligentia filius sine Confirmatione decesserit. 5. Quia hoc Sacramentum institutum est, ut medium per se certum & ordinarium ad dandum robur, & perfectionem vitæ christianæ, & non solum ad fidem coram tyrannis fortiter profitendam, sed etiam ad vincendas tentationes contra fidem, à quibus nemo

nemo adultus immunis est. Ergo Christus voluit ut ab omnibus susciperetur ; & qui illud cum potest , non suscipit , non satis consulit salutis suæ , sed illam ac auxilium divinum negligere meritò censetur : ergo peccat.

Certè apud omnes constat esse salutem culpam venialem hoc Sacramentum tunc omittere ; cum talis omisso sit irrationabilis quædam prodigalitas spiritualis. Mortale verò si omittatur sive ex contemptu , ut si quis illud , aut ejus effectum par-

vi faciat , vel vile , aut puerile existimet se illi subicere : sive cum scandalo , ut si quis ita se publicè gerat , ut aliis exhibeat speciem contemptus.

Item constat Episcopum teneri sub mortali illud non rarò administrare : nam cum sit pastor animarum , tenetur illis ex officio per se subministrare media , quæ Christus instituit ad earum salutem , vel perfectionem , ac spiritalem utilitatem , per ipsum supeditanda.

TRACTATUS DE EUCCHARISTIA.

Eucharistia est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis & vini , ad spiritualem animæ refectionem à Christo institutum.

CAPUT I.

De Materia & Forma Eucharistie.

Quæst. I. **Q**uamnam est materia necessaria , ex qua conficitur Eucharistia?

Resp. 1. Est panis triticeus , & vinum de vite. *Prob.* 1. Ex perpetua Ecclesiæ Traditione & praxi. 2. Ex Conciliis præsertim Lateran. IV. cap. *Firmiter.* Tridentin. sess. 13. cap. 4. & canon. 2. & Florentino , ibi : *Tertium est Eucharistie Sacramentum , cujus materia est panis triticeus , & vinum de vite , cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* 3. Quia Christus instituens Eucharistiam , non aliam materiam adhibuit , Matth. 26. eamque ut necessariam præcepit his verbis , *Hoc facite, &c.* Luc. 22. & 1.

Hhhhh 2

Co-

Corinth. 11. Præterea panis triticeus solus est, qui dicatur simpliciter panis, alii non vocantur panes nisi cum addito, nec adhibentur nisi in ejus defectum. Item vinum simpliciter est vinum de vite usuale. At ex Scriptura & Conciliis materia Eucharistiæ est panis & vinum simpliciter.

Hinc 1. non potest validè consecrari panis confectus ex oriza, avena, hordeo, milio, &c. vel ex leguminibus, radicibus herbarum, aut fructibus arborum: item ex tritico non puro, sed mixto, v. gr. hordeo, vel avena, si quantitas tritici non sit notabiliter major: nam aliàs panis non esset simpliciter triticeus. Quare Missale Roman. de defectibus, ait: *Si panis non sit triticeus, vel si triticeus admixtus sit grani alterius generis in tanta quantitate, ut non maneat panis triticeus, vel sit alioqui corruptus, non conficitur Sacramentum.* Secus si farina alterius materiæ sit in tam parva quantitate, ut panis moralis æstimatione censeatur adhuc triticeus. Reverentia tamen Sacramento debita exigit, ut panis sit ex puro tritico, & valde albus.

Licet verò consecrari non potest panis confectus ex grano, de quo dubitatur an sit verum triticum. Nam in Sacramentis, quæ non sunt de necessitate mediæ, numquam licet adhibere materiam non certam; alioqui sine necessitate urgente exponerentur nullitati. Species autem grani, de quibus præsertim aliqui dubitant an sint triticum, sunt siligo, seu secale & spelta. Nam quamvis S. Thomas senserit siliginem esse triticum, quia quandoque ex tritico in malis terris

generatur, multi tamen id negant: quia quandoque etiam ex tritico nascitur avena: potestque res unius speciei propter diversas dispositiones & causas degenerare in rem alterius speciei.

Hinc 2. Non potest validè consecrari. 1. Liqueor expressus ex pomis, piris, cerasis, &c. 2. Omphacium, *du verjus*, quia necdum habet naturam vini. 3. Acetum, quia non est amplius vinum, & fit ex corruptione substantiali vini. 4. Succus intra uvas maturas adhuc contentus, aut vinum in pane, vel alia simili materia contentum; quia in tali statu non habet rationem vini usualis. 5. Vinum aromatibus ita conditum, ut morali æstimatione speciem vini amiserit. Secus, si alteratio sit exigua, quamvis illicitè consecrantur.

Econtra validè consecratur. 1. Mustum, seu vinum ex uvis maturis recens expressum, cum jam habeat naturam vini, quamvis hoc sit prohibitum, quia est impurum ob admixtas faeces, ac proinde indecens. In necessitate tamen, juxta S. Thom. 3. part. quæst. 74. art. 5. ad 3. licet consecratur. 2. Vinum congelatum, sed postea resolutum, modo per gelu non fuerit corruptum. Vinum autem actu congelatum, & non resolutum est materia incerta: quare si fortè in hieme vinum in Calice congeletur, debet per ignem resolvi priusquam consecratur; sed ejus congelatio, quantum potest impediri debet.

Resp. 2. Ad valorem Sacramenti requiritur, ut panis sit confectus ex farina triticea aqua naturali diluta, & igne

igne cocta. Nam sic conficitur panis simpliciter dictus, & usualis, aliorumque ciborum comes, qualem Christus instituit.

Hinc non possunt validè consecrari. 1. Liba, placentæ, & similia confecta ex farina triticea mixta lacte, butyro, ovis, melle, saccharo, aliisque liquoribus ab aqua naturali specie differentibus; nisi fortè liquores isti admixti aquæ naturali, essent in exigua quantitate, ita ut aqua plurimum prædominaretur. Illicitum tamen est consecrare panem triticeum mixtum quacumque re, grano, vel liquore, etsi in parva quantitate: quia est contra usum Ecclesiæ, & reverentiam Sacramenti postulantis materiam omnino puram. 2. Massa cruda, seu pasta; quia non est panis usualis, nec cibus hominum. Si autem farina sit diluta aqua rosacea, dubium est an sit valida materia, ut habet Missale Romanum.

Porrò ex præcepto & usu Ecclesiæ panis consecrandus apud latinos debet esse figura orbiculari & integra.

Nota. Nulla videtur posse occurrere causa moraliter sufficiens ad conficiendam Eucharistiam, nisi in materia certa, inquit Suarez, quia huic Sacramento summa reverentia debetur; & aliunde non est necessarium necessitate medii in re ad salutem.

Quæst. II. An panis tam azymus quam fermentatus est materia valida?

Resp. Affirmat. Ex Concil. Florentin. in decreto unius: ibi: *Definimus*

in azymo, sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici: sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ Ecclesiæ sive Occidentalis, sive Orientalis consuetudinem. Ratio est, quia uterque est panis verus, & simpliciter dictus, & sic in Scriptura vocatur; nam uterque fit ex farina triticea, aqua naturali subacta; ac puro igne coquitur, habetque proprium usum panis.

Latini tamen tenentur sub mortali consecrare azymum, Græci verò fermentatum, singuli juxta Ecclesiæ suæ ritum: nam ita præcepit Concil. Florent. citat. & utriusque Ecclesiæ consuetudo antiquissima obtinet vim legis graviter obligantis utpote de re gravi. Hinc, cap. ultim. *de celebrat.* sacerdos quidam Latinus jubetur privari in perpetuum officio & beneficio, quod in fermentato consecrasset in defectum azymi. Quare in hoc nulla dispensat necessitas, ne Viatici quidem pro infirmo consecrandi: nam ad tanti Mysterii majorem reverentiam interest modo ac ritu convenienti semper confici. Præceptum quippe divinum circa Viaticum non obligat, nisi quando id fieri potest modo convenienti & cum debitis circumstantiis.

Nota. Quamvis multi dicant sacerdotem Latinum iter agentem per Græciam licitè uti fermentato, & Græcum azymo in Occidente, in iis scilicet locis ubi non sunt Ecclesiæ sui ritus; quia ex S. Augustin. epistol. ad Januar. licet cuique facere quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit, modò non adversetur divino mandato; si tamen inter Latinos sint aliquæ

Hhhhh 3

Eccle-

Ecclesiæ Græcorum, & inter Græcos aliquæ Latinorum, in his tenetur unusquisque suæ Ecclesiæ ritum servare; quia hoc ipso quod ibi templum habent, perinde est quoad sacrificium, ac si essent in sua patria. Nec licet Latino in Ecclesia Græcorum inter Latinos sita celebrare in fermentato; quia hoc est speciale privilegium Græcis in Ecclesia concessum.

Quæst. III. *An & quanta aqua admisceri debet?*

Resp. 1. Ex præcepto Ecclesiæ aqua elementaris ante consecrationem vino admisceri debet. Constat ex Concil. Florentin. supra citat. & Tridentin. sess. 22. cap. 7. ibi: *Monet S. Synodus præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur: & cum aqua in Apocalypsi Beati Joannis populi dicantur; ipsius populi fidelis cum capite Christo, unio representatur.* Hoc præceptum sub mortali obligat, quia licet materia sit in se levis, est tamen gravis ratione finis & significationis; nam apponitur aqua ad representandam unionem populi fidelis cum suo capite Christo, atque etiam unionem humanitatis cum Verbo. Hæc tamen admixtio aquæ non est de necessitate Sacramenti: ita Missale Roman. & Concil. Trident. solum dicit hanc esse præceptam ab Ecclesia.

Resp. 2. Aqua vino miscenda debet esse modicissima. Quia 1. ita Concil. Florentinum statuit, & fert usus Ecclesiæ. 2. Ut ait Concil. Tribur.

Can. 19. sic melius significatur majestas Christi per vinum designata, & populi fragilitas per aquam repræsentata. 3. Hoc est tutius: nam (ut ait S. Thomas) vinum aliquando ita debile est, ut per aquam in magna quantitate, licet minore, facile corrumpatur. Sufficit autem una aquæ gutta sensibilis; cum ad signum sensibile, & significationem convenientem sufficiat. Ad validam verò consecrationem necesse est ut major sit quantitas vini quàm aquæ, quia materia calicis est solum vinum usuale. At tale non esset, si vinum aquæ non prædominaretur; & res mixta non esset potius vinum quàm aqua. Quare cap. 13. de celebrat. Miss. dicitur perniciosus usus, quod plus aquæ quàm vini in calicem infundatur.

Resp. 3. Hæc mixtio necessario fieri debet, 1. Tempore Missæ, & in ipso sacro calice: nam alioqui non esset cæremonia sacra, nec sacram significationem haberet, 2. Ante calicis oblationem, ob Ecclesiæ usum; unde graviter peccaret qui eam tunc omitteret. Quod si illa mixtio ante calicis oblationem facta non fuisset, fieri debet ante calicis consecrationem, nam usque ad illam subsistit ratio & tempus præcepti ac significationis, non post, quia tunc prohibetur, & cessat tempus, ex Missal. Roman. tit. de defectib. ibi: *Si celebrans ante consecrationem calicis advertat non fuisse appositam aquam, statim ponat eam . . . . si id advertat post consecrationem calicis, nullo modo apponat, quia non est de necessitate Sacramenti.*

Quæst.

Quæst. IV. *An ut utraque hæc materia valide consecratur, debeat esse moraliter præsens consecranti.*

Resp. Affirm. Quia 1. ita Traditio & praxis Ecclesiæ in facto Christi fundata; Christus enim consecravit materiam præsentem, & non dedit potestatem Apostolis faciendi, nisi quod ipse fecerat. 2. Id exigit veritas formæ, quæ continet pronomen demonstrativum: *Hoc, hic*: nihil enim demonstrari potest ad sensum nisi sit moraliter præsens. 3. Alioqui Sacerdos posset totum panem, qui nunc in hac urbe, vel tota regione existit, consecrare.

At sufficit moralis præsentia; nam hæc sufficit ad veritatem formæ. Ad moralem autem præsentiam materiæ, ex communi hæc requiruntur. 1. Ut consecrans sciat materiam ibi esse. 2. Ut materia sensu aliquo percipi possit, non tamen necesse est, ut in se videatur, vel tangatur à Sacerdote; sed sufficit ut in eo loco sita sit, in quo à consecrante possit sensu percipi, sive in se, sive in alio, ut in suo toto, vel proximo continente, aut vase ad illam continendam destinato. Sic hostiæ quæ latent sub aliis multis in cumulo censentur Sacerdoti præsentem: nam id censetur moraliter præsens, quod potest demonstrari humano modo ad sensum, per pronomen, *Hic, hoc*, independentem ab omni alio signo. 3. Ut sit propinqua, qualis debet esse res, quæ velut in usum humanum assumenda, demonstrari potest pronomine, *hic* vel *hoc*: alioqui non esset præsens more humano. Sed cum definiri nequeat quænam absolutè requi-

ratur propinquitas, in re incerta servari debet praxis Ecclesiæ non consecrantis nisi materiam valde propinquam. Item materia debet esse coram Sacerdote, alioqui non posset demonstrari per ly *hoc*, strictè sumptum, per quod debet significari res præsens independentem à circumstantiis, & ab omni alio nutu & signo. *Requiritur ut materia consecranda, in actu consecrationis sit coram sacerdote*, ait Missale Roman. de defect.

Hinc non potest validè consecrari materia licet vicina, si sit à tergo, vel sub mappa vel post parietem, aut aliud corpus opacum, quod non habet rationem thecæ, seu vasis proxime illam continentis; nam tunc non est moraliter præsens consecranti, nec ullo sensu demonstrabilis. Econtra hostiæ in pyxide, seu ciborio clauso contentæ consecrantur, si ad eas dirigatur intentio; quia ad moralem præsentiam rei sufficit, quod proximum ejus continens ad illam continendam destinatum, sit præsens: quemadmodum vinum in lagena clausa censetur moraliter præsens & demonstrabile ei, cui lagena est præsens; quia ratione continentis proximi contentum præsens est, & demonstratur.

Quædam circa hoc dubia sic resolvit recentior Theologus. 1. Si hostiæ non sint in ipso altari, sed alicubi prope illud, v. gr. si in credentia ex oblivione sint relictæ; probabiliter non consecrantur, quamvis Sacerdos antè habuerit intentionem eas consecrandi. Tum quia non videntur connaturaliter designari per ly *hoc*: tum quia præsu-

præsumi non debet Sacerdos voluisse intentionem suam extendere ad eas contra praxim & præceptum Ecclesiæ consecrandas in eo loco, in quo non possunt sine gravi culpa consecrari.

2. Si sint positæ quidem in altari, sed alicubi extra corporale ad latus, res est dubia, & maximè pendet ab intentione Sacerdotis. At si positæ sint, non quidem supra corporale, sed prope illud v. gr. à parte Evangelii inter librum & corporale, videntur consecratæ, quamvis Rubricæ præscribant ut ponantur supra corporale, sicut verè consecrantur in ciborio clauso super corporali posito, licet Rubrica præcipiat tunc aperiri in ipsa consecratione, sicut in prima oblatione: nam possunt sufficienter demonstrari per *ly hoc*.

3. Gutte vini, quæ calici separatim à toto adhærent extrinsecus; non consecrantur: cum enim consecrari licitè non possint, præsumi non debet Sacerdos intendere earum consecrationem. De iis verò quæ intra cuppam sunt separatæ à toto, variant sententiæ: unde pro praxi expedit ut Sacerdos semel pro semper intendat non consecrare nisi id quod est præcisè continuum.

4. Sacerdos de vera hostiarum consecratione rationabiliter incertus, vel dubius, debet eas sumere post Sanguinem: vel si nimis multæ sint, rogare alium Sacerdotem, ut in suo sacro dum unam aut alteram hostiam absolute consecrat, simul eas intendat consecrare sub conditione, si non sint consecratæ; vel id ipse die sequenti in suo sacro faciat. Quod si dubium

sit de valore consecrationis alterutrius materiæ pro sacrificio constitutæ, debent iterum verba consecrationis super illam materiam proferri sub conditione: & si dubium sit de valore materiæ, verbi gratia, quia præsumitur vinum esse acetum, vel aqua plurimo vino mixta, debet certam aliam consecrare, ne sacrificium imperfectum relinquat, & post communionem sumere materiam dubiam.

Quæst. V. *An ad validam consecrationem necesse est, ut materia consecranda determinetur in particulari per intentionem Sacerdotis?*

Resp. Affirm. Quia 1. Missale Roman. de defectibus sic habet: *Si quis habeat coram se undecim hostias, & intendat consecrare solum decem, non determinans quas decem intendit, non consecrat, quia requiritur intentio. Secus, si putans quidem esse decem, tamen omnes voluit consecrare, quas coram se habebat; nam tunc omnes erunt consecratæ: atque ideo quilibet Sacerdos talem intentionem habere debet, scilicet consecrandi eas omnes, quas ante se ad consecrandum positas habet.* 2. Quia actiones sunt circa singularia determinata: ergo intentio Ministri, quæ est causa practica consecrationis, ferri debet circa materiam determinatam. 3. Cum forma Eucharistiæ sit demonstrativa, exigit determinationem rei demonstrandæ; res enim indeterminata demonstrari nequit. Non est tamen necesse singulas hostias designari quoad numerum, sed sufficit eas designari in toto objecto quod proponitur v. gr. ut Sacerdos intendat consecrare omnes hostias præsen-
tes,

res, etsi ignoret illarum numerum, vel circa illum erret, ut patet ex Rubrica citat. Imò si plures hostias habeat quàm sumere statuerat, omnes consecrantur; quia omnes sunt ei moraliter præsentes, & intendit consecrare id quod præsens est. Nec error speculativus tollit intentionem absolutam consecrandi materiam præsentem, quam ut debitam censetur habere implicitè, nisi eam expressè excludat. Hinc si putans se tenere unam hostiam, post consecrationem invenerit fuisse duas simul junctas, in sumptione sumat simul utramque. Missale Roman.

Quæst. VI. An quavis minutissima materia potest valide consecrari?

Resp. Affirm. modò sit sensu perceptibilis: nam talis materia potest esse signum sensibile, & per verba consecrationis ad sensum demonstrari. At si particulæ panis, vel vini ita sint exiguae, ut nequeant naturaliter sensu percipi, non possunt validè consecrari. Quia non possunt demonstrari præsentes in ordine ad sensus, prout exigunt voces *hic* & *hoc*; & quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Non potest autem fieri consecratio, quin conficiatur Sacramentum.

Quæst. VII. An potest validè consecrari materia in maxima quantitate?

Resp. Affirm. modò sit secundum se totam moraliter præsens consecranti. Ita communiter. Quia 1. Christus nullam certam quantitatem definivit, & absolutè dedit Sacerdotibus potestatem consecrandi panem & vinum absque limitatione ad certam aliquam

quantitatem. 2. Quantacunque sit materiæ quantitas præsens, designari potest per pronomen *hoc*, & verificatur forma. Non licet tamen majorem quantitatem consecrare, quàm tempore opportuno possit absumi; quia periculum esset ne species putrescerent. Quòd si consecraretur nimis magna quantitas cum injuria Sacramenti, erit abusus potestatis à Christo concessæ, qui non impedit substantiam Sacramenti.

Quæst. VIII. An panis sine vino, vel vinum sine pane consecrari potest?

Resp. 1. Non potest licitè. Quia. 1. Christus præcepit ut utraque materia consecraretur, per hæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, 1. Cor. 11. Sic enim Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. interpretatur. 2. Eucharistiæ institutio exigit utriusque consecrationem. Nam Eucharistia ut est Sacramentum, instituta est ad modum & signum integri convivii, quod cibo & potu perficitur; & ut est Sacrificium, est incruenta ac mystica immolatio Christi, constituti modo quodam mortuo sub speciebus per consecrationem, & expressa repræsentatio Sacrificii cruenti, quod per realem separationem sanguinis à corpore in cruce peractum est. Sed ad hoc necesse est, ut ambæ materiæ consecrentur, & sub illarum speciebus Corpus & Sanguis mysticè separentur, & expresse repræsententur ut separata fuerunt in Cruce: unde ex institutione divina consecratio utriusque speciei est de Sacrificii substantia & integritate. Hoc autem Sacramentum non conficitur nisi in Sacrificio. Igitur institutio Eucharistiæ,

stia, quæ est juris divini, ac proinde jus divinum, exigit utriusque materiæ consecrationem. 2. Ecclesia id prohibet, ut patet ex ejus usu, & Missali Romano de defect.

Resp. 2. Validè tamen una materia sine alia consecratur. Quia 1. Christus priùs tempore per verba de præsentem consecravit unam materiam, quam alteram: sic etiam Sacerdos consecrat, & hostiam adorandam populo proponit ante vini consecrationem. Quare si Sacerdos per impotentiam, vel malitiam non consecraret vinum; non idèò efficeret, ut species panis consecrata non esset verè consecrata. 2. Veritas & consecratio formæ, per quam consecratur una species, est absoluta, & independens ab altera forma consecratoria alterius speciei: ac proinde exigit, ut Christus sit statim sub tali specie consecrata independentè ab altera; alioqui forma esset falsa.

Quæst. IX. *Quenam est forma Eucharistia?*

Resp. 1. Quisque graviter tenetur proferre totam formam quæ in canone legitur, ob usum & præceptum Ecclesiæ in re tam gravi. Forma pro consecratione panis, hæc est: *Hoc est enim corpus meum*; pro vini, ista: *Hic est enim Calix Sanguinis mei, novi & æterni Testamenti, Mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Verba autem essentialia formæ debent proferri assertivè, seu cum intentione affirmandi id quod significant: nam ex Patribus & Conc. Florent. Sacerdos ea profert ex persona Christi, seu ut gerens personam Christi; & debet per

illa intendere consecrare ac efficere quod significant.

Resp. 2. Ad validam consecrationem certum est requiri hæc verba: *Hoc est Corpus meum; Hic est Calix Sanguinis mei*: aut illis æquivalentia, quæ significant clarè ac distinctè conversionem panis in corpus Christi, & vini in Sanguinem: verba enim non efficiunt nisi id quod significant. Horum autem sensus est: Hoc contentum sub his speciebus, est corpus meum, & Sanguis meus.

Hinc invalida est consecratio, 1. Si pro *ly hoc*, diceretur *illud*, quia *ly illud* non demonstratrem præsentem. 2. Si dicatur ibi vel hic adverbialiter, quia voces illæ significant tantum Corpus esse in pane, vel Sanguinem in vino, non autem veram conversionem panis in corpus, aut vini in Sanguinem. 3. Si pro *ly Corpus* dicatur *Caro*, quia corpus plus significat quàm caro: corpus enim est totum integrale constans non solum ex carne, sed etiam ex ossibus, nervis, &c. 4. Si dicatur, *Hoc Corpus est meum*: nam transpositio illa mutat sensum verborum Christi: 5. Si dicatur, *Hoc est Corpus Christi*: quia hic modus loquendi longè diversus est, & hæc verba non proferuntur ex Christi persona.

Resp. 3. Hæc verba, *Hoc est Corpus meum, Hic est Calix Sanguinis mei*, aut illis æquivalentia, ad validam consecrationem secundum communem Doctorum sententiam sufficiunt; & probant, 1. Ex Patribus, qui nulla alia verba pro forma assignant. 2. Quia ista verba perfectè significant præsentiam Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis &

& vini : verba autem formæ, utpote practica, efficiunt id, quod perfecte significant.

CAPUT II.

*De Præcepto Eucharistiæ, ejus effectu,
& dispositione.*

Quæst. I. *AN extet præceptum sumendi Eucharistiæ?*

Resp. 1. Extat præceptum divinum aliquando eam sumendi. Patet ex Joann. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c. non habebitis vitam in vobis.* Et ex Conc. Trid. sess. 13. cap. 2. *Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spirituales animarum cibum, &c. quod ad omnes spectat.* Hoc præceptum ex communi sententia adultos obligat, 1. Pluries in vita: nam ex Conc. Trid. loco cit. Eucharistia instituta est per modum cibi spiritualis, quo anima nutriatur & confortetur, & necessaria ex præcepto ut cibus: ergo non raro ex præcepto sumenda est. Christus tamen non determinavit frequentiam sumptionum, sed reliquit determinandam ab Ecclesia, quando fidelium necessitas id exigeret. 2. Obligat in quovis probabili mortis periculo, ut in gravi morbo, instante conflictu, difficili partu, periculosa navigatione, incisione, &c. Constat tum ex consuetudine totius Ecclesiæ ministrandi Eucharistiæ omnibus in periculo mortis versantibus, & eam in hunc finem sollicitè

asservandi, semper & ubique observata, quæ ostendit id ex Traditione Apostolorum à Christo edoctorum mansisse. Tum quia nunquam potest esse magis necessitas hujus cibi instituti ad conservandam & roborandam vitam spiritualem contra tentationes ac difficultates, quàm in periculo mortis in quo solent esse graviores, & ex qua pendet ultimò æternitas, & imminet ultima lucta cum hoste ad decidendum de salute æterna.

Pluries autem in eodem morbo viaticum dari potest, modò dies decem ab altera viatici sumptione intercesserint. Ita Rituale Parisiense.

Resp. 2. Omnes & singuli fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, tenentur singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, juxta præceptum sanctæ Matris Ecclesiæ. Ita Conc. Trid. sess. 14. can. 9. ubi hoc negantes anathematizat. Et ex Conc. gener. Later. IV. cap. Omnis, de pœnit. & rem. ibi: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti; & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere; suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistia Sacramentum: nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura.* Circa quod observanda sunt sequentia.

1. Pueri tenentur ad communionem, quando habent sufficientem usum rationis ad discernendum Corpus Christi ab aliis cibis, & ad illud reverenter ac devotè sumendum sunt idonei; quod aliis citius, nempe circa annum 10. vel 12. aliis seriùs scilicet circa 14. contingit; licet pueri priùs censeantur obligari ad confessionem, quia ad communionem plus requiritur discretionis & devotionis ac reverentiæ. Nam ita Ecclesiæ consuetudo interpretatur præcepta confessionis, & communionis pro materia subiecta; & Eucharistiæ dignitas singularis exigit maturiorem ætatem, & maiorem discretionem, ut possit convenienti devotione ac reverentia sumi. Quare ætas, qua urget obligatio communionis, est intra annum 10. vel 12. & 14. ita ut nemo ultra differat, si sit sufficienter instructus, & rectè dispositus: quia saltem communiter neque ante 10. incipit, neque ultra 14. differtur plenior usus rationis requisitus. In periculo tamen mortis, puero capaci confessionis, & sufficienter instructo, dandum est Eucharistiæ viaticum: nam in eo periculo versatur, in quo non expectat tempus commodius ad Eucharistiam cum meliori dispositione recipiendam, ut præcepto divino satisficiat; & aliunde potest reverenter sumere, & probare se sufficienter per confessionem, ne indignè sumat.

2. Per Pascha, ex Eugenio IV. Bulla *Fide digna*, & usu Ecclesiæ, intelligitur tota quindena à dominica Palmarum ad dominicam in Albis inclusivè. Tamen in variis locis sive ex con-

suetudine, sive ex privilegio, sive ex necessitate, plus temporis conceditur.

3. Communio Paschalis fieri debet in propria Parochia, & sumenda de manu proprii Sacerdotis, vel ejus delegati. Constat ex Ritualibus & variis Synodis, & ex consuetudine vim legis habente, & ita interpretante canonem Concilii Lateranensis. Unde sacra Congregatio Cardinal. declaravit ann. 1682. sæculares non satisfacere præcepto Ecclesiastico per communionem factam in Ecclesiis regularium, Sacerdotes tamen sæculares ex consuetudine satisfaciunt celebrando in Ecclesia, cui addicti sunt per suas functiones.

4. Vagabundi tenentur Eucharistiam suscipere in ea parochia in qua eo tempore versantur, nam ibi sunt verè subditi, & non habent alium certum parochum, vel pastorem, unde ibi censetur habere domicilium eo modo quo illius sunt capaces. Ita Suarez, l. 9. instit. Soc. c. 3. ubi idem ut verius censet de peregrinis: quia reputantur tanquam incolæ illius loci, in quo tempore paschali inveniuntur, ut declaravit Eugenius IV. & Parochus illius loci est proprius eorum Sacerdos; nisi tamen ipsius parochi interveniat licentia saltem tacita, quæ ex consuetudine innotescit.

5. Confessor potest ex justa causa communionem Paschalem pœnitentis ultra quindenam differre, ex Conc. Later. c. *Omnis* cit. imò tenetur, si iudicet differendam esse absolutionem: enim verò cum communicatio pendeat ab absolutione, qui potest ac debet hanc

hanc differre, potest quoque ac debet illam.

6. Huic præcepto communicandi non satisfit per communionem sacrilegam. Nam 1. Innocentius XI. oppositum damnavit. 2. Ecclesia expressit in præcepto modum excludentem communionem sacrilegam: nam, cap. *Omnis*, præcipit ut omnes suscipiant *reverenter*, ideoque non sacrilegè. Præceptum autem non servatur, nisi servetur modus præcepti in ipso præcepto expressus, cum ipse præcipiatur. 3. Præceptum Ecclesiæ est determinatio præcepti divini de sumptione Eucharistiæ pia ac fructuosa, qua anima alatur & ejus vita confortetur ac augeatur, ex 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat.* Et ex Conc. Trid. sess. 13. cap. 2. *Sumi voluit Sacramentum hoc, tanquam spirituales animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vita illius, qui dixit; Qui manducat me, & ipse vivet propter me, &c.*

7. Qui ante quindenam in sua parochia Eucharistiam sumpsit, tenetur iterum sub mortali eam ibi sumere intra quindenam. Nam quando per præceptum determinatur tempus, non impletur saltem integrè, nisi eo tempore: sicut qui die Sabbati audit Missam, non est immunis ab obligatione eam audiendi die sequenti. Præterea non satisfecit præcepto Eucharistiam in Paschate suscipiendi. *Hic agrotis parochialibus, etiamsi communionem extra prescriptos Paschales dies sumpserint, in Paschalibus diebus illam deferet, ac ministrabit (parochus) ait Rituale Rom.*

8. Qui intra quindenam non communicavit, tenetur adhuc postea intra eundem annum quamprimum communicare. Quia hoc præceptum non est sicut præceptum jejunandi, vel audiendi Missam tali die, sed continet virtualiter duo præcepta, alterum communicandi semel saltem in anno, alterum in Paschate: ita ut Communio annua primario propter se præcipiatur ad implendum præceptum divinum sæpè in vita communicandi, nec alligetur Paschæ sicut Sacri auditio affixa est diei festo. Quod satis indicant hæc verba legis Conc. Later. *Ad minus in Pascha, & ista Conc. Trid. Singulis annis saltem in Paschate.* Et verò Ecclesia debuit, exigente fidelium negligentia, determinare tempus observandi præceptum divinum communicandi pluries in vita, ideoque & obligare ad communionem post Pascha eos qui in Paschate omisissent. Ergo cum adhuc servari possit præceptum Ecclesiæ quantum ad id quod est magis principale, durat obligatio toto anno, donec impleatur.

Imò juxta Suarez, Azor, Reginald. & alios, est obligatio continua communicandi quamprimum moraliter fieri potest, post Pascha, ita ut semper nova culpa admittatur, quoties data opportunitate non impletur. Quia tempus Paschæ non est tantum determinatum propter solemnitatem, & majorem congruentiam hujus temporis, sed etiam ne diutius differatur communio; unde præceptum est affirmativum, quatenus præcipit communionem; & simul implicite negativum, quatenus prohibet ejus dilationem

nem ultra Pascha: & probant etiam ex usu Ecclesiæ; nam qui communionem omisit, censuris & minis compellitur, ut quamprimum communicet. Aliud est de auditione Sacri, quæ præcipue præcipitur ob diem sacrum & in illius honorem, tanquam onus affixum diei, sic ut eo transacto non obliget, ut constat ex sensu & praxi Ecclesiæ. Sicut ergo cum tributum exigitur in certum diem, eo transacto statim semper solvi debet, ita, &c. Hinc qui toto anno non communicavit, tenetur in confessione dicere quoties id per annum omisit, cum posset commodè communicare, nam toties peccavit.

Sed Delugo docet tunc remanere obligationem communicandi, non quidem statim post Pascha, sed solum ante finem anni: quia, inquit, cum præceptum communicandi in Paschate nequeat jam observari, nec proinde obliget; solum manet obligatio alterius præcepti communicandi saltem semel in anno; hoc autem non obligat ad communicandum hoc mense potius quàm illo, sed ad communicandum semel hoc anno. Addit, censuram infligi solum propter transgressionem præteritam præcepti, quod obligabat sub censura infligenda à prælato, qui non vult eam exequi, nisi in eos qui statim non communicaverint.

9. Qui prævidet se non habiturum opportunitatem communicandi in Paschate, nec postea hoc anno, tenetur prævenire: Quia tenetur singulis annis communicare: obligatio autem quæ cadit in totum tempus im-

pleri debet initio, si in decursu, vel in fine impleri nequeat; nam urget in ea temporis parte qua potest impleri; ut patet in præcepto audiendi Missam, quam tenetur primo mane audire, qui postea non poterit, quia præceptum obligat pro illo die, prout impleri potuerit. Qui vero tempus prævenit, tenetur denuò communicare, si postea possit, in Paschate; quia non satisfecit huic alteri obligationi communicandi in ipso Paschate, & jam potest ei satisfacere.

10. Ad veram communionem necesse est, ut Eucharistia per os in stomachum trajiciatur, & in eo recipiatur: nam hoc requiritur ad veram manducationem & sumptionem alimenti. Unde si quis tamdiu teneret hostiam in ore, ut in eo dissolverentur species, aut si moreretur antequam in stomachum descendisset, reipsa non communicasset, nec reciperet gratiam.

Nota. Non licet plusquam semel eodem die communicare, ut constat ex omnium consensu, ex consuetudine vim legis habente, & ex cap. 3. de celebr. & cap. *Sufficit*, de consecr. dist. 1. Qui canones licet loquantur de solo Sacerdote, tamen ab omnibus extenduntur ad laicalem communionem, & merito: nam facilius Sacerdoti ob utilitatem totius Ecclesiæ permitti potest bis celebrare. Ratio prohibitionis est reverentia tanto Sacramento debita, & ut aptius representaretur unica Christi mors, quæ semel contigit. Hinc si quis eo die quo communicavit, incidat in periculum imminens mortis, juxta Doctores omnes,

omnes, aut ferè omnes, inquit Delugo, non ei licet iterum eadem die communicare : quia nunquam licet bis communicare eadem die extra Missam, nisi quando propter reverentiam Eucharistiæ necesse est ut ab aliquo consumatur. Neque tunc est necessitas secundæ communionis : talis enim jam satisfecit præcepto divino communicandi in fine vitæ ; nam communicavit tempore proximo mortis, ac proinde mortaliter censetur communicasse in periculo mortis, licet id ignoraret. Rituale tamen Mentense contrarium docet.

Quæst. II. *Quinam sunt Eucharistiæ effectus ?*

Resp. Hi. Primus & principalis est nutritio & confortatio animæ, ac augmentatio in vita spiritali, nimirum gratia sanctificante & charitate, ex Joann. 6. *Caro mea verè est cibus, &c.* Ex Conc. Florent. in decreto de Sacram. ibi : *Hujus Sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris ejus unitur, consequens est quod per hoc Sacramentum in sumentibus dignè gratia augeatur, omnemque effectum, quem materialis cibus & potus, quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando; Sacramentum hoc quoad vitam operetur spiritualement: in quo gratiam Salvatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum. Et ex Conc. Trid. sess. 13. cap. 2. Sumi autem voluit (Christus) Sacramentum hoc tanquam spiritualement animarum cibum, quo alantur & confortentur*

viventes vita illius qui dixit : qui manducat me & ipse vivet propter me ; & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis & à peccatis mortalibus præservemur.

Hæc autem nutritio & confortatio spiritalis consistit partim in augmento gratiæ habitualis, partim in gratiis actualibus uberioribus, quæ suo tempore intuitu Eucharistiæ perceptæ dantur, ad charitatem conservandam & augendam per opera meritoria ; nisi tamen gratiis illis per peccata etiam venialia deliberatè vel frequenter commissæ obex postea apponatur.

Secundus liberat à peccatis venialibus. Conc. Trid.

Tertius præservat à mortalibus. Concil. Trid. c. 2. cit. per gratias scilicet actuales, quæ illius intuitu dantur ad superandas tentationes & servanda mandata cum urgent ; & mediante illa præservatione operatur perseverantiam in gratia, & per eam gloriæ consecutionem, juxta Joann. 6. *Qui manducat hunc panem vivet in æternum* ; si tamen homo gratiis illis non resistat.

Quartus est delectatio spiritalis, ex Conc. Flor. supr. cit. & ex Conc. Vienn. Clement. de reliquiis, &c. ibi ; *In quo habetur omne delectamentum, & omnis saporis suavitas, ipsaque dulcedo Domini degustatur.* Sed hæc delectatio spiritalis sæpè non est sensibilis, & impeditur per negligentiam, teporem, distractionem communicantis, vel affectum ad delectationes terrenas.

Quin-

Quintus imminuit concupiscentiæ fomitem, tum augendo charitatem, nam ex S. Augustino augmentum charitatis est diminutio cupiditatis; tum per gratias actuales, quibus excitantur pii motus contrarii motibus concupiscentiæ.

Denique Eucharistia influit in gloriosam resurrectionem corporum, in quantum Deus ad vivificanda ista corpora movetur per conjunctionem, quam habuerunt cum vivificatrice Christi carne, ex Joann. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam eternam; & ego resuscitabo eum in novissimo die.*

Ex quibus patet quàm utilis & expectenda sit frequens Eucharistiæ sumptio, modò fiat cum debitis dispositionibus.

Quæst. III. *Quanam dispositiones ex parte animæ requiruntur ad Eucharistiæ sumptionem?*

Resp. 1. Sub mortali requiritur status gratiæ. Prob. 1. Ex 1. Corinth. 11. *Quicumque manducaverit indigne, reus erit Corporis & Sanguinis Domini.... Judicium sibi manducat, non dijudicans Corpus Domini.* Sed qui est in peccato mortali, manducat indigne. Ergo. 2. Ex Conc. Trid. sess. 13. cap. 7. ibi: *Si non decet ad sacras ulla functiones quempiam accedere, nisi sancte; certè, quò magis sanctitas & divinitas cœlestis hujus Sacramenti viro christiano comperta est, eò diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia & sanctitate ad id participandum accedat, præsertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: qui manducat & bibit*

indigne, judicium sibi manducat, &c. 3. Quia peccator gravem injuriam ac irreverentiam admittit in Christum, eum suscipiendo in statu inimicitiae, & peccati, quod ei infinitè displicet: & quantum in se est, falsam reddendo significationem tanti Sacramenti, illudque effectu suo privando: nam cum sit institutum per modum cibi & potus, ad augendam, roborandam & conservandam spiritualem vitam animæ, quæ est gratia sanctificans & charitas illam præsupponit; nec enim cibus datur, aut prodest mortuo. Quod sacrilegium gravissimum est: nam eo gravius est sacrilegium, quò persona, vel res sacra, quæ indignè tractatur, sanctior est.

Porrò S. Franciscus Salesius, in sua introduct. tum immunitatem ab omni peccato mortali & ab omni affectu ad quodvis veniale, tum magnum desiderium communicandi exigit ad communicandum octavo quoque die.

Resp. 2. Qui sibi conscius est peccati mortalis, per se loquendo ante communionem tenetur jure divino confiteri. Constat ex Conc. Trid. sess. 13. c. 7. in hunc sensum explicante hæc verba Apost. 1. Corinth. 11. *Probet seipsum homo.* Et can. 11. ubi ait: *Declarat Sancta Synodus illis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque, etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem Sacramentalem.*

Dixi per se loquendo: nam si urgeat necessitas communicandi, & desit copia confessoris, sufficit & requiritur con-

contritio perfecta, ex eodem cap. 7. & praxi fidelium. Quia cum finis intentus, nempe status gratiæ requisitus ad Eucharistiam, possit etiam absque confessione obtineri per contritionem perfectam, non debuit præceptum tunc confitendi ita strictè obligare, ut nulla prorsus necessitas excusaret. Hæc necessitas urgere, ex communi sententia censetur, 1. Quando morituro viaticum dare debet, & deest hostia consecrata. 2. Si Sacrificium, vel communio sine gravi infamia aut scandalo omitti nequit, ex Missali Romano de defectib. 3. Cum post consecrationem Sacerdos meminit peccati mortalis, ex Missali Romano. 4. Juxta multos quando parochus die festo debet celebrare, nec potest alium substituere.

Porro Sacerdos qui in tali necessitate celebravit non confessus, tenetur postea quamprimum confiteri. Ita præcipit Concil. Trid. cap. 7. sic: *Quod si necessitate urgente Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.* Id est, ut explicat Missale Romanum. *Cum primum poterit, debet confiteri.* Circa quod Alexander VII. damnavit has duas Propositiones 38. *Mandatum Concil. Tridentini Sacerdoti Sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.* 39. *Illam particulam (quamprimum) intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.* Quare confiteri tenetur statim atque habuerit copiam confessoris, etiam ipso die celebrationis, si sine magno incommodo possit. Dilatio autem licet parva quoad tempus, est magna relatè ad fi-

Ant. Th. Moral. P. I.

nem præcepti, proindeque mortalis, ob periculum celebrandi iterum sine confessione. Copia autem confessoris censetur deesse, cum absque gravi incommodo, seu damno adiri nequit.

Nota. Qui jam confessus est, sed inculpate omisit mortale, tenetur illud confiteri ante communionem, si absque gravi scandalo & infamiae periculo possit (quale dicitur esse plerumque, si jam sacræ mensæ astaret) & hæc est praxis fidelium; nam est præceptum divinum confitendi ante communionem omnia mortalia, quæ quis recordatur ex Concil. Trident. sess. 13. cap. 7. & canon. 11. unde oppositum fuit expunctum in S. Fidei Tribunali Hispano.

Resp. 3. Requiritur, ut cum magna devotione & reverentia sumatur Eucharistia. Ita S. Thom. 3. part. quæst. 80. art. 10. & per se patet: nam id summa Christi majestas tanto cum amore se totum creaturæ communicantis omnino exigit. Præterea devotio actualis requiritur ad aliquos effectus secundarios recipiendos: quamvis enim, secundum S. Thomam & communem sententiam, ad recipiendum augmentum gratiæ sanctificantis sufficiat status gratiæ, eo quod solum peccatum mortale sit obex gratiæ sanctificantis, quippe quæ cum veniali consistere potest, & Sacramenta ex opere operato gratiam conferant non ponenti obicem; tamen devotio actualis necessaria est ad recipiendum dulcedinem spiritualem, fervorem, & majus augmentum gratiæ habitualis, multasque gratias actuales

Kk k k k

spe-

speciales : nam Sacramenta ad modum causæ necessariae efficiunt plus aut minus pro perfectiore aut imperfectiore dispositione subjecti, ex Concil. Trid. sess. 6. cap. 7. unde solus defectus devotionis actualis, secluso contemptu & scandalo, est grave veniale. Item ad remissionem venialium praequiratur dispositio omnis affectus ad illa, & displicentia aliqua saltem virtualis illorum. Hinc Filiucius hæc ait : Qui ex consuetudine multa venialia committit, & sentit se gravatum eorum conscientia; & hic si sine dolore eorum accedat, videtur peccare venialiter : quia ponit obicem aliquibus effectibus, ut eorum remissioni & fervori charitatis : & quia est aliqua irreverentia.

Resp. 4. Devotio actualis, quam exigit Eucharistia, postulat ut cum fide viva, spe firma, charitate ardenti, & magna humilitate suscipiatur ; atque etiam ut conjuges ab actu conjugali se abstineant saltem die communionis : quia hic actus propter delectationem carnalem mentem deprimit, distrahit, & à spiritualibus avocat ; & raro ob corruptionem naturæ sine culpa veniali exercetur, præsertim ab exigente. Si tamen actus ille fiat solum prolis gignendæ vel reddendi debiti causa, non impedit communionem, ex S. Gregor. in cap. *Vir 33.* quæst. 4. Nam licet in copula intercedat voluptas & corporalis immunditia, tamen cum hæc accidant ob bonum finem, nec voluptas intenta sit, honestas finis hanc indecentiam compensat, & impedit ne mens tantum deprimatur ac distrahatur. Qui vero ob volupta-

tem copulam exigit, regulariter venialem culpam admittit contra religionem, si eo die communicet, quia voluptas in eo actu quæsitâ mentem absorbet, & multum deprimit ac distrahit, ineptamque orationi reddit, & sic impedit devotionem actualem. Ita communiter, ut constat ex Sanchez.

Dixi, regulariter. Quia possunt subesse aliquæ justæ causæ, ob quas communio tunc licita sit post elicitam de culpa contritionem, ut Jubilæus, scandalum vitandum &c.

A fortiori qui pollutionem voluntariam, vel aliud grave peccatum admittit, non debet statim, etsi contritus & absolutus, Eucharistiam sumere nisi urgeat aliqua necessitas, & aliud confessario videatur, ut ait Missale Romanum. tum ob indecentiam ; tum quia talis non potest statim devotionem actualem debitam habere, propter distractionem, cogitationem turpium, recordationem delectationis obscenæ, & infirmitatem ex peccato relicta. Imò ex quadam decentia ab Eucharistia abstinendum est ob pollutionem nocturnam involuntariam, dum mentem perturbat ac distrahit, nisi videatur à dæmone ad communionem impediendam, procurata, vel nisi adsit aliqua necessitas, vel singularis utilitas, aut scandalum ex omissione timeatur. S. Thom. 3. p. quæst. 80. art. 7.

Nota. Devotio, reverentia, & gratitudo Christo debitæ, exigunt aliquod tempus poni post communionem in gratiarum actione, pia occupatione animæ cum Christo, per actus fidei, spei, charitatis, &c. & teste S. Theresia

Ita illud tempus est pretiosissimum ac saluberrimum, proinde non ita contrahendum. Non licet autem statim post communionem exspuere, ob periculum & irreverentiam. Præterea S. Carolus, Act. p. 4. in instruct. Euchar. monet eos qui Eucharistiam susceperunt, ut animi cogitationes, sensus omnes, & linguam cohibeant; abstineantque præcipue eo die a verbis otiosis, cogitationibus inanibus; sed in sanctis meditationibus, precibus, divinorum officiorum frequentia, Ecclesiis etiam frequentandis, aliisque pietatis officiis atque operibus versentur. .... & curent à sui intima custodia non alienari.

Quæst. IV. Quenam ex parte corporis necessaria est dispositio?

Resp. 1. Jure naturali requiritur exterior habitus, & corporis compositio, quæ internam animi reverentiam & devotionem exhibeat: nam debetur huic Sacramento non solum interna, sed etiam externa veneratio summa, & adoratio, cum Christus mediis speciebus sensibili quodam modo in eo existat, & tractetur. Non licet autem communicare, si sit periculum evomendi, ob gravem irreverentiam.

Porro quoad sordes corporeas, id docet Delugo, etsi secundum se non impediunt à communionem saltem in occulto, cum Eucharistia sit solum cibibus animæ, cujus mundities exigitur: decentia tamen & reverentia tanto Sacramento debita exigit, ut si sordes ejusmodi facile possint auferri, auferantur. Item si brevi cessabunt, & potest commodè differri communio, aliquando semel aut iterum differatur. Quando tamen longius durant vel me-

rè occultæ sunt, ut contingit in menstruo, non est cur aliquis alimonia cœlesti privetur.

Resp. 2. Ex lege Ecclesiastica & consuetudine constanti vim legis habente, requiritur sub mortali jejunium naturale, consistens in eo quod nihil omnino per modum cibi vel potus vel medicinæ, à media nocte præcedente, ab ore in stomachum trajiciatur. Constat. 1. Ex sensu & praxi Ecclesiæ. 2. Ex S. Augustino, epist. 118. Placuit Spiritui Sancto ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius dominicum Corpus intraret, quam exteri cibi. Nam idèd per universum orbem mos iste servatur. Hancque consuetudinem docet ab Apostolis manasse. Enimverò semper servata fuit, nec ab ullo Concilio, vel Papa instituta fuit: at (ut ait S. August. ibid.) Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare insolentissima insania est. 3. Ex c. 5. de celebr. & ex Conc. Carthag. III. canon. 29. Tolet. VII. canon. 2. & Constantiensi, sess. 13. ibi. Sacrorum canonum autoritas, & Ecclesiæ approbata consuetudo servavit & servat, quod hujusmodi Sacramentum non debet confici post cenam, neque à fidelibus recipi non jejunis: nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à jure, vel Ecclesia concessio, vel admissio.

In hoc non datur levitas materiæ, ut constat ex Ecclesiæ sensu, & consuetudine, quæ est optima legum interpretes, & ex Concil. Tolet. VII. c. 2. & Missali Romano, de defect. ubi ait:

Kkkkk 2

Si

Si quis non jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus aut cibi, per modum etiam medicinæ, & quantuncumque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare. Idque tum ob reverentiam & honorem Eucharistiæ, ut cœlestis ille cibus præponatur cuilibet cibo & potui terreno, & ut fideles assuescant discernere inter hunc divinum cibum, & alios communes, tum ob spirituales significationem, quod Christus debeat esse primus ac primarius eorum cibus, & in cordibus primò fundari. Et verò quælibet sumptio est contra principale prohibitum: nam prohibetur communicatio post sumptionem cujuslibet rei per modum cibi, vel potus, vel medicinæ.

Observa 1. Cum hoc præceptum sit merè positivum, non obligat his casibus ab Ecclesia expressè vel tacitè exceptis, in quibus, vel necessitas hominis, vel reverentia Sacramenti aliud exigit. 1. Cum in probabili articulo mortis viaticum sumendum est ei, qui jejunus sine gravi incommodo communicare nequit. Nec tunc differendum est post mediam noctem, ut statim æger illud jejunus recipiat; nam id non fert usus Ecclesiæ ob nimiam difficultatem, & ob Sacramenti reverentiam; eo quippe tempore non potest sæpè cum debito decore, comitatu, & securitate deferri. Non licet tamen Sacerdoti non jejunò celebrare ad dandum viaticum moribundo, sicut nec consecrare in fermentato, vel sine vestibus sacris, aut omisso ritu sacrificii: nam consuetudo Ecclesiæ ita interpretatur præcep-

tum divinum viatici sumendi, scilicet ut non debeat dari nisi quando dari potest secundum ritum & ordinem ab Ecclesia præscriptum in Eucharistia conficienda & ministranda, & modo convenienti ac in debitis circumstantiis. Et verò cum Eucharistia non sit absolute necessaria ad salutem, major habenda est ratio reverentiæ ei debitæ, & uniformitatis servandæ in ritu sacrificii, quam utilitatis privatæ proximi: nam communi necessitati Ecclesia satis providit præcipiendo Eucharistiam in sacrario asservari ad viaticum. Ob casum autem rarum lex generalis, & uniformitas in ritu omitti non debet. 2. Quando perficiendum est sacrificium, ut cum Sacerdote post consecrationem deficiente non adest nisi Sacerdos non jejunus, qui illud absolvat. Item cum Sacerdos advertit in calice non fuisse nisi aquam, cujus jam partem sumpsit; tunc enim debet consecrare vinum, & consecratum sumere; vel cum post consecrationem recordatur se non esse jejunum: nam lex divina faciendi sacrificium perfectum ac integrum prævalet legi Ecclesiasticæ de jejunio. Quod si Sacerdos ante consecrationem advertat se non esse jejunum, tenetur recedere, si potest sine gravi scandalo. 3. Quando post ablutionem relictæ sunt reliquiæ aliquæ in hac Missa consecratæ, etsi magnæ sint, dum facile recondi nequeunt in pyxide & sacrario: nam ad idem sacrificium spectant, & sumuntur per modum unius refectionis. Non licet tamen tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt in ciborio ad illud expurgandum.

4. Si periculum sit, ne alioqui Eucharistia ab infidelibus prophanetur: nam lex divina obligat ad impedienda sacrilegia, cum impediiri possunt; & quod in reverentiam Eucharistiae statutum est, non debet obligare ad non impediendam ejus prophanationem & irreverentiam.

Observa 2. Jejunio naturali, ideoque communioni, numquam obstant ea, qua per modum salivæ, vel respirationis in stomachum decidunt: ut reliquæ minimæ vini aut aquæ, quibus os abluitur, mixtæ copiosiori salivæ; & reliquæ ciborum dentibus adhærentes, ac postea casu trajectæ. *Si reliquæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ.* Idem dicendum, si lavando os, deglutiat stilla aqua præter intentionem, ait Missale Rom. Item sanguis vel humor è capite defluens, & juxta varios culex, aut floccus nivis per respirationem attractus, non obstant jejunio naturali, nec proinde communioni: nam ista aut non sumuntur ab extrinseco, aut non sumuntur per modum cibi, vel potus, vel medicinæ. Secus, si saccharum, glycirriza, vel quid simile, quod sensim in ore liquefit simul cum saliva in stomachum decidat, licet ante mediam noctem sumptum fuerit: quia quod sic liquefit non deglutitur per modum salivæ, sed censetur esse id quod principaliter trajicitur. Et tunc est continuata comestio cibi, quæ fit per continuam liquefactionem & trajectionem. Idem dic de reliquiis cibi, quæ data opera trajiciuntur, nam

tunc non possunt dici per modum salivæ deglutiri, sed verè comeduntur. S. Th. 3. part. q. 80. art. 8. ad 4. S. Antonin. ex Paludan. Ita etiam Vasquez, Delugo, &c. & Suarez dicit ut securiorem eligendam.

An autem quæ à stomacho nec alterari nec digeri possunt secundum ullam sui partem, ut lapillus, globulus plumbeus, frustum ligni, &c. impediunt communionem, si deglutiantur? alii affirmant; quia sumptio cuiuslibet rei prohibetur, ut fideles intelligant cuilibet rei creatæ hunc cibum esse præponendum. Alii probabiliter negant: eo quod non habent rationem cibi, vel potus, vel medicinæ. *De his verò quæ sumuntur per modum gustationis sicut coci faciunt, qui cibum & potum supra linguam ponunt solum ad probandum, & statim projiciunt, videtur quod non impediunt (communionem;) sicut si quis velit probare num sit aqua, vel vinum album, quod sibi ministratur. Quia non est cibus nec potus, ex quo non deglutitur,* ait S. Antonin. 3. part. tit. 13. c. 6. §. 8. Adde neque impediiri si aliquæ horum particulæ mixtæ salivæ præter intentionem descenderent, ut dictum est de reliquiis aquæ, cum os abluitur.

Observa 3. Post cibum paulò ante mediam noctem sumptum non requiritur somnus, aut cibi digestio ad communicandum. Missale Roman.

Quæst. V. Quinam licetè possunt Eucharistiam dispensare?

Resp. 1. Soli Sacerdoti competit potestas ordinaria dispensandi Eucharistiam, ex Concil. Trident. sess. 13.

cap. 8. Nam hæc commissæ est iis solis, qui possunt illam conficere, & ad quos spectant illa Christi verba: *Hoc facite in meam commemorationem.* Tamen ex ejus commissione potest diaconus illam ministrare, ut constat ex praxi veteris Ecclesiæ; non autem subdiaconus, ut constat ex communi doctorum consensu, & universali consuetudine Ecclesiæ. Et verò diaconus habet ex sua ordinatione in ordine ad hanc functionem aliquid plus quam alii clerici inferiores; non quod habeat ex sua ordinatione potestatem distribuendi; sed quia consecratur peculiariter in ministrum immediatum Sacerdotis, & supremum inter ministros, atque adeo ad ministrandum & serviendum Sacerdoti in rebus superioribus & dignioribus, quarum præcipua est distributio Eucharistiæ. Verum ex usu præsentis diaconi id non possunt sine licentia Episcopi ob justam causam, nisi in necessitate dandi viaticum.

Resp. 2. Sacerdoti non licet Eucharistiam ministrare sine jurisdictione ordinaria, vel delegata, aut privilegio, quia pastorum munus proprium est pascere, quod fit per Sacramenta. Unde mortale est id facere sine jurisdictione vel facultate saltem generali & interpretativa; nam est propria autoritate usurpare jus alienum in re gravi contra debitam gubernationem, & ordinem Ecclesiæ. Idem dic de aliis Sacramentis. Si tamen pastor absit, vel præsens non possit dare viaticum ægro, tunc quilibet Sacerdos, & eo deficiente diaconus potest ac debet ministrare. Nam

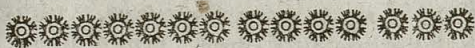
tunc præsumitur voluntas Episcopi, vel Papæ, cum Eucharistia sit tunc jure divino præcepta, & maxime utilis sit, imò aliquo modo necessaria ad vires spirituales in illo periculoso agone comparandas; neque enim jurisdictio requiritur ad ministrandam Eucharistiam, tanquam aliquid pertinens ad substantiam ministrationis, sicut pertinet ad substantiam ministrationis Pœnitentiæ, sed solum ad debitum ordinem, & modum servandum in gubernatione populi christiani. Unde ad illud, non ad hoc sufficit voluntas præsumpta. Nunc ex consuetudine & consensu tacito Episcoporum quivis Sacerdos etiam sæcularis sine ulla parochi expressa licentia, quibusvis petentibus Eucharistiam extra tempus paschale in Ecclesiis administrat.

Nota. Est mortale Eucharistiam sub utraque specie panis & vini dare, ex Concil. Constantiensi, & ex recepta consuetudine vim legis habente, & approbata à Conc. Trid. sess. 21. c. 2. Item eam distribuere sine stola, superpelliceo, vel alba, quia est contra reverentiam ei debitam, & præceptum Ecclesiæ.

Porro à sacra communione arcendi sunt publicè indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifestæque infames, ut meretrices, concubinarij, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemij, & alij ejus generis publici peccatores: nisi de eorum pœnitentia & emendatione constet, & publico scandalo prius satisfecerint. Occultos verò peccatores, si occultè petant, & non eos emendatos agnoverit, repellat: non autem

rem si publicè petant, & sine scandalo ipsos
præterire nequeat. Ita Rituale Roma-
num.

CAPUT III.

De Missæ Sacrificio.

Quæst. I. *AN Eucharistia est verum sa-
crificium?*

Resp. Affirm. Est de fide, ex Conc.
Trid. sess. 22. can. 1. 2. & 3. Ratio
est, quia sacrificium propriè dictum
est oblatio externa substantiæ sensibi-
lis, per ejus realem immutationem
facta Deo, in testificationem supremi
dominii Dei in omnes creaturas, &
harum ad eum subjectionis. At hæc
omnia conveniunt Eucharistiæ: nam
per eam offertur Deo Corpus & San-
guis Christi, quæ sunt sufficienter
sensibilia per species consecratas; &
per actionem sacrificantis immutan-
tur, quatenus per eam ponuntur
Corpus & Sanguis sub speciebus cor-
ruptibilibus in statu realiter diverso,
& inepto ad usus naturales ac huma-
nos corporis & sanguinis, atque ten-
dente ad destructionem seu desitio-
nem, quatenus speciebus corruptis
necessario ibi desinunt esse Corpus &
Sanguis Christi. Quæ quidem mu-
tatio realis est destructio quædam mor-
alis sufficiens ad rationem sacrificii,
& æquivalens physicæ destructioni.
Atque hæc oblatio fit ex institutione
Christi ad agnitionem supremi Dei in
res omnes domini, quod nempe sit

ipse author supremus rerum omnium,
dominus vitæ & necis, ad cujus glo-
riam omnia referri debeant. Et verò
cùm sacrificium sit actus religionis
perfectissimus, quo Deo cultus ipsi
soli proprius ac debitus exhibetur,
non debuit eo carere vera ac perfe-
ctissima religio.

Nota. Sacrificium Missæ est simul,
1. Latreuticum seu honorarium, in
quantum offertur Deo in agnitionem
supremi ejus domini. 2. Eucharisti-
cum, in quantum fit in gratiarum
actionem pro acceptis beneficiis. 3.
Propitiatorium, quatenus offertur,
& valet ad remissionem peccatorum,
& pœnæ eis debita. 4. Impetrato-
rium, quatenus fit & valet ad impe-
tranda à Deo beneficia.

Quæst. II. *Quinam sunt sacrificii Missæ
effectus?*

Resp. 1. Ut propitiatorium, confert
iis pro quibus offertur, remissionem
peccatorum mortalium & venialium
quoad culpam, & pœnam tempora-
lem peccatis condonatis debitam, ex
Concil. Trident. sess. 22. cap. 2. do-
cente, *Sacrificium istud esse verè propitia-
torium . . . . . Hujus quippe oblatione pla-
tatus Dominus gratiam & donum pœnitent-
iæ concedens, crimina & peccata etiam in-
gentia dimittit.* Et, can. 3. *Si quis dixe-
rit Missæ sacrificium soli prodesse sumenti:
neque pro vivis, & defunctis, pro pecca-
tis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessi-
tatis offerri debere, anathema sit.* Pro-
ducit autem immediatè remissionem
pœnæ temporalis peccatis, quoad
culpam remissis debita, idque plus
aut minùs pro voluntate Dei, & de-
votione subjecti. Remissionem verò
pec-

peccatorum quoad culpam producit solum mediatur, quatenus ejus intuitu conferuntur gratiæ actuales, quibus peccator, pro quo oblatum est, excitatur & perducitur ad poenitentiam sufficientem cum Sacramento in re vel in voto suscepto ad justificationem. Quia tamen sæpe homo iis gratiis resistit, ideo non semper hic effectus obtinetur.

Resp. 2. Ut impetratorium est, habet vim impetrandi omnia genera beneficiorum etiam temporalium, quatenus ad salutem conducunt, sed secundum dispositionem divinæ providentiæ: nam hoc sacrificium continet Christum, & ejus merita hanc vim habentia.

Observa 1. Hos effectus parit sacrificium Missæ ex opere operato: quia non conferuntur ex opere operantis; & quia Christus est non solum victima, sed etiam offerens principalis. 2. Ut Missa specialiter profit uni potius quam alteri, requiritur applicatio a Sacerdote facta. Sufficit; si ante Missam adfuerit intentio eam applicandi tali, nec fuerit retractata. Ut autem is, pro quo offertur, accipiat gratias actuales, sufficit si non habeat voluntatem contrariam. At ut recipiat remissionem poenæ temporalis, requiritur status gratiæ, & ut peccata quorum poena remittitur, sint ante remissa quoad culpam. 3. Ex communi sententia offerri potest pro conversione infidelium & hæreticorum, & excommunicatorum, modo non nominentur in orationibus.

Quæst. III. *An Sacerdotes tenentur aliquando celebrare?*

Resp. Omnes tenentur jure divino sub mortali. *Prob. 1.* Ex Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis, ut Concil. Trid. sess. 22. c. 1. testatur, Christus Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit. 2. Quia Sacerdotes omnes in sua ordinatione accipiunt non solum potestatem, sed etiam munus & officium sacrificandi per se illi annexum, ex illo, Hebr. 5. *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat sacrificia.* At quisque munus susceptum exequi tenetur graviter in re gravi, ut in hac; & uti potestate sibi concessa in honorem Dei & utilitatem proximi: ut patet ex damnatione servi inutilis ob talentum absconditum. Matth. 25. Quare S. Thom. 3. part. quæst. 82. art. 10. ait, quod Sacerdos etiam si curam animarum non habeat, *celebrare tenetur in principis festis.*

Tenetur etiam jure Ecclesiastico: nam Conc. Later. IV. c. *Dolentes*, de celebrat. inter peccata Sacerdotum recenset, quod vix quater in anno celebrent, & addit: *Hæc igitur & similia sub poena suspensionis inhibemus.* Et Conc. Trid. sess. 23. cap. 14. sic statuit circa quoslibet Sacerdotes: *Cu. et Episcopus, ut ii saltem diebus dominicis, & festis solem-nibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, Missas celebrent.* Ita Ecclesiis verò Cathedralibus, Collegialibus & Conventualibus quotidie celebrari Missa debet sub mortali, saltem ab aliquo, præ-

præsertim ex usu Ecclesiæ vim legis habente, vel etiam ex fundatione.

Quæst. IV. *Quando, quoties, ubi, & qua hora celebrare licet?*

Resp. 1. Quolibet die celebrare licet, excepta feria sexta majoris hebdomadæ; feria verò quinta & sabbato ejusdem Missa privata vulgò dici non potest: sed unica publica seu solemnis in singulis Ecclesiis. Ita praxis Ecclesiæ decretis Pontificum firmata. In Diocesi tamen Tullensi plures celebrantur Missæ privatae feria quinta, ut populus satisfaciatur obligationi audiendi Sacrum eo die imposita.

Resp. 2. Non licet nunc plures Missas eodem die dicere, præter quàm in Natali Domini, & in casu necessitatis cum licentia Episcopi, dum idem Sacerdos duas habet Parochias, ex cap. 3. *de celebrat.* & ex consuetudine vim legis habente.

Resp. 3. Secluso privilegio non licet sub mortali, ob materiæ gravitatem, celebrare nisi in loco consecrato, vel autoritate Episcopi benedicto, vel in oratorio ad divinum tantum cultum dedicato, & per Episcopum designato. Ex Concil. Trident. sess. 22. & c. 12. *de consecrat. dist. 1.* Idque confert ad reverentiam tanto mysterio debitam, & ad fidelium devotionem augendam. Excipitur casus necessitatis publicæ, dum Ecclesia est diruta, ne populus Sacro careat; vel deest, ut in castris, & in littore maris, c. 30. ead. imò nunc in mari celebratur ex licentia Papæ.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 4. Jure communi, Missa non debet ante auroram absolvi, nec post meridiem inchoari, ex Missali Romano, & consuetudine generali. Excipitur. 1. Missa Nativitatis Domini. 2. Casus necessitatis conficiendi Eucharistiam pro Viatico. 3. Ex consuetudine, vel tacita licentia in pluribus locis hora antevertitur, vel differtur; & in hieme in gratiam opificum vel similium pluribus horis ante solis ortum celebratur. Porro per auroram intelligitur prima lucis irradiatio, quæ excepto tempore utriusque æquinoctii durat per horam cum dimidia, & aliquando per duas horas pro diversis mensibus. Unde una hora & dimidia ante solis ortum sacrificare licet. Dicunt multi licere uno & altero quadrante post meridiem inchoare Missam, ex causa rationabili, verbi grat. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem.

Quæst. V. *Quanam requiruntur ad celebrandum?*

Resp. Sub mortali requiruntur, 1. Lapideum altare ab Episcopo consecratum, fixum, aut portatile, tam amplum ut hostiam & majorem partem calicis capiat, ut docet Missale Rom. Portatile amittit suam consecrationem, cum nulla pars contracti lapidis calicem cum patena capere potest. Fixum suam perdit, tum per fractionem illam notabilem, tum etiam per separationem è loco suo sive basi, cap. 3. *de consecrat.* Disputant an reliquiæ sanctorum sint necessariae ad consecrationem altaris, & an si locus, seu sigillum continens reliquias

LIII

fran-

frangatur, aut auferantur reliquiæ, altare consecrationem amittat.

2. In altari tres mappæ, ab Episcopo, vel alio habente potestatem benedictæ; superiori saltem oblonga, quæ usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus, vel una duplicata, quæ pro duabus habetur, ex Rubric. Missal. & ex c. 27. dist. 2. de consecr.

3. Calix & patena consecrata ab Episcopo, vel alio ex privilegio Papæ, debent esse ex auro, aut argento, vel cogente paupertate ex stanno, c. 44. & 45. de consecrat. dist. 1. & Missale Romanum ait: *Debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, & simul cum patena videm inaurata.* Calix amittit suam consecrationem, ideoque non licet eo uti, 1. Dum cuppa calicis fixi separatur à pede per fractionem; quia consecratio cadit in totum calicem per modum unius indivisibiliter: secus, si pes sit tornatilis: nam tunc consecratio cadit in solam cuppam. 2. Si interior cuppæ superficies denuò inaretur; quia aliam habet superficiem non consecratam, quæ tamen debet esse consecrata ob contactum immediatum Eucharistiæ: idem dic de patena. Neutrum tamen amittit consecrationem, etsi perdat paulatim aurum quo inauratum est, quia id quod remanet erat consecratum: neque si quis ea sacrilegè adhibuisset in usus prophanos; vel si abaurifice refarciatur, modo nulla fiat fractio notabilis, aut mutatio superficiem interioris cuppæ, vel patenæ: nam id nulli jus statuit.

4. Corporale lineum mundum, benedictum ab Episcopo, vel alio potestatem habente, sufficiens ad commodè continendum calicem & hostiam, cap. 46. de consecrat. dist. 1. Item palla similiter benedicta & linea, saltem qua parte calicem tangit; & purificatorium lineum.

5. Lumen, ex cap. ult. de celebrat. Ex Missali Romano, & consuetudine requiruntur duo luminaria cerea: tamen in casu necessitatis unum, imò juxta aliquos aliud lumen ex alia materia.

6. Crucifixus exsculptus, nisi expositum sit SS. Sacramentum.

7. Missale, nam est instrumentum necessarium; memoria enim labilis est, & non licet in actione tam sacra se exponere periculo errandi, vel omittendi aliquid.

8. Vestes benedictæ ab Episcopo, vel alio habente hoc privilegium, nempe amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula: ita ut si quid horum desit, omittenda sit Missa: quia actio, quæ debito modo fieri nequit, potius omittenda est quàm indecenter exercenda. Ista amittunt suam benedictionem per lacerationem seu fractionem, & imminutionem notabilem, per quam desinunt esse apta ad usum suum: ut si albæ manica separetur, si cingulum ita rumpatur, ut nulla pars ad cingendum sufficiat, nam hæc manet benedicta ob retentam aptitudinem ad usum proprium. Item totum cingulum manet benedictum & aptum, si antequam frangatur, remedium adhibeatur connexionem fortiori partium, etiamsi per nodum. Secundum

dùm S. Antoninum & alios licet uti stola pro manipulo vel cingulo, & manipulo pro stola, si sit satis longus, quando aliter fieri nequit; quia hæc omnia sunt benedicta, & apta ad talem usum. Si priusquam figura vestis destruat, ad eam reficiendam assuant paulatim aliqua, etsi ea non sint benedicta, eadem vestis moraliter benedicta manet: nam accessorium non tollit principale, sed ejus naturam sequitur; nisi tanta huic accessio fiat, ut possit penè novum censi.

9. Minister, isque masculus, non femina, ex Missali Rom. & cap. 1. de cohab. cler. ibi: *Nulla femina ad altare presumat accedere, aut presbytero ministrare.*

Hæc autem omnia requiruntur sub mortali, ob Ecclesiæ præceptum, & universalem consuetudinem vim legis habentem in re gravi, utpote pertinente ad reverentiam Eucharistiæ, & debitum modum sacrificandi, saltem si haberi possunt.

Quæst. VI. *Quenam circa Missæ celebrationem observanda sunt?*

Resp. Sequentia 1. Nihil licet addere vel detrudere iis, quæ in Missali præscripta sunt, ut vetat Concil. Trident. sess. 22. & Pius V. in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, ut Missa juxta ritum, modum ac normam Missalis Romani legatur, & ne quis in celebratione Missæ alias ceremonias, vel preces, quàm quæ hoc Missali continentur, addere vel recitare præsumat. Quod intellige, *salvis Ecclesiarum usibus*: nam quædam dioceses habent Missale proprium, & in aliquibus diversum à Romano. Item Urbanus VIII.

mandavit in omnibus & per omnia servari ab omnibus ubique rubricas Missalis Romani, ut videre est initio ejusdem Missalis. Quæ obligatio ex genere suo gravis est, cum sit imposita in virtute sanctæ obedientiæ, & de re ad cultum divinum pertinente. Unde illam violare est mortale, vel veniale, pro quantitate, vel qualitate rei aut actionis omissæ vel mutata; gravis verò in canone. Sic mortalis est omissio elevationis hostiæ consecrata, immisionis particulæ hostiæ in calicem, oblationis panis vel vini, Epistolæ vel Evangelii, &c. In additione verò levitas materiæ rarò locum habere potest, ob injuriam quæ inferitur Ecclesiæ usurpando potestatem ei propriam statuendi ea quæ ad ritum celebrandi pertinent, qui in Ecclesia uniformis esse debet; & ob periculum superstitionis ac erroris. Imò quæ de se venialia essent, ut v. gr. ex negligentia omittere *Gloria in Excelsis*, vel *Credo*, vel unum aut alterum sanctum in canone, vel aliquam cervicis inclinationem aut genuflexionem, &c. Hæc, inquam, & similia evadunt mortalia, si adsit contemptus, vel inde grave scandalum sequatur; vel si fiant ex consuetudine aut habituali ac voluntaria indevotione seu negligentia; nam tunc adest contemptus saltem interpretativus. Item mortale est aliquid vel leve omittere aut mutare ex intentione errorem vel novum ritum introducendi, ut faciunt hujus ætatis novatores, Missæ secreta alta voce proferentes, & hoc suo facto damnantes Ecclesiæ Romanæ Ritum, contra Concil. Trident. sess. 22. can. 9. ubi ait:

Si quis dixerit, Ecclesia Romana ritum, quo summissa voce pars canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse; anathema sit. Sacerdos verò qui tanta celeritate Missam celebrat, præsertim ex consuetudine, ut vix integrum horæ quadrantem in ejus celebratione impendat, num mortaliter peccet tum propter gravem irreverentiam tantò Sacrificio illatam, tum propter populi scandalum, tum etiam propter contemptum saltem interpretativum, quasi esset actio levissimi momenti, à qua ad alias graviores properandum sit?

Hæc autem omnia ut diligenter videntur meminerit Sacerdos horum Concil. Trid. verborum, sess. 22. in Decr. de observ. & evit. in celebr. Missæ: *Quanta cura adhibenda sit, ut Sacro Sanctum Missæ Sacrificium omni religionis cultu ac veneratione celebretur; quivis existimare poterit, qui cogitarit maledictum in sacris litteris eum vocari, qui facit opus Dei negligenter. Quod si necessario fatemur, nullum aliud opus adeò sanctum ac divinum à Christi fidelibus tractari posse, quàm hoc ipsum tremendum mysterium, quo vivifica illa hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per Sacerdotes quotidie immolatur; satis etiam apparet omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse, ut quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia & puritate, atque exteriori devotionis ac pietatis specie peragatur...* Edicto & pœnis propositis caveant (Episcopi) ne Sacerdotes aliis quàm debitis horis celebrent, ne vel ritus alios, aut alias caremonias & preces in Missarum celebratione adhibeant, præter eas, quæ ab

Ecclesia probata ac frequenti & laudabili usu recepta fuerint.

2. Preces pro singulis vestibus in Missali præscriptæ nequeunt sine peccato omitti, ex communi sensu & praxi piorum; eamque omissionem esse culpam venialem docet communis sententia. Secus de precibus, quæ dicuntur *Preparatio ad Missam*: nam in Missali proponuntur pro opportunitate Sacerdotis recitandæ, quod præceptum non sonat.

3. Non licet celebrare tecto capite, c. 57. de consecrat. dist. 1. vel cum pileolo sine licentia, eaque Papæ, ex Decreto Urbani VIII. in Missali; item sine veste talari & calceis, ex Missali Rom.

4. Tenetur Sacerdos perfectè ac integrè tantum ministerium exequi; proinde diligenter præcavere omnes defectus etiam accidentales. Si tamen aliquid omissum est non ita grave, ordinariè non est supplendum iterando aliquid, vel præpostero ordine dicendo aut faciendo. Quia id ordinariè perturbationem & scandalum populi affert, & ista accidentalia ad decorem & reverentiam non juvant, dum non fiunt suo loco ac tempore, debitoque ordine. Si verò aliquis defectus substantialis circa materiam, vel formam, vel integritatem Sacrificii commissum sit, debet suppleri; quia facere Sacrificium mutilum & imperfectum est contra præceptum Christi. *Quod si valde probabiliter dubitat se aliquid essentiali formæ omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione. Missale Rom.*

5. Nunquam licet directè intendere mutilationem Sacrificii, ita ut non liceat ob metum mortis intentatæ consecrare solum panem ad communicandum infirmum, prævidendo vinum defecturum: quia talis intentio, cum repugnet præcepto divino negativo, est intrinsecè mala. At excusant Sacerdotem qui post consecratam hostiam, ob evidens ac inopinatum & urgens mortis periculum eam consumeret, & consecratione calicis omissa fugeret: quia tunc non intendit, sed solum permittit imperfectionem sacrificii ob extremam necessitatem. Si tamen inde scandalum, vel contemptus religionis sequeretur, teneretur sacrificium perficere cum quovis periculo.

6. Missam inchoatam abrumpere non licet sine justa causa, qualis est administratio Baptismi vel Pœnitentiæ in necessitate, concio vel promulgatio edictorum Ecclesiæ ante oblationem, &c. ut fert usus. Qui autem Missam inchoavit, tenetur sub mortali illam absolvere, c. *Nihil*, 7. quæst. 1. & c. 57. de consecr. dist. 1. nisi excusetur ob impotentiam subito evenientem ex mentis deliquio, gravi infirmitate, &c. Sed tunc si redire & proficere nequeat, & consecratio facta sit, alius Sacerdos debet Sacrum perficere, cap. *Illud*, 7. quæst. 1. nam sacrificium non debet relinqui imperfectum. Imò tenetur Sacerdos cessare, si ante consecrationem se culpæ mortalis reum, vel censura ligatum, vel non jejunum esse recordetur, & nullum timeatur scandalum. Quod si absque gravi scandalo cessare nequeat, elicitæ perfectæ con-

tritione Sacrum perficiat. Item cessare tenetur, si ante cœptum canonem Ecclesia violetur, vel excommunicatus non toleratus ex ea egredi nolit. *Quodd si timeatur incursus hostium, vel alluvionis, vel ruina loci ubi celebratur, ante consecrationem dimittatur Missa: post consecrationem verò Sacerdos accelerare poterit sumptionem Sacramenti, omisis omnibus aliis.* Missale Rom. de defect.

7. In Requisitis ad Sacrificium, indecentia & immundities notabilis est mortalis ob gravem irreverentiam contra præceptum tum naturale & divinum, quo res sacræ decenter ac reverenter tractari debent; tum Ecclesiasticum, cap. ult. de custod. Euchar. ex Concil. gener. Later. IV. ibi: *Præcipimus ut oratoria, vasa, corporalia, & vestimenta munda & nitida conserventur. Nimis enim videtur absurdum in Sacris sordes negligere, quæ dedecere etiam in prophanis.* Unde ex Missali Romano vestimenta sacra non debent esse lacera, aut scissa, sed integra, & decenter munda ac pulchra. Contra quod graviter peccant ii quibus incumbit horum custodia, vel obligatio ea suppeditandi; & superiores qui ista non curant.

8. Linteamina & vestimenta sacra & vela detrita, & jam ad proprium usum inepta, debent igne consumi, & eorum cineres in piscinam projici; nec licet ea in usus prophanos convertere, vel vendere, c. *Altari*, de consecr. dist. 1. Sicut nec ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ vel altaris; nam lex generalis est: *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.* Reg. 51. jur. in 6. Vasa tamen sacra igne transmutata

possunt ob necessitatem pauperum vendi, & sic usibus prophanis deservire. Quæ verò usibus prophanis deservierunt, possunt in usus sacros, forma eorum mutata, converti: sic paganorum delubra in templa conversa sunt.

9. Vas in quo Eucharistia asservatur, debet esse consecratum, ex Missali Rom. præscribente ut hostiæ consecrandæ ponantur vel supra corporale, vel in vase aliquo benedicto: & ideo extat ejus benedictio specialis in Rit. Rom. cum aliis. Nam (ut ait S. Thom. 3. p. quæst. 83. art. 3.) reverentiam hujus Sacramenti à nulla re contingitur nisi consecrata. Idem dic de lunula, quæ debet esse ex auro, aut argento.

10. Sacra vasa etsi vacua, quæ Corpus & Sanguinem Christi contingunt, vel Chrismate uncta sunt, tangere non licet laicis, nec feminis etiam religiosis, sed solis ministris sacratis, c. 41. *de consecr. dist. 1. & c. Sacratas, dist. 23.* Quòd si tangat sine contemptu, ex communi sententia erit solum culpa venialis; imò nulla, si subest aliqua necessitas, vel causa honesta. Quando verò vasa continent Corpus, vel Sanguinem Christi, nemo sine mortali, præter Sacerdotem & Diaconum, potest ea contingere, sine absoluta necessitate, ex c. 26. *dist. 23.* quia res est gravissima. Iisdem non licet corporalia & purificatoria tangere, antequam à Sacerdote, vel Diacono laventur. ex c. 40. *de consecr. dist. 1.* quia Corpus, vel Sanguinem Christi contingunt. Omnibus autem laicis licet alias vestes & pallas benedictas tangere cum debita

reverentia; quia Eucharistiam immediate non contingunt, nec sacro Chrismate uncta sunt.

Quæst. VII. *Quanam observanda sunt circa stipendium Missarum?*

Resp. Sequentia I. Licet stipendium justum pro Missa accipere, non quidem ut pretium, quod esset simoniacum, sed in sustentationem: nam æquum est, ut qui in commodum alterius occupatus est, ab eo sustentetur, habita ratione temporis quo sic occupatur, & status occupati. Stipendium autem justum est illud, quod lege, vel consuetudine approbata constitutum est: nam licet stipendium illud non sit verè pretium, tamen servat proportionem pretii, quatenus in eo servanda est ratio justitiæ. Sicut ergo illud est justum pretium quod est lege taxatum, vel communiter consuetudine receptum; ita etiam stipendium. Quare qui amplius exigit, vel accipit, tenetur restituere; cum ille excessus non sit debitus, nec sponte ac liberaliter dari censeatur. Hinc si quis amplius ultrò offerat ex ignorantia justii stipendii, monendus est: si verò taxationem novenerit, censetur excessum liberaliter dare.

II. Cum datur stipendium ut celebrentur Missæ in tali numero, in tali loco, vel tempore, pro tali causa, &c. Hæc omnia ex justitia servari debent: nam dans non vult transferre dominium stipendii, nisi sub hac conditione: & alter recipiens, hoc ipso se obligat ad id omne quod petitur. Hinc peccat graviter Sacerdos si diu differat; nam interea magno

magno spirituali fructu injustè privat eos, quorum debitor est. Imò tenetur ad restitutionem, si ideo Missa non profuerit ad specialem intentionem ejus qui stipem dedit, v. g. ad aliquem successum, cujus occasio ante celebrationem perierit, nam defraudavit intentionem ob quam stipendium datum est. Idcirco non ei licet plura stipendia accipere pro totidem Missis, quas prævitet non posse celebrari, nisi post longum tempus, si offerens expressè in id non consentiat. Nam alioqui sæpè contingeret illas non posse amplius dici propter causam ab offerente intentam, v. g. pro infirmo, qui ante morietur, pro vincenda tentatione, pro felici exitu negotii, pro aliquo alio beneficio, quod postea obtineri non poterit.

III. Non licet anticipatè dicere Missam pro iis, qui sibi primum offerent stipendium. Nam 1. id est contra usum Ecclesiæ & prohibitum à S. Congregatione Cardinalium autoritate Pauli V. 2. Dans stipendium intendit, ut post datum Missa sibi applicetur: tum quia sæpè alias non potest obtineri finis intentus, ut cum petitur in remissionem peccatorum postea commissorum: tum ut melius se disponat ad effectum sacrificii accipiendum. 3. Deus sicut neque punit neque remunerat anticipatè ex his quæ prævitet futura; ita nec confert anticipatè effectum Sacramenti, aut Sacrificii.

IV. Qui stipendium majus solito pro Missis accepit, tenetur integrum dare iis, quibus Missas celebrandas committit, nec potest partem sibi

retinere. Nam. 1. Sine justo titulo partem illam retineret; nam non ei gratis ac liberaliter donata est, sed intentio dantis est, ut celebrans totum stipendium recipiat; cui proinde totum debetur. Nec accipiens comparavit illius stipendii dominium, nisi cum obligatione, ut vel ipsemet sacrificet, vel altari sacrificaturo pro sustentationis stipendium dante largiatur. 2. Hoc sapit turpe lucrum. 3. Urbanus VIII. id expressè vetuit decreto *Cum sæpè*: & Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Post decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebranda traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio: alia parte stipendii sibi retenta.*

V. Non licet pro una Missa accipere plura stipendia, nec pluribus acceptis licet una Missa satisfacere: nam qui dant stipendia, intendunt tot pro se fieri & specialiter sibi applicari sacrificia, & solum sub hac tacita conditione dant. Ideo Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre, neque etiam contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.* Quamvis enim unius Missæ valor sit infinitus secundum rem quam continet, nempe Christum & ejus merita, est tamen limitatus secundum applicationem. Christi enim merita quamvis infinita, non applicantur secundum sui infinitatem, sed finito modo, quem Deus definivit.

Imò qui stipendia diversa singula

justo

justo minora, sive ab uno, sive à pluribus accepit pro pluribus Missis, non potest illa ad justum pretium reducere, & per pauciora sacra satisfacere: nam hoc ipso quod accipit stipendia minora, censetur juri suo cedere, & reliquum condonare; taciteque promittit se totidem Sacra dicturum. Sed gravis est obligatio servandi pacta: aliàs rueret fides in societate humana. Unde S. Congregatio auctoritate Urbani VIII. sibi specialiter attributa præcepit Sacerdotibus; ut tot Missas pro pluribus stipendiis incongruis celebrent, quot pro illis præscriptæ sunt, ita ut alioquin sue obligationi non satisfaciant, quin imò graviter peccent, & ad restitutionem teneantur, in Bullario, tom. IV. pag. 88. quia nempe stipendium sub hac conditione ac onere datum & acceptum est.

VI. Qui ab aliquo stipendium accepit, non ei licet ab altero quidquam accipere, ut ei applicet in eadem Missa eam fructus partem, quæ ipsi Sacerdoti contingit. Nam 1. Hoc repugnat praxi Ecclesiæ, & sensui ac intentioni fidelium. 2. Hoc ipso quod Sacri applicatio alteri debita est ex justitia, ei debiti sunt omnes fructus, quorum est capax. 3. Fructus ille nequit alteri applicari. 4. Alexander VII. damnavit hanc propositionem. *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem: idque post decretum Urbani VIII.*

VII. S. Congregatio confirman- te Urbano VIII. declaravit, *Sacerdotes, quibus diebus tenentur Missas celebrare, ratione beneficii, seu capellæ, legati, aut salarii, si eleemosynas pro aliis etiam Missis celebrandis susceperint, non posse eadem Missa utrique obligationi satisfacere*, in Bullario, tom. IV. part. 91. Et verò aliàs acciperetur duplicatum stipendium pro una & eadem Missa: nam fructus beneficii habent rationem stipendii. Hinc Canonici & Capellani tenentur applicare fundatori soli Missas, quas ex fundatione tenentur celebrare, talis quippe fuit intentio fundatoris, etiamsi eam non exprefferit. Nam hæc est praxis communis, quæ est optima foundationum sicut legum interpretes; & ubi aliud non constat, præsumptio est pro fundatore: in dubio enim quisque præsumitur sibi optimè consulere voluisse.

VIII. Sac. Congregatio apud Fagnanum declaravit eum, qui accepit stipendium ad celebrandam Missam pro mortuo, & aliud stipendium ad celebrandum pro alio, v. gr. infirmo, non satisfacere unica Missa utrique obligationi, applicando fructum satisfactorium mortuo, & impetratorium infirmo. Et verò cum Missa pro aliquo celebrari debet, ei totus fructus, cujus est capax, applicari debet. Fructus autem impetratorius prodest mortuis: nam poenæ peccatis debitæ remitti possunt, non solum per modum, seu viam satisfactionis, sed etiam per modum impetrationis.

IX. Obligatus ad celebrandum in tali Ecclesia, vel Altari, peccat mortaliter, si sine justa & gravi causa alibi celebret: quia in re gravi defraudat fundatorem, vel dantem stipendium. *Neceffe est ut defuncti dispositio modis omnibus conferretur*, ait S. Gregor. epist. 20. l. 9. Quod si Capellanus impediatur à celebrando per paucos dies, juxta multos non tenetur supplere per alium, vel compensare: quia non præsumitur hanc fuisse mentem fundatoris, cum nequidem famulis ob eam causam stipendium minui soleat. Secus, si pluribus diebus sit impeditus.

X. Beneficiarius non potest propria authoritate imminuere numerum Missarum olim constitutum, etiam si ob imminutionem reddituum, vel valoris pecuniæ non accipiatur stipendium sufficiens. Sed recurrendum est ad Episcopum, ex Concil. Trident. sess. 25. c. 4. imo ad Papam, ex decreto Urbani VIII. ubi illud viget.

Quæst. VIII. *Quanam observanda circa Ecclesiæ pollutionem, reconciliationem & exsecrationem?*

Resp. 1. Est mortale celebrare Missam, vel officia divina, vel mortuum sepelire in Ecclesia polluta nec reconciliata, vel interdicta, vel exsecrata: quia est contra prohibitionem Ecclesiæ in re gravi ad religionem pertinente. Nulla tamen ideò contrahitur censura, vel irregularitas, cum nulla sit in

Ant. Th. Moral. P. I.

jure expressa. Hinc si sacerdote celebrante Ecclesia notoriè polluitur, tenetur intermittere Missam, si nondum canonem inchoavit: nam hoc inchoato debet perfici Missa. Ita Missale Rom. Jam enim posita est proxima præparatio ad consecrationem.

Resp. 2. Ecclesia polluitur, seu violatur, ita ut indigeat reconciliatione, 1. Per injuriosam humani sanguinis effusionem, quæ vox copiam sanguinis indicat, cap. ult. de consecrat. Eccles. & cap. un. eod. tit. in 6.

2. Per homicidium voluntarium & injuriosum, licet factum sine effuso sanguine, ut per venenum, strangulationem, &c. cap. 4. de consecrat. & can. 19. de consecrat. dist. 1. Unde non polluitur Ecclesia ob inculpabilem occisionem, ut si fiat ab homine mente capto. Requiritur autem ut vulnus sit receptum in Ecclesia: unde si quis extra percussus, ad eam confugiat, ibique moriatur, vel sanguinem plurimum effundat, non polluitur. At polluitur si vulnere ibi accepto, faucibus foras exeat, & extra Ecclesiam moriatur, vel sanguinem effundat, vel si vulneretur in Ecclesia ab existente extra eam jactu lapidis, vel explosione catapultæ.

3. Per qualemcumque humani seminis effusionem voluntariam, cap. ult. de consecrat. Eccles. & cap. 20. de consecr. dist. 1. Etiam secundum omnes per actum conjugalem: nam verba legis generalia sunt; & ubi

M m m m m

lex

lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

4. Per sepulturam excommunicati non tolerati, cap. 7. *de consecr. Eccles.* Secundum multos non polluitur ob sepulturam hæretici notorii, in locis scilicet ubi hæretici Catholicis permixti tolerantur, si non sit nominatim denunciatus, quamvis illicita sit, ex c. 2. *de hæret.* in 6.

5. Per sepulturam infidelis non baptizati, cap. 27. & 28. *de consecrat.* dist. 1. & proinde infantis non baptizati, contra aliquos hoc de infante negantes: quamvis omnes fateantur esse mortale illos ibi sepelire, & inde cadavera illa si possint, extrahenda esse: nam est vere infidelis non baptizatus.

Observa. 1. Nomine Ecclesiæ quoad hunc effectum non intelliguntur oratoria in domibus privatis etsi ab Episcopo designata ad celebrandum: nam jura loquuntur solum de Ecclesiis. At secundum varios intelliguntur loca publica, ut eremitoria aliqua, hospitalia, & similia, quæ nec consecrata nec benedicta sunt, sed deputata ab Episcopo ad hoc ut in iis publicè celebretur, in quibus nequeunt corpora infidelium sepeliri: quia hæc loca comprehenduntur nomine Ecclesiæ, cum ita communiter appellantur. At quælibet Ecclesia, etsi nec consecrata nec benedicta, secundum illos polluitur, ex cap. ult. *de consecr. Eccles.* & c. 10. *de immunit.* &c.

2. Cœmeterium benedictum polluitur iisdem modis, quibus Ecclesia,

ita ut mortale sit in eo sepelire; & eodem modo reconciliatur.

3. Uterque locus non indiget reconciliatione, quæ est actus publicus, nisi factum publicè constet, & notorium sit; ita ut nulla tergiversatione celari possit: nec sufficit quod per duos, vel tres testes probari queat.

4. Etsi isti actus sint occulti, sunt tamen vera sacrilegia, utpote ab Ecclesia prohibiti ob reverentiam loco sacro debitam. Et verò si illi actus postea fiant notorii, Ecclesia eget reconciliatione: ergo ante notorietatem jam erant sacrilegi & contra prohibitionem Ecclesiæ; non enim tales incipiunt esse, dum publici fiunt. *Ita communiter.*

5. Ecclesia non censetur polluta, si aliquid ex dictis contigerit supra Ecclesiæ fornicem vel tectum, vel in cameris adhærentibus, in turri, vel subterraneo specu, qui non sit ad sepulturam, vel secundum multos in sacristia. Quia hæc non pertinent ad Ecclesiæ corpus, nec cultui divino deputantur: ac proinde tunc non committitur sacrilegium. Secus de capellis, quia sunt partes Ecclesiæ, & ad sacrificium destinatæ sunt.

6. Polluta Ecclesia polluuntur simul altaria, imò & cœmeterium, si sit ei contiguum. Quia accessorium sequitur conditionem principalis, ex reg. 42. jur. in 6. Secus, si ab ea remotum fuerit. At polluto cœmeterio, non ideo polluitur Ecclesia: nam minus non trahit ad semajus, nec access-

cessorium principale, c. un. de consecr. Eccles. vel alt. in 6.

Resp. 3. Ecclesiæ pollutio tollitur ejusdem reconciliatione. Si fuerit tantum benedicta, potest reconciliari cum aqua benedicta communi per simplicem sacerdotem ex licentia Episcopi. Si consecrata sit, reconciliari potest à solo Episcopo, cap. 9. de consecr. Eccl. idque ritu in Pontificali præscripto.

Porro non reconciliatur præcisè per celebrationem Missæ, etiam bona fide factam: ita Delugo, Azor, Layman, & alii. Tum quia per illam Ecclesia non consecratur. Tum quia consecratio & benedictio & reconciliatio, cum sint jure canonico institutæ, debent fieri per ritus à canonibus præscriptos: at nullus canon ista per celebrationem Missæ perfici statuit.

Resp. 4. Ecclesia exsecratur, seu

amittit suam consecrationem, ita ut denuò consecrari debeat, si parietes Ecclesiæ secundum majorem partem destruantur, aut corruant; vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur, ex can. 20. de consecrat. dist. 1. juncto cap. Ligneis, de consecrat. Secus, si parietes paulatim & successivè destruantur ac reficiantur; quia semper manere censetur idem numero templum: modò tamen pars, quæ additur, non sit major, quia id quod majus est, censetur ad se trahere quod minus est. Nequè si tectum solum corruat, quia consecratio est potissimum in parietibus, & exterioribus crustis, ubi linitio & cruces fiunt, ex cit. juribus. Porro exsecrata Ecclesia, non ideo exsecrantur altaria, nec vicissim.

TRACTATUS

DE

PŒNITENTIÆ

SACRAMENTO.

Pœnitentia sumitur vel pro virtute, vel pro Sacramento. Sumpta pro virtute est virtus inclinans peccatorem ad dolorem ac detestationem de peccato commissio, quatenus est offensa Dei, & ad efficacem propositum vitandi peccatum, & satisfaciendi iustitiæ divinæ. Est aliqua iustitiæ commutativæ species: nam qui per suum peccatum injuriam Deo intulit, debet eam per satisfactionem compensare, si non ad æqualitatem, cujus est incapax, saltem quantum potest & Deus exigit. Actus virtutis Pœnitentiæ sunt contritio & satisfactio, de quibus infra.

Pœnitentia sumpta pro Sacramento, ut hic sumitur, est Sacramentum à Christo institutum ad peccata post Baptismum commissam remittenda per actus pœnitentis, & absolutionem Sacerdotis. Esse necessariam necessitate medii in re vel in voto, constat ex Joann. 20. *Quorum remisistis peccata, &c.* & ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 2. ibi: *Est autem hoc Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus.*

CAPUT I.

De Materia Sacramenti Pœnitentiæ.

Duplex est, remota & proxima. Materia remota & circa quam destruendam versatur, sunt omnia peccata post Baptismum admissa. Materia proxima & ex qua componitur, sunt actus pœnitentis, nempe contritio perfecta, vel imperfecta, confessio, & satisfactio: quæ partes materiales dicuntur, ex Conc. Trident. sess. 14. can. 4. *Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur, anathema sit.* Differt tamen satisfactio actualis ab aliis, quod sit tantum pars integralis. Nam datur absolutio, & hoc Sacramentum conficitur & confert gratiam justificantem ante satisfactionem impletam: at nulla res potest esse sine tota sua essentia. Contritio verò & confessio sunt partes

partes essentialles. Satisfaciendi tamen propositum necessariò requiritur in contritione.

ARTICULUS I.

De Contritione.

Quæst. I. **Q**uid est Contritio, & quod duplex?

Resp. 1. Contritio genericè sumpta est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. Ut autem valeat ad remissionem mortalium, sive intra, sive extra Sacramentum necessario debet esse interna, supernaturalis, universalis, efficax, & appetitativè summa.

Resp. 2. Dividitur in perfectam, & imperfectam. Contritio perfecta est ea quæ concipitur ex actu, seu motivo charitatis perfectæ: unde est dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero, propter Deum super omnia dilectum propter se, hoc est, propter infinitam amabilitatem suam. Imperfecta, quæ attritio dicitur, est ea quæ ex alio motivo supernaturali quam charitatis concipitur, ut ex peccati turpitudine, vel ex gehennæ & pœnarum metu. Conc. Trid. *suprà*. Quare differunt specie, cum habeant diversa motiva. Differunt etiam ex parte effectus: nam perfecta Deo reconciliat extra Sacramentum cum ejus voto, non imperfecta: quoad cætera conveniunt.

Quæst. II. An Contritio perfecta semper justificat extra Sacramentum, per modum

scilicet dispositionis ultimæ, licet non sine voto Sacramenti?

Resp. Affirm. Prob. 1. Ex Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam, &c. Vita vivet. 2. Ex Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. Docet etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare prius quam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto quod in illa includitur, non esse adscribendam. 3. Quia S. Pius V. & Gregorius XIII. damnavit hanc Baji propositionem: Per contritionem etiam cum charitate perfecta, & cum vero voto percipiendi Sacramentum, non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

Imò quilibet actus charitatis perfectæ, quem contritio perfecta includit, & qui dicitur contritio virtualis, absolutè sufficit extra Sacramentum ad justificationem, sine dolore & proposito formali, ut constat 1. Ex Script. Prov. 8. Ego diligentes me diligo. Joann. 14. Qui diligit me, diligitur a Patre meo: & ego diligam eum, &c.

2. Ex Patribus id passim asserentibus.

3. Quia damnatæ sunt hæ Baji propositiones. 32. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum. 70. Homo existens in peccato mortali, potest habere veram charitatem.

4. Quia perfecta Dei dilectio est perfecta conversio ad Deum. Tamen actus charitatis perfectæ non reconciliat hominem Deo sine voto contritionis & Sacramenti, quod in illo

virtualiter & implicite includitur, nec sine obligatione eliciendi postea contritionem formalem de iisdem mortalibus jam remissis, & eadem confitendi.

Quæst. III. *An Contritio est necessaria?*

Resp. 1. Contritio formalis, vel virtualis sufficiens ad remissionem peccati mortalis est necessaria necessitate medii ad salutem. *Prob. 1.* Ex Luc. 13. *Nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Et, Act. 3. *Poenitemini & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* 2. Ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 1. & cap. 4. Ratio est, quia sine illa, etiam inculpatè omissa, obtineri nequit remissio peccati mortalis, nec proinde salus. Contritio autem sufficiens ad remissionem mortalium est contritio perfecta, vel attritio ex amore Dei inchoato, seu imperfecto cum Sacramento, ut infra dicam.

Dixi, *vel virtualis.* Quia actus charitatis perfectæ sufficit ad justificationem, etiam sine dolore formali, & esse potest in eo qui non cogitat de peccatis; estque poenitentia virtualis, quia efficaciter ad contritionem movet eum, qui de peccatis cogitat, & habet vim reconciliandi cum Deo extra Sacramenta.

Resp. 2. Contritio formalis est etiam necessaria necessitate præcepti. Nam 1. extat præceptum speciale divinum eliciendi contritionem formalem; ut constat ex Matth. 4. & act. 2. *Poenitentiam agite.* 2. Omnia media ad salutem necessaria, directe & ratione sui à Deo præcipiuntur: sed contritio formalis est medium à Deo

constitutum ut necessarium ad reconciliationem cum eo, ut docet Conc. Trid. sess. 14. cap. 4. *Fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius.* 3. Ratione sui præcepta est lege cujusdam justitiæ ad Deum, ex qua tenemur, quantum in nobis est, resarcire injuriam Deo illatam, modo ex natura rei convenienti, & à Deo instituto, qualis est dolor & propositum efficax. Hinc peccator, qui elicit actum charitatis perfectæ, tenetur adhuc contritionem formalem elicere; & ommissio contritionis præceptæ est speciale peccatum contra virtutem Poenitentiae.

Observa. Contritio, quæ necessaria est necessitate tum medii, tum præcepti, debet reconciliare peccatorem cum Deo: ac proinde est Contritio perfecta extra Sacramentum, & saltem attritio conjuncta cum amore Dei imperfecto seu amore spei, & Sacramento. Nam contritio non exigitur nisi ad placandum Deum, ad divinam injuriam, quantum fieri potest, compensandam, & ad reconciliandum hominem cum Deo.

Quæst. IV. *Quandonam præceptum contritionis obligat?*

Resp. Tenemur jure divino & naturali ad non differendam saltem notabiliter contritionem sufficientem ad justificationem post mortale admissum, ita ut notabilis ejus dilatio sit novum peccatum mortale. *Prob. 1.* Ex Eccli. 5. *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Item Christus, Matth. 24. & 25. Marc.

Marc. 13. Luc. 12. jubet nos semper vigilare & paratos esse ad mortem. Sed hoc præceptum violat qui notabili tempore manet in statu peccati; nam non vigilat, nec paratus est. 2. Ex Patribus, qui passim longam Pœnitentiæ dilationem graviter increpant. 3. Notabilis dilatio contritionis, quæ à Deo statuta est ad satisfaciendum ejus offensæ, ejusque amicitiam recipiendam, est graviter injuriosa Deo: nam est violatio juris divini exigentis reparationem injuriæ, Deo illatæ sine notabili mora. Idem quippe jus obligans ad compensationem injuriæ simul obligat ad illam non differendam saltem notabiliter, ut patet in injuriis humanis. Præterea tempore notabili non curare de reconciliatione cum Deo ineunda, & permanere voluntariè in inimicitia Dei, dum ab eo sollicitaris ad redeundum in gratiam, est secundum æstimationem prudentum virtualiter amicitiam divinam contemnere. 4. Gravis est inordinatio voluntariè notabili tempore sejungi, & habitualiter averti à fine ultimo, ut rem magis ex morali quodam judicio quam ex subtili disquisitione expendenti facile patebit. 5. Per talem dilationem peccator exponit se periculo labendi in novum peccatum: nam ex communi Patrum & Doctorum doctrina, homo non potest diu in peccato mortali versari, quin iterum in novum mortale incidat. *Peccatum quod Pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit*, ait S. Gregorius, l. 25. mor. c. 9. Hinc illud, Eccli. 3. *Peccator adjiciet ad peccandum*. Et verò (ut ait Delugo)

hæc est voluntatis natura, ut quisque operetur juxta id quod amat & intendit, nec diu eligere possit media difficilia ad finem alium, quem minùs amat.

Quare notabilis dilatio contritionis est peccatum mortale contra virtutem Pœnitentiæ, & contra charitatem, vetantem contemptum quemlibet divinæ amicitia. Quænam autem dilatio hic notabilis censeatur, ut sufficiat ad mortale, ex morali judicio æstimandum est, opportunitate, periculis, tentationibus, & aliis circumstantiis spectatis.

Ceterum secundum omnes contritionis præceptum obligat per se in quovis probabili periculo mortis; quia cum post mortem observari nequeat, homo se committeret periculo illud non observandi. Per accidens verò obligat quoties quis Sacramentum aliquod vult ministrare, vel suscipere, quia ex virtute religionis tenetur sancta sanctè tractare, & proinde sibi comparare statum gratiæ. Item quando necessaria judicatur ad superandam tentationem, vel avertendam calamitatem publicam.

Resp. 2. Quisque tenetur lege naturali divina elicere contritionem perfectam in articulo mortis. Ita communius. Quia recta ratio dicat in negotio salutis æternæ, eo tempore quo exacto defectus fit irreparabilis, adhibendam esse viam tutiorem, & omnem securitatem moraliter possibilem, qualis est omni adulto contritio perfecta. Nam nemo certò scit se immunem esse ab omni mortali, nec se liberandum esse per contritionem imper-

imperfectam cum Sacramento; quia potest tibi deesse baptismus, sine quo nemo est capax alterius Sacramenti; posset confessarius non esse rite ordinatus, caruisse intentione necessaria, &c. Nec satis est elicere amorem Dei perfectum dum occurrunt animo peccata; nam tunc ex præcepto elici debet contritio formalis, ut dixi.

Quæst. V. *An ad remissionem venialium, etiam in iusto, requiratur aliqua pœnitentia seu displicentia, ac retractatio vel formalis, vel saltem virtualis?*

Responsio. Affirm. Ita communiter cum S. Thom. 3. p. quæst. 86. art. 1. Prob. 1. ex Script. quæ asserit indistinctè & generaliter contritionem esse necessariam ad remissionem peccatorum. 2. Ex S. August. epist. 48. *Nec quemquam putes à quocumque seu magno seu parvo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.* Et, serm. 1. in Psalm 58. *Iniquitas omnis parva magnave sit, puniatur necesse est aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante: nam & quem pœnitet, punit seipsum . . . . . Non potest impunitum relinqui peccatum.* 3. Sapientia & iustitia divinæ planè convenit, ut omnis Dei offensâ propria voluntate admissa, sine retractatione ac displicentia saltem virtuali non remittatur. Ergo rectè creditur Deus, qui connaturalem rerum exigentiam ac convenientiam semper servat, statuisse ut peccata etiam venialia non condonarentur sine aliqua eorum Pœnitentia saltem virtuali; quæ consistit in actu supernaturali virtutis alicujus,

vi cuius displiceret illud peccatum, si memoria occurreret.

Quæst. VI. *Quenam contritio requiritur & sufficit ad justificationem in Sacramento Pœnitentie?*

Resp. 1. Ad valorem & effectum Sacramenti requiritur contritio formalis, interna, supernaturalis, universalis respectu mortalium, efficax, & appetitativè summa. Itaque debet esse, 1. Formalis, qualis generatim descripta est, nempe quæ sit animi dolor ac detestatio formalis de peccatis commissis, cum proposito non peccandi de cætero, ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 4. Nam contritio est pars necessaria Sacramenti, ex can. 4. Item saltem in praxi requiritur, præter dolorem, etiam propositum formale & expressum; nam non est certum sufficere virtuale: imò Concil. Florentinum explicando contritionem requisitam, expressè commemorat dolorem & propositum, & illa tanquam duo requirit. Et à Concilio Tridentino contritio definitur, *Animi dolor ac detestatio de peccato commissio, cum proposito non peccandi de cætero.* At definitur per partes essentielles, alioqui dolor & detestatio non essent etiam partes essentielles: nam Concil. tam requirit simpliciter propositum, & particula *cum* significat conjunctionem &c. Hinc non sufficit perfecta dilectio, quia non est contritio formalis, sed solum virtualis.

2. Interna, ex Joel. 2. *Scindite corda vestra:* nam est animi dolor; alioqui non esset contritio, sed merum simulacrum contritionis, quo Deus, qui intuetur cor, decipi non potest.

At

At non necesse est, ut contritio sit sensibilis: nam ex Conc. Trid. est animi dolor. Animus autem mentem & voluntatem, non appetitum sensitivum significat. Sæpè tamen sensibilis est, quia sæpè ex ea oritur motus appetitus sensitivi.

3. Supernaturalis, hoc est, facta ex motivo supernaturali per auxilium gratiæ. Ex Concil. Trident. sess. 6. can. 3. *Si quis dixerit sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Et verò dispositio debet esse proportionata formæ, & ejusdem ordinis cum illa: forma autem, nempe gratia sanctificans, est supernaturalis; ergo contritio, quæ est dispositio ad illam, debet quoque esse supernaturalis. Quare peccator humilibus ac crebris precibus contritionis gratiam à Deo per Christi merita petat his verbis, Jerem. 31. *Converte me & convertar: quia tu Dominus Deus meus.*

4. Universalis, ita ut dolor se extendat ad omnia mortalia admissa, & adsit propositum omnia omnino mortalia in posterum vitandi, propter motivum omnibus etiam oblitis commune, ex Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, vita vivet.* Nam unum mortale non potest remitti sine omnibus aliis, cum per quodlibet avertamur à Deo, & nullum remittatur sine infusione gratiæ sanctificantis, quæ est impossibilis cum omni mortali. Ergo ut

Ant. Th. Moral. P.I.

contritio valeat ad remissionem mortalium, debet valere ad remissionem omnium. Non potest autem valere ad remissionem omnium mortalium, nisi virtualiter saltem & implicite ad omnia se extendat, per rationem omnibus communem, ut patet. Hinc Conc. gener. Later. II. c. 22. ait: *Falsam pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de uno ut non discedatur ab alio.* Unde scriptum est, (Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus) scilicet quantum ad vitam æternam; sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, æterna vita januam non intrabit, &c.

5. Efficax & absoluta, ita ut excludat omnem affectum ad quodvis mortale, & contineat propositum firmum servandi omnia mandata, & adhibendi omnia media ad fugam peccati, & mandatorum observationem necessaria, cujusmodi sunt destructio causarum peccati; fuga occasionis proximæ, cupiditatum ac sensuum mortificatio, oratio crebra, &c. Nam Conc. Trid. sess. 12. cap. 4. requirit propositum non peccandi de cætero, hoc est, nunquam peccandi, ideoque semper servandi omnia mandata saltem graviter obligantia. Præterea vera Pœnitentia, seu contritio est vera conversio cordis ad Deum, quæ non potest esse sine odio efficaci peccati, & amore efficaci justitiæ, ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 4. *Declarat S. Synodus hanc contritionem (necessariam quovis tempore ad impetrandum veniam peccatorum) non solum cessationem à*

Nnnnn

pecca-

peccato, & vita nova propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud, Ezech. 18. Projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis; & facite vobis cor novum & spiritum novum. Certè contritio, quæ cor novum & spiritum novum facere debet, est maximè efficax.

Ad efficaciam contritionis pertinet etiam voluntas faciendi quidquid Deus requirit ad destructionem peccati, nempe confitendi, satisfaciendi, &c.

6. Appretiativè summa, ita ut homo oderit ac detestetur peccatum supra omnia alia mala, sitque paratus omni bono carere; & quodvis malum pati, potius quàm peccare mortaliter, & Dei amicitiam rebus omnibus præferat. Nam contritio necessaria ad justificationem, est conversio ad Deum ex toto corde, totalitate appretiationis, juxta illud, Joel. 2. Convertimini ad me in toto corde vestro. Et, Deut. 4. Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione anima. Enim verò sicut Deus est summum bonum, ideòque supra omnia diligendus: ita peccatum, quod est Dei offensa, & ejus amicitia ac possessione privat hominem, est summum malum, ideòque summè detestandum ac vitandum.

7. Ut sit cum spe veniæ conjuncta. Vide Concil. Trident.

Porro contritio debet esse talis reipsa & non solum opinione. Nam, ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 3. & can. 4. est pars Sacramenti Pœnitentiæ. Sed pars Sacramenti, realis & veri, debet

esse vera & realis, & non tantum existimata; nostra enim existimatio nihil ponit in re. Cum ergo res esse nequeat sine omnibus suis partibus essentialibus veris, nec etiam Pœnitentiæ Sacramentum potest esse sine aliqua contritione vera, qualis à Deo requiritur.

Resp. 2. Ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam requiritur insuper, ut talis contritio includat aliquem Dei amorem, non tamen qui extra Sacramentum justificet. Prob. 1. Ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. ubi agens de dispositionibus ad justificationem in Baptismo requisitis, sic ait: *Illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet.* Quantò magis talis amor requiritur in Sacramento Pœnitentiæ, quæ ex Conc. Trid. est laboriosus Baptismus? 2. Autoritate Cleri Gallicani, ann. 1700. ita docentis: *Et quidam de dilectione Dei, sicut ad Sacramentum Baptismi in adultis, ita ad Sacramentum Pœnitentiæ, quæ est laboriosus baptismus, requisita, ne necessariam doctrinam omittamus, hæc duo imprimis ex S. Synodo Tridentina, monenda & docenda esse duximus: Primum, ne quis putet in utroque Sacramento requiri ut præviam contritionem eam, quæ sit charitate perfecta, & quæ cum voto Sacramenti, antequam actum suscipiatur, hominem Deo reconciliet. Alterum, ne quis putet, in utroque Sacramento securum se esse, si præter fidei & spei actus, non incipiat diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem. Neque verò satis adimpleri potest utrique Sacramento* *nece, a-*

necessarium vita novæ inchoanda ac servandi mandata divina propositum, si pœnitens primi & maximi mandati, quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat; nec sit saltem animo ita preparato, ut ad illud exequendum, divina opitulante gratia, sese excitet ac provocet. 3. Quia ex Script. Patribus, & Conc. Trid. ad justificationem omnem adulti requiritur vera conversio ad Deum: vera autem conversio ad Deum includit aliquem Dei amorem. 4. Homo per peccatum mortale avertitur à Deo & convertitur ad creaturam, ponendo in ea suam beatitudinem seu suum finem ultimum. Ergo ut se ad Deum verè convertat, & peccati remissionem obtineat, debet non solum averti à creatura, sed etiam converti ad Deum, ipsum super omnia amando, saltem ut suum summum bonum, & suam beatitudinem. Præterea homo non potest esse ita dispositus, ut nullum bonum appetat & amet, in quo ultimò conquiescat & suam beatitudinem ponat. Ergo si jam non amat, nec expetit bonum creatum, in quo ultimò conquiescat & beatitudinem suam ponat, ut exigit vera conversio secundum omnes, necesse est ut in Deo tanquam fine ultimo suam beatitudinem ponat, ideòque Deum ut suum summum bonum super omnia amet. 5. Dispositio ad reconciliationem in Sacramento requisita, debet esse medium huic obtinendæ accommodatum, quod non præsupponat necessariò effectum Sacramenti. Sed talis est attritio cum aliquo Dei amore appetitativè summo, qui non sit charitas perfecta, cum hæc sola re-

conciliet extra Sacramentum. 6. Ubi agitur de valore Sacramenti, non licet sequi opinionem probabilem tantum, relicta tutiore. At sententia asserens necessitatem amoris Dei non per se justificativi, est saltem tutior, ut patet; & negans non est certa, ut constat tum ex dictis, tum quia Alexander VII. æquè vetuit utramque censura notari; impugnaturque à multis. Ergo in praxi non licet opinionem negantem sequi.

Porro amor ille spei, seu concupiscentiæ necessitate quadam naturali conjunctus est, cum aliquo benevolentiae affectu & amore erga Deum propter se, quamvis non appetitativè summo ex motivo charitatis: nam Deus amari super omnia non potest ut summum nostrum bonum, seu ut nobis summè bonus, quin etiam aliquatenus ametur propter se, seu ut est in se bonus, licet non super omnia ex hoc motivo, sed præcisè ex motivo spei, seu concupiscentiæ.

Resp. 3. Contritio necessariò debet elici ante absolutionem: alioqui absolutio, quæ est forma, non applicaretur materiæ essentiali, quæ sunt contritio & confessio; & sic Sacramentum nullum esset, & absolutio inanis: nam sine pœnitentia non remittuntur peccata. Imò monendi sunt pœnitentes, ut contritionem confessioni semper præmittant: tum quia alioqui periculum esset ne ante absolutionem non eliceretur: tum quia secundum aliquos confessio manare debet ex contritione, ut sit accusatio dolorosa, aliàs futura mera peccatorum historica narratio; & ut reddat contritio-

nem sensibilem. Unde monent pœnitentem qui sine contritione confessus fuisset, debere post contritionem elicitam dicere: Ego me accuso de peccatis declaratis; vel confessario quærenti an non se iterum accuset de peccatis illis, respondere: Ita. Nam ubi agitur de Sacramentorum valore, tenemur sequi partem tutiorem, quamvis esset minus probabilis. Ob hanc rationem in praxi elici debet contritio ex intentione confessionis, vel absolutionis; & qui nihil cogitans de confessione contritionem elicit, debet aliam denuò elicere. Quia hoc est tutius; & probabile est id requiri, ut aliqui docent: tum quia pars debet referri ad compartem, & illi moraliter uniri, ut totum cum illa constituat: tum quia contritio sine relatione ad Sacramentum non esset actio Sacramentalis. Et quamvis fortè contrarium, quod docet Delugo, esset probabilius, tamen non est omnino certum.

Nota. In praxi requiritur nova contritio, quoties datur nova absolutio: quia oppositum non est omnino certum, & nova forma exigit novam materiam proximam. Quare si quis statim post absolutionem recordans mortale, illud addat, debet ante novam absolutionem renovare contritionem.

Resp. 4. Attritio concepta ex metu gehennæ includens amorem Dei appetitativè summum, etsi non perfectum, cum spe veniæ, sufficit absolute ad justificationem in Sacramento impetrandam, si habeat alias condiciones supra requisitas.

Prob. Quia non requiritur contritio charitate perfecta, quæ semper iustificat extra Sacramentum: nam si requireretur, Sacramentum Pœnitentiæ in re susceptum, nunquam peccatores reconciliaret; imò nec reconciliare posset, sed semper reconciliatos exigeret; cum contritio perfecta semper reconciliet. At absurdum est, quòd Sacramentum in re *pro fidelibus Deo reconciliandis à Christo institutum*, qualis est Pœnitentia, ex Conc. Trid. sess. 14. can. 1. nunquam reconciliare possit, sed semper exigat & supponat jam reconciliatos. Nam absurdum est instituire medium ad aliquem finem obtinendum, quod semper necessario præsupponat jam consecutionem finis. Præterea Sacramentum Pœnitentiæ non esset Sacramentum nisi vivorum.

Cæterum quoad praxin, pœnitentes semper adducendi sunt ad elicendam contritionem perfectam: tum quia est actus Deo gratior & pœnitenti utilior, & qui supplebit defectus qui possent esse ex parte ministri, vel sui, ut si non esset verè baptizatus: tum quia actus charitatis sapissimè in vita ex præcepto elicendus est.

Quæst. VII. *An est mortale confiteri sola venialia sine contritione formali & efficaci saltem de aliquo?*

Resp. Affirm. Ita communiter. Quia tunc redditur forma nulla, & Sacramentum nullum ac sine effectu, defectu materiæ essentialis. Contritio enim vera & efficax est pars materialis & essentialis Sacramenti. Est autem grave sacrilegium reddere voluntariè Sacramentum nullum & sine effectu;

effectu; & gravis irreverentia facere ut verba Christi ab eo instituta & ejus nomine debitè prolata, qualia sunt verba formæ, applicentur frustra & quasi irrisoriè. Non est tamen mortale non habere contritionem de omnibus venialibus, quæ in confessione dicuntur, modò habeatur de aliquo: quia id non est necesse ad valorem & effectum Sacramenti, cum unum veniale possit remitti sine alio, & grætia sanctificans possit subsistere cum venialibus. Nec tunc gravis irreverentia infertur Sacramento, cum aliunde ponatur materia valida; quamvis sit aliqua irreverentia & mendacium confiteri aliquod veniale, de quo non doleas: nam, ut ait Suarez, confitens peccatum, hoc ipso exercitè dicit se dolere de eo, & velle ab eo absolvi.

ARTICULUS II.

De Confessione.

NOta. Confessio Sacramentalis est propriorum peccatorum accusatio, facta Sacerdoti legitimo judici, ad eorum remissionem virtute clavium Ecclesiæ obtinendam. Ejus doctes sexdecim recensentur his versibus.

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis,

Atque frequens, nuda & discreta, lubeus, veracunda,

Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,

Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Quæst. I. *An jure divino præcepta sit confessio Sacramentalis omnium & singulorum mortalium post baptismum commissorum?*

Resp. Affirm. Fide constat, 1. Ex Joann. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quibus verbis Christus confert Apostolis, & eorum in Sacerdotio successoribus judicariam potestatem remittendi peccata, & illa retinendi, exercendam rectè & prudenter. At hæc potestas non potest rectè & prudenter exerceri, nisi audita prius causa per confessionem; nec possent peccata retineri absolute, si fideles non tenerentur comparere in eorum judicio. Unde præceptum divinum confessionis includitur in ipsa Sacramenti institutione. 2. Ex perpetua traditione. 3. Ex Conc. Trident. sess. 14. cap. 5. *Universa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existere, &c.* Immo confessio illa est necessaria necessitate medi in re vel in voto, quatenus est pars Sacramenti sic necessarii.

Quæst. II. *Quandonam hoc præceptum obligat?*

Resp. Obligat per se, 1. In quovis mortis periculo, ut gravi morbo, difficili partu, navigatione periculosa, instante conflictu, &c. Concil. Mediol. V. sub S. Carolo. Nam alioqui homo se committeret periculo nunquam servandi tale præceptum. Præterea in mortis periculo adhiberi debent media omnia ad salutem necessaria, qualis est confessio post lapsum in mortalem

culpam. 2. Etiam sæpè per vitam extra mortis periculum: tum quia peccator per se & independentè à mortis periculo tenetur ad Pœnitentiam secundùm leges à Deo institutas: tum quia Sacramentum Pœnitentiæ à Deo institutum est non solùm ad remittendum peccata commissà, sed etiam ad præcavenda & impedienda futura. Ergo Christus voluit ut peccatores illud sapiùs in vita reciperent. Præterea qui præcipit aliquid, nec determinat tempus, vult illud non differri nimis diu, nec expectari tempus extremum.

Obligat verò per accidens, seu ratione alterius præcepti, 1. Quoties Eucharistia sumenda est. 2. Quando est medium necessarium moraliter ad superandam tentationem aliquam, vel ad vitanda nova peccata.

Sed an obligat statim post mortale commissum, data videlicet prima opportunitate?

Resp. Plurimi negant, quia Ecclesia, quæ determinavit præceptum divinum confitendi, obligat tantùm ad confessionem annuam; & aliàs obligando tantùm ad semel per annum confitendum, dedisset occasionem transgrediendi præceptum divinum. Quare volunt posse expectari tempus communionis paschalis. *Differre confessionem usque ad hoc tempus (Paschæ) per se loquendo licitum est: sed per accidens potest fieri illicitum, putà si immineat aliquis articulus, in quò confessio requiratur, ait S. Thom. quodlib. 1. art. 11. & Sylvius id confirmat: quia, inquit, catechumeni non tenentur ad statim suscipiendum baptismum. Imò Eccle-*

sia olim vetuit ne unquam adulti extra casum necessitatis urgentis baptizarentur, nisi in vigilia Paschæ, vel Pentecostes.

Alii cum S. Bonaventura in 4. dist. 17. quæst. 2. art. 2. docent hoc præceptum obligare quando opportunè potest impleri moraliter loquendo, & major opportunitas temporis, loci, & Sacerdotis ad confitendum expectari prudenter non potest. 1. Quia præcepta affirmativa, quæ per se sæpè obligant in vita, obligant saltem pro temporibus ex prudenti judicio determinandis. At obligatio præcepti confitendi determinatur prudenter ad tempus, quo opportunè impleri potest, & major opportunitas expectari nequit. 2. Pœnitentiæ Sacramentum est remedium ad peccata tollenda & præcavenda à Christo institutum ac præceptum. Prudentia autem dictat remedia, quæ aliquando necessaria sunt, adhibenda esse tum cùm adhiberi opportuniùs nequeunt. Dicunt autem Ecclesiam non intendisse determinare adæquatè omne tempus, quò præceptum divinum obligat per se, nec dare licentiam differendi, sed solùm prohibere negligentiam & dilationem ultra annum, & ideò addidisse in suo præcepto, *saltem semel in anno*: sicut etiam cùm prohibet ne quis ultra annum in excommunicatione maneat, non dat licentiam in illa toto anno permanendi.

Quæst. III. *An ex præcepto divino teneamur confiteri mortalium numerum, species, & circumstantias?*

Nota.

Nota. Circumstantia moralis est affectio, seu conditio actus humani, ad ejus bonitatem vel malitiam condu- cens. Circumstantiæ septem recen- sentur hoc versu:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Aliæ mutant speciem, hoc est, dant actui novam speciem peccati: ut si percutiatur clericus, circumstantia personæ addit injustitiæ peccato mali- tiam sacrilegii, ob oppositionem cum religione. Huc etiam pertinent cir- cumstantiæ, quæ efficiunt peccatum mortale, quod alioqui fieret veniale, ut circumstantia patris in contumelia, quæ in alium illata censeretur levis culpa; item quantitas materiæ. Nam mortale & veniale sunt diversæ speciei Theologicæ, etiam si sint ejusdem spe- ciei moralis, ut grave & leve furtum. Aliæ verò non mutant speciem, sed peccatum intra eandem speciem no- tabiliter aggravant, vel minuunt, ut major, vel minor quantitas mortalis, duratio, intentio, &c. Aliæ demum multiplicant peccatum intra eandem speciem, ut numerus personarum quas læseris, &c.

Porro circumstantia mutat speciem, cum propter illam actus habet discon- venientiam cum natura rationali & lege divina notabiliter diversam, vel oppositionem cum diversis specie præ- ceptis, aut virtutibus, vel modum oppositionis cum eadem virtute nota- biliter diversam.

Resp. 1. Pœnitens jure divino tene- tur confiteri distinctè omnia & singu- la mortalia, quoad numerum, spe-

cies, & circumstantias peccati spe- ciem mutant, prout sunt in con- scientia. Fide constat, ex Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. *Si quis dixerit in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem pec- catorum necessarium non esse jure divino con- fiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præ- meditatione habeatur, etiam occulta, & cir- cumstantias, quæ peccati speciem mutant .... anathema sit.*

Dixi *species*. Nam ex loco cit. omnia & singula mortalia exprimi debent. Tò omnia indicat species, & tò singula nu- merum. Item circumstantiæ speciem mutant declarandæ sunt; ergo à fortiori ipsæ species propter quas illæ declarari debent. Ratio est, quia pec- catum aperiendum est ob malitiam; ergo distinctæ specie malitiæ, etiam distinctè declarari debent.

Nota. Qui non potest determinare præcisè numerum suorum peccato- rum, tenetur exprimere eorum nu- merum cum aliqua latitudine verisimi- liore, dicendo, v. gr. Commisi hoc peccatum decies, plus, minus. Quòd si propter lapsuum multitudinem ne- quidem possit sic numerum exprimere, interrogandus est ex quo tempore ta- lem consuetudinem habuerit, & quo- ties circiter per diem, vel hebdoma- dam, vel mensem consueverit talem culpam admittere; ut sic, quantum fieri potest, numerus peccatorum confessario innotescat: an non et- iam aliquo tempore frequentius, alio rarius illam commiserit. Qui verò aliquandiu in aliqua mala volun- tate, v. gr. hominem occidendi re- mansit,

mansit, tenetur exprimere quantum moraliter fieri potest, numerum actuum intra illud tempus iteratorum; nec satisfacit dicendo: habitualiter perseveravi per mensem in voluntate occidendi, fornicandi. Quare confessor ab eo quærere debet, an & quoties singulis diebus, hebdomadis, malam illam voluntatem iterarit, & quæsierit modum illam exequendi.

Resp. 2. Numerus personarum, quæ sunt objectum peccati, & quantitas materiæ, debent in confessione exprimi. Quia sunt aliquid se tenens ex parte objecti peccati, & ad illud pertinens, & constituens actum in suo esse individuali: ideoque aperiri debet ut cognoscatur substantia actus individua: nec peccatum potest sufficienter exprimi, non expresso toto objecto. Imò numerus personarum multiplicat numerum peccatorum. Hinc declarandus est numerus personarum, quas uno actu oderis, uno actu læseris, aut occideris, vel quibus uno facto, aut dicto scandalum præbueris, vel de quibus, aut coram quibus uno sermone detraxeris, &c.

Resp. 3. Pœnitens tenetur etiam declarare circumstantias, quæ intra eandem speciem aggravant notabiliter peccatum, seu malitiam mortalem illi addunt. Suarez, Sanchez, & alii communiùs. *Prob.* 1. Ex c. *Consideret*, de pœnit. dist. 1. & ex Catechismo Romano, & ex S. Carolo, in *Instruct.* Confess. 2. Ex praxi Ecclesiæ, quæ aliquando reservat peccata propter circumstantiam aggravantem, ut constat ex multis Pœnitentialibus, Ritualibus tum antiquis, tum recentioribus.

Non reservantur autem, nisi ea quæ sunt de necessitate confessionis. 3. Quia rationes, quas affert Concil. Trid. sess. 14. cap. 5. pro obligatione confitendi circumstantias speciem mutant, nimirum quòd *sine illis peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant; & fieri nequeat, ut de gravitate criminum rectè censere possint, & pœnam quam oportet pro illis, pœnitentibus imponere*: valent etiam pro circumstantiis aggravantibus; unde Concil. Tridentin. implicite & virtualiter docet illas aperiri debere. Nam sine his neque peccatum integrè exponitur, nec innotescit Sacerdoti, cum supprimatur malitia mortalis, quam illæ addunt, & per quam peccatum fit virtualiter ac æquivalenter duplex numero, vel triplex. Neque etiam Sacerdos potest sine illis rectè censere de peccatorum gravitate, nec pœnam proportionatam imponere, cum non cognoscat gravitatem malitiæ mortalem, quam peccatum habet ex circumstantia, ob quam est multò majori pœna dignum; & quæ notabiliter variat iudicium confessoris. Igitur rectitudo & æquitas iudicii illius à Christo requisita, circumstantiæ aggravantis confessionem exigit. 4. Ex Concil. Trident. can. 7. omnia & singula mortalia etiam intra eandem speciem declaranda sunt. At circumstantiæ mortaliter aggravantes sunt multa peccata virtualiter & æquivalenter, sive actus cum sua circumstantia mortaliter aggravante est multiplex virtualiter peccatum intra eandem speciem: nam circumstantia mortaliter aggravans, addit actui gra-

dum

dum malitiæ mortalis. In moribus autem multiplicitas virtualis & physica perinde se habent.

Ratio autem horum à priori est voluntas Christi instituentis hoc peccatorum remedium per modum iudicii primariò reconciliativi ac sanativi, & secundariò punitivi, cujus rectum exercitium ejusmodi confessionem exigit.

Dices. Si hoc ita esset, Concil. Trident. id definiisset expressè. *Resp. Neg.* Quia Concilium voluit solum damnare expressè errores hæreticorum, contra quos ejus doctrina est accurata. Sed in illorum damnatione multa docuit, ex quibus colligitur quid sit sentiendum circa quæstiones inter catholicos controversas, licèt eas expressè definire noluerit.

Nota. Pœnitens debet etiam declarare circumstantias necessarias ad cognoscendum suum statum, suam dispositionem & necessitatem spiritua-lem, ut si sit implicatus consuetudine peccandi, vel in occasione peccati versetur. Nam hæc cognitio necessaria est confessario, medico ejus spirituali, ut remedia apta suggerat.

Resp. 4. Pœnitens tenetur etiam declarare circumstantias notabiliter minuentes gravitatem peccati, sive efficiant ne peccatum sit mortale, sive ne mortale habeat novam malitiam mortalem: quia alioqui confessor deciperetur in re gravi, & non posset rectè judicare de gravitate peccati, & pœnæ imponendæ.

Nota. Peccata debent sic aperiri, ut confessor ea intelligat: nam ex

Ant. Th. Moral. P. I.

Concil. Trident. Deus jubet peccata declarari eo modo, quo Sacerdos possit de iis rectè judicare, & satisfactionem convenientem, ac remedia opportuna præscribere. Et sic præcipitur confessio, quæ à Sacerdote distinctè intelligatur: aliàs inanis esset. Quare si intelligas confessorem ob distractionem, vel surditatem, vel quamlibet aliam causam, non percepisse aliqua peccata prout illa nosti, teneris illa repetere. Quòd si nescias quænam sint illa, debes confessionem totam repetere, cum de singulis prudenter possis dubitare.

Quæst. IV. An actus externus exprimi debeat?

Resp. Affirm. Prob. 1. Ex communi sensu Doctorum, & praxi fidelium. 2. Actus externus facit moraliter cum actu interno unum actum completum, & unum peccatum totale, & reipsa prohibetur per legem. Christus autem voluit explicari totum peccatum, completum in genere moris. 3. Sine confessione actus externi, non satis declaratur actus externi efficacia, intentio, extensio, duratio, nec proinde tota ejus gravitas innotescit. 4. Nisi declaretur actus externus, Sacerdos non potest, ut par est, fungi officio suo. Nam non satis cognosceret statum pœnitentis, quæ remedia danda, quæ satisfactiones, vel obligationes imponendæ essent: actus enim externus obnoxius est censuris, irregularitati, & variis obligationibus, quibus immunis est actus merè internus. 5. Actus externus scandalum parit, non internus. 6. Alexander VII. damnavit hanc propositionem.

O o o o o

posi-

positionem: *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis praecepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.*

Quaest. V. *An exprimi debeat effectus malus, qui ex actu externo secutus est?*

Resp. Affirm. Quia talis effectus sequitur ex actu externo liberè posito, & meritò imputatur ad culpam ei, qui causam liberè posuit, & in qua fuit praevisus, vel praevideri potuit. Præterea pertinet quodammodo ad objectum peccati, estque liber & malus à libertate & malitia voluntati à qua procedit. Adde quod ejus declaratio saepe necessaria est, ut confessor cognoscat statum poenitentis, & an contraxerit aliquam censuram, vel irregularitatem, vel obligationem restituendi, &c. Hinc qui propinavit alteri venenum, ex quo mors secuta est, tenetur declarare mortem inde secutam esse.

Quaest. VI. *An poenitens aliquando tenetur detegere in confessione complicem?*

Nota. Constat id non licere, si poenitens possit aliter peccatum suum sufficienter exprimere; vel sine gravi incommodo possit adire confessarium cui complex sit ignotus; vel peccatum aliàs sit ritè confessus; & tunc faciat confessionem generalem: quia in his casibus sine justa causa proximum infamaret, quod nunquam licet. Quare confessor tenetur prohibere poenitentem, quem animadvertit ad id paratum esse, & arguere cum revelat peccatum alterius sine justa causa. Item poenitens debet per aliquod tempus, si commodè potest, differre confessionem, ut habeat

alium confessarium, cui complex sit ignotus, nisi urgeat praeceptum confitendi, vel communicandi. Non tamen tenetur differre per longum tempus, praesertim si sit in peccato mortali, vel si omissio cum aliqua nota foret, vel interruptio communionis ei gravis esset: quæ dilatio ex prudenti judicio definienda est.

Resp. Poenitens tenetur manifestare complicem, seu socium criminis, dum aliter non potest peccati proprii speciem, vel gravitatem mortalem aperire, nec potest differre commodè confessionem, nec adire confessarium cui complex ignotus sit. Ita S. Bernard. de forma honestæ vitæ, SS. Thom. Bonav. & Antonin. Suarez, Vasquez, & alii. Quia 1. Ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 1. Christus integram peccatorum confessionem secundum suas species, & totam suam gravitatem mortalem universaliter praecepit. Ergo ad eam tenetur poenitens, non obstante infamia sive propria, sive alterius, quæ per se apud eundem confessorem sequitur ex confessione necessaria: nam qui vult aliquid, illud vult etiam non obstante incommodo, quod per se ex eo sequitur, vel ei conjunctum est. Et verò poenitens ad integritatem illam tenetur cum propria infamia: ergo & cum infamia alterius, cum ejus peccati declaratio necessaria est ad integrè proprium confitendum; nam ex natura rei plus requiritur ad obligandum aliquem ut seipsum infamet, quam ad obligandum ut alterius crimen aperiat; aliquando enim possum patefacere crimen alienum ad vitandum ali-

quod

quod malum meum temporale injustum, licet ideo non obliget ad crimen meum detegendum. 2. Ratio propter quam ex Concil. Trident. cit. Christus præcepit integram peccatorum confessionem, scilicet ut Sacerdos possit prudenter judicare, punire, curare, &c. non minus probat integritatem confessionis fieri debere cum notitia complicitatis ad hos fines necessaria, quam cum propria infamia pœnitentis. Præterea inter christianos complex suo facto tacite renunciat juri quod habet ad servandam famam, sciens necessitatem confitendi peccata.

Hinc pœnitens qui cum unica forore sua nota confessario commisit incestum, tenetur confiteri incestum in tali gradu.

In eadem hypothesi pœnitens tenetur detegere personam, quæ fuit obiectum peccati, licet inculpabiliter, ex quo tamen in illam redundat aliqua infamia apud confessarium, ut si quis forori quamvis omnino invitæ & reluctanti stuprum intulisset. Nam hic eadem ratio valet; præceptum enim integritatis confessionis obligat pœnitentem ad detegendum defectum aliquem occultum proprium infamem, licet inculpabilem, si id necessarium sit ad exprimendum sufficienter suum peccatum, ut si occultò illegitimus sit, & sine dispensatione susceperit Ordines.

Observa. Licet etiam patefacere complicem, quando hoc necesse est, ut media idonea suggerantur pœnitenti, quibus à proxima occasione peccati liberetur, vel ut pœnitens doceatur, qua ratione sa-

tisfacere possit obligationi justitiæ, aut charitatis, qua tenetur avertere grave malum imminens communitati, vel complici, vel alicui tertio. Quia tunc subest rationabilis causa detegendi; & quia alteri aperire peccatum occultum proximi extra confessionem notum, non est malum, nisi dum sit sine justa ac rationabili causa, vel ex intentione illum infamandi.

Quæst. VII. *An peccata dubia debeant aperiri in confessione?*

Resp. Affirm. Si dubium sit cum fundamento, sive dubites an mortaliter peccaveris, sive an confessus fueris peccatum, quod certò scis esse mortale. Ita Suarez, Sanchez, Delugo, Valent. &c. Et videtur communis sententia. *Prob. 1.* Ex sensu & praxi fidelium, cujus initium dignosci nequit: quare ab ipsis Apostolis à Christo, vel Spiritu Sancto edoctis manavit. 2. Ex ipsa natura Sacramenti per modum Tribunalis instituti, in quo cum Christus constituerit Sacerdotes tanquam vicarios Dei pro remissione peccatorum obtinenda, voluit ut ea omnia peccata ad eos deferrentur, pro quibus præcepta erat contritio perfecta, qualia sunt non solum mortalia certa, sed etiam dubia. 3. Non confitendo illa, exponis te periculo non confitendi omnia mortalia, contra præceptum divinum. 4. Possessio stat pro lege confitendi, à qua Concil. Trident. sola venialia excipit. 5. Ex Concil. Tridentin. peccata, quæ sunt in conscientia debent declarari: at dubia ut dubia sunt in conscientia, & re-

mitti debent saltem ut dubia, & proinde cognosci ut talia. Confirmatur ex S. Thom. quæst. 6. supplementi art. 4. ad 3. ubi ait: *Quando aliquis dubitat de aliquo peccato, an sit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manente. Quia qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse peccatum mortale, peccat mortaliter, discrimini se committens. Et similiter periculo se committit, qui de hoc quod dubitat esse mortale, negligit confiteri: non tamen debet asserere illud mortale esse, sed dubitative loqui, & iudicium Sacerdotis expectare, cujus est discernere inter lepram & lepram.*

Porro lex confessionis non est odiosa, sed favorabilis, cum sit à Christo instituta ad salutem animarum, & ad peccata commissa delenda, ac futura præcavenda.

Hinc 1. Qui certò iudicat se peccasse mortaliter, sed dubitat an peccatum illud confessus fuerit, tenetur illud confiteri: quia non potest prudenter iudicare se certæ obligationi confitendi integrè satisfecisse.

Hinc 2. Qui scit se commississe peccatum aliquod, sed dubitat sitne mortale an veniale, tenetur hoc peccatum confiteri. Nam non potest prudenter iudicare, se non peccasse mortaliter: ac proinde omittens confessionem illius peccati, exponeret se periculo non faciendi confessionem integram.

Hinc 3. Qui post diligens examen dubitat an aliquod peccatum, quod scit esse mortale, admiserit, tenetur illud confiteri. Nam is non potest iudicare prudenter se non admisisse tale pec-

catum; ac proinde si illud non confiteatur, exponit se imprudenter periculo non faciendi confessionem integram. Item is non vult sufficienter & quantum est in se, satisfacere obligationi confitendi omnia mortalia.

Observa. 1. Peccata dubia declaranda sunt ut dubia, sicut certa ut certa. 2. Qui mortale ut dubium confessus est, si postea certò norit illud à se commissum esse, tenetur iterum illud confiteri ut certum; quia ex institutione Christi pœnitens tenetur omnia mortalia confiteri prout sunt: in ejus conscientia, & eo modo quod Sacerdos rectè censere possit de eorum gravitate, & pœna convenienti imponenda. E contra qui peccatum ut dubium confessus est, quod postea cognoscit se non commississe, non tenetur in sequenti confessione id aperire; quia carentia peccati non est materia confessionis. 3. Qui non habet peccata nisi dubia, tenetur confiteri peccatum aliquod certum, saltem veniale, licet antea remissum, ne exponatur Sacramentum periculo nullitatis.

Quæst. VIII. *An peccata mortalia ex oblivione, vel ob justam aliam causam omissa, debeant declarari in sequenti confessione?*

Resp. Affirm. Quia 1. ita est generalis fidelium persuasio, & praxis. 2. Est Concil. Trident. sess. 14. canon. 7. necessarium est iure divino confiteri omnia & singula mortalia post baptismum commissam, quorum memoria habeatur. 3. Ex S. Thom. in 4. dist. 21. quæst. 2. artic. 2. ad 1. quodlibet mor-

mortale debet subijci sententiæ Sacerdotis, ut pro eo imponat satisfactionem convenientem. 4. Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Pecata in confessione omissa, seu oblita ob instans vitæ periculum, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.*

Item qui tantum confusè, & genericè mortalia peccata confessus est, eo quòd distinctum eorum numerum & speciem non recordaretur, tenetur postea in sequenti confessione, si recorderetur, eorum numerum distinctum & speciem confiteri. Quia est præceptum divinum confitendi distinctè omnia & singula mortalia quoad numerum & speciem, quod is nondum observavit.

Quæst. IX. *An qui aliquam circumstantiam in confessione aperiendam oblitus est, teneatur postea confiteri iterum peccatum, ad quod illa circumstantia pertinet?*

Resp. Affirm. Si tota malitia hujus circumstantiæ nequeat exprimi sine declaratione peccati; quia tunc hujus declaratio per se necessaria est ad circumstantiam aperiendam.

Quæst. X. *Quenam integritas ad valorem & effectum Sacramenti requiratur?*

Nota. Duplex distinguitur confessionis integritas, materialis, & formalis. Confessio materialiter integra, est accusatio omnium omnino mortaliū commissorum quoad numerum, species, & circumstantias declarandas. Confessio formaliter integra est accusatio eorum dumtaxat mortaliū, quæ pœnitens potest & debet

declarare in iis circumstantiis in quibus versatur.

Resp. 1. Per se loquendo integritas confessionis ad valorem Sacramenti requisita exigit, ut quantum moraliter fieri potest, declarentur. 1. Omnia peccata mortalia tam occulta & interna, quam externa & publica, etiam si aliunde essent nota confessario; neque enim notitia confessarii, sed confessio pœnitentis est pars Sacramenti. 2. Eorum numerus. 3. Omnes species morales. 4. Omnes circumstantiæ, tum quæ speciem mutant, tum quæ solum addunt malitiam mortalem ejusdem speciei. 5. Ipsi actus externi, & effectus mali ac damna inde secuta. 6. Peccatum complicitis, & persona quæ fuit objectum peccati, dum aliter proprium peccatum sufficienter exponi nequit. 7. Omnia mortalia dubia. Prob. Quia, ut probavit, horum omnium declaratio præcepta est à Christo, qui instituit Sacramentum Pœnitentiæ per modum iudicii reconciliativi & punitivi, in quod videlicet non solum reus absolvatur, sed etiam convenienter puniatur, & contra relapsum præmunatur. Talis autem iudicii rectitudo & æquitas exigit cognitionem adæquatam causæ, quantum moraliter haberi potest.

Hinc qui sine iusta causa aliquod mortale, vel circumstantiam necessariam scienter cælat, facit confessionem nullam & sacrilegam, ex Concil. Tridentin. cap. 5. ibi: *Qui scienter aliqua retinent, nihil divina bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt.* Quare non solum illud mortale sacrilegium, sed etiam omnia alia mortalia quæ

confessus est, tenetur iterum sigillatim confiteri: nam ex præcepto Christi, omnia peccata subijci debent validæ absolutioni.

Resp. 2. Integritas materialis non requiritur absolutè, quia sæpè est impossibilis cognitio omnium omnino mortalium, etiam post diligens examen. At ex Conc. Trid. cap. 5. *impium est confessionem, quæ præcipitur, impossibilem dicere, aut carnisiciniæ conscientiarum appellare.*

Resp. 3. Absolutè sufficit integritas formalis. Quia confessio formaliter tantum integra, est ea in qua ex gravi iusta causa, vel oblivione inculpabili omittuntur aliqua peccata. At talis confessio sufficit; nam secundum Doctores omnes, variæ sunt causæ excusantes à confessione omnium mortalium, quæ generatim ad impotentiam physicam & moralem revocantur: quia Christus noluit, ut Sacramentum Pœnitentiæ institutum in gratiam fidelium lapsorum, & ut medium ad justificationem necessarium, foret illis non solum absolutè, sed etiam mortaliter impossibile, ob damnum aliquod valde grave confessioni extrinsecum.

Hinc à confessione integra materialiter excusantur, 1. Qui ex oblivione inculpabili, vel ignorantia invincibili aliquod mortale omittunt. 2. Muti, si pergestus, scripturam, vel alia signa nequeant omnia declarare. 3. Qui versantur in periculo moriendi ante absolutionem, nisi mox detur, tunc enim auditis aliquot, absolvendi sunt. 4. Cum in naufragii periculo imminenti, vel instante pugna, nequeunt

omnes integrè confiteri; tunc sufficit confessio confusa, quia omnes simul significant se peccasse, dolere de peccatis, & velle absolvi. Imò tunc poterunt simul absolvi, si necesse sit, per hanc formulam: *Ego vos absolvo ab omnibus censuris & peccatis.* Si tamen unusquisque potest saltem aliquod peccatum in particulari confiteri privatim, ad id tenetur. 5. li, quorum idioma non nisi ex parte intelligi potest à confessario, si nequeant alteri confiteri, sitque necessitas confitendi, vel juxta aliquos urgeat præceptum annuæ confessionis. 6. Sacerdos, dum peccatum suum confiteri nequit absque fractione sigilli confessionis. 7. Quicumque confiteri nequit aliquod peccatum sine gravi damno confessioni extrinsecum, temporali, vel spiritali, sive proprio, sive etiam alieno: nam lex charitatis obligat ad diligendum proximum sicut nos ipsos, & proinde ad vitandum ejus damnum; ut si prudenter timeas ne confessarius, qui solus haberi potest, frangat sigillum, vel ex tua confessione sumat occasionem peccandi, vel graviter nocendi proximo. Sed tunc requiritur iusta causa confitendi hic & nunc tali confessario, ut præceptum confitendi, vel necessitas celebrandi ad vitandum grave scandalum, aut infamiam; alioqui adeundus est alius confessor, vel differenda confessio, si commodè differri queat. Item si infirmi vires periclitentur in accuratiori peccatorum declaratione; vel si integra confessio laborantis morbo valde contagioso à longè audiri nequit, nec prope sine periculo maximo mortis confesso-

fessoris, tunc audito uno, aut altero peccato potest absolvi. At magnus populi concursus, die indulgentiæ, vel festivitatis magnæ ut Paschatis, per se præcisè non excusat ab integritate confessionis: quia tunc non adest sufficiens necessitas dimidiandæ confessionis; & maximi inde abusus ac magna incommoda orirentur. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis, v. gr. potest contingere in die alicujus magnæ festivitatis, aut indulgentiæ.*

Porro semper remanet obligatio confitendi peccata omiſſa, sublato impedimento.

Dixi, *Confessione extrinseco*. Nam incommodum confessioni velut intrinsecum, seu natum sequi ex ipsa confessione, ut confusio pœnitentis, vel jactura bonæ opinionis apud confessorium, non excusat: aliàs nullum esset præceptum confessionis, nec per se obligaret.

Resp. 4. Ad valorem Sacramenti requiritur confessionis integritas respectu ejusdem Sacerdotis & ejusdem absolutionis: ita ut omnia mortalia, quæ sunt in conscientia, necessario declaranda sint eidem Sacerdoti, & in ordine ad eandem absolutionem. Est de fide, & constat. *Prob. 1.* Experpetua Ecclesiæ praxi, quæ nunc cernitur, & cujus initium cum ignoretur, nec ostendi possit, ab ipsis Christi præcepto repetendum est. *2.* Ex Concil. Later. IV. c. *omnis*. *3.* Et Conc. Florent. in Decreto docentibus omnia peccata eidem Sacerdoti declaranda

esse; & in hoc jus divinum dumtaxat explicant. *3.* Ex Concil. Tridentin. sess. 14. c. 5. declarante confessionem in qua pœnitens aliquod peccatum Sacerdoti reticet, esse nullam: *qui scienter, inquit, aliqua retinent nihil divina bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt.* Non dicit Sacerdotes. Ratio est voluntas Christi, qui omnia peccata subjecit judiciali sententiæ Sacerdotis. Sententiæ autem æquitas ac rectitudo exigit cognitionem adæquatam causæ, in quam fertur. Unde cum sententia absolutionis feratur in omnia peccata mortalia (nam unum sine alio remitti nequit) prærequirit, quantum fieri potest, cognitionem omnium mortalium.

Quæst. XI. An pœnitens tenetur diligens examen præmittere confessioni?

Resp. Affirm. Prob. 1. Ex Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 5. dicente præcipi confessionem omnium mortalium, *Quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent . . . . & a pœnitentibus exigi, ut postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientia sua sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum mortaliter offendisse meminerit.* *2.* Qui præcipit actum, simul præcipit etiam media ad illum necessaria. At diligens examen est necessarium ad confitenda omnia peccata. Ea autem diligentia adhiberi debet, *quam in rebus gravissimis ponere solemus*, ait Catechism. Roman. & quæ moraliter sufficiat ad cognoscenda peccata commissa, consideratis capacitate, & memoria pœnitentis, diuturnitate temporis ab ultima valida confessione transacti, multitudine

dine & qualitate negotiorum, obligationum, occasionum, & consuetudine peccandi, aliisque circumstantiis. Quare non æquale in omnibus requiritur examen, sed in aliis brevius, in aliis longius.

Quæst. XII. *Quandonam iterari debeat Confessio?*

Resp. Quoties fuit nulla, siue culpabiliter, siue inculpabiliter; siue ex parte pœnitentis defectu doloris, vel propositi sufficientis & integritatis formalis, vel ob notabilem negligentiam in excutienda conscientia, nisi confessor eam suppleverit: siue ex parte confessarii defectu potestatis aut intentionis requisitæ. Quia in his casibus Sacramentum fuit nullum, & sic peccata non fuerunt per illud remissa. Omnia autem peccata mortalia debent subijci potestati clavium, & remitti per Sacramentum Pœnitentiæ, ideoque per confessionem, & contritionem debitam, & absolutionem validam. Idem dic, si dubium sit an confessio irrita fuerit; nam præcepto certo non satisficit per dubiam executionem, & in dubio pars tutior eligi debet.

Sed an is qui fecit confessionem aliquam invalidam, tenetur cum illa omnes subsequentes iterare?

Resp. Tenetur, si eas fecit cum conscientia confessionis invalidæ, quia revera sunt omnes invalidæ, ob defectum essentialem. At si post unam confessionem invalidam, postea fecit alias cum debita dispositione, & bona fide procedens, præcedentis defectus nullam habens memoriam; non tenetur, inquit Sylvius, has re-

petere, sed solum illam, vel illas, quas fecit cum conscientia defectus: quia illæ aliæ fuerunt validæ, cum habuerint omnia necessaria ad bonam confessionem.

Quæst. XIII. *An est mortale mentiri in confessione?*

Resp. i. Mortale sacrilegium est omne mendacium in materia confessionis necessaria, ut si pœnitens falsò neget se commississe mortale nondum legitime confessum, vel circumstantiam necessariam: vel si neget aliquid aliud grave, quod interrogatus à confessario tenetur aperire, qualis est peccandi consuetudo, dispositio præsens, &c. Nam tunc in re gravi ad Sacramentum, vel ejus rectam administrationem pertinente, decipit judicem suum, & medicum à Christo institutum, ut secundum cognitionem per confessionem partam, & pœnas peccatis proportionatas imponat, & remedia opportuna præscribat. Idem dic, si contra conscientiam falsò asserat se commississe mortale: quia judicem suum in re gravi ad iudicium Sacramentale pertinente & necessaria decipit, & per illam additionem in re gravi ejus iudicium pervertit. Secus, si verum putat.

Item mortaliter peccat, qui in confessione generali falsò asserit se jam peccata aliqua mortalia confessum fuisse. Quia in re gravi & necessaria decipit confessarium, qui putat mortalia illa jam declarata & remissa fuisse, nec jam esse materiam necessariam Sacramenti; unde non potest prudenter pœnam convenientem pro illis statuere: nam non eadem pœna pro pecca-

peccatis mortalibus nondum sacramentaliter remissis, quæ pro peccatis sic jam remissis imponi debet.

Resp. 2. Mendacium in materia non necessaria, hoc est, quæ non sit sub mortali declaranda, ut sunt peccata venialia, vel mortalia jam legitimè confessæ & remissa, quorum cognitio non est necessaria ad rectè administrandum Sacramentum, est ex communi sententia solum veniale. Quia tunc non decipitur graviter iudex in ordine ad debitum iudicium, cum materia non sit necessaria, nec spectet ad substantiam iudicii necessarij. Est tamen veniale gravius ob irreverentiam Sacramenti. Effet autem mortale, si aliunde non daretur materia valida Sacramenti; nam tunc irrita redderetur absolutio.

Quæst. XIV. *An peccata venialia sunt materia sufficiens confessionis, licet non necessaria?*

Resp. Affirm. Ita Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. *Venialia quamquam rectè & utiliter, citraque omnem presumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remedijs expiari possunt.* Nam Christus dedit sacerdotibus potestatem remittendi generatim omnia peccata, quæ remitti possunt Joann. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Porro extra casum necessitatis non sunt confitenda venialia tantum in genere, sed debet aliquod addi in specie, v. gr. aliquod mendacium, tum quia est contra praxim fidelium: tum quia accusatio & iudicium per se loquendo

Ant. Th. Moral. P. I.

fieri debent circa materiam in specie determinatam. Ita Suarez, & alij communiùs.

Quæst. XV. *An quævis peccata jam remissa per absolutionem, sunt semper materia sufficiens novæ confessionis?*

Resp. Affirm. *Communis & certa sententia est,* inquit Suarez. *Prob. 1. Ex extravag. Benedicti XI. de privil. 1. Ubi ait eadem peccata iteratò confiteri salubre esse. 2. Quia peccata jam remissa possunt esse materia contritionis & confessionis, atque possunt adhuc remitti remissione priorem confirmante per novam gratiam: & Christus remittendi potestatem non restrinxit ad unum actum remissionis, propter majorem utilitatem animarum. 3. Ex piorum ac doctorum hominum usu Ecclesiæ noto, nec reprehenso; quæ probatio valet: nam hanc adhibet Concil. Tridentin. supr. cit. ad probandum valorem confessionis venialium.*

Nota. Confessor dubitans an ea quæ pœnitens confitetur, sint peccata etiam venialia, non potest eum absolvere. Quia non licet applicare formam materiæ dubiæ; alioqui exponeretur Sacramentum periculo nullitatis: sola autem peccata sunt materia remota pœnitentiæ. Quare ut detur materia certa, curare debet ut pœnitens confiteatur peccatum certum jam aliàs remissum; & illud in contritione includat.

Quæst. XVI. *An Confessio necessariò fieri debeat voce?*

Resp. 1. Id non est de essentia Sacramenti, sed confessio potest validè fieri

Ppppp

fieri nutibus, gestibus, vel scripto, si desit facultas loquendi. Constat, 1. Ex praxi Ecclesiæ, quæ mutos, & moribundos vocis usu destitutos, per nutus vel alia signa confitentes absolvit. Et ex Rituali Romano docente moribundum vocis usu destitutum absolvendum esse. 2. Quia Christus solum præcepit confessionem, qua peccata declarentur Sacerdoti ut judici; quod sufficienter fieri potest per nutus, vel scripturam.

Resp. 2. Non licet absque necessitate aliter quàm voce confiteri. Constat, 1. Ex communi Theologorum consensu. 2. Ex consuetudine Ecclesiæ vim legis obtinente, & obligante graviter, utpote de re spectante ad convenientem modum perficiendi Sacramentum: nam verba sunt aliis signis longè aptiora ad significandum, & ex S. Augustino tenent in significando principatum. 3. Ex Conc. Florentino, requirente confessionem oris; & ex Benedicto XI. in Extrav. *Inter cunctas*. de privileg. ibi: *Nisi articulus necessitatis occurrat, Sacerdoti facienda oris confessio exigitur.* Et verò alia signa non sunt inducta, nisi in supplementum verborum vocalium. Ex institutione Ecclesiæ tenetur homo qui potest, ut verbo confiteatur; non solum propter hoc, ut ore confitens magis erubescat, & qui ore peccavit, ore purgetur; sed etiam quia semper in omnibus Sacramentis accipitur id cuius est communior usus. Unde & in manifestatione peccatorum convenit uti verbis, quibus homines communius & expressius suos conceptus significare consueverunt. Ita S. Thomas, quodlibet, 1. quæst. 6. art. 1.

Resp. 3. Qui voce non potest, tenetur aliis signis, etiam scripto confiteri, etiam extra mortis periculum. Quia præceptum confitendi obligat saltem, cum sine gravi damno confessioni extrinseco observari potest. Sed hic modus confitendi nullum damnum, saltem grave affert. Neque scriptura est per se instrumentum publicationi obnoxium, & potest statim comburi, vel lacerari.

Quæst. XVII. *An excusetur à confessione, qui confiteri nequit nisi per interpretem?*

Nota. Ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. neque est necessarium jure divino, ut confessio publicè fiat, sed valet confessio secreta & auricularis: neque à Christo prohibitus modus publicè confitendi. Unde ex communi sententia valet confessio sive secretò, sive publicè fiat, nam ad valorem Sacramenti solum requiritur accusatio peccatorum facta Sacerdoti ut judici: hæc autem potest esse utroque hoc modo.

Resp. Multi docent neminem ex vi præcepti confessionis obligari ad confitendum per interpretem, licet rectè possit, eo quod Christus nos non obligarit ad declaranda peccata, nisi soli Sacerdoti absolutionis ministro; nec ex Conc. Trident. sess. 14. cap. 5. Christus præcepit ut peccata declarentur publicè, id est, coram aliis. Præterea Concil. Lateran. IV. præcipit solum, ut pœnitens omnia sua solus peccata confiteatur Sacerdoti.

Tamen S. Thom. in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 4. quæst. 3. postquam dixit: *In eo qui usum linguæ non habet, sicut mutus, vel*

vel qui est alterius linguae, sufficit quod per scriptum, aut nutum, aut interpretem confiteatur, quia non exigitur ab homine plus quam possit; ait generatim; Quando non possumus uno modo, debemus secundum quod possumus confiteri. Certè ad id tenemur saltem ex præcepto charitatis propriæ, si alioqui diu abstinendum esset à confessione. Quia tunc periculum esset diu permanendi in peccato, cum difficile sit, nec ita frequens habere contritionem perfectam; hæcque obligatio maximè urget in periculo mortis, ubi tenemur omnia media tutiora adhibere ad salutem consequendam, non pauci autem dicunt sufficere tunc confiteri per interpretem aliquod dumtaxat peccatum, accusando se de cæteris in generali: nam integra peccatorum confessio præcepta est, dum moraliter fieri potest soli sacerdoti. Sed Delugo docet præceptum divinum obligare ad confitendum in articulo mortis omnia mortalia per interpretem, eo quòd manifestatio peccati apud duos sigillo obstrictos non sit detrimentum ita grave, ut propter illud præceptum divinum confitendi omnia mortalia prorsus omittatur, & non tantum differatur. Neque talis confessio potest cenferi publica, sicut neque est publica confessio, quæ idem peccatum reservatum manifestatur superiori & inferiori. Additque ob eandem rationem nos teneri in articulo mortis confiteri omnia mortalia, etiamsi sciremus sacerdotem aliquod revelaturum alteri, si nullum aliud malum timeatur, nisi mera notitia peccati manens in uno alio, qui tali notitia in nullius præju-

dicium possit uti. Et hoc puro servandum in praxi.

Quæst. XVIII. An confessio sacerdoti præsentì necessario fieri debeat?

Resp. Affirm. Prob. 1. Ex usu totius Ecclesiæ. 2. Ex Concil. Tridentino, sess. 14. cap. 2. Christus eos, qui se post baptismum crimine aliquo contaminarunt, ante hoc tribunal (Sacramenti Poenitentiae) tanquam reos sibi voluit. Ergo ex institutione Christi ad validam absolutionem requiritur, ut poenitens coram sacerdote iudice sistatur, & personaliter compareat. 3. Ex decreto Clementis VIII. dato ann. 1602. quo hanc propositionem, scilicet, licere per litteras, seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus uti falsam, temerariam, & scandalosam damnavit, ac prohibuit. Quod intelligendum est non solum conjunctim, nempe quoad confessionem & absolutionem simul, sed etiam divisim, nempe quoad alterutram, ut postea declaravit ipse Clemens, & Paulus V. 4. Quia debita hujus Sacramenti administratio per se loquendo id exigit. Nam ut Sacerdos poenitentem absolvat per se loquendo, debet habere moralem certitudinem de integritate confessionis, & debita dispositione ac contritione poenitentis. Hanc autem certitudinem habere moraliter non potest, nisi poenitentem confitentem audiat. Dico, per se loquendo, quia per accidens, nempe in articulo mortis, confessio facta sacerdoti absenti est licita & valida, quando aliter fieri non potest. Nam sacerdos potest & debet absol-

vere moribundum sensibus destitutum, qui ipso absente absolutionem petit.

Quæst. XIX. *Quenam observanda sint circa præceptum Ecclesiasticum confessionis?*

Resp. Sequentia. 1. Hoc præceptum obligat omnes fideles adultos ad confitendum saltem semel in anno, ex Concil. gener. Lateran. IV. cap. 21. ibi: *Omnis utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti.* Idque sub mortali, ut patet tum ex gravitate materiæ, tum ex pœna adjuncta: *Alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura.* Nomine proprii sacerdotis intelligitur quidem Parochus, sed sine exclusione Episcoporum, & sacerdotum ab iis delegatorum. Nam Episcopi eandem & longè majorem jurisdictionem habent in parochianos; suntque pastores ipsorum parochorum. Quare hic canon intelligitur salvo jure Episcoporum.

2. Præcipitur confessio valida, Sacramentalis, & apta ad reconciliationem cum Deo, ideòque per absolutionem validam terminata. Nam ex Concil. Tridentin. cap. 5. Ecclesia id præcepit, ut præceptum divinum confessionis saltem semel in anno impleretur; ac proinde non aliam confessionem præcipit, quàm Deus; at Deus præcipit confessionem validam, ac dolorosam, quam sequatur absolutio. Hinc Aléxander VII. damnavit hanc propositionem: *Qui facit confessio-*

nem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

3. Qui toto anno confessionem omisit, tenetur confiteri prima die anni sequentis, si potest, aut prima data opportunitate, & continuè, donec impleverit: alioqui peccat deinceps, & toties quidem quoties potest commodè confiteri, & omittit. Nam Ecclesia absolutè præcipit confessionem annuam primariò propter se, prohibetque ejus dilationem ultra annum: ita ut annus designetur non ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem jure divino impositam, & ut terminus ultra quem non differatur confessio, & ultra quem remaneat obligatio; ut patet ex his verbis Concil. Trid. *Saltem semel in anno: lex enim Ecclesiæ lata fuit, ut fideles non nimium differrent observationem præcepti divini.* Ergo qui elapso anno statim non confitetur, violat præceptum, & continuò tenetur confiteri, perinde ac qui non solvit censum annuum,olvere continuè tenetur transacto anno.

Item ex vi hujus præcepti tenentur fideles anticipare confessionem in quavis parte anni, si prævideant fore ut omissa illa occasione nequeant postea toto illo anno confiteri, v. gr. ex longa navigatione, vel peregrinatione per terras infidelium. Quia hoc præceptum non terminatur ad finem anni, sed obligat ad confitendum saltem semel in anno: quæ obligatio currit toto anno, ideòque in illo complenda. At si homo positus in illa occasione non confiteatur statim, non implebit præceptum in anno, seu obligationem annuam.

4. Quam-

ad propositas mihi quaestiones pro ^{et Thea. Indulg. per} resolutione ^{Venerabile}
Afflicto Decano de Liscence ~~Subest Quid sit~~
Natio ne Paucines quoties anno in Penitus imposi
ti ab Illustissimo Ordinario Loci
de Quodlibet Scilicet Anno

Quid sit Ieiunium? et Quadruplex. In quo Consistit
Ecclesiasticum?

Mos antiquus Ecclesie quis fuerat ieiunandi et quo
tempore. 2da Quodlibet

Quid sit pubercentia, an pluries iterari, et Confiteri potest?
que materia, que forma. 2 qui ministri? an sufficit
Sacramento ordinis, initiatos esse ad exercendam hanc
potestatem, an opus sit alia

I. Quid Ieiunium Ecclesie est abstinencia a Carnibus
tempore ab Ecclesia prescripto, et aliud est Ieiunium Ec
clesiasticum Quadragesimale, aliud in Quatuor tempore
bus anni, et Vigiliarum, aliud et Voto debitum, et interdum
a Confessario pro peccantibus injunctum, quod Ieiunia ~~ad~~
vandum ex se ipsis et variis conciliis ad servandum sub
mortali obligant ^{ut} ~~et~~ quandoque impotentia excuset.

Ieiunium Ecclesiasticum consistit in una refectioe hor
meridiana. ^{quam ut} ~~et~~ Castigat per Ieiunium Corpus, et concupi
scentias coercet.

Mos antiquus fuerat Ecclesie in Quadragesima refectio
nem protrahere ad 3 horam pomeridianam, et ultra, in
vicem dum taxat refectioe, et sine usu lacticiniorum, aut o
vorum. et hic mos erat tempore Apostolorum et infra
quod agebant publice supplicationes in aliqua calamita
te, et necessitate ad placandum Deum, tempore vero po
steriori in quibusdam locis Consuetudo est sumere, et Collationem
culam ab Ecclesia tolerata ^{lacticinia}

quia nihil deest ad Valorem Sacramenti, applicat enim ma-
teria debita et forma quae sunt de essentia huius Sacramenti.
praeterea cum delicta sunt peccata ~~de~~ ⁱⁿ ~~confessione~~ ^{confessione} et
remissa forma absolutio sacerdotis, quae applicari potest per
cetera remissionis sufficientis confessionis materia scilicet peccatis
remissis, et iterato Confiteor, Communi aut Sententia et poenae
dictae si ita sit. Eodem peccata iterato Confiteor salubre
est. Et alius remissionis et potestatem ad unum eundem re-
missionis propter maiores utilitatem animarum.

Penitentia est sacramentum Novae Legis
et Notae Dei inest tantum ad remissionem peccatorum
post baptismum commissorum ubi maximum necessita-
tae media in peccato mortali existentibus, ad Valorem huius
Sacramenti sufficiens actus penitentiae, et absolutio sacerdotis.
Hoc Sacramentum ^{Penitentiae} potest pluries iterari et peccata non ^{etiam} ~~confessi~~ ^{veritas}
enim ad obtinendum absolutionem et non materiam debita
et formam ponit.

Potest homo Penitentia sacramentum pluries iterari et
peccata ~~post~~ ^{post} ~~confessione~~ ^{confessione} iterari Confiteor
nam ~~peccata~~ ^{peccata} licet dimissasint, tamen sufficient pro ma-
teria cum dolore novo, ac dispendio de peccatis ~~non~~
Confiteor Sacramento

Materia huius Sacramenti sunt peccata post baptismum
commissa ~~sive~~ ^{sive} ~~confessi~~ ^{confessi} sive non sint Confessi, sive jam
Confessi. ~~et~~ ^{et} ~~nihil~~ ^{nihil} ~~deest~~ ^{deest} ad Valorem Sacramenti
ac proinde nihil deest

+ quia nihil deest ad Valorem Sacramenti non materia ~~et~~
Penitentia sunt peccata post baptismum commissas sive ~~et~~
~~non~~ ^{non} ~~confessi~~ ^{confessi} sive jam Confessi. Formatur Ver-
bo absolutio a sacerdote prolata
et hoc Sacramentum Penitentiae sortitur suum effectum a au-
gmentatione Dei.

4. Quamvis hoc præcepto certum anni tempus confitendi non statuatur, tamen consuetudo invaluit confitendi intra Quadragesimam, vel quindenam paschalem, approbata à Conc. Trid. Quare juxta multos annus pro servando hoc præcepto computatur ab una quindena Paschali ad aliam; & ita fert fidelium praxis; & reipsa solùm eo tempore pastores confessionem à fidelibus exigere solent.

5. Pœna interdicti à Concil. Lateran. statuta in omittente annuam confessionem, vel paschalem communionem, est solùm sententiæ ferendæ, uti verba indicant. Quare ad eam imponendam requiritur autoritas Ordinarii, cùm parochi careant jurisdictione in foro externo.

Sed an tenentur hoc præcepto, qui solius culpæ venialis sibi conscii sunt?

Resp. Multi negant: quia 1. Conc. Later. & Tridentin. præcipiunt confessionem omnium peccatorum: ergo non loquuntur de venialibus. 2. Ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. Ecclesia solùm statuit, ut divinum præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus observaretur: at præceptum divinum non obligat ad confitendum venialia, ex eod. cap.

Affirmant Richard. Alensis, S. Bonaventura, Sylvest. Fagnan. & aliqui recentiores: quia alioqui minæ interdicti per canonem intentatæ inutiles forent; nam fideles causarentur se sibi non esse conscios mortalium: unde ut præceptum divinum ab omnibus religiose servaretur, Ecclesia præcepit, ut omnes & singuli, licet sibi solorum ve-

nialium conscii, semel in anno confiterentur.

S. Thomas hanc opinionem ita amplectitur, ut oppositam non rejiciat: nam, in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 3. ad 3. Sic ait: *Dicendum quod ex vi Sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesie, quando non habet alia quæ confiteatur. Vel potest dici secundum quosdam, quod ex decretali prædicta non obligantur nisi illi qui habent peccata mortalia; quod patet ex hoc quod dicit, quia debet omnia peccata confiteri; quod de venialibus intelligi non potest.... & hoc etiam ille, qui non habet mortalia, non tenetur ad confessionem venialium; sed sufficit ad præceptum Ecclesie implendum, ut se Sacerdoti representet, & se ostendat absque conscientia mortalis esse, & hoc ei pro confessione reputatur.*

ARTICULUS III.

De Satisfactione.

Quæst. I. **A**N & qualem satisfactionem imponere tenetur Confessarius?

Nota 1. Satisfactio hic sumitur pro voluntaria sui ipsius punitione, ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam. Duplex est, nempe sacramentalis, de qua hic agitur; & non Sacramentalis, quæ fit non solùm piis ac laboriosis operibus spontè susceptis, sed etiam malis ac ærumnis hujus vitæ à Deo inflictis, & patienter toleratis, ut docet. Concil. Trident. sess. 14. can. 9.

Nota 2. Satisfactio Sacramentalis est pœnitentia, seu actio una, vel multiplex bona & pœnalis, à sacerdote iudice legitimo imposita ad puniendam ac reparandam injuriam Deo illatam, vel etiam ad præcavendam futuram. Cum autem homini carnali & ad malum propenso opus quodlibet bonum sit pœnale, utpote ejus naturæ corruptæ contrarium; ideo omnis actus virtutis etiam merè internus, in satisfactionem imponi potest. Satisfactio Sacramentalis alia est vindicativa, quæ datur præcisè ad præterita peccata vindicanda; & alia medicinalis, quæ datur præcipuè ad præcavenda futura in posterum. Sæpè autem eadem actio utrumque præstare potest.

Porro cum satisfactio à confessario imposita, sit pars integralis Sacramenti, & in ea operetur vis clavium, amplius valet ad expiandum peccatum, quam si proprio arbitrio homo faceret idem opus. S. Thom. quodlib. 3. quæst. 13. ob uberiorem meritorum Christi applicationem. Item plus, aut minus pœnæ temporalis ex opere operato remittit, prout gravior, vel levior est, & majore, vel minore devotione peragitur.

Resp. 1. Confessarius tenetur satisfactionem imponere pœnitenti valenti illam exequi. Constat, 1. Ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 8. & ex Traditione ac perpetua praxi Ecclesiæ. 2. Quia satisfactio est pars integralis Sacramenti, ex Conc. Trid. can. 4. At minister quantum potest, tenetur procurare integritatem Sacramenti. 3. Ut iudex: æquitatem servare de-

bet: unde cum judicet inter Deum & hominem, sicut debet absolvere hominem rectè dispositum, ita curare debet, ut homo satisfaciatur Deo; & ut medicus tenetur curare vulnere pœnitentis. Quare gravis est obligatio satisfactionem aliquam imponendi pro mortali; imò etiam juxta multos pro solis venialibus, aut mortalibus, jam aliàs confessis; quia gravis videtur irreverentia Sacramentum voluntariè privare sua integritate, seu parte integrali.

Dixi valenti, &c. Nam absolutio sine impositione pœnitentiæ danda est moribundo, qui inter confitendum sensuum usu & cognitione privatur, ut constat ex praxi Ecclesiæ.

Resp. 2. Confessarius tenetur imponere satisfactiones convenientes & salutare, tum vindicativas, tum medicinales, proportionatas numero ac gravitati peccatorum, & pœnitentis facultati ac dispositioni. Constat ex Patribus & multis Conciliis, & præsertim ex Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 8. ibi: *Debent sacerdotes quantum spiritus & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutare & convenientes satisfactiones injungere; ne si fortè peccatis commoveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quadam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, seu etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem: nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam*
anti-

antiqui Patres & credunt & docent. Ratio est quia confessarius à Christo institutus est, tum ut iudex non solum solvens, sed etiam ligans seu vindicans servata æquitate, ut ibi docet Conc. Trident. ac proinde debet servare æquitatem in pœnis præscribendis: tum ut medicus, qui pœnitentis morbos ac vulnera curet, & morborum causas tollat, ut constat ex Patribus, Conciliis variis, ac præsertim ex Conc. gener. Later. IV. c. Omnis, ubi ait: *Sacerdos sit discretus & cautus ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati; diligenter inquirens peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat, quale illi debeat præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum egrotum.* Hinc patet hanc obligationem esse ex genere suo gravem, cum ad integritatem Sacramenti, officium confessarii, & pœnitentis emendationem ac profectum, ad divinæ offensæ reparationem pertineat.

Observa 1. Salutares & convenientes satisfactiones, quas iustitia divina exigit, generatim sunt, ex Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 8. illæ, quæ magnopere à peccato revocant, & quasi freno quodam coercent, cautioresque ac vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt: medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus malè vivendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt... & quibus, Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, conformes efficiamur, certissimam inde arrham habentes, quod si compatiemur, & conglorificabimur.

2. Satisfactiones medicinales con-

venientes sunt eæ, quæ peccatorum causas ac radices ressecant, malos habitus tollunt, pravas cupiditates coercent, occasiones peccandi remonent, vitia curant, & pœnitentis emendationem ac profectum pariunt. Tales sunt actus virtutum interni, & externi vitiis pœnitentis oppositi: contraria enim contrariis curantur. Quare Rituale Rom. ait: *Contrarias peccatis pœnitentias injungat, velut avaris elemosynas, libidinosis jejunia vel alias carnis afflictationes, superbis humilitatis officia, desidiis devotionis studia, &c.* Item crebra oratio, sed præsertim matutina & serotina quotidiana; examen quotidianum conscientiae, auditio quotidiana Missæ, meditationes, præsertim Passionis Christi & extremorum; lectiones librorum spiritualium, auditio concionum; frequens confessio, cura singularis vitium capitale emendandi; fuga otii, occasionum peccandi, voluptatum, & delectationum inutilium; utilis collocatio temporis suo statui congruens, & ordo actionum cujusque diei suis obligationibus accommodatus; sensuum & cupiditatum mortificatio: crebri actus fidei, spei, charitatis, contritionis, & aliarum virtutum vitiis & pravis cupiditatibus contrariarum, cogitatio præsentiae Dei omnia ubique & semper insipientis, devotio singularis erga B. Virginem, quæ consistat tum in ejus invocatione, tum in imitatione mirabilium ejus virtutum; confessio generalis annua, secessus per aliquot dies ad vacandum exercitiis spiritualibus secundum rationem à S. Ignatio traditam, &c. Mensura autem satisfacti-

tisfactionum medicinalium est necessitas & infirmitas poenitentis; nec unquam imminui debent, cum satisfactiones illæ sint remedia ad peccatorum fugam, poenitentis emendationem ac profectum necessaria: unde in his integritatem & severitatem adhibere debet confessarius, ait Suarez. Quare confessarius naturam & causam, seu radicem ac motivum peccatorum poenitentis prius investiget & inquirat, ut remedia eorum emendationi apta apponat.

3. Satisfactiones vindicativæ seu poenales, ut sint salutare & convenientes, debent esse proportionatæ non solum multitudini & gravitati peccatorum, sed etiam facultati, conditioni & dispositionibus poenitentis; ita ut in iis imponendis habeatur ratio ejus infirmitatis, valetudinis, laboris, status, officiorum, paupertatis, & prout prudentia & charitas suggerent. Neque enim salutare sunt poenitentia tam graves ac diuturnæ, ut spectata poenitentis fragilitate, periculum sit ne eas omittat; nam tunc in ejus exitium verterentur: in hoc autem Sacramento magis intenditur emendatio & salus poenitenti, quam satisfactio pro poena. Si ergo expediat ad bonum spirituale poenitentis, potest imponi levior poena quam mereatur, idque tandem cedit in majorem Dei gloriam, qui vult præcipuè curationem poenitentis. Quare S. Antonin. 3. p. tit. 16. c. 21. ait: *Debet confessarius dare talem poenitentiam, quam credat verisimiliter illum implere: ne ipsam violando, deterius ei contingat.* Et S. Carolus, in instruct. confess. monet non

debere imponi tam gravem ac diuturnam satisfactionem, ut poenitens ei obsequi recuset, aut acceptatam integrè non impleat; nec ordinariè injungenda esse jejunia iis, qui vitæ subsidia labore manuum parant. Confessarius igitur poenitentem interroget, *an possit poenitentiam sibi injunctam peragere: alioquin eam pro sua prudentia immutet, aut minuat*, ait Rituale Parisiense. Tunc autem monendus est leviozem poenitentiam imponi quàm mereantur ejus peccata, ut ipse moveatur vel ad majorem petendam, vel ad alias ultrò sumendas, cum melius dispositus erit.

Porro mensuram poenæ ex judicio Ecclesiæ peccatis debitæ indicant canones poenitentiales, quos proinde scire debet sacerdos. Nam licet poenæ per illos statuta, spectata facultate & infirmitate poenitentis, minuendæ sint, tamen sæpè poenitentibus proponendæ sunt, quo magis criminum gravitatem cognoscant, indeque fiant ad poenitentiam acceptandam promptiores. Ita S. Carolus, in instruct. confess.

4. Satisfactio ante absolutionem imponenda est, tum ut exploretur debita poenitentis dispositio, & voluntas faciendi fructus dignos poenitentia: tum quia ordo judicii & justitiæ vindicativæ postulat, ut prius poenitens satisfactionem spondeat & acceptet, quàm absolva-
tur. Si tamen fortè sacerdos absolutionem præmisset, tenetur eam postea injungere.

Sed an confessarius debet habere distinctam singulorum peccatorum memoriam, dum imponit satisfactionem?

Respondet Sylvius satis esse sic audire, & intelligere omnia quando dicuntur, ut in satisfactione injungenda sufficienter meminerit status poenitentis, ad eam competenter injungendam. Et verò sæpè impossibile est saltem moraliter, ut confessarius distinctè singula tunc meminerit.

Quæst. II. Quenam opera in pœnitentiam imponenda sunt?

Resp. Ex Patribus, ex Conc. Florent. & Trid. sess. 6. cap. 14. tria sunt præcipua ad quæ cætera revocantur, nempe jejunia, eleemosynæ, orationes: nam hæc sunt satisfactiones poenales simul & medicinales. Per jejunium intelligitur omnis corporis afflictatio, & voluptatum sensuum etiam licitarum privatio, nam species ibi ponitur pro genere; per eleemosynam omne opus misericordiæ tum spiritualis, tum temporalis; per orationem omnis actus religionis, & pietatis in Deum, ut Dei laudes, piæ meditationes ac lectiones, auditio missæ & concionum, susceptio Sacramentorum, examen conscientiæ, oblatio actionum suarum Deo facta ad ejus gloriam, actus fidei, spei, charitatis, contritionis, &c.

Quæst. III. An imponi possunt opera aliunde præcepta?

Resp. Non possunt sola licitè imponi, si poenitens possit alia præstare. *Prob.* ex Conc. Trid. sess. 14. cap. 8. *Satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum*
Ant. Th. Moral. P. I.

peccatorum vindictam & castigationem. At opera jam aliunde præcepta nequeunt esse ad vindictam & castigationem peccatorum præteritorum: nam etiam si nulla peccata commisisset poenitens, teneretur illa præstare, nec illis iterum impositis puniri censetur. Ideirco restitutio injuriæ, & damni compensatio, fuga occasiones peccandi, non sunt satisfactiones vindicativæ.

Porro confessarius censendus est imposuisse opus non aliunde præceptum, nisi aliud exprimat, vel ex circumstantiis colligi queat; nam hæc est rationabilis ejus intentio. Quare si simpliciter imponat jejunium, poenitens non satisfacit jejunando uno die, quo ex præcepto Ecclesiæ vel ex voto tenetur.

Quæst. IV. An imponi debet pœnitentia publica?

Resp. 1. Pro peccatis occultis quantumvis gravibus manifestam pœnitentiam non imponant, ait Rituale Rom. Nam esset improporcionata, & contra usum Ecclesiæ, & quodammodo infamativa poenitentis.

Resp. 2. Imponenda est pœnitentia publica pro peccatis publicis. Ita Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 8. *Apostolus monet publicè peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publicè & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensus, commotosque fuisse non dubitandum: huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publicè injungi oportet, ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet vitam.*

Qqqqq

Episco-

Episcopus tamen publica hoc pœnitentia genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis judicaverit expedire. Nec tunc (inquit S. Thom.) confessarius, sed pœnitens ipse satisfactionem implendo, manifestat suum peccatum jam alias notum, & inducitur tantum ad id quod ex se facere debet ad scandalum tollendum.

Sine tamen Episcopi consilio & auctoritate imponi non debet pœnitentia publica cum certa solemnitate peragenda, ut standi ad fores Ecclesiæ cum cereo accenso, &c. Sed quivis confessarius potest & debet injungere satisfactiones quæ sine solemnitate peragantur coram iis, qui scandalum passi sunt, dum aliter tolli nequit, & jubere ut retractent sermones contra fidem, bonos mores, religionem, vel calumnias coram iis qui audierunt, &c. Nam scandalum necessario tolli debet.

Quæst. V. An confessarius potest in pœnitentiam medicinalem imponere pœnitenti aliquid, ex quo oriatur suspicio vel etiam notitia peccati pœnitentis?

Respondet Suarez, disp. 33. sect. 7. si medium illud sit necessarium ad vitandum relapsum, posse sacerdotem illud præcipere pœnitenti, v. gr. ut dimittat tale officium, vel hanc domum, aut aliquid simile; & ipsum pœnitentem teneri obedire: quod si noluerit, dimittendum sine absolutione. Quo in casu nulla est sigilli fractio; quia si aliquid fit, totum est ex consensu & voluntate pœnitentis. Neque est gravamen aut onus contra sigillum, quod ille consensus per præceptum vel per comminationem ne-

gandi absolutionem extorqueatur; quia supposita vera necessitate, illud præceptum non tam imponitur à confessario, quam declaratur pœnitenti obligatio, quam in seipso habet; & ideo comminatio illa justa est, imò & necessaria, quia non potest aliter confessarius debito modo fungi suo munere. Ita Suarez. Neque tunc est revelatio confessionis; sed ipsemet pœnitens, ut suæ obligationi satisfaciat, seipsum voluntariè prodit.

Quæst. VI. An potest injungi satisfactio applicanda aliis, v. gr. defunctis?

Resp. Affirm. Quia tunc non applicatur aliis satisfactio secundum valorem quem habet ex opere operato, sed secundum eum quem habet ex opere operantis. Præterea actus ipse charitatis, quo quis applicat aliis satisfactionem sui operis, habet vim satisfactivam: hanc enim habet omne opus meritorium.

Quæst. VII. An pœnitens tenetur acceptare & implere pœnitentiam rationabilem injunctam?

Resp. Affirm. 1. Quia sacerdos habet potestatem judicalem non solum solvendi, sed etiam ligandi seu obligandi per impositionem pœnitentiæ, ex Conc. Trid. cap. 8. cit. Imò habet obligationem imponendi convenientem satisfactionem, ut ostendi. At talis potestas & obligatio non potest esse in sacerdote sine obligatione in reo talem satisfactionem injunctam acceptandi & exequendi: hæc enim sunt correlativa, & alioqui sacerdotis potestas vindicativa esset inefficax. 2. Ex Conc. Later. cap. Omnis, ibi: Omnia sua peccata confiteatur fideliter & injun-

injunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere. 3. Quilibet subditus tenetur obedire judici & superiori justam sententiam ferenti. At Sacerdos, cui pœnitens per confessionem se subjecit, imponit pœnitentiam, ut superior & judex; & tunc fungitur vice Christi, ejusque nomine ac auctoritate ligat, sicut absolvit. 4. Ex Concil. Trident. sess. 14. canon. 4. satisfactio est pars Sacramenti, nempe integralis, & à Deo requiritur ad plenam ac perfectam peccatorum remissionem. Pœnitens autem tenetur fervare integritatem Sacramenti, præfertim cum ad illud concurrat. Quare hæc obligatio ex genere suo gravis est, cum ejus materia pertineat ad religionem & justitiam divinam.

Nec excusatur pœnitens eo quod velit alium adire: nam non licet pœnitenti sine justa causa Sacramentum inchoatum relinquere, & effugere sacerdotis justum judicium, cui se jam subjecit. Pœnitens quidem ante confessionem poterat alteri confiteri, sed facta confessione tali Sacerdoti, hic jam fungitur vice Christi, ejusque auctoritate ligat: *Nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent, ait Concil. Trident. sess. 14. cap. 8.*

Hinc mortaliter peccat, qui pœnitentiam pro mortali impositam, vel notabilem ejus partem culpabiliter omittit: nam qui tenetur aliquid præstare, ad id obligatur per se sub mortali, si res gravis sit. Quod si sit levis, & imposita pro solis venialibus,

vel mortalibus jam aliàs confessis, secundum multos est dumtaxat veniale illam omittere secluso contemptu & scandalo: quia completio integralis partis per materiam levem non obligat nisi leviter pro ratione materiæ. Aliqui tamen putant esse mortale: quia gravis irreverentia Sacramento infertur, illud privando tota sua integritate & complemento non accidentali. Et quamvis hæc materia secundum se sit levis, tamen gravis censetur respectu Sacramenti, cum sit ejus tota pars integralis. Delugo fatetur esse mortale omittere satisfactionem pro solis venialibus imposita, si hæc gravis sit, verbi gratia, jejunium quia obligatio eam implendi oritur à potestate judicis, & res præcepta est gravis, & capax præcepti gravis.

Imò si confessarius leviolem pœnitentiam imposuisset, pœnitens tenetur supplere: nam lege divina tenemur satisfacere Deo in hac vita etiam pro pœna temporali peccatis quoad culpam remissis debita, ut constat, 1. Ex Joel, 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu.* Per jejunium intelligitur omne opus pœnale. Item, ex Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* Et, Luc. 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Quæ duo ex Concil. Tridentin. sess. 6. cap. 14. non solum contritionem & vitæ emendationem significant, sed etiam, *satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes, alia pia spiritualis vitæ exercitia, pro pœna temporali, quæ non tota semper, ut in Baptismo dimittitur.* 2. Ex Patribus. Pro omnibus sit S. Hieronymus, in

cap. 2. Jerem. *Peccata gravia gravi-
bus tormentis indigent.* 3. Ex præcepto
naturali & divino virtutis pœniten-
tiæ tenemur, quantum possumus, Deo
plenè satisfacere in hac vita pro inju-
riis ipsi illatis. Nam ipsa ratio dicitur,
Deo non minùs quàm hominibus ple-
nè satisfaciendum esse, quàm primùm
fieri potest moraliter. Hæcque
obligatio gravis est pro mortali-
bus.

Porro ex Concil. Tridentin. sess. 14.
cap. 9. satisfacimus Deo non solum
piis ac laboriosis operibus à sacerdote
injunctis, vel spontè susceptis, sed
etiam malis ac ærumnis hujus vitæ pa-
tienter propter Deum toleratis.

Dixi *rationabilem*. Nam si clavis er-
ret, ut ajunt, hoc est, si imponatur
satisfactio irrationabilis ob nimiam
gravitatem & diurnitatem, potest
pœnitens illam recusare, & alium con-
fessarium adire.

Quæst. VIII. *Quandonam pœnitens te-
netur implere pœnitentiam?*

Resp. Tenetur tempore à confessa-
rio præscripto: nam circumstantia
temporis in præcepto includitur. Di-
latio tamen satisfactionis ad paucos
dies, etsi sine necessitate, potest esse
tantum venialis, nisi ad finem injun-
ctæ pœnitentiæ magni referat illam
impletam esse tempore præfinito, v. gr.
ad superandas tentationes urgentes.
Quod si confessarius nullum tempus
determinavit, tenetur pœnitens satis-
factionem implere quàm primùm
commode potest; ita ut peccet mor-
taliter, si illam ex gravi negligentia
diu differat. Nam integritas Sacra-
menti, & ratio debiti, justæ satisfa-

ctionis, ac medicinæ, & rationabilis
intentio confessarii executionem cele-
rem exigunt.

Qui autem pœnitentiam quocum-
que modo distulit, tenetur eam postea
quàm primùm potest persolvere. Nam
dilatio solutionis debiti ultra termi-
num; non liberat debitorem onere
illud solvendi; & intentio confessarii
est, ut satisfactio absolutè fiat; tem-
pus verò præfinitur solum ad non diffe-
rendam solutionem.

Quæst. IX. *Quomodo, & in quo statu im-
pleri debet satisfactio?*

Resp. 1. Satisfactio impleri debet ex
motivo pio ac supernaturali, & sine
affectu ad mortale. Quia satisfactio
Sacramentalis est pars integralis Sa-
cramenti, & actus virtutis pœniten-
tiæ præceptus ad compensationem
quamdam injuriæ divinæ: ergo debet
esse actio moraliter bona, supernatu-
ralis, elicitæ saltem ex motivo pla-
candi Deum, ejusque injuriam com-
pensandi. Quæ voluntas est incom-
possibilis cum affectu ad mortale.

Resp. 2. Qui pœnitentiam in pec-
cato mortali exequitur, peccat sal-
tem venialiter. Quia Sacramenti
partem indignè suscipit; & ponit obi-
cem effectui, nempe remissioni pœ-
næ temporalis, quæ est effectus se-
cundarius, pendens à primario, nem-
pe gratia sanctificante. Tamen ex
communiori sententia talis non tene-
tur postea satisfactionem repetere,
eo quod substantiam præcepti imple-
verit; & quia in Ecclesia veteri sæpe
exigebatur saltem magna ex parte
executio satisfactionis ante absolutio-
nem,

nem, ac proinde ante remissionem peccatorum saltem ordinariè: nam perfecta contritio satis est infrequens. Imò juxta multos, sicut pœnitentiæ ante absolutionem implendæ jussu confessarii, reatum pœnæ temporalis tollunt, cum peccatum postea per absolutionem remissum fuerit; ita pœnæ post absolutionem peragenda, etiamsi in peccato postea superveniente impletæ fuerint, tamen sublato per justificationem obice suum effectum assequuntur.

Quæst. X. *An pœnitentia à confessore imposita potest in aliam mutari?*

Resp. 1. Non potest à pœnitente propria autoritate mutari, etiam in aliud opus melius: tum quia nulla satisfactio potest esse Sacramentalis, nisi imponatur à ministro Sacramenti: tum quia reus non potest mutare sententiam judicis, nec subditus opus præscriptum à superiore. Item ab alio sacerdote mutari nequit, si fuerit conveniens nec nimis acerba: cum imposita sit, clave non errante, per actum potestatis ligandi.

Resp. 2. Ob justam causam mutari potest in aliam convenientem, 1. Ab ipso confessario, qui illam imposuit: nam hoc sæpe potest expedire ad bonum animarum, ad quod hoc judicium ordinatur; & tunc non erit necesse repetere priorem confessionem si tempus à quo facta est, sit adeo breve, ut moraliter censeatur idem judicium, & sacerdos adhuc recordetur statum pœnitentis, sed hoc fieri debet in alia confessione: quia est actus judicialis, & usus clavium, qui non nisi in Sacramento exercetur.

Quòd si confessarius non recordetur amplius peccatorum, pro quibus priorem pœnitentiam imposuit, requiritur nova eorum confessio: quia impositio alterius pœnitentiæ est actus jurisdictionis, qui fit à judice ut Judex est: ergo debet procedere cum notitia causæ.

2. Id etiam potest quivis alius confessarius, si satisfactiones impositæ sint irrationabiles, & contra prudentiæ regulas, & minimè convenientes. Quia sacerdos non habet potestatem tales injungendi, nec proinde ad eas obligandi pœnitentem: ideòque mutari possunt ab alio, qui in eodem tribunali idem potest ac prior judex cui succedit. Sed tunc necesse est, ut apud ipsum fiat nova confessio peccatorum, pro quibus imposita est pœnitentia: quia pœnitentiæ commutatio est impositio pœnitentiæ loco prioris, ideòque actus judicii Sacramentalis; alioqui pœnitentia mutata non esset Sacramentalis. At ex Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 5. tale judicium non potest nisi causa distinctè cognita, & in sacro tribunali rectè exerceri: neque enim sacerdos habet potestatem ligandi, seu imponendi satisfactionem Sacramentalem, nisi prout exercet judicium & potestatem clavium, præcedente legitima accusatione sibi facta. Hinc confessarius pœnitentiam ab alio impositam commutare nequit sine nova peccatorum absolutione: nam non potest exercere judicium Sacramentale, quin totum Sacramentum conficiat: unde etiam ex parte pœnitentis requiritur

nova contritio. Caterum ne prius Sacramentum sua integritate priveretur, relinquendum est aliquid ex prioræ pœnitentiæ præstandum.

Quæst. I. *An pœnitentia potest per alium persolvi?*

Resp. Neg. Quia 1. Satisfactio imponitur pœnitenti per ipsum, non per alium persolvenda. Nam ipsemet reus debet pœnam debitam subire; & cùm culpa sit personalis, personalis quoque debetur pro ea satisfactio. 2. Ex Concil. Tridentin. materia & partes sacramenti sunt tres actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio: ergo satisfactio, quæ est pars materialis sacramenti, debet esse actus ipsius pœnitentis, non alterius; sicut nec contritio, vel confessio alterius potest esse materia in hoc sacramento. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.*

Quæst. XII. *An necesse est ex precepto seu institutione Christi, ut satisfactio ante absolutionem semper impleatur?*

Resp. Neg. Prob. 2. Ex usu nunc in Ecclesia à pluribus sæculis recepto, Ecclesia autem præsens, non minùs quàm antiqua à Spiritu Sancto regitur; nec unquam errare potest in rebus ad fidem, mores, disciplinam generalem, & administrationem sacramentorum pertinentibus, juxta

illud, Matth. 28. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Ex usu antiquæ Ecclesiæ, in qua pœnitentes ante pœnitentiam impletam absolvebantur, ut quando imminebat persecutio, aut aliud mortis periculum. 3. Ex Sixto IV. qui, ut fallam & erroneam damnavit hanc Petri de Osma propositionem: *Non peracta pœnitentia consistentes absolvi non debere.* Et ex Alexandro VIII. qui tres has propositiones damnavit. 16. *Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex & præscriptio, natura rei id quodammodo dictante.* 17. *Per illam praxim mox absolvendi ordo pœnitentiæ est inversus.* 18. *Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti Pœnitentiæ, etiam si eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.* Ratio est, quia satisfactio est tantùm pars integralis & complementum sacramenti Pœnitentiæ. Pars autem integralis non debet necessariò præmitti essentiali ejusdem rei; & sine illa stat tota essentia compositi, ut patet in physicis, sic dentes non nascuntur infantibus, nisi aliquot post ortum mensibus, à fortiori in rebus moralibus.

Sed num aliquando potest confessor obligare pœnitentem ad implendam pœnitentiam sive ex parte, sive ex toto ante absolutionem?

Resp.

Resp. Affirmat. Nam nec Christus, nec Ecclesia id prohibuerunt, quando prudentia dicat id expedire. Imò ad id obligari debet pœnitens, quando est periculum ne absolutione accepta pœnitentiam omittat; vel si hoc necessarium sit, aut valde expediat curationi pœnitentis, vel si sacerdos nequeat aliter judicare de dispositione pœnitentis. Ita Suarez, & Delugo, qui disput. 14. sect. 10. sic ait: *Ex communi doctrina Theologorum potest aliquando obligare pœnitentem ad implendam pœnitentiam ante absolutionem, per modum medicine, quando judicat id necessarium, vel utile pœnitenti, ex eo quod soleat facile promittere pœnitentias, vel ut confessarius certus sit de pœnitentia impleta, vel ob alios fines.*

APPENDIX.

Referuntur præcipui Canones Pœnitentiales secundum ordinem Decalogi, ex variis Conciliis, & libris pœnitentiariis collecti in instruct. Sancti Caroli.

Circa I. Decalogi Præceptum.

Qui à fide desciverit, pœnitentiam aget annis decem.

Qui auguriis & divinationibus servierit, quive cantationes diabolicas fecerit, pœnitens erit annis septem.

Respiciens furta in astrolabio, pœnitens erit annis duobus.

Si quis ligaturas, aut fascinationes fecerit, pœnitens erit duos annos.

Qui magos consuluerit, in pœnitentia erit annis quinque.

Circa II. Præceptum.

Quicumque sciens perjuravit, 40. dies in pane & aqua, & septem sequentes annos pœniteat, & numquam sit sine pœnitentia; & numquam in testimonium recipiatur, & post hac communionem percipiat.

Qui perjurium in Ecclesia fecerit, pœnitentiam aget annos decem.

Si quis Deum vel B. Virginem, vel aliquem Sanctum publicè blasphemaverit, præforibus Ecclesiæ diebus Dominicis septem, in manifesto, dum missarum solemnia aguntur, stet; ultimoque ex illis die, sine pallio & calceamentis, ligatus corrigia circa collum; septemque præcedentibus feriis sextis in pane & aqua jejundet, Ecclesiam nullo modo tunc ingressurus. Singulis item illis septem diebus Dominicis tres aut duos, aut unum pauperem pasciat, si potest: alioquin alia pœnitentia afficiatur. Recusans Ecclesiæ ingressu interdicatur, in obitu Ecclesiastica careat sepultura.

Qui votum simplex violaverit, pœniteat tribus annis.

Circa III. Præceptum.

Qui opus aliquod servile die dominico, festo fecerit, pœnitentiam aget tres dies in pane & aqua.

Si quis jejunia à sancta Ecclesia indicta violaverit, pœnitentiam aget dies viginti in pane & aqua.

Qui in Quadragesima jejunium violaverit.

verit pro uno die pœnitentiam aget dies septem.

In Quadragesima carne sine inevitabili necessitate vesciens, in pascha non communicet, ac præterea à carne abstineat.

Circa IV. Præceptum.

Qui parentibus maledixerit, 40. dies pœnitens sit in pane & aqua.

Qui parentes injuria affecerit tres annos.

Qui percusserit annos septem.

Si quis contra episcopum, pastorem, & patrem suum insurrexerit, in Monasterio omnibus diebus vite sue pœnitentiam aget.

Si quis episcopi, aut ministrorum ejus, vel parochi sui præcepta contempserit, vel irriserit, pœnitentiam aget dies 40. in pane & aqua.

Circa V. Præceptum.

Qui presbyterum occiderit, pœniteat 12. annis.

Si quis patrem, aut matrem, fratrem, aut sororem occiderit: toto vite sue tempore non suscipiat Corpus Domini, nisi in obitu: abstineat à carne & vino, dum vixerit: jejundet secunda, & quarta, & sexta feria.

Si quis hominem occiderit, ad januam Ecclesia semper erit, & in obitu communionem recipiet.

Qui homicidii author fuit, ob consilium quod dedit, pœnitentiam aget 40. dies in pane & aqua, cum septem sequentibus annis.

Si qua mulier sponte abortum fecerit, pœnitentiam aget annos tres; si nolens quadragesimas tres.

Qui nolens filium oppresserit, pœnitentiam aget dies 40. in pane & aqua, oleribus ac leguminibus: abstinebit ab uxore dies totidem. Deinde pœnitens erit tres annos per legitimas ferias: tres præterea quadragesimas in anno observabit.

Qui sceleris occultandi causa filium necarit, pœnitentiam aget annos decem.

Si quis per iram subitam, aut per iram hominem necarit, pœnitentiam aget annos tres.

Si quis aliquem vulneraverit, vel ei aliquid membrum præciderit, pœnitentiam aget uno anno per legitimas ferias.

Si quis istum proximo dederit nec nocuerit: tridui pœnitentiam aget in pane & aqua.

Circa VI. Præceptum.

Si laicus solutus cum formina soluta concubuerit, pœnitens erit tres annos.

Qui turpiloquio, aspectuque polluitur negligens, pœnitentiam aget 20. dies.

Qui cum uxore sua turpiter concubuerit pœnitens erit 40. dies.

Qui cum duabus sororibus fornicatus fuerit, aut filiam spiritualem violaverit, perpetuam pœnitentiam aget.

Qui incestum fecerit (non ita enormem) pœnitens erit 12. annis.

Qui monialem violaverit, pœnitens sit annis decem.

Si qua mulier cerusa, aliove pigmento se oblinat, ut aliis viris placeat, pœnitentiam aget annos tres.

Si presbyter cognovit filiam suam spiritualement, quam scilicet baptizavit, vel qua sibi confessa fuit, debet pœnitentiam agere duodecim annis. Et si crimen sit manifestum, debet deponi, & per-

CAPUT II.

peregrinando 12. annis poeniteat, & po-
stea monasterium intret, tota vita sua mo-
raturus ibidem.

Pro adulterio septennii & decennii
poenitentia imponitur. Pro osculo,
seu amplexu impudico triginta dierum
poenitentia statuitur.

Circa VII. Præceptum.

Si quis furtum de re minori fecerit, poe-
nitentiamaget annum unum.

Qui furatus est aliquid de Ecclesia suppel-
lectili, vel thesauro, vel pecuniam Ecclesia-
sticam, oblationesve Ecclesie factas, poeni-
tens erit annos septem.

Qui decimam sibi retinuerit, aut dare ne-
glexerit, quadruplum restituet, & poeniten-
tiamaget dies 20. in pane & aqua.

Qui usuras accipit, rapinam facit, poe-
nitentiamaget annis tribus, uno in pane
& aqua.

Circa VIII. Præceptum.

Qui falso testimonio consenserit, poenitens
erit annos quinque.

Falsarius in pane & aqua poenitentiam
agat, quandiu vivit.

Si quis de proximo detraxerit, poenitens
erit dies septem in pane & aqua.

Circa IX. & X. Præceptum.

Rem alienam nefarie concupiscens, ava-
rusque, poenitens erit tribus annis.

Si quis concupiscit fornicari, si epi-
scopus, poenitens erit annos septem: si
presbyter quinque: si diaconus vel mo-
nachus tres: si clericus aut laicus, annos
duos.

Ant. Th. Moral. P. I.

De forma Sacramenti Poenitentia, seu Ab-
solutione.

I. Circa modum absolvendi sic ha-
bet Rituale Romanum autho-
ritate Pauli V. editum: Cum poeni-
tentem absolvere voluerit, injuncta ei prius
& ab eo accepta poenitentia salutaris, pri-
mo dicit.

Misereatur tui omnipotens Deus;
& dimissis peccatis tuis perducatur ad
vitam æternam. Amen.

Deinde dextera versus poenitentem ele-
vata dicit.

Indulgentiam, absolutionem, & re-
missionem peccatorum tuorum tri-
buat tibi omnipotens & misericors
Dominus. Amen.

Dominus noster IESUS Christus te
absolvat: & ego autoritate ipsius te
absolvo ab omni vinculo excommuni-
cationis, suspensionis, & interdicti, in
quantum possum, & tu indiges. Dein-
de, Ego te absolvo à peccatis tuis, in
nomine Patris, & Filii, & Spiritus San-
cti. Amen.

Passio Domini nostri IESU Chri-
sti, merita Beatæ Mariæ Virginis,
omnium Sanctorum, & quidquid bo-
ni feceris, & mali sustinueris, sit ti-
bi in remissionem peccatorum, aug-
mentum gratiæ, & præmium vitæ
æternæ. Amen.

Monet omittendam esse vocem,
suspensionis, si poenitens sit laicus,
& addit in confessionibus frequen-
tioribus & brevioribus, omitti
posse Misereatur, &c. & satis esse
dicere-

Rrrrr

dicere, *Dominus noster Iesus Christus, &c.* ut suprâ usque ad illud *Passio Domini &c.* Urgente verò gravi aliqua necessitate in periculo mortis, breviter dici posse, *Ego te absolvo ab omnibus censuris & peccatis in nomine Patris, &c.*

II. Forma absolutionis consistit in his verbis: *Ego te absolvo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

Quare preces & verba quæ hanc formam antecedunt & subsequuntur, non sunt de illius essentia, ut constat ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 3. Item quamvis omnia verba ista ex præcepto exprimi debeant, tamen aliqua non sunt de essentia formæ, ut ista, *Ego, tuis, Amen*, Sed circa alia dissentiunt Theologi: nam alii ad totam essentiam assignant hæc duo, *Absolvo te*, quæ saltem secundum omnes requiruntur: quia necessaria sunt ad significandum effectum primum sacramenti, nempe absolutionem. Absolutio autem est sententia judicialis, quæ necessario ad reum dirigitur; & sic pronomen *te* exprimi debet. Alii insuper exigunt voces, *à peccatis*. Imò aliqui, pauci illi quidem, addunt etiam. *In nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti*, sed falso principio nixi, nempe quia putant formam Sacramenti esse deprecativam.

III. Absolutio data sub conditione de præsentis, vel de præterito, valet si illa sit præsens, vel impleta: quia tunc Sacramentum, & effectus non suspenditur. Sed sic collata sine ne-

cessitate, graviter est illicita; est enim contra reverentiâ sacramenti, & usum Ecclesiæ. Item illicitè apponitur conditio, quæ necessario præsupponi debet, ut si dicas: *Ego te absolvo, si habeas veram contritionem, vel voluntatem restituendi, si habeo potestatem absolvendi, &c.* Quia conditio, quæ semper necessaria est, & ex natura sacramenti præsupponi debet, inutiliter ac otiosè, idèoque contra reverentiam sacramento debitam apponitur. Si autem dubitetur utrum pœnitens adhuc vivat, vel an sacerdos verba absolutionis protulerit, secundum multos danda est absolutio sub hac conditione: *Si tu es capax, vel si non es absolutus, Ego te absolvo, &c.* ut fit in Baptismo.

Absolutio autem data sub conditione de futuro, est nulla. Quia tunc intentio absolvendi, & absolutio non existit absolutè, sed suspenditur: ac proinde nihil efficit: nam non est in potestate sacerdotis suspendere Sacramentum & ejus effectum, cum sacramenta producant id quod significant, & significant gratiam præsentem dari. Hinc non valet absolutio sic data; *Si restitueris: si pœnitentiam impleveris, Absolvo te.*

IV. Invalida est absolutio data absenti; ut constat, 1. Ex praxi Ecclesiæ, in qua numquam moribundis absentibus datur, etsi sine ea morituri. 2. Ex forma absolutionis, quæ subiectum per *ly te*, designat præsens, idèoque falsa esset, si foret absens, & quæ forma necessario verbis vocalibus constat: nemo autem ad absentem utitur verbis vocalibus.

V. Mortale est absolvere aliquem à peccatis, antequam sit absolutus ab excommunicatione contracta : nam Ecclesia graviter prohibet ne excommunicatus ullum sacramentum recipiat. Quare is non est verè absolutus ob carentiam contritionis & sacrilegium mortale, quod admittit recipiendo sacramentum contra prohibitionem Ecclesiæ.

VI. Ad repetendam absolutionem requiritur nova confessio : nam super eadem confessione non potest absque sacrilegio repeti absolutio : quia caderet super materiam nullam, ideoque irrita esset. Potest tamen repeti super diversa confessione etiam eorundem peccatorum : quia confessio est materia proxima ; peccata autem remota : unde absolutio cadet super novam materiam proximam.

CAPUT III.

De Ministro Sacramenti Poenitentia.

ARTICULUS I.

De Potestate requisita in Ministro Poenitentia.

Quæst. I. *AN requiritur jurisdictio ad absolvendum ?*

Nota 1. Jurisdictio generatim est potestas regendi, seu ferendi sententiam in subditos. Duplex est,

nempe in foro interno & externo. Jurisdictio in foro interno seu poenitentia, de qua hic agitur, est potestas absolvendi, ligandi & obligandi subditos confessos in tribunali poenitentia sacramentalis. Jurisdictio in foro externo est potestas ferendi leges ac censuras, imponendi poenas Ecclesiasticas etiam publicas, vel ab iis dispensandi ac liberandi, & regendi subditos per hæc omnia, & quoad politiam externam. Utraque jurisdictio subdividitur in ordinariam & delegatam. Jurisdictio in foro interno ordinaria est ea, quæ cui competit ratione officii habentis annexam curam animarum, qualem habet Papa in omnes fideles, episcopi in suos diocesanos, parochi in suos parochianos, superiores religionum in suos subditos.

Delegata est ea, quæ committitur sacerdoti ab eo qui habet ordinariam. Et acquiritur per expressam, vel tacitam concessionem : nam delegatio est unus ex actibus jurisdictionis ordinariæ. Ad consensum autem tacitum requiritur scientia ejus quod agitur : unde non est tacita concessio sine notitia prælati.

Nota 2. Jurisdictio delegata non expirat per delegantis mortem, aut demissionem, si sine ulla temporis limitatione ab illo data fuit, nec revocata ab eo, vel illius successore aut superiore. Nam delegatio est gratia facta confessario, cui statim acquiritur : at gratia facta non expirat per

Rrrrr 2

mor-

mortem concedentis; nam gratia, seu beneficium superioris debet esse mansurum. *Reg. jur. 16. in 6.*

Nota 3. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare, nisi hoc ei specialiter concessum sit: quo casu, non suo, sed delegantis nomine censetur subdelegare. Quia delegatus eam solam potestatem habet, quæ ei conceditur: at conceditur ei solum quoad suam personam potestas exercendi jurisdictionem, non item alteri committendi, nisi aliud exprimitur; nam hæ duæ facultates diversæ sunt & distinctæ.

Resp. Ad absolvendum, præter potestatem sacerdotalem, requiritur jurisdictio. Constat ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 7. *Quoniam igitur natura & ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Ratio est; quia absolutio est sententia iudiciaria, ad cuius valorem requiritur jurisdictio in eo qui iudicat, & subiectio in eo qui iudicatur.

Quæst. II. An aliquando Ecclesia supplet defectum jurisdictionis in sacerdote?

Resp. Affirm. modo hæc duo simul adsint. 1. Titulus coloratus, hoc est, titulus habens speciem veri tituli, cum tamen reipsa nullus sit: qualis est collatio beneficii parochialis, sed invalida propter occultum aliquem defectum, v. gr. propter occultam simoniam. 2. Error communis, ita ut communiter ac publicè quis existime-

tur verum habere titulum & jurisdictionem: si enim ex errore unius aut alterius tantum putaretur sacerdos habere jurisdictionem, quam non habet, invalida esset absolutio: quia tunc non est sufficiens ratio, ob quam Ecclesia censeatur conferre jurisdictionem; cum hoc non sit necessarium ob bonum commune, quod non exigit, ut Ecclesia prospiciat quibusvis casibus privata singulorum ignorantia.

Ecclesia autem supplet illum occultum defectum, concedendo extraordinariè sacerdoti jurisdictionem transeunter pro singulis actibus: eo quod bonum commune id exigit ad impedienda multa gravia damna ac scandala, quæ ex invaliditate actuum orientur. Argumento ex *L. Barbarius, §. de offic. prator.* Talis tamen minister peccat graviter, quia usurpat jurisdictionem, quam scit se antecedenter non habere, & hoc est ei graviter prohibitum.

Quæst. III. An præter potestatem ordinis & jurisdictionis requiritur approbatio in confessario tam regulari quàm seculari non habente beneficium, cui animarum cura sit annexa?

Resp. Affirm. Nam ita statuit Conc. Trid. sess. 23. cap. 15. *Quamvis presbyteri in sua ordinatione à peccatis absolvendi potestatem accipiant; decernit tamen S. Synodus nullum etiam regularem posse confessiones secularium, etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem quæ gratis detur, obtineat: privilegio*

Et consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus.

Circa quod decretum observanda sunt sequentia.

1. Approbatio est consensus & facultas episcopi, ut confessorii munus exerceat is, quem ad id idoneum iudicat. Sensus autem decreti Conc. Trid. est, quod sine illa approbatione nullus possit non solum licite, sed etiam valide audire confessiones, ut expresse declaravit S. Congregatio Cardinalium, & constat ex sensu ac praxi Ecclesiae, atque ex scopo Concilii, & ex his ejus verbis: *Nullum posse confessiones audire, nec ad id idoneum reputari.* Nam *non posse simpliciter & absolute ibi dictum intelligitur tum valide tum licite*: & qui non reputatur idoneus simpliciter ad administrandum Sacramentum, is sane non potest illud valide administrare. Porro Ecclesia id potuit statuere: quia cum jurisdictio ad valorem absolutionis necessaria tribuatur ab Ecclesia, potuit illa hanc conditionem apponere ut necessariam ad jurisdictionem accipiendam, & valide exercendam: ita ut sine approbatione sacerdos non curatus sit incapax jurisdictionis recipiendae vel exercendae, adeoque absolventi valide.

2. Hoc habet vim etiam in Gallia: nam hoc statutum in Gallia receptum & promulgatum fuit, ut constat ex multis Conciliis particularibus, & ex comitiis generalibus Cleri Gallicani ann. 1625. 1635. 1645. Præterea hæc propositio: *Concilium Tridentinum non obligat Regulares in Gallia ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut secularium confessiones audire possint, neque ex illius*

Concilii autoritate privilegia regularium restringi possunt, cum id in Gallia receptum non sit, præterquam in decisionibus fidei: ab Alexandro VII. anno 1659. damnata fuit ut falsa, temeraria, scandalosa, in hæresim & schisma inducens, Conc. Trid. & Sedi Apostolicæ injuriosa. Idem declaravit Clemens X. constit. *Superna*.

3. Non sufficit approbatio petita, & injuste denegata: quia Concil. Trid. requirit ut obtineatur; & injusta recusatio approbationis non est approbatio. Nec jam amplius valent privilegia in contrarium allegata, cum Concil. Trident. & Summi Pontifices derogaverint privilegiis quibuscumque huic decreto contrariis. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Satisfacit præcepto confessionis annuæ, qui confitetur regulari episcopo presentato, sed ab eo injuste reprobato.* Et istam. *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere confessorium simplicem sacerdotem non approbatum ab ordinario.*

4. Decretum Concil. Tridentini restringitur ad Confessiones secularium, etiam sacerdotum, non religiosorum. Quare ad audiendas confessiones religiosorum non requiritur episcopi approbatio; sed illi possunt confiteri iisdem; quibus ante Concil. Trid. per sua statuta, vel jus commune poterant; cum Conc. circa illos nihil innovet. Nunc tamen ad audiendas confessiones monialium, etiam regularibus subjectarum, requiritur episcopi diocesani approbatio, ex constit. Gregor. XV. *Inscrutabili*, & constit. 7. Clement. X.

Porro religiosi unius ordinis non possunt audire confessiones religiosorum alterius ordinis sine facultate superiorum ipsius poenitentis; quia Papa concessione sua generali jurisdictionis in omnes fideles non intendit derogare statutis religionum, ex quibus varii religiosi non possunt confiteri, nisi confessariis à suis superioribus designatis. Quare religiosi à domo sua absentes intelligant ex superioribus suis, vel ex statutis religionis suæ, vel ex recepta consuetudine, quibusnam confiteri possint. Quòd si circa hoc nec superior, nec religio aliquid statuerit, censetur permittere ut consteantur cuilibet sacerdoti approbato, si non habeant socium sui ordinis sacerdotem.

5. Requiritur approbatio episcopi loci, in quo audiuntur confessiones, ita ut approbatus in una diœcesi, non possit in alia audire confessiones sine approbatione episcopi diœcesani. Constat ex Ecclesiæ praxi, quæ est optima legum interpret; ex numero plurali quo utitur Concil. Tridentin. ut significet in diversis diœcesibus diversas requiri episcoporum approbationes, ex Clemente X. constitut. *Superna*, & ex Alexandro VII. qui oppositum damnavit anno 1659. Enimverò approbatio est actus authoritatis & jurisdictionis: at actus authoritatis & jurisdictionis non excedit spheram authoritatis & jurisdictionis, nec proinde limites diœcesis.

6. Hoc decretum non spectat habentes beneficium annexam habens curam animarum: nam censentur approbari hoc ipso quòd tale benefi-

cium eis confertur. Sed parochus resignato suo beneficio jam neminem validè absolvere potest sine approbatione: quia jam non habet parochiale beneficium.

Quæst. IV. *An sufficit jurisdictio, vel approbatio sub ratihabitione futura, vel præsumpta, seu interpretativa, cum nempe judicatur concedenda si peteretur?*

Resp. Neg. Quia ex Concil. Trident. ad valorem absolutionis requiritur jurisdictio & approbatio actu & absolute existens & jam obtenta, ad quam requiritur consensus actualis signo aliquo externo declaratus. Et verò jurisdictio & approbatio requiruntur ad substantiam ac valorem absolutionis: at nulla res existit, nisi actu existant omnia quæ ad ejus substantiam pertinent. Neque hic valet ista regula juris, in 6. *Ratihabitionem retrahit, & mandato non est dubium comparari*. Nam hæc regula solum habet locum in actibus, quorum valor in futurum suspendi potest: at valor absolutionis præsentis suspendi nequit; valor enim sacramentorum pendere nequit ab actione de futuro.

Quæst. V. *An sufficit jurisdictio & approbatio probabilis tantum?*

Resp. Non sufficit ad licitè absolvendum, sed requiritur certa. Quia extra casum necessitatis non licet administrare sacramentum cum opinione tantum probabili eorum, quæ ad ejus valorem requiruntur: alioqui sacramentum periculo nullitatis sine necessitate exponeretur, quod est grave sacrilegium. Imò neque

neque sufficit ad validè absolvendum, si jurisdictio, vel approbatio reipsa non existat: nam tunc deest aliquid ad valorem absolutionis requisitum. Nectunc Ecclesia supplet hunc defectum, sed solum dum titulus est coloratus, & error communis.

Quæst. VII. *An Confessor regularis approbatus in una diœcesi, potest absolvere in ea subditos alterius diœcesis, pro qua non est approbatus?*

Resp. Potest, etiam à casibus ibi reservatis, sed non reservatis in diœcesi in qua est approbatus, nisi eos noverit in fraudem reservationis ad alienam diœcesim migrasse. Ita declaravit Clemens X. constitut. *Superna*, his verbis. *Posse autem regularem confessorem in ea diœcesi in qua est approbatus, confluyente ex alia diœcesi à peccatis in ipsa reservatis, non autem illa, ubi ibidem confessor est approbatus absolvere, nisi eodem poenitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam diœcesim pro absolutione obtinenda migrasse.* Idem dicunt de Sacerdote seculari approbato ob tacitum episcoporum consensum communiconfuetudine confirmatum.

Hinc mercatores, litigantes, milites, peregrinantes, &c. possunt absolvi à confessariis loci ubi confitentur: nam hi jure communi, vel ex consuetudine tacite à superioribus approbata, sunt veluti subditi episcopi loci in quo versantur quantum ad sacramenta, excepto ordine. Quòd si casus non sit reservatus in diœcesi poenitentis, sed solum in diœcesi confessarii, hic non potest illum absolvere: nam per reservationem ei sublata est potestas absolvendi à tali pec-

cato. Præterea reus debet judicari secundum leges & consuetudines loci in quo judicatur. Idque totum constat etiam ex recepta consuetudine.

Quæst. VII. *An parochus potest subditos audire, & absolvere in aliqua diœcesi, in qua non est approbatus?*

Resp. Ex communi sententia, potest etiam licite, modò id fiat absque scandalo. Quia habet ordinariam in proprium subditum jurisdictionem, ab approbatione non pendentem: jurisdictio autem in foro poenitentiae, cum sit voluntaria, non contentiosa, nec requirat strepitum fori, exerceri potest extra proprium territorium.

Quæst. VIII. *An secularis vel regularis approbatus generaliter in una diœcesi, potest validè absolvere in alia diœcesi subditum diœcesis, in qua est approbatus?*

Resp. Neg. Ita Clemens X. constitut. *Superna*, ubi decernit, *Religiosos ab Episcopo ad confessiones secularium in sua diœcesi audiendas approbatos, non posse in alia diœcesi eas absque episcopi diœcesani approbatione audire, quamvis poenitentes subditi sint ejus episcopi; à quo ipsi religiosi jam fuerant approbati.* Nam jurisdictio delegata pendet in sui exercitio ab approbatione episcopi loci in quo audiuntur confessiones.

Quæst. IX. *An parochus extra parochiam suam potest validè absolvere subditos alterius parochiae, cum facultate proprii talium parochi?*

Resp. Non potest sine licentia episcopi expressa, vel tacita. Nam parochus unius parochiae non fit parochus sub-

subditorum alterius paroeciæ per delegationem proprii illorum parochi; & parochorum jurisdictio pendet ab episcopo, qui potest iis auferre potestatem delegandi eos, quos judicat minùs aptos audiendis quorumlibet confessionibus. Licentia autem expressa est, cum scripto, vel verbis conceditur: tacita verò, cum episcopus non contradicit consuetudini, quam scit vigere circa auditionem ejusmodi confessionum.

Quæst. X. *An generaliter approbatus ad audiendas confessiones secularium, censetur approbatus pro audiendis confessionibus monialium, siue ordinario, siue regularibus subjectarum, si non fuerint nominatim exceptæ?*

Resp. Neg. Nam ita fert usus, & ita declaravit Clemens X. constit. *Superna*, his verbis: *Et generaliter approbatus ab Episcopo ad audiendas personarum secularium confessiones nequaquam censi approbatus ad audiendas confessiones monialium sibi subjectarum, sed egere quoad hoc speciali episcopi approbatione: atque approbatus pro audiendis confessionibus monialium unius monasterii, minime audire posse confessiones monialium alterius monasterii. Itidem confessores extraordinarios semel deputatos atque approbatus ab episcopo ad monialium confessiones pro una vice audiendas, haud posse expleta deputatione in vim approbationis hujusmodi illarum confessiones audire, sed toties ab episcopo esse approbandos, quoties casus deputationis contigerit.*

Quæst. XI. *An regulares egent approbatione ordinarii ad audiendas confessiones suorum famulorum secularium?*

Resp. Clemens X. constit. cit. declaravit: *In monasteriis ac etiam collegiis,*

ubi juxta instituta regularia vivitur, posse tam pralatos regulares, quam confessores regularium eorundem monasteriorum seu collegiorum, audire confessiones illorum secularium, qui inibi sunt de familia, & continui commensales: non autem illorum, qui tantum ipsis deserviunt.

Quæst. XII. *An episcopus potest valide limitare approbationem quoad tempus, locum, & personas?*

Resp. Affirm. Constat, 1. Ex praxi quotidiana. 2. Alexander VII. ann. 1659. in causa Andegavenfis episcopi & regularium, ut falsam & erroneam damnavit hanc propositionem: *Non possunt episcopi limitare seu restringere approbationes quas regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ulla ex parte revocare.* 3. Quia habens approbationem etsi injustè restrictam ad tempus, locum, vel personas, revera caret approbatione pro alio tempore, loco, & pro aliis personis: unde non potest valide absolvere in tali loco, tempore, & tales personas, pro quibus non est approbatus. At sine approbatione actu existente invalida est absolutio.

Quando autem ad tempus limitatum data fuit approbatio, cessat statim per se exacto termino: nam approbatio durare nequit ultra tempus præscriptum ab eo, à cujus voluntate pendet. Hinc nova opus est.

Nota. Clerus Gallicanus ann. 1700. damnavit hanc propositionem: *In ministerio pœnitentia requiritur etiam approbatio ordinarii quæ potest limitari, sed non revocari sine causa.*

Quæst. XIII. *An sacerdos non approbatus potest absolvere à venialibus?*

Resp.

Resp. Non potest saltem licitè, ex decreto Innocentii XI. edito anno 1679. *Non permittant (Episcopi) ut venialium confessio fiat simplici sacerdoti non approbato ab episcopo, aut ordinario. Si confessori etiam regulares, aut quicumque alii secus egerint, sciant Deo Opt. Max. rationem reddituros esse, neque defuturam Episcoporum & ordinariorum justam & rigorosam animadversionem in contras facientes, etiam regulares, etiam Societatis Jesu.* Imò neque etiam validè posse videtur, quia sacerdos vi ordinationis non habet jurisdictionem, neque subditos etiam solorum venialium reos. Nemo autem potest absolvere à peccatis sine jurisdictione ordinaria, vel delegata, ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 7. cum absolutio sit actus judicialis, qui non potest exerceri nisi in subditos; & jurisdictione delegata validè exerceri nequit sine approbatione.

ARTICULUS II.

De Casibus reservatis.

CAsuum seu peccatorum reservatio, est subtractio potestatis absolventi à certis peccatis, salva potestate absolventi ab aliis. Ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 7. Et can. 11. constat à Papa pro tota Ecclesia, & ab episcopis pro sua diœcesi reservari posse peccata, à quibus alii non possint validè absolvere sine potestate ab illis delegata. Ratio est, quia ad validè absolvendum requiritur jurisdictio, quæ cum sit penes dispositionem Ecclesiæ, potest ab eâ restringi, negari, & subtrahi.

Ant. Th. Moral. P. I.

Quæst. I. Quanam requiruntur, ut peccatum censeatur reservatum?

Resp. Ex praxi Ecclesiæ tria requiruntur. 1. Ut sit mortale, nam venialia non reservantur, cum non sint materia confessionis. 2. Ut si externum: nam licet peccata merè interna possint absolutè reservari, cum ad ea remittenda requiratur jurisdictio, quæ potest à Prælati Ecclesiæ restringi & denegari; tamen re ipsa sola externa communiter reservantur: quia hæc reservatio ordinariè sufficit ad bonum regimen animarum. Ut autem peccatum externum censeatur reservatum, non sufficit quòd habeat mortalem malitiam ex actu interno; sed insuper requiritur ut ipsa actio externa habeat malitiæ gravitatem. Nam reservatio præcipuè cadit in actum externum malum, ac proinde requirit actum externum mortaliter malum ex objecto. Et sicut sola voluntas interna non reservatur: ita nec quando non procedit in actum externum habentem ex se gravem malitiam. Hinc si furtum in loco sacro esset reservatum, & aliquis aliquid leve haud sufficiens ad mortale surripuisset, ex voluntate aliquid notabile surripienti si occurrisset, tale furtum etsi mortale, reservatum non esset. 3. Ut peccatum sit consummatum, nisi aliud in statuto exprimatur. Quia reservatio, cum sit quid odiosum seu onerosum, est strictæ interpretationis. Hinc reservata fornicatione, vel homicidio, non reservatur voluntas interna fornicandi, etiam adhibito externo conatu, nisi fuerit copula carnalis; nec percussio gravis ex animo occidendi, nisi sequatur mors. Dixi,

S s s s s

nisi

nisi aliud exprimatur. Nam aliquando reservantur etiam actus non consummati, sic sola provocatio ad duellum, & ejusdem acceptatio expressè reservantur, etiam si non sequatur conflictus.

Sunt qui docent peccata impuberum non esse reservata, nisi exprimantur: quia in ipsis non reperitur necessitas episcopalis correctionis. Hoc tamen pendet ab episcoporum arbitrio: quare eorum intentio ab ipsis exquirenda est: nam cum impuberes possint esse subjecti censuris, quidni & reservationi. Porro contrahitur reservatio etiam invincibiliter ignorata; nam non est propriè pœna, nec contumaciam requirit, ut censura.

Quæst. II. An peccata dubia censentur reservata:

Resp. Negant plurimi in dubio facti. Quia reservatio cum sit odiosa, debet restringi ad casus certos; non extendit ad dubios. Ideoque reservata ebrietate, intelligi debet ebrietas certa, quæ sola est ebrietas simpliciter & absolute. Hinc qui admisit peccatum ex suo genere reservatum, sed dubitat an cum advertentia vel consensu sufficienti ad mortale, non incurrit in reservationem.

At in dubio juris, cum nempe dubitatur an peccatum mortale pœnitentis sit reservatum, confessarius non potest ab eo absolvere, nisi superior expresserit se nolle in tali dubio reservare. Nam hoc ipso quod constat peccatum esse materiam reservationis, sed dubitatur an superior illud reservarit, tunc dubium est de potestate ab eo absolvendi: non licet autem ab-

solvere cum potestate dubia. Adde quod Clemens VIII. prohibuerit omnibus confessariis etiam privilegiatis in Italia degentibus, *ne quis eorum sub prætenu privilegiorum, ab ullo ex casibus clarè vel dubiè in Bulla In cœna Domini legi solita contentis, vel aliàs quomodocumque Sedi Apostolica reservatis vel reservandis absolvat?*

Quæst. III. Quinam absolvere possunt à reservatis?

Resp. 1. Ipse reservans, vel ejus successor, aut superior in hoc foro erga eosdem subditos, & quivis alius, qui ab illis hanc facultatem obtinuit. Nam reservans reservando retinuit pro se jurisdictionem, & successor habet eandem cum illo potestatem: superior verò potest id omne, quod potest inferior.

Resp. 2. Ex Concil. Trid. sess. 24. cap. 6. Episcopi possunt suos subditos in foro conscientie absolvere ab omnibus peccatis Papæ reservatis, occultis, nec ad forum contentiosum deductis. Possunt etiam ab aliis quando subditi propter legitimum impedimentum non possunt Papam adire, ex cap. 6. de *sentent. excom.* ne videlicet ex dilatione absolutionis periculum imminet animarum.

Responsio 3. Quilibet sacerdos, etiam non approbatus, & excommunicatus saltem toleratus, potest quoslibet in articulo mortis absolvere à quibusvis peccatis & censuris, in defectum sacerdotis approbati. Constat ex praxi Ecclesiæ, & ex Rituali Romano, quod sic habet: *Si periculum mortis imminet, approbatusque desit confessarius, quilibet sacerdos potest à quibuscumque censuris & peccatis*

catis absolvere. Nam tunc Ecclesia hanc potestatem omnibus sacerdotibus, saltem toleratis censetur concedere, & revera concedit, ne pereant animæ, defectu absolutionis validæ tunc præsertim adeò necessariæ.

Dixi, in defectum, &c. Nam si facile haberi possit sacerdos approbatus, alter non poterit absolvere, ut docet S. Carolus, in instruct. confess. quia hæc potestas concessa est ob necessitatem moribundi; nec est periculum, dum facile absolvi potest à sacerdote approbato, & habente jurisdictionem expeditam. Quare Rituale Romanum præter periculum mortis ad hoc requirit defectum sacerdotis approbati.

Porro omnes sacerdotes approbati tunc æquè possunt de omnibus mortalibus absolvere, & sic per se loquendo quoad valorem absolutionis nullus est inter illos ordo servandus; quia in articulo mortis nulla est reservatio, ut docet Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. his verbis: *Piè admodum ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes quolibet pœnitentes à quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt.*

Circa hoc observanda sunt sequentia:

1. Multi docent posse tunc moribundum absolvi à sacerdote excommunicato non tolerato, & hæretico, in defectum alterius: quia Concil. Trident. dicit *omnes sacerdotes posse.* Sed hæc negant alii cum Fagnano, qui, in cap. *Non est vobis*, de sponsal. testatur S. Congregationem Cardinalium Concilii Trident. interpretum, inter quos caput

fuit Cardin. Moronus, qui paulò ante fuerat Legatus Apostolicus in Concilio, cujus proinde mentem probè notat, declarasse verba Concilii restringi ad sacerdotes in unitate Ecclesiæ viuentes, & habiles ac capaces jurisdictionis exercendæ, quales non sunt excommunicati non tolerati, & hæretici ac schismatici notorii. Et verò, inquit, in Ecclesia Dei non fuit semper custoditum, ut præcisi ab unitate Ecclesiæ possint absolvere in casu necessitatis; cum imò potius certum sit, ex communi sententia eorum, qui ante Concilium scripserunt, non potuisse. Toletus docet hæreticos & schismaticos, supple notorios, id non posse secundum communem sententiam, quia Ecclesia noluit eis dare jurisdictionem ob periculum perversionis fidelium, sed putat alios posse.

2. Per articulum mortis hic intelligitur grave ac morale mortis periculum. Nam ista ex usu Ecclesiæ in hac materia pro eodem usurpantur, ut constat ex Rit. Rom. Quia pia mater Ecclesia non censetur velle quemquam exponi periculo probabili damnationis. Et in articulo stricto mortis quando jam vita desperata est, sæpè, imò ferè semper fieri nequit confessio.

3. Absolutus à peccatis reservatis non tenetur postea, si convaluerit, adire superiorem, vel ejus delegatum. Quia, cum in illo articulo nulla sit reservatio, quivis sacerdos habet tunc potestatem à quibuslibet peccatis etiam alioqui reservatis absolvendi directè, & sine onere illa confitendi superiori. Secus de censuris.

SSSSS 2

Quæst.

Quæst. IV. *An regulares privilegiati habentes potestatem absolvendi à casibus Papæ reservatis, possunt ideo absolvere à casibus Episcopo reservatis, sine facultate Episcopi?*

Resp. Neg. Ita expressè declaravit Clemens X. constit. *Superna*. Et Alexander VII. oppositum damnavit.

Quæst. V. *An sacerdos approbatus carens potestate absolvendi à reservatis, potest aliquando directè absolvere à non reservatis, & indirectè à reservatis?*

Resp. Circa hoc duplex est sententia. Prima quæ est communis, docet id posse in duobus casibus. 1. Si pœnitens inculpate oblitus est aliquod reservatum, vel si bona fide illud confiteatur sacerdoti non advertenti esse reservatum. Quia alioqui si illud in perpetuum oblivisceretur, vel semper uteretur eodem confessario, nunquam accepturus esset absolutionem extra articulum mortis; & sic posset perire occasione reservationis, cum multi moriantur sine absolutione accepta in articulo mortis. Unde merito censetur Ecclesia tunc dare potestatem absolvendi directè à non reservatis, & indirectè à reservatis, cum onere postea reservata confitendi sacerdoti habenti potestatem in illa. Quam sententiam S. Carolus tenendam proponit in sua diœcesi, in qua proinde dat hanc potestatem. Volunt autem alios Episcopos censeri eandem potestatem concedere hoc ipso quòd non contradicunt sententiæ communi id asserenti, quam ignorare nequeunt. 2. Si sacerdos habens reservata, nequeat omittere celebra-

tionem Sacri sine gravi scandalo, nec adsit confessor habens potestatem in reservata. Quia cum quilibet sibi peccati mortalis conscius teneatur confessionem præmittere communioni, credibile non est Ecclesiam sic instituisse reservationem, ut tunc à peccatis absolvi nequeat, directè quidem à non reservatis, & indirectè à reservatis, malleque eum cum incerta contritione non confessum celebrare, quàm confessionem communioni præmittere. Tunc autem docent necessariam esse confessionem peccatorum omnium etiam reservatorum: quia scilicet sine illa status pœnitentis nequit sufficienter innotescere confessario, ut satisfactionem debitam imponat, & opportuna remedia suggerat. Item remanere obligationem peccata reservata iterum confitendi alteri confessario habenti potestatem in illa.

Secunda sententia negat in ullo casu extra mortis periculum posse. Quia peccata non reservata remitti nequeunt sine reservato: nam unum mortale sine alio remitti non potest. At in nullo casu extra mortis articulum peccatum reservatum potest per confessarium carentem potestate in reservata remitti etiam indirectè. Quia 1. Conc. Trid. sess. 14. c. 7. ait, sacerdotes extra articulum mortis nihil posse in casibus reservatis. 2. Si confessor carens potestate in reservata posset in aliquo casu extra articulum mortis indirectè ab illis absolvere, potest à fortiori in articulo mortis; & ita absque ratione Conc. Trident. declarat nullam esse reservationem in articulo mor-

mortis, ne quis occasione illius pereat: manente enim reservatione etiam pro articulo mortis, poterit adhuc pœnitens absolvi ab omnibus peccatis à quovis sacerdote, directè quidem à non reservatis, & indirectè à reservatis; atque ita reservatio nulli poterit esse occasio pereundi. Unde ulterius satius erit reservationem manere, quàm tolli pro articulo mortis; sic enim melius prospicitur vigori disciplinæ sine periculo salutis animarum.

3. Cum adest peccatum reservatum, tota causa ad superiorem judicem devolvitur: ergo nihil in ea potest inferior.

Jam verò fatentur pœnitentem, qui reservatum aliquod peccatum in perpetuum oblitus est, numquam accepturum absolutionem peccatorum à sacerdote carente potestate in reservata; posse tamen in articulo mortis à quocumque absolvi; quia tunc cessat omnis reservatio. Non ideo tamen timendum esse ejus salutem, quia si bona fide faciat quod in se est cum auxilio gratiæ, benignitas divina ei propiciet, aut procurando ei confessarium habentem potestatem in reservata, aut ei impertiendo gratiam contritionis & charitatis perfectæ. Dicunt autem sacerdotem, qui in necessitate celebrandi nequit confiteri, nisi carenti potestate circa reservata, censeferi non habere copiam confessoris; ideoque teneri tunc elicere solum contritionem perfectam, & postea confiteri habenti potestatem absolvendi à reservatis.

Porro consentiunt omnes inferiores non posse licitè, sine necessitate

cogente, absolvere à non reservatis, remittendo pœnitentem ad superiorem pro reservatis. Quia integritas est de jure divino, & non debet prætermitti sine cogente necessitate.

Quæst. VI. An si quis confessus habenti potestatem circa reservata, omiserit ex oblivione inculpabili peccatum aliquod reservatum, hoc ipso sublata sit reservatio peccati illius, ita ut possit postea directè ab eo absolvi, per quemvis confessarium approbatum?

Resp. Cum non sit certum tunc reservationem tolli, in praxi debet pœnitens peccatum reservatum oblivione omissum confiteri habenti potestatem in reservata, ut ab eo directè seu secundum se absolvatur. Idque videtur exigere finis reservationis, qui est, ut conveniens medicina, & satisfactio à superiore vel ejus delegato pro tali peccato imponatur. Excipe si tempore Jubilæi omnia præstitisset, quæ illud ad consequendum præscribuntur: nam tunc Papa Jubilæi gratia tollit omnem reservationem respectu illorum, qui volunt illud lucrari, & verè contriti ac validè confessi sunt.

Quæst. VII. An si quis reservata cum aliis integrè confessus habenti potestatem in illa ab eo absolvatur, licet invalidè quoad remissionem peccatorum ob suam indispositionem, tamen liberatus à reservatione, ita ut absolvi possit à quovis approbato?

Resp. Neg. etiam si confiteatur superiori ordinario. Quia superior intra sacramentum non intendit absolvere à reservatis, nisi per absolutionem sacramentalem, quæ cum sit nulla, nihil efficit. Quod si confiteatur habenti potestatem tantum delegatam, adhuc certius est tunc non tolli reservationem.

Quia delegatus non potest reservationem tollere, nisi intra sacramentum, ac proinde per solam absolutionem sacramentalem validam, non enim potest illam tollere dando pœnitenti facultatem confitendi reservata sacerdoti carenti potestate circa illa: quia hoc faciundo subdelegaret: at delegatus nequit subdelegare.

Quæst. VIII. *An superior potest audire sola reservata, & absolvere ab illis pœnitentem, eum remittendo ad alium ne absolvatur à non reservatis.*

Resp. Neg. Quia confessio omnium mortalium, quæ pœnitens potest hic & nunc confiteri, est præcepta jure divino ad absolutionem, ex Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 5. Ergo non est in potestate superioris ut dimidietur. Quòd si ei non vacat omnia audire, potest auditis solis reservatis remittere pœnitentem ad inferiorem de omnibus ab eo absolvendum, & taxare si velit pro iis pœnitentiam, & præscribere remedia adhibenda. Quo casu non absolvit propriè, sed tollit reservationem. Valeret tamen talis absolutio à solis reservatis, si pœnitens sit rectè dispositus & in bona fide. Quia tunc adsunt materia & forma sacramenti, & aliunde defectus integritatis confessionis non est culpabilis ex parte pœnitentis, ut suppono. Ergo tunc nihil deest ad veritatem & effectum sacramenti.

ARTICULUS III.

De obligationibus Confessarii.

Ejus dotes comprehenduntur his versibus:

Sit probus, & fortis confessor, sitque pœnitus,

Discretus, patiens, mitis, pius, atque fidelis.

De quibus consule libros de officiis confessarii, & præsertim S. Carolum, de instruct. confessarii, Loart. Fornarium, &c.

Quæst. I. *Quenam scientia requiritur in confessario?*

Nota. Agitur hic de scientia requisita ex parte confessarii ad licitam absolutionem. Ad validam autem requiritur secundum omnes, teste Suarez, ut sciat absolutionem proferre, & cognoscere regulariter moralem actum, saltem sub communi ratione peccati mortalis aut venialis, secundum generalem eorum rationem ac distinctionem. Quia sine tali scientia homo non potest humano modo exercere hoc iudicium. Sed addit Suarez ignorantiam horum rarissimam esse, & ferè impossibilem in eo qui ratione utitur, & in Ecclesia versatur, vultque confessiones audire.

Resp. 1. Generatim, cum triplex sit confessoris munus, iudicis, medici, & doctoris animarum, tenetur sub mortali scire ea quæ ad hæc munera rectè obeunda requiruntur. Nam qui tenetur graviter ad finem, tenetur etiam graviter ad media necessaria. Confessor autem tenetur graviter munus suum, utpotè gravissimum, & in quo agitur de offensa Dei vindicanda, de reconciliandis Deo peccatoribus, de justificatione ac salute hominum procuranda, de curandis animæ morbis, & vitiis emendandis, rectè exequi. Ergo tenetur etiam sub gravi

gravi scientiam ad id necessariam habere. *Imprimis* (inquit *Rituale Roman.*) *meminerit confessorius se iudicis, pariter & medici personam sustinere, ac divina iustitia simul & misericordie ministrum à Deo constitutum esse, ut tanquam arbiter inter Deum & homines, honori divino, & animarum salutis consulat.*

Quare juxta omnes mortaliter peccat qui sine debita scientia munus audiendi confessiones, etiam ex sola charitate, vel obedientia suscipit. Nam jure divino naturali quisque tenetur habere scientiam muneris, quod suscipit exercendum, præsertim erga alios.

Præterea talis se exponit periculo evidenti malè fungendi tanto munere, cum injuria Sacramenti, & damno proximi ac detrimento animarum. *Si quis autem ignorat, ignorabitur, 1. Cor. 14.* Neque enim obedientia, aut episcopi approbatio etsi bona fide per examen facta, excusat: quia non dat scientiam ex natura rei debitam, nec supplet ejus defectum. Neque ignorantia eum excusare potest: quia nemo debet suscipere & exercere officium, cujus nequit omnia munia rectè obire: aliàs se exponit periculo errandi, & malè obeundi cum damno aliorum. *Vae vobis, duces cæci, Matth. 23.* *Nulla ars doceri præsumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate; quoniam ars est artium regimen animarum, ait S. Greg. pastor. cur. p. 1. c. 1.*

Hinc etiam qui ignarum confessorium scienter eligit, peccat mortaliter, cum cooperetur ejus peccato, & nalæ administrationi sacramenti; ideó-

que ejus confessio est invalida. *Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt; Matth. 5.*

Resp. 2. Confessor, ut apud omnes & ex dictis constat, tenetur scire, 1. Ea omnia quæ ad valorem, substantiam, integritatem & effectum hujus sacramenti, ejusque licitam administrationem, tam ex parte sui, quam ex parte poenitentis requiruntur. 2. Præcepta Dei & Ecclesiæ, obligationes communes, & proprias statuum, varias peccatorum species, multiplicationem numericam, circumstantias, quæ mutant speciem, vel notabiliter aggravant, & principia discernendi inter mortalia & venialia: imò quænam sunt peccata mortalia, & venialia in singulis præceptis, saltem communi & ordinario modo. Item quinam sunt actus invalidi, & solum illiciti: *Oportet enim ut sciat cognoscere quidquid debet judicari: judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare, discernat, c. 1. dist. 6. de pœnit.* Alioqui non posset esse debita judicii æquitas. 3. Casus reservatos, censuras & excommunicationes quæ vigent, impedimenta matrimonii, conditiones contractuum, causas restitutionis, radices & occasiones peccatorum, remedia peccatis vitandis & vitiis emendandis apta, & satisfactiones salutare ac convenientes. 4. *Nulli sacerdotum liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare, ait Cœlest. Papa, c. Nulli dist. 38.* Non tamen tenetur tam perfectam istorum omnium notitiam habere, ut possit semper ex tempore & per seipsum omnes occurrentes dubitationes solve;

vere; sed sufficit ut id possit in communiter accidentibus, & sciat communia, & de difficilioribus sciat saltem dubitare; intelligatque principia decisionum generalia, & legendo, aut peritiores consulendo investigare possit quid facto opus sit. Neque etiam tenetur de singulis peccatis, quæ declarantur, positivè judicare esse mortalia vel non; hoc enim in multis difficile est, & controversum: sed sufficit ut singula audiat prout gesta sunt, & de illis judicet secundum principia communia certa, & remedium idoneum apponat, ne iterentur peccata quæ dubitat esse mortalia. Uno verbo confessor debet habere scientiam Theologiæ moralis, saltem mediocrem & competentem.

Porro major scientia requiritur pro uno loco, quàm pro alio, pro urbe mercatoria, aulica, &c. quàm pro pago; major pro audiendis viris, iudicibus, hominibus forensibus, aliisque habentibus casus magis implicatos, quàm pro feminis, pueris, &c. Hinc confessarii, qui quoslibet pœnitentes audire sunt parati, majore quàm alii scientia pollere debent.

Ex dictis rectè colligit Filliucius, peccare mortaliter non solum confessarium qui prædicta scientia caret, sed etiam superiorem qui ei tribuit facultatem confessiones audiendi, atque etiam ipsum pœnitentem qui scienter eligit confessorem ignorantem respectu ipsius, cum consentiant & coeurentur peccato confessarii: ideoque talem pœnitentem esse indispositum, & teneri confessiones iterare. Confessio tamen bona fide facta Sacerdoti

ignaro, est valida; quia ex parte pœnitentis intervenit integra confessio & debita dispositio, & ex parte sacerdotis intervenit aliqua cognitio & perceptio illius quæ licet non sit accurata, tamen sufficit, ut cognoscat illam esse sufficientem materiam hujus sacramenti. Ita Suarez.

Quæst. II. *An & quomodo tenetur confessor pœnitentem examinare?*

Resp. Tenetur examinare de specie, numero, circumstantiis peccatorum, eorumque causis, habitu & occasionibus proximis, quoties rationabiliter præsumit ista non sufficienter declarari, vel de hoc dubitat. Idem debet interrogare an sciat res fidei, præcepta Dei & Ecclesiæ, & status sui obligationes, quoties dubitat an pœnitens ista calleat: demùm scrutari dispositiones & conscientiam pœnitentis, *quasi medicus vulnus, & judex causas*, ait S. Thom. in 4. dist. 19. *Prob.* 1. Ex Conc. Later. gen. IV. cap. 21. *Sacerdos autem sit discretus & cautus; diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati.* 2. Ut minister sacramenti tenetur curare, ut integritas materiæ sacramenti à Christo requisita ponatur, quantum moraliter potest; & ut judex ac medicus, tenetur sibi comparare cognitionem necessariam ad ferendum rectum ac integrum judicium de peccatis & statu pœnitentis, ad illum cum Deo reconciliandum, ad imponendam satisfactionem peccatis & ejus facultati congruentem, & ad præscribenda remedia curationi ac emendationi pœnitenti apta. Et verò judex non potest licitè proferre sententiam, nisi prius

prius plenè cognoscat totum statum causæ, & personæ quam debet absolvere. Hæc autem inquisitio debet esse discreta & moderata, ne sit vana, curiosa, periculosa, reddatque sacramentum nimis grave & odiosum. Pro quo.

Observa 1. Non omnes eodem modo interrogandi sunt, sed modo cuique accommodato. Sic cæteris paribus magis examinandi sunt minùs periti, quam periti ac timorati; item qui raro confitentur, quàm qui frequentius.

2. Sæpe necesse est interrogare pœnitentes de statu, officio, tempore ultimæ confessionis, de omissione obligationum iis propriarum, de consuetudine, occasione, & causis ac motivis peccatorum, de impletione pœnitentiæ injunctæ. Non sunt autem interrogandi, nisi de peccatis quæ potuerunt verissimiliter ab illis committi: ideo prius intelligat confessor ætatem, sexum, conditionem, statum, munus pœnitentis, & prudenter ac moderatè eum interroget de peccatis, quæ à personis talis ætatis, sexus, conditionis, status, professionis admitti solent. De nomine non percontetur, nec inutilia quærat umquam, nec sibi narrari patiat.

3. Debet curare ut pœnitens in confessione generali exprimat quænam mortalia necdum confessus sit: nam aliàs nec posset discernere materiam necessariam ab alia, nec imponere, ut tenetur, satisfactionem proportionatam ac debitam pro illis, pro quibus nondum imposita est; sed

Ant. Th. Moral. P. I.

daret iusto leviozem, falsò putans jam pro illis debitam injunctam fuisse.

4. Cautio magna adhiberi debet in inquisitione de peccatis luxuriæ, ne scandalizetur pœnitens; & mala quæ ignorat doceatur cum periculo ea deinde patrandi. Quare quærendum est generaliter num menti irrepserit turpis aliqua cogitatio, num opere vel voluntate aliquid contra castitatem admiserit, num circa aliquid conscientia ipsum exstimulet? Si affirmet, ulterius interrogetur, à generalibus gradatim descendendo ad particularia: secus, si neget.

5. Confessarius confitentem non objurget, nisi finita confessione; neque interpellat, nisi opus fuerit aliquid melius intelligere. Ita Rituale Roman. addens: *Audita confessione, pendens peccatorum magnitudinem ac multitudinem, pro eorum gravitate ac pœnitentis conditione, opportunas correptiones ac monitiones, prout opus esse viderit, paternam charitatem adhibebit, & ad dolorem & contritionem efficacibus verbis adducere conabitur, atque ad vitam emendandam, ac melius instituendam inducet, remediaque peccatorum tradet. Postremò salutarem & convenientem satisfactionem, quantum spiritus & prudentia suggererit, injungat, habita ratione status, conditionis, sexus, & ætatis, & item dispositionis pœnitentium; videatque ne pro peccatis gravibus levissimas pœnitentias imponat, &c.*

Quare confessarius debet habere in promptu varia motiva ex Scriptura præsertim, & Patribus deprompta, ad excitandum in pœnitentibus peccatorum dolorem ac odium efficacem, vitæ christianæ propositum, &

Ttttt

amo-

amorem Dei, secundum varias pœnitentium dispositiones, proposita peccati sceditate, gravitate pœnarum æternarum & præsertim Dei bonitate, magnitudine, ac amabilitate infinita, &c. & pœnitentes ad perfectam contritionem eliciendam verbis efficacibus adducat.

Sed an pœnitens confessario interroganti tenetur aperire pravam consuetudinem, malos habitus, cupiditates, tentationes, occasiones peccati, dispositiones, obligationes proprias, statum, conditionem, munus?

Resp. Affirm. Ita communiter. Quia confessarius, cum sit iudex & medicus, habet jus cognoscendi, & inquirendi ea omnia, quorum notitia necessaria est ad rectè judicandum de peccatis, statu, morbis, necessitate, ac dispositione pœnitentis, & ad præscribenda remedia ejus emendationi ac curationi apta, qualis est prædictorum & similium notitia. Ac proinde pœnitens tenetur ad ista sincerè & clarè respondere; nullum enim esset jus in confessario interrogandi, si non esset in pœnitente obligatio ad interrogata respondendi. Et verò confessarius est iudex proferens sententiam non solum circa illa peccata quæ audit, sed etiam circa personam, quam dum sacramentaliter absolvit, judicat illam debere reconciliari cum Deo, & quantum ex se est, reconciliat: ad hoc autem oportet ut cognoscat plenè totum statum conscientie pœnitentis, ad videndum an sit aliquid quod obstat ejusmodi reconciliationi. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Non*

tenemur confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

Quæst. III. An confessarius tenetur admonere pœnitentem de ejus erroribus, & eum docere?

Resp. 1. Si error seu ignorantia sit vincibilis & culpabilis, tenetur confessarius eum docere id quod culpabiliter ignorat. Quia quamdiu talis ignorantia perseverat, pœnitens est indispositus; cum ipsa sit peccatum & causa peccati. Confessor autem ut doctor tenetur erudire pœnitentem, & ut medicus tollere causam & occasionem peccandi, veritatem docendo. Idque etiam si tunc non speretur fructus; quia ea admonitio proderit, ut pœnitens edoctus cognoscat malum statum in quo est, & fortè aliquando resipiscet, & exstimulabit conscientia. Item tenetur corrigere errorem, qui est pœnitenti perniciosus, & causa peccandi, puta si putet esse illicitum, quod ei reipsa licitum est.

Resp. 2. Si error vel ignorantia sit inculpabilis ac invincibilis, docendus est pœnitens, 1. Si ex eo sequatur aliquod grave malum vel scandalum publicum, etiam si inde timeatur malum pœnitentis: nam malum privatum permitti debet, ut vitetur publicum. 2. Si error vergat in damnum injustum proximi. Quod si pœnitens restituere, aut abstinere à contractu aut opere injusto nolit, non debet absolvi: quia est indispositus, cum nolit obligationem sibi notam exequi, vel nolit intelligere ut bene agat. 3. Si pœnitens dubitet de suo errore, vel interrogat confessarium: nam tunc taciturnitas esset tacita

cita erroris approbatio & confirmaret pœnitentem in errore. 4. Si ex errore sequatur malum occultum inculpate ignotum, ut si putat matrimonium suum esse validum, & tale publicè habeatur, quod tamen invalidum est ob impedimentum occultum notum ipsi confessario; modò monitio profutura videatur, nec ex ea scandalum timeatur. Quia confessor est Dei minister, & iudex, doctor, ac medicus pœnitentis. Ergo tenetur curare ut leges serventur, instruere pœnitentem, & impedire peccatum etiam materiale, dum nullum majus malum timetur: nam error per se quoddam malum est, & plerumque alia mala invehit. Si tamen probabile periculum sit, ne ex admonitione sequatur peccatum formale pœnitentis, vel grave scandalum, & damnum innocentibus, puta liberis; differenda est monitio, donec hoc periculum sit sublatum, & petenda dispensatio, ex cap. 6. de consang. & affinit. ubi Innocentius III. consultus de matrimonio invalido contracto, respondet: *Dissimulare poteris, ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione, sicut asseris, grave videas scandalum imminere.* Nam cum Dei offensio per ignorantiam invincibilem vitetur, illud materiale malum rectè permittitur ad impedienda graviora mala.

Quæst. IV. *An confessor potest se conformare sententiæ pœnitentis minùs probabili, & minùs tute, contra propriam probabiliorem & tutiorem?*

Resp. Neg. Quia confessarius in tribunali pœnitentiæ est superior, doctor & iudex; pœnitens verò inferior

& reus. Ac proinde confessarius debet judicare secundum propriam sententiam prudentem, & conscientiam, non ad arbitrium rei, quem tunc docere debet. Præterea non licet sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam. Quare pœnitens volens eam in praxi sequi, est indispositus. Potest tamen absolvi pœnitens eruditus volens sequi opinionem suam, quam bona fide post diligentem veritatis inquisitionem putat esse multò probabiliorem, si confessarius sciat multis aliis talem videri, nec sit evidens esse minùs probabilem. Quia pœnitenti licet agere secundum conscientiam prudenter formatam; ideoque tunc censetur bene dispositus.

Quæst. V. *An & quibus Confessor tenetur denegare, vel differre absolutionem?*

Resp. I. Tenetur denegare iis omnibus, quos cognoscit carere contritione ac dispositione debita; alioqui grave sacrilegium admitteret: nam ex communi sententia faceret sacramentum nullum, dando absolutionem invalidam & inutilem defectu materiæ debitæ. Et secundum Scotistas, faceret sacramentum inutile: utpote destitutum effectu suo, ob defectum dispositionis necessariò requisitæ ad illum. Quare Rituale Roman. ait: *Videat diligenter sacerdos, quando & quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit absolutio: ne absolvat eos, qui talis beneficii sunt incapaces: quales sunt, qui nulla dant signa doloris, qui odia & inimitias deponere, aut aliena, si possunt, restituere, aut proximam peccandi occasionem deserere, aut alio modo peccata derelin-*
quere,

quere, & vitam in melius emendare nolunt, aut qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant, & scandalum tollant, &c. Igitur secundum hoc principium certum, & doctrinam Patrum, Canonum, & S. Caroli, in instruct. confessar. absolutio negari debet.

1. Iis qui nolunt rem alienam restituere, debita solvere, vel honorem aut famam læsam, aut quodlibet aliud damnum illatum resarcire, cum possunt, aut dare operam ut facultatem ista præstandi, si non habeant, comparent.

2. Qui non curant tollere habitum peccandi, ut si non adhibeant remedia necessaria à confessario aliàs præscripta, vel aliunde cognita. Nam carent proposito efficaci emendationis, quod exigit destructionem causarum peccati: nulla autem propior est habitu.

3. Qui uti renuunt remediis, quæ à confessario judicantur necessaria ad emendationem, vel impositas pœnas meritas, & eorum facultati accommodatas persolvere nolunt.

4. Qui retinet voluntatem duellum data occasione offerendi vel acceptandi, aut aliud peccatum mortale admittendi.

5. Qui inimicitias & odia deponere, injuriam acceptam condonare, vel reconciliari nolunt, offensorem sincerè propter Deum non amant, nec parati sunt pro illo orare, ei benevolentia signa communia exhibere, & in necessitate subvenire. *Falsa sit pœnitentia, si odium in corde gestetur, aut si offensio cuilibet non satisfaciatur,*

aut si offendentis offensio non indulgeat, ait Conc. gen. Later. II. can. 22.

6. Qui nolunt corrigere luxum & sumptus superfluos in cibo, potu, vestitu, ornatu, conviviiis, famulatu, &c. qui ad mortale pertingant: ut si propter illos contrahantur debita, quæ solvi nequeant, si stipendia famulorum aut operariorum, vel alia debita non solvantur, si eleemosynæ debitæ omittantur, &c. vel si inde scandalum oriatur.

7. Qui occasionem proximam peccandi deferere nolunt. Unde Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere, quinimò directè & ex proposito querit, aut ei se ingerit.* Hinc S. Carolus, in instruct. cit. monet non esse absolvendos eos, qui vitam in otio agunt, vel malorum consortium aut cauponam frequentant, vel choreas (vulgò, *Bals*), adeunt, nisi habeant firmum propositum ab his deinceps abstinendi. Idem dic de comœdiis amatoris, & aliis spectaculis periculosis.

8. Ii qui occasionem peccandi aliis præbent, nisi efficaciter desistere statuerint, quales sunt qui componunt, imprimunt, dant, vel vendunt libros amatorios, vel contra fidem, aut bonos mores; qui domum aleatoribus præbent; qui comœdias periculosas exhibent; item feminæ, quæ pectus nudum gestant: nec excusantur ob consuetudinem: nam (ut ait S. Antoninus) *Valde turpis & impudicus est talis usus; & ideo non ser-*

van-

vandus. Non sequeris turbam ad faciendum malum, Exod. 23. &c. Item qui comœdias periculosas exhibent, de Theatricis, placuit eos, quamdiu agunt, à communione separari, ait Concil. Arelatenſe II. ann. 452. can. 20. Ergo tamdiu absolvi non debent &c.

9. Qui nolunt abstinere ab usura, superstitionibus, artibus, commerciiis aut contractibus illicitis, aut à quovis alio opere malo. Ratio horum omnium est, quia ejusmodi homines carent proposito efficaciservandi omnia mandata, & vitandi peccatum mortale, ejusque occasiones proximas, ideoque contritione.

10. Qui ignorant res necessarias ad salutem necessitate mediis, ut mysteria SS. Trinitatis & incarnationis, beatitudinem æternam justis perseverantibus rependendam, pœnas æternas peccatoribus paratas. Nam sine horum fide explicita nemo adultus justificari potest. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei; etiamsi per ignorantiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Domini.* Hinc nequeunt validè absolvi, nisi prius ista didicerint. Idem dic de actu contritionis, cum sit de necessitate Sacramenti.

Qui autem ignorant ea, quæ sunt solum necessaria necessitate præcepti, ut aliqua alia fidei dogmata, vel mandata aliqua Dei aut Ecclesiæ, vel obligationes sui status ac conditionis proprias, debent hæc doceri ante absolutionem, si pauca horum igno-

rent, quæ brevi tempore discere queant: sin minùs, differenda est absolutio, donec ea omnia didicerint si jam moniti neglexerunt discere; quia sunt in habitu negligentia culparibilis; cum teneantur graviter ista scire; & tamdiu actu peccant, quamdiu ea non ediscunt, cum possunt. Nec confessarius potest prudenter credere eos hanc obligationem postea impleturos, eo quod id promittant, cum jam fidem datam sefellerint. Quod si nondum fuerint moniti, poterunt, si nihil aliud impediatur, absolvi, præmissa instructione de his saltem rebus quæ sunt de necessitate mediis & sacramenti; & imposita obligatione aliàs quamprimum ediscendi. Ita S. Carolus, in instruct. confessar. addens neque absolvi debere patres & matres familias, qui liberos suos aut domesticos horum notitia imbueri per se vel per alios non curant; vel non invigilant, ut iidem Dei & Ecclesiæ præcepta observent, aut (quod pejus est) eorum observationem impediunt; vel retinent domesticos, qui sunt aliis scandalo, nec se emendant. Si tamen spondeant ista se præstituros, & nondum de iis moniti fuerint, poterunt absolvi: secùs, si jam moniti omiserunt, donec emendationem operibus probaverint.

Resp. 2. Extra articulum mortis, confessarius tenetur generatim differre absolutionem iis, quorum dubia ei apparet contritio ac dispositio debita, & quos non potest prudenter judicare habere debitum dolorem, ac propositum efficax ac universale non peccan-

peccandi, donec adsint sufficientia conversionis veræ ac contritionis debitæ signa. Nam alioqui sine necessitate & temere exponeret sacramentum periculo nullitatis, & privationis effectus, applicando formam materiæ dubiæ nec moraliter certæ, & subjecto dubiè disposito; & sic committeret grave sacrilegium. Nam vera contritio ex communi sententia, est materia proxima & per se essentialis sacramenti; & ex Scotistis est saltem dispositio necessaria ad ejus effectum. Confessor (inquit Suarez, disp. 32. sect. 2.) tenetur justitiam & religionem in ejus administratione servare; quia & judicium & actionem sacram exercet. Cui muneri ut satisficiat, unum ex præcipuis est, ut dispositionem conscientie pœnitentis sufficienter agnoscat. Est enim præcipuum hujus materiæ fundamentum, non posse confessorem licitè pœnitentem absolvere, nisi ille sit bene dispositus ad absolutionem suscipiendam. Primo, quia non potest ipse absolvere, nisi quem Christus etiam absolvit; gerit enim vices Christi, & quæ ipse solvit in terris debent soluta manere & in cœlis: alias clavis errabit, & minister illa abutetur, & peccabit. Secundo, quia tenentur ministri sacramentorum non dare illa indignis. Tertio, quia est judex, & tenetur justum judicium facere. Ex quo fit, priusquam absolvat, necesse est, ut prudenter judicet pœnitentem esse dispositum: quia alias se exponeret periculo errandi, & sine sufficienti cognitione operaretur. Præterea confessarius debet esse dispensator fidelis ac prudens applicationis meritorum Christi, & sacramentum gratiæ collativum prudenter & sanctè administrare. Ergo citra necessi-

tatem seu articulum mortis, non ei licet administrare hoc sacramentum cum materia vel dispositione, quæ prudenter judicari nequeat vera, ac sufficiens ad valorem & effectum sacramenti. Contritio autem dubia, aut quæ non est probabilius vera quàm falsa, non potest prudenter judicari vera ac sufficiens. Et quamvis pœnitenti credi debeat in iis de quibus se accusat, cum confessarius nequeat ejus peccata nisi ex ipso cognoscere; non sufficit tamen testimonium pœnitentis asserentis se esse contritum, dum aliunde adest ratio dubitandi de veritate ejus contritionis; & debitæ dispositionis; nam ipse & seipsum & confessarium decipere potest, ut notat S. Gregorius pastor. cur. 1. p. c. 9. ibi: Sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat. Et, in 1. Reg. c. 6. ait: In fructu, non in foliis aut ramis pœnitentia cognoscenda est. Quasi arbor bona: voluntas bona: confessionis ergo verba, quid sunt aliud nisi folia? Quare S. Carolus, in instruct. confessar. quas Clerus Gallicanus præcipit ut ab omnibus sacerdotibus accuratè servarentur, ait: Absolutio, donec emendatio perspiciatur, differri debet his, qui licet se peccatum dimissuros polliceantur, ab illo tamen non sperandos confessarius probabiliter judicabit.

Resp. 3. Extra periculum mortis, juxta principia tradita, & doctrinam S. Caroli, in instruct. Confessar. tenetur confessarius speciatim differre absolutionem, præsertim.

I. Implicatis consuetudine peccandi mortaliter, qui nondum efficaciter conati sunt eam emendare, licet emendationem promittant; donec vitiosum habitum sic vicerint, ut periculum proximum seu probabile peccandi sublatum sit. Quia 1. vera conversio consuetudinarii est valde rara ac perdifficilis, nec brevi tempore fieri solet, ut constat ex Patribus & experientia: ergo prius operibus probari debet ut possit prudenter credi. 2. Prava consuetudo est occasio proxima peccandi, & eo pejor quod interna est. 3. Dilatio absolutionis est medium moraliter necessarium ad pravi habitus emendationem, cum experientia constet eum sine dilatione illa communiter non emendari. Confessarius autem ut medicus spiritualis tenetur adhibere remedia ad pœnitentis emendationem apta & moraliter necessaria. 4. Gratia sacramentalis exponeretur morali periculo proximæ destructionis, cum graviori damno pœnitentis: nam dum durat malus habitus, homo est in periculo proximo statim & sæpe peccandi, cum habitus ille propensionem maximam, & necessitatem moralem peccandi pariat. Confessarius autem ut minister sacramenti, citra necessitatem non debet conferre gratiam, quam prudenter judicat brevi amittendam, nisi eam differat; & ut medicus debet curare ut sanitas quam offert, non tam citò amittatur, sed sit moraliter saltem stabilis: imprudenter enim ageret medicus, qui statim daret remedium, quod prudenter judicaret allaturum sanitatem,

brevi cum majore damno amittendam si statim detur, cum moraliter stabilem asserre, & morbum curare possit, si differatur. *Quod facile sanatur, non multum cavetur: ex difficultate autem sanationum erit diligentior custodia receptæ sanitatis*, ait S. August. in Psal. 6. Hinc Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.*

II. Recidivis, seu iis qui post plures confessiones pluries relapsi sunt in eadem peccata. Tum quia qui pluries fidem datam fefellerunt, non possunt nisi ex operibus prudenter judicari habere verum & efficax propositum: tum quia recidivorum pœnitentiæ semper à Patribus existimantur sunt saltem valde suspectæ & dubiæ. Quare S. Isidorus, in cap. 11. de pœnit. dist. 3. ait: *Irrisor est, non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet.* At (ut docet Delugo, disp. 14. sect. 10.) *certum est, quando dilatio necessaria est ad explorandum firmum propositum pœnitentis, de quo non satis constat, debere differri absolutionem.* Præterea recidivi sine absolutionis dilatione emendari non solent, ideoque dilatio est remedium ipsis moraliter necessarium. *Non esset tanta facilitas peccandi, si non esset tanta facilitas absolvendi*, ait Bellarmin. ferm. 8. de adventu. Rituale Tullense excipit eos, qui relapsi sunt raro, & solum ex vi tentationis, vel occasionis urgentis non quæsitæ nec prævisæ.

III. Iis, qui aliena retinent, vel injuriam in fama, honore, vel aliis bonis intulere, donec satisfecerint si possunt, quamvis promittant se statim satisfacturos, si jam semel admoniti id omiserunt. Ita S. Carolus, in instruct. confessor. & Conc. Mediol. I. Item, iis, qui commercia illicita, vel artes prohibitas, aut occasionem peccandi voluntariam non dimisere, donec deseruerint: & generatim iis qui obligationem aliquam, gravem & urgentem non impleverunt ex negligentia, donec impleverint, si jam semel aut bis moniti fuerint, vel id promiserint. Quia propositum quod nunc faciunt, non potest prudenter judicari magis efficax esse quàm prius factum. Et aliàs relinquerentur in probabili periculo peccandi ut antea; cujus probabilitatem facit fidei prius datæ violatio, & difficultas ista præstandi. Imò si res restituenda gravissimi sit momenti, non debet ordinariè absolvi pœnitens donec restituerit, si potest, quamvis antea monitus non fuerit: nam alioqui relinqueretur in gravi periculo non restituendi: ob difficultatem talis restitutionis, & propensionem magnam differendi.

IV. Qui inveteratas inimicitias exercent cum proximo, donec se ei reconciliaverint; vel etiam si inveteratæ non sint, contra fidem datam nondum redierunt cum eo in gratiam, nec publica dederunt signa reconciliationis, ad tollendum publicæ inimiciæ scandalum; vel qui primi proximum offenderunt, & nolunt primi eum adire, & ei satisfacere, ut tenentur.

V. Qui publicum scandalum dederunt, donec illud sustulerint, ut docet Rituale Rom. Quare is cujus peccata publica fuerunt, non est absolvendus antequam publicè appareat emendatus: aliàs absolutio esset scandalosa.

VI. Adolescentibus, qui vitam otiosam agunt, vel studia notabiliter negligere solent, donec emendati appareant. Idem dic de omnibus qui munus suum graviter negligere consueverunt.

VII. Qui in examinanda conscientia graviter negligentes fuerint, donec melius examinarint, & se ad contritionem melius excitarent. S. Carolus. Nam talis negligentia indicat defectum debitæ contritionis, ad quam obtinendam indigent tempore aliquo, precibus, & aliis mediis. Si tamen diligentiam bona fide adhibuerint, sed non sufficientem, charitas postulat ut confessarius interrogando hunc defectum suppleat, & pœnitentem adjuvet ac disponat ad veram contritionem, præsertim si sint rustici & rudes, qui imprimis adjuvandi sunt; nam de iis præsumitur, licet millies se examinent, non fore magis paratos, quàm si ab ipso confessario breviter examinentur.

VIII. Versantibus in peccati occasione proxima, ut infra dicam.

Nota 1. Pœnitens non debet ordinariè remitti ultra 15. dies. Nam ager non debet à medico diu derelinqui, sed sæpius adjuvari; & aliàs periculum esset, ne pœnitens animo cadat, ac desperet. Quòd si post tale tempus nondum sufficienter dispositus inveniatur, adhuc

adhuc remittetur cum solatio, hortatione, & suggestione mediorum magis efficacium, donec talis judicetur.

Nota 2. Consuetudinariis & recidivis præscribenda sunt remedia suæ emendationi apta: qualia sunt oratio quotidiana matutina ac serotina, crebra opera misericordiæ, auditio Missæ, opera virtutum vitii ac propensionibus pravis contrariarum, sui demissio ac diffidentia, fiducia in Deum, frequens confessio apud eundem confessarium pium & prudentem, meditatio motivorum vitandi peccatum, lectio piorum librorum, celeris repulsio pravi cogitationis, aut motionis; aliqua punitio quoties tale peccatum committitur, ut jejunium, largitio eleemosynæ, aliqua oratio, &c. examen conscientia quotidianum, & præsertim particulare, hoc modo: Manè eliciatur propositum vitandi tale peccatum, & Deo offeratur cum petitione gratiæ. Quoties commissum fuerit illud peccatum, statim eliciatur contritio cum aliqua punitio; & saltem serò examinetur conscientia de illo. Quod si fuerit commissum, eliciatur contritio, fiatque aliqua satisfactio: sin minus Deo gratiæ agantur.

Quæst. VI. Quomodo confessarius se gerere debet erga eos qui versantur in occasione proxima peccati?

Nota. 1. Occasio peccati est id omne, quod ad peccatum allicit, siue ex natura sua, siue ex parte pœnitentis fragilis. Dividitur in proximam & remotam. Proxima est ea quæ affert morale, seu probabile pe-

riculum peccandi, siue est ea in qua quis verisimiliter est peccaturus. Remota, quæ non affert tale periculum. Remotam non tenemur fugere, alioqui deberemus omnes de mundo exire, ex 1. Cor. 5. *Quoniam creatura Dei in odium facta sunt, & in tentationem animabus hominum, & in insipientiam pedibus insipientium, Sap. 14.*

Nota 2. Occasio proxima peccati duplex est, nempe per se, & per accidens. Occasio proxima per se est ea, quæ per se sic est apta inducere homines in peccatum mortale, ut spectata communi hominum fragilitate ac corruptione multi in ea verisimiliter peccaturi sint; ut quia in ea multi sæpè peccant: cujusmodi sunt cum ea persona habitare, cum qua soleas peccare; familiaritas inter adolescentes & puellas, aspectus minus pudici; &c. Occasio proxima per accidens, est quæ non habet vim inducendi communiter homines in peccatum, sed tantum aliquos ratione speciali illorum fragilitatis & dispositionis, ita ut prudenter timeatur ne in ea peccent.

Nota 3. Utraque occasio proxima peccati subdividitur in voluntariam, & involuntariam. Voluntaria est ea, quæ deferri potest etiam sine gravissimo incommodo. Involuntaria seu necessaria, est ea quæ vel physicè, vel moraliter deferri non potest. Et sic alia est involuntaria seu necessaria physicè, quæ nullo modo pendet à voluntate, ut deferatur; ut si quis in carcere aut triremi vinctus sit cum flagitioso; & alia involuntaria, seu necessaria moraliter, quæ deferri nequit, si-

Uuuuu

ne

ne peccato, vel damno temporali gravissimo; ut militia respectu militis in ea frequenter peccantis, cui abeundi facultas recusatur; non enim potest deferere militiam invito duce, cui ex iustitia obstrictus est; vel munus seu officium, quod quidem sine peccato dimitti potest, sed non sine damno gravissimo, v. g. jactura sui status, vel bonorum, vel famæ.

Resp. 1. Confessarius non potest licite nec valide absolvere pœnitentem, qui non vult statim remove & fugere occasionem proximam etiam per accidens, si possit licite & sine gravi suo damno. Ita omnes cum S. Carolo. Quia talis caret proposito efficaci non amplius peccandi, & servandi mandata omnia: nam hoc propositum includit voluntatem destruendi & fugiendi causas ac pericula peccati. Imò talis actu peccat mortaliter: nam secundum omnes quisque tenetur sub mortali remove & vitare occasionem proximam, seu probabile periculum peccandi mortaliter cum potest. Quia 1. *Eccli.* 3. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Sed qui non removet nec fugit probabile periculum peccandi cum potest, illud amat seu eligit. 2. Qui non removet nec fugit probabile periculum peccandi, cum potest moraliter, is vult saltem virtualiter, implicite & interpretative ipsum peccatum. 3. Præceptum prohibens peccatum, simul vetat velle id, quod proximè ac moraliter conjunctum est cum peccato, & id ex quo verissimiliter judicatur secuturum peccatum; nam præceptum debet esse efficax per se. Ergo qui non vitat, cum potest, pro-

babile periculum peccati, peccat contra præceptum prohibens illud peccatum. Quare, ut ait *Delugo*, in moralibus se exponere periculo peccandi, & peccare, sunt idem. 4. Dei amicitiam, & animæ salutem contemnit, qui ejus perdendæ periculum probabile non vitat cum potest, sed voluntariè subit. 5. Innocentius XI. damnavit has propositiones. 62. *Proxima occasio peccati non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrat.* 63. *Licetum est querere directè causam proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.* Et Alexander VII. damnavit istam: *Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hac nimis utilis esset ad delectamentum concubinarium, vulgò regalo, dum deficiente illo nimis agrè ageret vitam, & alia epula tadio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.* 6. Ex S. Gregor. homil. 24. in Evang. *Quæ ad peccatum implicant, ad hac necesse est ut post conversionem animus non recurrat.*

Porro ut quis teneatur vitare occasionem peccandi, non necesse est ut in ea frequenter peccaverit; sed sufficit ut verissimiliter in ea sit peccaturus. Nam peccat qui se probabili seu verissimili periculo peccandi exponit. Unde S. Carolus, in instruct. confessar. occasiones vitandas dicit esse ea facta, quæ etiam si per se licent, tamen probabiliter timeatur ne is qui constitetur, in eadem ipsa quæ olim admisit, peccata relapsurus sit, si in iis remaneat. Et Tolet. l. 3. c. 18. ait: *Probabiles occasiones peccandi sunt omnino extirpandæ.* Enimverò ut effectus malus censeatur indirectè & inter-

interpretativè voluntarius in causa, necesse non est ut ex ea frequenter sequatur; sed satis est, quòd cognoscatur vel cognosci possit & debeat secuturus verisimiliter, ut constet ex cap. ult. *de injur.* ubi Gregorius IX. docet imputari damnum ei, qui fecit aliquid ex quo probabiliter illud sequi posse scire potuit ac debuit. *Nec ignorantia, inquit, te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

Resp. 2. Si pœnitens promittit se quamprimum relicturum talem occasionem, ei differri debet absolutio extra periculum mortis, donec eam deseruerit, si jam monitus non dimiserit, vel si diu in ea permanerit & peccaverit, vel si occasio illa urgens sit, & multum ad peccatum alliciat; nisi confessarius prudenter judicet se posse fidem adhibere pœnitenti. Nam pœnitentis infirmitas & instabilitas adjuvanda est absolutionis dilatione, qua sæpe pœnitentes magis moventur, quam aliis motivis; & aliàs relinqueretur in periculo eam non deserendi. Ita S. Carolus, in instruct. confessar. ibi: *Pœnitentem in aliqua ex his occasionibus aut similibus, si urgens sit illa occasio, ut qui concubinam, v. gr. aleret, non debet sine dubio confessarius absolvere, nisi hanc occasionem antea sustulerit.* Pro aliis verd occasionibus, quales sunt aleæ vacatio, aspectus minus pudici, colloquia, &c. non absolvatur, nisi eas dimittere pœnitens polliceatur. Quòd si jam aliàs id pollicitus sit, nec emendatus fuerit, absolutio tandiu differatur, donec emendationem agnoverit. Deinde sic monet confessarium: *Oportet eum se verio-*

rem esse rigidiorēque circa eas actiones & exercitia, quæ reipsa inutilia sunt, dant tamen propensionem ad malum, & sæpe ac facile pertrahunt ad diversa peccata. Hujusmodi sunt choreis interesse, cum blasphemis versari sapius, aut rixæ deditis, popinas frequentare, indulgere otio, & id genus alia, quæ consuetudinem afferunt peccandi mortaliter. Nam absolutionem non debet impertiri, quin his omnibus renuntiet pœnitens, spondeatque ab iis abstinere diligenter. Si tamen confessarius prudenter judicet se posse fidem adhibere pœnitenti promittenti eorum fugam, semel iterumque poterit absolutionem indulgere, ea tamen semper lege, ut si in iis diutius immoretur, eam postea differat, donec certis & evidentibus indiciis constet illum ab his occasionibus esse segregatum.

Resp. 3. Si pœnitens versetur in occasione proxima, quam non potest omnino, aut saltem sine peccato dimittere, quamvis appareat contritus, ei ordinariè differenda est absolutio, donec sublatum sit periculum proximum seu probabile in ea peccandi, atque ita occasio ex proxima facta sit remota. Nam sine absolutionis dilatione pœnitentes in tali occasione à relapsu efficaciter averti non solent; & aliàs exponerentur periculo amittendi brevi gratiam sacramentalem. Interea autem præscribenda sunt media contra relapsum idonea, quæ tollant proximitatem occasionis seu periculi peccandi, vel detrahendo objecto vim proximam alliciendi ad peccatum, vel apponendo impedimentum casualitatis ejus. Ut si famulus, v. gr. qui non potest ab hero facultate n

abundi obtinere, peccaret sæpe cum ancilla; debet ei præscribi, ut quantum fieri potest, numquam solus cum illa versetur, colloquatur, nec in eam oculos figat, nulla ei amicitiae signa det; ut se bonis cogitationibus armet, oret, &c.

Resp. 4. Si pœnitens versetur in occasione proxima etiam per accidens, quæ deferri nequeat sine gravissimo damno temporali; ei ordinariè differenda est absolutio, præscriptis mediis contra relapsum aptis, donec emendatus appareat, & occasio illa deserit esse respectu illius periculum proximum peccandi, si remediis adhibitis putetur non peccaturus. Prius itaque tentanda est emendatio absolutionis dilatione, qua pœnitentes efficaciter moveri solent ad præscripta remedia diligenter adhibenda. Ita S. Carolus in instruct. confess. addens: *Si verò absolutionem differre non possit, quin pœnitentem exponat gravi infamiae periculo; tum si contritum certis quibusdam notis videat, aut ita mente affectum, ut ad omnia remedia paratus sit, quæ ad illius emendationem necessaria judicaverit prudens sacerdos; tunc aptiora præscribet & utiliora: puta ut solus cum sola numquam conveniat; imponet & preces, & corporis macerationem aliquam, & in primis frequentem confessionis usum, similiaque exercitia, quæ si in se recipiat, tunc debet eum confessarius absolvere.*

Quod si mediis ad emendationem adhibitis, adhuc peccet, ut antea, tunc per negationem absolutionis cogendus erit pœnitens ad deferendam illam occasionem cum quocumque damno temporali. Ita S. Carolus,

ibid. Nam tunc ipse pœnitens tenetur sub mortali eam dimittere, etiam cum bonorum, famæ, & status iactura, juxta illud Christi præceptum tunc urgens: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te, &c.* Id est, res charissimæ & utilissimæ dimittendæ sunt ad vitandam occasionem proximam peccati. Et verò peccatorem tam fragilem, & remedia adversus relapsum præscripta sæpius frustra expertum, velle adhuc permanere in tali occasione, est moraliter illum velle peccare: qui enim vult aliquid cum peccato moraliter conjunctum, etsi solum respectivè ad se ipsum, censetur velle ipsum peccatum. Unde Concil. general. Lateran. II. can. 22. *Falsa etiam sit pœnitentia, cum pœnitens ab officio vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet.* Igitur tunc dimitti debet officium, munus, ars, mercatura, &c. si perseveret esse occasio peccandi.

Quæst. VII. An confessarius tenetur absolvere eum quem prudenter judicat esse contritum, & rectè dispositum?

Resp. Tenetur, nisi aliunde sit justa causa differendi absolutionem. Nam nisi adsit aliunde talis causa, pœnitens verè contritus & integrè confessus habet jus ad absolutionem. Idque exigit ratio judicii justi reconciliativi, & æquitas, ac pactum implicitum inter confessorem & pœnitentem;

tem; debet enim iudex audita causa judicare, & absolvere reum absolutione dignum, nisi adsit iusta causa differendi. Præterea sine iusta causa exponeretur pœnitens periculo remanendi in statu peccati mortalis, cum incertum sit an eliciuerit perfectam contritionem; & sic subiret periculum iacturæ operum meritoriorum.

Dixi, *Nisi sit aliunde iusta causa, &c.* Nam si confessarius ex speciali pœnitentis infirmitate, & circumstantiis occasionum quas vitare nequit, vel aliunde prudenter timeat, ne brevi relabatur, vel ne non satisfaciat alicui obligationi urgenti, nisi dilatione absolutionis efficacius à relapsu avertatur, exciteturque ad citius satisfaciendum suis obligationibus, potest & debet differre absolutionem. Confessarius quippe ut minister sacramenti, debet non solum valide illud administrare, sed etiam providere ut gratia per illud collata conservetur, nec statim amittatur; & ut medicus tenetur adhibere media ad sanitatem stabilem procurandam ac conservandam apta. Nec pœnitens est tunc rationabiliter invitus, cum id cedat in ejus bonum, & absolutio ei statim non expediat. Ita *Delugo*, disp. 14. sect. 10. ubi docet veram & communem sententiam esse, quod possit esse causa rationabilis aliquando differendi absolutionem absque consensu pœnitentis; licet ipse aliunde credatur probabiliter esse nunc dispositus: nam licet, inquit, pœnitens legitime dispositus, confessione facta, habeat jus ab absolutionem, non tamen habet jus ad hoc, ut statim proferatur sententia: potest enim iudex

arbitrari quomodo & quando debeat utilius proferri sententia .... Ergo quando merito timet pœnitentem nunc absolutum facile relapsurum statim in eadem crimina, nisi ipsa difficultate & dilatione absolutionis melius agnoscat gravitatem peccati & necessitatem emendationis: poterit differre absolutionem, ut pœnitens admonitus non maneat in tanto periculo reincidentia, quantum aliàs subiret ..... Ratio à priori est, quia confessarius est non solum iudex, sed etiam medicus. Unde sicut in pœnitentia imponenda ita exercet officium judicis punientis, ut debeat simul exercere officium medici curantis, atque adeo procurare quod impositio pœnitentia sit in utilitatem & medicinam pœnitentis, quo reddatur magis cautus, & fortis contra tentationes: sic in proferenda absolutione, licet principaliter exerceat munus judicis absolventis pœnitentem dispositum, debet tamen simul procurare ut medicus, in ipsa absolutione curationem pœnitentis, eo videlicet modo absolvendo, qui magis cedat in utilitatem & remedium ægroti: ad utrumque enim habet jus confessarius, nec potest prohiberi à pœnitente, ne in ipsa absolutione utrumque exerceat. Et addit sententiæ huic communi ad stipulari experientiam multorum pœnitentium qui hoc remedio brevi tempore solent curari.

Non tamen diu differri debet absolutio contrito. Nam hoc esset contra finem sacramenti, quippe quod institutum est non solum ad remissionem peccatorum commissorum, sed etiam ad futurorum vitiationem per gratias actuales, quæ intuitu sacramenti suscepti dantur in hunc finem.

Uuuuu 3

Quæst.

Quæst. VIII. *Quomodo confessarius debet se gerere erga moribundos?*

Resp. 1. Si moribundus usu rationis & sensuum præditus sit, debet sacerdos curare, ut integrè, quantum potest moraliter, confiteatur, & verè conteratur; ut eliciat actus fidei, spei & charitatis perfectè, qui tunc obligant; ut satisfaciat suis omnibus obligationibus, præsertim iustitiæ & charitatis erga proximum, &c. & ad hæc omnia excitare atque adjuvare. Item debet dare illi pœnitentiam, quam tunc implere faciliè possit, ut actus patientiæ; & indicare aliam peccatis proportionatam, quam implere teneatur si convaluerit, ut docet Rituale Romanum.

Resp. 2. Quivis moribundus, qui absente sacerdote absolutionem petiit, vel signa doloris aut voluntatis confitendi dedit, & postea adveniente sacerdote omni sensuum usu destituitur, debet absolvi. Constat, 1. ex praxi Ecclesiæ. 2. Ex Concilio Carthagin. IV. canon. 76. & Araus. I. canon. 12. & ex Rituali Romano auctoritate Pauli V. edito, & ab eo toti Ecclesiæ proposito, tamquam continente *sinceros Ecclesiæ Catholice ritus*, quod sic habet: *Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela ægrum deficiat, nutibus & signis conetur sacerdos, quoad ejus fieri poterit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.* 3. Quia voluntas confitendi exterius significata, est confessio, seu accusatio sui generica & sensibilis, quæ

in extrema necessitate sufficit. Nam qui significat se velle confiteri, vel petit confessarium, hoc ipso exterius confitetur se esse peccatorem, & velle absolvi, ideoque etiam præsumitur esse contritus. Signum autem doloris, quod in periculo mortis editur, censeretur debet ad sacramentalem absolutionem directum, cum in tali statu fideles optimum animæ suæ remedium exoptare soleant; ideoque etiam voluntatem confitendi implicite significat. Ratio est voluntas Christi, qui noluit hoc sacramentum ad salutem necessarium, sæpè impossibile esse tum, cum est maximè necessarium, scilicet in articulo mortis.

Sed pro praxi sacerdos à tali moribundo conetur elicere aliquod peccatum in specie, & signum doloris. Quod si id fieri nequit, curet ut in moribundi præsentia aliquis testetur eum dedisse signa doloris, vel desiderii confitendi. Quod si neque hoc fieri possit, tenetur illum absolvere, si ab aliquo ante adventum suum audierit eum dedisse signum doloris, aut petiisse confessorem; nam dum non agitur de damno tertii, creditur uni testi. Nec obstant Concilia & Rituale Roman. utentia numero plurali, quia intelligi debent in sensu distributivo, non colectivo: sic cum dicunt animam defuncti posse juvari aliorum fidelium suffragiis, sensus est distributivus, quod singulorum suffragiis possit juvari.

Idem dic si testis hoc tantum scierit ex relatione alterius. Nam notitia mediata notitia est, & sufficit ad alios effectus, in quibus major certitudo requi-

quiritur, v. g. in Baptismo. Item quamvis signa illa moribundi dubia sint, ut si visus sit tundere pectus, oculos ad cœlum tollere, aliquam imaginem devotè respicere, absolvendus est; nam ista censerì debent relata ad absolutionem sacramentalem, cum quilibet in articulo mortis censeatur optimum animæ suæ remedium optare. Præterea in extrema necessitate proximi tenemur ei subvenire meliori modo quo fieri potest. Et cum sacramentum sit ad salutem hominum institutum, satius est illud exponere periculo nullitatis, quàm hominem periculo æternæ damnationis; nec hoc est contra ejus reverentiam, sed secundum ejus finem, si prout potest, conferatur in extremo periculo salutis.

Resp. 3. Magna controversia est, an absolvi possit moribundus omni sensuum & rationis usu destitutus, qui nulla signa externa doloris, vel desiderii confitendi dedit coram aliquo.

Plurimi docent eum non posse valdè absolvi, nec proinde etiam licitè, quamvis constet ipsum christianè vixisse. Quia 1. S. Leo, Concilia Carthag. & Araus. citat. & Rituale Roman. dum statuunt moribundum absolvendum esse, expressè addunt hanc conditionem: Si aliqua signa pœnitentiæ dederit. Ergo eo ipso significant non esse absolvendum deficiente tali signo. 2. Nullum est sacramentum Pœnitentiæ sine confessione sacramentali, cum hæc confessio sit ejus pars essentialis: sed in hac hypothese nulla est confessio sacramentalis: Ergo. *Probant. min.* Confessio sacramentalis est sensibilis accu-

ratio peccati admissi, ordinata ad absolutionem sacerdotis. Nam hoc sacramentum est judicium sensibile, quod proinde includere debet accusationem externam ac sensibilem, quæ reddat sensibilem dolorem internum; & materia sacramenti debet esse sensibilis, cum sacramentum sit quoddam totum sensibile. At in hac hypothese deest accusatio sensibilis & ordinata ad absolutionem: neque enim vita prius christianè transacta, est moribundo hic & nunc accusatio sui ad absolutionem ordinata post peccatum commissum. Requiritur autem ex parte pœnitentis post peccatum commissum aliqua voluntas sensibilibiter manifestata, qua se accuset vel certè imploret officium judicis: alioqui proferretur sententia sine ullo processu. Dico, *Post peccatum.* Nam ridiculum esset, quòd quis hodie se vellet accusare de peccato cras committendo, ut cras ab eo absolvatur vi hujus accusationis.

Alii verò non pauci, & tota Facultas Lovaniensis, teste Havermanno, contendunt talem moribundum absolvi posse sub conditione, ideòque debere, modò christianè vixerit, vel post peccatum pœnitentiæ agendæ tempus habuerit: si enim in ipso actu criminis, v. gr. in ebrietate, vel duello sensuum usu privetur, facilè concedunt non esse absolvendum, cum constet esse indispositum. *Probant, 1.* ex S. Augustino, l. 1. de adulter. conjug. cap. 28. ubi ait: *Ego non solum alios catechumenos, verum etiam ipsos qui viventium conjugis copulati retinent adulterina consortia, cum salvos corpore in his permanentes non admittamus ad Baptismum; tamen si desperati, & intra se*
pœni-

pœnitentes jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lavacro regenerationis abluatur. Quis enim novit utrùm fortassis adulterine carnis illecebra usque ad baptismum statuerant detineri? . . . . . *Que autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finienda vite periculum præoccupaverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha sue pacis exire velle debet Mater Ecclesia.* Sed priores respondent S. Doctorem supponere moribundum petiisse prius pœnitentiam, sicut catechumenos baptismum, unde eum vocat pœnitentem; & catechumenos dedisse aliquod doloris signum, v. gr. nutu, percussione pectoris, &c. Alioqui frustra dixisset: *Si intra se pœnitentes jacuerint;* nam si nullum pœnitentiæ signum præbuerint; unde intra se pœnitentes esse noscemus? 2. *Probant ex Sacerdotali Romano Venetiis, anno 1560. excuso, ubi dicitur talem moribundum esse absolvendum, si bene vivebat, & frequentabat confessionem & communionem.* Item ex statutis synodalibus Ecclesiæ Lemovicensis, & ex memoriali confessorum edito Bononiæ jussu Archiepiscopi Bononiensis, qui postea factus Summus Pontifex Gregorius XV. opinionem non mutavit, sed eam in suo quondam Archiepiscopatu in praxim redigi permisit. *Probant 3.* Quia quoties est materia dubia, vel probabiliter præsumpta in moribundo sensibus destituto, hic potest absolvi saltem sub conditione: nam tunc nulla irrogatur irreverentia Sacramento, ob necessitatem proximi. At in tali moribundo reperitur talis materia, nem-

pe contritio & confessio generica ac confusa: probabiliter ex aliquo signo externo præsumpta, vel dubia. Nam vita christianè acta, est signum externum probabile, vel saltem dubium doloris & voluntatis confitendi saltem paulò ante privationem usus sensuum elicite, & ad absolutionem sufficienter directum in tali necessitate; cum enim fidelis quisque ideò christianè vivat, ut piè ac christianè moriatur, implicitè saltem vitam suam christianam dirigit ad suscipienda in mortis articulo sacramenta. Item vita christianè transacta est ratio præsumendi istum moribundum revera dedisse in hoc morbo aliquod signum externum doloris in ordine ad absolutionem v. gr. pectus tutudisse, oculos in cœlum sustulisse, Deum orasse, &c. imò etiam annum internam contritionem ac voluntatem confitendi elicere, & conari manifestare omnibus quibus potest signis externis, omnibus videlicet motibus corporis sui, aut certè contrarium non constat. Unde inferunt tunc haberi signum externum contritionis, & voluntatis confitendi saltem probabiliter præsumptum, aut dubium, ideòque sufficiens ad absolutionem conditionatam in tali necessitate.

Jam verò si talis potest absolvi, eum absolvere tenetur sacerdos. Nam quisque ex lege charitatis tenetur proximo in extremo periculo subvenire meliori modo quo potest, afferendo saltem opem dubiam, quæ melior est nulla, si certam afferre nequit.

Ad id quod objicitur nempe duo Concilia suprâ citata, & Rituale Romanum

manum exigere signum aliquod pœnitentiæ, respondent ea loqui de eo quod certum erat, & haberi debet quantum fieri potest. Præterea in hoc casu præsumitur signum externum pœnitentiæ.

Circa hoc; Rituale Tullenſe hæc ait: Donec Ecclesia de hac difficultate deciderit, poterunt confessarii sequi in praxi id quod favorabilius est saluti ejusmodi moribundorum, & eos absolvere, si semper christianè vixerint.

Quæst. IX. *Ad quid tenetur confessarius propter defectum in Sacramentum admisſum?*

Resp. Si invalidè absolvit pœnitentem à censuris vel peccatis reservatis, tenetur saltem si commodè potest, illum monere, ut sibi quærat remedium ab alio; vel obtenta à superiore facultate illum absolvendi, pœnitentem præsentem post iteratam contritionem absolvere. Si verò pœnitentem induxit in aliquem errorem, ex quo sequitur violatio præcepti alicujus, dicendo non extare tale præceptum, tenetur monere pœnitentem: alioqui esset causa cur is præceptum violaret; & quisque tenetur tollere causam mali quam posuit etiam inculpate. Item si ex omiſſione monitionis, & silentio confessarii, moveatur pœnitens ad credendum licitum id quod est illicitum, tenetur confessarius postea eum monere: quia quisque tenetur curare ne alii ex sua actione, vel etiam ex sua omiſſione scandalum accipiant, & ne moveantur ad violandum etiam materialiter præcepta. *Delugo.* Et quia reparari

Ant. Th. Moral. P. I.

debet omiſſio periculosa rei ex officio debita. Non potest autem confessarius pœnitentem monere extra tribunal pœnitentiæ sine ejus facultate expressa.

Quæst. X. *Ad quid tenetur confessarius propter defectum circa restitutionem?*

Resp. 1. Si sine tua culpa deobligasti pœnitentem à restitutione ad quam non tenebatur, teneris ex justitia errorem deducere. Nam quisque tenetur ex justitia impedire, ne sua actione etiam inculpabili pariat alteri damnum: alioqui cognito errore tenetur de damno: proximus enim jus habet ne damnum à quoquam quovis modo patiatur.

Resp. 2. Si ex malitia, vel ignorantia vincibili, aut gravi negligentia considerandi; dixisti pœnitenti eum non teneri ad restitutionem, ad quam reipsa tenetur, teneris errorem deducere. Quòd si non dedoces, vel si pœnitens interea factus est impotens ad restituendum, qui alioqui restituiſſet, teneris ipse restituere illi tertio. Nam violasti jus quod ille habebat ne impedires restitutionem ei debitam, & consilio tuo es causa efficax ejus damni. Si verò pœnitens possit adhuc restituere, sufficit quòd eum moneas de ejus obligatione: nam tua monitione sufficienter tollis causam damni inferendi quam posueras: unde si pœnitens non restituat ex malitia, id tibi imputari nequit, cum jam non sis causa damni.

Resp. 3. Si ex ignorantia vel negligentia culpabili omiſſisti solum admonere pœnitentem de obligatione restituendi, teneris eum postea admonere.

X x x x x

nere. Sed juxta multos non teneris ipse restituere, si pœnitens sit interea factus impotens ad restituendum; imò etiam si non moneas eum de restitutione facienda, saltem nisi ex officio habeas curam animarum. Quia confessarius præcisè ut confessarius, non tenetur ex justitia impedire damnum ejus cui debetur restitutio; ac proinde omittendo monitionem non peccat contra jus creditoris, sed tantum contra bonum spirituale pœnitentis: confessarius enim nullam justitiæ obligationem, nec officium habet in ordine ad creditorem, sed tantum in ordine ad pœnitentem; nec tenetur ex officio procurare bonum temporale aliorum; sed solum spirituale bonum pœnitentis; nec est hujus caput politicum, sicut prælatus respectu suorum subditorum. Omittens autem, aut tacens non tenetur de damno non impedito, nisi ei cujus damnum tenetur ex justitia impedire. Itaque hac in re non est pars ratio confessarii, & judicis prophani: nam hic tenetur ex officio bonum aliorum spectante servare jus omnium tamquam persona publica constituta ad procurandum bonum temporale, & jus aliorum; confessarius autem obligatur soli pœnitenti in foro pœnitentiæ: quia hoc forum ac judicium privatum est, & institutum in bonum pœnitentis.

Dixi, saltem nisi ex officio habeas curam animarum, ut sunt Episcopi & Parochi, quos teneri tunc ad restitutionem valde probabile esse censet Lessius. Quia cum isti sint superiores, ex officio tenentur regere subditos, & pro modo suæ gubernationis

impedire ne aliis damnum inferant, ac proinde tenentur curare, si commodè possint, ut restitutionem faciant. Ejusdem enim rationis est damnum inferre, & illatum nolle rescire.

Resp. 4. Si pœnitentem culpabiliter, hoc est, ex malitia, vel ex ignorantia vincibili, vel gravi negligentia considerandi, obligasti ad restitutionem ad quam non tenebatur, teneris ex justitia errorem retractare. Quòd si jam restituit, teneris damnum illud ipsi rescire. Nam illius fuisti causa efficax & injusta tuo falso consilio, ex cap. ultim. *de injur.* Item teneris pœnitenti de damno, si tua omissione culpabili fuisti causa cur ipse restitueret id ad quod non tenebatur: nam tale damnum oritur ex omissione monitionis ei ex officio erga eum, ideòque ex justitia debita.

Quæst. XI. An sacerdotes non habentes curam animarum tenentur audire confessiones, si sint idonei & approbati?

Resp. 1. Tenentur ex charitate sub mortali, etiam cum periculo vitæ, audire confessiones cujuslibet existentis in extrema necessitate salutis, qui scilicet salvari nequeat sine opera confessoris. Nam quisque tenetur ex charitate salutem æternam proximi præferre vitæ suæ corporali; tenetur enim vitæ suæ corporali præferre salutem propriam, ergo salutem proximi, quem sicut seipsum diligere tenetur.

Resp. 2. Tenentur etiam ex charitate sub mortali audire confessiones hominum in gravi necessitate spirituali existentium, ut in periculo mortis, si alius desit, & id

& id possint saltem sine gravi damno & vitæ periculo. Nam charitas obligat ad succurrendum proximo in gravi necessitate, cum id fieri potest saltem sine gravi incommodo & damno. Imò Suarez, hic, disp. 32. sect. 1. docet quemlibet sacerdotem teneri ex charitate audire confessiones etiam cum periculo propriæ vitæ corporalis, si vita spiritualis, seu salus proximi periclitetur, & non sit alius qui subveniat: nam licet in rigore possit proximus per contritionem perfectam solvari, tamen magno morali periculo exponitur, quando sine alio medio relinquatur.

Certè secundum communem sententiam, in necessitate gravi spirituali communitatis, ut si peste grassante ob carentiam sacerdotis morerentur communiter absque confessione, sacerdos privatus tenetur sub mortali, etiam cum periculo vitæ, audire confessiones, si alii non subveniant. Quia gravis necessitas spiritualis communitatis, licet non extrema, est per se gravissimum malum, cui meritò succurri debet cum jactura vitæ privati; & quia vix fieri potest ut talis necessitas non sit conjuncta cum necessitate extrema aliquorum. *De- lugo.*

Resp. 3. Extra necessitatem gravem tenentur, quando facile possunt, & utilitas proximi magna id exigit. Ex 1. Petr. 4. Unusquisque sicut accipit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Nam sine culpa non possunt ex negligentia inutilem

reddere potestatem absolvendi, in utilitatem proximi acceptam.

CAPUT IV.

De Sigillo Confessionis.

Sigillum illud est religiosa obligatio servandi in quovis casu secretum circa ea, quæ ex confessione sacramentali cognita sunt.

Quæst. I. Quæ & quanta est obligatio Sigilli Confessionis?

Resp. 1. Secretum confessionis obligat, 1. Jure naturali, quo generatim tenemur non revelare secretum commissum, & promissum etiam implicite, præsertim cum damno aut infamia alterius. In confessione autem intercedit tacita pactio inter confessorem & pœnitentem: nam hic peccata sua declarat sub conditione tacita secreti, quod confessarius tacite spondet hoc ipso quod audit confessionem. 2. Lege divina speciali positiva, imò & naturali, supposita institutione confessionis sacramentalis, quam ex natura rei consequitur, ne scilicet revelatione secreti confessio reddatur onerosa & odiosa, & sic ab illa homines avertantur. 3. Lege Ecclesiastica vetante revelationem sigilli sub gravissimis pœnis, lata in Concil. general. Lateran. IV. cap. 21. ibi: *Caveat omnino ne verbo vel signo vel alio quovis modo prodatur aliquatenus peccatorem: sed si prudentiori consilio indigerit, illud absque ulla expressione personæ cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi*
Xxxxx 2 dete-

detectum præsumpserit revelare, non solum à sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Hinc in violatione sigilli reperitur malitia injustitiæ erga pœnitentem, & sacrilegii ob irreverentiam in sacramentum; quæ malitia sacrilegii semper est ex se mortalis, nec potest esse venialis ex levitate materiæ: ita ut sit mortale vel unum veniale in particulari revelare. Nam minima infractio sigilli graviter injuriosa est sacramento, cum illud reddat odiosum, & avertat à confessione; & revelatio venialis culpæ confessione venialium deterreret.

Resp. 2. Hæc obligatio tanta est, ut nullo prorsus casu, vel ad tormenta quælibet & mortem vitandum liceat secretum confessionis revelare, sine expresso consensu pœnitentis, ut constat ex sensu & praxi Ecclesiæ. Quia Christus dum hoc sacramentum instituit, & pœnitentes obligavit ad confitendum omnia mortalia, simul obligavit confessarium ad confessionis secretum numquam violandum quavis de causa. Nam si liceret aliquo casu detegere cognita ex confessione; confessio fieret odiosa, & ab ea homines averterentur: quod est maximum malum commune, gravius damno vitæ, cum confessio sit medium salutis non solum utilissimum, sed etiam necessarium. Semper enim pœnitens timeret, ne occurreret ille casus, vel ne confessarius eam necessitatem apprehenderet, & revelaret ejus peccatum, præsertim cum multi hac li-

centia ex imprudentia facile abuti possent. Hinc, cap. *de pœnit.* dist. 6. dicitur nefas esse aliquid revelare etiam pro aliquo scandalo vitando. Quare obligatio servandi secretum confessionis longè major est & arctior, quam obligatio secreti naturalis, quod aliquando aperiri debet, dum ejus revelatio necessaria est ad impediendum malum innocentis, vel reipublicæ.

Dixi, 1. Sine consensu pœnitentis. Nam eo spontè dato, licet justa de causa uti notitia in confessione acquisita. Quia cum obligatio sigilli sit in favorem pœnitentis, potest is juri suo cedere, & dare facultatem revelandi aliquid in confessione declaratum: potestque per alium facere quod potest per se ipsum. Et aliquando ad id tenetur, v. g. ad avertendum damnum reipub. vel tertii; ac proinde si eam deneget, non debet absolvi, cum sit ind dispositus.

Dixi, 2. Expresso. Nam non sufficit consensus præsumptus, vel interpretativus, ut cum confessarius judicat pœnitentem facultatem concessurum, si peteretur. Quia si non requireretur expressus consensus, confessio redderetur valde odiosa & onerosa: sæpe enim multi confessarii ex imprudentia putarent ejusmodi revelationem esse gratam pœnitenti, cum tamen valde displiceret; sicque merito timerent pœnitentes ne aliquo casu ex simili præsumptione peccata sua pròderentur. Unde graviter peccat confessarius contra sigillum, si plura peccata aut pluribus aperiat, quam pœnitens expressè consensit;

vel

vel si facultatem illam injuria aut fraude ab eo extorqueat, falsò ei persuadendo illum teneri hanc concedere, aut quid simile. Item non sufficit quod teneatur concedere, si reipsa non concedat; nam nihilominus redderetur confessio odiosa.

Quæst. II. *Quenam sigilli secreto continentur?*

Resp. Ea omnia, quæ per confessionem deteguntur, scilicet omnia peccata tum mortalia tum venialia, tum interna & occulta quàm externa & publica, eorumque circumstantiæ: item tentationes, vitia, cupiditates, indispositio, imperfectiones, defectus naturales etiam inculpabiles, scrupulositas, & ignorantia pœnitentis; defectus natalium, peccatum complicitis, materia ac objectum peccati; persona quæ est objectum, causa, circumstantia, vel occasio peccati, aut aliter; item quæcumque à pœnitente dicta sunt ad pleniorum peccatorum, conscientia ac dispositionis suæ manifestationem, sive reipsa, sive ex falsa ejus opinione ad eam manifestationem pertineant, vel utilia sint, etiam si ad alios spectent; & alia quælibet quæ pœnitens non vult ut detegantur. Ratio est, quia revelatio quorumvis istorum redderet confessionem odiosam, cum molestiam, vel infamiam vel dedecus inferre nata sit pœnitenti; præsertim cum multi nesciant discernere quæ possunt ac debeant dici, aut omitti in confessione. Imò juxta Conink & alios, pœnitentis defectus, quos confessarius ex ipso modo confitendi colligere potest, cadunt sub sigillum, ita ut illud violet, si dicat pœnitentem esse scrupulosum, imper-

tinentiis & naniis tempus conterere, esse morosum, & his similia. Nam hoc aptum est reddere confessionem odiosam; ideòque in praxi vitandum.

Quæst. III. *Quomodo violatur sigillum Confessionis?*

Resp. Dupliciter. 1. Directè, revelando expressè aliquid ex sola confessione cognitum. 2. Indirectè aliquid dicendo aut faciendo, ex quo quis cognoscere vel suspicari possit peccatum vel defectum pœnitentis aut aliorum, aut quævis per confessionem cognita, ex quibus pœnitenti aut aliis pudor, molestia, dedecus, damnum, vel quodlibet gravamen sequi posset; etiam si audiens id aliundè sciat. Quæ omnia reddunt confessionem odiosam.

Hinc secretum confessionis violat.

1. Qui dicit de aliquo etiam mortuo, quòd commiserit aliquod mortale, vel plura venialia, vel tale veniale in particulari, v. gr. mendacium. Non tamen qui dicit præcisè, Petrum sibi confessum esse aliquod veniale indeterminatè; nam hoc ex ipso actu confessionis patet: qui enim confitetur, hoc ipso attestatur se aliquod saltem veniale admisisse. Sed ne hoc quidem dicendum est, ob periculum scandali. Dixi, *Etiā mortuo*. Nam revelatio cognitorum ex confessione, etiam post mortem pœnitentis redderet confessionem valde onerosam ac odiosam; cum homines sint valde solliciti, ne etiam post mortem infamentur.

2. Qui unum, præ aliis quos audit, laudans dicit eum sola venialia admisisse: nam inde alii facillè in suspicionem culpæ mortalis adducuntur.

Xxxxx 3

3. Qui

3. Qui dicto vel facto peccatum pœnitentis aliis etsi jam aliunde scientibus manifestat.

4. Qui dicit aliquod grave peccatum committi in tali Monasterio, vel capitulo. Nam hoc parit infamiam communitati, redditque confessionem odiosam. Item qui dicit in loco illo, præsertim angusto, ubi confessiones audivit, esse multos fures, adulteros, luxuriosos, aut injustos, &c. vel in tali loco talia & talia committi solere, præsertim si hoc aliunde non constet, nec sit publicum. Nam hoc infamiam loci, seu communitatis parit, quæ in singulos redundat.

5. Qui auditis paucorum confessionibus, dicit se tale peccatum audivisse, non nominata persona. Jam enim singuli ex illa relatione aliquid suspicionis contra se patiuntur, vel qui peccata per confessionem cognita ita narrant, ut audientes possint aliquo modo conjicere vel suspicari quinam ea commiserint.

6. Qui dicit se non absolvisse talem, remisisse ad tale tempus, vel ei dedisse talem pœnitentiam, ex qua colligatur peccatum mortale saltem in genere; vel qui de Titio fure notorio dicit eum sua furta contritione magna sibi confessum esse.

7. Duo confessarii, qui inter se colloquuntur de peccatis pœnitentis, etiam si is utrique eadem peccata confessus fuerit.

8. Qui alta voce, vel alio modo à circumstantibus intelligibili, arguit pœnitentem: nam hoc ipso indicat gravitatem materiæ quam audit.

9. Utendo notitia per confessionem

parta sine licentia, & cum gravamine pœnitentis, vel cum ejus licentia, sed extorta nec sponte data. Porro potest violari sigillum non solum verbis, sed etiam factis & aliis signis, ut constat ex Conc. Later. citato.

Nota 1. Quamvis non violet sigillum, qui præcisè refert peccata in confessione audita, personam & locum nullo modo designando, sic ut audientes, ne leviter quidem suspicari possint quinam ea commiserint: tamen rectè monent non esse dicendum. *Hæc peccata audivi in confessione.* Quia audientes, præsertim laici, facile scandalizantur, suspicantes violari sigillum; & quandoque periculum est, ne ex imprudentia lædatur sigillum, & deveniatur in suspicionem personæ. Imò hoc prohibitum esse à Conc. Later. c. *Omnis*, nisi in necessitate petendi consilii, docet Fagnanus. Quia Concilium solum permittit de peccato audito, absque ulla expressione personæ, & cautè consulere sub hac conditione, *Si prudentiori consilio indigerit*: ergo extra hanc indigentiam id non licet.

Nota 2. Quamvis liceat confessario loqui de rebus quas aliunde novit, quia nihil cadit sub sigillum, nisi quod cognitum est ex sacramentali confessione, & ut ex ea cognitum sive immediate, sive mediatè; violat tamen sigillum, si aliquid amplius vel certius affirmet quàm extra confessionem novit.

Nota 3. In consilio captando omitte dæ sunt circumstantiæ loci, temporis & aliæ inutiles, ne facile innotescat pœnitens. Quòd sine periculo reve-

revelationis consilium peti nequeat; tunc non licet illud petere sine venia expressa pœnitentis.

Quæst. IV. *An licet confessario loqui cum ipso pœnitente de auditis in confessione?*

Resp. Non licet extra confessionem absque ejus expressa licentia, quam pœnitens tenetur dare, cum id necesse est ad supplendum aliquem defectum, vel errorem dedocendum. Ita S. Carolus, in instruct. confessar. Quia aliàs hoc molestam & odiosam redderet confessionem: nam pudorem injicit, & exprobrationem quamdam continere solet. At id omne quod confessionem odiosam ac molestam reddere potest, est graviter à Christo prohibitum.

Hanc licentiam censerì dari à pœnitente docet Delugo, quando ipse interrogat, vel loquitur cum confessario, de aliquo quod dixit in confessione. Imò si statim post impositam satisfactionem ac datam absolutionem confessarius judicet aliquid addendum circa dicta in confessione, potest id facere quandiu pœnitens est in confessionario. Quia id spectat ad complementum judicii sacramentalis, quod adhuc censetur durare, & cujus actus sunt absolvere, punire, consilium, monere, corrigere, ligare, & similia; & quia moraliter non censetur extra confessionem quod in continenti dicitur in confessionario. Item potest sequentibus confessionibus pœnitentem admonere de defectu aliquo in prioribus admisso, de negligentia se emendandi, de frequentia relapsuum, &c. & uti notitia per priores con-

fessiones parta ad specialia monita ac fortiora remedia suggerenda. Quia loquitur in eodem foro sacramentali, in quo sacerdos ad bene curandum pœnitentem debet considerare etiam peccata præterita; quæ indicant passionem vehementem, vel consuetudinem, vel aliquid aliud consideratione dignum, ad melius cognoscendum statum pœnitentis: idque pertinet ad officium judicis ac medici, quod tunc exercet. Et tunc agit ut Dei vicarius, ac proinde potest uti notitia, quam ut talis habet.

Quòd si pœnitens extra tribunal facultatem loquendi de re necessaria ad confessionem pertinente deneget confessario, juxta multos non licet eum monere. Nam tunc confessarius revera loqueretur extra confessionem, cum judicium jam moraliter finitum sit. At est regula generalis, quòd confessarius de confessione sine licentia pœnitentis loqui non potest extra confessionem. Et verò si sigillum non obligaret ad non loquendum cum pœnitente in eo casu, non esset necessitas petendi licentiam: nam licentia pœnitentis non requiritur nisi propter sigillum, quam tamen necessitatem petitionis nemo negat. Quare licentia negata tacere debet confessarius, & jam satisfecit suo muneri.

Quæst. V. *An licet extra confessionem uti notitia per confessionem acquisita?*

Resp. 1. Licet uti cum licentia expressa pœnitentis sponte ab ipso in ipsius vel alterius utilitatem data. Quia ratio sigilli est ne confessio red-

datur

datur odiosa : at tunc non potest inde confessio reddi odiosa, cum quisque sciat suam sibi relinqui libertatem concedendi, vel negandi licentiam, & eam pro arbitrio limitandi. Et tunc pœnitens ponit conditionem, qua posita præceptum divinum non obligat : nam solum erat præceptum divinum non revelandi, nec utendi notitia illa sine licentia expressa pœnitentis. Tenetur autem pœnitens permittere usum istius notitiæ quoties necessarius est ad bonum commune, ad tollendam occasionem peccati, ad avertendum grave damnum spirituale vel temporale alicujus privati, & ad alia, quæ iustitia vel charitas exigit : alioqui absolute indignus est.

Resp. 2. Numquam licet sine expressa licentia uti tali notitia cum quavis directa aut indirecta revelatione cognitorum in confessione, & ex qua oriri possit suspicio usus talis notitiæ. Quia quælibet revelatio etiam indirecta sine expressa venia pœnitentis est violatio secreti confessionis, & reddit confessionem odiosam, & onerosam.

Resp. 3. Neque licet, sine expressa licentia, uti tali notitia, cum quacumque pœnitentis gravamine etiam temporali, etsi aliunde non injusto, & seclusa quacumque revelatione ; quamvis multò majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur. *Prob.* 1. Ex decreto à Sacra Congregatione generalis Inquisitionis autoritate Innocentii XI. edito, & Romæ affixo, ann. 1682. quo prohibetur hæc propositio, & ejus praxis : *Scientia ex confessione acquisita uti licet ;*

modo fiat sine directa, aut indirecta revelatione, & gravamine pœnitentis, nisi aliud multò gravius ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius meritò contemnatur. Addita deinde explicatione sive limitatione, quòd sit intelligenda de usu scientiæ ex confessione acquisita cum gravamine pœnitentis, seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multò gravius gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur. Hanc dictam propositionem, quatenus admittit usum dictæ scientiæ cum gravamine pœnitentis, etiam cum dicta explicatione sive limitatione, præsentis decreto prohibent, &c. 2. Clemens VIII. & Urban. VIII. prohibuerunt regularibus, ne hac notitia utantur ad exteriorem gubernationem. 3. Quia ille omnis usus notitiæ per confessionem partæ illicitus est : qui si cognosceretur à pœnitente esse licitus, redderet illi confessionem odiosam : nam talis usus à Sacramento avertit, & Christus vetuit ne unquam redderetur odiosum. At si pœnitens sciret licere confessario, ipsis non advertentibus, uti notitia confessionis ad aliquid ipsis grave ac molestum, redderetur illis confessio odiosa, & semper id timerent. Et verò si non licet uti notitia cum gravamine aliquo pœnitentis advertentis talem usum ; nec etiam licet, quamvis id non advertat : si enim antecederet pœnitens sciret posse confessorem uti occultè illa notitia contra pœnitentem, hic avocaretur non minùs, sed potius magis, à confessione peccati, quàm si sciret eum posse tale quid facere advertente ipso pœnitente. Nam magis lædunt illa quorum cau-

causam ignoramus, quàm illa quorum causas scimus, quibus facilius possumus adhibere remedium per causam contrariam, ut notat Delugo.

Nec obstat quòd tum nulla esset revelatio confessionis. Quia sigillum obligat confessorem non solum ad non revelandum peccatum pœnitentis, sed etiam ad vitandum id omne extra confessionem, quod eam redderet odiosam & difficilem pœnitentibus, & ad continendam taliter notitiam illam, ut numquam possit adhiberi contra ipsum pœnitentem expressè non consentientem. Sic peccat contra sigillum, qui cum poenitente loquitur de peccato ejus, licet nihil prorsus revelet. Ratio enim & obligatio sigilli est, ne confessio difficilior, gravior ac molestior reddatur, & sic odiosa fiat, & homines ab ea deterreantur. Unde scientia ex confessione parta perinde se habet ac si non esset, in ordine ad omnem usum, qui confessionem difficiliorem, seu molestiorem redderet.

Hinc non licet confessario poenitentem secretò punire, male habere, &c. Item Rituale Tullense monet, ne parochus deneget testimonium bonæ vitæ, & probitatis ei cujus vita exterius est rectè instituta, sed quem confessione scit esse improbum; vel benedictionem nuptialem iis quos ex sola confessione scit contraxisse impedimentum dirimens ob crimen; ne moneat parentes ut diligenter invigilent filia, cujus libidinem ex sola confessione novit; ne amoveat vicarium, ludimagistrum, &c. à suo munere ob crimina ex sola confessione nota.

Ant. Th. Moral. P. I.

Resp. 4. Ex communi sententia, licitus est usus notitiæ ex confessione acquisitæ, qui sit sine ullo poenitentis gravamine, & sine qualicumque revelatione tum directâ tum indirectâ cognitorum in confessione, nec potest reddere confessionem difficiliorem & odiosam. Quia Christus illum solum usum prohibuit, qui redderet confessionem magis onerosam ac difficilem poenitenti, & ab illa fideles averteret, cum obligatio sigilli à Christo imposita sit, ne confessio redderetur magis gravis ac molestia poenitentibus, quàm per se sit.

Hinc licet confessario sapius orare pro poenitente, consulere libros, imò & doctores super peccatis in confessione auditis, emendare suam negligentiam, vel nimiam severitatem, quam ex confessione intelligit aliis nocere, &c. modò non detur occasio suspicandi poenitentem, vel alios. Item licet fugere locum, ubi insidias sibi parari, & abstinere à sacrificio in quo necandum se veneno didicit ex confessione, modò præter poenitentem nemo advertere possit id fieri ex usu notitiæ per confessionem partæ. Quia hoc non potest ullum gravamen afferre poenitenti, nec reddere sacramentum odiosum, nec revelare confessionem. Secus, si alter inde colligat poenitentem ista declarasse, ac ideo ei succenseat, & noceat.

Resp. 5. Confessarius cum licentia expressa poenitentis debet uti notitia peccati complicitis vel alterius, ex sola confessione parta, quando necesse est ad impediendum grave damnum spirituale, vel etiam temporale injustum

Yyyy

poe-

pœnitentis vel ipsius complicitis, vel aliorum, ita ut nequeat impediri, nisi confessarius moneat prudenter ipsum reum, vel superiorem tamquam patrem. Nam tunc nec violatur sigillum, nec fit injuria complici, & tenemur ex charitate impedire malum proximi, cum sine peccato & gravi incommodo possumus. Sed tunc confessarius hortetur pœnitentem, ut extra confessionem alienum peccatum ei aperiat, ut tantò liberius peccati notitia uti possit, & dicere correpto se illud extra sacramentum accepisse, ne illud ei odio sum fiat.

Porro ne confessarius faciliè pœnitenti alios accusanti, præsertim foemina credat, nec onus monendi in se suscipiat sine necessitate. Nam sæpe vel ex malitia, vel ex errore innocentes accusantur.

Quæst. VI. *Quid respondere debet confessarius, dum interrogatur de cognitis in confessione?*

Resp. I. Confessarius de his interrogatus etiam à judice, debet secundum aliquos dicere quæstionem esse injustam & sacrilegam, ad quam nefas sit respondere. Sed quia id plerumque non sufficit ad tollendam omnem suspicionem, alii docent eum deberè simpliciter affirmare, etiam cum juramento si opus sit, se nescire pœnitentem tale scelus commisisse. Nec tunc utitur æquivocatione, aut restrictione, nec mentitur; quia respondet in sensu interrogationis, inquit Delugo: interrogatio enim est, aut debet esse, an sciat peccatum ea scientia quæ humani convictus legibus subjiatur, & deservire possit ad illud dicendum, de qua scientia in-

terrogant homines, & de illa intelligi potest responsio. Homo (inquit S. Thom. in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad 3.) non adducitur in testimonium nisi ut homo: & ideo absque lésione conscientie potest jurare se nescire quod sit tantum ut Deus; id est, ut Dei vices specialiter agens. Et S. Antonin. 3. part. tit. 17. c. 22. ait: Si non potest alio modo declinare iniquum iudicium, potest respondere. Nihil inde scio, quia subintelligitur, ut homo: & nihil scio etiam per confessionem, quod intelligitur tibi revelandum. Alii dicunt istam responsionem, Nescio, in talibus circumstantiis apud prudentes nihil aliud significare, quam me nihil scire quod subjiatur humani convictus legibus. Nam notitia rerum ea confessione sacramentali hausta, non est scientia naturalis ordinis, quam quis habeat ut homo, & quæ pertineat ad usum humani convictus ac societatis, quæ inter homines per mutuum sermonem fovetur; quare humanæ societatis legibus nullatenus subjiatur. Malitia autem propria mendacii in eo potissimum posita est, quod per illud peccetur contra leges humanæ, seu rationalis societatis.

Si autem iudex quærat num confessionem Petri audieris; respondere debes te audivisse. At si quærat num tale peccatum confessus fuerit, respondere debes, secundum aliquos, istam interrogationem esse injustam, impiam; & responsio indignam: secundum alios te nihil tale audivisse, scilicet auditione eorum quæ liceat revelare, velut hominem.

Resp. 2. Confessarius interrogatus an poenitentem absolverit, respondere debet se officio functum esse; non autem absolvisse: alioqui enim id affirmans

mans de uno & non de altero, indicaret denegatam absolutionem; & sic indirectè revelaret pœnitentis indispositionem, aut peccatum reservatum: Quare eadem debet esse responsio pro omnibus pœnitentibus quos absolvit & quos non absolvit. Hinc dum danda sunt testimonia confessionis auditæ, debet Confessarius testari solum se audivisse confessionem talis.

Porro etsi regulariter ita respondendum sit, non potest tamen damnari confessarius, qui dicit se aliquem absolvisse, quando nullum est periculum pro aliis, quia hoc nullo modo est contra sigillum, nec potest reddere confessionem odiosam. Quod si sacerdos vocetur in jus à pœnitente, ut rationem reddat denegatæ absolutionis, testari debet se nullum in hac exigenda ratione superiorem agnoscere præter Deum.

Quæst. VII. *Ex qua confessione contrahitur obligatio sigilli?*

Resp. Contrahitur ex omni & sola confessione sacramentali. Confessio autem censetur sacramentalis in ordine ad inducendam obligationem sigilli, quæ ex intentione se accusandi secundum institutionem Christi, in ordine ad absolutionem aliquando obtinendam fit ei, qui bona fide creditur iudex legitimus, etiamsi non sequatur vera absolutio quavis de causa. Hoc enim necessarium est ad securitatem Sacramenti.

Hinc sigillum obligat, 1. Etiamsi confessio facta sit laico, vel sacerdoti non approbato, quem pœnitens bona fide putat esse sacerdotem & legiti-

mum iudicem. Nam defectus hujus obligationis cederet in detrimentum confessionis validæ, quæ inde minus secunda redderetur, propter periculum ne quis malitiosè fingat se sacerdotem approbatum aut se esse putet, cum non sit. 2. Etiamsi sacerdos non habeat intentionem conficiendi Sacramentum & absolvendi. Alioqui pœnitentes possent facilè decipi, & metus hujus deceptionis multos detereretur à confessione, obessetque securitati Sacramenti. 3. Etiamsi pœnitens confiteatur sine contritione & voluntate recipiendi absolutionem; sed tamen cum intentione se sacerdoti tamquam Dei ministro subijciendi, & accusandi, vel ut ab eo aliquo modo adjuvetur, & dirigatur in ordine ad id quod deesse judicat, ut possit absolutionem aliquando obtinere. Nam ex communi sententia, talis confessio quoad effectum inducendi sigillum, est sacramentalis, licet non sufficiat ad valorem Sacramenti.

Econtra non contrahitur obligatio sigilli ex confessione, quæ fit solum ex intentione irridendi, decipiendi, vel inducendi confessarium in peccatum; aut si extra tribunal quis dicat se, id quod narraturus est, committere sigillo confessionis. Quia obligatio sigilli est annexa soli confessioni institutæ à Christo vel ei, cujus revelatio in confessionis à Christo institutæ detrimentum cederet.

Hinc oritur solum obligatio secreti naturalis ex eo quod aliquis committens secretum sacerdoti, dicat se illud ei committere sub secreto confessionis, & sacerdos sic admittat. Ita

S. Thom. in 4. dist. 21. quæst. 3. art. 1. quæst. 3. ad 2. Nam secretum confessionis religiosum, soli confessioni proprium est. Addit Sylvius, hanc admissionem non carere irreverentia Sacramenti: cum nullum arcanum possit secreto confessionis æquiparari.

Quæst. VIII. *Quinam contrahunt obligationem sigilli?*

Resp. II omnes, qui immediatè, vel mediatè, licitè vel illicitè, habent ex confessione sacramentali notitiam rei cadentis sub sigillum. Nam ii omnes tenentur secreta servare ea, quorum revelatio redderet confessionem onerosam ac odiosam, & ab ea homines deterreret. At si homines scirent aliquos tales posse aliqua ex confessione cognita revelare, aversarentur confessionem, & ab ea averterentur. Præterea cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo. reg. jur. 39. in 6. & res cum onere suo transit ad quoscumque pervenit. Igitur securitas ac reverentia Sacramento debita exigit, ut quævis notitia per confessionem solam quovis modo parta numquam possit communicari sine expressa licentia pœnitentis, ne sacramentum reddatur difficilior & odiosum.

Hinc obligatione sigilli tenentur, 1. Ipse confessarius etiam fictus, sed per errorem legitimus existimatus: nam confessio tunc ex intentione pœnitentis est sacramentalis. 2. II omnes, qui peccatum pœnitentis, dum confitetur, audierunt, sive culpabiliter, propius accedendo animo audienti (quod est mortale ob injuriam gra-

vem illatam Sacramento & pœnitenti,) sive inculpate & præter voluntatem.

3. Superior, à quo extra sacramentum petitur facultas absolvendi à casu reservato. 4. Interpres, ut organum medium, per quod facta est confessio.

5. Qui per examen disponit alium ad confessionem & qui consulitur, an & quomodo hoc vel illud teneatur confiteri, quamvis alteri fiat confessio.

6. Is qui consulitur à confessario, etiam cum licentia pœnitentis: alioqui valde odiosum & grave esset pœnitentibus concedere facultatem consulendi alium, (ut sæpe necessarium est ad bonum pœnitentis, & rectam Sacramenti administrationem,) si ille alius non obligaretur sigillo. Item is, cui confessarius pœnitentem manifestavit ex consensu pœnitentis. 7. II omnes, qui aliquid didicerunt etiam mediatè ab ipso confessario, aut quovis alio ad sigillum obligato. 8. Qui peccata pœnitentis in charta descripta legit, dum poenitens ex scripto confitetur: is enim se habet, ut ille qui furtim audit confitentem. Qui autem ante, vel post & extra confessionem chartam peccata continentem reperit, peccat graviter si legat, & secundum multos obligatur sigillo: quia peccata in charta scripta ordinantur ad confessionem sacramentalem ritè perficiendam; idque ut favorabilius Sacramento tenendum est.

Quæst. IX. *An pœnitens etiam obligatur sigillo respectu confessarii?*

Resp. Neg. Quia obligatio sigilli est solum in favorem poenitentis, ut securè ac confidenter peccata sua & conscientiam aperiat, sicut tenetur secundum

cundum institutionem Christi: non autem in favorem confessarii, qui non tenetur ex institutione Christi peccata sua pœnitenti aperire; & sic non eget obligatione sigilli circa ea, quæ debet dicere pœnitenti.

Pœnitens tamen habet obligationem secreti naturalis circa ea quæ revelare nequit sine injusto damno confessarii, aut contra rationabilem ejus voluntatem; propter quod peccant, inquit Gerson. in Regul. moral. regul. 134. Si non excusat eos ignorantia, illi qui pœnitentias suas, & ea quæ sacerdos eis dixit, passim dicunt, & qui etiam super hoc inquirunt, quoniam talia per indirectum causant aliquando irrisiōem sacerdotis, aut confessi culpam. At si confessarius aliquid dixerit, vel fecerit, quod vergat in damnum commune, vel privatum, ut si hæresim doceat, si sollicitet ad turpia, vel si existat aliud grave periculum ruinæ spiritualis, sive confessarii sive alterius; pœnitens tenetur ex lege charitatis ista denuntiare Prælato, si aliter malum certò impedire nequit. Imò Gregorius XV. Bulla 34. præcepit pœnitentibus ut denuntient Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis confessarios, qui personas quascumque, ad inhonestam, sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu sacramentalis confessionis, sive antea, vel post immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis hujusmodi, etiam ipsa confessione non secuta, sive extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque ubi confessiones sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire sollicitare, vel provocare

tentaverint, aut cum eis illicitos & inhonestos sermones, sive tractus habuerint. Mandatque omnibus confessariis, ut pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis modo supra dicto sollicitatos, moneant de obligatione eos denuntiandi. Unde ad hoc tenentur omnes ubi hoc decretum viget; imò & alii, si alias isti nefarii confessariis prævideantur non emendandi; nam tunc lex charitatis ergo illos & alios seducendos obligat ad tale crimen impediendum hac denuntiatione, si non adsit alia via efficax.

APPENDIX.

De Indulgentiis.

Quæst. I. Quid & quotuplex est Indulgentia?

Resp. 1. Indulgentia est remissio pœnæ temporalis peccatis quoad culpam remissis debitæ, facta extra sacramenta & sacrificium per applicationem satisfactionum Christi & Sanctorum. Fide constat, ex Concil. Trid. sess. 25. indulgentiarum usum fidelibus maxime salutarem esse, easque concedendi potestatem in Ecclesia extare.

Resp. 2. Indulgentia alia est totalis seu plenaria, qua tota pœna temporalis remittitur; & alia partialis seu non plenaria, qua pars tantum pœnæ remittitur. Hæc dicitur aliquando Indulgentia unius anni, vel plurium, vel 40. dierum; per quam scilicet tantum de pœnis remittitur, quantum remitteret pœnitentia austera unius anni vel plurium, aut 40. dierum, secundum antiquos canones facta.

Quæst. II. Quinam habent potestatem concedendi Indulgentias?

Yyyyy 3

Resp.

Resp. Papa potest jure divino indulgentias qualescumque in tota Ecclesia concedere; cum supremus sit vicarius Christi, & supremum caput visibile Ecclesiæ. Supremo autem Principi competit potestas dispensandi thesaurum communem sine limitatione. Episcopi verò in sua diœcesi, & Archiepiscopi in tota sua provincia possunt jure communi concedere tantum indulgentias unius anni in dedicatione Ecclesiæ, & in anniversario dedicationis, vel alia ex causa, dierum dumtaxat 40. ex Conc. gen. Later. IV. cap. 62. Cardinales etiam non Episcopi dicuntur concedere indulgentias 100. dierum, ex concessione Papæ, saltem tacita.

Nota. Hæc potestas est jurisdictionis, non ordinis. Hinc 1. potest competere, & delegari clerico non sacerdoti. 2. Indulgentiæ non possunt concedi, nisi subditis, cap. 4. *de pœnit. & remiss.* ubi ratio datur, quia sicut à judice non suo ligari nemo potest, ita neque absolvi. Possunt tamen exempti lucrari indulgentias episcopales, cum in ea re favorabili possint se subicere jurisdictioni ordinarii, ne quod in gratiam concessum est privilegium, in eorumdem dispendium cedat, ex reg. 61. jur. in 6. ibi: *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

Quæst. III. Quenam requiruntur ad lucrandam indulgentiam?

Resp. Sequentia I. Status gratiæ, saltem cum ultimum opus completur. Quia tunc applicatur indulgentia, quæ illum exigit: nam inimico Dei, quamdiu in peccato existit, nulla sit remissio

etiam quoad pœnam temporalem. Inimicus enim Dei, & reus pœnæ æternæ non est subiectum aptum, cui remittatur aliqua pœna; & nulla est promissio nisi pro justo. Unde indulgentia numquam conceditur, nisi contritis & confessis, aut verè pœnitentibus. Imò aliqui putant necesse esse ut omnia opera in bulla injuncta perficiantur in statu gratiæ. Sed alii communius docent sufficere, quòd bene fiant animo verè pœnitenti & sine affectu ad mortale: quia Pontifex in concessione non exigit ut omnia opera præscripta fiant in statu gratiæ: & sine illo possunt esse utilia ad finem indulgentiæ. Requiritur tamen status gratiæ eo instanti, quo ultimum ex operibus per bullam injunctorum perficitur. Nam requiritur status gratiæ eo instanti, quo indulgentia applicatur. At indulgentia applicatur eo instanti quo ultima conditio ponitur, seu instanti consummationis operum. Ergo eo instanti requiritur status gratiæ.

II. Omnia opera injuncta impleri debent integrè, in loco, & tempore, & ordine præscriptis, & propter finem præscriptum. Quia indulgentia non conceditur, nisi sub hac conditione: qua proinde non impleta simpliciter nihil obtinetur. Et Indulgentia solum operatur, secundum intentionem concedentis expressam per verba concessionis. Hinc qui opus aliquod injunctum, vel partem ejus notabilem omittit, quamvis ex ignorantia aut oblivione invincibili, vel impotentia, nihil consequitur: quia simpliciter non implet conditionem, cui adstricta est indulgentia.

III. Ad

III. Ad consequendam indulgentiam plenariam omnium peccatorum, etiam venialium, requiritur detestatio omnium illorum, & depositio affectus ad quodlibet. Nam pœna peccato debita non remittitur sine culpa: nullum autem peccatum etiam veniale remittitur quoad culpam, sine detestatione seu displicentia saltem virtuali; & depositione affectus ad illud. Quàm pauci ergo indulgentiam plenariam integrè consequuntur.

Præter supradicta, Cajetanus, Navarrus, Reginaldus & alii docent ad indulgentiam integrè consequendam requiri propositum, & sollicitudinem satisfaciendi Deo per satisfactiones congruas, & peccatis ac facultati pœnitentis proportionatas; ita ut proportio hujus sollicitudinis tamquam dispositionis ad indulgentiæ effectum necessaria, percipiatur major vel minor indulgentiæ fructus. *Probant*: Quia 1. Extat divinum præceptum faciendi dignos fructus pœnitentiæ, à quo præcepto Ecclesiæ dispensare nequit, & Conc. Trid. sess. 6. cap. 14. docet generaliter pœnitentiam christiani lapsi, necessario præter contritionem & confessionem, continere satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes, &c. At, inquiunt, valde enervaretur, & ferè tolleretur satisfactio illa congrua, si indulgentia plenaria plurimorum peccatorum obtineretur præcisè per opera aliqua pauca non valde gravia, ut per visitationem Ecclesiæ, triduum jejunii, aliquam eleemosynam; & confessionem ac communionem. 2. Thesaurus indulgentiarum

à Christo concessus est, non ad tollenda opera satisfactoria, cum ea præceperit; aut ad fovendam negligentiam ac torporem fidelium; sed ad supplementum eorum impotentiam ac infirmitatem: aliàs, inquit, indulgentia redundaret non in ædificationem, sed in destructionem, fovendo negligentiam ac torporem in satisfaciendo pro peccatis, & minueret horrorem peccati. 3. Ex Gregorio VII. qui Lincolnensi Episcopo indulgentiam petenti concessit ea lege, ut pro viribus satisfaceret: *Absolutionem præterea peccatorum tuorum, inquit, sicut rogasti, autoritate Principum Apostolorum Petri & Pauli tibi mittere dignum duximus, si tamen bonis operibus inhaerendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris.* Ut appareat, inquit Baronius hæc referens ad ann. 1073. *Sedis Apostolicæ indulgentiam illis communicari, qui, quantum suppetunt vires, bene operari non prætermittunt; non autem ignavis, otiosis ac negligentia torpescuntibus.* De his qui ita sentiunt, sic loquitur S. Antoninus, 1. p. tit. 10. cap. 3. §. 3. *Nec credunt quod propter has indulgentias generales minus teneatur agere pœnitentiam in hac vita; & horum dictum satis videtur concordare equitati, ut notat Innocentius.*

Quæst. IV. *Quanam notanda sunt circa opera præscribi solita?*

Resp. Sequentia. 1. Dum in Bulla conceditur indulgentia contritis & confessis, ad eam lucrandam secundum multos confessio non est necessaria habenti sola venialia: quia putant eam designari tantum ut medium ad gratiam & remissionem culpæ. Sed alii

alii multi dissentiunt, quia tunc confessio requiritur tamquam unum ex operibus præscriptis. Quare tutius est confiteri, idque consentaneum est praxi fidelium, præsertim tempore Jubilæi.

2. Oratio fidei debet per aliquod tempus in loco, tempore, & ex intentione designatis. Locus est ordinariè ubi est indulgentia. Tempus est inter utrasque vespèras. Intentio est pax inter principes christianos, conversio infidelium, extirpatio hæresum, exaltatio S. Matris Ecclesiæ, bonum spirituale Papæ, nisi alia addantur. Secundum multos debet esse vocalis, nec valet si fiat cum distractione voluntaria: nam talis oratio non est religiosa, nec apta ad impetrandum id quod Papa intendit.

3. Modus servandi jejunium est ille, quem singulæ provinciæ servant tali tempore in aliis jejuniis.

4. Eleemosyna, si non determinetur per bullam, fieri debet juxta regulas prudentiæ, & dictamen inter-

num: ita ut non detur quid minimum, spectata facultate dantis, nam minima non sunt in consideratione.

5. Non satisfacit per communionem sacrilegam: nam communio præscribitur ut opus bonum, vivum & operativum gratiæ.

Quæst. V. *Quanam requiruntur ut Indulgentiæ prosint defunctis?*

Resp. Necesse est, 1. Ut pro illis in bulla specialiter concedantur. Nam indulgentiæ non prosunt pluribus, nec aliis, quantum prima concessio; & tantum valent quantum sonant. Nominine autem fidelium simpliciter in bullis intelliguntur soli viventes, ut patet ex usu; quare quoties indulgentiæ ad mortuos extenduntur, expressè additur: *Fidelibus vivis & defunctis*. 2. Ut fidelis vivens omnia opera injuncta ritè perficiat ex intentione lucrandi indulgentiam pro mortuo, sitque in statu gratiæ, saltem cum ultimum opus impletur, atque indulgentiam applicet defuncto.

TRACTATUS

DE

EXTREMA - UNCTIONE.

EXtrema - Unctio est Sacramentum à Christo institutum ad conferendum ægroto de vita periclitanti gratiam ad resistendum tentationibus, ferendum patienter dolores, & peccati reliquias abstergendas, atque etiam ad corporis sanitatem, si expediat, restituendam, per Unctionem olei benedicti, & orationem sacerdotis.

Quæst. I. Quanam est materia & forma hujus Sacramenti?

Resp. 1. Materia remota est oleum olivarum ab Episcopo benedictum. Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 1. Renovari debet singulis annis, veteri exusto. Quod si periculum sit ne intra annum deficiat, neque possit haberi aliud benedictum, benedicto admisceatur non benedictum in minori quantitate. Ita *Rituale Romanum*. Materia verò proxima est Unctio. Hæc ex usu Ecclesiæ & præcepto Ritualium, debet fieri in forma crucis: quod tamen non est essentialiale, sicut neque ut fiat immediatè pollice sacerdotis; nam pestis tempore unctio fieri potest bacillo.

Resp. 2. Forma est hæc deprecativa;
Am. Th. Moral. P. I.

Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti. Amen. Et sic de aliis sensibus. Ex Concil. Florent. & Trid. & Rit. Rom. Sunt qui putant hæc sola verba, *Per istam Unctionem indulgeat tibi Deus*, esse essentialia; eo quod effectus sacramenti sufficienter exprimant, quamvis cætera ex præcepto sint addenda.

Quæst. II. An essentialia sunt Unctiones quinque sensuum?

Nota 1. Multi cum S. Thoma affirmant, & in Ecclesia Latina servantur: ac proinde in praxi adhiberi debent, quantum fieri potest; præsertim cum constet ea requiri ex præcepto. Non pauci tamen contentunt ad valorem Sacramenti sufficere unicum in quacumque corporis parte; & *Rituale Mechliniense* à facultate Lovaniensi approbatum præscribit. *In morbis contagiosis, & peste grassante, ut periculum vitetur, sufficere inungi sensus organum magis ad unctionem expositum, aut detectum, dicendo: Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum & gressum.* *Rituale* verò

Zzzzz

verò Parisiense sic habet: *Si non possit super infirmum fieri nisi unica unctio, ungatur oculus, vel aliud sensuum organum, & ceteris precibus pratermissis dicatur: Per istam sacri olei Untionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per sensus.* Sed ut ut sit, certum est id non licere extra necessitatem.

Porro non est absolute necessarium, ut utrumque organum ejusdem sensus specificè sumpti, v.g. uterque oculus ungatur (quamvis ob receptam consuetudinem id fieri debeat:) quia Unctio dicitur applicata alicui sensui, puta visui, cum facta fuerit in parte corporis, in quo sensus ille residet.

Pro praxi observa. 1. Ex præcepto saltem quinque corporis partes inungi debent, quæ sunt sensuum organa, nempe oculi, aures, nares, os, & manus, quibus secundum usum communem & Rituale Romanum, adduntur pedes; licet pedum unctio non sit essentialis; unde in quibusdam locis omittitur. *Renum verò unctio in mulieribus, honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commodè moveri non potest. Sed si ve in mulieribus, si ve in viris, alia corporis pars pro rebus ungi non debet.* Ita Rituale Rom.

2. Si quis careat aliqua parte corporis ex iis, quæ inungi debent, pars loco illi proxima inungatur eadem verborum forma. Rituale Romanum. Ut si manibus careret, ungenda esset pars brachii proxima. Quod si omnino careret sensu aliquo, puta visu, debet tamen inungi secundum sensum illum, cum forma ei respondente; quia potuit appetere actus malos, qui per sensum illum perficiuntur.

4. Dum oculos, aures, & alia corporis membra, quæ paria sunt, sacerdos ungit; caveat ne altero ipsorum inungendo, sacramenti formam prius absolvat, quam ambo hujusmodi paria membra perunxerit. Rit. Rom.

4. Si dum inungitur infirmus decedat, Presbyter ultra non procedat. Quod si dubitet an vivat adhuc, unctioem prosequatur sub conditione pronuntiando formam dicens: *Si vivis, per istam sanctam unctioem, &c.* Rit. Rom.

5. In pestiferis uti licebit virga oblonga, oleo uncta, quæ deinde comburatur, aut servanda purgetur, ait Manuale Cameracense.

Quæst. III. Quis potest & debet ministrare hoc sacramentum?

Resp. 1. Fide constat solum sacerdotem esse illius ministrum, ex Concilio Tridentino. sess. 14. canon. 4. Valide autem conferri potest à quolibet sacerdote. Quia in tali ministerio jurisdictio non est essentialis sacramento, nec illud principium; sed est solum conditio necessaria, ut licite fiat. At licite ministratur à solo pastore proprio, vel alio de ejus licentia: nam administratio sacramenti est officium pastoris, quod usurpare propria autoritate in materia gravi gravis culpa est; cum id ei injuriosum sit, & repugnet recto regimini ac debito ordini. In casu tamen necessitatis, quo aliquis infirmus sine hoc sacramento moriturus esset, quilibet sacerdos potest & debet ex charitate illud ministrare; nam tunc Ecclesia hanc facultatem concedere censetur.

Ne-

Neque in Clement. 1. de privileg. ubi excommunicantur religiosi, qui sine licentia parochi illud secularibus conferunt, hic casus necessitatis comprehenditur; alioqui esset in destructionem.

Resp. 2. Parochus, item superior regularium tenetur ex iustitia sub mortali Extremam-unctionem administrare per se vel per alium subditis suis. Quia tenetur ex officio fidelibus suæ curæ commissis ordinaria media salutis à Christo instituta, & in communi usu Ecclesiæ posita subministrare. Idque etiam cum vitæ periculo, si subditus poenitentiam non receperit, nec possit recipere; quia fieri potest ut Extrema-Unctio ei tunc ad salutem necessaria sit, si nimirum habeat tantum attritionem cum imperfecto Dei amore. *Qui autem peste affectus non est confessus, nec potest confiteri, pastor teneatur illi Extremam-unctionem, etiam cum periculo vitæ dare,* ait Synodus Namurcensis, anno 1639. tit. 14. cap. 10.

Quæst. IV. Quinam sunt effectus hujus Sacramenti?

Resp. Ex Jac. 5. & Concil. Tridentin. sess. 14. c. 2. multiplex est. Primus ac præcipuus est gratia sanctificans, ut connotans gratias actuales ad alleviandum seu confortandum animam contra morbi molestias, & tentationes diaboli.

Secundus est absterfus reliquiarum peccati; quæ sunt non solum poenæ peccatis debitæ: sed etiam anxietates, infirmitates, torpor seu languor ad bonum, angor, & timor, quæ ex peccatis commissis contrahuntur.

Plus autem aut minus abstergit pro dispositione recipientis.

Tertius est peccatorum tum mortalium, tum venialium remissio. Nam si quæ supersint remittenda, remittit etiam quoad culpam: venialia quidem primario & per se, mortalia vero secundario & per accidens in certis casibus. *Prob. 1.* Ex Jac. 5. *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* 2. Ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 2. *Res etenim hac gratia est Spiritus Sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit.* Ubi delicta distinguuntur à reliquiis peccati, & supponuntur non semper adesse in infirmo. 3. Ex forma ipsa, *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti,* quæ importat remissionem peccatorum, etiam quoad culpam.

Non tamen ideo Extrema-unctio est sacramentum mortuorum, nisi secundario, secundum quid, & cum addito restringente ad certos casus, in quibus solis remittit mortalia, nempe quando vel peccata non fuerint remissa per sacramentum Poenitentiae propter occultum aliquem defectum; vel post confessionem commissa sunt, sed memoria exciderunt, vel homo propter privationem usus rationis & sensuum, factus est incapax confessionis, nec antea habuit contritionem perfectam, sed tantum attritionem cum Dei amore imperfecto. Enimvero ex institutione Christi ad remissionem mortalium Poenitentiae sacramentum præmitti debet Extremæ-unctioni, si possit: quod si non possit, elicienda est contritio perfecta: Sed quia hæc difficilis est, & non raro abest,

utriusque defectum supplet Extrema-unctio; modò adsit attritio cum aliquo Dei amore, qualis requiritur in sacramento Pœnitentiæ. Ex quo patet quanti sit momenti Extremam-unctionem recipere, cum illius opè salvari possit, qui alioqui fuisset damnatus, ut docet S. Carolus, in instruct. de hoc sacramento.

4. Sanitatem corporis interdum, ubi salutem animæ expedierit, confert. Conc. Trid. loco cit. quod etiam intellige secundum divinam providentiam, secundum quam non semper expedit turbare naturalem rerum ordinem, & causarum naturalium exigentiam frustrari. Quare hunc effectum impediunt qui hoc Sacramentum non percipiunt, nisi cum morbus ita invaluit, ut jam sine miraculo sanari nequeat.

Quæst. V. *Quanam ad recipiendum valide & cum fructu hoc sacramentum requiruntur?*

Resp. Sufficit in homine iusto generalis illa voluntas recipiendi, qua unusquisque pœnitens, & bene dispositus vult frui omnibus remediis ad salutem suam necessariis vel utilibus à Christo institutis, quamdiu scilicet non est retractata. Constat ex Rituali Rom. & praxi Ecclesiæ illud conferentis improvisò aliquo morbo oppressis, & sensuum ac rationis usu destitutis. Hanc autem voluntatem habere omnes Christiani præsumuntur. Ut tamen omnium venialium remissionem obtineat, requiritur saltem depositio affectus ad illa. Sed quia nemo scit an sit in statu gratiæ, & multa peccata occulta ex ignorantia aut inadvertentia cul-

pabili committuntur, elicienda est ab omnibus contritio quam potest perfectissima.

Adde quòd ab homine rationis compote recipi debeat magna cum fide, fiducia, humilitate, conformitate cum voluntate divina, reverentia.

Homo verò sibi mortalis culpæ conscius, præter voluntatem recipiendi sacramentum saltem illam generalem & habitualement, præmittere debet confessionem, si potest; vel si non potest, contritionem perfectam. *In quod illud in primis ex generali Ecclesiæ consuetudine observandum est, ut si tempus, & infirmi conditio permittat, ante Extremam-unctionem, Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta infirmis præbeantur, ait Rit. Rom.*

Quæst. VI. *Quibusnam potest & debet conferri Extrema-Untio?*

Resp. Iis solis, qui versantur in mortis periculo orto ex aliqua corporis infirmitate. Ex Jac. 5. *Infirmatur quis, &c.* Ex Concil. Florent. & Trid. sess. 14. cap. 3. Item iis solis, qui habuerunt aliquando usum rationis, ita ut dari non possit nec debeat infantibus, & perpetuò amentibus, ut constat ex praxi Ecclesiæ. Quia in illis locum habere non potest forma huius sacramenti: *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti;* cum fuerint incapaces peccati personalis. Et quia cum hoc sacramentum sit consummativum pœnitentiæ supponit eum cui confertur, esse capacem pœnitentiæ, tentationum & peccatorum actualium: in remedium enim horum institutum est. Hinc Rituale Rom. ait: *Debet hoc sacramentum infirmis præberi, qui cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere*

nere videatur, & iis qui præ senio deficiunt, & in diem videntur morituri, etiam sine alia infirmitate (cùm hæc sit gravis infirmitas) . . . impenitentibus verò, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis, & nondum baptizatis penitus denegetur. Non ministretur etiam prælium inuitis, aut navigationem, aut peregrinationem, aut alia pericula subituris, aut reis ultimo supplicio mox afficiendis, aut pueris rationis usum non habentibus. At dari debet vulneratis lethaliter, aut iis qui potarunt venenum: nam hi habent intra se causam proximam mortis, & sunt infirmi revera, undecumque infirmitas orta sit.

Observa 1. Non est expectandum donec infirmus sit morti proximus: sed dari debet Extrema-unctio dum adhuc ratione utitur, ut maiore cum reverentia & utilitate recipiatur. Unde Catechism. Roman. dicit parochos peccare mortaliter, dum eam differunt donec infirmus privetur usu sensuum & rationis, quamvis supposita dilatione teneantur dare infirmis usu rationis destitutis.

2. Debet dari infirmis petere non valentibus ob privationem usus sensuum vel rationis. Quia sufficit habitualis voluntas generalis recipiendi media salutis à Christo instituta, quam habent christiani, dum alia sacramenta suscipiunt, vel actus amoris aut spei eliciunt. Nam talis voluntas est voluntas implicita recipiendi hoc sacramentum; & tunc præsumendi sunt contriti, vel saltem attriti, nisi oppositum constet.

3. Extrema-unctio, cùm non imprimat characterem, iterari potest & debet in diversis morbis periculosis, non

tamen in eodem, nisi infirmus convalescerit, & postea in novum periculum mortis relabatur. Concil. Tridentin. cap. citato, & Rituale Romanum.

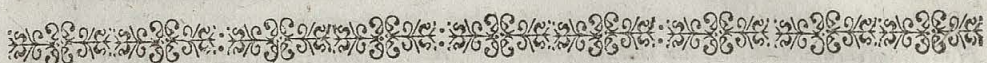
Quæst. VII. *An est obligatio recipiendi hoc Sacramentum?*

Resp. Constat esse grave peccatum, si omittatur cum scandalo aliorum, vel ex contemptu. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus Sancti injuria esse posset. Conc. Trid. sess. 14. cap. 3. Sed controversia est de præcepto, præsertim divino, illud recipiendi. Hoc multi negant: at non pauci cum Toletio affirmant, & probant. 1. Ex Jac. 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.* Quæ vox videtur præceptum sonare, & Concil. Trident. sess. 14. cap. 3. ex iis verbis infert hanc unctionem mandatum Dei & promissionem gratiæ habere. 2. Ex Concil. Cabilon. II. cap. 48. *Secundum beati Apostoli Jacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab episcopis benedicuntur à presbyteris ungi debent.* Vox debent non exprimit merum consilium. Et ex Concil. Colonienf. anno 1536. *Est autem Unctio impendenda cum expositione mandati apostolici.* 3. Ex praxi Ecclesiæ, quæ summa sollicitudine semper curavit & curat ut ab omnibus infirmis suscipiatur. Item ex fidelium consuetudine & sensu: nam magnum scandalum paterentur, si viderent aliquem hoc sacramentum recusare; quod certè non fieret, si nullam obligationem illius recipiendi agnoscerent. 4. Quia est contra curam debitam salutis propriæ omittere sine justa causa medium per se certum &

ordinarium, & *presidium firmissimum* (ut ait Concil. Trident.) à Christo institutum ad roborandum contra diaboli tentationes, quæ graviores sunt sub

finem vitæ, ut idem docet, & ad liberandam animam æternæ damnationis periculo, in quo tunc maxime versatur.

TRACTATUS

DE

ORDINE.

ORdo sumitur dupliciter. 1. Pro speciali quadam potestate stabili exercendi aliquod officium relatè ad conficiendam Eucharistiam, certo ritu sacro solemnè collata. Et hoc sensu est quid permanens. 2. Pro ipsa Ordinatione seu ritu sacro, quo potestas illa conferitur. Et hoc sensu est quid transiens, & sacramentum; definiturque Sacramentum novæ legis, quo stabiliter confertur potestas ad consecrandam Eucharistiam, & ad alia ecclesiastica ministeria, ad eam aliquo modo spectantia, ritè obeunda.

Quæst. I. *Quot sunt Ordines?*

Resp. Septem, scilicet Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, Ostiariatus. Ex Concil. Florent. & Trident. sess. 23. cap. 2. Tres priores dicuntur majores & sacri, tum ob votum solemne castitatis annexum, tum quia propius pertinent ad Eucharistiam. Primus Ordo seu Sacerdo-

tium subdividitur in duos Ordines tamquam in duas species, nempe in Sacerdotium minus, seu presbyteratum.

Prima Tonsura non est strictè Ordo, sed prima dispositio ad Ordines: nam per eam non traditur potestas ad ullum ministerium pertinens ad Missæ sacrificium; sed solum confertur aliqua dignitas, qua homo constituitur in statu clericali, fitque capax recipiendi beneficia ecclesiastica, & Ordines. Unde cum, cap. 11. *de etate præsc.* dicitur per eam conferri Ordinem clericalem, Ordo ibi sumitur latè pro statu clericali, seu nota per quam quis ex statu laicorum evehitur ad statum clericalem.

Quæst. II. *Suntne singuli Ordines Sacramentum?*

Resp. Est de fide quòd Ordo generatim sumptus, sive Ordinatio aliqua, sit verè & propriè Sacramentum. Ex Concil. Tridentin. sess.

23. can.

23. can. 3. Secundum omnes catholicos Presbyteratus est verum Sacramentum. Idem nunc sentiunt plerique de Episcopatu ut distincto à Presbyteratu. Certum etiam multis videtur Diaconatum esse verum Sacramentum. Idem multi paucis exceptis docent de Subdiaconatu. Sed non pauci id negant de Minoribus.

Quæst. III. *Quenam est materia & forma Ordinum?*

Resp. Certum est illorum formam esse verba prolata ab Episcopo illorum ministro, dum materiam essentialem applicat. Sed Theologi dissentiunt circa essentiam materiæ Presbyteratus, & Diaconatus. In praxi diligenter observanda sunt ea omnia, quæ in Pontificali Romano præscribuntur: tum quia id tutius est ad valorem; tum quia ritus integer necessarius est saltem ex præcepto. Hinc si quid fortè omissum fuerit, illud cautè supplendum est, ex cap. 1. & ult. de sacram. non iterandis.

Quæst. IV. *An ad validam ordinationem requiritur contractus physicus instrumentorum?*

Resp. Quamvis multi putent sufficere contactum moralem patenæ, quo quis calicem tangens censetur & patenam superpositam tangere; tamen quia hoc non est omnino certum, in praxi curandum est ut semper immediatè ac physicè tangantur & calix, & patena cum hostia. Idem dic de aliis: nam circa Sacramento- rum valorem tenemur sequi in praxi

partem tutiorem, relicta incerta licet probabilior.

Quæst. V. *Quisnam est Minister Ordinis?*

Resp. Solus Episcopus est minister ordinarius omnium Ordinum, ex Concil. Floren. & Tridentin. sess. 23. cap. 4. & can. 7. Ex commissione tamen Papæ simplex sacerdos conferre potest, 1. Tonsuram & Minores Ordines, ex Concil. Tridentin. cap. 10. id apertè supponente, & ex praxi recepta. Nam Cardinales in propriis Ecclesiis, & Abbates eos de facto conferunt. 2. Subdiaconatum, ut fatentur omnes, & de facto hoc privilegium Abbatibus pluribus concessum est. De Diaconatu negant multi.

Episcopatum verò & Sacerdotium numquam conferri nisi ab Episcopo constat ex Traditione, & perpetua praxi Ecclesiæ, in qua numquam ab alio collata sunt.

Quæst. VI. *Quosnam Episcopus potest licitè ordinare?*

Resp. Solos suos subditos, vel habentes dimissorias, vel speciale ad id privilegium, ex Concil. Trident. sess. 23. cap. 8. ubi ordinans subditum alienum sine concessu & testimonio proprii Ordinarii de probitate & moribus ordinandi, suspenditur ad annum à collatione Ordinum: ordinatus verò ab executione Ordinis suscepti, quamdiu videbitur proprio Ordinario. Item non licet Episcopo ordinare etiam suos in diocesi alterius sine hujus consensu.

Porrò

Porro ex triplici capite quis censetur subditus alicujus Episcopi, ut possit ab eo ordinari, 1. Ratione originis, quia nempe in ejus diocesi natus est: *Dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis alterius temporalis moræ, seu permanentiæ ejus patris in illo loco; quo casu nullatenus ejusmodi fortuita natiuitas, sed vera tantum & naturalis patris origo erit attendenda.* Ita Innocentius XII. constit. *Speculatores.* 2. Ratione domicilii, quia in ejus diocesi habitat animo ibi perpetuò manendi. 3. Ratione beneficii, quod in ejus diocesi possidet, ex cap. 3. *de tempor. ordin.* in 6. In Gallia tamen haberi solet ratio solius originis.

Nota. Omnis & solus mas baptizatus potest validè ordinari, non tamen invitus.

Quæst. VII. *An servanda sunt interstitia?*

Resp. Concil. Tridentin. sess. 23. cap. 11. statuit, ut Minores Ordines per temporum interstitia conferantur, *nisi aliud Episcopo expedire magis videatur.* Inter ultimum autem Ordinem minorem usque ad sacros Ordines annus interjiciatur: *Nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas judicio Episcopi aliud exposcat, ibid.* A Subdiaconatu ad Diaconatum, & ab hoc ad sacerdotium similiter annus interjici debet, ex cap. 13. & 14. Circa quæ interstitia Episcopus dispensare potest ob Ecclesiæ necessitatem, vel utilitatem. Sed non potest sine dispensatione Papæ duos Majores Ordines una die conferre, ex cap.

13. cit. & cap. *Litteras de tempor. Ordin.*

Porro Minores Ordines conferri possunt Dominicis & aliis festivis diebus. Sacri verò solum Quatuor temporibus, aut Sabbato Sancto, vel Sabbato de Passione, cap. 3. *de tempor. Ordin.* Tonsura autem clericalis quocumque die & hora.

Quæst. VIII. *Quenam requiruntur, ut quis licitè ordinetur?*

Resp. Sequentia 1. Confirmatio, & Tonsura, quæ ex Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. non debet conferri nisi iis, qui fidei rudimenta callement, & sciunt legere ac scribere, & de quibus probabilis conjectura sit, eos clericatum elegerisse ut Deo fidei cultum præstent.

2. Certa ætas. Pro Minoribus nulla à jure definitur; sed Concil. Trident. statuit solum ut non conferantur, nisi iis qui saltem linguam latinam calleant, cap. 11. Pro Subdiaconatu requiruntur anni 22. pro Diaconatu 23. pro Presbyteratu 25. ex Conc. Trident. cap. 12. sufficit ex usu recepto, ut hi anni sint inchoati. Pro Episcopatu requiruntur anni 30. completi, cap. 7. *de elect.* In Gallia sufficit annus 27. inchoatus, ex Concordat.

3. Immunitas ab omni censura & irregularitate.

4. Status gratiæ, morum probitas, bona fama, vocatio divina, intentio gloriæ Dei promovendæ, serviendæ Ecclesiæ.

5. Certa scientia. Concil. Trident. requirit ut suscepturi Subdiaconatum & Diaconatum sint litteris &

& eis quæ ad Ordinem exercendum pertinet instructi, ut suscepturi Sacerdotium possint populum docere necessaria ad salutem, & sciant necessaria ad sacramenta ritè administranda, sess. 33. cap. 13. & 14. Item ex Patribus & Conciliis debent Scripturas sacras & Canones ediscere & scire.

6. Sæcularis non potest licitè ordinari, nisi titulum sustentationis habeat ex beneficio, vel patrimonio, vel pensione sufficienti ad victum honestum; ita ut si quis fingat titulum, aut pactum ineat de restituendo, vel non exigendo eo quod datur illi in titulum, peccet mortaliter, & suspensus sit, ex Concil. Trident. sess. 21. cap. 2. ubi antiquorum canonum pœnas super his innovat; & ex Urbano VIII. Constit. *Secretis*. Idque teste Fagnano declaravit S. Congregatio Cardinalium. Nec obstat cap. *Cum secundum* de præbend. Nam ibi agi-

tur solum de iis, qui nullo requisito titulo ordinati sunt, non autem de eis qui titulum finxerunt, quibus fraus sua patrocinari non debet. Nec ordinato licet sine licentia Episcopi resignare, aut alienare titulum ad quem promotus est, nisi aliunde habeat unde commodè vivat, ex Concil. Tridentin. cap. 2. cit. Quod si quem Episcopus absque titulo ordinaret, tenetur ei necessaria ad sustentationem suppeditare, cap. 4. & 16. de præbend.

Nota. Qui ordinatur per saltum, hoc est, qui suscepit Ordinem superiorem inferiore prius non recepto, peccat mortaliter, & manet suspensus ab usu Ordinis sic suscepti, cap. un. de clerico per saltum promoti. Si tamen non ministraverit, potest Episcopus ex legitima causa cum eo dispensare,

Concil. Trident. sess. 23.
cap. 14.

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

CAPUT I.

De sponsalibus, quæ sunt preparatio ad illud.

Quæst. I. **Q**uid sunt sponsalia?

Resp. Sponsalia sunt promissio mutua & legitima Matrimonii, l. 1. §. de sponsal.

Quæst. II. *Quanam requiruntur ut sponsalia sint valida?*

Resp. Sequentia. 1. Verus consensus datus cum animo se obligandi, & per verba vel alia signa externa declaratus, & acceptatus. Nam hæc ad veram promissionem obligantem requiruntur.

2. Deliberatio sufficiens ad mortale: nam Sponsalia obligant sub mortali ad contrahendum Matrimonium.

3. Mutua promissio, ut constet ex definitione. Quia hic contractus est onerosus, & una pars non censetur velle se obligare, nisi altera vicissim repromittat: unde promissio unius includit hanc conditionem, *Si tu repromiseris*; & ideo dicuntur Sponsalia, & l. 1. §. de sponsal. repromissio, hoc est reciproca promissio.

Hinc si Titius Matrimonium promittat Bertæ, & hæc promissionem acceptet, sed non repromittat, non sunt Sponsalia.

4. Habilitas utriusque ad contrahendum Matrimonium validè & licitè: nam promissio de re impossibili, vel illicita nulla est. Hinc habentis votum simplex castitatis perpetuæ, vel ingrediendi Ordinis sacri invalida sunt sponsalia, licet jurata; cap. 6. *Quæ clerici, &c.* Idem dic de sponsalibus personæ catholicæ cum hæretica sine dispensatione factis: nam sunt promissio rei illicitæ.

5. Jure canonico septennium completum, cap. 4. & 5. de desponsat. impuber. Tamen juxta multos valent si malitia suppleat ætatem, id est, si ante septennium apertè constet sponfos habere sufficientem usum rationis ad talem contractum. Controvertitur an inita ex metu gravi injustè incusso à parte contrahente valeant. Sed constat ea posse à metum passio rescindi: quia habet jus ut restituatur in priorem suam libertatem.

Sed

Sed quid si sponsalia contracta sint ab impeditis, v. gr. consanguineis, sub conditione, si Papa dispense?

Resp. Non valent, si sciverint Papam non solere dispensare in tale impedimento: quia tunc conditio censetur impossibilis. Quod si dispensare soleat, sed absit iusta causa dispensationis, debere dissolvi; cum tunc illicitum sit dispensationem petere & dare. Si verò Papa soleat in tali casu dispensare & adsit iusta causa, juxta multos valent sponsalia, & posita dispensatione fiunt absoluta: quia sunt sub conditione possibili, honesta & relata ad tempus quo personæ erunt habiles.

Nota. Sponsalia filiorum familias inconsultis parentibus contracta, sunt illicita, utpote contra præceptum honorandi parentes. Imò servari non debent, si inde grave scandalum timeatur. Idem dicunt aliqui, si parentes iusta de causa contradicant, cum Matrimonia invitis rationabiliter parentibus sint illicita: secus, si postea consentiant.

Quæst. III. Quomodo contrahuntur Sponsalia?

Resp. Multipliciter. 1. Expresse, dicendo, *Accipiam te in conjugem. Promitto tibi Matrimonium:* vel tacite, ut si parentes promittant pro liberis præsentibus, nec contradicentibus post pubertatem, cap. unico de desponsat. impub. in 6. Nam hæc liberorum taciturnitas censetur tacitus consensus. 2. Inter

præsentibus, vel inter absentes per procuratorem, aut litteras, &c. 3. Absolutè, vel conditionatè. Sed conditionatè contracta non pariunt obligationem nec impedimentum, nisi conditione impleta, cujus eventum expectare tenentur promittentem, ex cap. un. de sponsal. in 6. at hac posita fiunt absoluta. 4. Publicè, vel clandestinè: nam ad illa jure communi non requiritur præsentia parochi & testium, ut teste Fagnano declaravit S. Congregatio Cardin. quia Concil. Trident. nihil statuit, nec immutavit circa sponsalia, quæ ante illud clandestinè contracta valebant, cum ante illud ipsa Matrimonia clandestina essent valida, ideòque & sponsalia, quæ sunt quid accessorium & præparatio ad Matrimonium. A jure autem veteri non est discedendum, nisi per novum exprimatur, ex l. 32. cod. de appellat. Jure tamen particulari multarum dioceseon, præsertim Galliæ & Belgii, sponsalia celebrari debent coram parochi & testibus. In quibus diocesisibus, si coram parochi non fuerint contracta, sunt nihilominus rata & obligatoria, inducuntque impedimentum publicæ honestatis, juxta Rituale Cameracense & Synod. Mechliniensem, cum à Concil. Tridentin. sint relicta intacta, atque ita relicta in terminis & dispositione juris communis.

Quæst. IV. Quos effectus habent Sponsalia?

Resp. Tres 1. Est gravis obligatio contrahendi Matrimonii tempore præ-

finito; aut si nullum tempus per spon-
 sos vel per consuetudinem constitu-
 tum sit, parte una opportunè id exi-
 gente, nisi altera iustam habeat cau-
 sam differendi. Nam omnis contra-
 ctus onerosus obligat ex iustitia, ideò
 que sub mortali in re gravi. *Hi qui de*
Matrimonio contrahendo purè & sine omni
conditione fidem dederunt, commonendi
sunt, & modis omnibus inducendi, ut præ-
stitam fidem observent, ait Innocen-
tius III. cap. 2. de sponsal. Hinc qui
 culpabiliter resilit à sponsalibus, per-
 dit suas arrhas, & tenetur reddere al-
 teri parti suas, imò & ei restituere im-
 pensas factas, & damna, seu quanti
 ejus intererat talem contractum im-
 pleri: quia in hoc injuriam fecit.

2. Est jus inchoatum ad rem in cor-
 pora mutua, quo fit ut quamvis usus
 sit sponsis illicitus, tamen si sponsus
 fornicetur cum alia, vel sponsa cum
 alio, peccet contra castitatem simul
 & iustitiam. Nam abusus rei ex ju-
 stitia alteri debitæ est contra iustitiam.
 Ergo cum corpus sponforum sit ipsis
 sponsis ex iustitia debitum licet non-
 dum traditum, abusus ejus alteri con-
 cessus est contra iustitiam. Quæ in-
 justitia, utpote in re gravi mortalis
 est, ideòque explicanda in confessio-
 ne. Sed in sponsa longè gravior est
 cum ipsa per fornicationem longè vi-
 lior ac deterior fiat.

3. Est impedimentum iustitiæ publi-
 cæ honestatis.

Quæst. V. *Quibus ex causis dissolvun-*
tur Sponsalia?

Resp. Dissolvuntur, 1. Mutuo sponsi
 & sponsæ consensu, *cap. 2. de sponsal.*

sicut alii contractus. Nam singuli
 possunt cedere juri suo; & *Omnis res*
per quas cumque causas nascitur, per easdem
dissolvitur, cap. 1. de reg. jur. idque
 etsi fuerint juramento firmata: quia
 in omni juramento promissorio subin-
 telligitur conditio: *Nisi promissarius re-*
mittat. Modò tamen ambo sint pube-
 res; nam impuberes ante pubertatem
 resilire non possunt, *cap. 7. de sponsal.*
impuber. Quòd statutum est ne ob in-
 constantiam ac levitatem sæpius nova
 contrahant sponsalia, & rursus dissol-
 vant. Sed impubes, cum pervenerit
 ad pubertatem, potest pro libito illa
 dissolvere, nisi intervenerit copula,
cap. 8. eod. tit. vel nisi fuerint jurata,
cap. 10. de sponsal.

2. Per Matrimonium validè contra-
 ctum cum alia persona, quamvis fue-
 rint jurata, ex *cap. 22. & 31. de sponsal.*
 Quia res tradita per contractum in-
 dissolubilem, non potest amplius tra-
 di priori promissario. Sed pars, quæ
 sic contraxit, altera rationabiliter in-
 vita, peccat mortaliter violando con-
 tra iustitiam fidem datam: unde, in
cit. cap. dicitur quòd ei est de violatio-
ne fidei pœnitentia injungenda. Nec
secundum multos sponsalia postea re-
viviscunt, cum per illud Matrimo-
nium extincta sint. Obligatio autem
semel extincta non reviviscit, ex lib.
98. de solut. Non tamen dissol-
 vuntur per secunda sponsalia etiam
 jurata: quia hæc nulla sunt, cum
 sint promissio de re illicita præ-
 standa.

3. Per superveniens impedimentum
 matrimonii dirimens, v. gr. affinitatem
 inter

inter sponſos contractam, ex unius fornicatione cum perſona conſanguinea alterius in primo & ſecundo gradu, cap. 2. *de eo qui cognovit*, &c. Nam tunc res promiſſa fit illicita, & jure impoſſibilis.

4. Per diſceſſum unius in regionem longinquam ſine conſenſu alterius, cap. 5. *de ſponſ.* nam cenſetur juri ſuo cedere.

5. Secundum multos, per notabilem moram culpabilem ſponſi vel ſponſæ in contrahendo Matrimonio intra tempus conſtitutum. Quia qui eſt in tali mora, cenſetur alteri obligationem remittere; quamvis ipſe ex parte ſua adhuc teneatur, ſi alter velit Matrimonium inire: nam culpa non liberat eum ab obligatione contracta: aliàs commodum ex culpa reportaret.

6. Per fornicationem ſponſi, vel ſponſæ cum tertia perſona poſt ſponſalia etſi juramenta, cap. 25. *de jurejur.* Quia in ſponſalibus intelligitur hæc conditio, *Niſi contra legem ſponſalium feceris.* Et quia fornicans frangit fidem, & ſuſpectus alteri redditur de fide in futurum ſervanda. Præterea tunc eſt notabilis mutatio. Item dicunt multi ſi ſponſa permiferit ſe ab alio impudicè tangi: quia per hoc fit notabiliter vilior, & ingerit metum ne fidem marito non ſervet. Quod etiam extenditur ad ſponſum, ſi exercuerit actus turpes circa aliam valde frequentes. Sola tamen pars innocens libera eſt, nec privatur jure ſuo ob alterius culpam. Sponſus verò, qui cognito ſuo jure reſiliendi cognovit carnaliter ſponſam, tenetur illam ducere: nam per hoc

cenſetur ſuo juri renuntiaſſe, & ſponſalia renovafſe.

7. Per profeſſionem unius in religione approbata, aut per ſuſceptionem Ordinis ſacri: nam utraque Matrimonii incapacitatem parit. Tamen ſecundum multos non licet ſponſo ſacros Ordines ſuſcipere, quia frangeret fidem alteri datam in materia gravi juſtitix. At licet ingredi religionem: quia vel ex natura rei, vel ſaltem ex diſpoſitione Eccleſiæ hæc conditio in ſponſalibus includitur, *Niſi voluero ingredi religionem.* Cum autem una pars ingreditur religionem, altera juxta multos poteſt ante ejus profeſſionem reſlire; quia ingrediens religionem hoc ipſo cenſetur renuntiare ſponſalibus, vel ſaltem dare alteri cauſam juſtam reſiliendi, ob incommodum quod pari deberet, expectando per annum ut ei nubat. Sed ſi egrediatur, tenetur Matrimonium contrahere cum parte id exigente: nam quamvis jura ingreſſum religionis ſponſis permittant, nuſquam tamen eos liberant ſimpliciter ab obligatione ſponſalium; & quamvis ingrediens cedat juri ſuo, manens in ſæculo non cedit. Imò ex communi ſententia votum religionis poſt ſponſalia etiam jurata factum obligat ad ingreſſum religionis, & ſic ipſa ſponſalia diſſolvit, quia directe tendit ad altiorem perfectionis ſtatum, quem impedire non debent ſponſalia de futuro. Enimverò Matrimonium nondum conſummatum non impedit vim & obligationem hujus voti etſi poſt illud emiſſi.

8. Ob quamlibet mutationem notabilem in altero ſupervenientem

sponsalibus, quæ si prius extitisset, à sponsalibus merito absterruisset, & ob quam consensus datus non censeatur secundum prudens iudicium extendi ad talem casum: ut si superveniat notabilis deformitas, aut infirmitas, morbus contagiosus, mutilatio, ex cap. 25. *de iurejur.* Item infamia, graves inimicitiae inter utramque familiam vel inter ipsos sponsores orta, paupertas, sponsæ corruptio etsi per vim, defectus dotis promissæ, magna mutatio morum in pejus, hæresis ob periculum subversionis in se vel in prole, &c. Quia hæc est intentio virtualis spondentium, qui non censetur voluisse se obligare ad standum promissis in his casibus, & superveniente notabili mutatione, qua prævisa iudicio prudentum promissio non esset facta. Promissio autem non obligat ultra intentionem promittentis, nisi ratione deceptionis aut alterius iniustitiæ.

Porro diversa est ratio in sponsalibus ac in aliis contractibus. Nam ipsa maiorem libertatem postulant, cum ad mutuum amorem, & ad contrahendum vinculum indissolubile Matrimonii ordinentur. Idque etiam si jurata essent: quia iuramentum intelligitur rebus in eodem statu permanentibus, & includit omnes conditiones contractus cui adjicitur.

Idem dic, si quid istorum vel simile antea latens detegatur post sponsalia: ut si quæ putabatur legitima, vel nobilis, vel dives, vel virgo, talis non sit, ex l. 5. cod. *de sponsal.* ubi resiliens ex sponsalibus ob causam præcedentem ignoratam, non amittit suas arrhas, quas amitteret si iniuste resliret. Ratio

est, quia respectu ignorantis res sunt notabiliter mutatae, spectata priore ejus voluntate, cum denuò inveniat defectum notabilem prius ignoratum: & in jure res cum primum innotescit, idem præstat ac si tum fieret, ex cap. 4. *de except.* Secus esset, si aliquid istorum ante sponsalia non latuerit, cum eo non obstante sciens ac volens promiserit, excepta hæresi. Non possunt tamen dissolvi sponsalia ob hæreditatem alterutri obvenientem: quia alter per hoc non est factus deterioris conditionis.

9. Si ex Matrimonio mali exitus timeantur ex cap. 17. *de sponsal.* vel grave scandalum, perturbatio, &c. Nam tunc executio est illicita. Nec fuit intentio spondentium se in tali casu obligare.

Porro pœna in sponsalibus primo resiliendi appositæ non obligat iuste resilientem: quia pœna iusta supponit culpam, & innocenti iniuste infligetur. At obligat in conscientia iniuste resilientem, quia infert injuriam propter quam debet ex pacto pœnam promissam subire.

Sed an sponsalia dissolvuntur per subsequens votum simplex perpetua castitatis in seculo servanda?

Resp. Alii asserunt, quia putant sponsalia fieri sub hac tacita conditione, *Nisi me Deus ad sanctiorem vitam rationem vocaverit.* Alii cum S. Antonino negant, tum quia id neque ex natura rei, neque ullo jure probari potest; nec fiunt sub conditione prædicta, sed solum nisi status religiosus eligatur. Nam nullo jure nec traditione ostenditur inesse sponsalibus hanc tacitam conditionem.

CAPUT II.

*De natura & proprietatibus
Matrimonii.*

Quaest. I. **Q**uid est Matrimonium?

Resp. Matrimonium

dupliciter accipitur, nempe pro contractu & pro vinculo per talem contractum inducto. Matrimonium pro contractu acceptum rectè definitur: Contractus legitimus, quo vir & femina sibi mutuò tradunt & acceptant potestatem corporum in ordine ad actum generationis, & se obligant ad se mutuò iuvandum & perpetuò cohabitandum. Matrimonium verò pro vinculo acceptum, communiter definitur: Maris & feminae conjunctio maritalis ac legitima, individuum vitae consuetudinem retinens, ex cap. II. de praesumpt. Sumptum autem pro Sacramento est contractus modò dictus gratiae significativus & collativus.

Matrimonium pro vinculo sumptum dividitur in legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum est illud, quod legitimo consensu inter personas non impeditas contractum est: quale etiam nunc est inter non baptizatos. Unde ut tale non est Sacramentum, aut saltem praescindit à ratione Sacramenti.

Ratum dicitur, quod est & legitimum & Sacramentum, sed necdum copula carnali consummatum: tale est inter solos baptizatos.

Consummatum est illud, quod antecedente copula carnali extrinsecè completur.

Quaest.

tionem: tum quia ex cap. 5. *Qui clerici, &c.* feminae, quae Matrimonium promissit, poenitentia imponitur de fide mentita, quamvis post sponsalia votum castitatis emiseric: tum quia Deus non acceptat promissionem rei prius promissae & debitae alteri, tamquam factam in damnum & contra jus illius. Sic obligatio dandi dñm promissam Petro diviti, non solvitur per votum dandi illam hospitali. Igitur, inquit, qui post sponsalia vovit castitatem, nec potest ab altera parte obtinere remissionem sponsalium, tenetur Matrimonium inire, & debitum petenti reddere; sed ei petere non licet, quia valet votum in his omnibus quae injuriòsa non sunt: unde sponsalibus, vel Matrimonio dissolutis tenetur servare continentiam.

Porrò ex communi sententia votum simplex castitatis vel religionis sponsalia praecedens, facit illa irrita, ex cap. 6. *Qui cleric. vel voventes.* Quia tunc sunt promissio rei illicitae faciendae, nempe ineundi Matrimonium, & executio est peccatum.

Nota. Ad dissolvenda sponsalia requiritur autoritas judicis ecclesiastici in his casibus 1. Si moraliter non constet de sufficientia vel veritate causae dissolvendi: aliàs enim dissolvens se committeret probabili injustitiae periculo; imò est injustitia in dubio privare alterum jure per illa acquisito. 2. Si sponsalia sint publica, causa autem dissolvendi occulta, ex c. 7. *de desponsal.* nam debitus ordo, & evitatio scandali id exigunt.

Quæst. II. *Quenam est materia, & forma, & minister hujus Sacramenti?*

Resp. Circa hoc dissentiunt Theologi. Aliqui docent materiam esse consensum contrahentium exterius expressum: formam verò verba quæ profert sacerdos, qui proinde ejus minister est.

Alii longè communiùs contendunt ipsos contrahentes ponere materiam & formam, ideòque esse ejus ministros: sed in assignanda illa materia & forma inter se dissident. Secundùm multos materia est mutua corporum traditio: forma verò mutua corporum acceptatio, facta signo sensibili consensum internum exprimente. Secundùm alios, materia est consensus internus contrahentium, forma sunt signa externa consensum illum exprimentia. Demum secundùm alios materia sunt corpora habilia, forma est mutuus conjugum consensus.

Quæst. III. *An & qualis requiritur consensus ad valorem Matrimonii?*

Resp. Requiritur verus consensus internus, mutuus, de præsentì per verba & alia signa sensibilia expressus, planè deliberatus, in se liber, & immunis à metu gravi injusto, ex Conc. Florentino. Itaque

1. Requiritur verus consensus internus & mutuus: nam *Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum*, cap. 25. *de sponsal.* Consistit enim in contractu legitimo, qui est essentialiter duorum consensus. Hinc si consensus sit ex alterutra parte fictus, nullum est Matrimonium, cap. 26. *de sponsal.* Qui tamen

fictè consensit, peccavit graviter, tum contra reverentiam Sacramenti, falsò & sine intentione adhibendo ejus signa; tum contra justitiam, quia in contractu oneroso, si unus bona fide ponat partem suam, habet jus ut etiam alter adjiciat suam, & sic ponatur æqualitas. Unde tenetur injuriam resarcire, & damna compensare, imò & tollere deceptionem, verè consentiendo & contrahendo; nisi aliqua causa gravis obstet, qualis est magna conditionis inæqualitas, vel si gravia mala, capitales inimiciæ, dissidia, scandalum grave ex tali Matrimonio meritò timeantur: quo casu sufficiet pecuniaria compensatio. Excipiuntur etiam hi casus, nempe si tanta fuerit evidentia fictionis, ut mulier censeatur voluntariè decepta fuisse, quia volenti non fit injuria: vel si mulier decepta ipsum etiam deceperit simulando se esse virginem, cum non esset.

2. Consensus debet esse de præsentì, ex cap. 31. *de sponsal.* Quia per sola verba de præsentì, fit traditio in qua consistit Matrimonium, quo traditur mutua corporum potestas; nam per verba de futuro fit solum promissio. Ideòque debet esse mutuo acceptatus, ex cap. 3. *de sponsal. duorum*: nam traditio non est completa, nec dat jus sine acceptance. Porro iisdem omnino verbis, quibus conjuges proprium consensum exprimunt, significant etiam se acceptare obligationem & consensum ab altero expressum; nam hæc verba, *accipio te in meum, vel in meam*, aut æquivalentia utrumque significant, nempe & obligatio-

gationem propriam, & acceptationem obligationis alterius conjugis; nec possunt unum sine altero velle & exprimere: cum enim sit contractus constans essentialiter ex utriusque obligatione, non potest vir, v. gr. dicere, *Volo esse tuus vir*, quin eo ipso dicat virtualiter & implicite: *Volo te habere in uxorem*, & consequenter volo te habere mihi obligatam, sine qua obligatione non esset uxor, nec vir ejus maritus. Item non potest vir velle accipere mulierem in legitimam uxorem, quin simul velit esse ejus maritus, ideoque se ei ut uxori obligare; cum nequeat habere illam uxorem, nisi ipse velit esse ejus maritus, & se ei obligare. Idem est de uxore.

3. Debet esse plenè deliberatus, hoc est, factus cum advertentia de re sufficienti ad mortale. Nemo enim potest obligationem gravem sibi liberam contrahere, nisi plenè consentiat. Item debet esse in se liber; nam omnis contractus humanus exigit esse in se liber, & non in causa tantum. Unde non valet, si datus sit in ebrietate voluntaria, in qua fuerit prævisus: nec debet esse extortus ex metu gravi injusto, nam consensus sic extortus invalidat Matrimonium, ut dicitur infra.

4. Utriusque consensus debet esse simul moraliter; ita ut unius partis consensus perseveret moraliter nec revocatus sit, dum exprimitur consensus alterius: alioqui non esset mutuus duorum in idem consensus. Sufficit tamen si consensui unius physicè præterito non revocato, accedat consensus alterius, licet interposito interval-

Ant. Th. Moral. P.I.

lo; nam id omni contractui sufficit; & aliàs non posset iniiri Matrimonium per litteras, vel procuratorem.

5. Ille consensus debet signo aliquo externo exprimi: quia est contractus humanus, ideoque non nisi modo sensibili perficiendus; & quia mutua requiritur consensus acceptatio. At non potest acceptari nisi cognoscatur, nec cognosci nisi per aliquod signum externum declaretur. Quamvis autem ad ejus valorem sufficiat quodvis signum sufficienter eum manifestans, ex Catech. Rom. & ex Conc. Florent. quod non requirit verba absolutè, sed cum addito *regulariter*; tamen verbis propriè dictis exprimi debet, dum potest; quia verba vocalia melius ac clarius quàm alia signa consensum exprimunt; proinde usurpari debent in contractu tanti momenti, dum possunt.

Quæst. IV. *An ad Matrimonii valorem requiritur, ut intendatur copula?*

Resp. Neg. Sed sufficit quod intendatur saltem implicite & confuse translatio domini corporum in ordine ad actum conjugalem, seu jus ad copulam. Quia 1. Matrimonium nihil est aliud essentialiter quàm mutua traditio & acceptatio potestatis corporum, in ordine ad copulam, dando & recipiendo jus ad copulam. Unde copula supponit jam Matrimonium constitutum. Item essentia Matrimonii consistit in conjunctione animorum, per mutuam traditionem potestatis corporum ad finem Matrimonii saltem confuse cognitum. 2. B. Virgo & S. Joseph, ex communi sensu Ecclesiæ, verum contraxerunt Matrimonium,

B b b b b

monium, licet non intenderint copulam, imò se per votum obligarint ad se abstinendum ab ea. 3. Validè initur Matrimonium cum voluntate ingrediendi religionem ante illius consummationem.

Quæst. V. *An sufficit consensus conditionatus?*

Resp. 1. Valet matrimonium, si conditio sit de præsentī, & extet; vel de præterito & extiterit: quia posita conditione consensus transit in absolutum, cum sit aut fuerit id, ad quod ut præsens aut præteritum consensus alligatus est. Secus, si conditio non subsistat, nam tunc abest consensus: quippe contrahentes ab initio consentire nolunt, nisi statò tempore impleatur conditio. Si autem conditio honesta & possibilis sit de futuro contingenti, non perficitur Matrimonium, donec impleatur conditio, ex cap. 5. *de condit.* quia non perficitur nisi consensu, quo contrahentes sibi mutuò tradunt actu potestatem suorum corporum, in ordine ad actum generationis: at non tradunt nisi consensu absoluto, aut in absolutum transeunte, ut patet ex aliis contractibus; nam voluntas non vult tradere nisi posita conditione. Itaque valor matrimonii suspenditur usque ad conditionis eventum, quem tenentur contrahentes expectare, & eum non impedire, si conditio non sit turpis.

Hinc qui sub conditione de futuro unam duxit, si ante impletam conditionem aliam absolutè ducat, valebit hoc ultimum Matrimonium, licet sit illicitum. Si autem duxerit duas sub tali conditione, valebit cum illa cum

qua conditio prius implebitur. Si verò conditio non impleatur, nullus est contractus, cap. 3. *de condit.*

Porro quamvis secundum multos, adveniente conditione Matrimonium perficiatur sine novo consensu, modò prior consensus non fuerit revocatus, quia ceteri contractus conditionati posita conditione fiunt absoluti: tamen in praxi curandum est, ut sic contrahentes impleta conditione consensum renouent, & quidem coram parocho & testibus; ne fortè ab alterutra parte revocatus fuerit; & quia multi alii novum consensum absolutè exigunt. Item contrahentes debent coram parocho & testibus affirmare conditionem esse impletam, nisi hi ejus impletioni interfuerint, quia Concil. Trident. exigit ut intelligant Matrimonium verè contractum esse.

Resp. 2. Si conditio apposita repugnet naturæ, indissolubilitati, vel finī Matrimonii, aut ejus bono ac fidei, irritum est Matrimonium, ex cap. ult. *de condit.* ibi: *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur; puta si alter dicat alteri, Contraho tecum, si generationem proles evites, vel donec inveniam aliam ditiorem, aut si pro questu adulterandam te tradas; matrimonialis contractus quantumcumque sit favorabilis, caret effectu.* Ratio est, quia nihil potest sine sua substantia subsistere: at substantia Matrimonii ex institutione divina consistit in consensu & obligatione ad perpetuam societatem, & ad fidem conjugalem sibi servandam, & ad prolem non impediendam, sed suscipiendam & educandam.

Si conditio non aduersetur substantiæ & fini Matrimonii, non illud irritat in foro externò, licet sit turpis; ut si quis dicat: Contraho tecum ea conditione, ut victum furto quæras; vel etiam sit absolutè impossibilis, ex cap. cit. ibi: *Licet alia conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Quæ constitutio, ex Delugo, valet etiam in foro interno, quando aliunde non constat de carentia consensus. Quamvis enim Ecclesia non possit supplere consensum matrimonii si desit, (cum nulla potestas humana possit dare potestatem tui corporis ad usum conjugii sine tuo consensu;) tamen cum præsumantur contrahentes (nisi aliud constet) voluisse contrahere Matrimonium secundum leges, & sensum quo verba in jure intelliguntur, rectè censetur implicite voluisse, non obstante conditione impossibili aut turpi, contractum valere. Cæterum in foro conscientiæ standum est dicto contrahentis, an habuerit verè intentionem contrahendi, non obstante tali conditione: quam si non habuerit, nullum est Matrimonium ob defectum consensus; nam consensus sub conditione non est actu nisi posita conditione: si ergo conditio non potest poni, nunquam erit consensus.

Quæst. VI. *An ad valorem matrimonii requiritur consensus parentum?*

Resp. Neg. Ex Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. ubi eos anathemate damnat, qui falso affirmant matrimonia à filiis-familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita

facere posse. Sed addit ea semper fuisse ab Ecclesia prohibita. Sunt etiam contra præceptum divinum honorandi parentes, nisi ipsi suum consensum rogati, sine justa causa denegent, ita ut non sint rationabiliter invitati. Ratio autem cur ejusmodi Matrimonium sit validum, est quia omnis homo sufficienti ratione & legitima ætate præditus, plenum atque integrum habet dominium in corpus suum, independentè à parentibus.

Porro in Gallia matrimonia sine consensu parentum contracta, non censentur invalidè contracta, nisi quoad aliquos effectus civiles, ut declaravit Ludovicus XIII. & habetur in actis Cleri Gallicani, tom. 3. Imò valent etiam quoad illos, si filii familias excedant annos 30. & filiæ 25. modò scriptis requisierint consilium parentum, ex edicto Henrici II.

Quæst. VII. *An Matrimonium validè contrahitur per procuratorem, & inter absentes?*

Resp. Affirm. Quia 1. Ecclesia sic contrahi permittit, ut patet ex praxi præsertim inter Principes. 2. Alii contractus validè fieri possunt inter absentes per procuratorem, vel per literas: ergo & Matrimonium; nam Christus evehendo contractum Matrimonii ad rationem Sacramenti, nihil immutavit de natura contractus. 3. Sic validè contrahebatur ante Concil. Trident. ut patet ex cap. ult. de procurat. in 6. ubi Bonifac. VIII. id expressè declarat. Conc. autem Trident. non irritavit, nisi matrimonia clandestina: at ea, quæ per procuratores fiunt co-

ram parochi & testibus, non sunt clandestina.

Sed ex eod. cap. ult. *de procurat. in 6.* ad tale matrimonium tria requiruntur. 1. Ut procurator ad hoc habeat mandatum speciale. 2. Ut procurator alium sibi non substituat, nisi hoc ei sit specialiter commissum. 3. Ut procurator antequam contraxerit, non fuerit à domino revocatus: alioqui matrimonium nullum est, etiam si tam ipse quam pars quacum contrahit, revocationem ignoret: quia tunc deest consensus illius, cuius nomine procurator contrahit: qui consensus suppleri non potest à jure in matrimonio, sicut potest suppleri in aliis contractibus: nam alii contractus per procuratores facti valent etiam revocato mandantis consensu, modò revocatio neque procuratori neque parti innotuerit, l. 15. §. *Mandati*. Post Concil. Tridentin. autem requiritur etiam præsentia parochi & duorum testium.

Dices. Si hoc ita sit, quare ergo sponsi postea præsentés in facie Ecclesiæ conjunguntur? *Resp.* Hoc fit, non quòd Matrimonium reputetur invalidum, sed vel ad supplendas solemnitates omisissas, vel ad confirmandum contractum, vel ad majorem securitatem, ne fortè alteruter consensum, antequam procurator contraxerit, revocaverit.

Item valet Matrimonium per litteras contractum, modò coram parochi & testibus legantur litteræ significantes utriusque consensum de præsentibus, de quarum veritate satis illis constet, nam contractus sic facti valent. Hic tamen contrahendi modus non est

usurpandus sine gravi necessitate, quæ rarissimè potest contingere. Qui autem sic contraxerunt, postea corampositi contractum ratum habeant, ne fortè consensus ab alterutro fuerit revocatus.

Quæst. VIII. An Matrimonium est indissolubile quoad vinculum, seu translationem domini?

Resp. 1. Quodvis Matrimonium absolute contractum, est & semper fuit, sine speciali licentia Dei, insolubile, ex cap. un. *de voto 6.* Conc. Trid. sess. 24. idque tum jure divino naturali; nam solubilitas vinculi repugnat finibus Matrimonii, qui sunt proles conveniens generatio, ejusdem recta educatio, & arctissima inter conjuges animorum conjunctio: Et licet non sit consummatum, ordinatur tamen ex se ut consummetur & proles procreetur. Tum jure divino positivo, ex Matth. 19. ubi Christus Matrimonium ad suam primævam institutionem revocans, sic ait: *Qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*

Deus tamen quodlibet Matrimonium, etsi consummatum, potest etiam quoad vinculum dissolvere tamquam supremus creaturarum omnium & jurium illarum dominus, auferendo utrique conjugi dominium in corpus alterius, & sua providentia impediendo incommoda inde sequi nata.

Resp. 2. Matrimonium consummatum bapti-

baptizatorum nullo casu dissolvi potest ab hominibus. *Prob. 1. ex Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet. & Luc. 16. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & 1. Cor. 7. Iis qui Matrimonium juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere in-nuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat, &c.* 2. Ex perpetua praxi Ecclesiæ, quæ id nunquam permisit. 3. Ex Conc. Florent. decreto de Sacrament. *Quamvis ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.* Et ex Conc. Trident. sess. 24. can. 5. & 7. Ratio est, quia hoc Matrimonium est signum perfectum conjunctionis Christi cum Ecclesia per Incarnationem, ex cap. 5. de bigam. quæ conjunctio est indissolubilis; Verbum enim nunquam humanitatem assumptam dimittet.

Porrò absoluta illa insolubilitatis est ex præcepto Christi addito juri naturali.

Nec obstat illud, Matth. 19. *Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Nam sensus est: Quicumque dimiserit uxorem, videlicet quoad thorum & cohabitationem absolute ac in perpetuum, nisi ob ejus fornicationem, mœchatur, hoc est, reus est mœchiæ alienæ, seu *facit eam mœchari*, ut habetur, Matth. 5. & qui aliam duxerit quacumque ex causa, mœchatur mœchia scilicet propria. Unde Christus duo ibi docet, nempe & propter solum adulterium dimissionem absolute

& in perpetuum quoad thorum & cohabitationem fieri posse per se & vi contractus Matrimonii; & facta tali dimissione non posse novum iniri Matrimonium vivente conjuge. Nam Christus ipse ea quæ hic obscure dixerat, ad vitandas interrogantium calumnias; alibi discipulis clare exponit, nempe, Matth. 5. *Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & Marc. 10. Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor, &c.*

Nihilominus Christus satisfecit interrogationi factæ de dimissione quoad vinculum. Nam cum dimissio quoad vinculum includat potestatem dimittendi unam, & ducendi alteram, Christus has duas dimissiones sejungens, priorem concessit posteriore negata, prioremque dimissionem absolutam ac perpetuam & vi contractus Matrimonii factam, quoad thorum scilicet & habitationem restrinxit ad solam fornicationem, seu adulterium.

Resp. 3. Matrimonium infidelium non dissolvitur hoc ipso quod unus conjugum ad fidem convertitur, altero remanente in infidelitate, cum fuerit validum, etiamsi contractum sit in gradu ab Ecclesia prohibito: quia infideles non subjiciuntur legibus Ecclesiæ. At ex Dei dispensatione in favorem religionis Christianæ concessa, conjux fidelis habet jus dissolvendi illud etsi consummatum, & contrahendi aliud, si infidelis nolit ei cohabitare, vel si velit quidem cohabitare, sed non sine creatoris injuria, Christi

stum blasphemando, religionem christianam contemnendo, vel si non patitur fidelem christianè vivere, aut ad infidelitatem aliudve peccatum inducat. Patet ex cap. *Quanto, de divor.* & ex 1. Cor. 7. *Quòd si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Dissolvitur autem per aliud Matrimonium conversi ad fidem. Quòd si conversus non ineat aliud Matrimonium, non potest infidelis aliud contrahere: quia dissolubilitas est solum concessa in gratiam fidei.

Imò multi docent Matrimonium infidelis ad fidem conversi dissolvi posse si alter converti nolit, quamvis velit cohabitare pacificè, ex cap. *Judei*, & can. *Sapè.* 28. q. 1. Si verò uterque infidelis conjugatus baptizetur, eorum Matrimonium fit ratum per baptismum; nam hoc ipso quòd tales communi consensu baptizantur, dant signum externum, quòd consentiant in Matrimonium præcedens, ut juxta Christi institutionem sit insolubile; & si consummetur post baptismum, fit absolutè indissolubile.

Resp. 4. Matrimonium baptizatorum ratum, sed non consummatum, dissolvitur in duobus casibus. 1. Per professionem solemnem in religione approbata: ex cap. *Verum*, & c. *Ex publico de convers. conjug.* & ex Concil. Trident. sess. 24. can. 6. Quia hæc conditio (Nisi religionem profitear ante consummationem) jure saltem ecclesiastico apposita est contractui Matrimonii, in favorem boni communis, cui persona privata cedere nequit. Dum autem unus conjugum religionem in-

gressus est, alter non potest cum altero contrahere, nisi post professionem prioris, cum per hanc solum dissolvatur Matrimonium.

Nota. Conjugibus ante consummationem conceduntur duo menses ad deliberandum de religione suscipienda, ex cap. *Ex publico* cit. intra quòd tempus conjux cogitans de religione non tenetur consummare, nec potest sine injuria ad id cogi. Sed hoc exacto tenetur reddere debitum, si exigatur ab altero. Tamen quamdiu Matrimonium non est consummatum, tamdiu liberum est conjugibus religionem ingredi; & uno profitente potest alter ad alias nuptias transire, ex c. *Verum* cit. Secus, si Matrimonium consummetur, etiam per vim & primo mense.

2. Ex Canonistis & Theologis plurimis dissolvitur per auctoritatem Papæ, qui tanquam supremus Vicarius Dei potest, ob causam valde gravem, solvere tale Matrimonium.

Prob. 1. Ex facto plurimum Pontificum, qui in hoc dispensarunt, ut Martini V. & Eugenii IV. teste S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 21. §. 3. Pii II. & Pii IV. teste Navarro. Greg. XIII. teste Præposito; & Clementis VIII. & Urbani VIII. teste Conrado, &c. 2. Quia cum possit Papa dispensare in professione religiosa, per quam dirimitur Matrimonium ratum, cur non posset in Matrimonio ipso rato? Nam professio religionis est fortius vinculum, quàm sit vinculum Matrimonii rati, cum professio religionis hoc vinculum dissolvat, juxta illud juris axioma: Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te.

3. Ta-

3. Talis potestas expedit bono Ecclesiae & saluti animarum. At Christus dedit suo Vicario omnem potestatem, quæ bono Ecclesiae & saluti animarum expedit.

Nec obstat illud Christi, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Matth. 19. Quia hæc verba spectant Matrimonium consummatum, quo solo conjuges fiunt una caro, ut docet Alexander III. cap. *Ex publico*. Unde Matrimonium est quidem insolubile, sed ab ipsis contrahentibus & potestate merè humana, qualis non est hæc potestas Papæ, qui non dissolvit illud ut homo, sed ut Vicarius Christi, & ejus dispensator. Cum autem matrimonium ratum sit dumtaxat signum unionis Christi cum Ecclesia per charitatem, quæ in multis justis dissolvitur, non debet esse ita insolubile sicut consummatum, quod est signum unionis Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, quæ nunquam dissolvitur, cap. *Debitum*, de bigam.

Nec inde sequitur Matrimonium consummatum posse etiam dissolvi auctoritate Papæ: nam hoc est omnino indissolubile ob perfectam significationem unionis Christi cum Ecclesia per assumptionem humanitatis. Et hoc Matrimonium à rato differt integraliter, sicut perfectum ab imperfecto seu minus perfecto in ratione signi. Nam Matrimonium ratum caret integrali perfectione, quæ complet consummatum in sua perfecta significatione unionis Christi cum Ecclesia per assumptam carnem: quamquidem perfectionem habet Matrimonium consummatum.

Nec obstat, quòd Matrimonium ratum sit Sacramentum. Nam licet sit Sacramentum, pendet tamen à contractu humano tamquam fundamento, super quo contractu potestatem habet Ecclesia; quamvis Ecclesia nil possit circa Sacramenta à contractu humano independentia.

Quæst. IX. *An & quando licitum est divortium, seu separatio conjugum, quoad thorum dumtaxat & habitationem, manente vinculo conjugali?*

Resp. Ob varias causas licitè fieri potest, ex Concil. Trident. sess. 24. can. 8. & ex jure canonico, tit. *de divortio*.

1. Quidem licitè fit in perpetuum ob alterius conjugis fornicationem, per quam intelligitur non solum adulterium, sed etiam omnis illicitus concubitus cum alio supposito, ut incestus, sodomia, bestialitas; his enim criminibus frangitur fides conjugalis, ex Matth. 5. & cap. 5. & 8. *de divort.* Imò tenetur divortium facere, nisi uxor resipiscat, ex Prov. 8. *Qui tenet adulteram, stultus est, & impius, & ex cap. 3. de adult.* Nam alioqui fieret particeps ejus peccatorum, tegumentum ei præbendo; & ne peccato ejus consentire videatur, dum correctionem debitam non apponit, ait S. Thom. Aliud est de uxore, nisi ipsa certò sciat virum adulterum ex divortio emendandum; quia uxor cum non sit superior, non tenetur illum punire, nec censetur ejus adulterio connivere.

Porro est æquale jus divortii in utroque conjugè ob adulterium. Nam quoad thorum, fidem ac debitum conjugale, pares sunt vir & uxor,

ex

ex 1. Cor. 7. & nemo tenetur debitum promissum præstare ei, qui pactum primus violavit.

Divortium tamen non est licitum in his casibus. 1. Si adulterium condonatum sit etiam tacite, exercendo actum conjugalem, postquam cognitum est: nam ex c. *Si illic*. 23. quæst. 4. injuria condonata non potest postea puniri. 2. Si vir ipse uxorem prostituerit, ex cap. 6. *de eo qui cognovit*, &c. aut si fornicandi causam dederit, v. gr. denegando ei injustè debitum; nam par non est, ut qui causam crimini injustè dedit, ex eo commodum percipiat. 3. Si adulterium non fuit culpabile, ut si uxor bona fide alteri nupserit, putans virum suum esse mortuum: nam privatio debiti est poena, ideòque supponit culpam. 4. Si uterque conjux adulterium patravit, cap. 4. & 5. *de divort.* ita ut pars quæ post compartis adulterium fornicata est, teneatur ad hanc redire, eique debitum reddere; cum *Matrimonii jus in utroque lasum consistat & paria delicta mutua compensatione tollantur*, cap. 6. *de adulter.*

Nota. Conjux innocens potest privata autoritate se separare quoad thorum, modò ei constet de alterius adulterio; cum debitum negari possit sine scandalo, & jus negandi habeat ob violatam sibi fidem contractus Matrimonii. At separatio quoad habitationem (quod est propriè divortium) cum sit publica, requirit auctoritatem judicis ecclesiastici, ex cap. 3. & 6. *de divort.* alioqui scandalum & perturbatio orire-

tur. Posset tamen autoritate privata fieri ad tempus ob grave periculum animæ, vel corporis imminens, quod aliter declinari nequeat. Partii autem ob adulterium dimissæ non licet ingredi religionem, vel suscipere sacros Ordines sine consensu partis innocentis, quæ habet semper jus revocandi alteram.

2. Licitum est divortium supradictum ob compartis hæresim supervenientem, cap. 6. *de div.* vel ob sævitiam, vel ob alia crimina, ex quibus imminet animæ corporisve periculum. Nam Matrimonium non tollit jus naturale vitandi proprium periculum animæ & corporis. Non tamen licitum est ob alia crimina, quæ neutrum periculum secum afferunt, cap. 2. *de divort.* Porro post sententiam divortii non perpetui, sed ad tempus, v. gr. donec nocens mores emendarit, innocens non potest mutare statum per professionem religiosam, vel sacrum Ordinem suscipere: quia nocens saltem emendatus potest auctoritate judicis repetere conjugem. Imò cessante periculo omni, & conjuge emendato, uxor ad virum redire debet: nam *cessante necessitate illud quoque cessat, quod pro necessitate factum est*, cap. *Ordinationes* 9. quæst. 1.

3. Fieri potest ex mutuo consensu, studio vitæ perfectioris in religione, ex Matth. 19. *Omnis qui reliquerit domum..... aut uxorem propter nomen meum, centuplum accipiet, &c.* Quod si unus post consummatum Matrimonium religionem ingredi velit, debet & compars ingredi, cap. 4. *de convers.*
conju-

conjugat. nisi in sæculo manens castitatem voveat, nec sit de incontinentia suspecta, c. 8. eod. tit. Ut autem vir sacros Ordines suscipiat, sufficit si uxor castitatem in sæculo voveat, cap. 5. eod. tit.

Quæst. X. An Polygamia seu pluralitas uxorum simultanea est licita?

Resp. Est illicita & irrita post Evangelium promulgatum. Prob. 1. Ex Luc. 16. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Ergo à fortiori mœchatur, qui priore retenta alteram adjungit. Et, Matth. 19. Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, (unicum cum unica conjungens:) propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, &c. Ubi Christus licentiam antiquis Patriarchis & Israelitis factam revocat, & Matrimonium ad primævam institutionem reducit. Et non dixit; Tres vel plures, sed duo; nec dixit: Adhærebit uxoribus, sed uxori, ait Innocentius III. cap. 8. de divort. 2. Ex perpetua Ecclesiæ Traditione & praxi. 3. Ex Conc. Trid. sess. 24. can. 2. Si dixerit licere christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. Esse etiam irritam polygamiam suprâ docet his verbis: Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari & coniungi Christus Dominus apertius docuit, &c.

Imò polygamia, sine licentia Dei, adversatur legi naturali. Quia 1. impedit saltem communiter bonam proli educationem, & pacem domesticam ad eam necessariam. Nam vix fieri potest, ut non sit aliqua prædilectio & distinctio, vel neglectus aliquarum uxorum; nec invidia, jurgia, rixæ in-

Ant. Th. Moral. P. I.

ter illas uxores, aliaque mala inde nascantur, idque ex natura rei, spectato feminarum nativo ingenio. Quare uxorum pluralitas adversatur pacificæ cohabitationi conjugum, ac gubernationi domesticæ: qui est secundarius Matrimonii finis, ut docet Aristoteles. Uxor quippe non subditur viro ut famula, sed ut socia & principium, & in domestica gubernatione cum viro & sub viro principatum tenens. 2. Æqualitas contractus Matrimonii, ideoque ejus justitia exigit, ut sicut uxor tradit totaliter dominium sui corporis, sic suum totaliter tradat vir uxori: ita ut uterque eo æqualiter uti possit, nec alteri tradere sine injuria alterius. Unde Innocentius III. cap. 8. de divort. ait: Nec ulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. Et S. Hieron. in cap. 19. Matth. ait Christum adducere in testimonium sacram scripturam & naturalem legem, ut unitatem uxoris statuatur.

Hinc infideles non possunt ad baptismum admitti, nisi unam tantum uxorem primo loco acceptam retineant, cæteris ut illegitimis dimissis, cap. 8. de divort. Si tamen aliam fidem susciperet, præferenda esset: nam potest conversus, omnibus uxoribus infidelibus dimissis, aliam fidelem ducere.

Deus tamen polygamiam Patriarchis licitam reddidit, ad multiplicandum populum Dei, divi endo in plures uxores jus quod ex natura contractus una habebat totaliter in corpus mariti, & suppeditando media, ne inde bona educatio & pax fami-

Cccccc

fami-

familiarum impediretur, & alia mala sequerentur.

Nunquam autem conjunctio ejusdem foeminae cum pluribus viris permiffa fuit: Quia hæc adverfatur fini etiam primario Matrimonii, nempe generationi prolis, quæ ut plurimum plurium commixtione virorum impeditur, ita ut vel nunquam, vel faltem rariffimè fequatur, ut patet in meretricibus. Et quando non impeditur, incertum reddit patrem prolis, quod prolis educationi adverfatur. Finis autem primarius Matrimonii eft tum generatio prolis, tum ejus educatio.

CAPUT III.

De Impedimentis Matrimonii.

Impedimenta Matrimonii alia funt impediencia tantum, quæ reddunt illud folummodo illicitum. Alia dirimentia, quæ infuper efficiunt invalidum, fi fuerit attentatum, unde fic vocantur, non quòd Matrimonium femel validè contractum dirimant, cum Matrimonium femel validum fit infolubile, fed quia faciunt ne validè contrahi poffit. Porrò femper dirimunt non obftante ignorantia invincibili, five juris, five facti circa illa. Quia non funt poenæ, quæ culpam fupponant, fed inhabilitates morales ad Matrimonium ob bonum commune ftatutæ, quæ non requirunt cognitionem fui ut contrahantur, cum bonum commune poftulet, ut etiam ab

ignorantibus contrahantur. Infideles tamen, cum non fint fubjecti legibus Ecclefia, non astringuntur impedimentis folius juris ecclefiaftici: unde ob illa feparari non debent, fi converfantur.

Quæft. I. Quot funt impedimenta impediencia tantum?

Refp. Sunt quatuor, quæ nunc certò vigent, & fub mortali obligant, cum materia præcepti fit gravis. Hoc verfu continentur:

Ecclefia vetitum, tempus, fponfalia, votum.

Primum itaque eft Ecclefia vetitum, id eft, prohibitio ad Epifcopo vel parochio facta de non contrahendo, ob dubium impedimenti alicujus, donec veritas innotefcat, cap. 2. *de matrim. contract.* &c. & cap. ult. *de clandest. fponfat.* Item prohibitio à Conc. Later. IV. & Trident. facta, ne contrahantur fine præviis denuntiationibus, vel earum difpenfatione.

Secundum eft tempus, quo nuptiæ funt interdictæ, quod jure novo Conc. Trident. feff. 24. cap. 10. eft ab Adventu ufque ad diem Epiphaniæ excluſivè, & à die Cinerum ufque in octavam Paſchæ incluſivè. Sed quia ibi loquitur de ſolemnibus nuptiis, jure communi ſecundum multos ſolum prohibetur hoc tempore ſub mortali ſolemnitas nuptiarum, nempe benedictio ſponſi & ſponſæ, traductio ſponſæ ad ædes ſponſi, choreæ, & convivia nuptialia. Unde Rituale Rom. dicit ſolum hoc tempore *ſolemnitates nuptiarum prohibitas eſſe; ut nuptias benedicere, ſponſam traducere, nuptialia celebrare convivia: Matrimonium autem omni*

tempore contrahi potest. Matrimonii tamen consummationem tunc prohiberi declaravit S. Congregatio, teste Fagnano, eo quod hæc non conveniat temporis devotioni & pœnitentiæ dicato. Imò ex consuetudine, vel jure particulari multarum diœcesum, Matrimonii celebratio dicitur etiam tunc non permitti absque speciali causa, & licentia Episcopi.

Tertium, sponsalia prius cum alia contracta & nondum dissoluta. Quia tunc violaretur in re gravi fides alteri data, & promissio onerosa ei facta & ab eo acceptata, quæ obligat ex iustitia graviter in re gravi, exc. *Arho* 27. q. 2

Quartum est votum simplex castitatis in sæculo servandæ, vel ingrediendi religionem, vel suscipiendi Ordinem sacrum, vel nunquam nubendi, cap. 6. *Qui clerici, &c.* Nam votum jure divino naturali obligat ad sui observationem, ne fides Deo data violetur. Validum tamen esset Matrimonium, ex cap. cit. Nam ex natura rei res alicui promissa potest alteri validè licet illicitè dari. At votum simplex non corporis traditionem, sed solam promissionem completitur. *Post votum simplex adhuc remanet homo dominus corporis sui, & ideo potest ipsum dare alteri, scilicet uxori, S. Thom. in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 2. quæst. 2.*

Quæst. II. *Quanam observanda sunt circa Banna, seu denuntiationes futuri Matrimonii?*

Resp. *Sequentia.* 1. Licet ad valorem Matrimonii non requirantur, cum nullo jure ob earum defectum irritetur; tamen graviter præcipiuntur à Concil. Later. IV. & Trident. sess. 24.

cap. 1. Quare qui sine illis, vel legitima dispensatione Episcopi contrahunt, & parochus assistens, peccant mortaliter. Quia violant præceptum Ecclesiæ in re gravi, ubi agitur de gravissimis malis impediendis: nisi tamen excusaret urgentissima necessitas, qualis reperitur in articulo mortis; ut si concubinarius brevi moriturus velit & debeat contrahere Matrimonium cum concubina, tunc si nequeat adiri Episcopus vel ejus vicarius, parochus per epichiam poterit interpretari legem illam in tali casu non obligare.

2. Ex præcepto fieri debent tribus diebus festivis continuis, non tamen immediatis, ab utriusque contrahentis parochio, vel parochis in ecclesia inter missarum solemnias, nisi ex causa justa ordinarius dispenset, ex Concil. Later. IV. cap. 5 1. & Trid. sess. 24. cap. 1. Quare si contrahentes sint diversarum parochiarum, debent fieri denuntiationes in utriusque parochia: & tunc unus parochus non potest Matrimonio assistere, nisi habeat testimonium alterius parochi de illis factis. Quòd si alteruter sponsus non ita pridem in aliqua parochia commoretur, denuntiationes fieri debent eo in loco ubi diutius manserit, ut facilius impedimenta, si quæ fuerint, detegantur. Quoad vagos verò parochus nihil debet agere sine licentia ordinarii, ut jubet Conc. Tridentinum.

3. Inter singulas proclamationes, item inter ultimam & ipsam Matrimonii celebrationem intercedere debet aliquod intervallum, juxta cujusque diœcesis statuta.

4. Est mortale si una è tribus omitatur, nisi probabilis adsit suspicio Matrimonium posse malitiosè impediri; tunc enim Concil. Trident. permittit unicam denuntiationem præmitti, aut etiam nullam de licentia ordinarii, si hoc putetur necessarium ad amovendum periculum.

5. Si intra duos menses post factas denuntiationes Matrimonium non contrahatur, illa repetantur, ni aliter Episcopo videatur. Ita *Rituale Rom.* quia interea possent sponsi contraxisse aliquod impedimentum.

6. Qui extra confessionem novit aliquod impedimentum, etiam occultum, inter nupturientes, tenetur sub mortali illud detegere, tum ex præcepto Ecclesiæ, tum jure naturali. Nam tunc agitur de bono communi, salute proximi, & valore Sacramenti; & quisque graviter tenetur, præsertim jubente superiore, impedire grave damnum proximi, qualis est nullitas Matrimonii, ex qua plura peccata & incommoda oriuntur, ut concubinatus, illegitimitas filiorum. Unde Conc. Camerac. ann. 1565. jubet excommunicari eum, qui verum impedimentum sciens reticuerit, sicut qui falsum finxerit.

Nec obstat quod nequeas probare impedimentum: nam unus testis fide dignus Matrimonium impedit, ex cap. 27. de sponsal. donec oppositum probeatur. Quòd si inde oriretur infamia denuntiatio, teneris privatim admonere, ut à Matrimonio desistat: quòd si nolit, teneris monere parochum. Item quisque tenetur declarare si alteruter habeat impedimentum prohibens, ob

præceptum Ecclesiæ; & quia quisque tenetur impedire peccatum proximi & peccati executionem, cum potest saltem sine suo gravi damno.

7. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere Matrimonium, nec ei assistere, sed remittere ad Episcopum vel ejus officialem.

Quæst. III. Quot sunt impedimenta dirimentia?

Resp. Post Conc. Trid. sunt quindecim his versibus comprehensa:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen,
honestas,*

*Ætas, affinis, si clandestinus & impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.*

Hac socianda vetant connubia, facta retractant.

Porro est peccatum mortale contrahere cum aliquo ex hisce impedimentis: nam fit contra prohibitionem Ecclesiæ in re gravi, & attentatur Sacramentum, quod non potest effici. Hinc ne quidem metus gravis excusaret à peccato: nam vel cum aliquo ex his scienter contrahens ex metu gravi intenderet contrahere, & tunc tentaret Sacramentum, quod non potest efficere; vel solum fingeret se intendere, & tunc fingeret se ministrare Sacramentum quod non vult ministrare, quod utrumque est graviter injuriosum Sacramento.

I. Error. Si sit circa substantiam personæ, jure etiam naturali Matrimonium irritat. Quia impedit consensum in substantiam contractus, nempe in personam qua cum contrahitur: nam persona est substantiale ac primum objectum Matrimonii, cum sit

fit res ipsa circa quam contractus Matrimonii primario versatur. At nullus est contractus sine consensu circa substantiale objectum illius. Idque etiam si error sit solum concomitans, quia adhuc deest consensus actualis positivus essentialiter requisitus ad hunc contractum: nam quod incognitum est, non potest esse actu volitum. Unde Lia pro Rachele obstructa Jacobo, *Gen. 29.* non fuit verè ejus uxor, nisi postquam ipse detecta fraude Liam accepit in uxorem.

Si verò error sit solum circa qualitatem, seu accidentia personæ, ut nobilitatem, divitias, virtutem, virginitatem, indolem, &c. non dirimit Matrimonium, etiam si alterius contrahentis dolus ei causam dedisset. Quia nihilominus adest consensus absolutus in personam cum qua contrahitur, quæ est objectum directum ac substantiale hujus contractus: nam defectus accidentium non tollit substantiam rei, nec consensum absolutum in rem ipsam, *causa 29. q. 1.*

Excipe 1. Nisi error qualitatis redundet in errorem personæ, ut cum qualitas personam determinat, distinguitque à quavis alia: ut si intendas contrahere cum primogenita, quam aliter non novisti, & ejus loco detur secundogenita; nam error circa talem qualitatem impedit consensum circa objectum substantiale per illam determinatum. 2. Nisi consensus datus sit solum sub conditione talis qualitatis, circa quam erratur, ut si dicas: *Accipio te in uxorem si es dives: vel nobilis, &c. Secus, non te accipio.* Tunc enim qualitate ista non subsi-

stente Matrimonium nullum est, propter defectum consensus in personam alligati tali qualitati: nam consensus conditionatus non subsistit, non subsistente conditione, cui alligatur. Sed tunc requiritur ut contrahens habeat actu voluntatem non aliter contrahendi, vel antea habuerit nec revocarit. Verum si conditio exterior non exprimitur, contractus in foro externo censetur absolutus: unde si quis interiorius consensisset tantum sub conditione si sit dives, nobilis, &c. cogereetur illam ducere, & consensum absolutum dare.

II. *Conditio.* Conditio servilis ignorata, dum persona libera contrahit cum persona serva putans esse liberam, ex c. *Si quis ingenuus 29. q. 2.* & ex cap. 2. & 4. *de conjugio servorum.* Ratio hujus impedimenti est, ut tollatur magna contractus inæqualitas, & ut impediatur gravis injuria personæ liberæ ignoranti illata. Valet tamen Matrimonium, si persona libera cognoscebat alterius servitutem, ex cap. cit. nam tunc consentit in illam inæqualitatem; vel si persona serva ducat aliam servam, putans esse liberam; quia par est utriusque conditio, *ibid.* Nomine personæ servæ hic intelligitur mancipium, in quod dominus habet plenum jus vendendi, donandi, & quibuslibet operibus servilibus occupandi.

III. *Votum.* Scilicet votum solenne castitatis per professionem factam in religione approbata, vel per susceptionem Ordinis sacri, ex Conc. gen. Later. I. c. 21. & Later. II. c. 7. ex cap. un. de voto in 6. & ex Concil. Trident. sess. 24. can. 9. ibi: *Si quis*

dixerit, clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto..... anathema sit. Item votum simplex castitatis in Societate Jesu post biennium novitatus emissum, ex Bulla Gregor. XIII. *Ascendente Domino* Religiosi autem, moniales, clerici in Sacris constituti, & laici in gradibus prohibitis tentantes inire Matrimonium, excommunicantur ipso facto, ex *Clement.* de consang.

IV. *Cognatio.* Triplex est cognatio dirimens Matrimonium. Prima dicitur legalis, & est vinculum, seu propinquitas personarum orta ex adoptione perfecta, per quam persona extranea assumitur in filium vel filiam, ac heredem necessarium, & transit in patriam potestatem adoptantis. Hæc Matrimonium dirimit in perpetuum inter adoptantem & adoptatum, adoptatque posteros usque ad quartum gradum inclusive; inter adoptatum & uxorem adoptantis; inter adoptantem & uxorem adoptati; item inter adoptatum seu adoptatam, & filios aut filias adoptantis, sed solum usquedum liberi sint à potestate patria per mortem adoptantis, vel per emancipationem, cap. *unico de cognat. legali.*

Secunda est cognatio spiritualis, quæ est vinculum, seu propinquitas personarum jure ecclesiastico inducta, ratione Baptismi & Confirmationis. Irritat Matrimonium inter baptizantem & baptizatum, baptizatque patrem & matrem, nec non inter patrilinos seu su-

sceptores, & baptizatum baptizatque patrem & matrem; item inter confirmantem & confirmatum, confirmatque patrem & matrem. Inter hos & non plures contrahitur, ex Conc. Trid. sess. 24. cap. 2.

Porro non contrahitur à procuratore, sed à solo mandante, ut testis Fagnano resolvit S. Congregatio. Nam hic solus à parentibus baptizandi designatur, & patrilinus reputatur, & ut causa principalis suscipit ac tangit per procuratorem tanquam per instrumentum, qui non agit nomine suo sed mandantis. Contrahitur tamen etiam à laico baptizante in casu necessitatis; qui proinde non potest ducere puellam à se baptizatam, vel ejus matrem.

Tertia est cognatio naturalis, quæ dicitur consanguinitas, & est propinquitus seu conjunctio sanguinis inter personas, vel ab eodem stipite propinquo descendentes, ut sunt fratres & cognati, vel quarum una descendit ab altera, ut sunt pater & filia, avus, neptis, &c. Hæc distinguitur per lineas & gradus.

Linea est ordinata series personarum sanguine junctarum, constans certis gradibus; & duplex est, nempe recta, & transversa seu collateralis.

Linea recta est ordinata series ascendentium & descendentium, ab eodem stipite directe procedentium, quorum scilicet unus ab altero descendit, ut patris, filii, nepotis, pronepotis, &c. In hac linea juxta jus canonicum non computatur persona quæ est communis stipites, id est, ex qua aliæ ducunt originem.

Colla-

Collateralis seu transversa est ea, quæ continet personas descendentes quidem ab uno communi stipite, sed quarum nulla descendit ab altera: unde dicuntur collaterales, ut sunt frater & soror, consobrinus & consobrina, &c. Per gradum hic intelligitur distantia personarum consanguinearum inter se à communi stipite.

Ad cognoscendos gradus hæc sunt regulæ. 1. In linea recta tot sunt gradus, quot generationes seu personæ dempto stipite: sive tot gradibus una persona distat ab alia, quot generationibus seu personis inferior à stipite descendit. Sic filius vel filia distat à patre & matre uno gradu; nepos vel neptis & ab avo avia duobus gradibus; & sic deinceps. 2. In linea collateralis si personæ æqualiter à communi stipite distent, eo gradu inter se distant, quo distant ab eodem stipite; sive tot gradibus inter se distant, quot generationibus descendunt à communi stipite. Sic frater & soror sunt in primo gradu, consobrini seu liberi fratrum in secundo, horum filii in tertio, & ita deinceps, c. *ad sedem* 35. quæst. 5. Nam cum adæquata horum conjunctionis ratio sit unio cum stipite, non possunt magis, aut minus inter se distare quam à stipite.

Si verò personæ inæqualiter distent à communi stipite, in eo gradu se contingunt, quo remotior distat à stipite. Nam personæ collaterales non debent magis, aut minus inter se distare, quam una distet à stipite, qui est horum propinquitatis ratio. Unde filia & frater patris sunt consanguinei in secundo gradu; & si una sit in quin-

to, altera in quarto, censetur esse inter se in quinto, sicque inter illas non est impedimentum, c. *Vir. de consanguin.*

Consanguinitas in quolibet gradu lineæ rectè irritat Matrimonium saltem jure humano, ex resp. Nicolai I. ad consulta Bulgar. c. 39. Ibi: *Inter eas personas, quæ parentum liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possant, veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & usque ad infinitum.* Imò juxta multos etiam jure naturali, saltem seclusa necessitate extrema conservandi speciem humanam: tum quia concubitus inter ascendentem & descendantem refugit ipsa natura, ut valde indecentem; & gentes omnes ratione naturali duce eum nefandum habuere, ut patet ex l. ult. 9. de ritu nuptiarum, ubi dicitur: *Jure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendentium vel descendantium uxorem duxerit.* Tum quia est contra reverentiam debitam progenitoribus: nam per conjugium fit æqualitas, seu mutua subiectio quoad debitum, & per actum conjugalem turpitudine quædam alterius revelatur, ex cap. 18. *Levit.* Quod repugnet reverentiæ quam descendentes debent ascendentibus: omnes quippe ascendentes habent rationem principii & superioris; descendentes verò loco liberorum habentur, cum causa causæ sit etiam causa causati. Deus autem ut naturæ author & Matrimonii institutor, non censetur concessisse potestatem contrahendi Matrimonium per se habens indecentiam ac repugnantiam cum natura rationali; & nemo habet potesta-

potestatem tradendi dominium corporis sui, nisi dependenter à Deo qui est supremus rerum ac jurium omnium dominus. Certè omnes fatentur nullum esse jure naturæ Matrimonium in primo gradu, ut inter patrem & filiam, aut matrem & filium, quia id exigit reverentia specialis suo principio immediato debita.

Consanguinitas in linea collateralis hoc irritat Matrimonium duntaxat usque ad quartum gradum inclusivè, cap. *Non debet*, de consanguin. ex Conc. gen. Later. IV. cum antea usque ad septimum dirimeret; & quidem juxta multos jure naturali in primo gradu, ut inter fratrem & sororem, extra necessitatem conservandi, vel propagandi genus humanum. Quia conjugium fratris cum sorore continet gravem indecentiam, ut patet ex communi sensu hominum etiam ethnicorum, qui has nuptias semper exhorruere: unde Abraham, *Gen. 12.* judicavit Ægyptiis persuasum iri Saram non esse uxorem suam, si putarent eam esse ejus sororem. In aliis verò solo jure humano, cum in secundo gradu possit Papa dispensare, ex Concil. Trident. sess. 24. cap. 5. & infidelium Matrimonia in eo gradu valida sint, ex cap. 8. *de divort.* Ratio autem impedimenti consanguinitatis & affinitatis est. 1. Ob reverentiam quam ipsi consanguinei sibi mutuò debent, propter originem ob eodem stipite tractam, & sanguinis communionem. 2. Ad removendum periculum fornicationis, seu incestus, à quo valde arcet impotentia Matrimonii secum ineundi: nam alioqui cum consan-

guinei, & affines, aut in eadem domo commorentur, aut passim se invisant, & familiari consuetudine utantur, magnus fornicationi pateret aditus. 3. Ad amicitiae vincula protendenda cum extraneis

Nota 1. Consanguinitas inter duas personas, potest esse duplex ex duplici capite. 1. Quia sunt duo stipites: ut si duo fratres contrahant cum duabus foeminis inter se consobrinis, liberi ex his duobus conjugis nati erunt in secundo gradu ex parte patrum, & in tertio ex parte matrum; & tunc dicuntur esse in secundo & tertio ex duobus stipitibus. 2. Quia licet sit unus stipes, ab eo descendentes inter se Matrimonia contraxerunt, ex quibus nati liberi sunt dupliciter consanguinei. Cum autem est duplex consanguinitas, tunc est quoque duplex impedimentum, quod exprimi debet in petitione dispensationis.

Nota 2. Graviter peccaret, qui etiam propter mortis periculum sine dispensatione absolutè contraheret cum persona consanguinea, vel affini in gradu prohibito, & copulam exerceret. Nam tunc cum Matrimonium sit nullum, copula esset fornicatio, imo incestus lege naturali prohibitus. *Azor.*

Nota 3. Spuriorum duorum liberi ac nepotes contrahunt eadem impedimenta Matrimonii inter se, & cum legitimis parentum filiis ac nepotibus. Quia hæc fundantur in communione sanguinis ejusdem, qui perinde spuris ac legitimis communicatur.

V. *Crimen.* Duo crimina præter raptum irritant Matrimonium. Primum

num est homicidium, quo duo ex prævía conspiratione, etsi absque prævio adulterio, conjugem alterutrius occidunt, sive per se, sive per alium physicè, vel moraliter, consilio, suasionè, imperio, ex intentione postea Matrimonium inter se ineundi, cap. 1. *de conversat. infidel.* vel quo post admissum adulterium interficitur, etsi sine prævía conspiratione, conjux unius ab alterutro adultero, ex intentione contrahendi Matrimonium cum superstitè conjugè, licèt mortem illam nolente, & ignorante, cap. 3. *de eo qui duxit, &c.* Nec refert an vir, an uxor occidatur.

Homicidium verò patratum sine intentione ineundi Matrimonii, vel sine prævía conspiratione & adulterio, non dirimit Matrimonium, quia jura hoc non exprimunt. Idem dic de tentata sed non perfecta cæde, quia requiritur mortis machinatio efficax & perfecta; cum leges illæ sint pœnales, ideòque strictæ interpretationis.

Secundum est adulterium sic commissum, ut adulteri ante, vel post adulterium, quantum est de se, Matrimonium ineant viva comparte, vel saltem promittant se inituros illa mortua, cap. ultim. *de eo qui duxit, &c.* Ad hoc autem necesse est. 1. Ut adulterium sit consummatum, & quidem scienter ut tale ab utroque commissum. 2. Ut promissio facta sit tempore Matrimonii sive ante sive post adulterium, & ab altero acceptata, non tamen ut sit mutua, nec juxta multos ut sit sincera. Ratio hujus impedimenti est, ne spe Matrimonii

Ant. Th. Moral. P. I.

futuri sumatur ansa machinandi mortem conjugis. At valet Matrimonium inter adulteros post mortem conjugis, nisi alteruter ejus necem machinatus fuerit, vel dum viveret Matrimonium promiserit, cap. 6. *de eo qui duxit, &c.*

VI. *Disparitas cultus seu religionis.* Hæc irritat Matrimonium inter personam baptizatam, & non baptizatam. Idque solo jure ecclesiastico per universalem & antiquissimam consuetudinem vim legis habentem, non tamen ante sextum sæculum inducto. Unde sancta Monica, testè S. Augustino, l. 9. Confess. cap. 9. nupsit viro infideli, & sancta Clotildis Clodovæo Regi nondum baptizato.

At valet Matrimonium personæ catholicæ cum hæretica, vel cum apostata baptizato, cum nullo jure irritetur, licèt sit prohibitum jure ecclesiastico, imò & naturali, si sit morale periculum subversionis. Secluso tamen hoc periculo, & positis certis conditionibus, secundum communem sententiam, licitum est ex dispensatione Papæ: & reipsa hanc Urbanus VIII. ob communem religionis utilitatem concessit Henricæ Borboniæ, ut nuberet Carolo Anglorum Regi Hæretico.

VII. *Vis*, si injustè inferatur, pœnis, vexationibus, minis, quæ metum gravem incutiant ad consensum extorquendum. Nam metus gravis injustè à quovis etiam alio tertio incusus ad extorquendum consensum, irritat Matrimonium. Cap. 14. 15. & 28. *de sponsal.* sufficit metus mali gravis probabiliter imminentis, sive illud

D d d d d

fit

fit grave absolutè, & in se, sive tantum respectivè ad timentem; æque enim notabiliter tollit injustè voluntarium perfectum. Ratio impedi-
menti est, quia si esset validum, cum natura sua sit indissolubile, injuria numquam posset tolli, nec pars innocens in priorem statum restitui; & inde gravissima incommoda sequerentur. Nam Matrimonia coacta infelices habere solent exitus, cum non fundentur in mutuo amore. Præterea fidelium Matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ fundatur in amore libero ac voluntario, non in coactione.

Dixi 1. *Metus gravis*: nam levis metus, etsi injustus, non irritat ex cap. 6. *de sponsal.* quia non notabiliter minuit libertatem, & facilè contemni potuit. 2. *Injustè*: nam si metus sit justè incussus ab homine, valet Matrimonium, ex cap. 10. *de sponsal.* & cap. 2. *de adulter.* quia fuit sufficienter voluntarium in suo principio, & nulla intervenit injuria. Sic valet ex metu justæ excommunicationis, vel pœnæ à judice intentatæ contractum. Unde qui contraxit sponsalia, compelli potest metu censuræ ad Matrimonium, cap. citat. Imò valet etiam si metus justè incutiat à privato homine, ut si stupratori filiae suæ minans pater intentet se eum apud judicem delaturum, nisi eam ducat. Nam qui justè procedit, non dicitur vim inferre: secus, si minetur se eum occisurum. 3. *Ad extorquendum consensum*: nam si metus injustè incutiat ob alium finem, v. gr. vindi-

ctam, ut si quis ad placandum inimicum necem minantem ducat ejus filiam, vel si injustè detentus in carcere ob aliam causam, ut eo se liberet, ducat filiam judicis, vel custodis, valet Matrimonium. Quia ille metus, ut supponitur, non est per se ac directè causa Matrimonii, sed tantum occasio; nam ille spontè tale medium evadendi eligit. 4. *A quovis alio, &c.* Nam si metus ortus sit à causa naturali, vel spontè susceptus, v. gr. ex metu naufragii, seu mortis instantis, valet Matrimonium: quia tunc sine alterius injuria, & à nullo alio nisi à se ipso compellitur ad contrahendum. *Vide dicta de metu in Contract.*

VIII. *Ordo sacer*, nempe Subdiac-natus, Diaconatus & Sacerdotium, ob annexum votum solemne castitatis, & legem ecclesiasticam, cap. 1. *de clericis conjug.* & ex Concil. general. Lateran. I. cap. 21. & Lateran. II. cap. 7. & Tridentin. sess. 24. canon. 9.

IX. *Ligamen*, est vinculum prioris conjugii sive rati tantum sive consummati, quo durante secundum jure divino est invalidum: nam in lege nova polygamia nec licita nec valida est. Hinc conjux non potest aliud Matrimonium inire, nisi habeat certitudinem moralem de morte compartis, cap. 2. *de secund. nupt.* ibi: *Nullus ad secundas nuptias migrare presumat, donec ei constet quod ab hac vita migravit conjux ejus.* Alioqui enim exponeret se periculo mœchandi.

Quòd si post contractas bona fide secundas nuptias dubitet de morte prioris conjugis, tenetur quàm primum diligenter inquirere veritatem, & interim abstinere à petendo debito, non tamen à reddendo, nam petendo exponeret se periculo fornicandi; & negando inferret injuriam possessori bonæ fidei. Si verò de prioris conjugis vita constiterit, tenetur posteriorem statim relinquere, & ad priorem reverti, ex eod. cap. nam subsistit prius Matrimonium, & posterius invalidum est.

Si verò uterque mala seu dubia fide processit, neutri licet petere & reddere debitum: quia neutri est possessio juris pro petendo debito; nam possessio juris inchoari nequit cum mala vel dubia fide. Si autem unus tantum cum dubio contraxit, hic non potest petere debitum, etsi debeat reddere: nam contraxit mala fide, & sine iudicio prudenti de morte conjugis.

Porrò sola absentia multorum annorum, nec sola fama fundat certitudinem moralem sufficientem. Sed requiritur testimonium authenticum mortis conjugis, approbatum ab ordinario, sine cujus licentia parochi non debent tunc agere. Quòd si desit testimonium authenticum conjugis jam diu absentis, necesse est ut hanc testentur homines fide digni.

X. *Honestas*, seu iustitia publicæ honestatis, est quædam affinitas, seu propinquitas personarum jure civili & canonico inducta, proveniens vel ex sponsalibus validis & absolutis, vel ex Matrimonio rato non consummato, ob publicam morum honestatem. Si

ex sponsalibus oriatur, Matrimonium irritat solum inter sponsum & consanguineam sponsæ in primo gradu, & vicissim, ex Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 3. Idque etiam si sponsalia postea fuerint justè dissoluta, cap. *Si quis*. 27. quæst. 2. etiam mutuo consensu ex c. 5. *de desponsat. impub.* Nam hoc impedimentum non à contrahentium voluntate pendet, sed ab Ecclesiæ, quæ illud constituit, instituto, & quæ voluit illud esse perpetuum; eo quod non deceat Matrimonium contrahi inter personas, quæ sibi factæ sunt propinquæ per sponsalia. Si ex matrimonio rato oriatur, irritat usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusivè, ut declaravit Pius V. in Bulla 62. asserens Concil. Tridentin. circa hoc nihil innovasse.

XI. *Ætas*, nempe impuberum; nam horum Matrimonium illicitum & irritum est jure canonico, c. 10. *de desponsat. impub.* Valet tamen Matrimonium inter pubertati proximos, qui jam habent sufficientem ad id discretionem rationis & potentiam generandi, ex cap. 9. eod. tit.

XII. *Affinitas* est conjunctio seu propinquitas personarum orta ex copula carnali completa, seu per se sufficiente ad generationem proles, sive licita, sive illicita. Oritur inter consanguineos viri & solam mulierem, item inter consanguineas mulieris & solum virum. Ratio est, quia vir & mulier per copulam carnalem fiunt una caro; ac proinde consanguinitas unius fit consanguinitas alterius, & vicissim, cap. *Porrò* 35. quæst. 5. Affinitas quæ oritur ex licita, seu

conjugali copula, irritat Matrimonium usque ad quartum gradum inclusivè in linea collateralis, perinde ac consanguinitas, c. 8. *de consang.* quod in hac parte non fuit correptum. Quæ oritur ex illicita copula, solum irritat usque ad secundum inclusivè ex jure novo Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 4. ita ut jam in ulterioribus gradibus Matrimonium sit validum, imò & licitum, ut declaravit Pius V. bulla 62.

Nota 1. In affinitate lineæ & gradus eodem modo computantur, quo supra in consanguinitate: unde quo gradu aliquis consanguineus est uni conjugum vel copulatorum, eodem gradu affinis est alteri. Sic consanguinea uxoris in primo & secundo gradu, & vicissim consanguineus mariti in primo & secundo gradu, affinis est uxori in iisdem gradibus.

Nota 2. Hoc impedimentum est solum juris humani. Excipiunt multi gradum primum lineæ rectæ, ut inter privignum & novercam, vitricum & privignam: quia omnes gentes bene institutæ talia connubia ob indecentiam abhorruerunt, ex 1. ad Cor. 5. & ex l. 4. *Codic. de nupt.* Enim verò cum vitricus & noverca per copulam conjugalem facti sint una caro, privigna vitrico eandem ferè reverentiam debet quam deberet matri. Quare Matrimonium inter tales dedecor naturam rationalem; ideoque Deus illud validè contrahendi potestatem non dedit.

Nota 3. Copula incestuosa cum consanguineis conjugis non dirimit Matrimonium validè contractum, cum sit

insolubile: seu privat nocentem jure petendi debitum, non tamen facultate reddendi, ne pars innocens privetur suo jure ob alterius delictum, cap. 4. & 10. *de eo qui cognovit &c.*

Nota 4. Consanguinei conjugum vel copulatorum non fiunt affines inter se. Sic consanguinei uxoris non sunt affines consanguineis viri, nec hi illis, cap. 5. *de consang.* Hinc duo fratres validè contrahunt cum duabus sororibus, & filius mariti ex alio conjugio cum filia uxoris ex alio pariter conjugio suscepta.

XIII. *Clandestinitas.* Matrimonium clandestinum est illud, quod non contrahitur coram parochio proprio, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel ordinarii licentia, & duobus saltem testibus. Est invalidum in omnibus locis, ubi Concil. Tridentin. decretum de hoc promulgatum vel receptum est, ut patet ex his verbis decreti, sess. 24. cap. 1. *Qui aliter quam presente parochio, vel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus Matrimonium contrahere attemptabunt; eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos presenti decreto irritos facit & annullat.* Quamvis autem ante Concil. Tridentin. ejusmodi Matrimonia fuerint valida, semper tamen fuerunt & sunt ubique illicita: nam *Ecclesia justissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit.* Concil. Tridentin. *ibid.* Circa hoc,

Nota 1. Requiritur parochus domicilii, aut saltem quasi domicilii, sive viri,

viri, five mulieris. Nam Concil. requirit præsentiam *parochi non parochorum*; neque exprimit an viri, an mulieris: unde censetur liberam relinquere electionem, & ita sacra Congregatio declaravit, ut testatur Fagnanus ad cap. *Quod nobis*, de cland. despons. Ad domicilium autem alicubi acquirendum requiritur habitatio cum voluntate ibi semper habitandi. Ad quasi domicilium sufficit habitatio cum voluntate ibi manendi longo tempore, vel majore anni parte. Juxta multos sufficit parochus quasi domicilii; ita ut studiosi in academiis, milites in prædiis, opifices, famuli, & qui majore anni parte alicubi habitant, vel habitaturi venerunt, possint coram parochi loci contrahere. Quia contrahunt ibi domicilium parochiale in ordine ad confessionem & alia sacramenta, excepto Ordine. Is autem est proprius parochus ad assistendum Matrimonio, qui, in cap. *Omnis*, de pœnitent. &c. appellatur proprius sacerdos. Idem declaravit pluries Sac. Congregatio, teste Fagnano, in cap. *Significavit*.

Nota 2. Episcopus per se ipsum, vel sacerdotem à se deputatum, validè assistit; cum sit supremus parochus in tota diœcesi. Idem est de vicario generali Episcopi; nam unam & eandem suo modo potestatem jurisdictionis habet cum Episcopo.

Nota 3. Parochus domicilii & testes debent esse simul præsentés, etiam moraliter, ita ut intelligant quid agatur: quia requiritur talis præsentia ut possint testari veritatem Ma-

trimonii. Quare non sufficit, si contrahentes consensum explicant modo coram solo parochi & postea coram solis testibus absque parochi, nam Concil. Tridentin. copulativè exigit præsentiam parochi & testium. Nec etiam sufficit similtas moralis, sed requiritur physica; quia hic exigitur præsentia parochi & testium, ut plenè constare possit Ecclesiæ de Matrimonio: ad quod requiritur similtas physica parochi & testium; alioqui essent solum testes singulares. *Ita Sanchez.* At non obest valori Matrimonii, si repugnent: quia Concil. eorum præsentiam non consensum requirit, & sine hoc obtinetur finis decreti, qui est, ut tale Matrimonium Ecclesiæ constare possit. *Sacra Congregatio* (inquit Fagnan. in cap. *Quoniam*, l. de constitut.) *declaravit validum esse Matrimonium contractum coram parochi etiam invito, & per vim adhibito, qui sibi aures obturaverat.* Item coram parochi tam viri quàm mulieris etiam in aliena parochia, etiam si Episcopus illi Matrimonium interdixerit. Item coram parochi etiam minoribus tantum ordinibus initiato, qui non potest tamen legare nisi sacerdotem. Imò valet contractum coram parochi suspenso, excommunicato, vel irregulari, ut declaravit Sac. Congregatio Cardinal. teste eodem Fagnano. Graviter tamen peccant, qui coram parochi invito contrahunt: quia gravem admittunt irreverentiam in Ecclesiam, cujus ille personam sustinet, nisi irrationabiliter contradiceret, nec posset adiri superior.

Nota 4. Secundum multos, ad valorem sufficiunt quilibet testes ratione utentes. Nam nulli excipiuntur à Concilio; & concurrunt cum alio fide digno, nempe parochus, cujus habilitas supplet.

Nota 5. Vagi, & qui nullibi certas sedes habent, debent contrahere coram parochus loci, in quo versantur dum contrahunt. Quia nullus alius est proprius eorum parochus, & ex Concil. sess. 24. cap. 7. ubi *Parochis precipit, ne illorum matrimonius intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint*, num scilicet liberi ac idonei sint ad contrahendum; & *re ad ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint?*

Nota 6. In locis hæreticorum, ubi Conc. Tridentinum promulgatum fuit, ut in Hollandia, ex dispensatione Ecclesiæ valet Matrimonium catholicorum sine præsentia parochi contractum, si ibi nullus sit parochus catholicus, nec ejus vices supplens, vel si nequeat sine gravi periculo adiri aut advocari, modo adhibeantur saltem duo testes, ut declaravit S. Congregatio, teste Bellarmino, in epist. ad Octavium Tricar. Episcop. Nam decretum Conc. Tridentini non se extendit ad ea loca, ubi nulli sunt parochi, nec vicarii, nec Episcopi.

Nota 7. Ex dispensatione tacita Papæ & usu Ecclesiæ validum est Matrimonium hæreticorum in locis ubi publice exercent suam religionem, modo contractum sit secundum ritum & leges loci, licet ibi Trid. Conc. promulgatum fuerit, ut in Hollandia. Nam Ecclesia non permittit, ut hæretici illi ad fidem catholicam conversi alias

nuptias contrahant, & eorum liberos habet ut legitimos. Ita Pœnitentia-ria Romana respondit ad Episcop. Castoriens.

Nota 8. Habens domicilium in loco ubi decretum Conc. promulgatum non est, invalidè contrahit clandestinè in alio loco ubi receptum est. Quia contractus fieri debent secundum leges loci in quo celebrantur: nam contrahentes sortiuntur forum loci in quo contrahunt. Imò incola loci ubi Conc. receptum est, invalidè contrahit sine parochus & testibus in loco ubi non est receptum, si eò se conferat in fraudem decreti, hoc est, ut clandestinè contrahat, ut S. Congregatio declaravit.

Nota 9. Matrimonium clandestinum non resolvi in sponsalia, declaravit S. Congregatio, apud Fagn. ad cap. *Ad audientiam.*

Nota 10. Non licet parochus, qui etsi solus extra confessionem novit occultum impedimentum, tali matrimonio assistere. Quia tunc officium testis obit: nemo autem testimonium præstare potest de actu, quem scit esse irritum. Si sit impedimentum non dirimens, v. gr. votum castitatis, tenetur privatim monere; & si nihil proficiat, rem ad Ordinarium deferre; nam ex officio pastoris tenetur maximè impedire peccatum subditi. *Layman.*

XIV. *Impotentia*, seu inhabilitas ad coitum naturalem & prolificum, oritur, vel ex maleficio, vel ex causa naturali, & quidem in scemina ex arctitudine vas: in viro autem vel ex nimia frigiditate naturæ, vel ex testiculorum carentia aut attritione,

ne, vel complexionis debilitate: unde fit ut non possit semen prolificum intra vas mulieri effundere.

Impotentia alia est absoluta, qua quis est impotens respectu omnium; alia respectiva, qua quis est impotens respectu alicujus tantum. Et utraque subdividitur in perpetuam, & temporalem. Perpetua est ea, quæ tolli nequit sine miraculo, vel sine peccato, vel sine vitæ periculo: temporalis, quæ tolli potest sine peccato, vitæ periculo, & miraculo, sed mediis licitis & ordinariis, sive naturalibus, sive supernaturalibus, ut precibus, exorcismis contra maleficia.

Porrò sterilitas non est impotentia: nam ea non obstante potest esse copula per se apta generationi, licet hæc per accidens non sequatur, defectu scilicet morbi vel alicujus accidentalis qualitatis seminis, vel aliunde.

Dico 1. Impotentia perpetua antecedens matrimonium, quamvis se teneat ex parte unius, illud irritat tum jure canonico, ut patet ex titulo *de frigidis*, &c. tum jure naturali: quia matrimonium consistit in mutua traditione potestatis corporis ad copulam aptam generationi. At impotentia perpetua ex natura rei, ideoque jure naturali impedit talem traditionem; nemo enim potest tradere potestatem actus, quem nullo modo habet in sua potestate; nam nemo potest dare quod non habet. Nec quis potest se obligare ad id, quod dare vel facere nequit, cum *impossibile nulla obligatio sit*, l. 145. §. *de reg. jur.*

Quare impotentia perpetua absoluta dirimit Matrimonium respectu

omnium: respectiva solum respectu illius personæ ad quam est. Nam eatenus impotentia irritat, quatenus impedit ne contrahens possit dare dominium & usum sui corporis ad copulam generationi aptam.

Hinc eunuchi utroque testiculo privati nunquam possunt validè contrahere, ob defectum seminis prolifici, ut declaravit Sixtus V. in bulla 59. Idem est de illis, quibus attritus est uterque testiculus; vel qui integris licet partibus semen prolificum emitte nequeunt, ob naturalem frigiditatem, vel perpetuam complexionis debilitatem. Secus dicunt de viro carente uno tantum testiculo, qui potest prolificum semen emitte; item de viro ægotante: quia in hoc verè extat potentia habitualis, quæ est solum ligata per accidens.

Dico 2. Impotentia temporalis nullo jure irritat matrimonium, cap. 6. *de frigid.* Quia cum possit tolli, adest materia sufficiens contractui, sive quia non est impotentia simpliciter, sed secundum quid tantum; nam est vera potentia quamvis impedita ad tempus, vel adminiculo aliquo indigens.

Si dubium sit an impotentia Matrimonium præcedens, perpetua an temporalis sit, non licet Matrimonium inire: quia exponeretur sine necessitate Sacramentum periculo nullitatis. Quod si jam contractum est, tunc à jure conjugibus conceditur triennium experientiæ, ut adhibitis mediis possibilibus ac licitis conentur tollere impotentiam, quo completo si duret impotentia, nullum est Matrimonium, cap. 5. *de frigid.* ubi si bona fide contraxe-

traxerunt, iis permittitur ut simul permaneant ut frater & soror. Quod intellige, modò constet abesse omne incontinentiæ periculum, quod rarò abest. Nam, ut notat Sanchez, hæc confœderatio est periculosissima, quare non est facilè concedenda; talibus enim nihil licet eorum, quæ solutis interdiciuntur, ut tactus, &c. cum revera conjuges minimè sint. Igitur separari debent si alteruter id petat, vel morale sit periculum incontinentiæ. Quòd si separatione facta vir ex post facto deprehendatur potens, prius Matrimonium restauretur, etsi mulier alteri nupserit, quia verè erat validum, cùm impotentia fuerit tantùm temporalis.

Porrò conjux laborans impotentia solum respectiva potest aliam ducere: secùs, si ea sit absoluta ac perpetua. Vir autem solutus morti proximus potest validè contrahere cum concubina: quia habet veram potentiam ad copulam generationi aptam, quamvis tunc morbo impeditam & probabiliter nunquam postea in actum reducendam.

Dico 3. Impotentia qualibet superveniens Matrimonio rato licèt nondum consummato, illud non dissolvit. Quia fuit validum, nec dissolvi potest, nisi per professionem religiosam, vel dispensationem Papæ. Tunc autem conjux impotens exigente comparte tenetur adhibere media ad impotentiam expellendam apta, modò periculum mortis non afferant, quia tenetur ex justitia debitum reddere, ideòque actus conjugalıs capacem se reddere.

Nota. Hermaphroditi, hoc est, utrumque sexum habentes, per se loquendo non sunt impotentes. Quare per se loquendo contrahere possunt secundum sexum qui in ipsis prævalet: quia ad usum Matrimonii idonei sunt secundum sexum illum: Si uterque sexus sit in iis æqualis, alterutrum eligere debent, & secundum illum contrahere. Sed facta semel electione, aliud Matrimonium secundum alium sexum contrahere prohibentur, quamvis esset validum.

XV. *Raptus.* Nullum potest consistere Matrimonium inter raptorem & raptam etiam post raptum consentientem, quamdiu manet in potestate raptoris. Si rapta à raptore separata, & in loco tuto ac libero constituta consentiat, valebit Matrimonium. Ita decernit Conc. Trid. sess. 24. cap. 6. ubi ipso facto excommunicacionem & alias pœnas statuit in raptorem, & omnes ei consilium, auxilium & favorem præbentes. Circa quod,

Nota 1. Raptus hic est violenta abductio fœminæ de loco in locum, Matrimonii ineundi vel libidinis exercendæ causa. Duplex est raptus species, una, qua persona invita per vim abducitur: altera, qua abducitur persona consentiens, sed invitis parentibus, vel curatoribus, sub quorum est potestate. Secundum multos solus raptus quo abducitur fœmina invita est impedimentum dirimens: non autem si ipsa volens, sed invitis parentibus abducatur. Quia Trid. Conc. voluit illud cessare, si rapta esset à raptore separata, & in loco tuto ac libero

ro constituta; nec ad hoc exigit, ut restituatur parentibus. Et quia intendit tantum consulere libertati perfectæ Matrimonii, quæ non læditur dum fœmina consentiens abducitur invitis licet parentibus. Dicitur tamen in Galliis raptus seductionis haberi à ple-risque pro impedimento dirimente.

Nota 2. Non refert an quis per se, vel per alium rapiat: nam ex reg. jur. 72. in 6. *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum.*

Nota 3. Non sufficit, si fœmina virum rapiat. Quia Concil. Tridentin. loquitur de solo raptore, & leges præfertim pœnales non comprehendunt ea, quæ rarissimè fiunt, qualis est hic casus, nisi clarè exprimant, l. 5. §. de legib.

Quæst. IV. Quis potest dispensare in impedimentis dirimentibus?

Resp. 1. Ne Papa quidem dispensare potest in impedimentis jure naturali dirimentibus, qualia sunt error, amen-tia, consanguinitas in quolibet gradu lineæ rectæ, & in primo transversæ, ligamen, impotentia, & secundum multos affinitas in primo gradu lineæ rectæ. Nam Christus talem potesta-tem Ecclesiæ non concessit, ut patet ex praxi.

Resp. 2. In aliis impedimentis, quæ solo jure ecclesiastico dirimunt, solus Papa ut caput Ecclesiæ dispensare potest, saltem ordinariè loquendo. Nam nemo potest dispensare in lege superioris, nisi hoc ei concedatur. Impedi-menta autem illa sunt à Papa, vel à Conciliis generalibus, vel consuetu-dine universali statuta; nec facultas in iis dispensandi Episcopis concessa

Ant. Th. Moral. P. I.

est, ut constat ex consuetudine gene-rali recurrenti ad Papam. Quare Concil. Turon. ann. 1583. ait: *In quar-to gradu consanguinitatis & affinitatis, necnon cognationis spiritualis prohibitis gra-dibus, Episcopis dispensare non licere decla-ramus.* Aliud est de legibus jejunii, abstinendi à servilibus, & aliis: nam in legibus, quarum materia est in fre-quenti usu, Episcopi possunt dispen-sare, vel ex consuetudine legitime præscripta, vel ex consensu tacito Pa-pæ, ob necessitatem sæpius occurren-tem.

Dixi, *Saltem ordinariè loquendo.* Nam ex communi sententia, Episcopus pot-est dispensare in impedimentis occul-tis post Matrimonium contractum & consummatum, si ista concurrant. 1. Si Matrimonium contractum sit pub-licè, seu in facie Ecclesiæ, præmissis denuntiationibus, & bona saltem unius fide. 2. Si sit consummatum, & sine scandalo separari nequeant, vel juxta multos sine gravissimo damno. 3. Si nequeat recurri ad Papam, ob paupertatem, vel aliam causam, vel ob probabile periculum peccandi con-trahentibus imminens ex tanta dila-tione. Ratio est consuetudo ob bonum animarum & Ecclesiæ inducta, Papa saltem tacitè consentiente.

Porro commissio dispensandi in impedimentis Matrimonii non ex-pirat morte concedentis: quia respectu petentis jam gratia est facta, & solum requiritur execu-tio. In hujusmodi quippe com-missionibus non relinquitur volun-tati Ordinarii, aut confessarii

Eeeee

con-

concedere, vel negare dispensationem, sed ipsis præcipitur, ut dispensent inventa veritate precum.

Resp. 3. Ex consuetudine Episcopus dispensare potest in impedimentis impediens tantum, præter vota castitatis perpetuæ, & ingrediendi religionem, utpote Papæ reservata. Adde sponsalia; obligant enim ex iustitia iure naturæ. Porro si contrahentes sint ex diversis diocesis, requiritur dispensatio amborum Episcoporum: quia unus non potest dispensare nisi cum proprio subdito.

Quæst. V. Quid requiritur ad valorem dispensationis?

Resp. Requiritur tum ut causa finalis sit vera, & subsistat dum conceditur; tum ut in petitione nihil omittatur eorum, quæ ius & stylus curiæ exigunt, nihilque reticeatur veri, ratione cuius dispensatio aut nullo modo, aut non nisi cum certa conditione vel limitatione daretur, ex c. *Super, de rescriptis*. alioqui dispensatio esset obreptitia, vel subreptitia, ideoque nulla, ob defectum consensus in dispensante. *Vide dicta de Legibus, cap. 6. quæst. 5.*

Hinc si inter consanguineos aut affines præcesserit copula, vel inter illos attentatum sit Matrimonium, vel copula incestuosa habita sit spe dispensationis facilius impetranda; vel si cum notitia impedimenti, vel sine illa, præmissis tribus denuntiationibus, vel iis omissis, contractum sit Matrimonium; hæc omnia exprimi debent in supplicatoriis. Item si plura sint impedimenta etiam ejusdem rationis, debent omnia exponi: nam cum singula obstant Matrimonio, necessaria est dispensatio

omnium, & sublato uno manet adhuc alterum. Item gradus cognationis & affinitatis explicandus est; & si sit inæqualitas in gradibus, quæ oriatur ex eo, quod foemina sit propinquior stipiti, ut si sit amita, debet exprimi.

Quæst. VI. Quomodo convallidandum est Matrimonium invalidum?

Resp. 1. Si nullitas Matrimonii in facie Ecclesiæ, hoc est, coram paroco & duobus saltem testibus initi, sit occulta ob defectum occultum, de quo non sit periculum ut aliquando innotescat; tunc ut Matrimonium fiat validum, secundum multos sufficit quod sublato impedimento, occultè mutuo consentiant sine paroco & testibus, ut teste Navarro declaravit S. Pius V. quia Decretum Concilii Tridentini. hunc casum non comprehendit, cum ejus ratio ad eum se non extendat, & jam obtineatur ejus finis. Nam ratio finalis decreti est, ut publicè constet, ideoque probari possit validitas matrimonii, & sic vitentur gravia mala ex clandestinis nuptiis manantia, maxime concubinatus, & adulterium, dum qui clam cum una contraxerunt, illa relicta aliud Matrimonium publicè ineunt. At cum defectus Matrimonii coram paroco & testibus initi est occultus, potest tunc publicè ab iis probari validitas, & sic impediri aliud Matrimonium. In praxi tamen parochi & testium assistentia adhibenda est, si inde nullum grave incommodum, aut scandalum timeatur; quia tutius est.

Si verò nullitas sit notoria, vel periculum sit re innotescat, sublato impedimento, novus consensus præbendus est iterum coram paroco & testibus.

Quia

Quia tunc urget ratio decreti Concil. Tridentin. nam aliàs non posset publicè constare, nec probari validitas Matrimonii. Imò si impedimentum possit probari à duobus testibus omni exceptione majoribus, censet Sanchez, tunc opus esse nova præsencia P. rochi & testium; quia lex Concil. Trid. adhuc locum habet: nam alter conjux, probato impedimento, non posset impediri ne cum alia contraheret, si convalidatio esset occulta.

Resp. 2. Si Matrimonium fuerit nullum ex defectu consensus veri in utroque, ut fiat validum, debet uterque novum consensum elicere, cum prior fuerit nullus, & utriusque consensus sit essentialis contractui Matrimonii, debetque mutuus ille consensus exterius exprimi; quia signum prioris consensus non sufficit, cum sit tantum signum ficti consensus: unde opus est novo signo, quo verus consensus exprimitur humano modo, ad quod potest sufficere copula affectu maritali facta, ex cap. 2. de conjug. servor.

Quòd si Matrimonium fuerit nullum ob defectum consensus ex parte unius tantum, qui fictè, vel ex gravi metu injusto consensit; secundum multos, ut fiat validum, satis est si ille verum consensum eliciat, eumque aliquo modo exterius exprimat, ut exercendo copulam affectu conjugali; nec in comparte requiritur novus consensus, nec proinde notitia defectus, si priorem consensum non retractaverit. Quia in hoc casu ambo contrahentes sunt personæ legitimæ ac habiles ad contrahendum, & consensus unius partis fuit verus, supponiturque permanere ha-

bitualiter, utpote non retractatus, & moraliter, nam putat valere Matrimonium, & compartem habet ut conjugem, petens ac reddens conjugale debitum. Atqui ad valorem contractus sufficit sit contrahentium consensus sint simul moraliter.

Nec obstat, quòd pars quæ consensit, fortè non perseveret in consensu, adeoque nollet in eo perseverare, si sciret alteram non consensisse. Quia hoc non obstante remanet consensus: nam dissensus sub conditione ponendus non revocat priorem consensum absolutum; & aliud est *Nolo*, aliud *Nollem*. In praxi tamen tutius est quòd uterque consensum renovet, si non timeatur scandalum, vel grave periculum, aut incommodum.

Resp. 3. Si Matrimonium fuerit nullum ob quodvis aliud impedimentum dirimens; ut fiat validum necesse est, 1. Ut obtineatur dispensatio, vel per se cesset. 2. Ut interim pars nullitatis conscientia non reddat debitum petenti, alioquin scienter fornicaretur. 3. Ut uterque conjux novum consensum præstet, & exterius prodat; quia utriusque prior consensus fuit nullus, cum fuerit inter inhabiles, & ceciderit in materiam illegitimam. Ergo alius legitimus non minus requiritur, quàm si nullus præcessisset: nam *non firmatur tractus temporis, quod de jure ab initio non subsistit.* reg. jur. 18. in 6.

Quare obtenta dispensatione, si nullum sit periculum gravis incommodi, nullitas detegi comparti debet confusè & genericè, dicendo, v.gr. se anxietatem pati propter consensum in ipsa Matrimonii celebritate datum, & confessa-

rium iudicasse novum utrique elici debere. Nam sine hac manifestatione pars ignara nullitatis, si de novo consentiat, consentit ex errore; imò non ponit propriè novum consensum, sed præcise renovat priorem invalidum, nec intendit novum denuò Matrimonium contrahere, cum credat jam legitime contractum esse: sed intendit tantum ratificare prius Matrimonium, illudque confirmare, dum petit vel reddit debitum vi prioris consensus; cum tamen prioris consensus utpote invalidi confirmatio vel iteratio non sufficiat. Unde in litteris dispensationis additur. *Ut dicto conjugè de nullitate prioris consensus certiorato, sed ita cautè, ut latoris delictum nusquam detegatur, dispenses.*

Sed gravis difficultas est, cum per istam manifestationem timetur grave incommodum, vel periculum, aut scandalum, ut non rarò accidit. Multi doctores hanc viam proponunt, nempe ut pars impedimenti conscia partem illius ignaram blanditijs delinuat, & bene dispositam sic alloquatur: *Ita te amo, ut si non esset inter nos Matrimonium, te in conjugem acciperem, & nunc ita te accipio: tu ne idem ex parte tua facis?* Si respondeat, *Facio*, aut simili verbo consensum novum declaret; tunc, inquiunt, valebit Matrimonium, quia tunc pars ignara impedimenti novum Matrimonium vult inire, si prius non fuerit validum, non sufficit autem si dicat, *Vellem, facerem*, quia non esset consensus de præsentì absolutus. Ad

clausulam dispensationis respondent eam appositam esse cum hac restrictione subintellecta, *si fieri possit.*

Quòd si neque hoc sine gravi periculo vel scandalo fieri queat, quia scilicet si compars sit sagax, posset ex hac insueta agendi ratione conjicere aliquid tale subesse; consent non pauci partem consciam impedimenti posse sequi opinionem eorum, qui dicunt tunc sufficere quòd consensum renovet interius, & petenti conjugi debitum reddat affectu conjugali, non monita comparte de nullitate Matrimonii. Quia, inquit Sanchez, licet ignorans impedimentum, non intendat formaliter novum inire Matrimonium, intendit tamen virtualiter. Nam in eo actu quo vult hanc ut conjugem, vel ut talem cognoscit, virtualiter continetur consensus, quo hìc & nunc & semper tacitè & exercitè consentit in ipsam ut uxorem.

Verum cum hæc difficilia & dubia sint, confessarius ex confessione deprehendens poenitentes contraxisse cum impedimento dirimente, quod invincibiliter ignorant, non debet eos de eo admonere, quin prius sciat id posse fieri sine periculo gravis incommodi, scandalì, vel peccati respectu illorum, ex cap. 6. de consanguin. In his autem & aliis gravibus difficultatibus consulendi sunt viri docti, sed præsertim Episcopus loci.

Porro eadem est ratio convalidandi professionem nullam quæ Matrimonium.

TRACTATUS

DE

CENSURIS ET IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

Quæst. I. **Q**uid est Censura?

Resp. Est poena ecclesiastica medicinalis, privans primario bonis quibusdam spiritualibus dispensationi Ecclesiæ commissis.

Dicitur 1. *Pœna*: Quia semper supponit culpam: nam *rem quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit*, cap. 2. *de constit.*

2. *Ecclesiastica*. Quia ferri potest à sola potestate ecclesiastica, cum sit privatio bonorum spiritualium, quæ laici non habent in sua potestate: nec proinde auferre possunt.

3. *Medicinalis*, ex cap. 1. *de sentent. excomm. in 6.* Quia fertur ad avertendum, & revocandum hominem à peccato. Quare Censura ex intentione Ecclesiæ non est perpetua, ut depositio & degradatio, quæ sunt poenæ merè vindicativæ; sed tolli debet à superiore, cum reus se emendavit & satisfecit.

4. *Privans bonis*, &c. ut sunt publica Ecclesiæ suffragia, jurisdictio spiritualis, & ejus usus, beneficia, sacrificia, sacramenta: non item habitus virtutum infusi, gratia sanctificans, character, potestas ordinis.

5. *Primario*. Nam secundo privat bonis quibusdam temporalibus, puta fructibus beneficii, & societate fidelium etiam in civilibus: sed per ordinem ad bonum spirituale, ut sic facilius & promptius resipiscant, & ad debitam obedientiam efficacius revocentur.

Quæst. II. *Quotuplex est Censura?*

Resp. Censura 1. dividitur in excommunicationem, suspensionem, & interdictum, cap. 20. *de verbor. signific.*

2. Alia est à jure, alia ab homine. Censura à jure est ea, quæ per legem vel statutum perpetuum lata est: unde in canonibus, decretis Pontificum, vel statutis Episcoporum continetur. Censura ab homine est ea, quæ fertur ab aliquo singulari superiore, per præceptum transitorium, vel sententiam judicariam; estque vel generalis,

Eeeee 3

quæ

quæ generatim & indeterminatè fertur in aliquos, v. gr. in clericos; vel particularis, quæ fertur in certam ac determinatam personam.

Censura à jure non cessat morte legislatoris. At censura ab homine expirat morte superioris, aut ejus amotione, si eveniat antequam contrahatur; sed jam contracta, manet post ejus mortem, donec tollatur per absolutionem.

3. Alia est latæ sententiæ, alia ferendæ. Prior est, quæ contrahitur ipso facto, seu sola culpæ admissione, absque ulla judicis sententia. Posterior est ea, quæ non contrahitur nisi accedente sententia judicis, & vocatur comminatoria. Pro quibus dignoscendis consideranda sunt verba quibus fertur Censura.

Censura est latæ sententiæ, si adhibeantur hæ voces, *Ipsa facto, ipso jure, ex tunc, ex nunc, statim, illico, continuo, confestim, mox, protinus, lata sententia, &c.* Vel si verba sint præsentis temporis indicativi modi, v. gr. *Excommunicamus, suspenduntur, interdicuntur.* Vel præteriti temporis, v. gr. *Excommunicatus est; volumus esse excommunicatum, suspensum; noverit se excommunicatum, suspensum.* Item si verba sint imperativi modi, nec dirigantur ad judicem, nec ejus actionem exigant, ut *Subjaceat excommunicationi, incidat in excommunicationem; maneat suspensus, interdictus; habeatur pro excommunicato; sit excommunicatus, suspensus, &c.*

Censura est ferendæ sententiæ, si feratur per verba, quæ judicis actionem exigant, vel significant, ut *Ex-*

communicetur, suspendatur, ab Ecclesiæ ingressu arceatur, decernimus excommunicandum, suspendendum, &c. Item si verba sint futuri temporis, v. gr. *Excommunicabitur, suspendetur, vel minatoria, ut Sub pœna excommunicationis, suspensionis, sub interminatione anathematis, &c.* nisi ex adjunctis aliud colligatur, vel ex aliquibus verbis additis, ut si dicatur, *Sub pœna excommunicationis statim incurrendæ, vel Cui statim, confestim, omnino subjaceat.* In dubio an censura sit latæ, vel ferendæ sententiæ, censenda est ferendæ, quia in pœnis benignior est interpretatio faciendæ, regul. jur. 49. in 6.

Quæst. III. *Quanam culpa requiritur ad contrahendam Censuram?*

Resp. Ex communi sententia, non contrahitur saltem Censura totalis, nisi ob culpam mortalem, externam, contumaciter admissam contra præceptum ecclesiasticum. Itaque ad hoc requiritur.

1. Culpa mortalis, ex cap. *Nemo*, cap. *Nullus* 11. quæst. 3. Quia Censura est gravis pœna, cum privet magnis bonis spiritualibus. Pœna autem debet esse commensurata culpæ; aliàs esset injusta, ex cap. 5. de pœnis in 6. ubi jubetur ut iudex pœnam metiatur ex culpa. At peccatum veniale est culpa levis in suo ordine, seu in ordine ac linea peccati.

Dixi, *totalis*. Nam secundum multos Censura partialis, aut suspensio ab aliquo actu officii ad breve tempus, item excommunicatio minor, non necessariò gravem culpam supponit.

2. Ut sit externa, & quidem mortalis secundum opus externum. Quia nulla

nulla censura fertur propter solam internam pravam operantis voluntatem: nam hoc non requiritur ad rectum regimen Ecclesiæ saltem ordinarium; & Ecclesia non fert censuram nisi de iis de quibus judicare potest. Ecclesia autem non judicat de merè internis in foro externo, cap. 33. *de simon.*

Item actus peccati debet esse completus ac perfectus in sua specie morali, & habere eam malitiam, quæ sub censura prohibetur. Quia lex humana non obligat nec operatur ultra intentionem superioris verbis expressam, cum non aliter proponatur subditis; & in odiosis stricta debet esse interpretatio. Ob eandem rationem requiritur effectus completus, quem legislator intendit sub censura prohibere, nisi aliud in lege exprimitur. Hinc qui animo occidendi alterum graviter vulneravit, non incurrit excommunicationem contra homicidas latam, nisi mors sequatur; quia superior tunc non vult punire peccatum, nisi posita tali conditione effectus secuti. Unde quis à peccato præterito, v. gr. vulneratione justificatus per contritionem, vel sacramentum poenitentiae, potest contrahere excommunicationem, in statu gratiae: nam licet justificatus sit, dignus est poena ob culpam sub censura prohibitam debita.

Dixi, *Nisi aliud, &c.* Nam. c. 1. *de homicid. in 6.* mandans aliquem occidi per assassinos excommunicatur, quamvis mors non sequatur.

Item in censura lata contra facientes, non comprehenduntur consulens,

mandans, approbans, nisi exprimantur, quia lex poenalis, utpote odiosa non extenditur ultra proprietatem verborum.

3. Ut sit contra præceptum ecclesiasticum; & cum aliqua contumacia. Nam censura est poena merè ecclesiastica constituta in eos qui sunt contumaces contra superiorem ecclesiasticum, ut coerceantur & corrigantur: quæ poena inobedientiam aliquam Ecclesiæ requirit, juxta illud, Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus.* Ad hanc autem inobedientiam, seu contumaciam sufficit contemptus virtualis & interpretativus auctoritatis Ecclesiæ sub poena præcipientis: qualem habere censetur, qui sciens præceptum Ecclesiæ annexam habens censuram, tamen illud violat.

Hinc ex communi sententia ob peccatum merè præteritum non potest ferri Censura, nisi aliquo modo perideat in futurum, vel quia reus in eo perseveret, vel ut cogatur scandalum tollere, vel injuriam refarcire per debitam satisfactionem. Alioqui censura non esset medicina, sed mera vindicta.

Porro licet culpa aliena sufficiat ad suspensionem, & interdictum, requiritur tamen propria ad excommunicationem subeundam, ex cap. 5. *de sent. excomm. in 6.* cum excommunicatio sit gravissima poena.

Quæst. IV. *Quanam excusant à censura gravi?*

Resp. Excusat 1. Id omne quod excusat sive à peccato mortali, ut defectus advertentiæ sufficientes, levitas materiæ; sive ab observatione præ-

præcepti ecclesiastici, ut impotentia moralis, cum scilicet non potest servari sine gravi damno, quocum ordinariè præcepta Ecclesiæ non obligant. Quia censura non fertur nisi ob transgressionem culpabilem præcepti ecclesiastici, contumaciter admissam. Excipe, nisi metus gravis directè incuteretur in contemptum religionis aut ecclesiasticæ potestatis: nam tunc etiam cum periculo mortis tenetur quis servare talem legem. Ita communiter.

2. Ignorantia invincibilis etiam solius legis ecclesiasticæ, sive ea sit facti, sive juris excusat. Quia hæc excusat à culpabili transgressionem legis Ecclesiasticæ, & impedit contumaciam ac voluntarium circa id quod ignoratur. At non excusat ignorantia invincibilis, etiam non affectata, si sit crassa vel supina, hoc est, orta ex eo quod quis nullam adhibuerit diligentiam ad sciendum id quod scire poterat & debebat, ex cap. 2. de constitut. in 6. ubi Bonifacius VIII. ait: *Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque ordinariorum prolati, ligari volumus ignorantes: dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina.* Nam ex tali ignorantia peccans, virtualiter, ideoque sufficienter contumax est; quia negligit culpabiliter scire legem aliàs publicam, & quæ semper ex se admonet.

Si tamen censura lata sit contra scienter, consultò, temerario ausu facientem aliquid, vel præsumentem facere; tunc ab ea excusat omnis ignorantia, etiam vincibilis, non affectata. Nam non dicitur scienter, ausu temerario

legem violare, qui eam ignorat ignorantia non affectata; & hæc verba in rebus odiosis sunt strictè accipienda; & alioqui essent inutilia. Secus, si ignorantia sit affectata: nam hæc æquiparatur certæ scientiæ, & auget culpam, quia includit majorem affectum peccandi, contemptum legis, magnam temeritatem, præsumptionem, scientiam periculi directè voliti, contumaciam, & intentionem saltem implicitam ac virtualem faciendi id quod lege prohibetur. Item si quis suspicans aut dubitans de censura vel facto, non inquirat, & si faciat contra legem contrahit censuram; quia tunc talis habet satis contumaciæ & præsumptionis ad talem censuram, censeturque legem ac censuram contemnere.

Sed an probabilis, seu invincibilis ignorantia solius censura excusat ab ea contrahenda?

Resp. 1. Covarruvias & alii doctores contra alios multos docent nullam ignorantiam etiam invincibilem solius censure per legem papalem, aut canonem universalem latæ excusare ab ea contrahenda; ita ut ad censuram contrahendam sufficiat, quod quis sciat, vel scire possit ac debeat actionem, vel omissionem, cui censura annexa est, esse ab Ecclesia graviter præceptam vel prohibitam.

Probant 1. Quia hoc ipso quod quis scit vel scire potest & debet actionem aliquam esse graviter ab Ecclesia præceptam vel prohibitam, & tamen liberè ponit talem actionem vel omissionem, sufficienter contumax est Ecclesiæ, ut meritò ab illa puniatur per cen-

censuram illi annexam. Nam talis culpabiliter violat legem ecclesiasticam quam scit, aut scire potest & debet graviter obligare. Ergo peccat mortaliter contra illam legem, quam virtualiter contemnit & contumaciter violat; ac proinde meretur & contrahit poenam per talem legem impositam. Contumacia quippe ad censuram requisita nihil aliud est quam culpabilis inobedientia Ecclesiæ, & virtualis contemptus autoritatis Ecclesiasticæ, juxta illud Matth. 17. *Si Ecclesiam non audierit, hoc est, si Ecclesiæ non paruerit, sit tibi sicut ethnicus.* Qualibet autem graviter culpabilis violatio legis ecclesiasticæ, cujus reus est quicumque agit, vel omittit aliquid contra legem ecclesiasticam quam cognoscit, vel cognoscere potuit, vera est inobedientia Ecclesiæ, & virtualis contemptus ejus autoritatis, cum sit mortalis culpa contra legem, & autoritatem Ecclesiæ.

Paulò aliter. Ad censuram contrahendam sufficit cognitio possibilis & debita legis ecclesiasticæ aliquid graviter præcipientis aut vetantis. Nam illa posita, qui liberè ponit talem actionem vel omissionem, sufficienter contumax seu inobediens est Ecclesiæ, ut meritò ab illa puniatur per censuram illi annexam: liberè enim violat grave præceptum Ecclesiæ, & mortaliter peccat contra illud, cum ignorantia vincibilis non excuset à mortali culpa: & consequenter talis sufficienter contumax & inobediens est Ecclesiæ, ut ab illa puniatur.

2. Ex cap. *Ut animarum* 2. de constitut. in 6. ubi Bonifacius VIII. statuen-
Ant. Th. Moral. P. I.

do, sententiis seu poenis per statuta quorumcumque ordinariorum prolatis non ligari ignorantes, tacitè excipit sententias, seu poenas prolatas per leges papales & canones universales, ut notat Glossa v. *Statuta*, dicens: *De generalibus ergo statutis canonum vel legum non loquitur, quæ ab omnibus sciri & custodiri debent.* Et hoc statuit Pontifex utriusque juris peritissimus, ad imitationem legis civilis ult. §. *de decret. ab ordine fac.* ubi habes quod municipali statuto non ligatur ignorans sed sciens tantum, ut habet alia Glossa, ibid. v. *Sententiis.* Ratio est, quia ignorantia juris communis & universalis, cæteris paribus, minus probabilis, minusque excusabilis est, quam ignorantia juris particularis; quia quilibet magis debet & facilius potest addiscere & scire leges, quæ sunt omnibus fidelibus communes, & ab omnibus observari debent, quam quæ sunt certis locis speciales. Ergo etsi ignorantia non crassa nec supina censuræ statuto particulari lata excuset ab illa contrahenda, non continuò excusare debet similis ignorantia paris Censuræ per leges universales statuta.

Hinc qui duellum committit, sciens quidem hoc esse graviter ab Ecclesia prohibitum, vel si culpabiliter ignoret hanc Ecclesiæ prohibitionem, tametsi nesciat eandem esse sub poena excommunicationis, ut plerique rudes ignorant, tamen verè excommunicationem contrahit.

Si dicas censuram ex natura rei requirere peculiarem modum contumaciæ

maciæ & inobedienciæ, quæ opponatur speciali & rigoroſo modo præcipiendi vel prohibendi ſub comminatione Cenſuræ; *Respondent* hanc eſſe meram petitionem principii, ſupponentem id quod in quæſtione eſt, & quod eſt probandum, quodque negatur. Præterea ex eo quòd quis ſcit aut ſcire poteſt & debet, aliquid eſſe ab Eccleſia graviter præceptum, aut prohibitum cognoscit confuſè & virtualiter ſpeciale illum præcipiendi modum; & contra faciem virtualiter contemnit authoritatem Eccleſiæ ſub quacumque pœna præcipientis: ad contumaciam autem ſufficit virtualis & interpretativus contemptus authoritatis Eccleſiæ, qui reperitur in omni violatione graviter culpabili legis eccleſiaſtica.

Nec obſtat, inquiunt, quòd cenſura ſit pœna medicinalis, ordinata per ſe primò ad avertendum, vel ad emendandum delictum. Nam 1. Eſſi contrahatur ab ignorante, tamen per ſe ſemper medicinalis eſt; per ſe enim ſemper apta eſt ad hoc utrumque præſtandum. Quòd ſi non ſemper medeatur, hoc eſt per accidens. Et quando ignorans ſciet poſtea ſe Cenſura ligatum, tum per illam adducetur ad emendandum delictum. 2. Hoc nimium probat, ideòque nihil probat: probaret enim ignorantiam eſſi vincibilem à cenſura excuſare; nam quælibet ignorantia, ſaltem non affectata, tollit rei ignoratæ notitiam. At certè ignorantia craſſa, aut ſupina, etiam ſecundùm adverſarios, non excuſat à cenſura, ut patet ex cap. 2. de conſtitut. in 6. ubi poſtquam Ponti-

fex dixit: *Sententiis per ſtatuta quorumcumque ordinariorum prolatis ligari volumus ignorantes*; hanc exceptionem addit: *Dum tamen eorum ignorantia craſſa non fuerit, aut ſupina*. Quod generatim dictum comprehendit etiam cenſuras, ut conſentiunt omnes; imò de illis præcipuè intelligi debet juxta Gloſſam v. *Sententiis*: & hoc oſtendit ratio allata: *ut animarum periculis obvietur*. Quòd ſi de Cenſuris agitur in regula generali, ergo & in exceptione; & hæc eſt etiam communis expoſitio, inquit Suarez. Ex qua à fortiori ſequitur (addit idem Doctòr) etiam in legibus pontificiis ignorantiam craſſam à Cenſura non excuſare, quia ex genere ſuo plus obligant pontificiæ leges, quàm ſtatuta ordinariorum. Unde concludit Suarez, negandum eſſe in actu ex ignorantia factò deeſſe contumaciam & inobedientiam ſufficientem ad contrahendam Cenſuram. Nam licèt non tam expreſſè & directè, virtute tamen & indirectè idem genus inobedienciæ eſt, ita negligere legem aliàs ſatis publicam & omnibus notam, ut tam craſſa illius ignorantia habeatur. Ac propterea ſatis etiam eſt, quòd lex, quantum eſt ex ſe, illum admoneat: quamvis admonitio ad ejus aures non perveniat ex ſupina ejus negligentia. Hæc Suarez, de cenſur. diſp. 4.

Reſp. 2. Quævis ignorantia, modò non ſit craſſa & ſupina, excuſat à cenſura per ſtatutum particulare lata. Habetur cap. 2. de conſtit. in 6. ibi: *Ut animarum periculis obvietur, ſententiis per ſtatuta quorumcumque ordinariorum*
prola-

prolati ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina. Hæc autem decretalis est constitutiva juris novi, non merè declaratoria, ut rectè colligit Suarez ex verbo, *Nolumus*. Ratio discriminis inter has Censuras & alias jure communi latas, est quòd censuræ per sacros canones & constitutiones universales rariùs & majori cum maturitate ferantur, quàm per statuta particularia, ex quibus proinde majora animarum pericula orirentur, nisi illis obviaretur, restringendo has poenas ad solos scientes & crassè ignorantes.

Porro ignorantia crassa & supina hic est ea, qua quis ignorat id quod scire debet, & quod omnes ejusdem status & conditionis communiter sciunt.

Quæst. V. *Quandonam Censura est invalida?*

Nota. Non contrahi Censuram, quando invalida est, per se patet, cum nulla sit.

Resp. Censura nulla est, 1. Defectu jurisdictionis, cum scilicet ferens Censuram caret jurisdictione, vel eam habet legitimè impeditam per aliquam censuram, aut suspensam per legitimam appellationem, cum nempe ante sententiam absolutè latam reus appellavit ad superiorem, ex cap. 40. *de appellat.* Si verò appellatio fiat post latam sententiam, vel post contractam Censuram à jure, valet Censura & servari debet, cap. 20. *de sent. excomm. in 6.* quia censura lata executionem secum trahit, ex cap. 53. *de appellat.*

2. Defectu ordinis substantialis ju-

dicii, ut si aliqua monitio non præcessit: nam ut censura ab homine per sententiam particularem infligenda feratur validè, præcedere debet una saltem monitio, cap. 48. *de sent. excomm.* & cap. 9. eod. tit. in 6. Quia non est contumax contra Ecclesiam, nisi qui præcedente monitione & comminatione censuræ obedire renuit. Ut autem validè feratur & contrahatur Censura à jure, vel ab homine per sententiam generalem contra actum futurum, non requiritur alia monitio quàm promulgatio ipsius legis vel sententiæ: lex enim & statutum, cum sint publica & permaneant, semper satis per se monent, ex cap. 26. *de appellat.* Idem est de sententia non illativa Censuræ, sed declaratoria tantum; nam absque alia monitione declarari potest censura contracta; modò priùs citata parte de crimine juridicè constet: alias nulla esset declaratio, quia contra partem inauditam nihil potest in judicio definiri, cap. 1. *de ca. sa poss.*

3. Defectu culpæ mortalis. Quia gravis pœna non potest irrogari ab homine ob levem culpam: nam pœna improporcionata & major culpa est evidenter injusta, cum desit æqualitas. Actio autem evidenter injusta quoad substantiam non habet vim per se obligandi. Quòd si censura lata sit ob crimen falsum, sed in judicio legitimè probatum, hanc obligare in conscientia docent Richardus, Palud. S. Antoninus, 3. part. tit. 24. p. 73. & alii. Econtra Suarez, Layman, & alii multi contendunt eam reipsa non contrahi in foro conscientie & coram Deo; quia sicut causa est tantum

Ffffff 2

appa-

apparens, ita & Censura; nec potest, nec vult Ecclesia punire innocentes. Addunt tamen damnatum teneri se gerere exterius coram aliis tamquam censura affectum: quia sententiæ iudicis legitimæ, licet quoad rem injustæ, parere tenetur quantum necessarium est ad amovendum scandalum & tuendam auctoritatem Superioris. Quare, inquiunt, si actum ordinis sui publicè exerceret, peccaret; quia cum scandalo resisteret potestati publicæ; sed non contraheret irregularitatem: quia censura est tantum apparens, & sic non violat veram censuram. Non peccaret autem, si actum sui ordinis exerceret privatim & coram iis solis, quibus innocentia ejus perfecta est.

Mihi verò videtur non privari quidem participatione communium suffragiorum & orationum; neque etiam privari apertè affirmat ullus auctor, ut notat Suarez: quia non est verisimile Deum dedisse Ecclesiæ potestatem ea privandi innocentem, cum hæc potestas non possit esse in ædificationem, sed solum in destructionem; neque etiam Ecclesia id intendit, cum nec ad bonum commune, nec ad bonum illius qui condemnatur, utile sit. Sed tamen talis revera privatur receptione & administratione Sacramentorum, executione ordinis, & communione externa cum fidelibus. Quia hæc omnia ei per sententiam legitimam & justam ex parte actionis seu iudicii prohibentur, cui sententiæ legitimæ parere tenetur in foro conscientiæ, & debet hoc incommodum pati propter bonum commune postu-

lans executionem ordinis ac sententiæ legitimæ, & obedientiam superiori iuste ac legitime præcipienti. Et hæc prohibitio non habet tunc rationem pœnæ propriè dictæ, quæ semper supponit culpam; sed pœnæ impropriè dictæ, quæ est incommodum propter bonum commune inflictum: unde etiam tunc non erit censura strictè dicta, sed latè sumpta pro prohibitione legitima & obligante. Quod confirmo auctoritate S. Thomæ, qui in 4. dist. 18. quæst. 2. artic. 1. quæst. 4. ait excommunicationem latam per sententiam, quæ nulla non est, habere effectum suum, & debere excommunicatum humiliter obedire. Sententia autem, de qua agitur, non est nulla, cum in suo foro iusta & legitima sit. Unde inferius S. Doctor de hac specie loquens vocat eam censuram ex debita causa ex parte censuræ, non verò ex parte ejus cui imponitur. *Sicut, inquit, cum aliquis pro falso crimine in iudicio probato excommunicatur: & tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum.* Et in solutione objectionum ait non esse inconveniens, ut innocens & invitus aliquando, privetur per modum pœnæ auxiliis externis, quibus per Ecclesiam juvari potest ad salutem. Quare si violaretur ista Censura, videtur quod contraheretur irregularitas, quia non est censura apparens tantum, sed est vera & iusta prohibitio Superioris, cujus violatio meritò punitur irregularitate.

Cæterum in dubio iustitiæ Censuræ constat hanc servari debere etiam in foro conscientiæ, donec à superiore

declaretur irrita, vel tollatur. Quia in dubio favendum & obediendum est superiori habenti jus ferendi Censuras. Et in dubio tutior pars eligi debet.

Sed an omnis Censura injusta est etiam nulla?

Resp. Neg. Nam injusta est Censura, quæ non fertur ex amore justitiæ, sed ex odio, invidia vel vindicta privata; vel quæ ab homine fertur, accidentario juris ordine sine necessitate prætermisso, v. gr. sine trina monitione, sine scriptura, vel expressione causæ; & tamen valida est ac ligat etiam in conscientia, si post unam monitionem à legitimo superiore ob crimen verum feratur. Nam tunc nihil essenziale deest ad ejus valorem; & accidentium defectus non tollit substantiam rei, nec proinde ejus effectum primarium. Imò rata est censura quoad prohibitionem, & servandam, etiam si feratur ob crimen falsum, sed in judicio legitime probatum, ut dixi, & opus est absolutione. Quare utraque Censura licet injusta, timenda est. *Sententia Pastoris sive justa, sive injusta sit, timenda est*, ait S. Gregor. hom. 6. in Evang.

Nota. Ut Censura ab homine per sententiam particularem licite feratur, necesse est, 1. Ut fiat trina monitio cum suis intervallis, ita ut una præcedat aliam duorum saltem dierum spatio, cap. 9. de sentent. excommunicar. in 6. Tamen ex urgenti causa sufficit una pro tribus cum intervallis, antequam excommunicetur reus; vel etiam sine intervallis si necessitas exigat, v. gr. Moneo te semel pro tri-

bus vicibus, ibid. 2. Ut fiat in scriptis, & causa Censuræ exprimatur, tradaturque reo petenti exemplum hujusmodi scripturæ infra mensem, cap. 1. eodem tit.

Ad Censuram verò à jure sufficit ut lex, seu statutum sufficienter promulgatum sit. Si tamen sit ferendæ sententiæ, ut hæc feratur, requiritur citatio rei & condemnatio juridica; nec debet infligi reo etiam convicto & manifesto, nisi prævia monitione, & quidem per se loquendo trina, ex c. 26. de appellation. Quod si sit lata sententia, ut declaretur contracta, requiritur, ut citata parte de crimine juridice constet.

Nota. Dubitans utrum Censuram aliquam contraxerit, tenetur se gere re tanquam si censura affectus esset, donec dubium prudenter deposuerit, aut ab ea absolutus fuerit. Quia in dubio pars tutior eligenda est, & aliqui talis se exponeret periculo peccandi violando Censuram actu per eam prohibitio.

Quæst. VI. Quinam possunt ligari Censura?

Resp. Ut quis ligetur Censura, ex communi sententia necesse est, 1. Ut sit viator, quia hic solus est capax emendationis, subjectionis & contumaciæ; quod requiritur ad subeundam Censuram. Cum autem hæretici mortui dicuntur posse anathematizari, tum anathema sumitur pro declaratione aliquem alienum ab Ecclesiæ communione decessisse. Potest etiam mortuus excommunicari indirecte, quatenus Ecclesia potest ad aliorum terrorem præcipere vivis, ut illum sacra se-

pultura, publicis precibus & sacrificiis privent. Dicitur verò absolvi, dum Ecclesia concedit facultatem eum sepeliendi, & offerendi pro eo suffragia publica.

2. Ut sit baptizatus : quia nemo fit subditus Ecclesiæ nisi per Baptismum, ex Conc. Trid. sess. 14. c. 2. ibi: *Cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt, iudicare?*

3. Ut sit rationis usu præditus ; aliàs non esset culpæ & emendationis capax. Impuberes autem adulti possunt ligari censura, & re ipsa incurrunt excommunicationem ob ingressum in Monasteria Monialium, ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 5. & ob percussionem Clerici, cap. ult. de sentent. excomm. Item interdictum in totum populum. Ergo etiam aliàs incurrunt, exceptis censuris ab homine latis. Ebrius verò afficitur censura ob delictum in ebrietate commissum, & antea sufficienter prævisum.

4. Ut sit subditus ligantis, ex cap. 21. de sent. excomm. Quia potestas ferendi censuras pertinet ad jurisdictionem coercitivam, quæ non potest exerceri nisi in subditos : subjectio enim & jurisdictio sunt correlativæ. Peregrinus autem delinquens in alieno territorio, incurrat Censuras sibi latas per modum statuti, ex cap. 14. de foro competent. Quia, ut aliàs dixi, peregrini subjiuntur legibus territorii in quo versantur, ratione suæ præsentis in illo. Si verò censura lata sit per modum sententiæ, non obligat nisi per-

sonas quas directè respicit. E contra subditus non incurrat Censuram latam per modum statuti, si contra illud agat extra Diocesim ligantis, cap. 2. de constit. in 6. Nam statutum afficit solum territorium, pro cuius recta gubernatione fertur, nec extra illud obligat. Secus, si censura lata sit per sententiam vel præceptum transitorium : nam ligat subditos extra territorium delinquentes, quia personas directè ac secundum se spectat, ideòque illas afficit ubicumque existant : In quo differt à statuto, quod spectat territorium, seu personas existentes in territorio. Hinc si Episcopus Clerico peregrinato ludum alearum prohibeat sub pœna suspensionis, hic eam incurrat extra Diocesim ludens ; quia nempe sententia & præceptum immediate afficit personam, eique cohæret, ubicumque sit. Ita Suarez, Sayr. Layman, Bonac. & alii communius.

Quæst. VII. Quinam possunt ferre Censuras ?

Resp. Omnis & solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo jurisdictionem ordinariam, vel delegatam. Ex Matth. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis ;* & Matth. 18. *Quacumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, &c.* Ubi prælatis Ecclesiæ Apostolorum successoribus datur potestas omnis expediens ad bonum animarum & rectum Ecclesiæ regimen, ad quod pertinet potestas non solum ferendi leges, sed etiam coercendi, corrigendi & puniendi rebelles ac contumaces, eosque privandi bonis communibus.

Ordi-

Ordinariam potestatem ferendi Censuras habet Papa, & Concilium generale in omnes baptizatos, Episcopus in suos Diocesanos, Concilium Provinciale in suam Provinciam. A Papa habent Superiores Ordinum saltem generales & provinciales, vel etiam Superiores locales secundum cujusque constitutiones; non item Parochi. Delegatam habent omnes & soli Clerici, quibus fuit legitime concessa ab habente ordinariam. Fœmina autem saltem jure ecclesiastico est incapax jurisdictionis spiritualis, ideoque Censuræ ferendæ.

Quæst. VIII. *Quinam possunt absolvere à Censuris?*

Resp. 1. Censura ab homine, vel quævis alia reservata non potest tolli, nisi ab eo qui eam tollit, vel ab ejus Superiore, aut Successore vel delegato: quia ejus est absolvere, cujus est ligare. Archiepiscopus autem non potest à Suffraganeorum Censuris absolvere, nisi in casu appellationis aut visitationis.

Ab excommunicatione non reservata, nec ad forum contentiosum deducta potest absolvere quilibet Sacerdos habens potestatem absolvendi à peccatis mortalibus, ex consuetudine recepta, & ex cap. *Nuper*, de sentent. excomm. ibi: *Quia conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, ex ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Excommunicatio autem à jure non est reservata, nisi reservatio exprimat in canone vel statuto. Suspendio verò & interdictum saltem locale & generale personale, ex communi sententia censentur reservata

Superiori, ita ut nullus Sacerdos possit ab eis absolvere sine potestate à Superiore accepta. Sunt tamen qui dicunt Confessarium posse ex confessione Ecclesiæ absolvere à suspensione, & interdicto particulari, cujus non est conscius pœnitens, & ad hoc valere formulam usitatam.

Resp. 2. Ex Conc. Trident. sess. 24. cap. 6. Episcopi possunt absolvere subditos suos ab omnibus Censuris etiam Papæ reservatis, contractis ob delictum occultum, nec deductis ad forum contentiosum, excepto homicidio voluntario. Possunt etiam absolvere ab omnibus aliis subditos, quibus non est possibilis moraliter recursus ad Papam, ut sunt mulieres, pueri, senes, infirmi, & alii, quorum est legitimum impedimentum, cap. 13. & cap. 58. de sent. excomm. Si tamen impedimentum non sit perpetuum, juramentum ab absolvendis exigatur quòd cessante impedimento ad Papam aut ejus Legatum recurrant, ibid. Quòd si non recurrant, recidunt in similem Censuram, cap. 22. de sent. excomm. in 6. Sed aliqui dicunt hanc obligationem abrogatam esse in Gallia, & aliis locis à Roma valdè remotis.

Resp. 3. In Jubilæis solet ampla potestas circa Censuras, & casus reservados concedi. Circa quod observanda sunt sequentia.

1. Quando conceditur facultas generalis absolvendi à Censuris Papæ reservatis, etiam in Jubilæo, non ideo datur potestas absolvendi à Censuris contentis in Bulla Cœnæ, ubi illa viget, nisi specialiter exprimat: quia hæc sunt specialiter reservata. Specialia

cialia autem non continentur in concessione generali, nisi exprimantur.

2. Qui habet potestatem absolvendi à casibus Papæ reservatis, habet etiam potestatem absolvendi, à Censuris eidem reservatis; quia casus non sunt reservati Papæ, nisi ob Censuram annexam, qui autem potestatem obtinuit circa casus Episcopo reservatos, non potest idcirco à Censuris Episcopo reservatis absolvere; quia cum soleant Episcopi aliquos sibi casus reservare nulli Censuræ annexos, inde fit ut casus reservati, & Censuræ Episcopales sint duæ res distinctæ, nec unum in alio includatur.

3. Absolutio in Jubilæo data rectè disposito habenti intentionem illud lucrandi, & implendi conditiones, etsi postea sua negligentia, vel ob aliud impedimentum non lucretur, tollit Censuram, & reservationem. Quia absolutio fuit absoluta, non conditionata, ut constat tum ex verbis & intentione absolventis; tum ex potestate absolvendi à Censuris & casibus reservatis, quæ non pendet à conditione quod poenitens reipsa lucrabitur Jubilæum; sed datur simpliciter & absolute pro tempore Jubilæi respectu poenitentium volentium illud lucrari. Secus, si confessus sit sine intentione supradicta. Quia hæc potestas datur solum in ordine ad Jubilæum: nam Pontifex non intendit dare potestatem absolvendi à reservatis nisi respectu eorum qui volunt sincerè Jubilæum consequi, ideoque opera præscripta implere. Unde debet postea à Censuris, & peccatis reservatis absolvi ab eo, qui potest extra Jubilæum.

Dixi, rectè disposito. Nam hæc gratia non conceditur nisi verè contritis.

Resp. 4. In articulo moris omnes Sacerdotes quoslibet poenitentes à quibusvis peccatis, & Censuris absolvere possunt. Ita Conc. Tridentin. sess. 14. cap. 7. Multi tamen putant hoc esse restringendum ad Censuras, quæ obstant susceptioni Sacramentorum, & sepulturæ ecclesiasticæ, ut excommunicatio & interdictum, non autem suspensio: quia hæc facultas conceditur *ne hac occasione aliquis pereat*, ibid. Ergo, inquiunt, Ecclesia non intendit dare omnibus potestatem absolvendi ab iis, quarum occasione non impediretur consecutio gratiæ, qualis est suspensio ab ordine, officio, vel beneficio.

Porro Sacerdos debet prius reum obligare ad restitutionem debitam, vel si non possit tunc restituere, ad ea onerandos hæredes suos actu publico; aut si neutrum possit, ad jurandum se satisfacturum, cum primùm poterit.

Item Sacerdos qui extra articulum mortis non habet potestatem absolvendi à Censuris, monere debet moribundum, ut, si convalescat, se sistat & submittat Superiori, sub pœna reincidentiæ, hoc est incurrendi in similem Censuram, cap. 22. *de sentent. excommun. in 6.* & hoc onus sistendi se Superiori debet ei sub juramento imponi, ex cap. 58. *de sentent. excommun.* Quod exigitur à poenitente, non ut iterum absolvatur, cum validè fuerit absolutus; sed ut superior correctionem ac remedia idonea adhibeat, & satisfactionem imponat, prout judicaverit. Nomine Superioris hic intelligitur

gitur quivis habens potestatem ordinariam aut delegatam absolvendi à Censuris extra articulum mortis.

Quæst. IX. *Quenam notanda sunt circa absolutionem à Censuris?*

Resp. Sequentia. 1. Quamvis cessante contumacia, & reo converso Superior debeat absolvere à Censura, cum sit pœna medicinalis; tamen Censura reipsa non tollitur nisi per absolutionem, ex Matth. 18. *Quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, scilicet donec solveritis.* Et, ex cap. 28. & aliis *de sentent. excommunicat.* Nam non potest Censura dissolvi, nisi ea autoritate, qua contracta est. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propositionem: *Quoad forum conscientie, reo correcto ejusque contumacia cessante, cessant Censura.* Nam etsi contumacia sit causa Censuræ, non est tamen causa durationis ejus: sicut culpa est causa pœnæ, & tamen hæc durat sublata culpa.

2. Absolutio à Censuris ex natura rei non requirit certa verba, cum non sit sacramentalis; sed potest dari validè per quælibet signa illius sufficienter expressiva. In foro tamen externo servanda est forma in Ritualibus præscripta. In foro conscientie adhibetur hæc formula pro excommunicato: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat; & ego autoritate ipsius absolvo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi propter tale factum, v. g. hæresim & restituo te communioni & unitati Fidelium, & Sanctis Sacramentis Ecclesie, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Pro suspensio: Ego absolvo te à vinculo suspensionis, quam propter tale factum in-*

Ant. Th. Moral. P. I.

curristi, & restituo te executioni Ordinum & officiorum tuorum, vel beneficiorum, In nomine Patris, &c. Pro interdicto dicitur: *A vinculo interdicti, quod, &c.*

3. In dubio Censuræ contractæ dari debet absolutio ad cautelam, sic: *Absolvo te à censura excommunicationis, si eam incurristi ob tale factum.* Imò etsi nulla sit suspicio Censuræ contractæ, datur absolutè absolutio à Censuris ante absolutionem à peccatis, ad vitandam irreverentiam, si fortè pœnitens occulta Censura affectus sit, hoc modo: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat; & ego autoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis & interdicti, in quantum possum, & tu indiges.* Deinde ego te absolvo à peccatis tuis, *In nomine Patris, &c.* Rituale Rom.

4. Valida est, licèt illicita, absolutio ab habente potestatem ordinariam data absenti, vel invito & malè disposito. Quia censura est solum pœna, quæ potest à Superiore ad libitum validè auferri.

5. Qui pluribus Censuris est astrictus, potest absolvi ab una, remanentibus aliis etiam similibus, cap. 27. *de sentent. excomm.* Nam inter eas non est necessaria connexio. Potest autem quis subjici multis Censuris etiam ejusdem speciei ob plura crimina, ex eod. cap. vel ob idem pluries commissum: nam plura delicta possunt pluribus pœnis ejusdem rationis puniri. Sic qui excommunicatus est ob percussione Clerici, plures alias excommunicationes incurrit, si pluries eundem Clericum vel alium percutiat.

Gggggg

6. Potest

6. Potest dari à Superiore absolutio ad reincidentiam, hoc est, sub certo onere, quo non impleto intra tempus præfinitum Censura reviviscat, seu delinquens similem Censuram contrahat. Item potest dari pro certo tantum actu & tempore, quo transacto Censura habet omnem suum effectum; vel sub conditione de futuro libero, cum sit actus jurisdictionis externæ, qui pendet à voluntate Superioris, quamvis hoc ordinariè non expediat, nec fieri debeat, cum non sit in Ecclesia usu receptum.

7. Dum aliquis est excommunicatus ob injustitiam aut scandalum, in neutro foro licet eum absolvere, nisi prius satisfecerit parti, & scandalum sustulerit: aut si non possit, debet prius dare idoneam cautionem, quod satisfaciatur quàm primum. Quod si postea non satisfaciatur, cum primum commodè poterit, excommunicationem denudò contrahet, cap. 22. *de sent. excomm. in 6.*

8. Si is, qui Sacerdoti potestatem absolvendi à Censuris habenti bona fide confitetur, obliviscatur peccatum, cui Censura annexa est; secundum multos tollitur Censura, modò Censurarum absolutio sit terminis generalibus data. Nam tunc Confessor utitur generaliter facultate absolvendi ab omnibus Censuris quam habet, vultque omnes auferre quantum potest.

9. Qui absolutus est tantum in foro conscientie à Censura notoria, ita se gerere debet exterius ac si non esset absolutus; potestque conveniri coram Iudice, & ab eo cogi ad subeundam omnem poenam Censuræ annexam.

Quia absolutio data tantum pro foro conscientie non habet effectum nisi coram Deo.

10. Invalida est absolutio per vim, vel metum injustum extorta, etiam à tertio, imò extorquens contrahit excommunicationem, cap. unico, *de iis qua vi, &c. in 6.* ex Conc. gener. Lugdun. Item nulla est, si extorta sit per dolum versantem circa causam finalem: quia Superior non vult absolvere nisi ob causam sibi propositam; quæ tunc non subsistit, nec proinde subest voluntas absolvendi: nam sublato motivo seu objecto formali volitionis, non est volitio.

CAPUT II.

De Excommunicatione.

Quæst. I. *Quid & quoruplex est?*

Resp. Excommunicatio est Censura, per quam baptizatus privatur communione Ecclesiæ, seu bonis quæ sunt communia inter fideles, quæque pendent à potestate & dispensatione Ecclesiæ, uti sunt Sacramentorum receptio & administratio, Ecclesiæ suffragia, divina officia, &c. Duplex est, major & minor.

Excommunicatio major, (quæ sola venit nomine excommunicationis simpliciter, c. 59. *de sent. excomm.*) est Censura, quæ quis privatur omnibus bonis communibus Ecclesiæ, & ejus dispensationi subjectis, & abscinditur à corpore Ecclesiæ, juxta illud Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus.*

Unde

Unde est poena gravissima, *qua poena in Ecclesia nulla major est*, ait S. August. l. de corr. & grat. c. 15.

Excommunication minor est ea, quæ privat ex parte, sed a quibus tantum bonis communibus Ecclesiæ, nempe receptione & administratione licita Sacramentorum, & passiva electione ad dignitates ac beneficia. Hæc contrahitur solum ob communicationem culpabilem, etiam in civilibus, cum excommunicato non tolerato, cap. 3. de sentent. excomm. in 6. ex Concil. gen. Lugdun. Et Sanchez dicit omnes sentire eam ob peccatum veniale contrahi. Qui tamen cum eo communicavit in crimine criminoso, id est, ob quod contracta est Censura, consilium, auxilium, vel favorem impendendo, incurrit excommunicationem majorem, *cum facientem & consentientem par poena constringat*, c. 29. de sentent. excomm. A minore excommunicatione absolvere potest quicumque potest à mortali culpa, cum non sit reservata, ex eod. cap.

Quæst. II. *Quinam sunt excommunicati vitandi?*

Resp. Olim omnes erant vitandi. Sed jam ex Constitutione Martini V. *Ad evitanda* à Conc. Constantiensi, teste S. Antonino approbata, & jam pridem ubique observata, atque ex usu præsentis Ecclesiæ, ii solum sunt vitandi, qui per sententiam Judicis ecclesiastici nominatim declarati sunt excommunicati, & publicè denuntiati; item notorii percussores Clericorum, hoc est, ii quorum percussio publica nulla potest tergiversatione celari, nec ullo juris suffragio excusari, licet non sint

denuntiati. Equidem juxta Concil. Basileense, sess. 20. & Bullam Leonis X. de concordatis approbatam à Concil. Later. V. vitandi sunt etiam omnes, quos notoriè in excommunicationis sententiam constiterit incidisse. Sed ex consuetudine prævalet Bulla Martini V. quæ quidem non extat in actis Conc. Constantiensis, sed refertur à S. Antonino. 3. p. tit. 25. cap. 3. Unde excommunicati alii sunt tolerati, quos scilicet fideles non tenentur vitare, & alii non tolerati, quos tenentur vitare, nempe nominatim & publicè denuntiati, vel notorii percussores Clericorum. Varii Doctores Galli dicunt publicum Clerici percussorem in Gallia vitari non debere, nisi accesserit sententia qua declaretur injustus Clerici percussor: quia secundum legem vel consuetudinem regni, ad notorietatem facti criminosi requiritur declaratoria judicis sententia.

Quæst. III. *Quinam sunt effectus excommunicationis majoris?*

Resp. I. Cum excommunicatus abscindatur à corpore Ecclesiæ, ut docent Patres, & ipse Christus his verbis, *Sit tibi sicut ethnicus*: ita ut non jam ut membrum Ecclesiæ, sed tanquam ethnicus tractandus sit, privatur omni jure, quod ei competeat tanquam membro Ecclesiæ, omnibusque, quæ fidelibus ut membris Ecclesiæ competunt.

Resp. 2. Excommunicationis majoris septem sunt effectus, nam excommunicatus etiam toleratus & contritus, 1. Privatur communibus Ecclesiæ suffragiis, scilicet sacrificiis, orationibus,

nibus, indulgentiis: ita ut non liceat Sacerdoti tamquam Ecclesiæ Ministro, & nomine Ecclesiæ pro illo sacrificium, nec preces in sacrificio, nec horas canonicas offerre: quæ si pro illo fiant, non ei profunt, ex cap. *Saceris de sentent. excomm.* & c. *Audi*, & c. *Omnis* 11. quæst. 3. Nam Ecclesia, hoc ipso quod privat aliquem communibus suffragiis, prohibet ne pro illo applicentur.

Porro per communia illa suffragia intelliguntur spiritualia quædam subsidia, quibus Ecclesia suffragatur suis membris, sive in ordine ad satisfactionem pro poena temporali, sive in ordine ad impetranda aliqua bona, præfertim spiritualia, vel quæ ad illa juvent. Revocanturque ad sacrificium Missæ, orationes, & Indulgentias. Potest tamen quis privatus preces & sacrificium, & alia opera nomine privato seu tanquam persona privata pro eo offerre; quia hæc sunt suffragia privata. Item secundum multos licet Sacerdoti tanquam personæ privatæ, in *Memento* pro eo mentaliter orare; sed non per orationes, quæ Ecclesiæ nomine pro ejus membris dicuntur, nec ut Minister Christi; nemini enim licet Ecclesiæ suffragia etiam pro tolerato offerre: alioqui tolleretur præcipua poena & ratio excommunicationis; & quia Constitutio Martini V. nullum favorem tolleratis concedit: Ergo ii, nunc ut antea, excluduntur à suffragiis Ecclesiæ.

2. Privatur receptione & administratione Sacramentorum, ita ut mortaliter peccet, si aliquid recipiat, vel

sine necessitate & non requisitus administret. Quia ageret contra prohibitionem Ecclesiæ in re gravi ad religionem pertinente, ex cap. 59. de *sentent. excomm.* & cap. 4. & 6. de *Clerico excommun.* Unde non potest absolvi à peccatis, nisi prius fuerit ab excommunicatione absolutus.

Item ei non licet sub mortali interesse Sacro, aut divino officio, cap. *Alma de sent. excommunic. in 6.* Quod si facile possit absolutionem à Censura sibi comparare, & non conetur, omisso Sacramentorum Pœnitentiæ & Eucharistiæ, imò & Missæ, dum urget præceptum, ei ad culpam mortalem imputabitur; quamvis in tali statu teneatur ab illis abstinere. Quia lex præcipiens aliquid, præcipit etiam media ad illud necessaria, saltem non valde difficilia, qualis est Censuræ remotio, ad quam aliunde tenetur. Potest tamen concionem audire, cap. 43. de *sentent. excommun.* sed finita concione tenetur recedere, ne cum aliis communicet.

Si autem sit obligatus ad horas canonicas, tenetur eas solus recitare, non quidem ut persona publica & ab Ecclesia legata, cum sit ab ejus corpore abscessus, saltem jure si sit toleratus; sed ut persona privata: par enim non est, ut quis commodum ex suo delicto percipiat. Præterea excommunicationis, cum sit poena, non debet obligationem & onus auferre, & immunitatem conferre. Sed ei non licet adhibere socium: nam omnis communicatio cum alio est ei prohibita, præsertim in orationibus; nec ei licet dicere:

Domi-

Dominus vobiscum; quia hæc verba significant publicæ personæ sacram cum populo communicationem, quæ ei interdicta est, quare ejus loco debet dicere: *Domine, exaudi orationem meam, &c.*

3. Est inhabilis ad dignitates & beneficia accipienda, ita ut resignatio, electio, præsentatio, collatio, permutatio, & qualibet alia beneficii provisio facta in favorem excommunicati etiam tolerati, & acceptatio, sit nulla, cap. 7. *de Cleric. excomm.* Item est inhabilis ad pensionem clericalem, nam communione Ecclesiæ privatus, est incapax recipiendi bona Ecclesiæ dispensationi commissa. Idque constat ex usu & stylo Curia: nam in litteris Pontificiis apponitur absolutio ab excommunicatione, ad hunc effectum. Quare qui in excommunicatione obtinuit beneficium aut pensionem clericalem, non potest percipere fructus; & si perceperit, tenetur eos restituere; nec potest tale beneficium permutare, aut resignare in favorem. Quia nullum jus ad beneficium, pensionem & fructus habet, cum ejusmodi collatio sit nulla. Idque licet ignoretur excommunicatio; quia ignorantia invincibilis, licet excuset à culpa, non tamen facit actum validum, qui erat aliàs invalidus: nam actus non potest esse validus sine omnibus requisitis ad ejus valorem.

Imò excommunicatus quamvis beneficio ante obtento non privetur, & ideo ad horas obligetur ratione illius, potest tamen eo privari; & non facit fructus suos durante excommunica-

tione, ideoque eos omnes ac distributiones restituere tenetur ante omnem sententiam. Ita Covarr. Suarez, Toletus, & alii multi, ex cap. 53. *de appellat.* ibi: *illi proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communicatio denegatur.* Hanc autem privationem ipso facto latam esse, docet valde communis sententia: tum, quia vox *subtrahuntur*, significat factum ex vi Censuræ, non præceptum de imponenda illa pœna: tum quia hæc privatio fructuum æquiparatur ibi privationi communionis Ecclesiæ; nec suspenditur per appellationem ab excommunicatione, ibid. Ita Suarez.

4. Privatur omnis spiritualis jurisdictionis usu, ita ut peccet mortaliter, si ordinet, Censuras vel leges ferat, dispenset, conferat beneficia, ad ea eligat, instituat, præsentet, &c. cap. 24. *de sent. & re judic.* Tamen actus jurisdictionis, si toleratus sit, sunt validi ob bonum commune, ex constit. Martini V. cit. ubi dicitur posse ab excommunicatis toleratis recipi sacramenta.

5. Excommunicato etiam tolerato interdicitur omnis communicatio cum fidelibus, c. 18. 29. & 59. *de sent. excomm.* & c. *Alma*, hoc tit. in 6. & cap. 2. *de except.*

Primò quidem in rebus sacris, ut in Missæ sacrificio, & aliis divinis officiis, quo nomine comprehenduntur horæ canonicæ, omnis oratio publica, processio, benedictio, aliæque similes actiones sacræ, quæ solemniter fiunt ex institutione Christi vel Ecclesiæ, aut propriæ sunt alicujus ordinis clericalis.

Quòd si excommunicatus in Ecclesia divinis officiis interfit, si toleratus sit, non debent intermitteri officia; quia non est vitandus. Si verò sit nominatim denunciatus, monendus est à celebrante ut exeat. Quòd si non pareat, incurrit novam excommunicationem Papæ reservatam, sicut & alii qui prohibent ne exeat, *Clement. 2. de sent. excomm.* & tunc si commodè fieri potest, vi expellendus est. Si nequeat expelli, adstantes exire tenentur, ne cum illo communicent; & ipse sacerdos tenetur Missam inchoatam abrumpere, si nondum incœpit canonem: si incœpit, debet solo ministro manente pergere usque ad communionem inclusivè, & reliqua perficere in sacristia. Sacerdos autem scienter celebrans coram excommunicato vitando, peccat mortaliter, & ligatur interdicto ab ingressu Ecclesiæ, cap. 8. *de privil. in 6.*

Secundò, in actionibus forensibus, ita ut excommunicatus nequeat esse iudex, procurator, actor, tabellio, testis, &c. nec ei liceat tales actiones exercere, cap. 8. *de sent. excomm. in 6.* Ejus tamen acta valent si sit toleratus & non repellatur: secùs, si non sit toleratus.

Tertiò in actionibus civilibus, juxta hunc versum:

Os, orare, vale, communicio, mensa negatur.

Os significat colloquium, allocutiones sive nutibus, sive verbo aut scripto, & quævis amicitiae signa, ut oscula, amplexus, &c. *Orare*, id est, communicatio in orationibus & divinis officiis. *Vale* significat salutationes ur-

banas verbo, nutu, aut alio signo. *Communicio*, id est, omnis societas, quæ habetur in communi habitatione, in contractibus, negotiis, & aliis actionibus: ita ut non liceat cum eo contrahere, laborare, iter facere, aut quodvis opus præstare. *Mensa* denotat omnem convictum, & convivia. Ecclesia autem utpote communitas perfecta, habet potestatem, non minùs quam quælibet alia subditos sibi non obsequentes à reliquorum confortio segregandi; & ea utitur, tum ne rebelles criminis contagione alios inficiant, tum ut ipsi tanto magis pudæfacti citius resipiscant, tum ad exemplum & terrorem aliorum.

Licet tamen extra divina officia communicare cum non tolerato, in his casibus in jure exceptis, ut, c. *Quoniam* 11. q. 3. & hoc versu contentis:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Prima itaque causa excusans est utilitas spiritualis etiam ipsius excommunicati, cum scilicet id expedit ad ejus salutem, ut ad meliorem frugem educatur, cap. 43. *de sent. excomm.* Item alterius utilitas temporalis notabilis, v. gr. ad petendum consilium, subsidium, vel solutionem debiti; non tamen ad denuò contrahendum, ex cap. 34. *eod. tit.* Secunda est *Lex*, nempe connubii, quæ jubet ut conjuges mutua sibi officia præstent. Tertia *humile*. Sunt officia filiorum erga parentes, & famulorum erga dominos si serviebant ante excommunicationem; iter inferiorum erga superiores, quoad ea quæ spectant ad communicationem necessariam iis qui habitant in eadem fami-

familia, &c. Quarta est ignorantia juris vel facti. Quinta est casus necessitatis animæ vel corporis alterius, v. gr. ad comparanda victui necessaria, &c. Item necessitas auxilii, consilii, vel refugii.

6. Sextus excommunicationis majoris effectus est irritatio gratiarum apostolicarum, cap. 1. de rescript. in 6. Quare Papa, in suis rescriptis præmittere solet absolutionem ab omnibus Censuris dumtaxat ad effectum gratiæ ab ipso concessæ. Quæ si omitteretur in rescripto, irrita esset gratia concessa excommunicato. Non ideo tamen legitimè possidetur beneficium per resignationem simoniacam in Curia Romana obtentum ab illa absolutione ad effectum; quia talis provisio est nulla, cum sit obreptitia, & contra intentionem Papæ obtenta, & irrita independentè à Censurâ.

Nota. Hæc omnia jura & poenæ etiamnum vigent: ita ut quis excommunicatus, etiam toleratus & occultus, peccet, dum communicat cum fidelibus in actionibus sacris vel prophanis, aut actum quemlibet supradictum exercet. Nam Leo X. in bulla cit. à Concil. Later. V. sess. 11. approbata, expressè declarat, se per suum decretum non intendere excommunicatos, suspensos & interdictos in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. Quod jam declaraverat Concil. Basil. sess. 20. & antea Martinus V. ut passim testantur doctores, quamvis hoc non legatur apud S. Antoninum. Potest tamen excommunicatus excusari ob impotentiam moralem, ut si non possit abstinere ab hac

communione sine scandalo vel gravi damno, aut infamia gravi quando crimen est occultum; quia præcepta Ecclesiæ ordinariè non obligant cum gravi damno. Fideles autem non peccant communicando cum excommunicatis toleratis; secus, si non sint tolerati, ex ead. constit.

7. Excommunicatus non toleratus privatur ecclesiastica sepultura, ita ut non liceat in loco sacro eum sepelire; & si sepeliatur, debeat exhumari, si ab aliorum corporibus discerni queat, cap. 12. de sepult. ibid. Sacris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivos, non communicemus defunctis: & ut careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica unitate præcisi, nec in articulo mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint.

Sed quid, si excommunicatus respuerit, & per contritionem perfectam justificatus fuerit

Resp. Semper manet obnoxius his poenis, donec absolutus sit, cap. Sacris de sent. excomm. Quia Censura, quamdiu manet, habet effectus suos. Tamdiu autem manet, quamdiu non tollitur per absolutionem; & alioqui non esset opus absolutione.

Quæst. IV. An est mortale communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Ex S. Thoma, & ex communi sententia est mortale communicare in rebus sacris, aut officiis divinis, cap. 29. causa 11. quæst. 3. Nam materia gravis est, & valdè repugnat tum auctoritati & fini Censuræ, tum etiam dignitati rerum sacrarum. Sed solum veniale est in aliis, nisi in crimine ob

ob quod alter excommunicatus est, vel nisi sit contra speciale præceptum superioris, vel cum scandalo aut contemptu legis, ut si communicatio esset frequens; quia, inquit, communicatio in rebus civilibus non censetur hic materia gravis, nam non repugnat graviter fini excommunicationis, nisi sit frequens.

Communicans autem cum excommunicato in crimine criminoso, hoc est, coöperans culpæ vel contumaciæ ob quam lata est excommunicatio, v. g. præbendo consilium, auxilium vel favorem, semper peccat mortaliter, & eandem incurrit excommunicationem, cap. 29. & 55. *de sentent. excomm.* quia faciens & consentiens pari pœna puniri debent.

Quæst. V. *Quinam sunt effectus excommunicationis minoris?*

Resp. Tres sunt. 1. Privatio seu prohibitio receptionis Sacramentorum, cap. 59. *de sent. excomm.*

2. Privatio passivæ electionis ad dignitates & beneficia. Quare illa ligatus peccat graviter, si scienter recipiat sacramentum vel beneficium: quia violat præceptum Ecclesiæ in re gravi. Non fit tamen irregularis; nec electio aut provisio est irrita, sed solum irritanda, cap. ult. *de cleric. excomm.*

3. Privatio administrationis licitæ Sacramentorum, ex eod. cap. ubi dicitur, *peccare conferendo ecclesiastica Sacramenta.*

Quæst. VI. *Quanam sunt excommunicationes reservata Papæ, & I piscopis?*

Resp. Circa hoc consuli debet propriæ diœcesis Rituale. Hic tamen operæ pretium est explicare excommunicationem contra percussores clericorum à Conc. gener. Later. II. can. 15. latam, his verbis; *Placuit ut si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat: & nullus Episcoporum illum presumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui presentetur, & ejus mandatum suscipiat.*

I. Nemo cujusvis ordinis, dignitatis, sexus, status ab ea eximitur, ne impubes quidem rationis compos. Imò hanc incurrunt mandantes, consentientes, & consulentes, effectu secuto; item non impediētes, si ex officio ad hoc teneantur, vel si potuerint impedire sine damno periculo suo, & dolosè permiserint, cap. 47. *de sent. excomm.* Item ratam habentes percussorem suo nomine factam, etiam si non consuluerint nec mandaverint, cap. 23. *de sent. excomm. in 6.* Item clericus seipsum vulnerans ex malitia seu passione: secus, si ex devotione.

II. Per clericum intelligitur quilibet prima saltem tonsura initiatus, modò habitum gestet clericalem; etiam conjugatus modò cum unica virgine, cap. un. *de cleric. conjug. in 6.* Per Monachum intelliguntur omnes utriusque sexus religiosi, cap. 33. *de sent. excomm.* Etiam laici conversi, ibid. & cap. 5. *de sent. excomm.* & novitii, cap. 21. eod. tit. in 6. Item Eremita subjectus alicui regulæ & superiori

periori ecclesiastico, & habitans in oratorio auctoritate Episcopi.

III. Instigante diabolo, hoc est, illicitè & injustè.

IV. Per has voces, *Manus violentas injecerit*, intelligitur quævis actio corporalis, de se violenta, injuriosa ac contumeliosa circa clericum vel religiosum; aut res ei adhærentes, per se sufficiens ad gravem injuriam contra hominem & reverentiam debitam tali personæ, sive fiat manu, sive baculo, gladio, lapidibus, &c.

Hinc ipso facto excommunicatus est, 1. Qui talem percutit, vulnerat, conspuat, evellit crines, lacerat vestem, & ita ut actio sit graviter injuriosa. Idque etiamsi clericus consentiat. Quia actio non ideo desinit esse injuriosa ordini clericali, in cuius favorem lata est excommunicatio, cap. 36. *de sent. excomm.* 2. Qui concludit aut violenter detinet in carcere, vel loco unde sine dedecore exire nequit. 3. Qui persequitur, ut in flumen vel fossam incidat, equo decingat, &c. 4. Qui manus violentas injicit in equum cui is insidet, occidendo, vulnerando, lædendo, sistendo per frænum, quæ actio est gravis in ratione contumeliæ, &c.

V. Hæc excommunicatio non contrahitur, 1. Quando actio non est de se violenta, licet sit injusta, ut cum fur clam abscindit crumenam. Item si fiat sine violenta manuum injectione, ut cum verbis contumeliosis afficitur. 2. Si percussio sit jocosa, cap. 1. *de sent. excomm.*

Ant. Th. Moral. P. I.

aut casualis, ut cum janitor vel apparitor arcens turbam, fortuito casu percutit clericum in turba versantem, cap. 3. *de sent. excomm.* 3. Si nescias esse clericum. 4. Si prælatus, pater, magister subditum in minoribus constitutum correctionis causa moderatè percutiat, habita ratione culpæ quamvis ira accedat, cap. 1. *de sentent. excomm.* Item qui alios è familia sua vel propinquos in minoribus constitutos leviter percusserit, ut cohibeantur à suis violentiis, & scientia bonisque moribus imbuantur, cap. 54. *de sent. excomm.* Imò prælatus, & præceptor ecclesiasticus potest in majoribus constitutum correctionis & disciplinæ causa castigare, cap. 10. eod. tit. modò per se, vel per alium, si necessitas urgeat, castiget; non tamen per laicum, alioqui contrahitur excommunicatio, cap. 24. eod. tit. 5. Si clericus etsi culpabiliter percutiatur eo instanti, quo apprehenditur turpiter agens, hoc est, actum quemvis impudicum exercens cum matre, uxore, filia, vel sorore percutiens: secus, si cum alia. Item si quis clericum percutiat, ad defendendam vitam aut bona sua, cum debita moderatione, cap. 3. *de sentent. excomm.* 6. Si percutiatur clericus, quia à privilegio canonis excidit, v. gr. bigamus, vel qui ter monitus non gestat habitum clericalem. 7. Si clerici impuberes se invicem percusserint, aut unus alterum percusserit. Secus si scholastici clerici puberes ex odio seu gravi ire se percusserint, cap. 1. *de sent. excomm. in 6.*

H h h h h

VI. Du-

VI. Duplex distinguitur clerici percussio etiam mortalis. Alia dicitur enormis ac gravis, & talis censetur vel ratione valde magnæ gravitatis ipsius percussio, qualis est occisio, mutilatio, notabilis effusio sanguinis ex vulnere, carnis laceratio, dentium vel multorum capillorum evulsio: vel ratione eminentiæ personæ percussæ, ut si sit Episcopus vel Prælatum, etiam si alapa tantum percussatur.

Altera dicitur levis seu mediocris, scilicet comparatè ad enormem; & est ea, quæ nullam maculam, lacerationem carnis, mutilationem, copiosi sanguinis effusionem, nec dentium aut multorum capillorum evulsionem intulit, nec est contra Episcopum, Cardinalem, vel Prælatum, nec magnum scandalum parit.

Prima est reservata Papæ, secunda Episcopis, cap. 17. *de sentent. excomm.* Prælati verò religiosorum possunt absolvere suos se invicem percutientes, modò percussio non sit enormis, cap. 32. eod. tit. Quòd si religiosus percussus non subiaceat eidem Superiori, percussus debet à suo & percussus Prælatum absolvi, cap. 32. eod. tit. Si religiosus clericum sæcularem percusserit, non potest absolvi nisi ab Episcopo, cap. 21. *de sentent. excomm.* in 6. vel à Papa si percussio sit enormis.

CAPUT III.

De Interdicto.

Quæst. I. **Q**uid & quod duplex est interdictum?

Resp. Interdictum est censura, qua prohibentur officiorum divinarum celebratio publica & auditio, quædam Sacramenta, & ecclesiastica sepultura.

Dividitur in locale, personale, & mixtum. Interdictum locale est, quod directè fertur in locum, prohibendo ne suprascripta in eo exerceantur. Personale est, quod immediate fertur in personam: ei prohibendo istorum exercitium & participationem, ubicumque existat. Mixtum est, quod & personam & locum immediate afficit.

Duo priora subdividuntur in generale, & particulare. Interdictum locale generale est illud, quo interdicitur locus aliquis communis, ut regnum, provincia, civitas, &c. Particulare est, quo interdicitur aliquis locus particularis, v.gr. una Ecclesia, vel aliqua ex iis quæ sunt in civitate. Personale generale, est illud, quo interdicitur aliqua hominum communitas, prout constituit unum corpus, ut omnes personæ regni vel civitatis. Particulare est illud, quo interdicitur una persona, vel plures personæ ut particulares.

Est etiam quædam partialis interdicti species, qua prohibetur ingressus in Ecclesiam; & si quis in tali interdicto sine poenitentia moriatur, non debet in loco sacro sepeliri, cap. 20. *de sent. excomm.* in 6.

Sed

Sed circa hæc interdicta notanda sunt sequentia, 1. Interdictum in urbem latum afficit etiam suburbia, & ædificia continentia, quamvis sint sub jurisdictione seu temporali seu spirituali aliterius, cap. 17. de sentent. excomm. in 6. ne contemnatur interdictum, si populus in suburiis posset divinis officiis interesse. Item interdictum alicujus Ecclesiæ ad cœmeterium & sacella ei contigua extenditur, *ibid.* At interdicto cœmeterio non interdictur Ecclesia ei contigua: nam accessorium sequitur principale, non vicissim.

2. Interdictum ab Episcopo in civitatem latum debet etiam ab exemptis servari. Conc. Trid. sess. 25. c. 12.

3. Interdicto generali locali non comprehenduntur personæ: unde incolæ civitatis interdictæ possunt interesse Sacro & Officiis divinis in aliis locis. Et vicissim interdicto personali non comprehenditur locus, nisi exprimatur. Hinc interdictis clericis alicujus Ecclesiæ, non censetur ipsa Ecclesia interdicta, & exteri possunt in ea celebrare. Interdictum tamen locale est etiam personale respectu eorum, qui sua culpa fuerunt illius causa, ideoque non possunt etiam extra locum interdictum interesse divinis.

4. Interdicta aliqua communitate interdicuntur singulæ ejus personæ etiam innocentes, sed hi solum quatenus sunt pars communitatis. Quare si desinant esse membra illius, desinunt esse interdicti: non item nocentes, c. 16. de sentent. excomm. in 6.

5. Interdicto populo non interdicti-

tur clerus, nec extranei qui ibi sunt negotiorum causa, & vicissim interdicto clero non interdictur populus, ex cap. cit. nec religiosi, nisi qui ratione officii pastoralis censentur esse de corpore cleri sæcularis.

6. Ad interdictum speciale personale requiritur culpa mortalis propria, cum hoc sit gravis poena, utpote privans magnis bonis spiritualibus. Ad locale autem, vel personale generale requiritur peccatum grave contumaciter admissum à capite, vel à præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent, ex eod. cap. Quia hæc poena redundat in communitatem, quam privat cultu divino publico.

7. Per privilegium absolvendi ab omnibus censuris non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale generale; & neutrum potest tolli, nisi ab habente jurisdictionem in foro externo in locum vel communitatem interdictam.

Quæst. II. Quot sunt effectus interdicti?

Resp. Tres sunt. 1. Est prohibitio celebrationis & auditionis divinarum officiorum, per quæ intelliguntur Missa, horæ canonicæ, vel aliæ preces solemniter recitatæ, supplicationes, benedictiones nuptiarum, aquæ, &c. demum omnis actio ab Ecclesia ordinata ad cultum Dei, ut exercenda ejus nomine ab ejus ministris.

Licita tamen est concio. Et tenentur clerici interdicti horas canonicas privatim recitare. Imò ex cap. Alma, de sent. in 6. clerici & religiosi non interdicti possunt & debent uti antea quotidie in suis Ecclesiis Missas & divina officia celebrare, sed submissa

Hhhhhh 2

voce,

voce, januis clausis, exclusis excommunicatis ac interdictis, & non pulsatis campanis. Item permittitur ut in festivitibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Beatæ Virginis, campanæ pulsentur, & januis apertis alta voce divina officia solemniter celebrentur, exclusis excommunicatis, sed admissis interdictis; modò qui causam interdicto dederunt, ad altare nullatenus appropinquent. Hoc privilegium extendit Martinus V. ad festum Corporis Christi, & ejus octavam.

2. Est prohibitio receptionis & administrationis quorundam Sacramentorum, exceptis Baptismo, Confirmatione & Pœnitentia, quæ conferri possunt etiam sanis quoties libuerit; non tamen excommunicatis, & iis qui causam interdicto dedere, vel qui ad perpetrandum delictum ob quod interdictum latum est, præbuerunt auxilium, consilium, vel favorem; nisi prius satisfecerint ob delictum, vel de satisfactione cautionem dederint, c. *Alma*, cit. Potest etiam personaliter interdicto deferri modo solito Eucharistia, si sit in probabili mortis articulo, cap. 11. de *pœnit.* Quare tempore interdicti prohibetur duntaxat Eucharistia danda laicis sanis, Ordinatio, Extrema-UNCTIO, quæ tamen secundum varios conferri potest infirmis, qui nequeunt alia Sacramenta suscipere, quia tunc est necessaria; & benedictio nuptialis. Quoad Sacramentum Matrimonii, juxta multos licet & valide contrahitur in omnibus interdictis.

3. Est prohibitio ecclesiasticæ se-

pultura, quæ in interdicto locali extenditur ad infantes & amentes. Si tamen interdictus jam sit humatus in loco sacro, quamvis illicitè, non est exhumandus. Clerici autem, qui non sunt specialiter interdicti, nec interdictum violarunt, possunt sed sine cantu & campanarum pulsu sepeliri in loco sacro interdicto, sed non specialiter, cap. 11. de *pœnit.* Laici verò, qui non sunt personaliter interdicti, nec causam culpabilem interdicto dederunt, sepeliri possunt in loco sacro non interdicto.

Porro qui ob interdictum humatus est in loco profano, eo finito transferendus est in locum sacrum; modò non fuerit specialiter interdictus, nec causam interdicto dederit.

Quæst. III. *Quanam sunt pœnæ violentum Interdictum?*

Resp. 1. Peccant mortaliter, nam præceptum Ecclesiæ violant in re gravi. 2. Qui illud violat exercendo actum proprium ordinis, fit irregularis, cap. 18. & 20. de *sent. excomm.* in 6. 3. Excommunicationem Papæ reservatam incurrunt Domini temporales, compellentes clericos ad celebranda publicè officia in loco interdicto, vel impediens ne publicè excommunicati aut interdicti exeant tempore officiorum. Item ipsi interdicti post monitionem non exeuntes, *Clement. 2. de sentent. excomm.* 4. Qui interdictos extra casus concessos scienter sepeliunt in loco sacro, contrahunt excommunicationem Episcopo reservatam, *Clement. 1. de sepult.* 5. Excommunicantur religiosi etiam exempti,

empti, qui non servant interdictum generale locale à Papa, vel Ordinario latum, quando servatur à matrice Ecclesia, vel à parochiali loci in quo habitant, *Clement. 1. de sent. excomm.*

Quæst. IV. *Quid est cessatio à divinis?*

Resp. Est ecclesiastica prohibitio, qua clerici sub mortali cessare debent à celebratione officiorum divinorum, & administratione sacramentorum, nisi quatenus necessitas postulat. Fit in signum gravis doloris ab Ecclesia concepti, ob gravem aliquam injuriam sibi, vel honori divino illatam, & per modum justæ defensionis. Eosdem ferme effectus habet quos interdictum. Non est tamen censura, cum non sit pœna medicinalis: unde ejus violatio, licet sit mortalis, non inducit irregularitatem, cap. 18. *de sentent. excomm. in 6.* Religiosi eam violantes incurrunt excommunicationem, *Clement. 1. de sent. excomm.*

CAPUT IV.

De Suspensione.

Quæst. I. *Quid & quotuplex est?*

Resp. Suspendio est censura ecclesiastica, qua clerico prohibetur usus ecclesiastici officii, vel beneficii, vel utriusque: sive qua clericus privatur exercitio potestatis, quæ ei competit ratione offi-

cii clericalis, vel beneficii, vel utriusque.

Resp. 2. Multiplex est suspensio. Nam alia est ab officio, per quod intelligitur potestas ordinis & jurisdictionis: unde est suspensio ab exercitio ordinis & jurisdictionis; alia à beneficio; & alia demum ab officio simul & beneficio.

Item alia est ab ordine tantum, qua clericus privatur solum usu suorum ordinum, ita ut ei non liceat Missam celebrare, Sacramenta ministrare, fungi munere diaconi, vel subdiaconi; alia à jurisdictione tantum, qua clericus privatur solum usu jurisdictionis, ita ut non possit licite censuras ferre, instituere, delegare ad munia sacerdotalia, &c. Et alia à beneficio tantum, quæ privat solum fructibus beneficii. Hæ tres suspensiones possunt esse vel in totum, vel in partem: nam suspensio potest esse tantum à parte officii seu aliqua tantum functione sive ordinis, sive jurisdictionis.

Denique suspensio alia fertur ad certum tempus, vel sub conditione; alia absolute & sine determinatione temporis; alia ob culpam merè præteritam, vel in perpetuum, vel ad certum tempus, quo transacto per seipsam expirat.

Observanda sunt sequentia.

1. Ut cognoscatur qualis & quanta sit suspensio, consideranda sunt verba quibus fertur, & quæ in hac materia utpote odiosa debent strictè accipi.

Hhhhhh 3

2. Suf-

2. Suspendus ab officio simpliciter, non censetur suspendus à beneficio, nec contra, ex cap. 10. *de purgat. ca- non.* & cap. 14. *de vita & honest.* quia sunt poenae diversae, & à se invicem separabiles. Unde ex communi sententia, is licitè percipit fructus beneficii, modò per alium suppleat beneficii munera, quæ non potest exercere, ad quod tenetur, cum retineat titulum & onera beneficii, alioqui non potest eos percipere: quia non conferuntur nisi propter officium. Distributiones autem non potest percipere nec retinere: quia non conferuntur nisi iis qui per se ministrant.

3. Quando in suspensione exprimitur pars officii, non est suspendus ab altera. Si autem dicatur suspendus ab officio simpliciter, hoc est, sine addito, privatus est ab omni exercitio tam ordinis quàm jurisdictionis, ut constat ex jure, usu ac sensu communi: nam ad officium clericale pertinent ea, quæ sunt ordinis & jurisdictionis. Dico, *simpliciter*: nam suspensio interdum fertur ab aliquo determinatè officio, cum addito, ut ab officio pontificali vel parochiali, vel sacerdotali. Et tunc suspensio non prohibetur exercitium alterius officii, quod non includitur in officio prohibito.

4. Suspendus ab ordine simpliciter, non ideo à jurisdictione suspenditur, nec e contra: quia ordo est quid distinctum à jurisdictione, neque illi necessariò annexus. Hinc suspendus ab ordine simpliciter, potest exercere

omnes actus jurisdictionis ad ordinem non pertinentes, v. gr. Episcopus si suspendus potest alteri delegare potestatem absolvendi à peccatis, quamvis ipse non possit absolvere. Item suspendus à jurisdictione simpliciter, non est suspendus ab actibus ordinis, qui jurisdictionem non requirunt: unde potest facere Sacrum, sed non absolvere.

5. Suspendus ab ordine superiore, non est suspendus ab inferiore, verbi gratia, suspendus præcisè à sacerdotio, non est suspendus à diaconatu, & aliis inferioribus: nam qui prohibet majus, non censetur prohibere minus. E contra suspendus à minore ordine, suspendus quoque est à majore, quia cui non licet, quod minus est, non licet quod majus est.

6. Suspendus à beneficio simpliciter censetur suspendus ab omnibus beneficiis, nisi sensus expressè restringatur. Suspendus verò simpliciter, intelligitur ab officio & beneficio simul: nam locutio indefinita aequivalet universali.

Quæst. II. *Quinam sunt effectus Suspensionis?*

Resp. I. Suspendus ab officio etiam occultus, 1. Peccat mortaliter, si exerceat actum sive Ordinis sive jurisdictionis. Quia violat prohibitionem Ecclesiæ in re gravi: idque ubicumque exerceat: nam censura contradicte sequitur reum ubicumque sit. Ita communiter, etiam si suspensio lata sit à proprio Episcopo, quia est præceptum personale, immediate respi-

respicens personas. easque obligans extra territorium. Actus tamen Ordinis à jurisdictione non pendentes sunt validi: quia Ecclesia non potest tollere potestatem Ordinis, sed solum ejus exercitium prohibere. Actus verò jurisdictionis sunt invalidi, si suspensus sit nominatim denunciatus; quia privatur actuali jurisdictione: sed validi sunt, si non sit denunciatus, ex Constitut. Martini V. *Ad evitandum.*

2. Illicite beneficium novum reciperet, & ei conferretur, quæ collatio est saltem irritanda, ex cap. 8. *de consuet.* quia qui privatus est aliquo actu vel munere, est etiam privatus susceptione eorum, quæ ad talem actum vel munus ordinantur. Sive, quod idem est, cui prohibetur actus vel munus aliquod, ei quoque prohibentur ea quæ ad talem actum vel munus ordinantur, ex cap. ult. *de clerico excomm.*

3. Suspensus fit irregularis, si exerceat functiones ordinis proprias, quæ competunt clericis, cap. 1. *de sentent. & re judic. in 6.* ex Conc. gener. Lugdun. Secus, si exerceat tantum ea quæ sunt jurisdictionis, vel quæ laici possunt præstare, ut si canat epistolam sine manipulo.

Resp. 2. Suspensus à beneficio licet occultus privatur omnibus suorum beneficiorum fructibus, quibus continentur distributiones quotidianæ, utpote pars fructuum, ita ut non possit eos licite percipere, & receptos teneatur restituere ante omnem sententiam: nam censura im-

pedit eorum acquisitionem, unde ad eum non pertinent. Nemo autem retinere potest, quod suum non est. Tenetur nihilominus horas recitare, & alia onera beneficii præstare, quia hæc obligatio annexa est beneficio quod retinet; nec ea liberantur ob privationem fructuum, quæ ei in poenam culpæ iuste imponitur, remanente onere: censura enim non tollit onus in detrimentum Ecclesiæ & fundatorum.

Non videtur tamen privari jure eligendi, præsentandi, conferendi beneficium, &c. sibi competente ratione beneficii à quo suspensus est. Quia electio, activa præsentatio, collatio non sunt proprie loquendo fructus beneficii, sed actus officii tali beneficio annexi: in materia autem poenali verba sumi debent in sensu proprio & stricto.

Quæst. III. A quo, & quomodo tolli potest Suspendio?

Resp. 1. A suspensionibus, etiam si in jure reservata non sunt, non posse parochos, neque alios vulgares confessarios absolvere, nisi speciale privilegium, vel delegatam potestatem acceperint à Papa, vel ab Episcopo, si non sint specialiter reservata, docent Suarez, Navarr. Layman, &c. tamen alii censent quemlibet sacerdotem legitime approbatum posse absolvere ab omnibus censuris, etiam suspensione, à jure latis non reservatis.

Resp. 2. Si suspensio absolute & sine determinatione temporis inflicta sit ob contumaciam, tollitur per solam abso-

absolutionem. Si autem lata fuerit ad certum tempus; v. gr. triennium, vel sub conditione, transacto tempore vel conditione impleta, suspensio cessat per se ipsam sine alia absolutione. Si verò imposta sit in perpetuum, ob culpam præteritam, tanquam mera pœna, tollitur solum per dispensationem seu relaxationem prælati, vel ejus delegati; quia non est censura.

Quæst. IV. *Quibus casibus usitatoribus incurritur suspensio ipso jure?*

Resp. Sequentibus. 1. Qui ordines sacros recipiunt, vel ab alieno Episcopo sine dimissoriis, vel à proprio in aliena dioecesi, vel conficto titulo, vel per saltum, vel in censura, vel extra tempora à jure statuta, vel sine legitima ætate aut facultate, vel post matrimonium contractum licet non consummatum: item qui furtivè ordinantur, hoc est, qui non approbati inter ordinandos irrepperunt, aut alium in sui locum substituunt examini; hi omnes suspensi sunt ab executione Ordinum; & si Ordinem aliquem exerceant, fiunt irregulares.

2. Qui eodem die duos sacros ordines recipit.

3. Ordinans & ordinatus simoniace est suspensus ab ordinibus.

4. Ex Conc. Trident. sess. 24. cap. 1. parochus, vel alius sacerdos jungens sponfos alterius parochiæ, sine illorum parochi licentia.

5. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficii, vel alterius pii loci.

6. Simoniaci, Sodomiam exercentes. provocantes ad duellum, vel acceptantes, &c.

7. Apostata à religioso ordinis, præsertim si in apostasia recipiat Ordines.

Nota. Episcopi ex privilegio non incurrunt suspensionem, nec interdictum lata à jure, nisi eorum fiat expressa mentio. Ita statuit Innocentius IV. in Concil. gener. Lugdun. & refertur cap. 4. de sentent. excommunic. in 6.

Quæst. V. *Quomodo Depositio & Degradatio differunt à Suspensione?*

Resp. Depositio est pœna, per quam clericus privatur omni officio & beneficio ecclesiastico in perpetuum, sine spe recuperationis, retento solo privilegio canonis & fori; ita ut neque ab ullo percuti, nec trahi possit ad tribunal sæculare. Degradatio verò est pœna, per quam quis solemniter privatur in perpetuum non solum omni officio & beneficio ecclesiastico, sed etiam privilegio clericali.

Hæ pœnæ differunt à suspensione, 1. Quia non sunt censuræ, cum non sint pœnæ medicinales, sed merè vindictivæ, utpote inflictæ in perpetuum. Quia privant ipsa potestate seu ipso officio & beneficio: suspensio verò privat tantum usu officii, & fructibus beneficii. Depositus tamen & Degradatus non privantur potestate ordinis, quem semper possunt validè,

licet illicitè exercere, si non requiratur jurisdictionem.

CAPUT V.

*De Irregularitate.*Quæst. I. *Quid est Irregularitas?*

Resp. Est impedimentum canonicum, quo prohibetur susceptio Ordinum, & eorum exercitium. Sive est inhabilitas jure canonico inducta, impediens susceptionem Ordinum, & susceptorum exercitium. Differt à censura, quòd hæc sit pœna medicinalis ob culpam inflicta, & ad emendationem delinquentis ordinata: irregularitas verò immediatè & primariò statuta sit, non ad punitionem emendationemve delinquentis, sed ob honorem sacri ministerii; qui postulat ut qui ad altaris ministerium assumuntur sint & integri corpore, & animo puri: unde non necessariò supponit culpam, ut censura. Fertur tamen aliquando per modum pœnæ vindicativæ, sed secundariò, quatenus ob delicti maculam aliquis censetur indignus sacro ministerio, ob cuius reverentiam primariò infligitur.

Porrò nomine Ordinum hic intelligitur etiam prima tonsura, ut constat ex praxi Ecclesiæ, & communi doctorum sensu: quia nempe est dispositio ad Ordines.

Circa irregularitatem notanda sunt sequentia.

1. Nulla irregularitas est ab homine, sed omnis est à jure universali ac papali, ex cap. 18. *de sentent. excommun.* in 6. ubi Bonifacius VIII. declarat per celebrationem in Ecclesia polluta non fuisse contractam irregularitatem, cum id, inquit, non sit expressum in jure, sci-

Ant. Th. Moral. P.I.

licet communi. Quia cum irregularitas sit lata primariò per modum impedimenti canonici ob decentiam ac reverentiam sacro altaris ministerio debitam, hæc impedimenta debent esse eadem in tota Ecclesia, sicuti debita altaris ministerio reverentia ac honor communis est toti Ecclesiæ.

2. Irregularitas contrahitur ante omnem sententiam, etiam ob defectum vel crimen occultum, & non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem in hunc modum: *Dispensatio tecum super irregularitate, quam incurristi ob talem causam; Et habilem reddo, Et restituo te executioni Ordinum Et officiorum tuorum, In nomine Patris, Et Filii, Et Spiritus Sancti, Amen.* Ita Rituale Romanum.

3. Potest quis pluribus irregularitatibus etiam ejusdem speciei detineri ob idem factum pluries commissum. Quare obtinens dispensationem irregularitatis cum expressione alicujus causæ, non censetur dispensatus in omnibus aliis irregularitatibus contractis ex alia causa non expressa, nisi superior intendat generaliter dispensare: nam una irregularitas potest sine alia auferri, sicut potest sine illa induci.

4. Clericus irregularis licet obire potest omnia munera sacra, quæ laico competere possunt, ut in Ecclesia canere, celebranti ministrare, Sacramenta recipere, excepta ordinatione.

5. Ignorantia invincibilis solius irregularitatis, etiam ex delicto, juxta communem sententiam, non excusat ab illa. Quia irregularitas non est

liiii

pœna

pœna medicinalis requirens contumaciam; sed est quædam macula seu inhabilitas annexa à jure non ad emendationem, sed ob reverentiam sacris mysteriis debitam.

Quæst. II. *Quinam sunt effectus irregularitatis?*

Resp. Duo. 1. Graviter illicita reddit susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, & eorum usum, non tamen invalida. Unde peccat mortaliter, qui in irregularitate recipit vel exercet Ordinem: quia violat præceptum Ecclesiæ in re gravi ad religionem pertinente. Idem dic, si recipiat primam tonsuram, quia est res gravis: nam constituit hominem in statu clericali, & reddit capacem beneficii ac Ordinis, ex cap. ult. de temp. Ec. in 6. Nullam tamen aliam pœnam ipso facto latam incurrit: quia nulla talis in jure contra irregularitatis violatores decernitur.

Porro non prohibetur usus jurisdictionis, quæ exerceri potest sine actu ordinis. Hinc parochus irregularis potest delegare ad Sacramenta suis parochianis ministranda, quamvis ei non liceat illa ministrare. Valide tamen absolveret, cum non privetur potestate Ordinis nec jurisdictionis.

2. Inhabilem reddit ad beneficium recipiendum, si sit totalis, ita ut collatio facta irregulari, saltem qui non potest omnia ejus munia obire, sit nulla, ex cap. 2. de cleric. pugnant. & cap. 18. de sent. excomm. in 6. ubi dicitur esse ineligibilis. Quia be-

neficium datur propter officium, & ad hoc ex se ordinatur. Cum ergo irregularis sit inhabilis ad officia exercenda, est etiam inhabilis ad beneficia recipienda. Quare qui in irregularitate beneficium recipit, non potest illud retinere sine nova collatione, nec fructus ejus percipere. Idem dic de dignitate & prælatura regularium, ex cap. 12. de parnis. Clericus autem per irregularitatem non privatur beneficio ante obtento, nec ejus fructibus, modò recitet horas, & alia munia per alium exerceri curet, ex cap. 5. Ne clerici vel mon. Debet tamen beneficio privari, ex cap. 10. de excess. prælat. Imò sponte illud resignare, si dispensatio brevi tempore impetranda non sit; quia beneficium retinere non debet, qui per se ipsum non potest officium ullum, vel præcipuum præstare.

Quæst. III. *Quotplex est Irregularitas?*

Resp. Dividitur, 1. In eam quæ est ex defectu, scilicet inculpabili; & in eam quæ est ex delicto. 2. In totalem, quæ omnium Ordinum susceptionem & usum impedit; & in partialem, quæ tantum aliquem actum Ordinis impedit.

Quæst. IV. *Quanam sunt Irregularitates ex defectu?*

Resp. Sequentes. Prima est ex defectu animi, sive rationis, scientiæ, & fidei obfirmatæ, propter quem irregulares sunt, 1. pueri, amentes, furiosi, energumeni, lunatici. 2. Illiterati, seu non

non habentes doctrinam necessariam, cap. 1. dist. 36. 3. Neophyti, seu adulti ad fidem recens conversi à paganismo aut Iudaismo, cap. 1. dist. 48.

Secunda est ex defectu corporis, ex quo irregularis est, quicumque talem habet corporis defectum, deformitatem aut morbum ut vel non possit absolute, vel non nisi cum magna indecentia, vel periculo, vel spectantium horrore aut offensione exercere actus Ordinum, ex tit. *de corpore viriatis*, & tit. *de clerico aegrot. & ex dist. 55*. In dubio autem num deformitas vel indecentia sit sufficiens, Episcopi est judicare, cap. 2. *de corpore vit.*

Hinc irregulares sunt, 1. Cæcus, surdus, & enormiter claudus, ut sine queat sine baculo, vel pede ligneo ire ad altare. 2. Carens naso, manu, pollice vel indice. 3. Carens uno oculo cum notabili deformitate; secus si habens duos oculos, dextro non videat, vel etiam juxta multos sinistro, modo canonem Missæ sine indecenti faciei conversione legere possit. 4. Leprosus, deformiter gibbosus, aut facie maculatus. 5. Morbo caduco laborans, qui tamen si ordinatus sit, & intra annum eo morbo non laboravit, potest susceptos Ordines exercere. Si verò rarò & sine clamore ac spuma laboret, potest celebrare cum sacerdote jejuno, qui deficiente ipso suppleat sacrificium.

Cæterum corporis vitium occultum non inducit irregularitatem, nisi in tribus casibus. 1. Si quis mem-

brum, vel partem membri absque iusta causa sibi amputarit, c. 2. dist. 33. 2. Irregularis est, qui eunuchus propria culpa factus est. Secus, si à natura, vel sine sua culpa, cap. 3. *de corpore vit.* 3. Hermaphroditus etiam occultus, quia est monstruosus. Imò si magis aut æque participet foemineum sexum, est jure divino incapax Ordinis & characteris, quia est magis, aut tam foemina quàm vir: foemina autem non est capax characteris Ordinis. Est etiam arcendus à professione religionis, ob periculum libidinis & scandali.

Nota. Habens corporis defectum impediens susceptionem sacerdotii, est irregularis ad reliquos Ordines inferiores & sacros, quia hi ad illud ordinantur. Sed si id accadat post susceptum sacerdotium, fit tantum irregularis quoad functiones ad quas est inhabilis, non ad alias. Sic sacerdos qui amisit pollicem vel indicem, vel oculos, fit irregularis quoad celebrationem Missæ, non quoad auditionem confessionum.

Tertia est ex defectu libertatis, ob quem excluduntur ab Ordinibus, 1. Mancipia, nisi prius à dominis libertate donati fuerint. 2. Curiales, hoc est, qui ex officio negotiis sæcularibus implicantur, ut procuratores, advocati, notarii, milites, quamdiu tale officium habent, c. 4. *De Clericis vel mon.* 3. Qui obligantur ad ratiocinia reddenda, non debent ordinari nisi post deposita onera, & reddita ratiocinia, ex cap. un. *de obligat. ad rat.*

Quarta est ex defectu natalium, ob quem irregulares sunt omnes illegitimi, etiam occulti, sive spurii, sive naturales, cap. 1. *de filiis presb.* & in 6. *eod. tit.* Idque ob indecentiam moraliter in prole resultantem, ob ignominiam quamdam, qua secundum vulgarem opinionem videntur aspergi, & ob periculum incontinentiæ ex imitatione paterna. Excipe, nisi filii naturales legitimati sint per subsequens matrimonium. cap. 6. *Qui filii sint legit.* aut nisi habeantur in jure pro legitimis, ut qui nati sunt ex matrimonio invalido illo quidem, sed in facie Ecclesiæ bona fide saltem ex parte unius contrahentis inito, quamvis postea impedimentum aliquod dirimens detegatur; nam legitimi habentur, cap. 14. *eod. titul.*

Per solemnem religionis professionem deletur hæc irregularitas quoad Ordines suscipiendos, non tamen quoad prælaturam, cap. 1. *de filiis presb.* Porro filii naturales sunt ii, qui nati sunt ex personis solutis, inter quas tempore conceptionis vel natiuitatis nullum erat impedimentum dirimens. Spurii sunt ii, qui nati sunt ex personis inter quas tempore conceptionis vel natiuitatis erat impedimentum dirimens.

Quinta ex defectu Sacramenti, seu significationis Sacramenti, est bigamia seu matrimonii multiplicatio, etiam ante baptismum contracta ex cap. 1. 2. & 3. *de bigam.* Eucharistia quippe est Sacramentum unionis Christi cum Ecclesia unica

sponsa sua, quæ conjunctio una est, unus est enim sponsus & una sponsa. At bigamus non repræsentat perfectè hanc unionem, cum carnem suam in plures uxores divisit. Hujus irregularitatis rationes sunt, 1. Ob Sacramenti defectum, cap. 5. *de bigam.* Nam cum ordinati creentur Sacramentorum ministri, decet ordinandos nullum circa Sacramenti significationem defectum pati. 2. Quia nimis propensus ad luxuriam præsumitur, qui pluries contraxit. 3. Quia bigamus non potest facillè cæteros hortari ad continentiam, quam de eo difficillè præsumunt, cap. 4. *dist. 26.*

Est autem triplex bigamia, quæ inducit irregularitatem, scilicet vera, interpretativa, & similitudinaria: Bigamia vera est ea, qua quis duas uxores legitimè & successivè duxit, & cum iis matrimonium consummavit. Interpretativa est ea, qua aliquis ex juris interpretatione habetur bigamus, quamvis cum duabus contraxerit. Hac bigamia laborat, qui viduam duxit, aut mulierem ab altero corruptam, & cum ea jam facta uxore sua matrimonium consummavit, cap. 9. *dist. 34.* Item qui virginem quidem duxit, sed eam uxorem factam cognoscit post commissum ab ea adulterium: nam talis censetur ex juris interpretatione carnem suam in plures divisisse; sicut uxor, cum qua efficitur una caro, in plures divisit. Quare hoc matrimonium deficit à significatione conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ est unius cum

una

una intacta. Non est tamen bigamus, nec irregularis, qui prius à se corruptam ducit, neque qui ante vel post matrimonium, vel in ipso fornicatus est aut adulteratus, quia in nullo jure id expressum est. Bigamia similitudinaria est ea, qua quis post solemnem religionis professionem, vel post sacrum Ordinem susceptum attentavit matrimonium, etiam cum virgine, & copulam habuit, cap. 4. de bigam. & ex can. Quotquot. 27. q. 1. Ratio est, quia qui voto solemni astrictus est, censetur spirituali quodam matrimonio junctus cum Christo. Unde si conjungatur alteri per matrimonium attentatum, censetur, quantum in se est, celebrare duo matrimonia, non quidem vera, sed similitudinaria.

Sexta ex defectu lenitatis, ex quo irregularitatem contrahit quilibet baptizatus, qui voluntarie & proximè, licet justè, concurrat ad hominis necem aut mutilationem, aut etiam accelerationem mortis effectu secuto. Censetur autem hic proximè concurrere, qui ex lege, officio, vel ex intentione, vel per actum de se ordinatum ad necem, aut mutilationem concurrat, sive in judicio, sive in bello offensivo. Quod ideo statuit Ecclesia, quia sacerdos qui personam Christi in sacro altari gerit, ejus mansuetudinem imitari debet. Christus autem mitissimus fuit, & neminem unquam laesit, sed mortem pro omnium salute subiit; suosque ministros misit sicut oves in medium luporum, sua patientia & mansuetudine con-

vertendorum in agnos: & quia sacerdos est minister Sacramenti pacis, unionis & vivificationis.

Hinc 1. Irregulares sunt iudex ferens sententiam mortis, vel mutilationis; ejus assessores, & omnes ministri justitiæ, ad eam autoritate publica concurrentes, ut notarius, scriba, recipiens & signans testimonium testium, vel sententiam judicis, accusator, testis, advocatus, & procurator regius vel accusatoris, (non rei,) satellites, executores sententiæ, ut tortor ejusque famulus actu concurrans; & fabricantes furcam ad aliquem in particulari suspendendum.

Sed non sunt irregulares, qui remotè tantum ad sententiam sanguinis, vel ejus executionem concurrunt, ut 1. Princeps condendo leges capitales, constituendo iudices vel alios ministros justitiæ, aut etiam præcipiendo ut super facto aliquo particulari inquisitio & justitia fiat. 2. Episcopus degradatum tradens brachio sæculari; sed debet juxta canones pro eo intercedere, ut citra sanguinem puniatur. 3. Confessarius hortans reum ad fatendam veritatem, & ad obsequendum sententiæ justæ; vel generatim dicens puniendos esse malefactores. Censetur tamen causa proxima mortis, ideoque irregularis, si quid faceret aut diceret, ex quo mors alicujus in particulari sequeretur, aut acceleraretur, v. gr. si diceret hunc reum esse morte plectendum. Possunt tamen interdum aliqui proximè cooperantes excusari ab irregularitate propter

propter indeliberationem, aut semiplenam advertentiam. Quia tunc cooperatio non est sufficienter voluntaria ad actum humanum, ut si confessor indeliberatè dicat: Propereamus; vel instiget jumentum quo reus vehitur. Nam ad irregularitatem hanc contrahendam requiritur actus simpliciter humanus ac plenè deliberatus, ex *Clement. de homicid.* ibi: *Si furiosus, aut infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit.*

4. Irregulares non sunt, qui infirmum vertendo, erigendo, iusculum ei præbendo, in alium locum transferendo, &c. mortem ejus præter intentionem accelerant, si id prævidere non poterant; in hoc enim nullus est defectus lenitatis.

5. In Galliæ regno testis à judice compulsus ferre testimonium in causa criminali non censetur irregularis; nam causa proxima mortis reorum non habetur, sed remota dumtaxat, ut docent Doctores Galli, qui idem dicunt de notariis. Secus in aliis Ecclesiis.

Hinc 2. fit irregularis, qui in bello offensivo licèt iusto, quempiam manu propria occidit vel mutilat. Secus, si tantum cooperetur, v.gr. custodiendo sarcinas, hortando in genere ad fortiter pugnandum, &c. Quòd si bellum sit injustum, irregulares sunt etiam ii, qui alios sua præsentia audaciores efficiunt. Item in bello merè defensivo, iusto, & necessario ad defensionem reip. juxta multos irregu-

laritas contrahitur, ex cap. 24. de homic. sed eam non incurrit, qui injustum in vasorem pro defensione vitæ suæ occidit aut mutilat, cum moderamine inculpatae tutelæ, *Clement. de homic.* Item nec clericus accusans alium de injuria sibi in se vel in suis rebus illata, fit irregularis, licèt reus morte plectendus sit, modò expresse protestetur, se nullam capitis aut mutilationis poenam intendere, cap. de homic. in 6. Alioquin, ut ibi dicitur, *Si clericus de suis malefactoribus taliter conqueri non auderet, daretur plerisque materia trucidandi eosdem, & ipsorum bona liberè depredandi.* Secus, si occidat vel mutilat in defensionem vitæ alterius innocentis, etiam patris, cum debita moderatione. Nam quamvis non peccet, incurrit irregularitatem ex defectu lenitatis: quia quoad hoc Clemens V. juri antiquo non derogavit: nam eum solum eximit ab irregularitate, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat in vasorem. Stat autem regula generalis pro iis quæ non excipiuntur.

Septima est ex defectu bonæ famæ, seu ex infamia: infames enim sunt irregulares, c. *infames* 6. quæst. 1.

Duplex autem est infamia, juris scilicet & facti. Infamia juris est ea, quæ imponitur jure seu canonico, seu civili, ex cit. can. Infamia facti est publica notitiâ, seu opinio commissi criminis, per quod fama hominis spectatis personæ qualitate & statu apud prudentes graviter læditur, quamvis crimen illud per leges non notetur infamia: sic infames sunt clerici ebriosi.

In-

Infamia juris iterum duplex est, alia quæ per legem ipso facto inducitur; alia quæ oritur ex sententia, qua iudex damnavit ad pœnam infamantem valde gravem, ut virgis cædi, ignominosè traduci, ad triremes vel exilium damnari.

Porro irregularitas ex infamia facti tollitur absque dispensatione per publicam & constantem vitæ emendationem, quæ prioris vitæ maculas non solum coram Deo, sed etiam in opinione hominum absterferit, ex cap. 54. *de testib.* Irregularitas verò ex infamia ipso jure vel per iudicis sententiam contracta ob crimen notorium, non tollitur nisi per dispensationem.

Quæst. V. *Quenam sunt Irregularitates ex delicto?*

Resp. Sequentes. Prima est ex iteratione baptismi, ob quam sunt irregulares scienter rebaptizatus, rebaptizans, qui rebaptizanti ministrat; item qui extra necessitatem permittit se ab hæretico baptizari.

Secunda, vel illicita susceptione, vel usu Ordinis, quam incurrunt, 1. Qui furtivè suscipit Ordines, hoc est, qui non examinatus, vel non admissus, vel alio pro se ad subeundum examen submisso, dolosè se ingerit inter ordinandos, ex tit. *de eo qui furt.* 2. Qui post contractum matrimonium licèt non consummatum ordinatur in vita uxore, extrav. *Antiqua, de vot.* 3. Qui in excommunicatione majore suscipit Ordinem sacrum, cap. 23. *de sent. excomm.* 4. Qui exercet actum

proprium Ordinis quem non habet, ex cap. 1. & 2. *de cler. non ordin.* ut si Clericus in minoribus constitutus canat epistolam cum manipulo, secùs, si sine manipulo; quia sic interdum canitur à laicis. 5. Qui ligatus excommunicatione majore etiam occulta, aut suspensione, aut interdicto exercet actum proprium Ordinis sacri, quem habet, ex cap. 1. & cap. 20. *de sent. excomm. in 6.* Idem de exercitio ordinum minorum docet Navarrus, dicens esse communem, & Fagnanus id probat in cap. *Si quis presbyter.* 6. Qui celebrat in loco interdicto, cap. 18. *de sent. excomm. in 6.*

Tertia est ex homicidio & mutilatione culpabiliter & injustè commissis, sive physicè, sive moraliter, aut mandato, consilio, precibus, vel auxilio, favore, &c. sive etiam negativa cooperatione, non impediendo cum ex iustitia quis tenetur impedire, ex *dist.* 50. & ex tit. *de homicid.* & *de sent. excomm.*

Hæc contrahitur, 1. Ob homicidium voluntarium in sensu canonum, quod scilicet est in se directè volitum, vel in causa ita propinqua, ut moraliter impossibile sit eam velle & non velle homicidium. Quòd si plures communi consilio invadant, omnes sunt irregulares, quamvis unicus percussit.

2. Ob homicidium casuale culpabile, quod contingit, cum quis nec necem nec mutilationem intendit, nec secuturam prævidit, sed vel prævidere potuit, vel debitam dili-

diligentiam non adhibuit ne accideret, vel dedit operam rei illicitæ & periculosa, ex qua mors præter intentionem secuta est, quantamcumque diligentiam aliunde adhibuerit, ex tit. *de homicid. volunt. vel casual*

Secundum varios non contrahitur ob homicidium secutum ex re illicita, sed nullatenus periculosa, modò debita diligentia adhibita sit; eo quòd tunc illud nullo modo sit voluntarium nequidem in causa, utpote nullum ejus periculum probabile deferente. Alii tamen censent contrahi ob mortem alterius ex qualibet actione illicita secutam, probantque ex variis canonibus. Quare tutius est petere dispensationem.

Porrò constat nullam contrahi irregularitatem, si homicidium sit omninò & absolutè casuale, quando nempe casu præter intentionem sequitur ex actione licita; modò debita diligentia, ne eveniret, adhibita sit. Quia ubi nulla in homicidio casuali præcessit culpa, nulla sequitur irregularitas, ex cap. 9. *de homicid.* & aliis. Secus, si debita diligentia adhibita non fuerit, cap. 12. eod. tit.

3. Idem est de mutilatione voluntaria & casuali ac de homicidio, cui in jure æquiparatur, ex cap. 4. *de raptor.* & cap. ult. *de homicid. in 6.* & *Clement.* eod. tit. Est autem mutilatio abscissio membri vivi. Membrum verò ex communi sententia est pars corporis, quæ proprium habet officium distinctum ab aliis partibus; ut manus habet officium palpandi, oculus videndi, pes gradiendi, &c. non autem dentes, capilli, &c. Unde

multi docent digiti alieni abscissione non contrahi irregularitatem.

4. Ex apostasia à fide vel hæresi extrema etsi occulta, ut docent Navarrus, Suarez, Sanchez, Bonacina, & alii communiter apud illos. Quia irregularitas crimini ipsi hæreseos & non solum infamiæ inflicta est. Nec jura distinguunt inter hæresim publicam & occultam, ut cap. 2. *de heret. in 6.* & cap. *Saluberrimum* 1. quæst. 7. Dicuntur tamen hæretici, eorumque filii ad fidem conversi non haberi irregulares in Gallia, nec in Germania ubi hæretici tolerantur.

5. Ex gravibus criminibus notoriis, quæ à jure annexam habent infamiam: qualia sunt simoniæ, crimen læsæ Majestatis, adulterium, incestus, sodomia, concubinitus, perjurium in judicio, maleficium, &c. Item ex Conc. Trident. raptus mulieris, vel illius favor, nec non duellum.

Sed hæc irregularitas non contrahitur si crimen sit occultum, ex cap. 4. & ult. *de temp. ordin.* nam est immediate ex infamia, radicaliter verò ex delicto. Et quamdiu crimen est occultum, deliquens non est infamis, cum integram famam retineat apud homines: infamia enim est publica opinio prava de vita & moribus aliqujus.

Nota. Ad contrahendam irregularitatem ex delicto requiritur culpa mortalis, & exterius consummata. Quia irregularitas est poena gravissima, de se perpetua, & difficilè solubilis, ideoque non contrahitur nisi propter culpam gravem ac mortalem:

lem: alioqui non esset delicto commensurata.

Quæst. VI. *An in dubio aliquis debet se gerere pro irregulari?*

Resp. 1. In dubio juris, quando scilicet lex est ita obscura, ut de ejus sensu peritiores inter se dissideant, vel quando dubitatur an hic casus contineatur sub lege inducente irregularitatem, decent canonistæ neminem censendum esse irregularem, ex cap. 18. de senten. excommun. in 6. ubi ad irregularitatem contrahendam requiritur, ut id in jure expressum sit. At cum jus dubium est, tunc irregularitas non est satis expressa in jure.

Resp. 2. In quolibet probabili dubio facti, cum nempe quis dubitat, num posuerit actum cui irregularitas est certò annexa, tenetur se gerere pro irregulari, ex cap. 12. de homicid. ubi statuitur dubitantem de homicidio à se perpetrato teneri abstinere ab usu Ordinis, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem. Quæ ratio universalis est, & æque valet pro dubio facti in qualibet materia. Ita Abbas, Vasquez, Azor, Valent. Reginald. &c. Et verò alioqui se exponeret periculo faciendi actum prohibitum.

Hinc qui fecit aliquid illicitum ex quo dubitat an mors alterius secuta sit, censendus est irregularis, nam est dubium facti.

Quæst. VII. *Quinam dispensare possunt in irregularitate?*

Resp. Episcopus potest cum suis sub-
Ant. Th. Moral. P. I.

ditis dispensare in omni irregularitate & suspensione proveniente ex delicto occulto, nec ad forum contentiosum deducto, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario. Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 6. Item cum illegitimo ad Ordines minores & beneficium simplex, non requirens majorem Ordinem, cap. 1. de fil. presb. in 6. & in bigamia similitudinaria, cap. 4. de cleric. conjug.

In aliis omnibus solus Papa dispensare potest, vel is qui ab eo privilegium accepit.

Nostræ Societatis Præposito Generali, & aliis Superioribus respectivè concessum est à Paulo III. privilegium dispensandi cum nostris in quavis irregularitate, præterquam homicidii voluntarii, & mutilationis membrorum & bigamiæ.

Confessarius autem si facultatem dispensandi super irregularitate obtinuerit, post datam absolutionem à peccatis, hac forma utetur: *Et eadem auctoritate dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatibus, si plures sint, in quam, vel in quas ob talem causam vel tales causas incurristi, & habilem reddo, & restituo te executioni ordinum, & officiorum tuorum. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Si pœnitens Ordine sacro careat, dicendum est: *Habilem reddo te ad omnes Ordines suscipiendos.* Ita Rituale Roman.

Porro hoc ipso quòd conceditur facultas absolvendi à Censuris reservatis, non censetur etiam concedi pro irregularitate, cum irregularitas non

Kkkkk

fit

fit censura, & difficilior sit irregularitatum quàm censurarum relaxatio. Et secundum Romanæ Curix stylum nunquam censetur concessa facultas dispensandi in irregularitate, nisi fiat illius expressa mentio. *S. Carolus in Instruct.*

Nota. Communis sententia docet quemlibet sacerdotem approbatum secusâ prohibitionem posse absolvere à peccatis irregularitatem annexam habentibus, si illa non sint reservata.

Nam irregularitas adjuncta non impedit effectum absolutionis, cum non pugnet cum statu gratiæ: neque arcet à perceptione Sacramentorum, excepto Ordine; cum sit mera inhabilitas, solum impediens ordinum susceptionem, aut eorum exercitium. Unde potest quis absolvi à peccatis remanente irregularitate eis annexa; & reipsa in jubilæis hæc non relaxatur iis, qui virtute illorum, à peccatis & censuris absolvuntur.

F I N I S.

INDEX.

INDEX.

TRACTATUS

De Actibus Humanis.

CAP. I. De voluntario & involuntario.	2
Art. I. Quid sit voluntarium, & quotu- plex?	ibid.
Art. II. Quid & quotuplex sit involunta- rium?	4
Art. III. Utrum ea quæ sunt ex metu, sint voluntaria?	4
Art. IV. Utrum ea quæ sunt ex concupi- scentia, sint voluntaria?	5
Cap. II. De libero seu de libertate.	6
Art. I. In quo consistat essentia liberi arbi- trii, seu libertas stricto sumpta?	6
Art. II. Utrum ad merendum & demeren- dum in presenti statu requiratur libertas ab omni necessitate simplici?	15
Art. III. Utrum homo in statu natura lapsæ habeat libertatem ab omni necessitate sim- plici intrinsecæ?	19
Art. IV. Exponitur mens & doctrina S. Au- gustini circa liberum arbitrium in statu natura lapsæ.	25
Art. V. De subiecto, objecto, & exercitio libertatis.	38
Cap. III. De bonitate & malitia actuum hu- manorum.	39
Art. I. Quid requiratur, ut actus sit bonus?	ibid.
Art. II. Utrum actus internus sumat boni-	

tatem à fine extrinseco, & circumstar-
tiis. 42

Art. III. Unde actus internus sumat mali- tiam & quid ad hoc requiratur?	44
Art. IV. Utrum idem actus voluntatis pos- sit esse simul bonus & malus?	46
Art. V. Utrum dentur actus indifferentes in individuo, hoc est, qui neque boni, ne- que mali sint, spectatis omnibus circum- stantiis, & præsertim fine?	47
Art. VI. Utrum actus externi habeant bo- nitatem vel malitiam objectivam?	54
Art. VII. Utrum actus externus augeat bonitatem vel malitiam formalem actus interni?	ibid.

TRACTATUS

De Conscientia.

CAP. I. De Conscientia vera seu re- cta, erronea, & perplexa.	57
Quæst. I. An tenemur sequi conscientiam veram ac rectam, dictantem aliquid præ- ceptum vel vetitum esse?	58
Quæst. II. An & quale peccatum est agere contra conscientiam erroneam?	ibid.
Quæst. III. An licet agere secundum con- scientiam erroneam?	59
Quæst. IV. Quid est conscientia perplexa?	60
Cap. II. De Conscientia certa & du- bia.	ibid.
Quæst. I. An ad non peccandum requiratur judi-	

INDEX.

- judicium certum de honestate, seu licentia actus vel omissionis? 61
- Quæst. II. Quid est dubium, & quotuplex? ibid.
- Quæst. III. An est peccatum agere vel omittere aliquid in dubio de malitia talis actus hîc & nunc faciendi, vel ejus omissionis? 62
- Quæst. IV. Quomodo formanda est conscientia in dubiis? ibid.
- Cap. III. De Conscientia scrupulosa. 63
- Quæst. I. Quid est scrupulus? ibid.
- Quæst. II. Quenam sunt causæ scrupulorum? ibid.
- Quæst. III. Quenam sunt remedia contra scrupulos? ibid.
- Quæst. IV. Quomodo se gerere debet Confessor cum scrupuloso? 64
- Cap. IV. De Conscientia & Opinione probabilis. 65
- Quæst. I. An licet sequi conscientiam probabilem & minus tutam? 66
- Quæst. II. An licet sequi opinionem minus probabilem stantem pro libertate in concursu probabilioris stantis pro præcepto? ibid.
- Quæst. III. An licet sequi opinionem minus tutam, seu stantem pro libertate in concursu opinionis aequæ probabilis tutioris seu stantis pro præcepto? 73
- Quæst. IV. An licet sequi opinionem minus tutam sed probabilioris? 77
- Quæst. V. Ad quid tenemur, quando opinio est probabilis extra concursum? 79
- Quæst. II. Quomodo Lex differt à præcepto? 82
- Quæst. III. An Lex omnis necessariò obligat? ibid.
- Quæst. IV. Quomodo dividitur Lex? ibid.
- Sect. II. De Lege divina. 83
- Quæst. I. Quid est Lex æterna? ibid.
- Quæst. II. Quid est Lex naturalis? ibid.
- Quæst. III. An Lex naturalis præcipit ut semper fiant actus honesti ac boni? 84
- Quæst. IV. An Lex naturalis potest mutari? ibid.
- Quæst. V. An saltem Deus potest dispensare in aliquo præcepto Legis naturalis? 85
- Quæst. VI. Quid est Lex positiva? 87
- Sect. III. De Lege humana? 88
- Cap. I. De causa efficiente & materia legis humanæ. ibid.
- Quæst. I. Quinam possunt ferre leges, & quibus? ibid.
- Quæst. II. Quid potest statuere Lex humana? 89
- Quæst. III. An Lex humana potest præcipere actus internos? 90
- Quæst. IV. An Ecclesia potest præcipere vel prohibere actus merè internos? 92
- Quæst. V. An Lex ponit rem præceptam in ea virtute, ex cujus motivo etiam extrinseco præcipitur? 93
- Quæst. VI. An qui violat Legem humanam de actu virtutis alicujus, v. g. Religionis, peccat solum contra obedientiam? 94
- Cap. II. De obligatione Legis humanæ. ibid.
- Quæst. I. An principes Ecclesiastici & Sæculares possunt etiam fidelibus ferre leges obligatorias in conscientia, ita ut earum transgressio sit offensa Dei, etiam mortalis in re gravi? ibid.

Quæst.

TRACTATUS

De Legibus.

- Sect. I. De Lege in communi. 80
- Quæst. I. Quid est Lex? ibid.

INDEX.

- Quæst. II. *Quandonam Lex humana obligat sub mortali culpa?* 97
- Quæst. III. *An Legislatores potest in materia gravi obligare solum sub veniali?* 98
- Quæst. IV. *An Leges fundata in præsumptione, obligant in conscientia?* 99
- Quæst. V. *An Lex humana potest obligare cum gravi nocimento seu damno?* ibid.
- Quæst. VI. *An & qualis promulgatio requiritur ut Lex obliget?* 101
- Quæst. VII. *An ut Leges Papæ obligent in Provinciis debent esse in illis promulgata?* 103
- Quæst. VIII. *An ut Leges humana obligent, requiritur acceptio, seu consensus majoris partis communitatis?* 104
- Cap. III. *De modo quo observandæ sunt Leges.* 106
- Quæst. I. *An ad satisfaciendum præcepto, requiritur intentio illi satisfaciendi?* ibid.
- Quæst. II. *An ad satisfaciendum Legi, debet intendi finis Legis?* 107
- Quæst. III. *An satisfacit præcepto, qui opus illius exequitur actu ex fine vel circumstantia malo?* 108
- Quæst. IV. *An per unum eundemque actum possunt impleri plura præcepta?* 109
- Quæst. V. *An eodem tempore pluribus præceptis satisfieri potest per plures actus?* 110
- Quæst. VI. *An peccat, qui ponit voluntarie impedimentum implerioni Legis?* ibid.
- Quæst. VII. *An qui non potest totum opus præceptum implere tenetur ad partem quam potest?* ibid.
- Quæst. VIII. *Quid agendum quando simul occurrunt duo præcepta, quæ simul servari nequeunt?* 111
- Cap. IV. *De Subjecto Legum.* ibid.
- Quæst. I. *Quinam Legibus humanis subjiciuntur?* ibid.
- Quæst. II. *An exempti à jurisdictione Legislatoris, obligantur illius legibus ex vi illarum, si in ejus territorio habitent?* 112
- Quæst. III. *An Legislatores obligantur legibus suis vel predecessorum?* 113
- Quæst. IV. *An Clerici obligantur legibus civilibus?* 114
- Quæst. V. *An peregrini tenentur legibus sui territorii propriis?* 115
- Quæst. VI. *An qui è suo domicilio ubi Lex obligat, abit in locum ubi non obligat, tenetur illam implere antequam exeat?* 116
- Quæst. VII. *An peregrini tenentur legibus specialibus loci in quo versantur.* 117
- Cap. V. *De interpretatione & Epikija.* 119
- Quæst. I. *Quid & quotuplex est interpretatio Legis?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt regulæ aptæ ad rectè faciendam interpretationem doctrinalem?* ibid.
- Quæst. III. *Quandonam licet uti Epikija?* 121
- Cap. VI. *De Dispensatione.* ibid.
- Quæst. I. *Quinam habent potestatem dispensandi?* 122
- Quæst. II. *An peccat qui dispensat etiam in propria Lege sine justa causa?* 124
- Quæst. III. *An Dispensatio sine justa causa scienter data valida est?* 125
- Quæst. IV. *An licet uti Dispensatione valida sine justa causa obrepta?* ibid.
- Quæst. V. *Quandonam Dispensatio invalida est ex parte petitionis?* 126
- Quæst. VI. *An valet Dispensatio, si post petitionem causa cesserit?* 127

INDEX.

Cap. VII. De Abrogatione & Cessatione Legis. 129

Quæst. I. *An lex potest validè & licitè abrogari?* ibid.

Quæst. II. *Quandonam Lex cessat per se ipsam?* ibid.

Cap. VIII. De Lege pœnali & irritante. 130

Quæst. I. *An extant Leges pœnales?* ibid.

Quæst. II. *An & quando Lex pœnalis obligat ad subeundum pœnam ante omnem sententiam Judicis?* 131

Quæst. III. *An ignorantia excusat à reatu pœnae?* 133

Sed an qui ponit actum aliquem Lege divina & humana prohibitum, excusatur à pœna Legis humane, si ignoret inculpabiliter solam Legem humanam? 134

Quæst. IV. *Quid est Lex irritans, & quanam ejus effectus?* ibid.

Cap. IV. De Privilegio & Consuetudine. 135

Quæst. I. *Quid & quotuplex est Privilegium?* ibid.

Quæst. II. *Quis Privilegium concedere potest?* 136

Quæst. III. *Quot modis Privilegium amittitur?* ibid.

Quæst. IV. *Quid est Consuetudo?* ibid.

Quæst. V. *An & qua consuetudo habet vim Legis?* 137

Quæst. VI. *An consuetudo potest abrogare Legem?* 138

Quæst. VII. *An consuetudo etiam immemorialis potest abrogari per legem contrariam subsequenter?* 140

TRACTATUS.

De Peccatis.

Cap. I. De Peccati natura, divisione, distinctione, & gravitate. 141

Quæst. I. *Quid est Peccatum propriè dictum?* ibid.

Quæst. II. *Quanam excusant à peccato?* 143

Quæst. III. *An metus excusat à peccato?* ibid.

Quæst. IV. *Quomodo dividitur peccatum?* 144

Quæst. V. *Unde petitur specifica peccatorum distinctio?* ibid.

Quæst. VI. *Unde petitur distinctio numerica peccatorum?* 145

Quæst. VII. *An est multiplex peccatum in eadem actione vel omissione, ratione plurium preceptorum quibus statuitur ex motivo ejusdem virtutis?* 149

Quæst. VIII. *Unde petitur gravitas peccatorum?* 151

Quæst. IX. *An effectus malus, vel noxius proximo ex peccato secutus, imputatur peccanti, & dat peccato novam malitiam?* 152

Quæst. X. *Quot modis potest quis esse reus peccati alieni, & illud contrahere?* ibid.

Cap. II. De Peccato mortali & veniali. ibid.

Quæst. I. *Quid sunt, & quomodo differunt?* ibid.

Quæst. II. *Quanam requiruntur ad peccatum mortale?* 153

Quæst. III. *Quodnam voluntarium sufficit ad mortale?* 154

Quæst. IV. *Quanam advertentia sufficit ad mortale?* 155

Quæst.

INDEX.

- Quæst. V. *Quibus indiciis in dubio de consensu sufficienti ad mortale, cognosci potest eum fuisse datum, vel non?* 158
- Quæst. VI. *An est mortale agere vel vel- le aliquid graviter illicitum ob finem bo- num?* ibid.
- Quæst. VII. *Quanam sunt peccata morta- lia vel venialia ex genere suo?* 159
- Quæst. VIII. *An peccatum mortale ex genere suo fieri potest veniale, & vicif- sim?* 160
- Quæst. IX. *An multa venialia possunt fa- cere unum mortale?* 162
- Quæst. X. *An & quomodo multa venialia disponunt ad mortale?* 163
- Cap. III. *De Peccatis commissionis & omissionis.* 164
- Quæst. I. *Quid sunt, & an differunt inter se?* ibid.
- Quæst. II. *Unde estimanda est species & gra- vitas omissionis culpabilis?* ibid.
- Quæst. III. *An actus cum omissione culpabi- li conjunctus, est peccatum?* 165
- Quæst. IV. *Quandonam admittitur pecca- tum omissionis?* ibid.
- Sed quid si homo non possit retractare cau- sam culpabilem omissionis, ut fit in somno vel ebrietate, an peccat non solum quan- do posuit causam, sed etiam cum praecep- tum urget?* 166
- Cap. IV. *De Ignorantia, & ejus pec- catis.* 167
- Quæst. I. *Quid est Ignorantia, & quotu- plex?* ibid.
- Quæst. II. *An ignorantia vincibilis est se- cundum se peccatum?* 168
- Qu. III. *An quæ sunt contra Legem ex ig- norantia vincibili, sunt peccata imputa- bilia?* 169
- Quæst. IV. *Quanam ignorantia minuit, vel auget peccatum?* 171
- Quæst. V. *An ignorantia invincibilis cu- jusvis legis etiam naturalis excusat à peccato formali seu imputabili?* ibid.
- Quæst. VI. *An datur ignorantia invinci- bilis juris naturalis?* 173
- Quæst. VII. *Quid dicendum de inad- vertentia, inconsideratione, & oblivio- ne?* 174
- Cap. V. *De Concupiscentia, & pec- catis infirmitatis, malitiæ, & habi- tus.* 175
- Quæst. I. *An motus concupiscentiæ sunt peccata?* ibid.
- Quæst. II. *An passio seu motus vehemens concupiscentiæ tollit peccatum, vel mali- tiam ejus minuit?* 176
- Quæst. III. *Quid & quale est peccatum in- firmitatis & malitiæ?* ibid.
- Quæst. IV. *An peccata commissa ex prava consuetudine, quam quis emenda- re non curat, æquivalent peccatis mali- tiæ?* 177
- Quæst. V. *Ad quid tenetur implica- tus consuetudine peccandi mortaliter?* ibid.
- Cap. VI. *De Peccatis merè internis.* 178
- Quæst. I. *An & quale peccatum est deside- rium operis seu objecti mali?* ibid.
- Quæst. II. *An actus externus auget malitiam actus interni?* 179
- Quæst. III. *An desiderium conditionatum, seu consensus conditionatus in opus malum, vel delectationem illius, est peccatum, & quale?* 180
- Quæst. IV. *Quanam prohibentur præcepto, Non concupisces?* 181
- Quæst. V. *Quale peccatum est simplex dele- ctatio morosa seu deliberata rei illicita?* 182
- Quæst. VI. *An licet gaudere de effectu bono secuto ex peccato?* 183
- Quæst.

INDEX.

- Quæst. VII. *An delectatio de sola cogitatione seu cognitione rei graviter illicita est mortalis?* ibid.
- Cap. VII. *De Peccatis capitalibus.* 184
- Art. I. *De Superbia.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est superbia, & quale peccatum?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt superbie remedia?* 185
- Quæst. III. *Quanam sunt filie superbie, hoc est vitia quæ à superbia tanquam radice oriuntur?* ibid.
- Art. II. *De Avaritia.* 188
- Quæst. I. *Quid est avaritia, & quale peccatum?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt filie Avaritiæ?* ibid.
- Art. III. *De Gula.* 189
- Quæst. I. *Quid est Gula, & quale peccatum?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt Gula remedia?* 190
- Quæst. III. *Quid est ebrietas, & quale peccatum?* ibid.
- Quæst. IV. *An mala & peccata in ebrietate culpabili commissa, imputantur ad culpam, ut cædes, vulnera, blasphemia, &c.* 192
- Quæst. V. *Quanam sunt filie Gula?* 193
- Art. IV. *De Luxuria.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est Luxuria?* ibid.
- Quæst. II. *Quot sunt species luxuriæ consummatæ naturalis?* ibid.
- Quæst. III. *Quanam sunt species luxuriæ consummatæ contra naturam?* 197
- Quæst. IV. *An pollutio voluntaria est per se semper peccatum mortale?* 199
- Sed an licet desiderare pollutionem in somno contingentem, ut natura levetur, seu sanetur, non intendendo pollutionem ipsam, nec delectationem veneream, nec*
- aliquid adhibendo ut pollutio in somno sequatur?* 200
- Quæst. V. *An est peccatum ponere actionem, ex qua prævidetur secutura pollutio, vel delectatio venerea?* 201
- Quæst. VI. *An est semper peccatum non expellere cogitationes de rebus venereis, sed in illis immorari?* 202
- Quæst. VII. *Quanam sunt peccata Luxuriæ non consummata?* 203
- Quæst. VIII. *An delectatio morosa venerea extra conjugium est mortalis?* ibid.
- Quæst. IX. *An peccat mortaliter, qui post sufficientem advertentiam negativè se habet ad delectationem veneream, eam neque approbando, neque reprimendo?* 204
- Quæst. X. *An delectatio morosa de actu luxuriæ, v. g. copula cogitata, contrahit non solum maius substantiæ operis, sed etiam circumstantiarum cognitarum ei annexarum, & speciem mutatum?* 205
- Quæst. XI. *An oscula, aspectus, tactus impudici sunt culpæ mortales in non conjugatis?* 206
- Quæst. XII. *Quale peccatum est loqui, canere, legere, vel audire turpia & obscœna?* 208
- Quæst. XIII. *An licet oscula, amplexus, tactus, &c. in sponsis & viduis?* 209
- Quæst. XIV. *Quanam sunt filie Luxuriæ?* 210
- Quæst. XV. *Quanam sunt remedia contra Luxuriam?* ibid.
- Art. V. *De Ira.* 212
- Quæst. I. *Quid est Ira?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt filie Iræ?* ibid.
- Quæst. III. *Quanam sunt Iræ remedia?* ib.
- Art. VI. *De Invidia.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est Invidia?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt filie Invidiæ?* 213
- Quæst.

INDEX.

- Quæst. III. *Quenam sunt Invidiæ remedia?* 213
 Art. VII. De Acedia. ibid.
 Quæst. I. *Quid est Acedia, & quale peccatum?* ibid.
 Quæst. II. *Quenam sunt filia Acediæ?* ib.
 Quæst. III. *Quanam sunt Acediæ remedia?* 215

TRACTATUS

De Virtutibus Theologicis.

- P**ars I. De Fide. 216
 Cap. I. De Natura & Necessitate Fidei. ibid.
 Quæst. I. *Quid est Fides?* ibid.
 Quæst. II. *An & qualis actus Fidei est necessarius necessitate medii?* ibid.
 Quæst. III. *An & quarum rerum fides explicite præcepta sit?* 218
 Quæst. IV. *Quandonam præceptum Fidei interne obligat?* 220
 Cap. II. De actu externo seu Confessione Fidei. 221
 Quæst. I. *An extat præceptum confitendi exterius fidem suo tempore?* ibid.
 Quæst. II. *Quandonam obligat præceptum fidem exterius confitendi?* 222
 Quæst. III. *An licet aliquando fidem exterius tantum negare, ad vitandam mortem, & dira supplicia?* 223
 Quæst. IV. *An licet aliquando falsam Religionem simulare verbis aut factis?* ibid.
 Quæst. V. *An licet aliquando veram fidem occultare?* 225
 Cap. III. De Peccatis Fidei oppositis. 226
Tria vulgò numerantur, nempe infidelitas specificè sumpta, Hæresis & Apostasia. ib.
 Quæst. I. *Quid & quoruplex est infidelitas?* ibid.

Ant. Th. Moral. P. I.

- Quæst. II. *An infideles possunt cogi ad fidem suscipiendam?* 227
 Quæst. III. *An licet cum Infidelibus communicare?* 228
 Quæst. IV. *An licita est disputatio de rebus Fide cum Hæreticis?* ibid.
 Quæst. V. *Quid est Hæresis?* 229
 Quæst. VI. *An dubius in fide est Hæreticus?* 231
 Quæst. VII. *Quenam sunt pœne contra Hæreticos latae?* ibid.
 Quæst. VIII. *An licita est lectio libri Hæretici?* 232
 Qu. IX. *Quid est Apostasia à fide?* 233
 Pars II. De Spe. ibid.
 Quæst. I. *Quid est Spes?* ibid.
 Quæst. II. *An datur speciale præceptum Spei?* 234
 Quæst. III. *Quandonam præceptum Spei obligat ad eliciendum actum Spei?* 235
 Quæst. IV. *Quenam sunt peccata Spei opposita?* ibid.
 Pars III. De Charitate. 236
 Cap. I. De Natura Charitatis. ibid.
 Quæst. I. *Quid est Charitas?* ibid.
 Quæst. II. *Quanam bona Deo velle debemus?* 237
 Quæst. III. *An Charitas est virtus omnium excellentissima?* ibid.
 Quæst. IV. *Quinam sunt Charitatis actus proprii & elicitii?* 238
 Cap. II. De Præcepto Charitatis. ibid.
 Art. I. De Præcepto Charitatis erga Deum. ibid.
 Qu. I. *An extat præceptum Charitatis erga Deum, & ad quid obligat?* ibid.
 Qu. II. *An tenemur etiam amare Deum supra omnia intensivè, seu cum majore intensione, vehementia & conatu, quàm omnes creaturas?* 241

LIIII

Quæst.

INDEX.

- Qu. III. *Quandonam preceptum Charitatis obligat ad amandum Deum?* 242
- Qu. IV. *An ex precepto Charitatis tenemur omnes actiones nostras referre ad Deum?* 244
- Art. II. *De Præcepto Charitatis erga proximum?* 245
- Quæst. I. *An datur preceptum diligendi proximum, & ad quid obligat?* ibid.
- Quæst. II. *An tenemur diligere inimicos, id est, eos qui nos vel nostros oderunt, vel aliqua injuria affecerunt?* 248
- Quæst. III. *An vindicta, seu redditio mali pro malo, facta auctoritate privata semper est illicita?* 251
- Cap. III. *De Ordine charitatis.* ibid.
- Quæst. I. *An ordo in Charitate servari debet?* ibid.
- Quæst. II. *An & quomodo quisque seipsum magis diligere debet quam proximum?* 252
- Qu. III. *Quis ordo erga proximos inter se servandus est?* 254
- Cap. IV. *De Eleemosyna.* 256
- Quæst. I. *Quid est Eleemosyna?* ibid.
- Quæst. II. *An extat preceptum Eleemosynæ, & quandonam obligat sub mortali?* ibid.
- Quæst. III. *An precepto Eleemosynæ satisficit per mutuum, venditionem, vel alium contractum onerosum?* 261
- Quæst. IV. *Ex quibus bonis facienda est Eleemosyna?* 262
- Cap. V. *De Correctione fraterna.* 263
- Quæst. I. *An extat preceptum Correctionis fraterne, & quos ac quando obligat?* ibid.
- Sed quid si dubitetur, sitne profutura correctio?* 266
- Quæst. II. *An corripiendum est qui peccat ex ignorantia?* ibid.
- Quæst. III. *Quis ordo correctionis fraterne servandus est?* 267
- Cap. VI. *De Peccatis Charitati specialiter oppositis.* 268
- §. I. *De Odio Dei & proximi.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est Odium?* ibid.
- Quæst. II. *Quale peccatum est Odium Dei?* 269
- Quæst. III. *Quale peccatum est Odium proximi?* ibid.
- Quæst. IV. *An semper est peccatum, optare malum proximo vel de eo gaudere?* ibid.
- Quæst. V. *Quid dicendum de Maledictione?* 271
- §. II. *De Discordia, Contentione, Schismate, Rixa & Seditione.* ibid.
- §. III. *De Bello.* 273
- Quæst. I. *An Bellum etiam offensivum potest esse licitum?* ibid.
- Quæst. II. *Quenam requiruntur ut Bellum sit licitum?* 274
- Quæst. III. *Quenam ante Bellum, & in ipso Bello fieri debent, ac licent?* 276
- Quæst. IV. *An Reprasalia licita sunt?* ibid.
- §. IV. *De Scandalo.* 277
- Quæst. I. *Quid est Scandalum?* ibid.
- Quæst. II. *An Scandalum est speciale peccatum?* ibid.
- Quæst. III. *An tenemur omittere opus de se non malum, nec speciem mali habens ob scandalum passivum aliorum vitandum?* 280
- Quæst. IV. *An omitti debet opus bonum ad vitandum scandalum passivum pusillorum seu infirmorum?* 281

Quæst. V.

INDEX.

- Quæst. V. *An licet minus peccatum suade-
re volenti committere gravius, quando ali-
ter gravius impediri nequit?* 282
Quæst. VI. *Quandonam est peccatum
scandali vendere vel dare alteri rem
aut operam de se licitam, qua male usu-
tus prævidetur, vel probabiliter putatur?*
ibid.

TRACTATUS

De Virtute Religionis.

- Cap. I. De Adoratione, Oratione,
& speciatim de Horis Canonicis. 284
Quæst. I. *Quid & quotuplex est Adoratio?*
ibid.
Quæst. II. *An & qualis oratio est præcepta?*
285
Quæst. III. *Quinam obligantur ad Horas
Canonicas?* 286
Quæst. IV. *Quenam requiruntur ad debi-
tam recitationem Horarum?* 287
Quæst. V. *An ad satisfaciendum præcepto
requiritur intentio & attentio interna &
qualis?* 291
Quæst. VI. *An satisfacit, qui legit cum so-
cio extra Ecclesiam?* 293
Quæst. VII. *Quenam excusant à lectione
Horarum?* ibid.
Cap. II. De Observatione Festorum. 294
Quæst. I. *Quenam opera sunt vetita diebus
Festis?* 295
Quæst. II. *Quenam causa excusant ab obli-
gatione omittendi opus servile, vel foren-
se, aut contractum?* 296
Quæst. III. *An per quodvis mortale pec-
catum graviter violatur hoc præceptum,
ita ut circumstantia Festi addat novam*

- speciem malitiæ mortalis contra reli-
gionem, in confessione exprimendam?*
298
Quæst. IV. *Quenam opera diebus festis
exercenda sunt?* 299
Quæst. V. *Quenam requiruntur ad im-
plendum præceptum auditionis Missæ?*
300
Quæst. VI. *Quenam excusant ab auditione
Sacri?* 302
Cap. III. De Voto. 303
Quæst. I. *Quid est Votum?* ibid.
Quæst. II. *Quanam requiruntur ad valorem
voti?* ibid.
Quæst. III. *Quotuplex est Votum?* 306
Quæst. IV. *An, quomodo, quos, & quando
votum obligat?* ibid.
*Sed an vorvens votum implere ante tempus à
se præfinitum tenetur ob impedimentum
futurum?* 310
Quæst. V. *Quid dicendum in dubio circa vo-
tum?* ibid.
Quæst. VI. *An votum fictum seu exterius
factum sine animo vorvendi vel se obligan-
di, peccatum est?* 311
Qu. VII. *Quot modis tollitur obligatio voti?*
312
*Sed quid si materia voti fiat impossibilis so-
lum quoad aliquam partem vel modum?*
313
Qu. VIII. *Quenam vota, & à quibus irri-
tari possunt?* ibid.
Qu. IX. *Quinam possunt dispensare in votis,
& juramentis?* 316
Qu. X. *Quinam possunt commutare vota?*
317
Cap. IV. De Juramento. 319
Qu. I. *Quid est juramentum?* 321
Qu. II. *Quotuplex est juramentum?* 322
Qu. III. *An & quando licet jurare?* ibid.

INDEX.

- Quæst. IV. *An semper est mortale, si una ex illis conditionibus desit.* ibid.
- Quæst. V. *Quenam & quanta est obligatio juramenti promissorii, & assertorii de futuro?* 325
- Quæst. VI. *Quibus casibus juramentum non obligat?* 328
- Quæst. VII. *An juramentum injuste extortum obligat?* 329
- Quæst. VIII. *Quid dicendum de juramento ficto, & dolo?* 330
- Quæst. IX. *Quot modis tollitur obligatio juramenti promissorii?* 332
- Quæst. X. *An licet exigere juramentum ab eo, qui prævidetur pejeraturus?* 334
Sed quid, si dubites an alter sit pejeraturus? ibid.
- Quæst. XI. *Quid dicendum de consuetudine jurandi?* ibid.
- Cap. V. *De Vitiis & Peccatis religioni oppositis.* 335
- Art. I. *De Superstitione, & ejus speciebus.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est superstitio?* ibid.
- Quæst. II. *Quotuplex est species superstitionis?* ibid.
- Quæst. III. *Quid, & quotuplex est Idololatria?* 336
- Quæst. IV. *Quid & quotuplex est Divinatio?* 337
- Quæst. V. *Quid & quotuplex est observantia vana?* 339
- Quæst. VI. *Quid est Magia?* 341
- Quæst. VII. *Quale peccatum est Divinatio, & quævis vana observantia, ac Magia?* ib.
- Quæst. VIII. *Quid est Maleficium?* 342
- Art. II. *De Irreligiositate.* 343
- Quæst. I. *Quid est Blasphemia, & quotuplex?* ibid.
- Quæst. II. *Quale peccatum est blasphemia?* 344
- Quæst. III. *Quid est tentatio Dei, & quale peccatum?* 346
- Quæst. IV. *Quid est Sacrilegium & quotuplex?* 347
- Qu. V. *Quale peccatum est sacrilegium?* 349
- Qu. VI. *An omne peccatum in loco sacro commissum contrahit speciem sacrilegii?* ibid.
- Art. III. *De Simonia.* 350
- Quæst. I. *Quid est Simonia?* ibid.
- Quæst. II. *An ad simoniam requiritur intentio formalis dandi, vel accipiendi rem temporalem ut pretium rei spiritualis?* 351
- Quæst. III. *Quotuplex est simonia?* 352
- Quæst. IV. *Quibus casibus est simonia juris divini, ideoque indispensabilis?* 353
- Quæst. V. *Quibus casibus est simonia juris humani?* 356
- Qu. VI. *An permutatio rerum spiritualium inter se simoniaca est, ideoque illicita?* ib.
- Quæst. VII. *An simonia reus est, qui temporale pro spirituali promittit sine animo implendi?* 357
- Qu. VIII. *Quale peccatum est simonia?* ibid.
- Quæst. IX. *An licet emere, vel vendere temporale spirituali annexum?* 358
- Quæst. X. *An licet dare vel accipere temporale ob functionem aliquam spiritualem, v. gr. Missam, concionem, &c.* 359
- Sed an est simonia vendere sepulturam? 360
- Quæst. XI. *An est simonia saltem mentatis, præstare aliquid spirituale principaliter, propter temporale taxatum, vel sponte oblatum; v. gr. recitare Officium principaliter propter retributionem, &c.* ibid.
- Qu. XII. *An est simonia dare, vel accipere pretium promissione actus spiritualis?* 361
- Quæst. XIII. *Quot modis committitur simonia in materia beneficii?* ibid.
- Sed an in beneficiis conventio de remuneratione qualibet gratuita, seu obligatione antidotali, hoc est, dandi aliquid ex gratitudine,

INDEX.

- dine, siue temporale, siue spirituale, est
vera simonia? 364
- Qu. XIV. An est simonia dare, vel procurare
beneficium ratione consanguinitatis? ibid.
- Quæst. XV. An est simonia conferre vel
presentare ad beneficium ob commendatio-
nem amici? 365
- Quæst. XVI. An licet emere vel redimere
pensionem? ibid.
- Quæst. XVII. An redemptio vexationis
licita est in beneficiis? 366
- Qu. XVIII. An est simonia saltem mentalis
suscipere ordines, ut beneficium obineatur,
saltem principaliter ob eius redditus? 367
- Qu. XIX. An licet dare vel promittere ali-
quid temporale alteri, ut faciat aliquod
opus salutare in suam utilitatem, v. g. sus-
cipiat sacramenta, audiat, sacrum, &c. ib.
- Quæst. XX. An accepta per simoniam re-
stitui debent? 368
- Sed an simonia mentalis ad restitutionem ob-
ligat? 371
- Quæst. XXI. Quenam sunt pœna contra
simoniacos ipso facto lata? 372

TRACTATUS.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

- H**æc materia pertinet ad Virtutem
Religionis, nam Beneficii dotatio
& officium sunt actus religionis, &
pacta circa illud verita sunt simonia-
ca. 375
- Quæst. I. Quid est beneficium Ecclesiasti-
cum? ibid.
- Quæst. II. Quotuplex ex Beneficium? ibid.
- Qu. III. Quot modis acquiruntur beneficia?
376
- §. I. De libera Collatione. 377
- §. II. De Presentatione, & jure Patronatus. ib.
- §. III. De Electione, Postulatione, & Con-
firmatione. 378

- §. IV. De Resignatione. 379
- §. V. De Permutatione. 381
- Quæst. IV. Quenam conditiones seu dotes
requiruntur, ut quis sit capax beneficii
possidendi? ibid.
- Qu. V. An licet habere plura beneficia? 383
- Quæst. VI. An est culpa mortalis beneficium
conferre indigno vel minus digno? 385
- Quæst. VII. Quibus modis beneficia amit-
tuntur? 388
- Quæst. VIII. Quenam observanda de Pen-
sionibus? ibid.
- Tabula, De Matutino privato. 389

TRACTATUS

De Virtutibus Moralibus, & vitiis eis oppositis.

- C**ap. I. De Prudentia & vitiis eis op-
positis. 390
- Cap. II. De Fortitudine, & virtutibus
ei annexis, ac vitiis oppositis. 391
- Quæst. I. Quid est Fortitudo, & quanam
sunt vitia ei opposita? ibid.
- Quæst. II. Quanam sunt virtutes Fortitu-
dini annexæ, & vitia his opposita? 392
- Cap. III. De Temperantia, & virtuti-
bus ei annexis. 394
- Quæst. I. Quid est Temperantia? ibid.
- Quæst. II. An licet agere ob voluptatem seu
delectationem moderatam & per se licitam,
eamque propter se appetere? 395
- Quæst. III. Quanam sunt virtutes Tempe-
rantia annexæ? 396
- Sed an mulieres peccant, si se ornent ad pla-
cendum viris? 399
- Appendix. De Jejunio Ecclesiastico. 400
- Quæst. I. Quanam ad illud requiruntur? ib.
- Quæst. II. An præceptum jejunii per se obli-
gat sub mortali? 401

INDEX.

An autem mortale sit tempus refectionis notabiliter anticipare sine justa causa? 402

Quæst. III. Quid dicendum de Cœnula, seu Collatiuncula? ibid.

Quæst. IV. An qui ex justa causa dispensatus est in abstinencia carnis, hoc ipso liberatur abstinencia ab altera refectione? 403

Quæst. V. An toties quis peccat mortaliter, quoties die jejunii sumit refectionem iteratam? ibid.

Quæst. VI. An violat jejunium qui extra refectionem consuetam, & cœnulam, aliquid bibit, vel comedit? 404

Quæst. VII. Quinam excusantur à lege jejunii? 405

Cap. IV. De Virtutibus Justitiæ annexis. 408

Quæst. I. An omne mendacium est intrinsecè malum? 410

Quæst. II. An aliquando licet uti equivocatione, vel restrictione mentali? 411

TRACTATUS

De Obligationibus specialibus certorum statuum, & officiorum.

Cap. I. De Obligationibus Clericorum. 415

Quæst. I. Quenam sunt specialiter prohibita Clericis, præsertim sacro ordine initiatis, vel beneficiatis? ibid.

Quæst. II. Quenam specialiter Clericis præcipiuntur? 418

Quæst. III. Quenam sunt obligationes speciales beneficiariorum? 419

Sed an beneficiarius privatur omnibus beneficii fructibus respondentibus iis diebus quibus non recitavit, si obierit alia ministeria beneficio annexa? 421

Quid si beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat? 422

Quæst. IV. Ad quid insuper tenentur beneficiati choro addicti? 423

Quæst. V. An beneficiarii omnes tenentur partes fructuum beneficii, honesta sustentationi superfluum, impendere in pauperes vel alios pios usus? 425

Sed an Clerici tenentur, etiam sub mortali, impendere in pios usus partem superfluum bonorum, quæ accipiunt ex ministerio spirituali, ut administratione sacramentorum, concionibus, sacrificiis, fungendo vicaria temporali, &c. 432

Qu. VI. An Clericus, qui habet bona patrimonialia sufficientia, potest sibi sumere ex bonis ecclesiasticis partem suæ sustentationi necessariam, & disponere de patrimonialibus, perinde ac si careret beneficio? ibid.

Quæst. VII. Ad quid tenentur Episcopi, Parochi, & ii quibus animarum cura incumbit? 433

Sed quantum temporis absentiae sine causa iusta ad mortale sufficit? 436

Cap. II. De statu & obligationibus Religiosorum. 437

Quæst. I. Quid est status Religiosus? ibid.

Quæst. II. Quenam requiruntur ad valorem professionis Religiosæ? ibid.

Quæst. III. An Papa potest dispensare in votis solemnibus ex gravi causa? 439

Quæst. IV. An Religiosi sunt capaces domini rerum temporalium? ibid.

Quæst. V. Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti paupertatis? 440

Quæst. VI. Ad quid obligatur Religiosus ex voto castitatis? 448

Quæst. VII. Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti obedientiae? 449

Quæst. VIII. An peccat Religiosus violans regulam per se non obligantem sub culpa, nisi ad subeundam poenam, cum imponetur, si eam subire paratus est? 452

Quæst. IX.

INDEX.

Quæst. IX. *Quenam sunt obligationes superioris Religiosorum?* 453

Quæst. X. *An est obligatio sub mortali eligendi vel proponendi digniorem in Superiorem Regularium, licet pralatura sit temporalis?* 455

Quæst. XI. *An licet fœminis ingredi domum Religiosorum?* ibid.

Quæst. XII. *An licitus est ingressus in monasteria Monialium?* 457

Quæst. XIII. *Ad quid tenetur qui vovit Religionem?* ibid.

Cap. III. De Obligationibus Conjugum. 459

Quæst. I. *Quenam sunt obligationes conjugum inter se?* ibid.

Quæst. II. *Quibus casibus non licet debitum petere?* 462

Quæst. III. *Quibus casibus non licet debitum reddere petenti?* 464

Quæst. IV. *An aliquando conjuges tenentur petere debitum?* 465

Quæst. V. *An licet exigere usum conjugii præcisè ad vitandam in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium, quamvis nulla sit spes prolis gignenda?* ibid.

Quæst. VI. *An conjuges tenentur sub mortali, abstinere ab usu conjugii, dum mulier hætenus mortuos edidit filios?* 466

Quæst. VII. *Quandonam peccant conjuges in usu conjugii?* 467

Quæst. VIII. *An & qualia sunt peccata tactus, & aspectus obscœni inter conjuges?* 468

Quæst. IX. *An peccat mortaliter conjux, si in absentia compartis secluso periculo pollutionis, capter delectationem veneream, vel se libidinose tangat?* 469

Quæst. X. *Ad quid tenetur qui post votum castitatis vel religionis matrimonium sine dispensatione contraxit?* ibid.

Cap. IV. De Obligationibus parentum & liberorum, & aliorum superiorum ac inferiorum erga se invicem. 470

Quæst. I. *Quenam sunt obligationes parentum erga liberos?* ibid.

Quæst. II. *Ad quid obligantur liberi erga parentes?* 473

Sed an filius cupiens ingredi Religionem, tenetur in seculo remanere, ut parentum necessitati subveniat? 475

Sed quid si filius professionem jam emiseric, an tenetur egredi, ut parentibus succurrat? 476

Quæst. III. *Ad quid superiores & inferiores generatim obligantur erga se invicem?* 477

Quæst. IV. *Quenam sunt obligationes Tutoris & Curatoris?* ibid.

Quæst. V. *Ad quid obligantur domini & famuli erga se invicem?* 478

Qu. VI. *Quenam sunt obligationes magistrorum, & discipulorum?* 480

Cap. V. De Obligationibus personarum judicialium vel forensium. 481

S. I. De Judice. ibid.

Quæst. I. *Ad quid tenetur Judex, ut rectè judicet?* ibid.

Qu. II. *An judex potest capite condemnare eum quem certo novit innocentem, si per testes legitime probatur reus?* 484

Qu. III. *An peccat & tenetur ad restitutionem Judex, qui reum condemnat ex cognitione injustè extorta?* 485

Qu. IV. *An licet Judici munera à partibus accipere?* ibid.

Qu. V. *Quid Judici servandum circa inquisitionem?* 486

Qu. VI. *Quanam requiruntur ad subiciendum tortura reum?* 487

Qu. VII. *An sententia Judicis obligat in conscientia?* ibid.

Quæst.

I N D E X.

Quæst. VIII. <i>An quid tenetur Judex circa</i> <i>pœnæ impositionem?</i>	488
§. II. De Accusatore.	489
Quæst. I. <i>An & quis tenetur accusare vel</i> <i>denuntiare?</i>	ibid.
<i>Sed si delictum sit occultum, & probari pos-</i> <i>sit, sed ex eo non impendat damnum, &</i> <i>speretur proximus emendandus privatis</i> <i>monitis, & ad debitam satisfactionem</i> <i>inducendus; an privato licet eum accu-</i> <i>sare non præmissa monitione secreta?</i>	490
Quæst. II. <i>An accusator aliquando tene-</i> <i>tur desistere ab accusatione?</i>	ibid.
§. III. De testibus.	ibid.
Quæst. I. <i>An & quando quis tenetur te-</i> <i>stificari?</i>	491
Quæst. II. <i>Quandonam testis peccat mor-</i> <i>taliter, & tenetur ad restitutionem?</i>	493
Quæst. III. <i>An tenetur ad restitutionem,</i> <i>qui à judice etiam in generali citatus se</i> <i>occultat, vel testimonium fraude decli-</i> <i>nat, vel veritatem reticet?</i>	494
§. IV. De Reo.	495
Quæst. I. <i>An reus tenetur fateri verita-</i> <i>tem?</i>	ibid.
Quæst. II. <i>Quandonam licet reo appellare?</i>	497
Quæst. III. <i>Quid licitum est reo circa pœ-</i> <i>nam & fugam?</i>	ibid.
§. V. De Obligationibus Advocati.	500
§. VI. De obligationibus Referentis, Secretarii, Notarii, Procuratoris, & Apparitoris.	502
Cap. VI. De obligationibus Ducum & Militem.	503
Quæst. I. <i>An qui dubitant de justitia Bel-</i> <i>li, possunt aut debent militare?</i>	504
Cap. VI. De Obligationibus Medico- rum, Pharmacopœorum, & Chi- rurgorum.	505

Obligationes rusticorum & opificum.
506

T R A C T A T U S

De Justitia & Jure, Injuriis, &
Restitutione.

Pars I.	507
Cap. I. De Justitia.	ibid.
Quæst. I. <i>Quid est Justitia, prout est vir-</i> <i>tus specialis?</i>	ibid.
Quæst. II. <i>Quomodo dividitur Justitia?</i>	ibid.
Cap. II. De Jure.	508
Quæst. I. <i>Quid est Jus?</i>	ibid.
Quæst. II. <i>Quomodo dividitur Jus?</i>	509
Quæst. III. <i>Quenam sunt species Juris rea-</i> <i>lis?</i>	ibid.
§. I. De Dominio.	ibid.
Quæst. I. <i>Quid est Dominium, & quotu-</i> <i>plex?</i>	ibid.
Quæst. II. <i>Quenam subjiciuntur dominio</i> <i>hominis?</i>	510
Quæst. III. <i>Quid requiritur ad acquiren-</i> <i>dum dominium?</i>	511
Quæst. IV. <i>Quomodo acquiritur dominium</i> <i>animalium?</i>	512
<i>Sed cujus est fera casa, vel laqueo capta?</i>	513
Quæst. V. <i>Cujus est thesaurus?</i>	ibid.
<i>Sed quid, si in aliqua domo inveniatur pe-</i> <i>cunia occultata, cujus depositio non sit</i> <i>antiqua?</i>	514
Quæst. VI. <i>Cujus sunt lapidicines, venæ</i> <i>metallice, gemmæ, lapilli, &c.</i>	ibid.
Quæst. VII. <i>Quinam sunt alii speciales</i> <i>modi acquirendi dominium?</i>	ibid.
Quæst. VIII. <i>Quinam sunt capaces domi-</i> <i>nii?</i>	515
Quæst. IX. <i>An filiusfamilias habet domi-</i> <i>nium bonorum quæ dicuntur fortune?</i>	ibid.
Quæst.	

INDEX.

Quæst. X. An servi seu mancipia habent
dominium aliquarum rerum? 516

§. II. De Præscriptione. 517

Quæst. I. An per præscriptionem verè ac-
quiritur in foro conscientia dominium rei
aliena, absque consensus & culpa prioris
domini? ibid.

Quæst. II. Quanam conditiones requiruntur
ad legitimam præscriptionem? 518

Quæst. III. An qui bona fide accipit aliquid
ab autore male fidei, potest illud præscri-
bere? 521

Quæst. IV. An res omnes præscribi possunt?
522

§. III. De usu, Usufructu & Servitute.
ibid.

Quæst. I. Quid est usus? ibid.

Quæst. II. Ad quid tenetur usurarius? ibid.

Quæst. III. Quid est usufructus? ibid.

Quæst. IV. Ad quid tenetur usufructua-
rius? 523

Qu. V. Quid & quotuplex est servitus? ib.

§. IV. De possessione. 524

Pars II. De Injuriis, & necessaria re-
stitutione in genere. ibid.

Cap. I. De Injuria, seu injustitia in ge-
nere. ibid.

Quæst. I. Quid est injuria? ibid.

Qu. II. An volenti potest fieri injuria? 525

Cap. II. De natura & necessitate resti-
tutionis. 526

Quæst. I. Quid est restitutio? ibid.

Quæst. II. An restitutio actualis necessa-
ria est ad salutem necessitate precepti?
ibid.

Quæst. III. Quando nam peccatum injuste
detentionis continuatur, & multiplicatur?
527

Sed quid si detentor utatur re aliena? 528

Cap. III. De radice obligationis resti-
tuendi. ibid.

Ant. Th. Moral. P. I.

Quæst. I. Unde oritur obligatio restituendi?
ibid.

Quæst. II. An oritur obligatio restituendi ex
damnificatione nullatenus peccaminosa,
v. gr. ob inconsiderationem, distractionem
mentis, oblivionem prorsus involunta-
riam? 529

Quæst. III. An oritur obligatio restituendi
ex damnificatione veniali? ibid.

Quæst. IV. An oritur obligatio restituendi
ex damno dato per culpam juridicam in
efficio, vel extra illud commissam? 530

Qu. V. Ex qua culpa juridica in contractibus
oritur obligatio restituendi? 532

Qu. VI. An qui inculpabiliter dixit vel fe-
cit aliquid, ad quod jus nullum habet,
& ex quo impendet damnum proximo,
tenetur ex justitia illud impedire, vel
restituere, si non impediat quantum com-
modè potest? 533

Qu. VII. Quid restitui debet ratione injuste
acceptationis vel damnificationis? 534

Qu. VIII. An injustus damnificator tenetur
insuper aliquid solvere pro culpa in po-
enam? 536

Quæst. IX. An fur, vel injustus possessor, aut
damnificator tenetur restituere rem alie-
nam, si perituram fuisset apud dominum? ib.

Sed, si rem alienam quæ incendio, vel aliter pe-
ritura erat apud dominum auferam, & post
elapsum periculum non statim restituam, &
postea apud me pereat, non jam peritura
apud dominum, an teneor ejus pretium re-
stituere? 537

Quæst. X. An ratione injuria restitutio fa-
cienda est juxta summam æstimationem,
quam res à tempore detentionis habuit? ib.

Qu. XI. An qui ponit actionem ex qua dam-
num obvenit alteri, tenetur illud restituere?
539

M m m m m

Quæst.

INDEX.

- Quæst. XII. *An in dubio de damno secuto ex actione mala per se damnificativa, est obligatio restituendi?* 540
- Quæst. XIII. *An qui solo exemplo movit efficaciter alium ad damnum inferendum, tenetur damnum ab hoc illatum rescire in ejus defectum?* ibid.
- Quæst. XIV. *An quis tenetur restituere damnum irrogatum per suum mancipium, animal, vel filium?* 541
- Quæst. XV. *An qui impedit alterum à consecutione alicujus boni, tenetur ad restitutionem?* 542
- Sed quid, si alterius procuratorem, vel tabellarium, litteras, aut mandata alterius deferentem ad impetrandum beneficium, vel ad aliquod negotium, detineam prae-textu recreationis vel potationis, sciens hanc detentionem nocituram mandatario?* 543
- Quæst. XVI. *An accepta ob opus malum restitui debent?* 544
- Quæst. XVII. *An accepta ab opus bonum jam debitum restitui debent?* 545
- Quæst. XVIII. *Quid restitui debet ratione rei acceptæ?* 546
- Quæst. XIX. *An quid tenetur possessor bone fidei?* ibid.
- Quæst. XX. *An & cui restituenda sunt bona vacantia & derelicta?* 548
- Quæst. XXI. *An & cui restitui debent bona inventa, & bona ac debita incerta?* ibid.
- Sed quid, si post applicationem inveniatur dominus?* 549
- Quæst. XXII. *An qui habet rem alienam, tenetur ad restitutionem, si pereat vel deterior fiat ex casu fortuito?* 550
- Cap. IV. *De Cooperantibus ad damnum,* 551
- Quæst. I. *An qui cooperantur ad damnum alterius, tenentur ad restitutionem?* ibid.
- Quæst. II. *Quid requiritur ut cooperantes teneantur ad restitutionem?* ibid.
- Sed quid, si executor consilio aut alia simili causa motus est tantum ad damnum inferendum facilius, confidentius, vel citius?* 553
- Quæst. III. *An omnes cooperantes ad damnum tenentur singuli in solidum?* ibid.
- Quæst. IV. *Quo ordine cooperantes tenentur ad restitutionem?* 555
- Quæst. V. *Quando plures sunt causæ æque principales; vel æque secundaria, quæ videantur equaliter contulisse ad totum, ad quid singule tenentur?* 557
- Quæst. VI. *Si una causa restituerit, an alia obligatur?* ibid.
- Quæst. VII. *Quandonam in particulari singule causæ cooperantes ad damnum, tenentur ad restitutionem?* 558
- §. I. *De Mandante.* ibid.
- Sed an qui ratum habet damnum suo nomine factum, tenetur restituere?* 559
- §. II. *De Consulente.* ibid.
- §. III. *De Consistente.* 561
- §. IV. *De Palpone, seu adulate & laudatore.* ibid.
- §. V. *De Receptatore.* 562
- §. VI. *De Participante.* ibid.
- §. VII. *De causis negativis.* 563
- Sed ad quid tenentur custodes agrorum, vinearum, sylvarum, si non impediunt damnum, vel non manifestent damnificatores, ut rescariatur?* 564
- Cap. V. *De circumstantiis restitutionis, & ordine in ea servando.* ibid.
- Quæst. I. *Cuiam res debet restitui?* ibid.
- Quæst. II. *Quo tempore fieri debet restitutio?* ibid.
- Quæst. III.

INDEX.

Quæst. III. In quo loco & cuius impensis fieri debet restitutio? 565

Quæst. IV. Cujus periculo fieri debet restitutio? 567

Qu. V. Quo ordine restituendum est? 568

Quæst. VII. (pro VI.) An prius petenti licet prius solvere? 570

Sed si debitor non valens solvere omnibus creditoribus, solverit uni creditori non habenti jus prelationis, an hic tenetur restituere alteri creditori habenti tale jus? 571

Quæst. VIII. (pro VII.) An debitor potest solvere totum debitum creditori non petenti, si ipse non sit solvendo alii, qui pariter non habent hypothecam nec privilegium? 570

Quæst. IX. (pro VIII.) An qui aliquid gratis vel cum onere accipit ab eo, quem scit exinde reddi impotentem ad solvenda debita, peccat contra iustitiam, & tenetur accepta restituere, licet eum ad id non induxerit? 571

Cap. VI. De causis excusantibus à restitutione, vel ejus dilatione. 572

Quæst. I. An remissio creditoris excusat à restitutione? 572

Quæst. II. An cessio bonorum creditoribus facta liberavit à restitutione? 573

Quæst. III. An ingressus in Religionem liberat à restitutione? 573

Quæst. IV. An si debitor immemor sui debiti tantum donet creditori, quantum ei debet, excusatur à restitutione? 574

Qu. V. An debitor liberatur à restitutione, si creditori sui creditoris solvat, quod debet? 574

Quæst. VI. An excusatur à restitutione, qui non potest restituere, nisi per bona superioris, vel inferioris ordinis? 575

Qu. VII. Quenam sunt causæ justæ differendi restitutionem vel solutionem debiti? 577

Qu. VIII. An est obligatio compensandi lu-

crum cessans & damnum emergens ex dilatione solutionis, vel restitutionis? 579

Pars III. De injuriis in particulari, & necessaria restitutione. 580

Cap. I. De injuriis & damnis in bonis spiritualibus, & necessaria restitutione. 580

Quæst. I. An qui injustè læsit alterum in bonis spiritualibus naturalibus tenetur ad restitutionem? 581

Quæst. II. An qui alterum læsit in bonis supernaturalibus tenetur ad aliquam restitutionem? 581

Qu. III. An qui avertit aliquem à Religione, tenetur ad aliquam restitutionem? 581

Cap. II. De injuriis in corpus per homicidium, & mutilationem, & necessaria restitutione. 582

Quæst. I. An licet peccatores occidere? 583

Sed an licet verberare aliquem ob culpam quam admittit? 583

Quæst. II. An licet occidere uxorem, vel filiam in adulterio deprehensam, vel ipsum adulterum? 584

Quæst. III. An licet seipsum occidere, vel mutilare? 584

Quæst. IV. An licet aliquando occidere innocentem? 585

Quæst. V. Numquamne licet procurare abortum? 586

Sed num licet ad matris conservationem ei præbere pharmacum, quo fœtus putetur moriturus? 587

Qu. VI. An licet injustum aggressorem actua-

lem occidere in vitæ suæ defensionem? 588

Sed an tenetur ad restitutionem, qui in defensione vitæ alterum occidit, vel mutilavit? 589

Qu. VII. An licet occidere accusatorem, & falsos testes, qui vitam injustè oppugnant? 590

INDEX.

- Qu. VIII. *An licet occidere, pro defensione pudicitiae, eum qui eam tentat violare?* 590
- Quaest. IX. *An licet occidere furem, in defensionem bonorum qua dicuntur fortuna?* 591
- Quaest. X. *An licet occidere alium in defensionem honoris & fama?* 592
- Quaest. XI. *An in defensionem alterius licet occidere injustum invasorem, & an ad hoc tenemur?* 594
- Quaest. XII. *Quandonam homicidium casuale est peccatum, & obligat ad restitutionem?* 595
- Quaest. XIII. *An duellum est aliquando licitum?* 596
- Qu. XIV. *Quanam sunt poena duelli?* 598
- Qu. XV. *Quid tenetur homicidia vel mutilator restituere?* 600
- Quaest. XVI. *An occisor vel mutilator tenetur restituere non solum uxori & liberis, sed etiam aliis, & creditoribus?* 601
- Quaest. XVII. *An debet aliquid restitui pro vita, membro, cicatrice hominis liberi?* 602
- Quaest. XVIII. *An tenetur ad restitutionem, qui putans occidere Petrum, occidit Paulum, quem invincibiliter putabat esse Petrum?* 603
- Cap. III. *De injuriis in corpus proximi per stuprum & adulterium, & de necessaria restitutione.* ibid.
- Quaest. I. *Ad quid tenetur corruptor virginis?* ibid.
- Sed quid, si is qui vera vel ficta promissione matrimonii seduxit aut stupravit, nec potest satisfacere, nisi nubendo, habeat votum castitatis aut religionis?* 607
- Quid dicendum de seductore mulieris non virginis?* ibid.
- Qu. II. *Ad quid tenetur, qui sub promissione matrimonii consanguineam violavit?* 608
- Quaest. III. *Ad quid tenetur adulter?* ibid.
- Sed quid si dubium sit utrum ab ipso adultero, aut à marito proles sit genita?* 609
- Quaest. IV. *Quomodo tenetur adultera damna compensare?* 610
- Cap. V. *De injuriis contra famam & honorem per judicium temerarium, detractionem, calumniam & contumeliam, & necessaria restitutione.* 611
- Quaest. I. *Quale peccatum est judicium temerarium, item suspicio ac dubitatio temeraria?* ibid.
- Sed hic queri potest utrum sint in meliorem partem interpretanda?* 614
- Quaest. II. *Quid est detractio, contumelia & calumnia?* 615
- Quaest. III. *An & quando detractio, calumnia & contumelia sunt peccata mortalia?* 616
- Quaest. IV. *An contumelia & detractio differant specie?* 620
- Quaest. V. *An & quando auditor detractoris peccat mortaliter?* 621
- Quaest. VI. *An audita, lecta vel alia quaelibet referens absque asseveratione peccat?* 623
- Quaest. VII. *An crimen proximi quod publicum est in aliquo loco, licet detegere in alio, ubi ignoratur, vel in eodem?* ibid.
- Quaest. VIII. *An eum qui uno aut altero crimine infamis est, licet de aliis infamare?* 626
- Quaest. IX. *An licet aliquando revelare crimen oculum alterius?* 627
- Quaest. X. *An est mortale detrahere defuncto in re gravi?* 628
- Quaest. XI. *An licet seipsum infamare?* 629
- Quaest. XII. *An licet contumeliam illatam repellere?* ibid.
- Quaest. XIII. *An & quomodo restituenda est fama?* 630
- Quaest.

INDEX.

- Quæst. XIV. *An qui crimen falsum alteri imponit, vel verum sed occultum injustè detegit, tenetur omnia alia damna siue in corpore, siue in aliis bonis inde secutaresarcire?* 631
- Quæst. XV. *An tenetur ad restitutionem, qui falsò sed bona fide putans crimen esse verum & publicum, illud narravit?* 632
- Sed quid si me narrante de aliquo publicè infamato, auditores alium intelligant?* ibid.
- Quæst. XVI. *An hæres detractoris tenetur ad restitutionem fama à defuncto violata?* ibid.
- Quæst. XVII. *Quenam excusant à restitutione fama?* 633
- Quæst. XVIII. *An in restitutione fama potest fieri compensatio?* 634
- Quæst. XIX. *An qui infamiam, à se injustè illatam tollere nequit, tenetur pecunia compensare?* 636
- Quæst. XX. *An honor per contumeliam lesus restitui debet, & quomodo?* ibid.
- Cap. V. *De injuriis in bonis quæ dicuntur fortunæ, & necessaria restitutione?* 638
- Quæst. I. *Quid est furtum & rapina, & quomodo differunt inter se?* ibid.
- Qu. II. *Quomodo dividitur furtum?* 639
- Qu. III. *Quale peccatum sunt furtum, & quævis injusta damnificatio & rapina?* ibid.
- Quæst. IV. *Quenam quantitas requiritur, ut furtum, aut quævis alia damnificatio in rebus externis sit mortalis?* ibid.
- Qu. V. *An & quomodo peccator mortaliter per minuta furta?* 641
- Quæst. VI. *An quando plures uni per levia furta grave damnum inferunt, singuli peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, licet singuli parùm accipiant?* 644
- Quæst. VII. *An fur acquirit dominium rei furivæ?* ibid.
- Quæst. VIII. *An licet occultè recipere rem suam apud alium extantem?* 645
- Quæst. IX. *An uti licet occulta compensatione?* 646
- Qu. X. *An licet in gravi vel extrema necessitate aliena surripere?* 648
- Quæst. XI. *Quandonam uxor marito, & maritus uxori injuriam infert in bonis, & tenetur ad restitutionem?* 649
- Qu. XII. *An liberi peccant, & tenentur ad restitutionem, surripiendo bona parentum?* 651
- Qu. XIII. *An si filius familias plus cæteris fratribus pro patre loboret, & aliquid ultra suam sustentationem ex labore suo ac industria lucretur, potest ex tali lucro pretium operarum suarum subtrahere, patre inscio?* ibid.
- Quæst. XIV. *An qui rem furtivam emit, tenetur illam restituere domino?* 652
- Qu. XV. *An qui pascit, vel ligna cadit contra justam prohibitionem, tenetur ad restitutionem?* 654
- Quæst. XVI. *An is qui contra prohibitionem venatur, piscatur, vel aucupatur, peccat & tenetur ad restitutionem?* 655
- Quæst. XVII. *An tributa solvi debent ex justitia?* 656
- Qu. XVIII. *Quid dicendum de Decimis?* 657
- Quæst. XIX. *An male distribuens bona vel onera communia, tenetur ad restitutionem?* 658
- Qu. XX. *An in dubio utrùm res sit aliena, restitui debet?* 659
- Quæst. XXI. *An qui dubitat utrùm solverit debitum, tenetur adhuc illud integrèolvere, si certò scire nequeat se solvisse?* 661
- Qu. XXII. *An est contra justitiam prodere alterius secretum suæ fidei commissum, & obligatio resarciendi damnum inde secutum?* ib.
- Mmmmm 3 Quæst.

INDEX.

Quæst. XXIII. *An obligatio restituendi bona externa, & resarciendi damna in illis injustè illata à defuncto, transit ad heredes etiam extraneos?* 663

TRACTATUS

De Contractibus.

Pars I. De Contractibus in genere. 664

Cap. I. De natura, divisione & effectu Contractus. ibid.

Quæst. I. *Quid est Contractus?* ibid.

Quæst. II. *Quenam requiruntur ad valorem contractus?* ibid.

Quæst. III. *Quomodo dividuntur contractus?* ibid.

Quæst. IV. *Quenam est materia contractuum?* 666

Quæst. V. *An omnis contractus obligat in conscientia?* ibid.

Quæst. VI. *An qui habuit animum contrahendi, sed cum voluntate expressa se non obligandi, manet obligatus?* 667

Qu. VII. *An contractus sine solemnitatibus à jure requisitis factus, ligat conscientiam?* ibid.

Quæst. VIII. *An contractus invalidus firmatur juramento, & obligat ex justitia?* 668

Quæst. IX. *An & quomodo obligant contractus ad diem, sub modo, ad causam, & ad demonstrationem?* 669

Quæst. X. *Ad quid obligat contractus alternativus, seu sub disjunctione?* 670

Qu. XI. *An & quando contractus sub conditione valet & obligat?* ibid.

Cap. II. De consensu ad valorem contractus requisito. 673

Quæst. I. *Quisnam & qualis consensus requiritur ad valorem contractus?* ibid.

Quæst. II. *An consensus ex errore, vel dolo datus contractum invalidat?* 673

Quæst. III. *An validus ac firmus est contractus ex metu celebratus?* 676

Cap. III. De iis qui contrahere possunt. 679

Quæst. I. *Quinam generatim validè possunt contrahere?* ibid.

Quæst. II. *An uxor potest contrahere?* 680

Quæst. III. *An filiusfamilias, pupillus & minor, possunt contrahere?* ibid.

Quæst. IV. *An pupillus, vel minor teneatur solvere pecuniam, quam sine consensu tutoris, vel curatoris mutuam accepit?* 682

Pars II. De Contractibus in specie. ibid.

Cap. I. De Promissione, ibid.

Quæst. I. *Quid est promissio?* ibid.

Quæst. II. *Quanam requiruntur ut promissio valet & obliget?* ibid.

Quæst. III. *An quævis promissio etiam gratuita obligat sub mortali in re gravi?* 684

Quæst. IV. *Ad quid obligat promissio facti alieni?* 685

Qu. V. *An promissio facta ob causam turpem, seu opus illicitum obligat?* ibid.

Quæst. VI. *Quanam promissiones, secundum omnes sunt jure positivo irritæ?* 686

Quæst. VII. *Quandonam promissio acceptata & valida desinit obligare?* ibid.

Cap. II. De Donatione. 688

Quæst. I. *Quid & quotuplex est Donatio?* ibid.

Quæst. II. *Quinam possunt validè donare?* ibid.

Quæst. III. *Quanam donationes sunt jure civili invalidæ?* 689

Quæst. IV. *An donatio acceptata potest revocari?* 690

Qu. V.

INDEX.

- Quæst. V. An donatio facta ad certum finem valeat si finis ille non præstetur? 691
- Quæst. VI. An dolus, vel error circa causam finalem irritat donationem, & promissionem gratuitam? ibid.
- Cap. III. De Mutuo & Usura. 692
- Quæst. I. Quid est Mutuum seu Mutuatio? ibid.
- Quæst. II. Quenam sunt obligationes mutuatoris & mutuatarii? ibid.
- Quæst. III. In qua specie & bonitate res mutuata reddi debet? 693
- Quæst. IV. An licet pacisci de reddenda re mutuata in eadem mensura & quantitate, vel pecunia in eadem specie physica? ibid.
- Quæst. V. An filiusfamilias etiam major, qui sub patria potestate constitutus mutuum accepit ab alio pecuniam sine consensu patris, tenetur eam restituere mortem patris? 694
- Quæst. VI. Quid est usura & quotuplex? ibid.
- Quæst. VII. An & quo jure usura est prohibita? 695
- Quæst. VIII. Quenam propositiones usura palliata damnata sunt? 698
- Quæst. IX. Num saltem licet exigere aliquid ultra sortem a divitibus, & iis qui ex pecuniis mutuatis magnum lucrum faciunt? ut sunt Judæi, mercatores, &c. 699
- Quæst. X. An licet tutoribus auctarium exigere pro pecuniis pupillorum mutuatis, eo quod per leges cogantur eorum bona integra reddere, & simul ex eis lacrum facere in commodum eorundem sub pœna compensationis? 700
- Quæst. XI. An est usurarium imponere ratione mutui aliquod onus, seu obligationem novam ultra sortis solutionem? ibid.
- Quæst. XII. Numquamne licet in mutuo auctarium exigere? 701
- Quæst. XIII. An in mutuo hæc licita est pactio, ut mutuatarius, si ad terminum præstitutum non restituerit, aliquid solvat in pœnam suæ moræ? 704
- Quæst. XIV. An licet aliquid ultra sortem exigere ratione periculi ejusdem sortis? 705
- Quæst. XV. An licita consuetudo provincie est titulus legitimus aliquid ultra sortem exigendi? 707
- Quæst. XVI. An qui pignus pro mutui assuratione accepit, tenetur fructus ex illo perceptos computare in diminutionem sortis, deductis expensis, laboribus ac operis? 708
- Quæst. XVII. An est usurarium ac illicitum mutuum ob spem lucri tanquam finem principaliter intentum, licet sine ullo pacto? ibid.
- Quæst. XVIII. An licet mutuum petere, vel accipere sub usura? 709
- Quæst. XIX. Quid usurarius restituere tenetur? 710
- Quæst. XX. An usura mentalis obligat ad restitutionem? ibid.
- Quæst. XXI. An cooperatores usurarii tenentur ad restitutionem in ejus defectum? 711
- Quæst. XXII. Quenam sunt pœna usurarii constituta? ibid.
- Cap. IV. De Deposito, Commodato, Precario & Mandato. 712
- Quæst. I. Quid est depositum? ibid.
- Quæst. II. Quinam sunt obligationes Depositarii? ibid.
- Quæst. III. Quid sunt commodatum & Precarium? 713
- Quæst. IV. Quenam sunt obligationes commodantis & commodatarii? 714
- Qu. V.

INDEX.

- Quæst. V. *An res aliena commodata, depota, conducta, &c. debet præferri propria, si utraque conservari nequeat, ut in periculo incendii, naufragii, &c.* 715
- Quæst. VI. *Quid est Mandatum?* 716
- Quæst. VII. *Quenam sunt obligationes mandatarii, & mandantis?* ibid.
- Sed quid dicendum de eo, qui absentis & ignorantis negotium gessit sine mandato?* 717
- Cap. V. *De Emptione, & Venditione.* ibid.
- Quæst. I. *Quid est Emptio & Venditio?* ibid.
- An autem, cum arrha datur, licet resilire cum sola illius jactura?* ibid.
- Quæst. II. *Quodnam est pretium justum rerum venalium?* 718
- Sed quid si res quadam neque lege, neque ex communi æstimatione hominum pretia habeant, cujusmodi sunt gemmæ exquisitæ, aves raræ, tabellæ, statua antiqua, flores, artefacta quadam raræ, & similia, quæ non sunt necessaria?* ibid.
- Quæst. III. *An licet vendere ultra justum pretium, saltem extraneo, vel emere infra?* 719
- Quæst. IV. *An qui fraude vel mendacio induxit alium ad emendum majore pretio quam alias emisset, quamvis non excedente summum, peccat, & tenetur ad restitutionem?* 720
- Quæst. V. *An sunt aliqua causa ob quas licet res pluris vendere, vel minoris emere, quam alioqui valeant?* ibid.
- Quæst. VI. *An licet pluris vendere rem eo quod sit emptori valdè grata, vel utilis aut necessaria?* 722
- Quæst. VII. *An privatim sciens pretium mercis brevi actum vel imminutum iri, potest justè eam pretio corrente vendere vel emere, non monito altero contrahente?* ibid.
- Quæst. VIII. *An excusatur vendens ultra pretium justum, eo quod emptor tale pretium offerat?* 723
- Quæst. IX. *Si venditor ignoret valorem mercis suæ ad quid tenetur emptor?* 724
- Quæst. X. *An qui scit in agro alieno latere thesaurum, licet emit agrum pretio communi, ut fiat dominus totius thesauri?* ibid.
- Quæst. XI. *An licet justo pluris vendere ob dilatam solutionem pretii, vel minoris emere ob anticipatam?* ibid.
- Quæst. XII. *An licet credita, chyrographa & census minoris emere, quam continent, v. gr. an jus ad centum nummos solvendo intra annum, emi potest numeratis tantum nonaginta?* 725
- Quæst. XIII. *Ad quid tenetur, qui falsam monetam pro vera ignoranter tradidit?* 726
- Quæst. XIV. *An licet vendere res defectuosas, vel mixtas?* ibid.
- Quæst. XV. *An venditor tenetur aperire vitium ac defectum rei venalis?* 727
- Quæst. XVI. *Cuinam res vendita perit, vel deterior fit?* 729
- Quæst. XVII. *An venditor potest fructus & utilitates rei venditæ percipere donec solvatur pretium?* 730
- Quæst. XVIII. *An licet vendere cum pacto retrovenditionis, & emere cum pacto redemptionis?* ibid.
- Quæst. XIX. *An qui rem nomine alterius vendit ultra pretium sibi designatum, sed justum, potest excessum sibi retinere?* 732
- Quæst. XX. *Cuinam res debetur, dum fuit duobus successivè vendita?* ibid.

INDEX

- Quæst. XXI. *An monopolia licita sunt?* 733
- Quæst. XXII. *Quenam vendere non licet?* 734
- Sed an peccat mortaliter qui vendit sal, aut alias merces sola lege civili prohibita, etiamsi lex illa supponatur mere pœnalis?* ibid.
- Quæst. XXIII. *Quenam sunt obligationes emptoris, & venditoris?* 735
- Quæst. XXIV. *An peccat, qui cogit vendere etiam iusto pretio?* ibid.
- Quæst. XXV. *Quid dicendum de Retractu gentilitio?* ibid.
- Cap. VI. De Locatione, & Conductione. ibid.
- Quæst. I. *Quid sunt?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam sunt obligationes locatoris & conductoris ad se invicem?* 736
- Quæst. III. *Quenam sunt observanda circa locationem operariorum & famulorum?* 738
- Cap. VII. De Censu, Emphyteusi, & Feudo. 740
- Quæst. I. *Quid & quotuplex est Census?* ibid.
- Quæst. II. *An jure naturæ licitus est census consignativus, personalis, vel mixtus?* ibid.
- Quæst. III. *An licitus est census utrimque redimibilis?* 741
- Quæst. IV. *Quid sunt Emphyteusis & Feudum, & ad quid obligent?* 742
- Cap. VIII. De Contractu societatis. ibid.
- Qu. I. *Quid est Contractus societatis?* ibid.
- Quæst. II. *Quenam ad justitiam societatis requiruntur?* 743
- Quæst. III. *An licitus est contractus societatis triplex?* ibid.
- Cap. IX. De Cambio. 746
- Quæst. I. *Quid & quotuplex est?* ibid.
- Quæst. II. *An in cambio reali licitum est lucrum?* 747
- Quæst. III. *An licitum est cambium ad terminum solutionis, seu, ut ajunt, ad nundinas. Sic fit: Campsor vel mercator dat hic pecuniam ea lege, ut illam cum lucro recipiat Francofurti, vel alibi ad proximas nundinas; ita plus vel minus exigatur pro cambio, quo magis vel minus remota sunt nundinae?* ibid.
- Cap. X. De Transactione, Affecuratione, Fidejussione, Pignore & Hypotheca. 748
- Quæst. I. *Quid est Transactio?* ibid.
- Quæst. II. *Quid est Affecuratio?* ibid.
- Quæst. III. *Quid est Fidejussio?* ibid.
- Sed an licet pro fidejussione exigere pretium à debitore?* 749
- Quæst. IV. *Quid est Pignus, & Hypotheca?* ibid.
- Quæst. V. *Quenam sunt obligationes dantis, & accipientis pignus & hypothecam?* ibid.
- Cap. XI. De Ludo, & Sponsionibus. 751
- Quæst. I. *Quid est Ludus, & quanam requiruntur ut sit licitus?* ibid.
- Quæst. II. *Quanam ludi sunt prohibiti?* 752
- Quæst. III. *Quandonam committitur peccatum mortale in ludo?* ibid.

INDEX.

- Quæst. IV. *Quibus casibus lusor ante omnem sententiam tenetur ad restitutionem?* 753
- Quæst. V. *An qui ludo vetito, seu alea, aliquid lucratus est, tenetur lucrum restituere, vel qui perdidit solvere?* 754
- Quæst. VI. *Quid est sponsio, & quid ad ejus justitiam requiritur?* 755
- Cap. XII. *De ultimis Voluntatibus.* 756
- Quæst. I. *Quid est Testamentum?* ibid.
- Quæst. II. *An testamentum destitutum solemnitate requisita à jure civili, validum est in conscientia?* ibid.
- Quæst. III. *Quinam testari non possunt?* 757
- Quæst. IV. *Quid est Codicillus?* 758
- Quæst. V. *Quenam notanda sunt circa legata?* ibid.
- Quæst. VI. *Quid est Fideicommissum?* 759
- Quæst. VII. *An valet in foro conscientie fideicommissum in favorem ejus, qui per leges non potest habere vel legatarius institui?* ibid.
- Quæst. IV. *Quenam mutatio materie vel forme irritat Sacramentum?* ibid.
- Quæst. V. *Quale est peccatum mutare materiam vel formam?* 764
- Quæst. VI. *An licet aliquando uti materia aut forma dubia, vel probabili tantum in Sacramentis?* ibid.
- Quæst. VII. *An licet supra eandem materiam repetere formam?* 766
- Cap. II. *De Ministro Sacramentorum.* ibid.
- Quæst. I. *An requiritur intentio faciendi Sacramentum?* ibid.
- Quæst. II. *Qualis debet esse intentio ministri?* 769
- Quæst. III. *An ad valorem Sacramenti requiritur intentio directa, absoluta, & determinata?* 770
- Quæst. IV. *An valet Sacramentum, quando minister habet duas intentiones contrarias, quarum una repugnat ejus valori?* 772
- Quæst. V. *An ad valorem Sacramenti requiritur fides & sanctitas in ministro?* ibid.

TRACTATUS

De Sacramentis in genere.

- Cap. I. *De natura Sacramentorum novæ Legis.* 761
- Quæst. I. *Quid & quotuplex est Sacramentum?* ibid.
- Quæst. II. *Quibusnam Sacramenta essentialiter perficiuntur?* ibid.
- Quæst. III. *Qualis unio inter materiam & formam requiritur ad valorem Sacramenti?* 762
- Quæst. VI. *An minister tenetur esse in statu gratiæ dum Sacramentum conficit, vel ministrat?* ibid.
- Quæst. VII. *An Diaconus & Subdiaconus peccant mortaliter, dum in peccato mortali propria Ordinis ministeria obtinent, verbi gratia, canendo solemniter Evangelium vel Epistolam?* 774
- Sed quid de exercente in malo statu functiones minorum Ordinum, Acolythi, Lectoris, Ostiarii, &c.* 775

Quæst. VIII.

INDEX.

Quæst. VIII. *An peccat mortaliter minister consciendo in peccato mortali Sacramentalia?* 775

Quæst. IX. *An tenetur minister ritus accidentales in Ecclesia usitatos Sacramenti diligenter servare?* ibid.

Quæst. X. *An grave sacrilegium committit, qui tentat conficere Sacramentum, cujus consciendi potestate caret?* 776

Quæst. XI. *An licet aliquando simulare Sacramentum?* ibid.

Quæst. XII. *An licet conferre Sacramentum indigno, seu non rite disposito ad ejus effectum?* ibid.

Quæst. XIII. *An licet petere, vel recipere Sacramentum ab indigno ministro?* 778

Cap. III. *De Dispositione necessaria in recipiente Sacramentum.* 779

Quæst. I. *Quenam dispositio requiritur in subjecto ad valorem Sacramenti?* ibid.

Quæst. II. *Quenam dispositio requiritur ad effectum Sacramenti?* 780

Sed an talis tenetur confiteri, quantumvis sibi perfecte contritus videatur? 781

TRACTATUS

De Baptismo.

Quæst. I. *Quenam est materia Baptismi?* 782

Quæst. II. *Quæ & qualis ablutio requiritur ad valorem Baptismi?* 783

Quæst. III. *Ad valorem Baptismi requiritur trina infusio, vel immersio?* 784

Quæst. IV. *An dum Baptismus fit per immersionem, requiritur immersio ad ejus valorem?* ibid.

Quæst. V. *Quanam est forma Baptismi?* ibid.

Quæst. VI. *An Baptismus iterari potest?* 786

Qu. VII. *An & quomodo Baptismus est necessarius?* 787

Qu. VIII. *Quinam est minister idoneus Baptismi?* ibid.

Qu. IX. *An unus minister potest simul plures baptizare?* 788

Qu. X. *An idem potest à pluribus baptizari?* 789

Quæst. XI. *Quid dicendum de Patrinis?* ibid.

Quæst. XII. *An potest baptizari infans nondum natus, vel monstrum?* 790

Quæst. XIII. *An infidelium filii baptizari possunt invitis parentibus?* ibid.

Sed quid si infans reipsa baptizatus sit invitis, vel infans parentibus, & postea adolescat. 791

Qu. XIV. *Quinam sunt effectus Baptismi?* 792

Quæst. XV. *Quenam dispositiones requiruntur in adultis ad recipiendam gratiam Baptismi?* ibid.

INDEX.

TRACTATUS.

De Confirmatione.

Quæst. I. *An quilibet adultus tenetur Confirmationem recipere data opportunitate?* 794

TRACTATUS

De Eucharistia.

Cap. I. De Forma & Materia Eucharistiæ. 795

Quæst. I. *Quenam est materia necessaria, ex qua conficitur Eucharistia?* ibid.

Quæst. II. *An panis tam azymus quam fermentatus est materia valida?* 797

Quæst. III. *An & quanta aqua admisceri debet?* 798

Quæst. IV. *An ut hac utraque materia validè consecratur, debet esse moraliter præsens consecranti?* 799

Quæst. V. *An ad validam consecrationem necesse est ut materia consecranda determinetur in particulari, per intentionem sacerdotis?* 800

Quæst. VI. *An quævis minutissima materia potest validè consecrari?* 801

Quæst. VII. *An potest validè consecrari materia in maxima quantitate?* ibid.

Quæst. VIII. *An panis sine vino, vel vinum sine pane consecrari potest,* ibid.

Quæst. IX. *Quenam est forma Eucharistiæ?* 802

Cap. II. De præcepto Eucharistiæ, ejus effectu, & dispositione. 803

Qu. I. *An extat præceptum sumendi Eucharistiæ?* ibid.

Qu. II. *Quinam sunt Eucharistiæ effectus?* 807

Quæst. III. *Quenam dispositiones ex parte animæ requiruntur ad Eucharistiæ?* 808

Qu. IV. *Quanam ex parte corporis necessaria est dispositio?* 811

Qu. V. *Quinam licitè possunt Eucharistiæ dispensare?* 813

Cap. III. De Missæ sacrificio. 815

Qu. I. *An Eucharistia est verum sacrificium?* ibid.

Quæst. II. *Quinam sunt sacrificii Missæ effectus?* ibid.

Quæst. III. *An Sacerdotes tenentur aliquando celebrare?* 816

Quæst. IV. *Quando, quoties, ubi, & qua hora celebrare licet?* 817

Quæst. V. *Quenam requirantur ad celebrandum?* ibid.

Quæst. VI. *Quanam circa hoc servanda sunt?* 819

Quæst. VII. *Quanam observanda sunt circa stipendium Missarum?* 822

Quæst. VIII. *Quanam observanda circa Ecclesiæ pollutionem, reconciliationem, & execrationem?* 825

TRA-

INDEX.

TRACTATUS

De Pœnitentiæ Sacramento.

- Cap. I. De Materia Sacramenti Pœnitentiæ.** 828
Art. I. De Contritione. 829
Quæst. I. Quid est Contritio, & quotuplex? ibid.
Quæst. II. An Contritio perfecta semper justificat extra Sacramentum, per modum scilicet dispositionis ultimæ, licet non sine voto Sacramenti? ibid.
Quæst. III. An Contritio est necessaria? 830
Quæst. IV. Quandonam præceptum contritionis obligat? ibid.
Quæst. V. An ad remissionem venialium, etiam in iusto, requiritur aliqua pœnitentia seu displicentia, ac retractatio vel formalis, vel saltem virtualis? 837
Quæst. VI. Quenam contritio requiritur & sufficit ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ? ibid.
Quæst. VII. An est mortale confiteri sola venialia sine contritione formali & efficaci, saltem de aliquo? 836
Art. II. De Confessione. 837
Quæst. I. An jure divino præcepto est Confessio Sacramentalis omnium singulorum mortalium post baptismum commissorum? ibid.
Quæst. II. Quandonam hoc præceptum obligat? ibid.
Sed an obligat statim post mortale admissum, data videlicet prima opportunitate? 838
Quæst. III. An ex præcepto divino tene-

- mur confiteri mortalium numerum, species, & circumstantias?** ibid.
Quæst. IV. An actus externus exprimi debet? 841
Qu. V. An exprimi debet effectus malus, qui ex actu externo secutus est? 842
Quæst. VI. An pœnitens aliquando tenetur detegere in confessione complicem? ibid.
Quæst. VII. An peccata dubia debent aperiri in confessione? 843
Quæst. VIII. An peccata mortalia ex oblivione, vel ob justam aliam causam omissa, debent declarari in sequenti confessione? 844
Quæst. IX. An qui aliquam circumstantiam in confessione aperiendam oblitus est, tenetur postea confiteri iterum peccatum, ad quod circumstantia pertinet? 845
Quæst. X. Quenam integritas ad valorem & effectum Sacramenti requiritur? ibid.
Quæst. XI. An pœnitens tenetur diligens examen præmittere confessioni? 847
Quæst. XII. Quandonam iterari debet confessio? 848
Sed an is qui fecit confessionem aliquam invalidam tenetur cum illa omnes subsequentes iterare? ibid.
Quæst. XIII. An est mortale mentiri in confessione? ibid.
Quæst. XIV. An peccata venialia sunt materia sufficiens confessionis, licet non necessaria? 849
Quæst. XV. An quævis peccata jam remissa per absolutionem, sunt semper materia sufficiens novæ confessionis? ibid.
Quæst. XVI. An confessio necessario fieri debet voce? ibid.

Nnnnnn 3

Quæst.

INDEX.

- Quæst. XVII. *An excusator à confessione, qui confiteri nequit nisi per interpretationem?* 850
- Quæst. XVIII. *An confessio sacerdoti præfenti necessario fieri debet?* 851
- Quæst. XIX. *Quanam observanda sunt circa præceptum ecclesiasticum confessionis?* ibid.
- Sed an tenentur hoc præcepto, qui solius culpa venialis sibi consci sunt?* 852
- Art. III. *De Satisfactione.* 853
- Quæst. I. *An & qualem satisfactionem imponere tenetur confessarius?* ibid.
- Sed an confessarius debet habere distinctam singulorum peccatorum memoriam, dum imponit satisfactionem?* 857
- Quæst. II. *Quanam opera in pœnitentiam imponenda sunt?* ibid.
- Quæst. III. *An imponi possunt opera aliunde præcepta?* ibid.
- Quæst. IV. *An imponi debet pœnitentia publica?* ibid.
- Quæst. V. *An confessarius potest in pœnitentiam medicinalem imponere pœnitenti aliquid, ex quo oriatur suspicio vel etiam notitia peccati pœnitentis?* 858
- Quæst. VI. *An potest injungi satisfactio applicanda aliis, verb. grat. defunctis?* ibid.
- Quæst. VII. *An pœnitens tenetur acceptare & implere pœnitentiam rationabilem injunctam?* ibid.
- Quæst. VIII. *Quandonam pœnitens tenetur implere pœnitentiam?* 860
- Quæst. IX. *Quomodo, & in quo statu impleri debet satisfactio?* ibid.
- Quæst. X. *An pœnitentia à confessario imposita potest in aliam mutari?* 861
- Quæst. XI. *An pœnitentia potest per alium persolvi?* 862
- Quæst. XII. *An necesse est ex præcepto seu institutione Christi, ut satisfactio ante absolutionem semper impleatur?* ibid.
- Sed num aliquando potest confessarius obligare pœnitentem ad implendam pœnitentiam sive ex parte sive ex toto ante absolutionem?* ibid.
- Appendix. *Referuntur præcipui Canones Pœnitentiales.* 863
- Cap. II. *De forma Sacramenti Pœnitentiæ, seu Absolutione.* 865
- Cap. III. *De Ministro Sacramenti pœnitentiæ.* 867
- Art. I. *De potestate requisita in Ministro pœnitentiæ.* ibid.
- Quæst. I. *An requiritur Jurisdictio ad absolvendum?* ibid.
- Quæst. II. *An aliquando Ecclesia supplet defectum jurisdictionis in sacerdote?* 868
- Quæst. III. *An præter potestatem ordinis & jurisdictionis requiritur approbatio in confessario tam regulari quam seculari non habente beneficium, cui animarum cura sit annexa?* ibid.
- Quæst. IV. *An sufficit jurisdictio, vel approbatio sub ratihabitione futura, vel præsumpta, seu interpretativa, cum nempe judicatur concedenda si peteretur?* 870
- Quæst. V. *An sufficit jurisdictio & approbatio probabilis tantum?* ibid.
- Quæst. VI. *An confessarius regularis approbatus in una diœcesi, potest absolvere in ea subditos alterius diœcesis, pro qua non est approbatus?* 871
- Quæst. VII. *An parochus potest subditos audire, & absolvere in alia diœcesi, in qua non est approbatus?* ibid.

Quæst.

INDEX.

Quæst. VIII. *An secularis vel regularis approbatus generaliter in una diœcesi potest valide absolvere in alia diœcesi subditum diœcesis in qua est approbatus?*
ibid.

Qu. IX. *An parochus extra parochiam suam potest valide absolvere subditos alterius parochiæ, cum facultate proprii talium parochi?*
ibid.

Quæst. X. *An generaliter approbatus ad audiendas confessiones secularium censetur approbatus pro audiendis confessionibus monialium, si ve ordinario si ve regularibus subiectarum, si non fuerint nominatim exceptæ?*
872

Quæst. XI. *An regulares egent approbatione ordinarii ad audiendas confessiones suorum famulorum secularium?*
ibid.

Quæst. XII. *An Episcopus potest valide limitare approbationem quoad tempus, locum & personas?*
ibid.

Quæst. XIII. *An sacerdos non approbatus potest absolvere à venialibus?*
ibid.

Art. II. De Casibus reservatis.
873

Quæst. I. *Quanam requiruntur, ut peccatum censeatur reservatum?*
ibid.

Quæst. II. *An peccata dubia censentur reservata?*
874

Quæst. III. *Quinam absolvere possunt à reservatis?*
ibid.

Quæst. IV. *An regulares privilegiati habentes potestatem absolvendi à casibus Pape reservatis, possunt ideo absolvere à casibus Episcopo reservatis, sine facultate Episcopi?*
876

Quæst. V. *An sacerdos approbatus carens potestate absolvendi à reservatis, potest*

aliquando directè absolvere à non reservatis, & indirectè à reservatis?
ibid.

Quæst. VI. *An si quis confessus habenti potestatem circa reservata omiserit ex oblivione inculpabili peccatum aliquod reservatum, hoc ipso sublata sit reservatio peccati illius, ut possit postea directè ab eo absolvi, per quemvis confessarium approbatam?*
877

Qu. VII. *An si quis reservata cum aliis integrè confessus habenti potestatem in illa ab eo absolvatur licet invalidè quoad remissionem peccatorum, ob suam indispositionem, tamen liberatur à reservatione, ita ut absolvi possit à quovis approbato?*
ibid.

Quæst. VIII. *An superior potest audire sola reservata, & absolvere in illis pœnitentem eum remittendo ad alium ut absolvatur à non reservatis?*
878

Art. III. De obligationibus confessarii.
ibid.

Quæst. I. *Quanam scientia requiritur in confessario?*
ibid.

Quæst. II. *An & quomodo tenetur confessarius pœnitentem examinare?*
880

Sed an pœnitens confessario interroganti tenetur aperire pravam consuetudinem, malos habitus, cupiditates, tentationes, occasiones peccati, dispositiones, obligationes proprias, statum, conditionem, munus?
882

Quæst. III. *An confessarius tenetur admonere pœnitentem de erroribus, & eum docere?*
ibid.

Quæst. IV. *An confessarius potest se conformare sententia pœnitentis minus probabili*

INDEX.

- babili & minus tute, contra propriam probabiliorem & tutiorem?* 887
- Quæst. V. *An & quibus confessarius, tenetur denegare vel differre absolutionem?* ibid.
- Quæst. VI. *Quomodo confessarius se gerere debet erga eos qui versantur in occasione proxima peccati?* 889
- Quæst. VIII. *An confessarius tenetur absolvere eum quem prudenter judicat esse contritum, & rectè dispositum?* 892
- Quæst. VIII. *Quomodo confessarius debet se gerere erga moribundos?* 894
- Quæst. IX. *Ad quid tenetur confessarius propter defectum in Sacramento admissum?* 897
- Quæst. X. *Ad quid tenetur confessarius propter defectum circa restitutionem?* ibid.
- Quæst. XI. *An sacerdotes non habentes curam animarum tenentur audire confessionem, si sint idonei & approbati?* 898
- Cap. IV. *De Sigillo Confessionis.* 899
- Quæst. I. *Quæ & quanta est obligatio Sigilli confessionis?* ibid.
- Quæst. II. *Quenam Sigilli secreto continentur?* 901
- Quæst. III. *Quomodo violatur Sigillum confessionis?* ibid.
- Quæst. IV. *An licet confessario loqui cum ipso penitente de auditis in confessione?* 903
- Quæst. V. *An licet extra confessionem uti notitia per confessionem acquisita?* ibid.
- Quæst. VI. *Quid respondere debet confessarius, dum interrogatur de cognitis in confessione?* 906

- Quæst. VII. *Ex qua confessione contrahitur obligatio Sigilli?* 907
- Quæst. VIII. *Quinam contrahunt obligationem Sigilli?* 908
- Quæst. IX. *An penitens etiam obligatur Sigillo respectu confessarii?* ibid.
- Appendix. *De Indulgentiis?* 909
- Quæst. I. *Quid & quotuplex est Indulgentia?* ibid.
- Quæst. II. *Quinam habent potestatem concedendi Indulgentias?* ibid.
- Quæst. III. *Quenam requiruntur ad lucrandam Indulgentiam?* 910
- Quæst. IV. *Quenam notanda circa opera præscribi solita?* 911
- Qu. V. *Quenam requiruntur ut Indulgentia prosint defunctis?* 912

TRACTATUS

De Extrema-Untione.

- Quæst. I. *Quenam est materia & forma hujus Sacramenti?* 913
- Quæst. II. *An essentielles sint unctiones quinque sensuum?* ibid.
- Qu. III. *Quis potest & debet ministrare hoc Sacramentum?* 914
- Qu. IV. *Quanam sunt effectus hujus Sacramenti?* 915
- Qu. V. *Quanam ad recipiendum validè & cum fructu hoc Sacramentum requiruntur?* 916
- Quæst. VI. *Quibusnam potest & debet conferri Extrema-Untio?* ibid.
- Quæst. VII. *An est obligatio recipiendi hoc Sacramentum?* 917

TRA-

INDEX

TRACTATUS

De Ordine.

- Quæst. I. Quot sunt Ordines? 918
 Quæst. II. Suntne singuli ordines Sacramentorum? ibid.
 Quæst. III. Quenam est materia & forma Ordinum? 919
 Quæst. IV. An ad validam ordinationem requiritur contractus physicus instrumentorum? ibid.
 Quæst. V. Quisnam est minister Ordinis? ibid.
 Quæst. VI. Quosnam Episcopus potest licite ordinare? ibid.
 Quæst. VII. An servanda sunt interstitia? 920
 Quæst. VIII. Quenam requiruntur, ut quis licite ordinetur? ibid.

TRACTATUS

De Matrimonio.

- Cap. I. De Sponsalibus, quæ sunt præparatio ad illud. 922
 Quæst. I. Quid sunt sponsalia? ibid.
 Quæst. II. Quenam requiruntur ut sponsalia sint valida? ibid.
 Sed quid si sponsalia contracta sint ab impeditis, v. gr. consanguineis, sub conditione si Papa dispense? 923
 Quæst. III. Quomodo contrahuntur sponsalia? ibid.
 Quæst. IV. Quos effectus habent sponsalia? ibid.

Ant. Th. Moral. P. I.

- Quæst. V. Quibus ex causis dissolvuntur sponsalia? 924
 Sed an sponsalia dissolvuntur per subsequens vorum simplex perpetua castitatis in seculo servanda? 926
 Cap. II. De natura & proprietatibus Matrimonii. 927
 Quæst. I. Quid est Matrimonium? ibid.
 Quæst. II. Quenam est materia, & forma, & minister hujus Sacramenti? 928
 Quæst. III. An & qualis requiritur consensus ad valorem Matrimonii? ibid.
 Quæst. IV. An ad matrimonii valorem requiritur, ut intendatur copula? 929
 Quæst. V. An sufficit consensus conditionatus? 930
 Quæst. VI. An ad valorem Matrimonii requiritur consensus parentum? 931
 Quæst. VII. An ad Matrimonium valide contrahitur per procuratorem & inter absentes? ibid.
 Quæst. VIII. An Matrimonium est indissolubile quoad vinculum, seu translationem dominii? 932
 Quæst. IX. An & quando licitum est divorcium, seu separatio conjugum, quoad torum dumtaxat & habitationem, manente vinculo conjugali? 935
 Quæst. X. An Polygamia seu pluralitas uxorum simultanea est licita? 937
 Cap. III. De impedimentis Matrimonii. 938
 Quæst. I. Quot sunt impedimenta impedientia tantum? ibid.
 Quæst. II. Quenam observanda sunt circa banna seu denuntiationes futuri matrimonii? 939
 Oooooo Quæst. III.

INDEX.

Quæst. III. Quot sunt impedimenta dirimentia?	940
Quæst. IV. Quis potest dispensare in impedimentis dirimentibus?	953
Quæst. V. Quid requiritur ad valorem dispensationis?	954
Quæst. VI. Quomodo convalidandum est matrimonium invalidum?	ibid.

TRACTATUS

De Censuris & Irregularitatibus.

Cap. I. De Censuris in genere.	957
Quæst. I. Quid est Censura?	ibid.
Quæst. II. Quotuplex est Censura?	ibid.
Quæst. III. Quenam culpa requiritur ad contrahendam Censuram?	958
Quæst. IV. Quenam excusant à Censura gravi?	959
Sed an probabilis seu invincibilis ignorantia solius Censura excusat ab ea contrahenda?	960
Quæst. V. Quando nam Censura est invalida?	963
Sed an omnis Censura injusta est etiam nulla?	965
Quæst. VI. Quinam possunt ligari Censura?	ibid.
Quæst. VII. Quinam possunt ferre Censuras?	966
Quæst. VIII. Quinam possunt absolvere à Censuris?	967
Quæst. IX. Quenam notanda sunt circa absolutionem à Censuris?	969

Cap. II. De Excommunicatione.

Quæst. I. Quid & quotuplex est?	ibid.
Quæst. II. Quinam sunt excommunicati vitandi?	971
Quæst. III. Quinam sunt effectus excommunicationis majoris?	ibid.
Sed quid, si excommunicatus respuerit, & per contritionem perfectam justificatus fuerit?	975
Quæst. IV. An est mortale communicare cum excommunicato non tolerato?	ibid.
Quæst. V. Quinam sunt effectus excommunicationis minoris?	976
Quæst. VI. Quenam sunt Excommunicationes reservatae Papæ, & Episcopis? Explicatur Excommunicatio contra percussores Clericorum?	ibid.
Cap. III. De Interdicto.	978
Quæst. I. Quid & quotuplex est Interdictum?	ibid.
Quæst. II. Quot sunt effectus interdictis?	979
Quæst. III. Quenam sunt poenæ violentium Interdictum?	980
Quæst. IV. Quid est cessatio à divinis?	981
Cap. IV. De Suspensione.	ibid.
Quæst. I. Quid, & quotuplex est?	ibid.
Quæst. II. Quinam sunt effectus Suspensionis?	982
Quæst. III. A quo, & quomodo tolli potest Suspendio?	983
Quæst. IV. Quibus casibus usitatoribus incurritur suspensio ipso jure?	984
Quæst. V. Quomodo depositio & degradatio differunt à Suspensione?	ibid.

Cap.

I N D E X.

Cap. V. De Irregularitate. 987 Quæst. I. Quid est Irregularitas? ibid. Quæst. II. Quinam sunt effectus Irregularitatis? 988 Quæst. III. Quotuplex est Irregularitas? ibid.	Quæst. IV. Quenam sunt Irregularitates ex defectus? ibid. Quæst. V. Quenam sunt Irregularitates ex delicto? 993 Quæst. VI. An in dubio aliquis se gerere debet pro Irregulari? 995 Quæst. VII. Quinam disponere possunt in Irregularitate? ibid.

F I N I S.

INDEX
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797
C. W. De la Harpe, 1797

FINIS

sta0016239

Biblioteka Jagiellońska

